12
18 G
8 /

II D 11

C · 4
S · B
O · J
N · 7

14 - 18.2.15

BENEDICTI PERERII
SOCIETATIS IESV,

De Communibus omnium rerum naturalium principijs & affectionibus,

LIBRI QVINDECIM.

Qui plurimum conferunt, ad eos octo libros Ariſtotelis, qui de Phyſico auditu inſcribuntur, intelligendos.

Adiecti ſunt huic operi, tres indices; vnus capitum ſingulorum librorum; Alter Quæſtionum; Tertius rerum.

CVM PRIVILEGIO, ET FACVLTATE SVPERIORVM.

ROMAE,

Impenſis Venturini Tramezini,

Apud Franciſcum Zanettum, & Bartholomæum Toſium ſocios.

Anno Domini. M. D. LXXVI.

COL·S·BONAVENTVRÆ·VR

INDEX LIBRORVM,

QVOS HOC OPVS COMPLECTITVR.

P. Rimus liber, eſt de Philoſophia.
II. De Philoſophia naturali.
III. De uia & ordine doctrinæ Phyſicæ.
IIII. De Antiquis Philoſophis, & uarijs eorum, circa principia rerum naturalium, opinionibus.
V. De Materia & Priuatione.
VI. De Forma.
VII. De Natura.
VIII. De Cauſſis.
IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.
X. De Quantitate.
XI. De Loco.
XII. De Tempore, Aeternitate, & Aeuo.
XIII. De Natura Motus.
XIIII. De Varietate & præcipuis diuiſionibus Motus.
XV. De Motus & Mundi Aeternitate.

INDEX CAPITVM, QVAE IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI DE PHILOSOPHIA.

Cap. I. D[illegible] & Philoſo[illegible]; & q[illegible] Sapientia, & Philoſophia: qualem item deceat eſſe Sapientem atque Philoſophum.

II. Ponitur diuiſio Philoſophię in ſpeculatiuam, & practicam: & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum & ſpeculatiuum)

III. Explicatur primo, ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentiæ (practicum & ſpeculatiuum)

IIII. Declaratur, vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

V. Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam; Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

VI. Explicantur aliquot dubitationes.

VII. Soluitur alio modo tertia dubitatio.

VIII. Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione, nonnulli Philoſophi opinentur.

IX. Explicatur quinta dubitatio.

X. Contra ea quæ dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

XI. An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis.

XII. Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis, & aliis, quoniã doctrina Mathematica nõ eſt propriè ſcientia.

XIII. Reliquas ſcientia propriè ſubalternari Metaphyſicę, opinio quorundam.

XIIII. Contraria opinio magis probatur.

Præ-

XV. Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis, & ſoluuntur rationes.

XVI. Quę illarum trium ſcientiarum, ſit nobiliſsima, & certiſsima.

XVII. Quæ illarum trium ſcientiarum, ſit prima.

XVIII. Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CAPITA LIBRI II. DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

I. QVOD ſit ſubiectum Phyſicę, opinio D. Thomę.

II. Exponuntur alię opiniones de ſubiecto Phyſicæ.

III. Ponitur quinta opinio, ſubiectū Phyſicæ eſſe corpus mobile, ſeu naturale, quæ magis probatur.

IIII. Differentia inter Medicum & Phyſicum: & an Medicina ſubalternetur Phyſicę, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias.

V. Memorantur cauſsæ, & principia, affectiones item, & ſpecies corporis naturalis.

VI. Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omniū præſtantiſſima.

VII. Enumeratio partium Philoſophię naturalis.

VIII. De Quarto libro Meteorologico.

IX. De vtilitate, & iucunditate Philoſophię naturalis.

X. Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως hoc eſt, de naturali auditu: & diſputatur de libris Acroamaticis, & Exotericis.

CAPITA LIBRI III. DE VIA ET ORDINÆ DOCTRINÆ PHISICAE.

I. AGITVR de ſignificatione illorum trium vocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.)

II. Quæ genera cauſſarum tractet Phyſicus.

An

III. An ſcientię Mathematicę tractent vllum genus cauſſæ.

IIII. An pręſtantiſſima illa demonſtratio, quę ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſter. vel ſolum, vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

V. An cognitio omnium cauſſarū, neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiā rerum naturalium, & primò agitur de cognitione ſubſtantię.

VI. Explanatiò textus ſecundi primi libri Phyſicorum. 77

VII. Confutantur, qui aliter exponunt (notum ſecundum naturam.) & docetur, cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata, vel naturalis.

VIII. In rebus naturalibus permulta reperiri, quę ſint nota nobis ſimul atque ſecundum naturam.

IX. An demonſtrationes Mathematicę maxima ex parte cōſtent ex his, quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.

X. Expenditur interpretatio ſecundi textus, & aliorum ſequentium, tradita a D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

XI. Explanatio textus quarti (Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.)

XII. Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis.

XIII. Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis)

XIIII. Introducitur quæſtio (de primo cognito) & exponitur opinio Scoti.

XV. Diſcutitur opinio Thomiſtarū, qui volunt primò cognitū eſſe ens.

XVI. Opinio aliorum, qui volunt ſingulare eſſe primo cognitum

XVII. Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare per ſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.

XVIII. Quibus rationibus oſtendant aliqui, ſingulare non cognoſci per ſe, ac primo ab intellectu noſtro.

XIX. Soluuntur ſupradictæ rationes.

CAPITA LIBRI IIII. DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS.

I. Quàm ſit utilis conſideratio uariarum opinionum.

II. De uarijs ſectis Philoſophorum.

III. Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis; ſed prius agitur de ratione olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorum Philoſophorũ tempora, mirificè confert.

IIII. Exponitur duodecim clariſsimorum Philoſophorum Chronographia.

V. Opinio eorum, qui dicentes omnia eſſe unum ens immobile, omnẽ principij rationem de medio tollunt.

VI. Opinio eorum, qui faciunt unum principium omnium rerum naturalium.

VII. Opinio eorum, qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipue autem Pythagoræorum.

VIII. Declaratur opinio Anaxagoræ.

IX. Opinio Democriti, Leucippi, & Epicuri.

X. Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere omnes ſupradictas opiniones veterum Philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes.

XI. Refellitur ab Ariſt. opinio eorum, qui dicunt omnia eſſe unum ens immobile.

XII. Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.

XIII. Soluuntur rationes Meliſſi.

XIIII. Refutatur ab Ariſt. argumentatio Parmenidis.

XV. Explicatur ſententia Platonis de non ente.

XVI. Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Meliſſi.

XVII. Contra eos, qui faciunt vnum aliquod corpus principium rerum.

XVIII. Contra eos, qui multa, ſed finita faciunt principia.

XIX. Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

XX. Vniuerſè indicantur errata ueterum Philoſophorum, quibus tamẽ ignoſcere, quin etiam gratias agere oportet.

CAPITA LIBRI V. DE MATERIA.

I. DE laudibus Ariſtotelis.

II. Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturalium, & quibus locis, ſcripta reliquerit.

III. De varijs ſignificationibus, & vocabulis Materiæ, apud Philoſophos vſitatis.

IIII. An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.

V. De creatione.

VI. An vis creandi in ſolo Deo inſit; ita vt nulli creaturæ communicari queat.

VII. An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſt. doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.

VIII. Ponuntur quædã obiectiones contra ea, quæ dicta ſunt de creatione.

IX. De materia cæli opinio Egidij.

X. Refellitur opinio Egidij.

XI. Quid ſit Materia.

XII. Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

XIII. Materiam ex ſe habere exiſtentiam, propter quam eſt in rebus.

XIIII. Opinio eorum, qui inducunt formã corporeitatis materiæ coæternã.

XV. Hanc opinionem eſſe contra Auerroem, & Ariſt.

Opinio-

XVI. Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.

XVII. Explicantur tres dubitationes.

XVIII. Quantitatem interminatam immediate inhærere materię primæ.

XIX. Opinio & argumenta eorum, qui contra ſentiunt, & oppugnant dimenſiones interminatas.

XX. Soluuntur ſupradictæ rationes.

XXI. Propter quid ſit materia, & de potentia eius duplici.

XXII. Dubitationes contra ea, quæ dicta ſunt de potentia materiæ.

XXIII. De Priuatione.

XXIIII. Soluuntur, & explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

CAPITA LIBRI VI. DE FORMA.

Cap. I. De formæ nominibus, & varietate.

II. An ſit, & quid ſit forma.

III. Qualis ſit forma naturalis.

IIII. De forma relata ad materiam.

V. De forma relata ad compoſitum & primo an forma ſit prior, & nobilior compoſito.

VI. Secunda quæſtio. An forma ſit tota quiditas rei compoſitæ.

VII. Altera opinio veterum Peripateticorum aientium totam quiditatem rei in forma eius rei contineri.

VIII. Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.

IX. Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericam prouenire a quantitate.

X. Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.

XI. Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatã quantitatẽ.

Vnita-

XII. Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe a forma ſubſtantiali.

XIII. De forma relata ad ſuos effectus, ac primum de exiſtentia, quæ eſt effectus formalis ipſius.

XIIII. Quarta quæſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, & primum exponitur opinio D. Thomæ.

XV. Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.

XVI. Soluūtur rationes quibus ꝓbabatur exiſtētiā re diſtingui ab eſsētia.

XVII. De altero effectu formæ, qui eſt operatio.

XVIII. An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis a materia, & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.

XIX. Animum noſtrū eſſe immortalem etiā ſecundū doctrinā Ariſtotelis

XX. Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus philoſophicis.

XXI. Animam rationalem eſse veram, & naturalem formam hominis.

XXII. Exponitur ſecunda ratio qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſse aſſiſtentem.

XXIII. Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.

XXIIII. Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definitio Animarum rationalium a principio mundi conſtituto.

CAPITA LIBRI VII. DE NATVRA.

Cap. I. Declaratur nomen Naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.

II. De differentijs inter res naturales, & artificiales.

III. An forma artificialis ſit principiū alicuius motus: & an re differat a ſubiecto in quo efficitur, & inhæret.

IIII. Declarantur particulæ definitionis Naturæ.

Expli-

V. Explicantur quatuor Dubitationes

VI. Prima quæſtio, An definitio Naturæ conueniat Cœlo.

VII. Explicatur vera ſententia refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cœli eſſe naturalem.

VIII. Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam, & naturam cœli.

IX. Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum, qui negant definitionẽ naturæ conuenire cœlo.

X. Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

XI. An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.

XII. An anima rationalis ſit natura.

XIII. In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum, & paſſiuum.

XIIII. In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.

XV. An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis, quo ipſa naturaliter mouentur.

XVI. Secunda ſententia, quod nimirum elementum moueantur a ſe, tam quam probabilior confirmatur.

XVII. An Natura quæ hic definitur, ſit non ſolum forma, ſed etiam materia, & an vtrique nomen naturæ conueniat vniuoce.

XVIII. An in compoſito naturali, preter materiam, & formam, ſit quędam alia tertia natura re diuerſa a partibus.

XIX. Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.

XX. Tertia opinio eorum, qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus.

XXI. Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

XXII. Soluuntur rationes tertię opinionis.

CAPITA LIBRI VIII. DE CAVSSIS.

I. De numero cauſſarum.

II. Explicantur definitiones, & cauſſalitates ſingularũ cauſſarum.

III. Explicantur tres Dubitationes.

IIII. An in iis quę agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.

V. An inter cauſſam efficientem,& finem, ſit neceſſaria connexio.

VI. An omnes cauſſę ſint inuicem neceſſario connexæ.

VII. An cauſſa vniuerſalis præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſario concurrat actu cum cauſſa particulari,ad quemlibet eius effectum,& operationem.

VIII. Exponitur,& probatur opinio D.Thomę, quę eſt uera.

IX. Soluuntur argumenta contraria.

X. Explicantur duæ Dubitationes.

XI. An accidens poſſit producere ſubſtantiam.

XII. Explicatur opinio D.Thomę, accidens in uirtute ſubſtantiæ poſse producere ſubſtantiam.

XIII. Tertia opinio probabilior cæteris ponitur,& ſoluuntur rationes contrariæ.

XIIII. Enodantur quatuor aliæ dubitationes.

XV. An idem numero effectus a multis cauſſis poſsit effici.

XVI. Quæ generantur ex ſemine,& ex putri materia,an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primo examinatur opinio Auicennæ.

XVII. Declaratur ſecunda opinio,quæ eſt Auerrois.

XVIII. Explicatur tertia opinio.

An

XIX. An poſſit uerum aurum effici per artem alchimiſticam, ac primo quod non poſsit effici, opinio multorum exponitur.

XX. Declaratur opinio eorum, qui defendunt Alchymiam.

XXI. Explicatur breuiter opinio auctoris.

CAPITA LIBRI IX. DE FORTVNA CASV ET CONTINGENTIA.

Cap. I. Refellitur opinio eorum, qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & caſum.

II. Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.

III. An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſsit caſu contingere reſpectu cœli.

IIII. Opinio aliorum, qui negant ullum effectum ſimpliciter naturalem caſu euenire poſse reſpectu cœli.

V. An Fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgo putatur.

VI. Exponitur definitio Fortunę.

VII. Exponitur vltima pars definitionis Fortunæ, & expenditur opinio Auicennę aientis fortunā verſari in iis quę ſunt ad vtrumlibet.

VIII. Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunę.

IX. Soluuntur ſupradictę dubitationes.

X. De Caſu vel potius de Monſtris, quę vulgo putantur caſu euenire.

XI. De Contingentia.

XII. Probatur eſse in rebus contingentiam.

XIII. Soluuntur rationes negantium contingentiam.

XIIII. Quæ ſit cauſſa contingentię ſecundum alios ſcriptores.

XV. Quę ſunt verę ac proprię cauſsę cuiuslibet contingentię, quæ in rebus naturalibus reperitur.

CAPITA LIBRI X. DE QVANTITATE.

Cap. I. AN quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia.

II. Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui a ſubſtantia.

III. De ſuperficie, linea, & Puncto, an ſint extra animam,& an ſint inter ſe realiter diſtincta.

IIII. Quod Puncta,lineæ; ſuperficies ſint entia poſitiua; & inter ſe realiter diſtincta.

V. Declaratur opinio aliorum, qui contra ſentiunt.

VI. Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis. & aperitur auctoris ſententia.

VII. Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.

VIII. Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.

IX. Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.

X. An infinitum poſſit effici a Deo.

XI. Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.

XII. An continuum ſit diuiſibile in infinitum.

XIII. Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.

XIIII. ſoluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.

XV. De infinitate continui ſecundum diuiſionem,& additionem.

XVI. Dubitationes aliquot circa textus *67. 68.* & *69.* libri tertij Phiſicorũ explicantur.

XVII. De abſtractione mathematicę quantitatis.

XVIII. Explicatur altera ſententia eorum,qui aiunt quantitatem mathematicam

ticam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

XIX. De Quadratura circuli, an ſit ſcibilis, vel poſſibilis.

XX. Refellitur opinio Zimaræ, & eorum, qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.

XXI. Soluuntur rationes contrariæ.

XXII. De Maximo, & Minimo.

XXIII. Ponuntur nonnullæ propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo, & Minimo.

CAPITA LIBRI XI. DE LOCO.

Cap. I. Explicantur quinque proprietates loci, quæ ſunt, continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare vnitatem & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem.

II. Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.

III. Exponitur, & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.

IIII. Explicatur opinio eorũ qui cenſent locũ eſſe quoddam interuallũ.

V. Refellitur opinio eorum, qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.

VI. Ponuntur multæ obiectiones contra id, quod dicit Ariſtoteles, nimirum, locum eſſe ſuperficiem.

VII. Soluuntur ſupradictæ obiectiones.

VIII. Quis ſit locus primi & ſupremi cœli, uariç Philoſophorum opiniones ponuntur, & refutantur.

IX. Exponitur propria opinio de loco cœli.

X. An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.

XI. Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem, & confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de uacuo, plurimum conferunt.

Pro-

XII. Probatur motum localem non poſſe fieri in uacuo.

CAPITA LIBRI XII. DE TEMPORE AETERNITATE ET AEVO.

Cap. I. DIſputatur contra eos, qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos, qui cenſent eſſe ens reale, realiter diſtinctum a motu.

II. Explicatur definitio illa temporis. *Numerus motus, ſecundum prius, & poſterius*, & primo loco exponitur illa prima particula. *Numerus*.

III. Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.

IIII. Declarantur duę aliæ particulæ definitionis, nimirum *Motus* & *Secundum prius & poſterius*.

V. Quid ſit Duratio.

VI. De varietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſtentiæ.

VII. De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.

VIII. De Æternitate, & primum de varijs ſignificationibus huius vocis *Aeternum*.

IX. Declaratur quid ſit æternitas.

X An æternitati conueniat ratio menſuræ.

XI. De Æuo.

XII. Refellitur opinio D. Bonauenturæ.

XIII. In quo ſit ratio Aeui ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.

XIIII. An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

XV. Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durandi.

XVI. Exponitur ſententia auctoris.

Exponi-

XVII. Exponitur ſententia auctoris.

XVIII. De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.

CAPITA LIBRI XIII. DE NATVRA MOTVS.

Cap. I. In quo Genere ſeu Categoria ſit motus.

II. Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phyſ.

III. Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.

IIII. Exponuntur reliquę particulæ definitionis motus.

V. Explicantur decem magni momenti dubitationes, quę circa definitionem motus exiſtunt.

VI. An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.

VII. Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui a paſſione.

VIII. Soluuntur rationes Scotiſtarum.

IX. De Terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones.

Quęſt. I. An omnis motus requirat terminos?

II. An omnis motus requirat duos terminos?

III. An in vno motu poſſint eſſe plures termini quam duo.

IIII. An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.

V. An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe?

VI. An Terminus a quo, debeat ſpecie differre a termino ad quem?

VII. An abiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quē ſint vnus motus numero.

VIII. Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas motus.

IX. Vnde petenda ſit contrarietas motuum.

X. An motus re differat a termino ad quem.

CAPITA LIBRI XIIII. DE VARIIS DIVISIONIBVS MOTVS.

Cap. I. Generationem & corruptionem non eſſe motus propriè dictos.

II. De tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt, de augmentatione, motu locali, & alteratione.

III. Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.

IIII. De cauſa motus violenti eorum quæ proiiciuntur.

V. Repellitur opinio faciens cauſam motus proiectorum, virtutem quandam impreſſam proiectis.

VI. Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

VII. De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.

VIII. An continuatio & ſucceſſio ſit de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.

IX. De uariis modis incipiendi & deſinendi quos habent res naturales.

CAPITA LIBRI XV. DE MOTVS ET MVNDI AETERNITATE.

Cap. I. Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum quæ ſunt pro æternitate mundi.

II. Exponuntur, & refelluntur argumẽta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex varijs eius locis deprompta.

III. Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.

IIII. Viginti argumenta Procli pro æternitate Mundi, & ſolutiones eorũ.

V. An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe, & aliquando cœpiſſe, an potius ſempiternum eſſe, atque ortu interituque carere.

VI. Duodecim argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

Soluuntur

VII. Soluuntur Auerrois argumenta

VIII. Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.

IX. Supradictæ rationes ſoluuntur.

X. An Mundus potuerit eſſe ab æterno, variæ Theologorũ opiniones, ac prima omnium Henrici, & Philoponi, æternitatem creaturę repugnare aientium, opinio explicatur.

XI. Secunda opinio Durandi, æternitatem repugnare rebus corruptibilibus non autem incorruptibilibus.

XII. Tertia opinio D. Thomæ, & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri ab æterno.

XIII. Exponitur Authoris ſententia.

F I N I S.

ERRATA

Pagina	Litera	Linea literæ	Errores & eorum correctiones.
2	D	7	*nullus, pro nullius*
10	B	8	*ſchotiſtæ, pro ſcotiſtæ*
10	A	8	*abſtracrum, pro abſtractum*
12	A	4	*homogeneris, pro homogeneis*
16	D	10	*Metaphyſca; pro Metaphyſicis*
23	C	9	*ſerie, pro ſerie*
28	B	9	*Ariſt. pro Ariſt.*
29	A	9	*ſubalternata, pro ſubalternatam*
33	D	10	*etiam, pro eam.*
41	B	12	*proprietatis, pro proprietates*
45	C	5	*eſſe ſe, illud ſe, uacat*
53	A	8	*hæc, pro hic*
59	A	12	*libris, pro libros*
59	D	4	*mediocrum, pro Medicorum.*
62	D	10	*neceſſario, pro neceſſaria*
75	A	5	*ens, pro eas*
75	B	6	*prædicta, pro prædicata*
80	A	3	*uehemeatius, pro uehementius*
87	B	8	*naiuerſalibus, pro uniuerſalibus*
94	C	2	*cognit, pro cognitum*
94	C	6	*quibus per, illud, per, redundat.*
116	D	9	*ſinguli, pro ſingulis*
117	C	11	*Ludicri, pro Ludicri*
118	A	10	*Hecatambeon, pro Hecatombæon*

E R R A T A

Pagina	Litera	Linea literæ	Errores & eorum correctiones.
118	B	11	*Rema, pro Romę*
118	B	14	*Traiam, pro Troiam*
119	C	3	*quinquageſima prima, pro quinquageſima quinta*
121	D	ultima	*Clauiſſe, & octogeſima, pro claruiſſe, & octogeſima*
121	D	11	*trecenteſimo, pro centeſimo*
127	C	12	*quinquageſimam quartam, pro centeſimam quinquageſimam quartam*
128	C	13	*quadrageſimam, pro centeſimam quadrageſimam*
130	A	8	*uigeſima tertia, pro cẽteſima uigeſima tertia*
129	D	ult.	*ſuo, pro ſuos*
138	B	6	*ſumendos, pro ſumendo*
186	B	6	*mnutationis, pro mutationis.*
186	D	12	*hunc, pro hunc*
189	B	2	*eotum, pro eorum*
190	B	10	*Auiennam, pro Auicennam*
190	C	9	*comppſitionis, pro compoſitionis*
192	D	ultima	*ſupta, pro ſupra*
194	B	4	*eſt, redundat.*
200	D	3	*perſectionem, pro perfectionem*
202	B	9	*de, uacat.*
203	B	10	*natutales, pro naturales.*
203	C	ultima	*potenria, pro potentia.*
208	B	3	*ma, uacat*
216	D	6	*poſitis, pro poſitis*
219	D	6	*maieria, pro materia*
234	A	1	*abrectior, pro abiectior*
237	D	12	*&, uacat*
239	B	4	*adueratur, pro aduerſatur*
243	D	11	*intelligege, pro intelligere*
289	D	3	*eſt ſemine, ex ſemine*
323	B	9	*contingeria, pro contingentia*
343	A	1	*Inſcribit, pro inſcribitur*
357	C	5	*nimirum, pro nimium*
379	A	5	*ualet, pro uellet.*
391	A	4	*darte, pro parte.*
392	A	3	*acquiiatur, pro acquiratur*
394	A	12	*aum, pro auum*
401	A	12	*ſine, pro fine*
411	B	11	*quamitatis, pro quantitatis*
421	D	11	*reciprocatnr, pro reciprocatur*
425	C	4	*niſi, pro niſi*
429	D	1	*aliqua, pro aliquo.*
435	B	2	*argumeatis, pro argumentis*
442	C	1	*aerts, pro aeris*
491	D	4	Platoenm, pro Platonem
496	B	12	*vniſa, pro uniuerſa*
505	B	9	*babere, pro baberet*
506	A	7	*Aurrianos, pro Arrianos*

GREGORIVS PAPA XIII.

MOTV proprio &c. Cum dilectus filius Venturiuus Tramezzinus Biblio*pola Venetus Almæ Vrbis noſtræ Incola ad communem omnium vtilitatem ſua propria impenſa librum de Philoſophia authore dilecto filio Benedicto Pererio ſacerdote Societatis Ieſu, in dicta Vrbe noſtra imprimi facere intendat dubitetque ne huiuſmodi opus, poſtmodum ab aliis ſine eius licentia imprimatur, quod in maximum eius præiudicium tenderet. Nos propterea illius indemnitati conſulere volentes,* Motu *ſimili etc. et ex certa ſcientia eidem Veuturino ue prædictum opus hactenus nou impreſſum & per ipſum Venturinum imprimendum, ſi aut poſtquam per Inquiſitionem officij Heretica prauitatis de Vrbe approbatũ fuerit per decẽ annos a prima einſdem operis Impreſſione computan. a quocumque vel quibuscunque ſiue ipſius Venturini licentia imprimi, aut ab ipſis vel ab aliis vendi ſeu in eorum apothecis uel alias uenale pręterquam ab ipſo Venturiuo impreſſum uel imprimendum teneri poſſit apoſtolica auctoritate concedimus & indulgemus inhibentes omnibus & ſingulis Chriſtifidelibus præſertim bibliopolis & librorum impreßoribus ſub excommunicationis maioris latæ ſententiæ. In terris uero Sanctæ* Romanę *Eccleſiæ mediate uel immediate ſubiectis etiam ducẽtorum ducatorũ auri Cameræ apoſtolicæ applican. & inſuper amiſſiouis librorum pœnis toties ipſo facto & abſq; alia declaratione incurren. quoties contrauentũ fuerit ne intra decem annos prædictos ab impreſſione dicti operis hactenus non impreſſi & per ipſum Venturinum ut prædicitur imprimen. inchoandos ſine eiuſdem* Venturini *licentia dictis decem annis durantibus imprimere ſeu ab ipſis uel aliis præterquam ab ipſo* Venturino *impreſſum uel imprimen. uendere ſeu uenale habere uel proponere ſeu alias ut ſupra habere audeat uel pręſumat. Mandantes uniuerſis uenerabilibus fratribus noſtris Epiſcopis & Archiepiſcopis &c. eorumque* Vicariis *in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu temporali* S.R.E. *etiam legatis &* Vicelegatis *ſedis apoſtolicæ ac ipſius ſtatus uniuerſalibus ut quoties pro ipſius* Ven*turini parte fuerint requiſiti uel eorum alter fuerit requiſitus eidem* Venturino *efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa ad omnem dicti* Venturini *requiſitionem contra inobedientes & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas etiam ſæpius aggrauandas & alia* Iuris *remedia auctoritate apoſtolica exequantur Innocato etiam adhoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis,* Et *inſuper quia difficile admodum eſſet præſentem motum proprium ad qualibet loca deferri volumus & apoſtolica auctoritate decernimus ipſis tranſumptis vel exemplis manu alicuius notarij publici ſubſcriptis & ſigillo alicuius curiæ vel perſonæ, in dignitate eccleſiaſtica conſtitute munitis plenariam & eandem prorſus fidem ubique tam in iudicio quam extra haberi quæ præſenti originali haberetur.* Non *obſtantibus præmiſſis ac conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis ac etiã Iuramento etc. roboratis ſtatutis &c. priuilegijs quoque indultis et literis apoſtolicis ſub quibuſcunque tenoribus etc. etiam motu proprio etc. et conſiſtorialiter etc. ac alias in contrarium quomodolibet conceſſis etc. Quibus omnibus etiam ſi de illis etc. hac vice latiſſime derogamus. Cæteriſque contrariis quibuſcunque cum clauſulis oppoſitionis.*

Et cũ abſolutione a cen. ad effectum etc. Et de conceßione indulto inhibitione mandato ac voluntate decreto derogatione aliiſque præmiſſis, vt ſupra in forma gratioſa, et cum opportuna ſi videbitur etiã aliorum deputatione executorum qui aßiſtant etiam ſub cen. etc. Cum *facultate aggrauandi etc. Innocato etc. ſecularis. Cum derogatione dictarum latiſſime exten. et quod ſola præſentium ſignatura ſufficiat, et ubique fidem faciat in Iudicio et extra regula contraria non obſtan.*

BENEDICTI PERERII
SOCIETATIS IESV,
In ſuos de principijs & affectionibus rerum naturalium libros.

PRAEFATIO.

HOc noſtrum opus de communibus omnium rerum naturaliũ principijs & affectionibus, primã & generalem continet totius Phyſiologię partem: quam Ariſtoteles, octo libris Phyſicorũ explicatam, nobis reliquit. In duas autem partes, opus diuiſum eſt; prior pars, quæ eſt de principijs & cauſſis rerum naturalium: nouem libris comprehenditur; Poſterior, reliquos ſex libros complectitur; in quibus, generales quædam affectiones, quæ communes ſunt omnium rerum naturaliũ, cuiuſmodi ſunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus, explicantur. Ac licet nobis multas ob cauſſas (quas hoc loco exponere non eſt neceſſe) viſum non fuerit, Commentarios in Ariſtotelem ſcribere, quibus eius ſententias & verba, ſigillatim interpretaremur; ſedulò tamen curauimus, vt quicquid Ariſtoteles ijs de rebus, quas hoc opere docemus, vſquam ſenſit, & ſcriptum reliquit, varijs ex libris eius colligentes, ſuo quodque loco, pertractaremus. Quorum autem ſcriptorũ veſtigia, in huius operis molitione, perſequuti ſimus, quid etiam de Philoſophorum lectione atque imitatione ſentiamus; quoniam ea ex re intelligi poteſt; quam nos philoſophandi viam & rationem maximè probemus ac ſequamur, nunc paucis exponemus. Græcos Ariſtotelis interpretes, Alexandrũ, Themiſtiũ, & Simplicium, in Ariſtotelicis ſententijs & verbis explanandis, præter cæteros, ſecuti ſumus. Hos enim, extra controuerſiam

trouerſiã eſt, omnium optime Ariſtotelẽ intellexiſſe, & in eius ſcriptis interpretandis, diligentiſsimos & accuratiſsimos fuiſſe. Horum fontibus, fateor me hos meos hortulos irrigaſse; hoc eſt, ex doctiſsimis eorum cõmentarijs, multa, quæ interiorem quandam, & reconditam habent Peripateticæ diſciplinæ cognitionem, in hos libros tranſtuliſſe. Latinos vero philoſophos, præſertim autem Theologos Scholaſticos, propter ingenij acumen & vbertatem, propter diſſerendi ſubtilitatem, denique propter incredibilem vim atque copiam argumentorum, quibus de omni re propoſita in vtramque partem diſputare ſolent, equidem ſemper ſum admiratus, in hoc autem opere, non raro etiam imitatus. Quorum diſputationibus, has meas comentationes neruoſiores & robuſtiores factas eſſe, non dubito. Sed D. Thomam, eximium Philoſophiæ decus, & ſplendidiſſimum Theologiæ lumen, firmiſſimumque columen, pręcęteris miramur, & colimus: cuius diuini ingenij monimentis, quantum nos adiuti & locupletati ſimus, hæc noſtra qui legẽt, facile intelligent. Inter Arabes, Auicenna ſuos quoque amatores, & ſectatores habet. Quem ego in Philoſophia, nec magnopere laudo, nec planè contemno. Fuit is præſtantiſſimus medicus, fuit etiam (quorundam iudicio) peracutus Metaphyſicus; ſed eum doctrinæ Ariſtotelis (quam omnibus Philoſophiæ ſtudioſis maxime probatam & cognitam eſſe oportet) nec valde ſtudioſum, nec admodum intelligentem fuiſſe conſtat. De Auerroe, quoniam de eo varias multumque diſcrepantes hominum ſentẽtias eſſe video, dicam breuiter, vt ſentio. Ego, ſicut eos non laudo, qui Auerroem faſtidioſe contemnunt, conuitijs lacerant, & veluti peſtem ingeniorum, omnibus fugiendum eſse clamant; ſic contra, quoſdam eſſe, qui eum laudibus in cœlum efferant, & quaſi Deum quendam Philoſophiæ colant, eiuſque ſententias tanquam oracula diuinitus ędita in veneratione habeant; grauiter doleo, moleſteque fero. vtrumque profecto in vitio eſt; ſed illud minus; habet enim vel excuſationem ignorantiæ, vel etiam ſpeciem quandam & vmbram pietatis atque religionis: hoc autem, cuiuis philoſopho, turpe eſt; Chriſtiano autem philoſopho, etiam infame. Quid enim turpius, quam vnius hominis, qui labi potuit, & vero in rebus magni momenti non ſemel lapſus eſt, decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quaſi tempeſtate delatos, ad eius doctrinam, tamquam ad ſaxum aliquod, adhęreſcere? Quid fędius? quam multas Auerrois ſententias, &, quæ vocant, commenta, tertio quoque verbo vſurpantes, ſeſe iactare, & in his puerilibus nugis, primas ſapientię ſuę partes collocare? Sed dicent, Auerroem fuiſſe acri ingenio, iudicio graui, & ſingulari ſtudio ac diligentia; multa ſubtiliter, & docte, ſcripſiſſe, omnes pene libros Ariſtotelis, eruditis commentarijs illuſtraſſe, denique, de Peripatetica diſciplina eſſe optime meritũ. ſint iſta, vt dicunt: negari tamen nõ poteſt, Auerroẽ, interpretãdo Ariſtotelem, ob ignorationem linguę Gręcę, mendoſoſque codices, & bonorum interpretum penuriam, multifariã hallucinatum eſſe. De rebus quoque naturalibus, humanis, & diuinis, opiniones eum habuiſse certum eſt, complures quidem falſas, quaſdam vero etiam impias, & abſurdas. Quid igitur magis à Philoſophiæ grauitate, dignitateque remotum, & alienum eſſe poteſt, quam Philoſophum,

loſophum,

loſophum, id eſt amatorem ſapientię, quem ad hanc rerum omnium vni-
uerſitatem animo perluſtrandam, atque contemplandam, ſolutum, & libe-
rum eſſe decet, vnius hominis, non omnium mortalium ſapientiſſimi, quaſi
vile mancipium, &, vt Poeta quidam ait, ſeruum pecus effici? verũ de Auer-
roe hactenus. Illud autem ſtudioſos Philoſophię diligenter intelligere vo-
lumus; ſi magno cum fructu, nulloque veritatis atque pietatis detrimento,
philoſophari cupiunt, duos ipſis hominum de philoſophia male ſentien-
tium, errores, vtrumque ſane, meo iudicio, valde perniciosum, eſse fugien-
dos. Sunt enim nonnulli, qui propter pauca, quę in libris Philoſophorum
reperiunt, à decretis ſanctitateque noſtrę religionis aliena, non modo cęte-
ra quam plurima vere & vtiliter ab illis tradita reiiciunt; ſed omnem etiam
philoſophię cognitionem damnant, & tanquam certam animorum peſtẽ,
ex hominum, præſertim Chriſtianorum, ſocietate exterminandam putant.
Videlicet iſti, Philoſophię rudes, omniſque liberalis doctrinæ expertes; om-
nes ſui ſimiles eſse cuperent, quo minus in multitudine ipſorum appareret
inſcitia. Ac olim quidem Iulianus Auguſtus, quo rectior & callidior, eo
acrior atque perniciosior Chriſtianorum hoſtis, nulla re putauit magis ſe
Chriſtianis obeſse, eorumque religionem vehementius labefactare poſse,
quam ſi eis omnium bonarum artium ſtudia, interdixiſset. Huc quoque
ſpectat Hęreticorum noſtri temporis artificioſa calliditas, Philoſophiam,
reconditioreſque diſciplinas, Chriſtianis hominibus repudiandas, & exe-
crandas eſse clamantium; quo nimirum facilius, homines indocti ac ſimpli
ces, argumentis quibuſdã ipſorũ, in ſpeciẽ modo probabilibus, captioſiſq;
circumuenti atque irretiti, in eorũ errores pertrahantur. In quo videntur mi
hi quidem Hæretici, ſimiliter facere, vt feciſse quondam Philiſtæos, diuinæ
literę prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorumque opifices Hæ-
breis abſtulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltro auderẽt inferre, nec illa-
tum ab illis, facilè propulſarent. Sed aiunt iſti, erraſſe Philoſophos, erra-
runt ſanè, ſed ſunt illi quidem errores Philoſophorum, non Philoſophiæ;
hoc eſt, hominum, non ſcientiæ. Et illos ipſos errores, qui Philoſophiam
norunt, refellere poterunt; qui non norunt, non poterunt. Non eget fides
noſtra Philoſophiæ præſidiis; non ea tamen reiicit. Non deſiderat huma-
næ ſapientiæ ornamenta; ſed ea prorſus non aſpernatur. Sua vi tuta & mu-
nita eſt, ſuaque luce ſplendet; ſed quæ docere & hominibus perſuadere ſtu-
det, ea ſi rationibus, exemplis, & ſimilitudinibus è Philoſophia petitis, quaſi
aſperſa & condita ſunt, iucundius audiuntur, facilius intelliguntur, credun-
tur promptius, conſtantius retinentur. Ac ego quidem mirari ſoleo, quen-
quam eſse Chriſtianorum hominum, qui Philoſophiam, tanquam rem
Deo inuiſam, ſacris literis contrariam, & noxiam iis qui Chriſtianam doctri-
nam profitentur, vituperare audeat. An non ſacris literis proditum eſt,
Deum, qui (vt Iſaias inquit) eſt Deus docens vtilia, quò ſuam erga Salomo-
nem beneuolentiam atque liberalitatem, magis illuſtrem teſtatamque fa-
ceret, ampliſſimam ei omnium rerum naturalium ſcientiam dediſſe? Non-
ne cernimus, multos diuinæ ſcripturæ libros, philoſophicarum rerum eſ-
ſe plenos? quos indocti legentes, non intelligunt; docti, quia intelligunt,

magno

magno cũ fructu & voluptate legunt. Quid clariſſima illa Chriſtianę Theologię lumina, Baſilium dico, Dydimum, duos Gregorios, Nazianzenum & Niſſenum. D. Auguſtinum, Hieronymum, & in primis D. Thomam Aquinatem, vt nunc omittam Iuſtinum & Lucianum martyres, Clementem Alexandrinum, Origenem, Tertullianum, Arnobium, aliosq; quamplurimos, quo plus Chriſtianis prodeſſent, magisque Chriſtianam diſciplinam munirent, augerent, & exornarent, libros à ſe de rebus diuinis ſcriptos, quàm multa, quàm varia, quàm recondita & exquiſita, Philoſophię, omniumque doctrinarum cognitione referſerunt? Verum, contra iſtos Philoſophię vituperatores, & nunc dictum ſit ſatis, & alias fortaſſe dicetur vberius. Sunt contra, nonnulli, qui diuina, vt vocant, Platonis & Ariſtotelis ingenia, vberrimamque cunctarum rerum ſcientiam cum excellenti eloquentia coniunctam, vſque eo ſunt admirati & amplexati, vt eos, veluti numina Deóſque Philoſophię, colerent, eorumque decreta Philoſophica, tanta animi aſſenſione complecterentur, vix vt crederent quicquam eſſe poſſe probabile, quod improbaretur ab illis; aut quod ab illis probaretur, improbabile. Fuit hęc quondam Pythagoręorum vanitas atque ſuperſtitio; quibus inſtar omnium rationum erat, pręceptoris auctoritas; & vt quiduis facilè promptèque crederent, ſatis erat, id dixiſſe Pythagoram; nefasque putabant, cur illud ita eſſet, velle requirere.

O miſeras hominum mentes, o pectora cæca.

Quid enim vilius & abiectius, aut quę maior animi cęcitas eſſe poteſt, quàm nihil per ſe ſapere, nihil iudicare, totum ex alieno ſenſu iudicioque pendere? Nulla duci ratione, ſed quaſi pecudes, aliorum ſententia, nutuque tantum, moueri ac regi? Theologus, cuius ſcientia, Dei, à quo profecta eſt, auctoritate nititur atque fulcitur, nec rationum eget pręſidijs, humanas tamen rationes non contemnit aut reiicit: Philoſophus, cuius doctrina ex ratione, ortum, incrementa, robur, omnemque vim ſuam atque dignitatem habet, omni ratione poſthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multisque vitæ & doctrinę ſordibus inquinati, auctoritate conquieſcet? Ego multum Platoni tribuo, plus Ariſtoteli, ſed rationi, plurimum. In explicandis Philoſophię quæſtionibus, diſceptandisque controuerſiis, equidem, quid Ariſtoteles ſenſerit, diligenter conſidero, ſed multo magis, quid ratio ſuadeat, mecum ipſe perpendo. Si quid Ariſtotelis doctrinę congruens & conueniens eſſe intelligo, probabile duco; ſi quid autem rationi conſentaneum eſſe video, verum certumque iudico. Itaque in Phyſiologia, primas iudicio ſenſuum, longa experientia & diligenti obſeruatione explorato atque confirmato; ſecundas rationi; auctoritati Philoſophorum, poſtremas defero. In legendis autem Philoſophorũ libris, temperatum quoddam ac ſalutare iudicium adhibeo. Etenim pauca illa quæ religioni aduerſantur, repudio; alia verò quàmplurima, cum ad vſum vitæ perutilia, tùm ad agnitionem animi, pulcherrima, probo ac retineo; & viros humanarum & diuinarum rerum ſcientia excellentes, libenter ſequor, qui Philoſophiam cum ſacris literis coniungentes, incredi-

biles

biles vtilitates, maximumque decus Chriſtianæ religioni attulerunt. Si Agar & Iſmael, Sarę & Iſaac concordes, & obedientes eſſe velint, maneant in domo Abrahę; ſin autem inſoleſcant & repugnent, rixasque & iurgia excitent, domo eiiciantur & exulent: ſic Philoſophi hactenus legendi & probandi ſunt, quoad veritati & pietati conſenſerint atque inſeruierint; ſin autem quid effutierint, diuinis decretis alienum, deferendi ſunt ac reiicien di. Nec mirandnm cuiquam accidat, Platonem & Ariſtotelem, cæteroqui ſapientes viros, & philoſophorum principes, nonnumquam grauiter & turpiter errasſe: videlicet, homines fuerunt, quorum erant fallaces ſenſus, anguſta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitiis inquinata, mens humanæ inſcitiæ circumfuſa tenebris, & cœleſti lumine deſtituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clariſſimè patefecit, quę acutiſſimos & doctiſſimos Philoſophos latuerunt. Nec ſolum in iis quę tradit Philoſophia, quid nobis probandum ſequendumque, quid contra repudiandum & fugiendum eſſet, omuium errorum diſcuſſa caligine, indicauit; ſed etiam earum rerum, quæ omnem humanæ intelligentię vim & facultatem ſuperant, cognitionem, ad quam Philoſophia aſpirare non poteſt, liberaliter impertiuit. Atque hæc quidem eſt noſtra de ſtudio Philoſophię, Philoſophorumque lectione, & imitatione ſententia; quam initio huius operis pręfari & prædocere voluimus, vt quam nos Philoſophię formam maximè probemus, quodue philoſophandi genus in his libris ſecuti ſimus, notum omnibus teſtatumque faceremus.

DE PHILOSOPHIA

LIBER PRIMVS.

DE NOMINE SAPIENTIS, ET PHILOSOPHI ET QVID SIT SAPIENTIA, ET PHILOSOPHIA: qualem item deceat eſſe ſapientem atque Philoſophum.

CAPVT PRIMVM.

SAPIENTES olim dicebantur, quicunque contemptis rebus his, quas vulgus maximè concupiſcit & admiratur, & a rerum ciuilium adminiſtratione remoti, ſe totos ad ſtudium veri cognoſcendi, & admirabilium occultarumque rerum inquiſitionem atque perceptionem contuliſſent. Hoc autem Ariſtoteles lib. 6. Ethicor. C aperte declarat his verbis, *Anaxagoram, Thaletem, cæteroſq; tales uiros ſapientes quidem eſſe dicunt, prudentes uerò minimè, cum uideant eos quæ ſibi utilia ſunt ignorare, atque fatentur eos recondita, eximia, admiradilia, & diuina quædam tenere, ſed inutilia, quia humana bona non quærunt.* In eandem ſententiam multa præclarè ſcribit Plato, cuius uerba refert Euſebius lib. 12. de præparat. Euangelica cap. 20. Verùm, quoniam multi gloriæ aut quæſtus cupiditate, profitebantur & prædicabant ſe ſapientes eſſe, qui ueræ ſapientiæ non ſolidam & expreſſam effigiem, ſed umbram tantùm & imaginem tenebant, primus omnium Pythagoras, ut talium hominum comprimeret arrogantiam, & oſtenderet arduam eſſe adeptionem poſſeſſionemque ſapientiæ, noluit σοφὸς ideſt ſapiens, ſed φιλόσοφος hoc eſt ſapientiæ ſtudioſus appellari. Hac autem de re ſermonem, quem Pythagoras habuiſſe dicitur cum Leonte Phliaſiorum principe, eleganter Cicero perſcripſit in quinta Tuſculana. Hoc igitur diſcrimen Philoſo- D phi & Sapientis ſecuti tam Platonici quàm Stoici, aliter ſapientiam definierunt atque Philoſophiam. Plato quidem, uult ſapientiam eſſe perfectam Dei cognitionem cum puro eius cultu & religione coniunctam: Philoſophiam autem uariè deſcribit, nunc ſecundum etymologiam nominis, appellans eam ſtudium ſapientiæ; interdum ſolutionem animi a corpore, ſeu commentationem mortis; nonnunquam etiam conuerſionem animi ad ea quæ uera ſunt & diuina. Stoici (auctore Plutar. in 1. lib. de placitis Philoſophorum cap. 1). definierunt ſapientiam eſſe diuinarum & humanarum rerum ſcientiam: Philoſophiam autem, accommodatæ ad uitam artis meditationem; atque hanc unam eſſe & eandem ſummam virtutem. Ariſt. Philoſophiam ait eſſe ſcientiam contemplatricem ueritatis, ita ſcribens in 2. lib. Metaphy. tex. 3. *Rectè ſe habet Philoſophiam ſcientiam ueritatis contemplatricem appellare.* Idem auctor eſt, in lib. 6. Ethicor. nomen ſapientiæ aliquando tam latè patere, ut attribuatur etiam artibus mechanicis. Etenim Phydiam & Polycletum, ſapientes dicimus; illum lapidum ſculptorem, hunc fictorem ſtatuarum. Attamen propriè

Qui dicebantur olim ſapientes.

Variæ deſcriptiones ſapiẽtiæ ac Philoſophiæ ſecundum uarias Philoſophorum ſectas.

tale nomen non conuenir, niſi in ſcientiam omnium limatiſſimam & abſolutiſſimam, quæ A uerſatur in rebus præclaris, atque diuinis; nec modò conſiderat ea, quæ manant ex principijs, ſed etiam ipſorum principiorum, uim & rationem edocens, omnium ſcientiarum quaſi fontes aperit. Hanc ſapientiam Ariſt. in libris Metaphyſicis, proprio nomine vocat primam Philoſophiam, eaq; a Philoſophis dicitur Metaphyſica, quæ eſt ſcientia declarans primas cauſſas, primaque principia entis, ut ens eſt, ac eorum quæ tali enti per ſe inſunt; & primas, perpetuas, immutabileſque ſubſtantias, quæ a ſenſibus intelligentiaque noſtra remotiſſimæ ſunt, mortalibus patefaciens.

De pręſtantia Philoſophiæ.

Quantum verò laudis & honoris deferendum ſit ſapientiæ, & Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſt. multis locis, nam in 1. Metaphyſicorum libro, cap. 2. ait hanc unam omnium ſcientiarum eſſe uere liberam, & ſui gratia, nec eius poſſeſſionem humanam eſſe, ſed diuinam: hanc ſolum Deum perfectè habere, eamque ſolam de Deo agere. alias diſciplinas fortaſſis vtiliores & magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantiorem verò nullam. In 6. Metaphy. tex. 2. inquit ſcientias ſpeculatiuas præſtare alijs, ſpeculatiuarum autem hãc eſſe præſtantiſſimam. In ſectione 30. Problem. 10 B ſcribit ideo veteres non ſtatuiſſe præmium aliquod ſapientiæ ueluti certaminibus, quoniam propter eximiam ſapientiæ præſtantiam, nec idoneus iudex eius reperiri, nec ſatis dignum præmium conſtitui poteſt. In 9. lib. Ethicor: affirmat Philoſophiam tanti eſſe, ut his a quibus eam accepimus, nec honorem nec mercedem ullam parem referre poſſimus, non ſecus ac Dijs & parentibus. Ac mihi quidem uidetur, ſi cuiuſuis ſcientiæ præſtantia, ex rebus ei ſubiectis potiſſimùm æſtimari debet, quantùm Deus, intelligentiæque præſtant cæteris rebus; tantùm planè ſapientiam, dignitate reliquis ſcientijs anteire. Verùm, quia de ſapientia ſatis dictum eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiens & Philoſophus, exponamus.

Qualis eſſe debeat ſapiẽs ſecūdū Platonem, Ariſtotelẽ, Stoicos & alios.

Plato in 5. & 6. de Rep. vult eum qui futurus eſt Philoſophus, ſic informatum eſſe a natura, ut habilis & idoneus ſit ad percipiendas omnes diſciplinas, excellens ingenio, memoria & iudicio. Deinde, ut uehementer oderit, atque horreat mendacium, quippe cum futurus ſit defenſor, magiſter, & interpres ueritatis: Tum, ut habeat ſedatas omnes perturbationes & appetitum rationi obedientem, qui niſi perdomitus fuerit, & ueluti iniecto fræ- C no in gyrum rationis ductus, magnam partem animi ſæpè detorquet, & a contemplatione cognitioneque ueritatis abducit. Ad hæc oportet eum eſſe amantem temperantiæ, liberalitatis, & iuſtitiæ; nam qui eſt uitiorum ſordibus inquinatus, indignus eſt qui in puriſſimum ſapientiæ domicilium admittatur: Ad extremum, non debet animi ſtudium atque intelligentiam ponere in rebus ſingulis quæ in generatione, interitu, alijsque mutationibus continenter uerſantur, ſed defigere mentis aciem & uim in propriam cuiuſque rei formam & ideam; non conſiderare quæ ſunt talia participatione, ſed quod eſt per ſe tale in unoquoque genere, ut ſi quæratur quid ſit bonum aut pulchrum, non attendere animum ad eas res quæ vulgo dicuntur bonæ aut pulchræ, ſed ideam pulchritudinis, hoc eſt rationem eius, quaſi per ſe cohærentem, animo contueri. Atque huic documento Platonico, id valde cõgruit quod Ariſt. ait in Problem. Sectione 18. problem. 5. & ſectione 30. probl. 8. ſcribens, Philoſophum ea re diſtingui ab Oratore, quòd ille conſiderat quid ſit iuſtitia, aut tyrannis; hic autem cogitat an hic uel ille homo ſit iuſtus, & tyrannus: ille ſpecies & formas re- D rum ſpeculatur; hic verò perſcrutatur tantummodo eas res, quæ talium formarum ſunt participes. Sapientem autem Stoicum Cicero ſcitè depingit in oratione pro Muræna ad hunc modum, *Fuit quidam ſummo ingenio vir, cuius inuentorum æmuli, Stoici nominantur. Huius, ſententiæ ſunt & præcepta huiuſmodi: ſapientem gratia nunquam moueri: nunquam cuiuſquam delicto ignoſcere: ſolos ſapientes eſſe ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos: ſi mendiciſſimi, diuites: ſi ſeruitutem ſeruiant, reges: ſapientem nihil opinari: nullius rei pœnitere: nulla in re falli: ſententiam mutare nunquam.* Ariſt. in 1. libro Methaphy. cap. 2. pulchrè declarat cuiuſmodi oporteat eſſe ſapientem. *Oportet, inquit, ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit, non quidem ſpeciatim ſed uniuerſè: tum, ſcire difficillima quęque, & occultiſſima; nam quæ ſenſibus ſubiecta ſunt & patent omnibus cognoſcere, non facit hominem ſapientem: deinde habere non popularem & adumbratam notitiam rerũ, ſed exquiſitam & omnibus numeris ſuis abſolutam, quam & ipſe quam rectiſſimè teneat, & alios rite docere ualeat.* Ad hæc, proprium eſt ſapiẽtis, imperare & præſcribere alijs, quid facere conueniat: ſapientiam autẽ opor

tot eſſe ſcientiam, quæ non propter aliud expetitur, uti ſunt hæ diſciplinæ quæ in actione effectioneque uerſantur, ſed q̃ per ſe & ſolius cognitionis gratia quæratur. Alij putãt triplex eſſe munus ſapientis, vnũ de quauis re ſubtiliter & aptè dubitare poſſe: Alterum eorum quæ in unaquæque re inſunt, cauſſas omnes non modò proximas, ſed etiam maximè generales & primas, perſpectas atque cognitas habere: Tertium aperire primos fontes omnium dubitationum, earumq; ſolutionem rite tradere. Quid igitur ſit Sapientia, & Philoſophia; vnde item manarit nomen ſapientis, & Philoſophi; & qualem eſſe deceat utrumque, ita dictum ſit. Nos autem deinceps vniuersè agemus de Philoſophia, quæ continet ſcientias ſpeculatiuas & practicas, cuius prima & maximè generalis diuiſio, primo loco tractanda eſt.

Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuam, & practicam, & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum) & (ſpeculatiuum.)

CAP. II.

Diuiſio Philoſophię ſecundum Platonicos, Stoicos & Paripateticos.

TRIPARTITA illa diuiſio Philoſophię in naturalem, moralem, & logicam, hoc eſt rationalem ſeu ſermocinalem, eſt ſane peruetus a Platonicis, Stoicisq; profecta; vt videre licet apud Ciceronem primò Academic. quæſt. Plutarchum lib. 1. de placitis Philoſophorũ cap. 1. Alcinoum. in libro de doctrina Platonis cap. 3. Diogenem Laërtium in vita Platonis. D. Auguſt. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 4. Euſeb. de præparat. Euang. lib. 11. cap 1. vbi citat pulcherrimum quendam locum Ariſt. in huius diuiſionis Platonicæ commendationem ex lib. 7. de Philoſophia, quod opus nunc non extat; & ſequẽti capite affirmat talem diuiſionem manaſſe ex Hebræis. Hæc tamen diuiſio Peripateticis non probatur, quippe qui Logicam ſubmouent a partibus Philoſophiæ; eamque cenſent non tam eſſe ſcientiam, aut Philoſophiæ partem, quàm modum ſciendi & inſtrumentum Philoſophiæ, de qua re nos infra dicemus. Quamobrem nos qui horum diſciplinæ conuenienter philoſophari ſtudemus, primam & generalem Philoſophiæ diuiſionem bimembrem facimus in ſpeculatiuam & practicam, quam Ariſt. innuit 2. Metaphy. tex. 3. Cur autem Ariſt. & Theophraſtus ita diuiſerint bipartito Philoſophiam, exponit Plutarchus eo loco, quem ſupra poſui. Vt igitur diuiſio hæc planè intelligatur, primùm explicanda eſt ſignificatio illorum vocabulorum (practicum) & (ſpeculatiuum) poſtea dicendum eſt, vnde talis diuiſio ortum habeat; tum cuiuſmodi ſint differentiæ ſcientiarum; ad extremum, tractanda eſt comparatio inter Philoſophiam practicam & ſpeculatiuam. Ac de practico quidem & ſpeculatiuo multa diſſerunt Theologi circa Prologum ſententiarum, multa item Philoſophi ſuper 6. lib. Metaphy. Ariſtot. ſed nos ea tantum, quæ olent doctrinã Peripateticã, nec ſunt aliena inſtituto noſtro, paucis exponemus.

Quid ſit ſciẽtia ſpeculatiua & practica.

Speculatiua ſcientia (vt nunc ruditer dicam) ea eſt, quæ res ſibi ſubiectas docet nos tantummodo ſcire & contemplari, vt Phyſica, Cælum; Geometria, Triangulum; Metaphyſica, Deum. Vnde ſpeculatio eſt actio intellectus, cuius finis eſt ſola cognitio eius rei circa quam verſatur: vel quæ in ſola cognitione veri conſiſtit, nec vlterius progreditur, aut per ſe dirigitur ad aliquam actionem ſeu opus. Quocirca Ariſt. in 6. Ethicor. & 3. de Anima 46. inquit mentem ſeu intellectum ſpeculatiuum nihil mouere, quoniam non intelligit ea quæ poſſint cadere ſub appetitum & actionem noſtram: quare principia noſtrarum actionum & motuum, ſunt appetitus & intellectus practicus. Scientia vero practica eſt, quæ res circa quas verſatur, non ſolùm docet nos ſcire, ſed præcipuè operari vel facere, vt finis ſcientiæ practicę non ſit ſcire, aut cognoſcere verum, ſed actio ſeu opus aliquod. Nonnulli Arabes, in quibus eſt Algazel 1. lib. ſuæ Philoſophiæ cap. 1. definiunt doctrinam practicam eſſe ſcientiam earum rerum, quæ fiunt a nobis: quæ definitio, niſi quid aliud addatur, vitioſa eſt, vtpote quæ conueniat etiam in aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vti eſt ſcientia animæ, quæ ſpeculatiua eſt; tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur a nobis, cuiuſmodi ſunt, ali, ſentire, intelligere, appetere. Quamuis ergo, tam ſpeculatiuæ ſcientiæ quàm practicæ, proximus & proprius actus ſit ſcire & intelligere (quæ enim poteſt eſſe

alia operatio ſcientiæ quàm ſcire? & intellectus quam intelligere?) tamen in eo eſt diſcrimen, quòd ipſum ſcire, qui eſt actus ſpeculatiuæ ſcientiæ, per ſe intenditur ac expetitur, nec refertur alio: ſcire autem quod proficiſcitur a ſcientia practica non expetitur per ſe, ſed propter aliud, ad agendum enim faciendumue aliquid totum planè refertur, vt in Philoſophia morali, Medicina, & artibus mechanicis perſpicuū eſt. Praxis autem nomen (vnde practica nomen inuenit) latè patens, complectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem interſit, Ariſt. declarat in primo libro magnorum moralium cap. 33. & in 6. Ethicor. vbi agit de arte & prudentia. Actio enim eſt operatio, poſt quam nullum exiſtit opus, vt omnes actiones morales virtutum: Effectio verò eſt operatio relinquens aliquod opus: vel per quam perficitur aliquod opus, quod, expleta finitaq; operatione manet & extat, vt cernimus in exædificatione domus. Eſt autē praxis, operatio hominis non quælibet, ſed quæ ſubeſt voluntati & arbitrio eius, & cum ſubiaceat errori, indiget habitu quodam, qui inſidens & inhęrēs in intellectu, practico ſit tanquam norma & regula a qua praxis dirigatur. Hic autem habitus ſeu regula, in praxi quidem quæ eſt operatio moralis, eſt prudentia; in ea verò quæ eſt mechanica, & in qua non ineſt per ſe ratio virtutis aut vitij, eſt ars, ſiue ſit mechanica ſiue liberalis, vt eſt muſica practica: Actio autem quæ ſubeſt voluntati, triplex eſt; Vna, quæ elicitur ex ipſa voluntate, vt electio: Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia, tota tamen imperatur a voluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, vt operationes eius facultatis animæ ſenſitiuæ quæ dicitur iraſcibilis & concupiſcibilis: Tertia, quæ ſecundum quid ſubeſt voluntati, & dirigitur ab intellectu practico, vt ſunt operationes intellectus ſpeculatiui, quæ per ſe, & (vt vulgo dicunt) ſecundum ſpecificationem, non ſubſunt voluntati aut prudentiæ, earum tamen vſus & exercitatio, ideſt, vt hoc tempore, vel tamdiu, vel hoc modo, vel his aut alijs circunſtantijs fiant, ſubijcitur voluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circunſtantias ſecundum quas exercentur, poſſunt eſſe moraliter, vel bonæ vel malæ; diriguntur a prudentia quæ eſt habitus practicus; quomodo etiam poſſunt vocari praxes, ſimpliciter autem minimè. Operationes autem animæ vegetatiuæ, neq; per ſe, neq; ſecundum vſum & exercitium, ſubiacent arbitrio & voluntati hominis, niſi forte ex accidenti & indirectè, quatenus in actionibus animæ vegetatiuæ magna exiſtit varietas ob quantitatem qualitatemue alimenti, cuius aſſumptio & moderatio, eſt in noſtra poteſtate. Quamobrem, peccata quæ in ſupradictis functionibus alentis animæ contingunt, plerumque nobis vitio verti ſolent. Quin etiam effectus naturalis, quodam modo ſubijcitur noſtræ poteſtati, quatenus in nobis eſt applicare (vt aiunt) actiua paſſiuis; ex quo tales effectus exiſtunt. Actio autem voluntatis, quæ naturaliter tendit & refertur in vltimum finem, non eſt praxis, quia neq; pendet a libero arbitrio & omni vacat errore, vt non egeat vllo habitu practico a quo dirigatur; nam ſicut intellectus ſpeculatiuus non poteſt errare circa prima principia ſpeculatiua (quis enim, vt inquit Ariſtot. 2. Metaphy. aberrabit a ianua?) ita voluntas non poteſt errare circa vltimum finem, quanquam in eo deſignando, & conſtituendo peccari poſſit, vt ſi voluptas aut diuitiæ aut honos, ſtatuatur & expetatur tanquam vltimus finis. Ex his quæ diximus manifeſtum eſt quid ſit praxis, quam ita multi definierunt, vt ſit operatio alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Heruęus Quolibeto primo quæſt. 3. paulo aliter definit praxim quam definitionem, & alia quæ ſcribit de praxi, ne longior ſim, hic prætereo. De ſignificatione igitur illorum vocabulorum (Practicum) & (Speculatiuum) hæc dicta ſint.

Margin letters: A (beside "alia operatio…"), B (beside "gula a qua praxis…"), C (beside "nimè. Operationes…"), D (beside "feſtum eſt quid ſit praxis…").

Quę actiones ſubijciantur uoluntati noſtrę & quę non.

Explicatur primò ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentię (practicum) & (ſpeculatiuum.)

CAP. III.

Bonam eſſe diuiſionem Philoſophię in practicam, & ſpeculati-

RATIO, & ut uocāt, ſufficiētia ſupradictæ diuiſionis, ex multis rebus cognoſcitur. Primò, quia Philoſophia vt veteres ſapienter dixerūt, eſt medicina animi, ſanās eius morbos: quorum duo ſunt genera, vnum pertinens ad intellectum, quæ eſt ignoratio veri; alterum ad affectum: cuius ægritudo ex vitijs morumq; corruptela

A rupteła proficiſcitur: contra priorem morbum, comparata eſt Philoſophia ſpeculatiua; nam probatur rationibus ſeptem.
aduerſus verò poſteriorem inſtituta fuit practica. Tum; omnis homo naturaliter ſcire
deſiderat, primùm quidem ea quæ conferunt ad tuendam degendamque vitam, tum
priuatam, tum etiam ciuilem, quæ nobis ſuppeditant partim artes mechanicæ, partim
Philoſophia moralis; poſtea vero etiam eas res, quæ licet nihil conducant ad actiones hu-
manas & ciuiles, tamen quia habent pulcherrimam contemplationem veritatis, vehe-
menter expetuntur ab intellectu noſtro. quarum rerum ſcientiā largitur nobis Philoſophia
ſpeculatiua. Deinde; ſubiectum ſciētiæ eſt intellectus, qui duplex tantùm eſt, vnus ſpecu-
latiuus, alter practicus, vt docet Ariſt. 6. Ethicor. & 3. de Anima, 46. & 49. quare ſciētia quoq;
& Philoſophia duplex erit, vna practica, altera ſpeculatiua. Poſtea; Philoſophia refertur ad
dirigendam vitam hominis, eiusque fælicitatem comparandam; vitam autem, & fælicita-
tem hominis Ariſt. 10. Ethic. duplicem facit, actiuam & ſpeculatiuam. ergo Philoſophia
etiam duplex erit, ſpeculatiua & practica. Præterea; omnis doctrina eſt propter aliquod bo-
B num & finem, vt ſcribitur in principio primi libri Ethicorum; talis autem finis, vel eſt ſola
cognitio, quam doctrina præbet, ſicut fit in ſcientiis ſpeculatiuis: vel præter cognitionem
aliud pro fine intenditur, ſiue ſit alia quædam operatio hominis; ſiue aliquod opus exter-
num, veluti cernimus in doctrinis practicis. Ad hæc; omnis doctrina comparata eſt ad di-
rigendas eas operationes hominis, quæ ſubſunt arbitrio noſtro, & poſſunt prauè ac vitioſè
fieri. Vnde ad regendas actiones animæ vegetatiuæ, & ſenſuum tam interiorum quàm ex-
teriorum, nulla fere videtur eſſe inuenta & inſtituta doctrina. Sunt igitur tria genera huma-
narum actionum, quæ a doctrina poſſunt dirigi; Primi generis, ſunt operationes intellectus,
ad quas dirigendas & perficiendas, ordinantur ſcientiæ ſpeculatiuæ; Secundi generis, ſunt
operationes appetitus, tam rationalis quàm ſenſitiui, in quibus verſantur habitus vitiorum
& virtutum; harum autem operationum gratia inſtituta eſt Philoſophia moralis; Tertij ge-
neris, ſunt plurimæ aliæ operationes hominis, ſiue in membris eius inhærentes, vt ſunt cur-
rere & ſaltare; ſiue tranſeuntes in opera aliqua externa, vt ædificare, pingere, & fabricari na-
C ues ad quas operationes moderandas: riteq; obeundas, inuentæ ſunt omnes artes, tam me-
chanicæ quàm quæ vulgo dicuntur liberales. Poſtremò; vnitas & diſtinctio ſcientiæ, ſumi-
tur ex vnitate diſtinctioneq; obiecti; obiectum autem ſiue materia ſcientiæ, ſunt res quæ tra-
ctantur: quas duplici genere contineri neceſſe eſt; aut enim eiuſmodi ſunt, vt in actionem,
effectionemq; noſtram cadant; aut ſolùm in cognitionem. omne enim ens aut eſt tantùm ſpe-
culabile, aut non ſolum eſt ſpeculabile ſed etiam agibile vel factibile. Bonam igitur eſſe bi-
membrem illam diuiſionem Philoſophię in practicam & ſpeculatiuam, ex his perſpicuũ eſt.

Quales differētię ſint practicum & ſpeculatiuum.

Quales vero ſcientiarum differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuum, breuiter etiam dica-
mus. Primò ſunt differentiæ eſſentiales, non enim accidit ſcientiæ eſſe practicam, vel ſpecu-
latiuam, cùm id conueniat ei tum ex parte obiecti tum ex parte finis. vnde Ariſt. nunquam,
tradit aliam Philoſophiæ diuiſionem. Sed dicet aliquis, ſcientia cum ſit habitus, & conti-
neatur in prima ſpecie Qualitatis, eſt ens abſolutū; practicum autem & ſpeculatiuum, ſunt
entia reſpectiua, nullum autem reſpectiuum poteſt eſſe differentia eſſentialis ullius abſo-
D luti; ergo non poteſt ſcientia vel Philoſophia diuidi eſſentialiter per practicum & ſpecula-
tiuum. Verùm hoc ita ſoluitur; ſcientia, vt eſt habitus perficiens intellectum, eumq; aptũ
& promptum reddens ad intelligendum, eſt ens abſolutũ, ea verò ratione, vt confertur cum
obiecto ſuo ſcibili, habet ad ipſum relationem quandam, quæ vulgò dicitur ſecundum dici,
propter quam eſt ens relatiuum, eaq; ratione diuiditur eſſentialiter per practicũ, & ſpecula-
tiuum. ſcientia igitur non vt quid abſolutum, ſed vt quidpiam relatiuum & vt habet relatio-
nem ad obiectum vel finem ſuum, diuiditur per practicũ & ſpeculatiuũ eſſentialiter, quam-
uis autem practicum, & ſpeculatiuum non diuidant ſecundum rem intellectum (idē enim
numero intellectus eſt practicus, & ſpeculatiuus) nec ſemper diſtinguant ſecundum rem
obiectum ſcientiæ; (poteſt enim idem ſecũdum diuerſam rationem ſubijci practicæ, & ſpe-
culatiuæ ſcientiæ; etenim de operationibus animæ ſentientis & intelligentis, & de his quæ
vulgo vocantur paſſiones animi, veluti ſunt gaudere, dolere, ſperare, metuere, agit Philoſo-
phus moralis & phyſicus.) habitus tamen ſcientificos diuidunt ſecundum rem, adeo, vt im-
poſſibile ſit vnam eãdemq; ſcientiam verè practicam, & ſpeculatiuam eſſe. Excipio Theolo-
giam,

giam; de qua D.Thom.in 1.parte,q.1.art.4.ſic ſcribit, *Licet in ſcientijs Philoſophicis, alia ſit ſpeculatiua, alia practica; ſacra tamen doctrina comprehendit ſub ſe vtramq;; ſicut & Deus eadem ſcientia ſe cognoſcit, & ea quæ facit: magis tamen eſt ſpeculatiua quàm practica; quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis, de quibus agit, ſecundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo conſiſtit.* Scio non probari hoc alijs Theologis, ſed nobis id curæ non ſit, qui hoc loco de ſcientijs humanis loquimur. A

Duplex dubitatio.

Verùm duplex hoc loco exiſtit dubitatio: Vna eſt, quoniam ſolet cōmuniter diuidi Medicina in practicam & ſpeculatiuam, ergo vna eademq; ſcientia, poteſt eſſe practica & ſpeculatiua: Altera eſt, quia ſi aliquis diſcat Medicinam tantùm vt cognoſcat & ſciat quæ in ea tractantur, illi erit ſpeculatiua; ſin autem alius diſcat eam propter opus, illi erit practica. ex quo efficitur eiuſmodi differentias non diſtinguere ſecundum rem ſcientias, ſed conuenire ipſis per accidens.

Solutio prioris dubitationis.

Ad primam reſpondet D.Thom ſuper Boëtium de Trinitate in quæſt. de diuiſione ſciētiæ ſpeculatiuæ art.1.in rñſione ad quartū, dicens aliter ſe habere practicū & ſpeculatiuum cum diuidunt Philoſophiam & ſcientias inter ſe, quàm cum vna ſcientia, veluti Medicina, diuiditur in practicam & ſpeculatiuam: priori enim modo, talis diſtinctio attenditur penes vltimum finem ſcientiæ, vt ea dicatur practica, cuius finis vltimus ſit præter cognitionem, actio vel opus aliquod; ſpeculatiua verò, cuius finis eſt ſola cognitio. Poſteriori autem modo, non ſic attenditur, tota enim Medicina, ſi vltimum finem eius ſpectes, practica debet appellari: Sed quoniam in his, quæ tractat Medicina, quædam ſunt remotiora a praxi, accepta ex ſcientijs ſpeculatiuis, vt quid ſit morbus, vel ſanitas, quid, quale, & quotuplex ſit elementum; alia vero propinquiora ſunt actioni, vt quòd talibus morbis, tales curationes & remedia ſunt adhibenda (cuius generis eſt tota fere doctrina Aphoriſmorum Hippocratis) ideo pars Medicinæ, quæ ſuperiora illa docet, appellatur ſpeculatiua, quæ verò tractat poſteriora hæc, dicitur practica. B

Solutio poſterioris dubitationis.

Ad poſteriorem dubitationem dicendum eſt, finem ſcientiæ non eſſe ſpectandum ex intentione & voluntate diſcentis, quæ eſt contingens, incerta, & multiplex, ſed ex eo ad quod per ſe ordinatur ſcientia, & propter quod inuenta & inſtituta fuit, & communiter diſcitur. Quamuis igitur poſſit aliquis diſcere Medicinam, non intendens mederi, tamē hoc eſt per accidens; nec obſtat quominus Medicina dicenda ſit practica, quippe quæ medendi cauſſa communiter diſcatur, & propter id inuenta & comparata fuerit. Vide quæ in hanc ſententiam pulchrè ſcribit D.Thom.1.parte,q.14.art.16. faciens triplicem ſcientiam ſpeculatiuam, vnam propriè, quæ eſt de rebus non operabilibus: duas reliquas ſecundum quid; alteram quidem ex modo ſciendi quo res operabiles tantùm ſpeculatiuè conſiderantur, definiendo eas & diuidendo, atq; vniuersè tantùm contemplando; alteram verò ex fine, vt ſi quis doctrinam rerum operabilium, non ad operationem, ſed ad nudam & ſolam earum cognitionem referat. C

An practicum & ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto an ex fine ſcientiæ.

Sed controuerſum eſt inter nonnullos Philoſophos, an tales differentiæ ſumi debeant ex obiecto, an potius ex fine: quam controuerſiam puto facile dirimi poſſe; nam proximè ſumuntur ex fine, finium tamen diſtinctionem pariunt obiecta. Sicut enim obiectum eſſe factibile, non ſatis eſt ad conſtituendam ſcientiam practicam (intelligo autem per factibile quidquid ſubeſt praxi, ſiue ſub actionem, ſiue ſub effectionem cadat) cùm circa tale obiectum poſſit etiam verſari ſcientia ſpeculatiua, vt antè diximus de ſcientia Animæ; ita diſtinctio finium, oritur neceſſariò ex diſtinctione obiectorum, nam cauſſa quare finis Practicæ ſit operatio vel opus, eſt, quia obiectum eius eſt quidpiam operabile, non autem contrà. ſimiliter contigit in Speculatiua. quare principium & veluti radix huius diſtinctionis hæret in obiecto, complementum autem in fine. Quocirca Ariſt.in 2. quidem Metaphy. tex. 3. diſtinctionem Philoſophiæ practicæ, & ſpeculatiuæ, ſumit ex fine vtriuſq;; in 6. autem & 11. Metaphy. videtur eam petere ex obiectis. Deinde, ſciendum eſt has differentias manare per omnes ſcientias, vt nulla ſit quæ non exiſtat vel practica vel ſpeculatiua. Neq; quiſquā mihi opponat Logicam, quam vt libenter concedo non eſſe practicam aut ſpeculatiuam; ita nego eſſe propriè ſcientiam, quod infra planius explicabitur. Patent autem latius prædictæ differentiæ, quàm ſcientia; etenim ſapientia & intellectus ſunt habitus ſpeculatiui, ars & prudentia practici, qui tamen omnes differunt a ſcientia, vt perſpicuum eſt ex his, D

quæ

A quæ ſcribuntur 6. Ethicorum. Quocirca eſſe Practicum, & Speculatiuum, non ſunt differentiæ adęquatæ ipſius ſcientiæ, cùm his etiam rebus conueniant quæ non ſunt ſcientię, videlicet habitui principiorum, arti, & prudentiæ: Ergo quod proximè & adęquatè diuiditur in Practicum & Speculatiuum, id non eſt ſcientia vel Philoſophia, ſed eſt habitus intellectus, quo verum certò cognoſcitur. quod perſpicuè intelligere licet ex his quæ ſcribit Ariſtoteles in lib. 6. Ethicorum. Verùm deinceps has Philoſophię differentias inter ſe comparemus; & primum videamus an nomen & ratio ſcientiæ ac Philoſophiæ ęqualiter vtrique conueniat, deinde utra ſit prior, certior, ac nobilior?

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen ſcientię, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

Cap. IIII.

B HAE differentię, non vniuocè, ac ęqualiter diuidunt ſcientiam & Philoſophiã: ſpeculatiua enim per ſe ac principaliter dicitur Philoſophia & ſcientia; practica verò non niſi ſecundum quid & propter aliud: quod poteſt oſtendi & confirmari his argumentis. Primò, Ariſt. in 2. Metaphy. tex. 3. volens oſtendere Philoſophiam eſſe ſcientiam veritatis, probat ex eo, quia Philoſophię ſpeculatiuæ finis eſt veritas, practicæ autem opus; nam licet practiel conſiderent veritatem, non tamen per ſe, ſed in ordine ad operandum. quæ probatio non valeret, niſi putaret Ariſt. ſpeculatiuam ſcientiam, aut tantùm eſſe Philoſophiam, aut certè principaliter. Verba Philoſophi ſunt hęc, *Rectè ſe habet Philoſophiam veritatis contemplatricem appellaſſe: ſpeculatiuę etenim finis, veritas; practicæ autem opus: etenim ſi quomodo ſe habeant conſiderant, non cauſſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur.* Prętereà, ex communi modo & conſuetudine & ſentiendi & loquendi: Philoſophos enim & ſapientes, eos communiter putamus & appellamus, qui verſantur in ſcientijs ſpeculatiuis; eos autem qui excellunt in

Scientiam & Philoſophiã principalius dici de ſpeculatiua quàm de practica.

C rebus gerendis, non Philoſophos, ſed prudentes vocamus. Deinde, quia ſcire, qui eſt finis ſcientię, per ſe competit ſpeculatiuæ, practicæ autem non niſi propter opus. quòd ſi doctrina practica eſt & vocatur ſcientia, hoc ei accidit, prout aliquo modo aſſimilatur ſpeculatiuæ, & continet aliquas ſpeculationes. Ad hæc, Philoſophia eſt perfectio hominis, ſed ſpeculatiua per ſe perficit hominem circa ſpeculationem; intellectus enim noſter tunc eſt ſimpliciter perfectus circa ſpeculationem, cùm perfectè habet ſcientias ſpeculatiuas, ſcientia autem practica tantùm ſecundum quid perficit hominem circa praxim, v. g. vt homo moraliter & practicè perfectus ſit, minimam partem confert ſcientia moralis, ſed hoc pręſtat tum prudentia, tum virtutes morales: ſimiliter ad perficiendum opus artificioſum, præter ſcientiam artis, maximè opus eſt peritia quadam, & exercitatione, quæ eſt habitus quidam inhęrens membris corporis. Poſtea, obiectum ſcientiæ debet eſſe certum, & immutabile, vt habetur 1. Poſt. ſed doctrina practica, veluti eſt Philoſophia moralis & artes mechanicæ, verſantur circa res contingentes & mutabiles; vt ſignificat Ariſt. 1. 2. & 6. lib. Ethicorũ. Neq;

D verò dicat aliquis hoc intelligendum eſſe de cognitione practicà quæ verſatur circa ſingularia, non autem de ea quę traditur de vniuerſalibus præceptis & regulis praxeos: nam Ariſt. 2. Eth. ait non ſolùm particulares, ſed etiam vniuerſales ſermones de rebus moralibus eſſe parum certos & exquiſitos: immo cognitio practica, quo propior eſt rebus ſingularibus & magis accedit ad actionem, eò perfectior eſt atq; vtilior; tunc autem eſt maximè incerta. vnde in rebus moralibus multa relinquuntur prudentiæ, & arbitrio boni, & prudentis viri, quia non poſſunt vniuersè certò pręſcribi, nec aliqua ſcientia comprehendi. Porro, ſcientia non dicitur vniuocè, de ſubalternante & ſubalternata, quia ſubalternata, cum accipiat principia a ſubalternante, pendet eſſentialiter ab illa, nec poteſt ſine adminiculo eius, ſcientiæ nomen & rationem obtinere; at omnes ſcientiæ practicę ſubalternantur ſpeculatiuis, vt omnes ferè artes mechanicæ pendẽt a ſcientijs Mathematicis; & Medicina pendet a Philoſophia naturali; ſcientia moralis magna ex parte pẽdet a ſcientia animę: nam diuiſio habituum, & virtutum moraliũ, pendet ex diſtinctione potentiarum animæ. Diſtin-

Scientias practicas ſubalternari ſpeculatiuis.

ctio

ctio etiam paſſionum, & quæ de fœlicitate traduntur, ſupponunt multa ex Philoſophia naturali. Vnde Ariſt. ſub finem primi Ethicorum ait ſi elegantiores Medici qui oculum vel aliam partem corporis probè curaturi ſunt, multum ſtudij & operę in animi cognitione ponere conſueuerunt, multo magis oportere Philoſophum ciuilem, qui in morbis animorum curandis ſanandiſq; verſari debet, habere cognita ea, quæ pertinent ad ſcientiam animæ. Auerr. quoq; ait in 1. de Anima com. 2. ſcientiam de Anima dare multa principia Philoſophię morali. Maneat igitur ſcientiam non dici vnìuocè de practica & ſpeculatiua. A

Priores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis.

Sed nunc videamus vtra ſit prior, certior & nobilior. Ac prior quidem ſecundum naturam eſt ſpeculatiua quàm practica. Primò quia intellectus ſpeculatiuus natura prior eſt quàm practicus, prior enim eſt cognitio ſimpliciter, quàm cognitio practica, & verum ſimpliciter, quàm verum practicum. Tum quia prior eſt res ſecundum naturam ſuam, quàm prout cadit ſub actionem & affectionem noſtram, & priora ſunt quæ a Deo naturaq; fiunt, quàm quę fiunt a nobis. Ad hęc, quia ſcientia ſubalternans prior eſt quàm ſubalternata, at ſcientiæ practicæ fere ſubalternantur ſpeculatiuis, vt ſupra diximus. Pręterea, hoc patet ſi comparemus ſcientias ſpeculatiuas, vt Metaphyſicam & Philoſophiam naturalem, cũ ſcientijs practicis, ſecundum res quas tractant: nam in Metaphyſica, agitur de Deo & intelligentijs; in Phyſica, de cælis & elementis; quas res natura priores eſſe his rebus quas tractãt ſcientiæ practicæ, per ſe manifeſtum eſt. An verò ſcientię ſpeculatiuæ ſint priores ſecundum nos, hoc eſt, an prius fuerint a nobis inuentæ & excultæ, quàm practicæ, non eſt ita certum. Sed videtur mihi ita diſtinguendum eſſe, vt ſcientię practicæ quę pertinent ad incolumitatem & dignitatem vitæ ciuilis tuendam & conſeruandã, prius inuentę tractatæq; fuerint quàm ſcientiæ ſpeculatiuæ; quod perſpicuè docet Ariſt. 1. Metaphy. cap. 1. ſcribens, *Inuentis iam & inſtitutis ſcientijs quę ad neceſſitates vel voluptates vitæ humanę pertinebant, poſtea fuiſſe inſtitutas illas ſcientias ſpeculatiuas quę neq; ad degendum voluptariæ ſunt, neque ad neceſſaria conducunt, & in illis locis primò, vbi vacabant. Quare circa Aegyptum Mathematicas artes conſtitutas eſſe; quia illic gens ſacerdotum vacare permittebatur.* Scientia autem moralis, videtur inuenta fuiſſe poſt ſcientias ſpeculatiuas: nam cum ante Socratem memorentur excelluiſſe in ſcientijs ſpeculatiuis plurimi, vt Thales Mileſius, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Pythagoras; primus tamen ipſe dicitur cœpiſſe docere & tractare ſtudiũ Philoſophiæ moralis. cui rei fidem facit Cicero 1. Acad. quæſt. his verbis, *Socrates mihi videtur, id quod conſtat inter omnes, primus a rebus occultis & ab ipſa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum Philoſophi occupati fuerunt, auocauiſſe Philoſophiam, & ad vitam humanam adduxiſſe, ut de virtutibus & vitijs, omninoq; de bonis rebus & malis quæreret; cæleſtia autem, vel procul eſſe a noſtra cognitione cenſeret, vel ſi maximè cognita eſſent, nihil tamen ad bene viuendum conferre.* Idem in 5. Tuſculana ſic ait. *Ab antiqua Philoſophia, uſque ad Socratem, numeri motuſque tractabantur, & vnde omnia orirentur quoue recederent, ſtudioſeque ab his ſyderum magnitudines, interualla, curſus requirebantur, & cuncta cæleſtia. Socrates autẽ primum Philoſophiam deuocauit e cælo, et in vrbibus collocauit, & in domos etiã introduxit, & cœpit de vita & moribus, rebuſque bonis & malis quærere.* Et in Bruto ſic ait, *Ex vberrimis ſermonibus Socratis, extiterunt viri doctiſſimi; primumque tum Philoſophia non illa de natura, quæ fuerat antiquior, ſed hęc in qua de bonis & malis rebus, deque hominum uita & moribus diſputatur, inuenta dicitur.* Quibus conſonant quæ ſcribit Ariſt. 1. de partibus animal. cap. 1. Socratis temporibus indagationem rerum naturalium deſijſſe; & omne philoſophandi ſtudium, ad virtutem ciuilemq; vſum tranſlatum eſſe: Et in 1. Metaphyſicæ, *Socrates, inquit, de moralibus quidem tractauit, de tota vero natura nihil.* Cur aũt id Socrates fecerit, pulchrè diſputat D. Auguſt. lib. 8. de ciuitate Dei. c. 3. Illud quoque certũ eſt, ſcientias ſpeculatiuas ordine doctrinæ priores eſſe Philoſophia morali, ſi non omnes, ſaltem Mathematicas: vnde Ariſt. 1. Ethicorum, ait iuuenem non eſſe idoneum auditorem Philoſophię moralis, quem tamẽ cõſtat aptum eſſe ad intelligendas Mathematicas diſciplinas: & in 6. lib. Ethicorum, ſcribit puerum euadere poſſe Mathematicum, non tamen Phyſicum aut prudentem; Non quòd pręcepta moralia non poſſint capi, & intelligi a iuuene, ſed quia vſum eorum, qui eſt verus finis Philoſophię moralis, ob ardorem perturbationum, & humanarum rerum imperitiam, refugit; nec ita faciendum eſſe vt pręcipitur, ſibi perſuadet.

(Margin letters beside the text: B at "Pręterea, hoc patet ſi"; C at "Empedocles"; D at "deque hominum".)

Plutarchus

A Plutarchus in libro de Contrarietatibus Stoicorum ait Chryſippum in 4.lib.de vitis, voluiſſe vt primò diſceretur Logicæ, tum moralis, deinde naturalis, vltimò ſcientia diuina, vnde Græci tractationes de Dijs, vocabant τελέτας. Quòd autem Simplicius ait in Proœmio ſuo ſuper categorias Ariſt. ſpeculatiuas ſcientias diſcendas eſſe poſt Logicam & diſciplinam moralem, ſic intelligendum eſt; puerum antè bonis moribus per diſciplinam & inſtitutionem moralem imbutum eſſe debere, quàm addiſcat reliquas ſcientias. Loquitur igitur Simplicius de inſtitutione morali, non quę percipitur ex ſcientia morali, ſed ex bona parentum aut magiſtrorum educatione. Vſus tamen Philoſophiæ moralis videtur antiquior fuiſſe quàm vſus ſcientiarum ſpeculatiuarum, neq; enim humana ſocietas aut coaleſcere aut conſeruari potuiſſet ſine gubernatione politica & œconomica, ſine obſeruantia legum, denique ſine vſu virtutum. Aliud eſt igitur loqui de ſcientia rerum moralium, quæ certis regulis & præceptionibus comprehenditur, & aliud de vſu ipſarum.

Certiores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis & nobiliores.

Certiorem autem eſſe ſpeculatiuam ſcientiam quàm practicam, manifeſtum eſt, tum ex
B eo quòd obiectum practicæ eſt contingens & mutabile, ſpeculatiuę autem minimè; tum etiam, quia certior eſt ſcientia quę declarat propter quid cuiuſcunq; rei, quàm quę tantùm docet quod res ſit, vt eſt apud Ariſt. 1. Poſt. 42: Scientię autem practicę, vt plurimum ſupponunt illud propter quid, declaratum in ſpeculatiuis ſcientijs, quippe cum, vt ante diximus, practicę ferè ſubalternantur ſpeculatiuis. Planum etiam fit hoc, ſi quis conſideret ſigillatim ſcientias ſpeculatiuas, eaſq; conferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatem, & pręſtantiam eſſe in ſpeculatiuis quàm practicis, nemini dubium eſt. Ariſt. enim in 6. Metaphy. tex. 2. ait ſcientias ſpeculatiuas prçponendas eſſe alijs omnibus, idemq; ſignificat in 1. Metaphy. cap. 2. & ratio eſt. Primò, quia ſpeculatiua eſt gratia ſui, practica vero propter aliud, hoc eſt propter opus. Deinde, illa per ſe ſola perficit hominem in ſuo genere, & finem ſuum citra alterius auxilium aſſequitur & pręſtat homini; Practica verò non poteſt conſequi per ſe finem ſuum, ſed eget auxilio virtutum moralium, vel aliorum habituum. Præterea, illa perducit ad fœlicitatem ſpeculatiuam, & hominē perficit in ordine ad Deū & intelligētias,
C hæc autem ad fœlicitatem actiuam, & in ordine ad ſocietatem hominum. Demum, idem patet ex eo, quòd inter ſpeculatiuas eſt aliqua, nimirum Metaphyſica, quę longè ſuperat omnes practicas; inter practicas autem non reperitur aliqua, quæ ſuperet omnes ſpeculatiuas.

Dubitatio An Philoſophia moralis ſit nobilior diſciplinis Mathematicis.

Sed dicet aliquis, Philoſophiam moralem practicam eſſe, quę tamen videtur eſſe pręſtātior quàm diſciplinę Mathematicæ, quæ ſunt ſpeculatiuę; nam illa agit de homine, de virtutibus & fœlicitate, hę vero tantum de quantitate. Sed reſpondendum eſt; vnam ſcientiā eſſe meliorem alia, vel ratione obiecti, quia verſatur in rebus nobilioribus; vel ratione medij & modi procedendi, hoc eſt, quia ſeruat meliorem methodum, & vtitur potioribus demonſtrationibus. Doctrinę igitur Mathematicæ licet priori modo ſint ignobiliores diſciplina morali, tamen poſteriori modo præſtantiores ſunt. Adde, quòd Mathematica cognitio eſt ſui gratia, quo nomine melior eſt quàm moralis, quę dirigitur aliò, cuius nobilitas, nō tam pendet ab ipſo ſcire, quàm ex operatione. Sic igitur explicata ſit prima diuiſio Philoſophię, in practicam & ſpeculatiuam. Deinceps diuiſionem Philoſophię ſpeculatiuę in diſcipli
D nas Mathematicas, Metaphyſicam & Phyſicen, exponamus.

Traditur diuiſio Philoſophię ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

CAP. V.

ARISTOTELES ſexto libro Metaphyſicę tex. 2. Philoſophiam ſpeculatiuam tripartito diuidit, in Phyſicam, diſciplinas Mathematicas, & Metaphyſicam. quę diuiſio a veteribus primò approbata fuit, deinde in ſcholis adhuc retenta & celebrata eſt: cuius ratio hęc communiter redditur; Scientia ſpeculatiua eſt cognitio rerum, quarum tria ſunt genera; nam quędam ſunt extra materiam, quarum cognitio conſtituit Metaphyſicam: alię ſunt in materia, id quod bifariam contingit; nam quędā ita exiſtunt in materia, vt ſine ipſa tamen definiri & ſciri poſſint, cuiuſmodi eſt quantitas, &

Ratio uulgaris huius diuiſionis & maximè probabilis.

quę inſunt in ea, vt eſt vel continua vel diſcreta, quas res pertractandas ſibi ſumunt diſcipli- A
nę Mathematicę: Alię vero res penitus hęrent in materia, vt non modò re ſeparari non poſ ſint ab ipſa, ſed neq; cogitatione: Itaq; quemadmodum natura non poteſt eiuſmodi res perficere ſine motu & materia, ſic etiam ſine illis nō poſſunt in ſcientia perfectè declarari, quarum rerum ſcientia nominatur Phyſica.

Ratio Scholaſticorum Philoſophorum.

Scholaſtici Philoſophi modo ſuo declarant ſufficientiam huius diuiſionis ad hunc modum. Scientia ſpeculatiua eſt perfectio intellectus noſtri, qui eſt immaterialis, quapropter obiectum ſcientię debet eſſe aliquo modo abſtractum a materia: triplex autem eſt abſtractio rei a materia; Vna tantū a materia ſingulari, quam ipſi vocant materiam ſignatam, vt qui dicit animal vel hominem, ſignificat ea quidem abſtracta ab hoc vel illo corpore, & ab his vel illis carnibus aut oſſibus, non tamen a corpore & a carne ſimpliciter & abſolutè, ſicut qui dicit ſimum, dicit curuitatem abſtractam ab hoc vel illo naſo, ſed non ſimpliciter a naſo: Altera eſt abſtractio rei a materia, non ſolum ſingulari, ſed etiam vniuerſali, non quidem ſe-
cundum rem, verùm tantummodo ſecundum rationem & cognitionem, vt licet quantitas B
non poſſit naturaliter exiſtere, niſi aut in cœlo aut in elementis aut in mixtis, tamen poteſt ſine his conſiderari ac ſciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, conſiderat per ſe triangulum, non quatenus eſt in cœlo, aut in alijs corporibus: Tertia eſt abſtractio rei ab omni materia, tam ſecundum rem, quàm ſecundum rationem, quā abſtractionem cernimus in Deo, & intelligentijs. Prima igitur abſtractio facit ſcientiam Phyſicam; ſecunda Mathematicam; tertia Metaphyſicam.

Ratio Schotiſtarum.

Quidam autē Schotiſtę, aiunt ea quę poſſunt cadere ſub ſcientiam ſpeculatiuam tantùm eſſe tria, vnum quidem ens, prout ens eſt, quod tractatur in Metaphyſica: Alterum ſubſtantiam corpoream, quę dupliciter conſiderari poteſt, vel vt ſubijcitur tantum quantitati, quo modo facit ſcientias Mathematicas, vel prout ſubijcitur omnibus alijs accidētibus, & habet in ſe principia motuum, & operationum naturalium, quo pacto conſtituit Philoſophiam naturalem. Quod ſi quęras ab iſtis cur prętermiſerint ſubſtantiam incorpoream, vti eſt Deus
& intelligentię; reſpondent, quia talis ſubſtantia non poteſt a nobis naturaliter & ſcientificè C
cognoſci ſecundum propriam naturam & proprietates eius, ſed tantummodo ſecundū proprietates communes entis & ſubſtantię. Quorum ſententia videtur mihi duplici nomine eſſe reprehendenda; primùm quia faciunt ſubiectum Mathematicę doctrinę ſubſtantiam corpoream, cùm tamen Mathematicus tantùm conſideret ea quę inſunt quantitati vel figurę, nullam faciens mentionem aut tradens cognitionem ſubſtantię corporeę. Et ſanè ſi Mathematicus haberet pro ſubiecto ſubſtantiam corpoream, deberet vtiq; conſiderare principia, ſpecies & paſſiones illius, talia enim & tot conſiderari a ſcientia circa ſubiectum ſuum Ariſt. docet in 1. Poſt. ſed Mathematicum abſtrahere ab omni ſubſtantia, decimo libro huius operis a nobis explicandum eſt. Deinde ſubſtantias incorporeas nō poſſe ſciri a nobis niſi ſecundum proprietates communes entis & ſubſtantię, cum Ariſt. in 12. lib. Metaphy. tradat ſpecialem earum ſcientiam demonſtrans multa attributa propria ipſarum, perſpicuè falſum eſt.

Ratio Alberti Magni.

Albertus Magnus in principio ſuę Philoſophię naturalis, inquit, alias res eſſe per ſe intel- D
ligibiles ſecundum naturá, de quibus eſt Metaphyſica; alias intelligibiles & imaginabiles, vt eſt quantitas, circa quam verſantur Mathematicę diſciplinę; poſtremò alias imaginabiles, intelligibiles & ſenſibiles, vt ſunt res naturales quas Phyſica tractat. quantitas enim non videtur per ſe primò ſenſibilis eſſe, quippe quę niſi coniuncta proprijs ſenſibilibus, a nullo ſenſu percipiatur, ab imaginatione verò ſic eam apprehendi nihil prohibet. Hęc Albertus. Quę mihi non valde probantur. nam quo pacto quantitas non eſt ſenſibilis, cum ſit ſenſibilis per ſe ab omnibus ſenſibus? quid, quod ſi eſt imaginabilis, ergo ſenſibilis; nam imaginatio deſcribitur ab Ariſt in finę 3. lib. de Anima, motus factus a ſenſu ſecundum actum; & qui ab ortu caret ſenſu aliquo nōn poteſt ea quæ ſub illum ſenſum cadunt per imaginationē propriè imaginari, nam proprium cuiuſuis rei phantaſma exprimitur ex propria ſpecie ſenſibili uel ex motu proprio ſenſuum exteriorum, qui ex rebus obiectis efficitur. Sed valeant hęc quantum poſſunt, ſi non per ſe, ſaltem propter auctoritatem Alberti Magni.

A

Explicantur aliquot dubitationes.

CAP. VI.

VERVM circa prędictam diuiſiouem exiſtunt multę dubitationes, quę niſi diligenter explicentur, non poteſt res de qua agitur, certò & perſpicuè cognoſci. Prima dubitatio eſt, Qualis nam ſit ſupra dicta diuiſio, an generis in ſpecies, an totius in partes, an ſubiecti in accidentia? Secunda dubitatio; Si quantitas eſt poſterior natura & definitione quàm ſubſtantia. Ariſt. enim in 4. Metaphy. tex. 4. ait ſubſtantiam tempore, natura & definitione priorem eſſe accidenti, qui fieri poteſt, vt a Mathematico quantitas ſecundum rationem abſtrahatur a ſubſtantia? quod enim poſterius eſt, non poteſt abſtrahi a priori, pręſertim ab eo a quo per ſe dependet. Tertia dubitatio eſt; Videtur falſum eſſe abſtractionem Metaphyſicam ſolam eſſe eam quę fit a materia

B ſecundum rem & rationem, etenim multa cõſiderat Metaphyſicus quę tali abſtractione minimè continentur, agit enim de ente, bono, vero, actu & potentia, quę non ſunt abſtracta ſecundũ rem a materia, quippe cùm inſint quoq; in rebus materialibus. Prętęrea, decem quoq; Prędicamenta tractantur a Metaphyſico, vt perſpicuum eſt ex his quę ſcribuntur in 4. Metaphy. Prędicamenta verò non poſſunt a materia ſeparari ſecundum rem; nam ſubſtantia prædicamentalis eſt compoſita ex materia & forma: Quantitas item non reperitur niſi in rebus quæ conſtant materia. ſed quid opus eſt argumentis ad id oſtendendum? cũ Ariſt. in 7. 8. & 12. Metaphy. vſq; ad tex. 38. ſubtiliter & copioſè diſſerat de ſubſtantia generabili & corruptibili, quam luce clarius eſt, non poſſe abiungi a materia ſecundum rem. Quarta dubitatio; Sicut eſt vna ſcientia Phyſica, quæ cõſiderans corpus naturale pertractat omnes ſpecies eius, cur non itidem erit vna ſcientia tantùm quæ conſideret ens vt ens, & oẽs ſpecies entis, ita vt reuera vna ſolùm ſit ſcientia, reliquæ verò quæ appellantur ſcientiæ, non tam ſint inter ſe diuerſæ ſcientiæ quàm partes vnius; ſicut ſcientia animalium & plantarum, ſunt par-

C tes Phyſicæ. Atq; vnam eſſe ſcientiam talem, qualis nunc a nobis breuiter eſt deſcripta, videtur ipſemet Ariſt. innuere in 4. lib. Metaphy. tex. 2. his verbis, *Sicut Grammatica vna exiſtẽs, omnes voces ſpeculatur, ita unius ſcientiæ eſt, entis ſpecies & ſpecierum ſpecies ſpeculari.* Quinta dubitatio eſt de Anima rationali; Nam ſi ipſa eſt immortalis & vera forma hominis (vt verè eſt) non poteſt contineri abſtractione Phyſica, ſecundum quam formæ naturales, nec re nec ratione poſſunt ſeparari a materia. Quare, vel anima rationalis non pertinebit ad Phyſicam, vel erunt quatuor genera abſtractionum. Etenim ponendum erit quartum genus oppoſitum abſtractioni Mathematicæ, quo anima rationalis poteſt abſtrahi a materia ſecundum rem, quia eſt ſeparabilis a corpore, non autem ſecundum rationem, quia definitur eſſe actus corporis, quod genus quartum abſtractionis ſi pertinet ad Phyſicam non continebitur tota Phyſica vno illo genere (quod ante poſuimus) abſtractionis. atq; hæc quidẽ circa prædictam diuiſionem dubitari poſſunt.

Quinq; dubitationes.

Prædictarum autem quinq; dubitationum priores quidem duas facile eſt ſoluere, cæteras

D autem minimè. Ad primam igitur dubitationem reſpondemus, illam diuiſionem nõ eſſe generis in ſpecies, quia genus ſignificat naturam quandam diuerſam a naturis ſpecierum, & habet proprietates diuerſas, & eſt prius atq; vniuerſalius quam quælibet ſpecies eius, at non exiſtit aliqua ſcientia ſpeculatiua generalis diuerſa ab illis tribus, habens ſubiectum diuerſum, principia item atq; paſſiones, & quæ ſit prior & vniuerſalior quã Metaphyſica. Deinde tota natura generis continetur in qualibet ſpecie; at vniuerſa cognitio ſpeculatiua non continetur in vnaquaq; ſcientia, alioquin quælibet ſpecularetur omnes res quæ poſſint cadere ſub ſpeculationem. Ad hæc, ſi ponatur eſſe talis ſcientia, proculdubio de illa & de alijs tribus diceretur ſcientia ſpeculatiua vniuersè ſumpta: nam illa eſſet ſcientia ſpeculatiua, quare præter illam generalem eſſet alia generalior, & ſic in infinitum & ſemper exiſteret eadem dubitatio. Sed hæc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò enim infra oſtendemus quo pacto ſcientia ſpeculatiua poſſit dici vniuocè, ſaltem de Phyſica & Metaphyſica. Non eſt etiam hæc diuiſio ſubiecti in accidentia, quia ſubiectum non prædicatur de accidente; hæc enim prædicatio, album eſt homo, non eſt bona, niſi per accidẽs,

Solutio primę dubitationis.

at Philoſophia & ſcientia ſpeculatiua rectè prædicatur de Phyſica & Metaphyſica . & quia A
hoc eſt per ſe clarum, ſuperſedebo afferre alias rationes. Neq; verò eſt totius in partes, to-
tum enim non prædicatur de parte ſua, ſicut hic fieri videmus; nam quod poteſt opponi de
totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationem totius, repellitur ea ratione, quia
eiuſmodi partes homogeneæ, ſunt vnius naturæ, non differentes eſſentialiter inter ſe, at illæ
tres ſcientiæ ſpeculatiuæ, eſſentialiter differunt inter ſe. Reſtat igitur, vt talis diuiſio ſit ſu-
perioris quidem in ſua inferiora, ſed ita vt illud ſuperius non ſit genus, aut vniuocum quid-
piam; ſed nomen ab vno ad vnum, quod vulgo appellatur analogum, quod non ſignificat
naturam diuerſam ab analogatis, ſed tantùm rationem quandam communem, ſeu (vt vo-
cant) conceptum formalem diſtinctum ab alijs; quo modo ens affectum eſt ad ſubſtantiam
& accidens. Itaq; cum vniuersè pronunciamus hoc nomen (ſcientia ſpeculatiua) non ſi-
gnificamus aliquam ſcientiam diſtinctam ab alijs, ſed illis verbis explicamus rationē quan-
dam communem ſcientiæ ſpeculatiuæ, quæ inuenitur in omnibus doctrinis ſpeculatiuis;
talis autem ratio non eſt aliud quàm eſſe ſcientiam cuius finis ſit ſola cognitio veritatis; B
quemadmodum hoc nomen ens, non ſignificat naturam quampiam diuerſam a ſubſtantia
& accidente; omnem enim naturam neceſſe eſt alterutro illorum duorum contineri; ſigni-
ficat igitur rationem quandam communem, quæ eſt habere eſſe vel eſſe actu, quæ ita com-
munis eſt ſubſtantiæ & accidenti, vt non prius conueniat alicui ſuperiori, ſed immediatè in-
ſit in ipſis, cum quadam tamen proportione; nam accidenti conuenit propter ſubſtantiam.

Solutio ſecundæ dubitationis.

Ad ſecundam dubitationem reſpondendum eſt, quantitatem poſſe conſiderari bifariā,
vno modo, vt eſt ens reale & accidens materiæ primæ, & ſic partim eſt prior, partim eſt po-
ſterior ſubſtantia. Materia enim poſterior eſt quantitas, non duratione aut tempore, ſed
tantùm natura: Forma vero ſubſtantiali & compoſito, prior eſt tempore. ponimus enim
quantitatem coæuam materiæ atq; immediatè ei inhærentem ante formas ſubſtantiales. qua
de re poſtea latius agetur in hoc opere. & hoc modo, neque poteſt ſimpliciter abſtrahi ab
omni ſubſtantia, neq; ſic conſideratur a Mathematico, ſed a Metaphyſico: Altero modo
poteſt accipi per ſe in ordine ad eas paſſiones quæ conueniunt illi, vt quantitas eſt, non aūt C
reſpectu ſubſtantiæ cuius eſt accidens; quas proprietates conſiderat Mathematicus, & eas
de quantitate vel figura demonſtrat, ſicut eſſe æquale vel inæquale, eſſe commenſurabile;
nam quod triangulum habeat tres angulos æquales duobus rectis, non accidit ex eo quia ſit
figura alicuius ſubſtantiæ vel corporis naturalis, ſed quia eſt talis figura. Quoniam igitur
Mathematicus omnes ſuas theorias reſoluit vſq; ad figuram vel quantitatem, ibiq; ſiſtit nul-
lius ſubſtantiæ conſiderationem aut mentionem faciens; idcirco dicitur abſtrahere quan-
titatem a ſubſtantia. ſed de abſtractione Mathematica alio huius operis loco agetur copio-
sè. Præter illas autem duas conſiderationes quantitatis, quarum prior eſt Metaphyſica, po-
ſterior Mathematica, eſt alia quæ pertinet ad Phyſicum, ſecundum quam conſideratur quan
titas vt eſt affectio rei naturalis, conferens ad motus & operationes phyſicas quam conſide-
rationem docet Ariſt. 2. Phy. tex. 18. ergo Phyſicus a nulla materia abſtrahit quantitatē, Me-
taphyſicus abſtrahit eam a ſubſtantia Phyſici, ſed non Metaphyſicè ſumpta: Mathematicus
autem ab omni ſubſtantia. quantitas namq; ea ratione vt conſideratur a Mathematico nul- D
lo modo pendet ex ſubſtantia.

Solutio tertiæ dubitationis.

Ad tertiam dubitationem, quidam reſpondent abſtractionem Metaphyſicam quæ ſecun-
dum rem & rationem fit a materia, duplicem eſſe, vnam per eſſentiam, qualis cernitur in
Deo & intelligentijs, alteram per indifferentiam, quæ conuenit in prædicata tranſcendētia;
vti eſt, bonum, verum, ens, quæ dicuntur ſecundum rem ſic abſtracta eſſe a materia, quoniam
indifferenter reperiuntur tam in rebus materialibus quàm immaterialibus. Prædicamenta
verò aiunt non tractari a Metaphyſico niſi quatenus ſunt partes entis, & in ipſis inſunt præ-
dicata tranſcendentia. Quod ſi Ariſt. in Metaphyſica verba facit de ſubſtantia corruptibili,
hoc eſſe per accidens, vel repetendo ea quæ dicta fuerant ab eo in libris Phyſicis, vel vt liqui-
dò appareat diſcrimen inter ſubſtantiam corruptibilem & incorruptibilem; ad cuius cogni-
tionem in primis contendit nos perducere Metaphyſicus: Hæc illi. Quorum reſponſum,
quoniam videtur parum & veritati & doctrinæ Ariſt. conſentaneum, paucis refutabo; pri-
mùm enim illa duplex abſtractio Metaphyſica, ſecundum eſſentiam & ſecundum indifferen-

Refellitur abſtractio a materia ſe-

tiam

A tiam unnquam traditur aut nominatur ab Ariſt. ſed tota fuit ab ipſis adinuenta, vt ita eua-
dere poſſent multas & graues difficultates quibus vehementer premebantur. Deinde, ra-
tioni conſentaneum non eſt dicere tranſcendentia eſſe metaphyſica & immaterialia, & ab-
ſtracta ſecundum rem & rationem a materia, quia non ſolùm inueniuntur in rebus mate-
rialibus, ſed etiam in his quæ vacant materia; nam propter eandem cauſſam diceret aliquis
ea prædicata eſſe phyſica & materialia, quandoquidem non ſolū inſunt in rebus carentibus
materia; ſed in his quæ materiam habent. An non redargueremus eū qui affirmaret animal
vniuersè ſumptum quòd per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe potius rationa-
le, quàm irrationale? nam quod eſt indifferens ad aliqua, non magis referri debet ad vnum
illorum quā ad alterum. ſi ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, non ideo ſit,
vt ſit abſtractum ſecundum rem a materia, ſed ab vtroq; genere rerum abſtrahi poterit, tan-
tum ſecundum rationem; non ſecus atq; animal tantùm ratione ſeparari poteſt ab homine
atq; bruto. Quòd autem aiunt de prædicamentis ea nō per ſe ac propriè conſiderari a Me-
B taphyſico, adeo rationi diſſentaneum eſt, vt non egeat refutatione: nam cum Ariſt. in 4. Me-
taphy. tex. 2. ſcribat non ſolùm conſiderari a Metaphyſico ens, vt ens eſt, ſed etiam paſſiones
eius & ſpecies, quæ ſunt ſubſtantia & accidens; principaliter tamen quæri principia & cauſ-
ſas ſubſtantiarum: idq; declaret exemplo ſenſus & Grammaticæ; vnus enim ſenſus, vt viſus,
percipit colores, & omnes ſpecies eius; Grammatica item vna exiſtens, omnes voces ſpecu-
latur: quare inquit Ariſt. terminans illum textum, *Entis quoq; quot ſpecies ſunt, & ſpecies
ſpecierum ſpeculari, unius ſcientiæ genere eſt*; & ibidem in fine tex. 6. ita dicit, *Quod igitur
vnius ſcientię eſt ens, prout ens eſt, & quæ ei, prout enti inſunt ſpeculari, manifeſtum eſt, & quòd
non ſolum ſubſtantiarum, uerùm etiam eorum quæ ſubſtantiis inſunt eadem ſpeculatiua eſt.*
Præterea, cum in lib 6. Metaphy. remoueat a conſideratione Metaphyſici tantùm ens per ac-
cidens, & quod ſignificat verum & falſum, relinquat autem ei tres diuiſiones entis, vnam in
decem categorias, alteram in vnum & multa; tertiam in actum & potentiam: Ad hæc cum
in 5. Metaphy. diligenter explanet ſignificationes eorum quę pertinent ad decem categorias;
C & initio ſeptimi & duodecimi libri aſſerat Metaphyſici eſſe potiſſimum agere de ſubſtantia,
cum reliquæ accidentium categorię ſint propter ſubſtantiam. Cum hæc igitur Ariſt. tam
multis in locis tam apertè ſcripta teſtataq; reliquerit, quis non videt eos qui contra ſentiūt,
Ariſt. repugnare? Veteres etiam Peripatetici, aiunt accuratam ſcientiam prædicamento-
rum tractandam eſſe a Metaphyſico, ſicut videre potes in commentarijs eorum qui inter-
pretati ſunt categorias Ariſt. Poſſumus etiam redarguere aduerſarios ad hunc modū. Om-
nis ſcientia (auctore Ariſt. 1. Poſt.) tria cōſiderat circa ſubiectum ſuum; principia, paſſiones,
& ſpecies eius; ſi ens ponit' ſubiectū Metaphyſicæ, ergo Metaphyſica diſtinctè cōſiderabit ſpe
cies entis, ſicut Philoſophia naturalis propriè & ſcientificè declarat ſpecies corporis mobi-
lis: Atqui proximæ ſpecies entis ſunt decem prædicamenta, illorum igitur cognitio per ſe
attinebit ad Metaphyſicam: nam ad quam obſecro aliam ſcientiam pertinere poteſt? cum
in nulla tradatur aut tradi poſſit, vt perſpicuum eſt perluſtranti animo omnes ſcientias, &
ratio entis prædicamentalis excedat materiam cuiuſlibet particularium ſcientiarum. Iam
D vero quid magis inſulſum & ineruditum eſſe poteſt quàm quod iſti aiunt Ariſt. in Metaphy.
agere de ſubſtantia corruptibili per accidens, cùm videamus eum ad explicandam vim &
naturam eius totum librum ſeptimū & octaui, & bonam partem duodecimi, contuliſſe? Cū
igitur dubitatio ab his ſoluta non fuerit, doceamus nos quo pacto illi ſit occurrendum.

Ego ſic ſtatuo, tres partes eſſe Metaphyſicæ, ac proinde triplicem eſſe conſiderationem
eius; Vna eſt principalis & quaſi finis cæterarum (propter quam talis ſcientia dicitur Meta-
phyſica, Theologia, & omnium nobiliſſima) in qua tractantur res ſeiunctæ a materia ſecun-
dum rem & rationem, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ & Deus: Altera eſt pars in qua declaran
tur tranſcendentia, vt ens, vnum, verum, bonum, actus, potentia; propter quam partem, Me-
taphyſica dicitur vniuerſaliſſima, & habere ius & imperium in cæteras ſcientias: Tertia pars
eius, complectitur decem prædicamenta. Sed quid nam cauſſæ eſt, dicet aliquis, cur hęc tria
in Metaphyſica tractentur? An quia omnis ſcietia (vt antea diximus) conſiderat principia,
ſpecies, & paſſiones ſubiecti ſui; Metaphyſicæ autē ſubiectū eſt ens vt ens, cuius primę cauſſę
ſunt intelligentiæ; paſſiones maximè communes, vnum, verum, bonum; ſpecies proximæ
ſunt

cundum indifferentiā.

Refelluntur qui aiunt Metaphyſicum non conſiderare per ſe decem categorias.

Solutio dubitationis tertiæ ſecūdum auctorem.

ſunt decem categoriæ, quare non eſt mirum hæc omnia complexu vnius Metaphyſicæ con- A
tineri; & quamuis hæc tria vſq; eo diuerſa ſint inter ſe, vt videatur nihil eſſe commune in-
telligentijs, tranſcendentibus & decem Prædicamentis, nihilominus tamen poſſunt rectè
comprehendi vna ſcientia, quatenus in ea tractantur, prout habent ordinem & attributio-
nem ad vnum, quod præcipuè in ea ſcientia ſpectatur, hoc autem in Metaphyſica, eſt doctri
na intelligētiarum, ſicut ens eſt vnum quidpiam, quia licet immediatè ſignificet multas res,
tamen ſignificat eas per attributionem ad vnum, nimirum ad ſubſtantiam. Non enim ea ſo
la quæ ſunt vnum quidpiam vel ſpecie vel genere, cadunt ſub vnam ſcientiam, ſed etiā quæ
Ariſtoteles vocat ab vno ad vnum, vt ipſe docet 4.lib.Metaphy.tex.2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio.

CAP. VII.

B

Neceſſariam eſſe aliquam ſciētiam uniuerſalē quæ tractet tranſcendentia & ea quę per omnes res ſunt ſparſa.

Aliā eſſe ſciētiam quę agit de tranſcendentibus & aliā quę agit de intelligentijs.

QVANQVAM tertia dubitatio eo modo quo diximus ſatis bene ſolui poteſt, no-
bis tamen eandem rem acriori ſtudio, maiorique diligentia conſiderantibus
(non enim in prædicta reſponſione planè conquieſcebamus) viſum eſt eidem
dubitationi alia ratione melius atq; probabilius occurri poſſe. Et vt quod do-
cere volumus facilius explicetur atq; intelligatur; ponemus tres concluſiones,
in quibus explicatio ſententiæ noſtræ continebitur. Prima concluſio. oportet eſſe aliquā
ſcientiam vniuerſalem diuerſam a ſcientijs particularibus, quę agat de tranſcendentibus, &
ijs, quæ ſparſa ſunt per omnes diſciplinas (cuiuſmodi ſunt decem Prædicamenta, & genera-
les diuiſiones entis) ita vt ſubiectum eiuſmodi ſcientię ſit ens vt ens, principia eius ſint digni
tates quędā generales; (quarum princeps eſt illa, Quodlibet eſt vel nō eſt) ſpecies proximę,
ſint decem Prędicamenta. Secunda concluſio. prędicta ſcientia vniuerſalis, nō debet age-
re de intelligentijs per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſed tantùm fortaſſe in ordine ad ſuū ſubie-
ctum, nimirum vt ſunt generalia principia & vniuerſales cauſſę omnium entium. Ter- C
tia cōcluſio, Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe; Vnam, quæ agat de tranſcendē-
tibus, & vniuerſaliſſimis rebus: Alteram, quæ de intelligentijs. Illa dicetur prima Philoſo-
phia & ſcientia vniuerſalis; hæc vocabitur propriè Metaphyſica, Theologia, Sapientia, Diui-
na ſcientia. Sed has tres cōcluſiones rationibus ēt confirmemus. Prima cōcluſio ſic proba
tur; Ens vt ens, cum ſuis paſſionibus & proximis ſpeciebus alijsq; generalibus attributis,
eſt aliquid ſcibile, ergo conſideratio eius & tractatio pertinet ad aliquam ſcientiam, ſed non
ad aliquam ex ſcientijs particularibus; tùm quia vel ad omnes, & hoc eſt abſurdum, idem
enim ſæpius repeteretur, vel ad vnam aliquam earum, at cur potius ad hanc quàm ad illam
cùm tale ſubiectum vniuerſale communiter inſit in omnibus? tum etiam, quia cùm quæli-
bet earum ſit particularis, ſi aſſumeret ſibi tractationem entis vniuerſaliter ſumpti, tranſiret
fines ſuos, & ex particulari ſcientia euaderet vniuerſalis, ergo tractatio & conſideratio entis
vniuerſaliter ſumpti, & eorum quæ tali enti conueniunt, pertinet ad aliquam ſcientiam vni-
uerſalem diſtinctā a ſcientijs particularibus. Secūda cōcluſio ita probatur: cū ſubiectū præ- D
dictæ ſciētiæ vniuerſalis ſit indifferens ad omnes ſpecies entis particulares, ſiue materiales
ſiue immateriales, non debet ſcientia conſiderans ens vniuerſaliter ſumptum deſcendere
ad tractationem & conſiderationem vllarum ſpecierum eius particularium: nam vel deſcen-
det ad conſiderationem omniū ſpecierum, & ſic ſcientia vniuerſalis efficietur etiam parti-
cularis; immo tollentur omnes ſcientiæ particulares, & vna tantùm erit ſcientia omnium
entium: vel deſcendet ad ſpecies entium immaterialium, non autem rerum materialium; at
id eſt contra rationē. cū.n.ens vt ens, indifferēter ſe habeat ad ens materiale & immateriale,
& communiter de vtroq; dicatur, aut non debet ſcientia agens de ente vt ens eſt, deſcende-
re ad conſiderationem entis ſiue materialis ſiue immaterialis, vt ita ſeruet modum ſuæ conſi
derationis, aut ſi tranſgrediens modum ſui ſubiecti & ſuæ conſiderationis, deſcendit ad in-
feriora & particularia entia, nulla ratio aut cauſſa eſſe poteſt, cur potius deſcendat ad conſi
derationem rerum immaterialiū quàm materialium. Tertia concluſio facile probatur ex
iam dictis, nam ſi quæ conueniunt intelligentijs per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſunt ſcibilia

in ali-

A in aliqua ſcientia, & non in illa vniuerſali, vt oſtenſum eſt, ergo in alia ſcientia diſtincta &
diuerſa, quare neceſſe eſt duas eſſe ſcientias diuerſas, quarũ vna de intelligentijs per ſe agat,
altera de ente vniuerſaliter ſumpto. Ex his liquet quomodo reſpondendum ſit tertiæ dubita
tioni conſideratio enim tranſcendentium & Prædicamentorum, & item conſideratio in-
telligentiarum non pertinet ad vnam aliquam ſcientiam, quod tamen in tertia dubitatio-
ne ſupponebatur.

Duæ dubitationes.

Verùm hoc loco exiſtunt duæ dubitationes: Vna eſt, Cur ſi ita res habet vt diximus, Ariſt.
tamen vna ſcientia eſt complexus doctrinam tranſcendentium & intelligentiarum? Altera
eſt, ſi quæ dicta ſunt concedimus, neceſſe etiam eſt quatuor eſſe ſcientias ſpeculatiuas, Vnã,
Phyſicam; Alteram, Mathematicas diſciplinas; Tertiã, eam quæ agit de intelligentijs; Quar-
tam, illam vniuerſalem, quæ agit de ente vniuerſaliter ſumpto. at ponere quatuor ſcientias
ſpeculatiuas, videtur Commentator inferre & habere pro abſurdo in 1. Metaphy. com. 47.
diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis.

B Ad priorem dubitationem reſpondemus, pauciſſima eſſe quæ de intelligentijs ſecundũ
ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis, ſcientificè cognoſci & probari poſſunt cognitione natura-
li ex ſenſibus vel per ſenſus acquiſita. quamobrẽ noluit Ariſt. talem intelligentiarũ doctri-
nam propter eius inſignem paruitatem ſeorſim tradere, ſed alicui aliarum ſcientiarum ad-
iungere: non eſt autem ei viſum alij ſcientiæ commodius adiungi poſſe quàm illi vniuer-
ſali quæ agit de tranſcendentibus, propterea quòd in ea neceſſario agendum eſt de intelli-
gentijs, prout ſunt communia principia & vniuerſales cauſſę omnium entium; Ex qua co-
gnitione deuenitur in notitiam eorum quæ intelligentijs conueniunt ſecundum ſeipſas:
Etenim cognitio intelligentiarum, prout ſunt ſpecies entis, & earum rerum quæ per ſe ac
propriè illis conueniunt, non alia via naturaliter a nobis parari & haberi poteſt, quàm ex co-
gnitione earundem intelligentiarum, vt ſunt principia entiũ. Quocirca Ariſt. 12. Metaphy.
non alia via inueſtigat & colligit attributa intelligentiarum, quàm ex eo quia æternum mo-
tum efficiant. Ariſt. igitur docendi commoditatem ſecutus & amplexus, doctrinam intelli-
C gentiarum coniunxit cum doctrina illa vniuerſali quæ agit de ente vniuerſaliter ſumpto.

Ad poſteriorem dubitationem reſpondemus, non debere videri abſurdum, ſi ponatur
quarta ſcientia ſpeculatiua cùm ad id nos manifeſta & neceſſaria ratio, vt diximus, cogat &
impellat: Auerr. autem non ſimpliciter negat quartam ſcientiam ſpeculatiuam; ſed talem
tantùm, qualis deberet eſſe illa de ideis Platonis. ſiquidẽ ea partim eſſet Metaphyſica, par-
tim Phyſica: nam ideæ quatenus ſunt immateriales & immobiles, ſunt res Metaphyſicæ;
quatenus autem ſunt quidditates rerum naturalium, eiuſdem rationis cum illis, vt volebat
Plato, ſunt res Phyſicæ; atq; ita ſunt mediæ inter res diuinas & naturales, quod Auerr. ducit
abſurdum; nam in eodem lib. 1. Metaphyſicæ, com. 39. ita ſcribit, *Notum eſſe per ſe, quod
nulla natura eſt media inter abſtractum & materiale; hæc enim duo contraria, æternum & cor-
ruptibile, manifeſtum eſt quod ſunt immediata.* Sed hoc dictũ Auerr. ſi vt ſonant verba ſim-
pliciter intelligatur, falſum eſt, vt manifeſtè patet in anima rationali; quæ media eſt inter
formas omnino abſtractas, & formas omnino materiales. Non ſolùm autem non eſt ab-

Quomodo Auerroes negat eſſe quartam ſcientiam ſpeculatiuã.

D ſurdum ponere quartam ſcientiam ſpeculatiuam; ſed etiam qui poneret quintam quãdam,
hoc eſt ſcientiam Dei, ſecundum ea quæ poſſunt de eo naturaliter cognoſci, diſtinctã a ſcien-
tia intelligentiarum, is iudicio noſtro non peſſimè ſentiret. Nam in diſtinctione ſcientiarũ
duo conſiderari ſolent, nimirum diuerſitas obiectorum & diuerſitas rationis formalis, ſeu
modi conſiderandi, vel ſecundum alios diuerſitas abſtractionis, ex qua putant præcipuè pe-
tendam eſſe ſcientiarum diſtinctionem; ſed vtrumque horum declarat maiorem eſſe diſtin-
ctionem inter ſcientiam Dei, & ſcientiam intelligentiarum, quàm eſt inter ſcientiam intelli
gentiarum, & ſcientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ poſteriores ſcientiæ, inter
ſe diſtinctæ ſint, multo magis erit diſtincta ſcientia Dei, a ſcientia intelligentiarum. Minor
ita probatur; Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deum & intelligentias, quam inter has,
& res naturales, ſiquidem maior eſt diſtantia inter finitum & infinitum, quàm inter duo fi-
nita: Præterea, plura ſunt communia intelligentijs & alijs creaturis, quam Deo & intelli-
gentijs, & ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentijs ſunt plura & inſigniora. Quare
ſi ſpectetur diuerſitas obiectorum, liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiam Dei, &
ſcien-

Videri ſcientiam quę eſt de Deo, diuerſam eſſe debere ab ea quę eſt de intelligentijs.

ſcientiam intelligentiarũ, quã inter hanc & ſcientiã rerum naturaliũ. Similiter etiã idem A
perſpicuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nam res naturales, ſunt penitus immer
ſæ materiæ ſenſibili; res Mathematicæ ſunt abſtractæ a materia ſenſibili ratione tantùm;
intelligentiæ ſecundum rem & rationem, verùm habent in ſe materiam quandam ſpiritua-
lem & metaphyſicã; Etenim eſſe in potẽtia, eſſe mutabile, eſſe imperfectum, eſſe limitatum,
eſſe compoſitum, ſubijci, recipere, participare, dependere, multiplicari, hæc inquam omnia,
neſcio quid ſapiunt materiæ & potentialitatis. Deus autem ab omni ratione materiæ, qua-
liſcunq; ea ſit, eſt purus & liber. Cùm igitur longè alia ſit in Deo abſtractionis ratio quàm
in intelligentijs, neceſſe erit ſcientiam Dei etiam hanc ob cauſam, diuerſam eſſe à ſcientia in-
telligentiarum, non minus quàm hæc eſt diuerſa à ſcientia rerum naturalium. Atque hæc
quidem probabiliter a nobis dicta ſint: nam ea ſubtilius conſideranda & rectius dijudicãda
alijs relinquantur. Proximum eſt vt quartam dubitationem enodemus.

Eſſe in intelligentijs aliquid materialitatis & potentialitatis.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione non- B
nulli Philoſophi opinentur.

CAP. VIII.

Antonius Mirandulanus de euerſione ſingularis certaminis lib. 13. ſect. 6. & 7.

QVIDAM ætatis noſtræ non contemnẽdus Philoſophus in quodam opere ſuo
Philoſophico; affirmat vnam tatummodo eſſe ſcientiam rerum omnium, cuius
ſubiectum ſit ens vt ens, complectens in ſe omnia tanquam paſſiones, vel mo-
dos, vel ſpecies entis: eas verò quæ appellantur ſcientiæ, vt Phyſica, Meta-
phyſica, Mathematica, non tam eſſe ſcientias inter ſe diuerſas, quam vnius ſcientiæ
partes; non ſecus, atque doctrina animalium, plantarum, & metallorum, ſunt partes vnius
Phyſiologiæ; Diuiſio antem ſcientiarum, inducta eſt non propter varietatem ſcibilium, ſed
propter maiorem commoditatem diſcendi, ne multitudo ſcibilium confuſionem afferret;
& anguſtam atque infirmam ingenij humani vim captumque obrueret. Sicut enim vaſa an- C
guſti oris, magnam aliquam aquæ copiam ſimul infuſam reſpuunt, guttatim autem inſtillatã
totam recipiunt; ſic anguſtiæ hnmani ingenij quæ ſimul coniuncta non accipiunt, ea variè di-
uiſa & diſtincta, non ægrè percipiunt. Atque hoc ipſum eleganter docet Craſſus apud Ci-
ceronem in 3. lib. de Oratore, affirmans primùm quidem fuiſſe vnum quaſi fontem ſapiẽtię,
eum autem poſtea ceu in multos ſcientiarum riuulos deriuatum ac diductum fuiſſe, vt quæ
ſimul complicata & coniuncta, ægrè poterant ab hominibus addiſci, ea variè diſiuncta & di-
ſpertita, commodius & facilius perciperentur. Hanc autem opinionem ſuam Philoſophus
ille conat' perſuadere his argumẽtis. Primò, Ariſt. 4. Metaphy. tex. 2. ait, ſicut vnus ſenſus v. g.
viſus, percipit omnes colores ſibi ſubiectos, & vna doctrina Grãmaticæ conſiderat omnes
voces, ita eſſe vnius ſcientiæ, ens vt ens, & omnes ſpecies entis, ac ſpecierum ſpecies ſpecula-
ri: Secundò, ens vt ens, & vt in ſe continet omnia entia, eſt ſcibile per vnam ſcientiam, quip-
pe cum ſit vnum, ſaltem ſecundum vnitatem analogicam, vel potius ſecundum eam quæ di-
citur ab Ariſt. ab vno ad vnum, quæ vnitas ſufficit ad rationem ſcientiæ; ſicut vna eſt ſcientia D
phyſica conſiderans corpus naturale & omnes eius ſpecies, affectiones, cunctaq; quæ in illo
continentur; quare ſicut eſt vna ſcientia omnium rerum naturalium, ita eſſe poterit atq; erit
vna ſcientia omnium entium. Tertiò, ſi quid obſtaret quominus poſſet eſſe vna ſcientia
omnium entium, id eſset fortaſse, vt multis placet, varietas abſtractionum a materia, quæ
cernitur in rebus ſcibilibus, & vulgo putatur neceſsaria eſse ad conſtituendam vnitatem &
diſtinctionem ſciẽtiæ. Etenim longè aliam abſtractionem a materia, res Metaphyſicæ quàm
Mathematicæ & Phyſicæ habent, ſed hoc nihil eſt; ergo nulla cauſsa eſt cur non poſſit eſse
vna ſcientia omnium entium: Minor probatur, nam ſi diuerſitas abſtractionum faceret di-
uerſas ſcientias, non poſset vna ſcientia complecti diuerſas abſtractiones; at Metaphyca con
tinet in ſe omnia tria genera abſtractionum, ſiquidem abſtractio ſecundum rem & rationẽ
a materia, reperitur in intelligentijs, abſtractio ſecundum rationẽ tantùm inuenitur in tran-
ſcendentibus & in quantitate; abſtractio phyſica, quæ eſt tãtùm a materia ſignata, reperitur
in ſubſtantia prædicamentali, & in ſubſtantia generabili & corruptibili, de qua copioſè agi-

tur

A tur in 7. & 8. Metaphy. Adde, quod Geometria & Arithmetica habẽtur inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quæ tamen vno genere ac modo abſtractionis continentur. Quartò, facultas quæ ponit diſcrimen inter aliquas res, debet eaſdem res cognoſcere; ſic enim de ſenſu communi argumentatur Ariſt. 2. de Anima; ſed eſt aliqua differentia inter res Metaphyſicas, Mathematicas & Phyſicas, eaq; differentia eſt ſcibilis per vnam aliquam ſcientiam; ergo illa eadem ſcietia, tam res Metaphyſicas quàm Phyſicas, atq; Mathematicas conſiderabit, quare oẽs res ſubijcientur vni ſcientiæ. Hæc pro opinione illius Philoſophi.

Diuerſitas abſtractionũ non facit diuerſas ſcientias.

Verùm hæc ſententia non eſt probanda: 1. quia tollit veram diſtinctionem ſcientiarum tot iam ſæculis ab omnibus probatam, receptam, & ab Ariſt. in 6. Mataphy. alijsque in locis traditam, declaratam, atque confirmatam. 2. Ariſt. in primo Poſt. 43. docet nos cognoſcere, ac dijudicare quæ ſcientia ſit vna & quæ ſcientiæ ſint inte ſe diuerſæ, ſcribens eã eſſe ſcientiam vnã, quę vnius ſubiecti ꝓpria principia, ſpecies, & affectiones cõſiderat, eas verò ſcientias eſſe diuerſas inter ſe, quarum principia ita ſunt diuerſa, vt principia vnius non
B ſint ſub principijs alterius, nec principia vtriusque ſint ſub principijs alicuius ſciẽtiæ ſuperioris at clarũ eſt ita ſe habere principia phyſica, mathematica, & metaphyſica; id quod manifeſtius erit ex ijs, quæ inferius dicemus de ſubalternatione: & ſanè doctrina illa Ariſt. de vnitate & diuerſitate ſcientiarum, planè ſuperuacanea & inanis eſſet, ſi nulla eſſe poſſet diuerſitas ſcientiarum, & omnia cõprehenderentur vnica ſcientia. 3. Diuerſas eſſe tres ſcientias illas ſpeculatiuas, quiuis in Philoſophia exercitatus, clarè perſpiciet, ſi conſiderat quam ſit diuerſus modus vniuſcuiusque ſcientiæ, in demonſtrandis tractandisque rebus ſibi ſubiectis: Nam Phyſicus procedit ex cauſſis, vel ex effectibus vel accidẽtibus vel ſignis vel alijs rebus quæ ſenſibus experientiaq; perceptę & exploratæ ſunt. & nunquam quoad eius fieri poteſt, a ſenſu & experientia, vel latum (ut dicunt) vnguem diſcedit: Metaphyſicus, quia circa res vniuerſales, & abſtractas verſatur procedit ex principijs quibuſdam atq; propoſitionibus maximè generalibus, & naturali lumine rationis manifeſtis: Mathematicus autem in conficiendis ſuis demonſtrationibus, non ſpectat eſsentias rerum neque propietates, pro-
C ut manant ex eſsentia, neque curat an medium quod aſsumit ad demonſtrãdum, ſit cauſa rei demonſtrandæ vel effectus, per ſe, an per accidens, propriè an communiter ei coniunctũ ſit, neque robur ſuarum demonſtrationum capit ex ſenſibus & experientijs (loquimur autẽ hic de puris Mathematicis, quales ſunt Geometria, & Arithmetica; nã Perſpectiua & Aſtronomia nituntur etiam ſenſibus & experientijs) ſed hoc vnum curæ Mathematico eſt, vt medium, habeat neceſsariam euidentemque connexionem cum quęſtione quæ demonſtranda eſt. Verùm hac de re latiùs infra dicturi ſumus. Tanta igitur diuerſitas modi procedendi in demonſtrandis tractandisque rebus apertiſſimè declarat teſtaturque nullo modo fieri poſſe vt vna tantum ſit rerum omnium ſcientia. atque hinc patet ſolutio quartę dubitationis.

Refellitur ſupradicta opinio.

Vnaquęque ſcientia ſpeculatiua habet peculiaré modum procedẽdi & demonſtrandi.

Reſtat nunc, vt ad argumenta pro illius Philoſophi opinione allata, breuiter reſpondeamus. Ad primum reſpondetur, Ariſt. loqui eo in loco de Metaphyſica, vt perſpicuum eſt conſideranti antecendẽtia & conſequentia; dicit autem Metaphyſicam conſiderare ſpecies omnes entis non ſimpliciter & abſolutè, ſed cum adiunctione illius particulæ (quot ſunt)
D quo verbo innuit Metaphyſicum cõſiderare ſpecies entis ſecũdum numerum, diſtinctionẽ, ordinem, vel ſubordinationem earum inter ſe, nimirum, quia ſunt genera quædam, & gradus entis in quos ens per primas & generales diuiſiones diſtribuitur. Ergo corpus naturale exempli gratia, quia eſt genus quoddam, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè conſideratur à Metaphyſico, quatenus eſt talis gradus entis, & ab alijs gradibus diſtinguitur; nam qui cõſiderat diuiſionem aliquam, idem conſiderare debet & id quod diuiditur, & membra diuidentia; quare ſi Metaphyſici eſt tractare diuiſiones generales entis, eiuſdem erit declarare & tractare ea in quæ diuiditur ens. ex quo fit vt Metaphyſici ſit declarare quid ſit corpus naturale, & demonſtrare quòd ſit, ſi quidẽ opus id fuerit; quam rem Ariſt. inſinuat. 6. Metaphy. tex. 1. at corpus naturale non vt eſt ſpecies quædam & gradus entis, ſed vt eſt genus quoddam in ſe continens omnes res naturales, non pertinet ad Metaphyſicum, ſed ad Phyſicum: is enim agit de corpore naturali in particulari, ſecundum omnia quæ in ipſo continentur. Signum autem eorum, quæ diximus, illud eſt, quod Metaphyſicus generatim tantùm agit de corpore naturali, nec ad ullã eius ſpeciem in

Soluuntur rationes illius opinionis.

Quomodo conſideratio entis naturalis uel mobilis partim ſit Metaphyſica & partim phyſica.

C particulari

particulari tractandam deſcendit, Phyſicus autem ipſum cōſiderat non in communi, nec uſquã declarat quid illud ſit, ſed totus occupatur circa ſpecies eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinent ad motum, & ſenſibus atq; experientijs ſubijciuntur. A

Ad ſecundam & tertiam reſpondemus cauſſam cur non poſſit eſſe vna ſcientia entis, & omnium quę continentur in ente, ſicut eſt vna ſcientia corporis naturalis, & omnium, quæ in eo continentur paulò ſupra fuiſſe a nobis expoſitam, in ſecunda & tertia ratione quibus vſi ſumus ad aſtruẽdam diuerſitatem ſcientiarũ, nempe maxima diuerſitas tum principiorũ, tum modi procedendi & demõſtrandi quem ſibi proprium vendicat vnaquæq; ſcientia, non patitur omnia vnius ſcientiæ amplexu comprehendi.

Quomodo intelligẽdum ſit, id, quod ponit diſcrimen inter duas aliquas res, ipſum debere utraſq; cognoſcere.

Ad quartã reſpondemus a Metaphyſico poni diſcrimen inter ſubiecta ſciẽtiarum particularium, eaque ab illo cognoſci eo modo, quo dictum eſt in ſolutione primi argumenti: Vel aliter; ſicut ſenſus communis ponens diſcrimen inter album & dulce, cognoſcit vtrumque, non per vnicam ſpeciem, ſed per aliam ſpeciem cognoſcit album, & per aliam dulce; ſic idem intellectus qui ponit diſcrimẽ inter res diuerſarum ſcientiarum eas cognoſcit, nõ per vnicum habitũ ſciendæ, ſed per diuerſos habitus, alioquin, ſi diſcrimẽ inter duas ſcientias ſemper referri deberet ad vnam aliquam ſcientiam communem, atque diſtinctam, res profecto abiret in infinitum; nam etiam diſcrimẽ inter illam ſcientiam communem & alias pertineret ad aliam ſcientiam, & item diſcrimen inter illam & cæteras, pertineret ad aliam, & ſic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, ſatis ſuperque dictũ ſit, veniendum eſt ad enodationem quintæ dubitationis, quæ & grauior eſt, & non minus difficilis ad explicandum. B

Explicatur quinta Dubitatio.

CAP. IX.

Solutio quintæ dubitationis.

DE anima rationali, quid ſenſerit Ariſt. ſunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna eſt Alexandri, qui vult eam eſſe formam naturalem hominis generabilẽ, & corruptibilem: Altera eſt Auerr. qui negat eam eſſe formam dantem eſſe naturale homini, ſed tantummodo aſſiſtentem corpori, & in eo operantem, quo modo etiam communiter dicitur intelligentia eſſe forma, & anima celi: Tertia eſt D. Thomæ qui arbitratur animum noſtrum, etiam ſecundum Ariſtotelem, & immortalem eſſe, & veram atque naturalem formam corporis: quarum opinionum perſpicuè conſtat ſolam tertiam eſſe veram quænam autem propior, & congruentior ſit doctrinæ Ariſt. ſumma Philoſophorum diſſenſione certatur, ſed vtcunque ſit (neque enim hoc loco talis controuerſia diiudicanda eſt) illud certè affirmari poteſt, ſecundum opinionem Alexandri, ſcientiam animæ rationalis eſſe penitus phyſicam, non minus quàm cuiuslibet aliarum formarum naturalium; ſecundum verò opinionem Auerr. eatenus eſſe phyſicam, quatenus eſt forma aſſiſtens corpori, & in eo exercens functiones intelligendi, ſimpliciter autem & ſecundum ſuã quidditatem, non eſſe phyſicam, quemadmodum intelligentia, prout aſſiſtens orbi cæleſti largitur ei ſempiternum motum, cognoſcitur a Phyſico; per ſe autem, & (vt dicunt) quidditatiuè, a Metaphyſico ſciri debet: tota igitur difficultas exiſtit ſecundum tertiam opinionẽ. C D

Probatur animam rationalem nõ poſſe perfectè cognoſci a Phyſico.

Quamobrem ego ſic ſtatuo, etiam ſi Ariſt. ſenſerit (quod nos pro certo habemus) animam rationalem eſſe immortalem & verum actum corporis; nihilominus tamen ſcientiam eius non poſſe a Phyſico perfectè cognoſci ac tradi; ſed tantummodo aliqua ex parte. Hoc aũt ita confirmo. Si anima rationalis ſimpliciter ſcitur a Phyſico; aut cognoſcitur ex proprijs cauſſis eius aut ex proprijs effectibus & operationibus ipſius; ſed neutro modo perfectè cognoſci poteſt a Phyſico, ergo &c. Maior per ſe patet, nam bifariam tantùm contingit aliquid demonſtrare vel ſcire, aut a priori, ideſt ex cauſſis, aut a poſteriori, ideſt ex effectibus; Minor autem probatur, primò oſtendendo cauſſas animæ rationalis ſciri non poſſe a Phyſico; poſtea demonſtrando, neq; proprias operationes eius ab eo cognoſci poſſe. Cauſſa efficiens proxima animę rationalis eſt Deus, ex nihilo producens eam, non per motum phyſicum, ſed per creationem, vtens virtute infinita ad eam creandam; at neq; Phyſicus poteſt cognoſcere

A ſcere fieri aliquid ex nihilo, neq; aliquid de nouo immediatè produci a Deo, neq; eſſe aliquã productionem, quæ non ſit motus vel mutatio phyſica; neq; in natura exiſtere aliquod agẽs quod habeat infinitam vim ſecundum vigorem. Hæc enim vt poſſint naturali lumine cognoſci, attamen non queunt rationibus phyſicis percipi & demonſtrari. Finis autẽ animæ rationalis vltimus quidem in quo ſolo poteſt animus conquieſcere, eſt ſupernaturalis, conſiſtens in clara viſione Dei; Media item quibus opus eſt ad conſequendum illum finem, ſupernaturalia ſunt; finis autem non vltimus, ſed qui poteſt contingere in hac vita, duplex eſt; vnus ſpeculatiuus, conſiſtens in perfecta cognitione rerum diuinarum; alter actiuus, qui poſitus eſt in vſu atq; functionibus virtutum moralium & ciuilium. clarum autem eſt neutrius finis cognitionem a Phyſico percipi aut tradi poſſe: oporteret enim eum tenere ſcientiam rerum diuinarum, in qua eſt finis ſpeculatiuus; aut virtutum moralium, in qua eſt actiuus: Phyſicus etiam docet eundem eſſe finem vltimum partis atq; totius; cùm non poſſit eſſe perfecta pars remota a toto: at cum animus ſit immortalis, homo autem mortalis;

Quas res, Phyſicus ut Phyſicus eſt, non poteſt cognoſcere.

B impoſſibile eſt, phyſicè loquendo (neq; .n. Phyſico cognita eſſe poteſt reſurrectio mortuorũ) vltimum finem & perfectionem vtriuſq; eandem eſſe: Forma verò ſeu proprius gradus formalis, per quem anima rationalis differt & ab intelligentijs & a cæteris formis naturalibus, continet duo, vnum eſt, ipſam eſſe formam materiæ, cui dat eſſe, quare differt ab intelligentijs; alterum eſt, non eſſe formam eductam ex potentia materiæ, atq; ſeparabilem eſſe & immortalem, qua nota ſecernitur ab alijs formis naturalibus. atq; hoc poſterius, quod eſt pręcipuum & magis attingit quidditatem animæ, nõ poteſt ſciri a Phyſico: formæ enim omnino phyſicæ, vt ſupra diximus, & Ariſt. cõfirmat 2. lib. Phyſ. tex. 19. ſunt minus abſtractæ quàm mathematicæ, quippe cum ſint (veluti ſimum) re atq; ratione inſeparabiles a materia. cui rei fidem etiam facit D. Tho. in 2. Phy. ſuper tex. 26. his verbis; *Quomodo ſe habet anima rationalis ſecundum quod eſt ſeparabilis, & ſine corpore exiſtere potens, & quid ſit ſecundum ſuã eſſentiam ſeparabilem, hoc determinare pertinet ad Philoſophum primum*: Idem ſcribit atq; iiſdem propemodum verbis Schotus in ſuis Commẽtarijs (ſi quidem ipſius ſunt) ſuper Me-

C taphy. Ariſt. in 6. lib. exponẽs textũ 2. Prætereа, ſi operatio animæ rationalis aut eſt per ſe corporea aut non eſt ſine corpore, non eſt ipſa anima ſeparabilis a corpore; ſed Phyſicus non poteſt cognoſcere animam niſi prout operans in corpore dependet ab obiecto corporeo, hoc eſt a phantaſmate; ergo nõ poteſt cognoſcere illam vt eſt a corpore ſeparabilis, hęc manifeſta ſunt ex his quæ ſcribit Ariſt. tum 1. de Anima tex. 13. tum in 3. lib. textu. 39. Porro materia de qua Phyſicus agit, ea tantùm eſt de cuius potentia per tranſmutationem phyſicã formæ naturales extrahuntur in actum, & ſemper ex æquo reſpondet formæ cuius eſt materia. Nam cùm materia & forma numerentur in his quæ ſunt ad aliquid, inter vtramq; eſſe debet certa quædam & rata proportio; vt quanta eſt potentia paſſiua materiæ, tanta quoque ſit potentia formæ; & quod in vna poſſibile eſt, ſit etiam poſſibile in altera: alioquin, cùm neque materia ſine forma, neque ſine materia forma poſſit cohærere (hoc enim ingenium eſt relatiuorum, vt ſi ponatur aut tollatur vnum, alterũ quoq; vnà poni aut tolli neceſſe ſit) ſi potentia paſſiua materiæ amplior eſſet (quamuis informatiua ipſius formæ, aut cõtrà, hæc

D latior quàm illa) neceſſariò alterutra ſuperuacanea eſſet nec vllum vſum haberet. Cùm igitur anima rationalis neque habeat materiam ex cuius potentia educatur, vt quæ a Deo procreatur ex nihilo; neque eã, quæ ſit omnino par & æquè reſpondens illi; nam ſi eſt immortalis, habet ſuapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamen nulla materia aut corpus exiſtat, quod infinito tempore poſſit ab ea informari. Itaq; datur informatiuum quidem infinitum, informabile verò minimè, & homo eſt immortalis ratione animæ rationalis, ex parte verò corporis nequaquam. Cùm igitur hæc ita ſe habeant, perſpicuum eſt nullam cauſſam animæ rationalis a Phyſico ſciri poſſe.

Sed de cauſſis ſatis, veniamus ad effectus & operationes. Duo ſunt quæ manant ex natura animæ rationalis, vnum quidem, duæ illæ potentiæ (ſiue re differant inter ſe, ſiue non) intellectus & voluntas; alterum verò actiones quæ ab his potentijs proficiſcuntur, cuiuſmodi ſunt intelligere & velle; horum autem nihil per ſe ac ſimpliciter pertinet ad ſcientiã phyſicam: Nam illæ duæ potentiæ, ſunt incorporeæ & abiunctæ a materia, quæ non manant ex anima rationali, vt eſt forma phyſica, quæ vnita materiæ, exiſtit actus & perfectio corporis;

 cuius

Intellectus & voluntas, nó ſunt per ſe potétię phyſicę.

cuius ſignum eſt, quòd tales potentiæ inſunt animæ rationali etiam cum ſeparata eſt a cor- A
pore; & quamuis in eodem inſtanti temporis, anima creetur, & ſimul vniatur corpori, ta-
men prius natura eſt eam creari & habere eſſe per ſe, quàm informare materiam; in illo aũt
priori ſigno naturæ, iam inſunt in ea prædictæ potentiæ. Intelligere autem neq; ſubiectiuè
neq; effectiuè neq; formaliter neq; terminatiuè ſeu obiectiuè, eſt quidpiam Phyſicum. Non
ſubiectiuè, quia talis actio recipitur tanquam in ſubiecto in potẽtia intellectiua, quam oſten-
dimus non eſſe phyſicam, cùm nullius corporis ſit actus; non effectiuè, quia talis operatio
efficitur ab anima rationali, vt eſt immaterialis, & per ſe ſubſiſtens atq; ſeparabilis a corpo-
re; alioquin eſſet actio communis animæ & corpori, veluti eſt ali & ſentire, quod manifeſtè
falſum eſt, & contrarium his quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Generat. Animal. c. 3. Præterea, ſi
animus intelligit quoniam eſt coniunctus & conſociatus corpori; ergo ab eo ſolutus & di-
ſtractus, nihil poſſet intelligere. Nec formaliter ipſum intelligere eſt aliquid phyſicũ, etenim
per ſe non eſt motus phyſicus, ſed potius actio quædam immaterialis ac propè diuina. Neq;
poſtremò terminatiuè; nam obiectum intellectus ad quod terminatur actio eius, tranſcẽdit B
fines Phyſiologiæ, quippe cùm contineat multa quæ nullo modo ſunt res phyſicę, vt intelli-
gentias & Deum. Ac licet modus intelligendi quem habet animus noſter dum eſt in cor-
pore ſit quodam modo phyſicus, quia fit cum diſcurſu qui aſſimilatur motui phyſico, & pen-
det obiectiuè a phantaſmatibus quę ſunt res phyſicę, atq; hanc ob cauſſam a Phyſico, & poſſit
& verò debeat conſiderari, idem tamen ob eas quatuor cauſſas quas proximè antè expoſui,
non eſt phyſicus: & certè modus intelligendi, quem habet animus noſter a corpore ſeiun-
ctus, quin is phyſicus non ſit nec ad Phyſiologię doctrinam pertineat, negari non poteſt. Iam
verò operatio voluntatis, quę eſt velle, cùm nullius corporis aut motus phyſici legibus tenea-
tur, nec per ſe ſubiaceat ipſi cęlo, a quo tamen Phyſici docent omnes res naturales neceſſa-
riò pendere, nullo modo debet aut numerari in rebus phyſicis, aut ſcientia naturali compre-
hendi. Sed video me diſſerendi ſtudio, & huius diſputationis ſuauitate ac iucunditate ca-
ptum, longiùs quàm vellem proceſſiſſe; quare pedem referamus, & ad paucas propoſitio-
nes reuocemus ea in quibus eſt poſita ſolutio propoſitæ dubitationis, & noſtræ opinio- C
nis explicatio.

Breuis enodatio quęſtionis.

Sit igitur prima propoſitio. Scientia animæ rationalis, non eſt ſimpliciter & omnino
phyſica. Hoc non eget probatione, cùm accuratè, copioſeque demonſtratum fuerit in præ-
cedenti capite. Secunda propoſitio. Scientia animæ nó eſt omni ex parte metaphyſica; Mul-
ta enim ſunt, quæ de anima rationali tractari debent a Phyſico. quæ aũt ſint eiuſmodi bre-
uiter declarandum eſt. Primò, quòd productionis animæ rationalis, ſicut cęterarum for-

Quas res tractet Phyſicus de anima rationali.

marum naturalium, ſit naturaliter fixum, ratum & præfinitum tempus: nam quemad-
modum aliæ formæ producuntur ſimul atque materia ritè præparata & diſpoſita fue-
rit; ſic etiam anima rationalis, adeo ut poſſit dici eſſe finis generationis humanæ, non qui-
dem internus, hoc eſt qui per diſpoſitiones pręcedentes educatur ex potentia materiæ; ſed
externus, ideſt qui in eodem inſtanti in quo materia diſpoſita eſt, producatur a Deo, & copu-
letur materiæ. Secundò, quia vnio animæ rationalis cum materia eſt naturalis, partim, quia
reſpectu materiæ efficitur propter diſpoſitiones phyſicas inductas ab agente naturali, par- D
tim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarum naturalium, hoc eſt, non per ſolam aſſiſtẽ-
tiam aut operationem, ſed per veram, & naturalem informationem, dando eſſe materię. Ter-
tiò, Quia eſt ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici, ipſum viuificãs, cõſeruans, mo-
uẽs & regẽs. Quartò, quia conſtituit hominẽ in certa quadã ſpecie viuentium, ita vt homo
quà homo, & ſit, & numeretur in rebus naturalibus, propter animam rationalem. Quintò,
quoniam cùm vna tantum anima ſit in homine, cæterarum tamen animarum facultati-
bus mirabiliter inſtructa & adornata eſt, earumque functiones & munera ita explet, vt
homo melius alatur, & ſentiat excellentius per vnam animam rationalem, quàm vel plan-
ta per animam vegetatiuam, vel brutũ per ſenſitiuam. Sextò, quia per animam rationalem
homo intelligit & vult; ſicut enim animaduertimus nos ſentire, ita deprehendimus nos
eſſe qui intelligimus & volumus, quod neutiquam accideret, ſi anima rationalis non eſſet
vera & naturalis forma hominis. Septimò, quia intellectus per ſe eſt in pura potentia ad intel-
ligendum, quia intelligere eſt quoddam pati, quia homo in intelligendo dependet a phan-
taſmate;

A taſmate; quia intellectio ſit per diſcurſum, & menſuratur tempore, quia intellectus practicus & voluntas, ſunt principia motuum & actionum humanarum. Hæc igitur, & ſi qua ſunt alia his ſimilia, tractabit Phyſicus de anima rationali. Tertia propoſitio. Nonnulla ſunt, quæ neque phyſicè, neque metaphyſicè, neque per ullam ſcientiam humanam ſciri poſſunt de anima rationali, ſed habentur cognita ex ſacris literis, & per lumen fidei nobis diuinitus infuſum, cujus generis ſunt hæc. Primò, quis ſit vltimus finis ſimpliciter animæ rationalis, & quæ ſint neceſſaria ad talem finē conſequendum. Secundò, quis ſit ſtatus animæ rationalis poſt mortem hominis, an maneat apud nos an potius concedat alio, an omnes animæ in vnum locum conueniant, vel aliæ in alium, quæ ſit, & vbi, talis varietas locorum; quid intelligant, quid agant, & quomodo; an perpetuò erunt ſpoliatæ corpore; an reuerſuræ ſint ad corpus, & num ad idem an ad diuerſa; quo poſſit fieri eiuſmodi reuerſio, & quando. Tertiò, Si animus eſt immortalis, quonam conſilio iunxit illum Deus cum mortali corpore? videtur enim monſtroſa talis coniunctio, nam licet prædictæ obiectioni occurri poſſit dicendo, Deū

Quæ ſint ea quæ non poſſunt de anima rationali certò cognoſci niſi per lumen fidei.

B a principio cùm hominem condidit, immortalitatem quam natura denegauerat, corpori per gratiam dediſſe, ita vt ſi præceptis eius obediret homo, illo ſingulari munere adiutus & conſeruatus, mortis penitus expers vitam ageret immortalem. licet, inquam, hoc verè poſſit reſpōderi, tamen hoc naturaliter cognoſci nequit, ſed ex ſacris literis acceptum, fide tenemus, Non eſt igitur dubium, quin multa de anima rationali cognita habeamus, quæ a nulla ſcientia humana diſcere potuimus, ſed ſacroſanctæ Chriſtianę fidei referre accepta debemus. Quarta propoſitio. Hinc neceſſariò efficitur, vt perfecta ſcientia eorum omniū quæ cōueniunt animæ, ſit mixta ex tribus doctrinis, nam partim eſt phyſica, partim metaphyſica, partim eſt doctrina reuelata, ex quo fit, vt ſciētia illius ſit maxime difficilis, præſtans & admirabilis, vt vel hac de cauſſa veriſſimè dictum fuerit illud a Regio & diuino vate, *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam*. Sed quia hęc quæ diximus non vacant difficultatibus, eas nunc breuiter expediamus.

C Contra ea quæ dicta ſunt, ponuntur nonnullę dubitationes.

CAP. X.

DOCTRINAM alicuius rei bene fuiſſe conſtitutam, illud eſt indicio, quòd ex ea, quęcunque exiſtūt difficultates paruo negotio ſolui, & explicari poſſunt. Quocirca, vt appareat quæ ſupra diximus, ea vera & firma eſſe, ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis veritas ſententiæ noſtræ illuſtrior exiſtet. 1. dubitatio, Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica, cur eam Ariſt. tractauit in Phyſica, hoc eſt in. 3. de anima, aut cur de anima noſtra ſeparatim non ſcripſit & diuerſam doctrinam inſtituit. 2. dubitatio, Si doctrina animæ non pertinet ad Phyſicam, ad quam ergo ſcientiam aliam pertinere poteſt? ſi ad Metaphyſicam, cur eam Ariſt. in ſua Metaphyſica ne attigit quidem? & ſanè formæ metaphyſicæ ſunt omnino immateriales, hoc eſt re, & ratione

Octo dubitationes.

D ſeparatæ à materia, qualis non eſt anima rationalis. Non poſſe autem hanc ſcientiam referri ad Mathematicas diſciplinas, manifeſtius eſt quàm vt probari debeat, 3. dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica tantùm, nec metaphyſica, nec mathematica, ergo dabitur quarta ſcientia ſpeculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ primùm tradita ab Ariſt. pòſt ab omnibus Peripateticis recepta & celebrata. 4. dubitatio. Illa forma ſubijcitur ſcientiæ naturali, cuius generatio eſt naturalis, ſed generatio hominis eſt naturalis, ergo forma eius quæ eſt anima rationalis comprehenditur ſcientia naturali: Minor probatur partim ex eo, quia ſol & homo generant hominem, vt ſcriptū eſt. 2 Phyſ. 26 partim etiam qm̄ Ariſt. latiſſimè differit de generatione hominis in lib. de Generat. animal. etiam reſpectu animę rationalis, vt licet videre in. 2. lib. illius operis cap. tertio. 5. dubitatio, Is agit quidditatiuè de aliqua re, qui dat eius definitionem, definitio enim explicat naturam & quidditatem rei quę definitur, ſed Philoſophus naturalis tradit definitionem communem omni animę etiam rationali, ergo quidditatiuè ac ſimpliciter conſiderat eam: Minoris veritas perſpicitur ex his quę Ariſt. 2. de Anima tex. 7. ſcribit hoc modo, *Si autem*

aliquid

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis naturalis, inſtrumentalis & cæt. 6. dubitatio. Ariſt. in. 2. Phy. a tex. 21. ad 26. multis verbis oſtendit eiuſdem eſſe perſcrutari materiam & formam, cùm materia & forma ſint in his quæ vocantur ad aliquid, ſed Philoſophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc eſt, de humano corpore cuius illa eſt ἐντελέχεια. ergo tractabit etiam de anima rationali. A

7. dubitatio. Homo vt homo eſt res quædã naturalis, quæ ad nullam aliam ſcientiam referri poteſt, quàm ad Phyſiologiam, ſed homo eſt homo propter animam rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad eandem diſciplinam. 8. dubitatio. Illa definitio hominis, animal rationale; vel, animal corpore & anima rationali conſtans, phyſica eſt, ergo ſimiliter partes ipſius erunt phyſicæ, quarum partium vnã, & quidem principalis, eſt anima rationalis.

Solutio dubitationum.

Sed ad has dubitationes ita reſponderi poteſt. Ad primã, Ariſt. in libris Phyſicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua phyſica & communia cum alijs formis phyſicis: Sed quæres, vbi Ariſt. expoſuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non ſunt phyſica? an ea tractare ſuperſedit, quia fortaſſe non poſſunt lumine naturæ liquidò cognoſci & demõſtratiuè probari? an ea tractauit in libris Exotericis de Anima? quorum mentionem ipſe facit in fine primi libri Ethici; vel in ijs quæ de Anima ſcripſit ad Eudemum? cuius operis meminit Themiſtius in 3. de anima? Habuiſſe autem in animo Ariſt. poſt libros de anima & libros Metaphyſicos, tractare nònnullas grauiores & obſcuriores quæſtiones de anima rationali, videtur ipſemet innuere in 3. de Anima tex. 36. & in 12. lib. Metaphy. tex. 17. Ad 2. Ad quas ſcientias pertineat abſoluta cognitio animæ rationalis, declaratum fuit in præcedenti capite propoſitione quarta, nimirum, partim ad Phyſicam, partim ad Metaphyſicam, partim etiam ad doctrinam reuelatam. Ad 3. Diuerſam eſſe debere ſcientiã animæ ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis, eamq; non ſimplicem eſſe, ſed variam & multiplicem, ex tribus nimirum doctrinis concretam, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt in præcedenti capite. nec ſi quis ſcientiam animæ rationalis ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis diuerſam faceret, omnino aberraret. quanquam ego non video quomodo talis ſcientia partim phyſica partim metaphyſica, partim etiam ex reuelatione pendens, vna & ſimplex ſcientia dici aut eſſe poſſit. Ad 4. Nos vltro concedimus, animam rationalem pertinere ad Phyſicum, ea ratione vt eſt terminus generationis humanæ & vt procreatio eius fit certo quodam tempore naturaliter conſtituto, non aliter atq; productio cæterarum formarum naturalium. Et quia reliquæ dubitationes eodem tendunt, nimirum vt oſtendant Phyſicum agere de quidditate animæ rationalis, & de operationibus eius, quod nos, ſi abſolutè intelligatur, apertè negamus; ſin autem aliqua ex parte, non abnuimus; idcirco earum dubitationum facilis eſt & in promptu ſolutio. B

Nota.

Nõ eſt ſcientia animæ rationalis, una & ſimplex ſed uaria & multiplex.

C

Placet enim nobis animam rationalem, vt eſt actus corporis & differentia hominis, conſtituens eum in certo gradu & ſpecie rerum naturalium, & vt ad intelligendum eget opera facultatum ſentientium, cognoſci & tractari a Phyſico; ſed quia præter hæc, ſunt alia plurima quæ conueniunt animæ rationali ea ratione, vt eſt ſeparabilis a corpore, immortalis & diuina quædam ſubſtantia, quæ proculdubio ſuperant facultatem Phyſiologiæ; idcirco non temere diximus perfectam eius ſcientiam a Phyſico percipi & tractari non poſſe. Ex ijs autem quæ adhuc explicata fuerunt de cognitione animæ rationalis, facile intelligitur quomodo ſolui debeat quinta dubitatio; dicendum enim eſt animã rationalem ea ratione vt eſt forma corporis & pars eſſentialis hominis, efficiens actiones partim omnino phyſicas, vt ſunt alere & ſentire, partim aliquo modo phyſicas, cuiuſmodi eſt intelligere per phantaſmata, eſſe inſeparabilem a materia ſecundum rem & rationem, atq; eo modo verè ac propriè conſiderari & tractari a Phyſico: Sed ea ratione vt eſt immaterialis, per ſe ſubſiſtens habens multa cum intelligentijs communia, eam ſeparabilem eſſe ſecundum rem a materia, neq; cognitionem eius, quà talis eſt, phyſicam eſſe, ſed partim metaphyſicam, partim theologicam, atque propter hanc fortaſſe cauſſam Ariſt. in 6. lib. Metaphy. tex. 1. non dixit Phyſiologiam ſpeculari circa ſubſtantiam omnino & ſimpliciter inſeparabilem a materia; ſed ait circa ſubſtantiam (vt plurimum inſeparabilem) innuens aliquam eſſe ſubſtantiam phyſicam aliquo modo ſeparabilem, qualem nos ponimus animam rationalem; Verùm de hac quæſtione ſatis dictũ ſit. Quare ad diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ reuertamur. D

Quomodo doctrina animę rationalis partim ſit phyſica partim uerò nõ.

A An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica & Mathematicis diſciplinis.

CAP. XI.

EXPOSITA diuiſione Philoſophię ſpeculatiuę in Phyſicam, Metaphyſicam & Mathematicam, nunc declarandum eſt an ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, & quę illarum ſit prima, certiſſima & nobiliſſima. Quidam putant rationem ſcientię ſpeculatiuę non poſſe æqualiter atq; vniuocè conuenire in illas tres ſcientias; propterea quod ita ſe habent ſcientiæ, vt res quæ ſubijciũtur illis; ſed doctrina Mathematica agit de quantitate, quę eſt accidens; Phyſica verò de corpore mobili, quod eſt ſubſtantia; ſimiliter Metaphyſica agit de Deo; reliquæ duę de rebus creatis ab illo: Cùm igitur neq; ſubſtantię & accidenti, neq; Deo & creaturis ſit aliquod commune

Opinio quorundam.

B & ſuperius vniuocè, relinquitur huiuſmodi ſcientias non poſſe cõtineri ab aliquo vniuoco; Alij confirmant idem ſic: Scientia nõ dicitur vniuocè de ſubalternante & ſubalternata; ſed Phyſica & ſcientiæ Mathematicæ ſubalternantur Metaphyſicæ, ergo ſcientia nõ dicitur vniuocè de his. Sed neutra ratio multum roboris habet, peccat enim prior ratio, quia ſubiecta ſcientiarum ſpectat, vt res ſunt, quo pacto verum eſt nihil eſſe vniuocum commune illis: nõ debẽt autem ſic conſiderari, ſed prout ſunt ſcibilia & participant ratione ſcientię, quę eſt cognoſcere rem per cauſſam propter quam res eſt vt dicitur in 1. Poſt. quæcunq; igitur ſcientię fuerint & qualiũcunq, rerũ, ſi in illis tractandis teneant atq; ſeruent prędictã ſcientiæ rationem, ſimpliciter & vniuocè cenſeri debent ſcientię; alioquin nec Phyſica vniuocè diceretur de ſuis partibus. Etenim alia pars eius agit de ſubſtantia, vt homine & equo, & alia de accidentibus, vt colore, ſapore, motu: quin etiam Geometria, & ſi agit de accidenti, tamen non vnius categorię, ſed diuerſarum, vt de magnitudine, figura, proportionibus; quorũ primum pertinet ad categoriam quantitatis, ſecundum qualitatis, tertium relationis: quanquam

Opinio aliorum.

Refutantur ſupradictæ opiniones.

C ſi propriè loqui velimus, ſcientia non eſt niſi accidentium, nam eſt demonſtrationis effectus, demonſtratio verò non eſt ſubſtantię, ſed accidentium; etenim ſubſtantię cognitio quam definitio parit propriè non eſt ſcientia, ſed refertur ad habitum principiorum, qui vocatur intellectus. Poſterioris autem rationis vitium in eo eſt, quia ſumit pro certo, quod apud Philoſophos habetur dubium & incertum, quin etiam nobis videtur falſum eſſe, ſed infra oſtendemus alias ſcientias propriè non ſubalternari Metaphyſicę. Ex aduerſo autem ſunt nonnulli, qui putant ſcientiam dici vniuocè de illis tribus, idq; probare contendunt eo argumento, quia ſcientia ponitur in categoria qualitatis; in categorijs autem nec ęquiuocũ, nec quod vulgo dicitur analogum, habet locum, ſed quidquid in ſerie prędicamentali locatũ dicitur de multis, neceſſe eſt aut genus, aut ſpeciem eſſe, ergo ſcientia quę dicitur de multis nõ tantùm numero differentibus, erit quidpiam vniuocum & genus illorum. Cęterum ratio iſtorũ nihil nos mouere debet; nam longè aliud eſt conſiderare ſcientiam, vt eſt quidam habitus & qualitas ęgrè mobilis a ſubiecto, quomodo prędicta ratio procedit, & aliud, prout habet

Alia opinio.

D ordinem ad ſubiectum, ideſt ad res quas tractat, & prout attenditur ſecundum propriam rationem ſcientię, quę cõſiſtit in eo, vt faciat cognoſcere rem per propriam cauſſam eius quod ſcitur, quo pacto non oportet ſcientiam dici vniuocè de omnibus ſcientijs, alioquin ſi quam vim haberet illa ratio, cogeret etiam nos confiteri ſcientiam dici vniuocè de Logica, & ſcientijs realibus, de ſubalternante & ſubalternata, de ſcientia, quę eſt a priori & a poſteriori. Scientia igitur reſpectu ſubiecti, cuius eſt habitus firmus & diſpoſitio ęgrè mobilis, vniuocè dicitur de omnibus ſcientijs; reſpectu autem obiecti & rerũ quas tractat, & reſpectu modi procedendi & demonſtrandi, non dicitur vniuocè de omnibus ſcientijs.

Duplex conſideratio ſciẽtię.

Alexander Aphrodiſæus in ſuo procemio ſuper lib. Priorum, videtur ſentire ſcientiam ſpeculatiuam principaliter dici de Metaphyſica, ſumens argumentum ad id confirmandum ex ethymologia verbi Græci θεωρεῖν quod verbum e verbo ſi reddas latinè, ſonat diuina inſpicere, ex quo fit vt ſcientia theorica, quam nos latinè vocamus ſpeculatiuam, ea propriè ſit, quæ verſatur in explicatione rerum diuinarum, hanc vero vel ſolam vel maximè omnium conſtat eſſe Metaphyſicam, vt apertè docet Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. proximè autem ſecun-

Opinio Alexãdri Aphrodiſęi.

dum

dum Methaphyſicam, id nominis Phyſica meretur, propterea quod res naturales ſunt effectus diuinarum mentium, in quibus extant diuinitatis quædam impreſſa veſtigia, quibus inſiſtentes veſtigamus & venamur ſcientiam rerum diuinarum. Diſciplinis verò Mathematicis idem nomen vltimo loco impertitũr, tum quia ſuppeditant adiumenta quamplurima Phyſicæ & Metaphyſicæ: Phyſicus enim in tractandis multis rebus, vtitur abſtractione Mathematica, vt cùm agit de infinito, continuo, & motu: Metaphyſica etiam multa ſumit ex rationibus Aſtronomicis cui rei fidem facit 12. lib. Metaphy. Ariſt. tùm maximè quoniam doctrinæ mathematicæ exercent mentem noſtram in cognoſcendis rebus, quæ ſunt aliquo modo immateriales, qua ratione eam præparant & aſſuefaciũt ad perſpiciendas res diuinas quę vacant penitus materia. Hæc ab Alexandro verè ac ſapienter ſcripta ſunt. Quibus conſona ſunt quæ Auerr. in ſuo prologo Phyſicæ ſcribit his verbis, *Scientia ſpeculatiua ſunt duobus modis, vnus eſt propter exercitium, ſicut Mathematica: alius propter perfectionem propter quam ipſum exercitium eſt, & eſt ſcientia naturalis, & diuina.* Vide etiam quæ ſcribit Proclus de vtilitate Mathematicæ ſcientiæ cap. 8. primi commentarij ſui in Euclidem. Hæc igitur accepimus ab alijs circa propoſitam dubitationem; quæ vt declaretur enucleatiùs, addam quædam quæ huius dubitationis ſolutionem continent. A B

Quomodo doctrina Mathematica, cõducat Phyſicæ & Metaphyſicę.

Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis & alijs, quoniam doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia.

CAP. XII.

Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam.

MEA opinio eſt, Mathematicas diſciplinas non eſſe propriè ſcientias: in quam opinionem adducor tum alijs, tum hoc vno maximè argumento. Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quam res eſt; & ſcientia eſt demonſtrationis effectus: demonſtratio autem (loquor de perfectiſſimo demonſtrationis genere) conſtare debet ex his quę ſunt per ſe & propria eius quod demõſtratur, quę verò ſunt per accidens, & communia, excluduntur a perfectis demonſtrationibus, ſed Mathematicus, neque conſiderat eſſentiam quantitatis, neque affectiones eius tractat prout manant ex tali eſſentia, neque declarat eas per proprias cauſſas, propter quas inſunt quantitati; neque conficit demonſtrationes ſuas ex prædicatis proprijs & per ſe, ſed ex communibus, & per accidens, ergo doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia: Maior huius ſyllogiſmi non eget probatione, etenim apertè elicitur ex his quæ ſcripta ſunt ab Ariſt. 1. Poſt. Cõfirmatio Minoris ducitur ex his, quæ ſcribit Plato in. 7. lib. de Republ. dicens Mathematicos ſomniare circa quantitatem, & in tractandis ſuis demonſtrationibus nõ ſcientificè, ſed ex quibuſdam ſuppoſitionibus procedere. quamobrem non vult doctrinam eorum appellare intelligentiam, aut ſcientiam, ſed tantùm cogitationem: in quam ſententiam multa ſcribit Proclus in. 1. lib. ſuorum Commentariorum in Euclidem. Verùm, tametſi neque Platonem neque Proclum neque alios Philoſophos graues, haberemus auctores huius ſententiæ, tamen id per ſe manifeſtum ſit cuiuis qui vel leuiter modo attigerit eruditum illum Mathematicorũ puluerem. Nam ſi quis ſecum reputet atque diligenter conſideret demonſtrationes geometricas, quę continentur libris Elemẽtorum. Euclid. planè intelliget eas ſic eſſe affectas vt ante diximus: ac vt de multis vnum aut alterum proferam exemplum, Geometer demonſtrat triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, propterea quod angulus externus, qui efficitur ex latere illius trianguli producto, ſit æqualis duobus angulis eiuſdem trianguli ſibi oppoſitis: Quis non videt hoc medium non eſſe cauſſam illius paſſionis quæ demonſtratur? cum prius natura ſit triangulum eſſe, & habere tres angulos æquales duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum æqualem duobus internis? Præterea, tale medium habet ſe omnino per accidens ad illam paſſionem; nam ſiue latus producatur, & fiat angulus externus, ſiue non, immo tametſi fingamus productionem illius lateris; effectionemq; anguli externi eſſe impoſſibilem, nihilominus tamen illa paſſio ineſſet triangulo; at, quid aliud definitur eſſe accidens quàm quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter eius corruptionem? C D

Quid ſenſerit Plato de Mathematicis.

A ptionem? Ad hæc, illas propoſitiones, Totum eſt maius ſua parte; æquales eſſe lineas quæ ducuntur a centro ad circunferentiam; illud latus eſſe maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quàm crebro vſurpat in demonſtrando? in quàm multis demonſtrationibus eas pro medio adhibet & inculcat Mathematicus? vt neceſſe ſit ex his demonſtrationibus quæ conſtāt prædicatis communibus, non gigni perfectam ſcientiam. Verùm hæc accipiantur nunc tanquam perfunctoriè dicta, quæ ſubtiliùs atq; vberiùs pertractanda ſunt in 3. lib. huius operis. Cùm igitur Mathematicus negligat ea, quæ maximè attingunt vim & rationem demonſtrationis & ſcientiæ, tantumq; illud curet & attendat, vt medium habeat neceſſariam & euidentem connexionem cum eo quod demonſtratur, qualecunq; fuerit medium reſpectu concluſionis, ſiue cauſſa ſiue non, ſiue per ſe ſiue per accidens, nemo erit qui non vna nobiſcum ſentiat & dicat, diſciplinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam, Phyſica autem & Metaphyſica, licet non ſemper demonſtrent per cauſſas, neq; ad explicādas omnes res adhibeant perfectas demonſtrationes, tamen faciunt id ſæpe, videlicet quantum
B licet vel per obſcuritatem inſtabilitatemq; rerum quas tractāt, vel per infirmitatem ingenij humani; & certè ſtudent atq; contendunt id præſtare, quod non eſt curæ Mathematico, & ſaltem in ſuis demonſtrationibus non adhibent niſi ea quæ per ſe ac propriè inſunt rebus, & ſine quibus res ipſæ nullo modo conſiſterent. at quæ ſunt communia, vt plurimùm; quæ aūt ſunt per accidens, omnino reijciunt. Ex his igitur planum, eſt ſcientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de diſciplinis Mathematicis & de Phyſica ac Metaphyſica, quippe cùm propria ſcientiæ ratio quæ docetur & traditur in 1. lib. Poſt. non inſit in illis ſicut in his cernitur ineſſe. An vero ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de Phyſica & Metaphyſica, breuibus oſtendamus.

An ſcientia dicatur uniuocè & equaliter de Phyſica & Metaphyſica.

Si Metaphyſicam conferamus cum Phyſica, difficile eſt iudicare an ſcientia vniuocè dicatur de illis nec ne; partim enim videtur dici vniuocè, quoniam Phyſicus affectiones naturales demonſtrat de rebus ſibi ſubiectis per proprias cauſſas earum, non ſecus atq; Metaphyſicus, & vtitur perfectis demonſtrationibus, quæ pront ſunt demonſtrationes, & habent vim
C gignendi ſcientiam Phyſicam, nō pendent a Metaphyſica. Cùm enim Phyſicus oſtendit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam eſt grauiſſima omnium corporum; motum eſſe continuum, & fieri ſucceſſiuè, quia eſt actus entis in potentia prout in potentia; hominem natum aptum eſſe ad ridendum, quia eſt rationis compos: adeo bene demonſtrat prædictas affectiones naturales per proprias cauſſas illarum, vt illas neq; melius, neq; alter Metaphyſicus demonſtrare poſſet. Partim videtur nomen ſcientiæ præcipuè tribuendum eſſe Metaphyſicæ, Primò, propter eā cauſſā quam ex Alexandro adduxi ſupra cap. X1. Deinde, quia ſcientia ſpeculatiua eſt ſui gratia, vt inquit Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. Hoc autem potiſſimùm conuenit in Metaphyſicam, ad quam tandem referuntur ceteræ ſcientiæ, & in qua magna ex parte conſiſtit naturalis fœlicitas hominis. Præterea, Metaphyſica habet patrociniū aliarum diſciplinarum, defendendo eas contra proteruos & ſophiſtas; & ſuā cuiq; ſcientiæ materiam præſcribit in qua verſetur, & cùm agat de his quę vocantur tranſcendentia, quæq; latiſſimè patent atq; permanant ad omnes ſcientias, videntur reliquæ diſciplinę ſæpenumero
D egere præſidio & adiumento Metaphyſicæ. Ad hęc, Plato, cùm in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tātum concedit Metaphyſicę (quam ibi appellat & ſignificat nomine Dialecticę) vt prę illa, non dignetur appellatione ſcientię alias diſciplinas: ſed libet apponere verba Platonis ex lib. 7. de Republica, vbi ita ſcribit. *Cæteræ artes, aut opiniones hominum cupiditatesq; reſpiciunt, vel ad generationes & compoſitiones, vel ad culturam eorū, quę generantur, & corrumpūtur, ſpectant. Reliqua vero quas diximus verarum rerū quoquomodo participes eſſe (Geometria ſcilicet, eiuſq; comites) circa ipſam eſſentiam, quodammodo ſomniant; ſincerè autē quidquam ab illis cernere impoſſibile eſt, tantiſper dum ſuppoſitionibus hærent, eaſq; ratas & immobiles adeo ſeruant, vt illarum rationem reddere nequeāt. Nam vbi principium quidem ponitur id quod eſt ignotum, finis autem & media ex ignoto tracta inuicem connectuntur, collectam inde aſſertionem quonam pacto ſcientiam vocemus? Nullo. Dialectica verò ſola, ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principium, vt compertum habeat, pergit, & re uera animi oculum cœno barbarico obrutum, paulatim ſurſum trahit ac ducit, tanquā adiutricibus, ac miniſtris quibuſdam utens his artibus quas narrauimus. eas porrò nos ſæpè ſcientias propter conſuetudinē*

Sentētia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ.

D nomina-

nominauimus, indigent autem alio nomine clariore quidem quàm ſit opinio, obſcuriore verò A *quàm ſcientia; Cogitationem certè nos in ſuperioribus, earum notionem cognominauimus. neq; tamen eſt de nomine controuerſia inter eos, quibus de rebus tantis, quantis nobis ad præſens eſt diſceptatio, ſermo eſt. Placet igitur, quẽadmodũ ſupra, primã partẽ vocare ſcientiam, ſecundam cogitationem, tertiam fidem, poſtremam imaginationem vel aſſimilationem, & ambo illa ſimul opinionem, & opinionem quidem circa generationem, intelligentiã verò circa eſſentiã eſſe. Quod autem eſt eſſentia ad generationem, id ad opinionem intelligentia; quodue intelligẽtia ad opinionem, id & ad fidẽ ſcientia, & ad imaginationẽ deniq; cogitatio.* Et paulò pòſt, *An ergo videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica* (intelligit autem primam Philoſophiam) *velut apex*

De eodẽ ſententia Procli.

propoſita; nec vlla doctrina vlterior ac eminentior reperiri? Proclus aũt cap. 4. primi Commentarij ſui in Euclidem, Metaphyſicæ præſtantiam declarat atq; commendat his verbis. *Hæc eſt omnium ſcientiarum capaciſſima, & ab illa cæteræ ſibi omnes ſua ſumunt principia: ſemper namq; ſuperiores, inferioribus primas demonſtrationum ſuppoſitiones præbent. illa autẽ, quæ ſcientiarum omnium perfectiſſima eſt, omnibus ex ſe principia largitur, alijs quidem magis* B *vniuerſalia, alijs verò particularia magis.* Et paulò infra, *vna igitur ſcientia omnes ſcientias præcellit, quippe quę communia & per omnia genera permeantia cognoſcat, cunctiſq; Mathematicis ſcientijs principia ſuppeditet.* Idem atq; ijſdem propè verbis ſcriptum reliquit magnus Syrianus initio ſui commentarij ſuper 3. librum Metaphy. Ariſt. Ex quibus verbis tam Procli, quàm Platonis, & his quæ dicta ſunt initio huius capitis, perſpicuum fit quid reſpondendum ſit quæſtioni propoſitæ, etenim breuiter dicendum eſt, Scientiam ſi conſideretur propria ratio eius (quæ eſt eſſe potiſſimæ demonſtrationis effectum, & declarare ſubiectas ſibi res per proprias earum cauſſas) vniuocè dici de Metaphyſica & Phyſica; ſin autem ſpectetur excellentia Metaphyſicæ, & ſingulares quædam prærogatiuæ quas conceſſu omniũ habet ſupra cæteras ſcientias, iure optimo nomen ſcientiæ attribuendum eſſe magis principaliter Metaphyſicæ quàm reliquis diſciplinis. Simpliciter igitur ſcientia vniuocè dicitur de Metaphyſica & Phyſica, ſecundum quid autem minimè. ſed hoc ex ijs quæ infra dicentur, planius erit. Verùm, quia multi pro certo habent alias ſcientias verè ſubalternari Meta- C phyſicæ, ex quo putant neceſſariò effici, vt ſcientia ſpeculatiua non dicatur vniuocè de illis tribus, ideo videtur non alienum eſſe ab hoc loco, quin etiam permagni referre ad pleniorẽ atq; vberiorem ſuſceptæ diſputationis intelligentiam, vt etiam hac de re ſententiam noſtram aperiamus.

Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ, opinio quorundam.

CAP. XIII.

Tria requiri ad ſubalternationẽ ſciẽtiarum.

QVI opinantur omnes alias ſcientias verè ſubalternari Metaphyſicæ, his fere rationibus conantur perſuadere alijs opinionem ſuam. Prima ratio eſt hæc: Tria ſunt quæ neceſſariò concurrere debent ad perficiendã ſubalternationem D ſcientiarum, vt apertè colligitur, ex his quæ ſcribuntur 1. Poſt. tex. 20. 23. 30. Vnum eſt, vt ſubiectum vnius ſcientiæ contineatur a ſubiecto alterius: Alterum eſt vt eiuſmodi ſubiecta ſint diuerſa inter ſe, non quidem eſſentialiter, ſed accidentariè; nam inferior ſcientia ſuperioris ſubiectum contrahit per differentiam quandam accidẽtariam, & ſic ipſa quoq; vtitur eo, tanquam ſubiecto ſuo, quemadmodum Geometria agit de linea, Perſpectiua verò quæ ſubalternatur illi, agit de linea vt eſt viſibilis; eſſe autem viſibile, non per ſe ſed per accidens ineſt lineæ qua ratione linea eſt: Tertiũ eſt, vt principia inferioris ſciẽtiæ, quãuis demonſtrabilia ſint, tamen ſupponantur in ea ſcientia veluti quæ debeant declarari atq; demonſtrari in ſcientia ſubalternante. Hæc igitur tria in quibus ſcientijs inſunt, faciunt eas ſubalternas; ſed inſunt alijs omnibus reſpectu Metaphyſicæ, ergo aliæ omnes ſciẽtiæ ſubalternantur Metaphyſicæ: Minor ita probatur 1. Ens de quo agit Metaphyſicus, continet ens mobile, quantitatẽ, & alias res in quibus verſantur cæteræ ſciẽtiæ, vnde in 4. Metaph. tex. 1. dicit Metaphyſica ſpeculari vniuerſè ens prout ens; reliquæ aũt diſciplinæ ſumunt

ſuam

A ſuam quæq; partem entis, ceu abſcindentes aliquem ramum ex vniuerſa arbore. Deinde, eſſe
mobile, vel eſſe quantum (quod Phyſica & Mathematica diſciplina adiungunt ad ipſum ens)
ſunt differentię accidentariæ; nam enti vt ens eſt, accidit eſſe mobile, vel eſſe quantum; ſicut
Ariſt. docet in 2. lib Topic. per accidens eſſe vt triangulum ſit æquilaterum. Poſtremò, prin-
cipia reliquarum ſciẽtiarum, declarantur atq; probantur à Metaphyſica, cuius rei auctor eſt
Ariſt. tum in 1. Phy. tex. 8. tum in 1. Poſt. tex. 23. ſcribens nullam ſcientiam poſſe probare ſua
principia; ſed eorum probationem eſſe reijciendam ad Metaphyſicam, quæ eſt ſciẽtia com-
munis, & tanquam Domina Reginaq; omnium, habet ius atq; imperium in alias ſcientias.
Idem quoq; ſcriptum reliquit Auerr. 3. lib. de Cælo com. 4. dicens Metaphyſici eſſe verifica-
re atq; defendere ſubiecta ſcientiarum particularium. atq; hæc quidem eſt prima ratio; quã,
quia multas partes continet, aliquanto latiùs expoſuimus. Altera ratio quæ affertur ad con-
firmandam eandem opinionem hæc eſt; proprium eſt ſcientiæ ſubalternatæ non poſſe per-
fectè declarare ſubiectas ſibi res ſine auxilio ſubalternantis, vti cernimus in Perſpectiua &
B Geometria; ſed quæ ſubijciuntur alijs diſciplinis, non poſſunt cognoſci perfectè ſine Meta-
phyſica; ergo aliæ ſcientiæ ſubalternãtur Metaphyſicæ: Minoris veritas per ſe manifeſta eſt,
nã cùm Metaphyſicus agat de his rebus quæ per ſe inſunt in omnibus alijs (cuiuſmodi ſunt
ens, vnum, verum, bonum, ſubſtantia, accidens &c.) qui fieri poteſt, vt niſi eiuſmodi prædi-
cata metaphyſica, perſpecta & cognita habeamus, ſcientiam aliarum rerum conſequamur?
Ad hæc, ſi nihil poteſt perfectè ſciri, niſi cognoſcantur quęcunq; per ſe inſunt illi, vſq; ad pri-
ma & immediata, vt docet Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. & 1. Phy. tex. 1. ergo non poterit cognoſci, v. g.
homo, niſi cognoſcantur prima & vniuerſaliſſima prędicata quę inſunt in illo; hęc aũt ſunt
metaphyſica, vt ens, ſubſtantia, corpus &c. & ſi quod eſt aliud. Quare Phyſicus non poteſt
dare perfectam ſcientiam hominis ſine ſubſidio & opera Metaphyſici. Prętereà, tritum eſt
illud ſermone omnium Philoſophorum, quemadmodum res ſe habet ad eſſe, ſic ſe habere
ad veritatem & cognitionem; ergo ſicut cauſę particulares non poſſunt operari ſine cauſſis
vniuerſalibus, & alię res non poſſunt exiſtere ſine rebus metaphyſicis (nam formaliter pen-
C dent ab illis prędicatis tranſcendentibus, effectiuè autem ab intelligentijs & ab ipſo Deo) ita
quoq; ſcientia aliarum rerum non poterit abſolutè percipi ſine cognitione Metaphyſicę.
Tertia ratio nititur teſtimonijs Philoſophorum, qui videntur aſtipulari huic ſententię; &
primùm quidem citant Ariſt. in his locis, quę ſupra ex 1. Phy. & 1. Poſt. in medium protuli, &
in 11. lib. Metaphy. ſumm. 2. cap. 2. ait ſcientiam Mathematicam & Phyſicam, eſſe partes Sa-
pientię, hoc eſt Metaphyſicę: Deinde Themiſtiũ, qui in ſua Paraphraſi ſuper lib. 1. Poſt. cap.
20. explanans 23. textum, ita ſcribit: *Sed quæro ſit hoc inexorabile, ut principia Geometriæ,* Themiſtij ſẽtentia, de poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſciẽtias.
*Arithmeticę, Muſicę, cæterarum artium demonſtrari non poſſint? an poſſint quidem illa, ſed nõ
in ea ſcientia, cuius ſunt principia, & quæ ijs ut principijs utitur: nam ſi ita ſit, tunc ſciẽtiæ aliæ,
principia ſuis principijs facerent, ſed ratio hæc primæ Philoſophiæ commiſſa, mandataq; eſt, cuius
ambitu omnes doctrinæ cinguntur, ita enim demum obire ſcientias omnes poteſt, ſi amplexa
omnes ſit, quemadmodum Geometria Perſpectiuam, alioquin impoſſibile arbitror, quãdoquidem
neceſſe eſt demonſtrationem aut ex proprijs aut ex cognatis & finitimis confici. Atq; hęc illa
D eſt prædicatione omnium celebrata Sapientia, quam ſimpliciter & maximè ſcientiam apellare
oportet. Vna hæc, cauſſas rerum nõ omnes, ſed principes & optimates attingit; principes & opti-
mates cauſſas nuncupamus, quarum nulla ſuperior cauſſa ſit.* Hęc Them. Prętereà idem vide-
tur Simplicius, exponens 8. tex. 1 Phy, ſignificare hic verbis, *Porrò autem prima quoq; Philo-
ſophia demonſtrabit omnia principia; quocirca & ars artium & ſcientia ſcientiarum celebratur.*
Item D. Tho. in opuſculo de natura generis, inquit Phyſicam ſubalternari Metaphyſicę.
Sed videtur mihi maximè omnium huic opinioni fauere atq; ſuffragari, tum Plato in 7. lib.
de Rep. tum apertiſſimè Proclus 1. lib. eorum commentariorum, quos ſcripſit in Euclidem.
cap. 4. quorum verba, quoniam in pręcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc
loco repetere. Quę igitur afferri poſſunt ad declarandam communiendamq; prædictam
opinionem, a nobis ferè ſunt explicata.

Contraria opinio magis probatur. A

CAP. XIIII.

Phyſicam nō ſubalternari Metaphyſicę probatur ſeptem rationibus.

HANC ſententiam, quia nonnulli granes & docti viri ſequuntur, eaque nititur
ſatis multis & veriſimilibus argumentis, non aſpernor equidem aut condem-
no, ſed neque probo tamen, atque amplector. Rationes autem, quæ non ſinūt,
me aſſentiri prędictę opinioni, & cogunt opinari alias ſcientias non propriè ſu-
balternari Metaphyſicę, ſeptem nunc afferam. Prima ratio eſt hęc; principia ſcientię ſubal-
ternatę non ſunt per ſe immediata & indemonſtrabilia, ſed Phyſica habet principia per ſe
immediata, & indemonſtrabilia, ergo Phyſica per ſe non ſubalternatur Metaphyſicę: Maior
huius ſyllogiſmi manifeſta eſt ex his, quę paulo ante docuimus pertinere ad ſubalternationē
ſcientiarum; Minor autem ita probatur: Principia phyſica ſunt, vt naturam eſſe principium
motus & quietis; Motum eſſe actum entis in potentia ut in potentia; hominem eſſe animal B
rationale, & alia his ſimilia. hæc autem non poſſunt demonſtrari a Metaphyſico, niſi forte
demonſtratione quę ducit ad impoſſibile, vel quę procedit ex communibus: nam propoſi-
tio, in qua prędicatur definitio de ſuo definito, apud omnes cenſetur eſſe prima, imme-
diata, & indemonſtrabilis, quare predictę definitiones phyſicæ, ſunt per ſe indemonſtra-
biles. Pręterea, ſi quę tractat Methaphyſicus, communia ſunt tam rebus Phyſicis quàm
non Phyſicis, qui fieri poteſt vt demonſtratio, quæ de rebus Phyſicis à Methaphyſico con
ficitur ex illis prędicatis communibus, aut ſit, aut dicatur perfecta demonſtratio? quippę
quæ conſtare debeat ex proprijs & ex ijs quę in alias res conuenire nō poſſint. 2. ratio. Ariſt.
in 1. Poſt. 23. ponit hoc diſcrimen inter ſubalternatam & ſubalternantem ſcientiam, quòd
ſubalternata tantùm declarat & demonſtrat quòd res ſit, ſubalternans autem propter quid
ſit; quorum uerborum germanus intellectus hic eſt, non quòd ſubalternata aliquando nō
declaret propter quid, & cauſſam eorum, quę demonſtrat, ſed quia in his rebus quas ſubal-
ternata demonſtrat tantùm eas eſſe, ſubalternans demonſtrat propter quid ſint; vt Perſpecti- C
uus ſępe demonſtrat tantùm aliquid ineſſe alteri, cuius cauſſam & propter quid, oportet pe-
tere a Geometra: vel quia licet ſubalternata nonnūquam declaret propter quid, non tamen
reſoluit demonſtrationem vſque ad vltimum propter quid vel ad primas cauſſas; hoc enim
proprium eſt ſubalternantis. Cum igitur hoc ſit diſcrimen inter ſubalternatam & ſubalter-
nantē ſcientiam, ſi Phyſica demonſtrat ipſum propter quid affectionum naturalium, earū
proprias & primas cauſſas docens, nō petens eas a Metaphyſica; perſpicuum erit Phyſicam
propriè non ſubalternari Metaphyſicę: Phyſicum autem dare primas cauſſas affectionū na-
turalium, teſtatur Ariſt. in principio Phyſicę, ſcribens Phyſici eſſe agere de cauſſis omnium
rerum naturalium maximè primis, propterea quòd tunc arbitramur ſcire vnumquodque
cum cognoſcimus primas cauſſas, primaque elementa. idem quoque oſtendi poteſt mul-
tis exemplis, de quibus proferam im medium vnum aut alterum: Quęritur, cur terra
motu ſuo naturali petat infimum locum mundi, Phyſicus reddit hanc cauſſam, quia eſt cor
pus grauiſſimum; qua cauſſa, neque Phyſicus, neque Metaphyſicus poteſt priorem, aut ma- D
gis propriam aliam reddere: Similiter, ſi quęratur a Phyſico, cur terra obtineat figuram ro
tundam, & partes eius conglobentur in orbem, reſpondet Phyſicus, quia cùm omnes partes
terræ propter inſitam ęqualem vim grauitatis, contendant ęquè appropinquare centro, tan-
quam loco ſuo naturali, non poſſunt id omnes æquè conſequi, niſi æqualiter ſe inuicem pre
mendo & trudendo, efficiant figuram rotundam: An Metaphyſicus afferet vnquam magis
idoneam aut propriam cauſſam? Immo vero Ariſt. irridet, atque increpat eos, qui effectuū
naturalium ſtudent afferre cauſſas non naturales, vt videre licet apud ipſum tum alibi, tum
libro 3. de Cælo tex. ſexageſimo primo. 3. ratio, in primo Poſt. tex. 23. ſcriptum eſt, paſſio-
nes quas demonſtrat ſcientia ſubalternata, non eſſe paſſiones per ſe ſubiecti ſui, verùm ſupe
rioris ſubiecti circa quod verſatur ſcientia ſubalternans; at paſſiones naturales quas Phyſi-
cus explicat, non conueniunt per ſe ſubiecto Methaphyſicæ, vt clarum eſt conſideranti affe-
ctiones naturales, ergo Phyſica non ſubalternatur Metaphyſicæ. 4. ratio, ait Ariſt. in. 1. de
Anima tex. 11. definitionem eſſe caput ſcientiæ, & principium omnis demonſtrationis, ſiue

hoc

A hoc intelligatur de definitione ſubiecti, ſiue paſſionis; ſed definitiones naturales ex quibus conſtat Phyſica,& ex quibus conficiuntur demonſtrationes affectionum naturalium,non cõſiderantur aut traduntur a Metaphyſico, ſed omnes dantur & declarantur a Phyſico, ergo Phyſica per ſe eſt ſcientia perfecta, non pendens a Methaphyſica, ceu ſubalternata pendet a ſubalternante. 5. ratio, Ariſt.att.1.Poſt. 43. *Vnam ſcientiam eſſe quę eſt vnius generis, quæcunque ex primis componuntur,& partes ſunt aut paſſiones horum, per ſe:alteram verò ſciẽtiam eſſe ab altera, quarumcũque principia, neque ex eiſdem, neque altera ex alteris ſunt. huius autem ſignum, cùm ad indemonſtrabilia venerit.* Ex quibus verbis colligimus ſcientiam ſubalternata, per ſe ac eſsentialiter non differre à ſubalternante, quoniam principia illius pendẽt ex principijs huius; quare ſi omnes ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicę, non dabũtur duę aliquę ſcientię per ſe primò diuerſæ, ſed vna tantum erit ſcientia,nempe Metaphyſica, quod videtur planè aduerſari. Ariſt. qui in. 6. Metaphy.facit tres ſcientias ſpeculatiuas, eaſque diſtinguit ſecundum diuerſos modos abſtractionis vel per diuerſam rationem definien- B di, quæ diſtinctio videtur eſſe per ſe ac eſſentialis ſcientię. 6.ratio. ſi Metaphyſica eſt ſubalternans, aliæ vero ſcientię ſubalternatæ, ergo Metaphyſica ordine doctrinæ deberet præcedere alias ſcientias,& a nobis diſci ante omnes diſciplinas: conſequens abſurdum eſt & fere contra omnes; Metaphyſicam enim, tum quia omnium difficillima, tum quia præſupponit aliarum ſcientiarum notitiam,conſtat eſſe vltimam ſecundum nos: Conſequentia autẽ per ſe patet: nam cùm ſubalternata in ratione ſcientiæ pendeat a ſubalternante,non poteſt ſine cognitione ipſius,ſcientificè diſci aut teneri. 7. ratio. Perfecta demõſtratio debet conſtare ex primis & immediatis, vt colligitur ex ijs quæ Ariſt. ſcribit 1. Poſt. tex. 5. ergo ſi aliæ ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ,non conficient demonſtrationes ſuas ex primis; quare nec in Phyſica nec in Mathematicis, erunt perfectæ demonſtrationes,ſed in ſola Metaphyſica,quod eſt contra opinionem omnium, etiam ipſorum qui illud tenent.

Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum C prioris opinionis,& ſoluuntur rationes.

CAP. XV.

REliqvvm eſt,vt diluamus argumenta contrarię opinionis. ſed quo planius intelligatur quod dicturi ſumus, altiùs repetendum eſt. Omnis ſcientia, quę alij ſcientię ſubalternatur, neceſſariò etiam ſubijcitur ei, nõ tamen retro commeat vt quęcunq; ſubijcitur,continuò etiam ſubalternetur; etenim ſcientia hominis,ſubijcitur ſcientię animalis,non ſecus atq; homo ſubijcitur animali, nemo tamen dixerit illam ſubalternari huic. Quocirca declarandum eſt quot modis contingat vnam ſcientiam ſubijci alteri,& quis modus eorum conſtituat veram ſubalternationem; ſic enim remota omni ambiguitate,perſpicuum erit in quas ſcientias conueniat propria ratio ſubalternationis.

Quot modis cõtingat unã ſcientiã ſubijci alij ſcientiæ.

Dupliciter poteſt vna ſcientia ſubijci alteri;vel ſecundum ſe totam,vel ſecundum aliquam partem tantùm: Priori modo Perſpectiua ſubijcitur Geometrię; poſte- D riori autem,Phyſica Perſpectiuę,in eo quod tractat de iride,ſicut videre potes 1. Poſt.tex.30. Rurſum,poteſt vna ſcientia ſubijci alij vel ſecundũ naturam ſuam,quia per ſe ab illa pendet, ſicut Muſica ab Arithmetica,vel ſecundũ nos,quomodo Metaphyſica ſubijcitur Phyſicę, vt pote a qua accipit Deum & intelligentias eſſe, & plęraq; ac potiora eorum quę docet, declarat rationibus phyſicis. Nobis in pręſentia,ſermo futurus eſt de ſcientia, quę ſecundum ſe totam,& ſecundum naturam ſubijcitur alteri; quo item pacto contingit vnam diſciplinam ſubijci alteri,vel ratione finis,vel ratione ſubiecti,vel ratione principiorum; ratione finis,dupliciter,vel ex parte ſcientis,& ſic alię ſcientię,ſubijciuntur Metaphyſicę ratione finis: Nam cùm vltimus finis naturalis ipſius hominis,conſiſtat magna ex parte in cognitione rerum diuinarum quam ſuppeditat Metaphyſica; ideo reliquas diſciplinas,ad vnam illam refert atq; ordinat: Ex parte autem ſcientię,cùm vna ſcientia eſt quaſi adminiſtra & inſtrumentaria alterius vt ea ſublata illa ſuperuacanea eſſet,qua ratione Ariſt. 1 .Ethicor.cap.1.docet artem fręnefactoriam ſubijci equeſtri, hanc verò imperatorię facultati; ſi enim equeſtris atq; imperatoria

toria facultas tolleretur,ſuperuacanea & inanis eſſet ars conficiendi fręna: atq; hoc modò A
etiam Logica ſubijcitur Philoſophię, cùm munus & finis Logicę non ſit alius quàm prębe-
re Philoſophiæ, omnia inſtrumenta quæ neceſſaria ſunt ad conſequendam ſcientiam om-
nium rerum. Ratione autem ſubiecti,tunc vna ſcientia ſubijcitur alij cùm vnius ſubiectum
continetur a ſubiecto alterius .id quod fieri poteſt duobus modis; nam ſubiectum inferius,
vel per ſe vel per accidens ſubijcitur ſuperiori;per ſe,cum ſubiectum contrahitur per aliquã
differentiam per ſe ac eſſentialem,ſicut animal per rationale; per accidens,cùm limitatur
per differentiam accidentariam,vt animal,per eſſe album,& linea per eſſe viſibilem; Vnde
ſcientia hominis eſt ſub ſcientia animalis ratione ſubiecti priori modo, poſteriori autem,
Perſpectiua eſt ſub Geometria. Ratione vero principiorum, dupliciter vna ſcientia eſt ſub
alia,vel quia vnius principia non ſunt per ſe nota,ſed declarantur & per ſe demonſtrantur in
ſuperiori; veluti Perſpectiua multa ſupponit, quorum declaratio atq; demonſtratio petẽda
eſt a Geometria: vel licet principia alicuius ſcientiæ ſint per ſe nota & per ſe indemonſtrabi
lia, tamen ſi forte negantur & impugnantur ab aliquibus,defenduntur a ſcientia ſuperiori; B
& ſic Metaphyſica dicitur demonſtrare principia omnium ſcientiarum,non proprio & per-
fecto genere demonſtrationis,ſed eo tantùm quod ſumitur ex rebus communibus,vel quod
ducit ad impoſſibile. Atq; his quidem poſitis & perceptis, facile eſt nunc occurrere argu-
mentis contrarijs.

Solutio argumentorum quibus probatur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicę.

Ad primam igitur rationem reſpondeo: Eorum trium quæ poſita fuerunt pertinere ad
ſubalternationem ſcientiarum, tertium hic deficere; nam principia ſcientiæ ſubalternatæ,
ſunt eiuſmodi vt ſint per ſe ignota & per ſe demonſtrabilia, eorumq; propria demonſtratio
tractetur in ſcientia ſubalternante; quod valde remotum eſt à principijs phyſicis, vt ante di
ximus; quæ,ſi quando vſuuenit vt probentur a Metaphyſico,id fit contra ſophiſtas a quibus
opugnantur,vt quodammodo redarguantur atq; conuincantur: nõ quòd talia principia vlla
egeant probatione,aut quòd poſſint a quoquã ex prioribus atq; proprijs cauſſis eorum de-
monſtrari. Ad ſecundam dicendum eſt,hominem v.g. (ſit enim idem argumẽti & ſo-
lutionis exemplum) poſſe dupliciter conſiderari,vno modo abſolutè ac ſecundum omnia C
prædicata quæ in eo inſunt: altero modo,vt ſolùm eſt res quædam naturalis ac ſecundum
prædicata phyſica quæ habet: priori quidem modo,non poteſt Phyſica perfectè declarare
hominem ſine Metaphyſica,nec verò Metaphyſica,ſine auxilio Phyſicæ; ſiquidem eorũ quæ
inſunt in homine, quædam ſunt prædicata metaphyſica, quædam verò phyſica; poſteriori
autem modo Phyſica poteſt tradere perfectam ſcientiam hominis,non ſimpliciter,ſed phy-
ſicè, non omni ex parte, ſed qua eſt corpus quoddam naturale. Præterea,duplex eſt reſolu-
tio,vna rei in omnia prædicata quæ in ea inſunt, altera effectus in ſuas cauſas, prior non po-
teſt perfectè fieri a Phyſico circa res naturales,poſterior autem poteſt: id quod planum fiet
exemplo terræ, hanc enim nõ poteſt Phyſicus vt Phyſicus eſt,reſoluere vſq; ad vltima & im-
mediata prædicata quę dicuntur de terra,vti eſt ſubſtantia,ens & alia eiuſdem generis:quip-
pe cùm ſint planè metaphyſica. Illum autem effectum naturalem terræ, qui eſt proprio &
naturali motu ferri deorſum, Phyſicus reſoluet in propriam & perfectam eius cauſſam, vi-
delicet quòd ſit corpus ſimplex omnium grauiſſimum, vltra quam cauſſam non poteſt Me- D
taphyſicus afferre aliquid quod ſit vel cauſſa vel certè ſit propria cauſſa illius effectus: nam
ſi expoſita tali cauſſa,rurſum quiſpiam quærat,cur terra ſit corpus grauiſſimum, vel quid ſit
terra,aut grauitas,vel cur terra ſit ſubſtantia aut corpus,grauitas autem qualitas & accidens,
quærat item aliquis quid ſit aut quam vim habeat vnumquodq; horum; profectò taliũ quæ-
ſtionum explicatio,vt maximè conferat ad perfectam atq; abſolutam cognitionẽ terræ, atq;
grauitatis, minimè tamen neceſſaria eſſe videtur ad demonſtrandum & cognoſcendum il-
lum effectum terræ. Quamuis igitur Phyſica non poſſit res ſibi ſubiectas declarare ſecun-
dum omnia prædicata quæ habent, poteſt tamen explicare effectus naturales ſecundũ om-
nes cauſſas naturales eorum, etiam vſq; ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur cę-
tera quæ adiuncta fuerunt ſecundo argumento,nullius eſſe momenti; non enim concludũt
aliud quàm res naturales abſolutè & ſecundum omnia prædicata,ex quibus conſtãt,non poſ
ſe declarari a Phyſico,quod nos vltro damus;ſed negamus conſtanter, hoc facere Phyſicam
ſubalternatam Metaphyſicæ. Vera enim ſubalternatio in eo poſita eſt,vt non poſſint conclu-

ſiones

A ſiones ſeu effectus in ſcientia ſubalternata reſolui vſq; ad principia immediata, & indemonſtrabilia cauſſaſq, primas. Ad tertiam rationem reſpondendum eſt, quoniam cęteræ diſciplinæ multis modis ſubijciuntur Metaphyſicæ, nimirum ex parte finis, ſubiectorũ & principiorum, eo modo quo declaratum fuit a nobis; ideo habent ſpeciem & ſimilitudinem quandam ſubalternationis, ex quo factum fuit, vt veteres Philoſophi ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ, aliquanto latius vſurpantes vocabulum ſubalternationis: Verùm ſi propius accedamus ad contemplandam propriam vim & rationem ſubalternationis, planè intelligemus (id quod ſatis, vt opinor luculenter oſtenſum eſt) neq; Phyſicã, neq; cæteras doctrinas propriè ſubalternari Metaphyſicæ. ſed reuertamur ad pertractandam comparationem inter ſcientias ſpeculatiuas.

Cur nõnulli Peripatetici ſignificauerint alias ſciẽtias ſubalternari Metaphyſicę.

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit nobiliſſima, & certiſſima.

B CAP. XVI.

EST concors ſententia omnium Metaphyſicam dignitate antecellere reliquis diſciplinis propter ſummam nobilitatem earum rerũ, quas tractat; agit enim de Deo & intelligẽtijs; quapropter vocatur prima Philoſophia, Metaphyſica, Sapientia, Theologia, hoc eſt ſcientia Dei; vel quoniã hanc propriè ſolus Deus habet, vel quia hæc ſola continet ſcientiam rerum diuinarum. Ac licet perexigua ſit ea cognitio diuinitatis quam nobis reliquit Ariſt. quamuę poſſunt mortales aſſipiſci; tamen propter excellentiam rerum quæ cognoſcũtur, longè anteponenda eſt etiam beatiſſimis & abſolutiſſimis ſcientijs aliarum rerũ; Quam rem Ariſt. lib. 1. de Partib. animal. cap. 5. pulchrè docet, his verbis, *Res illas ſuperiores tametſi leniter attingere poſſumus, tamen ob eius cognoſcendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quàm cùm hæc nobis iuncta, omnia tenemus.* Secundum locum dignitatis obtinet Phyſica; extremum aũt doctrinæ Mathematicæ; etenim

Primo loco nobiliſſima omnium eſt Metaphyſica.

C Phyſicus diſſerit de ſubſtantijs & corporibus naturalibus, in quibus ſunt ſtirpes, animantes, homo & cælum, quibus rebus nihil eſt infra intelligentias excellentius atq; nobilius. Mathematicæ autem diſciplinæ in ſola cognitione accidentium occupantur; agunt enim de quantitate, & his quæ in quantitate inſunt affectionibus. Excipio Aſtrologiam, quæ verſatur in contemplatione corporum cæleſtium, de qua ita ſcribit Ariſt. 12. Metaphy. tex. 44. *Pluralitatem verò lationum ex peculiariſſima Philoſophia Mathematicarum ſcientiarum, uidelicet ex Aſtrologia, conſiderandum eſt, hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, at ſempiterna ſpeculatur, cætera verò de nulla quidem ſubſtantia, ueluti quæ circa numeros, & quæ circa Geometriam*, quãquam ſi rem ſubtiliter expendamus, ne ipſa quidẽ Aſtrologia attingit ſubſtantiam cæli, ſed tantummodo occupatur in quantitate, figura & proportionibus motuum cæleſtium, non phyſico ſed mathematico modo pertractandis.

Phyſica nobilior eſt Mathematicis diſciplinis.

Certitudo autem ſcientiæ duplex eſt; vna ſpectatur ex firmitate ac immutabilitate rerum quæ docentur, eaq; tantò maior eſt quantò res quæ cadunt ſub ſcientiam, ſunt magis immateriales & expertes potentiæ; quo fit vt Metaphyſica maximè certa hoc nomine cenſeri debeat; propterea quòd agit de rebus diuinis quæ a materiæ, potentiæq; concretione penitus ſegregatę omni ex parte immutabiles ſempiterno æuo perſeuerant: de quibus Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. 100. hæc verba ſcribit, *Extra autem cælum, quod neq; eſt neq; contingit eſſe corpus oſtenſum eſt; manifeſtum igitur, quod neq; locus, neq; uacuum, neq; tempus eſt extrinſecus: quapropter neq; quæ illic ſunt, nata ſunt in loco eſſe, neq; tempus ipſa facit ſeneſcere, neq; ulla tranſmutatio ullius eorũ eſt, quæ ſuper extima diſpoſita ſunt latione, ſed inalterabilia & impaſſibilia, optimam habentia uitam & per ſe ſufficientiſſimam, perſeuerant toto æuo.* Et paulò pòſt ait, *Omne diuinum neceſſe eſt inalterabile eſſe.* quod ſumptum fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidem huiuſmodi certitudinem ſcientiæ conſiderans, ſępe numero ait ſolam Metaphyſicam, ſciẽtiam eſſe, quoniam verſatur in rebus diuinis quę ſunt omnino neceſſariæ atq; immutabiles. Altera certitudo ſcientiæ naſcitur ex vi firmitateq; rationum ac demonſtrationum, quibus nititur ſcientia, quarũ maior copia eſt in alijs ſcientijs quàm in Metaphyſica, propter ſummam difficultatem earum rerum quas tractat. quod

Certitudo ſcientię duplex.

D

Metaphyſica certiſſima omnium ratione obiecti.

Quam difficilis ſit rerũ

ſignificat

metaphyſicarũ cognitio.

ſignificat Ariſt.in 1.Metaphy.cap.2.ita ſcribens, *Fere autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea,quæ maximè uniuerſalia ſunt,ſiquidẽ remotiſſima ſunt a ſenſibus.* & in 12.Metaphy. tex.1. *Quemadmodum ueſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habẽt,ita & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ manifeſtiſſima omnium ſunt.* Et in 1.de Partib.animal.cap.5. *Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinam minus contemplari licet, quodadmodum pauca illius, ſenſui patent,quorum beneficio,tum de ea ipſa parte diuina,tum de ijs quæ noſſe cupimus facultas nobis cogitandi indagandiq; ſuppeditatur,res mortales atq; caducas,ut ſtirpes & animãtes; quòd eas ſocias familiareſq; habemus, noſſe uberius poſſumus,quippe cùm multa ineſſe quoq; in genere percipere poſſint,quicunq; non laborem recuſant.* Simile fere ſcribit de Cælo in 2. lib. tex.17.& 60.ſi autem natura cæli, quod tamen ſub abſpectum oculorum cadit,tam difficilis eſt ad intelligendum,quid exiſtimandum eſt de intelligentijs? quæ non modo exuperant comprehenſionem omnium ſenſuum, ſed etiam intellectus noſtri facultatem captumque multum excedunt. Si autem Phyſicam cum Mathematicis diſciplinis cõferamus ſecundũ certitudinem,cõperiemus doctrinas Mathematicas certiores eſſe q̃ Phyſicã tribus de cauſis. B

Doctrina Mathematica certior quàm Phyſica.

Primò quia Mathematicæ nunquam vtuntur niſi rationibus demõſtratiuis, probabiles autem nunquam adhibent ad docendum. vnde Ariſt. 1. lib. Ethicor. ait nihil intereſſe vtrum Mathematicum probabilibus rationibus vtentem feras, an ab oratore demonſtrationes poſtules. Deinde ſi aliquid patet ſenſui, Phyſicus non curat id amplius demonſtrare, quin immo docet eſſe valde abſurdum & ridiculum, quod euidens eſt id argumentari velle. Vnde Ariſt. 2.Phy.tex.6.ait, ridiculum eſſe ſi quis tentet demonſtrare naturam eſſe, quoniam hoc per ſe manifeſtum eſt; & in. 8. Phy.tex. 22. ait in his,quæ ſenſibus perſpecta & cognita ſunt, rationem quærere dimiſſo ſenſu, infirmitatem quandam eſſe intellectus. & in lib.3.de Generatione animalium cap. 10. ait, credendum eſſe magis ſenſui quàm rationi,& rationi tunc credendum eſſe, cùm ea conſentit cum ſenſibus; vnde manauit illud Auerrois, experimentum verorum ſermonum eſſe, ſi conſentiant cùm rebus ſenſatis. at Mathematicus non curans euidentiam, quæ eſt ſecundum ſenſus, eorumque iudicia, licet clara & certa contẽnens, omnia,vt aiunt,reuocat ad calculos,cunctaque ad exactiſſimam ſcientiæ normam exigens, nihil præterit ſine firma demonſtratione. C

Quãta ſit firmitudo & euidẽtia demonſtrationum mathematicarum.

Poſtremò, tametſi Phyſica interdum vtatur rationibus neceſſarijs, tamen vis atque firmitas rationum mathematicarum eſt multo clarior ac euidentior intellectui.ex quo fit, vt ſi demonſtratio Mathematica bene percepta fuerit,eximat omnem ſcrupulum dubitationis, nullumque relinquat diſſentiendi locum,quin etiam plerumque fit, vt Theoremata quædam Mathematica antequam demonſtrentur, videantur incredibilia atque adeo impoſſibilia,poſtquam autem eorum veritas à Mathematico demonſtrata atque patefacta eſt, ita creduntur, vt euidenter cognoſcatur oppoſitum eorum eſse falſum & impoſſibile. Propter has igitur cauſſas, ſcientiæ Mathematicę vincunt certitudine Philoſophiam naturalẽ. Quamobrem cum Ariſt.vult ſignificare genus aliquod docendi limatum, firmum, exquiſitum, & omnibus numeris abſolutum,appellat illud Mathematicum,vt apud eum videre licet in. 1. Ethicor.& in fine. 2. libri Metaphy: & in. 3. de Cęlo tex. 65. vocat certiſſimas,diſciplinas Mathematicas. Auerr. quoque in eandem ſententiã ſcribens. 2. Metaphy. com.16. hęc ait, *Demonſtrationes Mathematicæ ſunt in primo ordine certitudinis,& demonſtrationes naturales conſequũtur eas in hoc.* D

Quomodo Phyſica poſſit dici certior Mathematicis diſciplinis.

Cęterùm Phyſica poteſt dici ſecundum quid certior Mathematicis, vel quoniam agit de ſubſtãtia, quæ eſt certior accidente, vtpote quod videatur ſuſtentari atque ſtabiliri in ſubſtantia,ab ea dependens ineſse; vel quia vtitur potiori genere demonſtrationis, faciens ſcire per proprias cauſsas, propter quas res ſunt, & per ea quæ per ſe, primoque inſunt in rebus quæ demonſtrantur,quod non facit Mathematicus; Verùm hoc partim fuit a nobis ſuperiùs explicatum, partim aliàs vberiùs explicabitur. Reliquum eſt vt videamus, quænam illarum trium ſcientiarum ſit prima.

Quæ

A Quæ illarum trium ſcientiarum ſit prima.

CAP. XVII.

BIFARIAM contingit vnam ſcientiam eſse priorem alia, vel ſecundum naturam, ſi verſatur in rebus ſuapte natura prioribus, vel ſecundum nos, ſi tractat eas res, quæ a nobis priùs atque faciliùs cognoſcuntur. Quæ verò ſint priora, & notiora ſecundum naturam & ſecundum nos, breuiter quidem indicat Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. diligentiùs autem pertractat in. 6. lib. Topic. nos autem propriè agemus hac de re in. 3. huius operis libro. Ex his perſpicuum eſt Metaphyſicam ſecundum naturam eſse omnium primã, quoniam agit de prædicatis, cauſiſque omnium primis & generaliſſimis, hoc eſt de tranſcendentibus, & intelligentijs, quamobrem vocatur prima Philoſophia. Secũdum nos verò poſtremam omnium eſſe, homines enim iã cognitis & perceptis alijs rebus; B tandem ad extremum, perueniunt ad notitiam rerum diuinarum, propter ſummam earum difficultatem & remotionem a ſenſibus noſtris (quę omnia manifeſta ſunt ex his quę paulò antè diximus) & quoniam in multis pręſupponit cognitionem aliarum ſcientiarum præſertim autem Phyſicæ. Quod autem quidam aiunt, Metaphyſicam etiam ordine doctrinæ priorem eſse cæteris diſciplinis, propterea quòd quæ alijs ſcientijs ſubiecta ſunt non poſſint ſciẽtificè percipi ſine cognitione rerum metaphyſicarum (quæ per omnes res pertinent, atque peruadunt & quæ ſunt ſuperiora & per ſe dicuntur de ſubiectis aliarum ſcientiarum, cuiuſmodi ſunt tranſcendentia, decem predicamenta &c.) nullius momenti eſt, eiuſque refutatio in promptu eſt ex ijs quæ tractata ſunt in præcedenti capite. 15.

Quomodo Metaphyſica ſit omniũ ſcientiarum prima & poſtrema.

Si aũt contentio fiat inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas, dubitatio exiſtit vtri ſcientiæ principatum deferri oporteat. Nos vt planè intelligatur quod docere volumus, ſubijciemus duas propoſitiones. Prima eſt hæc; Mathematicæ ſecundum nos ſunt priores Phyſica. hoc patet ex duobus: primùm quia principia Mathematica ſunt per ſe & ſecundum nos C manifeſta, nec vt cognoſcantur & credantur, indigent longa experientia, qua tamen & multa, & diligenti, opus habent principia phyſica. Hac etiam de cauſa abſolutè appellantur diſciplinæ, quoniam facillimæ ſunt ad diſcendum, licet aliam cauſſam ponat ex Platone Proclus in 1. ſuper Euclidem. Deinde, quia ſcientiæ Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis, Geometria inquam & Arithmetica, nam in alijs, vti eſt Aſtrologia, & Perſpectiua, nõ ita manifeſtum eſt quod dicimus) facillimè addiſcuntur etiam a pueris & rudibus aliarũ diſciplinarum; Quocirca olim Mathematicæ, primæ omnium exponebantur: Ariſt. item in 6. Ethicorum, ſcribit puerum poſſe euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philoſophũ minimè. Cæterum Albertus in 1. Tract. ſuo Phyſico cap. 1. vult Phyſicam priorem eſſe Mathematicis ſecundum nos, quoniam agit de proprijs obiectis ſenſuum, quæ ſunt magis ſenſata ac proinde notiora quam ſit quantitas, quæ eſt tantùm ſenſibile commune. Sed pace Alberti dictum ſit, licet quantitas non ſit proprium ſenſibile, tamen, quia omnibus ſenſibus uſurpatur, atq; percipitur, hac ratione notior erit quàm quoduis ſenſibile proprium: Præ- D terea, dictum Alberti ſi quidquam valeret, illud tantummodo concluderet, res phyſicas notiores eſſe cognitione craſſa, quę eſt ſecundum ſenſus, ſecundùm quos res tantum cognoſcitur (vt aiunt) quoad eſſe, non autem cognitione diſtincta & ſcientifica, quæ eſt per cauſſas & principia; hæc enim conſtat notiora nobis eſſe (vt diximus) in Mathematicis quàm in Phyſicis. Altera propoſitio eſt hæc; Mathematicę ſecundum naturã videntur priores Phyſica. Ratio eſt, quoniam Mathematicæ conſiderant quantitatem vt quantitas eſt, Phyſica verò, res prout ſunt mobiles, atq; ſenſibiles, ſed eſſe mobile & ſenſibile præſupponit quantitatẽ, ergo prior natura eſt materia Mathematicæ doctrinæ, quæ eſt quantitas, quàm Phyſicæ, quæ eſt ens mobile. quare tametſi ſubſtantia ſit prior quantitate quæ eſt accidens, tamen ſubſtantia vt mobilis vel ſenſibilis, eſt poſterior, hoc autem modo etiam Phyſicus conſiderat; nam prior contemplatio ſubſtantiæ vt ſubſtantia eſt, ad Metaphyſicam pertinet. Hoc item perſpicuum fit ex eo, quia res Mathematicæ ſunt magis abſtractæ a materia quàm Phyſicæ. ex quo fit, vt ſint quoq; priores natura; nam prius poteſt abſtrahi a poſteriori, non autem contrà, ſed quantitas abſtrahitur a rebus phyſicis, vt phyſicæ ſunt, hæ verò, vt tales, non poſſunt

Vtra ſcientia ſit prior, Phyſica, ã Mathematica.

ab ea ſeparari,ergo &c. Idẽ confirmari poteſt teſtimonio Ariſt qui in 1. Poſt. tex 42. ait eam A
ſcientiam eſſe priorem, quæ non agit de ſubiecto aliquo, hoc eſt, vt interpretãtur omnes, de
re materiali & ſenſibili: Præterea, inquit illam ſcientiam priorem eſſe, cuius ſubiectum eſt
magis ſimplex, & cui altera ſciẽtia addit aliquid, ſicut Perſpectiua addit lineæ, eſſe viſibilem,
& Muſica numero, eſſe ſonorum, ſed Mathematicus agit de quantitate abſtracta a materia,
Phyſicus autem de rebus quę ſunt coniunctæ motui & materiæ; Phyſicus item conſiderat
quantitatem ex additione, hoc eſt non agit de quantitate, vt quantitas eſt, ſed vt quantitas
materialis, mobilis & ſenſibilis, ergo Phyſica eſt poſterior ſecundum naturam Mathemati-
cis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id breuiter explicandum eſt.

Duplex dubitatio.

Duplex hoc loco dubitatio exiſtit, vna eſt hæc; Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 3. inquit, ſi non
eſſent ſubſtãtiæ abſtractæ, fore, vt Phyſica eſſet prima Philoſophia; & in 7. lib. Metaphy. tex.
39. inquit Phyſicam eſſe ſecundam Philoſophiam; ex quibus verbis intelligitur Phyſicam
eſſe proximam Metaphyſicæ, ac proinde ſecundam inter ſcientias ſpeculatiuas, ergo eſt na-
tura prior Mathematicis diſciplinis. Altera dubitatio eſt hæc; Mathematica quantitas ab- B
ſtrahitur a rebus Phyſicis, ergo eſt poſterior illis, prius enim eſt talem quantitatem fuiſſe Phy
ſicam, quam eſſe abſtractam ab intellectu à rebus phyſicis; ſed vt eſt abſtracta, conſideratur a
Mathematico, conſideratio igitur quantitatis Mathematica, erit poſterior cognitione Phy-
ſica eiuſdem quantitatis. Ad primam dubitationem reſpõdent quidam Schotiſtæ, ſi tolle-
rentur de medio intelligentiæ, non remanſuram Metaphyſicam diſtinctam a Phyſica & di-
ſciplinis Mathematicis, quia tunc ſola Philoſophia naturalis ageret de ſubſtãtia quæ eſt pri-
ma omnium entium, idcirco Phyſica meritò diceretur tunc prima Philoſophia: hoc autem
ita confirmant, Metaphyſica differt a Phyſica & Mathematicis per abſtractionem, quæ ſecun
dum rem & rationem fit a materia, ſed ſublatis intelligentijs nullo modo remaneret talis
abſtractio, ergo neq; remaneret Metaphyſica. Sed hi Philoſophi dupliciter meo iudicio
falluntur; primùm enim falſum eſt, ſublatis intelligentijs non eſſe remanſuram Metaphyſi-
cam, nam tunc remanerent res naturales & res Mathematicæ, quibus eſſent aliqua prædi-
cata communia, vt ens, verum, accidens, prius, poſterius, totum, & pars, idem, diuerſum, C
& alia permulta his ſimilia, quæ cum ſint communia vtriq; ſcientiæ (nimirũ Phyſicæ & Ma-
thematicæ) neutra poſſet ſibi ſumere & vendicare peculiarem eorum tractationem, ſed id
pertineret ad ſcientiam quampiam ſuperiorem, & magis communem, quæ non poteſt fin-
gi eſſe alia quam Metaphyſica. Deinde, illud quoq; procul eſt a vero totam Metaphyſicam
contineri illa abſtractione quæ eſt ſecundum rem, & rationem a materia, cùm Metaphyſi-
cus agat de multis rebus, quæ minimè cadunt ſub prædictam abſtractionem. de qua re, quo-
niam ſatis, ſupra dictum fuit cap. 6. & 7. nihil attinet in pręſentia plura verba facere. Nos
igitur reſpondemus illum locum Ariſt. tametſi perdifficilis ſit, plurimumq; negotij faceſſat
his qui nobiſcum ſentiunt, tamen ſic eſſe interpretandum, vt Ariſt. ſignificare velit Phyſicã
tunc futuram fuiſſe primam Philoſophiam, primam inquam, dignitate atque præſtantia,
quoniam ſola ageret de ſubſtantia, quæ pręſtantior eſt accidentibus, non autem primam, vel
ſecundum naturam vel ſecundum nos; quanquàm & hac etiam ratione quodam modo pri-
ma eſſe & dici poſſet, ſublatis enim intelligentijs omniq; ſubſtãtia incorporea & immobili, D
tunc non eſſet alia ſubſtantia, quàm naturalis; Phyſicus igitur non ſolùm conſideraret ſub-
ſtantiam, vt eſt naturalis, ſed abſolutè etiam, vt ſubſtantia eſt, ac proinde natura pręcederet
ſcientias Mathematicas: Et quamuis etiam ſublatis intelligentijs relinqueretur quędam
ſcientia conſiderans, vt ante dixi, nonnulla pręedicata communia rebus naturalibus & ma-
thematicis, tamen quoniam talis ſcientia perexigua eſſet, non numeraretur tanquam diſtin
cta ab alijs duabus, ſed eam complecteretur Philoſophia naturalis tanquam partem aliquã
ſui: Quemadmodum non eſt dubium quin ſit aliqua ſcientia Mathematica communis, quę
debeat ſpeculari affectiones communes magnitudini & numero, quę tamen ſcientia, a Ma-
thematicis non numeratur diſtincta a Geometria & Arithmetica. Ergo quia ſublatis intel-
ligentijs, Phyſica non ſolùm ageret de ſubſtantia vt eſt mobilis & ſenſibilis, ſed etiam abſo-
lutè, vt eſt ſubſtantia, & tractationem eorum quę rebus phyſicis & metaphyſicis communia
ſunt, ſibi ipſa ſumeret, quod nunc non facit, ideo tunc cenſeretur prior Mathematicis, & pri-
ma Philoſophia. Sic igitur ſit occurſum priori dubitationi.

Vtrum ſublatis intelligentijs omnino tolleretur Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima philoſophia.

Explicatur locus difficilis Ariſtotelis.

Ad

A Ad poſteriorem autem dubitationem Proclus in 1. Commentario ſuo in Euclid. cap. 6. reſpondet, negando res mathematicas habere eſſe per abſtractionem a rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas in anima, ab eaq; genitas & multo priores eſſe materia phyſica. Quomodo enim (inquit Proclus) rationes mathematicę in eſſe pendent a rebus phyſicis, cum ſint certiores illis, & gignant firmiorem limatioremq; ſcientiam? Verùm, quia hoc Procli reſponſum, olet magis doctrinam Platonis quàm Ariſt. idcirco conuenienter Philoſophię Peripateticę reſpondentes propoſitę dubitationi; dicimus illud argumentum nihil valere: illo. n. pari ratione confici poſſet, vniuerſalia ſingularibus & ſuperiora ſuis inferioribus poſteriora eſſe, quoniam ab his abſtrahuntur illa; quamuis enim quantitas priùs exiſtat in re phyſica quàm ſit actu abſtracta ab intellectu, tamen prior eſt quantitas per ſe ac ſecundum rationem ſuam quàm eadem prout eſt phyſica, & conceptus atque ratio quantitatis, vt quantitas eſt; & vt conſideratur a Mathematico, prior eſt quàm conceptus quantitatis, vt eſt in rebus naturalibus, & vt conſideratur a Phyſico. Neque verò aliud eſt intellectū abſtrahere quan-
B titatem a materia phyſica, quàm conſiderare illam ſine conſideratione huius, quod procul dubio arguit quantitatem per ſe priorem eſſe, & non pendere a rebus naturalibus, prius. n. a poſteriori, non autem e contrario poſterius a priori poteſt abſtrahi.

Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CAP. XVIII.

QVONIAM ſatis diligenter (ni fallor) explanata ſunt quæcunque pertinere videbantur ad intelligendam diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ, conſequens eſt, vt de Philoſophia practica aliquid etiam dicamus: ſed libet hic breuē eſſe; feſtinamus enim ad alia maiora, & quæ magis propria ſunt huius operis. Scientia igitur practica, ſi latè ſumatur hoc vocabulum (practicum) complectitur ſcientiam acti-
C uam & factiuam; nomen actiuę tametſi latiùs patet, tamen fere (ſic vſus iam obtinuit) vſurpatur pro Philoſophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rurſum, nota & peruulgata eſt tripartita diuiſio Philoſophiæ moralis, in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam, quarum partium, ſi animum attendas ad ordinem doctrinæ, prima eſt Ethica, quippe quæ continet principia & quaſi fundamenta reliquarum partium, agens de paſſionibus ſeu affectionibus animi, de vitijs & virtutibus, earumque actionibus, denique de ſummo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque cōſtitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi poſſent: Sin autem ſpectes excellentiam atque præſtantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hanc cæteræ tanquàm extremū & finem, referuntur; vnde Ariſt. in. 1. lib. Ethicor. & in principio Magnorum moralium, ſciētiam morum (quæ græcè dicitur Ethica) ſubijcit Politicæ, eiuſque partem quandam facit.

Diuiſio Philoſophiæ moralis.

Ac licet facultas Oeconomica natura ſit prior ciuili diſciplina (veluti pars eſt prior toto, & vnum multis) tamen quoniam Oeconomica, hoc eſt adminiſtratio rei familiaris, non poteſt
D bene deſignari, & doceri, niſi ante deſcripta & conſtituta fuerit ratio adminiſtrationis Politicæ, hac vna re inductus eſt Ariſt. vt facultati Ethicæ proximè ſubiungeret doctrinam Politicam, quod planè liquet ex vltimis verbis eius in. 10. lib. Ethicorum. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene ſentiat, poſuerit partes Philoſophiæ; quis enim fabrum ærarium, aut lignorum appellet Philoſophum? ſed ſunt quaſi famulæ & adminiſtræ facultatis Politicæ, in id comparatæ, vt ſocietas ciuilis, illis inſtructa, nullum deſideret, vel præſidium vel ornamētum ad bene beateque viuendum. Harum artium varietatem indicat Ariſt. 2. Phy. 24. & 25. &. 79. Plato item in. 10. lib. de Rep. Verùm ſubtiliorem, atque pleniorem diuiſionem artiū, eleganter, & copioſè perſequitur Plato in Dialogo, qui dicitur Sophiſta, ſeu de ente.

Politicē ordine doctrinæ eſſe priorem Oeconomica.

De artibus mechanicis.

Cæterùm meritò quiſpiam mirari poſſet, & a nobis requirere, cur Logica prætermiſſa fuerit in diuiſione Philoſophiæ, quam Platonici, & Stoici, in Philoſophiæ partibus numerarūt? Verùm huic poteſt dupliciter reſponderi; Primùm quidem Logicam prętermitti, propterea quod illa generali diuiſione Philoſophiæ, Philoſophi voluerunt diuidere tantummodo ſciētiam & Philoſophiam (vt vocant) realem, hoc eſt, quę tractat genus aliquod entis realis, qua-

Dubitatio, cur Logica nō fuerit numerata in partibus Philoſophiæ.

ſem conſtat nõ eſſe Logicam. Deindè, poteſt etiam dici, a Peripateticis prætermitti Logicam A
in diuiſione Philoſophię, quòd ipſi exiſtiment Logicam nõ tam eſſe ſcientiam & partem Philoſophię, quàm modum ſciendi, & (vt ita loquar) omnium ſcientiarum, cunctarũque Philoſophiæ partium inſtrumentum. Vide Ammoniũ, & Simplicium in præfatione ſuper categorias Ariſt. Philoponũ in Proœmio Priorum, Alexandrum ibidẽ, & 1. Topicorum cap. 9. Albertum in principio Poſteriorum, & in. 1. Metaphy. tract. 1. cap. 1. & in fine ſecundi libri Metaphyſici. D. Thomam in Opuſc. ſuper Boëtium de Trinitate, in quęſtione de diuiſione ſcientię ſpeculatiuę art. 1. ſub finẽ, Ęgidium Romanum in principio Poſt. qui omnes negant Logicam, ſi propriè ac ſubtiliter de ſciẽtia & Philoſophia ſentire ac loqui volumus, eſſe ſcientiam aut partem Philoſophię. Ac mihi quidẽ cùm inter Philoſophos noſtri temporis diſputatur an Logica ſit ſcientia vel pars Philoſophię, videtur huiuſmodi controuerſia, & Philoſophorũ diſſentio, non tam eſſe in rebus, quàm in verbis vel in
B modo loquendi; alijs nimirum Philoſophiæ & ſcientię nomen latiùs, alijs verò anguſtiùs, & magis propriè ſumentibus.

Sed iam finis ſit huius primi libri.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI

LIBER SECVNDVS.

B P RIMO libro diſputatũ eſt de diuiſione Philoſophię in ſpeculatiuam & practicam, & ipſius ſpeculatiuę, in diſciplinas Mathematicas, Phyſicam & Metaphyſicam. Sed quia hoc opus quod in manibus habemus, totum planè dicatum eſt docendis tractandiſq; rebus Phyſicis; de ipſa Phyſiologia, omiſſis alijs Philoſophiæ partibus, deinceps agendum eſt. Ac primùm quidem ſtatuendum eſt, quę ſit eius materia vel ſubiectum: tum ipſius ſubiecti, principia, ſpecies, & paſſiones indicandę: deinde, de partibus Philoſophię naturalis, earumque inter ſe connexione, ac ordine diſſerendum: poſtremò, explicanda eſt inſcriptio prefixa octo libris Phyſicorum Ariſtotelis, vt C quale ſit hoc genus doctrinę quod nunc explicare ingredimur, meliùs intelligatur.

Quod ſit Subiectum Phyſicæ, opinio D. Thomæ.

CAP. I.

QVAE poſſent huc afferri ex Logica de varia ſignificatione ac proprietatibus ſubiecti, conſultò pretermittentes, primùm exponemus precipuas aliorum Philoſophorum opiniones de ſubiecto Phyſicæ: tum aperiemus quid nobis hac de re magis probetur. Ab opinione igitur D. Thomæ ordiamur. D. Thomas in ſuo Procmio Phyſico videtur aſſerere, ſubiectum Phyſicę eſſe ens mobile, ſcribens his verbis, *Cuius (ſcilicet Phyſicę) ſubiectum eſt ens mobile ſimpliciter, non dico autem corpus mobile, quia omne mobile, eſſe corpus, probatur in iſto libro, nulla autem ſcientia probat ſuum ſubiectum; & ideo ſtatim in principio de Cælo, qui ſequitur ad iſtum, incipitur a notificatione corporis.* Hæc ille. & licet D. Thom. in procmio ſuo ſuper lib. de Cælo ſcriptum reliquerit, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, Thomiſtæ tamen priorem ſententiam defendunt, & ſuadent his fere argumentis. Primò, ſubiectum Phyſicę, aut eſt corpus mobile, aut ens mobile (nam de his duobus precipuè dubitatur inter Philoſophos) ſed non eſt corpus mobile, ergo eſt ens mobile: Minor ſic probatur; ſubiectum eſſe, ſupponitur in ea ſcientia, cuius eſt ſubiectum; ſed Phyſicus probat corpus mobile eſſe, ſiquidem Ariſt. in 6. Phy. 32. demonſtrans omne mobile eſſe diuiſibile, ſimul etiam demonſtrare videtur omne mobile eſſe corpus (nam eſſe diuiſibile, conuenit mobili quià eſt corpus) qui autē oſtendit omne mobile eſſe corpus, aliquo modo etiam probatum reliquit, corpus mobile eſſe, cùm enim probatur eſſe coniunctio aliquarum partium quę faciunt aliquod totum, videtur etiam aliquo modo probari illud totum eſſe; Ariſt. igitur demonſtrans coniunctionem mobilis cum corpore, ſimul etiam demonſtraſſe videtur corpus mobile eſſe, quare hoc

D

Opinio Diui Thomæ, ens mobile, eſſe ſubiectũ Phyſicæ probatur quatuor ratoinibus.

non poteſt eſſe ſubiectum Phyſicæ. Deinde, idem eſt ſubiectum ſcientiæ, & præcipuæ paſſionis quæ de ipſo demonſtratur in tali ſcientia; ſed ſubiectum motus vel mobilitatis, quæ eſt præcipua paſſio Phyſica, non eſt corpus ſed ens, ſiquidem cum ſubiectum ponatur in definitione propriæ paſſionis. Ariſt. in 3. Phy. tex. 6. definit motum non per corpus, ſed per ens, dicens, *Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia*. Poſteà, ſubiectum (vt vocant) adæquatum debet complecti omnia quæ tractantur in ſcientia, ſed multa ſunt mobilia, quæ non ſunt corpora; materia enim mutatur ad ſubſtantiam, quantitas item, & qualitas producuntur per motum, conſtat autem huiuſmodi res, non eſſe corpora, cum tamen ſint entia; Adæquatum igitur ſubiectum Phyſicæ eſt ens mobile. Poſtremò, Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 1. & Auerroes 4. Methaphy. com. 1. aiunt Phyſicam verſari circa ens quod habet in ſe principium motus & quietis, quibus verbis ſignificant ſubiectum Phyſicæ eſſe ens mobile. Ne videatur autem eſse repugnantia in verbis D. Thomę ſcribentis in principio Phyſicę ſubiectum eius eſse ens mobile, & in lib. de Cęlo aſserentis eſse corpus mobile, quidam Thomiſtę aiunt duplex eſse ſubiectum, vnum adęquatum, & hoc in Phyſica eſse ens mobile, alterum principale, & hoc eſse corpus mobile; de illo D. Thom. locutum eſse in Phyſicis; de hoc autem in libris de Cęlo. Alij, qui volunt re idem eſse ens mobile & corpus mobile, dicunt D. Thom. in Phyſicis loqui de ſubiecto formaliter ſumpto, in libris autem de Cęlo, de eo materialiter accepto. Hæc pro ſententia D. Thomę. A B

Egidius refellit opinionem D. Thomæ, ſed non benè.

Hanc opinionem Egidius in principio Phyſicę dupliciter confutat. Primò, ſi ens mobile eſset ſubiectum Phyſicę, ipſa Phyſica ſubalternaretur Metaphyſicę (quod tamen falſum eſse oſtenſum a nobis eſt in primo libro) nam ens mobile, cōtinetur ab ente quod eſt ſubiectum Metaphyſicę, eiq; addit ipſum mobile, quod cum ſit inferius ente, nec fluens ex principijs eius, eſt quodammodo differentia accidentalis reſpectu entis; cùm igitur hęc duo faciant vnam ſcientiam ſubalternari alij, ambo autem conueniant in Phyſicam, ſi ea pro ſubiecto habet ens mobile, relinquitur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ. Deinde, ſequeretur Phyſicam eſſe partem Metaphyſicæ; cum enim Metaphyſica, vt ſcriptum eſt in 4. Metaphyſicæ, conſideret ens & ſpecies entis, omniſq; ſcientia conſiderans aliquod cōmune, etiam conſideret differentias & modos, per quos illud commune proximè diuiditur; ens autem proximè diuiditur in ens mobile & immobile, ſicut in ens finitum & infinitum, in contingens & neceſſarium, Metaphyſica conſiderans ens, etiam conſiderabit ipſum ens mobile; quare Phyſica, quæ agit de ente mobili, erit pars Metaphiſicæ. Hæc Egidius contra D. Thomam. Sed rationes Egidij parum firmæ videntur ad euertendam hanc opinionem. Nam prior eius ratio in eo deficit, quòd relinquit tertiam proprietatem, quæ in primis requiritur ad faciendam ſubalternationem in ſcientijs, nimirum vt principia inferioris ſcientiæ per ſe demonſtrentur in ſuperiori, quia per ſe ſint ignota & demonſtrabilia; hoc autem non conuenire in Phyſicam, probatum fuit in primo libro. Ad poſteriorem autem eius rationem, Thomiſtæ reſponderēt dupliciter, primùm quidem, concedendo conſiderari a Metaphyſica ſpecies entis non quidem omnes, ſed eas tantùm quæ continentur abſtractione Metaphyſicæ; Eſt autem abſtractio metaphyſica quæ fit ſecundum rem & rationem a materia & motu, in qua abſtractione perſpicuum eſt ipſum ens mobile non poſſe contineri. Deinde, dicerent eſſe Metaphyſicæ, generatim & vniuersè conſiderare generales ſpecies, modos, & gradus entis, ſed propriam atque plenam tractationem eorum modorum qui alieni ſunt a Metaphyſica, relinqui ſcientijs particularibus. Quocirca licet Metaphyſicus diuidat ens in mobile & immobile, & vtriuſque differentiam generatim exponat, ſingularem tamen explicationem rerum mobilium, non ſibi ſumere, ſed totam Phyſico relinquit. ex quo intelligitur Phyſicam non eſſe partem Metaphyſicæ. C D

Oppugnatur aliter opinio D. Thomæ.

Sed opinionem D. Thomæ valentiori fortaſſe ratione oppugnare quis poſſet ad hunc modum: Subiectum cuiuſlibet ſcientiæ, vt eſt apud Auerroem. 1 Poſt. cōmen. 179. habet duas partes, vnam veluti materiam, quæ eſt res ipſa quæ tractatur in ſcientia; alteram veluti formam, quæ eſt ratio & modus ſecundum quem prædicta res tractatur; inter has autem partes oportet talem eſſe proportionem, qualis cernitur in rebus naturalibus inter materiam & formam, ita vt vnicuiq; formæ reſpondeat propria materia; ſed inter ens & mobile, non ſeruatur talis proportio; nam eſſe mobile non conuenit rebus quà ſunt entia, alioquin omne

ens

A ens eſſet mobile, ſicut non conuenit rebus, quatenus ſunt animantes, ſic enim fieret, vt præter animal, nihil eſſet mobile; quærendũ igitur eſt proprium aliud ſubiectum cui primò inſit mobile, & propter quod etiam competat alijs rebus, hoc autem quodnam ſit, facile reperiemus ſi ponamus nobis ante oculos ſeriem eorum quæ numerantur in categoria Subſtantiæ, exempli gratia,

Ens
Subſtantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus

Ex hac ſerie quidquid ſumpſeris infra corpus, non propriè reſpondet mobili, quoniam eſt
B anguſtius & minus latè patens; de pluribus enim rebus dicitur mobile, quàm quodlibet eorum quæ numerantur ſub corpore; ſin autem ſumas aliquid eorum quæ ſunt ſupra corpus, id profectò amplius erit atque latius quàm mobile; non enim omne ens aut omnis ſubſtantia, eſt mobilis. Ex his igitur intelligitur, eſſe mobile non eſſe coniungendum cum vllo eorum quæ ſunt præter corpus; quare non rectè ſtatuitur ſubiectum Phyſicæ, ens mobile. Præterea, ſi quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, verè quidem ſed impropriè loqueretur; nam propriè materia animæ, non eſt materia prima, ſed corpus organicum; etenim anima definitur actus corporis organici; ſimiliter ſi quis ita definiret hominem, homo eſt ſubſtantia rationis compos, non bene definiret, quia rationale, non eſt proxima differentia ſubſtantiæ, ſed animalis, quamobrem in definiendo homine, rationale non debet coniungi cum ſubſtantia ſed cum animali: Vnde Ariſt. in 6. Topicorum reprehendit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione abſurdum videri debet, ſi quis ponat ſubiectum Phyſicæ, ens mobile, cùm mobile non conueniat
C enti vt ens eſt, ſed potius vt eſt corporeum, non ſecus atq; ſi quis faceret ſubiectum Medicinæ, ens ſanabile, ac non potius corpus humanum ſanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid contra eam dici poſſit, ita ſit explicatum.

Solutio rationum opinionis D. Thomæ.

Si cui autem opinio D. Thomæ non maximè probatur, is poſſet ad rationes quæ pro confirmatione eius ſupra poſitæ ſunt, hoc modo reſpondere. Ad primam rationem reſponderi poteſt nuſquam demonſtrari ab Ariſt. corpus mobile eſſe, neque verò poſſe demonſtrari a Phyſico: Etenim demonſtratio adhibetur ad faciendam fidẽ rebus obſcuris & dubijs, non autem certiſſimis & maximè perſpicuis, vti eſt in Phyſica, corpus mobile eſſe; & Ariſt. ſignificat hoc ſupponendum eſſe in Phyſica, ſcribens in 1. Phyſicorum tex. 11. ad hunc modum, *Nobis autem ſupponatur ea quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam moueri: manifeſtum eſt autem ex inductione*: Deinde ſi ridiculum eſt demonſtrare naturam eſſe, vt ſcriptum eſt in 2. Phy. tex. 6. quanto magis ridiculus eſſet Phyſicus, ſi tentaret demõſtrare corpus mobile eſſe, cùm manifeſtius ſit eſſe corpora mobilia, quàm naturam eſſe: Præterea, Phyſicus non
D debet neq; poteſt demonſtrare motum eſse, vt pulchrè docet Ariſt. 8. Phy. tex. 22. ſed corpus mobile, eſt notius nobis quàm motus, ergo Phyſicus nullo modo poteſt demonſtrare corpus mobile eſse: Minor patet tum ex his, quæ ſunt apud Ariſt. 4. Phy. tex. 104. vbi ſic ait, *Etenim motus notus eſt per id quod mouetur, & latio per id quod fertur, Hoc aliquid enim eſt id quod fertur, motus autem non*: tum ex his, quæ ſcribit Themiſtius in 3. Phy. ſuper tex. 16. hoc modo, *Accedit, quod notius eſt mobile aliquanto quam motus, non enim idem eſt noſſe motum eſſe, & quid ſit motus exploratum habere; Nam vt ſit motus, neminem latet, quid autem ſit, vel nos quoq; nunc quærimus; at verò motum eſſe, res motæ nobis oſtendunt, hæc autem ſunt, quæ nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiendo admonitionem habet rei mobilis, affert rem magis planam, & notã ad docendum, id quod erat ignotius*. Non igitur Thomiſtæ bene concludunt cum ita ratiocinantur, Ariſtoteles demonſtrat omne mobile eſse diuiſibile, vel eſse corpus, ergo demonſtrat corpus mobile eſse; nam illud poteſt demonſtrari quoniam eſt dubium; etenim Schotus putat Angelos verè mobiles eſse, cùm tamen non ſint corpora; & Democritus, Leucippus, & Epicurus faciebant atomos mobiles, & indiuiſibiles;

hoc

hoc autem, cum ſit per ſe notum, non poteſt cadere ſub demonſtrationem. aliud igitur eſt, A
omne mobile eſſe diuiſibile, quod cum nõ ſit per ſe notum probatur à Phyſico, & aliud eſt,
corpus mobile eſſe, quod cum ſit manifeſtiſſimum ſenſibus, non poteſt a Phyſico probari.
Ad ſecundam, Ens, dupliciter ſumitur, vel tanquam nomen quoddam tranſcendens, vel tan
quam participium verbi ſubſtantiui, ſum, vt idem valeat, atq; id quod exiſtit; in definitione
motus ponitur ens, non vt nomen tranſcendens, ſic enim faceret definitionem vitioſam;
nam Ariſt. 2. Poſt. tex. 17. & in 6. Top. vetat adhiberi in definitionibus eiuſmodi nomina
tranſcendentia, propterea quòd quidquid ponitur in definitione alicuius rei, debet eam ſe-
parare ab alia quapiã re. Itaq; illud, *Entis in potentia*, idem valet, atq; ſi dixiſſet, motus eſt
actus eius quod exiſtit in potentia; Sed dices, cur non loco entis poſuit (corporis) quando-
quidem corpus eſt proprium ſubiectum motus? An quia nondum erat notum omne mo-
bile eſſe corpus, idq; poſtea demonſtraturus erat in 6. Phyſicorum? Ad tertiam, eſt quidẽ
mutatio in formis tam ſubſtantialibus quàm accidentarijs, tanquam in terminis inter quos,
& circa quos fit mutatio. eſt quoq; in materia prima tanquam in eo quod ſubſternitur, & ſu- B
bijcitur mutationi, verùm propriè motus eſt in toto compoſito; ſi enim quæratur quid eſt
quod generatur, aut corrumpitur, quid item eſt quod alteratur, qui diceret materiam, aut
formam generari, & corrumpi, non bene profecto reſponderet, etenim totum compoſitum
eſt quod generatur, corrumpitur, alteratur ſecundum qualitatem, mouetur ſecundum lo-
cum, cæteriſq; mutationũ generibus afficitur. Vnde Ariſt. in 1. Phy. 63. dicit, omne quod
fit, ſemper eſſe compoſitum. Ad quartam, cùm idem planè ſit corpus mobile, atq; ens mo
bile, & ſubſtantia naturalis vel ſenſibilis, Ariſt. & Auerr. non admodum ſoliciti de vocabu-
lis fuerunt, & varijs nominibus deſignant ſubiectum Phyſicæ, nunc hoc nunc alio vocabulo
appellantes. Quod ſi tantum tribuant verbis Ariſt. vt ab his negent temere diſcedendum
eſſe, cur non animaduertunt Ariſt. in 6. Metaphyſicæ proximè ante eum locum, quem ipſi
citant, ſcribere Phyſicam verſari circa ſubſtantiam quæ habet in ſe principium motus &
quietis? quare hinc liceret concludere ſubiectum Phyſicæ eſſe ſubſtantiam mobilem. Cur
item non repetunt memoria, quæ ſcripta ſunt ab Auerroe in 12. Metaphy. & in principio C
Phyſicæ? etenim illic ait ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, hic autem, eſ-
ſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles? cum igitur tam variæ locuti fuerint de ſubiecto
Phyſicæ, non ſunt eorum verba, argumenti loco trahenda ad vnam aliquam certam opinio-
nem aſſerendam & aſtruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.

CAP. II.

Opinio Schotiſtarum eſſe ſubſtantiam naturalem.

SCHOTISTAE arbitrantur ſubiectũ Philoſophię naturalis eſſe ſubſtantiam
naturalem, idq; probant ad hunc modum. Primùm, quoniam Ariſt. id aper-
tè ſignificat in 6. Metaphy. textu 1. his verbis quæ paulò antè commemorauì-
mus. Deinde, ſi ſubiectum Phyſicæ non eſt ſubſtantia naturalis, aut igitur erit D
ens mobile, aut corpus mobile, ſed neutrum poteſt eſſe: Minorem ita pro-
bant: non poteſt eſſe ſubiectum, ens mobile, duas ob cauſas, tum quia ſic Phyſica ſubalter-
naretur Metaphyſicæ, quod ipſi confirmant ſimiliter vt Egidius, cuius rationes ſuperius
expoſui, tum etiam, quia mobile, cum ſignificet motum, ſeu mobilitatem quæ eſt paſ-
ſio quædam phyſica, non poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti, nam paſſio vna cum ſubiecto fa-
cit ens per accidens, & poſterior eſt ſubiecto, ita vt citra paſſionem ſubiectum poſſit per-
fectè cognoſci ſecundum quidditatem ſuam, & poteſt paſſio demonſtrari de ſubiecto ſuo,
ſicut mobile de ente naturali demõſtrari poteſt, hoc modo: Omne ens quod habet in ſe prin
cipium motus & quietis, eſt mobile, ſed omne ens naturale eſt tale, ergo eſt mobile. Hæc au
tem omnia repugnant rationi formali alicuius ſubiecti. Præterea, quod non poſſit eſſe ſubie
ctum Phyſicæ corpus mobile, ſic oſtendunt, nam Angeli ſunt mobiles motu phyſico, qui ta
men non ſunt corpora; Angelos autem moueri poſſe ex vno loco ad alium, tametſi latuit Ari
ſtotelem, tamen nos, qui Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuti ſumus, ex ſacris litteris cer

tum

A tûm, atque perſpectum habemus. Hæc illi.

Sed tres ob cauſas non probatur nobis hæc ſententia. Primò, quia ſicut ſupra docebamus mobile non bene coniungi cum ente, quia multo latiùs patet ens, quàm mobile, ſic nunc contra iſtos dici poteſt, mobile nō bene ac propriè congruere cum ſnbſtantia, ſiquidem non omnis ſubſtantia eſt mobilis motu phyſico. Deinde, falsò exiſtimant, eos qui ponunt ſubiectum Phyſicæ corpus aut ens mobile, vſurpare ipſum mobile, pro paſſione aliqua phyſica, ac non potins per id vocabulum ſignificare velle idem quod ipſi vocant naturale, hoc eſt, id quod habet in ſe principium motus & quietis: non ſecus atq; cum dicimus, animal rationale eſſe definitionem hominis, non ſumimus rationale, pro quadam poteſtate ratiocinandi, quæ eſt qualitas accidentalis, ſed eo vocabulo innuimus atq; denotamus proprium gradum & differentiam eſſentialē hominis. Poſtremò, falſum eſt Angelos eſſe mobiles motu phyſico: etenim motus Angeli, vel potentia paſſiua eius ad motum, non poteſt a Phyſico, non dico ſcientificè comprehendi, ſed ne coniectura quidem aut ſuſpitione aliqua percipi. B Præterea, ſi Angelus mouetur phyſicè, ergo vel ab alio vel a ſe, ſed non ab alio, vt clarum eſt, nec a ſe, quia haberet duas partes, quarum vna moueret, altera moueretur: niſi forte dicant ſecundum idem mouere, & moueri, quod ſimpliciter abſurdum eſt. Deinde, ſi Angelus mouetur phyſicè, ergo habet in ſe principium motus, ſed quæ ſunt huiuſmodi, per ſe ac ſimpliciter pertinent ad ſcientiam naturalem; hanc enim regulam reliquit nobis Ariſt. 2. Phy. tex. 71. ad dignoſcendas eas res quæ cadunt ſub ſcientiam Phyſicam; ab his quæ non pertinent ad ipſam, quæcunq; inquit, mouent & mouentur, quoniam habent in ſe principium motus quod eſt natura, ſunt verè phyſica, & propriè pertinent ad ſcientiam naturalem. Neceſſe igitur eſt Schotiſtas cōfiteri Phyſici eſſe, agere de Angelis ſimpliciter, & vt vocant, quiditatiuè. Ad hęc, ſi Angelus phyſicè non eſt in loco, nec poteſt moueri phyſicè ſecundum locum, ſed non eſt phyſicè in loco; nam quod ſic eſt in loco, coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietatis habet quas de loco phyſico tradit Ariſt. in 4. lib. Phyſico. Adde, quòd cum Angelus ſit ſubſtantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem C ad locum phyſicum nec ad motum. His accedit quòd Ariſtoteles in 6. lib. Phys. probat omne mobile phyſicum eſſe diuiſibile & habere partes quantitatiuas; & alio loco confirmat cuncta quæ mutantur phyſicè, habere materiam, & nullum indiuiſibile poſſe moueri phyſicè ſecundum locum. aliud igitur eſt Angelos moueri ex vno loco ad alium, quod neq; nos neq; vllus Theologus negabit; & aliud eſt Angelos moueri ſecundum locum phyſicè eo nimirùm modo quo mouentur mobilia phyſica, quod plærîq; omnes Theologi inficiantur.

Refellitur ſecūda opinio.

Angelos moueri ſecundū locum, non phyſicè nec modo phyſico, probatur multis argumentis.

Quidam recentiorum Philoſophorum, faciunt materiam Phyſicæ, ſubſtantiam ſenſibilem, moti verbis Auerrois quæ ſcripta ſunt ab eo in prologo Phyſico, vbi ait ſubiectum huius artis non eſſe aliud quàm res ſenſibiles; Sed hi ſi volunt ſubſtantiam ſenſibilem, quatenus eſt ſenſibilis eſſe materiam Phyſicæ, dupliciter errant; primùm quia ex eo fieret, vt libri de Anima continerent vniuerſam Phiſiologiam; nam ſi bona eſt ratiocinatio Ariſt. qua ipſe vtitur in 1. de Partibus animalium cap. 1. ad oſtendendum ſcientiam animæ intellectiuæ non pertinere ad Phyſicam quæ ſic habet. ſi Phyſicus ageret de intellectu, ſimiliter etiam D deberet agere de omni intelligibili; ergo pari ratione liceret nobis in præſentia ſic argumentari: in libris de Anima agitur de ſenſu ergo ibidem debet tractari de omni ſenſibili quà ſenſibile eſt, ſed eſſe ſenſibile ſecundū illos eſt ratio formalis ſubiecti Phyſicæ, ergo libri de Anima continent vniuerſam materiam Phyſicæ, ac proinde tot:m ſcientiam naturalem. Deinde, ſi eſse ſenſibile, eſt ratio & cauſa cur aliquid ſubijciatur ſcientiæ naturali, ergo cui talis ratio per ſe conueniet, id per ſe ac ſimpliciter tractabitur in Phyſica, cui verò competet ſecundum quid atq; per accidens, id quoq; per accidens & ſecundum quid pertinebit ad Phyſicam; ſed eſse ſenſibile, per ſe conuenit accidentibus, per accidens autem ſubſtantiæ (vt clarum eſt ex his quæ traduntur in 2. lib. de Anima textu. 65.) Phyſicus igitur per ſe aget de accidentibus, per accidens autem de ſubſtantia, quod perſpicuè falſum eſt. Adde, quòd ſubiectum Phyſicæ, oportet eſse quidpiam abſolutum, cuius ratio formalis non poteſt eſse, vt vocant, reſpectiua, ſed eſse ſenſibile habet in ſe reſpectū & relationē ad aliud, ergo nō poteſt eſse propria ratio ſubiecti Phyſicę. Neq; verò debuit eos mouere auctoritas Auerrois, quippe qui non tā ſubtiliter de re ipſa loquens variè deſcripſit materiā Phyſicæ, vt ſuprà diximus.

Tertia opinio quòd ſit res ſenſibilis, refellitur.

Quarta opinio, ſubiectũ eſſe, res generabiles & corruptibiles.

Non deſunt etiam qui putent ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe res generabiles & A
corruptibiles; quàm opinionẽ corroborant his duobus argumentis Primum eſt hoc: Ariſt.
in octo libris Phyſicis tradit principia & affectiones cõmunes omniũ rerũ naturaliũ; ſed non
exponit niſi principia & affectiones rerũ corruptibilium; ergo in Phyſica tantùm agitur de
rebus corruptibilibus: Maiorem ita probant, Ariſt. initio Phyſicæ proponit ſe velle tractare
de principijs maximè vniuerſalibus, idemq; præcipit tum ibi, tum in primo de Partibus ani-
malium cap. 1. priùs explicanda eſſe quæ ſunt cõmunia quàm quæ ſunt propria, & quę ſunt
magis vniuerſalia quàm quæ minùs. Deinde, ſi in octo libris Phyſicis non tractantur princi-
pia communia omnium rerum naturalium, ergo aut traduntur alibi, aut nuſquam; manca
igitur & imperfecta eſſet doctrina Ariſt. alibi verò nec Ariſt. egit, nec potuit agere ſine vitio:
Etenim doctrina talium rerum poni ac explicari debuit in veſtibulo Philoſophiæ naturalis.
Minorem autem confirmant hoc modo. Ariſt. in 1 Phyſicorum agit de materia, forma &
priuatione, quę tria propriè non inſunt niſi in rebus corruptibilibus; nam quibus rebus pri
uatio accidit, in eas neceſſariò aliquando cadit interims. Præterea, hoc apertiſſimè decla- B
rat Ariſt. in 1. Phy. tex. 68. vbi quaſi faciens epilogum eorum quæ antè docuerat, ait ſe dixiſſe
de principijs eorũ quę generãtur & corrumpuntur. Poſtea, in 2. Phy. definit naturam eſſe prin
cipium motus & quietis; quam definitionem perſpicuum eſt non conuenire niſi in naturam
corruptibilem, cæleſtis enim natura ſempiterno & irrequieto motu cietur. Ad hæc; motus
eſt actus entis in potentia, & circumſcribitur duobus terminis, quorum vnus dicitur termi-
nus a quo, alter ad quem, quod de motu cæli verè dici non poteſt. Ad extremum, eſſe in lo-
co & in tempore, tantummodo competit in res corruptibiles, ergo &c. Alterum verò argu-
mentum quo hanc opinionem cõmuniunt eſt hoc; Tota Phyſiologia occupatur & cõſumi-
tur in explicandis rebus corruptibilibus, exceptis modò duobus libris de Cælo, in quibus ta
men non agitur de cęlo per ſe, nec vt eſt ſpecies ſubiecti Phyſicæ, ſed quatenus eſt principiũ
mouens ac efficiens rerum corruptibilium. quod ita eſſe ex eo perſpicuum eſt quia eiuſdẽ
eſt tractare de forma atq; de materia alicuius rei, vt docet Ariſt. in 2. Phy. a 21. ad 26. quare ſi
Phyſicus ageret de materia cæli, eundem quoque oporteret diſſerere de forma eius quæ eſt C
intelligentia, quod palam eſt & ab Ariſt. doctrina, & a veritate plurimùm abhorrere. Non
igitur Phyſicus conſiderat cælum niſi prout eſt cauſſa mouens & efficiẽs rerum ſublunariũ.

Refutatur 4. opinio.

Horum ſententia licet in ſpeciem probabilis ſit, tamen ſi bene perpendatur, falſa eſt.
Primùm, quoniam Ariſt. 3. de Cælo tex. 1: in 8. Metaph. tex. 12: & in 12. Metaph. tex. 5: &
in primo de Partibus animalium cap. 5. numerat cælum inter ſubſtantias naturales, & vult
ſcientiam eius, phyſicam eſſe: Vnde, cùm in 12. Metaph. tex. 5. tripartitò diuiſiſſet ſubſtan-
tiam, in mobilem & immobilem, rurſus mobilem in ſempiternam & corruptibilem, inquit
ſubſtantiam mobilem, ſiue fuerit æterna ſiue corruptibilis, pertinere ad Philoſophum natu-
ralem, immobilem autem minimè. At ſi cælum tantummodo pertinet ad Phyſicum, vt eſt
principiũ mouens & efficiens, cur Ariſt. cælum refert ad ſcientiam naturalem, intelligentias
autem minimè, cùm ſint etiam ipſæ cauſæ mouentes, efficientesq; rerum naturalium? De-
inde, in 2. Phy. tex. 71. Ariſt. ait quæcunq; mota mouent, ſiue corruptibilia ſint ſiue incorrupti
bilia, eſſe phyſica & ſpectare ad negocium phyſicum, ſed cælum mouet & mouetur, ergo &c. D
Amplius, Ariſt. in lib. de Cælo, non tantùm agit de cælo, vt eſt principium harum rerum infe
riorum, ſed abſolutè, & vt loquuntur nunc Philoſophi, quidditatiuè; demonſtrat enim na-
turam cæli diuerſam eſſe a naturis elementorum, eamque ingenerabilem atq; incorruptibi-
lem; nec vſquam indicat quidditatiuam cognitionem cęli requirendam eſſe ex alia ſcientia.
Præterea, cælum habet naturam quæ eſt principium motus vt docet Ariſtoteles 1. lib. de Cę-
lo, tex. 5. propria item operatio eius, quæ eſt motus circularis, eſt plane phyſica, ergo cęlum
erit corpus phyſicum. Poſtremò, ſi perfecta cognitio cęli non traditur a Phyſico, a quo igi-
tur petenda eſt? Nunquid a Mathematico? Atqui Aſtronomus, qui vnus de cunctis Mathe
maticis ſolùm verba facit de cęlo, non perſcrutatur ſubſtantiam eius, vt egregiè oſtendit Sim
plicius in 2. Phy. ſuper tex. 18. Num a Metaphyſico? Sed neque Ariſt. talem ſcientiam dedit
in ſua Metaphyſica, nec ibi profitetur aut ſignificat eiuſmodi doctrinam eſſe Metaphyſicam.

Solutio rationum quartæ opinionis.

Cæterùm diſſoluamus rationes ipſorum. Ad primam reſpondeo, in primo libro Phy-
ſicorum ſolùm tradi principia rerum generabilium, in lib. autem de Cęlo declarari princi-

pia

A pia cæli; cauſa autem, cur non primùm dederit principia communia vtriſque rebus corruptibilibus nimirum, & cælis, duplex afferri poteſt, vna eſt quoniam corpus naturale analogicè dicitur de cælo & rebus ſublunaribus non autem vniuocè, ſaltem loquendo phyſicè; analogum autem, ſeu (vt cum Ariſtotele loquar) id quod dicitur ab vno ad vnum, non ſignificat naturam aliquam diuerſam ab analogatis, ſed proximè ſignificat omnia analogata, vnũ tamen eorum principaliter, alia verò prout ſunt aliquo modo affecta ad illud & habent ordinem ſeu proportionem quandam ad ipſum; Ex quo fit, vt bene declarato principali analogato, facilis ſit cognitio & reliquorum analogatorum; & ipſius analogi quod eſt commune omnibus. Quamobrem vſuuenit, vt Ariſtoteles & alij Philoſophi, interdum poſthabito communi analogo, præcipuè cõmorentur in explicando principali analogato: Vnde Ariſt. in libris Metaphyſicis pauca ſcripſit de accidente, de ente verò, pauciſſima, ſed omnem operam ſuam contulit ad docendam, explanandamque ſubſtantiam quę eſt principale analogatum entis. Altera cauſſa eſt, quoniam pauciſſima ſunt communia cælo & rebus corrupti-
B bilibus. quanto enim interuallo diſtant inter ſe, materia, forma, motus, locus, denique menſura durationis corporum cęleſtium, atque corruptibilium? Quamobrem quoniam ea quę videntur eſſe communia, perpauca ſunt, eaque perobſcura & perdifficillia cognitu, niſi antè perſpectam habeamus naturam vtriuſq; corporis, ideo ſatius fuit quæ propria ſunt vtriuſq; corporis, ſeorſim & diſtinctis operibus edocere; quemadmodum videmus factum fuiſſe ab Ariſt. Exorſus autem fuit ſcientiam naturalem a doctrina rerum corruptibilium, quoniam hæc facilior eſt ad perdiſcendum, multumq; adiumenti præbet ad peruestigandam & cognoſcendam naturam cæli. Ad ſecundam rationem; dicendum eſt ipſos falsò exiſtimare intelligentiam eſſe veram formam cæli, cùm ſit tantùm forma (vt aiunt) aſſiſtens, non autem dans eſſe cælo; quod luculenter confirmarem, niſi hoc alienum videretur instituto noſtro (ptinet enim talis diſceptatio ad lib. de Cęlo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nõ nihil attingemus: Verùm quia ſatis ſuperque alienas opiniones refutauimus, reſtat vt ſententiam noſtram deinceps exponamus.

C

Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale, quæ magis probatur.

CAP. III.

MIHI quidem probatur maximè, & ad veritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſior, opinio Auicennæ, Linconienſis, Alberti, Egidij, & aliorum grauium atque præſtantium Philoſophorum, qui exiſtimant ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe corpus mobile ſeu naturale; Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perſpecta explorataque ſit, quædam antè declaranda ſunt. Primùm igitur ſciendum eſt, triplex eſſe corpus, vnum phyſicum, alterum mathematicum, tertium autem metaphyſicum: etenim trina dimenſio, quæ continet longitudinem, latitudinem & craſſitiem,
D & propter quam aliquid eſt atque nominatur corpus, tribus modis conſiderari poteſt, vel præciſè & ſeorſim ab omni materia, & ſic facit corpus mathematicum: vel vt ineſt in ſubſtantia compoſita ante motum, & qualitates ſenſibiles, atque hoc modo conſtituit corpus metaphyſicum; nam ſi metaphyſicus ſpeculatur decem categorias, neceſſe eſt eum quoque agere de ſubſtantia compoſita & de quantitate; ex quo neceſſariò efficitur, vt tractet etiam de corpore: vel vt eſt affectio ſubſtantiæ mobilis & ſenſibilis, neceſſaria cùm ad ſuſcipienda ſuſtinendaque cætera accidentia, tum ad exercendos motus & actiones naturales; atq; propter huiuſmodi quantitatem ſic affectam, appellatur corpus phyſicum; qua ſignificatione corporis, nos in præſentia vtimur, cùm facimus ſubiectum Phyſicæ corpus mobile. Sed dicet aliquis, neque Auerr. neque Ariſt. agnoſcere hoc noſtrum corpus metaphyſicum; illum quidem, quia in 3. Metaph. com. 17. ſcribit duplex tantummodo eſſe corpus, phyſicum & mathematicum: hunc autem quoniam 3. Phy. tex. 40. & item alijs locis innuit ſolùm duo genera corporum, vnum intelligibile, hoc eſt mathematicum, alterum ſenſibile, hoc eſt phyſicũ; Et in 2. de Anima tex. 3. ait corpora naturalia eſſe principia aliorum corporum, quod verum

Pulchra doctrina de analogo, ſeu eo quod dicitur ens ab uno ad unum.

Triplex uel quadruplex conſideratio corporis, Phyſica, Mathematica & Metaphyſica.

Dubitatio.

non eſſet ſi exiſteret aliquod corpus metaphyſicum, hoc enim non eſſet poſterius corpore A
phyſico,ſed potius eſſet natura prius. Verùm,huic dubitationi occurri poteſt ad hunc mo-
dum; non poteſt negari quin(vt antea diximus)triplex ſit & ad tres ſcientias pertinens con-
ſideratio corporis,ſed Ariſt.& Auerr.partim quia corpus metaphyſicum, & phyſicum re nõ
differunt,partim ſequuti communem modum loquendi vſitatum in ſcientijs, tãtùm faciũt
duplex corpus,vnum.phyſicum,alterum mathematicum. In 2.autem lib.de Anima Ariſt.lo-
quitur de corporibus quæ reuera exiſtunt,& ſub ſenſus noſtros cadunt,non quæ ſola cogita-
tione cohęrent,cuiuſmodi eſt corpus metaphyſicum & mathematicum. Illorum autẽ cor-
porum quæ exiſtunt in natura,duo genera ſunt,vnum naturale,vt lapis & planta,alterum ve-
rò artificioſum,vt menſa,vel lectus;& quia formę artificiales habent pro ſubiecto in quo in-
hærent & a quo ſuſtentantur,ipſum corpus naturale, idcirco Ariſt.ait corpus naturale eſſe
principium,videlicet tanquam materiã aliorum corporum,nimirum artificialium.Eſt quo-
que quarta conſideratio corporis prout eſt artificiale; nam quantitas, vt variè figuratur &
determinatur per artem mechanicam,facit corpus artificiale quod prioribus tribus poſte- B
rius eſt,& vocari poteſt corpus artificioſum. Deinde,memoria repetendum eſt id quod ſu-
pra diximus,cùm diſcuteremus opinionem Schoti, illud vocabulum(mobile) non ſignifica-
re aliquam paſſionem, nam paſſio ſubiecti, non poteſt eſſe ratio formalis eius, vt ibi oſten-
dimus,ſignificat igitur mobile,idem prorſus atq; naturale,& quod habet in ſe principium
motus. Cùm enim ille gradus & ratio corporis quę præcisè conſideratur a Phyſico,nobis
occulta ſit & careat proprio nomine; idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad
motum,qui eſt effectus & paſſio eius,cunctis notiſſima. Itaque apud nos idem omnino va-
lent hæc omnia,corpus mobile,naturale,habens in ſe principiũ motus,& ſi quod aliud no-
men eſt eiuſdem generis. Quocirca materiam Phyſicæ varijs nominibus deſignauit Auer-
roes. Nam in prologo Phyſicæ,ait eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles;at in 12.Me-
taphy.com.5.ſcribit eſse corpus mobile,& in 4.Metaphy.com.1.ens mobile;vt vel inde per-
ſpicuum ſit,non debere Philoſophum,vbi res manifeſta eſt, valde ſolicitum eſse de verbis;
pulchrè enim illud a Platone dictum eſt, ſi verba vbi opus eſt contemneremus, prudentia C
eruditioneque ditiores eſsemus. Ac his quidem poſitis,facilè & breuiter confirmari poteſt
opinio noſtra de ſubiecto Phyſicæ,hoc modo; Illud eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ, cuius
quæcunque per ſe tractantur in ſcientia, ſunt vel principia, vel paſſiones, vel ſpecies, hæc.n.
tria,vt eſt in 1.Poſt.omnis ſcientia perſcrutatur circa ſubiectũ ſuum, ſed tale eſt corpus mo-
bile,ergo &c.In promptu eſt Minoris probatio; nam materia,forma & natura,ſunt proxima
principia corporis mobilis; Item quantitas,motus,locus & tempus,ſunt affectiones natura-
les,quę per ſe ac primò conueniunt corpori mobili; denique,cęlum,elementa,mixta,inani-
ma,ſtirpes,animantes,homo,ſunt ſpecies corporis mobilis. Adde,quòd mobile ſeu natu-
rale,propriè & (vt vocant) adæquatè, nec enim, nec alij ſubiecto conuenit præterquam cor-
pori.quod quia ſuprà fuſius explicuimus,hoc loco ſimpliciter & breuiter attingimus. Ma-
neat igitur, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile ſeu naturale.

Solutio dubitationis.

Demõſtratio quòd ſubiectum Phyſicę ſit corpus mobile uel naturale.

Ponuntur decem dubitationes.

Sed ex his quæ de ſubiecto Phyſicæ dicta ſunt, exiſtunt nonnullæ dubitationes quas
nunc enodare oportet. 1. Dubitatio. Cur facimus tantùm ſubiectũ Phyſicæ corpus mo- D
bile,& non addimus etiam,vt ita loquar,quieſcibile? cùm natura definiatur eſſe principium
motus & quietis? 2. Cur dicimus corpus mobile,& non mouens, cùm mouere ſit nobi-
lius quàm moueri? 3. Cur non ponimus ſubiectum Phyſicæ, corpus quantum, vel
figuratum? nam ſicut neceſſe eſt omne corpus naturale aliquo motu præditum eſſe, vt ſcri-
bit Ariſt.1.de Cælo tex.57.ſic etiam debet eſſe affectum quantitate, & figura. 4. Phyſicus
agit de intelligentijs,vt videre eſt in 8.Phy.agit item de formis tam ſubſtantialibus quàm ac-
cidentarijs, harum autem rerum nulla eſt corpus mobile,ergo &c. 5. Ariſt.in 1.Phy.tex.
11.ait ſupponendum eſſe ea quæ natura conſtant,aut omnia,aut quædam moueri; ergo his
verbis innuit eſſe aliquas res naturales quæ non ſint mobiles,non igitur erit adæquatum ſu-
biectum Phyſicæ,corpus mobile. 6. Corpus mobile continet res generabiles & corrupti-
biles, ſed huiuſmodi rerum non poteſt eſſe ſcientia; etenim Ariſt.ſcribit in 1.Poſt.tex.21.&
22.res corruptibiles,neque ſub demonſtrationem neq; ſub definitionem cadere poſſe,qui-
bus duobus inſtrumentis omnis ſcientia perfecta continetur. 7. Multa tractat Ariſt.in li-
bris

A bris Philoſophiæ naturalis, quæ non videntur attinere ad corpus mobile, quin etiam ei repugnare, cuiuſmodi ſunt caſus, fortuna, infinitum & vacuum. 8. Meritò etiam dubitari poteſt, an cognitio rerum naturalium quam nobis reliquit Ariſt. ſit vere ſcientia? 9. Si ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, ergo Phyſicus non conſiderabit res niſi prout habent reſpectum ad motum, quare non erit Phyſici conſiderare puras quidditates rerum naturalium; nam quidditas, exempli cauſſa, hominis præciſè ſumpta, non includit motum neque reſpectum ad motum, ad rationem enim quiditatiuam eius quod eſt ens abſolutum & ſubſtātia, non poteſt vllo modo pertinere vel accidens vel reſpectus aliquis; quod ſi Phyſicus nō conſiderat tales quiditates, vix dici aut fingi poteſt, a quo alio cognoſci aut declarari debeant. 10. Si ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, ergo Aſtrologia & Medicina erunt partes Philoſophiæ naturalis, quoniam tractant, illa quidem de cælo, hæc autem de humano corpore, quæ ſunt ſpecies corporis mobilis. Verùm ad has obiectiones facilè reſponderi poteſt ad hunc modum.

Solutio dubitationum.

B Ad 1. Rñdemus, Quia oē corpus naturale eſt mobile, non tñ omne capax eſt quietis, vt in cælo manifeſtum eſt, & quia motus eſt veluti habitus, quies autem tanquam priuatio, priuatio autem ex habitu cognoſcitur, idcirco diximus corpus mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ, non addentes quieſcibile. Huc accedit, quod Ariſt. in 8. Phy. tex 28. ait motū eſſe quiddam magis phyſicum, quàm quietem, his verbis ſcribens, *Fere autem & omnia dicere moueri, falſum quidem eſt, minus autem hoc præter methodum, poſita eſt enim natura in naturalibus principium, ſicuti motus & quietis, tamen phyſicum magis eſt motus*. Addunt præterea quidam, motum eſſe perfectiorem quiete; quod in corporibus quidem animatis verum eſt, non autem in ſimplicibus vt ſunt elementa, quorum perfectio non eſt motus, ſed potius quies in ſuo loco naturali. Vnde Auerr. 4 libro de Cælo ait definitiones corporum ſimplicium quæ aſſignantur per quietes, eſſe perfectiores, quoniam declarant naturalem ſtatum, & diſpoſitionem talium corporum; corpus enim ſimplex ideo mouetur quia eſt extra ſuam naturalem diſpoſitionem, & ideo mouetur, vt motu perueniat ad ſuum locum in quo quie-

C ſcat, itaq; quies eſt finis motus. Ad 2. Res aliqua non dicitur aut eſt naturalis, quia mouet naturaliter, alioquin intelligentiæ eſſent res naturales & phyſicæ, quippe quæ cælum moueant motu phyſico, ſed vocatur aliqua res naturalis, propterea quòd naturaliter mouetur; etenim natura definitur eſſe cauſa vt id in quo ineſt, moueatur & quieſcat: Vnde Ariſt. in 2. Phy. tex. 71. ait duplex eſſe ſe mouens phyſicè, vnum quod etiam mouetur, alterum quod mouet & non mouetur, illud & phyſicum eſt & pertinet ad ſcientiam naturalē, hoc autem minimè. Ad 3. Licet quantitas & figura ſint affectiones communes omnium rerū naturalium, tamen non ſunt ita phyſicæ vt motus, neq; ita declarant naturam cuiuſq; rei naturalis. Quamobrem Ariſt. ex varietate motuum naturalium ſolet indagare varios gradus & ordines rerum naturalium. Ad 4. Phyſicus agit de intelligentijs, non abſolutè, ſed vt mouent phyſicè orbes cæleſtes, formæ autem ſubſtantiales & accidentales, & ſi non ſunt corpora mobilia, tamen ſunt principia vel affectiones eius: neq; enim oportet quæcunq; tractantur in ſcientia eſſe ſpecies ſubiecti, ſed vel ſpecies, vel principia, vel paſſiones eius. Ad

D 5. Ariſt. non ſubiunxit illa verba (aut quædam) propter polos mundi, aut centrum, aut animam rationalem, aut formas ſubſtantiales, ſeu accidentales, in quibus non videtur ineſſe motus; quoniam prædictæ res non conſtant natura, vt ipſe ibi dicit, hoc enim proprium eſt corporum, neq; illud dixit quaſi dubitaret an eſſet aliquod corpus naturale quod non eſſet mobile, id enim apud ipſum eſt impoſſibile. Sed Ariſt. pronuntiauit illa verba, quia licet omnia corpora naturalia ſint mobilia, tamen hoc apertiſſimum eſt in quibuſdam, vt in animalibus & cælo, in alijs verò ſubobſcurum eſt, vt in elemento terræ; ſatis autem erat Ariſt. ad oſtendendum non poſſe demonſtrari motum eſſe, docere per ſe manifeſtum eſſe aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium vt ſunt corruptibiles, hoc eſt vt ſunt ſingulares, non eſt ſcientia, tamen in huiuſmodi rebus, intellectus noſter reperit prædicata quædam vniuerſalia & neceſſaria, quæ colligit & reuocat ad rationem ſcientiæ; etenim licet homo ſit corruptibilis, tamen hoc ipſum, nimirum hominem eſſe corruptibilem, eſt quidpiam incorruptibile; ſimiliter, Petrum ſedere, eſt contingens, tamen illud eſſe contingens, eſt neceſſarium, res item ſublunares ſunt mutabiles, ſed ipſas eſſe mutabiles, eſt prorſus

Quomodo ſit ſcientia rerum corruptibilium.

ſus

ſus immutabile;& quamuis res naturales non ſemper ac perpetuò contingant eodem planè A
modo, ſed interdum a naturali ſtatu & ordine ſuo deficiant, tamen hoc ipſum non fugit, aut
latet Phyſicum: etenim Phyſicus docet rerum caducarum atq; mortalium hoc eſſe ingeniũ
vt licet fere ita eueniant, tamen aliquando a fine & ſcopo ſuo naturali aberrent; quod, quo
modo, quando, cur, aut in quibus rebus contingat, idem Phyſicus verè ac diligenter expla-
nat: ita fit, vt res naturales per ſe quidem ſint commutabiles, & nõ neceſſariæ, tamen quod
de huiuſmodi rebus Phyſicus nos docet, eſt penitus neceſſariũ atq; immutabile. His con-
ſentanea ſunt quæ ait D. Tho. 1. p. q. 86. ar. 3. ſcribens ſi conſiderētur rationes vniuerſales
rerum ſenſibilium, omnes ſcientias eſſe de neceſſarijs, nedum Phyſicam. Ad 7. Phyſicus
in docenda Philoſophia naturali (id quod etiam in alijs diſciplinis tradendis eodem modo
contingit) quædam tractat per ſe, hæc autem ſunt vel principia, vel ſpecies, vel affectiones
ſubiecti adæquati, alia tractat per accidens, demonſtrans ea falſa eſſe, & redarguens eos qui
de talibus rebus male ſentiunt, cuius generis ſunt quæ diſputantur ab Ariſt. de caſu, & for-
tuna, vacuo, & infinito; nonnulla etiam ſub aliena perſona vel Metaphyſici, vel Mathemati- B
ci, a Phyſico pertractantur; diſputatio enim de vno, & ente aduerſus Parmenidem in 1. lib.
Phyſicorum, Metaphyſica eſt: quæ autem de continuo Ariſt. in lib. 6. diſſerit, non tam redo-
lent doctrinam Phyſicam quàm repreſentant abſtractionem Mathematicam. Deniq; mul-
ta vel digrediendi, vel ornandi & amplificandi cauſſa intexuntur in tractandis diſciplinis

An Phyſicæ doctrina quã nobis reliquit ſcriptam Ariſtoteles, poſſit appellari ſcientia.

quæ videntur eſſe remota & aliena proprio ipſarum inſtituto. Ad 8. Doctrina rerum na-
turalium quam nobis ſcriptam reliquit Ariſtoteles, ſi quis velit bene ſentire & propriè lo-
qui, non poteſt dici abſolutè & in totum ſcientia. Primùm, quia æternitas materiæ, motus,
mundi, intelligentiarum, neceſſitas Dei in agendo, finita virtus eius, & id genus alia, quæ
ſunt præcipua fundamenta, atq; firmamenta Philoſophiæ Ariſtotelicæ, perſpicuum eſt falſa
eſſe. Ex quibus principijs falſis, cum ab eo texatur & nectatur magna quædam ſeries alia-
rum rerum, neceſſe eſt magnam partem Phyſicæ Ariſt. non eſſe ſcientiam. Deinde, eas res
quæ veræ ſunt, plerumq; leuiter ac molliter tractat, non eas confirmans firmis neceſſarijsq;
rationibus, ſed tantùm Dialecticis ac probabilibus, vt ipſemet Ariſtoteles conſiteri videtur, C
libro 2. de Cælo, textu 17. & 60. cum igitur pars Phyſicæ Ariſtotelis ſit falſa, pars autem to-
picam tantùm & probabilem doctrinam continens, non poteſt Phyſica Ariſtotelis ſimplici-
ter & abſolutè appellari ſcientia. Verùm, ne ingrati videamur in principem & parentem
Philoſophiæ, conſtanter affirmamus, eum præter cæteros Philoſophos, dignum eſſe laude
& admiratione, eiuſq; diſciplinam longè præferendam eſſe doctrinis aliorum Philoſopho-
rum. Primùm, quia vnus Ariſt. plura ſcripſit de rebus naturalibus, quã oẽs alij Philoſophi
ſimul, quorũ extẽt opa; Deinde, quia vſus eſt meliori methodo; tũ q̃m adhibuit genus oratio-
nis maximè accommodatum ad tractandas & docendas res philoſophicas: Ad hęc, quo-
niam primus fere in declarandis rebus naturalibus omnia quatuor genera cauſarum tam
prima & remota, quàm proxima, patefecit, & vnamquamq; rem declarauit non ex commu
nibus & alienis principijs, ſed ex proprijs atq; germanis cauſis. Poſtremò, cum tam multa,
& tam varia ſcripſerit, minimè tamen omnium Philoſophorum a veritate aberrauit: Et qui
ſunt errores eius, hi nec multi ſunt, nec ita ridiculi & abſurdi, ut aliorum Philoſophorum. D

An Metaphyſicus conſideret quiditates omnium rerum in particulari.

Ad 9. Dubitationem hoc modo reſpondendum eſt. Cùm ponitur ſubiectum Phyſicæ
corpus mobile, non ſic intelligendum eſt, vt putemus Phyſicum non aliter conſiderare res
naturales quàm prout habent reſpectum ad motum, ſed quia omnium rerum naturalium
quiditates ſunt huiuſmodi, vt ipſas neceſſariò ac per ſe conſequatur motus: & quoniam
Ariſt. per motum inueſtigat eſſentiam rerum naturalium, & cùm non præſto adſunt diffe-
rentiæ eſſentiales, quæ profectò magna ex parte nos latent, earum loco adhibere conſueuit
proprios motus & operationes naturales, idcirco Philoſophi ſtatuerunt materiam Phyſicæ
corpus mobile, ſignificantes per mobile, non reſpectum ad motum, ſed rationem & gra-
dum eſſentialem corporis, ex quo per ſe oritur motus, & reſpectus ad motum, ita vt eas om
nes res comprehendat ſubiectum Phyſicæ, quę per ſe ſunt phyſicè mobiles, atq; mutabiles.
Non eſſe autem Metaphyſici perſcrutari quiditates rerum naturalium, vt quibuſdam viſum
fuit, ex his quæ mox dicam perſpicuum erit. Primò, Ariſt. in 1. Metaphy. cap 2. ait ſapien-
tem omnia noſſe, non ſingulariter, ſed vniuerſaliter: & in 11. lib. ſum. 2. cap. 2. ita ſcribit.

Philoſophia

A *Philoſophia verò de particularibus quidem prout vnicuiq; horum aliquid accidit, non conſiderat,*
circa verò ens prout ens, vnũquodq; horum ſpeculatur: Deinde, falſum eſſet ſubiectum Meta
phyſicæ eſſe ens prout ens, quod tamen pluſquam millies inculcat Ariſt. in libris Metaphy.
Etenim Metaphyſicus ſi cognoſceret quiditates rerum naturalium, conſideraret hominem
non ſolùm, vt eſt ens, ſed vt eſt homo, & leonem item, idemq; contingeret in alijs rebus.
Præterea, rueret ea diſtinctio ſcientiarum ſpeculatiuarum, quam Ariſt. in 6. Metaph. tra-
dit & colligit ex diuerſa definiendi ratione. Ad hæc, in libris Metaphyſicis Ariſt. non expli-
catur ſcientia quiditatum naturalium, ſed in 7 lib. Metaphy. vniuersè tantum agitur de qui-
ditate, nuſquam autem de quiditatibus phyſicis, ergo hoc eſt indicio, eiuſmodi quiditatum
cognitionem non eſſe metaphyſicam. Amplius, reliquæ ſcientiæ ſuperuacaneæ eſſent, nam
perfectiſſima cognitio ea eſt, qua cognoſcitur quiditas rei, vt eſt apud Ariſt. in 3 Metaph. tex.
3: & 7. lib. tex. 4. hæc autem cognitio quiditatum omnium rerũ, eſſet Metaphyſicæ, ergo &c;
Quod ſi quis dicat, reliquas ſcientias ſpeculari paſſiones earum rerum, quarum Metaphyſi-
B cus contemplatur quiditates atq; hac ratione locum aliquem relinqui cæteris ſcientijs, hic
profecto vehementer fallitur; eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare cauſam & effectum,
principium & concluſionem, medium & extrema demonſtrationis, vt ex his quæ ſcribun-
tur ab Ariſt. 1. Poſt tex. 20. & 23. conſpicuum eſt; ſed quod quid eſt, eſt cauſa paſſionum, eſt
caput ſcientiæ, eſt principium atq; medium demonſtrationis, ergo non poteſt conſideratio
definitionum vel quiditatum pertinere ad Metaphyſicam, & conſideratio paſſionum quæ
fluunt ex illis quiditatibus, ad alias ſcientias. Et in 2. lib. Phy. tex. 17. ait Ariſt. *Inconue-*
niens eſſe ſi Phyſicus ſcit quid ſit ſol & luna, nullum autem accidens eorum determinat. ſignifi-
cans his verbis, vtrumq; declarandum eſſe ab eadem ſcientia. Item, hoc pacto aliæ omnes
ſcientiæ ſubalternarentur Metaphyſicæ, quod ſupra exploſum eſt: Nam principia demon-
ſtrationum, quæ ſunt definitiones, ſupponerentur ex Metaphyſica, ſicut facit Perſpectiua
reſpectu Geometriæ. Dicitur autem Metaphyſicus tractare ipſum quod quid eſt omnium
rerum, non quidem ſpeciatim, ſed vniuersè, vel quia tractat ea quæ attingunt quiditates om
C nium rerum, vti ſunt, ens, ſubſtantia, vel accidens, actus, & potentia; vel quia docet quale
eſſe debeat ipſum quod quid eſt, ex quibus rebus conſtet, quo pacto differat quod quid eſt
ſubſtantię, a quod quid eſt accidentis, vt videre eſt apud Ariſt. in 7. lib. Metaphyſicæ, vel quia
cùm ipſum quod quid eſt, ſit principium cuiuſlibet ſcientiæ particularis, ſupponitur in ea
vel declaratur leuiter per inductionem, ſicut ait Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 1. Si autem neceſ-
ſe ſit contra ſophiſtas tueri & confirmare ipſum quod quid eſt, & oſtendere id bene conſti-
tutum eſſe, id profecto iam pertinet ad Metaphyſicam. Sed dicet aliquis Ariſt. 4. Metaph. Dubitatio.
tex. 5 ſignificare primi Philoſophi eſſe ſpeculari de omnibus rebus etiam in particulari; nã
ſubdit, illius eſſe conſiderare an Socrates, & Socrates ſedens, ſint idem an diuerſa: Sed ad
hoc dicitur, ſententiam illorum verborum hanc eſſe, primum Philoſophum conſiderare il-
la prædicata tranſcendentia, idem & diuerſum, ita vt an Socrates, & Socrates ſedens ſint idẽ
an diuerſa, non poſſit cognoſci ſine doctrina Metaphyſicæ; hoc igitur quod de Socrate dici-
tur ab Ariſtotele, non ſimpliciter dicitur, ſed tantum exempli cauſa, nulla enim ſcientia, ne-
D dum Metaphyſica, conſiderat Socratem aut vllum aliud ſingulare.

Ad decimam Dubitationem licet reſpondere ad hunc modum. Et ſi de cælo agit Phyſi-
cus & Aſtrologus, tamen diſſimilis eſt vtriuſq; tractatio: differentiam autẽ Phyſicæ & Aſtro-
logiæ, pulchre tradit Geminus, cuius longam hac de re orationem refert Simplicius in 2.
Phyſicorum ſuper tex. 17. multa item Auerr. ſcribit, tum in 1. Metaphy. com. 19. tum in 2.
de Cęlo com. 57. Quorũ verba ſuperſedeo hic adſcribere, ne longior ſim in re minimè ne-
ceſſaria. Equidem reor inter Phyſicam & Aſtrologiam, ſex differentias conſtitui poſſe. 1.
differentia eſt hęc: Phyſica conſiderat ſubſtantiam cęli & aſtrorum an ſit ingenerabilis & in- Sex differentiæ inter Phy
corruptibilis, an ſit ſimplex vel compoſita, an ſit elemẽtaris an potius quinta quędam eſſen- ſicam & A-
tia; Aſtrologia autem hęc minimè conſiderat. 2. Phyſicus circa cęlum perſcrutatur omnia ſtrologiam.
genera cauſarum, vt an cęlum habeat cauſam efficientẽ nec ne, an habeat materiam, an in-
telligentia quę mouet ipſum, ſit anima & forma eius, quis ſit finis cęli & operationum eius;
quę res non cadunt ſub Aſtrologi contemplationem. 3. Aſtrologus de accidentibus cęli
maximè conſiderat magnitudinem, figuram, & motum, quatenus in his accidentibus repe-
riuntur

riuntur rationes quædã mathematicæ, v. g. ratio maioris, minoris, æqualis, diſtãtis, propin- A
qui, proportionis, ſeu proportionalitatis: Phyſicus autẽ peruestigans omnia cæli accidentia,
etiam ea quæ tractantur ab Aſtronomo, longè diuerſa ratione conſiderat, nimirum prout
fluunt ex natura cæli, prout congruunt illius ſubſtantiæ, prout ſunt neceſſaria illi ad opera-
tiones phyſicas perficiendas, deniq; prout ſunt coniuncta cum materia ſenſibili. 4. Aſtro-
logus non curat quærere & ponere veras cauſas & quæ conſentiant cum natura rerum, ſed
tantùm eiuſmodi per quas poſſit vniuersè, aptè & conſtanter rationem reddere eorũ omni-
um quæ apparent in cęlo; quo fit vt plęrumq; ſtatuat ea principia, quæ videntur pugnare cũ
natura & recta ratione, cuiuſmodi putantur eſſe eccentrici, epicicli, motus inęqualitatis &
trepidationis, & alia his ſimilia. de quibus vide quid ſentiat & ſcribat D. Tho. p 1. q. 32. ar.
1. in reſp ad ſecundum. 5. Phyſicus tametſi tractat eaſdẽ res atq; Aſtrologus, tamen ille de-
monſtrat eas a priori, hic autẽ ſępenumero a poſteriori; v. g. Phyſicus dicet terrã eſſe rotun-
dam, quia cum omnes partes eius ſint ęquè graues ac proinde appetant ęqualiter appropin-
quare centro, comprimunt & conglobant ſe in figuram rotundam; Aſtronomus autem di- B
cet terram eſſe rotundam, quoniam ecclypſis Lunę quę fit ob interpoſitum terrę, rotundè
& circulariter efficitur. 6. Si quando euenit vt ambo reddant cauſam eiuſdem rei, tamen
Phyſicus exponet proprias & naturales cauſas, Aſtrologus autem communes & mathema-
ticas. vt ſi quęſtio ſit, cur cęlum ſit rotũdum, Phyſicus dicet, quia nec graue eſt neq; leue ſed
aptum moueri in orbem; Aſtrologus autem reſpondebit, quoniam cęlum omni ex parte
ęqualiter diſtat a terra, quod eſt centrum eius.

De differentia inter Medicum & Phyſicum, & an Medicina ſubalter-netur Phyſicæ, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias.

CAP. IIII.

INTER Medicinam autem & Phyſicam (nam hoc etiam in decima dubita- C
tione tangebatur) hoc intereſt, quod Phyſicus agit de homine vt eſt ſpecies
corporis naturalis, Medicus autem, vt poteſt curari arte Medicinæ. Similiter
Phyſicus tractat de morbo & ſanitate, vt ſunt affectiones naturales hominis, &
ortum habent ex principijs cauſiſq; naturalibus; Medicus autem, quatenus corpus huma-
num arte Medicinæ iuuari poteſt ad depellendos morbos, & ſanitatem recuperandam atq;

An Medicina ſubalternetur Phyſicę, ſubtilis & docta inquiſitio

conſeruandam. Verùm, hoc loco dubitari poſſet, an Medicina verè ſubalternetur Phyſicę:
Etenim multi putarunt Medicinam ſubalternari Philoſophiæ naturali, tum quia Ariſt. vi-
detur id ſentire in principio libri de Senſu & ſenſili, ſcribens Phyſicum prima cognoſcere
principia ſanitatis & infirmitatis, & Phyſicum deſinere in ea quæ ſunt Medicinæ; Medicum
autem incipere ab ijs quæ ſunt de natura: tum etiam, quoniam ea tria quæ in primo libro
diximus requiri ad efficiendam veram propriamq; ſubalternationem ſcientiarum, perfectè
conueniunt Medicinæ comparatione Philoſophiæ naturalis: nam corpus humanum, quod
ponitur ſubiectum Medicinæ, continetur a corpore naturali quod eſt ſubiectum Phyſicæ, & D
contrahitur per differentiam accidentalem quæ eſt eſſe ſanabile per artem, & prima princi-
pia Medicinæ demonſtrantur & tractantur in Phyſica, vt manifeſtum eſt ex verbis Ariſt. pro-
ximè citatis. Hæc iſti. Sed cur ego hanc opinionem non maximè probem, dicam breuiſ-

Duos habitus eſſe oportet in perfecto Medico.

ſimè. Etenim duos habitus in perfecto Medico eſſe oportet, vnum, quo is cognoſcit præce-
pta Medicinæ & res ei facultati ſubiectas, alterũ, quo poteſt bene & promptè operari, ſer ua-
tis circunſtantijs ſingularibus, quæ ad bene medendum concurrunt. Hos duos habitus di-
ſtinctos eſſe, perſpicuum fit, eo quod vnus poteſt eſſe ſine altero; ſunt enim non pauci, qui
ſcientiam Medicinæ in ſcholis didicerunt, ſed vſum eius nullum habent: Sunt etiam e con
trario multi, qui nullam quidem Medicinæ ſcientiam habent, vſu tamen & experientia, vt
bene medeantur, conſequuti ſunt. Intereſt verò inter prædictos habitus. Primò quidem,
quòd prior ille ſpeculando acquiritur, & ſine vllo medendi vſu ab alijs percipi poteſt, poſte-
rior autem experiendo tantùm & operando acquiritur: Tùm, ille verſatur circa vniuerſalia,
hic autem totus occupatur in rebus ſingularibus. Deinde quamuis alter ſine altero ſit im-
perfectus,

A perfectus; tamen ille ſine hoc, propè nihil, hic etiam ſine illo, nõ parum, vterq; autem ſimul
quàm plurimùm valent ad medendum. vide Ariſtotelem. 1. lib. Metaphy. cap. 1. Porrò, prior
ille habitus, qui nihil aliud eſt quàm ipſa ſcientia Medicinæ, in duas partes diſtribuitur, vnã
quæ continet generalia præcepta & notitias a praxi remotas, vocãt Medici ſpeculatiuam; al-
teram, quæ iam attingit praxim & viam atq; rationem bene operandi tradit, practicam appel
lant. His poſitis facile erit nunc oſtendere Medicinam non ſubalternari Philoſophiæ na-
turali. Nam poſterior ille habitus non ſubalternatur Phyſicæ, vtpote qui totus conſtet pra-
xi, praxis autem non ſubalternatur ſpeculationi, cùm ſint res diuerſi ordinis, & differant eſ-
ſentialiter, doctrina autem ſubalternata non differat eſſentialiter a ſubalternante. Prioris
autem habitus pars ea quæ eſt practica, ſecũdum rationes & cauſſas eorum quæ tractat, pen-
det ex altera illa parte Medicinæ quæ eſt ſpeculatina, hæc verò non ſubalternatur Phyſicæ,
quia tota eſt prorſus Phyſica, & eſt pars ipſius Phyſiologiæ, non ſecus atque doctrina anima-
lium & plantarum. Tria enim ſunt quæ præcipuè tractat Medicina ſpeculatiua, primò qui-
B dem corpus humanum cum omnibus eius partibus, temperamentis, facultatibus & opera-
tionibus, quas res nemo neſcir eſſe phyſicas: Deinde ſanitas & morbus conſiderantur in Me
dicina, quæ ſunt affectiones phyſicæ, prouenientes ex principijs phyſicis. Poſtremò, alimenta
& medicamenta, quorum facultates & actiones conſtat eſſe phyſicas; vires enim herbarum,
lapidum, omniumque medicamentorum quibus Medici morbos pellunt & ſanitatem fo-
uent ac roborant, phyſicæ ſunt & ad phyſicam pertinent, non ſecus ac proprietates & mo-
tus elemetorum. Sed cur Medici hanc doctrinam ſibi aſciuerunt & a Phyſica ſepararunt? An
quia ſi Medicina tantùm contineret habitum illum practicum qui eſt eius proprius, nimis
tenuis & ignobilis futura erat; adiunctione autem illius doctrinæ, quæ alioquin magno vſui
& ornamento eſt Medicis, facultas Medicinæ locupletior, ornatior & perfectior extitit? Me-
dicinam verò ſpeculatiuam eſſe Phyſicam, illud eſt indicio, quòd qui inter Medicos illam
norunt & tractant, eos vulgò appellant Phyſicos. itaque quidquid eſt in Medicina cognitio-
nis ſcientificæ, id totũ eſt phyſicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus,
C ea demum eſt quæ conſtituit habitum quendam Medicinæ diuerſum à Phyſica.

Medicina nõ ſubalternatur Phyſicę.

Sed quoniam de differentia quæ eſt inter Phyſicum, Aſtrologum, & Medicum verba fe-
cimus, volumus hic, quaſi digredientes paululum ab inſtituto, breuiter explicare cuiusnam
ſit tradere atque docere diſcrimen quod eſt inter ſcientias: Exempli cauſa, nos hoc loco de
clarauimus differentiam Phyſicę, & Aſtrologiæ, quam etiã Ariſtoteles pertractauit in. 2. Phy.
tex. 18. poteſt igitur in dubium verti, an id fecerit Ariſt. tanquam Phyſicus; vel potius tanquã
Metaphyſicus, aut Logicus. Auerr. in. 2. Phy. com. 16. cum dixiſſet, propoſitum Ariſt. ibi eſ-
ſe dare diſcrimem inter Phyſicam & Aſtrologiam ſubiungit hęc verba, *Et iſta perſcrutatio li
cet pertineat ad Logicam, tamen mos eſt ut illud quod eſt cõmune omnibus artibus, dicatur in Lo
gica, et illud quod eſt proprium vnicuique arti, dicatur in illa arte.* Quibus verbis ſignificat hoc
munus diſtinguendi ſcientias, vniuerſè quidem pertinere ad Logicam, ſpeciatim autem ad
vnamquãque ſcientiã particularẽ. Quod, quia breuiter & ſubobſcurè dictum eſt ab Auerr. a
nobis latiùs & enucleatiùs declarandum eſt. Primùm igitur affirmamus, tradere diſcrimen
D inter duas ſcientias, non pertinere ad aliquam ſcientiam particularem, vt. v. g. tradere diſcri
men inter Phyſicam & Mathematicam doctrinam, nec pertinet ad Phyſicam nec ad Mathę
maticam doctrinam; cuius rei cauſa hæc eſt, quoniã is qui ponit diſcrimen inter duo, debet
vtrumq; cognoſcere, vt innuit Ariſt. 2. de Anima cap. de ſenſu communi, ergo qui ponit di-
ſcrimen inter ſubiecta duarum ſcientiarum, debet vtrumque cognoſcere, nulla autem ſcien
tia particularis cognoſcit ſubiectum alterius ſcientiæ, ſed tantum noſcit & explicat ſuũ pro-
prium ſubiectum; Phyſicus enim non cognoſcit niſi res phyſicas, nec poteſt ſibi vſurpare co
gnitionem rerum mathematicarum, quia nulla ſcientia poteſt tranſire fines ſui ſubiecti adę-
quati. Quocirca non poteſt Phyſicus cognoſcere aut docere diſcrimen quod eſt inter res
mathematicas & res phyſicas; ſed hoc pertinet ad facultatem communem & generalẽ om-
nibus ſcientijs: Hęc autem facultas, duplex eſt, vna Logica, altera Metaphyſica; Logica enim
tradit generalem modum ſciendi omnes res; quo fit, vt Logicus doceat differẽtiam ſcientia-
rum. Nam cum duo ſint modi ſciendi, definitio & demonſtratio, ſcientia quæ paratur de-
finitione, diuerſa erit ab ea quæ acquiritur demonſtratione. Deinde, cum demonſtratio ſit

Quęſtio, Cuius ſit, tradere diſcrimẽ inter ſcietias.

Diſtinctio ſcientiarum per

tinet ad Logicam & ad Metaphyſicam.

multiplex, ſcientiæ quoq; erunt multiplices ſecundum varietatem demonſtrationum. Prætere a, cum ſcientia habeat principia, ſubiectum, paſſiones, & ſpecies, diuerſę ſcientiæ erunt, A quæ habebunt diuerſa vel hæc omnia, vel ſolùm aliqua. Poſtremò, cum in omni ſubiecto ſcientiæ duo reperiantur, res quæ ſcitur & modus ſciendi, diuerſæ ſcientiæ erunt, vel quæ habent vtrumq; diuerſum, vel ſaltem quæ alterum; vt quamuis in eiſdem rebus verſentur, diuerſa tamen ratione eas tractent. Atq; hoc modo Logica tradit diſcrimen & diſtinctionem ſcientiarum; Metaphyſica autem, quoniam agit de ente vt ens eſt, diuidit & declarat omnia genera entium, v. g. quòd aliæ res ſint tantùm ſpeculabiles, aliæ factibiles & aliæ agibiles; rurſum aliæ ſunt omnino immateriales, aliæ penitus materiales, aliæ vero mediæ, partim ſcilicet materiales, partim immateriales. Ex qua diſtinctione rerum, naſcitur diſtinctio ſcientiarum, vt aliæ ſint ſpeculatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuæ: ſpeculatiuarum autem, alia ſit Metaphyſica, alia Phyſica & alia Mathematica doctrina. Tradere igitur diſcrimen inter ſcientias, eſt Logici & Metaphyſici; particularis autem artifex, cuiuſmodi eſt Phyſicus vel Mathematicus, non poteſt id facere quà talis eſt, niſi forte ſuſcipiat aut gerat perſonam vel Logici B vel Metaphyſici; quomodo Ariſt. in 2. libro Phyſicorum tradit diſcrimen inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas. omnis igitur ſcientia particularis, quemadmodum ſupponit ſubiectum ſuum eſſe, ita quoq; ſupponit diſtinctionem eius ab omnibus ſubiectis aliarum ſcientiarum: Metaphyſicus autem quamuis diſtinguat ſubiecta ſcientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoſcit ipſa; alioquin reliquæ ſciẽtiæ ſuperfluę eſſent, ſed tantùm cognoſcit ipſa prout ſunt gradus & genera entis diuerſa inter ſe.

Memorantur cauſæ & principia, affectiones item & ſpecies corporis naturalis.

CAP. V.

QVONIAM conſtitutum eſt ſubiectum Philoſophię naturalis, doctrinę noſtrę C ordo depoſcit, vt cauſas, affectiones, & ſpecies huius ſubiecti generatim exponamus; ſic enim lector poterit formam totius operis quaſi in tabella quadam adumbratam & ante oculos ſuos expoſitam, intueri. Cauſę rerum naturalium quatuor ſunt, materia, ex qua fiunt; efficiens, a quo fiunt; finis, cuius gratia fiunt; forma propter quam ſunt id quod ſunt. Materia duplex eſt, vna rerum ſublunarium, altera corporum cęleſtium, has enim materias inter ſe diuerſas eſſe apertè docet Ariſt. in 8. Metaph. tex. 12: & in 12. lib. tex. 10.

De uarietate materię.

Materia rerum ſublunarium, alia prima, quę communis eſt earum omnium rerum quarum mutua eſt commutatio, alia ſecunda, quę multiplex eſt; nam elementa ſunt materia mixti, & partes ſimilares partiũ diſſimilarium & diſſimilares, totumq; corpus organicum, eſt materia animalis.

De uarietate formæ.

Forma eſt duplex, vna ſubſtantialis quę facit ens ſimpliciter, & hoc aliquid, & vbiq; definitur ab Ariſt. *Quod quid erat eſſe rei*, quoniam vel eſt tota quiditas rei, vel certè principalis pars quiditatis. Quatuor autem gradus ſunt formę ſubſtantialis, vnus eius quę dat tantùm eſſe rei, qualis eſt forma elementorum & mixtorum quę carent anima; Alter, qui pręterea tribuit vitam, vt forma plantę: Tertius, qui D pręter hęc, largitur vim ſentiendi; Quartus, qui ad hęc omnia, impertitur vim rationis & intelligentię; atq, hęc eſt propria forma hominis, obtinens principem locum inter formas naturales; de qua Themiſtius in 2. lib. de Anima ſuper tex 32. eleganter ſcribit his verbis; *Ab anima vegetali ad alias, ordine ſubeundum eſt, vſq; dum ad poſtremam & nobiliſſimam aſcendamus, ea eſt rationalis, quæ quamquam vltima ortu eſt, tamen poteſtate, & dignitate cognoſcitur princeps; illuc progreſſa natura mortalis, receptui canit, nec procedit vltra.* Altera eſt forma accidentalis, cuius munus triplex eſt; primò, aptè pręparare & inſtruere materiam ad accipiendam formam ſubſtantialem; tum, eam conſeruare & tueri ab his quę vim habent vitiandi ipſam atq; corrumpendi; Poſtremò, eſſe quaſi inſtrumentum quoddam naturale per quod ſubſtantia operetur; non. n. poteſt ſubſtantia quidquã agere ſine accidentibus, quod apertè indicat Ariſt. in libro de Senſu, & ſenſili, vbi agit de ſapore, ſcribens hoc modo, *Quà igitur ignis, vel quà terra, nihil natum eſt agere vel pati, quà autem ineſt contra-*

rietas

A *rietas in eis ; hęc omnia agunt & patiuntur*. Efficiens aliud vniuerſale, aliud verò particula-
re; illud rurſus duplex; quoddam mouens quidem Phyſicè, ſed non exiſtens phyſicum, hoc
eſt mouens, non motum, veluti eſt intelligentia; quoddam autem, quod mouet phyſicè &
eſt phyſicum; quia mouet & mouetur; tale autem eſt cęlum, quod ſecundum Peripateticos
agit in hęc inferiora per motum & lumen. Hoc autem quod eſt agens particulare, triplex
eſt, etenim vel ſemper eſt ſimile effectui; quod bifariam contingit, aut enim eſt einſdẽ ſpe-
ciei cum effectu, vt homo ſemper gignitur ab homine; vel einſdem generis, vt mulus pro-
creatur ab equo: vel ſemper eſt diſſimile ſuo effectui, huius generis ſunt omnes animantes
quę ſolùm ex materia putreſcente gignuntur; vel partim eſt ſimile, partim diſſimile ſui effe-
ctus, quod perſpicuè cernitur tum in alijs tum in generatione ignis, quem videmus interdũ
effici ab igne, aliquando verò etiam ab alijs cauſis, hoc eſt vel a lumine vel a motu. Solent au-
tem Latini Philoſophi & Theologi cauſas efficiẽtes in æquiuocas & vniuocas diuidere, quod
tamẽ in idem recidit. Finis, duplex eſt, vnus generationis, alter rei genitę; quæ diſtinctio per-
B uulgata eſt apud Philoſophos, & traditur ab Auerr. 4. de Cælo com. 22. Ille eſt forma quæ
per generationem acquiritur. Vnde Ariſt. in 1. de Gener. tex. 55. ſic ait, *Habitibus præſenti-
bus, non amplius generatur, ſed eſt iam; forma autem & fines, habitus quidam ſunt*. Et in 2.
Phy. tex. 70. inquit formam & finem eſſe idẽ numero. Hic autem finis rei genitæ, eſt per-
fecta operatio eius, de quo fine Ariſtoteles loquitur in 2. de Cælo tex. 17. ſcribens, eorum,
quorum eſt aliquod opus, vnumquodq; eſſe gratia operis: & in 1. libro Ethicorum, vltimũ
finem hominis collocat in perfecta operatione virtutis. Rurſus, finis alius eſt cuius gratia,
alius cui, vt finis qui intenditur a Medico eſt ſanitas, cui autem talis finis procuratur, eſt
ęgrotus: hanc diſtinctionem finis, innuit Ariſt. 2. Phy. tex. 24. & 2. de Anima tex. 37. Præ-
terea, alius finis acquiritur per motum qui eſt phyſicus, & eſt finis rerum naturaliũ, hic au-
tem in 2. Phy. tex. 23. ab Ariſt. deſcribitur his verbis, *Quorum enim continuo motu exiſten-
te, eſt aliquis finis ipſius motus, hic vltimum eſt, & id cuius cauſa*. Alius finis eſt propter quẽ
res agunt, non vt ipſum producant, ſed vt aſſimilentur ei, quo modo Deus eſt finis omnium
C rerum; priorem finem Ariſt. in 3. Metaphy. tex. 3. negat eſſe in rebus immobilibus, vti ſunt
intelligentiæ vel res Mathematicæ; poſteriorem autem finem in 12. Metaph. 37. affirmat
reperiri etiam in rebus immobilibus velut in ipſis intelligentijs. Porrò, quę agunt propter fi-
nem, quædam extrinſecus & ab alio mouentur ad ipſum, quemadmodum corpora ſimpli-
cia dicuntur ab Ariſt. tum in 8. Phy. tex. 32. tum in 4. lib. de Cælo 25. vel a generante vel a
remouente prohibens, moueri ad ſuum locum naturalem, qui eſt finis huiuſmodi corporũ:
Alia mouent ſe ad finem ſuum, ſed nullo modo cognoſcunt eum; eius generis ſunt viuentia
quorum finis eſt generare ſibi ſimile, vt Ariſt. indicat in 2. lib. de Anima tex. 34. ad quem fi-
nẽ ipſamet ſua vi & poteſtate naturali ſe prouehunt atq; perducunt, veluti cernere licet in
plantis: Alia mouent ſe ad finem & cognoſcunt tam finem, quàm media, quę conducunt ad
finem, ſed non cognoſcunt hæc (vt loquar more noſtrorum Philoſophorum) formaliter, ve-
rùm tantùm materialiter, hoc eſt cognoſcunt rem quæ eſt finis & cognoſcunt media, ſed nõ
prout eſt finis, aut medium, hoc genere continẽtur omnia bruta, quę videntur impulſu quo-
D dam naturali trahi ad expetendum finem ſuum, & quærenda media neceſſaria ad aſſequen-
dum illum: Alia deniq; cognoſcunt perfectè finem ſuum, & media quæ ducunt ad ipſum,
& liberè agunt ita vt in ipſis poſitum ſit agere & non agere. Hunc ſupremum gradum agen-
tium, unus omnium animantium tenet homo; qua etiam de cauſa dicitur eſſe dominus
ſuarum actionum. Sed de cauſis rerum naturalium ſatis.

De uarietate efficientis.

De uarietate Finis.

Sunt in Phyſica quædam alia principia quæ in ſcholis Philoſophorum, vocari ſolent prin
cipia complexa, vel principia cognoſcendi, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſententiæ quædam
generales notiſſimæ ac triuiſſimæ, quæ crebrò vſurpantur ab Ariſtotele, & ad res phyſicas ex-
plicandas probandaſque ſępenumero adhibentur: Huius generis ſunt hæc. 1. Motum eſſe.
2. Eſſe multitudinem & diuerſitatem in rebus naturalibus. 3. Tria eſſe principia generationis
rerum naturalium, materiam, formam & priuationem. 4. Quatuor eſſe genera cauſarum,
materiam, formam, efficiens & finem. 5. Ex nihilo nihil fieri, ſed in omni productione
phyſica, opus eſſe ſubiecto aliquo & materia: 6. Per ſe non generari materiam aut formam,
ſed totum compoſitum. 7. Naturam eſſe principium motus in eo in quo eſt. 8. Naturam ope

Quę ſint in Phyſica principia cognoſcendi & præcipua quędã pronunciata.

rari alicuius gratia. 9. Naturam nihil fruſtra facere. 10. Naturam ſemper, cum poſſibile eſt, facere quod eſt melius. 11. Quæ natura fiunt, aut ſemper aut vt plurimùm ita fieri, quæ autem præter hæc accidunt, non fieri ſecundum naturam. 12. Naturam fugere infinitum & inordinatum, ſemper enim natura quærit finem, & eſt omnibus cauſa ordinis. 13. Motum eſſe actum entis in potentia prout in potentia. 14. Quatuor eſſe ſpecies motus, generationē & corruptionem; augumentationem & decretionem; alterationem; & motum localem. 15. Omne quod mouetur, ab alio moueri. 16. Moueri à ſe, proprium eſſe animatorum. 17. Eſſe formam ſubſtantialem. 18. Formam ſubſtantialem, eſſe præſtantiorem materia; & mouens mobili & agens patienti. 19. Natura eligit potius vnū quàm multa & pauciora quàm plura, niſi quid obſtet. 20. Continuum eſſe diuiſibile in infinitum. 21. Contrariorum eſſe contrarias cauſas, effectus atq; proprietates. 22. Omnium natura conſtantium, eſſe certum magnitudinis & paruitatis terminum. 23. Remiſſionem & debilitationem vnius contrarij, fieri propter admixtionem alterius contrarij. 24. Idem vt idem, ſemper aptum eſſe facere idem. 25. Omni actui, propriam & determinatam potentiam, & omni formę, propriam & determinatam materiā, reſpondere. 26. Nihil pręter naturam exiſtens, aut violentum, eſſe perpetuum. 27. Actus actiuorum, in patiente & diſpoſito recipiuntur. Ex quo natum eſt illud multorum ſermone tritum pronuntiatum, Quicquid recipitur, per modum recipientis recipitur. 28. Quod eſt in rebus naturalibus euidens ſecundum ſenſus, id non eſſe in quæſtionem vocandum, nec rationibus probandum. Hæc atque horum ſimilia, quæ ſparſa in ſcriptis Ariſtotelis reperiuntur, ſunt quaſi fundamenta & firmamenta quędam, quibus eius tota prope Philoſophia naturalis, nititur atque fulcitur, eaque paſſim occurrunt, vtpote quę in plæriſque demonſtrationibus & probationibus phyſicis inſeruntur. Sed veniamus ad affectiones & ſpecies corporis naturalis.

Affectiones communes omnium rerum naturalium, præſertim corruptibilium, quatuor ſunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus. Quantitas eſt duplex, vna magnitudo, altera numerus: etenim corpus naturale quà eſt mobile, debet eſſe præditum magnitudine, quà verò eſt ſpecie multiplex, neceſſe eſt ipſum diuidi in multas & varias ſpecies rerum. Magnitudini autem eſt adiuncta figura; nam cùm omnis magnitudo naturalis, ſit corpus finitum, terminus autem corporis eſt figura, neceſſe eſt omne corpus naturale affectum eſſe aliqua figura: locus abſolutè quidem debetur corpori naturali quia eſt corpus longum, latum, & craſſum; hic autem vel ille locus, hoc eſt vel ſuperior, vel inferior debetur ei quatenus habet grauitatem vel leuitatem. Loco autē cognatus eſt ſitus vel poſitura, quę ex circumſcriptione loci, & locati corporis exiſtit; cuius differentię ſunt, ſupra infra, ante, retro, dextrum, ſiniſtrum. Motus eſt præcipua affectionum naturalium, & quæ maiori ſtudio, cura & diligentia tractatur à Phyſico quàm aliæ; cuius quatuor ſunt ſpecies, generatio & corruptio, accretio & decretio alteratio, & motus localis. Tempus non modò eſt menſura omnium motuum naturalium, ſed etiam metitur durationem rerum corruptibilium. Species verò corporis naturalis, ſeptem ſunt, cælum, elemēta, mixta imperfecta, vt nix & grando, mixta perfecta quæ carent anima, vt metalla, plantæ, bruta, homo; quanquam mixta imperfecta (quoniam non habent formam ſubſtantialem diuerſam ab elemētis ex quibus conſtant, ſed ſunt accidentaria quædam eorum complexio & coagmentatio) non debent tanquam ſpecies quædam corporis naturalis diuerſa ab elementis recenſeri. Harum autem ſpecierum quæ ſit præſtantiſſima paucis explicandum eſt.

Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omnium præſtantiſſima.

CAP. VI.

ARISTOTELES multis in locis haud obſcurè docet, cælum dignitate anteire reliquis corporibus naturalibus. Nam in lib. 6 Ethicorum vbi loquitur de ſapiētia, ita ſcribit, *neque verò quidquàm ad rem attinet, quòd homo reliquorū animalium quiddam ſit quàm optimum, ſunt enim, & alia homine multo diuiniora, vt ea quæ omnibus maximè ſunt in conſpectu ex quibus hic mundus coagmentatus eſt*. Deinde in. 2. Phy.

A Phy. tex. 45. & 1. de Partibus animaliũ. cap. 1. reprehendit eos Philoſophos qui aiebant plãtas & animalia effici a ſuis quæque cauſis, cælum autem & ſydera, caſu & fortuito extitiſſe; *abſurdum*, inquit, *eſt cęlum*, *& diuiniſſima ſenſibilium*, *ſubijcere temeritati fortunę*. Tum, in. 1. de Cęlo tex. 13. inquit, *manifeſtum eſt*, *eſſe aliam ſubſtantiam prater eas quę hic ſunt*, *priorem, ac diuiniorem his omnibus*. loquitur autem de cælo. Præterea. 1. lib. de Cælo tex. 100. ait cęlum eſſe corpus immortale & diuinum, ex quo & alijs corporibus pendet eſſe & viuere, his quidem exactius, his autem obſcurius. Amplius, in 1. de Cælo tex. 16. ſic ait. *Quapropter ex omnibus his*, *aliquis ratiocinando crediderit, quòd eſt aliquod, præter corpora quæ hæc & circa nos ſunt*, *alterum ſeparatum*, *tanto nobiliorem habens naturam*, *quanto plus diſtat ab his*, *quæ hic ſunt*. Ad hæc. in. 1. de Partibus Animalium cap. 5. ait, res naturales æternas, vt ſunt cæli, tantùm præſtare alijs rebus naturalibus, vt cognitio illarum vel minima & tenuiſſima multis partibus præſtabilior ſit, quàm harum rerum ampliſſima & accuratiſſima ſcientia. Poſtea, in. 1. lib. Meteorologico, inquit hunc mundum inferiorem, continentem atque
B coniunctum eſſe cælo, vt omnis virtus eius per motus cæleſtes conſeruetur & gubernetur, Hoc etiam eſt valde conſentaneum rationi, etenim ſubſtantia cæli eſt ſimplex, ingenerabilis & incorruptibilis; forma à qua mouetur & quę eſt finis ipſius, eſt intelligentia; motus eius, eſt circularis, qui eſt primus & nobiliſſimus omnium motuum naturalium; figura eſt rotunda, quæ antecellit cæteras ſpecies figuræ; virtus eius & efficiẽtia, eſt maximè generalis, vtpote per quam omnia quæ ſunt infra lunam, procreantur, reguntur, conſeruantur, & quodam modo perpetuantur. videtur igitur eſſe cælum omni alio corpore naturali præſtantius.

Tres Dubitationes.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniam Ariſt. in prooemio librorum de Anima, ſignificat ſciẽtiam animæ, dignitate antecellere reliquis diſciplinis, ergo anima vel animal, erit nobilius cælo. Deinde, videtur homo eſſe nobilior cælo, quippe cum habeat animum participem rationis immortalem & diuinum, ſimilem Dei, & parem propemodum intelligentijs, quin etiam Ariſt. in 2. Phy. tex. 24. inquit hominem eſſe finem omnium rerum, hoc modo ſcribens, *Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quæ ſunt, ſumus enim quodam mo-*
C *do & nos finis*. Præterea, animatum eſt nobilius inanimato, ſed formica v.g. eſt animata, cælum autem non, ergo formica eſt nobilior cælo, Verùm paruo negotio occurrere poſſumus his obiectionibus. Ad primam dubitationem reſpondemus. Cum Ariſt. ibi cõmendat ſcientiam animæ, tum ob certitudinem, tum ob excellentiam rerum quas tractat, non affirmat eam primam eſſe omnium diſciplinarum, ſed eſſe ponendam in primis, hoc eſt numerandam eſſe inter primas & clariſſimas ſcientias; quod profecto verum eſt, nam poſt doctrinam intelligentiarum, & ſcientiam cęli, primum ac ſummum locum ſibi ſuo iure vendicat ſcientia animæ. Ad 2. obiectionem reſponderet Ariſt. cęlum poſſe conſiderari duobus modis, vel vnà cum intelligentia, hoc eſt pro toto quodam, quod exiſtit ex orbe & intelligentia, cuius motu, ac efficientia continentur omnes res ſublunares, vel pręcisè & citra intelligentiam, prout eſt corpus quoddam ſimplex & naturale, & quod perpetuò mouetur in orbem; Similiter diceret Ariſt. hominem bifariam accipi poſſe, vel vt eſt corpus quoddam naturale, habens eſſe phyſicum, & operationes phyſicas, vel ex ea parte qua eſt immortalis,

Quomodo cælũ partim ſit nobilius homine partim uerò nõ.

D intelligens, & particeps diuinitatis. His poſitis, facillimè diſſolueret dubitationem propoſitam ad hunc modum; Cęlum ſumptum priori modo, proculdubio nobilius eſt homine, poſteriori autem modo vincit quidem dignitate hominem priori modo acceptum, vincitur tamen ab eo ſi homo poſteriori modo conſideretur: Vel aliter, anima rationalis pendet a cęlo ratione corporis quod informat, & vnionis cũ eo ex qua exiſtit homo, & ratione operationis, quatenus ea pẽdet a phantaſmate, & vſus eius poteſt impediri ob deprauationẽ inſtrumẽti ſenſitiui, per ſe autem & ſimpliciter, ea ratione vt animus noſter eſt immaterialis, omnia intelligens, & liberum habens arbitrium, non pendet a cęlo. Sicut igitur homo quodam modo eſt depẽdens a cęlo, quodam modo non; ita quodam modo eſt eo nobilior, quodam modo verò non: quamuis propter nobilitatem hominis (quam poſt reſurrectionẽ animo & corpore adepturus eſt, & quia eius gratia cęlos creatos eſſe in ſacra ſcriptura legimus, tum alibi, tum Deuteronomij. 4.) idcirco veriùs dici poteſt, hominem eſſe ſimpliciter pręſtantiorem cęlo. Ad eum autem locum qui ex. 2. Phy. adductus eſt, duobus modis reſpondere poſſumus, vno modo, ſi dicamus Ariſt. ibi facere hominem finem omnium rerum, non naturalium,

An homo ſit finis omniũ

ſed

rerum naturalium.

ſed artificialiom , nam de huiuſmodi rebus ibi loquitur Ariſt. omnes enim artes comparatę A ſunt ad vſus & cõmoditates hominis pręſertim , vt inquit Albertus hominis ciuilis, nam homo ſoliuagus agens vitam ſolitariam, non eget tam multis artibus; atque hoc modo prędictum locum Ariſt. interpretantur Simplicius, Aoerr. & B. Thom. eſt igitur homo finis omniũ rerum artificialium. quin etiam hominem finem eſſe omnium rerum naturalium. quæ ſunt infra lunam, Ariſt docet. 1. Polit. cap. 5. Altero modo, poſſumus etiam dicere, hominẽ dici finem omnium rerum non abſolute, ſed quodammodo, quam particulam ponit ibi Ariſt. cælum enim primaria intentione, eſt propter Deum & intelligẽtiam, quodammodo autem, hoc eſt, ſecundaria intentione, eſt propter generationem & conſeruationem harum rerum inferiorũ, maximè autem hominis.

Obiectio.

Sed dicet aliquis Ariſtotelem in. 9. lib. de Hiſt. animal. cap. 1. ita ſcribere de homine, *Quorum veſtigia morum, cum in omnibus fere inſunt, tum vel maximè in perfectioribus, & maximè in homine, hic enim natura perfectiſſima eſt, & ob eam rẽ habitus iſti conſpectiores in ipſo continentur.* Et in 2. lib. de Partibus animalium cap. 10. *Habent*, inquit, *quædam animalia etiam beneuiuendi rationem, quale hominum genus eſt, quippe* B *quod aut unum ex nobis cognitis diuinitatis particeps ſit, aut omnium maximè.* quibus verbis ſignificat hominem dignitate excellere omnes res naturales.

Solutio.

Verùm, hoc facile ſoluitur, nam Ariſt. non loquitur de homine abſolutè, ſed facta comparatione cum alijs animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoſcitur. Ad. 3. dubitationem dici poteſt, comparationem fieri debere in his, quæ ſunt eiuſdem generis vel ordinis.

Non ſemper animatum eſt nobilius inanimato.

Quocirca in mortalibus, animatum nobilius eſt inanimato, ſed animatum mortale, noo eſt nobilius inanimato incorruptibili, quale eſt cælum; quod (tum quia eſt incorruptibile, tum quia eſt cauſa vniuerſalis omnium corruptibilium, in fieri, in eſſe, & in operari) cenſeri debet nobilius cunctis rebus corrupobilibus. Quamquam. D. Tho. videtur paulo aliter ſentire in. 1. parte queſt. 70. art. 3. in reſp. ad. 2. ſcribens animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo propter animam: cælum autem ſecundum quid eſſe nobilius animali, tum quia forma eius in totum perficit materiam, ita vt non ſit amplius in potentia ad aliam formam, quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cæleſtem, qui fit a nobiliori motore. C

Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.

CAP. VII.

QVOD ſit ſubiectum Philoſophiæ naturalis, & quæ huius ſubiecti principia, affectiones, & ſpecies, oſtenſum eſt; ſequitur, vt principes Phyſicæ partes; earumq; partium inter ſe ordinem, indicemus. Ariſt. in 3. lib. de Anima tex. 38. auctor eſt, ſcientiam ita ſecari & diuidi vt res diuidũtur in quibus ſcientia verſatur; ex quo fit, vt quoniam ſupra indicauimus varietatem rerũ naturalium quæ ſubijciuntur Phyſicæ, nunc facillimum nobis futurum ſit colligere ac explicare omnes partes Philoſophiæ naturalis. In principio operis Meteorologici Ariſt. partim repetens quæ ante docuerat, partim ea proponens quæ deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos pooit omnes D partes Philoſophiæ naturalis, earumq; diſpoſitionem & ordinem.

Septem partes Phyſicæ.

Commemorat autem ibi ſex partes Phyſicæ; Vnam de primis cauſis naturæ & de omoi motu naturali, quæ continetur octo primis libris Phyſicis: Alteram, de cælo, quàm complectuntur quatuor libri de Cælo & Mundo: Tertiam, de mutua tranſmutatione elementorum, & vniuerſè de generatione & corruptione, quæ docetur in lib. de Generatione & corruptione: Quartam, de rebus meteorologicis, quam Ariſt. expoſuit tribus, vel vt alijs placet, quatuor libris: Quintam, de animalibus, qua comprehendit Ariſt. omnia quæ pertinent ad doctrinam animaliũ, hoc eſt libros de Hiſtoria animalium, de Partibus animalium, de Anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominantur Parua naturalia: Sextam, de plantis, de quibus pollicetur Ariſt. ſe velle conſcribere aliquod opus, tum hic (tum in lib. de Senſu & ſenſili, vbi agit de ſaporibus) & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; ſed neq; nunc extat aliquod opus eius de planos, neq; extabat tempore Alexandri, vt ipſe ſcribit in ſuis Commentarijs in lib. de Senſu & ſenſili, loco ſupradicto; duos autem libros de Plantis, qui nunc circunferuntur nomine

tur nomine

A tur nomine Ariſt. viri doctrinæ Ariſtotelicæ periti, exiſtimant falsò adſcribi Ariſt. cui rei fidem faciunt, inuentio, diſpoſitio, & elocutio rerum quæ tractantur in illis libris, quippe cū nihil planè oleant lucernā Ariſt. His ſex partibus Phyſicæ, adiungenda eſt ſeptima de mixtis perfectis & inanimis, vti ſunt metalla, quam prætermiſit quidem Ariſt. in hac enumeratione, ſed in fine tertij Meteorologici expreſſit, nam cum de metallis generatim quædam attigiſset, ampliorem & diligentiorem explicationem pollicetur his verbis, ***Communiter igitur dictum eſt de omnibus his, ſigillatim autem conſiderandum eſt intendentibus circa vnumquodq; genus.*** Hęc igitur eſt diuiſio vniuerſę Philoſophię naturalis, a Peripateticis memorię prodita.

Cæterùm, quoniam nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi, præſtantes ingenio & ſcientia Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pugnaciſſimè contendunt octo libros Phyſices (in quibus agitur de principijs & affectionibus rerum naturalium) omnino remouendos eſſe a partibus Phyſicæ, & referendos eſſe ad Metaphyſicam, initium autem Philoſophiæ naturalis ſumendum eſſe ex libris de Cælo; age hanc etiam opinionem obiter refellamus. Multa ſunt quæ huic
B opinioni maximè aduerſantur. Primò, titulus horum librorum, qui eſt de Phyſico auditu. Tum, quoniam Ariſt. citans alibi hos libros, appellat eos Phyſicos; veluti in 8. Phy. tex. 4 Poſtea, quia omnes interpretes Ariſt. concordiſſimè agnoſcunt hos libros Phyſicos, & primā partem Philoſophiæ naturalis. Deinde, quòd duo primi libri ſint Phyſici, oſtendit Ariſt. in proœmio, dicens enitendum eſſe Phyſico, primùm omnium docere cauſas & principia rerum naturalium. Quòd autem reliqui ſex libri ſint etiam Phyſici, apertè indicat Ariſt. in principio tertij libri, ſcribens, ***Quoniam Phyſica tractat de natura quæ eſt principium motus, motus autem eſt continuus, ac proinde poteſt infinitè diuidi, & ſine loco ac tempore eſſe nequit; ob id Phyſico diſſerendum eſſe de motu, infinito, loco, & tempore.*** Ad hæc, Ariſt. in 1. de Partibus animal. præcipit in omnibus diſciplinis exponendis atq; tractandis, primùm docenda eſſe quæ ſunt maximè communia, ſed quæ declarantur in octo libris Phyſicis, ſunt maximè communia omnium pene rerum naturalium ergo &c. His accedit, quòd omnis ſcientia vt eſt in 1. Poſt. tria ſpeculatur circa ſubiectum ſuum, principia, ſpecies, & affectiones
C eius; quare Phyſica ſpeculari debet principia & affectiones ſui ſubiecti, quod eſt corpus naturale; huius autem corporis principia & affectiones, traduntur in octo libris Phyſicis, ergo tales libri non poſſunt a Phyſica remoueri. Poſtremò, vnius ſcientię eſt; vt ſcribitur in 1 Poſt. 43. docere ſubiecti ſui principia, ſpecies, & affectiones, ſi Metaphyſica igitur conſiderat principia & affectiones corporis naturalis de quibus agitur in octo libris Phyſicis, eadem profectò conſiderabit ſpecies corporis naturalis; ex quo neceſſariò efficitur, vel nullam eſſe Phyſicam, vel ſi qua eſt, certè ſupervacaneam eſſe: cum quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum ſibi ſumat & arroget Metaphyſica, quare abſurdum eſt octo libros de Phyſico auditu, remouere à doctrina Phyſicæ. ommiſſa igitur hac opinione, pergamus ad alia, & de ſupradictarum partium Phyſicæ ordine diſſeramus.

Antonius Mirandulanus in lib. 15. de Euerſione ſingularis certaminis.

De ordine quarundam partium Phyſicæ conuenit inter omnes; etenim certum eſt octo libros Phyſicorum, primum tenere locum, quippe cum principia & quaſi fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, rerumq; maximè communium doctrinam contineant. Vnde Auerr.
D in ſuo prologo Phyſico, loquens de his libris ſic ait, ***Proportio iſtius libri ad ſcientiam naturalem, eſt ſicut proportio elementorum rei ad rem, quia iſte liber comprehendit res, quæ ſunt principia & radices vniuerſales illorum, de quibus vult loqui Naturalis.*** Hos libros proximè ſequuntur duo libri de Cælo; Cælum enim, quoniam eſt maximè ſimplex, perfectum, immortale, & cauſa efficiens, regens atq; conſeruans omnium rerum ſublunarium, optimo iure ſibi vendicat primum locum inter ſpecies corporis naturalis: Tertius locus tribuendus eſt elementis, quippe cum ſint corpora ſimplicia & principia omnium rerum mixtarum. Doctrinam autem elementorum, Ariſt. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cęlo; in libris verò de Generatione, penitus abſoluit, vt inquit Alexander in principio operis Meteorologici, & Philoponus in proœmio lib. de Generatione. Porrò quęcunq; ſcribuntur in libris de Generatione pertinere ad ſcientiam elemētorum, eoq; referri ab Ariſt. ex his quę ſubijciam, manifeſtum erit. Totum opus quod inſcribitur de Generatione & corruptione, diuiſum eſt in tres partes: in prima agitur præcipuè de generatione & corruptione; in ſecunda quę incipit a tex. 43. primi libri, de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet ſecundum

Principalis materia, quæ tractatur in li

bris de Generatione & corruptione, ſunt elemẽta.

cundum librum, agitur de elementis, Ad has tres partes diſtinguendas, Ariſt. vſus eſt tribus A
procemijs, vt cuiuis licet videre in principio cuiuſq; partis. Has igitur partes affirmamus Ariſt. inſtituiſſe atq; pertractaſſe elementorum cauſſa; ac de vltima quidem, hoc eſt de ſecundo lib. nemini dubium eſt. nam & Ariſt. initio eius libri proponit ſe velle agere de elementis, & principalem partem libri conſumit in explicatione illorum: & alibi citans hunc librum, appellat eum de elementis, vt in 2. de Anima tex. 117: & in libello de Senſu & ſenſili, vbi diſſerit de ſaporibus. Secundam autem partem operis, etiam referri ad doctrinam elementorum, planum facit Ariſt. in procemio eius, ſcribens ibi textu 43, quia de elementis ſermonem inſtituit, neceſſariò item agendum eſſe de tactu, actione & mixtione. De prima verò parte, quæ eſt de generatione & corruptione, licet id maximè obſcurũ eſſe videatur (propterea quod Ariſt. ſignificat in procemio eius, ſe agere velle nõ tantum de generatione & corruptione elementorũ, ſed vniuerſè ac ſimpliciter de generatione omniũ quę natura cõſtant) idem tamen ſentiendum eſt. Etenim Ariſt. tum in procemio 2. lib. de Generatione, tum apertiſſimè in 3. lib. de Cælo tex. 1. indicat ſe aggredi ad tractandum de generatione & cor- B
ruptione, elementorum cauſſa; ſic enim ſcribit in 3. de Cælo, *De primo igitur elementorum dictum eſt, & quale id eſt ſecundum naturam, & quòd incorruptibile, atq; ingenerabile. Reliquum eſt autem de duobus dicere, ſimul autem accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione conſiderare; generatio enim aut omnino non eſt, aut ſolum in his eſt elementis, aut ijs quæ ex his ſunt.* Ex quo intelligitur vltimos duos libros de Cælo, & item duos de Generatione facere vnum opus, quo perfecta elementorum doctrina continetur. De ordine igitur harum partium Phyſicæ quas memorauimus, omnes conſentiunt: At de quarto lib. Meteorologico, de libris de Anima, ac de Plantis, quo loco cenſeri & numerari debeant, magna controuerſia & diſſenſio eſt inter expoſitores Ariſt. de qua re quod nobis videtur maximè probabile, in præſentia breuiter explicabimus.

De Quarto libro Meteorologico. C

C A P. VIII.

Liber, qui dicitur quartus Meteororũ, non pertinet ad doctrinam Meteorologicã, nec poſt tres libr. Meteororum, locari debet, ſed poſt libros de Generatione & corruptione.

EGo ſic exiſtimo, eum librum qui vulgo inſcribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinam Meteorologicam, nec cum alijs tribus prioribus libris cohærere, ſed potius libris de Generatione & corruptione ſubiungendum eſſe; in quam opinionem adducor his rationibus. Primò, quia nec inſcriptio operis Meteorologici, conuenit in hunc librum, nec materia rerum meteorologicarum, quæ eſt duplex halitus, vnus calidus & humidus, alter calidus & ſiccus, vt eſt apud Ariſt. in principio primi, & fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ continentur hoc libro (ſiue is ſit ſeparatus ab alijs & per ſe cohærens, vt quibuſdam viſum eſt; ſiue ſit pars ſeu additamentum eius operis quod eſt de elementis) neq; gignuntur in ſublimi, nec duplici ex halitu efficiuntur. Deinde, Ariſt. in procemio Meteor. exponens vniuerſam materiã pertractandam in libris Meteorologicis, ſolùm enarrat ea quæ docentur in tribus libris, de D
quarto autem nullum verbum facit; mox ſubdit, *Cum autem*, inquit, *pertranſiuerimus de his, ſpeculabimur de animalibus et plantis*, ex quo perſpicitur, inter tres libros Meteorologicos, ac eos qui ſunt de Animalibus, non eſſe interponendum hunc librum. Præterea, inter libros tres Meteorologicos apparet magna euidenſq; connexio, quam Ariſt. apertiſſimis verbis facit & declarat primis extremiſq; verbis cuiuſq; libri; at inter hunc librum & priores tres Meteorologicos, nec eſt nec fit ab Ariſt. vlla connexio, nam in fine tertij libri proponit agendum eſſe de metallis, in principio autem huius libri reuocat in memoriam quæ tractata fuerunt in 2. lib. de Generatione, de primis qualitatibus elementorum, & proponit ſe velle docere nonnullas affectiones, quæ ex actione perpeſſioneq; harum qualitatum exiſtunt, vt vel ex hoc vno loco clariſſimum ſit, hunc librum connexum eſſe non cum Meteorologicis, ſed cum his qui ſunt de Generatione. Ad hæc, cauſa quæ mouet alios, vt hunc librum proximè ſubiungant alijs Meteorologicis, futilis eſt; ſiquidem aiunt in alijs tribus libris dictum eſſe de mixtis imperfectis, in hoc autem agi, vniuersè de mixtis perfectis, quod profectò fal-

ſum eſt

A ſum eſt, nam neq; hic declarantur principia mixtorum, quæ ſunt quatuor elementa, nec eorum ſpecies, quæ ſunt metalla & lapides, nec affectiones, quæ ſunt tum aliæ, tum inprimis qualitates ſenſibiles; ſed in hoc libro ſcopus Ariſtotelis eſt (cùm in 2. libro de Generatione docuiſſet eſſe quatuor primas qualitates, earumq; duas eſſe actiuas, alteras verò duas paſſiuas) declarare ea quæ tam ex actione quàm paſſione talium qualitatum accidunt mixtis; ex actione enim caloris & frigoris, prouenit generatio, putrefactio, concoctio, & incõcoctio, earumq; ſpecies, vti ſunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, aſſatio, & toſtio: Ex perpeſſione verò humoris & ſiccitatis, proficiſcuntur mollities, durities, concretio, liquefactio incraſſatio; tum præter hæc, flexibile, friabile, frangibile, & alia horum ſimilia: vt nemo ſit, licet parum acutè videat, qui cernens animo principium, finem, totumq; contextum huius libri, non animaduertat eum diſſentaneum eſſe libris Meteorologicis; his autem qui ſunt de elementis ſeu de Generatione, planè conſequentem. His deniq; accedit locupletiſſimũ teſtimonium Alexandri, quem nos huius ſententiæ ducem & auctorem libenter ſequimur:
B is enim in præfatione ſua ſuper hunc librum ſic ait, *Liber hic qui quartus inſcribitur Meteorologicorum, Ariſt. quidem eſt, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet, nam quæ in ipſo pertractantur, huiuſce theoriæ propria non uidentur, ſed magis quantum ex his quæ in ipſo dicuntur ratiocinari poſſumus, conſequi habet ad lib. de Generatione & corruptione: cum enim in ipſis pertractauerit de quatuor uirtutibus tangibilibus, caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, oſtendens ex combinatione harum uirtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipſarum actiuas eſſe, aliquas uerò paſſiuas, in præſenti modò libro, quæ nam ſint ea declarat, quæ, unaquæq; dictarum uirtutum facit aut patitur, & quæ ab ipſis geruntur ac fiunt.* Hęc Alexander.

Sed dicet aliquis, Hic liber inſcriptus & habitus eſt Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Eſto: ſed Alexander improbat talem inſcriptionem, nec eſt inuſitatum vel adornare libros falſis inſcriptionibus, vel eos adſcribere alienis auctoribus. Sed cur, inquies, Ariſt. non meminit huius libri in enumeratione quam fecit in proœmio operis Meteorologici? An quia eum comprehendit ſub opere de elementis & de Generatione? An potius quo-
C niam cum inſtituiſſet generalẽ diuiſionem Philoſophiæ naturalis in principales partes eius, ſicut omiſit opus de metallis, ita non eſt mirandum hunc vnum librum fuiſſe ab eo prætermiſſum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac ſententia, infirmum ſanè eſt. Aiunt quidam, hunc librum non poſſe coniungi cum his qui ſunt de Generat: propterea quod Ariſt. extrema parte ipſius, ſignificat huic libro proximè ſuccedere libros de Partibus animalium, ſcribens, *Quoniam hic dictum fuit generatim de conſtitutione naturaque partium ſimilarium, deinceps agendum eſſe ſigillatim de vnaquaque ipſarum, tum de partibus diſſimilaribus, ad extremum de animalibus quæ conſtant ex huiuſmodi partibus.* Sed hoc argumentum, nec obeſt nobis, nec prodeſt his qui contra ſentiunt; non enim illis verbis Ariſt indicat connexionem ſucceſſionemque librorum, ſed potius ſeriem, atque ordinem rerum cognoſcendarum, quaſi diceret; Cum hic declaratæ fuerint nonnullæ affectiones quæ inſunt in partibus animalium, eum qui vellet totam hanc materiam ad extremum vſque proſequi, oporteret ſpeculari hæc vel alia quæ ibi proponuntur, alioquin ſi hic liber proximè anteit libros de Parti-
D bus animalium, ergo ſubſequitur libros de Metallis & de Anima, quoniã iſti volunt libros de Anima præire eos qui ſunt de Partibus animalium: Cum autem contendunt hunc librũ proximè coniungi cum alijs Meteorologicis, hinc neceſſariò concluditur libros de Metallis, & de Anima, priores eſſe libris Meteorologicis, quod nemo non videt falſum & abſurdum eſſe. Sed de his ſatis, veniamus ad libros de Anima & de Plantis.

Solutio triũ dubitationũ.

De ordine quo libri qui pertinent ad ſcientiam animalium, ab Ariſt. ſcripti aut euulgati fuerint, ponam in medio, quæ potui ex varijs locis eius, coniectura conſequi. Primus locus aſſignari debet libris de Hiſtoria animalium, quibus Ariſtoteles tradidit rudem & adumbratam notitiam animalium, quam quia non demoſtrãdo, ſed veluti narrando expoſuit, appellauit hiſtoriam: Secũdus locus dandus eſt libris de Partibus animalium: Tertius, libello de Inceſſu animalium: Quartus, libris de Anima: Quintus, libro de Senſu & ſenſili; de memoria & reminiſcentia; de ſomno & vigilia; de ſomnijs; de diuinatione per ſomnum; de cõmuni motu animalium: Sextus, libris de Generatione animaliũ: Septimus, libro de Longitudine & breuitate vitæ; & de iuuentute & ſenectute, vita & morte, ac reſpiratione, Quòd

De ordine librorum qui pertinent ad doctrinã animalium.

libri de Hiſtoria animalium primi omnium locari debeant, ex eo manifeſtum eſt, quod mos A
eſt Ariſt. primùm generalem & craſſam notitiam rerum, quas diligenter tractare vult, proponere, tum ſubtilem & accuratam earundem cognitionem tradere. Deberi autem ſecundũ locum libris de Partibus animalium, declarat epilogus illius operis & libri qui eſt de Motu animalium, vbi Ariſt. repetens, quæ ab eo tractata fuerant de animalibus, ſemper memorat primo loco libros de Partibus animalium. His autẽ proximè ſuccedere libellum de Inceſſu animalium indicat Ariſt. extremis verbis quarti libri de Partibus animalium, ſcribens, *Quoniam actum fuit de partibus animalium, ſequi, vt de his quæ inceſſui animalium deſeruiunt, diſſeratur*. Huic libello conſequens eſſe opus de anima, declarant vltima verba huius libelli, quæ ſic fere habent, *De partibus cùm alijs, tùm his quæ faciunt ad inceſſum animalium, hoc ſe habet modo: ijs autem ſic determinatis, proximum eſt de anima contemplari.* Hos libros de Anima ſubſequitur liber de Senſu & ſenſili; quod oſtendit Ariſt. in principio eius, coniungens ipſum cum libris de Anima. Huic libro de Senſu & ſenſili adnectẽdus eſt liber de Memoria & reminiſcentia; vt videre licet ex fine libri de Senſu & ſenſili. Porro, librum de Memoria & B
reminiſcẽtia, ſequũtur hi qui ſunt de Somno & vigilia, de Somnijs, de Diuinatione, & de cõmuni motu: poſt quos proximè numerantur libri de Generatione animalium. id quod liquidò perſpicitur ex epilogo libri de Motu animalium, qui ſic habet, *De partibus igitur vniuſcuiuſque animalium, & de anima, præterea de ſenſu & memoria, & ſomno, & communi motu diximus, reliquum autem & de Generatione dicere.* Quòd autem liber de iuuentute & ſenectute, de longitudine & breuitate vitæ, de vita & morte, atque reſpiratione, extremum locũ teneant, apertè docet Ariſt. extrema parte libri de Longitudine & breuitate vitæ, vbi ſic ait *Dicta eſt cauſa de magnitudine & breuitate vitæ, reliquum autem nobis conſiderare de iuuentute & ſenectute, vita & morte, his enim determinatis, finem vtique habebit, quę de animalibus methodus*. ſi igitur hi libri terminant doctrinam animalium, neceſſe eſt his anteire eos qui ſunt de Generatione animalium. Hoc igitur ordine videtur Ariſt. eos libros qui continent ſcientiam animalium, aut ſcripſiſſe, aut in publicum edidiſſe.

Libros de Anima, ordine doctrinę, poſteriores eſſe, ijs libris qui ſunt de Partibus animalium.

Sed quæret aliquis, An ordine doctrinæ libri de Anima præponendi ſint his qui ſunt de C
partibus animalium nec ne? Equidem vehementer aſſentior Alexandro, qui cenſet libros de Partibus animalium, ordine doctrinæ priùs explicandos eſſe, quam libros de Anima; huius viri auream orationem hic adſcribemus; ſic enim ait in primo libro ſuo de Anima cap. 2. *Ferè autem aſſecuturum ea quæ de anima traduntur, & rationes quæ ad eius ſubſtantiam pertinent, tractaturum, animaduertere præter cætera opus eſt id, quod in natura ambitiosè elaboratum eſt. Cum enim qualis, & quæ res ſit natura didicerimus, nobisq́, perſuaſerimus quorumq; opere, uel admirabili, quod intercedente acte confectura ſit, longè maiori admiratione digna eſſe effecta naturæ: facile fidem præſtabimus ijs, quæ a nobis de animæ ſubſtantia recenſenda ſunt; Nihil enim magis in cauſa eſt, ut cum de anima diſſeritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur quàm quod difficillimum eſt illius poteſtates functionesq; ijs quæ de ipſa dicuntur conſentanea, & concordi ratione coniungere; quaſi omni corporea uirtute diuiniora, & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quæ commodè & aptè de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare non uolumus, primo loco ipſe poſſidentis animam corporis apparatus contem-* D
plandus eſt, & internarum inuicem externarumq; partium cum ipſo uenuſtatis & pulchritudinis concentu, lex et diſpoſitio conquirenda: Simul enim hæc ipſa ſpeculati fuerimus, haud quaquam ulterius admirabile, et noſtra opinione maius eſſe uidebitur, ut in corpore ſuprà quàm opinari poſſumus, mirabiliter, atq; ambitiosè diſpoſito, anima tot in ſe motionum principia poſſides, contineatur. Auerroës idem ſenſit & ſcriptum reliquit in principio Meteororum. idẽ quoque recta ratio ſuadet: nam ſi anima eſt actus corporis organici, ergo corpus organicum ordine generationis, eſt prius quàm anima, ac proinde priùs declarari ac cogniſci debet. Deinde ſi in explicandis diſciplinis, incipiendum eſt ab his quæ ſunt magis nota & manifeſta nobis, corpus autem organicum cum cadat ſub ſenſus noſtros, eſt nobis magis conſpicuum & familiare quàm anima, cur non doctrina corporis animati & partium eius præponenda erit ſcientiæ animę? & Ariſt. in 1. de Part. animal. diſputat an ſit Phyſici agere de omni anima, qua re innuit doctrinã animæ nõ ab eo fuiſſe præpoſitam libris de Part. animaliũ, ſed magis poſtpoſitam. Sed Auicenna, nobis diſſentiens, vult libros de Anima priores eſſe

his

A his qui ſunt de Partibus animalium,tribuẽs eis ſextũ locum inter partes Philoſophiæ naturalis; eo maximè argumento , quòd anima ſit perfectior corpore, & finis eius:& ſicut eſt præcipua cauſa ipſius animalis , ita in eo cognoſcendo priorẽ atque potiorem eſſe debere. verùm dupliciter peccat Auicenna,primùm, quia putat in docendis rebus perpetuò tenendum eſſe ordinem naturæ ac perfectionis, cum Ariſt. clamet in. 5 Metaph. tex. 1. non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed vnde quis faciliùs diſcat. Deinde quoniam facit ſcientiam animę, partem quandam Phyſicæ diuerſam a doctrina animalium; cum Ariſt. velit eſſe vnam methodum animalium , quæ comprehendat libros de Anima & de Partibus animalium,& alios quos ſupra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Proœmio Meteororum, & in fine libri de Longitudine & breuitate vitæ.

Opinio Auicennæ refellitur.

De Plantis autẽ ita dicendũ eſt , Ariſtotelẽ prius tractaſſe de animalibus quam de plantis. vbi enim commemorat hos libros , ſemper anteponit libris de Animalibus, his qui ſunt de Plantis,vt poteſt cognoſci ex his quę ſcribit ipſe in proœmio Meteororum,in lib. de Senſu &
B ſenſili, vbi loquitur de ſaporibus,& in fine libri de Longitudine & breuitate vitæ;idque Ariſtoteles non temere ſed conſulto fecit:etenim ordine doctrinæ priores ſunt libri de Animalibus quàm de Plantis; nam licet plantæ quà ſunt corpora magis ſimplicia, videantur eſſe natura priores animantibus, tamen horum doctrina antegredi debet, propterea quòd facilior & manifeſtior eſt,& multum præbet adiumenti ad capeſſendam ſcientiam plantarum: operationes enim animæ , partes item & inſtrumenta plantarum , deprehenduntur , cognoſcũtur & nominantur per analogiam quandam ad ea quæ cernuntur in animalibus,hoc autem perſpicuum fit ex verbis Theophraſti, quæ in primo de Hiſtoria plantarum ſic habent . *Nec illud latere nos decet, quid proportione intelligi debeat, ut in animalium genere, ad ea ſcilicet rẽdigendo , qua quàm ſimillima,perfectiſſimaque continentur . ad ſummam , omnium quę in plantarum genere ſpectantur, ſimilitudo, petenda ex ijs eſt qua in animalibus inſunt,quoad fieri poſſit. Igitur hac ita determinare libeat .* De partibus igitur Philoſophiæ naturalis, earũque partium ordine ac diſpoſitione ita dictum ſit. nunc pauca de vtilitate ac voluptate, quę ex Phy-
C ſicæ ſtudio capitur, ſtrictim attingamus.

Libri de Animalibus præcedunt ordine doctrinæ libros de Plãtis.

De vtilitate & iucunditate Philoſophiæ naturalis.

CAP. IX.

ETSI Phyſica,quoniam eſt ſcientia ſpeculatiua, nõ propter aliud ſed per ſe,ſuique gratia quærenda & expetenda eſt,nihilominus tamen plurimas atque maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus diſciplinis . Primùm, vtilis eſt Metaphyſicæ ; propter cognitionem primi motoris,& intellectus humani, & propter cognitionem atque contẽplationem motuum cæleſtium, quæ viã ſternit Metaphyſico ad perueſtigandam ſcientiam intelligentiarum. Tum Medicinę propter doctrinam elementorum, facultatum naturaliũ, ſtirpium, & corporis humani; & quia Phyſicus aperit
D primas cauſas naturales ſanitatis & ægritudinis, quod pulchrè docet Ariſt. in lib. de Senſu & ſenſili,ſcribens his verbis, *Naturalis autem eſt, et de ſanitate,et infirmitate prima cognoſcere principia: nec enim ſanitatem,nec infirmitatem poſſibille fieri carentibus uita. Quare fere naturalium plurimi,et mediocrum,qui magis philoſophicè artem proſequuntur,illi quidem finiunt ad ea, qua de Medicina, hi uerò ex ijs qua de natura, incipiunt quæ de Medicina.* Poſteà,conducit diſciplinis Mathematicis;Aſtronomiæ quidem propter notitiã cæli;Perſpectiuę, propter ſcientiam luminis, coloris, ac eorum quæ attinent ad aſpectum ; Muſicæ verò,propter intelligentiam ſoni, vocis, eorumque quæ ſpectant ad facultatem auditus. Deinde,Philoſophiæ morali,propter ſcientiam hominis, potentiarum eius, affectuum & operationum.quocirca Ariſtoteles in tractandis rebus moralibus multa ſumit ex libris Phyſicis , præſertim ijs qui ſũt de Anima.Denique,multùm ſeruit Theologię ; etenim multa ſunt in libro Geneſeos, Eccleſiaſtæ , Iob & Pſalmorum,planè phyſica,quæ ignarus Phyſicæ, benè intelligere non poterit. in Theologia etiam ſcholaſtica,quã plurimas tractari quæſtiones Phyſicas , manifeſtũ eſt.Poſtremò,vtilis eſt cunctis artibus,tum quia omnis ferè ars in id comparata eſt,vt vel imi-

Vtilitates Philoſophiæ naturalis.

tetur naturam, vel eam adiuuet & perficiat ea quę natura per ſe non poteſt efficere, tũ etiam A quia ſubiectum & materia omnium formarum artificialium, eſt corpus naturale. Sed immenſum eſſet, non modò dicendo amplificare, ſed enumerando percenſere Phyſicæ vtilitates, quę latiſſimè ad oẽs diſciplinas & omnes humanæ vitę cõmoditates vſusque permanant.

Quanta volu ptas ſit in u ſtudio Philoſophiæ natur alis.

De voluptate autem, quæ eorum animos afficit qui verè pureque philoſophãtur, quis pro eo, ac res eſt, dignè eloqui valeat? Ariſt. in. 1. de Part. animal. cap. 5. multis verbis egregiè declarat quantas voluptates adferat Phyſica, his qui rerum naturaliũ cauſas ſtudioſè accurateque contemplãtur; quem locum hortor omnes vt totum diligenter legant, admirabiles. n. in animis legentium amores erga ſtudium cultumque Philoſophię naturalis excitabit: & in 10. lib. Ethicorum ita ſcribit, *Videtur Philoſophia mirabiles quaſdam, tum ſinceritate, tum ſtabilitate continere uoluptates*. Cicero etiam in .2. lib. Acad. Quęſt. cum dixiſſet res phyſicas non firma comprehendi ſcientia, ſed varijs Philoſophorũ opinionibus, huc atque illuc probabiliter agitari, ſubiungit hęc, *Neq; tamen iſtas quęſtiones Phyſicorum exterminandas puto: eſt enim animorum ingeniorumq; naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio contemplatioq; naturæ; erigimur, elatiores fieri videmur, humana deſpicimus cogitantesque ſupera atque* B *cæleſtia, hęc noſtra, vt exigua, & minima contemnimus; indagatio ipſa rerum, tum maximarũ, tum etiam occultiſſimarum, habet oblectationem, ſi verò aliquid occurret quod veriſimile videatur, humaniſſima completur animus uoluptate*. Sed quoniam expoſita ſunt quæ generatim & vniuersè pertinere videbantur ad diſciplinam Philoſophiæ naturalis, nunc propiùs accedentes ad ea quæ in hoc opere tractare conſtituimus, pauca quædã explanabimus quæ proximè attingunt doctrinam octo lib. Phy. & primùm omnium declaranda eſt inſcriptio horum octo librorum, quæ ſic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de Phyſico auditu.

Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu; & diſputatur de libris acroamaticis & exotericis.

CAP. X. C

Opinio Auerrois.

QVID ſignificet hæc inſcriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Phyſicis, quales item ſint libri exoterici & acroamatici, non ſatis conuenit inter omnes interpretes Ariſt. Ego primùm quidem exponam opiniones aliorum, tum etiam ſententiam meam adſcribam. Auerroes, ait poſitum fuiſſe (de naturali auditione) pro eo quod eſt, de naturali ſermone, ſed quia accidit ſermoni vt audiatur, per metaphoram, loco ſermonis dictum eſt de auditione. Nam plęrumq; vt eſt apud Ariſt. in 3. lib. Rhetoricorum, maior quædam vis ac ſuauitas eſt in verbis tranſlatis quàm in proprijs: ac tametſi naturales ſermones non modo his octo libris, ſed alijs etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomen tribuitur, quoniam ſunt quaſi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur veluti radix & fundamentum vniuerſæ Philoſophię naturalis; itaq; vt habent ſe elementa ad alia corpora, ſic etiam huiuſmodi libri ad reliquos huius diſciplinæ. D

Oppugnatur Auerroes.

Hæc Auerroes. Sed multis non probatur hæc interpretatio Auerr. talem enim metaphorã, non ſolum non putant venuſtam & iucundam eſſe, verùm etiam maximè duram & inſuauem; vt non ſit veriſimile Ariſt. qui ab omni propemodum, in doctrinis tradendis, genere tranſlationum abhorreat, earumq; vſum in ſcientijs non ſemel reprehendat, tranſlatione tam rudi & inuſitata vſum eſſe in principio & inſcriptione huius operis. Quis enim ferret eum qui ſic loqueretur, de naturali vſu, vel odoratu, vel guſtatu; ſignificare volens, de colore, odore aut ſapore? Sed expoſitionem Auerr. non eſſe penitus abſurdam & remotam a ratione, perſpicuũ erit ex his quæ dicturi ſumus extremo loco.

Opinio Alberti.

Albertus Magnus tractatu 1. Phy. cap. 4. de inſcriptione huius operis ita ſcribit, *Dicitur autem liber Phyſicorũ, eò quòd ipſe in vniuerſali totũ cõplectatur negotiũ Phyſicũ. Dicitur & de Phyſico auditu, quia ibi tãguntur ea quæ auditu plus quã demõſtratione ſciũtur de phyſicis, hoc eſt principia Phyſica uniuerſalia, ex quibus habẽt probari alia, propter quod aliquãdo intitulatur de principijs Phyſicis.* Hæc Albertus. In cuius expoſitione, non video cur dicat quæ de principijs tradũtur in his libris, ſciri

A ſciri magis auditu quàm demõſtratione. An nõ Ariſt. ea quæ pertinent ad principia, firmiſſimis atq; pulcherrimis cõfirmat atq; communit rationibus? vt quòd non ſint infinita; quòd non vnũ tantummodò; quòd inter ſe contraria; quòd opus ſit præter duo contraria, tertio quaſi ſubiecto vtriuſque; quòd materia ſit ingenerabilis & incorruptibilis; quòd natura agat propter finem. Deinde, cur præcipuè auditu ſciũtur principia, ac nõ etiam per alios ſenſus? Poſtea, hic titulus (de Phyſico Auditu) nõ tantùm pertinet ad duos primos libros, ſed etiam ad alios ſex, in quibus diſputatur de motu, maximè in 6. lib. in quo multa certiſſimis & exquiſitiſſimis demonſtrationibus explicantur, vt eas Proclus, ob euidentiam & neceſſitatem concludendi, quodam libello reuocarit ad formulam rationũ mathematicarum. D. Thomas initio ſuorum Commentariorum quid ſentiat de huiuſmodi inſcriptione, exponit his verbis, *Hic autem eſt liber Phyſicorum, qui etiam dicitur de Phyſico auditu, quia per modum doctrinæ ad audientes traditus fuit.* Hæc ille. Sed meritò quiſpiam dixerit, tradi per modum doctrinæ audientibus, eſſe commune alijs libris, vt etiam in libros Logicos, Phyſicos, & Me-

Refellitur Albertus.

Opinio D. Thomæ.

B taphyſicos conuenire poſſit; niſi quis inſcienter contendat hos dumtaxat octo libros ab Ariſt. doceri & in ſcholis explicari ſolitos fuiſſe; qui poteſt igitur quod eſt commune omnibus, cauſſa eſſe ſingularis & proprię inſcriptionis horũ librorum? Sed neq; hanc D. Thomæ interpretationem procul eſſe a vero, ex ijs quæ infra dicemus, perſpicuum erit.

Alia eſt opinio Græcorum interpretũ, peruulgata illa quidem & probata omnibus propè melioris notæ ſcriptoribus, duo fuiſſe genera librorum Ariſt. vnum, eorum quos ἐξωτερικοὺς vocant, quales ſunt Hiſtoricæ, Poëticæ, ac Rhetoricæ commentationes, demum ea quæ leuiter & populariter ſcripta ſunt, nec ad tenue elimata: Alterum, eorum quos appellant ἀκροαματικοὺς latinè auſcultatorios, diligentioris atq; limatioris operæ, quibus grauior atq; ſubtilior Philoſophiæ diſciplina continetur; quos ideo putant ſic dictos eſſe, quia ſint tam difficiles ad intelligendum, vt ſine voce operaq; magiſtri vix percipi & comprehendi poſſint. Ex horũ numero habetur hoc opus, vt ob id etiam talem acceperit inſcriptionem. Hanc de ſcriptorum Ariſt. diuiſione ſententiam, plurimi & clariſſimi viri memoriæ prodi-

Opinio Græcorum de diuiſione librorum Ariſtotelis, in acroamaticos & exotericos.

C derunt: Galenus in fragmento de ſubſtantijs naturalium facultatũ, Plutarchus in vita Alexandri, Cicero in 5. lib. de finibus, Ammonius in Logica, Simplicius in proœmio Phyſicæ, Aulus Gellius libro 20. cap. 4. Clemens Alexandrinus in 5. lib. Stromatum, & Alexander in 1. Topicorum libro. Themiſtius (ſiue autor illius proœmij, vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc ſcribit, *Cum autem ſcriptorum commentationumq; ſuarum ſpecies duas haberet, vnam, eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Hiſtoricæ, & Rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligentiæ, tum intentionis ac ſtudij requirebant; Alteram, eorum quæ auſcultatoria nuncupabat, in quibus Philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur; ex quorũ numero habetur hoc opus, cui titulus eſt de Phyſica auditione; in auſcultatorijs, data opera voluit obſcurus eſſe, ratus hunc in modum obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio quaſi reijci deterreriq; vtpote quibus futurum ſit perinde ac ſi neq; ſcripta quidem unquam fuiſſent.* Simplicius in 4. Phy. tex. 87. vbi Ariſt. ait Phyſico agendum eſſe de tempore, his verbis. *Primùm bene habet dubitare de ipſo per exteras rationes, &c.* Exponens illa verba (exteras ra-

D tiones) *Externa, inquit, dicuntur quæ ſunt communia & concluduntur per probabilia, non autẽ demonſtratiua, nec acroamatica, hoc eſt, non ex accuratioris doctrinę auditione deſumpta.* Et in 1. de Cęlo ſuper tex. 100. vbi Ariſtot. citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα, Simplicius interpretatur exoterica, hoc eſt ſcripta popularia: Auerroes quoque eundem locum interpretans, ita ſcribit; *Et intendit per extraneos, logicos; ſermones enim logicos, vocat ſermones extraneos: & Philoſophiam, quæ componitur ex iſtis, vocat Philoſophiam extraneam.* Quid multa? Euſtratius, ſub finem primi libri Ethicorum, exponens illa Ariſtotelis verba (*Dicuntur etiam de ipſa in extrarijs diſputationibus, nonnulla*) in hanc ſententiam ſcribit, *Ex operibus Ariſtotelis, alia ad diſcipulos eius ſcripta ſunt, qui ad eum audiendum ſimul conueniebant, quæ ipſe in publicis ſcholis coràm diſſerebat & exponebat, alia priuatim ad aliquos extrinſecos illi argumẽto accomodata quod vnusquisque requiſierat. Illa, ἀκροαματικὰ hoc eſt auditoria vel auſcultatoria appellantur, quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt conſcripta: Hæc autem ἐξωτερικὰ vocantur, quaſi dixeris extraria, ſiue extranea, quia unumquodq; ex ipſis, ad priuatum aliquem extra publicum auditorium conſcriptum fuit.* Hæc Euſtratius. Ex cuius verbis

Quales putet Euſtratius fuiſſe libros Ariſtotelis acroamaticos & exotericos

licet

licet intelligere, diuiſionem librorum Ariſtotelis in acroamaticos & exotericos, fuiſſe Euſtra- A
tio cognitam & probatam, eumque paulò aliter quàm cæteros, quales fuerint libri acroa-
matici, quales item exoterici, interpretari. Manifeſtum igitur eſt, diuiſionem illam ſcripto-
rum Ariſtotelis in acroamatica & exoterica, & vetuſtate illuſtrem, & eorum auctoritate qui
eam tradiderunt, eſſe probabilem.

Opinio Ioannis Sepulue-dæ.

Vnus memoria noſtra Ioannes Sepulueda vir doctus ac diſertus, huic tam veteri & rece-
ptæ opinioni diſſentire & repugnare auſus eſt: Etenim in quibuſdam ſcholijs quæ ſcripſit
in libros Polyticorum Ariſt. a ſe conuerſos latinè, libr. tertio. cap. quarto, huiuſmodi par-
titionem librorum Ariſt. reprobat his rationibus: Primùm, quoniam Ariſt. interdum vo-
cat exotericos libros, omnium difficillimos, vt in extremo primo libro Ethicorum ad Ni-
comachum, verba faciens de partibus ſeu poteſtatibus animi, citat hoc nomine libros de
Anima: & in primo lib. de Moribus ad Eudemum in quæſtione de ideis, eo nomine citat li-
bros Metaphyſicos his verbis, *Sed de hac quaſt. multifariam diſputatum eſt in exotericis ſer-*
monibus, quiq; habiti ſunt de Philoſophia. ſignificans proculdubio nomine Philoſophiæ, Me- B
taphyſicam, quæ per excellentiam vocari ſolet & prima Philoſophia & ſimpliciter Philoſo-
phia; in cuius primo, 7. 13. & 14. lib. copioſè diſſeritur de ideis. Nō igitur libri exoterici apud
Ariſtotelē ſunt libri populariter ſcripti, cùm eo nomine, qui ſunt ſubtiliter & accurratè ſcri-
pti, ab Ariſtotele cenſeantur. Ad hæc, Diogenes Laërtius in vita Ariſt. ſubtiliter commemo-
rans libros ipſius, eorumque diuiſionem proſequens diligentiſſimè, nullam huius partitio-
nis memoriam facit, vt ea res magno argumento ſit, illam non fuiſſe prætermittendam a
Laërtio, ſi Ariſtotelica fuiſſet. Præterea, ſi acroamatici libri ſunt, quicunque politiorem &
ſecretiorem Philoſophiæ doctrinam continent, cur id nominis tantum aſcribitur his octo
libris Phyſicorum, ac non etiam his, quos de Anima aut Metaphyſica Ariſt. ſcripſit accurra-
tiſſimè? Hæc Sepulueda.

Vetus Græcorum opinio defenditur cōtra Sepulue-dam.

Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) cenſeo non temere diſce-
dendum eſſe a ſententia tam grauium, & illuſtrium Philoſophorum, quippe quæ ſi ſpectes
auctoritatem eius atque vetuſtatem, ab Ariſt. profecta, & deinde quaſi per manus omnium C
Peripateticorum tradita, ad nos vſque perueniſſe videatur; præſertim cum rationes Sepulue-
dæ non ſint eiuſmodi vt nos ab ea debeant abducere. Nam loca Ariſt. ex primo Ethico-
rum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, vbi citans exotericos libros, vi-
detur Sepuluedæ Ariſtoteles ſignificare libros de Anima & libros Metaphiſicæ, multò ſe-
cus interpretanda ſunt. Etenim Ariſt. (quod facile cognoſci poteſt ex ijs quæ ſcribit Laër-
tius librorum eius pertexens catalogum) de eadem re multos ac varios libros conſcripſit,
vt de Bono, de Rep. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua, & populari-
ter accommodateque ad ſenſum captumque etiam hominum vulgarium, alios verò
preſſiori & limatiori opera, quibus diligenter exponit, maximè reconditas & arcanas
Philoſophiæ ſententias, vt hac varietate ſcriptorum, omni propè hominum generi ſatiſ-
faceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectam autem
explicationem & ſcientiam, ſuis modò reſeruans auditoribus. Primò igitur libro Ethico-
rum, per exotericos, non intelligit Ariſt. libros Philoſophicos de Anima, quos nunc habe- D
mus acutè, copioſè, doctèque ſcriptos, ſed alios magis populariter, & ruditer compoſi-
tos, quod non obſcurè indicant verba Ariſt. quæ ſic habent, *Inquirere exactius* (videlicet de
anima) *magis operoſum eſt, quàm conueniat rebus ſubiectis: dicuntur autem de ipſa etiam*
in exotericis ſermonibus ſufficienter quædam, & vtendum eſt ipſis. Accuratam igitur cogni-
tionem animi, negat eſſe neceſſariam Philoſopho ciuili, mediocrem verò ſatis eſſe, & pe-
ti poſſe ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quædam ſufficienter. Il-
lud etiam oſtendit Ariſtotelē ſcripſiſſe de Anima non vnos libros, ſcilicet Philoſophicos, ſed
etiam quoſdam exotericos, qui ſatis eſſe poſſint ciuili ad cognoſcendum de anima, quæ
ſint ipſi neceſſariò. Illa quoque verba (*ſufficienter*) & (*quædam*) non poſſunt commodè re-
ferri ad libros de Anima qui nunc extant, in his enim non quædam tantùm ſed plurima,
non ſufficienter aut ruditer, ſed copioſè ſubtiliterque diſputantur. Vel fortaſſe per ſer-
mones exotericos de Anima, innuit dialogum eius de Animo ſcriptum ad Eudemum Cy-
prium familiarem ſuum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus

in

A in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium, & Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Anima cap. 37. locus autem ex primo ad Eudemum, peruersè accipitur a Sepulueda, nam Ariſtoteles illis verbis (*in exotericis*) & (*qui ſunt ſecundum Philoſophiam*) non ſignificat eoſdem libros, non enim congrueret cum eo quod proximè dixerat, multifariam à ſe diſputatum eſſe de ideis, ſed indicat diuerſos libros, quoſdam exotericos & populares, alios autem Philoſophicos. Hoc manifeſtè ſignificat Ariſt in 13. lib. Metaphy. vbi de ideis in principio libri ſcribens, ita ait, *Plurima namque diuulgata ſunt de ipſis etiam in exotericis ſermonibus.* Per libros autem de Philoſophia, fortaſſe non Metaphyſicos ſignificat, ſed exotericos libros, qui ſic inſcribebantur, quos tres fuiſſe ſcribit Laërtius in vita Ariſt. ſed vel alios eadem inſcriptione ab Ariſt. diuulgatos eſſe, vel illos, quos memorat Laërtius, plures tribus fuiſſe, colligi poteſt ex ijs quæ ſcribit Euſebius in 11. lib. de Præparatione Euangelica, cap. primo. citans quendam locum Ariſt. ex 7. lib. eius de Philoſophia. Huiuſmodi autem libros populares fuiſſe, cognoſci poteſt ex his quæ ibi affert Euſebius, & Cicero lib. 1.

Dialogus Ariſtotelis de Anima ad Eudemum.

Qui fuerint libri Ariſtotelis de Philoſophia.

B de Natura Deorum, & in ſecundo libro eiuſdem operis, citans tertium libr. Ariſt. de Philoſophia. Vel forte indicare vult duos lib. de Ideis, quos ſeparatim ſcripſit Ariſt. vt refert Syrianus in extremo ſuo commentario quo explanauit librum decimumquartum Metaphyſicæ Ariſtotelis. Prætermiſſam autem eſſe huiuſmodi partitionem a Diogene, non tanti æſtimandum eſt, vt ob id, planè repudianda ſit; quin etiam ſi Laërtius negaret eſſe Ariſt. tamen deberet apud nos præponderare maior atque grauior auctoritas tot præſtantium virorum, qui cõtrà ſentiunt. Titulum vero illũ περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως præfixum octo libris Phyſicorum, equidem reor non eſſe Ariſt. ducor autem coniectura minimè (vt mihi quidẽ certè videtur) contemnenda: Etenim ſi Ariſt. talem hiſce libris dediſſet inſcriptionem, certè aliquando eos citaret hoc nomine vbi de his ſermonem habet; at cum facit mentionem illorum, nunquam hoc titulo ipſos nominat, ſed appellat vel de cauſſis & principijs, innuens primos duos, vel vniuerſales ſermones de motu; aut ſimpliciter de motu, ſignificans reliquos ſex. Putarem igitur hunc titulum affictum eſſe huic operi a diſcipulis Ariſt. vel

Titulum illũ (De Phyſico Auditu) præfixum octo libris Phyſicorum, non eſſe Ariſtotelis.

C qui eum poſtea ſubſecuti ſunt; aut quia hi libri, tum propter multas magnaſque difficultates, tum quia continent principia totius Phiſicæ, ſolerẽt ab Ariſt. præcipuè doceri, & ab alijs audiri; aut fortaſſe, ut ſignificarent huiuſmodi libros, quoniam ſunt quaſi ianua & aditus ad cæteros, eſſe neceſſariò audiendos & perdiſcendos a magiſtro. Atque hoc modo interpretatur Pſellus in principio Phyſicorum. Porrò ſcripta exoterica, tum alijs de cauſſis, tum etiam, quia Peripatetici ea fortaſſe parui penderent, facilè omnia ferè interciderunt; cum enim populariter & non philoſophicè eſſent compoſita, eamque ob cauſam a Peripateticis haud magno ſtudio & diligentia conſeruarentur, quid mirum eſt, ea penè omnia excidiſſe? Acroamatici autem libri (quanquam ne hi quidem omnes) maiori ſtudio & diligentia conſeruati, ad nos peruenire potuerunt; quorum tamen nuſquam video Ariſt. facere mentionẽ præterquàm in epiſtola, quam, auctore Plutarcho, reſcripſit Alexandro querenti cum ipſo de huiuſmodi librorum editione. Itaque quotieſcunque vnum aliquem de acroamaticis nominat, non hoc communi nomine, veluti exotericos, ſed ſuo & ſingulari quemuis titu-

D lo appellat, vt libros de Anima, de Cælo, &c. Verùm de inſcriptione huius operis ſatis dictum eſt.

Quonam autem modo Ariſt. ſoleat appellare hos octo libros Phyſicorum, quoniam videtur res cognitione digna, ex varijs libris eius, breuiter indicandum eſt. In 1. de Cælo tex. 20. citans primum librum Phyſicum, inquit, *Quemadmodum in primis dictum eſt ſermonibus.* In 8. Phys. tex. 23. volens ſignificare ſecundum librum Phiſicorum, ait, *Poſita enim eſt natura in naturalibus principium ſicuti motus & quietis.* In eodem lib. tex. quarto & vltimo, eodem modo nuncupat tertium librum Phyſicorum ſcribens, *Sicut prius dictũ eſt in Phyſicis,* quanquã eundẽ librũ aliter deſcribat in 1. de Cœlo tex. 54. dicens. *Sicut oſtẽſum eſt in his quę circa principia dicta ſunt a nobis.* In 2. lib. de Generatione & corruptione, tex. 61. loquens de 4. lib. Phyſ. ſic ait, *Quemadmodum in his, qui in principio ſermonibus determinatum eſt.* Sextum porrò librum Phyſicorum variè deſignat ſcribens ſicut dictum eſt vel *in uniuerſalibus de motu*, vt ſecundo libr. Poſt text. 14. vel, *in primis de motu ſermonibus* vt in 8. Phyſ. text. 68. vel, *in his quę de motu*, vt primo de Cœlo 38. vel, *in ſermonibus de motu*, vt 3.

Quàm variè citet Ariſtoteles, octo libros Phyſicorum.

de

de Cęlo tex. 5. & in lib. de Senſu & ſenſili; vel, *in his quæ vniuerſaliter de natura*, vt libro Phyſicorum octauo tex. 40. Poſtremò, in quarto de Cælo text. 28. indicare volens octauum lib. Phyſicorum ait, *Quemadmodum dictum eſt in primis ſermonibus*. At in 1. de Gen. tex. 14. ſermonem habens de eodem libro, inquit, *Sicut dictum eſt priùs in de motu ſermonibus*. Duorum autem librorum, hoc eſt quinti & ſeptimi libri Phyſici, nuſquam reperio mentionem factam eſſe ab Ariſt. Ex his autem quæ memorata ſunt, quiuis facile intelligit, illam appellationem (*de motu*) Ariſt. tantummodo attribuere 6. & 8. lib. Phys. Illam autem (*Primos ſermones*) communem eſſe omnium octo librorum: At eam quæ eſt (*in Phiſicis*) uel (*in his quæ a principio*) aut (*circa principia*) propriè dari quatuor prioribus libris Phys. vt non ſine cauſſa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in proœmio 5. & 6. lib. Phys.) bipartito diuiſerint octo libros Phys. affirmantes in primis quinq; libris, vel vt placet alijs, in quatuor, tractari de his quæ pertinent ad principia rerum naturalium; in cæteris autem poſterioribus, de his quæ ſpectant ad motum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinã principiorum veriſimile eſt; nam in 3. & 4. lib. agitur de infinito, loco, tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturę, in cuius definitione poſitum fuerat eam eſſe principium motus, id quod apertè indicat Ariſt. initio tertij libri Phyſicorũ.

De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus poſterioribus annumerari debeat, incertum eſt. Mihi quidem videtur aggregari debere ad tres poſteriores, tum quia totus eſt in explicando motu, tum etiam quia ſextus liber, incipit a deſcriptionibus eorum vocabulorum quæ declarata fuerant in quinto libro. Sed huius ſecundi libri, hic finis eſto.

FINIS SECVNDI LIBRI.

A

DE VIA ET ORDINE
DOCTRINAE PHYSICAE
LIBER TERTIVS.

B

QVÆ ad generalem & rudem quandam, tum vniuerſæ Philoſophiæ; tum huius quam tractare volumus Phyſiologiæ præcognitionem pertinebant, ea ſunt nõ, vt opinor, indiligenter ſuperioribus duobus libris explicata. Hoc autem, qui illos proximè ſequitur tertio libro, propoſitum nobis eſt explanare procœmium Ariſtotelis quod ponitur initio eius operis quod inſcribitur de Phyſico auditu. ſic enim nobis perſuaſimus; quemadmodum illud procœmium eſt tanquàm illuſtre quoddam veſtibulum, & magnificus quidam aditus ad ea quæ illis octo libris Phyſicis edocentur, ità fore, vt eius procœmij diligẽs accurataq; interpretatio;
C aperiat quaſi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc opere tractanda ſuſcepimus. Quæ autem hoc tertio libro tractantur, vt hinc, velut intento digito lectori præmonſtrentur, hæc fere ſunt.1. quid Ariſtoteles per illa tria vocabula, principia, cauſsas, & elementa, ſignificare voluerit. 2. an omnes ſcientiæ tractent omnia quatuor genera cauſarum, & quæ ex his conſideret Metaphyſicus, quæ Mathematicus, quæ Phyſicus. 3. an ad perfectam cuiuſlibet rei naturalis cognitioné, neceſſaria ſit omnium cauſarum, quas ea res habet, præcognitio. 4. quid ſit notius ſecundum nos & ſecundũ naturam; & cur via procedendi a notoribus ſecundum nos, dicatur innata nobis 5. An idem notius ſecundum nos & ſimul ſecundum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis diſciplinis quàm in ſcientia Phyſiologiæ. 6. An quæ ſunt magis vniuerſalia ſint etiam magis nota ſecundum nos. 7. quæſtio de primo cognito latè tractabitur.

D

TEXTVS PRIMVS

Quarum ſunt principia, aut cauſsæ, aut elementa.

Agitur de ſignificatione illorum trium vocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.)

CAP. I.

QVÆ. ſunt in his quinq; primis textibus primi libri Phyſicorum, continent procœmium, non quidem omnium octo librorum, ſed priorum tantùm duorum, in quo procœmio Ariſtoteles non incipit a commendatione Philoſophiæ naturalis, oſtendens dignitatem aut vtilitatem eius, quomodo orſus eſt Metaphyſicam & ſcientiam Animæ; ſed primo textu, ait Phyſico dicendum eſſe primo loco de principijs rerum naturalium; tum, quia talia principia ſunt nobis obſcura & occulta; ſecun-

do & tertio textu, dat rationem perueſtigandi, demonſtrandi, & pernoſcendi ea ipſa prin- A
cipia, Ad extremum, quoniam in principijs, alia ſunt priora, alia poſteriora, & alia magis
communia, alia verò minus, præcipit 4. & 5. textu, in tractatione illorum eum ordinẽ atq;
methodum ſeruare, vt a primis maximeq; communibus, initium ſumatur. Verùm, quid ſi-
gnificare voluerit Ariſt. illis tribus vocabulis, Principia, Cauſſæ, & Elemẽta, nõ conuenit inter
Opinio Eudemi & Alexandri. eius expoſitores. Eudemus & Alexãder, vt refert Simplicius, per Principiũ, exponũt efficiens,
quoniam definitur primum principium vnde motus: per Cauſſam, finem, quia eſt cauſſa
cauſſarum, a qua pendent cæteræ cauſſæ; & formam, quæ in idem numero recidit cum fine:
per Elementum, materiam, vtpote ex qua cum inſit, res naturales fiunt; quæ eſt definitio
elementi: Hanc interpretationem etiam D. Thomas ſequitur. Sed contra hos dici poteſt,
ſi finis eſt prima omnium cauſſarum, & primum mouens, cur non etiam vocetur principiũ,
potius quàm efficiens. Pręterea, Deus ſecundum Eudemum & Alexandrum, eſt principiũ
omnium rerum etiam cęlorum & intelligentiarum, non quidem vt efficiens ſed vt finis, er-
go nomen principij magis videtur conuenire fini; quàm efficienti & Ariſt. 1. Metaphy. cap. B
2. ita ſcribit, *Deus etenim tum cauſſa omnibus uidetur eſſe, tum quoddam principium*. Por-
Opinio Porphyrij. phyrius vult nomen principij & cauſſę, æquè patere ac viciſſim reciprocari. Sed non rectè,
nam punctum eſt principium lineæ, & terminus a quo, eſt principium motus, at neutrum
propriè dici poteſt cauſſa lineæ aut motus. Licet igitur omnis cauſſa poſſit dici principium,
Opinio Simplicij. non tamen contrà, omne principiũ poteſt rectè appellari cauſſa. Simplicius, putat nomen
Principij vniuerſè poſitum fuiſſe pro omnibus quatuor cauſſis, & poſtea per nomen Cauſſæ
diuiſum eſſe in cauſſas externas, efficientem & finem; per nomen autem Elementi, in cauſ-
ſas internas, materiam & formam. Verùm ſi nomen Cauſſæ etiam dicitur vniuerſè de qua-
tuor, cur potius vocabulum Principij generatim poſitum fuit pro omnibus quatuor, Cauſ-
Opinio Auerrois & Alberti. ſæ verò, tantùm pro duobus externis? Auerroes quem Albertus hoc loco ſequutus eſt, vna
re tantùm differt ab Alexandro, quòd formam non Cauſſæ, ſed Elementi vocabulo ſignifica-
ri vult. Sed peccat dupliciter, primùm, quoniam hanc ſuam expoſitionem attribuit Ale-
xandro, quem ex his quę antea dicta ſunt, & referuntur a Simplicio, conſtat aliter fuiſſe in- C
terpretatum: Deinde quia non conſtat ſibi in explanatione illorum vocabulorum; nam 12.
Metaphyſic. com. 23. inquit, Ariſt. hoc loco, per nomen Cauſſę, ſignificaſſe communiter
omnia genera cauſſarum in 6. autem Metaph com. 1. vbi Ariſt. ſimul etiam vſurpat prędi-
cta tria vocabula, Auerr. vult Principium dici de omnibus quatuor, Cauſſam interdum etiã
de omnibus, ſed maximè de agente & fine; Elementum autẽ, non niſi de cauſſis internis, hoc
eſt materia & forma; Idem deniq; in 5. Metaph. in com. 4. ſcribit hęc tria nomina eſſe pro-
pemodum Synonyma, ſolere tamen ita diſtingui, vt elementum dicatur de internis cauſis,
potiſſimùm autem de materia; Principium verò, maximè de cauſis externis, hoc eſt, efficien
te & fine, latiùs tamen patere nomen Principij quam Cauſſę; quoniam illud, dicitur etiam
de principijs tranſmutationis, hoc autem minimè. Hęc Auerr. ex quibus intelligitur non
ſemper eum idem ſenſiſſe de ſignificato illorum nominum. Aduerſus autem omnes has
interpretationes, illud meo iudicio multum valet, quod Ariſt. 1. lib. Phyſ. vbi agit de ma-
teria, forma & priuatione, indifferẽter appellat hęc vel Principia, vel Cauſsas, vel Elemẽta. D

Ego igitur, vt aperiam quod ſentio, altiùs repetam. Plato in Philębo, vult cauſsam & ef-
ficiens idem eſse re, tantùm voce differre, vt omnis cauſsa ſit efficiens, & viciſſim omne ef-
ficiens ſit cauſsa; In Timęo autẽ, citra vllum diſcrimen videtur vti his tribus vocabulis, quan
quam Plutarchus in 1. lib. de Placitis Philoſophorum cap. 3. ſcribat veteres nomen prin-
cipij & elementi non diſtinxiſse, vt poſtea fecerunt Plato, & Ariſt. apud quos principium,
eſt ſimpliciter primum non ex alijs rebus conflatum, vt materia & forma; elementum ve-
rò eſt primum quidem in genere compoſitorum corporum, ſed conſtat ex alijs prioribus ini
tijs, vt ignis, aër, aqua & terra. idem quoq; ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius
autem hic nominat Eudemum, qui ſcribit nomen principij fuiſse antiquiſſimum, elemen-
ti verò nomen a Platone inuentum, & ante alios vſurpatum eſse. Ariſt. lib. 12. Metaphyſi-
cę, tex. 23. inquit elemẽta eſse ea, quę inſunt in re quę generatur; cauſsas verò & principia,
eſse tũ hęc, tũ ea quę ſunt extra rem, vti eſt efficiens, atq; ita, vt elementa ſint tria, cauſsę au
tem & principia, quatuor: Principia enim interna generationis, ſunt materia, forma, & pri-
uatio

A uatio, his accedit extrinſecus efficiens, nam finis idem numeratur cum forma. At ex his quæ ſcripta ſunt in quinto Metaphy. de diſtinctione horum vocabulorum, cognoſcimus Elementum dici de cauſſis internis; nomen Cauſſæ, & de his, & de externis; vocabulum autem Principij, & de his omnibus, & de eo quod eſt primum in vnaquaque re, ſiue ſit cauſſa illius, ſiue non, vt de puncto comparatione lineæ, & de termino a quo, ratione motus. In principio libri ſexti Metaphyſicæ ſcribens Ariſt. tam in Mathematicis diſciplinis, quàm in alijs ſcientijs, eſſe quædam principia, cauſſas & elementa, videtur accipere nomina hæc pro initijs doctrinæ, quæ ſunt propoſitiones quædam primæ & immediatæ, quæ, græcè dicuntur ἀξιώματα latinè effata, vel dignitates: non enim poſſunt illa vocabula, ibi ſignificare quatuor genera cauſſarum, quippe cum res Mathematicæ, aut nullum propriè agnoſcant genus cauſſæ, vt Paulò infra dicetur, aut certè (quod inter omnes ferme conuenit) careant materia efficiente ac fine. Initia igitur ſcientiarum (cuiuſmodi eſt in Mathematicis, Totum eſſe maius parte: & in Phyſicis, Naturam eſſe principium motus & quietis) dicuntur principia, quia ſunt prima
B & immediata: Vnde Ariſt. 1. Poſt. Text. 5. *idem inquit dico primum & principium; principium autem eſt demonſtrationis propoſitio immediata; immediata verò, qua non eſt alia prior.* Vocantur etiam cauſſæ, ratione concluſionis quam inferunt, & cuius pariunt ſcientiam; denique appellantur elementa, quoniam ex illis componuntur demonſtrationes, in eaque tádem retexuntur atque reſoluuntur. In tertio autem libr. de Anima text. 17. videtur ponere nomen cauſſæ, ſimpliciter pro efficiente, ſcribens in omni natura eſſe aliquid tanquam materiam, & alterum tanquam cauſſam, & factiuum, & paulo infra tex. 19. ponit nomen principij pro forma vel efficiente, ſcribens ſemper honorabilius eſſe agens patiente, & principium materia. Ariſt. 4. lib. Metaph. tex. tertio ita ſe habere inquit vnum ad ens, vt ſe habet principium ad cauſſam, nam hæc inter ſe diſtingui ratione, non re. ſed quo pacto differant ratione, ibi non dicit, vide tu ibi Alexádrum. At in 5. lib. Metaph. tex. primo ſcribit proprium eſſe principij, eſſe primum, vnde aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur aliquid. Hoc autem loco, equidem arbitror tria hæc vocabula pro eodem fuiſſe poſita, vt verborum Ariſt. hic ſit germanus intellectus:
C In ſcientijs, quarum ſunt aliqua initia, vel quæ tractant de rebus habentibus initia, ſiue voces ea Cauſſas, ſiue Principia, ſiue Elementa (veteres enim alij alio modo hęc appellabant) primùm omnium agendum eſt de illis initijs. Huic interpretationi certiſſima fides fit ex eo quod in hoc 1. lib. Phyſicor. in quo agitur de materia forma, & priuatione, hæc interdum vocat cauſſas, aliàs principia, nonnunquam elementa. quod apertè intelligit, qui conſiderabit text. 48 & 65. primi Phyſici, quanquam ex toto proceſſu libri id manifeſtum ſit. Neque verò nos mouere debet quod hoc loco inquit Auerr. nimirum verba ſynonyma non adhiberi in doctrina demonſtratiua: id enim ſi prorſus fiat ſine cauſſa, vitioſum eſt, ſin autem, vt res de qua agitur, magis perſpicuè, diſtinctè, grauiter, & ornatè declaretur, & licet vti verbis ſynonimis, & quidem perſæpe vſus eſt Ariſt. Dixit autem Ariſt. illud (*quarum ſunt principia*) indicans, vt videtur ferè omnibus Expoſitoribus, non omnia cauſſarum genera tractari in omnibus ſcientijs, ſed in quibuſdam omnia, in alijs autem minimè: Quæ res, vt melius intelligatur, latiùs explicandum eſt, quæ cauſſarum genera ad vnamquamque ſcientiarum ſpeculati-
D uarum pertineant: atque id quidem conſiderandum eſt primùm in Phyſica, tum in Metaphyſica, poſtremò in Mathematicis diſciplinis.

Quę genera cauſſarum tractet Phyſicus.

CAP. II.

PHYSICVS conſiderat omnia quatuor genera cauſſarum: ſic enim Ariſt. ſcribit in 2. libro Phyſicorum tex. 70. *Cum autem cauſſæ quatuor ſint, de omnibus eſt Phyſici cognoſcere, & ad omnes reducens ipſum propter quid, aſſignabit Phyſici, materiam, formam, ipſum mouens, & id cuius gratia.* Idem in 8. Metaphyſ. tex. 12. *Cũ, inquit, aliquis, quænam ſit cauſſa quęret, quoniam multipliciter cauſſæ dicuntur, omnes cõtingentes cauſſas dicere oportet, vt puta hominis quę cauſſa, vt materia? nempe menſtrua; quæ ut mouens? ſemen? quæ vt forma? quod quid erat eſſe; quæ vt huius gratia? finis (fortaſſis autem hæ*

Phyſicum cõſiderare omnia quatuor genera cauſſarum.

amba idem ſunt) in naturalibus igitur & generabilibus ſubſtantijs, neceſſe eſt ita procedere, ſi A
quis rectè procedet: ſiquidem hæ totque cauſſæ ſunt. & oportet cauſſas cognoſcere. Auerr. item in
2. Phyſ. com. 70. idem confirmat ex eo, quoniam res Phyſicæ habent materiam, vbi autē ma-
teria eſt, ibi neceſſe eſt omnes alias cauſſas eſſe. Id quod ſecundum Auerroëm verum eſt in re
bus Phyſicis duntaxat corruptibilibus, nā in cælo ſicut negat Auerr. propriè materiam eſse,
ita non vult eſse aliquam formam cæli aut efficiens phyſicum. Quòd autem perfecta cogni-
tio rerum naturalium requirat notitiam omnium cauſſarum, oſtendi poteſt hoc argumen-
to Qualis eſt natura cuiuſque rei, talis debet eſse cognitio eius, ſed res naturales cum ſint ge
nerabiles & corruptibiles, indigent omnibus cauſſis (materia quidem, quoniam eſt ſubiectū
motus: forma quia eſt terminus illius, & propter quam res actu eſt id quod eſt: efficiente,
propterea quòd eſt primum principium vnde fluit motus: finis autem, re ac numero idem
eſt cum forma) ergo cognitio rerum naturaliū requirit cognitionem omnium quatuor cauſ
ſarum. Deinceps autem videndum eſt, cum in vnoquoque genere cauſsæ ſit aliquid primū
(vt pulchrè oſtendit Ariſtoteles in 2. libro Metaphyſicæ) an Phyſicus ſpeculetur omnes pri- B
mas cauſsas cuiuſque generis. De materia prima, non dubium eſt quin agat Phyſicus, vtpote
de qua & Ariſt. tractet in 1. de Generat. (propriè autem atque copioſè in primo Phyſicorū.)
& materia prima non exiſtat niſi in rebus Phyſicis, neque vis, & (vt loquuntur alij) cauſsalitas
eius ad alias res pertinere atque permanare poſſit quàm ad res phyſicas. Tota igitur poteſtas
& amplitudo materiæ primæ licet ea pateat latiſſimè, tamen naturæ rerumque naturalium
finibus circumſcripta eſt: De prima verò forma, vltimo fine, primo quoque efficiente, ſecus
eſt: Etenim cum tria hæc ſint idem re, atque Deus (de quo Phyſicus, aut nihil, aut valde tenui

An Phyſicus cōſideret primam formā, primum efficiens, & vltimum finem.

ter agit) perfectam eius contemplationem deſerens atque relinquens Metaphyſico, non poſ
ſunt illæ tres primæ cauſsæ tractari perfectè a Phyſico. Dicitur autē Deus prima forma, quo-
niam eſt prima ſubſtantia, primuſque & puriſſimus actus, expers omnis materię ac potentię,
primumque intelligibile, & quia ſicut forma ei materiæ in qua ineſt, ita Deus toti mūdo cui
aſſiſtit, largitur eſse, incolumitatem, diſtinctionem, vim agendi, ornamentum atque perfe-
ctionem: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipſo efficiuntur, conſeruantur, & reguntur C
omnia, & cunctis rebus impertitur eſse, quibuſdam incorruptibile, & immediatè, & ſine mo
tu; alijs verò corruptibile per cauſsas ſecundas, motuſque phyſicos: Appellatur denique vlti
mus finis, quoniam illius tandem gratia omnia fiunt, exiſtunt, & agunt. Phyſicus igitur pri-
mam formam non attingit, quoniam ratio eius penitus abiuncta eſt, non ſolùm a motu phy
ſico, ſed etiam ab omni reſpectu talis motus: quanquam in 8. Phyſ. Ariſt. exponat quædam
attributa quæ videntur propria eſse primæ formæ, vt eſse æternum, vnum, expers materiæ, &
magnitudinis, ſed ea Phyſicus pertractat, quatenus æternitas motus oſtendit primum moto-
rem ijs rebus ſeu attributis neceſsariò præditum eſse debere. De primo efficiente agit Phyſi
cus, vt eſt primum mouens, a quo ceu primo perennique fonte manant omnes motus phyſi
ci, & cælum, naturaque dependet. Vnde cum Phyſicus agit de ordine naturalium mouentiū,
vel de perpetuitate motus, ſolet perducere diſputationem vſque ad primum motorem; vt vi
dere licet apud Ariſt. in 8. Phyſ. & in extremo ſecundo libro de Generatione. De vltimo fine:
nonnihil ſcribit in 2. de Anima, textu 34. & 35. & in 2. de Generat. 59. affirmans, omnibus re D
bus innatum eſse appetitum quendam perpetuitatis, vt ſic valeāt aſſimilari Deo, eiuſque Di
uinitatis quòdammodo participes fieri; ſed quia res naturales ſunt a Deo valde diſiunctæ &
remotæ, non locorum ſpatijs, ſed infinito nobilitatis perfectioniſque interuallo, hinc fieri, vt
obtinere nequeant perfectam, hoc eſt vnam eandemque numero indiuiduorum æternitatē,
ſed contendant æternitatem ſpeciei, perpetua generatione propagationeque indiuiduorum,
conſequi & retinere. Verùm ad Metaphyſicam veniamus.

Principio, Metaphyſicus (vt eſt apud Auerr. 2. Metaphyſ. com. 6. & Albertum. 3. Metaphyſ.
tractatu 3. cap. 1 & lib. 12. Metaphyſici tractatu 1. cap. 3.) vniuersè agit de omnibus cauſis. Nā
cauſsa & cauſsatum, ſunt generales differentiæ vel modi entis vt ens eſt, ſiquidem omne ens,
aut eſt cauſsa aut cauſsatum; ratio item cauſsæ, latius patet quam Phiſiologia; quippè cùm
non modo cadat atq; conueniat in res naturales, ſed etiam in res cæleſtes. Hoc licet contem-
plari in Metaphyſica Ariſtotelis, in qua non ſemel ſed ſœpius de cauſſis diſserit: Etenim in
primo libro Metaphyſ. diſcutit opiniones antiquorum de cauſſis & principijs: In ſecundo
libro,

A libro agit de nexu,& ordine cauſſarum,docens in vnoquoque genere reperiri primum & vltimum,omneſque cauſſas principio & fine circunſcriptas eſſe,alioquin fore,vt cauſæ procederent in infinitum,quæ tamen infinitudo,neceſsario euertit ac penitus tollit omnem vim, rationemque cauſæ:In quinto libro exponit ſignificata cauſæ,genera,modos,definitiones, & proprietates vniuſcuiuſque.Vnde Ariſt.tranſtuliſse videtur ad Phyſicam, quæ ſcripta reliquit de cauſſis in libro 2.Phyſicorum.De quatuor autem primis cauſſis,nullam prætermittit Metaphyſicus,nam de primo efficiente,prima forma, & vltimo fine, non obſcurè tractat Ariſt.in 12.Metaphyſicæ. Ratio autem primæ formæ, tota planè Metaphyſica eſt, cum ſit primus actus,primumque intelligibile.De primo autem efficiente, & vltimo fine agit Metaphyſicus,modo quodam magis generali & ſublimi,quàm Phyſicus,hoc eſt,non ſolum reſpectu rerum naturalium, ſed omnium rerum,omniumque modorum quibus pendent a Deo; nam Phyſicus conſiderat primum efficieus,vt dat eſse de nouo, per cauſas ſecundas & per motum,rebus phyſicis; at Metaphyſicus, vt dat eſse omnibus ſiue corruptibilibus ſiue non,
B ſiue de nouo, ſiue ab æterno, ſiue mediatè ſiue immediatè, ſiue per motum phyſicum, ſiue alio modo.De prima verò materia,tametſi Phyſicus tractat, vt eſt primum ſubiectum tranſmutationum naturalium, nihilominus tamen etiam Metaphyſicus agit prout eſt ſubſtantia incompleta,& pars ſubſtantiæ perfectæ,& ens in potentia. Cùm enim Metaphyſicus diſputet de actu & potentia,& de ſubſtantia prædicamentali,materia autem prima,ſit ens in potẽtia,atque adeo vt more loquar aliorum, radix omnis potentialitatis, ſitque pars ſubſtantiæ prædicamentalis,non potuit ea præteriri & negligi a Metaphyſico:nam quod aliqui ſibi per ſuadent ea tantummodo per ſe tractari a Metaphyſico quæ ſunt cogitatione reque ſeparata a materia & motu, ſuperiori libro confutatum eſt, atque ſententiam hanc noſtram expreſſam ab Auerroe inuenies in 7.Metaphyſ.com 9.& 12.lib.com.6. Verùm quid opus eſt teſtibus in re tam aperta?cum Ariſt.multa ſcribat de materia prima in libris Metaphyſicis, maximè verò in 7.& priori parte duodecimi. Sed dices cur igitur Auerr. in ſuo prologo Phyſico ait contemplationem primæ materiæ,& primi mouentis, eſse Phyſicam; primæ autem for-
C mæ,& vltimi finis,eſse Metaphyſicam?An quia rationes,& cauſalitates illarum ſunt magis Phyſicæ,& coniunctæ cum motu,harum verò ſunt potius Metaphyſicę,& plus remotę a motu?An etiam,quia res metaphyſicæ,hoc eſt intelligentiæ, cum ab omni materia motuque penitus ſegregatæ ſint,propriè non habent niſi duas cauſas, nempe primam formam, & vltimum finem? nam licet Deus ſit efficiens earum, non tamen phyſicum eſt efficiens, hoc eſt per motum,ſed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiendi, non eſt phyſica. An potius, quia Phyſicus demonſtrat per motum Phyſicum primam materiam eſse,& primum mouẽs exiſtere,quibus declaratis,atque patefactis, deinde Metaphyſicus introducit nos ad cognoſcendam & contemplandam primam formam,atque vltimum finem.Sed de his ſatis. Reſtat,vt dicamus de cauſſis in quibus verſantur diſciplinæ Mathematicæ.

Metaphyſicus conſiderat omnia quatuor genera cauſarum & primam cuiuſque generis cauſam.

Dubitatio

Solutio dubitationis.

An ſcientię Mathematicę tractent vllum genus cauſę.

D
CAP. III.

RES Mathematicæ ea ratione vt ſunt mathematicę & in doctrina Mathematica tractantur, (ſi de cauſſis propriè loqui volumus) nullum habent genus cauſſæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor eſt Ariſt. in 3. Metaphys. tex. 3. Eaſdem porrò abiunctas eſſe a materia, ſcriptum eſt in 2. Phys. 18. & 6. Metaphys. tex.2. ſublata verò materia,formam quoq; auferri neceſſe eſt,cum ambę ſint ad aliquid. Deinde, forma ſeu cauſſa formalis, definitur ab Ariſt. 2. Phys. *quod quid erat eſſe rei*: at quantitas quæ tractatur a Mathematico, non eſt forma quidditatiua rei, quinimo nec conſideratur ab illo vt eſt accidens ſubſtantiæ, nec Mathematicus ſpeculatur eſſentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius,quatenus fluunt naturaliter ex natura quantitatis; cuius rei certum argumentum eſt, quòd definitiones Mathematicæ, non ſunt definitiones eſſentiales,ſed deſcriptiones quædam accidentariæ;& affectiones quæ demonſtrantur in huiuſmodi ſcientijs, magna ex parte ſunt reſpectus & relationes quædam extrin-

In diſciplinis Mathematicis (propriè loquendo de cauſſis) nullũ genus cauſæ conſiderari.

extrinſecus aduenientes quantitati vel figuræ. quod non eget probatione, quoniam eſt per A
ſe manifeſtum conſideranti definitiones demonſtrationesq; Geometricas atq; Arithmeti-
cas. Neq; verò medium, quod ponitur in demonſtrationibus Mathematicis, dici poteſt eſ-
ſe cauſſa formalis ratione concluſionis ſeu affectionis quæ demonſtratur: Etenim oportet
ipſum eſſe vnum tantummodo, & proprium, & per ſe ratione paſſionis; hæc enim tria con-
ueniunt in veram cauſſam formalem, at vſu venit quàm ſæpiſſime apud Mathematicos, vt
ad demonſtrandam affectionem quampiam, accommodentur multa & diuerſa media, &
contrà, vnum idemq; medium adhibeatur ad demonſtrandas multas paſſiones: Præterea,
ſæpe accidit, vt medium Mathematicum habeat ſe omnino per accidens ad paſſionem:
An in prima demõſtratione Euclidis, vt oſtendatur triangulum ſuper lineam datam deſcri-
ptum eſse æquilaterum, nonne prorſus eſt per accidens, quod pro medio aſsumitur? ni-
mirum latera illius trianguli eſse lineas ductas a centro ad circunferentiam, quas conſtat
æquales eſse inter ſe ex definitione circuli? Quid? in 32. demonſtratione, produci latus
trianguli, ex eoq; fieri angulum externum, nonne plane accidit triangulo? & eſt quiddam B
externum & aduentitium comparatione eius affectionis, quæ ibi demonſtratur de triangu-
lo, nimirum habere tres angulos æquales duobus rectis? Hæc qui videt, nõ poteſt fieri quin
etiam videat talia media non eſse verè formas, ſeu cauſsas formales reſpectu concluſionis:
Sed nullum genus cauſsæ propriè tractari in diſciplinis Mathematicis, poteſt etiam confir-
mari ratione & teſtimonio Ariſt. Ratio ſit hæc. Res mathematicæ, abſtractæ ſunt a motu,
ergo ab omni genere cauſsæ: Antecedens per ſe clarum eſt; conſequentia patet ex eo quia
omnes cauſsæ ſunt connexæ aliquo modo cum motu, id quod apertè declarat definitio
cuiuſq;; Materia enim eſt id ex quo res fit: Efficiens, vnde eſt primum principium motus:
Finis cuius gratia fit aliquid, vel terminus ſeu extremum motus naturalis non impediti;
Forma autem, re idem eſt quod finis, nec poteſt conſtare ſine materia. Teſtimonium Ari-
ſtotelis & quidem luculentiſſimum, ad oſtendendum id de quo agimus, depromptum eſt
ex 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi ait in rebus Mathematicis, verè ac propriè non
inueniri cauſsas vel principia, ſed tantùm ratione quadam & ſimilitudine; quia ſicut ex C
cauſsa manat effectus, & remota cauſsa neceſsariò tollitur effectus, ſic apud Mathematicos,
initio ſcientiæ ponuntur quædam generales propoſitiones, ex quibus poſtea deducuntur de-
monſtrationes, & illis ſublatis neceſse eſt omnes demonſtrationes conuelli & penitus euer-
ti. ſcribit autem Ariſt. his verbis, *Immobilia autem ut in Mathematicis, non per ſe, ſed ſimi-
litudine quadam, principia appellantur. hic enim ipſo principio labefactato, labefieri omnes quæ
ab illo principio fluxere demonſtrationes oportet, cum ipſæ inter ſe demonſtrationes, altera alte-
ram, tantiſper non euertant, quantiſper illa communis ſuppoſitio unde lucem iſtæ ſuam habent,
non euertitur.*

Septem Dubitationes.

Verùm, quæ a nobis dicta ſunt, non vacant dubitationibus quas hoc loco ponere & di-
luere oportet. 1. dubitatio eſt hæc, Ariſt. initio 6. lib. Metaphyſicæ ait in ſcientijs Mathema-
ticis eſſe principia, cauſſas, & elementa, ergò &c. 2. Ariſt. in 2. Phy. tex 68. ait in Mathema-
ticis ipſum propter quid reduci ad quod quid erat eſſe, hoc eſt ad cauſſam formalem, ergo
in Mathematicis eſt cauſſa formalis. 3. Idem in 2. Poſt: tex. 11. ait Mathematicos demon- D
ſtrare per cauſſam materialem, quod oſtendit exemplo anguli, qui fit in ſemicirculo, qui de-
monſtratur eſſe rectus, propterea quod eſt dimidium duorum rectorum. quæ demonſtratio
ducta eſt ex cauſſa materiali; nam partes ſunt tanquã materia totius, eaſq; Ariſt. 2. Phyſ. tex.
31. reuocat ad cauſſam materialem. 4. Mathematicus demonſtrat aliquos duos angulos eſſe
æquales duobus rectis, quia fiunt a linea recta cadente in aliam lineam: ſimiliter oſtendit
aliquem angulum eſſe rectum, quia efficitur a linea recta, quæ perpendiculariter incidit in
aliam lineam rectam, ergo Mathematicus vtitur genere cauſſæ efficientis. 5. Bonum, & fi-
nis conuertuntur, ſed in Mathematicis eſt bonum & pulchrum; etenim in 13. lib. Metaphy-
ſicæ cap. 3. ita ſcriptum eſt, *Qui dicunt Mathematicas ſcientias nihil de bono vel pulchro di-
cere, falſum dicunt, dicunt etenim & maximè oſtendunt, nã etſi non nominant, cũ tamen opera
& rationes oſtendunt, nonne dicunt de eis? pulchri namq; maximè ſpecies ſunt, ordo, commenſu-
ratio, & definitum, quæ maximè oſtendunt Mathematicæ ſcientiæ.* Hæc ibi. Auerr. in 3. Me-
taphyſ. com. 3. inquit hunc locum indigere perſcrutatione, videtur enim pugnare cum his

Locus Ariſtotelis conſideratione dignus.

quæ ſunt

A quæ ſunt apud Ariſt. in 3. Metaphyſ. vbi ait in Mathematicis non eſſe finem, aut bonũ; qua
de cauſsa Ariſtippus Sophiſta, tales diſciplinas contemnebat, eaſq; poſtponebat cunctis arti-
bus, etiam ſordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio primi libri Phyſicorum, tum in
2. Phyſ. ſuper tex. 68. contendit oſtendere diſciplinas Mathematicas habere finem nimirũ
vel vſum, & commoditatem quæ fere pendet ex Mathematicis demonſtrationibus, vel exer-
citationem atq; præparationem mentis ad diuinas abſtractiones. 7. Demonſtrationes &
ſcientiæ Mathematicæ, ſunt limatiſſimæ & exquiſitiſſimæ, ergò procedunt ex cauſſis. nam 1.
Poſt: tex. 5. definitur Scire, cognoſcere rem per cauſſam propter quam res eſt; & Demonſtra-
tio, ſyllogiſmus conſtans ex cauſſis concluſionis, ergo in Mathematicis ſcientijs debet tra-
ctari & conſiderari aliquod genus cauſſæ. Hæc ferè ſunt, quæ dubitationem afferre poſſent,
ad quæ tamen facillimè reſponderi poteſt ſigillatim hoc modo.

Ad 1. Res Mathematicæ, dicuntur habere cauſsas & principia, non, vt aiunt, eſsendi, ſed Solutio Dubitationum.
cognoſcendi, hoc eſt habent quædam axiomata quæ ſimilitudinem & conuenientiam ha-
B bent cum veris & naturalibus cauſſis, vt ex verbis Ariſtotelis paulò antè oſtendimus. Ad 2.
Demonſtrationes Mathematicæ dicuntur reduci ad ipſum quod quid eſt, quoniã reſoluun-
tur tandem in illas generales dignitates quæ magna ex parte ſunt definitiones: definitio au-
tem & partes definitionis pertinent ad quod quid eſt, & cauſsam formalem, vt traditur 2.
Phyſ. tex. 28. Id ipſum autem, quod nunc dictum eſt de rebus Mathematicis, non obſcurè
indicat Ariſt. 2. Phyſ. 68. hoc pacto ſcribens; *Aut enim ad ipſum quid eſt, reducitur ipſum
propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis; ad definitionem enim recti, aut com-
menſurabilis aut cuiuspiam alterius, reducitur vltimum.* Ad 3. Nomen materiæ dupliciter
ſumitur, vno modo propriè, & ſignificat materiã naturalem, ex qua verè fit aliquid per com-
poſitionem naturalem, quæ ſimul cum forma conſtituit ſubſtantiam rei, & talis materia ve-
rè facit cauſsam materialem; hæc autem non inuenitur in rebus Mathematicis: Altero mo-
do, nomen materiæ latiùs accipitur, nam & ſubiectum dicitur materia earum paſſionum
C quæ inſunt in ipſo, & omnis pars componens aliquod totum, qualiſcunq; fuerit ea compo-
ſitio, ſiue ſenſibilis & phyſica, ſiue tantum intelligibilis & abſtracta; dicitur materia reſpe-
ctu totius. atq; hoc pacto non eſt negandum reperiri materiam etiam in rebus Mathemati-
cis, nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligibilis ab Ariſt. in 7. Metaphyſ. 35.
videlicet, quoniam ſcientiæ Mathematicæ verſantur circa illam, & affectiones quas demon-
ſtrant, inhærent in ipſa; pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes,
quæ, vt diximus, ſunt materia totius, mirandum non eſt, cur demonſtrationes quæ ſumun-
tur a partibus, dicantur ſumi a cauſsa materiali. Huiuſmodi autem materiam etiam in re-
bus Metaphyſicis reperimus; etenim dicimus definitionem conſtare ex genere & differen-
tia, tanquam ex materia & forma. Ad 4. ſicut Mathematicus vſurpat multa vocabula, vt li-
neas produci, ſecari, concurrere, quæ ſignificant motum, nõ quidem verum & naturalem,
ſed tantummodo imaginarium & intelligibilem; ſic etiam vtitur verbis ſignificantibus effi-
cientiam quandam, quæ tamen in ſola informatione animi cogitationeq; conſiſtit, etenim
D efficientia quæ pertinet ad veram cauſsam efficientem, ſemper eſt coniuncta cũ motu Phy-
ſico. Ad 5. Ordo, & commenſuratio, prout applicantur rebus, & inhærent in ipſis, reddunt
eas bonas & pulchras, verùm ſi ratio ordinis & commenſurationis, pręcisè & ſeorſim a re-
bus atq; per ſe conſiderentur, non habent rationem boni aut pulchri; bonum enim & pul-
chrum, cum moueant appetitum & amorem, debent actu ineſse in rebus, & non ſola intel-
ligentia contineri: Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commenſuratione agit, ab-
ſtrahendo ea a rebus, non ſecus atq; intellectu abſtrahit quantitatem & affectiones Mathe-
maticas non poteſt dici propriè agere de bono; & pulchro, niſi quatenus agit de his quę
adiuncta rebus, faciunt eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud eſt loqui de ſcientia Mathemati-
ca, quę eſt habitus quidam inhęrens in intellectu, eumq; perficiens, cuius finis internus, ſi-
cut cæterarum ſcientiarum ſpeculatiuarum, eſt cognitio veritatis, externus autem vt placet
Simplicio, vel vſus artium mechanicarum, vel pręparatio mentis ad Theologicas contem-
plationes: Aliud verò eſt loqui de rebus mathematicis, quà tales ſunt, quæ cum abiunctæ
ſint a materia, & (vt loquuntur) ab actuali exiſtentia, non poteſt aut ratio boni, aut vis cauſsæ
vllius in eas conuenire. Ad 7. Hęc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim
obſcurum

obſcurum eſt, nec ſatis adhuc diligenter explicatum, an ſpecies & forma demonſtrationis & A ſcientię, quam Ariſt. deſcribit. 1. Poſt. reperiatur magis expreſſa in diſciplinis Mathematicis, quam in reliquis ſcientijs, ita vt demonſtrationes Mathematicę haberi debeant præſtantiſſimę omnium. Quocirca quid videatur nobis hac de re, paulò fuſiùs & accuratiùs explanandum eſt.

An præſtantiſſima illa demonſtratio, quę ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſter. vel ſolùm vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

CAP. IIII.

Opinio eorũ qui cenſent demonſtrationes potiſſimas præcipuè reperiri in Mathematicis, probatur ſex rationibus.

MVLTORVM eſt opinio, illud genus demonſtrationis potiſſimæ, quod traditur in 1. Poſt. aut nuſquam, aut certè in diſciplinis Mathematicis potiſſimùm inueniri. Quæ opinio nititur atq; corroboratur his rationibus. Prima ratio eſt B hæc, Ariſt. in 1. Eth. cap. 3. & 2. Metaphyſ. tex. 15. ſignificat demonſtrationes Mathematicas eſſe omnium limatiſſimas & exquiſitiſſimas, & cum vult indicare genus aliquod docendi certum & politum, vel aliquam rationem demonſtrandi firmam atque robuſtam, conſueuit eam appellare Mathematicam. ergo &c. 2. Auerroes 2. Metaphyſ. com. 15 ait demonſtrationes Mathematicas eſſe in primo ordine certitudinis. 3. Demonſtratio potiſſima, debet procedere ex his, quæ ſunt notiora nobis & naturæ, ſed talia non reperiuntur niſi in ſcientijs Mathematicis. ergo: Maiorem & Minorem huius ſyllogiſmi, non ſolum Auerr. concedit, ſed etiam inculcat multis locis. 4. Ariſt. 1. Poſt. tex. 31. volens oſtendere primam figuram eſſe maximè ſcientialem, id eſt accommodatam ſcientiæ, oſtendit eo argumento, quod Mathematicæ demonſtrationes atque ſcientiæ, vtuntur hac figura. 5. Doctrinę Mathematicæ, appellantur per excellentiam reſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem fi- C nis reſolutionis eſt demonſtratio potiſſima, quę gignit perfectam diſciplinam. 6. Præſtantia demonſtrationis, conſiſtit in certitudine & euidentia ipſius; hæc autem vtraque excellit plurimùm in Mathematicis demonſtrationibus, cuius ſignum eſt, in demonſtrationibus Mathematicis, non eſſe eam varietatem, atque diſſenſionem opinionum, quæ reperitur in Phyſicis & Metaphyſicis demonſtrationibus. Hæc dicta ſint in confirmationem huius ſentẽtiæ.

Opinio illa refellitur, & quinque rationibus probatur, non inueniri in Mathematicis præſtantiſſimum illud demõſtrationis genus.

Cæterum licet hæc opinio ſit peruulgata & a multis recepta, mihi tamẽ nullo modo probari poteſt: Cenſeo enim demonſtrationem potiſſimam quæ depingitur ab Ariſt. 1. Poſt. aut nullo modo, aut vix reperiri in ſcientijs Mathematicis: quam ſententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonſtrationis potiſſimæ, debet eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti, ſiue paſſionis, vt eſt apud Ariſt. in 1. lib. de Anima tex. 11: & 2. lib. Poſt. compluribus locis, ſed in demonſtrationibus Mathematicis non aſſumitur pro medio vel ſubiecti vel quæſiti, definitio, vt patet conſideranti demonſtrationes Mathematicas, vt quæ ſunt apud Euclidẽ, vel Theonem, Archimedem, Campanum, & alios. ergo &c. Quòd ſi in aliquibus demonſtra- D tionibus adhibetur definitio, vt videtur ſignificare Ariſt. 1. lib. de Anima. tex. 11: & 1. lib. Poſt. tex. 29. tamen id fit perraro, & non ſumuntur definitiones internæ, hoc eſt ſubiecti, vel paſſionis, in quibus verſatur demonſtratio, ſed externæ & quæ extrinſecus attingunt id quod demonſtratur. 2. Signum huius rei eſt, quòd in Mathematicis ſcientijs reperiuntur quamplurimæ demonſtrationes ducentes ad impoſſibile, quæ non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt ait Ariſt. 4. Metaphyſ. tex. 9. Sunt item euiſdem theorematis cõplures demonſtrationes, quarum vna non eſt melior altera, niſi forte quatenus eſt breuior, & paucioribus medijs rem conficit, vt inquit Proclus 1. lib. ſuper Euclidem; at potiſſima demonſtratio vna tantum eſt, ſicut etiam definitio, vt ſcribit Philoſophus. 6. libro Topicorum, quæ omnibus alijs demonſtrationibus, multis partibus antecellit. 3. Demonſtratio debet conſtare ex proprijs, non ex principijs communibus, quæ in alias demonſtrationes transferri queãt; at Mathematici, idem principium eandemque propoſitionem vſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus; etenim quam ſæpe adhibentur pro medio ad conficiendas

demon-

A demonſtrationes, illæ propoſitiones: Totum eſſe maius ſua parte: Si ab æqualibus æqualia
demas, quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ a centro ad circumferentiam ſunt æquales, & hu
ius generis aliæ quamplurimæ? 4. Potiſſima demonſtratio conſtat ex his, quæ ſunt per ſe, &
Mathematici demonſtrant multa ex his quæ accidunt, vt patet in prima demonſtratione Eu
clidis, vbi oſtendit latera trianguli extructi ſeu erecti ſuper datam rectam lineam eſſe æqua-
lia inter ſe, propterea quòd ſint lineę ductę a centro circuli ad circumferentiam, accidit au-
tem lateribus trianguli ęquilateri, eſſe lineas ductas a centro circuli ad eius circumfe-
rentiam, 5. Demonſtatio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quę eſt cognitio rei per
cauſſam propter quam res eſt, at Mathematicus non demonſtrat ſua theoremata per
huiuſmodi cauſſas; nam medium quod aſſumitur in prima demonſtratione Euclidis,
non eſt cauſſa theorematis quod demonſtratur, ſimiliter in illa celebri demonſtratione,
quę eſt. 32. primi libri, oſtendit Euclides triangulum habere tres angulos ęquales duo-
bus rectis, ex eo quia angulus externus qui fit ex latere producto, ſit ęqualis duobus an-
B gulis illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi ta-
lis angulus non eſſet, & priuſquam efficiatur ille angulus, iam triangulus eſt triangulus, &
habet prędictam paſſionem. poſſet idem declarari pluribus exemplis mathematicis, quę,
ne longior ſim, enumerare ſuperſedeo. Si autem quę ſuprà primo libro capite 12. de di-
ſciplinis mathematicis diſputauimus, oſtendentes perfectam ſcientię rationem eis nequa-
quam conuenire, coniungantur cum his quę hoc loco docuimus, magnam opinioni no-
ſtrę fidem aſtruent.

Argumenta verò quibus contraria nititur ſententia, diluuntur hac diſtinctione: In me-
dio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtran-
di ſecundum nos, & hęc vtraque virtus maxima eſt in demonſtrationibus mathemati-
cis, quamobrem appellantur præſtantiſſimę & exquiſitiſſimę ab Auerroe & alijs Philoſo-
phis; uel in medio conſideramus alias proprietates, quę magis attingunt & conſtituunt
naturam demonſtrationis potiſſimę, nimirum vt ſit primum & immediatum, vt ſit pro-
C prium & per ſe, & vt ſit cauſſa non tantùm cognoſcendi, ſed etiam vt vocant, eſſendi, quę
cùm non inſint, neque cernantur in medijs demonſtrationum mathematicarum, vt oſten-
ſum fuit, idcirco iudicantur a nobis non eſſe potiſſimę. Quod autem ex ſententia Auer-
rois dictum fuit demonſtrationem potiſſimam procedere ex notioribus nobis & naturę,
negandum eſt, nam demonſtratio potiſſima, vt auctor eſt Themiſtius, non quid ipſi poſ-
ſimus attendit, ſed rectam tenet ad veritatem viam, naturam rei conſiderans & explo-
rans, quamuis illa nobis ignota inconſpectaque ſit. qua de re alio loco a nobis diſputa-
bitur. Quòd ſi dicas Themiſtium. 2. Poſt. cap. 2. ſuę paraphraſeos velle, demonſtratio-
nem potiſſimam declarare & quòd res ſit & propter quid ſit (quod tamen ſolę demon-
ſtrationes Mathematicæ præſtare videntur) reſpondeo omnem demonſtrationem, quæ
aperit veram & propriam cauſſam rei, etiam ſimul declarare eſſe illius rei; quippe eſſe
cuiuſque rei vt pendet a ſua cauſſa, ita propter illam per ſe declaratur & cognoſcitur: Sed
quoniam interdum accidit, vt rem eſſe, nobis notum ſit antequam cauſſam eius co-
D gnoſcamus, hinc fit per accidens, vt demonſtratio, quę poſtea procedit ex cauſſa, non di-
catur declarare eſse rei, vt pote quod antea notum eſset, ſed tantùm propter quid ipſius
rei, quod nobis erat ignotum. Appellantur autem mathematicę ſcientię, per [illegible]
diſciplinę, non propter excellentiam demonſtrationum, ſed ob maximam facilitatem
diſcendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demonſtratio-
num inter ſe. Sunt autem demonſtrationes mathematicę certiſſimę, euidentiſſimę, & fa-
cillimę ratione ſubiecti, nempe quantitatis: quantitas enim eſt maximè ſenſata, quippe quę
percipiatur omnibus ſenſibus, & media ſeu principia demonſtrationum mathematicarum,
poſsunt exponi & declarari, ita vt vel ſenſibus ipſis pateant, quod fieri non poteſt in rebus na-
turalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicæ non exigunt longam experientiam &
diligentem obſeruationem, quemadmodum principia Phyſicæ vel Medicinæ. atque hanc
cauſſam affert Ariſt. in 6. Ethicorum, propter quam pueri poſſunt euadere Mathematici, nõ
autem Phyſici, aut prudentes. Poſtremò, res mathematicæ habent facillimam abſtractio-
nem a materia, propterea quòd quantitas non eſt alligata & pendens ab aliqua certa & de-

Solutio rationum prioris opinionis, quæ tota nititur pulchra & ſubtili quadã diſtinctione.

Cur diſciplinæ Mathematicæ ſint nobis facillimæ.

terminata materia,ſicut alia accidentia phyſica,quocirca facilè poteſt abſtrahi & concipi ab A
intellectu.Hinc quoque fit, vt res mathematicæ nominentur ab Ariſtotele, entia ex abſtra-
ctione,videlicet ob facilitatem abſtractionis;quod autem facilè abſtrahitur a materia, facilè
etiam intelligitur. Relinquitur igitur, vt his de cauſſis demonſtrationes mathematicæ ſint
certiſſimæ,euidentiſſimæ & facillimæ nobis,quamobrem vocantur a Philoſophis perfectæ,
& abſolutæ demonſtrationes, loquimur autem in præſentia de diſciplinis purè mathemati-
cis,qualis eſt Geometria & Arithmetica,nam in Aſtrologia,Perſpectiua & alijs quæ vocan-
tur medię vel mixtæ,ſecus res habet.Sed de pręſenti quęſtione hęc ſatis ſint. Deinceps viden
dum eſt an cognitio omnium cauſſarum quas res habet,ad eius rei ſcientiam ſit neceſſaria.

An cognitio omnium cauſsarum neceſsaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.

CAP. V. B

SENTENTIA huius primi textus videtur tota contineri hoc ſyllogiſmo:Om
nis doctrina,quę habet principia, vel quę agit de rebus habentibus principia,
debet primo loco ea declarare,ſed talis eſt ſcientia naturalis, ergo debēt in ea
primò explicari principia : Cuius ſyllogiſmi Ariſtoteles hic non exprimit Mi
norem , ſed de probatione ipſius dicam in extremo hoc capite; ponit autem
Concluſionem & Maiorem,cuius etiam confirmationem àdiungit his verbis,*Tum enim pu-
tamus cognoſcere vnum quodque, cum cauſas primas cognouerimus, & principia prima vſque
ad elementa:*hoc eſt,cum cognouerimus omnes cauſſas tam externas quàm internas, tā pro-
ximas quàm remotas;Quæ verba magnam habent difficultatem, etenim viri docti in dubiū
vocare ſolent, an in cognoſcendis rebus naturalibus neceſſe ſit tenere omnes cauſſas earū:
Quem nodum vt nos faciliùs diſſoluamus,quędam ante declaranda ſunt.Primùm;hæc quę
ſtio poteſt dupliciter intelligi,vel an cuncta genera cauſsarum pernoſcenda ſint, hoc eſt ma- C
teria,forma,efficiens & finis: vel an in unoquoque genere omnes cauſsę ab infima uſque ad
ſupremam tenendę ſint. Deinde res quę cognoſcitur, aut eſt ſubſtantia aut accidens : ſub-
ſtantia,vt talis eſt,per ſolam definitionem perfectè cognoſcitur;Accidens verò ſi per ſe ſuma
tur,etiam cognoſcitur per definitionem , ſin autem vt eſt affectio ſubſtantię inhęrens in ea;
per demonſtrationem . Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis ſumitur vel abſolutè, &

Dupliciter, cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

omni ex parte,quæ tunc contingit,cum in re propoſita cognita ſunt quæcunque poſſunt co-
gnoſci,& quocunque modo poſſunt:Vel non ſimpliciter perfecta , ſed tantummodo ſecun-
dum materiam ſubiectam,aut ſecundum eam rationem,quæ tractatur in aliqua ſcientia , vt
dicatur perfecta,vel phyſicè,vel mathematicè,vel metaphyſicè, ita vt in tali ſciētia perfectior
cognitio nec requiri debeat,nec poſſit inueniri. Exempli gratia; Hominis perfecta cogni-
tio ſimpliciter erit,ſi omnia quæ ſunt in homine & de eo dicuntur,ſiue phyſica ſiue metaphy
ſica ſiue theologica fuerint,perfectè cognoſcātur:at phyſicè perfecta hominis cognitio erit,
ſi omnia quæ homini non quidem omni modo , ſed phyſico modo conueniunt,perfectè co- D
gnoſcantur.Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt conſiderari eſſentia illius , vel præcisè ac
syncerè,hoc eſt,ſolùm vt eſt nuda & pura quidditas,vel prout generatur,exiſtit, & corrumpi
tur.His poſitis venio ad explicationem quæſtionis.Si quidditas rei naturalis præcisè definia-
tur.poteſt ſciri perfectè ſine cognitione aliarum cauſſarum,quàm materiæ & formæ,quippe
cum hæ duæ cauſſæ ſint tantum eſſentiales ac internæ:efficiens autem & finis non attingūt
ſubſtantiam niſi extrinſecus,nec ab illis pendet,niſi cum fit,aut exiſtit. Ac de efficiente qui-
dem,hoc apertè ſentit,& ſcriptum reliquit Ariſt.in 7.Metaphyſ.tex.59.dicens, *Quando cauſ-
ſa quæritur,interdum quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquando verò eam, quæ
eſt vt efficiens & primum mouens.*& poſt hæc ſubdit, *Cauſſa nanque etiam hoc ſed talis quidē
cauſſa quęritur,dum quippiam fit vel corrumpitur,illa vero etiam dum eſt*. De fine idem iudi-
candum eſt,qui in ſubſtātijs naturalibus re idem eſt quod forma,ſed differt ratione; dicitur
enim finis prout eſt terminus generationis,atque motus naturalis non impedit.Sic enim de
finitur ab Ariſt.2.Phyſ.23:& 1.de Partibus Animal.cap.1. in his autem quæ ſunt inſtrumen-

A ta ad aliquem vſum comparata, ſiue a natura, vt ſunt partes animalium, ſiue ab arte, vt malleus, ſecuris & ſerra, videtur finis diſtingui a forma, quæ conſtituit huiuſmodi res, & inhæret in ipſis, v.g. finis ſerræ eſt ſecare, forma autem eius, eſt figura quæ cernitur in ſerra, vel facultas ſecandi; quanquam Ariſt. ſæpe conſueuit in talibus rebus finem appellare formam & rationem vocans definitiones quæ ducuntur a tali fine; vocans, inquam, ens, a forma & ratione, vt videre quiſque poteſt apud eum, tum in 1. de Anima 16. tum in extremo libro quarto Meteorologico: Vnde ſi huiuſmodi inſtrumenta careant vſu, nec queant præſtare id propter quod inſtituta fuerunt (vt ſi ſerra ſecare nequeat, aut oculus videre) quanquam retineant eandem naturam & ſubſtantiam, tamen ſolent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè autem finis ita deſcribitur ab Ariſt, *Cuius gratia aliquid fit*. ex quo apparet, neque finem neque efficiens aliter pertinere ad ſubſtantiam rei, niſi prout verſatur in generatione motuque naturali. Poteſt idem confirmari hoc argumento. legimus apud Ariſt. in libris Poſteriorum, definitionem non ſignificare eſse aut non eſse; & quæſtionem quid eſt res, diſtingui ab ea qua

B quæritur an res ſit, & item eſse cuiuſcunque rei, differre a ſubſtantia eius: ex quibus ſententijs neceſſariò conficitur, vt quoniam definitio declarat eſsentiam rei nudam & abiunctam a motu ſeu exiſtentia, tantùm continere debeat eas cauſsas quæ talem eſsentiam conſtituunt; Efficiens autem & finis, cum non pertineant ad eſſentiam, niſi prout fit vel exiſtit, remoueri debeant a definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quidditate rei naturalis continentur aliqua prædicata metaphyſica, vt actus vel potentia, ſubſtantia vel accidens, quæ ſi Phyſicus conſideret, tranſibit fines ſubiecti ſui, ſin autem omittat & ignoret, non perfectè definiet quidditatem naturalem. Verùm ſoluitur hoc, nam ſi Phyſicus in definienda re naturali, expoſuerit omnia prædicata eſsentialia eius quæ ſunt phyſica, tametſi prætermittat alia quæ non ſunt phyſica, tamen perfunctus erit munere ſuo, nec ab eo quicquam præterea iure deſiderari poterit, taliſque definitio cenſenda erit perfecta, non quidem ſimpliciter, ſed phyſicè; nam abſolutè & omni ex parte eſse non poterit, niſi cognita & explicata fuerint quæcunque inſunt in quidditate,

C quod fieri non poteſt ſine ſcientia Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res poteſt in aliis ſcientijs perfectè cognoſci. quamobrem vocatur regina ſcientiarum, & omnes diſciplinæ, pendet ab ipſa, tum quia docet primas cauſsas, hoc eſt intelligentias & Deum, a quibus manant & pendent res omnes, tum etiam quia declarat attributa quædam fuſa per cunctas res, ut eſt, ens, ſubſtantia, accidens, actus, potentia. Sed de his latiùs diſputatum fuit ſuperiori libro. Atque hanc ego puto cauſsam eſse, cur Plato in 7. lib. de Rep. ſcribat cæteras doctrinas non ſimpliciter demonſtrare, ſed procedere ex multis ſuppoſitionibus, ſolam autem Dialecticam, hoc eſt Metaphyſicam, ſimpliciter, & ſublatis cunctis ſuppoſitionibus, res ipſas contemplari atque demonſtrare. Quas ergo cauſsas requirat cognitio puræ quidditatis, ſatis oſtenſum eſt. Si autem conſideretur quidditas rei naturalis vt verſatur in generatione, exiſtentia, cæteriſque motibus & affectionibus phyſicis, quemadmodum ita pendet ab omnibus cauſſis internis juxtà & externis, ſic etiam non niſi per omnes perfectè cognoſci & explicari poteſt; generatio enim & interitus, ſine materia conſtare non poſsunt, vbi autem materia eſt (quod

Explicatio ſententiæ Platonis.

D ante confirmauimus teſtimonio Auerr.) neceſse eſt alias cauſsas etiam requiri; ac vt de exiſtentia loquar, ea profecto indiget forma, a qua proximè, intimè & cõtinenter fluit; materia, qua nititur & ſuſtentatur; efficiente, a quo primùm manauit uel a quo extrinſecus conſeruatur; denique fine, cuius gratia conſtat, qui finis eſt perfecta operatio, congruens ei naturæ quæ ſic exiſtit, & quia Phyſicus non contemplatur eſſentiam rerum naturalium purè ac præcisè (hoc enim videtur potius eſse quiddam Metaphyſicum quàm Phyſicum) ſed conſiderat eam mobilem, ſenſibilem, exiſtentem in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus naturalibus, inſerat etiam cauſsas externas, motum, & affectiones phyſicas.

Ad id autem de quo addubitari ſolet, an in cognoſcenda qualibet re ſint pernoſcendæ cauſsæ primæ, vt prima forma, vltimus finis, & primum efficiens, expeditè reſpondendum eſt, ſi loquamur de cognitione perfecta, non ſimpliciter, ſed de ea, quam poteſt & debet quælibet ſcientia tradere, non eſſe id neceſſarium; nam Mathematici in rebus ſibi ſubiectis explicandis & demonſtrandis accuratè verſantur, ſine vlla prænotione aut etiam mentione primarum cauſſarum, hoc eſt Dei, & intelligentiarum. Quod ſi Phyſicus interdum ſermo-

An primas cauſas cuiuſque generis cauſſarum, in qualibet re pnoſcẽda, ſcire oportet.

nem habet de Deo, id ſanè facit, quia Deus, eſt primum mouens a quo proficiſcuntur & pendent omnes motus naturales; Sin autem loquamur de cognitione rerum, quæ ſit omnibus expleta partibus cunctiſq; numeris abſoluta, procul dubio affirmandum eſt, ſicut quælibet res habet eſſe a prima cauſſa, ita ſine cognitione eius perfectè ſciri nõ poſſe quod facile concedet, qui attendet animum ad definitionem ipſius Scire, quæ traditur ab Ariſt. hoc modo, *Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam res eſt*. non minus autem, quin etiam magis, quęlibet res ſuum eſſe acceptum referre debet cauſſis vniuerſalibus & primis, quàm particularibus & proximis. Verùm de cognitione ſubſtantiæ hęc dicta ſint; deinceps agendum eſt de accidentibus. A

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex eſt, vna eſſentialis; altera cauſſalis; illa continet genus accidentis & proprium ſubiectum eius; cuius generis ſit hæc definitio Eclipſis, defectus luminis in luna; vel Tonitru, ſonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur cauſſalis, ſumitur ex cauſſis externis, vt ſi priori definitioni adiungas, ob interpoſitum terræ, poſteriori autem ob extinctionem ignis. cenſetur autem a Philoſophis perfecta definitio accidentis, quæ complectitur eſſentialem & cauſſalem, hoc eſt, quæ continet omnes cauſſas per ſe illius accidentis, nam cum accidens non intrinſecè ac per ſe ſubſiſtat ceu ſubſtantia, ſed a multis cauſſis extrinſecus pendeat, rectè faciunt, qui tales cauſſas adhibent in definiendis accidentibus: B Vnde Ariſt. 8. Metaphyſ. tex. 13. ſcribit rationem accidentis, quæ eſt definitio eſſentialis, ſine cauſsa non eſse manifeſtam: Cauſsæ verò, a quibus pendet accidens, vt minimũ ſunt tres, materia, quæ eſt ſubiectum in quo ineſt; forma, hoc eſt genus, vel categoria ad quam pertinet; efficiens, a quo efficitur & conſeruatur, Non deſunt etiam quædam accidentia, quæ ab omnibus cauſſis pendent, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter cauſſę cognoſcendæ & explicandæ ſunt; quod videtur Galenus in definiendo pulſu egregiè præſtitiſse ad hunc modum, Pulſus eſt actio peculiaris, primùm cordis, deinde arteriarum, quæ diſtenſione & contractione mouentur a facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conſeruetur, & ſpiritus animales gignantur in cerebro. De accidentium autem demonſtratione, quid ſentiendum ſit facile eſt ex his, quæ nunc dicta ſunt intelligere. Etenim cum Ariſt. in 2. Poſt: compluribus locis auctor ſit, medium perfectæ demõſtrationis, idem eſse quid C & propter quid paſſionis quæ demonſtratur, ita, vt idem medium mutato tantum ſitu & formula verborum adhiberi queat, & tanquàm definitio, ad declarandum quid ſit talis paſſio, & tanquàm medium ad demonſtrandum propter quid inſit ſubiecto. Hæc igitur cum ita ſe habeant, palàm eſt, vt perfecta definitio accidentis ducenda eſt ab omnibus cauſſis, a quibus per ſe ac neceſſariò pendet, ita quoq; perfectam demonſtrationem eius ex cunctis cauſſis petendam eſſe. Nec verò nos moueat, quòd Ariſt. definiens ſcire, ait ipſum eſſe cognoſcere rem non per cauſſas, ſed per cauſſam, nam tametſi multæ cauſſæ concurrunt ad definiendum, vel demonſtrandum accidens, omnes tamen vnius cauſsæ integræ, perfectæ atq; abſolutæ locum tenent. quanquam non raro accidit vt in definiendis atq; demonſtrandis rebus quædam cauſsæ taceantur, quòd ſint per ſe manifeſtæ & a quouis facilè intelligãtur. Atq; hoc quidem eſt iudicium & ſententia noſtra de præſenti quæſtione.

Elegans eorum, quæ in præſenti quęſtione diſputata ſunt, epilogus.

Cæterùm, quæ latiùs hic diſputata ſunt, quò faciliùs vniuerſa comprehendi & teneri queant, poſsunt breuiter ita colligi. Definitio puræ quidditatis, tantùm materiæ & formæ; D at quidditatis vt eſt mobilis & in rebus naturalibus exiſtens, omniũ quatuor cauſsarum cognitionem requirit. Accidentis definitiò duplex eſt, vna tantùm eſsentialis, quæ ſolo genere & proprio ſubiecto accidentis quod definitur, continetur; altera cauſsalis, quæ præcipuè ducitur ex cauſſis externis, efficiente inquam, & fine, ſed perfecta definitio accidentis cenſetur, eſsentialem & cauſsalem complectens, ſolo ſitu differens à perfecta demonſtratione. Demonſtratio autem accidentis ex omnibus cauſſis, ſumenda eſt a quibus per ſe ac neceſſariò pendet accidens. Porrò primę cauſsæ cuiuſq; generis, ſi quæratur perfecta ſimpliciter cognitio rerum, neceſsariò tenendæ ſunt; ſin autem quæratur perfecta cognitio, non abſolutè, ſed aliqua ex parte, vel ſecundum aliquam ſcientiam, aut non eſt neceſsarium illas cauſsas cognoſcere, vt fit in Mathematicis, aut certè tantùm ſcire oportet quantum pertinent ad illam ſcientiam, id quod in Phyſica contingit, quæ agit de Deo, vt eſt primum mouens. Verùm de præſenti quæſtione ſatis ſit dictum.

Nunc

A Nunc doceamus cur Ariſt. non expreſſerit aut probauerit Minorem illius ſyllogiſmi; nimirum, res naturales habere principia, hoc enim a principio promiſimus nos eſſe dicturos ad extremum. Porphyrius, vt hic refert Simplicius & Auicenna (vt inquit Auer. 1. Phyſ. com. vltimo) putarunt non eſſe munus Phyſici ſed potius Metaphyſici, demonſtrare res naturales compoſitas eſſe & habere cauſſas: At hoc non placet Simplicio & Auerroi, nam vt Phyſicus ſuperſedeat demonſtrare id, perinde quaſi per ſe notum atque manifeſtum ſit, tamen non poteſt inueniri alia ratio vel, vt aiunt, medium ad demonſtrandũ hoc, quàm Phyſicũ, quod quidem medium eſt tranſmutatio: quicquid enim tranſmutatur ſimplex eſſe non poteſt, ſed habet materiam, quæ tranſmutationi ſubijciatur, & formam ſecundum quam tranſmutatio fit: ab hoc medio phyſico cæteræ rationes, quæ ad idem oſtendendum afferuntur, ſiue phyſicæ ſiue metaphyſicæ fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophraſtus, vt ait Simplicius, res naturales habere principia confirmabat hoc argumento; Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitum eſt, habet partes & principia ex quibus componitur, ſed B res naturales ſunt corpora vt clarum eſt, ergo ſunt compoſitæ & habent principia ex quibus conſtant. Hæc ille. Sed hæc demonſtratio non caret dubitatione, nam cum triplex ſit compoſitio, vna ex ſubſtantia & accidente, altera ex partibus quas vocant integrales, ſeu quantitatiuas, tertia ex partibus eſſentialibus, nempe ex materia & forma; primam & ſecundam compoſitionem certum eſt inueniri in omni corpore naturali, tam cæleſti quàm ſublunari; tertiã autem, vt perſpicuum eſt ineſſe in cunctis corporibus ſublunaribus, ita obſcurum & dubiũ eſt an ea inſit in cælo. Auerroes enim faciens ſubſtantiam cæli ſimplicem, non aſſignat ei talem compoſitionem, is igitur diceret prædictam rationem Theophraſti, aut eſſe intelligendam tantùm de duabus prioribus compoſitionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Ariſtoteles igitur hic non probauit res phyſicas habere principia; vel omittens tanquam cuiuis notũ, vel quia fusè in proceſſu huius primi libri ab ipſo declarandum erat; Verùm hæc ad expoſitionẽ & intelligentiam primi textus ſint ſatis, deinceps ad explanandũ ſecundum textum veniamus.

Cur Ariſtoteles non probauit res naturales habere cauſſas & principia.

C

Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.

CAP. VI.

SECVNDVS textus primi libri Phyſicorum ſic habet, *Innata eſt ex notioribus nobis via ad notiora naturæ.* Similem ſententiam permultis locis apud Ariſtotelem reperire licet, veluti, 1. lib. Ethicorum cap. 4: libro 5. Metaphyſicæ text. 1; libro 2. de Anima tex. 12. præcipuè autem 7. Metaphyſicæ tex. 10. Apud Ariſtotelem autem & Peripateticos, notius ſecundum naturam, natura vel naturæ, idem planè ſignificant, quod notius ſimpliciter, vel notius ſecundum rationem, vt ex ſupradictis locis colligi poteſt. Sed quoniam de eo quod eſt notum ſecundum nos & ſecundum naturam multa præclarè ſcribit Ariſt. 6. lib. Topicorum, nõ alienum fore putaui ſi verba eius D hic adſcriberem. Primùm igitur docet quid ſit notius nobis & ſimpliciter, hoc modo: *Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis, aut ſimpliciter; Simpliciter igitur notius eſt, quod prius eſt poſteriori, vt punctum linea, & linea ſuperficie, & ſuperficies ſolido, quemadmodum, & vnitas numero, prius enim, & principium omnis numeri, ſimiliter autem, & elementum ſyllaba. Nobis autem e conuerſo quandoq; accidit, nam maximè ſolidum magis ſub ſenſum cadit, quàm ſuperficies, & ſuperficies quàm linea, & linea quàm ſignum, quare multitudo magis huiuſmodi cognoſcit, nam illa quidem quomodolibet, hæc autem ſubtili, & fæcundo intellectu comprehendere oportet.* Deinde vtra docendi ratio ſit melior per notiora nobis an ſecundum naturam, declarat his verbis, *Simpliciter igitur melius, per priora, poſteriora tentare cognoſcere, nam magis ſcientificum tale eſt, verùm ad eos, qui impotentes ſunt cognoſcere per talia, neceſſarium forte per ea quæ illis cognita ſunt, facere orationem.* Poſtea oſtendit ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, eſſe certa, definita, & immutabilia, quæ autem ſunt notiora ſecundum nos, eſſe incerta & indeterminata, nam inquit, *Alia alijs, & non omnibus eadem contingit notiora eſſe, quin etiam eiſdem alia interdum & alia magis nota, nam a principio*

De eo quod eſt notius ſimpliciter uel ſecundũ nos, pulchra Ariſtotelis ſententia.

cipio quidem ſenſibilia, inſtructionibus autem factis contrà, quare nec eidem homini ſemper idem A
notius eſt. Ex quo Ariſtot. colligit perfectas definitiones & orationes ſcientificas aſſignandas eſſe non per ea quę ſingulis quibuſque ſunt notiora, quippe quæ ſint varia & indefinita. Poſtremò, explicat quod eſt notum ſimpliciter, quibus hominibus ſit etiam notum & quibus non, ita ſcribens, *Fortaſſe autem, & quod ſimpliciter notum, non eſt id quod omnibus notum, ſed quod bene diſpoſitis intellectu, quemadmodum & ſimpliciter ſalubre quod eſt ſalubre ijs, qui bene affectum habent corpus.* Hæc Ariſt. in 6. Topicorum. Simile fere ſcribit in primo Poſt. tex. 5. ad hunc modum, *Priora verò ſunt & notiora bifariam, non enim idem prius aut notius natura & ad nos. dico autem ad nos priora & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem quæ longius ſunt, ſunt autem longiſſimè quidē ipſa maximè vniuerſalia, proximè verò ipſa ſingularia*. Ex omnibus autem locis, quæ nunc commemorauimus, licet nobis elicere certam & generalem regulam Ariſtotelicam internoſcendi ea quæ ſunt nobis nota, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam, quæ eſt hæc; Quæcunq; cadunt ſub ſenſum vel ſunt propinqua ſenſibus, ſunt nota nobis: quę verò a ſenſibus remota ſunt, B habentur ignota & quo magis minusue ſenſus noſtros attingunt vel refugiunt, eò magis minusue nota aut ignota indicari debent: At nota ſecundum naturam vel ſimpliciter, cenſeri debent quæcunq; ſunt priora, & a quibus pendent alia: e contrario verò quæ ſunt poſteriora, & manant atq; pendent a b alijs, ſunt ignota ſecundum naturam. Quamobrem cauſſæ, partes, ſimplicia, magis vniuerſalia, ſunt priora & notiora ſecundum naturam; effectus verò, totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota: & quamuis hæc quoq; poſſint dici aliquo modo notiora ſecundū naturam, quatenus ſunt perfectiora illis & tanquam finis eorum, tamen in præſentia non loquimur de prioritate naturæ, quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionē eius, ſed de eo, quod dicitur prius eſſe ordine generationis & temporis. Sed dicet aliquis Ariſtotelē in. 1. de Anima tex. 8. affirmare vniuerſalia aut nihil eſſe ant poſteriora eſſe ſingularibus, ergo qui facit ea ſecundum naturam priora ſingularibus, apertè contradicit Ariſt. Verùm ſoluitur hoc, nam vniuerſale actu & (vt dicunt) formaliter ſumptum, aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens, abiūctum à ſingularibus, vt Platonem ſenſiſſe C multi opinantur, aut vt eſt vniuerſale ui mentis, abſtractum ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus, quippe cùm nihil aliud ſit, quàm notio quędam & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noſter expreſſit. Vide quę in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius, exponens ſupradictum textum octauum primi libri de Anima in ſua Paraphraſi: At ſi vniuerſale ſumitur pro natura (hanc multi appellant fundamentum vniuerſalitatis) vt animal pro natura ſenſitiua, viuens pro animata, corpus pro corporea, hoc pacto manifeſtum eſt magis vniuerſalia priora eſſe minus vniuerſalibus, nam illa ſine his, hęc autem non poſſunt eſſe ſine illis: quod autem tale eſt, Ariſt. vocat prius ſimpliciter in Poſtprędicamētis; & 8. Phyſicorum libro. Vide quę hac de re doctè ſcribit D. Thomas. 1. parte, queſt. 85. art. 2. in reſponſione ad primum.

Regula internoſcendi nota ſecundum nos, ab his quę ſunt nota ſecundum naturam.

Dubitatio.

Confutantur qui aliter exponunt notum ſecundum naturam. & docetur cur via procedendi a notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis. D

CAP. VII.

SI Igitur notum ſecundum naturam apud Ariſt. ſignificat id, quod paulo ante oſtendimus ex multis locis eius, ergo fallitur Auerroes interpretans notius ſecundum naturam, id quod natura prius cognoſceret ſi intelligeret ea quæ facit: non quia putet naturam more Stoico eſſe intelligentem, vt ei falsò exprobrant quidam recentiores interpretes, ſed quia facit Ariſt. vti metaphora & analogia nimis dura & inſolenti. Errant etiam, qui notius ſecundum naturam exponunt id, quod habet naturam per ſe magis cognobilem & intelligibilem: etenim compoſitū notius eſſet ſecundum naturam, quàm materia prima, contrà quàm docet Ariſtot. hoc locq:

Compo-

A Compoſitum enim cum in ſe cohibeat formam & actum, qui eſt cauſſa atque ratio intelligendi vt dicitur 9. Metaphy. tex.20. proculdubio habet naturam magis intelligibilẽ, quàm materia prima; quippe quę ſit ens in potentia & (vt ſcriptum eſt 7. Metaphy.tex.35.) per ſe ignota. at materia notior eſt ſecundum naturam quàm cõpoſitum, cum ſit prior eo & eius principium & cauſſa. Illi quoq; decipiuntur, qui per notius ſecundum naturam putant ſignificari id, quod eſt ſimplicius: Siquidem color & alia ſenſibilia accidentia ſunt ſimpliciora, quàm ſubſtantia compoſita, cũ tamen hæc ſit notior ſecundum naturam & ignotior ſecundum nos: illa vero e contrario notiora ſecundum nos & ignotiora ſecundum naturam; ſed cur hæc via procedendi a notioribus nobis ad notiora ſecundum naturam vocecetur nobis innata vel naturalis, deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedendi naturalis, quòd ſimilis ſit modo, quem natura tenet in procreandis rebus, quinimo ei penitus contraria eſt; Etenim natura in fingendis operibus ſuis progreditur à ſimplicibus ad compoſita, a cauſſis ad effectus, nos e contrario in iiſdem cognoſcendis procedimus.

Cur uia procedendi à notioribus ſecũdum nos ad notiora ſecũdum naturã, uocetur, nobis naturalis.

B Nec vocatur naturalis, quoniam ſit conueniens naturæ ipſarum rerum; Nos enim multa prius cognoſcimus, quæ, ſi natura rerum ſpectetur, poſterius cognoſci deberent, ſiquidem antè percipimus accidens, quàm ſubſtantiam, at ſubſtantia per ſe ac ſuapte natura prior eſt quàm accidens. Nec appellatur naturalis, quòd ſit congruens atque conſentiens naturali appetiui hominis, quo is duce natura vehitur atque ducitur ad ſciendum. Homo enim naturaliter expetit ſcire non quocunq; modo, ſed per cauſſas, talis enim ſcientia eſt perfectio intellectus humani explens atque ſaturans naturalem appetitum eius. Itaque homo naturaliter expetit res cognoſcere, per ea quæ ſunt priora & notiora ſecundum naturam ceu per cauſſas, potius quàm per ea quæ ſunt notiora ſecundum nos veluti per effectus. Nec deniq; nuncupatur naturalis, quòd ita ſit homini inſita & infixa, vt ab ea nunquam diuelli & ſeparari poſſit. Nam quamuis rudes & indocti, cum primùm aggrediuntur ad cognoſcendas res, hanc intelligendi rationem ſequantur, tamen, qui ſunt fœcundo & ſubtili ingenio & in ſcientijs exercitati, cognoſcunt res conuenienter naturæ ipſarum, & quod ſecundum naturam prius atque notius eſt, illis quoque prius & magis notum habetur. Cuius rei ſimile

C quiddam cernimus in his quæ pertinent ad guſtatum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda videantur, tamen id, quod verè ac ſimpliciter eſt dulce, videtur etiam tale non quidẽ omnibus, ſed his, qui ſtomachũ non habent labefactatum & corruptum, ſed bene affectum atq; conſtitutum. Talis igitur via procedendi, eſt atque dicitur nobis naturalis, propterea quòd cum primùm duce magiſtraq; natura accedimus ad cognoſcẽdas & contemplandas res naturales, excitati aſpectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus continet, ita procedimus, vt primo quidem appulſu mentis incurramus in notitiam effectuum compoſitorum & accidentium, tum magis animo exardeſcentes ad interiorem & perfectiorem earundem rerum ſcientiam capeſſendam, quaſi per gradus quoſdam progredientes tandem perueniamus ad cauſſarum rerum ſimplicium & ſubſtantiæ comprehenſionem. Cuius rei hãc ego quidem certè cauſſam eſſe arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium diſciplinarum, ſed rudis expersq; ſcientiarum, &

D vt pulchrè inquit Ariſt. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum eſt. Quamobrẽ idem Ariſt. ſcribit illum eſſe in potentia ad omnia, nec aliam eſse naturam eius quàm veluti poteſtatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eumq; locum eſse formarum non actu, vt Plato exiſtimabat, ſed tantùm poteſtate. Is autem animus tanta neceſſitudine & tam naturali connexione iungitur atque copulatur cum ſenſibus, vt dum eſt in hoc corpore, nec ſine adminiculo ſenſuum vitam ſuam agere & tueri, nec niſi per eoſdẽ ſenſus, cognitionem & ſcientiam rerum poſſit adipiſci. Itaque vt in homine vitam hanc mortalem agente, eſse intellectiuum, non poteſt ſeparari ab eſse ſenſitiuo, ſic etiam functiones partis intelligentis, non poſsunt ab actionibus facultatum ſentientium penitus diſiungi atque ſegregari. Atque hinc extitiſse illas nobiles & illuſtres ſententias, quæ in ſcriptis Ariſtot. non ſecus, ac ſtellæ in cælo mirabili ſplendore collucent: Deficiente ſenſu, etiam deficere ſcientiam eorum quæ pertinent ad illum ſenſum: Omnes ſcientias & artes ex ſenſibus, memorijs, experimentiſq; ortum habere: Intellectum noſtrum nihil unquam ſpeculari ſine permixtione phantaſmatis: Cogitata & intelligentias animi noſtri non eſse quidem

phan-

phantaſmata, vel vt latinè loquar cum Cicerone, viſa, veruntamen non poſse conſtare ſine A
illis. ſi igitur prima humanæ cognitionis acquiſitio fit per ſenſus, neceſſe eſt ea prius ab ho-
mine cognoſci quæ priùs atque vehementiùs mouent ſenſus, iiſque obuia & familiaria ſunt,
eiuſmodi autem ſunt ſingularia, accidens, compoſitum effectus &c.

Digreſſio cõtra Platonẽ, ſcientiam noſtram non eſſe reminiſcẽtiam.

Ex his autem liquet, falſum eſſe id quod Plato habuit pro certo & explorato; Noſtrum ſci
re nihil aliud eſſe, quàm quoddam reminiſci. Nam (vt de hoc nonnihil etiam nunc attinga-
mus) ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, quam poſtea dum eſt in corpo
re per diſciplinam inſtitutionem exercitationemque reminiſcitur, cur ad reminiſcendum
adeo egenus ſenſibus, vt his ſublatis nulla queat ſcientia comparari? Nos enim experimur,
cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti ope
ra ſenſuum exteriorum; & ſine his non ſolum poſſe ſed interdum etiam fieri ſolere multa-
rum rerum reminiſcentiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis. Deinde,
qui fit, vt nemo vel priuſquam addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quondam illas
tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam ante cogni B
tas & perceptas recognoſcat? Ad hęc, quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis
non ſolum videt res præſentes, ſed prouidet etiam futuras, multamque cogitationem & cu
ram ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idem animus fuit ante corpus florens ſcientia cunctarum re
rum maximiſque circunfluens bonis, cur inquam, non itidem cernitur in eo aliqua certè
cognitio, cogitatio, memoria, aut denique veſtigium aliquod præteritarum & antiquarum
rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tantorũ bo
norũ amiſſione? Poſtea, ſi mens noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſcientias omnium re-
rum, non poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atque natu
raliter ineſt, non poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſt. 2. libro Ethicorum docet virtu-
tes non eſſe natura nobis innatas, quoniam nemo prauus & improbus euadere poſſet, ſiqui-
dem quod natura ingeneratum eſt, nulla conſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidem
ſurſum iactites, nunquam tamen aſſueſcet per ſe tendere ſurſum propter naturale pondus
atque grauitatem. Sic etiam in 3. de Cælo 67. oſtendit Ariſt. nullam eſſe definitam a natura C
figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè conformari & accommodari queant. Et,
iterum, Peripatetici diſputant primam materiam per ſe nullam habere formam quam ſibi
præcipuè & ſua natura vendicet, vt poſſit eſſe receptaculum omnium formarum etiam con-
trariarum. Poſtremò, aut coniunctio animi cum corpore, eſt naturalis aut pręter naturam;
ſi præter naturam, quo pacto efficitur a natura & a Deo? cur ſemper eodemque modo con-
tingit? Nam quę pręter naturam ſunt, & raro & per accidens eueniunt. Cur diſſolutio prædi-
ctæ vnionis, quam mors efficit, eſt adeo pręter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ
mortis ſollicitet & dolor pręſentis diſcruciet? ſin autem talis coniunctio animi cum corpo-
re eſt naturalis, tantum abeſt vt poſſit tam inſigne animo detrimentum afferre, hoc eſt obli-
uionem omnium ſcientiarum, vt ei debeat magnam adiungere perfectionem maximumque
prębere adiumẽtum ad ſuas actiones rite obeundas. Forma enim, quę eſt actus naturalis ma-
terię, ſicut per vnionem cum materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operando; Id D
quod luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniunctione formę cum materia per-
ſpicuum erit. Hæc autem quę contra Platonem a nobis explicata ſunt, docet etiam D. Tho. in
1. par. q. 84. ar. 3 Sed de his rebus quoniam ſunt extra materiam propoſitam, & ab inſtituto
noſtro remotę, plura dicere non conuenit. Quoniam igitur intellectus noſter ita cohæret cũ
ſenſibus, vt per eos ceu interpretes & nuncios rerum omnium intelligendi materiam acci-
piat, nihilque ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quę ſenſibus
noſtris magis propinqua nota & familiaria ſunt, vt effectus, totum, compoſitum, accidens, ea
quoque priùs ad intellectum perferantur, eique priùs innoteſcant. Quę verò ſenſibus poſte-
riùs cognita, aut penitus ignota ſint, vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſque rei ſub
ſtantia, eo tardiùs atque difficiliùs ad mentis noſtrę intelligentiam perueniant. Ergo, cur ea
quę ordine naturę poſteriora ſunt, plerunque ſint nobis notiora iis, quę ſunt priora ſecundũ
naturam, & cur via procedendi ab illis ad hęc vocetur nobis innata & naturalis hoc modo
explicatum ſit, Nunc videamus an in rebus phyſicis ſint aliqua, quę eadem ſint nota nobis &
ſecundum naturam.

In

A

In rebus naturalibus permulta reperiri quæ ſint nota nobis ſimul atque ſecundum naturam.

CAP. VII.

ARISTOTELES hoc 2.tex.ait non eadem eſſe nota nobis & ſimpliciter; in primo autem lib.Poſt.tex.5.ſimilem ponit ſententiam, verùm alijs verbis, ſcribens hęc inuicem opponi,hoc eſt quę ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundum naturã, & cõtrà,quę ſunt nota ſecundum naturam, eſſe nobis ignota: Quæ ſentẽtia quo pacto intelligenda ſit, pluribus verbis aperiendum eſt, ne quis putet fieri nunquam poſſe vt eadem ſint nota ſecundum nos & ſecundum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos,in rebus naturalibus aut nihil aut perpauca reperiri quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam,propterea quòd rerum effecta & accidentia,quæ nobis manifeſta ſunt,habentur ignota ſecundum naturam,è contrario autem ſubſtantia & cauſſæ, quæ ſunt notæ ſe- B cundum naturam, nobis ſunt ignotæ: At verò in diſciplinis mathematicis, aut omnia aut certè pleraque ſunt nota nobis iuxtà atque ſecundum naturam. Etenim demonſtrationes mathematicæ procedunt ex primis principijs,quæ nobis ſunt maniféſtiſſima, veluti,Totum maius eſſe ſua parte, &c. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: Eadẽ quoque ſunt nota ſecundum naturam, quippe cum ſint cauſſæ eorum, quæ poſtea demonſtrantur a Mathematicis.Atque hoc ipſum videtur Auerr.ſenſiſſe multis locis ſcriptum & teſtatum relinquens.Verùm opinio hæc(aut ego penitus fallor) multos adhuc fefellit, vel inſcitia vel negligentia perſcrutandę veritatis;etenim vtrumque reor eſſe falſum,ſed de mathematicis poſterius diſſeram; nunc tribus rationibus oſtendam multa in rebus phyſicis eiuſmodi eſſe,vt ſimul nobis nota ſint atque ſecundum naturam. Primò,naturæ magis vniuerſales ſunt notiores nobis & ſecundum naturam,quàm minus vniuerſales, vt corpus quàm viuens, viuens quàm animal, animal quàm homo; ergo &c.antecedens ſecundum vtramque partem perſpicuè verum eſt;. Nam quòd magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ariſt.teſtatur C hîc tex.4.& alijs compluribus locis, de quo etiam conſentiunt omnes propemodum interpretes eius: idque confirmat experientia,nam aſpicientes id quod e longinquo accedit ad nos,priùs agnoſcimus eſſe corpus quoddam quàm animal, & animal priùs quàm hominẽ; Infantes etiam(ut hoc loco inquit Ariſt.) primùm quidem appellant oẽs homines uniuersè ac indiſtinctè patrem,fœminas matrem,poſtea verò vtrunque ſpeciatim diſtinguunt. Ratio item hoc docet,nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorum ſunt nobis notiora, cũ enim inſint in pluribus rebus,frequentiùs cadunt ſub ſenſus;ex quo fit, vt illis magis obuia, familiaria & manifeſta ſint: paucioribus quoq; ſignis opus eſt ad percipiendum magis vniuerſale, vt aliquid eſſe corpus,viuens aut animal, quàm ad cognoſcendã minus vniuerſale, vt eſſe hominem vel Petrum. Quòd autem magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturam,vel ex eo intelligi poteſt,quia ſimpliciter priora ſunt minùs vniuerſalibus,eorumque principia, & quoniam minùs perfecta ſunt,a quibus natura incipiens procedit ad minùs vniuerſalia, tanquam perfectiora.Itaque in procreatione hominis,primùm effingitur in fœtu natura vi- D uentis,tum animalis,ad extremum hominis;vt ſcriptum eſt ab Ariſt.in 2. de Gener. animal. cap.3.Sed conſiderandum eſt hoc loco id quod D.Thom.ſcribit in 1.parte.q.85.art.3.Nam cum vellet docere magis vniuerſalia eſſe prius cognita nobis, quàm minùs vniuerſalia,præmittit hanc obiectionẽ, *Non ſunt eadem* (inquit) *priùs nota nobis, & ſecundum naturam,ſed magis uniuerſalia ſunt priùs nota ſecundum naturam, quàm minùs vniuerſalia, quippe cum illa ſint priora ſimpliciter his,ergo non poſſunt eſſe nobis quoque prius cognita*: Quam obiectionem deinde ſoluens in reſponſione ad primum argumentum ſcribit hæc, *Duplex eſt ordo naturæ, vnus ſecundum uiam generationis & temporis, ſecundum quam uiam, ea quæ ſunt imperfecta & in potentia,ſunt priora,& hoc modo magis commune eſt prius ſecundum naturam,quod apparet manifeſtè in generatione hominis & animalis, nam priùs generatur animal quàm homo, vt dicitur in libris de Generat. animal: Alius eſt ordo perfectionis ſiue intentionis naturæ, ſicut actus ſimpliciter eſt prior ſecundum naturam quàm potentia, & perfectum prius quàm imperfectum,& per hunc modum minus commune eſt prius ſecundum naturam quàm magis commune,vt homo quàm animal; Naturæ enim intentio non ſiſtit in generatione animalis,ſed inten-*

In rebus phyſicis nõ pauca reperiri, q̃ ſunt eadem nota nobis & ſecundum naturam.

dit generare hominem. Hæc D. Thom. ex cuius verbis poſſet quiſpiam fortaſſe ſuſpicari eum A
verba illa Ariſt, *Non ſunt eadem nota nobis, & ſecundum ordinem naturæ* interpretari non
de ordine naturæ qui eſt ſecundum generationem, ſed de eo qui eſt ſecundum perfectionē,
ex quo fieri vt magis vniuerſalia non ſint ſimul nota nobis & ſecundum naturam, quod ta-
men a principio aggreſſi ſumus oſtendere: ſed nobis in præſentia quid D. Thō. ſenſerit de
intellectu illorum verborum Ariſt. non eſt curæ. Illud quidem pro certo affirmare poſſu-
mus, Ariſt. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis, ſed generationis, & temporis, ete-
nim docere vult primas cauſſas primaque principia rerum naturalium eſſe nobis obſcura &
ignota, tametſi ſecundum ordinem naturæ manifeſta ſint & magis certa, quàm ea quæ for-
mantur & efficiũtur ex illis: quod ſi loquatur Ariſtoteles de ordine generationis, magis vni-
uerſalia, erunt nota nobis & ſecundum naturam, vt dictum eſt ſupra; Sin autem de ordine
perfectionis, totum compoſitum & ſecundum nos & ſecundum naturam erit notius quàm
partes & principia eius. Quocirca vtrouis modo ſumatur prius ſecundum naturam, vel or-
dine generationis, vt nos ſumimus, vel ordine perfectionis, vt ſumit D. Thomas, verum eſt, B
quod inſtituimus demonſtrare, in rebus phyſicis multa reperiri quæ ſint nota nobis & ſecũ-
dum naturam. Scio Alexandrum, vt refert Simplicius, ipſumq; Simplicium in expoſitione
huius ſecundi textus, conatos eſſe hanc noſtram rationem ſoluere. ſed qui eorum verba le-
gerit, facilè intelliget infirmam eſſe eorum ſolutionem. Deinde, poteſt hoc ipſum confir-
mari altera ratione; Ea quæ vocantur obiecta ſenſuum exteriorum, vt color, ſapor, odor, ex
ſe fundunt atque mittunt ſpecies quaſdam (ita enim fert communis omnium pene Philoſo-
phorum opinio) per quas a ſenſibus percipiuntur. His igitur formis (quas multi appellant
ſpecies intentionales) priora ſunt obiecta tam ſecundum naturam, quàm ſecundum nos; ſe-
cundum naturam quoniam ſunt cauſſæ illarum, ſecundũ nos, propterea quòd obiecta vſur-
pantur ſenſibus, eorum autem ſpecies intentionales minimè: Illa nemo ſanæ mentis nega-
uit vnquam, has verò nec pauci nec indocti viri, de medio ſuſtulerũt. Conſtat igitur in hoc
exemplo idem eſſe notius ſecundum nos, & ſecundũ naturam. Vide D. Tho. 1. parte. q. 85.
in fine art. 3. Poſtremò, idem poteſt cõprobari hoc modo. Multa ſunt tam in Phyſica quàm C
in Medicina, quæ habent effectus quoſdam admirabiles, nobisq; abditos & occultos. Ete-
nim cõplura ſunt medicamenta, quæ vel extrinſecus admota corpori humano, vel in ipſum
intromiſſa, operantur intus permulta quæ per ſe latent nos, prouidentur autem atq; cogno-
ſcuntur ex ſuis cauſis, quæ palam adhibitæ ſunt, itaq; Medicus certo prænoſcit, & prædicit
tales effectus euenturos, manifeſtè cognoſcens cauſſas a quibus illi proficiſcuntur, Vbi ma-
nifeſtum eſt, talia medicamenta & ſecundum nos & ſecundum naturam eſſe notiora quàm
ipſorum effecta. Sed quid dicendum eſt ad illa verba Ariſt. *Non ſunt eadem nota nobis, &
ſimpliciter?* Mihi quidem videntur habere locum non in omnibus rebus phyſicis, ſed in
multis, maximè verò in primis cauſſis primiſq; principijs rerum naturalium; de quibus ibi
ſermonem habet Ariſt. ſiquidem eiuſmodi ſunt, vt cũ ordine naturæ præcedant cæteras res
phyſicas, a nobis tamen poſteriùs cognoſcantur, & quæ ab ipſis eſſe habent, prorſusq; pen-
dent vti corpora & accidentia phyſica, ad eorum cognitionem nos perducant. Sed de re-
bus phyſicis dictum eſt ſatis. Nunc diſquirendum eſt, An in mathematicis diſciplinis idē D
maxima ex parte, ceu multis viſum eſt, ſit notius ſecundum nos & ſecundum naturam.

An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtent ex his quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.

CAP. VIII.

AVERROES in primo Phyſ. com. 2. & in primo de Anima com. 11. In commen-
tarijs etiam magnis ſuper libros Poſt. atq; in quæſtionibus Logicis, ait demõſtra-
tiones mathematicas conſtare ex propoſitionibus quæ ſunt notæ nobis & ſim-
pliciter, ac cum ipſe putet demonſtrationem ſimpliciter, quam facit tertiā quan-
dam ſpeciem demonſtrationis longè principem omnium, confici debere ex his quæ ſunt
nota ſecundum nos & ſecundũ naturam, affirmat talem ſpeciem demonſtrationis nuſquā
repe-

A reperiri aut crebriorem aut perfectiorem, quàm in diſciplinis mathematicis. Multi quoq;
expoſitores Ariſt. (cum is ait tum hoc loco, tum in primo Poſt. tex. 5. non eſſe eadem nota
nobis & ſimpliciter) cenſent, id maximè locum habere in ſcientia naturali, nam in doctri-
nis mathematicis idem planè notum eſſe nobis & ſimpliciter. Eſt itaque multorum Philo-
ſophorum opinio demonſtrationes mathematicas procedere ex præmiſſis, quæ ſint tam ſe-
cundum nos quàm ſecundum naturam notiores concluſione. Quam ſententiam equidem
arbitror aut falſam eſſe, aut certè recta quadam explanatione vel potius correctione indige-
re; quare faciendum mihi putaui, vt quod ea in re verum aut falſum eſſe ducerem, liberè ac
ſincerè explicarem. Primum igitur opinor, medium quod adhibetur in demõſtrationibus
mathematicis, ſi propriè & ſubtiliter rem ipſam expendamus, nec ſecundum naturam nec
ſecundum nos eſſe notius concluſione; id quod facilè cognoſci poterit ex his paucis, quæ
ſubijciam. Primò. Si medium mathematicum eſſet notius ſecundum naturam concluſio-
ne, hoc ideo accideret, quia tale medium eſſet propria cauſſa eius quod demonſtratur; ac
B ſupra fuit oſtenſum Mathematicos non demonſtrare ex proprijs & naturalibus cauſſis, er-
go &c. Deinde, Mathematicus non conſiderat naturam ac eſſentiam quantitatis, nec affe-
ctiones eius, prout habent eſſe reale fluens ex natura quantitatis, ſed tantummodo prout
habent eſse intelligibile, & prout poſsunt euidenter ac certò ſciri quocunq; modo id con-
tingat; ergo Mathematicus non curabit, an medium ſit prius ſecundum naturam nec ne,
ſed an ſit euidens, certum & aptum ad demonſtrandam propoſitam concluſionem. Præte-
rea, apud Mathematicos vna demonſtratio non habetur potior quàm altera, quoniam ha-
beat medium prius ſecundum naturam, quinimo id nuſquam & a nullo Mathematico con-
ſiderari & perpendi ſolet, ſed ea demonſtratio melior ducitur, quæ ſimpliciter oſtendit rẽ,
quàm quæ ex ſuppoſitione, & quæ directò ſeu oſtenſiuè, quàm quæ indirectè vel ducendo
ad impoſſibile, ad extremum, quæ per pauciora media conficit rem propoſitam, quàm quę
per plura quocunq; modo id fiat ſiue per media priora ſecundum naturam ſiue poſteriora.

Medium demõſtrationis Mathematicæ, non eſſe per ſe ac ſimpliciter notius ſecundũ naturam, cõcluſione.

Poſtea in 32. demonſtratione, quæ eſt in 1. elementorum Euclidis, oſtenditur tres angulos
C trianguli eſse æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus, qui fit ex latere
eiuſdem trianguli producto, ęqualis ſit duobus angulis internis ſibi oppoſitis, Hoc medium
perſpicuè conſtat non eſse prius ſecundum naturam, eo quod demonſtratur; quin etiam
mihi quidem videtur eſse poſterius ſecundum naturam, nam productio lateris & ortus il-
lius anguli externi, neceſsariò conſequitur ſtructuram trianguli conſtituti: Similiter in. 1. de-
monſtratione eiuſdem libri, Euclides docet latera eius trianguli quod ſuper datam lineam
conſtitutum fuit, eſſe inter ſe æqualia, propterea quòd ſint lineæ ductæ ex centro ad circun-
ferentiam, quis non videt cum hoc medium omnino per accidens affectum ſit ad id quod
demonſtratur, non poſſe dici prius ſecundum naturam concluſione? Etenim planè acci-
dit triangulo æquilatero, quod ſuper lineam datam conſtitutum eſt, includi in circulo, & la-
tera eius ſic deſcribi vt exiſtant lineæ a centro ad circunferentiam illius circuli ductæ. Quod
autem a nobis oſtenſum eſt in his duabus demonſtrationibus mathematicis, ſi quis ad reli-
quas demonſtrationes animum aduertat, idẽ pene in omnibus comperiet. Poſtremò, quæ
D ſunt verè priora ſecundum naturam, ſunt per ſe definita & pauca numero, & habent neceſ-
ſariam atque naturalem cognationem connexionemq; cum his rebus, quibus dicuntur prio
ra; at medium mathematicum non eſt definitum ſecundum naturam, & eſt multiplex, nam
quod oſtenditur per vnum medium, poteſt etiam probari per alia multa, & in conuerſione
demonſtrationum, vbi ex medio fit concluſio, & ex concluſione medium (quod fieri cerni-
mus tum ſæpe alibi, tum in primo Euclidis in propoſit. 18. & 19) nullo modo fieri poteſt vt
in vtraque demonſtratione medium ſecundum naturam, ſit notius concluſione. Amplius,
in 27. propoſitione eiuſdem libri, Euclides demonſtrat aliquas lineas eſſe parallelas, quoniã
in eas incidens alia linea recta facit angulos coalternos æquales ſibi inuicem, quonam mo-
do tale medium rectè dici poteſt prius ſecundum naturam concluſione, aut eſſe cauſſa, cur
lineæ quæpiam ſint parallelæ vel æquidiſtantes, cum potius id videatur eſſe tanquàm effe-
ctus & quidpiam conſequens & per accidens ſe habens ad id, quod demonſtratur, paruiq;
referat quò lineæ aliquæ ſint parallelæ, vt in eas cadat alia linea recta, & tales anguli coalter-
ni exiſtant, nec ne? Itaque reor ordinem, qui eſt in demonſtrationibus mathematicis non

Ratio ordinis & diſpoſitionis propoſitionum atq; demonſtratio nū Euclidis.

fuiſſe ductum ex naturali prioritate aut poſteritate earum rerum quę demonſtrãtur, ſed ex A
maiori minoriue facilitate doctrinæ atque ordine inuentionis: Etenim Euclides eas demon
ſtrationes priores eſſe voluit quæ vt demonſtrentur, non egent declaratione aliarum, cæteræ
verò demonſtrationes, non poſſunt & facilè explicari & intelligi, niſi prius illæ demonſtratæ
cognitæque fuerint. Quarum igitur cognitio adiumentum allatura erat ad explicationem &
cognitionem aliarum, eas demonſtrationes priori loco ponere & declarare voluit: & quam-
uis eadem propoſitio per alia quoque media oſtendi potuiſſet, tamen elegit quædam faci
liora, ac eiuſmodi, vt in his teneri & conſeruari poſſet perpetua & continuata ſeries atq; con
nexio omnium demonſtrationum. Hac etiam de cauſa factum exiſtimo, vt Euclides multas
propoſitiones conſultò omiſerit, vtpote quibus opus futurum non erat ad explicationem a-
liarum demonſtrationum; quæ ſi fuiſſent interpoſitæ, admirabilem mathematici ordinis cō
tinuationem interturbaſſent. Nam cur obſecro putamus Euclidem tantùm demonſtrare
voluiſſe ſuper datam lineam rectam triangulum æquilaterum conſtitui poſſe, cum idē quo-
que de alijs ſpeciebus trianguli oſtendi queat, & quidem oſtenſum fuerit a Proclo? niſi quia B
demonſtratio quæ fit de triangulo æquilatero, vtilis futura erat ad explicationem demon-
ſtrationemque aliarum propoſitionum; quæ autem fiunt de reliquis triangulis minimè.

Cur Euclides multas alias propoſitiones demōſtrare ſuperſederit.

Mediū demōſtrationis mathematicæ, p ſe non eſſe ſecūdū nos notius concluſione.

Quòd autem in demonſtrationibus mathematicis, medium non ſit etiam notius ſecun-
dum nos concluſione, manifeſtum eſt ex eo, quia Ariſt. docet in 1. Poſt. text. 5. id eſſe prius
atque notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, at ſi cui rudi & indocto Geome-
triæ proponatur quarta & quinta demonſtratio Euclidis, antequam explicatæ & demonſtra-
tæ fuerint, vna non erit notior & manifeſtior quàm altera, non enim vna eſt propinquior ſen
ſibus noſtris quàm altera, vtraque igitur per ſe æquè obſcura & ignota nobis erit. Dicitur au-
tem vna propoſitio mathematica ſecundum nos eſſe notior, quàm altera, non per ſe ac ſim-
pliciter, ſed ob diſpoſitionem ordinemque doctrinæ, quem inſtituit Euclides, ſecundū quem
ordinem prius debet cognoſci a nobis quarta propoſitio quàm quinta, quoniam hæc demō
ſtratur per illam, vt neceſſe ſit cum venitur ad quintam, antè cognitam fuiſſe quartam, atque
hoc modo vna propoſitio mathematica, quàm altera, & medium demonſtrationis, quàm cō C
cluſio poteſt appellari prius & notius ſecundum nos, non per ſe, ſed propter doctrinæ & de-
monſtrationum ordinem ab Euclide inſtitutum atque deſcriptum. Ergo ex his, quæ hoc lo-
co diſputata ſunt a nobis, clariſſimum eſt, medium quod ponitur in demonſtrationibus ma-
thematicis, per ſe ac ſimpliciter, nec ſecundum nos, nec ſecundum naturam eſſe notius con-
cluſione, ac proinde falſam eſſe prouulgatam illam opinionem eorum, qui putant demon-
ſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſecundum nos & ſimpliciter; Quanquam
poteſt hæc ſententia aliquomodo adduci ad bonum ſenſum; nam licet propria cuiuſque de-
monſtrationis principia non ſint notiora utroque modo ea concluſione quam inferunt, ta-
men prima illa initia, & axiomata mathematica, quæ in veſtibulo Geometriæ exponuntur &
poſtea in plurimis demonſtrationibus adhibentur; ſunt vtroque modo notiora; ſecundum
naturam quidem, quoniam ſunt prima, immediata & indemonſtrabilia, ex quibus cæteræ
propoſitiones mathematicæ oriuntur, pendent, atque demonſtrantur; ſecūdum nos autem,
quia citra demonſtrationem vllam nobis manifeſta ſunt, aut per ſolam cognitionem termi D
norum, ex quibus conſtant, velut illa totum eſſe maius ſua parte &, ſi ab æqualibus æqualia
demas quæ remanent ſunt æqualia &, quæcunque ſunt æqualia vni tertio ſunt æqualia inter
ſe; vel per ſolam deſcriptionem aut leuem quampiam expoſitionem, cuiuſmodi ſunt defini-
tiones trianguli, circuli, &c. Poſſunt igitur demonſtrationes mathematicæ dici conſtare ex
notioribus ſecundum nos & ſimpliciter, quatenus omnes vel mediatè vel immediatè oriun-
tur ex illis primis principijs, & in ea tandem reſoluuntur, quæ principia ſunt (ut diximus) v-
troque modo notiſſima. Itaque ſi demōſtrationes mathematicæ comparentur cum phyſicis
ſecundum prima & generalia principia, ex quibus ducuntur, quoniam prima & generalia
principia phyſica ſiue incomplexa; (vt prima materia & primum mouens, ſiue complexa;
vt naturam eſſe principium motus in eo, in quo eſt &c. & motum eſſe actum entis in poten-
tia, prout in potentia) ſunt quidem notiora ſecundum naturam, verùm non ſecundum nos,
quàm affectiones phyſicæ & ſenſibiles quæ de rebus naturalibus demonſtrantur, ideo ſecun
dum huiuſmodi comparationem atque conſiderationem primorum principiorum ſcien-

Quomodo poſſit uerè dici demōſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſecūdum nos & ſecundum naturam.

tiæ

A tiæ mathematicę & phyſicæ rectè dici poſſunt demõſtrationes phyſicæ procedere ex notiori bus ſecundum naturam, non autem ſecundum nos, mathematicæ autem ex his, quæ ſunt vtroque notiora. Sed de hoc ſatis dictum ſit.

Expenditur interpretatio ſecundi textus & aliorum ſequentium, tradita a D. Thoma & Alexandro Aphrodiſęo.

CAP. IX.

NON eſt hic tacendum D. Thomam aduerſari Auerroi & Græcis expoſitoribus qui volunt hoc 2. tex. ab Ariſt. oſtendi viam declarandi & demonſtrandi principia rerum naturalium, quæ latent nos, per ipſa compoſita, quæ ſunt quidem ſecundum naturam illis poſteriora, ſed nobis notiora. Nam inquit D. Tho. rationem demonſtrandi qua vti debet Phyſicus, explicari in 2. libr. Phyſ. etenim in
B 19. tex. libri 2. Phyſicorum datur via definiendi res phyſicas per materiam & formam, in 70. textu eiuſdem libri modus demonſtrandi, nimirum per omnes cauſſas. Quocirca putat ipſe a 2. textu hoc vſque ad ſextum doceri ordinem ſeruandum in explicatione principiorum; vt videlicet incipiamus a principijs maximè vniuerſalibus, quoniam ſunt notiora nobis, idque probari hoc ſyllogiſmo; Procedendum eſt a notioribus, ſed confuſa, ideſt, magis vniuerſalia, ſunt notiora nobis, quapropter incipiendum eſt a magis vniuerſalibus. Huius ſyllogiſmi Maior tangitur tex. 2. Minor 3. Concluſio 4. & ſequentibus planius explicatur Minor. Sed contra D. Thomam illud dici poteſt, ſi principia rerum naturalium ſunt nobis ignota, indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoſcendi, quam viam Ariſtoteles ipſe ingredi & inſiſtere velit in huiuſmodi principijs manifeſtandis; eiuſmodi autem viam prædocere ~~ac nolle~~, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem ſeruandum in principiorum tractatione. in ſecundo autem libro Phyſicorum Ariſtoteles docet rationem definiendi & demonſtrandi res naturales
C non autem viam cognoſcendi principia rerum naturalium, nam cum horum ſcientiam. 1. libro Phyſicorum tradidiſſet, abſurdum fuiſſet tradere poſtea in 2. libro modum & rationem ea ſciendi. Deinde ſi per (*confuſa*) in tex. 3. accipit vniuerſalia, neceſſe erit quod ſequitur, *Ex his autem nota fiunt principia & elementa, iјs qui diuidunt hæc*, intelligere de ſingularibus, vel de minus vniuerſalibus, at quomodo inferius & minus vniuerſale eſt elementum ſuperioris, cum e contrario res habeat? Amplius, ſi per viam procedendi a notioribus ſecũdum nos ad notiora ſecundum naturam, intelligit ordinem & viam demonſtrandi, non congruit præceptum cũ doctrina; Ariſtoteles. n. procedit a principijs primis & maxime vniuerſalibus, quę ſunt priora ſecundum naturã quàm principia minus vniuerſalia, nam prima materia prior natura eſt quàm hominis vel equi vel alius cuiuſuis rei materia: huiuſmodi autem principia vniuerſaliſſima, non ſunt notiora ſecundum nos quàm principia minus vniuerſalia; prima nanque materia non eſt notior, quinimo longè ignotior nobis, quàm materia hominis vel equi, nec primum mouens quàm ſecunda & particularia mouentia.

D Alexander autem, vt hic refert Simplicius, voluit Ariſt. his textibus docere viam & rationem cognoſcendi prima principia rerum naturalium, hanc autem viam non aliam eſſe, quã vt per quaſdam vniuerſales quæſtiones ſeu pronuntiata quædam generalia, quæ cum diſiunctione efferuntur, gradatim veniatur in notitiam principiorum naturalium, generales autem illæ quæſtiones, quæ per diſiunctionem enuntiantur, ſunt huiuſmodi; Principia rerum naturalium, aut eſſe vnum aut multa, aut eſſe finita aut infinita, aut mobilia aut immobilia; & ſi multa atque finita, aut plura aut pauciora tribus, aut omnia inter ſe contraria aut non omnia; per has enim quæſtiones cernimus Ariſt. in 1. Phyſicorum proceſſiſſe ad explicationem primorum principiorum, quæ ſunt tria, duo quidem inter ſe contraria, forma & priuatio, tertium verò ſubiectum illorum contrariorum, materia prima. Cum igitur Ariſt. in 2. tex. ait procedendum eſſe a notioribus nobis ad ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, Alexander interpretatur progrediendum eſſe a tractatione illarum quæſtionum vniuerſalium ad demonſtrationem ſeu explicationem principiorum naturalium: prædictas autem quæſtiones inquit eſſe notas ſecundum nos, tum quia conſtant ex terminis vniuerſalibus & notis, qua-

les

les ſunt, vnum, multa, finitum, infinitum, mobile, immobile, contrarium, tum etiam quia virtute continent illud primum principium, Quodlibet eſt vel nō eſt, quod nemini hominum ſanæ mentis obſcurum aut dubium eſse poteſt. Nam hoc diſiunctum principium, Aut eſt vnum aut multa, reuocatur ad hoc, Aut eſt vnum aut non eſt vnum; idēque contingit in alijs diſiunctis. Similiter cum in 3. text. Ariſt. inquit primùm manifeſta nobis fieri confuſa, poſterius autem his qui diuidunt hæc elementa & principia, Alexander exponit de illis vniuerſalibus diſiunctis, quæ appellantur cōfuſa, tum quia ſunt vniuerſalia (omne autem vniuerſale poteſt vocari confuſum, propterea quòd multa continet potentia, hoc eſt confusè ac indiſtinctè) tum etiam quia ipſum diſiunctum per ſe dici poteſt confuſum, quoniam neutrā partem diſiunctionis determinatè enuntiat de re ſubiecta, ſed alterutrum indefinitè; ex huiuſmodi autem diſiunctis diligenter explicatis, euadunt manifeſta principia rerum naturalium per diuiſionem illorum diſiunctorum hoc pacto. Principia rerum naturalium neceſſe eſt aut eſſe vnum aut multa, ſed non vnum, ergo multa; deinde ſi multa, aut finita aut infinita, ſed non infinita ergo finita; tum ſi finita, aut plura aut pauciora tribus, ſed neque plura neq; pauciora tribus, ergo tantum tria; poſtremò, vel omnia inter ſe contraria vel nullum, ſed neque nullum neque omnia, ergo quædam contraria quædam non. ex quibus omnibus tandem efficitur tria eſſe principia rerum naturalium, duo contraria inter ſe, tertium autem ſubiectū illorum contrariorum. Ad extremum, cum Ariſt. ſcribit in text. 4. procedendum eſſe ab vniuerſalibus, Alex: intelligit in explicatione illorum diſiunctorum quæ viam muniunt ad intelligentiam principiorum naturalium, incipiendum eſſe a diſiunctis vniuerſalioribus, quale eſt illud, principia aut eſſe multa aut vnum, hoc enim diſiunctum latius patet, quàm illa, aut eſſe finita aut infinita, aut contraria aut non. Atque hæc quidem eſt interpretatio Alex. quam Philoponus in commentarijs ſuis aliquomodo ſequutus eſt: Sed ea nō ſolum probatur Simplicio, mihi autem videtur & ſubtilis & nec abſurda nec inerudita, nec planè aliena verbis Ariſt. nec denique ab ipſius Simplicij explanatione multùm diuerſa.

A

B

EXPLANATIO TEXTVS QVARTI. C

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.

CAP. X.

ARISTOTELES in primo textu docuit ſcientiam rerum naturalium perfectè tradi non poſſe, niſi antè earum rerum cauſſæ & principia cognoſcantur. Scire enim (vt in priori libro Poſteriorum Analyticorū ſcriptum eſt) eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam res eſt. Quocirca Philoſophum naturalem, doctrinam Phyſicæ ab explicatione cauſſarū & principiorū exordiri oportet. Verùm, quia principia rerum naturalium, velut materia prima, forma, & priuatio nec ſunt nobis manifeſta, quòd ſenſibus noſtris minimè ſubiiciantur, nec tamen, quia ſunt prima principia demonſtrari poſſunt eo demōſtrationis genere quod ex cauſſis ducitur, Ariſtoteles in 2. tex. monet nos, hāc vnā nobis reliquā eſse viā & rationē cognoſcēdi & declarādi principia, ſi ex ijs quæ ſunt nobis nota & cōſpicua (licet ea ſint principijs poſteriora, minùſq; ſecundū naturā nota) eorū, quæ ad principia pertinent, cognitionē indagemus. Quænā aūt ſint hæc nobis nota, quæ nos ad principiorum notitiam perducere queant, indicat tertio textu, affirmans ea eſſe ipſa corpora & compoſita phyſica, quæ quoniam multis accidentibus & mutationibus ſenſibilibus affecta ſunt, ſenſus noſtros mouent, nobiſque perſpecta & cognita ſunt. Ex horum autem cōpoſitorum manifeſta in multis rebus tranſmutatione, Ariſtoteles in primo libro Phyſicorū, doctrinam principiorum peruestigauit, docens eiuſmodi principia neceſſariò eſſe mobilia, multa, finita, contraria, denique eſse tria, materiam, formam & priuationem. Sed cur Ariſtoteles textu. 3. non dixit compoſita, ſed confuſa? An Ariſtoteles quidem συγκείμενα uel potius συντεθὲν hoc eſt compoſita, errore autem ſcriptorum vel typographorum propter vocum ſimilitudinē mendosè ſuppoſitum eſt συγκεχυμένα, ideſt confuſa. Quamquam Simplicius, & vetus & Græcus Ariſtotelis interpres legit confuſa & nō compoſita. An igitur confuſa di

D

xit,

A xit, vt vna voce non modò compoſita naturalia, ſed etiam vniuerſalia, quæ poteſtate atque confuſè multa continent, denotaret? An potius compoſita vocauit confuſa, quoniam multa in ſe vnitè & confuſè cohibent? Homo enim, cùm ſit vnum corpus vnumque compoſitum naturale, in ſe tamen continet materiam primam, eleméta, partes ſimilares & diſſimilares; varias item potentias animæ alentis, ſentientis & intelligentis. Sed ad expoſitionem quarti textus, quem nunc interpretandum ſuſcepimus, propius veniamus.

Aliud eſt uia doctrinæ & aliud ordo doctrinę.

Aliud eſt via doctrinæ, & aliud ordo doctrinæ: via doctrinæ eſt ratio declarandi & probandi ex ijs quæ nobis manifeſta, certa, & cognita ſunt, ea quæ ſunt obſcura, dubia & ignota. Eſt autem via doctrinæ multiplex, quæ enim obſcura & incerta ſunt, interdum probantur demonſtratione vel ex cauſſis vel ex effectis ducta, aliquando probabilibus modò & dialecticis rationibus, nonnunquam inductione, exemplis, ſimilitudinibus alijsq; argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, eſt ratio ordinandi & diſponendi ea quæ in ſciẽtijs tractantur, vt a partibus ad totum, a ſimplicibus ad compoſita, a cauſſis ad effecta, a magis
B vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediamur: atque hunc ordinem doctrinæ, Philoſophi partiuntur in compoſitiuum, diuiſiuum, definitiuum, & reſolutiuum. Ariſtoteles igitur cum in 2. & 3. textu aperuiſſet viam percipiendi doctrinã principiorum naturalium, docens eiuſmodi principia non aliter quàm ex ipſis compoſitis & effectis naturalibus, quæ nobis perſpecta & nota ſunt, demonſtrari poſſe, hoc quarto textu tradit ordinem doctrinę, quẽ in principijs tractandis ſeruare oportet. Sed eius ſententia poteſt hoc syllogiſmo comprehendi; Bonus doctrinæ ordo poſcit, vt à notioribus procedamus ad ignotiora; Sed magis vniuerſalia ſunt nobis notiora quàm minus vniuerſalia, ergo procedendum eſt à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia. Huius syllogiſmi Maior propoſitio, declarata eſt in ſecundo textu, Minor ab Ariſtotele probatur in textu quinto, Concluſio autem ponitur hoc textu quarto. Nec verò Ariſtoteles præcepto ſuo non ipſe paruit, & quod verè docuit, diligenter præſtitit. Nam in primo libro Phyſicorum, primò de principijs diſputat ea quæ ſunt magis generalia, tum quæ ſunt magis propria: primùm enim docet principia eſſe multa,
C tum eſſe finita, poſtea eſſe contraria, deinde eſſe tria, ad extremum quid illorum triũ vnumquodque ſit, propriè ac ſubtiliter exponit. Eius autem quod hic ait Ariſtoteles, procedendum eſſe à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, ſimillimum eſt; quod ipſe ſcribit primo libro Phyſicorum textu, 57. his verbis, *Eſt ſecundum naturam, communia primùm dicentes, deinde circa vnumquodque propria ſpeculari*. Et in tertio libro Phyſicorum textu 2. *Poſterior* (inquit) *eſt de proprijs ſpeculatio ea quæ de communibus eſt*. In primo autem libro de Partibus Animalium, argumentatur communia prius exponenda eſſe quàm propria, & magis vniuerſalia quàm minus vniuerſalia, nam cùm communia ſint in omnibus ijs quæ illis ſubijciuntur, vt animal in homine, leone, equo &c. niſi communia priùs explicentur, neceſſe erit ea ſigillatim in cuiuſlibet particularis tractatione (vt quæ ſunt animalis, in doctrina hominis, equi & leonis) edoceri, & quod abſurdiſſimum eſt, eadem ſæpiſſimè repeti. Auerroes in Prologo ſuper libros Phyſicorum, & ſuper libros Poſteriorum ſcribit, niſi communia prius in ſcientia tractentur quàm propria, fore, vt doctrina demõſtratiua vitietur atq;
D corrumpatur. Etenim quæ ſunt magis vniuerſalium, cùm non de illis, ſed de minus vniuerſalibus, quibus non per ſe nec primò conueniunt, demonſtrantur, efficiuntur demonſtrationes vitioſæ, quippe quæ non conſtant ex prædicatis per ſe, primis & proprijs. Sed dicet aliquis, cùm certũ ſit ſingularia excludi à ſcientijs, quomodo Ariſtoteles hoc tex. 4. ait in ſcientia principiorum procedendum eſſe ab vniuerſalibus ad ſingularia? Reſpondeo Ariſtotelẽ & hic & alibi nomen ſingularis accipere, pro eo quod eſt proprium & minus vniuerſale, præſertim autem pro ſpecie vltima quam Logici vocant ſpeciem ſpecialiſſimam, nam quod eſt verè ſingulare, veluti Petrus & Paulus, non eſt, vt inquit Auerroes, pars demonſtratiuæ doctrinæ, licet principium ſit eam acquirendi, ex ſingularibus enim ſenſu cognitis memoria conſeruatis, experientia deniq; exploratis colligitur vniuerſale; cuius eſt ſcientia, vt multis verbis docet Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, & in fine libri ſecundi Poſteriorum: in quo libro textu. 17. ait facilius definiri ſingulare quàm vniuerſale, proculdubio intelligens per ſingulare, id quod eſt minus vniuerſale, vel potius ipſam ſpeciem vltimam, nam verè ſingularium neque definitiones neque demonſtrationes eſſe conſtat. Verùm non eſt hoc lo-

Cur magis uniuerſalia prius tractanda ſint.

Duplex ordo doctrinæ, alter neceſſitatis alter ob melius.

co prætereundum id, quod rectè monet Auerroes initio Meteororum, duplicem eſse ordinem doctrinæ, vnum neceſſitatis, alterum ob melius, ſecundum illum ordinem, priora poſterioribus, & magis vniuerſalia minus vniuerſalibus præponenda ſunt: & vocatur (neceſſitatis, quia niſi quid obſtet, & ratio doctrinæ bene conſtitutæ & ipſa rerum natura neceſſariò depoſcit vt rerum magis vniuerſalium tractatio minus vniuerſalium rerum tractationem antecedat, cùm illę ſint his priores & notiores nobis, & ſint eiuſmodi vt niſi prænoſcantur, nõ poſſint quæ ſunt minus vniuerſalia perfectè cognoſci. Alter autem ordo doctrinæ, qui vocatur propter melius, tunc ſeruatur cum quæ minus vniuerſalia & poſteriora ſunt, præponuntur & prius tractantur, quàm magis uniuerſalia & priora. idq; duas ob cauſsas fieri ſolet, vel quando minus vniuerſalia ſunt perfectiora & præſtantiora magis vniuerſalibus, quam ob cauſsam putant nonnulli Ariſtotelem in ſecundo libro de Anima, prius egiſse de viſu quàm de tactu, licet tactus & natura prior ſit, & latiùs pateat quam viſus. Vel quando minus vniuerſalia ſunt notiora nobis, atque ob hanc cauſsam prius egit Ariſtoteles de animalibus quàm de plantis, vt ſupra libro ſecundo oſtendimus; & Metaphyſica, quæ agit de B maximè vniuerſalibus, ordine doctrinæ poſterior eſt cæteris ſcientijs quæ in rebus minus vniuerſalibus verſantur: Semper enim præclaram illam Ariſtotelis ſententiam, quę eſt initio libri quinti Metaphyſicę, in memoria habere oportet, in doctrinis non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſse, ſed vnde quis faciliùs diſcat. Ergo huius quarti textus hęc erit propria & germana ſententia; in tradenda principiorum doctrina, primò de principijs eſse diſputanda & docenda ea quæ vniuersè & generatim de ipſis quæruntur, deinde quæ ſpeciatim & propriè eorum naturam attingunt, explicanda.

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis,

CAP. XI. C

Ratio & cauſſa cur magis uniuerſalia ſint notiora nobis.

CAVSSAM autem, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, quàm minus vniuerſalia, vt hoc quarto textu docet Ariſtoteles, nunc perſcrutari volumus. Sed vt rem in pauca contraham, eius rei cauſſam hanc ego eſſe arbitror, quòd magis vniuerſalia, ſunt in pluribus ſingularibus, ijsq; magis ſenſibilibus, vtpote quorum accidentia priùs, crebriùs & fortiùs feriunt ſenſus noſtros: etenim quantò agens e longinquiori loco poteſt agere in ipſum paſſum, tantò valentius cenſetur ad agendum, accidentia autẽ ſenſibilia corporis & animalis e remotiori loco & citius mouẽt ſenſum quàm accidentia hominis vel Socratis, vt patet in eo quem e longinquo cernimus aduentantem ad nos, priùs agnoſcimus eum eſſe corpus vel animal quàm hominem aut Socratem, vt quẽadmodum in ipſis ſenſibilibus, ſingularia rerum magis vniuerſalium, vt corporis & animalis ſunt notiora ſenſui, quàm ſingularia minus vniuerſalis, vt hominis & Socratis, ſic etiam in his quæ ſunt intelligibilia, magis vniuerſalia ſunt intellectui notiora, quàm minus vniuerſalia. D Nam quamuis actus videatur eſſe ratio & cauſſa propter quam aliquid ſit intelligibile ſimpliciter (vt innuit Ariſt. 9. Met. tex. 20.) tamen, vt aliquid ſit nobis intelligibile, præcipua ratio eſt, vt ſit ſenſatum, ex quo fit, vt quæcunque à ſenſibus noſtris valde remota ſunt, vti res diuinæ, ea nobis ſint perdifficilia cognitu de quo vide quæ ſcribit Ariſt. primo libro de Partib. animal. cap. 5 & 2. de Cælo tex. 17. atque primo libro Metaphyſ. cap. 2. e contrario autem faciliora ſunt ad intelligendũ quæcunq; propiora vicinioraq; ſunt ſenſibus noſtris. de quo poteris videre, quæ ſcribit Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. & 6. lib. Topicorũ Quod autem paulò ſupra diximus magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, accipiendum eſt cum adiunctione, videlicet fere & vt plurimùm, interdũ enim ſecus accidit, nam proximum genus equi & aſini, vtroq; quidem vniuerſalius eſt, verùm innominatum eſt & vtroq; minus notum nobis. Lege quæ Ariſt. ſcribit 7. Met. tex. 28.

Quomodo intelligendum ſit magis uniuerſalia ...

Cæterùm cum dubitatur inter Philoſophos, An magis vniuerſalia ſint notiora nobis quàm minus vniuerſalia, non eſt dubitatio de qualibet cognitione, ſed de craſſa & confuſa, nam de diſtincta conuenit inter omnes, ſiquidem minus vniuerſale non poteſt diſtinctè &

A perfectè cognoſci, niſi ante cognita fuerint magis vniuerſalia, quæ dicuntur de ipſo, quippe cum ſint quaſi partes & principia eius. Nec quæritur de quacunque cognitione hominis abſolutè, ſed tantùm de intellectiua, nam cum in homine multo ante vigeat cognitio ſenſitiua quàm intellectiua, non eſt dubium quin ſingulare, quod ſenſibus vltro occurrit & ſubijcitur notius ſit homini quàm vniuerſale, quod expreſſum ex his quæ a ſenſibus percepta sũt, multò poſt ab intellectu cognoſcitur. Neque hic ſermo eſt de vniuerſalibus, vt vocant in cauſſando, quo nomine appellant Deum & intelligentias, quoniam ſunt cauſſæ vniuerſales & communes omnium rerum, huiuſmodi enim rerum notitia magna difficultate & non niſi poſt multam cognitionem aliarum rerum ſenſibilium, mortalibus contingit. Nec quæſtio eſt de vniuerſalibus in prædicando ſumptis (vt aiunt) formaliter, hoc eſt quatenus ſunt vniuerſalia, ſic enim magis vniuerſalia aut poſteriùs, aut certè ſimul cognoſcuntur cum minùs vniuerſalibus, exempli cauſſa genus, ea ratione vt genus eſt, non poteſt bene cognoſci, niſi vel ante vel ſimul cognitis ſpeciebus eius, idemque contingit in quolibet ſuperiori & magis vni-

B uerſali comparatione eorum, quæ ſubiiciuntur ipſi. Nec loquimur in præſentia de magis vniuerſalibus, prout ſunt partes & principia minùs vniuerſaliũ, vt de animali quatenus eſt pars hominis componens definitionem eius, quæ eſt animal rationale, ſic enim poſteriùs & minùs nota nobis ſunt, quàm minùs vniuerſalia, nam ſicut totum ſenſibile confuſè priùs notũ eſt ſenſui quàm partes eius, ita totum intelligibile priùs manifeſtum fit intellectui, quàm partes & principia ipſius, atque hoc quidem ſignificat Ariſt: in tex. 5. ſcribens. Nomen, id eſt definitum, quia eſt quoddam totum, notius eſſe nobis, quàm rationem hoc eſt definitionem, propterea quòd diſtinctè continet partes illius. Licet igitur priùs nos cognoſcamus animal ſimpliciter, quàm equum, prius tamen cognoſcimus equum, quàm cognoſcamus animal eſſe partem & principium equi. Poſtremò, non ambigitur de magis vniuerſali, quatenus conſideratur ſecundum totam ſuam amplitudinem, & vt ita dicam, continentiam potentialem, an ſit prius & magis notum nobis, quàm minus vniuerſale, nam quantò quidpiam eſt vniuerſalius, tanto prædicta continentia & amplitudo maior magiſque varia, & multiplex eſt, ac

C proinde etiam obſcurior atque difficilior ad intelligendum; nam cum multò plura magiſq; differentia inter ſe ſubijciantur generi, quàm ſpeciei infimæ, quis non videt longè difficiliorem eſſe cognitu continentiam & poteſtatem generis, quàm ſpeciei? Relinquitur igitur, cũ Ariſt. hoc loco affirmat magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, id eſſe intelligendum de magis vniuerſalibus, quatenus ſunt naturæ quędam, quæ actu inſunt in pluribus, hiſque magis ſenſatis ſingularibus, & ſunt affectæ conſpicuis quibuſdam atque illuſtribus accidentibus, quæ vt ante dixi, priùs, vehementiùs atque frequentiùs feriunt ſenſus noſtros.

Explicantur dubitationes duę circa id quod, dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis.)

CAP. XII.

D SED exiſtit hoc loco non parua dubitatio, quo pacto Ariſt. ſibi conſtet, nam hic aſſerit magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, in 1. aũt Metaph. c. 2. contra ſenũt, ſcribens maximè vniuerſalia, quoniam a ſenſibus remotiſſima ſunt, eſſe nobis cognitu difficillima. Idemq; confirmat in 1. lib. Poſt. tex. 5. D. Thomas interpretans illum locũ ex 1. Metaph. & reſpondens ad hanc dubitationẽ inquit, duplicẽ eſſe cognitionẽ maximè vniuerſaliũ, cuiuſmodi eſt ens & alia trãſcendẽtia: Vnã incomplexã & confuſam, ſecundũ quam magis vniuerſalia dicuntur in 1. Phyſ. ab Ariſt. eſſe priùs, & magis nota nobis: Alteram complexam & ſcientificam, ſecundum quam omnes proprietates maximè vniuerſalium per demonſtrationem diſtinctè cognoſcuntur, atque ſecundum huiuſmodi cognitionem, affirmat D Thom, magis vniuerſalia eſſe difficiliora minùs vniuerſalibus. Sed præſtat hic adſcribere verba ipſius, vt eius ſententia ab omnibus planiùs intelligatur, Cum igitur ſupradictam dubitationem in medium produxiſſet, ad eam reſpõdens ita ſcribit. *Sed dicendum eſt, quòd magis vniuerſalia ſecundum ſimplicem appręhenſionem ſunt primò nota, nam primò in intellectum cadit ens, ut Auicenna dicit, & prius in intellectum cadit ani-*

Margin notes:
uerſalia eſſe notiora nobis, quàm minus uniuerſalia.

Quomodo intelligendum ſit illud Ariſtotelis in 1. Metaphyſicæ, maxime uniuerſalia eſſe nobis cognitu difficillima, optima. D. Thomę interpretatio.

mal.quàm homo.Sicut enim in eſſe naturæ,quod de potentia in actum procedit,prius eſt animal, A
quàm homo,ita in generatione ſcientiæ priùs in intellectu cõcipitur animal,quàm homo.Sed quã
tum ad inueſtigationem naturalium proprietatum & cauſſarum, priùs ſunt nota minùs commu-
nia, eo quòd per cauſſas particulares quæ ſunt vnius generis vel ſpeciei peruenimus in cauſſas
vniuerſales.Ea autem quæ ſunt vniuerſalia in cauſſando,ſunt poſteriùs nota quoad nos,licet ſint
priùs nota ſecundum naturam: quamuis vniuerſalia per prædicationem,ſint aliquo modo priùs
quo ad nos nota quàm minùs vniuerſalia;non priùs tamen ſunt nobis nota quàm ſingularia,nam
cognitio ſenſus,qui eſt cognoſcitiuus ſingularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuam,
*quæ eſt vniuerſalium.*Atque hæc quidem D.Thomas.Sed poſſet quiſpiam occurrere D. Tho.
in eo quod ait diſtinctam cognitionem magis vniuerſalium eſſe difficiliorem quàm minus
vniuerſalium,nam ſicut ſe habet eſſe rerum, ita ſe habet diſtincta & perfecta cognitio earũ,
ſed eſſe minùs vniuerſalium pendet a magis vniuerſalibus, vt eſſe hominis ab animali, ergo
diſtincta cognitio minùs vniuerſalium pendet ex diſtincta cognitione magis vniuerſalium,
eamque præſupponit,quare difficilior erit,etenim difficilius eſt cognoſcere plura,quàm pau B
ciora;diſtincta autem cognitio.v.g.hominis,continet non modò cognitionem rationalis,ſed
etiam animalis,ad cognitionem vero animalis,non eſt neceſſaria cognitio hominis. Verùm
D.Thom.reſponderet huic obiectioni, bipartitò diſtinguens cognitionem diſtinctam alicu-
ius rei.v.g animalis,vnam quidem,per quam animal diſtinctè cognoſcitur non modò ſecun
dum proprium & præcipuum gradum animalis, ſed etiam ſecundum omnes gradus ſupe-
riores & predicata quæ inſunt in animali,vt ſecũdum gradum viuentis,corporis,ſubſtantiæ,
entis,atque hæc quidem cognitio tantò difficilior eſt in minùs vniuerſalibus quàm in magis
vniuerſalibus, quanto illa continent plura quàm hæc: Alteram verò, per quam animal di-
ſtinctè quidem cognoſcitur ſecũdum proprium & præciſum gradum animalis & paſſiones
quæ animali qua tale eſt,conueniunt,at ſecundum ſuperiores gradus ſolum craſsè & confu-
sè cognoſcitur,atque hoc quidem modo etiam Phyſica tradit diſtinctam cognitionem rerũ
naturalium ſecundum gradus phyſicos, ſecundum autem gradus ſuperiores metaphyſicos,
qui inſunt in rebus naturalibus,minimè: etenim Phyſicus explicatè docet naturã hominis, C
animalis,viuentis,denique corporis naturalis,at corporis ſimpliciter vel ſubſtantiæ vel entis
nequaquam, huiuſmodi autem cognitio diſtincta longè difficilior eſt in maximè vniuerſali-
bus,quàm in inferioribus, tum propter maximam amplitudinem eorum, tum etiam quo-
niam cum non dicantur vniuocè,difficillimum eſt videre, an ſignificent naturam quampiã
communem omnium rerum nec ne,quomodo ens habeat paſſiones, quomodo contraha-
tur,& determinetur,& deſcendat ad inferiora,& alia innumera horum ſimilia, quæ de ente
diſputari poſſunt,nam cum nec natura entis nec affectiones eius per ſe cadant ſub ſenſus no
ſtros,quemadmodum contingit in homine & animali,ideo neceſſe eſt ſcientiam entis cæte-
rorumque tranſcendentium nobis arduam & difficilem eſſe, id quod apertè docet nos expe
rientia, nuſquam enim plures aut grauiores difficultates inuenimus, quàm in tractatione
tranſcendentium,quam rectè dicere poſſumus,ſicut eſt in prouerbio, obſcuriorem eſſe nu-
mero Platonis.Hinc igitur manifeſtum eſt,quomodo diluenda ſit obiectio,quæ contra ſolu-
tionem D. Thom. allata eſt; quanquam non ignoro alios eſſe,qui exiſtiment Ariſtotelem in D
ſupradicto loco Metaphyſicæ non loqui de vniuerſalibus in prædicando, ſed de vniuerſali-
bus in cauſſando,vti ſunt intelligentiæ,quarum cognitionem mortalibus difficillimam eſſe,
nemini dubium eſt.Sed D.Tho.vtramque interpretationem amplexus eſt,docẽs locum Ari
ſtotelis & de vniuerſalibus in cauſando,& de vniuerſalibus etiam in prædicando,aliquo mo
do intelligi poſſe;præſertim autem de maximè vniuerſalibus velut eſt ſubſtantia,ens, cætera-
que tranſcendentia;quam ſententiam ego libenter ſequor.Nunc locum alterum huius ſimi-
lem,qui eſt in 1.lib.Poſteriorum textu 5.explicemus.

Porrò idem D. Thomas in 1. Poſt. exponens quintum tex. vbi Ariſt. ait; quæ longiùs ab-
ſunt a ſenſu, vt maximè vniuerſalia eſſe minus nota nobis, quæ vero propinquiora ſunt no-
ſtris ſenſibus veluti ſingularia, notiora eſſe nobis; affirmat Ariſt. ibi non comparare inter
ſe ea quæ percipiuntur tantùm ab intellectu,ſed ea, quæ ſimpliciter a nobis percipiuntur ſi-
ue per ſenſum ſiue per intellectum,& quoniam ſenſitiua cognitio in homine prior,frequen-
tior,& facilior eſt quàm intellectiua, hinc neceſſariò fit, vt ſingulare, quod ſenſu percipitur,

prius

A priùs magiſq; notũ homini ſit, quàm vniuerſale, quod ſola mentis intelligentia comprehen
ditur: at ſi ea ſola quæ intellectu percipiuntur nec ſub ſenſus cadunt, inter ſe conferamus, in
iſtius modi rebus magis vniuerſales ſunt nobis notiores, vt Ariſtoteles docet 1. libro Phyſi-
corum. Sed quiſpiam diceret contra D. Thom. quamuis ſingulare ſit homini notius quàm
vniuerſale, cur tamen inter vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia dicuntur magis diſta-
re a ſenſibus & nobis eſse minùs nota: cum contra res habeat, vt ſcribit Ariſt. in principio
Phyſ. & ibidem in ſuis commentarijs ſcriptum reliquit D. Thomas, uel igitur recurrendũ eſt
ad ſuperiorem ſolutionem illius loci Metaphyſicæ, quam ex D. Thom. erutam paulò ante
explicauimus, uel alia interpretatio huius loci Ariſtotelis aptior, atque veriſimilior quæren-
da eſt. Auerroes 1. lib. Poſt. commento 12. ait Ariſtotel. in illo tex. 5. non comparare intel-
ligibile cum ſenſibili vel vniuerſale cum ſingulari, vtrum ſit notius aut ſenſui aut intellectui:
vt expoſuit D. Thomas, ſed comparare inter ſe ea quæ ſunt intelligibilia, & docere illud in-
telligibile, quod eſt rei ſenſibilis, eſſe notius nobis ſecundum intellectum, quàm intelligibi-
B le eius rei, quæ eſt remota a ſenſibus, exempli cauſſa, quoniam accidens, effectus, totum, com-
poſitum, ſunt res quædam ſenſibiles, at ſubſtantia, cauſſæ & principia non cadunt ſub ſenſus,
idcirco prædicata intelligibilia & vniuerſalia illarum rerum ſunt notiora nobis, quàm præ-
dicata harum poſteriorum rerum, & inter ipſas cauſſas quo magis procedimus ad vniuerſa-
liores, tantò obſcuriores & difficiliores cognitu eas reperimus, donec perueniatur ad vniuer-
ſaliſſimas cauſas, videlicet primam materiam & primum mouens, quarum cauſarum co-
gnitio nobis eſt longè difficillima. Ariſtotelem igitur Auerr. putat in 1. Phyſ. loqui de vniuer-
ſalibus in prædicando, in 1. autem Poſt. de vniuerſalibus in cauſando, etenim cauſæ & prin
cipia rerum magnam partem latent ſenſus noſtros, quocirca magna etiam difficultate ani-
mo & ratione cognoſcuntur, atque eo magis, quo magis proceditur ad cauſas priores atq;
vniuerſaliores. Si quis autem eſt, cui non probetur huiuſmodi interpretationes, is, ſi quidem
poterit, meliores afferat quas fortaſse nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta ſunt paulò ſu-
pra, vbi docuimus magis vniuerſalia partim eſse nobis cognitu faciliora, partim difficiliora
C minùs vniuerſalibus. Nam ſi Ariſtoteles eo loco de maximè vniuerſalibus in cauſando lo-
quitur, res eſt manifeſta, ſin autem de maximè vniuerſalibus in prædicando cuiuſmodi ſunt
tranſcendentia, licet hæc ſecundum craſſam & rudem quandam cognitionem ſatis ſint no-
bis nota, eorum tamen ſubtilis & limata cognitio eſt nobis valde obſcura ægreque pa-
rabilis.

Reſtat nunc difficultatem alteram quæ naſcitur ex eo loco Ariſt. qui eſt in 2. Poſt. vbi ait
faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale, breuiter enodare. intelligit autem Ariſtoteles eo
loco per ſingulare non id, quod eſt propriè ſingulare, huius enim neq; definitionem nec de-
monſtrationẽ eſſe ipſe non ſemel nec vno loco oſtendit: ſed ea voce ſignificat vel minùs vni-
uerſale, vel propriè, vt ego puto, ipſam ſpeciem infimam vel vt greci vocãt atomam, hoc eſt
in alias ſpecies indiuiſibilem. Tres ſunt apud Ariſt. uiæ inueſtigandi definitionem, vna per
diuiſionem, altera per compoſitionem ſeu reſolutionem, tertia per demonſtrationẽ. Prio-
res duas ipſe dedit in 2. Poſt. tex. 17. Tertiam autem tradidit in eodem libro, vbi docet quo
D pacto per demonſtrationem oſtendi & colligi queat ipſum quod quid eſt. Via quæ eſt per
diuiſionem a ſummis deſcendendo per media vſq; ad infima, adeo manifeſta eſt omnibus, vt
explicatione non egeat. Tertia vero, quæ eſt per demonſtrationem, maximè conducit ad col
ligendas definitiones accidentium. Nam in perfecta demonſtratione, mediũ continet pro-
priã cauſſam eius accidentis quod demonſtratur, quare ſi medio adiungatur definitio quid
nominis vel definitio eſſentialis eiuſdem accidentis quæ aut eſt in promptu cunctis, aut cer-
tè nullo negotio confici poteſt per ſupradictam viam diuiſionis, tunc paululùm commutata
verborum formula medium cum tali adiunctione euadet in perfectam definitionem cauſſà-
lem illius accidentis: quæ res vel vnius exempli appoſitione perſpicua erit; Quæritur cur
eclipſis accidat lunæ? demonſtratur eclipſim accidere lunæ propter interpoſitionem ter-
ræ, ſi quis præterea ſumat definitionem quid nominis ſeu eſſentialem ipſius ecclipſis, quæ
eſt priuatio luminis in luna, ex his omnibus conficiet perfectam definitionem eclipſis quę
eſt defectio luminis in luna ob interpoſitionẽ terrę, idem poteſt declarari alijs exemplis, ſed
quia ex hoc vno quod poſui, res plane intelligitur, ſuperuacaneum eſt vti pluribus. Hoc igi-

Tres uiæ inueſtigandi definitionem.

M 2 tur

tur ſignificare vult. Ariſt. in 2. Poſt: vbi multis locis ſcribit ipſum quod quid eſt nō propriè A
demonſtrari, veruntamen per demonſtrationem aliquo modo oſtendi & colligi poſſe,& idē
eſſe propter quid atq; ipſum quod quid eſt eius quod demonſtratur. Vide quæ his de re-
bus ſcripta ſunt in 1. & 8. tex. 2. libri Poſt. Secunda via, quæ eſt per compoſitionem vel re-
ſolutionem hoc modo ſe habet. Cum definiendum eſt aliquod ſuperius, iubemur ſpectare
definitiones omnium inferiorum eius, in quibus remotis his quę ſunt propria cuiuſq; infe-
rioris, oratio quę remanet communis omnium, erit propria definitio illius ſuperioris; vel
aliter, oportet cōſiderare quid habeant illa inferiora commune eſſentialiter cum alijs rebus
quę non continentur ſub illo ſuperiori,& quid habeant proprium quatenus participant illo
ſuperiori & per quod differunt ab aliis quæcunq; non ſubiiciuntur illi ſuperiori, nam ora-
tio, quę conſtabit ex his, quę ſunt communia, & ex eo quod eſt proprium illorum inferio-
rum, quatenus participant ipſo ſuperiori, erit propria definitio illius ſuperioris. Sed hoc
pręceptum faciliùs intelligetur propoſito aliquo exemplo. Eſto animal, quod per hanc viā
reſolutionis definiendum ſit, primùm ſumatur definitio hominis, quę eſt ſubſtantia corpo- B
rea, viuens, ſentiens, rationalis; & definitio bruti, quę eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſen-
tiens & rationis expers, è quibus definitionibus poſtea detrahatur quod eſt proprium ho-
minis, rationale, & quod eſt proprium bruti rationis expers, oratio, quę relinquitur eſt
germana definitio animalis, hoc eſt ſubſtantia corporea, viuens & ſenſus particeps, vel ali-
ter, conſiderandum eſt quid habeant commune ſpecies animalis, cum aliis rebus, quę non
ſunt animalia, quid item habeant propriū quatenus animalia ſunt per quod differant a non

Quomodo intelligenda ſit, illa Ariſtotelis ſentētia, quę eſt in 2. lib. poſt. text. 17. facilius eſt definire ſingulare quàm uniuerſale.

animalibus, & commune quidem eſt, eſſe ſubſtantiam corpoream viuentem, proprium au-
tem habere ſenſum; oratio quę conflabitur tum ex illis communibus, tum ex hoc proprio
erit perfecta definitio animalis. Ex his autem clarum eſt fore longè difficiliùs per hanc viā
reſolutionis definire magis vniuerſale quàm minus vniuerſale, tum quia per hanc viā de-
finitio ſuperioris colligitur ex definitionibus inferiorum ante cognitis; tum etiā, quia mul-
tò plura & magis diuerſa inter ſe ſubijciuntur magis vniuerſali, quàm minus vniuerſali, pro
pter quam varietatem accidit, vt ſub magis vniuerſalibus lateant æquiuocationes. Ergo ſi- C
cut per viam diuiſionis faciliùs eſt definire ſuperiora, quàm inferiora quoniam illa prius oc
currunt ei, qui per diuiſionem à ſummis deſcendit ad infima, & quoniam definitio ſuperio-
rum paucioribus rebus abſoluitur, ſic e contrario aſcendenti ab imis ad ſumma per viam
reſolutionis promptior atque facilior eſt definitio minus vniuerſalis, quàm magis vniuerſa-
lis, ex quo patet, quomodo verum ſit illud dictum Ariſt. quod vertebatur in dubium faciliùs
eſſe definire ſingulare, quàm vniuerſale, ex quo effici poſſe videbatur magis vniuerſalia non
eſſe nobis cognitu priora & faciliora (vt in proœmio Phyſicæ Ariſtoteles ait) quàm minus vni
uerſalia. Verùm hoc Ariſt. præceptum & noſtram explanationem mirificè illuſtrabunt atq;
confirmabunt verba Themiſtij, quæ apud ipſum 2. Poſt. ſuper tex. 17. ita habent. *Ex ijs delucet
longè faciliùs ſpeciem indiuiduam finiri quàm genus, ea enim, quæ ſingularibus inſunt commu-
nia, magis quàm quæ ſpeciebus, perſpicua ſunt. Definitio ſpeciei ex ſingularibus, definitio generis
ex ſpeciebus colligitur. Præterea euidentior ſpeciei, quàm generis homonymia eſt, propterea quòd
ſecundum ſpeciem ſenſibilia dicuntur quæ facile dignoramus homonyma ſunt nec ne, ut hominē* D
*pictum a uero, homonymia generum non niſi per collationem ad ſpeciem diſcernitur; ideo animal
dictum homonymōs, animal uocatur, quia & homo pictus homonymōs homo intelligitur.* Hæc
Themiſtius. Sed de his ſatis; etenim contradictionem, quæ in variis locis Ariſt. ineſſe vide-
batur, his quæ dicta fuerunt a nobis omni ex parte ſublatam eſſe arbitramur. Quare abſolu-
ta huius prohęmij phyſici Ariſt. explanatione nihil amplius requiri, nihilque obſtare uidere-
tur, quominus huic tertio libro finem imponeremus, niſi hic admoneret nos vetus & cōmu
nis omnium pene tam ſcriptorū, quàm profeſſorum cōſuetudo, vt hoc loco etiam de primo
cognito verba faceremus: Cuius quæſtionis explicatio, tametſi huic loco planè aliena & intē-
peſtiua eſt, eaq; propriè pertinet ad libros de anima, a nobis tamen in præſentia nullo modo
prætermittenda eſt, tum quia huius controuerſiæ diſceptatio eſt per ſe grauis, illuſtris atque
imprimis ſcitu digna, tum etiam ne a veteri & peruulgata conſuetudine aliorum temere di-
ſceſſiſſe videamur. Cum enim ſit adhuc diſputatum, quid ſit nobis prius & magis notū, his
affine ac proximè cōſequens videtur, vt quid ſit nobis primū omnium cognitum diſſeratur.

Introdu-

A **Introducitur quæſtio de primo cognito & exponitur opinio Scoti.**

CAP. XIII.

Explicatur titulus quęſtionis, quę eſt de primo cognito.

QVAESTIO eſt, quid nam ſit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hominis, etenim apud omnes conſtat, ſecundum cognitionem ſenſitiuam primum omnium ab homine cognoſci ſingulare. Nec quæſtio eſt de cognitione diſtincta, ſed de rudi, craſſa & (ut uocāt) cōfuſa, nec de cognitione complexa alicuius propoſitionis, ſed de ſimplici apprehenſione rerum, nec quæritur quid ſit primò cognitum primitate dignitatis aut perfectionis, quis enim neſcit hoc modo longè primam omnium eſſe cognitionem Dei? Sed quæritur de eo, quod eſt primò notū homini primitate originis vel durationis uel temporis, nam cum intellectus hominis non ſit æternus ſempiternam habens rerum cognitionem, ſed aliquando cæperit & eſſe, & intelli-
B gere, meritò ambigitur quid nam primum occurrat, & ſe offerat intellectui ad intelligendū. Poſtremò non uocatur in dubium, quid ſit primò notum huic uel illi homini, id enim cum ſingulare, contingens, & per accidens ſit, reſpuit ſcientia, ſed cum multa ſint intelligibilia quæ poſſunt ab intellectu apprehendi, dubitatur hoc loco, quod inter illa aptum ſit per ſe ac ſuapte natura primum mouere intellectum & ab eo cognoſci. Ergo uerus intellectus propoſitæ quæſtionis hic eſt, quid ſit illud, quod per ſe aptum eſt primitate temporis uel originis primùm cognoſci ab homine per cognitionem intellectiuam ſimplicem & cōfuſam. Ego in hac controuerſia tam graui & difficili enitar quoad eius fieri poterit tum commemorandis refellendiſque opinionibus aliorum, tum etiam aperiendo & confirmando ſententiam noſtram, quidquid difficultatis eſt expedire, & huic tam obſcuræ quæſtioni lucem aliquam afferre. Quicquid ab intellectu noſtro cognoſci poteſt, id neceſſe eſt eſſe aut ſingulare, ut Petrus aut uniuerſale ut animal: Rurſus ſi eſt uniuerſale, aut eſſe maximè uniuerſale ut ens, aut minimè uniuerſale ut ſpecies infima, aut medium inter hęc ut corpus, uiuens, animal. Ex hac
C uarietate rerū extitit magna uarietas opinionum de primo cognito. Sed nemo adhuc, quod ego ſciam, opinatus eſt quippiam eorum, quæ media interiecta ſunt inter ens & ſpeciem ultimam eſſe primum cognitum. Quare tres tantum relinquuntur opiniones, una eorum, qui ſingulare, altera qui ipſum ens, tertia qui ſpeciem infimam uolunt eſſe primò cognitum, a qua opinione libet mihi nunc ordiri.

Opinio Scoti, ſpecie ſpecialiſſimam eſſe primum cognitum.

Scotus 1. ſent. diſt. 3. quæſt. 2. ait inter uniuerſalia, ſpeciem ſpecialiſſimam, cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſum, eſſe noſtro intellectui primò cognitam; idquę confirmat hoc argumēto. Agentia quæ naturaliter agunt, niſi quid obſtet atque impediat, producunt effectū quàm poſſunt perfectiſſimum. Etenim naturale agens ex neceſſitate agit, quare aget ſecundum ultimum ſuæ potentiæ, ſed agentia quæ producunt conceptum uel ſpeciem intelligibilem in intellectu poſſibili, uidelicet intellectus agens & phantaſma, naturaliter agunt, ſi quidem intellectus agens non ex cognitione aut electione, ſed per modum naturæ operatur illuminando phantaſmata ad modum luminis quod illuſtrans colores facit eos aliquo modo uiſibi-
D les: de phantaſmate autem, quòd naturaliter agat, nemini dubium eſt, nec poteſt fingi quidquam, quod huiuſmodi agentibus obſtet, quominus efficiant quod ui ſua poſſint efficere, ac ſi quid impedimenti accideret, id per accidens eſſet. Ex his concludit Scotus primum omnium in intellectu noſtro produci perfectiſſimum conceptum, qui non poteſt eſſe alius quā conceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ, nam ſicut ſpecies ultima perfectior eſt quàm ea prædicata, quæ ſupra ipſam ſunt, quippe cum ea contineat tanquàm partes ſui, & plus habeat actus minus autem potentię, ita conceptus ſpeciei infimę perfectior erit quàm conceptus ſuperiorum, hic igitur ante omnes alios producetur in intellectu, ac proinde primò cognitum erit ſpecies ſpecialiſſima.

Opinio Scoti, octo aliis Scotiſtis con rationibus affirmatur.

Hanc ſententiam Scoti, eius ſequaces comprobant alijs rationibus: Primò cum intellectus noſter ex ſe indifferens ſit ad omnia intelligibilia, quippe qui ut in tertio de Anima ſcriptum eſt, ſit in pura potentia ad omnia, ueluti tabula nuda in qua nihil pictum eſt; illud intelligibile quod eſt magis intelligibile, magiſque aptum mouere intellectum, id magis & prius ab eo intelligetur, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt huiuſ-

modi

modi, ergo &c. Minoris probatio patet ex eo quod ait Ariſtoteles libro nono Metaphyſicæ. A actum eſſe rationem & cauſſam intelligendi. Cum igitur ſpecies vltima ſit magis actu, quàm vllum aliud vniuerſale ſuperius, erit quoq; magis atq; priùs intelligibilis. Deinde Metaphyſica eſt poſterior alijs ſcientijs ſecundum ordinem doctrinæ & ſecundum nos, ergo termini metaphyſici, qui ſunt maximè vniuerſales, vt ens, ſubſtantia & accidens, erunt poſteriores ſecundum noſtram cognitionem, ex quo ſequitur ſpeciem vltimam, quæ eſt minùs vniuerſalis, eſſe priorem cognitu ſecundum nos. Poſtea cum intellectus intelligat res abſtrahendo eas a ſingularibus, cuius erit facilior abſtractio, eius quoque erit facilior & prior cognitio, ſed ſpeciei vltimæ quàm generum facilior eſt abſtractio, nam ſpecies vltima non debet abſtrahi niſi ab indiuiduis, quorum maxima eſt conuenientia & ſimilitudo, genus autē abſtrahendum eſt ab indiuiduis & ſpeciebus, in quibus ineſt diuerſitas eſſentialis, ergo &c. Præterea illud vniuerſale eſt magis & priùs notum intellectui, cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſus, propterea quòd intellectiua cognitio oritur ex ſenſitiua, ſed ſingulare ſpeciei ſpecialiſſimæ fortiùs mouet ſenſus noſtros, ergo &c. Minor probatur ex eo, quia idcirco aliquid B eſt ſenſibile, quoniam eſt ſingulare exiſtens hic & nunc, vt docet Ariſtot. in primo Metaphy. cap. primo, ſed indiuiduū ſpeciei ſpecialiſſimæ eſt maximè ſingulare, vt patet, erit igitur etiā maximè ſenſibile. Amplius totum eſt notius partibus ſuis, & definitum his, per quæ definitur, vt eſt apud Ariſt. in hoc procemio Phyſicorum tex. 5. ſed ſpecies vltima eſt veluti totum quodpiam ratione prædicatorū magis vniuerſalium, & definitur per ea, ergo erit nobis notior. Ad hæc Ariſt. in. 1. Metaphy. cap. 2. & in. 1. Poſt. tex. 5. inquit maximè vniuerſalia eſſe difficillima cognitu, faciliora autem eſſe minùs vniuerſalia, & quæcunque ſunt propinquiora ſingularibus: ſed ſpecies vltima eſt minimè omnium vniuerſalis & omnium maximè propinqua ſingularibus, ergo &c. Item ſi cum intellectui. v. g. occurrit homo, primùm omnium in eo cognoſceret ens, vt volunt Thomiſtæ, & non primò cognoſceretur ipſum eſſe hominem, ergo antequàm deueniret eò, vt cognoſceret ipſum eſſe hominem, oporteret pertranſire omnia prædicata, quæ ſunt media inter ens & hominem, quamobrem a cognitione entis ad cognitionem hominis multum temporis intercederet, quod eſt contra experientiā, C ergo etc. Poſtremò ſi ens eſſet primò cognit, vtiq; primùm cognoſceretur ab intellectu confusè, ſed ens non poteſt cognoſci confusè, nam id dicitur confusè cognoſci, quod ita cognoſcitur, vt partes & principia eius non penetrentur, & quaſi introſpiciantur ab intellectu, ſed ens non habet partes & principia, propter quorum ignorationem, cum a nobis apprehenditur, dici poſſit apprehendi confusè, ergo ens non poteſt confusè cognoſci, quare non erit primum cognitum. Atque hæc quidem dicta ſint pro expoſitione & confirmatione opinionis Scotiſticæ.

Verùm huic ſententiæ non ſolum infensè aduerſantur Thomiſtæ quibus per, perpetuū certamen eſt cum Scotiſtis, ſed eam quoque grauiter oppugnat Guglielmus Ocbam vir cæteroquin non abhorrens a doctrina Scoti. Is enim in 1. lib. ſent. diſt. 3. quæſt. 5. redarguit prædictam opinionem partim ſoluens rationes Scoti & quaſdam in eum retorquens, partim docens ſingulare eſse primò cognitum; nos igitur quo pacto alij tentent ſoluere ſupradictas rationes Scoti, hic breuiter ſubijciemus. D

Rationes Scoti, & Scotiſtarū diluuntur.

Ad primam reſpondent eam rationem, tripliciter eſſe contra Scotum. Primò quia eadem ratione poſſet concludi, primùm produci conceptū ſpeciei vltimæ non confuſum ſed diſtinctum, nam ſi agens naturale primùm producit perfectiſſimum effectū, ſed diſtinctus conceptus ſpeciei vltimæ eſt perfectior, quàm confuſus, ergo is primùm producetur in intellectu, quod eſt contra Scotum & per ſe falſum. Deinde ſenſibile multùm diſtans priùs cognoſcitur ab intellectu (etiam ſecundum Scotum) ſub prædicatis magis communibus vt corporis & animalis, quàm ſub minùs communibus vt hominis & Socratis, ergo non ſemper ſpecies vltima eſt primum cognitum. Sed ipſe diceret id contingere tunc per accidens, nimirum propter nimiam diſtantiam, nam ſi ſenſibile eſſet in debita diſtantia, priùs moueret intellectum ad cognoſcendum prædicatum ſpeciei vltimæ quàm prædicata ſuperiora. Contra, omne agens naturale quod ex maiori diſtantia priùs agit & fortiùs, etiam in minori diſtantia priùs & fortiùs aget; vt ſi eſſent duo ignes, vnus maior, qui è longiori ſpatio poſſet comburere aliquid, alter vero minor, qui ex tali diſtantia non poſſet comburere illud; ſi

ambo

A ambo ignes ponerentur in æquali diſtantia reſpectu eiuſdem paſſi;non dubiũ eſt,quin prior
& maior ignis fortiùs & priùs combureret quàm minor ; Similiter ſi ſenſibilia rerum vni-
uerſaliorum, è longinquo priùs mouent intellectum quàm ſenſibilia ſpeciei vltimæ, ergo e-
tiam cum prope ſunt ac in eadem diſtantia , prius mouebunt : vel aliter, ſenſibilia rerũ ma-
gis vniuerſalium mouent intellectum in ea diſtantia , in qua mouent ſenſibilia ſpeciei vlti-
mæ,nam ſi mouent in maiori diſtantia, multò magis mouebunt in minori , veluti ſi aliquis
ignis poteſt è longinquo comburere quidpiam,multò magis poterit cõburere è propinquo:
at non è conuerſo ; non enim ſenſibilia ſpeciei vltimæ poſſunt mouere intellectum ex ea di-
ſtantia , ex qua poſſunt mouere ipſum ſenſibilia rerum magis vniuerſalium , ergo hæc apta
ſunt priùs mouere intellectum,quàm illa,nam ſecundum Ariſt.prius eſt,a quo non conuer-
titur ſubſiſtendi conſequentia,Præterea inquit Ocham,ſi ratio Scoti valet, concludet primò
cognitum eſſe ſingulare,quippe cum ſit perfectius quàm vniuerſale, etenim ſingulare conti
net in ſe vniuerſale,& per ſe exiſtit in natura,quamobrem etiam Ariſt. in Categoria Subſtan-
B tiæ,primam ſubſtantiam longè præfert ſecundis. Adhæc etiam prædicta ratio Scoti ob id re-
prehendenda eſt , quia cum ipſe ait omne agens naturale primùm producere perfectiſſimũ
effectum , aut intelligit ſimpliciter perfectiſſimum , & hoc falſum eſt, nam ignis non ſtatim
producit calorem perfectiſſimum qui eſt vt octo,ſed primùm calorem imperfectum,dein-
de perfectiorem,tandem perfectiſſimum : Aut intelligit perfectiſſimum non abſolutè , ſed
quem poteſt in illo principio efficere ; at ſic non concludit ratio Scoti , nam dicet Thomiſta
perfectiſſimum conceptum,qui poteſt primùm effici in intellectu noſtro,eſſe cõceptum en-
tis,non autem ſpeciei ultimæ,vt quemadmodum uirtus formatiua hominis in principio nõ
producit perfectiſſimum effectum,hoc eſt formam hominis,ſed primùm formam viuentis,
tum animalis,tandem hominis, ita ſe habeat intellectus agens in efficiendo conceptu entis,
corporis,animalis & hominis . Ad ſecundam reſpondent. Cum Scotiſtæ aiunt intellectum
noſtrum per ſe indifferentem eſſe ad omnia intelligibilia,id poſſe accipi dupliciter:uno mo
do , quoniam intellectus noſter ex ſe non habet actum ullum intelligibilem , & hoc uerum
C eſt:Altero modo , quoniam intellectus indifferenter & citra vllum diſcrimen prioritatis &
poſterioritatis recipit quodlibet intelligibile , & hoc partim falſum eſt , nam vt materia pri-
ma,licet per ſe indifferens ſit ad omnes formas naturales, tamen non accipit eas indifferen
ter & ſine ordine,ſed priùs (authore Auerr. 1. Metaphyſicæ comm. 27.) accipit formas magis
vniuerſales ut elementorum & mixtorum,deinde magis particulares vt viuentium & anima
lium,ita quoque ſe res habet in noſtro intellectu,partim eſt contra ipſos Scotiſtas,nam ſi in-
tellectus indifferenter ſe habet ad omnia intelligibilia , ergo primùm cognitum non magis
erit ſpecies vltima,quàm quodlibet aliud uniuerſale . Quod autem ad confirmationem hu-
ius rationis adiunctum eſt,nimirum ſpeciem vltimam eſſe magis intelligibilem,quia eſt ma
gis actu & perfecta,nihil ualet,alioquin Deus,qui eſt puriſſimus actus enſque perfectiſſimũ
eſſet primum intelligibile ſecundum nos.Etenim aliud eſt loqui de eo , quod eſt ſimpliciter
intelligibile,& aliud de eo quod eſt intelligibile ſecundum nos , nam illud exiſtit tale , pro-
pterea quòd eſt actu ens perfectum,hoc autem,quia eſt ſenſatum,hoc eſt propinquum & fa
D miliare noſtris ſenſibus . Ad tertiam ita reſpondent ; primùm,Metaphyſica dicitur eſſe po-
ſtrema ſecundum nos, non propter cognitionem illorum terminorum maximè uniuerſa-
lium,ſed propter doctrinam intelligentiarum,quæ eſt principalis pars eius habens obſcuriſ
ſimos atque difficillimos explicatus.Deinde Metaphyſica non eſt difficilis ſecundum incom
plexam & rudem notitiam illorum terminorum maximè vniuerſalium, ſed ſecundum com
plexam & diſtinctam ſcientiam earum ueritatum,quæ circa illos exiſtunt: nam fieri poteſt,
vt termini alicuius propoſitionis per ſe ſint manifeſti , veritas autem eius propoſitionis ſit p
quàm obſcura:etenim cælum,aſtra , par & impar uoces ſunt nemini non manifeſtæ ; at ſint
aſtra cæli paria nec ne , quis obſecro mortalium plane cognitum & exploratum habet ? Præ-
terea,ſi termini vniuerſaliores ſunt poſteriores ſecundum nos , ergo malè præcipit Ariſt. in
hoc procemio Phyſicæ, ordiendum eſſe a magis vniuerſalibus , quia ſunt notiora ſecundum
nos ; huc accedit , quòd in tractandis diſciplinis priùs explicanda eſſet doctrina ſpeciei q̃
generis,& libri de cælo deberent præcedere octo libros de Phyſico auditu,quod qui non ui-
det eſſe contra omnem ordinem doctrinæ,nihil plane videt. Ad 4.Negandum eſt ſimplici-

ter

ter difficiliorem eſſe abſtractionem magis vniuerſalium quàm minùs vniuerſalium, nam v. A
g. animal poteſt conſiderari dupliciter, vel vt genus quoddam eſt, & ſic difficilior eſt abſtra-
ctio eius quàm hominis, ſi quidem genus vt genus eſt, debet abſtrahi non ſolum ab indiui-
duis, ſed etiam a ſpeciebus, quæ ſunt multæ & variæ; homo autem & quæuis ſpecies vltima
tantùm abſtrahitur ab indiuiduis: vel conſiderari poteſt animal, vt natura quædam, quæ in
plurimis indiuiduis exiſtit, vt in hoc & illo & aliis animalibus & ſic tantum abeſt, ut ſit diffi-
cilior abſtractio eius ab indiuiduis, vt etiam promptior atque facilior ſit; etenim cum indiui
dua animalis plura ſint quàm hominis, & accidentia illius ſint magis ſenſibilia quàm huius;
palàm eſt phantaſmata animalis eſſe paratiora vt ab ipſis abſtrahatur natura vniuerſalis ani
malis quàm ſunt phantaſmata hominis & cum Scotus etiam putet vniuerſale fieri ab intel-
lectu agente & phantaſmate, intellectus autem agens per ſe indifferens ſit ad fingendum
quodlibet vniuerſale, determinetur autem per phantaſma ad effectionem huius vel illius,
hinc neceſſariò fit, vt eius vniuerſalis prior atque facilior ſit abſtractio & effectio, cuius habe
mus plura, acriora & magis familiaria phantaſmata; huiuſmodi autem conſtat eſſe animal B
potiùs quàm hominem. Ad 5. Hæc ratio ſupponit quidpiam, quod eſt falſum, etenim fal-
ſum eſt ideo aliquid eſſe ſenſibile, quia eſt ſingulare, nam ſingularitas reperitur in Deo, intel
ligentiis, ſubſtantiis, aliiſque rebus ſimilibus, quæ tamen ſunt a ſenſibus noſtris remotiſſimæ
& cognitu difficillimæ. Ad 6. animal vt eſt pars hominis, & principium per quod definitur
homo, eſt ignotius nobis quàm homo, & hoc pacto procedit ratio Scotiſtarum, ſed nullam
vim habet contra Thomiſtas; quippe qui, cum aiunt animal eſſe notius homine, ſumunt ani
mal, non ut eſt pars hominis, ſed prout eſt natura quædam communis exiſtens in homine &
bruto, ſecundum quam acceptionem tantum abeſt vt ſit pars hominis, ut potiùs appellari
debeat totum; omne enim ſuperius (ut innuit Ariſt. hoc loco) eſt veluti totum quoddam cō-
paratione ſuorum inferiorum. Ad 7. Ariſt. in illis locis vel loquitur de maximè vniuerſalibus
in cauſſando non autem in prædicando, vt permultis expoſitoribus viſum eſt; vel intelligit
maximè uniuerſalia in prædicando eſſe difficillima ſecundum cognitionem eorum comple
xam, ſcientificam, atque perfectam, non autem ſecundum notitiam eorum rudem atque con S
fuſam, de qua nunc diſputatur. Ad 8. Hæc ratio retorqueri poteſt in Scotiſtas, nam pari ra-
tione ſi primum cognitum eſt ſpecies vltima, ſi occurrat intellectui homo, is priùs cogno-
ſcet eum eſſe hominem, deinde animal uel corpus, itaque non niſi multo tempore poſt ani-
maduertet ipſum eſſe ens, nam ſicut Scotiſtæ aiunt Thomiſtas deſcendentes ab ente ad ho-
minem oportere diu commorari in prædicatis medijs, ita Thomiſtæ viciſſim dicent Scoti-
ſtas aſcendentes ab homine ad ens, multo tempore commorari debere in prædicatis inter-
medijs: præterea dicent Thomiſtæ, ens quidem eſſe primò cognitum in omnibus quæ oc-
currunt intellectui, quia cum ſit obiectum intellectus, & ipſum eſſe ſit baſis atque fundamē-
tum aliarum perfectionum, ideo conceptus entis debet eſſe fundamentum omnium alio-
rum conceptuū: Poſt apprehenſionem autem entis, intellectus indifferenter ſe habet ad ap-
prehenſionem aliorum prædicatorum, præterquam cum adeſt impedimentum aut diſtan-
tiæ aut ætatis, tunc enim priùs cognoſcuntur prædicata magis uniuerſalia quàm minùs uni- D
uerſalia, ut patet in exemplo rei quæ e longinquo cernitur, & in infantibus, quorum exem-
plo etiam hic vtitur Ariſt. quippe qui primùm omnes viros appellant patres, omnes item fœ
minas matres, deinde uerò hæc diſtinctiùs diſcernant & appellent. Ad 9. Si hæc ra-
tio ualeret, etiam concluderet ens neque diſtinctè cognoſci poſſe a nobis; nam cum di-
ſtinctè cognoſci, oppoſitum ſit ei quod eſt confuſè cognoſci, ſi confuſè cognoſci eſt ap-
prehendi aliquid ignoratis partibus & principijs eius, ergo diſtinctè cognoſci erit rem intel
ligi cognitis partibus & principijs eius: quare cum ens careat partibus atque principiis, quē
admodum propter hoc non poteſt ſecundum Scotiſtas confuſè cognoſci, ita quoque pro-
pter idem nec diſtinctè cognoſci poterit. Sed ſoluitur, nam tametſi in his quæ habent partes
& principia ipſum confuſè cognoſci tale quidpiam ſit, quale uolunt Scotiſtæ, tamen ſimpli-
citer & uniuerſè res ita non habet, ſed confuſè cognoſci rem, eſt non intelligi eam om-
ni modo quo apta eſt intelligi, ſed tantùm rudiler, hoc eſt uel ſecundum ſimplicem
ſignificationem nominis; uel ſecundum accidentia, uel alio modo, atque hoc pacto di-
citur ens confuſè cognoſci. Atque hæc quidem, ut diligenter examinaretur opinio Scoti, a

nobis

A nobis in otranqoe partem diſputata ſunt;deinceps ad cæterarum opinionum enarrationem veniendum eſt.

Diſcutitur opinio Thomiſtarum,qui volunt primò cognitum eſſe ens.

CAP. XIIII.

D.Tho.1.parte.q.85.art. 3.& ſoper procemium Phyſicæ & in opuſculo de ente & eſſentia atque alijs compluribus locis ſcriptum reliquit,ſecundum nos,priora & notiora eſſe magis vniuerſalia quàm minùs vnioerſalia, ex quo Thomiſtæ colligunt & tanquam principale dogma doctrinæ Thomiſticæ tradunt,ipſum ens, quod eſt maximè vniuerſale eſſe nobis primò & maximè notum. In qua opinione multò

Opinio D. Thomæ, ens eſſe primò cognitum.

B ante fuiſſe videtur Auicenna,quippe qui in ſua Metaph.inquit ens prima impreſſione imprimi in animam noſtram. Ratio, quam ferè ſemper adhibet D. Thomas, vbicunque loquitur de hac re ad comprobandam opinionem ſuam,hæc eſt. Quidquid de pura potentia exit ad actum,priùs venit ad actum imperfectum quàm ad actum perfectum, exempli cauſſa,quod ex non calido fit calidum, prius ſuſcipit calorem imperfectum quàm perfectum; idemque manifeſtè conſpicitur in generatione hominis, non enim ſubitò ſanguis mẽſtruus accipit vltimam & perfectam formam hominis,ſed priùs recipit alias formas imperfectas; per quas fit quaſi gradus & tranſitus quidam ad perfectam formam hominis. Cum igitur intellectus noſter ſit in pura potentia ad intelligendum & ad omnes conceptus rerum intelligibilium,neceſſariò priùs accipiet cóceptus imperfectos quàm perfectos;ſed conceptus rerum magis vniuerſalium eſt imperfectior quàm minùs vniuerſalium, vt per ſe clarum eſt, eſt enim magis potentialis,ac proinde conceptus entis eſt imperfectiſſimus omnium, ergo intellectus priùs accipiet conceptom rerum vniuerſaliorum,atque omnium primò recipiet

C conceptum entis,ens igitur eſt primum cognitum.Hæc D. Thomas.Thomiſtæ autem aliter formant prædictam rationem ad hunc modum. In formis ſubordinatis,ſemper quæ eſt imperfectior atque vniuerſalior, priùs inducitur in materiam, vt patet in vegetatino ſenſitino & intellectiuo,quæ hoc ordine producuntur in fætu;ergo pari ratione conceptus talium formarum ſeu prædicatorum,erunt inuicem ſubordinati. quare conceptus rei vniuerſalioris prius recipietur in intellectu:& cum ens ſit maximè vniuerſale, conceptus eius primus omnium gignetur in nobis. Alias itẽ rationes in eiuſdem ſententiæ confirmationem Thomiſtæ conferunt.Prima eſt,Omnis potentia primùm fertur in ſuum obiectum adæquatum;& in alijs omnibus primùm apprehendit rationem illius obiecti,ſed ens eſt obiectum adæquatum intellectus,ergo primum apprehendetur ab intellectu.Secunda.Primum cognitum complexum,eſt illud principium,Quodlibet eſt vel nõ eſt; nam cum ſit certiſſimum,euidentiſſimũ & regula cæterorum principiorum, vt eſt apud Ariſt. in 4.Metaphyſicæ,erit quoque primò notum intellectui,ergo pari ratione primum cognitum incomplexum,erit ens, nam termi-

D ni ex quibus componitur illud principium,ſunt ens & non ens.Tertia,Ariſt.1.Phyſ.tex.3.inquit confuſa eſſe magis nota nobis, ſed quò aliquid eſt vniuerſalius, eò eſt magis confuſum tum quia plura continet,tum quia continet ea in potentia,quæ eſt cauſſa confuſionis, ſicut è contrario actus eſt cauſſa diſtinctionis, vnde ſpecies vltima, tametſi multa continet in ſe, tamen quoniam ea cohibet actu, idcirco minorem habet confuſionem. Cum igitur ens ſit magis vniuerſale, erit quoque maximè confuſum,ac proinde maximè primòque notum nobis Hæc Thomiſtæ.

Zimara in illa ſua prolixa quæſtione de primo cognito,partim ſuffragatur, partim autem refragatur Thomiſtis:etenim aſſentitur illis magis vniuerſalia ut plurimùm eſſe priùs & magis nota nobis,propterea quòd ſunt magis ſenſata,hoc eſt quoniam ſingularia & accidentia ſenſibilia illorum,magis mouent ſenſus noſtros: verùm in tribus diſſentit ab illis, primùm quia Thomiſtę ſimpliciter & vniuerſaliter aſſerũt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis,quod quidem licet maiori ex parte verum ſit,tamen ſemper non eſt verum;ſiquidem exiſtunt quædam vniuerſalia incognita & innominata,quale eſt proximum genus equi & muli, quod eſt

opinio Zimaræ de primo cognito.

quidem magis vniuerſale,ſed minùs notum quàm illorum vtrumque ut innuit Ariſt.7.Me- A
taphyſicæ text. 28. Deinde quia Thomiſtæ dicunt magis vniuerſalia ſimpliciter eſſe notiora
nobis,non declarando cur hoc eis conueniat,non enim id contingit illis,quatenus ſunt ma
gis vniuerſalia,ſed quatenus ſunt magis ſenſibilia,hoc eſt quatenus habent ſingularia & acci
dentia magis ſenſata.Ariſt.enim in 1.Poſt.tex.5.ad diſcernendum & diiudicandum quid ſit
prius & notius ſecundum nos,tradidit hanc veriſſimam & certiſſimam regulam , Illud eſſe
prius & notius ſecundum nos , quod eſt propinquius ſenſibus, qualecunque fuerit , id verò
quod a ſenſibus noſtris remotius eſt,difficiliùs,atque poſteriùs cognoſci a nobis. Atque hæc
regula Ariſt.eſt valde congruens tum experientiæ,tum naturæ intellectus noſtri & modo in-
telligendi eius,etenim vnuſquiſque experitur ſibi faciliora &promptiora ad intelligendum
eſſe ea quæ cadunt ſub ſenſus, quàm ea, quæ nullo modo ſenſibus ſubijciuntur ; intellectus
etiam noſter nihil intelligit niſi ſpeculando phantaſmata,a quibus accipit materiam intelli
gendi & omnia ſemina artium & ſcientiarum.Poſtremò Thomiſtæ uolunt ens eſſe primò co
gnitum,quod non placeret Zimaræ;quippe qui ſignificat ſibi ualde probari opinionem Her B
uæi quolibeto 3.q.12.qui cenſet concretum accidentis ſenſibilis eſſe priùs notum ſecun-
dum nos quàm ſubſtantiam . Quare ſi ex multis verbis Zimaræ, uelimus colligere in pauca
opinionem eius,dicendum eſt primum cognitum eſſe vniuerſale,nàm fortiter repugnat his
qui volunt eſſe ſingulare , affirmans huiuſmodi opinionem è diametro aduerſari doctrinæ
omnium Peripateticorum.Sed inter vniuerſalia,primum cognitum non erit ſubſtantia , ſed
vt diximus concretum accidentis ſenſibilis, inter huiuſmodi autem accidentia,id quod erit
maximè ſenſatum,quod fortaſſe diceret eſſe accidens ſenſibile corporis,vti eſt figura, quan-
titas,color,motus,aſſereret eſſe primò cognitum. Atque hæc commemorata ſint ſecundum
opinionem Zimaræ.Nunc ad opinionem D.Thomæ reuertamur.

Ochan refellit opinionẽ D. Thomę.

Opinio Thomiſtarum, multis, hiſque non infimæ claſſis Philoſophis,minimè probatur.
In primis autem Ocham duobus argumentis oppugnat eam in eo loco , quem paulò ſupra
commemoraui.Primùm enim inquit,ſi magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo non poſ-
ſet cognoſci vllum minùs vniuerſale,niſi præuia cognitione eorum, quæ ſunt magis vniuer- C
ſalia & ſuperiora illo,ſed hoc apertè falſum eſt;nam multæ ſpecies gemmarum & herbarum
ſunt notæ etiam non doctis,qui tamen proxima genera illarum penitus ignorant,idem quo
que patet in mulo & equo , quorum proximum genus, vt ante dictum fuit , nobis ignotum
eſt.Deinde,obiectum terminans primum actum intellectus,vel erit aliquid reale exiſtens ex
tra animam,vel aliquid ens rationis, vel aliquod ens reale adiunctum habens ens rationis,
duo poſteriora dici non poſſunt,ſiquidem talia conſequuntur actum intellectus ; at obiectũ
terminans primum actum intellectus præcedit omnem actionem eius, quare primum dicẽ
dum eſt nimirum obiectum primi actus intellectus eſſe aliquid reale actu exiſtens extra ani
mam,hoc autem non poteſt eſſe vniuerſale,vtpote quod habet eſſe per operationem intelle
ctus.Quare eſt falſa opinio eorum qui voluut magis vniuerſalia eſſe notiora nobis . Hæc O-
chan. Cuius argumentum non propriè impugnat opinionem Thomiſtarum, ſed communi
ter tendit contra Thomiſtas & Scotiſtas , & ſi qui ſunt alij,qui volunt primum cognitum nõ
eſſe ſingulare,nec ipſum argumentum eſt valde firmum,reſponderi enim poteſt, vniuerſale D
eſſe obiectum intellectus poſſibilis , & præcedere omnem eius actum, non enim vniuerſale
fieri ab intellectu poſſibili,ſed ab intellectu agente .

Eiuſdem opinionis ſecundum alios refutatio.

Alij etiam conantur eandem ſententiam euertere his argumentis.Primò, Aut ens eſt pri-
mum cognitum,prout eſt quoddam tranſcendens habens vnum conceptum diuerſum a cõ
ceptibus inferiorum,aut prout ineſt in cunctis inferioribus,ſed neutro modo poteſt eſſe pri
mum cognitum,non quidem priori modo,ſiquidem quod eſt primò notum , neceſſe eſt , ut
ſit cunctis euidens,certum & indubitatum,at ens habere vnum aliquem cóceptum ſiue for-
malem(vt vocant)ſiue obiectiuum diſtinctum a conceptibus omnium inferiorum,valde ob-
ſcurum & dubium eſt;quin etiam id negant permulti haud vulgares Philoſophi:Neque po-
ſteriori modo poteſt eſſe primum cognitum,etenim ipſum ens cum dicitur de rebus ſibi ſu-
biectis, nõ ſignificat naturam quampiam illarum omnium communem eiſque adiunctam,
ceu animal ſignificat naturam quampiam ſentientem, communem hominis & bruti , quo-
circa vnumquodque per quod eſt aut homo aut animal aut aliud quippiam, per idem pror-
ſus

A ſus & non per alium naturæ gradum & eſt & dicitur ens, quocirca qui enuntiat hoc totum,
homo ens, nihilo plus dicit quàm ſi tantummodo enuntiaret hominem; hæc autem quæ de
ente dicimus, manifeſtis & prope conceptis verbis ſcripta teſtataque reliquit Ariſt. pluribus
locis vt in 4 Metaphy. tex. 3. in 5. Metaph. tex. 14. in 8. metaphyſicæ. tex. 16. in 10. Metaphyſicę
tex. 8. Auer. item in 3. metaphyſicæ com. 10. & in lib. 10. Metaphyſicæ com. 8. Cum igitur ens
non habeat in rebus propriam aliquam naturam, qui fieri poteſt, vt aut efficiat in intellectu
proprium aliquem conceptum ſui, aut certe ſit id quod primùm omnium mouet intellectũ
ad intelligendum? Deinde ſi cognitio intellectus noſtri naſcitur ex his quæ cadunt ſub ſen-
ſum, ergo quod eſt maximè ſenſibile, id neceſſe eſt vt ſit maximè atque primùm intelligibile;
ſed ens neque eſt ſenſibile per ſe, ſiquidem ſenſus proprie eſt accidentium, neque vendicat
ſibi aliqua propria & peculiaria accidentia ſenſibilia, veluti corpus & animal habent quędã
accidentia ſenſibilia, propter quæ facilè etiam penetrant & perueniunt vſque ad intellectũ,
ergo non poteſt ens eſſe primum intelligibile. Amplius, phantaſma vnà cum intellectu agen
B te efficit rem vniuerſalem & intelligibilem, nam intellectus agens determinatur a phantaſ-
mate ad effectionem huius vel illius vniuerſalis, ergo phantaſma id primum faciet intelligi
bile & vniuerſale, cuius eſt per ſe primò phantaſma, ergo primũ intelligibile, quod efficietur
in intellectu non erit ens: nam cum entis non ſit aliquod per ſe primò phantaſma, ipſum nõ
erit primò cognitum. Præterea ſi ens eſt primum cognitum, ergo in quacunque cognitione
cuiuſcunque rei ſemper primùm omnium occurreret intellectui. Sed hoc eſt abſurdum, er-
go &c. maior patet ex eo, quia cum intellectus agens & phantaſma naturaliter agãt, ſemper
agent, niſi quid obſtet, eodem modo, quare ſi in prima cognitione intellectus, primum om
nium producunt in eo conceptum entis, in qualibet etiam alia cognitione eundem conce-
ptum primo loco efficient, falſitas autem & abſurditas minoris per ſe clara eſt, ſæpenumero
enim cogitantes de homine, equo, vel alia quauis re, nihil planè cogitamus de ente; quinimò
conceptus entis & rarò & non niſi de compoſito effingitur in noſtro intellectu, nec niſi a vi-
ris doctis. Poſtremò, videntur Thomiſtæ ſine cauſſa opinari, ens quidem neceſſariò primum
C omnium cognoſci ab intellectu, cætera verò prædicata vniuerſalia, non debere neceſſariò co
gnoſci confusè priuſquàm minus vniuerſalia, nam quæ cauſſę mouent eos ut ita ſentiant &
dicant de ente, eædem planè deberent eos mouere vt idem ſentirẽt de alijs prædicatis ſupe-
rioribus; primùm enim, ſi ens ideo primò debet cognoſci, quia eſt maximè vniuerſale, ergo
ſimiliter corpus & animal debent priùs cognoſci quàm homo, quia ſunt magis vniuerſalia;
deinde ſi quia conceptus entis confuſus, eſt imperfectiſſimus omnium, ideo priùs gigni-
tur in intellectu, ergo cum animalis & corporis conceptus ſint imperfectiores quàm cõce-
ptus hominis, propter eandem cauſſam prius etiam inducentur in intellectũ. Poſtremò ute-
mur argumento eorum; nam ſi ita ſe habent prædicata vniuerſalia ſecundum cognitionem
intellectus, quemadmodum ſe habent formæ naturales a quibus ſumuntur illa prædicata, ſe
cundum generationem naturæ, ergo ſicut non poteſt in materiam induci forma minus vni-
uerſalis, vt forma hominis, niſi prius (prius inquam vel tempore vel natura, nam vtrumuis
dixeris parũ refert ad id quod nũc agitur) inductæ fuerint formę magis vniuerſales, vt anima
D lis, viuentis, corporis, ita quoque non poterit in noſtro intellectu gigni conceptus hominis
niſi ante in eo extiterint conceptus rerum magis vniuerſalium.

Hæc contra Thomiſtas a uiris doctis diſputantur; a quibus quo pacto etiam ſoluantur ra- Soluuntur rationes Thomiſtarum.
tiones eorum, deinceps oſtendendum eſt. Ad primam ita reſpondent. Hæc ratio ualet tan-
tùm in actibus & formis, quæ per ſe inuicem ſunt ſubordinatæ, ita vt poſterior nequeat exi-
ſtere ſine prioribus; at licet in prędicatis vniuerſalibus, diſtincti cõceptus & perfectæ cogni-
tiones eorum ſint inuicem ſubordinatæ, ita vt minus vniuerſale diſtinctè ac perfecte cogno-
ſci nequeat ſine præuia cognitione magis vniuerſalium quæ dicuntur de illo; nam ſicut ſe
habet eſſe cuiuſlibet rei, ita quoque ſe habet perfecta & diſtincta cognitio eius, quare ſicut
eſſe minus vniuerſalis dependet a magis vniuerſali, ita diſtincta cognitio illius pendet ex co-
gnitione huius, nihilominus tamen confuſa cognitio rei minus uniuerſalis non neceſſariò
prę ſupponit in intellectu cognitionem magis vniuerſalis, nam cum nihil aliud ſit confusè
cognoſci, quàm cognoſci ſecundum quid & tantùm aliqua ex parte, ſi v.g. homo cognoſca-
tur tantùm ſecundũ corpus, ut quòd ſit erecta ſtatura, uel tantùm ſecundum animã vt quòd

habeat animam immortalem, vel ſecundum accidentia vt quòd ſit riſibilis vel capax diſcipli- A
næ, vel ſecundum aliquam cauſſam extrinſecam, vt quòd ſit a Deo effectus ad perfruenda bona ſempiterna, dicetur ſic cognoſci confusè, cum tamen hoc modo non conſideretur, prout eſt animal, viuens, corpus, ſubſtanita & ens, ergo poteſt aliquod inferius cognoſci confusè nõ præuia cognitione, vel conſideratione ſuperiorum.

Ad ſecundam, ſi intelligunt ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, prout eſt quoddam tranſcendens; falſum eſt; alioquin cæteræ res, quæ non ſunt tranſcendentes, non cognoſcerentur ab intellectu: Quòd ſi intelligant ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, hoc eſt omnes res prout tamen participant rationem entis, quod habet diuerſum conceptum ab inferioribus; ſic etiam falſum eſt. etenim homo non modò eſt intelligibilis, quatenus in ſe habet rationem entis, ſed etiam quatenus habet rationem ſubſtantiæ, corporis, viuentis, animalis & hominis: Sin autem intelligant ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, hoc eſt quid quid eſt ens reale, vel aliquid quomodocunque exiſtens, & ſecundum quemcũque gradum naturæ, id eſſe intelligibile, ſic verum quidem eſt, ſed nihil facit pro opinione ipſorum. nam B
ita non ſignificatur ens, vt quid diſtinctum ab animali, homine, cæteriſque rebus. Ad tertiã, non valet ſimilitudo complexorum & incomplexorum, nam cognitio horum eſt ſimplex apprehenſio, illorum autem, eſt iudicium & aſſenſus continens verum vel falſum. Deinde licet inter complexa quæ ſunt principia ſcientiarum, illud complexum, quodlibet eſt, vel non eſt, ſit maxime notum, tamen non ſimpliciter inter quælibet complexa, diceret enim quiſpiã eas propoſitiones, quæ conſtant ex terminis ſenſibilibus, maxime quorum vnus ſit ſingularis alter vniuerſalis, vt hoc corpus eſt quantum, figuratum, coloratum, motum vel quieſcens, primum verſari in noſtro intellectu: Præterea non ſequitur, vt ſi quid eſt maxime notum intellectui iam inſtructo, & exercitato, illud etiã fuerit primo notum ei ab initio, nam in principio, intellectus per ſenſus cognoſcit, atque ideo res ſenſibiles habet maxime notas, & familiares, deinde uerò acceſſione doctrinæ excitatoque naturali lumine, animaduertens in quibuſdam primis principijs, contineri immutabiles quaſdam veritates, quæ ſint ueluti regulæ aliarum veritatum, poſtea habet illa principia pro certiſſimis, & euidentiſſimis, nihilque ducit cla- C
riùs, manifeſtiùſque illis atque hoc quidem apertis verbis docet Ariſtoteles ſexto libro Topicorum. Ad quartam, Ariſtoteles ibi per confuſa (ut placet Auerroi & Græcis expoſitoribus) intelligit compoſita, in quibus principia & partes eorum confusè & permixtè continentur. Atque hoc quidem modo rationes Thomiſtarum a viris doctis diluuntur.

Opinio aliorum qui volunt ſingulare eſſe primò cognitum:

CAP. XV.

Opinio eorũ qui putant ſingulare eſſe primò cognitum.

EST alia opinio valde celebris, Durandi, Ochan, Gregorij Ariminenſis, Burlæi, aliorumq; grauium, atque ſapientum uirorum, qui arbitrantur ſingulare eſſe primo notum intellectui noſtro. Quibus autem rationibus vnusquisque eorum quos commemoraui, hanc opinionem corroborat, eas nunc ſigillatim D
exponam. Durandus 2. Sent. diſt. 3. quæſt. 7. probat ſingulare primum omnium cognoſci ab intellectu, his argumentis. Primò cum intellectus ſit potentia paſſiua, primum obiectũ terminans primum actũ eius, non poteſt fieri ab ipſo, ſed neceſſario præcedere debet omnẽ operationem eius, & hoc per ſe patet; ſed nihil eſt, quod ſit ante omnem actum intellectus, præter ſingulare, nam uniuerſale fit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima comm. 8. *Intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus*, Si quis autem dicat vniuerſale fieri quidem ab intellectu agente, & præcedere omnem actum intellectus poſſibilis, hoc nihil valet, nam Durandus antea demonſtrauit, intellectum agentem eſſe merum figmentum, cunctaque vniuerſalia effici ab intellectu poſſibili. Quare ex hac ratione licet concludere id quod primo notũ eſt intellectui, nihil aliud eſſe poſſe, quam ſingulare. Deinde in potentijs ſubordinatis, vbi deſinit inferior, inde incipit ſuperior, vt patet in ſenſibus exterioribus, & interioribus, ſed ſenſus eſt potentia quædã ſubordinata intellectui, ergo cum ſenſitiua cognitio deſinat in ſingulare, ab eo vtique incipiet cognitio intellectiua. Præterea, in omni motu

Quatuor rationes Durãdi.

terminus

A terminus a quo præcedit tempore terminum ad quem in eo quod mouetur; ſed intellectus
abſtrabit vniuerſale a ſingularibus, quæ abſtractio eſt veluti motus quidā ipſius intellectus,
cuius motus, terminus a quo eſt ſingulare, terminus autem ad quem vniuerſale, ergo noti-
ria ſingularis, in noſtro intellectu anteire debet cognitionem vniuerſalis. Amplius, ſi intelle-
ctus noſter non cognoſcit primo ſingulare, hoc fortaſſe continget, vel quia nihil eſt, quod in-
tellectui repræſentet ſingulare, vel quia intellectus non poteſt cognoſcere ipſum, vel quia
non vult cognoſcere; ſed nihil horum conſentaneum eſt rationi, nam exiſtunt phantaſmata,
quæ vere repræſentant res ſingulares, & perabſurdum eſt ſingularia non cognoſci ab intelle-
ctu, tollerentur enim omnes actiones humanæ, & morales, propter quas dicimur boni, aut
improbi, quippe cum proficiſcantur a voluntate, & intellectu: nolle autem intellectum, &
quaſi faſtidire, atque reſpuere cognitionem ſingularis, planè ridiculum eſt: nam, cur non
velit cognoſcere ſingulare? Primus item actus mentis non eſt voluntarius, ſed naturalis, nā
cum omnem actum liberū voluntatis præcedat aliquis actus intellectus, ſi primus actus in-
B tellectus eſſet voluntarius, ante ipſum eſſet actus voluntatis, quem cū neceſſario præcedere
debeat aliquis actus intellectus, ſequeretur, vt ante primū actum intellectus eſſet alius actus
eiuſdem; nihil igitur obſtat quominus ſingulare queat eſſe primo notum intellectui. Hæc
Durandus.

Tres rationes Guigliel mi Ochan.

Ochan lib. 1. Sent. diſt. 3. queſt. 5. tangit etiam ſecundam rationem Durandi, adfert præ
terea tres alias, quarum prima eſt hæc. Intellectus noſter prius cognoſcet res prout ſunt in ſe
actu, & naturaliter extra animam, quā prout habent eſſe in anima, ſed ſingularia ſunt actu
extra animam, quidquid enim eſt actu extra animam ſingulare eſt; at vniuerſale, vt tale eſt,
non habet eſſe niſi obiectiue in anima, ergo illud prius cognoſcetur ab intellectu quàm
hoc. 2. Ratio. Non dubium eſt quin ſingulare cognoſcatur ab intellectu; ſi autem non pri-
mò cognoſcitur, hoc erit, quia ſingulare non poſſet ab intellectu cognoſci per ſe, & per pro
prium conceptum, ſed per conceptum & ſpeciem vniuerſalis quaſi indirectè; ſi igitur oſten-
ſum fuerit hoc eſſe falſum, ſimul etiam demonſtratum erit nihil obſtare quo minus ſingu-
C lare primùm cognoſci queat ab intellectu; non poſſe autem ſingulare cognoſci diſtincte per
conceptum, ſeu ſpeciem vniuerſalis, liquido patet ex eo, quia cum vniuerſale ſit indifferens
ad omnia ſingularia, quemadmodum confuſe repreſentat omnia, ita diſtincte nullum, qua
re per conceptum vniuerſalis, non poteſt diſtincte, & determinate cognoſci hoc vel illud
ſingulare, quomodo tamē nos ipſi experimur multa ſingularia cognoſci a nobis, abſurdum
igitur eſt cōmentum eorum, qui proinde negant ſingulare primum omniū cognoſci poſſe,
quia putant ipſum non aliter cognoſci a nobis, quàm per conceptum vel ſpeciem vniuerſa-
lis 3. Ratio. Tritum eſt axioma illud, quidquid poteſt virtus inferior, id totum etiam poſſe
virtutem ſuperiorem & eo amplius, quare cum intellectus ſit virtus ſuperior ſenſu, poterit
cognoſcere quidquid cognoſcit ſenſus nimirum ſingulare, quin etiā prius cognoſcet illud,
nam ſicut anima rationalis prius dat eſſe ſenſitiuum quàm intellectiuum, ita quoque prius
cognoſcet res ſenſibiles, & ſingulares, quàm vniuerſales.

Tres rationes Gregorij Ariminenſis.

Gregorius Ariminenſis 1. ſent. diſt 3. quæſt. 3. in eiuſdem opinionis defenſionem atque
D confirmationem, affert, tum aliquas de ſupradictis rationibus, tum etiam has. Primùm, vni-
uerſale efficitur ab intellectu per comparationem atque collationem ſingularium, conſide
rando ſimilitudinem, & conuenientiam quę eſt inter illa; ergo ſingularia prius cognoſcun-
tur ab intellectu, quàm vniuerſalia. Antecedens patet tripliciter, primo, quoniam ita ſentit
Themiſtius in 1. de Anima ſuper Tex. 8. & Auerroes in. 12. Metaphys. com. 4. tum quia
hoc ipſum vnuſquiſque experitur, ſe non aliter veniſſe in primam cognitionem vniuerſalis,
quàm ex comparatione ſingularium: ad extremum, quoniam idem etiam innuit Ariſt. in 1.
Metaphyſicę cap. 1. & 2. Poſt. cap. vltimo; idque aperte quoq; indicat 1 Poſt. tex. 43. ſcribens
his verbis. *Senſus non eſt ipſius vniuerſalis ſed ex eo quod ſpeculamur hoc plerunque continge-
re, venamur vniuerſale, ex ſingularibus enim pluribus vniuerſale manifeſtum eſt.* Conſequen
tia verò per ſe manifeſta eſt, non enim poteſt intellectus facere comparationem inter ſingu-
laria, niſi cognoſcat ea, quare cum ex tali comparatione eliciatur vniuerſale, neceſſe eſt ſin-
gularia prius cognoſci ab intellectu quàm vniuerſale, ſaltē negari non poteſt, quin cum no-
ſter intellectus poſſit per talem comparationem ſingularium, colligere aliquod vniuerſale,
quin

quin inquã neceſſe ſit ſingularia diſtinctè cognoſci ab eo: quod, ſi cõcedant aduerſarij, nulla A cauſſa eſt, cur non etiã fateantur ſingulare primò cognoſci ab intellectu. Deinde neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, vt eſt apud Ariſt. 3. de Anima 39. ſed phantaſmata ſunt imagines rerum ſingularium, ergo intellectus neceſſariò prius cognoſcet ſingulare. Poſtremò purus conceptus vniuerſalis difficilis eſt, ſiquidem non niſi hominibus prouectæ ætatis, perfecteque intelligentiæ contingit ſeparatim comprehendere vniuerſalia. Itaque multo tẽpore, etiam poſt vſum rationis, maxime niſi accedat informatio doctrinę, humanus intellectus aut non niſi ſingularia peſcrutatur, aut ſi conſiderat vniuerſalia, non niſi permixta, & complicata cum ſingularibus: cum igitur notio, & informatio rerum vniuerſalium ſit difficilis, id autem, quod eſt primum cognitum oporteat eſse clariſſimum, facillimum, & promptiſſimum ad intelligendum, relinquitur id quod eſt primò notum intellectui, non eſse vniuerſale.

Burlęi & aliorum, ad idem probandũ rationes ſex.

In eadem opinione fuit Burlæus, vir ſolo nomine ridiculus, cæteroquin autem peracutus, & imprimis doctus. Is primo Phyſ. in enarratione text. 4. tum confirmans ſingulare eſſe B nobis primò notum, tum etiam occurrens argumentis eorum qui contra ſentiunt, multa reliquit ſubtiliter, & præclarè ſcripta, ex quibus tum nonnulla eorum, quæ ante commemorauimus, tum etiam quædam alia depromũtur argumenta. Primùm enim, inquit Burlęus, ſi ſingulare poteſt diſtinctè cognoſci ab intellectu, nihil uideatur obſtare, quominus queat eſſe primò notum, ſed poteſt diſtinctè cognoſci, ergo erit primò notum. Minor probatur quadrupliciter. Primo, quia facultas diſtinctè cognoſcens diſcrimen quod eſt inter duas aliquas res, debet vtranque diſtinctè cognoſcere, vt docet Ariſt. libro 2. de Anima text. 146. ſed intellectus diſtinctè cognoſcit diſcrimen, quod eſt inter ſingulare, & vniuerſale, hoc eſt inter hominem, & hunc hominem; ergo diſtinctè cognoſcet vtrunque, non modo vniuerſale, ſed etiam ſingulare. 2. Intellectus format hanc propoſitionem, Petrus eſt homo, diſtincte cognoſcens veritatem eius, ſed hoc fieri non poſſet, niſi etiam diſtincte cognoſceret terminos ex quibus conſtat talis propoſitio, quorum unus eſt ſingularis, ergo diſtincte cognoſcet ſingulare. 3. Operationes artis & prudentiæ verſantur circa ſingularia, vt per ſe clarum eſt, & C apertiſſimis verbis declaratur ab Ariſt. in 6. Ethicorum: ſed huiuſmodi actiones proficiſcuntur ab intellectu, quippe cum manent ex arte & prudentia, qui ſunt habitus intellectuales, ergo intellectus cognoſcit ſingulare 4. Conſtat ſingulare cognoſci ab intellectu, aut igitur per proprium conceptum ſeu ſpeciem, aut tantummodo per conceptum vniuerſalis, hoc poſterius dici non poteſt, nam paulo ſupra, cum exponeremus rationem ipſius Ochan, oſtẽſum fuit nullum ſingulare determinatè cognoſci poſse per ſolum conceptum, vel ſpeciem vniuerſalis. ſin autem prius dixeris, neceſsario etiam habes concedere, ſingulare cognoſci per ſe ac diſtincte ab intellectu, quare obtinuimus quod volebamus; ex quo etiã conficitur id quod principaliter intenditur, nimirum ſingulare primò notũ eſse nobis. Deinde Ariſt. 1. Metaphyſ. cap. 2. ait maxime vniuerſalia eſse difficilia cognitu, quia ſunt remota a ſenſibus, ſi igitur eſse remotum a ſenſu facit aliquid difficile cognitu, & eſse propinquum ſenſui, vt dicitur 1. Poſt. tex. 5. reddit facile cognitu, cum ſingulare ſit propinquiſſimum ſenſui erit maxime, & primo notum nobis. Poſtremò, prior eſt cognitio directa quàm reflexa, ſed D intellectus non cognoſcit ſe, aut ea quæ obiectiuè ſunt in ipſo, cuiuſmodi eſt vniuerſale, niſi reflexe, directè autem ea quæ ſunt extra animam, qualia ſunt ſingularia, ergo cognitio ſingularium prior eſt quàm cognitio uniuerſalium. Alij prædictis rationibus adiungunt quaſdã alias. Primùm, inquiunt, imponere nomina rebus eſſe munus ipſius intellectus, quinimò Socrates apud Platonem in Cratillo, ait imponere nomina rebus eſſe proprium ſapientis, quem ibi deſignat nomine Dialectici, at nomina priùs imponũtur rebus ſingularibus, quàm uniuerſalibus, ergo priùs illa, quàm hæc cognoſcuntur ab intellectu. Præterea Ariſt. in primo de Anima Tex. 8. auctor eſt, vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſse: Cum igitur & ordine naturę, & ſecundum nos vniuerſale poſterius ſit quàm ſingulare, conſequens eſt, ut poſteriùs etiam cognoſcatur ab intellectu noſtro. Poſtremò, intellectus practicus ſecundũ nos prior eſt quàm ſpeculatiuus, & habitus practici fere ſunt priores quàm ſpeculatiui, neceſsitas enim, aut commoditas, aut etiam uoluptas earum rerum, quæ pertinent ad humanæ uitæ, ciuilisque ſocietatis conſeruationem & adminiſtrationem, cogunt homines priùs animo

uer-

A verſari, atque occupari in rebus, quæ ſub actionem effectionemque cadunt, quá in his, quæ
nuda contemplatione & perſpicientia veri continentur; Cum igitur actiones practicæ, prio-
res ſint ſecundum nos, quàm ſpeculatiuæ, illæ autem, & ab intellectu proficiſcantur, & uer-
ſentur circa ſingularia, neceſſe eſt, ut ſingularia ſint priùs nota intellectui. Quibus igitur ar-
gumentis innitatur, atque corroboretur opinio eorum, qui exiſtimant ſingulare primò notū
eſſe intellectui noſtro, ſatis diligenter & copioſè a nobis declaratum eſt. Et quia cæteris opi
nionibus hanc unam præfero, & uериſimiliorem iudico, tentabo ego etiam quibuſdam alijs
rationibus eam communire, & paulò apertiùs atque diſtinctiùs explicare.

Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare poſſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.

CAP. XVI.

B MIHI ualde probatur ſingulare eſſe primò notum intellectui noſtro, ſed quia
huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonſtratione illius,
An uidelicet ſingulare per ſe diſtinctèq; cognoſci queat ab intellectu: Age nos
etiam huic rei, nouis quibuſdam argumentis euidentem, certamq; fidem facia
mus. Primùm. Intellectus noſter diſtinctè cognoſcit hominem eſſe quoddā
uniuerſale, & ſpeciem vltimam; cum igitur uniuerſale & ſpecies habeant in ſe relationem
ad ſingularia, non poterunt illa diſtinctè cognoſci ſine his: quare neceſſarium eſt ſingularia
diſtinctè cognoſci ab intellectu. Præterea, argumentari eſt munus proprium intellectus,
ſed quædam ſpecies argumentationis, nempe inductio, uerſatur circa ſingularia, ſiquidem
inductio deſcribitur ab Ariſt. 1. lib. Topicorum cap. 10. eſſe quædam progreſſio a ſingulari-
bus ad uniuerſale, ergo intellectus interdum uerſatur in cognitione ſingularium. Maior hu-
ius ſyllogiſmi per ſe manifeſta, & certa eſt; Minor autem dubitationem habet; nam ei poſ-
C ſet occurri dupliciter; primùm concedendo ſingularia quæ numerantur in antecedente in-
ductionis, cognoſci quidem ab intellectu, ueruntamen non diſtinctè, ſed confuſè: deinde
etiam negando, ea cognoſci ab intellectu, ſed tantum a ſenſu, ita ut inductio ſit opus dua-
rum facultatū animæ, & antecedens quidem habens enumerationem ſingularium cogno-
ſcatur & formetur a ſenſu; concluſio autem colligens uniuerſale, comprehendatur efficia-
turq; ab intellectu: cui ſententiæ, aptiſſimis uerbis ſuffragari uidetur Themiſtius in 2. lib.
Poſt. 36. cap. ſuæ Paraphraſeos, ſcribens; antecedens inductionis pertinere ad ſenſum, con
cluſionem autē eius, ad intellectum; quod caput, quia continet multa de inductione pul-
chrè, & eleganter dicta, dignum eſt quod legatur ab omnibus. Verùm neutra reſponſio
uim atque robur rationis noſtræ, aut penitus tollit, aut etiam aliqua ex parte imminuit; non
prior, nam cum in inductione ex antecedente diſtinctè colligatur & inferatur conſequens,
id nullo modo fieri poſſet, niſi antea diſtinctè cognitum fuiſſet antecedens. etenim ſi cogni-
tio antecedentis, uel per ſe, uel certè ſecundum nos, eſt cauſſa efficiens notitiam cōſequen
D tis, qui fieri poteſt, ut ſi illa fuerit confuſa & indiſtincta, hæc aperta & diſtincta eſſe queat?
Neque uero poſterior reſponſio minori reprehenſione uidetur eſſe digna, ſiquidem indu-
ctio prout continet antecedens & conſequens, eſt una quædam argumentatio, unus diſcur
ſus, unuſque numero motus ipſius intellectus, quamobrem in ea quoque erit unū idemque
mobile, quod a termino a quo ideſt ab antecedente & cognitione ſingularium, procedet
ad terminum ad quem, hoc eſt ad conſequens, in quo cognitio rei uniuerſalis continetur,
huiuſmodi autem mobile, quod nam aliud eſſe poſſit, quàm intellectus, ne fingere quidem
licet, is igitur antecedens iuxta & conſequens inductionis cognoſcet. Præterea, argumen-
tari, eſt ex uno inferre aliud; non poteſt autem ex uno inferri aliud, niſi utrunque cognoſca
tur; quare cum in inductione, intellectus ex ſingularibus inferat uniuerſale (talem enim il-
lationem non poteſt facere ſenſus, quippe cum non attingat uniuerſale) neceſſario debet
utrunque cognoſcere. Falſum item eſt, antecedens inductionis poſſe cognoſci & formari
a ſenſu, tum quia in tali antecedente, licet ſubiectum ſit terminus ſingularis, tamen præ-
dicatum eſt terminus uniuerſalis, cum ſit etiam prædicatum conſequentis, exempli cauſſa;
in

Probatur ſeptem rationibus, ſingulare propriè ac diſtinctè ab intellectu noſtro cognoſci

Nota doctrinam hanc de Inductione

in hac inductione. Petrus eſt riſibilis, & Ioannes &c. ergo omnis homo eſt riſibilis, illi ter- A
mini Petrus, & Ioannes, quia ſunt ſingulares, poſſunt cognoſci a ſenſu; at ille terminus riſibi
lis, quatenus abſolutè & ſimpliciter dicitur de Petro & Ioanne, non cadit ſub ſenſum, ergo
ſenſus non poteſt conficere antecedens inductionis: Tum etiam, quia cum in antecedente
inductionis dicitur, Petrus eſt riſibilis, diſtinguitur riſibile a Petro, tanquam prædicatum a
ſubiecto, talem autem diſtinctionem nullo modo ſenſus facere poteſt, relinquitur igitur ab
eadem facultate, hoc eſt, ab intellectu cognoſci & effici tam antecedens, quàm conſequens
inductionis. Ad illud autem teſtimonium Themiſtii, reſpondemus eum ſignificare uoluiſ-
ſe illis verbis, antecedens inductionis cognoſci quidem ab intellectu, ſed non niſi coniun-
cto & complicato ſenſibus, at conſequens cum ſit uniuerſale, ab intellectu tantùm percipi,
nec ſenſum ullo pacto admitti ad notitiam eius. Manet igitur firma, & inuicta hæc ſecunda
ratio noſtra, qua docuimus ſingulare diſtinctè cognoſci ab intellectu. Ampliùs, omnis po-
tentia quæ ponit diſcrimen inter duas aliquas res, neceſſariò debet cognoſcere vtranque il-
larum, ſed intellectus noſter ponit, & cognoſcit diſcrimen quod eſt inter ſingulare & uni- B
uerſale, vt inter hunc hominem & hominem, ergo is non ſolùm cognoſcet uniuerſale ſed
etiam ſingulare: Maior non eget probatione, ſiquidem perſpicuè colligitur ex his quæ de
ſenſu communi Ariſt. ſcribit in 2. de Anima tex. 146. Minor autem per ſe clara eſt, nam dif-
ferentia quæ eſt inter uniuerſale & ſingulare, nullo modo cognoſci poteſt a ſenſu, quare ma
nifeſtum eſt ſingularia diſtinctè cognoſci poſſe ab intellectu. atque hoc quidem argumentũ
ſupra enumerauimus inter rationes Burlæi, ſed hoc loco repetere uoluimus, ut oſtendere-
mus reſponſiones eorum, qui prædictæ rationi occurrere conati ſunt, imbecillas eſſe. Qui-
dam igitur noſtra memoria magni nominis, egregiæque eruditionis Philoſophi, confiten-
tur quidem, hoc noſtrum argumentum eſſe perquàm efficax, ſed negant ex eo concludi
neceſſariò, id quod intendimus, non enim ſi quid ponit diſcrimen inter duas res, conti-
nuò neceſſarium eſt, ut cognoſcat vtranque illarum per eandem potentiam, ſed ſatis eſt, ſi
per unam potentiam cognoſcat alteram illarum rerum, & alteram ſimiliter per aliã poten-
tiam: atque hoc pacto homo quidem ponit diſcrimen inter ſingulare & uniuerſale, non C
cognoſcendo vtrunque per intellectum, ſed uniuerſale quidem per intellectum, at uero
ſingulare per ſenſum: hoc igitur modo putant, & argumento noſtro reſponſum eſſe, & ſa-
tisfactum Ariſtoteli. Verùm hoc reſponſum ualde infirmum eſt, ueritati enim & Ariſt. pla-
ne repugnat; etenim quærerem ex illis, an potentia, quæ ponit diſcrimen inter duo, id eſt
quæ cognoſcit hoc eſſe aliud ab illo, ſit una an multæ, multas eſse impoſſibile eſt, nam di-
ſcernere unum ab alio, eſt unus actus, una cognitio, unumque iudiciũ, ergo erit unius po-
tentiæ; cum enim illa differentia, ſeu (ut ita loquar) alietas ſit unum quoddam intelligibi-
le, & uno actu, & ab una potentia cognoſci neceſse eſt, quæ potentia procul dubio erit in-
tellectus, ſed fieri non poteſt, quin ſi intellectus cognoſcat hoc eſſe aliud ab illo, etiam ap-
præhendat utrunque; nam alietas eſt relatio, & non poteſt diſtinctè cognoſci, niſi cognitis
ſimul terminis eius; quo pacto enim intellectus uerè ac ſecurè iudicare poterit, hoc eſſe
aliud ab illo, ſi uel neutrum uel certè non utrunque cognitum & perſpectum habeat? Por- D
rò eiuſmodi reſponſionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſtotelis, luce clarius eſt his, qui di-
ligenter conſiderant uerba eius poſita eo in loco, quem ante nominaui, quæ libuit hic ap-
ponere, ut liquidò intelligant omnes rationem noſtrã firmam eſse, *Neque itaque (ait Ariſt.)*
ſeparatis contingit diſcernere, diſcernens quòd aliud ſit dulce ab albo, ſed oportet aliquo uno
utraque manifeſta eſſe; ſic enim, & ſi hoc quidem ego, illud autem tu ſentires, manifeſtum uti-
que eſſet, quod alia ab inuicem, oportet autem unum dicere quòd aliud, aliud enim dulce ab al-
bo, dicit ergo idem, quare, ut dicit, ſic & intelligit, & ſentit. Quòd igitur non poſſibile ſit ſepa-
ratis dijudicare ſeparata, palàm eſt. Hæc Ariſtoteles. Quibus uerbis ſignificat differentiam,
ſeu alietatem aliquarum rerum, non ſeparatis, hoc eſt diuerſis potentiis, ſed una eademq;
cognoſci & iudicari; relinquitur igitur, cum prædicta ratio noſtra uim atque robur ſuum
retineat, rectè concludi ex ea, ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu. Poſtea, cum uolun
tas non poſſit quicquàm uelle, quod non fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmo-
dum appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri niſi in ea, quæ ſenſibus percepta ſunt, omnes autẽ
propè dixerim, uolũtatis actiones uerſentur in rebus ſingularibus, hinc neceſſariò efficitur
huiuſmodi

An ponens diſcrimen inter duo aliqua, debeat utrunque illorum per eandem potentiã cognoſcere.

A huiuſmodi ſingularia debere cognoſci ab intellectu. Deinde ſupponimus duo, quorum unum eſt, nullam facultatem ſenſitiuam reflecti in ſeipſam, hoc eſt poſſe cognoſcere ſe ſuamque operationem, de quo inter omnes fermè conuenit, idque manifeſtè docet Ariſt. in 3. de Anima tex. 46. ita ſcribens. *Primùm igitur non bene eſt dicere animam magnitudinem eſſe, eam enim quę uniuerſi, talem eſſe uult, qualis eſt uocatus intellectus, non enim qualis ſenſitiua eſt, nec qualis deſideratiua, harum enim motus non circulatio eſt.* Hæc Ariſt. quibus uerbis docet ſolius intellectus eſſe, moueri circulariter, hoc eſt reflecti poſſe in ſeipſum, ſe ſuamq; operationẽ cognoſcẽdo, idque minime conuenire in facultates ſenſitiuas. Vide quę eo in loco Philoponus & Auerr. in Commentariis ſuis ſcripta reliquerunt. Alterum autem quod ſupponimus eſt, inter facultates ſenſitiuas, principem atque ſupremum locum tenere, eam quæ uocatur cogitatiua, quod quia apud neminem in dubio eſt, in præſentia probare ſuperſedeo. ex his duabus ſuppoſitionibus conficimus hanc rationem. Facultas cogitatiua, & B operatio eius, ſunt res quædam ſingulares, nec poſſunt per ſe cognoſci ab ipſamet cogitatiua, ut ante diximus, cum ſit facultas ſenſitiua quæ in ſeipſam non reflectitur; nec ab inferiori aliqua facultate ſenſitiua, non enim poteſtas inferior habet uim & ius in ſuperiorem, reliquum igitur eſt, ut cognoſcantur ab intellectu. Ad hæc, conſultatio, electio, liberum arbitrium, artis prudentiæque actiones, laus, & uituperatio operationum humanarum, proficiſcuntur ab intellectu, ad eumque pertinent; cum igitur hæc præcipuè uerſentur circa ſingularia, quis ſanæ mentis negare auſit ſingularia poſſe cognoſci ab intellectu? Poſtremò, Ariſt. in 3. de Anima tex. 39. auctor eſt, intellectum noſtrum non poſſe quidquam intelligere niſi ſpeculando phantaſmata, & quemadmodum ſe habent ſenſibilia ad ſenſum; ita etiam habere ſe phantaſmata ad intellectum, ex quo loco planè intelligitur, phantaſmata quæ ſunt ſingularia, & rerum ſingularium imagines, cognoſci ab intellectu, non ſecus quàm ſenſibilia a ſenſu. ſed aduerſarii reſpondent, ſingulare cognoſci ab intellectu indirectè, reflexè, per accidens, ſecundum quid, non autem per ſe, ſimpliciter, & directè. Verùm hanc C reſponſionem quæ multorum communis eſt, nihil aliud eſſe, quàm effugium difficultatis, nos planiſſimè oſtendemus: etenim quęrendum eſt ex illis, quid intelligant, cum aiunt ſingulare cognoſci indirectè, nam hæc oratio illorum, habet triplicem ſenſum, unus eſt, ſingulare non eſſe directum obiectum intellectus, hoc eſt principale, & ad quod cognoſcendū per ſe dirigitur, & ordinatur intellectus, & in cuius cognitione perficitur atque cõquieſcit. Alter ſenſus eſt, ſingulare idcirco cognoſci indirectè ab intellectu, quia intellectus non cognoſcit ipſum, prout intellectus eſt, & in ſe manẽs, ſed prout applicat, & aggregat ſe ad ſenſus, & conuertit ad phantaſmata: Atque hi duo ſenſus, ueri ſunt, nihilque obſtant quominus ſingulare diſtinctè cognoſci queat ab intellectu, nam etiam accidens, non eſt principale obiectum intellectus, nihilominus tamen diſtinctè cognoſcitur ab eo. Tertius ſenſus eſt, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu, hoc eſt non determinatè & per ſe, nec per conceptum, aut ſpeciem propriam, ſed per aliud; & hic ſenſus falſus eſt, tùm quia eſt contra experientiam, unuſquiſque enim experitur ſe determinatè cognoſcere hoc & illud ſingu-D lare, tum etiam quia eſt contra rationem, nam ſi v. g. Petrus cognoſcitur ab intellectu, non per proprium conceptum eius, ſed per conceptum alterius; aut igitur per conceptum alterius ſingularis, ut Pauli vel Ioannis, at fieri non poteſt, ut conceptus Pauli cum ſit ſingularis & proprius eius, repræſentet Petrum: aut per conceptum vniuerſalis, nempè hominis; ſed cum uniuerſale per ſe indifferens ſit ad omnia ſingularia, confuſè & indiſtinctè repræſentat ea, quare per conceptum eius, nõn poteſt intellectus perduci in determinatam notitiam huius ſingularis potius quàm alterius: Quocirca manifeſtum eſt reſponſionem eorũ qui aiunt ſingulare cognoſci indirectè ab intellectu, aut penitus inanem & abſurdam eſſe, aut certè nõ obſtare, quo minùs ſingulare diſtinctè determinatèq, cognoſci queat ab intellectu. In hac ſententia fuit etiam Philoponus, id quod manifeſtè licet cernere in commentariis eius ſuper lib. de Anima, tam in 2. lib. ſuper tex. 136. quàm in 3. lib. ſuper tex. 9. ubi dupliciter probat ſingulare cognoſci ab intellectu, tũ quia intellectus ponit diſcrimen inter uniuerſale & ſingulare, quare debet utrunq; cognoſcere, tũ etiam, quia rationis eſt corrigere ſenſum in his rebus, in quibus ſenſus fallitur, ut patet in eo iudicio, quod uiſus facit de magnitudine ſolis, iudicans eum multo minorem eſſe tota terra, in quo emendatur a ratione, quæ certiſ-

Nulla potentia ſenſitiua in ſeipſam reflectitur.

An uerũ ſit, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro.

Philoponus probat dupliciter ſingulare cognoſci ab intellectu.

ſimis argumentis docet ſolem multis partibus maiorem eſſe terra; non poſſet autem ſenſus A
corrigi a ratione, niſi quod ſenſibus percipitur, etiam cognoſceretur ab intellectu.

Explicatis ſex propoſitionibus, concluditur atque decernit, quod nã ſit primũ cognitum.

Sed his rebus expoſitis, reſtat vt explicatiùs oſtendamus atque decernamus, quid nam ſit primò notũ intellectui: ad id aũt benè declarandum adhibere oportet eam regulam, quã Ariſtoteles tradidit 1. Poſt. tex. 5. ſcribens id eſſe prius & notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus: id autem quod eſt remotius ab ipſis, eſſe poſterius & ignotius ſecundum nos. Adhibita igitur hac regula, facillimum eſt ſecundum eam diiudicare, quid ſit priùs aut poſteriùs notum ſecundum nos, & quid etiam ſit primò notum, hoc autem quo planius & apertius ſit, appoſitis nonnullis propoſitionibus explanabimus.

1. Propoſitio. Intellectus noſter priùs intelligit alias res quàm ſeipſum & ratio eſt, quia cognitio directa prior eſt quàm reflexa, ſed intellectus directè cognoſcit res alias, ſeipſum aũt non niſi reflexè, ergo &c. Hoc etiam docet Ariſt. in 3. de Anima tex. 8. ſcribens; Cum intellectus factus fuerit ſingula intelligibilia, tunc & ipſe poteſt ſeipſum intelligere.

2. Propoſitio. Res materiales ſunt priùs notæ ſecundum nos, quàm immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ. Hoc experiẽtia declarat & ratio docet, nam res immateriales ſunt remotiores a ſenſibus & nobis difficiliores ad intelligendum. B

3. Propoſitio. In rebus materialibus, ipſa cõpoſita priùs nota ſunt, quàm partes & principia eorum. quoniam hæc uel ſolùm, vel præcipuè obiiciuntur ſenſibus, idque confirmat Ariſt. 1. Phyſ. tex. 3. affirmans confuſa, ideſt compoſita, primùm nobis dilucida & manifeſta eſſe, poſteriùs autem ex his nota fieri elementa & principia eorum. cui enim non notus eſt lapis aut ferrum? propriam autem lapidis & ferri materiam atque formam, quis niſi apprimè doctus, cognoſcit.

4. Propoſitio. Accidens priùs notum eſt ſecundum nos quàm ſubſtantia: hoc egregiè probat Herueus in 3. Quolibeto quæſt. 12. & quidem per ſe clarum eſt; ſiquidem accidens eſt ſenſibile per ſe, ſubſtantia autem minimè; quin etiam ſubſtantia, vel non cognoſcitur ab intellectu, niſi per ſpeciem accidentis, vt multis viſum eſt; vel ſi cognoſcitur per propriam ſpeciem, certè poſteriùs cognoſcitur. C

5. Propoſitio. Inter accidentia, ſingulare eſt priùs notum ſecundũ nos quàm vniuerſale. Hoc non eget probatione, cum paulò ante plurimis argumentis demonſtratum atque confirmatum fuerit, ſingulare cognoſci diſtinctè & priùs, quàm vniuerſale.

6. Propoſitio. Inter ſingularia verò accidentium, illud eſt magis notum, quod eſt magis ſenſatum, huiuſmodi ferè ſunt accidentia rerum magis vniuerſalium, notiora enim ſecundum nos ſunt accidentia hominis, quàm Socratis, & animalis quàm hominis, & corporis quàm animalis: de qua re, quia ſupra latiùs dictũ eſt, nõ attinet hic plura verba facere. Itaq; probabiliter ſtatui poſſet, primum cognitum eſſe accidens vel accidentia corporis, qualia ſunt, Quantitas, Figura, Motus, Quies, Color & cæteræ qualitates ſenſibiles, nam vnũ aliquod horum determinatè conſtituere primum cognitum, fortaſſè impoſſibile eſt, aut certè perquàm difficile. Satis in præſentia ſit, ad enodandam quæſtionem de primo cognito quam nunc tractamus, demonſtraſſe, primum cognitum eſſe ſingulare accidentis concreti & maximè ſenſibilis, qualia videntur eſſe accidentia corporis. Sed opinio noſtra de primo cognito D
ita declarata & probata ſit.

Quibus rationibus oſtendant aliqui, ſingulare non conoſci per ſe ac primò ab intellectu noſtro.

CAP. XVII.

QVONIAM ad confirmandam veritatem, non ſatis eſt eam firmis rationibus communire, ſed etiam oportet; quæcunque poſſunt ei obiici atque opponi, funditus demoliri: idcirco, poſtquam multis argumentis docuimus, primò notum intellectui noſtro eſſe ſingulare, faciendum nobis eſt, vt quæ huic opinioni aduerſari & officere videntur, diligenter explicemus atque diluamus. Quidam conantur probare ſingulare non priùs cognoſci ab intellectu quàm vniuerſale, ad hunc modum.

Nouem argumenta, co-

A dunt. Primùm Ariſt. in 1. Phyſ. tex. 49. inquit, alia eſſe notiora ſecundùm rationé, & alia ſecundum ſenſum: ſecundum rationem quidem vniuerſalia, ſecundum ſenſum vero ſingularia; ergo vniuerſale eſt magis priùſque notum ſecundum rationem & intellectũ quàm ſingulare. Deinde in 5. Met. cap. de Priori ſcribit, vniuerſalia eſſe priora cognitione ſecundũ rationem, ſingularia autem ſecundum ſenſum. Poſtea in Procœmio Phyſicę, & pluribus aliis locis ait magis vniuerſalia eſſe notiora ſecundum nos: ex his autem omnibus locis Ariſt. manifeſtum eſt vniuerſale notius, & prius eſſe ſecundum intellectũ, quàm ſingulare. Amplius, omnis potentia priùs fertur in ſuum obiectum, quàm in alienum, ſed vniuerſale eſt proprium obiectum intellectus, quemadmodum ſingulare ipſius ſenſus, ergo &c. Præterea. Intellectus poſſibilis eget opera intellectus agentis ad intelligendas res, ergo maximè indigebit eo in prima cognitione; quia tunc maxime intellectus poſſibilis eſt in potentia, nudus & expers omnis præſidij: at ſi prima cognitio eius eſſet rerum ſingularium, non eſſet ei neceſſarius intellectus agens, ſi quidem munus eius non eſt aliud quàm facere res vniuerſales

B & immateriales, & vt ab eo intellectus poſſibilis intelligendi materiam accipiat. Ad hæc, ſingulare non cognoſcitur diſtinctè ab intellectu, ergo non eſt primò notum illi. Antecedens multis modis probatur; etenim Ariſt. 1. Phys. 49. & alijs locis inquit intellectũ eſſe vniuerſalium, ſenſum autem ſingularium; at ſi intellectus & vniuerſale & ſingulare cognoſceret, non rectè Ariſt. illo modo diſtinxiſſet intellectum à ſenſu. ex quo loco licet etiam hoc pacto argumentari, ſicut ſe habet intellectus ad vniuerſale, ita ſenſus ad ſingulare, ergo ſecundum permutatam proportionem, ſicut ſenſus ad vniuerſale, ita intellectus ad ſingulare, ſed ſenſus nullo modo apprehendit vniuerſale, ergo intellectus aut nullo modo, aut ſaltem non per ſe cognoſcet ſingulare. Amplius, inter obiectum & potentiam debet eſſe proportio, at inter ſingulare & intellectum non videtur eſſe legitima proportio, cum intellectus ſit immaterialis, ſingulare autem materiale: ex quo etiam fit, vt intellectus non poſſit moueri a ſingulari, nec recipere in ſe propriam ſpeciem eius, quippe cum ſit materialis; his accedit, quod Ariſt. in 3. de Anima tex. 16. ait ea, quæ habent materiam, eſſe tantùm poteſtate intelligi-

C bilia: cum igitur ſingulare ſit penitus materiale, non erit actu & per ſe intelligibile. Quid? quòd ibidem tex. 18. dicitur intellectus agens facere omnia intelligibilia; quod profecto verum nõ eſſet, ſi ſingulare eſſet per ſe intelligibile: nam cum ſingulare actu tale ſit, non fit ſingulare ab intellectu agente: ac ideo per ſe & actu eſſet intelligibile, nec fieret intelligibile ab intellectu agente, quin etiam ſine cauſſa Ariſt. eo in loco tantopere commendaret vim atque præſtantiam intellectus agentis, eiuſque neceſſitatem fruſtra perſuadere nobis contenderet; ſiquidem is ponitur neceſſarius eſſe, propterea quòd cum intellectus poſſibilis ſit in pura potentia ad intelligendum, nec poſſit recipere niſi ſpecies rerum immaterialium & vniuerſalium, intellectus agens transfert res (vt verbis vtar Auerr.) de ordine ſingularium, materialium & ſenſibilium ad ordinem vniuerſalium, immaterialium atque intelligibilium: vt ita percipi queât ab intellectu: at ſi poteſt ſingulare per ſe cognoſci ab intellectu poſſibili, quorſum opus erit intellectu agente? Hæc afferri poſſent contra ſententiam noſtram, quæ ſigillatim enodanda & diſſoluenda ſunt.

D

Soluuntur ſupradictæ rationes.

C A P. XVIII.

Sed quædam ante declaranda ſunt, ex quibus facilis exiſtet ſolutio argumentorum. Primùm igitur ſciendum eſt, animam rationalem dupliciter cõſiderari poſſe. Vno modo, vt eſt ſubſtantia quædam immaterialis, per ſe ſubſiſtens, ſimilis intelligentiarum, cuius ſumma perfectio in rerum vniuerſalium & diuinarum cognitione conſiſtit. Altero modo, vt eſt ἐντελέχεια corporis, actus materiæ, pars hominis, & naturaliter connexa atque copulata cum facultatibus ſenſitiuis; per ſe omnis ſcientiæ & cognitionis expers, omniumque rerum notitiam quaſi aucupans & acquirens per ſenſus. Ex qua diſtinctione (quam Philoponus etiã tetigit in 3. de Anima ſuper tex. 136.) perſpicuum eſt, primùm quidem, animam rationalem nec eſſe penitus immaterialem

rum qui conantur probare, ſingulare non eſſe primum cognitum nec diſtinctè cognoſci ab intellectu.

De duplici ſtatu et conſideratione animæ rationalis, uera & præclara doctrina.

rialem, nec prorſus materialem, ſed quaſi mediam & vtriuſque naturæ aliqnomodò participem, quocirca interdum poſſe operari immaterialiter, nonnunquam verò etiam materialiter. Deinde duplicem eſſe ſtatum animę rationalis; vnum in quo adhereſcens ad ſenſus, verſatur circa res corporeas, materiales, & ſenſibiles, & in his rebus, quæ ſub ſenſus cadunt, perſcrutandis, diſcernendis, atque dijudicandis occupatur; alterum verò in quo animus noſter ſeipſum colligens & excitans, vim illam immaterialem & prope diuinam cognoſcendi res vniuerſales & immateriales, quæ antea veluti ſopita erat, intendit & defigit in peruestigationem atque contemplationem rerum vniuerſalium & immaterialium; atque hac ratione omnes artes & ſcientias adipiſcitur. Horum ſtatuum, licet poſterior hic potior & nobilior ſit & dignitati animæ rationalis congruentior, tamen ille prior & ordine tēporis antiquior eſt, in eoque animus noſter multos annos ante verſatur, quàm perueniat ad hunc poſteriorē. Priorem enim ſtatum tenet, cum incipit intelligere; tunc rerum ſingularium & ſenſibilium, quæ primæ omnium ſe ſe ad intelligendum offerunt, notitias accipit, quibus excitata & illuſtrata mens noſtra, ad rerum vniuerſalium & immaterialiū cognitionē deinde prouehitur. A B

Quomodo uniuerſale dicatur ab Ariſtotele notius ſecundum rationē quàm ſingulare.

Sed iam his rebus expoſitis, fidenter aggrediamur ſolutionem argumentorum. Ad 1. vniuerſale dicitur notius ſecundum intellectum prout intellectus eſt, nam intellectui vt intellectus eſt, magis congruit cognitio vniuerſalium, quàm ſingularium, at ſecundum intellectū, vt eſt coniunctus cū ſenſibus, multò notius eſt ſingulare. Vel aliter, vniuerſale dicitur notius ſecundum intellectum, quia cognitio illius eſt perfectior, diſtinctior & certior; nam quamuis ſingulare cognoſcatur euidenter ab intellectu, quòd ſit, tamen hæc cognitio eſt imperfecta & inſtabilis, ſiquidem cum ſingulare abeſt a ſenſu, intellectus nō habet euidentem & certam cognitionem eius, ſed tantùm opinionem quandam & leuem coniecturam: vniuerſale autem non modò cognoſcitur, quòd ſit, ſed diſtinctè perfectéque comprehenditur ſecundum eſſentiam ſuam, ſecundum principia & cauſſas omnes, denique ſecundum proprias affectiones tam per definitionem, quàm per demonſtrationem, & cognitio eius per ſe conſtans & immutabilis eſt; hac igitur de cauſſa vniuerſale poteſt dici notius eſſe ſecundum intellectum; cum nihilominus tamen ſecundum nos, ſingulare ſit notius. Ad 2. Vniuerſale eſt prius ſecundum intellectū quàm ſingulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio eſt priùs & principaliùs intenta ſecundum naturam, & quatenus ſingulare non poteſt perfectè cognoſci niſi præcognito vniuerſali; at prioritate generationis & temporis, priùs notum eſt ſingulare cognitione craſſa & confuſa. Ad 3. magis vniuerſalia dicuntur ab Ariſt. eſſe notiora nobis, non quidem comparatione eorum quæ ſunt verè ſingularia, ſed ratione eorum quæ ſunt minùs vniuerſalia; quemadmodum enim nos arbitramur ſingulare eſſe priùs notum nobis quàm vniuerſale, ſic etiam exiſtimamus inter ipſa vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia, notiora eſſe ſecundum nos, quàm minus vniuerſalia, propterea quòd, vt ante diximus, illorū ſingularia & accidētia ſunt magis ſenſata quàm horum nobiſq; notiora. Ad 4. falſum eſt quod aſſumitur, vniuerſale eſſe propriū obiectum intellectus, niſi per propriū intelligāt principale, nā obiectū adæquatū intellectus, eſt omne ens; ſiue vniuerſale ſiue ſingulare. Vel aliter, licet vniuerſale ſit propriū obiectū intellectus, vt eſt intellectus, tamen ipſius intellectus prout eſt coniunctus cū ſenſibus, & verſatur in illo priori ſtatu, quem ſupra deſcripſimus, etiam ſingulare eſt obiectum. Ad 5. Quod in hoc argumento tangitur de intellectu agente, cū etiam tangatur in alia ratione, idcirco vtriuſq; ſolutio latiùs infra explicanda eſt. C D

Ad ea verò argumenta, quibus videtur oſtendi ſingulare non cognoſci diſtinctè ab intellectu, reſpondendum eſt hoc modo. Ad 1. dicitur ſenſus eſſe ſingularium, quia tantùm cognoſcit ſingulare, intellectus autem vniuerſalium, quia licet is, vt eſt coniunctus cum ſenſibus etiam percipiat ſingulare, tamen intellectus per ſe & vt intellectus eſt, non habet cognoſcere niſi vniuerſale. Vel aliter. Dicitur intellectus eſſe vniuerſalis, non quia non cognoſcat ſingulare, ſed quia cum ſenſus non aſcendat altiùs quàm ad cognitionem ſingularis, intellectus peruenit vſque ad cognitionem vniuerſalis. Quoniam igitur cognitio vniuerſalis eſt propria intellectus, propter quā antecellit facultates ſenſitiuas & ab his differt, ideo intellectus per vniuerſale, tanquam per id quod eſt ſummum & vltimum, diſtinguitur a ſenſu, etenim potentiæ diſtinguuntur, & æſtimantur per ſummum & ultimum quod præſtare poſſunt: Exempli cauſſa. Sint duæ potentiæ mouentes, A. & B. & A. habeat vim mouendi pondus vt 8. B. au-

tem

A tem vt 4. ſi quæratur, quanta ſit vis motiua ipſius A. reſpondebitur eſſe vt 8. quia poteſt mouere pondus vt 8. & hac re differre a B. quod tantùm mouere poteſt pondus vt 4. non quin A. mouere queat etiam pondus vt 4. ſicut B. ſed quia ſummum quod poteſt A, eſt vt 8. quod autem B. vt 4. idcirco per hæc dijudicantur atque diſtinguũtur. Atque hanc rem Ariſt. in 1. de Cœlo tex. 116. pulchrè declarat his verbis. *Si igitur aliquid poteſt mouere per ſtadia centum, aut leuare pondus, ſemper ad plurimum dicimus, vt talenta leuare centum, aut per ſtadia ambulare centum, quãuis & partes quæ infra ſunt poſſit, ſi & exceſſum, tanquam oporteat definiri potentiam ad finem exceſſus. Neceſſe eſt igitur id quod ſecundũ exceſſum tot poteſt, & quæ infra ſunt poſſe, vt ſi talenta centum leuare, & duo. & ſi per ſtadia centum, et per duo poſſe ambulare. Potentia autem ipſius exceſſus eſt.* Hæc Ariſt. Ad eã autem rationem quæ huic argumento ſubnectitur, ductam ex permutata proportionẽ reſpondendum eſt; talem modum argumentandi non valere in his rebus, quæ ſibi inuicem ſubordinatæ ſunt, hoc eſt quarum vna ab altera cõtinetur & includitur, ſicut priora poſteriori, & inferior a ſuperiori, id quod

Potentiæ uirtus eſtimatur ex ſummo & maximo qđ poteſt.

B dilucidè oſtendi poteſt hoc exẽplo: Sicut ſe habet homo ad non hominẽ, ſic animal ad non animal; ergò ſecundũ permutatã proportionẽ, ſicut homo ad non animal, ita animal ad non hominem; hoc tamen falſum eſt, nam homo ita ſe habet ad non animal, vt verum ſit nullũ hominem eſſe non animal; non ſic autem habet ſe animal ad non hominem; non enim eſt verum dicere, nullum animal eſſe non hominem, ſiquidem equus eſt animal, qui eſt nõ homo. non valet autem in huiuſmodi terminis modus argumentandi ſecundum permutatam proportionem, quia ſunt ſibi inuicem ſubordinati; homo enim ſubijcitur animali, & non homo non animali; cum igitur ſic etiam ſe habeant ſenſus ad intellectum, & obiectum ſenſus ad obiectum intellectus, non eſt mirum in his etiam infirmam eſſe prædictam argumentandi rationem. Senſus enim inferior & anguſtior in cognoſcendo eſt quàm intellectus, nõ ergo ſi ſenſus nõ poteſt apprehendere vniuerſale, ex eo concludi poteſt intellectũ non poſſe cognoſcere vniuerſale. Ad 2. falſum eſt inter intellectum & ſingulare non eſſe debitam proportionem, nam ſi non poteſt ſingulare cognoſci ab intellectu, hoc accidet aut quia eſt ſingu

Quando ualet Argumentatio a permutata proportione.

C lare, aut quia eſt materiale, non quia ſingulare; ſic enim nullum ſingulare cognoſci poſſet, quare nec Deus. Nec quia materiale, quod patet tripliciter, primùm quia ſic nec vniuerſale poſſet cognoſci, quippe cum ſit etiam materiale vt homo & animal & materia prima: Deinde quia licet intellectus per ſe & vt intellectus eſt ſit immaterialis, tamen vt eſt forma corporis eſt quodammodo materialis, & prout coniunctus cum ſenſibus verſatur in illo priori ſtatu, quem ante diximus; eſt quoque materialis quodammodo in operando, & ſic habet ſimilitudinem & proportionem cum ſingulari. Poſtremò cum perſpicuũ ſit & in confeſſo apud omnes, ſingulare aliquo pacto cognoſci ab intellectu, & quidem diſtinctè, vt ante docuimus, eadem planè difficultas vrget & premit aduerſarios; quo pacto id quod eſt materiale cognoſcatur ab eo, quod eſt immateriale. Nec poſſum ſatis mirari eorum qui contra ſentiunt, opinationem; quippe qui cum velint vnam tantummodo eſſe animam rationalem in homine (id quod nobis etiam, quia veriſſimum eſt, maximè probatur) in cuius ſubſtantia quæ eſt immaterialis & indiuiſibilis, vel immediatè vel mediatè fundentur, atque inhęreant omnes po

Non eſt contra naturam & conditionem intellectus noſtri, ut is cognoſcat res ſingulares.

D tentię eius, ſiue immateriales vt intellectus & voluntas, ſiue materiales vt omnes potentiæ ſenſitiuæ ac vegetatiuæ; cum inquam hoc teneant & profiteantur, tamen pro abſurdo habeant conceptum ſeu ſpeciem ſingularis poſſe recipi in intellectu. Ad 3. Quod habet materiã, cuiuſmodi eſt ſingulare, poteſt dici partim eſſe intelligibile, partim non; ſumendo enim intelligibile pro eo quod eſt propriũ obiectũ intellectus & nullo modo percipitur a ſenſu, & refertur ad intellectum, prout intellectus eſt, ſic res materiales & ſingulares ſecundũ Ariſt. non ſunt actu intelligibiles; at ſumendo intelligibile pro eo quod eſt per ſe primò quidem ſenſibile, ſecundariò autem & aliqua ex parte etiam percipitur ab intellectu, non vt intellectus eſt, ſed prout eſt coniunctus ſenſibus, ſic & verum eſt, & a nobis aſſeritur ſingulare eſſe intelligibile. Ad 4. Intellectus agens dicitur facere omnia intelligibilia, non ſimpliciter & abſolutè, ſed ea tantùm quæ ſunt propriè & verè intelligibilia, quales ſunt res vniuerſales. Quamquam nonnulli putant, in quibus eſt Burlæus, eo loco quem ante citaui, intellectum agentem neceſſarium eſſe duplici nomine, tum vt efficiat res propriè & perfectè intelligibiles; hoc eſt vniuerſales, atque hoc eſt principale munus eius, tum etiam vt ea quæ ſunt per

ſe

Quomodo in intellectus agēs ſecundū Burleum ſit neceſſarius non modò reſpectu uniuerſalium, ſed etiā ſingularium.

Secundum Gregoriū Ariminenſem & Burleum ſingulare directè, uniuerſale autem, non niſi reflexè ab intellectu noſtro cognoſcitur.

ſe materialia & ſingularia illuminet & reddat apta vt ſi non perfectè, ſaltē aliquo pacto ſint intelligibilia, & moueāt intellectū: negant enim res ſingulares ſine lumine & beneficio intellectus agentis habere poſſe vllam vim mouendi intellectū poſſibilem. Sed licet hæc opinio non probetur nobis, tamen eam impunè nunc abire ſinamus. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem aduerſari nobis, quippe qui in 3. de Anima tex. 9. ſcribit, res materiales & ſingulares cognoſci ab intellectu reflexè, vniuerſales verò & immateriales directè: quid autem aliud eſt reflexè cognoſci, quàm non diſtinctè & non per ſe cognoſci? Verùm hoc ſoluitur, nam reflexè cognoſci non eſt indiſtinctè cognoſci, ſed cognoſci ab intellectu, non prout intellectus eſt in ſe manens, ſed prout eſt conuerſus, demiſsus & quaſi inflexus ad ſenſum. Nec verò latet me, Gregorium Ariminenſem & Burlæum, in his locis quæ ſupra in medium protuli, multò ſecus interpretari hunc locū Ariſt. quàm explanare ſolent cæteri expoſitores; aiunt enim Ariſt. eo loco docere velle res ſingulares directè cognoſci ab intellectu, vniuerſales autem reflexè; nam cum intellectus poſſibilis conuertit ſe ad ſenſus, vt ab his accipiat materiam intelligendi, primò & directè incurrit in ipſa phantaſmata, quæ ſunt ſingularia & rerum ſingularium ſimulachra, non autem in vniuerſalia, quippe cum ibi non ſint expreſsa, ſed tantùm poteſtate inuoluta in ipſis ſingularibus lateant; ſed poſtea reflectens ſe ad conſiderationem & comparationem ſingularium, quæ ante ſeorſim cognouerat per phantaſmata, & intuens ſimilitudinem & conuenientiam eorum inter ſe, ex illis elicit notionem vniuerſalis, atque hoc pacto quaſi per quandam reflexionem & facit & cognoſcit vniuerſale. B

Obſerua diligenter doctrinam hanc de neceſſitate intellectus agētis.

Quomodo autem qui faciunt primò cognitum ſingulare, tueri queant neceſſitatem intellectus agentis, quem Ariſtoteles introduxit & deinde omnes fermè Peripatetici admiſerunt atque defenderunt, paucis eſt in præſentia à nobis explicandum. Tametſi ponatur non modò ſingulare cognoſci à noſtro intellectu, ſed etiam priùs cognoſci quàm vniuerſale, nihilominus tamen intellectum agentem neceſſarium eſſe homini ad intelligendum, hac vna & breui ratione oſtendi poteſt. Intellectus humanus eò differt & præſtat ſenſibus, quòd ſenſus quicquid percipit, id omne actu eſt in rebus, nec rem vllam accipit, quæ non ſit actu in rebus, & quam neceſse ſit fingi & informari ab animo. Etenim quicquid ſentitur (Ariſtoteles ait prioris libri Poſteriorum Analyticorum tex. 43.) id neceſse eſt, hoc aliquid eſse & alicubi & nunc, quod autem eiuſmodi eſt, id actu eſse in rebus, nec ab animo noſtro fingi, manifeſtum eſt: ex quo Ariſtoteles concludit, vniuerſale, quod eſt vbique & ſemper, ſentiri non poſse. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem extremis propè verbis ſecundi libri Poſteriorum & perſpicuè & affirmatè docere, licet quod ſentitur ſit ſingulare, ſenſum tamen eſse ipſius vniuerſalis: cum autem vniuerſale non ſit actu in rebus, conſequens eſt, aliquid ſub ſenſus cadere, quod non eſt actu in rebus. Verùm hoc facilè ſoluitur: Actio ſentiendi ea re differt à potentia ſenſitiua, quòd ſenſatio eſt vnius determinati ſingularis: cernitur hoc coloratum, auditur hic ſonus, nec poteſt indifferenter actu ſentiri vel cerni quodlibet coloratum; At potentia ſenſitiua vt viſus, ex ſe non eſt determinata ad hoc vel illud coloratum, ſed pro obiecto adæquato reſpicit quodlibet coloratum; quoniam igitur actus ſentiendi ſemper eſt determinatus ad vnum aliquod ſingulare, potentia verò ſenſitiua ex ſe indeterminata eſt ad quodlibet ſingulare contentum ſub obiecto ſuo adæquato: idcirco Ariſtoteles dixit, ſentiri quidem ſingulare, ſenſum autem eſse ipſius vniuerſalis. verum igitur eſt quod demonſtrandum ſuſcepimus, nihil percipi à ſenſu quod non ſit actu in rebus, vel quod neceſse ſit de nouo ab animo fingi & informari. Ex quo licet intelligere, quamuis ſenſus & dici queat, & verè ſit Agens reſpectu ſenſationis quā efficit (Senſationē namque, tū quia eſt actio vitalis ſeu viuentis, tùm quia eſt actio immanens, neceſse eſt produci à ſenſu, à quo recipitur) non eſse tamen neceſsarium ponere ſenſum aliquem agentem reſpectu obiecti ſenſibilis, vt nimirum vel ſpecies ſenſibiles effingat, vel de nouo formet aliquod ſenſibile, quod non eſt actu in rebus; omne enim ſenſibile, cum ſit hoc aliquid & alicubi & nunc, actu eſt in rebus & per ſe ſufficiens eſt ad mouendum ſenſum. Nō ſic eſt in intellectu: Intellectus enim humanus non modò ſingulare, ſed etiam vniuerſale cognoſcit; quinimo vniuerſale eſt præcipuum ac principale intellectus noſtri obiectum. Vniuerſale autem (vt Ariſtoteles ait 8. tex. primi libri de Anima) aut nihil eſt aut poſterius eſt, reuera enim nihil eſt ante ſingularia, vel in ſingularibus actu exiſtens ante omnem animæ operationem, ſed poſterius eſt, vtpotè

ex ipſis

A vapore ex ipſis ſingularibus, vi & functione animi elicitum & effictum. Cum igitur præcipuũ intelligibile ſit vniuerſale, nec id actu ſit in rebus, ſed ab animo noſtro formari debeat, quis non videt neceſſariam eſſe in animo noſtro vim quandam & facultatem effectricem vniuerſalium, quæ intellectus agens appellatur? nihil autem ad id quod nunc agimus refert, ſiue intellectus agens re differat ab intellectu poſſibili, ſiue eadem re ſit poteſtas animi, ratione tantùm & munere differens: Et ſiue intellectus agens efficiat vniuerſale per abſtractionem à ſingularibus, vel per ſingularium inter ſe comparationem: quibus de rebus in libris quos de Anima iuuante Deo æditurí ſumus, tempeſtiuè lateque diſputabitur. Manifeſtum igitur eſt, eos qui cenſent ſingulare cognoſci ab intellectu, perbellè tueri neceſſitatem, vim, & dignitatem intel-
B lectus agentis. Atque his expoſitis, huic Tertio libro finis imponatur.

FINIS LIBRI TERTII.

 A

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS, EORVMQVE VARIIS, CIRCA RERVM NATVRALIVM PRINCIPIA, OPINIONIBVS

LIBER QVARTVS. B

QVAE viam munire poterant & aditum patefacere ad faciliorem intelligentiam explanationemque earũ rerum quas hoc opere docere volumus, ea ferè ſuperioribus libris complexi ſumus. Quamobrẽ ſequitur vt ad id, quod eſt principalis materia huius operis, tractandum aggredientes, de communibus omnium penè rerum naturalium principiis & affectionibus agamus. Sed quia uis & ſcientia naturalium affectionum, tota proficiſcitur ac pendet ex principiis earum antè cognitis & perceptis, de his priori loco dicendum erit. Sex igitur, qui proximè ſequuntur libri, in explicandis generalibus principiis & cauſſis rerum naturalium C conſumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati ſumus fore lectoribus iucundiſſimum atque vtiliſſimum, ſi priuſquàm veram & Ariſtotelicam naturalium principiorum doctrinam tradamus, omnes propemodum opiniones, quæ de principiis rerum naturalium apud veteres philoſophos olim floruerunt, commemorantes & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi poteſt, quantas multarum & diſcrepantium inter ſe opinionum diligens enarratio atque diiudicatio, vtilitates habeat, quãtumque præbeat adiumenti ad peruestigandam, reperiendam, tuendamque veritatem. Quæ res, licet per ſe manifeſta ſit, libet tamen eam hoc loco nonnullis teſtimoniis Ariſtotelis illuſtrare.

Quàm ſit utilis conſideratio uariarum opinionum. D

CAP. I.

Septem utilitates, quę ex diligenti uariarum opinionum tractatione, percipiuntur.

PRIMVM igitur docet Ariſt. 1. lib. Topicorum, habere cognitas & notatas complures ſententias & rationes illuſtrium Philoſophorum, ſuppeditare magnam uim & copiam ad diſſerendum probabiliter de omni re propoſita: ſiquidem hoc ducitur probabile, quod videtur aut omnibus ſapientibus, aut multis, aut etiam vni, ſi modo is præcellens fuerit. Deinde multitudo & uarietas opinionum quæ in re quapiam nerſantur, faciunt nos dubitare & animaduertere difficultates quæ in ea re latent: nam ut eſt in 1. de cœlo tex. 100. *Contrariorum demonſtrationes, dubitationes ſunt de contrariſs.* Quid antem utilitatis ſit ſcire bene dubitare, & perſpectas habere difficultates, quibus id quod diſputatur implicatum atque inuolutum eſt, pulchrè declarat Ariſt. initio 3. lib. Metaph. his uerbis: *Eſt autem operæpretium aliquid facultatis habere uolentibus, bene dubitare: Nam poſterior facultas, ſolutio eorum eſt quæ antè dubitata*

A *bitata fuerunt: illi enim qui quærunt, niſi primò dubitent, ſimiles illis ſunt qui quonam ire oporteat ignorant, & adhuc neque utrum inuenerint quod quæritur an non, cognoſcere poſſunt: Finis etenim his quidem non eſt manifeſtus, illi autem qui antea dubitauerit, pateſcit.* Poſtea, diligenter enarratis opinionibus aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum eſt, & ſequendum: quid item fugiendum & reiiciendum ſit: id quod Ariſt. indicat in 1. lib. de Anima tex. 19. *Oportet* inquit, *percurrere opiniones priorum, qui de anima aliquid enuntiauerunt, ut bene quidem dicta accipiamus, ſi quid autem eſt non bene, hoc euitemus.* In 13. lib. Metaphyſicæ ſimile habet; *quæ ab alijs dicuntur,* ait, *primò ſpeculandum eſt, ut tum ſi quid non rectè dicant, non ſimus eiſdem conſcij, tum ſi quid nobis & illis commune decretum eſt, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus, ſufficiens enim erit, ſi quis quædam meliùs dicat, quædam non deteriùs.* Præterea, Philoſophi eſt, veras opiniones a falſis internoſcere & ſecernere, has cõdemnare, illas approbare: hoc autem rectè facere non poteſt, niſi utraſque bene perſpectas explicataſque habeat, nam ut eſt apud Ariſt. 1. lib. Ethic. unuſquiſque rectè iudicat ea quæ
B nouit, atque eorum bonus iudex eſt: ſi quidem, ut dicitur 3. Metaph. tex. 1. meliùs ſe habere neceſſe eſt illum ad iudicandum, qui tanquàm aduerſarios, omnes utrinque rationes oppoſitas audit. quare ne quemquàm abſentem, aut indicta cauſſa uideamur condemnare, eorum ſententias atque rationes in medium producere ac enarrare oportet. Quod Ariſt. elegantiſſimis uerbis oſtendit in 1. de cœlo tex. 101. ita ſcribens: *Narratis opinionibus aliorum, magis utique credibilia erunt dicenda, ijs, qui ante audierint dubitatorum ſermonum iuſtificationes, nam uideri indicta cauſſa condemnare, minùs utique nobis inerit, etenim oportet eos arbitros eſſe non aduerſarios, qui ueritatem ſunt iudicaturi ſufficienter.* Poſtremò, ex tractatione atque refutatione aliarum opinionum firmior atque illuſtrior ſententiæ noſtræ ueritas exiſtit. Non enim ueritas ſatis munita & tuta eſſe, aut lucẽ ſuam oſtendere poteſt, niſi priùs dubitationum tenebris diſcuſſis & aduerſariis opinionibus reiectis atque profligatis. Porrò, commemorandis aliorum ſententiis, non ſolum id conſequimur ut redarguamus eas quæ falſæ ſunt, verùm etiam ut aperiamus cauſſas cur illæ ſint falſæ, & cur ſi falſæ ſunt, ueræ ta-

Præclara Ariſtotelis ſententia, omnibus ſapientię ſtudioſis diligenter animaduertenda.

C men multis magniſque Philoſophis viſæ fuerint. Quæ res quantum ualeat ad confirmationem ueritatis præclarè oſtendit Ariſt. 7. lib. Ethicorum cap. vltimo hoc modo ſcribens: *non tantùm opus eſt ut uerum dicamus, ſed etiam oportet ut falſi cauſſam explicemus: hoc enim ad fidem faciendam conducit; nam cum rationi conſentanea uiſa fuerit cauſſa, cur uerum appareat eſſe quod uerum non eſt, facit ut uero magis fidem adhibeamus.* His accedit, quòd ex comparatione noſtræ ſententiæ cum aliorum opinionibus, clariùs apparet quantò probabilior & ueriſimilior ſit noſtra ſentẽtia; ſecũdum illud quod uulgò dici ſolet, oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcere: hoc eſt clariùs diſcerni ac dignoſci. Nos igitur propoſitis tot tantiſque utilitatibus, fidenter aggrediamur (opus ſanè arduũ, à paucis ſuſceptum, à nullo elaboratum, deſideratum à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorum de principiis rerum naturalium: eaſque uel ex illorum libris qui adhuc extant, uel ex ſcriptis aliorum qui eas memoriæ prodiderunt, perſpicuè ac diligenter exponamus.

D

De uariis ſectis Philoſophorum.

CAP. II.

ENARRATVRIS opiniones veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium; paulò altiùs repetendum eſt, & nonnihil dicendum de variis eorum ſectis, quæ olim præcipuè floruerunt, tum quò meliùs intelligatur ea quæ hoc loco docere uolumus, tum etiam ut aliquam lucẽ afferamus quàmplurimis locis Ariſtotelis in quibus priſca Philoſophorum decreta, nimis preſsè & obſcurè perſtringit. Itaque uarietatem & progreſſionem omnium ferè ſectarũ, quaſi in tabella quadam adumbratam, omnibus inſpiciendam proponemus.

Sciendum igitur eſt duas fuiſſe principes Philoſophorum ſectas, e quibus reliquæ propagatæ ac proſeminatæ ſunt; vnam Ionicam, alteram Italicam; vtramque ex locis in quibus floruerunt, nominatam: id quod facilè colligi poteſt ex iis, quæ ſcribit Ariſt. 1. Metaph. Au-

 guſtinus

guſtinus 8.de Ciu. Dei & Laertins in prooemio ſui operis. .Tertia verò ſecta, quæ a Clemen A
te 1. Strom. Euſebio 10.lib. de præparat. Euangel. & Theodoreto 1 lib. de curatione Græ-
canicarum affectionum dicitur Eleanica, ab aliis ſubiicitur Italicæ ſub Thelauge filio Pytha-
goræ. Ionicæ autem ſectæ princeps fuit Thales Mileſius, cui ſucceſſit Anaximander, quem
ſubſequutus eſt Anaximenes, cuius auditor fuit Anaxagoras; Anaxagorã autem andinit Ar-
chelaus, qui primus memoratur ex Ionia Athenas Philoſophiam tranſtuliſſe: hic magiſter
fuit Socratis, qui relicto ſtudio Phyſiologiæ tanquàm magis curioſo quàm neceſſario vel
vtili ad priuatam ciuilemque vitam informandam & ad beatitudinem cognoſcendam atq;
comparandam, ſe totum dedit ad tractandam & explicandam Philoſophiam moralem. So-
cratis porrò multi fuerunt auditores, ſed in primis nobiles Ariſtippus auctor ſectæ Cyre-
naicæ, Anthiſtenes Cynicæ; Plato Academicæ; & Xenophon magis ſtudioſus vitæ militaris
& hiſtoricæ ac politicæ facultatis, quàm theoricæ Philoſophiæ. Poſt Platonem autem Phi-
loſophia in quatuor celebres diſciplinas & ſectas diuiſa eſt, Academicam, Peripateticam,
Stoicam, Epicuream. Academicæ, quæ a loco nomen accepit, princeps fuit Plato, cui ſuc- B
ceſſerunt Speuſippus ſororis filius, Xenocrates, Polemon, Crantor & Crates. Atque hi ad
veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediã Academiã (ſi Laertio creditur) inſtituit Arceſilas; Lacydes Nouã innenit. Euſebius
lib. 14. de Præparat. Euang cap. 2. teſtimonio Numenii Pythagorici confirmat tertiã quandã
Academiã a Carneade fuiſſe excitatã. Cicero duas Academias, Veterẽ & Nouam agnoſcit:
Mediã, ceu tertiã quandã & a Noua diuerſam, nuſquã, quod ego ſciã, nominat. Quanquàm
is, lib. 2. Academicarũ quæſtionum, Carneadẽ nonnihil ab Arceſila diſcrepaſſe, non obſcurè
ſignificat. Cum enim hæc quatuor eſſent Arceſilæ decreta: vnũ, Nihil poſſe cõprehendi: Al-
terũ, Sapiẽtem nulli rei vnquã aſſenſurũ: tertium, Omnia eſſe æqualiter incerta, obſcura, in-
cognita & improbabilia: Quartum, Sapientem nihil probaturũ nihilq; opinaturũ: Ex his,
Carneades priora duo probabat, placebat enim ei, nihil poſſe comprehendi, & ſapientem
nulli rei tanquam perceptæ atque planè cognitæ aſſenſurum: in duobus autẽ poſterioribus,
Arceſilæ diſſentiebat: inter omnino enim incertum & omnino comprehenſum, medium C
ponebat ipſum probabile & id quod eſſet ſimillimum & proximum vero: atque hoc pro-
baturum & opinaturum, & ſequuturum ſapientem tam in agendo quàm in diſſerendo: ita
tamen, vt ſe non ſcire, ſed opinari, non verum comprehẽdere, ſed veri ſimilitudinem ſequi,
& intelligat ipſe, & ſimpliciter apertèque profiteatur. Hanc ego doctrinam, cum media ſit
inter veteris Academiæ diſciplinam & Arceſilæ ſententiam, veriùs Academiam Mediam,
quam illam Arceſilæ appellari poſſe cenſeo. Sed qui diſciplinam Arceſilæ Mediam Acade-
miam nuncuparunt; non tam ſpectarunt rationem doctrinæ, quàm ordinem temporis quo
Arceſilas medius fuit inter veteres Academicos & inter Lacydem atque Carneadem: illis po-
ſterior, his antem prior. Porrò Carneadis ſententiam & doctrinam multis locis Cicero tam
ſtudioſè amplectitur, tamque pugnaciter defenſitat, vt eam ſibi præter cæteras placuiſſe,
ſatis apertè declaret. Eam tamen & Lucullus apud Ciceronem libro 2. Academicarũ quæ-
ſtionum, & D. Auguſtinus tribus libris quos contra Academicos ſcripſit, acerrimè oppu-
gnarunt. Numenius Pythagoricus de horum Academicorum varietate, inconſtantia & diſ- D
ſenſione librum ſcripſit elegantiſſimum, cuius etiam nunc apud Euſebium libro 14. de
præparat. Euangel. nonnulla extant veſtigia. Sed omiſſis Academicis ad Peripateticos ve-
niamus.

Diſſenſio inter Arceſilam & Carneadẽ

Carneadis ſententia ueriùs quàm Arceſilę, ad Mediam Academiam pertinet.

Secta Peripatetica.

Ariſtoteles quamuis diſcipulus fuerit Platonis, tamen ſecedens in Lyceum, diuerſam in-
ſtituit ſectam, quæ, quòd is obambulans, auditores ſuos docere ſoleret, Peripatetica dicta
eſt. In hac, poſt Ariſtotelem illuſtres fuerunt, Teophraſtus Ariſtotelis diſcipulus & in ſcho-
la ſucceſſor. Teophraſtum audiuit Eudemus, qui (vt Simplicius ait 1. libro Phyſicorum ſu-
per textum. 30. & libro 6. ſuper textum, 51.) in omnibus ſequutus eſt Ariſtotelem, eiuſque
decreta & ſententias, omnium eius interpretũ optimè cognitas & perſpectas habuit. Theo-
phraſti auditor fuit Strato Lampſacenus, cognomento Phyſicus; quamquam hunc, quòd
multa à magiſtris ſuis benè cõſtituta, loco mouerit atque deturbauerit, Cicero negat germa-
nũ fuiſſe Peripateticũ. His adnumerare oportet Lyconem, Critolaum, Diodorum, Deme-
trium Phalereum, Dicæarchum, Hieronymum, Cratippum. Euſebius quoque lib. 9. cap. 3.

de

A de Præparat. Euang. nominat quendam Clearchum Peripateticum. Hæc diſciplina poſtea
iacuit ſine cultu & honore, vel iniuria temporum vel hominum indiligentia, eamqœ longo
poſt interuallo excitauit & illuſtrauit Alexander Aphrodiſeus, qui explanandis omnibus po-
ne libris Ariſtotelis id conſecutus fuit; vt nemo ſuo tempore ac etiam multò pôſt, auctore
Auerr. 3. de anima com. 14. haberetur Philoſophus & Ariſtotelicus; qui non eſſet Alexan-
dræus. Nã Porphyrius, Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themiſtius, aut magis
fuerunt Platonici quàm Ariſtotelici, aut certè vtriuſque ſectæ ſtudioſi, vtramq; conciliare at-
que permiſcere ſtuduerunt. Auerroes autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D.
Thomas digniſſimi ſunt, qui in Lyceum aſcripti, in primis Peripateticis numerentur. reli-
quos autem propemodum infinitos, qui poſtea Peripatetici videri voluerunt, quia vel mi-
nuti & obſcuri ſunt ſi cõferantur cũ ſuperioribus, vel quia ſolo nomine Peripatetici ſunt, re
ipſa autem minimè, hoc loco prætereundos eſſe duximus. Sed quantum Ariſtotelis diſcipli-
na cæteris omnibus præſtet, vel hoc vnum indicio & argumento eſſe poteſt, quòd poſthabi
B tis & pene deletis alijs, hæc vna iamdiu vigeat apud omnes & maximè colatur a Chriſtianis:
licet Euſebius in lib. de Præparat. Euang. & D. Aug. l. 8. de Ciu. Dei, affirment doctrinã Pla-
tonicam reliquis omnibus diſciplinis, & veritati & Religioni Chriſtianæ lõgè propiorẽ eſſe.

Stoicæ diſciplinæ princeps fuit Zeno Cittycus, auditor Cratis Thebani, quamquã is dici- *Secta Stoica.*
tur etiam operam dediſſe Xenocrati & Polemoni. Præfuit ſcholæ duos & viginti annos; poſt
quem numerãtur illuſtres Stoici, Cleantes, Chryſippus, Diogenes Babilonius, Antipater,
Panætius, Poſſidonius. Vide Ciceronem in proœmio lib. de Diuinat. in cuius operis primo
libro. Boëtum quendam appellat Stoicũ. His quoque annumerari poteſt Seneca & Epicte-
tus, cuius extat pulcherrimum Enchiridion Simplicii cõmentarijs illuſtratum. Epicuros au- *Secta Epicu-*
ctor ſectæ Epicuræ, ſecundum Gellium æqualis fuit Zenonis Cyttici. in phyſicis qoidem fe- *rea.*
rè Democritum ſequutus eſt; in his autem, quæ ad ſummũ bonum pertinent, ab Ariſtippo
Cyrenaico & Eudoxo (cuius de ſummo bono ſententiam Ariſt. commemorat 10. lib. Ethi-
corum) aliquantùlum quidem, ſed non multùm abhorret. Huius præcipui ſectatores fue-
C runt, Metrodorus, Hermacus & Zeno; quem Philo, vt eſt apud Ciceronem in 1. de natura
Deorum Coryphæum Epicureorum ſolebat appellare. ad quorum ſocietatem non video
cur non ſit aggregandus Lucretius, vir Romano genere clarus, & in hac diſciplina valde pro
batus & nobilis; quippe qui totam Epicuri Phyſiologiam latinis verſibus diligẽter expoſuit.
Hæc de Phyloſophia Ionica, nunc de Italica dicendum eſt.

Pythagoras Samius venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo: tantaque cum diſcipli-
na & auctoritate tenuit magnam illam Græciam, multaq; ſecula ſit viguit Pythagoreorum *Secta Pytha-*
nomen, vt nulli alij docti viderentur; cuius ſapiẽtiæ præiudicata opinio tantum valuit apud *gorica.*
eius auditores, vt cum quid affirmarent, ſi quæreretur ex ipſis cur ita eſſet? nihil aliud reſpõ
derent, quàm ipſe dixit; ipſe autem erat Pythagoras. Præceptor eius fuit Pherecydes Syrus,
qui & primus Philoſophorum, quod literis extet, dixit animos hominum immortales eſſe,
& non fabuloſè more antiquorum (vt Ariſt. docet 14. Metaphyſicæ cap. 6.) ſed grauiter &
ſeriò philoſophari cœpit; quem apud ſapientes ſui temporis magni nominis & auctorita-
D tis fuiſſe, perſpicuum eſt ex Thaletis vita, quæ eſt apud Laërtium. Pythagoras igitur auctor
fuit eius Philoſophiæ quæ dicta eſt Italica, propterea quòd eam docuit in Italia, maximè ve-
rò Crotone, magna frequentia & nobilitate diſcipulorum. Sectatores eius memorantur,
Theano uxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharmus, Archytas Tarentinus, Alcmæo
Crotoniates (quem Ariſt. 1. Metaphyſicæ cap. 3. confirmat fuiſſe tempore Pythagoræ iam
ſenioris) Hyppaſus Metapontinus & Philolaus. In ſecta autem Eleatica (quam initio dixi- *Secta Eleati-*
mus a multis ſubijci & ſubnecti diſciplinæ Italicæ) hi ferè numerantur, Xenophanes, Par- *ca.*
menides, Meliſſus, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, quo tẽpore fuit etiam Hippocra-
tes Medicorum princeps, & Heraclitus. De variis igitur ſectis Philoſophorum pro eo, ac vi-
ſum eſt inſtituto noſtro conſentaneum, eſt ut opinor, dictum ſatis. Sua porrò cuiuſque ſectæ
dogmata plenè cognoſci poſſunt, ex ijs quæ de ſectarum principibus Laërtius, & alij memo
riæ prodiderunt. Quamquam Platonis doctrinam breuiter & diſtinctè vno libello comple-
xus eſt Alcinous: Epicuri autem Phyſiologiam (quæ tota etiam pene Democriti eſt) Lucre
tius, vt ſupra diximus, eleganti & copioſo poëmate ſubtiliter explicauit.

P 2 Neque

Philoſophiā prius floruiſſe apud Barbaros quàm apud Gręcos

Neque vero apud Gręcos ſolùm Philoſophia viguit, ſed etiam apud Barbaros, atque adeo multo priùs & puriùs: quod indicat Plato multis locis, vt initio Timæi, in Cratylo, in conuiuio & in Epimenide: & item Ariſt. in 1. Metaph. loquens de Aegyptijs. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato ſtudio ac ſpe addiſcendi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquaſque terras peragrarunt. Quin etiam Ariſtotelem multa didiciſſe a quodā Iudęo & a Theophraſto magnopere laudatam eſſe Philoſophia Hebræorum, Euſebius confirmat libro 9. de Præparat. Euang. cap. 1. & 3. teſtimonio Prophyrij, & Clearchi Peripatetici; id quod Euſebius accepiſſe videtur ex Ioſepho, libro primo aduerſus Apionem. Illos etiā, quos tanquam ſapientes venerata eſt antiquitas, non Gręcos, ſed magnam partem Barbaros fuiſſe conſtat. Etenim Orpheus, Thrax fuit; Thales, Phœnix; Mercurius, Aegyptius; Zoroaſtes, Perſa; Athlas, Lybicus, ſeu Phryx; Anacharſis, Scyta; Pherecydes, Syrus: Deinde apud Hiſpanos, olim magiſtratus gerebant viri ſapientia clari, differentes de natura, Deo & moribus. Apud Gallos ſapientes habebātur Druidæ: Apud Aegyptios, Sacerdotes; Apud Babylonios, Caldæi; Apud Perſas, Magi; Apud Indos, Gymnoſophiſtæ; Apud Hebræos, Prophetæ. **B** Quinimo cunctarum pene artium, & ſcientiarnm originem, & inuentionem multi antiquitatis ſcientiſſimi, & maximæ auctoritatis viri referūt ad barbaros, & imprimis ad Hebræos; cuius rei nō parua nec obſcura extant in ſacris literis argumenta. Verùm hac de re copioſiſſimè ſcripſerunt, Ioſephus duobus libris contra Apionem, Iuſtinus Martyr in ſermone Exhortatorio ad Gentes, Clemēs 1. lib. Stromatū, Euſebius lib. 9. & 10. de præparat. Euang. Cyrillus 1. lib. contra Iulianum, Theodoretus in lib. de Græcanicis affectionibus. licet Diodorus Siculus 1. lib. cap. 1. putet Græcis non eſſe Barbaros antiquiores, & Epicurus, vt in alijs, ſic in hoc etiam delirans dixerit, neminem niſi Græcum, idoneum eſſe ad philoſophādum. De Latinis antem nihil dicendum eſt, quippe cum Philoſophiam a Græcis acceperint, eorumque ſectas alij alias ſecuti fuerint.

Illud etiā his quæ dicta ſunt adiungi poteſt, Philoſophorū ſectas nomen ſumpſiſſe vel ab eo qui inſtituit, vt Pythagorici, dicti ſunt a Pythagora; vel a patria illius, vt Cyrenaici, a Cyrene quæ fuit patria Ariſtippi; vel a loco vbi philoſophabantur, vt Academici, & Stoici; vel ab **C** actione aliqua, vt deambulatione, vnde Peripatetici nomen inuenerunt; vel a genere vitæ, vt Cynici; vel ab electione & iudicio in philoſophando, vt Ephectici vel Sceptici, qui auctore Pirrhone nullū eſſe certū iudicium rerū affirmabāt. Quoniā verò multi in vna potiſſimùm Philoſophiæ parte fuerunt occupati, hinc alij dicti ſunt Phyſici, vt ferè qui ante Socratem; alij Ethici vt ipſe Socrates; alij Dialetici, vt Megarenſes. Ex Priſcis item Philoſophis, quidam nihil in ſcriptis reliquerunt, vt Socrates. licet D. Aguſt. 1. libro de conſenſu Euang. c. 7. affirmet Socratem impulſu dæmonis, quē ſibi ipſe familiarem eſſe iactabat, ſcripſiſſe fabnlas Æſopi. alij vnum tantum opus, vt Parmenides, & Anaxagoras; alij multos libros, vt Plato & Ariſtoteles. Sed quia de ſectis philoſophorum dictum fuit; de tempore quo quiſque eorum vixit ac floruit, etiam dicamus: eſt enim tractatio hæc, nec inſtituto noſtro aliena, & ſcitu digniſſima, certè ſtudioſis philoſophiæ non minùs vtilis quàm iucunda.

Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis: ſed priùs agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorū Philoſophorum tempora, mirificè confert. **D**

C A P. III.

QVo tempore vixerint ac floruerint nonnulli ex ijs Philoſophis, quos paulò antè memorauimus; nempe qui in ſinguli ſectis ſapientiæ nomine ac fama cęteris antecelluerunt, deinceps oſtendamus. verùm quoniam in deſcriptione & expoſitione horum temporum, non alia vtemur chronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadū nititur, quòd ea ſit omniū maximè certa & explorata, & ab antiquis ſcriptoribus Gręcis iuxta & Latinis probata & vſurpata; neceſſarium eſſe duximus, quo meliùs intelligantur quæ dicere volumus, pauca quędam de ratione Olympiadum prædocere.

Nomen

A Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui ſacri Ioui Olympico, in Elide,
maximo totius Græciæ concurſu, quinto quoque anno fiebant: ſpacium enim eorum qua-
tuor annorum, qui inter vnam celebrationem ludorum Olympicorum incluſiuè, & alteram
celebrationem proximè conſequentem excluſiuè, interiecti ſunt, Olympiadem appellarunt.
Et quia id temporis ſpacium quadriennium continens, erat tum maximè certum, fixum &
immutabile, tum etiam notiſſimum omnibus, non Græcis modo ſed quibusuis etiam Bar-
baris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad omnes pene regiones per-
uagatam, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco hyſtoriographi & chronographi ra-
tionem & vſum Olympiadum ad conſtitutionem Chronographiæ, & ad notationem diſtin-
ctionemq; temporum, meritò adhibuerunt. Sed quamquam nomen Olympiadũ ex Olym-
picis ludis ſumptum eſt, non idem tamen vtriuſque rei initium fuit: ludos namque Olym-
picos multo priores & antiquiores fuiſſe quàm Olympiades, norunt quicumq; memoriam
antiquitatis vel leuiſſimè tenent. Legimus enim ludos Olympicos etiam ante bellum Tro-
B ianum, magna celebritate fieri ſolitos: vſum autem Olympiadum, non ante quadringentos
annos, poſt excidium Troiæ tranſactos, cœpiſſe conſtat. Verùm quo tempore primùm in-
ſtituti ſint ludi Olympici, quisue primus eorum auctor & inuẽtor fuerit, non idem ſentiunt
& ſcribunt omnes.

Vnde ſumptum ſit nomen Olympiadis.

Ludi Olympici multo antiquiores Olympiadibus.

A'quo inſtituti ſunt ludi Olympici uarię opiniones.

Velleius Paterculus priore libro ſuæ Hiſtoriæ, certamen Ludicrum Olympiorum ad cor-
poris animiq; virtutem excitandam efficaciſſimum, inſtitutum eſſe ait ab Iphito Elio, annis
ante conſulatum Marci Vinicij (ad quem Velleius illam ſcripſit hiſtoriam) octingentis vi-
ginti tribus. incidit autem conſulatus Vinicij (vt ipſemet Velleius paulò infra ſcribit) in an-
num ab vrbe condita ſeptingenteſimum octogeſimum quintum, quare inſtitutio ludorum
Olympicorum facta ab Iphito Elio, præceſſit vrbem Romam annis triginta octo. Sed cum
eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuiſſe inſtitutum ab Atreo, cum is Pe-
lopi patri funebres faceret ludos, in quibus omnis generis certaminum Hercules victor ex-
titit, annis ante ſua tempora mille ducentis quinquaginta, hoc eſt ante Iphitum annis plus
C quam quadringentis; manifeſtum eſt Iphitum non fuiſſe primum Ludrici Olympici aucto-
rem: ſed uocari auctorem a Velleio, fortaſſe quòd is ludos Olympicos iam pridem intermiſ-
ſos, renouauerit, auxerit, & illuſtrauerit; uel quod ab illo tempore initium acceperit uſus
Olympiadum. Quanquam ſi deſcriptionem temporum eo loco poſitam a Velleio ſubtiliter
expendere uoluerimus, comperiemus ludos Olympicos inſtitutos fuiſſe ab Iphito annis ſex
decim ante initium Olympiadum: quod uerum ſit nec ne, poſtea declarabitur. Permulti
alii ſcriptores in primis nobiles, auctorem primum horum ludorum faciunt Herculem;
qui ſocius fuit Iaſonis in expeditione Argonautica ad rapiẽdum uellus aureum. Plutarchus
quidem certè in Theſeo ait Theſeum conſtituiſſe ludos Iſthmicos ęmulatione Herculis, qui
Olympicos conſtituerat: idem ſcribit Plinius libro 7. cap. 58. & Solinus cap. 2. Diodorus
Siculus lib. 5. cap. 2. & 4. fuſiùs docet quemadmodum Hercules ludos Olympicos in Eleo-
rum regione iuxta Alphæum fluuium inſtituerit: Euſebius idem ſentiẽs in chronicis, ad-
dit ex quo tempore Hercules hos ludos inſtituit uſque ad primam Olympiadem, annos flu-
D xiſſe quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici præceſſit, auctore
Euſebio, excidium Troiæ, annis viginti quinque; nam ipſe in eodem opere, ab excidio Troiæ
vſque ad primam Olympiadẽ numerat annos quadringentos & quinque, vel quadringen-
tos & ſex. Clemens quoque Alexandrinus primo libro Stromatum, auctorẽ olympici cer-
taminis facit Herculem: Vide etiam Strabonem lib. 8. Sed cum Pauſanias omnium ſubti-
liſſimè & accuratiſſimè his de rebus ſcripſerit, libentiùs opinioni eius acceſſerim. Is igitur
in priori Eliacorum libro, Herculem Idæum auctorem facit olympici certaminis. huius
autem Herculis fratres quatuor fuere, quibus Hercules natu maximus huiuſmodi certamẽ
quaſi per ludum propoſuit, victoremque Oleaſtri corona donauit, & quia quinque fratres
erant, hos ludos quinquennales eſſe placuit. licet D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi
12. ludos Olympicos quolibet quadriennio fieri ſolitos dicat, propter quadriennalem ſolis
curſum, qui ſingulis annis tres horas adiiciens, quarto quoque anno diem integrum addit.
Quoniam autem hos ludos, qui poſtea conſequuti ſunt, vel intermiſſos renouarunt, vel im-
perfectos auxerunt & illuſtriores atque celebriores fecerunt, idcirco alii hoc inuentum
tribuunt

Cur ludi Olympici quinquẽnales fuerint.

tribuunt Pelopi & Peliæ, alii Clymeno, alii Herculi Amphitrionis filio, alii Oxillo, alii Iphi- A
to Elæo. Victores huius certaminis Oleaſtro coronabantur, quòd ea arbor cariem uetuſta-
temque minimè ſentiat, cui rei fidem facit Oleaſter quo Hercules in hoc certamine uictor
coronatus fuit, ad Plinii uſque tempora religiosè cuſtoditus. Statuæ etiam victoribus dica-
bantur. vide Plinium lib. 15. cap. 4. & lib. 26. cap. 40. & cap. vltimo. Quæ autem genera cer
taminum in eo genere ludorum exercerentur, & quo tempore quodque inuentum & exhi-
beri cœptum fuerit, diſertiſſimè Pauſanias eodem in libro exponit.

Cur uictores ĩ ludis Olympicis coronabātur Oleaſtro.

Fiebant autem ludi Olympici circa æſtiuum ſolſtitium, quo tempore & Olympiades &
anni Olympiaci initium habebant: tunc enim apud Athenienſes illos veteres, & anni & pri
mi menſis, cui nomen Hecatambœon, initium erat, vt teſtatur Simplicius Philoſophus, ex-
planans textum vigeſimumquintum libri quinti Phyſicorum Ariſtotelis, & copiosè demon
ſtrat Theodorus Gaza in eo libro quem de menſibus Atticis ſcripſit. His conſentaneum eſt
quod Herodotus ait libro octauo, Xerſem qui cũ innumerabili propè exercitu ineunte æſta-
te maria tranſmiſit ad debellandam Græciam, reperiſſe Græcos in celebrandis olympicis lu B
dis occupatos. Non me fugit Ioannem Lucidum libro primo de Emendatione temporum
cap. 8. & in libro de vero die paſſionis Domini, Hypotheſi ſeptima & octaua, pugnaciſſimè
contendere, initium ludorum olympicorum & Olympiadum, fuiſſe circa æquinoctium au-
tumnale: Sed uir ille fruſtra & temerè communi veterum ſcriptorum ſententiæ repugnat:
cui in iis quæ ad fidem veteris hiſtoriæ & chronographiæ pertinent, parum eſt credendũ,
vt homini & antiquitatis minimè docto, & ſpecioſis Ioannis Annii figmentis, decepto. Ve-
rùm quæ de ludis olympicis adhuc dicta ſunt, ſatis eſſe debent. deinceps ad Olympiades,
quarum gratia illa tractauimus, veniamus. Ac primùm videamus quo tempore initiũ ha-
buerint Olympiades. Initium Olympiadum ad tria tempora, quæ maximè illuſtria & memo
rabilia fuerunt, referri poteſt; ad tempus excidii Troiani; ad originem vrbis Romæ, & ad ſa-
cram chronographiam, hoc eſt ad ea tempora, quæ in ſacris literis deſcribuntur: ſi refera-
tur principium Olympiadum ad excidium Troiæ, Euſebius in chronicis, ait Olympiades in-
cœpiſſe, annis poſt Troiam captam, quadringentis quinque uel quadringentis ſex: idẽ ſen- C
ſit ante ipſum Iulius Africanus; & poſt ipſum idem quoque ſenſit D. Cyrillus primo libro
contra Iulianum. Velleius Paterculus priori libro ſuę hiſtoriæ, initium Olympiadum facit
poſterius excidio Troiæ, annis quadringentis & quindecim: Eutropius initio primi libri, an-
no poſt euerſam Troiam trecenteſſimo ſeptuageſimo ſecundo inchoat Olympiades. Sed
longè probabilior eorum eſt ſententia, qui ponunt initium Olympiadum anno quadringen
teſimo ſeptimo vel quadringenteſimo octauo poſt euerſum Ilium. Hoc ſentit Diodorus Si-
culus initio primi libri, ſecutus Appollodorum: idem affirmat Clemens Alexandrinus pri-
mo libro Stromatum: idem ſe comperiſſe, collatis Græcorum & Romanorum temporibus,
teſtatur Solinus capite ſecundo: his adnumerare oportet M. Varronem, Dionyſium Haly-
carnaſſeum, & alios qui ab excidio Troiæ vſque ad originem Romæ, recenſent annos qua-
dringentos tringinta duos vel quadringentos triginta tres: Romam autem conditam eſſe
cenſent, primo anno ſeptimæ Olympiadis. Ab hac ſentẽtia prope nihil diſcrepat Euſebius,
quippe qui in chronicis (vt ſupra oſtendimus) ab eo numero non niſi vno vel altero anno D
diſcedat: quanquam is in decimo libro de Præparatione Euangelica capite tertio, a Troia
capta uſque ad primã Olympiadem, annos quadringẽtos quinquaginta ex Græcorũ hiſtoriis
colligi affirmat, niſi fortè mendũ ſit in illo numero, ut pro 405. tranſpoſito, o, poſt, 5, men-
dosè ſcriptum ſit 450. licet ratio temporum quam ibi deſcribit & ſubducit Euſebius, hanc
noſtram ſuſpicionem refellat, nam vt ea conſtet, illum numerũ annorum, 450. depoſcit, vt
promptius ſit opinari errorem eſſe in ſententia Euſebii, quàm mendum in ſcriptura. Cœpit
autem prima Olympias Iphito Elio certamẽ olympicum iam pridem intermiſſum renouan-
te, in quo certamine uictor extitit Corœbus Elæus. putarunt autem nonnulli, Iphiti in re-
nouando certamine olympico ſocium & adiutorem fuiſſe Lycurgum, qui Lacedemoniis le-
ges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat teſtimonio Ariſtotelis Philoſophi, & eo
argumento, quod diſcus olympicus, Lycurgi præ ſe ferat inſcriptionem. Sed tum eodem
in loco Plutarchus multos ex ueteribus teſtes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem fa-
ciunt: tum Euſebius in libro decimo de Præparatione Euangelica cap. 3. ſcribit Lycurgum

Quo tempore fiebant ludi olympici, & unde inchoabantur anni Olympiadum.

Contra Ioannem Lucidũ.

Quot annis poſt excidiũ Troiæ, cœperint Olympiades.

De tempore Lycurgi.

A leges tuliſſe Lacedæmoniis annis centum ante primam Olympiadem: Cyrillus primo libro
contra Iulianum, uetuſtiorem eum facit Olympiadibus, annis cētum quadraginta. Euſebius
in Chronicis, annis paulò pluribus quàm cētum: Solinus capite 53. ſuæ hiſtoriæ ait Heſiodum mortuum eſſe in auſpiciis primæ Olympiadis, eo autem antiquiorem fuiſſe Homerum
annis centum triginta & octo. Sed tam multæ ac diſcrepantes inter ſe ueterum de ætate Homeri & Heſiodi apud Clementem in primo Stromatum; & apud Euſebium in decimo libro de præparatione Euangelica capite 3. extant ſententiæ, vt ea de re nihil certi decerni
queat. Ergo ſi ſpectemus tempus excidii Troiani, oportet initium Olympiadum, annis poſt
euerſam Troiam quadringentis & ſeptem vel quadringentis & octo collocare.

De tempore Heſiodi & Homeri, opinio Solini.

De initio autē Olympiadū relato ad originem vrbis Romæ, variè ſcripſerunt veteres, alijs
duodecima, alijs octaua, alijs ſeptima, quibuſdā ſexta Olympiade Romā cōdentibus. Verùm
Solinus cap. 2. vbi hanc opinionum varietatē memorat, Romam eſſe conditam primo an-
B no ſeptimæ Olympiadis, probat ea ratione, quòd conſulatui G. Pompeij Galli, & Q. Verannij, qui geſtus eſt anno vrbis conditæ octingenteſimo primo, annotata eſt in publicis actis
Olympias ducenteſima ſeptima, ex quo manifeſtum fit, exordium vrbis conditæ in principio ſeptimæ Olympiadis eſſe collocandum. Eandem ſententiam alio valde probabili argumento confirmat Dionyſius Halycarnaſſeus, quod nunc conſultò breuitatis cauſſa, prætermitto. & certè ſi ab excidio Troiæ vſque ad initium Olympiadum fluxerunt anni quadringenti & ſeptē, vel quadringenti & octo, vt ſuprà docuimus, cū plurimi grauiſſimiq; ſcriptores affirment, ab euerſo Ilio vſque ad Romam conditam, præteriſſe annos quadringentos
triginta duos, vel quadringentos triginta tres (hoc enim ſenſit. M. Varro, Meſſala, Dionyſius
Halicarnaſſeus, Strabo, Solynus, & alij complures) neceſſe eſt exordium vrbis Romæ ponere
in principio ſeptimæ Olympiadis. principium igitur Olympiadum exordia vrbis Romæ, annis viginti quatuor anteceſſit.

Quot annis Olympiades præceſſerint Romam conditam, variæ opiniones.

Reſtat vt ad quod tēpus eorū quæ in ſacra Chronographia recēſentur, referendū ſit initiū
C Olympiadū, breuiter videamus. Equidē arbitror Olympiades cœpiſſe regnante in tribu Iuda
Achaz, octauo nimirū regni eius anno, quod ne lōgus ſim, hac vna ratione demōſtro. Cyrus
primus Perſarū Rex, cœpit regnare anno primo Olympiadis quinquageſimæ quintæ, hoc eſt
annis poſt initiū Olympiadū, ducentis & ſexdecim, id enim probat Euſebius in decimo libro
de Preparatione Euāgelica, cap. 3. teſtimonio plurimorū & nobiliſſimorū ſcriptorum; ſed ab
octauo anno regni Achaz, vſq; ad primū annū imperii Cyri, intercedunt anni ducēti & ſexdecim; etenim ab octauo anno Achaz, vſq; ad vltimū annū Sedechiæ vltimi regis Iudæ, colliguntur ex ſcriptura quarto libro Regū anni centū quadraginta ſex: ab vltimo autem anno Sedechiæ, vſque ad primum annum Cyri, interceſſerunt ſeptuaginta illi anni captiuitatis, ſolitudinis & vaſtitatis Iudæorum prædicti a Hieremia & toties in ſcripturis memorati. quos incœpiſſe ab vltimo anno Sedechiæ, & manifeſtum eſt ex ſacra ſcriptura, & cōſequnti Ioſephus
Iudæus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, Euſebius, D. Hieronymus, D. Auguſtinus,
Seuerus Sulpitius, Iſidorus & Beda: deſiiſſe autem eos primo anno Cyri, clariſſimis verbis
D teſtatum habemus in ſacris literis, in fine ſecundi libri Paralipomenon, in principio primi
libri Eſdræ, apud Hieremiam cap. 25. & 29. & apud Iſaiam cap. 45. ſeptuaginta verò anni
prioribus centū quadraginta & ſex additi, efficiunt annos ducentos & ſexdecim, nempe tot
quot ab initio Olympiadum vſque ad primum annum regni Cyri ſuprà diximus interfluxiſſe. Habemus igitur conſtitutum initium Olympiadum, oſtenſum enim eſt cœpiſſe Olympiades annis poſt excidium Troiæ quadringentis ſeptem, vel quadringentis octo, antè originem
autem Romæ, annis viginti quatuor, denique ſecundum Chronographiam ſacræ ſcripturæ,
anno octauo regis Achaz. licet Iulius Africanus, & Euſebius in chronicis, exordiū Olympiadum referant ad tempus Ioathan regis Iuda; & in decimo libro de Preparatione Euangelica
cap. 3. Euſebius inconſtanter ſcribat de Olympiadum initio, primò quidem ipſum ponens
in anno quinquageſimo Oziæ Regis Iuda, paulò autē infra, ipſum reiiciens ad tempus regni
Achaz. Sed nobis, quibus quod ſupra docuimus, optima ratione concluſum videtur, nihil
horum curæ eſt. Quàm ſit autem vera, exacta, expedita, fideque digna ea Chronographiæ
ratio quæ Olympiadum deſcriptione nititur, magno indicio eſt, multitudo & præſtancia ſcriptorum, qui hanc viam numerandi & diſtinguendi tempora viam, atque rationem maximè
proba-

Quo Rege apud Iudæos regnante, cœperint Olympiades.

Quàm præſtans ſit ſupputatio temporū per Olympiades.

probarunt & ſcriptis ſuis uſurparunt; Polybium dico, Diodorum Siculum, Dionyſium Halicarnaſſeum, Plinium, Solinum, Pauſaniam, Diogenem Laërtium, Ioſephum Iudęum, Clementem Alexandrinum, Iulium Africanum, Euſebium, D. Hieronymum, D. Cyrillum & alios quàmplurimos. Scitum eſt illud Iulii Africani, & Iuſtini Martyris, de Olympiacę Chronographię certitudine eulogium; Ante Olympiades nihil in Gręcorum hiſtoria exploratum inueniri, ſed eſſe omnia confuſis ſcripta temporibus: poſt Olympiades autem, quoniã quadriennio diligentiſſimè cuncta notabantur, nullam temporum confuſionem extitiſſe. Hęc Iulius Africanus in 3. libro Annalium, referente Euſebio in decimo libro de Pręparatione Euangelica cap. 3. idemque ante Africanum, Iuſtinus Martyr in exhortatorio ſermone ad gentes ſcriptum reliquit. Euſebius in chronicis ait, à tempore Olympiadum Gręcam de tẽporibus hiſtoriam veram credi; ante Olympiades autem, ſcriptores, vt cuique viſum & libitum eſt, varias protuliſſe ſententias. Quocirca Marcus Varro apud Cenſorinum, totum illud tempus quod Olympiades anteceſſit, fabuloſum appellat. Sed quę de ratione Olympiadum prędocere volebamus, ea ſunt à nobis, quantum putauimus ſatis fore ad id quod tractandum eſt, explicata. Sequitur igitur vt ad exponendam chronographiam eorum Philoſophorum de quibus dicere inſtituimus, aggrediamur.

A

B

Exponitur duodecim clariſsimorum Philoſophorum Chronographia.

CAP. IIII.

CHRONOGRAPHIAM duodecim Philoſophorum, qui ſingulis in ſectis ſplendore nominis, & opinione ſapientiæ, cæteris eiuſdem ſectæ Philoſophis præſtiterunt, enarrandam ſuſcepimus: eo de ſingulis ordine dicturi, vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoque in explanatione huius chronologiæ locum ſint habituri. A Thalete igitur qui vetuſtiſſimus Philoſophorum eſt habitus, ordiemur. C

THALES.

THaletem, natũ eſſe primo anno trigeſimæ quintæ Olympiadis, obijſſe autem Olympiade quinquageſima octaua, ita vt ad nonaginta vixerit annos, confirmat Diogenes Laërtius primo libro in vita Thaletis, teſtimonio Apollodori & Soſicratis. Idem plane de ortu & obitu Thaletis ſcribit D. Cyrillus 1. libro contra Iulianum. Tatianus apud Euſebium libro 10. de Præparatione Euangelica cap. 3. Thaletem vetuſtiſſimum facit ſeptem ſapientũ, quos Græcia coluit, vixiſſe autẽ eum circa Olympiadem quinquageſimam; quod etiam affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum. Ab his parum diſcrepat Plinius libro 2. naturalis hiſtoriæ cap. 12. faciens eum ſapientiæ fama florentem, Olympiade quadrageſima octaua. Herodotus primo libro, & Eudemus in hiſtorijs Aſtronomicis narrant; quo tẽpore Cyaxares penultimus Medorum Rex, cum Alyatte Lydorum Rege prælium volebat committere, repentè ſolem, die in noctem verſo, defeciſſe. Eamque defectionem ſolis Thaletem Ionibus prædixiſſe. Clemens autem Alexandrinus primo libro Stromatum, illam Solis Eclipſim eueniſſe dicit Olympiade quinquageſima: ſed fallitur, nam Cyaxares obijt circa Olympiadem quadrageſimam quintam: ei namque ſucceſſit Aſtyages, regnum tenens annis triginta quinque: poſt quem regnũ accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquageſimę quintę. Hæc autem nota ſunt & manifeſta ex his, quæ cùm ab alijs, tum ab Herodoto memoriæ ſunt prodita. Plinius in 2. libro cap. 12. & Euſebius in Chronicis, Eclipſim illam contigiſſe aiunt quadrageſima octaua Olympiade; ſed Plinius refert illã ad quartum annũ Olympiadis quadrageſimæ octauæ, qui fuit Romæ conditæ annus centeſimus ſeptuageſimus, regnante Alyatte Lydorum Rege: Euſebius verò eã inquit accidiſſe regnante apud Medos nõ Cyaxare, ſed Aſtyage eius filio, atque ea ratione illud incommodum quo Clementem vrgebamus & redarguebamus, euadit. idem ſcriptum reperimus apud Ciceronem in 1. libro D

De eclipſi ſolis quam prę dixit Thales

de

A de Diuinatione. Solinus cap. 20. huius belli quod inter Medos & Lydos geſtum eſt memo-
riam faciens, ait ipſum inter Alyattem Lydorum & Aſtyagem Medorum Reges factum eſſe,
Olympiade nona & quadrageſima, anno autem poſt Ilium captum ſexcẽteſimo quarto. Ve-
rùm inſigne mendum, quod eſt in chronicis Euſebij, non debet a nobis ſilentio præteriri.
ponitur enim ibi Thales Mileſius Phyſicus, iam ſapientiæ fama conſpicuus & illuſtris ſub
Olympiade octaua, eius autẽ obitus longiſſimè poſt denotatur, in Olympiade nimirũ quin-
quageſima octaua: vt eum, ducentis & eo ampliùs vixiſſe annis, neceſſe fuerit: quod præter-
quàm quòd perſpicuè falſum & abſurdum eſt, aduerſatur etiam ijs, quę idem Euſebius ait
10. libro de Præparatione Euangelica cap. 3. ſcribens Thaletẽ Cyri Regis tempore floruiſſe.
D. Auguſtinus libro decimooctauo de ciuitate Dei cap. 37. ait Thaletem vixiſſe regnante
apud Romanos Romulo, qui à ſeptima Olympiade vſque ad decimã ſextam regnauit: qua
in re eum quem proximè refutauimus Euſebij errorem, ſecutus eſt. Thaletis æqualem fuiſſe
B Pherecydem Syrum Pythagorę magiſtrum, ſatis declarant eorũ epiſtolę vltro citroque miſſę,
quæ etiam nunc extant apud Laërtium: Pherecydem autem floruiſſe regnante Cyro Perſa-
rum Rege, auctor eſt Plinius libro 7. cap. 56. cum autem ex epiſtola Pherecydis ad Thaletẽ,
liceat intelligere, Pherecydem mortuum eſſe ante, Thaletem, cuius obitum Laërtius ponit
in quinquageſima octaua Olympiade, neſcio cur poſtea Laërtius deſcribens vitam Pherecy-
dis, affirmet eum vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonam; cùm ſi vera ſunt quæ ipſe-
met antea ſcripſerat, pluſquàm decem Olympiadibus ante, obijſſe eum neceſſe ſit. Auditor
Thaletis, & in Philoſophia ſucceſſor, fuit Anaximander, quem ponit Euſebius in chronicis,
ſub finẽ Olympiadis quinquageſimæ. Laërtius, ait eum Olympiade quinquageſima octaua,
egiſſe ætatis annum ſexageſimum quartum. Plinius libro 2. cap. 8. Anaximandrum, inquit,
primum omnium aperuiſſe obliquitatem zodiaci, Olympiade quinquageſima octaua. Poſt
Anaximandrũ in eadem Philoſophia Ionica floruit Anaximenes, natus vt ſcribit Laërtius,
Olympiade ſexageſima tertia, cui ſucceſſit Anaxagoras, de quo infra ſuo loco dicemus.

Inſigne mendum in chronicis Euſebij.

C Ex his igitur quę à nobis adhuc commemorata ſunt, licet concludere Thaletem floruiſſe
circa Olympiadẽ quinquageſimam: in hoc enim omnes ferè, quos ſupra citauimus ſcripto-
res, conſentiunt. Hoc autem tempore Iudęi erant in captiuitate Babylonica: quę captiuitas
initium habuit Olympiade trigeſima ſeptima, finẽ verò Olympiade quinquageſima quinta.
Floruerunt tempore Thaletis apud varias gentes multi omni genere laudis præſtantes viri;
apud Iudæos quidem, duo eximij Prophetæ Ezechiel & Daniel, qui etiam vſque ad tertiũ
Cyri Regis annum vixit, vti ſcriptum eſt in libro Danielis cap. 10. Apud Athenienſes, eorũ
legiſlator Solon: qui leges ſcripſit anno trigeſimo tertio Tarquinij Priſci Romanorum Re-
gis, vt refert Gellius libro 17. cap. 21. Apud Syros, Pherecydes Pythagoræ magiſter: Epime-
nides apud Cretenſes; denique ſeptem illi Græciæ ſapientes. Tunc regnabat apud Lydos
Crœſus; tunc Monarchia Medorum euerſa eſt à Cyro, & ad Perſas tranſlata. Poſtremò, Tha-
les natus eſt ſub initium regni Anci Martij, qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit re-
gnantibus Romæ Tarquinio Priſco, & Seruio Tullo, quo Rege è viuis exceſſit, anno vrbis
D conditę, circiter ducenteſimo octauo. Hæc autem tum ex his quæ nos ſupra docuimus, tum
ex his quæ ſcribit Solinus cap. 2. facilè poſſunt intelligi.

Tempore Thaletis qui floruerint apud varias gẽtes, prę ſertim autem apud Hebræos.

PYTHAGORAS.

FVit quidem Pythagoras, ætate poſterior Thalete, ſed claritate nominis & doctrinę, ac
ſapientiæ fama, diſcipulorumque multitudine atque nobilitate, non prioribus modò
Philoſophis longè præſtitit, ſed poſteriorum etiam ſummis, vel maior vel par fuit, inferior
certè nullo. De cuius ętate tam variè ſcripſerunt veteres, vt non decem aut viginti, ſed cen-
tum & eo ampliùs annis, inter ſe differant. Etenim Plinius lib. 2. cap. 8. facit eum iam doctri-
na florentem Olympiade circiter quadrageſima ſecunda, anno autem vrbis cõditæ cen-
teſimo quadrageſimo ſecundo, Eum autem fuiſſe in Ægypto, regnante ibi Semneſertęo, ſcri-
bit libro 36. cap. 9. illius autem Regis principium regnandi facit Euſebius in chronicis,
Olympiade quadrageſima tertia, finem verò quadrageſima quinta. At Diodorus Siculus lib.
12. ſcribit eum clauiſſe Olympiade octogeſimę tertia, nempe poſteriorẽ eum faciens quàm

De ętate Pythagorę variię admodũ ſententię.

Plinius, annis centum viginti. Verùm neutra opinio probabilis. Titus Liuius primę Decadis A
libro primo ait Pythagoram regnante Romę Seruio Tullo floruiſſe in Italia : cępit autem re-
gnare Seruius Tullus circa Olympiadem quinquageſimam. Liuio conſentit Dionyſius Hali-
carnaſſeus lib.2. dicens eum vixiſſe in Italia poſt Olympiadem quinquageſimam. Idem ſen-
tit Euſebius decimo libro de Pręperatione Euangelica cap. 3. quanquam in Chronicis ſcri-
bit eum floruiſſe ſexageſima quarta, obijſſe autem Olympiade ſeptuageſima. Clemens Ale-
xandrinus 1. libro Stromatum, ait eum uixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam ſecundam.
D. Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 37. affirmat Pythagoram eo tempore Philoſo-
phatum, quo ſoluta eſt Iudęorū captiuitas, hoc eſt Olympiade quinquageſima quinta. Laër-
tius eum floruiſse ait Olympiade ſexageſima, & veniſse in Ægyptum Amaſide apud Ægy-
ptios regnante, qui initium regnandi fecit Olympiade quinquageſima tertia; finem autem
ſexageſima tertia, vt in Chronicis notat Euſebius. Ego miror Laërtium, ortum Anaximenis
Philoſophi ponere in Olympiade ſexageſima tertia, quem tamen ęqualem fuiſse Pythagorę,
eique familiariter notum, vtriuſque epiſtolę quas Laërtius refert apertè declarant. Cicero in B

Quo tempore Pythagoras uenerit in Italiam.

prima Tuſculana ait Pythagoram veniſse in Italiam regnāte Romę Tarquinio Superbo, qui
regnare cœpit circa Olympiadem ſexageſimā primam : idemque confirmat Gellius lib. 17.
cap. 21. at Solinus cap. 16. ait Pythagoram veniſse in Italiam Bruto, qui reges vrbe exege-
rat, conſule. In quarta Tuſculana Cicero ſcribit Pythagoram floruiſse in Italia, eo tempo-
re, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tempus Dionyſius Halycharnaſseus

Numam Pōpilium ſecundum Regem Romanorum non fuiſſe Pythagorę auditorem.

docet incidiſse in Olympiadem ſexageſimam octauam. Meritò igitur Cicero, Liuius, & Dio-
nyſius, locis ſupradictis, opinionem eorum refellunt, qui Numam Pompilium, ſecundum
Romanorum Regem, Pythagoræ auditorem, & ſectatorem fuiſse exiſtimarunt. à qua opi-
nione non videtur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruiſſe, nec Plinius, aliique quos ipſe
memorat lib. 13. cap. 13. ſed ex his quę diximus, conſtat, Numam pluribus quàm cen-
tum annis Pythagora fuiſse vetuſtiorem. Quin etiam Dionyſius oſtendit Crotonem vr-
bem, ad quam multis iam ante annis conditā, Pythagoras venit, regnante ipſo Numa fuiſse
ædificatam. Cicero lib. 1. de Oratore, Numam ſignificat duobus ante Pythagoram ſeculis, C
fuiſſe. Plutarchus in Numa, ſcribit eam vulgi opinionem de Numa, quòd is Pythagoreus
fuerit, inde fortaſſe ortam, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidam Spartanus,
qui veniens in Italiam Numæ familiariſſimus fuit : verùm hoc refellit Dionyſius Halychar-
naſſeus, affirmans id futile eſſe, cum à nullo veterum ſcriptorum fuerit memoriæ proditum.
Probabilior illa Ciceronis coniectura, tantam fuiſſe in tota Italia de Pythagoreorum doctri-
na & ſapientia famam & exiſtimationem, vt qui ſapiens haberetur, is continuò Pythagoręus
putaretur. Numam igitur, quòd eum ſapientem virum fuiſſe à maioribus accepiſſent, tem-
porum vero, & ætatum differentiam, propter vetuſtatem ignorarent, quidam Pythagorę au-
ditorem crediderunt. Hanc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ ſcribit Plinius lib.
34. c. 6. cum enim bello Samniti, conſultus à Romanis Pythius Apollo, iuſſiſſet duobus Græ-
corum gentis, vni ſapientiſſimo, alteri fortiſſimo, ſtatuas in vrbe, celebri loco dicari, Roma-
nos vnam Pythagoræ, alteram Alcibiadi dicaſſe. vt mirum ſit eos vel ſapientia Pythagoram
Socrati, eiuſdem Dei ſententia ſapientiſſimo omnium pronunciato, vel fortitudine, Alci- D
biadem Themiſtocli prætuliſſe.

Omnibus igitur veterum ſcriptorum de Pythagoræ ætate ſententijs inter ſe collatis, illud
ceu ſimillimum & proximum vero, conſtitui poteſt, Pythagoram eo tempore floruiſſe, quod
inter ſexageſimam & ſeptuageſimam Olympiadem interiectum fuit? in hoc enim conue-
niunt, atque conſentiunt plerique nobiles ſcriptores, Cicero, Liuius, Dionyſius Halychar-

Error Diodori Siculi.

naſſeus, Clemēs Alexandrinus, Euſebius in chronicis & Diogenes Laertius. Diodorus Si-
culus lib. 12. Milonem illum Crotoniatem incredibili corporis robore pręditum, æqualē
facit Pythagoræ, vtrunque autem circa Olympiadem octogeſimā tertiam floruiſſe: ſed falli-
tur. Veriùs Herodotus, qui lib. 3. Milonem eo tempore vixiſſe ſignificat, quo Darius Hyſta-
ſpis filius regnum Perſarum adminiſtrabat: regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſi-
ma quarta, vſque ad ſeptuageſimam tertiam. Solinus cap. 4. ait Milonem enituiſſe tempo-
re Tarquinii Romanorum regis, quod in idem tempus recidit. Aulus Gellius lib. 15. cap.
16. mendoſa neſcio quæ ſecutus chronica, falsò putauit, Milonem prima Olympiade flo-
ruiſſe.

A fuiſſe. Eo autem temporis interuallo, quo vixit & floruit Pythagoras, multa, eaque illuſtria, & memorabilia contigerunt. Romani exactis regibus, poteſtatem Conſulum inſtituerunt: Perſæ, rege Cambyſe victam armis Ægyptum imperio ſuo adiecerunt: Hebræi, Darii Perſarum regis qui Cambyſi ſucceſſit & cuius in priori libro Eſdræ & apud Zachariam prophætam fit mentio permiſſu & liberalitate, templum Hieroſolymitanum inſtaurarunt Zorobabele principatum populi, ſummum autem Pontificatum Ieſu filio Ioſedech regente, prophetantibus verò Zacharia & Aggæo qui cum Malachia vltimi fuerunt prophetarum, quorum in ſacris libris extant ſcripta. Atque hoc loco uelim lectorem conſiderare (id quod per utilem, atque periucundam habet contemplationem) quemadmodum quo tempore apud Græcos prope infans erat philoſophia & ſapientia, eo tempore fuiſſe eam apud Hebræos vetuſtiſſimam, & (ſi fas eſt ita loqui) pene decrepitam: nouiſſimos enim ſapientum, & prophetarum qui fuerunt apud Hebræos, conſtat fuiſſe *συγχρόνους* antiquiſſimis, atque adeo primis Græcorum ſapientibus.

Quæ memorabilia in orbe cōtigerint tempore Pythagoræ.

Nota.

B

HERACLYTVS.

EXTANT duæ apud Laertium epiſtolæ, vna Darij Perſarum regis Heraclytum ad ſe humaniſſimè accerſentis, eiuſq; auditorē & diſcipulū eſſe cupiētis, multaq; ei benigne pollicentis: Altera ipſius Heraclyti profectionem ad Perſas abnuentis, & tanti Regis promiſſa literarum otio & ſtudio Philoſophiæ poſtponentis. Idem cōfirmans Clemens primo libro Stromatum ita ſcribit, *Heraclytus poſterior fuit Pythagora, vtpote cuius ipſe meminit in ſuis ſcriptis, hic deſpexit Darium regem adhortantem ſe, vt ad Perſas veniret*. Hæc Clemens. Ex quo licet intelligere, vixiſſe Heraclytū, eiuſq; nomen in Philoſophia clarū fuiſſe, regnante apud Perſas Dario Hyſtaſpis filio; regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta vſque ad ſeptuageſimam tertiam. cum quo Laërtius conſentit, ſcribens eum claruiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonam. Euſebius in chronicis de ętate Heraclyti incōſtanter
C ſcribit, nam cum dixiſſet eum floruiſſe Olympiade ſeptuageſima, poſtea inquit, eum clarum in philoſophia fuiſſe habitum Olympiade octogeſima. Vixit autem Heraclytus annos ſexaginta.

ANAXAGORAS.

ANAXAGORAM æqualem Pythagoræ facit Euſebius lib. vltimo de præparatione Euangelica cap. 4. in chronicis autem paulò poſteriorem eum facit Pythagora, ſcribens floruiſſe illum defuncto Pythagora circa Olympiadem ſeptuageſimam. Fuit Anaxagoras magiſter Archelai Philoſophi, Euripidis Poetæ, & Periclis Athenienſium principis, qui ob incredibilem eloquentiæ uim, dictus fuit tonare, fulminare, totam Græciam permiſcere. Hunc Periclem Diodorus Siculus lib. vndecimo affirmat Olympiade octogeſima prima floruiſſe. Plinius lib. 2. cap. 58. ait Anaxagorā Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ ſecundo an-
D no, cœleſtium literarum ſcientia prædixiſſe, quo die caſurus eſſet e ſole lapis, quod ita euenit, vt ab eo prædictum fuerat. Auctor eſt Diogenes Laertius, Anaxagoram vigeſimum ætatis annū egiſſe, quo tēpore Xerſes in Græciā tranſiit; eius autem Regis in Græciam tranſitum Eratoſthenes apud Clementem primo lib. Stromatum, & Diodorus Siculus lib. undecimo, notarūt in primo anno Olympiadis ſeptuageſimæ quintæ. Apollodorus in chronicis refert, Anaxagoram floruiſſe Olympiade ſeptuageſima, obiiſſe autem ſeptuageſimæ octauæ Olympiadis anno primo. De hoc igitur ferè cōuenit inter omnes, Anaxagoram uixiſſe, & claruiſſe, eo tractu temporis, qui inter Olympiadem ſeptuageſimam. & octogeſimam, interiectus fuit. Hoc temporis ſpatio, regnarunt apud Perſas Xerſes, & filius eius Artaxerſes cognomento Longimanus. Hic Eſdram, & Neëmiam, (ut ſcriptum eſt in 1. & 2. lib. Eſdræ) miſit Hieroſolymam, ad corrigendos mores populi Iudaici, ad conſtituendum & ornandum cultum diuinum, & ad muros eius urbis extruendos atque muniendos: quæ murorum ędificatio cœpit anno regni huius Artaxerſis uigeſimo, hoc eſt anno quarto Olympiadis octogeſimę tertię, nam regnare cœpit (auctore Diodoro lib. vndecimo) anno primo Olympiadis

Vnde initiū numerandi ſeptuaginta hebdomades Danielis, ſumendum ſit.

ſeptuageſimæ nonæ. Ab hoc autem tempore initium ſumere oportet numerandi ſeptuagin- A
ta illas Danielis hebdomades: id quod video & ipſum Danielē ſatis perſpicuè indicare cap.
9. & non paucos, eosque in primis graues atque præſtantes ſcriptores eccleſiaſticos, memo-
riæ prodidiſse. Hoc etiam tempore Athenienſes nobiliſſimas illas, maximèque memora-
biles de Perſis uictorias, Marathonicam, Salaminiam & Plateēnſem, ducibus Miltiade,
Themiſtocle, & Ariſtide retulerunt. Ferunt primos philoſophorum, Pherecydem Syrum

Qui primi philoſophorum, animi noſtri immortalitatē & Dei efficiētiam Grecos docuerint.

& Anaxagoram, illum quidem, immortalitatem animi noſtri, hunc autem, Deum quem ip-
ſe Mentem vel Intellectum vocabat, eſse mundi cunctarumque rerum opificem, Græcos
docuiſſe: ut permirum ſit, priores Philoſophos qui hæc ignorarunt, ſapientum nomen, &
honorem habuiſse; & duas has res, quarū cognitio cunctis mortalibus optatiſſima eſt & ad
bene pièque uiuendum maximè neceſſaria, tam ſerò ad Græcorum notitiam perueniſſe.

DEMOCRITVS.

B

DEmocritus in eo opere, quod inſcripſit paruum Diacoſmum, ait ſe iuuenem eo tempo
re fuiſse, quo iam ſenex erat Anaxogoras, vt pote minorem natu, quàm ille erat, annis
quadraginta: addit etiam ſe opus illud compoſuiſse, anno poſt excidium Troiæ, quingente-
ſimo trigeſimo: quod ſi verum eſset, uixiſset Democritus circa trigeſimam Olympiadem,
hoc eſt multò ante Thaletem & ſeptem ſapientes: quod cum perſpicuè falſum ſit, neceſse
eſt, vel erraſse Democritum in Chronographia, vel, quod eſt credibilius, numerum illum
annorum poſtea fuiſse vitiatum, vt legendum ſit, itaque à Democrito ſcriptū fuerit (anno
poſt excidiū Troiæ ſeptingenteſimo trigeſimo) cum quo conſentit id quod ſcribit in Chro-
nicis Apollodorus, affirmans eum floruiſse circa Olympiadem octogeſimam, & Plinius lib.
30. cap. 1. dicens eum floruiſse circa bellū Poloponeſiacum, hoc eſt ab vrbe condita anno
trecenteſimo, quod tempus incidit in octogeſimam primam Olympiadem; Ab excidio au-
tem Troiæ vſque ad octogeſimam primam Olympiadem fluxerunt anni ſeptingenti triginta.
Thraſyllus in eo libro qui inſcribitur de legendis Democriti libris, memorat Democritum C
annis ſeptuaginta ſeptem maiorem natu fuiſse, quàm Socratem. Herodotus inquit (aucto-
re Laertio) Xerſem regem hoſpitatum eſſe apud patrē Democriti tunc temporis pueri, eiq;
reliquiſse Magos quoſdam & Chaldęos, à quibus Theologiā, & Aſtrologiā didicit. Hippo-

Tempore Democriti floruit Medicorū princeps Hippocrates.

cratem Medicorum principem ęqualem fuiſsé Democriti, & Plinius lib. 30. cap. 1. teſtis
eſt, & confirmat apud Laertium Athenodorus, ſcribens Hippocratem cum ad curandum
Democritum morbo laborantem veniſset, multis in rebus exploratam, & cognitam eius ſa-
pientiam fuiſse demiratum: quare conſtat falſam fuiſse eorum opinionem, quos Cornelius
Celſus initio ſui operis ait crediddiſſe, Hyppocratem fuiſſe Democriti diſcipulum. Gloriatur
Democritus apud Clementem primo libro Stromatum, & apud Euſebium lib. 10. de Præpa
ratione euangelica cap. 2. ſe octoginta annis abfuiſſe à Patria, plurimas, longiſſimeq; diſſi-
tas regiones peregrinando atq; perluſtrando, quo maiores ſapientiæ opes vndiq; conquiſi-
tas ſibi compararet. Obijt centeſimum nonum ætatis annum agens. Euſebius in Chro-
nicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa ſeptuageſimam Olympiadem; D
ſed falſo, nam ſupra demonſtratum eſt, Anaxagoram initio ſeptuageſimæ quintæ Olympia-
dis, fuiſse viginti annorum; quare natus fuerat initio ſeptuageſimæ Olympiadis: dictum
etiam fuit Democritum annis quadraginta minorem natu fuiſſe, quàm Anaxagoram.
Ergo tantum abeſt vt floruerit Olympiade ſeptuageſima, ſicut ait Euſebius, vt natus fue-
rit octogeſima: quanquam ne hoc quidem verum eſſe videtur, nam ſi natus eſt Olympia-
de octogeſima, vixit autem centum & nouem annis, ergo peruenit vſque ad Ariſtotelem an-
nos iam circiter triginta natum, quod aperte falſum eſt, quare, vel quod dicitur de tempo-
re ortus eius, vel quod de longitudine vitæ affirmatur, pro vero habendum non eſt.

Equidem cum opiniones veterum de ætate Democriti conſidero, eas tam varias & diſcre
pantes inter ſe reperio, vt ea de re nihil certi habeam conſtituere. probabile tamen eſt Demo
critū circa ſeptuageſimam ſecundam Olympiadem eſſe natum. ſiquidem is puer erat Olym-
piade ſeptuageſima quinta, quo tempore Xerſes Perſarum Rex in domo eius eſt hoſpitatus,
vt memoriæ prodidit Herodotus, qui eodem illo tempore floruit, vt docet Diodorus Sicu-
lus

A Ins lib. 3. cap. 9. quanquam Plinius lib. 12. cap. 4. ait Herodotum Thurijs in Italia compoſuiſſe hiſtoriam ſuam anno vrbis conditæ trecenteſimo decimo, nempe circa octogeſimam tertiam Olympiadem. Veriſimile igitur eſt ætatem Democriti, cuius prope æqualis fuit Herodotus, melius ipſi Herodoto, quàm poſterioribus hiſtoriographis fuiſſe cognitam; illud quoque quod Plinius, Apollodorus, Thraſyllus, alijq; prodiderunt, eum circa Olympiadem octogeſimam, hoc eſt ab octogeſima, vſque ad nonageſimam floruiſſe, probabile eſt. Illud certe video inter multos ſcriptores conſtare, Democritum & Hyppocratem tempore belli Peloponeſiaci floruiſse, quod geſtum eſt circa Olympiadem octogeſimam primam, vt ſupra ex Plinij ſententia docuimus. Quod autem affirmat Euſebius lib. 10. de Præparatione euãgelica cap. 3. Democritum clarum fuiſſe Olympiade quinquageſima, annis poſt Troiæ excidium ſeptingentis, id duplicem continet errorem; nam Olympiade quinquageſima, ne pater quidem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, vſque ad quinquageſimam Olympiadem, non plures quàm octo & ſexcenti anni numerantur.

De ætate Herodoti Hiſtorici.

B

PARMENIDES.

VIDETVR fuiſſe Parmenides paulo antiquior Democrito: Nam Clemẽs Alexandrinus primo libro Stromatum; eumq; ſecutus Euſebius decimo libro de Præparatione euangelica cap. 3. & Ariſtoteles lib. 1. Metaphyſicæ, aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuiſse, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritum; itaque Parmenidem non paucis annis faciunt Democrito priorem. Deinde Plutarchus in Pericle, ſcribit Periclem, non ſolum Anaxagoræ, ſed etiam Zenonis, qui fuerat diſcipulus Parmenidis, auditorem fuiſse, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuiſse quadraginta annis, ſupra oſtendimus; ſi Zeno prior fuit Democrito, Parmenidem Zenonis magiſtrum, eo antiquiorem fuiſse neceſse eſt. Ad hæc ſiue Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, vt tradunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, & Ariſtoteles locis ſupra-
C dictis, & Laertius in Parmenide: ſiue vt cenſet Theophraſtus apud Laertium Anaximandri diſcipulus fuit, neceſse eſt eum floruiſse circa ſeptuageſimam Olympiadem. Nam & Xẽnophanem, & Anaximandrum circa ſexageſimam Olympiadem claruiſse, manifeſtum facit Laertius, Clemens, & Euſebius. Democritum autem ſeptuageſima Olympiade, ne natũ quidem fuiſse, ex his quæ ſupra diximus cum eius Chronographiam exponeremus, perſpicuum eſt. Verumtamen Parmenidem non eſse adeo antiquum, ſed fuiſse propemodum æqualem Democriti, & vtrunq; poſt octogeſimam Olympiadem floruiſse, vel eo argumento probari poſset, quòd Plato in eo dialogo, qui inſcribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquentem atque diſserentem cum Parmenide iam quidem ſene, ſed non decrepito, quin etiam eo tempore, opinione & fama ſapientiæ multum florente. Natus eſt autem Socrates Olympiade ſeptuageſima ſeptima, vt illum eius ſermonem, quem is iuuenis cum Parmenide habuiſse dicitur, veriſimile ſit circa Olympiadem octogeſimam tertiã, vel quartam, fuiſse habitum. Non me latet quoſdam arbitrari totum illum Socratis cum
D Permenide ſermonem, à Platone contra Chronographiæ rationem & veritatem fuiſse confictum, Parmenidemque ante Socratis ortum vita fuiſse defunctum. Sed de his opinetur quisque quod ei magis libuerit. Illud certe non ferendum quod ait Laertius, Parmenidem floruiſse circa Olympiadem nonageſimam nonam, cum proxime poſt, diſcipulum eius Meliſsum florentem faciat Olympiade octogeſima quarta. Socrates ſane qui iuuenis erat ſene iam Parmenide, obijt ſeptuagenarius Olympiade nonageſima quinta. Inſignior alter eiuſdem Laertij error, Zenonem, Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiusque diſcipulum, circa ſexageſimam Olympiadem, clarum in Philoſophia fuiſse affirmantis; cum id temporis Zeno, ne natus quidem eſse potuerit. Sed ſint hæc non Laertij, ſed ſcriptorũ, vel Typographorum errata, à quibus numeros vitiari & corrumpi ſolere, notiſſimum eſt atque vſitatiſſimum.

De ætate Parmenidis diſceptatio.

EMPE-

EMPEDOCLES. A

EMPEDOCLES Xenophanis, vel vt alijs placet, Parmenidis æmulus, ſecta Pythagoreus, æqualis Zenonis Eleatis, Magiſter Gorgiæ inſignis admodum tempore Socratis, ſophiſtæ ac rhetoris, deſcripſit tranſitũ Xerſis in Græciam, qui fuit ſeptuageſima quinta Olympiade. Hæc Laërtius ex antiquis ſcriptoribus accepta memorię prodidit; à quo parum diſcrepat Euſebius in chronicis, ſcribens Empedoclis nomen Olympiade octogeſima prima clarum & illuſtre fuiſſe: Ariſtoteles primo libro Metaphiſicæ, ait, Empedoclem ætate quidem inferiorem fuiſſe Anaxagora, operibus uero ſuperiorem. Ex his autem licet intelligere, quatuor proximè memoratos philoſophos, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, & Empedoclem, uel eadem plane ętate, uel certè haud longo temporis interuallo diſiunctos; hoc eſt ab octogeſima, uſque ad nonageſimam Olympiadem, floruiſse.

SOCRATES. B

NASCITVR Socrates anno quarto Olympiadis ſeptuageſimę ſeptimę, moritur ſeptuagenarius anno primo Olympiadis nonageſimę quintę, quemadmodum Apollodorus in chronicis, & Demetrius Phalereus tradiderunt. Euſebius in chronicis, ortum Socratis ponit in anno ſecundo Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ, quo anno Themiſtocles interijt: obitum autem refert ad annum tertium Olympiadis nonageſimæ quintæ, annos vitæ duos & ſexaginta ei aſſignans. Paucis aliquot annis ante Socratis obitum, hoc eſt circa Olympiadem nonageſimam tertiam, imperium Perſarum ſuſcepit Artaxerſes cognomento Memnõ, vir lenitate ingenij, beneficentiæ ſplendore, amplitudine imperij, ſecundoq; rerum ſucceſſu maximus omnium qui in Perſide regnaruut, vel certè maximis par: cuius res geſtas Cteſias Gnidius, Dinon, Xenophon, & Plutarchus perſcripſerunt. Hic eſt, vt placet Euſebio, & verò mihi fit veriſimile, ille maritus Heſter Fœminæ Hebreæ qui in libro Heſter primùm quidem vocatur Aſſuerus, poſtea vero, ſub finem eiuſdem libri, nominatur Artaxerſes, ſub hoc C
Rege tota prope Iudæorum gens, opera & beneficio Heſter atque Mardochei, liberata eſt à ſupremo exitio & interitu, quẽ ei Aman primus apud Regem Satrapa, odio Mardochei fuerat machinatus. Non ignoro Ioſephum libro vndecimo antiquitatum, & D. Auguſtinũ lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 36. in ea eſſe ſententia, vt Aſſuerum illum maritum Heſter, Artaxerſem Longimanum filium Xerſis, eius inquam Xerſis, qui Gracię tanto apparatu bellum intulit, fuiſſe arbitrentur; Sed ego vt id credam in animum inducere non poſſum; ſi enim regnante Longimano Heſter & Mardocheus floruiſſent, non eſt dubitandum quin Eſdras, qui eodem illo tempore vixit, eiusq; temporis hiſtoriam pertexuit, & illi Regi in primis charus fuit, aliquam tantæ fęminæ, tantiq; viri mentionem feciſſet. Nam quod ait Ioſephus libro vndecimo antiquitatum, Regem illum à quo Eſdras & Neëmias cum ampliſſimis muneribus Hieroſolymã miſſi ſunt, fuiſſe Xerſem patrẽ Longimani, falſum eſſe declarat poſterior Eſdræ liber cap. 13. in quo trigeſimus ſecũdus regni Artaxerſis annus memoratur. Xerſem autẽ, vel viginti, vel vno & viginti duntaxat annis regnaſse, inter omnes ferè hiſtoricos D
cõſtat, certè ad trigeſimũ annum nemo eius regnum produxit. Verùm de his quæ ad ſacrã chronographiam pertinent, alio quodam libro in hoc ſeparatim à nobis elaborato copioſè diſſeruimus. Erat iuuenis Socrates florentibus apud Hębreos Eſdra & Neemia. Etenim vigeſimo anno Artaxerſis Longimani; quo Neëmias à Rege miſsus eſt ad erigẽdos muros Hieroſolymitanos, Socrates annum vigeſimum quintũ agebat? Socrates enim natus eſt Olympiadis ſeptuageſimę ſeptimæ anno quarto, Artaxerſes autem regnare cœpit vt ait Diodorus Siculus lib. xj. anno primo Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Quocirca quod ſcribit D. Auguſtinus lib. 18 de ciuitate Dei cap. 37. Socratem fuiſse poſt Eſdram, ſic interpretari oportet, vt illos eodem quidem tempore vixiſse, Soctatem tamen ipſo Eſdra, ceu iuuenem viro, aut etiam ſene, poſteriorem fuiſse intelligamus.

Reprehenditur Ioſephus Iudæus.

Qui floruerint apud Hebreos tempore Socratis.

A ## P L A T O.

EVſebius in 10. lib. de Præparatione Euangelica extremo cap. 3. ait Platonem clarum fuiſſe, eo tempore quo deſijt Imperium Perſarum, vel paulò ante Alexandrum, & quadringentis annis ante Auguſtum Cæſarem, vel paulò amplius. In quibus uerbis eminet adeo manifeſtus & inſignis error, vt eum non vidiſſe Euſebium, qui alia permulta in Chronographia vidit, non ſatis mirari queã. Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit centeſima quinta Olympiade, vſque ad ortum Auguſti, qui fuit Cicerone Conſule, anno vrbis conditæ ſexcenteſimo nonageſimo, & Olympiade centeſima ſeptuageſima nona, non interfluxerunt anni trecenti. D. Auguſtinus lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 28. D. Ambroſii teſtimonio cõfirmat, eo tempore Platonem veniſſe in Ægyptum, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa illum de rebus diuinis fuiſſe edoctum: ſed poſtea cognoſcens id eſſe falſum

Error Euſebij circa ætatem Platonis

Opinio D. Auguſtini de Platonis ętate.

B (Hieremias enim fuit in Aegypto euerſa vrbe Hieroſolymitana, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicam abducto, quod circa Olympiadem trigeſimam octauam euenit; Plato autem natus eſt Olympiade octogeſima octaua nempe ducentis annis poſt Hieremiam) idem Auguſtinus lib. 2. retractationum cap. 4. & lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 11. ſcribit Platonem annis poſt Hieremiam centum eſſe natum: ſed vera Chronographiæ ratio, ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum interceſſiſſe docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei cap. 37. ſcriptum reliquit, non multò poſt Eſdram, Platonem eſſe natum; & rectè quidem non multò poſt, nam Eſdras in poſteriori libro mentionem facit trigeſimi ſecundi anni regis Artaxerſis, qui incidit in Olympiadem octogeſimam ſextam, vna autem Olympiade poſt, ortus eſt Plato.

Ergo Platonem natum eſſe Olympiade octogeſima octaua, tradidit Apollodorus in Chronicis, quo anno Pericles obiit, Iſocrate ſex annis minor natu: vigeſimum annum agens, Socratem audire cœpit, quo defuncto, Cratylo Heracliti & Hermogeni Parmenidis diſcipulis,
C operam dedit: nondum triginta annos natus, peregrinari cœpit, & varias regiones diſcendi cupiditate, peragrauit. obiit octogenarius Olympiade centeſima octaua, Plato (inquit Tullius in libro de Senectute) vno, & octogeſimo anno, ſcribens, mortuus eſt. Reliquit ſucceſſorem Speuſippum ex ſorore nepotem, qui ſcholæ præfuit octo annis: poſt quem Academiam tenuit Xenocrates annis viginti quinque vſque ad Olympiadem centeſimam decimã ſextam, poſt Xenocratem Polemon, Crates, & Crantor in Academia floruerunt. His ſucceſſit Arceſilas Medię inuentor Academiæ, florens circa centeſimam vigeſimam Olympiadem, cuius in eadem ſchola ſucceſſor fuit Lacydes circa Olympiadem centeſimam trigeſimam quartam, hic Nouæ Academiæ auctor fuiſſe dicitur: poſt quẽ Carneades floruit, circa centeſimam ſexageſimam ſecundam Olympiadem defunctus: vir toties, tantùmque à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorum (de quo ſcriptum eſt primo lib. Machabęorum) circa Olympiadem quinquageſimam quartam initium habuit, videtur hic Phyloſophus illo eodem tempore floruiſſe. Multo poſt hos tempore, Plotinus fuit, Imperante Ga-

Succeſſorum Platonis ętates.

D lieno, magiſter Origenis & Porphyrii, à quo eius vita diligenter perſcripta eſt, quinquaginta quatuor libros ſcripſit, Platonicè ſane, hoc eſt obſcurè; apud eius ſectę amatores, poſt Platonem, primas Plotinus tenet. Verum ad Platonem reuertamur: Eius tempore Artaxerſes, vel vt alii vocant, Darius Ochus, Perſarum regnum accepit, vir ingenio ferox, ſęuus atquę in Iudæos crudelis: id quod ex his quæ Ioſephus lib. 11. antiquitatum, & Euſebius in Chronicis ſcribunt, manifeſtum eſt. Hunc regem Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacrę hiſtorię, putat eſſe illum Nabuchodonoſor cuius ſacræ literæ initio libri Iudith, mentionem faciunt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriam ſuam ab arctiſſima obſidione, & vniuerſam Hebræorum gentem ab ultimo exitio liberauit, æqualem fuiſſe Platonis: ſed fallitur Sulpitius, Iudith namque multò antiquiorem fuiſſe, quinetiam ante Babylonicam Iudęorum captiuitatem extitiſſe, multis & quidẽ probabilibus argumentis probari poteſt; verùm his de rebus, alio loco diſputandum eſt.

Refellitur opinio Seueri Sulpitii.

Illud in præſentia taceri non poteſt, florente Platone, Romam captam, & uaſtatam eſſe a Gallis, Capitoliumque ſeptem menſibus obſeſſum, ſed Camillo Imperatore, non ab urbe ſolum pulſi ſunt, ſed etiam cęſi, atque profligati. Hoc autem euenisse anno vrbis conditæ

Tempore Platonis Roma capta eſt a Gallis.

trecenteſi-

treceнteſimo ſexageſimo quarto, teſtantur Plinius lib. 33. cap. 1. Eutropius lib. 1. Oroſius lib. 3. Dionyſius Halycarnaſſeus libro quinto ait, conſtare inter omnes ſcriptores Romam captam eſſe à Gallis, anno primo Olympiadis nonageſimæ octauæ, quod in idem recidit. Quare miror, Euſebium in chronicis hoc ad initium Olympiadis nonageſimæ ſeptimæ retuliſſe: ſed quatuor vel quinque annorum erratum diſſimulari & condonari poteſt, *Roma capta eſt à Gallis anno vrbis cõditæ* inquit (Plutarchus in Camillo) *trecẽteſimo ſexageſimo & aliquantò amplius, atque id ſe audiſſe teſtatur Ariſtoteles*, Hæc Plutarchus. Platonis tempore multi in omni genere laudis excelluerunt: in re bellica Ageſilaus, Epaminondas, Philippus pater Magni Alexandri: in Hiſtoria Xenophon: in Aſtrologia Eudoxus: in Rethoricæ arte Iſocrates: in Philoſophia Pythagorica: Architas Tarentinus, in Cynica Diogenes: tunc vterque Dionyſius Siciliam tyrannide oppreſſam tenuit, quam excuſſit Dion Syracuſanus, victo eiectoq; ex inſula, Dionyſio iuniori: quo tempore etiam Traſybulus Athenas, oppreſſas à Tyrannis, in libertatem priſtinam reſtituit. B

Qui floruerint tempore Platonis.

ARISTOTELES.

NAſcitur Ariſtoteles primo anno Olympiadis nonageſimæ nonæ, Platone minor natu, paulò ampliùs quadraginta annis: anno primo Olympiadis centeſimæ tertiæ, cum is eſſet annorum decem & ſeptem, ad Platonem iam ſexagenarium audiendum acceſſit, apud quem annis circiter viginti, hoc eſt ad quartum vſque annum Olympiadis centeſimæ ſeptimæ, eſt commoratus. anno ſecundo Olympiadis centeſimæ nonæ, ad Philippum Macedonũ Regem, ſe contulit, a quo filium eius Alexandrum annos natum quindecim, Philoſophiæ præceptis imbuendum, annum ipſe agens quadrageſimum ſecundum, accepit. in quo munere quinquennio cõſumpto, poſtea ſecundo anno Olympiadis centeſimæ vndecimæ, Athenas conceſſit, & in Lycæo tredecim annis Philoſophiam docuit. erat autem annorum circiter quinquaginta cum ibi docere cæpit. tandẽ profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centeſimæ decimę quartæ, tres & ſexaginta annos natus, biennio poſt mortẽ Alexandri Magni, eodẽ autẽ anno quo Demoſthenes orator, interijt. Hæc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Euſebius, & Laërtius, tradiderunt. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ſcribit Ariſtotelem natum, poſt recuperatam & à Gallis liberatam Romam anno ſeptimo qui incidit in annum tertium Olympiadis nonageſimæ nonæ. D. Iuſtinus Martyr in ſermone exhortatorio, quem ſcripſit ad gentes, ait Ariſtotelem, quòd quæſtionem de admiranda ui & natura Euripi propoſitam ſibi, explicare non poſſet, pudore ſimul atque tædio victũ ex hac vita migraſſe. Plinius lib. 29. cap. 1. ait ex filia Ariſtotelis, genitum eſſe inſignem illũ medicum Eraſiſtratũ, cuius in ſanando Antiocho rege, Seleuci Nicanoris filio, multùm ſpectata & nobilitata eſt ſolertia & prudentia, ſanatique regis mercedem à Ptolemæo eius filio centum talenta accepit. Hunc Eraſiſtratum Plinius Chryſippi diſcipulũ facit: ſed haud ſcio, an ei conſtet ratio temporum, cum Chryſippus circa Olympiadem quadrageſimam floruerit: probabilius eſt quod alij prodiderunt, Theophraſti eum fuiſſe auditorem, quibus Laërtius in Theophraſto non diſſentit: quanquam idem Laertius in Chryſippo, ait, alium quendam Chryſippum Gnidium medicum fuiſſe, à quo Eraſiſtratus teſtatur ſe multa didiciſſe. D

Quomodo Ariſtoteles obierit ſecundum Iuſtinũ Martyrem.

Eraſiſtratus medicus Ariſtotelis fuit ex filia nepos

Floruit autem ætate Ariſtotelis apud Hebræos, Iaddus ſummus Pontifex, qui habitu & ornamentis pontificijs obuiam proceſſit Alexandro Magno hoſtiliter Hieroſolymam petenti: cuius Pontificis vel aſpectu ſolo, vſque adeo Regis animus ad beneuolentiam eius gentis, & Pontificis reuerentiam flexus eſt: vt Iudæis amicè conſalutatis, honoratoq; Pontifice, nomen Dei, quod is capite geſtabat laminæ aureæ inſculptũ ſupplex adorauerit, affirmans ſibi eodem illo habitu Deum, in Dio Macedoniæ apparuiſſe, pollicentẽ ſe illius Dei ductu Perſarum imperio potiturum. Alexander igitur veniens Hieroſolymam, templumq; ingreſſus, Deo ſacrificauit, templum ampliſſimis muneribus, maximo honore Pontificem, plurimiſq; beneficijs Iudæos afficiens: oſtenſoq; ei libro Danielis, in quo prædictum erat fore, vt Perſarum imperium à quodam rege Græcorũ funditùs euerteretur, eum ſe Regem eſſe interpretatus, læto fidentiq; animo aduerſus Darium exercitum mouit, non dubiam habens victoriæ ſpem, duplici oraculo, Dei & Vatis, ſibi promiſſæ. Hęc ex Ioſephi vndecimo antiquitatum libro,

Memorabilis hiſtoria.

A bro, deſcripſimus. Ariſtotele philoſophante, regnãteque Alexãdro, Græcia clariſſima fuit, totoque terrarum orbe potentiſſima, vt ait Plinius lib. 18. cap. 7. Tunc enim fuit Ariſtoteles Philoſophorum facile princeps, tunc effloruit Demoſthenes eloquentiæ parens, tunc quaſi ſol exoriens, & ſua luce reliquas ſtellas præſtringens, gloria rei bellicæ excelluit Alexander, ob incredibilem rerum, tanta celeritate felicitateque geſtarum, cognomentũ Magni apud omnes adeptus gentes: quem niſi temulentia, & ex hac efferueſcens in amicos crudelitas, ſæpe viciſſent, omnes ipſe quotquot ante eum, poſtque fuere Reges, & Imperatores, procul dubio viciſſet. Huius regis tam ſubitæ mortis, conſcium fuiſſe Ariſtotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorem, ob Caliſthenem Ariſtotelis conſobrinæ filiũ ab eo rege ignominioſiſſime crudeliſſimeque necatum, multi memoriæ prodiderunt. In qua ſententia Plinius fuiſſe videtur, cuius extrema trigeſimi libri verba, hæc ſunt. (*Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam vllam materiam, qua non perroderetur à veneno ſtygis aquæ, cum id dãdum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia, excogitatum.*) Hæc Plinius. Plutarchus etiam in Alexandro, opinionem illã veneni ab

Tẽpore Ariſtotelis Grecia fuit florẽtiſſima.

Infamia Ariſtotelis.

B Antipatro miſſi, & ab Ariſtotele excogitati, Antigoni Regis teſtimonio cõfirmat; quãuis ipſe ſuſpitionem veneni tollat, vel eo argumento, quòd certum ſit, neque tunc mortuo Alexandro vllam in exercitu veneni ſuſpitionem fuiſſe, neque tot diebus, quibus inter Principes de ſucceſsore Alexandri, præſente eius corpore, diſceptatum eſt, vllum in cadauere tumorem, aut liuorem aliudue veneni indicium aut veſtigium, extitiſſe.

Purgatur Ariſtoteles ab infamia.

Moriens autem Ariſtoteles, & ſcholam & Bibliothecam ſuam reliquit Theophraſto, ſed quàm lepide ſimul & verecunde, Ariſtoteles duo & ſexaginta annos natus, Theophraſtũ ſibi ſucceſsorem elegerit, eum Menedemo eius condiſcipulo præferens, pulchre narrat Gellius lib. 13. cap. 5. Quæ vero, & quanta calamitas ſcriptis Ariſtotelicis, poſt Theophraſti mortem acciderit, adſcriptis hoc loco Strabonis verbis, commemorandum eſt: id enim noſſe, ſtudioſis doctrinæ Ariſtotelis perutile fuerit. Strabo igitur lib. 13. ita ſcribit. (*Ariſtoteles & ſcholam & bibliothecam ſuam Theophraſto reliquit, primusq; omnium, quos ſcimus, & libros congregauit, & Aegypti Reges Bibliothecæ ordinem docuit. Theophraſtus eam Neleo tradidit, Neleus Scepſim detulit, & poſteris dedit, hominibus ſane imperitis, qui libros incluſos, & negligenter poſitos habebant, cumq; Attalicorum regum, ſub quibus erant, ſtudium ſentirent cõquirendorum librorum ad inſtruẽdam Bibliothecam, quæ Pergami erat, eos in foſſa quadam ſub terram occuluerunt, quos partim tineis, partim humiditate labefactos, tandem qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos precio, Ariſtotelicos ſcilicet, atque Theophraſticos. Apellicon, vt qui librorum magis ſtudioſus eſſet, quàm ſapientiæ, volens corroſiones emendare, eos tranſcribendos dedit, ſcriptura non recte ſuppleta: quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur qui poſt Theophraſtum fuerunt, cum libris omnino carerent, paucis dumtaxat exceptis exteriorum ſermonum, nihil habebant in quo firmiter philoſopharentur, ſed poſitiones quaſdam lucubrabant. Poſteriores autem, poſt quàm hi libri in lucẽ editi ſunt, Ariſtotelem imitantes multo melius quàm illi philoſophati ſunt. Multum ad hoc Romani contulerunt. Nam continuo poſt Apelliconis obitum, Sylla qui Athenas cæpit, allata eius Bibliotheca, Romam eam tranſtulit. Tirannion quoque Grammaticus, cum Ariſtotelis amantiſſimus eſſet, eo ſibi conciliato qui præfectus erat Bibliothecæ, incæpit eos deſcribere, item librarij quidam, ſcriptoribus tamen vtentes nõ bonis, nec ſcripta conferentes, quod in ijs libris præſertim fieri ſolet, qui uendendi tranſcribuntur, tum Romæ, tum Alexandriæ.*) Hæc Strabo; ex quo licet ſuſpicari, non pauca in ſcriptis Ariſtotelis fuiſſe vitiata, quæ cum indocti homines, uel supplere, vel corrigere voluiſsent, ab his magis eſſe corrupta. Quid ergo mirum ſi quoſdam in libris Ariſtotelis, præſertim Logicis, Metaphyſicis, atque Phyſicis, locos oſtendamus, difficillimos ad intelligendum, & propè inexplicabiles? Quid etiam mirum, ſi aureum illud (vt Cicero vocat) eloquentiæ flumen, interdum lutulentum, atque ſordidum fluere videatur? Verũ de his hactenus, & ad ſucceſsores Ariſtotelis veniamus.

Calamitas ſcriptorũ Ariſtotelis.

C

D

Vera cauſſa cur Ariſtotelis ſcripta multifariam ſint uitiata.

Defuncto Ariſtoteli proximè ſucceſſit Theophraſtus, tanta auditorum multitudine nobilitatus, vt ad duo millia diſcipulorum ſcholam eius frequentarẽt. vixit ad octoginta quinque annos. Hoc tempore apud Hebræos clarus fuit Simon Oniæ filius ſummus pontifex, qui ob ſingularem eius erga Deum pietatem, ac religionem, & erga ciues ſuo beneuolentiã,

Deſcribũtur ætates inſigniorum Peripateticorũ.

Theophraſtus.

atque charitatem, cognomentum, Iuſti, promeruit. Hic nepos fuit Iaddi Pontificis, de quo A
paulò ſupra diximus, & auus eius Pontificis, qui etiam Simon Oniæ filius appellatus eſt, cu
ius eximias laudes prædicat Ieſus filius Sirach quinquageſimo capite eius libri, qui Eccleſia
ſticus nuncupatur. Vterque autem, hoc eſt Ieſus filius Sirach, & poſterior ille Simon, Ptole
mæo Euergete in Ægypto regnante floruerunt.

Strato.

Poſt Theophraſtum inſignes fuerunt Strato
Lampſacenus cognomento Phyſicus, & Demetrius Phalereus; ille magiſter fuit Ptolomæi
Philadelphi ſecundi poſt Alexandrum Magnum, Ægypti regis, a quo talentis octoginta do-
natus eſt; cœpit aũt præeſſe ſcholæ olympiade vigeſima tertia, quã annis decẽ & octo, tenuit.

Demetrius Phalereus

Demetrius autem ob præclara eius in Rempublicã Athenienſiũ merita, decẽnali vrbis Præ-
fectura, & trecẽtis ſexaginta æreis ſtatuis honoratus eſt: ſed quas mox Athenienſes lacerauerunt, nondum anno hunc dierum numerum excedente, vt ait Plinius lib. 34. cap. 6. Hic
Demetrius, Bibliothecam Alexandrinam, cui augendæ ac locupletandæ a Rege præfectus
fuerat, quingentis circiter librorum millibus inſtruxit & ornauit, eiuſque ſuaſu rex Phila-

De Septuaginta duobus ſacræ ſcripturæ interpretibus.

delphus, duobus & ſeptuaginta viris, ſapientia, & linguæ Græcæ ac Hebrææ peritia apud B
Iudæos præſtantiſſimis; ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipſum miſſis, mandauit, vt ſacram
ſcripturam ex Hebræo in Græcum ſermonem, quàm fideliſſime verterent, quæ poſtea Se-
ptuaginta tranſlatio appellata eſt.

Hieronymus

Demetrii prope æqualis fuit Hieronymus Peripateticus,
ſæpe a Cicerone nominatus. Multi deinde diuerſis temporibus in ſecta Peripatetica excel-
luerunt.

Ariſtobulus Iudæus cognomẽto Peripateticus.

Circa olympiadem centeſimam quinquageſimam primam, paulò ante Macha-
bæorum principatum, clarus fuit Ariſtobulus Iudæus cognomento dictus Peripateticus, cu
ius initio poſterioris libri Machabæorum, fit mentio. Hic in libros Moſis ſcripſit commen-
tarios ad regem Ægypti Ptolemæum Philometora, in quibus docet, ſcripta Moſis ante Ale-
xandrum, & Perſarum imperium, in Græcam linguam, licet non bene, fuiſſe traducta, eaq; a
Pythagora, Platone, aliiſque Philoſophis eſſe lecta, ut mirum uideri non debeat, ſi multa
tùm in diſciplina Pythagorica, tùm vero in Platonis libris, eorum quę leguntur in ſacris li-
teris, ſimillima reperiantur; affirmat etiam Philoſophiam Ariſtotelis, pleriſque rebus, cum
Moſis doctrina conſentire. Hęc de Ariſtobulo Clemens primo lib. Stromatum, & Euſebius C
in libris de Pręparatione Euangelica tradiderunt.

Cratippus
Boethus

Cicerone iam ſene, princeps Peripateticorum illius temporis, erat Cratippus, quo magiſtro, filius Ciceronis Philoſophię operam de
dit; Boethus Peripateticus ęqualis fuit Strabonis Geographi, qui lib. 13. ait ſe cum Boetho
Ariſtotelica dogmata eſſe Philoſophatum; vixiſſe autem Strabonem imperante Tiberio Cę-
ſare, ipſe teſtis eſt lib. 13. ſed veniamus ad Peripateticos nobis notos, & familiares.

Alexander Aphrodiſæus.

Alexander Aphrodiſæus oẽs pene libros Ariſtotelis diligẽter, & accurate interpretatus eſt;
qua re tantùm nomen, tantamq; auctoritatẽ eſt conſecutus, vt nemo olim Ariſtotelęus habe-
retur, qui non eſſet Alexandręus. Æqualis fuit Galeni Medici, Ptolomęi Mathematici, & no
ſtri Iuſtini, nobilis quidem Philoſophia, ſed Martyrii gloria longe nobilioris. Floruiſſe Ale-
xandrum tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de fato. Sed quia in Pręfatione
eius libri, Alexander Imperatorem ad quem ſcribit, vocat Antoninum Seuerum, Politia-
nus in Miſcellaneis opinatur fuiſſe Septimium Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu
Domini ducenteſimum, quo tempore in ſchola Alexandrina Clemens Alexandrinus & D
Panthenus & paulò poſt, Origenes excelluerunt.

Porphyrius

Porphyrium, licet quidam in Peripateticis numerent, eum tamen Platonis magis, quam Ariſtotelis fuiſſe ſtudioſum, eius ſcripta
declarant. Ego ne Philoſophum quidem appellandum cenſeo, hominẽ vſque adeo impiis
ſuperſtitionibus, & magicis fallaciis deditum. fuit certè Chriſtianę religionis nequiſſimus
Apoſtata, & hoſtis acerrimus; Pręceptorem habuit Plotinum, Condiſcipulum Origenem,
diſcipulum Iamblychum, vt Eunapius in eius vita ſcribit. D. Hieronymus in ſupplemento
Chronicon Euſebii ait, eum miſſo ad Conſtantinum Magnum libro, ab exilio fuiſſe reuoca
tum; extremam ſenectutem attigit, quinimo, amplius quam centum annis vixit; nam Ori-
genem, cuius condiſcipulum fuiſſe Porphyrium dixit, Eunapius Euſebius, in Chronicis, cla-
rum iam & illuſtrem facit, anno ab ortu Domini Noſtri, ducenteſimo trigeſimo ſecundo,
reuocationem autem Porphyrii ab exilio, notat D. Hieronymus, anno Domini trecenteſi-
mo trigeſimo ſecundo, centum annis interlapſis.

Themiſtius

Themiſtium Philoſophum, qui Para-
phraſtica, eaque perſpicua & eleganti multorum librorum Ariſtotelis explanatione, magnã
laudem

A laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruiſſe, æqualem D. Baſilii Magni & Gre-
gorii Nazianzeni, demonſtrat Eccleſiaſtica hiſtoria Socratis, lib. iiij. capite xxvij. idemque
confirmat Nicephorus Caliſtus lib. 18. cap. 50 Nec ab his differt Suidas, ſcribeus eum vi-
xiſse ſub imperio Iouiniani. Etenim Iouinianus octo duntaxat menſibus imperauit, poſt quē
proxime Valentinianus & Valens imperium acceperunt. D. Auguſtinus in eo lib. quem
de Categoriis Ariſtotelis ſcripſit, Themiſtium eximium Philoſophum appellat, eumque &
ſuę ętatis & Magiſtrum ſuum fuiſse ſignificat. Simplicius in exponendis Ariſtotelis ſcri-
ptis, nulli ſecundus, Iuſtiniano Imperatore vixit, vt Suidas inquit, vbi de Damaſcio Philoſo-
pho verba facit, quo ferè tempore floruit Seuerinus Boetius, vir genere, dignitate, poęſeos,
philoſophię, ac theologię pręſtantia clariſſimus. Ioannem autem Philoponũ, haud igno-
bilem philoſophum, nec obſcurum Ariſtotelis interpretem, ſub Phoca Imperatore vixiſse,
ſignificare videtur Nicephorus lib. 18. cap. 46. ſed cum antiquiorem eſse, vel ęqualē Sim-
plicii, vel etiam aliquanto priorem, magno eſt argumento, quòd Simplicius non raro eum
B acerbe mordet & conuiciis lacerat, eiuſque ſententias, decretis Ariſtotelicis contrarias, non
ſine hominis odio, & execratione confutat. Verum de Peripateticis, hactenus.

Simplicius, Ioannes Philoponus, Seuerinus Boetius

EPICVRVS.

Deteſtatio Epicuri

NEc ingenii magnitudiue, nec doctrinę pręſtantia, uec ſplendore virtutum, nec vllins rei
quę laudem aliquam nieretur, excellentia, ſed ſola mortalium ad peiora ſemper ruen-
tium vanitate quadam & inſania factum eſt, vt Epicurus in Philoſophia clarus & illuſtris
haberetur; eiuſque ſectæ princeps & auctor eſſet, quæ ſectatorum multitudine, nobilitate,
mutuaque eorum inter ſe concordia, atque conſenſione, cæteris omnibus ſectis longiſſimè
antecelleret. & quemadmodum Heroſtratus ille fertur incendendo Dianæ fano, quod erat
templum totius Aſiæ celeberrimum, æternam ſibi nominis famam comparare voluiſſe, ſic
etiam Epicurus, euertendo Dei prouidentiam, tollendo noſtrorum animorum immortalita-
C tem, conculcando virtutis & honeſtatis dignitatem, denique in vna corporis voluptate ſum
mum hominis bonum collocando, immortalem doctrinæ ac nominis ſui memoriam con-
ſequi ſe poſſe ſperauit. Heu cęcum genus hominum, ſuis blandientium cupiditatibus, &
quæ iucunda ſunt ſenſibus, vera eſſe cupientium. Ergo ne ad fœlicitatem comparandam,
eum ducem ſequi lubet, qui ex homine pecudem faciat, non aliud æſtimans bonum, quàm
quod pecudum eſt, volnptatem? Sicciue iuuat deſipere, vt qui nihil homine, ne dum Deo
dignum ſapit, eum nobis ſapientiæ magiſtrum atque doctorem eligamus? Sed quandoqui-
dem ſtulitia noſtra hoc monſtrum Philoſophię, in Album Illuſtrium Philoſophorum aſcri-
pſit, de eius quoque ætate hoc loco nobis dicendum erit. Epicurus igitur otii magiſter, vt
inquit Plinius, hoc eſt, vt ego, interpretor, malorum omnium Seminatium (quæ enim mala
non parit otium?) naſcitur (Apollodoro in Chronicis auctore,) centeſimæ nonæ olympiadis
anno tertio, ſeptem nimirum annis poſt Platonis obitum; vixit annis duobus & ſeptuaginta,
obiitque anno primo Olympiadis centeſimæ vigeſimę ſeptimæ. Euſebius in Chronicis, inſi-
D gni Chronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centeſima duodecima,
quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus, tredecim duntaxat annos natus. Si ſcriptorũ
multitudine æſtimari deberet philoſophi præſtantia, fuiſſet proculdubio Epicurus omnium
Philoſophorum præſtantiſſimus, quippequi infinita prope volumina, vt Laertius refert, po-
ſteris reliquit, certè plura eum, quàm vllum priorum ſcripſiſse, in confeſso eſt. Habuit quá-
plurimos ſuæ doctrinæ ſtudioſos & defenſores, in quibus primas, meo iudicio, tenuit Lucre-
tius Romanus, qui eleganti poëmate totam Epicuri diſciplinam quæ ad Phyſicen pertinet,
diligenter expoſuit, natus Olympiade centeſima ſeptuageſima prima, annos vixit tres & qua-
draginta, vir omni laude dignus, ſi ad meliorem Philoſophiæ diſciplinam, tantum ingeniũ,
tantumque ſtudium ac diligentiam contuliſset.

ZENO CITTICVS.

STtoica diſciplina, multis rebus Chriſtianæ religionis, vt D. Hieronymus ait, quàm ſimil-
lima, Epicureæ autem ſectæ omnino contraria fuit, utraque tamen eodem fermè tempo-

re nata eſt. Nam vtriuſque parentes, Epicurum & Zenonem, eadem propemodum ætate A
floruiſse conſtat, etenim olympiade centeſima trigeſima, ſenem fuiſse Zenonem, Laertius veterum teſtimonio confirmat. Non rectè igitur, Euſebius in Chronicis obitum Zenonis ſignat in olympiade centeſima vigeſima nona. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ait, quo tempore Romani bellum gerebant cum Pyrrho rege, anno nimirū vrbis conditæ circiter ſeptuageſimo & quadringenteſimo, quod tempus incidit in olympiadem centeſimam decimam octauam, Epicurum, & Zenonem Cittienſem, celebres fuiſse. Duorum, & viginti annorū erat Zeno cum Athenas conceſſit, annis octo & quinquaginta ſcholæ præfuit: cumque annorum eſset duorum & ſeptuaginta, vel vt docent alii, nonaginta octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita deceſſit. Multa ſcripſit, tãta ſubtilitate, vt Carneades, quo ſubtilius eius ſcripta refelleret, Elleborum ante ſumpſiſse dicatur, quod pleroſque alios etiam feciſse ſtudiorum gratia, ad peruidenda acrius quę commentabantur, teſtis eſt Plinius libri xxv. capite 5. Plurimi clariſſimique viri huius ſectæ ſtoicę ſtudioſiſſimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminent, Cato Vticenſis, & B
qui Cęſarem occidit, Brutus; inter Philoſophos, Choriphęus Stoicorum, eorumque porticum humeris ſuis fulcire, ac ſuſtentare dictus eſt Chryſippus, infinitorum prope librorum ſcriptor, quocirca non inſulſe Carneades, eum Paraſitum, librorum uocare ſolebat; quanquam pleroſque libros alienis modò teſtimoniis, & ſententiis referſit. Floruit, (ut Apollodorus in Chronicis ait) olympiade centeſima quadrageſima tertia. Africani & Lęlii æqualis & familiaris fuit Panætius, nobilis in primis ſtoicus, quem Cicero ſequutus eſt in libris quos de officiis ſcripſit. Nerone Imperante, duo præſtantiſſimi Stoici fuerunt, vnus Epictetus, in cuius librum, qui etiam nunc extat, Simplicius philoſophus eruditos ædidit Commentarios: Alter Seneca, non ſolum doctrina & præclaris ingenii monumentis, ſed etiam familiaritate, quam cum Apoſtolis habuiſſe dicitur, illuſtris. Huius Nero Imperator diſcipulus fuit & carnifex. Epictetum, Domitiano Imperante, Roma Nicopolim deceſſiſſe, propter Senatuſconſultum id temporis æditum quo philoſophi eiecti, vrbeque & Italia interdicti ſunt, auctor eſt Gellius lib. xv. cap. xi. C

Carneades, quo ſubtilius ſcripta Zenonis refelleret, Elleborū ante ſumpſit. Inſignes ſtoici, Cleanthes Chryſippus, Panętius, Cato Vticenſis, Brutus, Epictetus, Seneca.

Sed his, de philoſophorum Chronographia explicatis, iam tempus eſt, vt ad enarrandas & diſcutiendas veterum philoſophorum de principiis rerum naturaliū opiniones, propius accedamus.

Opinio eorum qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnem principii rationem de medio tollunt.

CAP. V.

SENTENTIAS veterum de principiis rerum naturalium, plato, & Ariſtoteles multifariam commemorãt; Ille in Theæteto, & Sophiſta: Hic in 1. phy. & de Generat. in 3. de Cœlo, & 1. Metaphyſice, plutarchus 1. lib. de placitis philoſophorum, vt omittam Clementem Alexandrinum, Euſebium, Theodoretū, D
D. Auguſtinum, & alios, tum ſacros, tum prophanos ſcriptores. poſſunt autem omnes de principiis ſententiæ ad hanc breuem, & generalem diuiſionē reuocari. Alii enim nullum videntur facere principium, nempe ii, qui aiunt omnia eſſe vnum ens immobile: Alii quidem faciunt, ſed vel vnum, vel multa; & unum, vel finitum magnitudine, vel infinitum, & item, vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam illis prius, aut medium: ſimiliter qui multa faciunt, aut ea ſtatuunt numero finita, aut infinita, ſi finita, vel duo, vel tria, vel quatuor, vel decem, vel alio quopiam numero circunſcripta, ſi infinita, vel omnia vnius generis, ac naturæ, vel ſpecie diuerſa & contraria. Verum hæc enucleate pertractanda ſunt, vnamquanque harum opinionum propriè, ac ſigillatim explicando. Qui igitur putarũt, id quod eſt, vnum tantummodo eſſe, atque immobile, hos neceſſe eſt omnem principii phyſici rationē funditus ſuſtuliſſe. Etenim cū nihil ſit principiū ſui, ſed aliorū, nihil item poſſit effici ab vllo principio phyſico ſine motu (ſiquidē natura definitur eſſe principium motūs) hinc fit, vt ſublato motu, & rerū multitudine, nihil loci principiis naturalibus relinquatur.

A Tres autem huius ſentẽtiæ principes fuiſſe memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Meliſſus, de quibus eodem ordine dicendum eſt. Xenophanes Colophonius magiſter Parmenidis, ipſe autem vel nullius ſecundum aliquos, vel ſecundum alios Archelai, ſeu Botonis cuiuſdam Athenienſis auditor, exiſtimauit (vt refert Ariſt. in eo libello qui inſcribitur de Xenophane Zenone, & Gorgia) id quod eſt, æternum eſſe, infinitum, vnum, omniquaque ſui ſimile, & immobile. Æternum, quoniam ſi factum eſſet, aut ex nihilo, quod eſt impoſſibile, nec poſſet reddi ratio, cur tunc, & non ante factum fuiſſet: aut ex aliquo, vel igitur ſimili, vel diſſimili, non ſimili, nam ſimilium eadem eſt vis, & ratio; quare non conuenit vni eorũ potius quam alij, aut fieri, aut facere: neque ex diſſimili, nam ſic fieret ex eo, quod non eſt. Denique cum quicquid fit de nouo, antea non fuerit, neceſſe eſt id fieri ex nihilo, quod cum ſit impoſſibile, recte ſe habere arbitrari, id quod eſt, æternum eſſe. Si autem æternum, ergo infinitum, nã neque habet principium vnde extiterit, neque finem in quem poſſit deſinere: ſi infinitum, ergo vnum; nam ſi multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod eſt
B contra rationem infiniti. Si vnum, ergo vndique ſui ſimile, nam vbi diſſimilitudo, ibi multitudo: His etiam conſequens eſt, vt ſit immobile, tum quia, nec a ſe moueri poteſt, cum ſit omnino ſimplex, & vndique ſibi ſimile, nec ab alio, ſi enim id quod eſt, vnum eſt, nihil aliud erit, a quo moueri queat. quid? quod vel moueretur in plenum, at non eſt aliud ens præter ipſum, vel in uacuum, ſed uacuum nihil eſt in rebus. Ex quo fit, ut neque dolori, neque morbo, neque ulli plane commutationi ſit obnoxium. Hæc Ariſtoteles de Xenophane: a quo Theophraſtus (referente ſimplicio 1 phyſicorum ſupra tex. 6.) in eo diſſentit, quod putat Xenophanem illud ſuum unum Ens, neque finitum, neque infinitum feciſſe. Alexander autem Aphrodiſæus (ut ibidem memorat Simplicius) inducit Xenophanem facientem id quod eſt, finitum, & ſphæricũ. Laërtius uero in uita Xenophanis, ſcribit eum conſtituiſſe quatuor principia omnium rerum, mundosque innumerabiles; quę non uidentur congruere cum his quę dicta ſunt. Cicero etiam 2. Acad. Quæſt. confirmat eum ſenſiſse habitari in Luna, eamque eſse terram multarum urbium, & montium. Vixit annos centum, atq;
C eo amplius; ſcripſit carmine; acerrimuſque fuit inſectator Homeri, & Heſiodi.

Opinio Xenophanis.

Parmenides Eleates arbitratus eſt (quamuis ſecundũ fallacem ſenſum, & vulgi opinionem multæ ſint res, earumque duo principia eſse videantur, terra loco materiæ, & ignis loco efficientis) tamen ſecundum rationem & ueritatem, id quod eſt, vnum tantummodo eſse. Hoc autem ita concludebat; Quod eſt præter id quod uere eſt, id non eſt, alioquin non eſſet diuerſum ab eo quod eſt, at quod non eſt, nihil eſt, ergo id quod eſt, unum tantummodo eſt. nam ſi ea quæ ſunt, multa eſsent, ea profecto differrent inter ſe: aut igitur in eo quod non ſunt, aut in eo quod ſunt, non in eo quod ſunt; in hoc enim ſunt ſimilia, quę autem ſunt ſimilia, non ſunt alia, quę non ſunt alia, ſunt vnum & idem; nec in eo quod non ſunt, quod enim non eſt, nihil eſt, per id autem, quod nihil eſt, nulla fit differentia: ſi igitur quę ſunt, nullo modo differre poſsunt inter ſe, neceſsariò conficitur; id quod eſt, unum eſse. Hęc eſt ratio Parmenidis ſecundum Porphyrij explanationem, quam refert Simplicius 1. Phyſico, ſuper tex. 25.

Parmenidis opinio.

D Meliſsus auditor Parmenidis exiſtimauit id quod eſt, ingenitum, infinitum, vnum, & immobile eſse: Ingenitum quidem, vnum, & immobile, propter eaſdem rationes, quas vt ante diximus, afferebat Xenophanes; eſse autem infinitum hoc modo demonſtrabat, ſi quod eſt genitum habet principium, ergo quod non eſt genitũ carebit principio: ſimiliter, ſi quod eſt mortale habet finem, ergo quod eſt ab interitu liberum, carebit fine, ſed id quod eſt, nec eſt genitũ, nec mortale, ſi enim interiret, neceſsarium eſset in nihil recidere, ergo id quod eſt caret principio, & fine; quamobrem oportet eſse infinitum, id enim appellamus & intelligimus eſse infinitũ, quod principio vacat & fine. Ergo hi tres philoſophi, Xenophanes, parmenides & Meliſſus, faciẽtes vnum tantùm eſſe vere ens, nullum faciunt principium rerum naturalium. Sed veniamus ad eos qui faciunt vnum principium rerum omninum naturaliũ vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam ab illis diuerſum.

Meliſſi opinio.

Opinio eorum qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium. A

CAP. VI.

Opinio Thaletis.

THALES Mileſius, vnus de ſeptem ſapientibus, eorumque longe ſapientiſſimus, & Philoſophiæ naturalis, vt eſt apud Ariſt. 1. Methaphyſicæ primus apud Græcos auctor & illuſtrator, ſenſit principium omnium rerum eſſe aquam, vel ipſum humidum, motus fortaſſe eo argumento (vt eſt apud Ariſt. & Plutarchũ) quod cerneret ſemina, & alimenta rerum, eſſe humida, ex quo autem res gignuntur & aluntur, id eſſe principium earum rerum. Calorem item cuius vi omnia tenentur & conſeruantur, humore paſci atque ſuſtentari. Veriſimile autem eſt inquit Ariſt. Priſcos viros, Theologos, & Poetas, vt Orpheum, Homerum & Heſiodum, canentes Oceanum, & Thetyn parentes eſſe generationis, & aquam, quæ ſtyx appellatur, iuſiurandum eſſe Deorum, ceu quippiã B vetuſtiſſimum, & honorabiliſſimum, in eadem fuiſſe ſententia: Hipponem quoque qui teſte Alexãdro dictus eſt Atheos, idem ſenſiſse ferunt, ſed eum Ariſt. contemnit propter mentis vilitatem. Thales autem, auctore Simplicio, nihil ſcripſit præter Aſtrologiam nauticam, quanquam Laertius ait, eam referri ad Phocum quendã Samium. Atque hoc innuens Ariſt. quotieſcunque de Thalete verba facit, ſic fere loqui ſolet, ***Fortaſſe, ut memorant, dicitur***, Quæ verba in hanc ſententiam recte ponderauit Alexander 1. Metaphyſicę.

Opinio Anaximenis.

Anaximenes, auditor Anaximandri, & doctrinæ Thaletis perquàm ſtudioſus fuit, vt ipſe oſtendit, quam (ut Laertius refert) ſcripſit ad Pythagoram. Is principium omnium rerum dixit eſſe Aerem, hanc enim opinionem eius fuiſſe teſtatur Ariſt. 1. Metaphyſicæ & Theophraſtus; Simplicius quoque confirmat idem ſe in illius ſcriptis comperiſſe: Nicolaus autem Damaſcenus in opere, quod fecit de Diis, ſcriptum reliquit, ſecundum Anaximenem principium rerum eſſe non Aerem, ſed quiddam medium inter Aerem, & Ignem. Verum præponderat ſuperiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laertius ſecuti ſunt. putatur au- C tem ratio principii recte conuenire Aeri propterea quòd is facile accipit quancunque uim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes formas, atque figuras paruo negotio ſeſe induit, nec habet qualitates naturales, ſiue quæ ad motum loci, ſiue quæ ad alterationem pertinent, nimium, vt cætera elementa, inſignes, aut ægre mutabiles. Eiuſdem ſentẽtiæ fuit Diogenes Apolloniates diſcipulus Anaximenis & Anaxagoræ æqualis, uir eloquentia & ſapientia clarus, cuius decreta, teſte Laertio, ſunt, elementum omniũ eſſe Aerem, ex quo denſato & rareſcente gigni mundos innumerabiles; eſſe infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatam fixamque ſemper hærere. Is ſcripſit opus quoddam cuius fuit huiuſmodi principium; *Qui docere aliquid inſtituit, eum in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tum ſimplici, & pudica oratione uti.*

Heraclyti opinio.

Heraclytus Epheſius, vir animi & ingenii magnitudine, humanarumq; rerum deſpicientia ualde memorabilis, quò magis ſoluto & vacuo animo philoſophari poſſet, regnum conceſſit fratri & a Dario Rege Perſarum magnis opum, & honorum promiſſis accitus, cum D ſuis Epheſijs apud quos obſcurus, & contemptus erat, viuere maluit. Hic, cum Hyppaſio Metapontino ſenſit initium cunctarum rerum eſſe Ignem, ex quo naſcerentur omnia, & in quem cuncta tandem occiderent; cumq; omnes res denſatione, & rarefactione fiant, putabat eas more fluminis continenter labi, & fluere: videtur etiam amicitiam, & litem ſimiliter, vt Empedocles, cauſſas efficientes rerum conſtituere. Ait porrò ignem cum denſatur humeſcere, & aerem fieri, hunc item, cum magis cogitur & cõcreſcit, aquam effici, quam denſatam verti in terram, & viciſſim ex terra fuſa atque rareſcente aquam, & ſimiliter reliqua deinceps elementa renaſci: atque hoc modo mundum perpetua viciſſitudine gigni, & interire. Viſum eſt autem illi, ignem præ cæteris elementis conſtituendum eſſe principium omnium, quia eſt maxime mobilis, & minutiſſimarum, ac ſubtiliſſimarum partium, tum etiam quia multiplex eius vis per omnia permeans, cunctas res gignit, auget, ſuſtentat, perficit, atque moderatur: quæ res late tractatur apud Ciceronem ſecundo libro de Natura Deorum, a Balbo Stoico: nam in 3. eiuſdem operis libro Cotta diſputat, Stoicos in hoc eſſe germanos

A manos Heraclyteos. Quanquam id quod ipsi dicunt de igne, potius declarat ei competere rationé caussæ efficientis, quàm materiæ, aut elementi. Scripsit auté Heraclytus librum de natura, incredibili breuitate, & obscuritate, quamobrem dictus fuit σκοτεινός. quem librum cum legisset Socrates sibi datum ab Euripide, ferunt dixisse, quæ in eo intellexisset præclara sibi videri, quæ autem non intellexisset putare se non dissimilia esse, sed omnia Delio quopiam natatore indigere. Arist. vero in lib. Rhetoricis auctor est, obscuritatem, quæ erat in scriptis eius, propter difficultatem interpungendi dictiones accidisse. Habuit multos, nec sané minutos viros sectatores, & interpretes suæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipsum, & acerbe mordeat his versibus.

Quapropter qui materiam rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam conſiſtere ſolo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
B *Heraclytus init quorum Dux prælia primus:*
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes,
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque,
Inuersis quæ sub verbis latitantia cernunt,
Veraq; constituunt quæ belle tangere possint
Aureis, & lepido quę sunt fucata sonore.

Terram autem Hesiodus fortasse principium fecerit fingēs primam omniū ex Chao natam extitisse, sed Philosophorum nemo solam posuit initium rerum, ob eius crassitiem, duritiem, atque immobilitatem, coniunctam vero, & consociatam cum alijs corporibus, principium statuerunt Empedocles, ac Parmenides.

Solam terrā, nemo philosophorum fecit principiū rerum.

Alij faciunt vnum quidem principium, diuersum tamen a prædictis quatuor elementis, hoc est, vel mediū inter ignem, & aerem, illo densius, hoc rarius; vel quippiam prius quatuor elementis, quod fortasse idem est. Hanc opinionem Nicolaus Damascenus, falsò, vt C supradictum est, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 5. Phy. & Philoponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Arist. mentionem facit huius opinionis) eam ascribunt Anaximandro Milesio, qui, vt narrat Laertius, elementum omnium dixit esse quippiam infinitum prius quatuor elementis. Hic primus Gnomonem inuenit, eumque Lacędemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo solis conuersiones & æquinoctia notaret; primus etiam maris, & terræ circuitus descripsit, & sphæram construxit, quin etiam putauit, vt est apud Ciceronem natiuos esse deos, longis interuallis, orientes, occidentesque, eosque innumerabiles esse mūdos. Porrò Arist. 1. Phy. 54. verisimiliorem inquit esse opinionem eorum, qui faciunt principium omnium quippiam diuersum ab elementis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum, propterea quod principium debet esse vacuum & nudum ijs omnibus rebus, quas in se accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet suam, sibique connatam qualitatum vim, qua, sine sui exitio priuari D non potest. Adde, quod illi, per huiusmodi principium videntur esse subodorati materiam primam, eamque adumbrare & posteris innuere voluisse.

Anaximādri opinio.

Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, sed finita, præcipue autem Pythagorçorum.

CAP. VII.

QVI multa inuehunt principia, necesse est ea faciant mobilia, tum quia nō possunt multa principia sine motu, aut simul cogi & congregari ad efficiendā generationem, aut inuicem dissolui & disiungi ad interitum afferendum: tum etiam, quia multitudini principiorum, semper adiuncta est aliqua repugnantia & contrarietas, quę nunquàm esse potest absq; motu. Qui auté multa principia ponunt, ea statuunt vel finita, vel infinita, qui finita, vel duo, vt Parmenides in his, quæ scripsit secundum iudicium sensuum & opinionem uulgi, nimirum ignem & terram, vel lucem & tenebras,

bras, vel calidum & frigidum, vt refert Ariſt. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnũ tanquàm formam, & magnum ac paruum tanquàm materiam, vt ei Ariſt. multis locis imponit. Stoici quoque ſecundum Simplicium, Deum & Materiam: vel faciũt tria, ut Ariſt. Materiam, Formam & Priuationem, & Plato (ſecundum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquàm Ariſt. in 1. Metaph. auctor eſt, eum non vti illis, niſi tanquàm duobus; Igne quidem per ſe, reliquis uero tribus tanquàm vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alii produxerunt numerum principiorum vſque ad denarium; quam perhibent fuiſſe opinionem Pythagoreorum. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri, cernerent denario compleri & abſolui, ſiquidem omnes gentes numerant vſque ad denarium, quo cum peruenerint, redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribuerunt: cuius numeri uim cum animaduerterent totam quaternario contineri, in eo enim includuntur, 1.2.3.4. quæ ſimul iuncta faciunt denarium, ob eam cauſſam exiſtimabant, quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo cum quippiam ſanctè confirmare uolebant, tanquàm iuſiurando utebantur, dicentes, (*Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada noſtræ, perpetuos fontes naturæ infudit habentem*,) fingebant enim animum noſtrum ex quaternatio conſtare, ita ut μόνας ſit mens δυὰς ſcientia, τριὰς opinio, τέτρας ſenſus, qua de re legi poſſunt quæ ſcribit Plutarchus primo lib. de placit. Philoſophorum cap. 3. & D. Aug. in lib. de Muſica. Quoniam igitur Denarius eſt numerus perfectiſſimus, induxerunt tanquam initia rerum omnium decem coniugationes vel oppoſitiones, vnam formarum, habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorum, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Diligẽter ac ſubtiliter exponitur opinio Pythagoreorũ de Numeris quos rerum omnium initia faciunt.

Denarius

Bonorum	*Malorum*
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratum	Longius altera parte

Ab his Pythagoreis, nonnulli arbitrantur fluxiſſe opinionem Manichæorum, qui ponebãt duo æque prima, immutabilia & potentia principia, unum bonum, omnium bonorum, alterum malum, omnium malorum, quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in iis commentariis, quos ſcripſit in Epictetum & D. Auguſtinus cum aliis multis libris, tum maxime iis duobus, quos ſcripſit de Geneſi contra Manichæos.

Opinio Manichęorum (ſecundũ aliquos) fluxit ex Pythagoręorum fontibus.

Cur autẽ Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturalium, Ariſt. videtur reddere duas cauſſas, vnam, quia numeri ſunt priores omnibus corporibus, quippe cum ſint ex abſtractione, hoc eſt quia numeri ſine corporibus phyſicis animo cõcipi & intelligi poſſunt, corpora uero ſine illis minime: alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quam putabant eſſe inter numeros & res naturales; omnia enim, ut ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt a Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (ut Syriani utar ſimilitudine) per numeros mathematicos, Lyram, ſic natura per naturales numeros, ſuos componit & modulatur effectus. Verũ age, quomodo uis & ſimilitudo numerorũ in rebus naturalibus & moralibus effecta, & expreſſa ſit, Pythagorica memorãtes dogmata, breuiter oſtẽdamus. Ac cur mẽti attribuant monada, ſcientiæ diada, Triada opinioni, Tetrada ſenſui explicatur a Plutarcho eo, quem ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus & pariter par; hic autem eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtens, atque hoc modo parilitatem & æquabilitatem Iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias, quę cõ-

Quomodo Pythagoræi numeros accomodabant rebus naturalibus.

A ſtantur ex maris, & fœminæ coniunctione; nam Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabant
fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebant. De præſtantia & myſterijs numeri
Quinarij, multa reperies apud Plutarchum, in libello de Particula, ει, acute docteque diſpu-
tata. Septenarium vocabant tempeſtiuitatem, quoniam multa tempeſtiuè, cum in alijs re-
bus, tum in homine fiunt per numerum ſeptenarium. Etenim homo ſeptimo a conceptione
menſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbã emit-
tit, & ſemen maturum generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerum ſublunarium,
apud ipſos ſeptimum tenet locum, videlicet poſt orbem ſtellatum, & quinque planetas. His
accedit, quod ſolus ſeptenarius, neq; generat vllum numerum eorum, qui denario cõtinen-
tur, neque ab vllo eorum generatur. Nam binarius bis ſumptus facit 4. ter. 6. quater 8. quin
quies x. ternarius bis terue acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At
ſenarius, octonarius, & nouenarius, licet non generent numerum vllum eorum qui ſunt in-
tra decem, generantur tamen ab illis, nimirum a binario, vel ternario, vel quaternario: Se-
B pteriarius vero, neque generat alium numerum, neque ab alio generatur, vt per ſe patet. Quà
re pythagorei appellabant ſeptenarium, Mineruam, quæ fingitur ex nulla matre nata eſſe, &
virgo perſtitiſſe. Aulus Gellius lib. 3. cap. 10. virtutes poteſtatesq; Septenarij, plurimis & diſer
tiſſimis verbis ex M. Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum
numerum indicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora quæ in orbem mouerentur,
nimirum ſeptem planetas, orbem ſtellatum, & terram, quam non ſecus ac cæteros pla-
netas dicebant in orbem volui circa Veſtam, hoc eſt Ignem, quem vt dignitate præſtantem
alijs elementis, in medio mundi, tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur no
uem corporibus ad explendum denarium numerum adiunxerunt etiam aliud corpus, fin-
gentes, neſcio quam Antichthona hoc eſt terram, huic noſtræ aduerſam, & quæ motu oppoſi-
to cieretur; huiuſmodi autem corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmo-
nicis interuallis, vt v. g. ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione, quam Lunæ;
interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla, idem ſimili proportione con
C tingere in reliquis ſuperioribus cælis. Quin etiam prædicta corpora exiſtimabant moueri
certis quibuſdam harmonicorum numerorũ proportionibus, vt quæ mouentur celerius, acu-
tiorem; quæ tardius grauiorem efficiant ſonum: ex quo incredibili ſuauitate concentum
quendam exiſtere, qui a nobis vtpote iam inde ab ortu aſſuefactis, non exauditur: quoniam
autem omnis concentus ad numerum aliquem conſtituitur; nam Diapaſon conſiſtit in pro
portione dupla, Diapente in ſexquialtera, Diateſſeron in ſexquitertia, idcirco totum cœlum,
totumque mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerum, & ex numeris eſſe affirma-
bant: ſed de his vide Ariſtotelem libro 2. de Cœlo. tex. 52. & 72. Syrianus in extremo penè
commentario ſuo quo explanauit librum quartumdecimum Metaph. Ariſt. refert, Pytha-
goram in quodam ſermone de numeris, qui à Pythagoreis propter eius diuinitatem, ſacer
dicebatur, aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numero-
rum, qui ſunt vſque ad Decem. Neque vero Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dog-
mata; ſiquidem is, quæ a Pythagoreis de vi, & natura numerorum prædicabantur, interdũ
D ſequitur, & vſurpat, vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in principio lib. de Cœlo
vbi agit de Ternario. Sũt igitur numeri ſecundum Pythagoreos, initia omnium rerum. Sed
in quo genere cauſſæ? Ariſt. in primo Metaphyſicæ refert ad materiam; illi enim dicebant
omnia confici, & componi ex numeris, conſtat autem id, ex quo aliquid fit, & componitur,
materiam eſſe. Sed Pythagoreorum alij numeros referunt ad cauſſam exemplarem, & ad ra
tiones opificias, quæ ſunt in primo ſummoque opifice, quæ non re, ſed ratione tantum ab
Ideis differunt: Alij ad formam; vnde Ariſt. lib. 8. Metaphyſicæ tex. 10. ait formas eſſe nu-
merorum ſimiles. vnitas porrò eſt principium numerorum, cuius vis nullo vnquam nume
ro exhauriri, & abſumi poteſt. quin alium ſemper numerum creare queat, in quo mirifice re
præſentat immenſam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur,
vt non ſemper poſſit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatem autem Pythagorei voca-
bant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic vero adiuncta creat pa-
rem; atque ob hanc cauſſam par & impar faciebant principia omnium numerorum, & par
vocabant infinitum, impar autem finitum; propterea quod numeri impares per ſeriem di-
S ſpoſiti,

De præſtantia numeri ſeptenarij.

In quo genere cauſſe, numeri (ſecundum Pythagoreos) ſint rerum principia.

De præſtantia unitatis.

ſpoſiti, ſi addantur quadratis numeris, ſemper retinent formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad ſimilitudinem Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadrato non variat formam: at numeri pares ſi addantur numeris quadratis, ſemper mutant formam numeri. Hæc tangit Ariſt. 3. Phy. tex. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themiſtius in ſupradicti textus explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorum myſterijs plura ſcire auet, legat eos, qui in his enarrandis diligenter, & copioſè verſati ſunt. nã hic omnia propriè & ſubtiliter perſequi velle, magis operoſum, atque curioſum eſt, quàm vel vtile, vel noſtro congruens inſtituto. A

Decreta Pythagorę.

De Pythagoræ autem decretis ita ſcribit Laertius. *In Pythagoricis commentarijs hęc notata ſunt; Vnitatem eſſe principium omnium: Ex vnitate indefinitam dualitatem proceſſiſſe & tanquam materiam ei ſubiectam eſſe:* Ex *Monade porrò & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta: ex punctis lineas: ex lineis planas figuras: ex planis ſolidas, ex quibus corpora; quorum eſſe quatuor elementa. Terram, Aerem, Aquam, Ignem, quæ per omnia ſe mutant, et uertut: Ex his conſtare mundum, rotundum, animatum, et intelligentem:* Hæc ille. D. Auguſtinus in extremo 2. lib. de ordine multis laudibus effert Pythagoræ diſciplinam: Sed is poſtea 1. lib. retract. c. 3. religioni habuit, tantum ſe honoris detuliſse homini ethnico, qui multa, multiſque modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita poſuerunt initia rerum naturalium, hactenus dictum ſit: deinceps agendum eſt, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxogora ſumendo. B

Declaratur Opinio Anaxagoræ.

CAP VIII.

Opinio Anaxagorę.

ANAXAGORAS Clazomenius Anaximenis diſcipulus, Magiſter autem Archelai, & Periclis ſummi apud Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, tanto Philoſophiam ſtudio complexus eſt, vt derelinquens patriam, & patrimonium negligens, ſe totum Philoſophiæ cognitioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio rerũ naturalium, ſtatuit infinitatem quandam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de Generat. tex. 1. vocat πανσπερμίας licet in 3. Phiſico, tex. 27. & 3. de Cælo, tex. 37. hoc nomen referat ad opinionem Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομερείας. Vnaquæque igitur res ſecundum Anaxagoram fit ex partibus ſimilibus atque eiuſdem naturæ, vt caro ex multis carunculis, ſangnis & os ex alijs ſimilis naturę particulis, quarum congregatione res gigni, ſegregatione autem interire dicitur. has vero particulas neceſse erat infinitas eſse, ne videlicet vnquam ceſsaret ſegregatio, & aliquando tandem penitus deficeret generatio. ac tametſi in qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſlibet rei particulæ, nominatur tamen aliquid v. g. aurum, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, non quia ſit purum, & ſincerum aurum, vel caro, ſine vlla concretione & admixtione aliarum rerum, ſed quod in tali re particulę auri vel carnis ſint maiores, & magis in fronte locatæ appareant. hanc ſententiã pulchrè deſcribit Lucretius primo libro his verſibus. C

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιομέρειαν D
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrij ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Et paulò infra ſubdit.

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, vt omnibus omnes
Res putet immixtas rebus latitare, ſed illud
Apparere unum, cuius ſint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in fronte locata

Præter hanc infinitatem partium ſimilium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mentem, ſeu intellectum, qui confuſam illam partium ſimilium congeriem ſegregando diſtingueret, & ornaret. Quamobrem ſola mens non erat mixta: vt dominari poſſit mixtioni: quam non ab æterno, ſed ab aliquo principio digerere, & in ordinem cæpit adducere,

A ducere, vt docet Ariſtoteles lib.3. de Anima tex.4. & lib.8. Phyſicorum, tex 15. Cum autem
priores Philoſophi materiam tantùm ex qua omnia conficiuntur, tradidiſſent, cauſſam au-
tem efficientem aut nullo modo, aut perobſcurè attigiſſent, quæ certè non minus neceſſaria
eſt, quàm materia; nã vt ex nihilo, ſic a nihilo nihil poteſt effici, nec materia poteſt ipſa per
ſe ſine agentis ui & efficientia quicquã mouere vel agere, non ſecus quàm lignum fabricari
lectũ, vel menſam, ſine opificis arte: Anaxagoras præ alijs Philoſophis ſobrius, (vt verbis vtar
Ariſt. lib. 1. Metaphyſicæ) viſus eſt, ſic enim de eo ſcribit. *Quare qui vt in animalibus, ita in
natura intellectum eſſe cauſſam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad an
tiquiores uana dicentes, apparuit.* Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone,
vbi Socrates, narrat ſe cum iam pene deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorum, quæ ſunt:
propterea quòd ex aliorum Philoſophorum ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſen-
tentia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumq; mundum à mente diuina, deſignari, con-
fici, exornari & regi, magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea, quæ antea non potuerat, erectum ac
B elatũ fuiſſe. De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laertius: Primus materiæ, quam ὕλην ap-
pellant, mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens: *Omnia ſimul erant, deinde ac-
ceſſit mens, eaq; compoſuit.* Quamobrem cognominatus fuit mens, ſiue animus. Apud Ci-
ceronem etiam in primo de nat. Deor. ita ſcriptum eſt: *Anaxagoras, qui accepit ab Anaxi-
mene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum, mentis infinitæ ui, ac ratio-
ne, deſignari & confici voluit:* Quid autem Anaxagoram in prędictam ſententiam induxe-
rit, breuiter exponit Ariſt. primo Phy. 33. & lib. 3. 28. Is enim hoc modo ratiocinabatur,
quod fit, neceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea, at ex nihilo nihil fieri poſſe communi ſapientum
decreto ratum, & conſtitutum eſt: aut priùs quidem fuiſſe, ſed occultum, & cum alijs rebus
permixtum latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari, quàm eas ex admixtione, & confuſione
aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes
res inuicem poſſe commutari, vel proximè vel interiectis aliquot alijs mutationibus: cõclu-
debat neceſſarium eſſe, vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atque
C permixtionem, a nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo:
nam cum ex alimento gignatur caro, uena, os, neruus & alia corporis membra: nec ea queãt
ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admix-
ta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, &
adglutinata. ac quemadmodum particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionẽ eius
ex alijs, ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum nõ aliter fuiſſe perfectũ, quàm
per ſegregationem omnium rerum ex infinita quadam, & indigeſta congerie, vbi prius infi-
nito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregationem partiũ mun
di, nullo modo fieri potuiſſe, niſi à mente: tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare
debebat, nullo modo in ea contineri oportebat, vt poſſet ei pręeſſe, atque dominari, quam-
obrem neceſſarium erat, vt eſſet quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinũ, cuiusmodi eſt
ſola mens: tum etiam, quia diſtinguere, exornare, diſponere & ſuos cuiq; rei fines, & mune-
ra præſcribere, omniaq; ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi dirigere, proprium eſt
D mentis. Verùm de ſententia Anaxagorę hactenus: ad Democritum & Epicurum veniamus.

Quid Anaxagoram in ſuã illam ſententiam impulerit.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SENTENTIA horum Philoſophorum diligenter explicabitur a nobis, tum ex
libris aliorum, tum maximè ex ijs, quæ Lucretius huius diſciplinæ ſtudioſiſſi-
mus, primo & ſecundo libro reliquit ſcripta. Principio, cenſent duo eſſe pri-
ma, & generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ ſunt, fieri, &
conſtare neceſſe eſt; Plenum, & vacuum; illud ens & atomos; hoc non ens, &
inane, appellabant: id quod Ariſt. innuit in primo Metaphyſicæ, & primo Phy. tex. 41. & Lu-
cretius primo libro his verſibus.

Omnis, vt eſt igitur per ſe natura duabus

Conſtitit in rebus, nam corpora ſunt, & inane A
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe,
Senſus &c. & paulo infra
Tum porrò locus, & ſpatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud usquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quoquam diuerſa meare,

Probatur ſeptem argumentis vacuũ eſſe in rebus.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe, his argumentis confirmant. Primùm ratione loci: omne enim corpus propter molem quam habet, indiget loco, à quo totũ contineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quę tantum extrinſecùs contineat, & ſolas corporum extremitates ambiat: neque corpus vllum ſiue materiã habeat ſiue ſola cõſtet trina dimenſione; ſic enim duo corpora ſimul eſſent, quod nullo modo fieri poteſt: relinquitur igitur, locum nihil aliud eſſe, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui ſi eſt (eſſe autem cunctis plane ſenſibus perſpicuè cognitum, & exploratè perceptum eſt) non poteſt effici, niſi per inane: nam per plenum, hoc eſt per ipſa corpora ſolida, qui fieri poteſt, cum proprium corporis ſit obſtare nec loco cedere alij corpori, niſi maiori ab eo ui expulſum? niſi forte quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpora ſimul eſſe; quod ſanè perabſurdum eſt. quare, vt motus conſtet, opus eſt inani. Hoc idem argumentum tractat Ariſtoteles lib. 4. Phyſicorum tex. 53. his verbis. *Dicunt enim, quòd motus ſecundum locum non erit ſine vacuo: plenum enim non poteſt ſuſcipere id quod mouetur: Si verò ſuſcipiat ſintq; duo corpora in eodem, continget vtiq; & quotlibet eſſe ſimul corpora: ſi autem contingat hoc, & minimum ſuſcipiet maximum: multa nanque parua ipſum magnum eſt; quare ſi multa æqualia contingit in eodem eſſe, & multa inæqualia.* Sed dicet aliquis motum localem fieri, non quia vllum in rebus ſit inane, ſed quia proxima corpora cedant iјs, quæ mouentur, vel migrando in alium locum, vel ſeipſa conſtipando: Verùm hoc ipſi refellũt, demonſtrando neutrum illorum poſſe contingere ſine vacuo. Etenim corpus, quod migrat, aut venit in vacuum, & ſic erit vacuum, aut in locum proximi corporis, quod ei cedit; de quo ſimiliter quærendum eſt, quonam abeat, ac ſic deinceps de alijs, procedendo in infinitum, quare neceſſe eſt, aut eſſe vacuum in rebus, aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique quocunque corpore moto, quantumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totumq; mundum iactari, & fluctuare. Quo argumento Ariſt 4. Phy. tex. 79. ſcribit Xuthum Philoſophum vſum eſſe ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam conſtipari, & condenſari, niſi in eo inſitę ſint aliquæ inanitates? alioquin partes eiuſmodi corporis cum coarctantur, ſe inuicem penetrarent. Poſtea ſi non eſſet vacuum in rebus, qui poſſent, aut ex intimis ſaxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vberesq; aquarũ guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuerſum corpus permeare, atq; diſſipari? Hanc rationem tangit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 55. his verbis. *Ampliùs autem, & augmentatio uidetur omnibus fieri per uacuum, alimentum enim corpus eſſe; duo autem corpora impoſſibile ſimul eſſe.* Præterea niſi vacuum permixtum eſſet cum rebus, qua ratione fieri poſſet, vt quod eſt denſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcens maius exiſteret, aut è contrario, quod eſt rarum citra detractionem cuiusquam rei denſatum & conſtipatum in anguſtiorẽ molem contraheretur, atque hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illuſtrat Ariſt. 4. Phy. tex. 55. exẽplo vini, & cineris, hęc ſcribens. *Demonſtrat etiam uacuum eſſe, quia uidentur aliqua cogi, & conſtringi, etenim dicunt uinum cum utribus recipere dolia, tanquam in ea, quæ inſunt uacua ſubeunte, quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, quæ tantum aqua recipit, quantum uas uacuum.* Ad hæc videmus quaſdam res habere plus ponderis, quàm alias, tametſi pari ſint mole, vt ſi parem auri, & lanæ molem capias, aurum ſine dubio longè præponderabit. cur? niſi quia in rebus, plus aut minus vacui admixtum, & inſitum eſt: quocirca, quæ res plus inanis habet, ea minoris eſt ponderis; quæ vero plùs vacat inani, maiori eam pondere præditam eſſe neceſſe eſt. Ampliùs, ſi duo corpora ampla inter ſe concurrant, & ex illo concurſu, ſubitò deſiliant, totum illud ſpatium, quod inter huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circunſtant tanta celeritate, vndiq; poſſunt confluere, vt vno tempore totum illud ſpatium compleant. Poſtremò diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerum, nõ poteſt fieri ſine vacuo: Hoc

autem

A autem innuit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. *Vacuum* (inquit) *diuidit omne corpus, ut ſit non continuũ, quemadmodũ dicunt Democritus, & Leucippus et alij multo Phyſiologorũ.* Significãs Pythagoręos, quos paulo poſt tex. 56. ait exiſtimaſſe vacuũ eſſe id, quod diſterminat naturas. tanquam vacuũ ſeparatio quædã ſit & diſterminatio eorũ, quæ ſunt cõſequenter. Ex his igitur, quæ cõmemorata ſunt, arbitrantur perſpicue, ac neceſſariò cõcludi, adeo neceſſariũ eſſe vacuũ: vt eo ſublato, neq; motus, neque multitudo, neq; diſtinctio rerũ vllo modo cohærere poſſint.

Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino plenum, & ſolidum; alioquin quicquid eſſet, vacuum eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit, aut continet ipſum vacuum, hoc profectò non erit vacuum: nam tangere & tangi, agere & & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cum ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic contra plenum, & ſolidum, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabãt Atomos, hoc eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebant. Primùm quidem ea impatibilia & ſem-

B piterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tum etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, è quibus cætera naſcuntur, immutabilia eſſe, ne omnia penitus concidant & ad nihilum uniuerſitas rerum intereat: Ex quo fit, vt talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc enim eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interitus periculo, atque indicio, rebus queant accidere. Deinde volunt eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: non enim aſsentiuntur iis, qui faciunt corpus infinitè ſecabile, ſed putant in ſectione corporum, neceſſariò tandem deueniẽdum eſse ad quædam corpuſcula minima & indiuidua. quod ita docent: etenim corpus, aut componitur ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpuſculis minimis atque indiuiduis, ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenendum eſt. Deinde ſi omne corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes; quid igitur intereſſet inter corpus maximum & paruum? vtrunque enim totidem cõſtaret partibus, hoc

C eſt infinitis: cui etiam neceſſariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nã quod habet infinitas partes, quantumnis paruas, id neceſſe eſt infinitum eſſe. Pręterea fingamus, ſiquidem corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iam actu penitus diuiſum eſse; nam ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſſe, nihil ſequi debet impoſſibile: diuiſione igitur omnino completa, ita ut nihil aliud ſuperſit diuidendum; ecquid tunc erit reliquum? aut enim nihil, aut puncta, aut corpuſcula indiuidua; ex punctis, uel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem neceſsariò inducendæ & admittẽdæ ſunt atomi. Hanc rationem fuſius explicat Ariſt. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro ualde laudat Democritum, eumque præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus propriis hoc eſt phyſicis, Plato autem logicis, ideſt communibus & alienis: tum etiam, quoniam eiuſmodi ſtatuit principia, è quibus poſſit omnia quę contingunt in natura, ſi non uerè, ſaltem propriè, aptè & conſtanter explicare. Vide Ariſt. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit. Poſtea cenſent atomos multitudine quidem eſse infinitas, nam ſicut inane in omnes partes

D immenſum & infinitum eſt, ſic atomos conuenit eſſe numero infinitas. Eſse autem uniuerſitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quam Cicero ſecundo lib. de Diuinat. his verbis expoſuit. *Quod finitum eſt, habet extremum, quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecùs: at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecùs, quod igitur omne eſt cum non habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt.* Licet autem numerum atomorũ infinitum ſtatuant, tamen ſpecies figurarum, per quas atomi differunt, nolunt eſse infinitas; ex quo ſequitur, vt unaquæque ſpecies figuræ habear infinitas atomos ſimiles, ſintque infinitæ atomi eiuſdem figuræ, vt v. g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumẽto. Si eſsent inquit ſecundum ſpeciem, atomorum figuræ infinitę, ergo diſtantiæ contrariorum, non eſsent finitę: nec in ullo genere daretur aliquid ſummum & infimum, optimum & peſſimum: neque natura in generando & corrumpendo vſquàm conſiſteret, nec faceret reciprocationes, ſed recta procederet ſemper in infinitum, nouæque ſemper exorirentur ſpecies rerum, quæ omnia ſunt contra ſenſuum & rationis iudicium; hoc idem aſſignat Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philoſophorum, & Laertius uitam Epicuri ſcribens.

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponunt alterum omniũ rerũ principium.

Ariſtoteles Democritum præfert Platoni.

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quę ſunt in atomis, ſpecies fecerit infinitas.

bés. Sed ab hac opinione clara uoce nos reuocat Ariſt. qui in 3. libro de Cœlo tex. 37. & 1. A
de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquens, perſpicuis & conceptis uerbis
affirmat, infinitas eſse, ſecundum illos; ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpon
dere uelit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſt. eſse quidem Democriti, ſed ab ea
diſcrepaſse Epicurum; ceu in quibuſdam quoque aliis rebus fecit. Nam cum Democritus
attribuiſset atomis magnitudinem & figuram, Epicurus adiecit pondus, ratus nihil moue
ri poſse ſine pondere: & cum ille unum, atque ſimilem omnium atomorum feciſset mo-
tum, hic ueritus, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineam ferrentur deorſum, nó poſsent
aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne
ſi certus, atque vniuſmodi eſset motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commen-
tus eſt motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta uia qua
feruntur deorſum, quo ſe commento putat effugere neceſſitatem Fati & alia omnia incó-
moda: atque hæc quidem ſolutio veriſimilis fit, ob auctoritatem Philoponi qui eam tradit
in primu de Generat. ſuper textum quintum & cóſirmat teſtimonio Alexandri. Verùm nos B
redeamus ad narrandas atomorũ proprietates. Præterea, quamuis omnes atomi ſint eiuſ-
dem naturæ, tamen in his aiunt ineſse triplicem differentiam & varietatem; vnam poſituræ,
vt aliæ ſint ſuperiores, aliæ inferiores, aliæ anteriores aliæ poſteriores: aliæ dextræ, aliæ ſini-
ſtræ: alteram ordinis, vt quædam ſint priores, quædam poſteriores: tertiam figuræ, ſecundũ
diuerſas figurarũ ſpecies & differentias. quamobrem apud Ciceronem 1. de nat. Deor. indu
citur Democritus faciens atomos quaſdam læues, alias aſperas, partim rotundas, partim
autem angulatas: curuatas quaſdam & quaſi aduncas & hamatas. Ex atomis igitur ſecun-
dum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atque copulatis, creari omnium rerum ge-
nera & ſpecies arbitrantur. Non ſecus ac ex vigintiquatuor literis, variis modis inuicem co
pulatis, exiſtit infinita propemodum varietas dictionum, vt incredibile videatur quicquid
loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſse. Vide Ariſt. 1. Metaphyſi-
cæ & 1. de Generat. tex. 5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his verſibus.

Quin etiam refert, noſtris in verſibus ipſis, C
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata:
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant, eadem fruges, arbuſta, animanteis,
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis, uerum poſitura diſcrepitant res;
Sic ipſis in rebus, item iam materiai
Interualla uiæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moue-
ri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationibus & coniunctionibus non ſo-
lùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus, ſed alios innumerabiles, & quidẽ quoſ-
dam ſic inter ſe non ſolum ſimiles, ſed vndique perfectè & abſolutè pares, vt inter eos nihil D
prorſus interſit. Nam cum inane quoquo verſus infinitè pateat, ſumma item materiæ, hoc
eſt atomorũ multitudo ſit innumerabilis, eaque non conſilio & ui alicuius numinis & men-
tis regatur & ad procreandas res adducatur, ſed vi ſua ſemper agitetur & fortuitis concurſi-
bus ad omnium rerum generationem conueniat, nulla profectò cauſla ſatis idonea & ueri-
ſimilis afferri poteſt, cur in hac parte uacui, quam noſter mundus occupat & ex his atomis,
ex quibus ipſe coagmentatus fuit, vnus hic mundus effectus ſit, & nó ſimiliter poſſint in aliis
partibus uacui, atque ex aliis atomis complures alii mundi, quin etiam innumerabiles ef-
fici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locum tenẽt materiæ, nec aliam vllam ipſi
cauſſam agnoſcunt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua cauſa efficiente, vel
alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res, ſed talem concurſum eſſe
prorſus fortuitum. Itaque licet non ex quibusſlibet atomis quælibet res fiat, ſed ex certis,
atque definitis, certæ, ac definitæ rerum ſpecies exiſtant; ex aliis enim atomis conſtant ani-
mãtes & ex aliis ſtirpes, atque lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllũ foret re-
rum

Quę adiunxit Epicurus doctrinę, quã de atomis tradiderat Democritus.

Ex atomis innumerabiles mundos effici, & quoſdã omnino ſimiles ac pares.

A rum diſcrimen,& non differret equus ab homine & lapis à planta: licet inquam velint cuiuſque rei materiam eſſe certam, ac determinatam: tamen quod talis materia ſimul cogatur & preſtò ſit, hoc eſt, vt atomi, quæ ſunt aptæ ad efficiendum hominem, vel equum, ſimul congregentur, id cenſent non ab aliqua cauſſa efficiente proficiſci, ſed caſu & temerè contingere.

Verum hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Ariſt. quæ ſunt in 2. lib. Phy. tex. 45. & in primo libro de partibus Animalium, capite primo, quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interpretantur) exiſtimaſse, Cœlum quidem & ſydera, caſu effecta fuiſse: animalia vero & plantas, à certa quadam cauſsa, nempe vel natura, vel intellectu procreari; quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec auſim ſuſpicari Ariſt. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſse præſertim non contradicentibus antiquis eius expoſitoribus: nec tamen B queo videre, qua ratione, quod Ariſt. ait, cum certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis conſentiat. Primò quia neque in iis, quæ de Democrito ſcripſit Laertius, nec in his, quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiuſdem doctrinę propugnatores in ſcriptis reliquerũt, tale quicquàm reperio, ſed potius contrarium: tum quia vix credibile eſt, Democritum cordatum ſanè & ſapientem virum, atque multifariam laudatum ab Ariſt. res tam perſpicuè falſas & abſurdas, nec occultè modo rationi, ſed etiam apertè ipſis ſenſibus aduerſantes, credidiſse, ac enuntiaſse. quis enim tam hebeti eſt ingenio, qui ſi vllus fortunæ locus dandus ſit, non eum potius illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quibus multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm in rebus cœleſtibus, in quibus ne minimum quidem, ab omni æternitate vel erroris, vel inconſtantiæ ac temeritatis veſtigium apparuit? Deinde quoniam Ariſt. non ſatis videtur ſibi conſtare; quippe cum in aliis locis affirmet, nec cauſſam efficientem, nec eam quæ eſt vt finis & cuius gratia, fuiſse Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmentationem fortunæ attribuere; animantium vero & ſtirpium, C certis cauſſis efficientibus. Si quis autem aliquam ſibi ad effugiendam difficultatem latebram quærens, reſpondeat, id quod Ariſt. ait, plantarum & animalium eſse ſecundum Democritum certam quandam cauſsam, non ad efficientem, ſed ad materiam eſse referendũ; is profectò valde infirmum ſibi reperit perfugium: primùm quoniam Ariſt. ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam, ſed ad cauſsam efficientem referuntur, vt ipſe paulò infra docet tex. 65. deinde Ariſt. explicans quam cauſsam plantarum & animalium faceret Democritus, ſubdit cauſsam eſse naturã, vel intellectum: quas cauſsas perſpicuum eſt numerari in efficientibus: poſtremò quod attinet ad materiam, non minùs neceſse eſt, ex certis atomis cœlum conſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſupra dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſsarium eſse videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior, firmior atq; diuturnior eſt, quàm rerum ſublunarium.

Magna difficultas an Democritus, ſtirpium & animalium certas aliquas cauſſas efficiẽtes poſuerit.

Sed his omiſſis ſententiam horum Philoſophorum de principiis rerum naturalium pluribus verbis explicatam, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque maD teriam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus ſolidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his ineſſe magnitudinem, figuram & pondus: motum item earum triplicem eſſe. Vnum, qui directè fit deorſum: alterum eliſionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis. congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentiis variari, poſitura, ordine, & figura, Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit: nullam eſſe certam vim & cauſſam efficientem, nullumque præfixum naturæ ad agendum finem, cuncta enim caſu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti & Epicuri dicta ſint.

Summa eorum quę de opinione Democriti dicta ſunt.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones ueterum philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes. A

CAP. X.

HAE ſunt igitur aut omnes, aut certe magis illuſtres veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium ſententiæ, ſatis, vt opinor, a nobis dilucidè, ac diligenter explicatæ. Nunc cõſequens eſt, vt doceamus quid in illis reprehendat Ariſt. quid item nobis reprehenſione, aut defenſione, & æqua interpretatione dignum eſſe uideatur. Ac primùm quidem (ut hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & ſtudium Simplicii, qui contendit perſuadere, ſupradictas opiniones, ſi quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos, a quibus priſci phyſiologi tanquàm abſurdè ſentientes, & inter ſe pugnantes irridentur, atque condemnantur: Etenim ſuper tex. 6. primi libri Phyſicorum, poſtquàm opiniones antiquorum de principiis rerum, multis verbis expoſuit, ſubiungit hæc verba: *Non perperam autem fecerimus, ſi paululum digredientes, ſtudioſis oſtendamus, quo modo antiqui, etſi uideantur differre in rerum principijs, pulchre tamen conſentiant. Non enim oportet, eos, qui tantam audiunt differentiam, exiſtimare, eſſe has Philoſophorum repugnãtias: quod quidem nonnulli, qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt, & nihil eorum, quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobare: etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles, non de naturalibus quidem principijs (hæc enim ne per ſomnium quidem audiunt) ſed in delenda diuina excellentia.* Hæc Simplicius. Quibus verbis rectè, ni fallor, pungit veteres Eccleſiæ Doctores, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Iuſtinum Martyrẽ, Lactantium, Euſebium Cæſarienſem, & alios quamplurimos, qui vt Philoſophos opinione ſapientiæ inflatos & Chriſtianam doctrinam, quæ fide, ac ſimplicitate nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonſtrandis & refellendis illorum erroribus, & diſſenſione, quæ inter ipſos ſemper fuit maxima, declaranda, plurimum elaborarunt. Sed profectò, quamuis Simplicius contendat omnes neruos, vt Philoſophorum dicta, multo aliter, quàm ipſa eorum verba præſeferunt, allegoricè interpretando, ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat; tamen luce clarius eſt, nonnullas opiniones vſque adeo falſas & abſurdas eſſe, vt riſum potius mereantur & indignationem, quàm vllam impugnationem; quaſdam verò, tam pugnãtes inter ſe, vt plumbeus, & planè ſtultus ſit, qui putet eas ad concordiam poſſe reuocari. Verum ne de meo ſenſu videar hæc dicere, vel odio veterum, vel ſtudio contradicendi Simplicio, proferam in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophiæ principes Ariſtoteles & Plato, tum præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens, quanta in his fuerit veterum diſcordia, breuiter explicabo. B C

Ex Ariſtotele & Platone oſtenditur contra Simpliciũ quanta ſit in opinionibus ueterum philoſophorum repugnantia & abſurditas

Principio Ariſt. 1. Phy. tex. 71. ſcribit primos Philoſophos veritatem, & naturam Entiũ quærendo, depulſos ob inexperientiam in aliam uiam obertauiſſe. Idem tex. 74. *illi*, inquit, *aberrauerunt & propter hanc ignorantiam, tantum inſuper ignorauerunt, ut nihil aliorum opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnem generationem.* Et item in lib. 13. Metaphyſicæ de Pythagoræis loquens, ait, *quòd ipſi primi de numeris diſcordant inter ſe, ſignum eſſe, ipſas res, cum non ſint ueræ, eis præbere confuſionem*; & paulo poſt. *Ac ipſi*, inquit, *fatentur non eadem, ſed contraria dicentes, cauſſa uerò eſt, quòd ſuppoſitiones, & principia eorum falſa ſunt; difficile autem eſt, ut ait Epicharmus, ex non bene præſuppoſitis, bene dicere; cum primum enim aliquid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum eſſe.* Ampliùs in 1. Metaph. affirmat quoſdam veterum attigiſſe materiam, & cauſſam efficientem: *obſcurè tamen*, inquit, *& non clarè; ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circumeuntes egregias plerunq; plagas infligunt: ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti uidentur ſcire quid dicant.* Idem quoque aliis locis confirmat, veteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ, eoſque valde fabuloſè, pueriliter, inconſtanter, & quaſi balbutiendo, atque ſomniãdo philoſophatos eſſe. Deinde apud Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ aliis Philoſophis antiquis ſo- D

brius

A brius, & ſapiens viſus eſt, miris modis exagitat, ſeque confitetur ex inſpectione naturæ & lectione Philoſophorum, magis quàm antea fuiſſet, ignarum & cœcum extitiſſe. in Theæteto opiniones veterum de principijs rerum, appellat fabulas pueriles, in quibus ipſi vehementer inter ſe pugnant atque digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognoſci poteſt. Porrò Heracliteos ait, nihil decernere, nihil docere, ſed per dictiunculas quaſdã refertas ænigmatibus velut per ſagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque ſauciare. Idem in Sophiſta recenſens eorum ſententias, qui de eſſentia diſſeruerunt, inquit eos more Gigantum cum Dijs, & inter ſe pugnare: ita vt ad ſingulorum opiniones euertendas, nõ opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere, ſed aliorum armis alios oppugnari poſſe. Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14. lib. de Præparatione Euangel. & Theodoretus in opere, quod inſcribitur De Curatione Græcarum affectionum lib. 2. qui eſt de principijs, copioſè pertractant. Meritò igitur Timon (vt eſt apud Theodoretũ) tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus.

B *Mortales, miſeri, proboſi ventris ad inſtar*
Quę nam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres, animi ſenſus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium pene ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio, plena mutabilitatis & inconſtantiæ. Nam vt excipiam Pythagoreos, & Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſententiarũ conſenſio; in alijs ſectis adeo ſunt magiſtrorum diſcipuli, & poſteriores priorum diſſimiles, vt nihil præter nomen ab illis accepiſſe, & retinuiſſe videantur: quam enim principes ſectarum diſciplinæ ſuæ rationem, & formam ſequendam, & cuſtodiendam reliquerunt, eam mox illorum poſteri, vel detrahendo, vel addendo, vel etiam contradicendo, totam propemodum immutarũt, atque peruerterunt. Itaque dum quiſque mauult (illuſtriorem ea re laudem & gloriam ſperans) videri nouæ author ſententiæ, quàm veteris ſectator, & defenſor alienæ, quot fuerunt homines, tot penè opiniones extiterunt. Verùm hæc miſſa faciamus, & diſcor-
C dias eorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus (quod ſecundo loco propoſitum eſt) aperiamus.

Si cogitatione luſtremus principes Philoſophiæ quæſtiones, cuiuſmodi ſunt de iudicio veri & falſi: de finibus bonorum: de mundo: de Prouidentia Dei: de animo noſtro, & de principijs rerum: quarum rerum certa, explicataq; cognitio, tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beateq; viuendum apprimè neceſſaria eſt; & in quibus ſapientem fluctuare, ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus veteres Philoſophos tanta eſſe in varietate, & diſſenſione conſtitutos, vt neceſſe ſit, qui eorum decretis nituntur, eos in ſummo errore, & in maximarum rerum ignoratione verſari. Etenim duo ſunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philoſophię fundamenta; vnum veri & falſi iudicium: alterum finis bonorum. Neque enim ſapiens eſſe poteſt, qui aut cognoſcendi initium ignoret, aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiſcatur, aut quo perueniendum ſit ignoret. Iudicium autẽ veri & falſi, Academici, negando vera penitus internoſci poſſe à falſis, omnino ſu-
D ſtulerunt: Epicurei totum in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente: Ariſtotelici cum in hac, tum etiam in ſenſibus: nam euidentem certamq; cognitionem rerum ſingularium, atque ſenſibilium, a ſenſibus petendam eſſe: primorum autem principiorum, eorumq; quæ nullam cum ſenſibus cognationem habent, a naturali noſtrę mentis lumine totam pendere. Itaque Epicurei contendunt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nunquam, ita vt nihil illis credendum, & fidendum ſit: Peripatetici interdum quidem veros, interdum autem falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehenſionem eſſe: Platonici eam quidem concedunt; ſed nolunt eam a nobis de nouò parari, verùm renouari tantũmodò per reminiſcentiã: Ariſtotelici verò & ſcientiã eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum, Varro in libris de Philoſophia, vt refert D. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 1. partim cõmemorando opiniones, quæ inter Philoſophos fuerunt, partim quæ poſſent eſſe, collegit ducentas octoginta octo varias ſententias; quam rem etiam luculenter tractat Cicero, tum in 2. lib. Acad. quæſt. tum in libris de finibus bonorum. Poſtea de mundo varia ſenſerunt Philoſophi: alij enim faciunt vnum, alij infinitos: alij factum

Diſſenſio maxima Philoſophorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus.

eſſe volunt, & interiturum : alij factum quidem, ſed nunquam periturum : alij vero, neque A factum vnquam, neque interiturum : Alij putant eum caſu regi, alij Prouidentia Dei, alij naturalium motuum, ponderum, & proprietatum occulta quadam ui, atque conuenientia. De Deo autem, an ſit, quid ſit, qualis ſit, quid agat, & an vnus ſit, nec ne, quis Philoſophorũ varias, & diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in primo libro de Nat.Deor.& D. Auguſt.lib.5.& 6.de Ciuit.Dei. Themiſtius Philoſophus (veluti cõmemoratur in hiſtor.Eccleſ.Socratis lib.4. cap.27.) in oratione quam habuit apud Valentẽ Imperatorẽ, affirmauit plusquam trecentas fuiſſe apud Gentiles philoſophos varias de Deo ac religione opiniones. Deinde, quàm parum inter Philoſophos conueniat de animi noſtri natura, immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui ſi legat primum librum Ariſt. de Anima, non perſpicuè intelligat : nec verò ſolum in hoc diſcrepant, qui ſunt in diuerſis ſectis, ſed etiam, qui eandem diſciplinam profitentur : etenim in ipſis Peripateticis, qui propiùs a vero abeſſe exiſtimantur, alij cenſent animũ mortalem, & natiuum, alij natiuum, ſed immortalẽ; alij neq; natiuũ neq; mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum: Rurſus alij vnum in omnibus, alij ſuũ cuique, alij certum animorum numerũ ab æternitate fuiſſe cõſtitutum, qui diuerſis temporibus diuerſa induant, & viciſſim exuant corpora. Et item alij veram, atq; naturalẽ formã hominis : alij tantũmodo aſſiſtentem, vt non ſecus ad hominẽ affectus ſit, quàm nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbem, quem mouet. De varietate autem, & diſſenſione Peripateticorum qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt, ſic eſt apud Ciceronem quinto libro de finibus: *Horum*, inquit, *poſteri meliores illi quidem mea ſententia, ſunt, quàm reliquarum Philoſophi diſciplinarum, ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati videantur.* B

Ad extremum de principijs rerum (quo ſpectant cætera quæ hic a nobis commemorata ſunt) quanta ſit inter eos non de terminis ſolum (vt aiunt) ſed de tota poſſeſſione diſſenſio, quanquam perſpicuum eſt ex his, quæ ſupra docuimus, tamen poteſt etiam graui Ciceronis teſtimonio confirmari. Is enim in 2. lib. Academic. quæſt. cum ex alijs rebus, tum maxime ex diſſenſione Philoſophorum, quæ eſt de primis rerum initijs, acutè, & copioſè diſputat, nihil eſſe a Philoſophis exploratè perceptum; nihil firmis, & neceſſarijs rationibus concluſum; ſed omnia veriſimilibus modò coniecturis, & argumentis explicata. Ex qua Philoſophorum diſcordia recens fluxit Academia, nihil affirmans & approbans, contra omnes, & contra omnia diſputans, comprehenſionem, & ſcientiam funditus tollens, clamans fallaces eſse ſenſus, infirma iudicia, res ipſas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt, aut nihil ſit verum, aut ſi quid eſt, id certe a nobis animo cerni, & cõprehendi nequeat. E tranſuerſo autem venit Prothagoras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epicurus) qui indignum, & iniquum putans, tam multos graues, & doctos viros inter ſe pugnantes condemnari, vociferatur, quod cuiq; videtur, id verum eſse, & tale eſse, quale videatur, nec res quæ cognoſcuntur, noſtræ cognitionis, ſed nos potius rerum ipſarum cauſsam, & menſuram eſse, ut docet Ariſt.4. 10.& 11. libris Metaphyſicæ. Quid ſi diuerſis hominibus diuerſa & contraria ſimul videantur? neque hoc abſurdum eſse ducit, nihil enim prohibere putat, quin ea quæ pugnant inter ſe, ſimul uera, & falſa eſse queant : nec minus habenda eſse uera, ea uiſa, quę nobis dormientibus, quàm quæ uigilantibus : quæ ægrotantibus, quàm quæ bene ualentibus : quæ inſanis, quàm quę ſanis occurrunt. quis hæc ferat? Et quidem hanc ſententiam, ut peſtem ingeniorum, & omnium diſciplinarum exitium, Ariſt. & Plato multifariam coarguendo ex hominum animis conantur extrahere, *Si enim* (vt inquit Ariſt.lib.4. Metaphyſicę tex. 21.) *qui maxime putantur uerum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, & talem de ueritate ſententiam ferunt, quomodo non ſocordia ijs ſit, qui philoſophari conantur? Nam quærere ueritatem, non eſſet aliud, quàm uolucres perſequi.* Prothagoræ tamen, nec patroni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram eſse, nec ſibi umquam uideri albam; Xenophanes, habitari in Luna, eamque terram eſse multarum urbium & montium, dixerunt, ut ait Cicero lib. 2. Academicarum quæſt. quis hæc portenta ferat? Iſti tamen philoſophi, in primis magni & nobiles extiterũt. Non ero longior, nam ſi perſequar omnia, operoſum ſanè laborem, & in re cunctis aperta minimè neceſſarium, ſuſcipiam. Illud certè clariſſimum eſt, nihil eſſe tam euidens, & certum, de quo non variè diſcrepent Philoſophi : nihil item (vt eſt apud Ciceronem 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculum, & abſurdum, quin C D

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

ali-

A aliquem Philoſophorum authorem,& defenſorem aliquando habuerit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè grauem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè probatus & nobilis, opuſculum fecit de contradictionibus Stoicorum, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnopere diſſentiunt & diſſident: & item aliud, in quo docet, magis eſſe incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm uel ipſas Poetarum fabulas. Scripſit etiam quinque libros de placitis Philoſophorum, è quibus planè intelligitur, in omnibus phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogmata. Ergo ſiue tanta opinionum varietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium qui cœleſtis doctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tam cupientis ex diſputatione, ueritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica contentione inanes gloriæ umbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus uerißimum eſt, ueteres Philoſophos, cum alijs rebus, tum maximè in ijs, quę de principijs rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, & inter

B ſe pugnantia tradidiſſe: quanquam non negamus quædam eorum dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbantur, ad ueram ſententiam facilè traduci poſſe, ſi detractis allegorijs, & alijs uerborum integumẽtis, explanẽtur: quæ res liquidò perſpici poterit, ex ijs quę ſupradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi ſumus.

Plutarchus contra Stoicos.

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe unum ens immobile.

CAP. XI.

SENTENTIAM eorum qui dicunt, omnia eſſe unum ens immobile, Ariſtoteles 1. Phyſ. non aliter accipiens, quàm videntur primo aſpectu eorum uerba ſignificare, tribus modis eam refellit: primùm enim docet, non eſſe

C Phyſici contra eam diſputare: deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tuentur. Sed cur non eſt Phyſici contra huiuſmodi opinionem diſſerere? Quia tollit omnia principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt ueræ cauſſæ rerum naturalium, quàm quæ uocantur principia cognoſcendi, ut accidentia, & effecta, quæ nos quaſi manuducunt ad cognitionem cauſſarum, earumque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (vnum) ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo nullus eſt motus, nihil autem ſenſibus euidentius atque certius eſt, quàm eſſe motum, & multas ac diuerſas res. deinde ſublato motu, tolluntur omnes cauſſæ; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliquid fit: Finis (a quo forma re non differt) eſt cuius gratia cætera fiunt: efficiens eſt id unde primum principium motus. Cum igitur omnia principia phyſica, qualia qualia fuerint, uel ſint motus, uel ad eum neceſſariò affecta ſint, conſpicuum eſt, prædictam opinionem, quæ tollit

D motum, vnà quoque omnia principia phyſica è medio tollere. Quare cum nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicquid enim afferet ad illa probanda, uel illis poſterius erit, ac proinde ignotum & obſcurum: ex principijs enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe eſt: vel erit prius, at nihil eſt prius primis principijs, et ſi quid tale ſit, id profectò extra ſcientiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit: hinc efficitur, ut Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos a quibus negātur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quę ſunt cauſſæ rei, poſſint (ut docet Auerr. 2. Phyſic. commento 22.) demonſtrari eſſe in natura, demonſtratione ſigni, quemadmodum demonſtratur materia eſſe in rebus ex tranſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouẽtium, & motuum: tamen qui aſſerit omnia eſſe unum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumentum, ſiue ductum à priori, ſiue a poſteriori, quo uti poſſit ad ſua principia tuenda, & comprobanda. quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit, non dicam magis, ſed vel æquè nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt Phyſicum omnibus pręſidijs ſpoliatum obmuteſcere, eiuſq; patroci-

Cur Phyſicus non poſſit diſputare contra negātes motum, & multitudinem rerum naturalium.

Cuius ſit principia particulariũ ſciétiarum, ſi ab aliquo oppugnentur, defēdere.

nium & defenſionem ab alijs ſuſcipi.ſic enim res ſe habet: ſi ea ſcientia, cuius principia ne A
gantur, ſit ſubalternata, eorum principiorum probatio petenda eſt à ſcientia ſubalternante,
illius enim principia, ſunt concluſiones,quas ab hac demonſtrari, vel potiùs. demonſtratas
eſſe oportet, vt cernere licet in Perſpectiua, & Geometria: Si verò ea ſcientia non ſit ſubalter
nata, ſed eius principia ſint per ſe immediata, prima & per ſe indemonſtrabilia: taliũ prin
cipiorum nulla eſſe poteſt demonſtratio ex proprijs, nec in eadem ſcientia, nec in alia: ſed ſi
quæ eſt,eam neceſſe eſt,vel Dialecticam eſſe ex probabilibus confectam;ſi quidem inter alias
Dialecticæ vtilitates,quæ commemorantur in 1.libro Topicorũ,hæc vna in primis eſt,quòd
præbet inſtrumenta,& præſidia quædam ad tuenda,& defendenda ſcientiarũ principia: Vel
metaphyſicam, quæ ſcientia, cum agat de ente vt ens eſt,ac de his, quæ pertinent ad omnes
diſciplinas, ſuo ſibi iure vendicat patrocinium ac defenſionem aliarum ſcientiarum, ea-
rumq; principia,cum opus eſt, probat rationibus neceſſarijs quidem, ſed communibus &
quæ ducunt ad impoſſibile. quanquam ſi is, qui negat principia alicuius ſcientię particula-
ris, concederet aliqua, quæ ſubiecta ſunt illi ſcientię, tunc rectè poſſet particularis ſcientia B
ex ijs quæ conceſſa ſunt, probationem ſuorum principiorum conficere;vt ſi quis negans ma
teriam, vel primum motorem eſſe, aut naturam agere propter finem, concederet naturales
formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones phyſicas, ex his poſſet Phyſicus (vt
fecit Ariſt.) illa principia demonſtrare.

Dubitatio, ſi negētur principia ipſius Metaphyſicę,quæ ſcientia debeat ea probare.

Sed exiſtit hoc loco non leuis dubitatio,quę(auctore Simplicio) propoſita eſt ab Eudemo,
nec ab eo tamen ſoluta. Si enim negentur principia ipſius Metaphyſicæ, quæritur cuius ſcié
tiæ ſit,ea probare. Nam ſi Metaphyſica ſua principia defendat, cur non ſimiliter vnaquæq;
ſcientiarum particularium, idem poterit efficere, ſicut enim Metaphyſica ſe habet ad ſua
principia, ita quoque videntur ſe habere ſcientię particulares ad ſua? Sin autem principia
Metaphyſicę dicat quiſpiam probari ab alia ſcientia ſuperiori & vniuerſaliori, primùm hoc
falſum eſt, nulla enim eſt,aut eſſe poteſt, talis ſcientia: deinde ne ſic quidem difficultas tol-
litur: nam de tali ſcientia ſimiliter quęri poteſt: ſi eius principia negentur, à quo probari
debent? Si enim ab alia ſcientia, & illius itidem ab alia, & ita ſemper deinceps, res ſanè C
procedet in infinitum: quare eò tandem neceſſariò ueniendum eſt, ut uel principia Meta-
phiſicæ remaneant ſine ulla probatione, & omni defenſione deſtituta, uel ut probentur ab
ipſamet Metaphyſica: quod ſi ei conceditur, nulla uidetur eſſe cauſſa,cur non idem conce-
dendum ſit ſcientijs particularibus. Hæc eſt dubitatio, quæ ſoluitur hoc modo. Qui negat

Solutio Dubitationis.

principia ſcientię particularis, fieri poteſt, ut nihil penitus concedat eorum, quę ipſi ſcien
tię ſubijciuntur; ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia ſua tueri poſſit: qui au
tem negat principia Metaphyſicæ, vel is concedit aliquid vel nihil:ſi nihil, non erit cum eo
diſputandum: nulla enim de re poteſt ſuſcipi diſputatio, niſi ante quibuſdam rebus poſitis,
& conceſſis:ſi aliquid,hoc ipſum quale quale fuerit,aliquo modo attinget ius Metaphyſicę,
vt potè quę agit de ente, vt ens eſt, cui ſubijciuntur omnia, quęcunque ſunt in rebus: quare
Metaphyſicus ex eo,quod aduerſarius ponit, & concedit,principia ſua confirmare,cumque
redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc a nobis dictum eſt,diligenter obſeruatũ
eſſe cernimus ab Ariſt. in 4.lib. Metaphy. vbi primùm illud principiũ quodlibet eſt vel non D
eſt,contra nonnullos id ſophiſticè negantes, multis modis declarare, ac probare contendit.
vide etiam D.Thomam prima part.quęſtione prima art.8. Sed quemadmodum prędictos
Philoſophos refellàt Ariſtoteles, videamus.

Licet ſupradicti Philoſophi ſic opinando auferant, vt dictum eſt, principia Phyſicæ, ta-
men quoniam profitentur ſe agere de rebus naturalibus,& naturales dubitationes tractare,
Ariſtoteles contra eos diſputationem init, non tanquàm Phyſicus, ut malè putauit Simpli-
cius, tollentes enim motum,omnia Phyſico ſubtrahũt præſidia quibus ab eo repelli,& reiici
poſſint; ſed tanquàm Metaphyſicus, vt rectè ſentit Alexander & perſpicuè intelligitur ex ip-
ſa diſputatione. Refellit autem eorum ſententiam duobus argumentis; uno ex multiplici
ratione entis ſumpto: altero ex varia (vnius) ſignificatione: ſed ante omnia Ariſt. ponit,
Ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus; id enim,cum ab illis negetur, ac-
cipere pro certo, quid aliud eſſet quàm,vt aiunt, principiũ petere? ſed, ens, ſignificare mul-
ta, & varia, vt ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & cętera genera accidentium, ſiue ſint
ea di-

A ea diuerſa inter ſe, ſiue: non hoc enim, cum ſit omnium ſermone tritiſſimum, à nemine, qui ſanæ mentis ſit, negari poteſt. Ex hac hypoteſi ſic deinde ratiocinatur: Qui dicunt omnia eſſe vnum ens, aut intelligunt omnia eſſe vnum, ſecundum nomen entis, quod dicitur de omnibus, licet re ipſa ſint multa, & hoc modo nulla eſt quæſtio: aut eſſe unum ſecundũ rem, quod multis modis contingere poteſt; vel vt ſint vnum genere, vel ſpecie, vel numero: priora duo, cum genus & ſpecies de multis dicantur, non tollunt multitudinem rerũ: quod ſi uolunt omnia eſſe vnum numero ſecundum rem, vel putant omnia eſſe vnum numero; quod ſit ſubſtantia ſine accidentibus, vel aliquod accidens ſine ſubſtantia; ſi erit ſubſtantia ſine accidentibus, non poterit eſſe finita, vel infinita, vt ipſis placet: finitum enim, & infinitum ſunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec ſubſtantiæ, nec vlli aliarum rerum accidunt, niſi propter quantitatem: Si eſt accidens ſine ſubſtantia, multa conſequuntur incommoda, quæ neceſſe non eſt commemorare; cum in aperto ſit, nullum accidens ſeiunctum a ſubſtantia per ſe cohærere, & conſtare poſse. Ergo quocunque ſe vertant, tenentur
B conuicti, & habent confiteri, illud ſuum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non eſse vnum, ſed minimùm duas eſse res, ſubſtantiam nimirum & quantitatem. Alterum argumentum ex varia notione Vnius, hanc vim habet: Cum Vnum, dicatur multis modis, vt videre licet libro 5. Metaph. maximè vero (quod ad rem præſentem attinet) tribus: Dicitur enim vnum, vel quod eſt continuum; vt magnitudo, vel quod eſt indiuiſibile, vt punctum, uel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem, multis autem & varijs nominibus ſignificatur, quæ nomina vocantur ſynonima, vt enſis & gladius. Quonam horum trium modorum exiſtimant omnia eſse vnum? ſi vt continuum, cum id ſit multa poteſtate, ſiquidem poteſt infinitè diuidi, non erunt omnia vnum propriè; ſi vt ea, quorum ratio eſt vna, ita vt omnia nomina idem penitus ſignificent, ſequeretur, idem eſse contraria, vt bonum & malũ; & idem eſse diſparata, vt hominem & equum: quin etiam, idem eſse contradictoria, vt bonũ, & nõ bonũ, hominẽ & nõ hominẽ. Quare idẽ erit ens, & non ens, ceſsabit igitur quæſtio, nam idem erit dicere omnia eſse nnum ens & omnia non eſse vnum ens, imò omnia non eſ-
C ſe ens, ſed nihil. Si autẽ vnũ accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale Ens vnũ, nõ erit quantũ, ac proinde, nec vt ipſi volunt, finitum, aut infinitũ, nec item erit quale, aut alijs ſenſibilibus accidentibus affectum. Etenim, vt eſt apud Ariſt. 6. Phyſicorum & in lib. de ſenſu & ſenſili, nec motus vllus, nec vllum accidens ſenſile, poteſt eſſe in eo, quod caret quantitate: quin etiam Ariſtoteles nullum accidens, ſiue materiale, ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in vlla re, quæ aut non ſit particeps quantitatis & materiæ, aut cum his naturalem & neceſſariam connexionem, atque coniunctionem non habeat. quamobrem nec in Deo, nec in Intelligentijs vllum accidens eſſe vult, nec ſanè putaret, habitus & actiones Animæ rationalis eſſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere à corpore, & in eius functionibus varietatem quandam, & mutabilitatem contingere. etenim quod adeſt, & abeſt alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens; ſed virtus & vitiũ, ſcientia & Ignorantia, intelligere & velle adſunt & abſunt animæ rationali ſine vllo eius interitu, relinquitur igitur, nemini dubium, ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidẽ-
D tia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine, vel ſuæ philoſophiæ haud omnino veræ, principijs nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantiis incorporeis varietatem & commutationem, aut fuiſſe vnquam, aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamen, (quia id ex ſacris literis, quibus longè ſublimior & certior doctrina continetur compertum habent) conſtanter affirmant & docent habitus & actiones, tam intellectus, quàm voluntatis, non ſecus in Angelis, quàm in nobis eſſe accidentia. Verùm, vt eo reuertatur, vnde huc noſtra defluxit oratio, perſpicuum ſit contra rationem entis & unius eſse, facere omnia vnum ens. atq; hæc quidem Ariſtoteles contra hanc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eam probare videatur, interpretans eam Metaphyſicè: tamen in Sophiſta, non multò aliter eam accipiẽs, quàm hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc, paulò infra.

bras, vel calidum & frigidum, vt refert Ariſt. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnũ tanquàm formam, & magnum ac paruum tanquàm materiam, vt ei Ariſt. multis locis imponit. Stoici quoque ſecundum Simplicium, Deum & Materiam: vel faciũt tria, ut Ariſt. Materiam, Formam & Priuationem, & Plato (ſecundum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquàm Ariſt. in 1. Metaph. auctor eſt, eum non vti illis, niſi tanquàm duobus; Igne quidem per ſe, reliquis uero tribus tanquàm vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alii produxerunt numerum principiorum vſque ad denarium; quam perhibent fuiſſe opinionem Pythagoręorum. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri, cernerent denario compleri & abſolui, ſiquidem omnes gentes numerant vſque ad denarium, quo cum peruenerint, redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribuerunt: cuius numeri uim cum animaduerterent totam quaternario contineri, in eo enim includuntur, 1.2.3.4. quæ ſimul iuncta faciunt denarium, ob eam cauſſam exiſtimabant, quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo cum quippiam ſanctè confirmare uolebant, tanquàm iuſiurando utebantur, dicentes, (*Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada noſtræ, perpetuos fontes naturæ infudit habentem*,) fingebant enim animum noſtrum ex quaternario conſtare, ita ut *μόνας* ſit mens *δυὰς* ſcientia, *τριὰς* opinio, *τέτρας* ſenſus, qua de re legi poſſunt quæ ſcribit Plutarchus primo lib. de placit. Philoſophorum cap. 3. & D. Aug. in lib. de Muſica. Quoniam igitur Denarius eſt numerus perfectiſſimus, induxerunt tanquam initia rerum omnium decem coniugationes vel oppoſitiones, vnam formarum, habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorum, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Diligẽter ac ſubtiliter exponitur opinio Pythagoręorũ de Numeris quos rerum omnium initia faciunt.

A

B

Denarius

Bonorum	*Malorum*
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratum	Longius altera parte

C

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrantur fluxiſſe opinionem Manichæorum, qui ponebãt duo æque prima, immutabilia & potentia principia; unum bonum, omnium bonorum, alterum malum, omnium malorum, quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in ijs commentariis, quos ſcripſit in Epictetum & D. Auguſtinus cum aliis multis libris, tum maxime iis duobus, quos ſcripſit de Geneſi contra Manichæos. D

Opinio Manichęorum (ſecundũ aliquos) fluxit ex Pythagoręorum fontibus.

Cur autẽ Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturalium, Ariſt. videtur reddere duas cauſſas, vnam, quia numeri ſunt priores omnibus corporibus, quippe cum ſint ex abſtractione, hoc eſt quia numeri ſine corporibus phyſicis animo cõcipi & intelligi poſſunt, corpora uero ſine illis minime: alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quam putabant eſſe inter numeros & res naturales; omnia enim, ut ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt a Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (ut Syriani utar ſimilitudine) per numeros mathematicos, Lyram, ſic natura per naturales numeros, ſuos componit & modulatur effectus. Verũ age, quomodo uis & ſimilitudo numerorũ in rebus naturalibus & moralibus efficta, & expreſſa ſit, Pythagorica memorãtes dogmata, breuiter oſtẽdamus. Ac cur mẽti attribuant monada, ſcientiæ diada, Triada opinioni, Tetrada ſenſui explicatur a Plutarcho eo, quem ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus & pariter par; hic autem eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtens, atque hoc modo parilitatem & æquabilitatem Iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias, quę cõ-

Quomodo Pythagoræi numeros accomodabant rebus naturalibus.

ſtantur

A ſtantur ex maris, & fœminæ coniunctione; nam Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabant fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebant. De præſtantia & myſterijs numeri Quinarij, multa reperies apud Plutarchum, in libello de Particula, *ει*, acute docteque diſputata. Septenarium vocabant tempeſtiuitatem, quoniam multa tempeſtiuè, cum in alijs rebus, tum in homine fiunt per numerum ſeptenarium. Etenim homo ſeptimo a conceptione menſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbā emittit, & ſemen maturum generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerum ſublunarium, apud ipſos ſeptimum tenet locum, videlicet poſt orbem ſtellatum, & quinque planetas. His accedit, quod ſolus ſeptenarius, neq; generat vllum numerum eorum, qui denario cōtinentur, neque ab vllo eorum generatur. Nam binarius bis ſumptus facit 4. ter. 6. quater 8. quinquies x. ternarius bis terue acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At ſenarius, octonarius, & nouenarius, licet non generent numerum vllum eorum qui ſunt intra decem, generantur tamen ab illis, nimirum a binario, vel ternario, vel quaternario: Septenarius vero, neque generat alium numerum, neque ab alio generatur, vt per ſe patet. Quare pythagorei appellabant ſeptenarium, Mineruam, quæ fingitur ex nulla matre nata eſſe, & virgo perſtitiſſe. Aulus Gellius lib. 3. cap. 10. virtutes poteſtatesq; Septenarij, plurimis & diſertiſſimis verbis ex M. Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum numerum indicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora quæ in orbem mouerentur, nimirum ſeptem planetas, orbem ſtellatum, & terram, quam non ſecus ac cæteros planetas dicebant in orbem volui circa Veſtam, hoc eſt Ignem, quem vt dignitate præſtantem alijs elementis, in medio mundi, tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur nouem corporibus ad explendum denarium numerum adiunxerunt etiam aliud corpus, fingentes, neſcio quam Antícthona hoc eſt terram, huic noſtræ aduerſam, & quæ motu oppoſito cieretur; huiuſmodi autem corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmonicis, & intervallis, vt v. g. ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione, quam Lunæ interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla, idem ſimili proportione contingere in reliquis ſuperioribus cælis. Quin etiam prædicta corpora exiſtimabant moueri certis quibuſdam harmonicorum numerorū proportionibus, vt quæ mouētur celerius, acutiorem, quæ tardius grauiorem efficiant ſonum: ex quo incredibili ſuauitate concentum quendam exiſtere, qui a nobis vtpote iam inde ab ortu aſſuefactis, non exauditur. quoniam autem omnis concentus ad numerum aliquem conſtituitur; nam Diapaſon conſiſtit in proportione dupla, Diapente in ſexquialtera, Diateſſeron in ſexquitertia, idcirco totum cœlum, totumque mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerum, & ex numeris eſſe affirmabant. ſed de his vide Ariſtotelem libro 2. de Cœlo. tex. 52. & 75. Syrianus in extremo penè commentario ſuo quo explanauit librum quartumdecimum Metaph. Ariſt. refert, Pythagoram in quodam ſermone de numeris, qui à Pythagoreis propter eius diuinitatem, ſacer dicebatur, aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numerorum, qui ſunt vſque ad Decem. Neque vero Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata; ſiquidem is, quæ a Pythagoreis de ui, & natura numerorum prædicabantur, interdū ſequitur, & vſurpat, vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in principio lib. de Cœlo vbi agit de Ternario. Sūt igitur numeri ſecundum Pythagoreos, initia omnium rerum. Sed in quo genere cauſſæ? Ariſt. in primo Metaphyſicæ refert ad materiam; illi enim dicebant omnia confici, & componi ex numeris, conſtat autem id, ex quo aliquid fit, & componitur, materiam eſſe. Sed Pythagoreorum alij numeros referunt ad cauſſam exemplarem, & ad rationes opificias, quæ ſunt in primo ſummoque opifice, quæ non re, ſed ratione tantum ab Ideis differunt: Alij ad formam; vnde Ariſt. lib. 8. Metaphyſicę tex. 10. ait formas eſſe numerorum ſimiles. vnitas porrò eſt principium numerorum, cuius vis nullo vnquam numero exhauriri, & abſumi poteſt. quin alium ſemper numerum creare queat, in quo mirifice repreſentat immenſam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt non ſemper poſſit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatem autem Pythagorei vocabant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic vero adiuncta creat parem; atque ob hanc cauſſam par & impar faciebant principia omnium numerorum, & par vocabant infinitum, impar autem finitum; propterea quod numeri impares per ſeriem diſpoſiti,

De præſtantia numeri ſeptenarij.

In quo genere cauſſę, numeri (ſecundum Pythagoręos) ſint rerum principia.

De pręſtantia unitatis.

ſpoſiti, ſi addantur quadratis numeris, ſemper retinent formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad ſimilitudinem Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadrato non variat formam: at numeri pares ſi addantur numeris quadratis, ſemper mutant formam numeri. Hæc tangit Ariſt. 3. Phy. tex. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themiſtius in ſupradicti textus explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorum myſterijs plura ſcire auet, legat eos, qui in his enarrandis diligenter, & copioſè verſati ſunt. nã hic omnia propriè & ſubtiliter perſequi velle, magis operoſum, atque curioſum eſt, quàm vel vtile, vel noſtro congruens inſtituto. A

Decreta Pythagorę.

De Pythagoræ autem decretis ita ſcribit Laertius. *In Pythagoricis commentarijs hęc notata ſunt; Vnitatem eſſe principium omnium: Ex vnitate indefinitam dualitatem proceſſiſſe & tanquam materiam ei ſubiectam eſſe: Ex Monade porrò & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta: ex punctis lineas: ex lineis planas figuras: ex planis ſolidas, ex quibus corpora; quorum eſſe quatuor elementa. Terram, Aerem, Aquam, Ignem, quæ per omnia ſe mutant, et uertunt: Ex his conſtare mundum, rotundum, animatum, et intelligentem:* Hæc ille. D. Auguſtinus in extremo 2. lib. de ordine multis laudibus effert Pythagoræ diſciplinam: Sed is poſtea 1. lib. retract. c. 3. religioni habuit, tantum ſe honoris detuliſſe homini ethnico, qui multa, multiſque modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita poſuerunt initia rerum naturalium, hactenus dictum ſit: deinceps agendum eſt, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxagora ſumendo. B

Declaratur Opinio Anaxagoræ.

CAP VIII.

Opinio Anaxagorę.

NAXAGORAS Clazomenius Anaximenis diſcipulus, Magiſter autem Archelai, & Periclis ſummi apud Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, tanto Philoſophiam ſtudio complexus eſt, vt derelinquens patriam, & patrimonium negligens, ſe totum Philoſophiæ cognitioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio rerũ naturalium, ſtatuit infinitatem quandam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de Generat. tex. 1. vocat πανσπερμίαν licet in 3. Phiſico, tex. 27. & 3. de Cælo, tex. 37. hoc nomen referat ad opinionem Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομερίαν. Vnaquæque igitur res ſecundum Anaxagoram fit ex partibus ſimilibus atque eiuſdem naturæ, vt caro ex multis carunculis, ſanguis & os ex alijs ſimilis naturę particulis, quarum congregatione res gigni, ſegregatione autem interire dicitur, has vero particulas neceſſe erat infinitas eſſe, ne videlicet vnquam ceſſaret ſegregatio, & aliquando tandem penitus deficeret generatio. ac tametſi in qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſlibet rei particulæ, nominatur tamen aliquid v. g. aurum, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, non quia ſit purum, & ſincerum aurum, vel caro, ſine vlla concretione & admixtione aliarum rerum, ſed quod in tali re particulę auri vel carnis ſint maiores, & magis in fronte locatæ appareant. hanc ſententiã pulchrè deſcribit Lucretius primo libro his verſibus. C D

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιομέρειαν
Quam Graci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrij ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Et paulò infra ſubdit.

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, vt omnibus omnes
Res putet immixtas rebus latitare, ſed illud,
Apparere vnum, cuius ſint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in fronte locata

Præter hanc infinitatem partium ſimilium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mentem, ſeu intellectum, qui confuſam illam partium ſimilium congeriem ſegregando diſtingueret, & ornaret. Quamobrem ſola mens non erat mixta: vt dominari poſſit mixtioni: quam non ab æterno, ſed ab aliquo principio digerere, & in ordinem cæpit adducere,

A ducere, vt docet Ariſtoteles lib.3. de Anima tex.4. & lib.8. Phyſicorum,tex 15. Cum autem priores Philoſophi materiam tantùm ex qua omnia conficiuntur, tradidiſſent, cauſſam autem efficientem aut nullo modo,aut perobſcurè attigiſſent, quæ certè non minus neceſſaria eſt,quàm materia; nã vt ex nihilo,ſic a nihilo nihil poteſt effici, nec materia poteſt ipſa per ſe ſine agentis ui & efficientia quicquã mouere vel agere, non ſecus quàm lignum fabricari lectũ,vel menſam,ſine opificis arte: Anaxagoras præ alijs Philoſophis ſobrius,(vt verbis vtar Ariſt.lib.1.Metaphyſicæ) viſus eſt, ſic enim de eo ſcribit. *Quare qui vt in animalibus, ita in natura intellectum eſſe cauſſam mundi,totiusq; ordinis dixerat,quaſi ſobrius comparatus ad antiquiores uana dicentes, apparuit.* Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone, vbi Socrates, narrat ſe cum iam pene deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorum, quæ ſunt: propterea quòd ex aliorum Philoſophorum ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumq; mundum à mente diuina,deſignari,confici,exornari & regi,magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea,quæ antea non potuerat,erectum ac

B elatũ fuiſſe. De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laertius: Primus materiæ, quam ὕλην appellant, mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens: *Omnia ſimul erant, deinde acceſſit mens, eaq; compoſuit.* Quamobrem cognominatus fuit mens,ſiue animus. Apud Ciceronem etiam in primo de nat.Deor.ita ſcriptum eſt: *Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum,mentis infinita ui,ac ratione, deſignari & confici voluit*: Quid autem Anaxagoram in prędictam ſententiam induxerit,breuiter exponit Ariſt. primo Phy.33.& lib. 3.28. Is enim hoc modo ratiocinabatur, Quid Anaxagoram in ſuã illam ſententiam impulerit.
quod fit, neceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea, at ex nihilo nihil fieri poſſe communi ſapientum decreto ratum, & conſtitutum eſt: aut priùs quidem fuiſſe,ſed occultum,& cum alijs rebus permixtum latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari,quàm eas ex admixtione,& confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes res inuicem poſſe commutari, vel proximè vel interiectis aliquot alijs mutationibus: cõcludebat neceſſarium eſſe,vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atque

C permixtionem,a nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo: nam cum ex alimento gignatur caro,uena,os,neruus & alia corporis membra: nec ea queãt ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, & adglutinata. ac quemadmodum particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionẽ eius ex alijs,ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum nõ aliter fuiſſe perfectũ, quàm per ſegregationem omnium rerum ex infinita quadam,& indigeſta congerie, vbi prius infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregationem partiũ mundi, nullo modo fieri potuiſſe,niſi à mente: tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare debebat,nullo modo in ea contineri oportebat, vt poſſet ei pręeſſe, atque dominari, quamobrem neceſſarium erat,vt eſſet quidpiam immateriale,impatibile,ac diuinũ,cuiusmodi eſt ſola mens: tum etiam, quia diſtinguere,exornare,diſponere & ſuos cuiq; rei fines,& munera præſcribere,omniaq; ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi dirigere, proprium eſt

D mentis. Verùm de ſententia Anaxagorę hactenus: ad Democritum & Epicurum veniamus.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SENTENTIA horum Philoſophorum diligenter explicabitur a nobis, tum ex libris aliorum,tum maximè ex ijs, quæ Lucretius huius diſciplinæ ſtudioſiſſimus, primo & ſecundo libro reliquit ſcripta. Principio,cenſent duo eſſe prima,& generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ ſunt, fieri, & conſtare neceſſe eſt; Plenum,& vacuum; illud ens & atomos; hoc non ens,& inane,appellabant: id quod Ariſt. innuit in primo Metaphyſicæ,& primo Phy.tex.41.& Lucretius primo libro his verſibus.

Omnis, vt eſt igitur per ſe natura duabus

Conſtitit in rebus, nam corpora ſunt, & inane A
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe,
Senſus &c. &paulo infra
Tum porrò locus, & ſpatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud uſquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quoquam diuerſa meare.

Probatur ſeptem argumentis vacuũ eſſe in rebus.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe, his argumentis confirmant. Primùm ratione loci: omne enim corpus propter molem quam habet, indiget loco, à quo totũ contineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quę tantum extrinſecùs contineat, & ſolas corporum extremitates ambiat: neque corpus vllum ſiue materiã habeat ſiue ſola cõſtet trina dimenſione; ſic enim duo corpora ſimul eſſent, quod nullo modo fieri poteſt: relinquitur igitur, locum nihil aliud eſſe, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui ſi eſt (eſſe autem cunctis plane ſenſibus perſpicuè cognitum, & exploratè perceptum eſt) non poteſt effici, niſi per inane: nam per plenum, hoc eſt per ipſa corpora ſolida, qui fieri poteſt, cum proprium corporis ſit obſtare nec loco cedere alij corpori, niſi maiori ab eo ui expulſum? niſi forte quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpora ſimul eſſe; quod ſanè perabſurdum eſt. quare, vt motus conſtet, opus eſt inani. Hoc idem argumentum tractat Ariſtoteles lib. 4. Phyſicorum tex. 53. his verbis. *Dicunt enim, quòd motus ſecundum locum non erit ſine vacuo: plenum enim non poteſt ſuſcipere id quod mouetur: Si verò ſuſcipiat ſintq; duo corpora in eodem, continget vtiq; & quotlibet eſſe ſimul corpora: ſi autem contingat hoc, & minimum ſuſcipiet maximum; multa nanque parua ipſum magnum eſt: quare ſi multa aqualia contingit in eodem eſſe, & multa inaqualia.* Sed dicet aliquis motum localem fieri, non quia vllum in rebus ſit inane, ſed quia proxima corpora cedant ijs, quæ mouentur, vel migrando in alium locum, vel ſeipſa conſtipando: Verùm hoc ipſi refellũt, demonſtrando neutrum illorum poſſe contingere ſine vacuo. Etenim corpus, quod migrat, aut venit in vacuum, & ſic erit vacuum, aut in locum proximi corporis, quod ei cedit; de quo ſimiliter quærendum eſt, quonam abeat, ac ſic deinceps de alijs, procedendo in infinitum, quare neceſſe eſt, aut eſſe vacuum in rebus, aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique quocunque corpore moto, quantumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totumq; mundum iactari, & fluctuare. Quo argumento Ariſt. 4. Phy. tex. 79. ſcribit Xuthum Philoſophum vſum eſſe ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam conſtipari, & condenſari, niſi in eo inſitę ſint aliquæ inanitates? alioquin partes eiuſmodi corporis cum coarctantur, ſe inuicem penetrarent. Poſtea ſi non eſſet vacuum in rebus, qui poſſent, aut ex intimis ſaxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vberesq; aquarũ guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuerſum corpus permeare, atq; diſſipari? Hanc rationem tangit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 55. his verbis. *Amplius autem, & augmentatio uidetur omnibus fieri per uacuum, alimentum enim corpus eſſe; duo autem corpora impoſſibile ſimul eſſe.* Præterea niſi vacuum permixtum eſſet cum rebus, qua ratione fieri poſſet, vt quod eſt denſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcens maius exiſteret, aut è contrario, quod eſt rarum citra detractionem cuiuſquam rei denſatum & conſtipatum in anguſtiorẽ molem contraheretur, atque hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illuſtrat Ariſt. 4. Phy. tex. 55. exẽplo vini, & cineris, hęc ſcribens. *Demonſtrat etiam uacuum eſſe, quia uidentur aliqua cogi, & conſtringi, etenim dicunt uinum cum utribus recipere dolia, tanquam in ea, quæ in ſunt uacua ſubeunte, quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, quæ tantum aqua recipit, quantum uas uacuum.* Ad hæc videmus quaſdam res habere plus ponderis, quàm alias, tametſi pari ſint mole, vt ſi parem auri, & lanæ molem capias, aurum ſine dubio longè præponderabit. cur? niſi quia in rebus, plus aut minus vacui admixtum, & inſitum eſt: quocirca, quæ res plus inanis habet, ea minoris eſt ponderis; quæ vero plùs vacat inani, maiori eam pondere præditam eſſe neceſſe eſt. Ampliùs; ſi duo corpora ampla inter ſe concurrant, & ex illo concurſu, ſubitò deſiliant, totum illud ſpatium, quod inter huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circunſtant tanta celeritate, vndiq; poſſunt confluere, vt vno tempore totum illud ſpatium compleant. Poſtremò diuiſio, multitudoq;, ſeparatio, & diſtinctio rerum, nõ poteſt fieri ſine vacuo: Hoc

autem

A autem inouit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. *Vacuum* (inquit) *diuidit omne corpus, ut ſit non continuũ,*
quemadmodũ dicunt Democritus, & Leucippus et alij multo Phyſiologorũ. Significãs Pythago
ręos, quos paulo poſt tex. 56. ait exiſtimaſſe vacuũ eſſe id, quod diſterminat naturas. tanquam
vacuũ ſeparaoo quædã ſit & diſterminatio eorũ, quæ ſunt cõſequenter. Ex his igitur, quæ cõ-
memorata ſunt, arbitrantur perſpicue, ac neceſſariò cõcludi, adeo neceſſariõ eſſe vacuũ: vt
eo ſublato, oeq; motus, neque multitudo, oeq; diſtinctio rerũ vllo modo cohærere poſſint.

Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino
plenum, & ſolidum; alioquin quicquid eſſet, vacuum eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit,
aut continet ipſum vacuum, hoc profectò oon erit vacuum: nam tangere & tangi, agere &
& pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cum ſit id, in quo talia fieri & ge
ri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic contra plenum, & ſolidum, om-
ni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabãt Atomos, hoc
eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebant. Primùm quidem ea impatibilia & ſem
B piterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora:
tum etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, è
quibus cætera naſcuntur, immutabilia eſſe, oe omnia penitus concidant & ad nihilum uni-
uerſitas rerum intereat: Ex quo fit, vt talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis
coloribus, aot qualitatibus paobilibus affici poſſint. Hæc enim eiuſmodi ſunt, vt nec ſine va
cuo, nec ſine certo interitus periculo, atque indicio, rebus queant accidere. Deinde volunt
eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: non enim aſsenòuntur iis, qui fa-
ciunt corpus infinitè ſecabile, ſed putant in ſectiooe corporum, neceſſariò tandem deueniẽ-
dum eſse ad quædam corpuſcula minima & indiuidua. quod ita docent: etenim corpus,
aut componitur ex nihilo, aot ex punctis, aot ex corpuſculis minimis atque indiuiduis,
ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenendum eſt. Deinde ſi omne
corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes; quid igitur in-
tereſſet inter corpus maximum & paruum? vtrunque enim totidem cõſtaret partibus, hoc
C eſt infinitis: cui eòam neceſſariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nã quod
habet infinitas partes, quantumuis paruas, id neceſſe eſt infinitum eſſe. Pręterea fingamus,
ſiquidem corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iam actu penitus diuiſum eſse; nam
ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſſe, nihil ſequi debet impoſſibile: diuiſione igitur omni-
no completa, ita ut nihil aliud ſuperſit diuidendum; ecquid tunc erit reliquum? aut enim
nihil, aut puncta, aut corpuſcula indiuidua; ex punctis, uel ex nihilo corpos effici, neque
fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem neceſsariò inducendæ & admittẽ-
dæ ſunt atomi. Hanc rationem fuſius explicat Ariſt. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro
ualde laudat Democritum, eumque præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus propriis
hoc eſt phyſicis, Plato autem logicis, ideſt communibus & alienis; tum etiam, quoniam
eiuſmodi ſtatuit principia, è quibus poſſit omnia quę conongunt in natura, ſi non uerè, ſal
tem propriè, aptè & conſtanter explicare. Vide Ariſt. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit.
Poſtea cenſent atomos multitudine quidem eſse infinitas, nam ſicut inane in omnes partes
D immenſum & infinitum eſt, ſic atomos conuenit eſſe numero infinitas. Eſse autem uniuerſi
tatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, qoam Cicero ſecundo lib.
de Diuinat. his verbis expoſuit. *Quod finitum eſt, habet extremum, quod habet extremum,*
id cernitur ex alio extrinſecùs: at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecùs, quod igitur
omne eſt cum non habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt. Licet autem numerum atomorũ
infinitum ſtatuant, tamen ſpecies figurarum, per quas atomi differuot, nolunt eſse infinitas;
ex quo ſequitur, vt unaquæque ſpecies figuræ habeat infinitas atomos ſimiles, ſintque in-
finitæ atomi eiuſdem figuræ, vt v. g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumẽ
to. Si eſsent inquit ſecundum ſpeciem, atomorum figuræ infinitę, ergo diſtantiæ contra-
riorum, ooo eſsent finitę: nec in ullo genere daretur aliquid ſummum & infimum, opti-
mum & peſſimum: neque natura in generando & corrumpendo vſquàm conſiſteret, nec fa-
ceret reciprocatiooes, ſed recta procederet ſemper in infinitum, nouæque ſemper exoriren
tur ſpecies rerum, quæ omoia ſunt contra ſenſuum & rationis iudicium; hoc idem aſſignat
Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philoſophorum, & Laertius uitam Epicuri ſcri-
bens.

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponunt alterum omniũ rerũ principium.

Ariſtoteles Democritum pręfert Platoni.

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quę ſunt in atomis, ſpecies fecerit infinitas.

bés. Sed ab hac opinione clara uoce nos reuocat Ariſt. qui in 3. libro de Cœlo tex. 37. & 1. A de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquens, perſpicuis & conceptis uerbis affirmat, infinitas eſse, ſecundum illos, ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpondere uelit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſt. eſse quidem Democriti, ſed ab ea diſcrepaſse Epicurum; ceu in quibuſdam quoque aliis rebus fecit. Nam cum Democritus attribuiſset atomis magnitudinem & figuram, Epicurus adiecit pondus, ratus nihil moueri poſse ſine pondere: & cum ille unum, atque ſimilem omnium atomorum feciſset motum, hic ueritus, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineam ferrentur deorſum, nō poſsent aliæ alias attingere & appręhendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne ſi certus, atque vniuſmodi eſset motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commentus eſt motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta uia qua feruntur deorſum, quo ſe commento putat effugere neceſſitatem Fati & alia omnia incōmoda: atque hæc quidem ſolutio veriſimilis fit, ob auctoritatem Philoponi qui eam tradit in primo de Generat. ſuper textum quintum & cōfirmat teſtimonio Alexandri. Verùm nos B redeamus ad narrandas atomorū proprietates. Præterea, quamuis omnes atomi ſint eiuſdem naturæ, tamen in his aiunt ineſse triplicem differentiam & varietatem; vnam: poſiturę, vt alię ſint ſuperiores, aliæ inferiores, aliæ anteriores aliæ poſteriores: aliæ dextrę, aliæ ſiniſtræ: alteram ordinis, vt quędam ſint priores, quædam poſteriores: tertiam figuræ, ſecundū diuerſas figurarū ſpecies & differentias. quamobrem apud Ciceronem 1. de nat. Deor. inducitur Democritus faciens atomos quaſdam lęues, alias aſperas, partim rotundas, partim autem angulatas: curuatas quaſdam & quaſi aduncas & hamatas. Ex atomis igitur ſecundum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atque copulatis, creari omnium rerum genera & ſpecies arbitrantur. Non ſecus ac ex vigintiquatuor literis, variis modis inuicem copulatis, exiſtit infinita propemodum varietas dictionum, vt incredibile videatur quicquid loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſse. Vide Ariſt. 1. Metaphyſicæ & 1. de Generat. tex. 5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his verſibus.

Quin etiam refert, noſtris in verſibus ipſis, C
Cum quibus, & quali ſint ordine quęque locata:
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant, eadem fruges, arbuſta, animanteis,
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis, uerum poſitura diſcrepitant res;
Sic ipſis in rebus, item iam materiai
Interualla uiæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationibus & coniunctionibus non ſolùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus, ſed alios innumerabiles, & quidē quoſdam ſic inter ſe non ſolum ſimiles, ſed vndique perfectè & abſolutè pares, vt inter eos nihil D prorſus interſit. Nam cum inane quoquo verſus infinitè pateat, ſumma item materiæ, hoc eſt atomorū multitudo ſit innumerabilis, eaque non conſilio & ui alicuius numinis & mentis regatur & ad procreandas res adducatur, ſed vi ſua ſemper agitetur & fortuitis concurſibus ad omnium rerum generationem conueniat, nulla profectò cauſſa ſatis idonea & ueriſimilis afferri poteſt, cur in hac parte. uacui, quam noſter mundus occupat & ex his atomis, ex quibus ipſe coagmentatus fuit, vnus hic mundus effectus ſit, & nō ſimiliter poſſint in aliis partibus uacui, atque ex aliis atomis complures alii mundi, quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locum tenēt materiæ, nec aliam vllam ipſi cauſſam agnoſcunt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua cauſsa efficiente, vel alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res, ſed talem concurſum eſſe prorſus fortuitum. Itaque licet non ex quibusſlibet atomis quælibet res fiat, ſed ex certis, atque definitis, certæ, ac definitæ rerum ſpecies exiſtant; ex aliis enim atomis conſtant animātes & ex aliis ſtirpes, atque lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllū foret rerum

Quę adiunxit Epicurus doctrinę, quā de atomis tradiderat Democritus.

Ex atomis innumerabiles mundos effici, & quoſdā omnino ſimiles ac pares.

A rum diſcrimen,& non differret equus ab homine & lapis à planta : licet inquam velint cuiuſque rei materiam eſſe certam, ac determinatam; tamen quod talis materia ſimul cogatur & prẽſtò ſit, hoc eſt, vt atomi, quæ ſunt aptæ ad efficiendum hominem, vel equum, ſimul congregentur, id cenſent non ab aliqua cauſſa efficiente proficiſci, ſed caſu & temerè contingere

Verum hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Ariſt. quæ ſunt in 2. lib. Phy. tex. 45.& in primo libro de partibus Animalium, capite primo, quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interpretantur) exiſtimaſse, Cœlum quidem & ſydera, caſu effecta fuiſse: animalia vero & plantas, à certa quadam cauſsa, nempe vel natura, vel intellectu procreari; quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec auſim ſuſpicari Ariſt. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſse præſertim non contradicentibus antiquis eius expoſitoribus: nec ta-B men queo videre, qua ratione, quod Ariſt. ait, cum certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis conſentiat. Primò quia neque in iis, quæ de Democrito ſcripſit Laertius, nec in his, quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiuſdem doctrinę propugnatores in ſcriptis reliquerũt, tale quicquàm reperio, ſed potius contrarium: tum quia vix credibile eſt, Democritum cordatum ſanè & ſapientem virum, atque multifariam laudatum ab Ariſt. res tam perſpicuè falſas & abſurdas, nec occultè modo rationi, ſed etiam apertè ipſis ſenſibus aduerſantes, credidiſse, ac enuntiaſse. quis enim tam hebeti eſt ingenio, qui ſi vllus fortunæ locus dandus ſit, non eum potius illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quibus multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm in rebus cœleſtibus, in quibus ne minimum quidem, ab omni æternitate vel erroris, vel inconſtantiæ ac temeritatis veſtigium apparuit? Deinde quoniam Ariſt. non ſatis videtur ſibi conſtare; quippe cum in aliis locis affirmet, nec cauſſam efficientem, nec eam quæ eſt vt finis & cuius gratia, fuiſse Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmentationem fortunæ attribuere; animantium vero & ſtirpium, C certis cauſſis efficientibus. Si quis autem aliquam ſibi ad effugiendam difficultatem latebram quærens, reſpondeat, id quod Ariſt. ait, plantarum & animalium eſse ſecundum Democritum certam quandam cauſsam, non ad efficientem, ſed ad materiam eſse referendũ; is profectò valde infirmum ſibi reperit perfugium: primùm quoniam Ariſt. ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam, ſed ad cauſsam efficientem referuntur, vt ipſe paulò infra docet tex. 65. deinde Ariſt. explicans quam cauſsam plantarum & animalium faceret Democritus, ſubdit cauſsam eſse naturã, vel intellectum: quas cauſsas perſpicuum eſt numerari in efficientibus: poſtremò quod attinet ad materiam, non minùs neceſse eſt, ex certis atomis cœlum conſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſupra dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſsarium eſse videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior, firmior atq; diuturnior eſt, quàm rerum ſublunarium.

Magna difficultas an Democritus, ſtirpium & animalium certas aliquas cauſſas efficiẽtes poſuerit.

Sed his omiſſis ſententiam horum Philoſophorum de principiis rerum naturalium pluribus verbis explicatam, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque ma-D teriam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus ſolidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his ineſſe magnitudinem, figuram & pondus: motum item earum triplicem eſſe. Vnum, qui directè fit deorſum: alterum eliſionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis. congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentiis variari, poſitura, ordine, & figura, Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit: nullam eſſe certam vim & cauſſam efficientem, nullumque præfixum naturæ ad agendum finem, cuncta enim caſu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti & Epicuri dicta ſint.

Summa eorum quę de opinione Democriti dicta ſunt.

Repræ-

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones ueterum philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes. A

CAP. X.

HAE ſunt igitur aut omnes, aut certe magis illuſtres veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium ſententiæ, ſatis, vt opinor, a nobis dilucidè, ac diligenter explicatæ. Nunc cõſequens eſt, vt doceamus quid in illis reprehendat Ariſt. quid item nobis reprehenſione, aut defenſione, & æqua interpretatione dignum eſſe uideatur. Ac primùm quidem (ut hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & ſtudium Simplicii, qui contendit perſuadere, ſupradictas opi- B
niones, ſi quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos, a quibus priſci phyſiologi tanquàm abſurdè ſentientes, & inter ſe pugnantes irridentur, atque condemnantur: Etenim ſuper tex. 6. primi libri Phyſicorum, poſtquàm opiniones antiquorum de principiis rerum, multis verbis expoſuit, ſubiungit hæc verba: *Non perperam autem fecerimus, ſi paululum digredientes, ſtudioſis oſtendamus, quo modo antiqui, etſi uideantur differre in rerum principijs, pulchre tamen conſentiant. Non enim oportet, eos, qui tantam audiunt differentiam, exiſtimare, eſſe has Philoſophorum repugnãtias: quod quidem nonnulli, qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt, & nihil eorum, quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobare: etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles, non de naturalibus quidem principijs (hæc enim ne per ſomnium quidem audiunt) ſed in delenda diuina excellentia.* Hæc Simplicius. Quibus verbis tectè, ni fallor, pungit veteres Eccleſiæ Doctores, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Iuſtinum Martyrẽ, Lactantium, Euſebium Cęſarienſem, & alios quamplurimos, qui vt Philoſophos opinione C
ſapientiæ inflatos & Chriſtianam doctrinam, quæ fide, ac ſimplicitate nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonſtrandis & refellendis illorum erroribus, & diſſenſione, quæ inter ipſos ſemper fuit maxima, declaranda, plurimum elaborarunt. Sed profectò, quamuis Simplicius contendat omnes neruos, vt Philoſophorum dicta, multo aliter, quàm ipſa eorum verba præſeferunt, allegoricè interpretando, ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat; tamen luce clarius eſt, nonnullas opiniones vſque adeo falſas & abſurdas eſſe, vt riſum potius mereantur & indignationem, quàm vllam impugnationem; quaſdam verò, tam pugnãtes inter ſe, vt plumbeus, & planè ſtultus ſit, qui putet eas ad concordiam poſſe reuocari: Verum ne de meo ſenſu videar hæc dicere, vel odio veterum, vel ſtudio contradicendi Simplicio, proferam in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophię principes Ariſtoteles & Plato, tum præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens, quanta in his fuerit veterum diſcordia, breuiter explicabo.

Ex Ariſtotele & Platone oſtenditur contra Simpliciũ quanta ſit in opinionibus ueterum philoſophorum repugnantia & abſurditas

Principiò Ariſt. 1. Phy. tex. 71. ſcribit primos Philoſophos veritatem, & naturam Entiũ D
quærendo, depulſos ob inexperientiam in aliam uiam oberrauiſſe. Idem tex. 74. *illi*, inquit, *aberrauerunt & propter hanc ignorantiam, tantum inſuper ignorauerunt, ut nihil aliorum opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnem generationem.* Et item in lib. 13. Metaphyſicæ de Pythagoræis loquens, ait, *quòd ipſi primi de numeris diſcordant inter ſe, ſignum eſſe, ipſas res, cum non ſint ueræ, eis præbere confuſionem*; & paulo poſt. *At ipſi*, inquit, *fatentur non eadem, ſed contraria dicentes, cauſſa uerò eſt, quòd ſuppoſitiones, & principia eorum falſa ſunt; difficile autem eſt, ut ait. Epicharmus, ex non bene præſuppoſitis, bene dicere; cum primum enim aliquid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum eſſe.* Ampliùs in 1. Metaph. affirmat quoſdam veterum attigiſſe materiam, & cauſſam efficientem: *obſcurè tamen*, inquit, *& non clarè; ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circumeuntes egregias plerunq; plagas infligunt: ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti uidentur ſcire quid dicant.* Idem quoque aliis locis confirmat, veteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ, eoſque valde fabuloſè, pueriliter, inconſtanter, & quaſi balbutiendo, atque ſomniãdo philoſophatos eſſe. Deinde apud Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ aliis Philoſophis antiquis ſo-

brius

A brius, & ſapiens viſus eſt, miris modis exagitat, ſeque confitetur ex inſpectione naturæ & lectione Philoſophorum, magis quàm antea fuiſſet, ignarum & cœcum extitiſſe. in Theæteto opiniones veterum de principijs rerum, appellat fabulas pueriles, in quibus ipſi vehementer inter ſe pugnant atque digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognoſci poteſt. Porrò Heracliteos ait, nihil decernere, nihil docere, ſed per dictiunculas quaſdã refertas ænigmatibus veluti per ſagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque ſauciare. Idem in Sophiſta recenſens eorum ſententias, qui de eſſentia diſſeruerunt, inquit eos more Gigantum cum Dijs, & inter ſe pugnare: ita vt ad ſingulorum opiniones euertendas, nõ opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere, ſed aliorum armis alios oppugnari poſſe. Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14. lib. de Præparatione Euangel. & Theodoretus in opere, quod inſcribitur De Curatione Græcarum affectionum lib. 2. qui eſt de principijs, copioſè pertractant. Meritò igitur Timon (vt eſt apud Theodoretũ) tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus.

B *Mortales, miſeri, proboſi ventris ad inſtar*
Quę nam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres, animi ſenſus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium penè ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio, plena mutabilitatis & inconſtantiæ. Nam vt excipiam Pythagoreos, & Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſententiarũ conſenſio; in alijs ſectis adeo ſunt magiſtrorum diſcipuli, & poſteriores priorum diſſimiles, vt nihil præter nomen ab illis accepiſſe, & retinuiſſe videantur: quam enim principes ſectarum diſciplinæ ſuæ rationem, & formam ſequendam, & cuſtodiendam reliquerunt, eam mox illorum poſteri, vel detrahendo, vel addendo, vel etiam contradicendo, totam propemodum immutarũt, atque peruerterunt. Itaque dum quiſque mauult (illuſtriorem ex te laudem & gloriam ſperans) videri nouæ author ſententiæ, quàm veteris ſectator, & defenſor alienæ, quot fuerunt homines, tot penè opiniones extiterunt. Verùm hæc miſſa faciamus, & diſcor-
C dias eorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus (quod ſecundo loco propoſitum eſt) aperiamus.

Si cogitatione luſtremus principes Philoſophiæ quæſtiones, cuiuſmodi ſunt de indicio veri & falſi: de finibus bonorum: de mundo: de Prouidentia Dei: de animo noſtro, & de principijs rerum: quarum rerum certa, explicataq; cognitio, tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beatèq; viuendum apprimè neceſſaria eſt, & in quibus ſapientem fluctuare, ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus veteres Philoſophos tanta eſſe in varietate, & diſſenſione conſtitutos, vt neceſſe ſit, qui eorum decretis nituntur, eos in ſummo errore, & in maximarum rerum ignoratione verſari. Etenim duo ſunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philoſophię fundamenta; vnum veri & falſi iudicium: alterum finis bonorum. Neque enim ſapiens eſſe poteſt, qui aut cognoſcendi initium ignoret, aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiſcatur, aut quo perueniendum ſit ignoret. Iudicium autẽ veri & falſi, Academici, negando vera penitus internoſci poſſe à falſis, omnino ſu-
D ſtulerunt: Epicurei totum in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente: Ariſtotelici tum in hac, tum etiam in ſenſibus: nam euidentem certamq; cognitionem rerum ſingularium, atque ſenſibilium, a ſenſibus petendam eſſe: primorum autem principiorum, eorumq; quæ nullam cum ſenſibus cognationem habent, a naturali noſtrę mentis lumine totam pendere. Itaque Epicurei contendunt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nunquam, ita vt nihil illis credendum, & fidendum ſit: Peripatetici interdum quidem veros, interdum autem falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehenſionem eſſe: Platonici eam quidem concedunt, ſed nolunt eam a nobis de nouo parari, verùm renouari tantùmodò per reminiſcentiã: Ariſtotelici verò & ſcientiã eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum, Varro in libris de Philoſophia, vt refert D. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 1. partim cõmemorando opiniones, quæ inter Philoſophos fuerunt, partim quæ poſſent eſſe, collegit ducentas octoginta octo varias ſententias; quam rem etiam luculenter tractat Cicero, tum in 2. lib. Acad. quæſt. tum in libris de finibus bonorum. Poſtea de mundo varia ſenſerunt Philoſophi: alij enim faciunt vnum, alij infinitos: alij factum

Diſſenſio maxima Philoſophorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus.

eſſe volunt, & interiturum : alij factum quidem, ſed nunquam periturum : alij vero, neque A
factum vnquam, neque interiturum : Alij putant eum caſu regi, alij Prouidentia Dei, alij naturalium motuum, ponderum, & proprietatum occulta quadam ui, atque conuenientia. De Deo autem, an ſit, quid ſit, qualis ſit, quid agat, & an vnus ſit, nec ne, quis Philoſophorũ varias, & diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in primo libro de Nat. Deor. & D. Auguſt. lib. 5. & 6. de Ciuit. Dei. Themiſtius Philoſophus (veluti cõmemoratur in hiſtor. Eccleſ. Socratis lib. 4. cap. 27.) in oratione quam habuit apud Valentẽ Imperatorẽ, affirmauit plusquam trecentas fuiſſe apud Gentiles philoſophos varias de Deo ac religione opiniones. Deinde, quàm parum inter Philoſophos conueniat de animi noſtri natura, immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui ſi legat primum librum Ariſt. de Anima, non perſpicuè intelligat : nec verò ſolum in hoc diſcrepant, qui ſunt in diuerſis ſectis, ſed etiam, qui eandem diſciplinam profitentur : etenim in ipſis Peripateticis, qui propiùs a vero abeſſe exiſtimantur, alij cenſent animũ mortalem, & natiuum, alij natiuum, ſed immortalẽ; alij neq; natiuũ neq; mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum: Rurſus alij vnum in omni- B
bus, alij ſuũ cuique, alij certum animorum numerũ ab æternitate fuiſſe cõſtitutum, qui diuerſis temporibus diuerſa induant, & viciſſim exuant corpora. Et item alij veram, atq; naturalẽ formã hominis : alij tantũmodo aſſiſtentem, vt non ſecus ad hominẽ affectus ſit, quàm nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbem, quem mouet. De varietate autem, & diſſenſione Peripateticorum qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt, ſic eſt apud Ciceronem quinto libro de finibus : *Horum*, inquit, *poſteri meliores illi quidem mea ſententia, ſunt, quàm reliquarum Philoſophi diſciplinarum, ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati videantur.*

Ad extremum de principijs rerum (quo ſpectant cætera quæ hic a nobis commemorata ſunt) quanta ſit inter eos non de terminis ſolum (vt aiunt) ſed de tota poſſeſſione diſſenſio, quanquam perſpicuum eſt ex his, quæ ſupra docuimus, tamen poteſt etiam graui Ciceronis teſtimonio confirmari. Is enim in 2. lib. Academic. quæſt. cum ex alijs rebus, tum maxime ex diſſenſione Philoſophorum, quæ eſt de primis rerum initijs, acute, & copioſè diſputat, nihil eſſe a Philoſophis exploratè perceptum ; nihil firmis, & neceſſarijs rationibus conclu- C
ſum ; ſed omnia veriſimilibus modò coniecturis, & argumentis explicata. Ex qua Philoſophorum diſcordia recens fluxit Academia, nihil affirmans & approbans, contra omnes, & contra omnia diſputans, comprehenſionem, & ſcientiam funditus tollens, clamans fallaces eſse ſenſus, infirma indicia, res ipſas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt, aut nihil ſit verum, aut ſi quid eſt, id certe a nobis animo cerni, & cõprehendi nequeat. E tranſuerſo autem venit Prothagoras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epicurus) qui indignum, & iniquum putans, tam multos graues, & doctos viros inter ſe pugnantes condemnari, vociferatur, quod cuiq; videtur, id verum eſse, & tale eſse, quale videatur, nec res quæ cognoſcuntur, noſtræ cognitionis, ſed nos potius rerum ipſarum cauſsam, & menſuram eſse, ut docet Ariſt. 4. 10. & 11. libris Metaphyſicæ. Quid ſi diuerſis hominibus diuerſa & contraria ſimul videantur? neque hoc abſurdum eſse ducit, nihil enim prohibere putat, quin ea quæ pugnant inter ſe, ſimul uera, & falſa eſse queant : nec minus habenda eſse uera, ea uiſa, quę nobis dormientibus, quàm quæ uigilantibus : quæ ægrotantibus, quàm quæ bene ualenti- D
bus : quæ inſanis, quàm quę ſanis occurrunt. quis hæc ferat? Et quidem hanc ſententiam, ut peſtem ingeniorum, & omnium diſciplinarum exitium, Ariſt. & Plato multifariam coarguendo ex hominum animis conantur extrahere, *Si enim* (vt inquit Ariſt. lib. 4. Metaphyſicę tex. 21.) *qui maxime putantur uerum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, & talem de ueritate ſententiam ferunt, quomodo non focordia ijs ſit, qui philoſophari conantur? Nam quærere ueritatem, non eſſet aliud, quàm uolucres perſequi.* Prothagoræ tamen, nec patroni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram eſse, nec ſibi umquam uideri albam ; Xenophanes, habitari in Luna, eamque terram eſse multarum urbium & montium, dixerunt, ut ait Cicero lib. 2. Academicarum quæſt. quis hæc portenta ferat? Iſti tamen philoſophi, in primis magni & nobiles extiterũt. Non ero longior, nam ſi perſequar omnia, operoſum ſanè laborem, & in re cuiuis aperta minimè neceſſarium, ſuſcipiam. Illud certè clariſſimum eſt, nihil eſſe tam euidens, & certum, de quo non variè diſcrepent Philoſophi : nihil item (vt eſt apud Ciceronem 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculum, & abſurdum, quin ali-

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

A aliquem Philoſophorum authorem,& defenſorem aliquando habuerit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè grauem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè probatus & nobilis, opuſculum fecit de contradictionibus Stoicorum, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnopere diſſentiunt & diſſident: & item aliud, in quo docet, magis eſſe incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm uel ipſas Poetarum fabulas. Scripſit etiam quinque libros de placitis Philoſophorum, è quibus planè intelligitur, in omnibus phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogmata. Ergo ſiue tanta opinionum varietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium qui cœleſtis doctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tam cupientis ex diſputatione, ueritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica contentione inanes gloriæ umbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus ueriſſimum eſt, ueteres Philoſophos, cum alijs rebus, tum maximè in ijs, quę de principijs rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, & inter

B ſe pugnantia tradidiſſe: quanquam non negamus quædam eorum dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbantur, ad ueram ſententiam facilè traduci poſſe, ſi detractis allegorijs, & alijs uerborum integumẽtis, explanẽtur: quæ res liquidò perſpici poterit, ex ijs quę ſupradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi ſumus.

Plutarchus contra Stoicos.

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe unum ens immobile.

CAP. XI.

SENTENTIAM eorum qui dicunt, omnia eſſe unum ens immobile, Ariſtoteles 1. Phyſ. non aliter accipiens, quàm uidentur primo aſpectu eorum uerba ſignificare, tribus modis eam refellit: primùm enim docet, non eſſe

C Phyſici contra eam diſputare: deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur non eſt Phyſici contra huiuſmodi opinionem diſſerere? Quia tollit omnia principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt ueræ cauſſæ rerum naturalium, quàm quæ uocantur principia cognoſcendi, ut accidentia, & effecta, quæ nos quaſi manuducunt ad cognitionem cauſſarum, earumque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (vnum) ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo nullus eſt motus, nihil autem ſenſibus euidentius atque certius eſt, quàm eſſe motum, & multas ac diuerſas res. deinde ſublato motu, tolluntur omnes cauſſæ; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliquid fit: Finis (a quo forma re non differt) eſt cuius gratia cætera fiunt: efficiens eſt id unde primum principium motus. Cum igitur omnia principia phyſica, qualia qualia fuerint, uel ſint motus, uel ad eum neceſſariò affecta ſint, conſpicuum eſt, prædictam opinionem, quæ tollit

Cur Phyſicus non poſſit diſputare contra negãtes motum, & multitudinem rerum naturalium.

D motum, vnà quoquę omnia principia phyſica è medio tollere. Quare cum nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicquid enim afferet ad illa probanda, uel illis poſterius erit, ac proinde ignotum & obſcurum: ex principijs enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe eſt: vel erit prius, at nihil eſt prius primis principijs, et ſi quid tale ſit, id profectò extra ſcientiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit: hinc efficitur, ut Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos a quibus negãtur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quę ſunt cauſſæ rei, poſſint (ut docet Auerr. 2. Phyſic. commento 22.) demonſtrari eſſe in natura, demonſtratione ſigni, quemadmodum demonſtratur materia eſſe in rebus ex tranſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouẽtium, & motuum: tamen qui aſſerit omnia eſſe unum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumentum, ſiue ductum à priori, ſiue a poſteriori, quo uti poſſit ad ſua principia tuenda, & comprobanda. quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit, non dicam magis, ſed vel æquè nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt Phyſicum omnibus pręſidijs ſpoliatum obmuteſcere, eiusq; patroci-

Cuius ſit principia particulariũ ſciẽtiarum, ſi ab aliquo oppugnentur, defendere.

nium & defenſionem ab alijs ſuſcipi.ſic enim res ſe habet: ſi ea ſcientia, cuius principia negantur, ſit ſubalternata, eorum principiorum probatio petenda eſt à ſcientia ſubalternante, illius enim principia, ſunt concluſiones, quas ab hac demonſtrari, vel potiùs demonſtratas eſſe oportet, vt cernere licet in Perſpectiua, & Geometria: Si verò ea ſcientia non ſit ſubalternata, ſed eius principia ſint per ſe immediata, prima & per ſe indemonſtrabilia: taliũ principiorum nulla eſſe poteſt demonſtratio ex proprijs, nec in eadem ſcientia, nec in alia: ſed ſi quæ eſt, eam neceſſe eſt, vel Dialecticam eſſe ex probabilibus confectam; ſi quidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1. libro Topicorũ, hæc vna in primis eſt, quòd præbet inſtrumenta, & præſidia quædam ad tuenda, & defendenda ſcientiarũ principia: Vel metaphyſicam, quæ ſcientia, cum agat de ente vt ens eſt, ac de his, quæ pertinent ad omnes diſciplinas, ſuo ſibi iure vendicat patrocinium ac defenſionem aliarum ſcientiarum, earumq; principia, cum opus eſt, probat rationibus neceſſarijs quidem, ſed communibus & quæ ducunt ad impoſſibile. quanquam ſi is, qui negat principia alicuius ſcientię particularis, concederet aliqua, quæ ſubiecta ſunt illi ſcientię, tunc rectè poſſet particularis ſcientia A ex ijs quæ conceſſa ſunt, probationem ſuorum principiorum conficere; vt ſi quis negans materiam, vel primum motorem eſſe, aut naturam agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones phyſicas, ex his poſſet Phyſicus (vt fecit Ariſt.) illa principia demonſtrare.

Dubitatio, ſi negẽtur principia ipſius Metaphyſicę, quæ ſcientia debeat ea probare.

Sed exiſtit hoc loco non leuis dubitatio, quę (auctore Simplicio) propoſita eſt ab Eudemo, nec ab eo tamen ſoluta. Si enim negentur principia ipſius Metaphyſicæ, quæritur cuius ſciẽtiæ ſit, ea probare. Nam ſi Metaphyſica ſua principia defendat, cur non ſimiliter vnaquæq; ſcientiarum particularium, idem poterit efficere, ſicut enim Metaphyſica ſe habet ad ſua principia, ita quoque videntur ſe habere ſcientię particulares ad ſua? Sin autem principia Metaphyſicę dicat quiſpiam probari ab alia ſcientia ſuperiori & vniuerſaliori, primùm hoc falſum eſt, nulla enim eſt, aut eſſe poteſt, talis ſcientia: deinde ne ſic quidem difficultas tollitur: nam de tali ſcientia ſimiliter quęri poteſt: ſi eius principia negentur, à quo probari debent? Si enim ab alia ſcientia, & illius itidem ab alia, & ita ſemper deinceps, res ſanè procedet in infinitum: quare eò tandem neceſſariò ueniendum eſt, ut uel principia Metaphiſicæ remaneant ſine ulla probatione, & omni defenſione deſtituta, uel ut probentur ab ipſamet Metaphyſica: quod ſi ei conceditur, nulla uidetur eſſe cauſſa, cur non idem concedendum ſit ſcientijs particularibus. Hæc eſt dubitatio, quæ ſoluitur hoc modo. Qui negat

Solutio Dubitationis.

principia ſcientię particularis, fieri poteſt, ut nihil penitus concedat eorum, quę ipſi ſcientię ſubijciuntur; ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia ſua tueri poſſit: qui autem negat principia Metaphyſicæ, vel is concedit aliquid vel nihil: ſi nihil, non erit cum eo diſputandum: nulla enim de re poteſt ſuſcipi diſputatio, niſi ante quibuſdam rebus poſitis, & conceſſis: ſi aliquid, hoc ipſum quale quale fuerit, aliquo modo attinget ius Metaphyſicę, vt potè quę agit de ente, vt ens eſt, cui ſubijciuntur omnia, quęcunque ſunt in rebus: quare Metaphyſicus ex eo, quod aduerſarius ponit, & concedit, principia ſua confirmare, eumque redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc a nobis dictum eſt, diligenter obſeruatũ eſſe cernimus ab Ariſt. in 4. lib. Metaphy. vbi primùm illud principiũ quodlibet eſt vel non eſt, contra nonnullos id ſophiſticè negantes, multis modis declarare, ac probare contendit. vide etiam D. Thomam prima part. quęſtione prima art. 8. Sed quemadmodum prędictos Philoſophos refellat Ariſtoteles, videamus.

Licet ſupradicti Philoſophi ſic opinando auferant, vt dictum eſt, principia Phyſicæ, tamen quoniam profitentur ſe agere de rebus naturalibus, & naturales dubitationes tractare, Ariſtoteles contra eos diſputationem init, non tanquàm Phyſicus, ut malè putauit Simplicius, tollentes enim motum, omnia Phyſico ſubtrahũt præſidia quibus ab eo repelli, & reiici poſſint; ſed tanquàm Metaphyſicus, vt rectè ſentit Alexander & perſpicuè intelligitur ex ipſa diſputatione. Refellit autem eorum ſententiam duobus argumentis; uno ex multiplici ratione entis ſumpto: altero ex varia (vnius) ſignificatione: ſed ante omnia Ariſt. ponit, Ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus: id enim, cum ab illis negetur, accipere pro certo, quid aliud eſſet quàm, vt aiunt, principiũ petere? ſed, ens, ſignificare multa, & varia, vt ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & cętera genera accidentium, ſiue ſint

ea di-

A ea diuerſa inter ſe, ſiue: non hoc enim, cum ſit omnium ſermone triuiſſimum, à nemine,
qui ſanæ mentis ſit, negari poteſt. Ex hac hypoteſi ſic deinde ratiocinatur: Qui dicunt om
nia eſſe vnum ens, aut intelligunt omnia eſſe vnum, ſecundum nomen entis, quod dicitur
de omnibus, licet re ipſa ſint multa, & hoc modo nulla eſt quæſtio: aut eſſe unum ſecundũ
rem, quod multis modis contingere poteſt; vel vt ſint vnum genere, vel ſpecie, vel nume-
ro: priora duo, cum genus & ſpecies de multis dicantur, non tollunt multitudinem rerũ:
quod ſi uolunt omnia eſſe vnum numero ſecundum rem, vel putant omnia eſſe vnum nu-
mero, quod ſit ſubſtantia ſine accidentibus, vel aliquod accidens ſine ſubſtantia; ſi erit ſub-
ſtantia ſine accidentibus, non poterit eſſe finita, vel infinita, vt ipſis placet: finitum enim,
& infinitum ſunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec ſubſtantiæ, nec vlli aliarum rerum
accidunt, niſi propter quantitatem: Si eſt accidens ſine ſubſtantia, multa conſequuntur in-
commoda, quæ neceſſe non eſt commemorare, cum in aperto ſit, nullum accidens ſeiun-
ctum a ſubſtantia per ſe cohærere, & conſtare poſse. Ergò quocunque ſe vertant, tenentur
B conuicti, & habent confiteri, illud ſuum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non eſse
vnum, ſed minimùm duas eſse res, ſubſtantiam nimirum & quantitatem. Alterum argu-
mentum ex varia notione Vnius, hanc vim habet: Cum Vnum, dicatur multis modis, vt
videre licet libro 5. Metaph. maximè vero (quod ad rem præſentem attinet) tribus: Dicitur
enim vnum, vel quod eſt continuum, vt magnitudo, vel quod eſt indiuiſibile, vt punctum,
uel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem, multis autem & varijs nominibus ſignifi-
catur, quæ nomina vocantur ſynonima, vt enſis & gladius. Quoniam horum trium mo-
dorum exiſtimant omnia eſse vnum? ſi vt continuum, cum id ſit multa poteſtate, ſiquidem
poteſt infinitè diuidi, non erunt omnia vnum propriè; ſi vt ea, quorum ratio eſt vna, ita vt
omnia nomina idem penitus ſignificent, ſequeretur, idem eſse contraria, vt bonum & malũ,
& idem eſse diſparata, vt hominem & equum: quin etiam, idem eſse contradictoria, vt bo-
nũ, & nõ bonũ, hominẽ & nõ hominẽ. Quare idẽ erit ens, & non ens, ceſsabit igitur quæſtio,
nam idem erit dicere omnia eſse unum ens & omnia non eſse vnum ens, imò omnia non eſ
C ſe ens, ſed nihil. Si autẽ vnũ accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale Ens vnũ, nõ erit
quantũ, ac proinde, nec vt ipſi volunt, finitum, aut infinitũ, nec item erit quale, aut alijs ſenſi-
libus accidentibus affectum. Etenim, vt eſt apud Ariſt. 6. Phyſicorum & in lib. de ſenſu &
ſenſili, nec motus vllus, nec vllum accidens ſenſile, poteſt eſſe in eo, quod caret quantitate:
quin etiam Ariſtoteles nullum accidens, ſiue materiale, ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in
vlla re, quæ aut non ſit particeps quantitatis & materiæ, aut cum his naturalem & neceſſa-
riam connexionem, atque coniunctionem non habeat. quamobrem nec in Deo, nec in Intel
ligentijs vllum accidens eſſe vult, nec ſanè putaret, habitus & actiones Animæ rationalis eſ-
ſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere a corpore, & in eius fun-
ctionibus varietatem quandam, & mutabilitatem contingere. etenim quod adeſt, & abeſt
alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens; ſed virtus & vitiũ, ſcien
tia & ignorantia, intelligere & velle adſunt & abſunt animæ rationali ſine vllo eius interitu,
relinquitur igitur, nemini dubium, ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidẽ-
D tia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine, vel luæ philoſophiæ haud omnino veræ,
principijs nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantiis incorporeis varietatem & commutatio
nem, aut fuiſſe vnquam, aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamen, (quia id ex ſacris lite-
ris, quibus longè ſublimior & certior doctrina continetur compertum habent) conſtanter
affirmant & docent habitus & actiones, tam intellectus, quàm voluntatis, non ſecus in An-
gelis, quàm in nobis eſſe accidentia. Verùm, vt eo reuertatur, vnde huc noſtra defluxit ora-
tio, perſpicuum ſit contra rationem entis & unius eſse, facere omnia vnum ens. atq; hęc
quidem Ariſtoteles contra hanc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eam probare
videatur, interpretans eam Metaphyſicè: tamen in Sophiſta, non multò aliter eam accipiẽs,
quàm hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc, paulò infra.

Rationes

Opinio eorum qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium. A

CAP. VI.

Opinio Thaletis.

THALES Mileſius, vnus de ſeptem ſapientibus, eorumque longe ſapientiſſimus, & Philoſophiæ naturalis, vt eſt apud Ariſt. 1. Methaphyſicæ primus apud Græcos auctor & illuſtrator, ſenſit principium omnium rerum eſſe aquam, vel ipſum humidum, motus fortaſſe eo argumento (vt eſt apud Ariſt. & Plutarchũ) quod cerneret ſemina, & alimenta rerum, eſſe humida, ex quo autem res gignuntur & aluntur, id eſſe principium earum rerum. Calorem item cuius vi omnia tenentur & conſeruantur, humore paſci atque ſuſtentari. Veriſimile autem eſt inquit Ariſt. Priſcos viros, Theologos, & Poetas, vt Orpheum, Homerum & Heſiodum, canentes Oceanum, & Thetyn parentes eſſe generationis, & aquam, quæ ſtyx appellatur, iuſiurandum eſſe Deorum, ceu quippiã B vetuſtiſſimum, & honorabiliſſimum, in eadem fuiſſe ſententia: Hipponem quoque qui teſte Alexãdro dictus eſt Atheos, idem ſenſiſse ferunt, ſed eum Ariſt. contemnit propter mentis vilitatem. Thales autem, auctore Simplicio, nihil ſcripſit præter Aſtrologiam nauticam, quanquam Laertius ait, eam referri ad Phocum quendã Samium. Atque hoc innuens Ariſt. quotieſcunque de Thalete verba facit, ſic fere loqui ſolet, *Fortaſſe, ut memorant, dicitur*, Quæ verba in hanc ſententiam recte ponderauit Alexander 1. Metaphyſicę.

Opinio Anaximenis.

Anaximenes, auditor Anaximandri, & doctrinæ Thaletis perquàm ſtudioſus fuit, vt ipſe oſtendit, quam (ut Laertius refert) ſcripſit ad Pythagoram. Is principium omnium rerum dixit eſſe Aerem, hanc enim opinionem eius fuiſſe teſtatur Ariſt. 1. Metaphyſicæ & Theophraſtus; Simplicius quoque confirmat idem ſe in illius ſcriptis comperiſſe: Nicolaus autem Damaſcenus in opere, quod fecit de Diis, ſcriptum reliquit, ſecundum Anaximenem principium rerum eſſe non Aerem, ſed quiddam medium inter Aerem, & Ignem. Verum præponderat ſuperiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laertius ſecuti ſunt. C Putatur autem ratio principii recte conuenire Aeri propterea quòd is facile accipit quancunque uim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes formas, atque figuras paruo negotio ſeſe induit, nec habet qualitates naturales, ſiue quæ ad motum loci, ſiue quæ ad alterationem pertinent, nimium, vt cætera elementa, inſignes, aut ægre mutabiles. Eiuſdem ſentẽtiæ fuit Diogenes Apolloniates diſcipulus Anaximenis & Anaxagoræ æqualis, uir eloquentia & ſapientia clarus, cuius decreta, teſte Laertio, ſunt, elementum omniũ eſſe Aerem, ex quo denſato & rareſcente gigni mundos innumerabiles; eſſe infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatam fixamque ſemper hærere. Is ſcripſit opus quoddam cuius fuit huiuſmodi principium; *Qui docere aliquid inſtituit, eum in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tum ſimplici, & pudica oratione uti.*

Heraclyti opinio.

Heraclytus Epheſius, vir animi & ingenii magnitudine, humanarumq; rerum deſpicientia ualde memorabilis, quò magis ſoluto & vacuo animo philoſophari poſſet, regnum conceſſit fratri & a Dario Rege Perſarum magnis opum, & honorum promiſſis accitus, cum D ſuis Epheſijs apud quos obſcurus, & contemptus erat, viuere maluit. Hic, cum Hyppaſſo Metapontino ſenſit initium cunctarum rerum eſſe Ignem, ex quo naſcerentur omnia, & in quem cuncta tandem occiderent; cumq; omnes res denſatione, & rarefactione fiant, putabat eas more fluminis continenter labi, & fluere: videtur etiam amicitiam, & litem ſimiliter, vt Empedocles, cauſſas efficientes rerum conſtituere. Ait porrò ignem cum denſatur humeſcere, & aerem fieri, hunc item, cum magis cogitur & cõcreſcit, aquam effici, quam denſatam verti in terram, & viciſſim ex terra fuſa atque rareſcente aquam, & ſimiliter reliqua deinceps elementa renaſci: atque hoc modo mundum perpetua viciſſitudine gigni, & interire. Viſum eſt autem illi, ignem præ cæteris elementis conſtituendum eſſe principium omnium, quia eſt maxime mobilis, & minutiſſimarum, ac ſubtiliſſimarum partium, tum etiam quia multiplex eius vis per omnia permeans, cunctas res gignit, auget, ſuſtentat, perficit, atque moderatur: quæ res late tractatur apud Ciceronem ſecundo libro de Natura Deorum, a Balbo Stoico: nam in 3. eiuſdem operis libro Cotta diſputat, Stoicos in hoc eſſe germanos

manos

A manos Heraclytæos. Quanquam id quod ipſi dicunt de igne, potius declarat ei competere rationẽ cauſſæ efficientis, quàm materiæ, aut elementi. Scripſit autẽ Heraclytus librum de natura, incredibili breuitate, & obſcuritate, quamobrem dictus fuit σκοτεινὸς, quem librum cum legiſſet Socrates ſibi datum ab Euripide, ferunt dixiſſe, quæ in eo intellexiſſet præclara ſibi videri, quæ autem non intellexiſſet putare ſe non diſſimilia eſſe, ſed omnia Delio quopiam natatore indigere. Ariſt. vero in lib. Rhetoricis auctor eſt, obſcuritatem, quæ erat in ſcriptis eius, propter difficultatem interpungendi dictiones accidiſſe. Habuit multos, nec ſanè minutos viros ſectatores, & interpretes ſuæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipſum, & acerbe mordeat his verſibus.

Quapropter qui materiam rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
B *Heraclytus init quorum Dux prælia primus:*
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes,
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque,
Inuerſis quæ ſub verbis latitantia cernunt,
Veraq; conſtituunt quæ bellè tangere poſſunt
Aureis, & lepido quę ſunt fucata ſonore.

Terram autem Heſiodus fortaſſe principium fecerit fingẽs primam omniũ ex Chao natam extitiſſe, ſed Philoſophorum nemo ſolam poſuit initium rerum, ob eius craſſitiem, duritiem, atque immobilitatem, coniunctam vero, & conſociatam cum alijs corporibus, principium ſtatuerunt Empedocles, ac Parmenides. Solam terrã, nemo philoſophorum fecit principiũ rerum.

Alij faciunt vnum quidem principium, diuerſum tamen a prædictis quatuor elementis, hoc eſt, vel mediũ inter ignem, & aerem, illo denſius, hoc rarius; vel quippiam prius qua-
C tuor elementis, quod fortaſſe idem eſt. Hanc opinionem Nicolaus Damaſcenus, falsò, vt ſupradictum eſt, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 3. Phy. & Philoponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Ariſt. mentionem facit huius opinionis) eam aſcribunt Anaximandro Mileſio, qui, vt narrat Laertius, elementum omnium dixit eſse quippiam infinitum prius quatuor elementis. Anaximãdri opinio. Hic primus Gnomonem inuenit, eumque Lacędemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo ſolis conuerſiones & æquinoctia notaret; primus etiam maris, & terræ circuitus deſcripſit, & ſphæram conſtruxit, quin etiam putauit, vt eſt apud Ciceronem natiuos eſſe deos, longis interuallis, orientes, occidenteſque, eoſque innumerabiles eſse mũdos. Porrò Ariſt. 1. Phy. 54. veriſimiliorem inquit eſse opinionem eorum, qui faciunt principium omnium quippiam diuerſum ab elementis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum, propterea quod principium debet eſse vacuum & nudum ijs omnibus rebus, quas in ſe accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet ſuam, ſibique connatam qualitatum vim, qua, ſine ſui exitio priuari
D non poteſt. Adde, quod illi, per huiuſmodi principium videntur eſse ſubodorati materiam primam, eamque adumbrare & poſteris innuere voluiſse.

Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipue autem Pythagorçorum.

CAP. VII.

QVI multa inuehunt principia, neceſſe eſt ea faciant mobilia, tum quia nõ poſſunt multa principia ſine motu, aut ſimul cogi & congregari ad efficiendã generationem, aut inuicem diſſolui & diſiungi ad interitum afferendum: tum etiam, quia multitudini principiorum, ſemper adiuncta eſt aliqua repugnantia & contrarietas, quę nunquàm eſſe poteſt abſq; motu. Qui autẽ multa principia ponunt, ea ſtatuunt vel finita, vel infinita, qui finita, vel duo, vt Parmenides in his, quæ ſcripſit ſecundum iudicium ſenſuum & opinionem uulgi, nimirum ignem & terram, vel lucem & tenebras,

bras, vel calidum & frigidum, vt refert Ariſt. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnū tanquàm formam,& magnum ac paruum tanquàm materiam, vt ei Ariſt. multis locis imponit. Stoici quoque ſecundum Simplicium, Deum & Materiam: vel faciūt tria, ut Ariſt. Materiam, Formam & Priuationem,& Plato (ſecundum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa,quibus loco efficientis adiunxit Litem,& Amicitiam. Quanquàm Ariſt. in 1. Metaph. auctor eſt, cum non vti illis,niſi tanquàm duobus; Igne quidem per ſe, reliquis uero tribus tanquàm vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum vſque ad denarium; quam perhibent fuiſſe opinionem Pythagoręorum. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri, cernerent denario compleri & abſolui, ſiquidem omnes gentes numerant vſque ad denarium,quo cum peruenerint,redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribuerunt: cuius numeri uim cum animaduerterent totam quaternario contineri,in eo enim includuntur, 1.2.3.4. quæ ſimul iuncta faciunt denarium, ob eam cauſſam exiſtimabant,quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo cum quippiam ſanctè confirmare uolebant, tanquàm iuſiurando utebantur, dicentes, (*Iuro per omnipotentem,animæ qui tetrada noſtræ,perpetuos fontes naturæ infudit habentem*,) fingebant enim animum noſtrum ex quaternario conſtare, ita ut μόνας ſit mens δύας ſcientia, τριὰς opinio, τέτρας ſenſus,qua de re legi poſſunt quæ ſcribit Plutarchus primo lib. de placit. Philoſophorum cap. 3. & D. Aug. in lib. de Muſica. Quoniam igitur Denarius eſt numerus perfectiſſimus, indnxerunt tanquam initia rerum omnium decem coniugationes vel oppoſitiones, vnam formarum,habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorum,quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Diligēter ac ſubtiliter exponitur opinio Pythagoręorū de Numeris quos rerum omnium initia faciunt.

Denarius

Bonorum	*Malorum*
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratum	Longius altera parte

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrantur fluxiſſe opinionem Manichæorum, qui ponebāt duo æque prima, immutabilia & potentia principia,unum bonum,omnium bonorum,alterum malum,omnium malorum, quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in ijs commentariis, quos ſcripſit in Epictetum & D. Auguſtinus cum alijs multis libris,tum maxime iis duobus, quos ſcripſit de Geneſi contra Manichæos.

Opinio Manichęorum (ſecundū aliquos) fluxit ex Pythagoręorum fontibus.

Cur autē Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturalium, Ariſt. videtur reddere duas cauſſas, vnam,quia numeri ſunt priores omnibus corporibus, quippe cum ſint ex abſtractione, hoc eſt quia numeri ſine corporibus phyſicis animo cōcipi & intelligi poſſunt, corpora uero ſine illis minime: alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quam putabant eſſe inter numeros & res naturales; omnia enim,ut ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt a Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (ut Syriani utar ſimilitudine) per numeros mathematicos, Lyram, ſic natura per naturales numeros,ſuos componit & modulatur effectus. Verū age,quomodo uis & ſimilitudo numerorū in rebus naturalibus & moralibus efficta,& expreſſa ſit,Pythagorica memorātes dogmata,breuiter oſtēdamus. Ac cur mēti attribuant monada,ſcientiæ diada,Triada opinioni,Tetrada ſenſui explicatur a Plutarcho eo, quem ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus & pariter par; hic autem eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtens, atque hoc modo parilitatem & æquabilitatem Iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias quę cō-

Quomodo Pythagoræi numeros accomodabant rebus naturalibus.

ſtantur

A ſtantur ex maris, & fœminæ coniunctione; nam Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabant fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebant. De præſtantia & myſterijs numeri Quinarij, multa reperies apud Plutarchum, in libello de Particula, ει, acute docteque diſputata. Septenarium vocabant tempeſtiuitatem, quoniam multa tempeſtiuè, cum in alijs rebus, tum in homine fiunt per numerum ſeptenarium. Etenim homo ſeptimo a conceptione menſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbã emittit, & ſemen maturum generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerum ſublunarium, apud ipſos ſeptimum tenet locum, videlicet poſt orbem ſtellatum, & quinque planetas. His accedit, quod ſolus ſeptenarius, neq; generat vllum numerum eorum, qui denario cõtinentur, neque ab vllo eorum generatur. Nam binarius bis ſumptus facit 4. ter. 6. quater 8. quinquies 10. ternarius bis terue acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At ſenarius, octonarius, & nouenarius, licet non generent numerum vllum eorum qui ſunt intra decem, generantur tamen ab illis, nimirum a binario, vel ternario, vel quaternario: Se-

De præſtantia numeri ſeptenarij.

B ptenarius vero, neque generat alium numerum, neque ab alio generatur, vt per ſe patet. Quare pythagorei appellabant ſeptenarium, Mineruam, quæ fingitur ex nulla matre nata eſſe, & virgo perſtitiſſe. Aulus Gellius lib. 3. cap. 10. virtutes poteſtatesq; Septenarij, plurimis & diſertiſſimis verbis ex M. Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum numerum indicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora quæ in orbem mouerentur, nimirum ſeptem planetas, orbem ſtellatum, & terram, quam non ſecus ac cæteros planetas dicebant in orbem volui circa Veſtam, hoc eſt Ignem, quem vt dignitate præſtantem alijs elementis, in medio mundi, tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur nouem corporibus ad explendum denarium numerum adiunxerunt etiam aliud corpus, fingentes, neſcio quam Antichthona hoc eſt terram, huic noſtræ aduerſam, & quæ motu oppoſito cieretur; huiuſmodi autem corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmonicis interuallis, vt v. g. ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione, quàm Lunæ; interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla; idem ſimili proportione con-

C tingere in reliquis ſuperioribus cælis. Quin etiam prædicta corpora exiſtimabant moueri certis quibuſdam harmonicorum numerorũ proportionibus, vt quæ mouentur celerius, acutiorem, quæ tardius grauiorem efficiant ſonum: ex quo incredibili ſuauitate concentum quendam exiſtere, qui a nobis vtpote iam inde ab ortu aſſuefactis, non exauditur: quoniam autem omnis concentus ad numerum aliquem conſtituitur; nam Diapaſon conſiſtit in proportione dupla, Diapente in ſeſquialtera, Diateſſeron in ſeſquitertia, idcirco totum cælum, totumque mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerum, & ex numeris eſſe affirmabant: ſed de his vide Ariſtotelem libro 2. de Cœlo. tex. 52. & 75. Syrianus in extremo penè commentario ſuo quo explanauit librum quartumdecimum Metaph. Ariſt. refert, Pythagoram in quodam ſermone de numeris, qui à Pythagoreis propter eius diuinitatem, ſacer dicebatur, aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numerorum, qui ſunt vſque ad Decem. Neque vero Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata; ſiquidem is, quæ a Pythagoreis de vi, & natura numerorum prædicabantur, interdũ

D ſequitur, & vſurpat, vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in principio lib. de Cœlo vbi agit de Ternario. Sũt igitur numeri ſecundum Pythagoreos, initia omnium rerum. Sed in quo genere cauſſæ? Ariſt. in primo Metaphyſicæ refert ad materiam, illi enim dicebant omnia confici, & componi ex numeris, conſtat autem id, ex quo aliquid fit, & componitur, materiam eſſe. Sed Pythagoreorum alij numeros referunt ad cauſſam exemplarem, & ad rationes opificias, quæ ſunt in primo ſummoque opifice, quæ non re, ſed ratione tantum ab Ideis differunt: Alij ad formam; vnde Ariſt. lib. 8. Metaphyſicæ tex. 10. ait formas eſſe numerorum ſimiles. vnitas porrò eſt principium numerorum, cuius vis nullo vnquam numero exhauriri, & abſumi poteſt. quin alium ſemper numerum creare queat, in quo mirifice repreſentat immenſam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt non ſemper poſſit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatem autem Pythagorici vocabant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic vero adiuncta creat parem; atque ob hanc cauſam par & impar faciebant principia omnium numerorum, & par vocabant infinitum, impar autem finitum; propterea quod numeri impares per ſeriem di-

In quo genere cauſſæ, numeri (ſecundum Pythagoreos) ſint rerum principia.

De preſtantia unitatis.

S ſpoſiti,

ſpoſiti, ſi addantur quadratis numeris, ſemper retinent formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad ſimilitudinem Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadrato non variat formam: at numeri pares ſi addantur numeris quadratis, ſemper mutant formam numeri. Hæc tangit Ariſt. 3. Phy. tex. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themiſtius in ſupradicti textus explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorum myſterijs plura ſcire auet, legat eos, qui in his enarrandis diligenter, & copioſè verſati ſunt. nā hic omnia propriè & ſubtiliter perſequi velle, magis operoſum, atque curioſum eſt, quàm vel vtile, vel noſtro congruens inſtituto. A

Decreta Pythagorę.

De Pythagoræ autem decretis ita ſcribit Laertius. *In Pythagoricis commentarijs hęc notata ſunt; Vnitatem eſſe principium omnium: Ex vnitate indefinitam dualitatem proceſſiſſe & tanquam materiam ei ſubiectam eſſe: Ex Monade porrò & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta: ex punctis lineas: ex lineis planas figuras: ex planis ſolidas, ex quibus corpora; quorum eſſe quatuor elementa. Terram, Aerem, Aquam, Ignem, quæ per omnia ſe mutant, et vertut: Ex his conſtare mundum, rotundum, animatum, et intelligentem:* Hæc ille. D. Auguſtinus in extremo 2. lib. de ordine multis laudibus effert Pythagoræ diſciplinam: Sed is poſtea 1. lib. retract. c. 3. religioni habuit, tantum ſe honoris detuliſſe homini ethnico, qui multa, multiſque modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita poſuerunt initia rerum naturalium, hactenus dictum ſit: deinceps agendum eſt, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxogora ſumendo. B

Declaratur Opinio Anaxagoræ.

CAP. VIII.

Opinio Anaxagorę.

ANAXAGORAS Clazomenius Anaximenis diſcipulus, Magiſter autem Archelai, & Periclis ſummi apud Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, tanto Philoſophiam ſtudio complexus eſt, vt derelinquens patriam, & patrimonium negligens, ſe totum Philoſophiæ cognitioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio rerū naturalium, ſtatuit infinitatem quandam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de Generat. tex. 3. vocat *πανσπερμίαν* licet in 3. Phiſico, tex. 27. & 3. de Cælo, tex. 37. hoc nomen referat ad opinionem Democriti. Lucretius autem & alij nominant, *ὁμοιομέρειαν*. Vnaquæque igitur res ſecundum Anaxagoram fit ex partibus ſimilibus atque eiuſdem naturæ, vt caro ex multis carunculis, ſangnis & os ex alijs ſimilis naturę particulis, quarum congregatione res gigni, ſegregatione autem interire dicitur. has vero particulas neceſſe erat infinitas eſſe, ne videlicet vnquam ceſſaret ſegregatio, & aliquando tandem penitus deficeret generatio. ac tametſi in qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſlibet rei particulæ, nominatur tamen aliquid v. g. aurum, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, non quia ſit purum, & ſincerum aurum, vel caro, ſine vlla concretione & admixtione aliarum rerum, ſed quod in tali re particulę auri vel carnis ſint maiores, & magis in fronte locatæ appareant. hanc ſententiā pulchrè deſcribit Lucretius primo libro his verſibus. D

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιομέρειαν
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrij ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Et paulò infra ſubdit.

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, vt omnibus omnes
Res putet immixtas rebus latitare, ſed illud
Apparere vnum, cuius ſint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in fronte locata

Præter hanc infinitatem partium ſimilium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mentem, ſeu intellectum, qui confuſam illam partium ſimilium congeriem ſegregando diſtingueret, & ornaret. Quamobrem ſola mens non erat mixta: vt dominari poſſit mixtioni: quam non ab æterno, ſed ab aliquo principio digerere, & in ordinem cæpit adducere,

A ducere, vt docet Ariſtoteles lib.3. de Anima tex.4. & lib.8. Phyſicorum, tex 15. Cum autem priores Philoſophi materiam tantùm ex qua omnia conficiuntur, tradidiſſent, cauſſam autem efficientem aut nullo modo, aut per obſcurè attigiſſent, quæ certè non minus neceſſaria eſt, quàm materia; nā vt ex nihilo, ſic a nihilo nihil poteſt effici, nec materia poteſt ipſa per ſe ſine agentis ui & efficientia quicquā mouere vel agere, non ſecus quàm lignum fabricari lectū, vel menſam, ſine opificis arte: Anaxagoras præ alijs Philoſophis ſobrius, (vt verbis vtar Ariſt. lib.1. Metaphyſicæ) viſus eſt, ſic enim de eo ſcribit. *Quare qui vt in animalibus, ita in natura intellectum eſſe cauſſam mundi, totiuſq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad antiquiores uana dicentes, apparuit.* Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone, vbi Socrates, narrat ſe cum iam pene deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorum, quæ ſunt: propterea quòd ex aliorum Philoſophorum ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumq; mundum à mente diuina, deſignari, confici, exornari & regi, magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea, quæ antea non potuerat, erectum ac

B elatū fuiſſe. De hoc iotellectu Anaxagoræ ſic ait Laertius: Primus materiæ, quam ὕλην appellant, mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens: *Omnia ſimul erant, deinde acceſſit mens, eaq; compoſuit.* Quamobrem cognominatus fuit mens, ſiue aoimus. Apod Ciceronem etiam in primo de nat. Deor. ita ſcriptum eſt: *Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum, mentis infinitæ ui, ac ratione, deſignari & confici voluit.* Quid autem Anaxagoram in prędictam ſententiam induxerit, breuiter exponit Ariſt. primo Phy.33. & lib. 3.28. Is enim hoc modo ratiocinabatur, quod fit, oeceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea, at ex nihilo nihil fieri poſſe commuoi ſapientom decreto ratum, & conſtitutum eſt: aut priùs quidem fuiſſe, ſed occultum, & cum alijs rebus permixtum latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari, quàm eas ex admixtione, & confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omoes res inuicem poſſe commutari, vel proximè vel interiectis aliquot alijs mutationibus: cōcludebat neceſſarium eſſe, vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atque Quid Anaxagoram in ſuā illam ſententiam impulerit.

C permixtionem, a nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo: nam cum ex alimento gignatur caro, uena, os, neruus & alia corporis membra: nec ea queāt ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, & adglutinata. ac quemadmodum particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionē eius ex alijs, ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum nō aliter fuiſſe perfectū, quàm per ſegregationem omnium rerum ex infinita quadam, & indigeſta congerie, vbi prius infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregatiooem partiū mundi, nullo modo fieri potuiſſe, niſi à mente: tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare debebat, nullo modo in ea contineri oportebat, vt poſſet ei prᴂeſſe, atque dominari, quamobrem neceſſarium erat, vt eſſet quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinū, cuiusmodi eſt ſola mens: tum etiam, quia diſtinguere, exornare, diſpooere & ſuos cuiq; rei fines, & munera præſcribere, omoiaq; ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi dirigere, proprium eſt

D mentis. Verùm de ſententia Anaxagorę hactenus: ad Democritum & Epicurum veniamus.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SENTENTIA horum Philoſophorum diligenter explicabitur a nobis, tum ex libris aliorum, tum maximè ex ijs, quæ Lucretius huius diſciplinæ ſtudioſiſſimus, primo & ſecundo libro reliquit ſcripta. Principio, cenſent duo eſſe prima, & generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ ſunt, fieri, & conſtare neceſſe eſt; Plenum, & vacuum; illud ens & atomos; hoc non ens, & inane, appellabant: id quod Ariſt. innuit in primo Metaphyſicæ, & primo Phy. tex.41. & Lucretius primo libro his verſibus.

Omnis, vt eſt igitur per ſe natura duabus

Conſtitit in rebus, nam corpora ſunt, & inane A
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe,
Senſus &c. & paulo infra
Tum porrò locus, & ſpatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud uſquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quoquam diuerſa meare.

Probatur ſeptem argumentis vacuũ eſſe in rebus.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe, his argumentis confirmant. Primùm
ratione loci: omne enim corpus propter molem quam habet, indiget loco, à quo totũ con-
tineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quę tantum extrin
ſecùs contineat, & ſolas corporum extremitates ambiat: neque corpus vllum ſiue materiã
habeat ſiue ſola cõſtet trina dimenſione; ſic enim duo corpora ſimul eſſent, quod nullo mo
do fieri poteſt: relinquitur igitur, locum nihil aliud eſſe, quàm inane. Deinde ratione mo-
tus localis, qui ſi eſt (eſſe autem cunctis plane ſenſibus perſpicuè cognitum, & exploratè per-
ceptum eſt) non poteſt effici, niſi per inane: nam per plenum, hoc eſt per ipſa corpora ſoli- B
da, qui fieri poteſt, cum proprium corporis ſit obſtare nec loco cedere alij corpori, niſi ma-
iori ab eo ui expulſum? niſi forte quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpo-
ra ſimul eſſe; quod ſanè perabſurdum eſt. quare, vt motus conſtet, opus eſt inani. Hoc idem
argumentum tractat Ariſtoteles lib. 4. Phyſicorum tex. 53. his verbis. *Dicunt enim, quòd
motus ſecundum locum non erit ſine vacuo: plenum enim non poteſt ſuſcipere id quod mouetur:
Si verò ſuſcipiat ſintq; duo corpora in eodem, continget vtiq; & quotlibet eſſe ſimul corpora: ſi
autem contingat hoc, & minimum ſuſcipiet maximum: multa nanque parua ipſum magnum eſt;
quare ſi multa aqualia contingit in eodem eſſe, & multa inaqualia.* Sed dicet aliquis motum
localem fieri, non quia vllum in rebus ſit inane, ſed quia proxima corpora cedant ijs, quæ
mouentur, vel migrando in alium locum, vel ſeipſa conſtipando: Verùm hoc ipſi refellũt,
demonſtrando neutrum illorum poſſe contingere ſine vacuo. Etenim corpus, quod migrat,
aut venit in vacuum, & ſic erit vacuum, aut in locum proximi corporis, quod ei cedit; de
quo ſimiliter quærendum eſt, quonam abeat, ac ſic deinceps de alijs, procedendo in infini C
tum, quare neceſſe eſt, aut eſſe vacuum in rebus, aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique
quocunque corpore moto, quantumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totumq;
mundum iactari, & fluctuare. Quo argumento Ariſt 4. Phy. tex. 79. ſcribit Xuthum Philoſo-
phum vſum eſſe ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam con-
ſtipari, & condenſari, niſi in eo inſitę ſint aliquæ inanitates? alioquin partes eiuſmodi corpo-
ris cum coarctantur, ſe inuicem penetrarent. Poſtea ſi non eſſet vacuum in rebus, qui poſ-
ſent, aut ex intimis ſaxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vberesq; aquarũ
guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuerſum corpus permeare, atq; diſ-
ſipari? Hanc rationem tangit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 55. his verbis. *Amplius autem, & augmen-
tatio uidetur omnibus fieri per uacuum, alimentum enim corpus eſſe; duo autem corpora impoſ-
ſibile ſimul eſſe.* Præterea niſi vacuum permixtum eſſet cum rebus; qua ratione fieri poſſet,
vt quod eſt denſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcens maius exiſteret, aut è contrario,
quod eſt rarum citra detractionem cuiusquam rei denſatum & conſtipatum in anguſtiorẽ D
molem contraheretur, atque hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illuſtrat Ariſt. 4.
Phy. tex. 55. exẽplo vini, & cineris, hęc ſcribens. *Demonſtrat etiam uacuum eſſe, quia uidentur
aliqua cogi, & conſtringi, etenim dicunt uinum cum utribus recipere dolia, tanquam in ea, qua in
ſunt uacua ſubeunte, quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, qua
tantum aqua recipit, quantum uas uacuum.* Ad hæc videmus quaſdam res habere plus pon-
deris, quàm alias, tametſi pari ſint mole, vt ſi parem auri, & lanæ molem capiás, aurum ſine
dubio longè præponderabit. cur? niſi quia in rebus, plus aut minus vacui admixtum, & in-
ſitum eſt: quocirca, quæ res plus inanis habet, ea minoris eſt ponderis; quæ vero plùs vacat
inani, maiori eam pondere præditam eſſe neceſſe eſt. Ampliùs; ſi duo corpora ampla in-
ter ſe concurrant, & ex illo concurſu, ſubitò deſiliant, totum illud ſpatium, quod inter hu-
iuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circunſtant
tanta celeritate, vndiq; poſſunt confluere, vt vno tempore totum illud ſpatium compleant.
Poſtremò diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerum, nõ poteſt fieri ſine vacuo: Hoc
autem

A autem innuit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. *Vacuum* (inquit) *diuidit omne corpus, ut ſit non continuũ, quemadmodũ dicunt Democritus, & Leucippus et alij multo Phyſiologorũ.* Significãs Pythagoręos, quos paulo poſt tex. 56. ait exiſtimaſſe vacuũ eſſe id, quod diſterminat naturas. tanquam vacuũ ſeparatio quædã ſit & diſterminatio eorũ, quæ ſunt cõſequenter. Ex his igitur, quæ cõmemorata ſunt, arbitrantur perſpicue, ac neceſſariò cõcludi, adeo neceſſariũ eſſe vacuũ: vt eo ſublato, neq; motus, neque multitudo, neq; diſtinctio rerũ vllo modo cohærere poſſint.

Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino plenum, & ſolidum; alioquin quicquid eſſet, vacuum eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit, aut continet ipſum vacuum, hoc profectò non erit vacuum: nam tangere & tangi, agere & & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cum ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic contra plenum, & ſolidum, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabãt Atomos, hoc eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebant. Primùm quidem ea impatibilia & ſem

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponunt alterum omniũ rerũ principium.

B piterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tum etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, è quibus cætera naſcuntur, immutabilia eſſe, ne omnia penitus concidant & ad nihilum vniuerſitas rerum intereat: Ex quo fit, vt talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc enim eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interitus periculo, atque indicio, rebus queant accidere. Deinde volunt eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: non enim aſsentiuntur iis, qui faciunt corpus infinitè ſecabile, ſed putant in ſectione corporum, neceſſariò tandem deueniẽdum eſse ad quædam corpuſcula minima & indiuidua. quod ita docent: etenim corpus, aut componitur ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpuſculis minimis atque indiuiduis, ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenendum eſt. Deinde ſi omne corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes; quid igitur intereſſet inter corpus maximum & paruum? vtrunque enim totidem cõſtaret partibus, hoc

C eſt infinitis: cui etiam neceſſariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nã quod habet infinitas partes, quantumuis paruas, id neceſſe eſt infinitum eſſe. Pręterea fingamus, ſiquidem corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iam actu penitus diuiſum eſse; nam ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſſe, nihil ſequi debet impoſſibile: diuiſione igitur omnino completa, ita ut nihil aliud ſuperſit diuidendum; ecquid tunc erit reliquum? aut enim nihil, aut puncta, aut corpuſcula indiuidua; ex punctis, uel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem neceſsariò inducendæ & admittẽdæ ſunt atomi. Hanc rationem fuſius explicat Ariſt. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro ualde laudat Democritum, eumque præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus propriis hoc eſt phyſicis, Plato autem logicis, ideſt communibus & alienis: tum etiam, quoniam eiuſmodi ſtatuit principia, è quibus poſſit omnia quę contingunt in natura, ſi non uerè, ſaltem propriè, aptè & conſtanter explicare. Vide Ariſt. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit. Poſtea cenſent atomos multitudine quidem eſse infinitas, nam ſicut inane in omnes partes

Ariſtoteles Democritum pręfert Platoni.

D immenſum & infinitum eſt, ſic atomos conuenit eſſe numero infinitas. Eſse autem uniuerſitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quam Cicero ſecundo lib. de Diuinat. his verbis expoſuit. *Quod finitum eſt, habet extremum, quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecùs: at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecùs, quod igitur omne eſt cum non habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt.* Licet autem numerum atomorũ infinitum ſtatuant, tamen ſpecies figurarum, per quas atomi differunt, nolunt eſse infinitas: ex quo ſequitur, vt unaquæque ſpecies figuræ habeat infinitas atomos ſimiles, ſintque infinitæ atomi eiuſdem figuræ, vt v. g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumẽto. Si eſsent inquit ſecundum ſpeciem, atomorum figuræ infinitę, ergo diſtantiæ contrariorum, non eſsent finitę: nec in ullo genere daretur aliquid ſummum & infimum, optimum & peſſimum: neque natura in generando & corrumpendo vſquàm conſiſteret, nec faceret reciprocationes, ſed recta procederet ſemper in infinitum, nouæque ſemper exorirentur ſpecies rerum, quæ omnia ſunt contra ſenſuum & rationis iudicium; hoc idem aſſignat Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philoſophorum, & Laertius uitam Epicuri ſcribens.

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quę ſunt in atomis, ſpecies fecerit infinitas.

bés. Sed ab hac opinione clara uoce nos reuocat Ariſt. qui in 3. libro de Cœlo tex. 37. & 1. A
de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loqnens, perſpicuis & conceptis uerbis affirmat, infinitas eſſe, ſecundum illos; ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpondere uelit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſt. eſſe quidem Democriti, ſed ab ea diſcrepaſſe Epicurum; ceu in quibuſdam quoque aliis rebus fecit. Nam cum Democritus attribuiſſet atomis magnitudinem & figuram, Epicurus adiecit pondus, ratus nihil moueri poſſe ſine pondere: & cum ille unum, atque ſimilem omninm atomorum feciſſet motum, hic ueritus, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineam ferrentur deorſum, nõ poſſent aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne ſi certus, atqne vniuſmodi eſſet motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commentus eſt motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta uia qua feruntur deorſum, quo ſe commento putat effugere neceſſitatem Fati & alia omnia incõmoda: atque hæc quidem ſolutio veriſimilis fit, ob auctoritatem Philoponi qui eam tradit in primo de Generat. ſuper textum quintum & cõfirmat teſtimonio Alexandri. Verùm nos B
redeamus ad narrandas atomorũ proprietates. Præterea, quamuis omnes atomi ſint eiuſdem naturæ, tamen in his aiunt ineſſe triplicem differentiam & varietatem; vnam poſituræ, vt aliæ ſint ſuperiores, aliæ inferiores, aliæ anteriores aliæ poſteriores: aliæ dextræ, aliæ ſiniſtræ: alteram ordinis, vt quædam ſint priores, quædam poſteriores: tertiam figuræ, ſecundũ diuerſas figurarũ ſpecies & differentias. quamobrem apud Ciceronem 1. de nat. Deor. inducitur Democritus faciens atomos quaſdam læues, alias aſperas, partim rotundas, partim autem angulatas: curuatas quaſdam & quaſi aduncas & hamatas. Ex atomis igitur ſecundum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atque copulatis, creari omnium rerum genera & ſpecies arbitrantur. Non ſecus ac ex vigintiquatuor literis, variis modis inuicem copulatis, exiſtit infinita propemodum varietas dictionum, vt incredibile videatur quicquid loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſſe. Vide Ariſt. 1. Metaphyſicæ & 1. de Generat. tex. 5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his verſibus.

Quin etiam refert, noſtris in verſibus ipſis, C
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata:
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant, eadem fruges, arbuſta, animanteis,
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis, uerum poſitura diſcrepitant res;
Sic ipſis in rebus, item iam materiai
Interualla uiæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationibus & coniunctionibus non ſolùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus, ſed alios innumerabiles, & quidẽ quoſdam ſic inter ſe non ſolum ſimiles, ſed vndique perfectè & abſolutè pares, vt inter eos nihil prorſus interſit. Nam cum inane quoquo verſus infinitè pateat, ſumma item materiæ, hoc D
eſt atomorũ multitudo ſit innumerabilis, eaque non conſilio & ui alicuius numinis & mentis regatur & ad procreandas res adducatur, ſed vi ſua ſemper agitetur & fortuitis concurſibus ad omnium rerum generationem conueniat, nulla profectò cauſſa ſatis idonea & ueriſimilis afferri poteſt, cur in hac parte uacui, quam noſter mundus occupat & ex his atomis, ex quibus ipſe coagmentatus fuit, vnus hic mundus effectus ſit, & nõ ſimiliter poſſint in aliis partibus uacui, atque ex aliis atomis complures alii mundi, quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locum tenẽt materiæ, nec aliam vllam ipſi cauſſam agnoſcunt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua cauſa efficiente, vel alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res, ſed talem concurſum eſſe prorſus fortuitum. Itaque licet non ex quibusſliber atomis quælibet res fiat, ſed ex certis, atque definitis, certæ, ac definitæ rerum ſpecies exiſtant; ex aliis enim atomis conſtant animãtes & ex aliis ſtirpes, atque lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllũ foret rerum

Quę adiunxit Epicurus doctrinę, quã de atomis tradiderat Democritus.

Ex atomis innumerabiles mundos effici, & quoſdã omnino ſimiles ac pares.

A rum diſcrimen,& non differret equus ab homine & lapis à planta: licet inquam velint cuiuſque rei materiam eſſe certam, ac determinatam: tamen quod talis materia ſimul cogatur & preſtò ſit, hoc eſt, vt atomi, quæ ſunt aptæ ad efficiendum hominem, vel equum, ſimul congregentur, id cenſent non ab aliqua cauſſa efficiente proficiſci, ſed caſu & temerè contingere.

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Ariſt. quæ ſunt in 2. lib. Phy. tex. 45.& in primo libro de partibus Animalium, capite primo, quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interpretantur) exiſtimaſse, Cœlum quidem & ſydera, caſu effecta fuiſse: animalia vero & plantas, à certa quadam cauſsa, nempe vel natura, vel intellectu procreari; quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec auſim ſuſpicari Ariſt. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſse præſertim non contradicentibus antiquis eius expoſitoribus: nec ta-
B men queo videre, qua ratione, quod Ariſt. ait, cum certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis conſentiat. Primò quia neque in iis, quæ de Democrito ſcripſit Laertius, nec in his, quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiuſdem doctrinę propugnatores in ſcriptis reliquerũt, tale quicquàm reperio, ſed potius contrarium: tum quia vix credibile eſt, Democritum cordatum ſanè & ſapientem virum, atque multifariam laudatum ab Ariſt. res tam perſpicuè falſas & abſurdas, nec occultè modo rationi, ſed etiam apertè ipſis ſenſibus aduerſantes, credidiſse, ac enuntiaſse. quis enim tam hebeti eſt ingenio, qui ſi vllus fortunæ locus dandus ſit, non eum potius illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quibus multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm in rebus cœleſtibus, in quibus ne minimum quidem ab omni æternitate vel erroris, vel inconſtantiæ ac temeritatis veſtigium apparuit? Deinde quoniam Ariſt. non ſatis videtur ſibi conſtare; quippe cum in aliis locis affirmet, nec cauſſam efficientem, nec eam quæ eſt vt finis & cuius gratia, fuiſse Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmentationem fortunæ attribuere; animantium vero & ſtirpium,
C certis cauſſis efficientibus. Si quis autem aliquam ſibi ad effugiendam difficultatem latebram quærens, reſpondeat, id quod Ariſt. ait, plantarum & animalium eſse ſecundum Democritum certam quandam cauſsam, non ad efficientem, ſed ad materiam eſse referendũ, is profectò valde infirmum ſibi reperit perfugium: primùm quoniam Ariſt. ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam, ſed ad cauſsam efficientem referuntur, vt ipſe paulò infra docet tex. 65. deinde Ariſt. explicans quam cauſsam plantarum & animalium faceret Democritus, ſubdit cauſsam eſse naturã, vel intellectum: quas cauſsas perſpicuum eſt numerari in efficientibus: poſtremò quod attinet ad materiam, non minùs neceſse eſt, ex certis atomis cœlum conſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſupra dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſsarium eſse videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior, firmior atq; diuturnior eſt, quàm rerum ſublunarium.

Magna difficultas an Democritus, ſtirpium & animalium certas aliquas cauſſas efficiẽtes poſuerit.

Sed his omiſſis ſententiam horum Philoſophorum de principiis rerum naturalium pluribus verbis explicatam, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque ma-
D teriam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus ſolidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his ineſſe magnitudinem, figuram & pondus: motum item earum triplicem eſſe. Vnum, qui directè fit deorſum: alterum eliſionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis. congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentiis variari, poſitura, ordine, & figura, Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit: nullam eſſe certam vim & cauſſam efficientem, nullumque præfixum naturæ ad agendum finem, cuncta enim caſu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti & Epicuri dicta ſint.

Summa eorum quę de opinione Democriti dicta ſunt.

Repræ-

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones ueterum philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes. A

CAP. X.

HAe ſunt igitur aut omnes, aut certe magis illuſtres veterum Philoſophorum
de principiis rerum naturalium ſententiæ, ſatis, vt opinor, a nobis dilucidè,
ac diligenter explicatæ. Nunc cõſequens eſt, vt doceamus quid in illis repre-
hendat Ariſt. quid item nobis reprehenſione, aut defenſione, & æqua inter-
pretatione dignum eſſe uideatur. Ac primùm quidem (ut hoc ante dicamus) nullo modo
probatur nobis iudicium, & ſtudium Simplicii, qui contendit perſuadere, ſupradictas opi- B
niones, ſi quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcre
pantes: grauiter etiam inuehitur in eos, a quibus priſci phyſiologi tanquàm abſurdè ſentien
tes, & inter ſe pugnantes irridentur, atque condemnantur: Etenim ſuper tex. 6. primi libri
Phyſicorum, poſtquàm opiniones antiquorum de principiis rerum, multis verbis expoſuit,
ſubiungit hæc verba: *Non perperam autem fecerimus, ſi paululum digredientes, ſtudioſis oſten
damus, quo modo antiqui, etſi uideantur differre in rerum principijs, pulchre tamen conſentiant.
Non enim oportet, eos, qui tantam audiunt differentiam, exiſtimare, eſſe has Philoſophorum re-
pugnãtias: quod quidem nonnulli, qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt, & nihil eorum,
quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobare: etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles, non de
naturalibus quidem principijs (hæc enim ne per ſomnium quidem audiunt) ſed in delenda diuina
excellentia.* Hæc Simplicius. Quibus verbis rectè, ni fallor, pungit veteres Eccleſiæ Docto-
res, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Iuſtinum Martyrẽ, La-
ctantium, Euſebium Cęſarienſem, & alios quamplurimos, qui vt Philoſophos opinione C
ſapientiæ inflatos & Chriſtianam doctrinam, quæ fide, ac ſimplicitate nititur, ludibrio ha-
bentes, coarguerent, in demonſtrandis & refellendis illorum erroribus, & diſſenſione, quæ
inter ipſos ſemper fuit maxima, declaranda, plurimum elaborarunt. Sed profectò, quamuis
Simplicius contendat omnes neruos; vt Philoſophorum dicta, multo aliter, quàm ipſa eo-
rum verba præſeferunt, allegoricè interpretando, ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat;
tamen luce clarius eſt, nonnullas opiniones vſque adeo falſas & abſurdas eſſe, vt riſum po-
tius mereantur & indignationem, quàm vllam impugnationem; quaſdam verò, tam pugnã
tes inter ſe, vt plumbeus, & planè ſtultus ſit, qui putet eas ad concordiam poſſe reuocari:
Verum ne de meo ſenſu videar hæc dicere, vel odio veterum, vel ſtudio contradicendi Sim
plicio, proferam in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophię principes Ariſtoteles
& Plato, tum præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens, quanta in his fuerit veterum
diſcordia, breuiter explicabo.

Ex Ariſtotele & Platone oſtenditur contra Simpliciũ quanta ſit in opinionibus ueterum philoſophorum repugnantia & abſurditas

Principio Ariſt. 1. Phy. tex. 71. ſcribit primos Philoſophos veritatem, & naturam Entiũ D
quærendo, depulſos ob inexperientiam in aliam uiam oberrauiſſe. Idem tex. 74. *illi*, inquit,
*aberrauerunt & propter hanc ignorantiam, tantum inſuper ignorauerunt, ut nihil aliorum opi-
nati ſint fieri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnem generationem.* Et item in lib. 13. Metaphyſicæ de
Pythagoræis loquens, ait, *quòd ipsi primi de numeris diſcordant inter ſe, ſignum eſſe, ipſas res,
cum non ſint ueræ, eis præbere confuſionem*; & paulo poſt. *At ipſi*, inquit, *fatentur non eadem,
ſed contraria dicentes, cauſſa uerò eſt, quòd ſuppoſitiones, & principia eorum falſa ſunt; difficile
autem eſt, ut ait Epicharmus, ex non bene præſuppoſitis, bene dicere; cum primum enim ali-
quid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum eſſe.* Ampliùs in 1. Metaph. affirmat quoſ-
dam veterum attigiſſe materiam, & cauſſam efficientem: *obſcurè tamen*, inquit, *& non cla
rè; ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circumeuntes egregias plerunq;
plagas infligunt: ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti uidentur ſcire quid dicant.* Idem quoque aliis lo
cis confirmat, veteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ, eoſque valde fabuloſè, pueri
liter, inconſtanter, & quaſi balbutiendo, atque ſomniãdo philoſophatos eſſe. Deinde apud
Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ aliis Philoſophis antiquis ſo-

A brius, & ſapieos viſus eſt, miris modis exagitat, ſeque confitetur ex inſpectione naturæ & lectione Philoſophorum, magis quàm antea fuiſſet, ignarum & cæcum extitiſſe. in Theæteto opiniones veterum de principijs rerum, appellat fabulas pueriles, in quibus ipſi vehementer ioter ſe pugnant atqoe digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognoſci poteſt. Porrò Heracliteos ait, nihil decernere, nihil docere, ſed per dictiunculas quaſdã refertas ænigmatibus veluti per ſagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque ſauciare. Idem in Sophiſta recenſens eorum ſententias, qui de eſſentia diſſeruerunt, inquit eos more Gigaotum cum Dijs, & inter ſe pugnare: ita vt ad ſingulorum opiniones euertendas, nõ opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere, ſed aliorum armis alios oppugnari poſſe. Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14. lib. de Præparatione Euangel. & Theodoretus in opere, quod inſcribitur De Curatione Græcarum affectionum lib. 2. qui eſt de principijs, copioſè pertractaor. Meritò igitur Timoo (vt eſt apud Theodoretũ) tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus.

B *Mortales, miſeri, proboſi ventris ad inſtar*
Quę nam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres, animi ſenſus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium pene ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio, plena mutabilitatis & inconſtantiæ. Nam vt excipiam Pythagoreos, & Epicureos io quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſententiarũ conſenſio; io alijs ſectis adeo ſunt magiſtrorum diſcipoli, & poſteriores priorum diſſimiles, vt nihil præter oomen ab illis accepiſſe, & retinuiſſe videantur: quam enim principes ſectarum diſciplinæ ſuæ rationem, & formam ſeqnendam, & cuſtodiendam reliquerunt, eam mox illorum poſteri, vel detrahendo, vel addendo, vel etiam contradicendo, totam propemodum immutarunt, atqoe peruerterunt. Itaque dum quiſque mauult (illuſtriorem ea re laudem & gloriam ſperans) videri nouæ author ſententiæ, quàm veteris ſectator, & defenſor alienæ, quot fuerunt homines, tot penè opiniooes extiterunt. Verùm hæc miſſa faciamus, & diſcor-
C dias eorum io præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus (quod ſecundo loco propoſitum eſt) aperiamus.

Si cogitatione luſtremos priocipes Philoſophiæ quæſtiooes, cuiuſmodi ſunt de iudicio veri & falſi: de finibus bonorum: de muodo: de Prouidentia Dei: de animo noſtro, & de principijs rerum: quarum rerum certa, explicataq; cognitio, tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beateq; viuendum apprimè neceſſaria eſt; & in quibus ſapientem fluctuare, ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus veteres Philoſophos tanta eſſe in varietate, & diſſenſione conſtitutos, vt neceſſe ſit, qui eorum decretis nituntur, eos in ſummo errore, & in maximarum rerum ignoratione verſari. Etenim duo ſunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philoſophię fundamenta; vnum veri & falſi iudicium: alterum finis bonorum. Neque enim ſapiens eſſe poteſt, qui aut cognoſcendi initium ignoret, aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiſcatur, aut quo perueniendum ſit ignoret. Iudicium autẽ veri & falſi, Academici, negando vera penitus internoſci poſſe à falſis, omnino ſu-
D ſtulerunt: Epicurei totum in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente: Ariſtotelici tum in hac, tum etiam in ſenſibus: nam euidentem certamq; cognitionem rerum ſingularium, atque ſenſibilium, a ſenſibus petendam eſſe: primorum autem principiorum, eorumq; quæ nullam cum ſenſibus cognatiooem habent, a naturali noſtrę mentis lumine totam pendere. Itaque Epicurei contendunt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nunquam, ita vt nihil illis credendum, & fidendum ſit: Peripatetici interdum quidem veros, interdum autem falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehenſionem eſſe: Platonici eam quidem concedunt, ſed nolunt eam a oobis de ooua parari, verùm renouari tantùmodò per reminiſcentiã: Ariſtotelici verò & ſcientiã eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum, Varro io libris de Philoſophiã, vt refert D. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 1. partim cõmemorando opiniones, quæ inter Philoſophos fuerunt, partim quæ poſſent eſſe, collegit ducentas octoginta octo varias ſententias; quam rem etiam luculenter tractat Cicero, tum in 2. lib. Acad. quæſt. tum in libris de finibus bonorum. Poſtea de mundo varia ſenſerunt Philoſophi: alij enim faciunt vnum, alij infinitos: alij factum

Diſſenſio maxima Philoſophorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus.

eſſe volunt, & interiturum : alij factum quidem, ſed nunquam periturum : alij vero, neque A
factum vnquam, neque interiturum : Alij putant eum caſu regi, alij Prouidentia Dei, alij na-
turalium motuum, ponderum, & proprietatum occulta quadam ui, atque conuenientia. De
Deo autem, an ſit, quid ſit, qualis ſit, quid agat, & an vnus ſit, nec ne, quis Philoſophorũ va-
rias, & diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in primo
libro de Nat. Deor. & D. Auguſt. lib. 5. & 6. de Ciuit. Dei. Themiſtius Philoſophus (veluti cõ-
memoratur in hiſtor. Eccleſ. Socratis lib. 4. cap. 27.) in oratione quam habuit apud Valentẽ
Imperatorẽ, affirmauit plusquam trecentas fuiſſe apud Gentiles philoſophos varias de Deo
ac religione opiniones. Deinde, quàm parum inter Philoſophos conueniat de animi noſtri
natura, immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui ſi legat primum librum Ariſt. de Anima,
non perſpicuè intelligat : nec verò ſolum in hoc diſcrepant, qui ſunt in diuerſis ſectis, ſed e-
tiam, qui eandem diſciplinam profitentur : etenim in ipſis Peripateticis, qui propiùs a vero
abeſſe exiſtimantur, alij cenſent animũ mortalem, & natiuum, alij natiuum, ſed immortalẽ;
alij neq; natiuũ neq; mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum: Rurſus alij vnum in omni- B
bus, alij ſuũ cuique, alij certum animorum numerũ ab æternitate fuiſſe cõſtitutum, qui di-
uerſis temporibus diuerſa induant, & viciſſim exuant corpora. Et item alij veram, atq; natu
ralẽ formã hominis : alij tantũmodo aſſiſtentem, vt non ſecus ad hominẽ affectus ſit, quàm
nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbem, quem mouet. De varietate autem, & diſſenſio-
ne Peripateticorum qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt, ſic eſt apud Ciceronem
quinto libro de finibus. *Horum*, inquit, *poſteri meliores illi quidem mea ſententia, ſunt, quàm
reliquarum Philoſophi diſciplinarum, ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati videantur.*

Ad extremum de principijs rerum (quo ſpectant cætera quæ hic a nobis commemorata
ſunt) quanta ſit inter eos non de terminis ſolum (vt aiunt) ſed de tota poſſeſſione diſſenſio,
quanquam perſpicuum eſt ex his, quæ ſupra docuimus, tamen poteſt etiam graui Ciceronis
teſtimonio confirmari. Is enim in 2. lib. Academic. quæſt. cum ex alijs rebus, tum maxime
ex diſſenſione Philoſophorum, quæ eſt de primis rerum initijs, acutè, & copioſè diſputat,
nihil eſſe a Philoſophis exploratè perceptum; nihil firmis, & neceſſarijs rationibus conclu- C
ſum; ſed omnia veriſimilibus modò coniecturis, & argumentis explicata. Ex qua Philoſo-
phorum diſcordia recens fluxit Academia, nihil affirmans & approbans, contra omnes, &
contra omnia diſputans, comprehenſionem, & ſcientiam funditus tollens, clamans fallaces
eſse ſenſus, infirma iudicia, res ipſas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt, aut ni-
hil ſit verum, aut ſi quid eſt, id certe a nobis animo cerni, & cõprehendi nequeat. E tranſ-
uerſo autem venit Prothagoras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epicurus) qui indignum, &
iniquum putans, tam multos graues, & doctos viros inter ſe pugnantes condemnari, vocife-
ratur, quod cuiq; videtur, id verum eſse, & tale eſse, quale videatur, nec res quæ cognoſcun
tur, noſtræ cognitionis, ſed nos potius rerum ipſarum cauſsam, & menſuram eſse, ut docet
Ariſt. 4. 10. & 11. libris Metaphyſicæ. Quid ſi diuerſis hominibus diuerſa & contraria ſi-
mul videantur? neque hoc abſurdum eſse ducit, nihil enim prohibere putat, quin ea quæ
pugnant inter ſe, ſimul uera, & falſa eſse queant : nec minus habenda eſse uera, ea uiſa, quę
nobis dormientibus, quàm quæ uigilantibus : quæ ægrotantibus, quàm quæ bene ualenti- D
bus : quæ inſanis, quàm quę ſanis occurrunt. quis hæc ferat? Et quidem hanc ſententiam,
Pulchra ſententia Ariſtotelis.
ut peſtem ingeniorum, & omnium diſciplinarum exitium, Ariſt. & Plato multifariam coar-
guendo ex hominum animis conàntur extrahere, *Si enim* (vt inquit Ariſt. lib. 4. Metaphyſi-
cę tex. 21.) *qui maxime putantur uerum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, &
talem de ueritate ſententiam ferunt, quomodo non ſocordia ijs ſit, qui philoſophari conantur?
Nam quærere ueritatem, non eſſet aliud, quàm uolucres perſequi.* Prothagoræ tamen, nec pa-
troni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram eſse, nec ſibi umquam uideri al-
bam; Xenophanes, habitari in Luna, eamque terram eſse multarum urbium & montium,
dixerunt, ut ait Cicero lib. 2. Academicarum quæſt. quis hæc portenta ferat? Iſti tamen
philoſophi, in primis magni & nobiles extiterũt. Non ero longior, nam ſi perſequar omnia,
operoſum ſanè laborem, & in re cuiuis aperta minimè neceſſarium, ſuſcipiam. Illud certè
clariſſimum eſt, nihil eſſe tam euidens, & certum, de quo non variè diſcrepent Philoſophi :
nihil item (vt eſt apud Ciceronem 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculum, & abſurdum, quin
ali-

A aliquem Philoſophorum authorem,& defenſorem aliquando habuerit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè granem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè probatus & nobilis, opuſculum fecit de contradictionibus Stoicorum, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnopere diſſentiunt & diſſident: & item aliud, in quo docet, magis eſſe incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm uel ipſas Poetarum fabulas. Scripſit etiam quinque libros de placitis Philoſophorum, è quibus planè intelligitur, in omnibus phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogmata. Ergo ſiue tanta opinionum varietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium qui cœleſtis doctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tam cupientis ex diſputatione, ueritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica contentione inanes gloriæ umbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus ueriſſimum eſt, ueteres Philoſophos, cum alijs rebus, tum maximè in ijs, quę de principijs rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, & inter B ſe pugnantia tradidiſse: quanquam non negamus quædam eorum dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbantur, ad ueram ſententiam facilè traduci poſse, ſi detractis allegorijs, & alijs uerborum integumẽtis, explanẽtur: quæ res liquidò perſpici poterit, ex ijs quę ſupradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi ſumus.

Plutarchus contra Stoicos.

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe unum ens immobile.

CAP. XI.

SENTENTIAM eorum qui dicunt, omnia eſse unum ens immobile, Ariſtoteles 1. Phyſ. non aliter accipiens, quàm uidentur primo aſpectu eorum uerba ſignificare, tribus modis eam refellit: primùm enim docet, non eſſe C Phyſici contra eam diſputare: deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur non eſt Phyſici contra huiuſmodi opinionem diſserere? Quia tollit omnia principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt ueræ cauſsæ rerum naturalium, quàm quæ uocantur principia cognoſcendi, ut accidentia, & effecta, quæ nos quaſi manuducunt ad cognitionem cauſsarum, earumque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (vnum) ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo nullus eſt motus, nihil autem ſenſibus euidentius atque certius eſt, quàm eſse motum, & multas ac diuerſas res. deinde ſublato motu, tolluntur omnes cauſsæ; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliquid fit: Finis (a quo forma re non differt) eſt cuius gratia cætera fiunt: efficiens eſt id unde primum principium motus. Cum igitur omnia principia phyſica, qualia qualia fuerint, uel ſint motus, uel ad eum neceſsariò affecta ſint, conſpicuum eſt, prædictam opinionem, quæ tollit D motum, vnà quoque omnia principia phyſica è medio tollere. Quare cum nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicquid enim afferet ad illa probanda, uel illis poſterius erit, ac proinde ignotum & obſcurum: ex principijs enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe eſt: vel erit prius, at nihil eſt prius primis principijs, et ſi quid tale ſit, id profectò extra ſcientiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit: hinc efficitur, ut Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos a quibus negãtur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quę ſunt cauſsæ rei, poſſint (ut docet Auerr. 2. Phyſic. commento 22.) demonſtrari eſse in natura, demonſtratione ſigni, quemadmodum demonſtratur materia eſse in rebus ex tranſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouẽtium, & motuum: tamen qui aſserit omnia eſse unum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumentum, ſiue ductum à priori, ſiue a poſteriori, quo uti poſſit ad ſua principia tuenda, & comprobanda. quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit, non dicam magis, ſed vel æquè nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt Phyſicum omnibus pręſidijs ſpoliatum obmuteſcere, eiusq; patroci-

Cur Phyſicus non poſſit diſputare contra negãtes motum, & multitudinem rerum naturalium.

 nium,

A ea diuerſa inter ſe, ſiue: non hoc enim, cum ſit omnium ſermone tritiſſimum, à nemine,
qui ſanæ mentis ſit, negari poteſt. Ex hac hypoteſi ſic deinde ratiocinatur: Qui dicunt om
nia eſſe vnum ens, aut intelligunt omnia eſſe vnum, ſecundum nomen entis, quod dicitur
de omnibus, licet re ipſa ſint multa, & hoc modo nulla eſt quæſtio: aut eſſe unum ſecundũ
rem; quod multis modis contingere poteſt; vel vt ſint vnum genere, vel ſpecie, vel nume-
ro: priora duo, cum genus & ſpecies de multis dicantur, non tollunt multitudinem rerũ:
quod ſi uolunt omnia eſſe vnum numero ſecundum rem, vel putant omnia eſſe vnum nu-
mero, quod ſit ſubſtantia ſine accidentibus, vel aliquod accidens ſine ſubſtantia; ſi erit ſub-
ſtantia ſine accidentibus, non poterit eſſe finita, vel infinita, vt ipſis placet: finitum enim,
& infinitum ſunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec ſubſtantiæ, nec vlli aliarum rerum
accidunt, niſi propter quantitatem: Si eſt accidens ſine ſubſtantia, multa conſequuntur in-
commoda, quæ neceſſe non eſt commemorare, cum in aperto ſit, nullum accidens ſeiun-
ctum a ſubſtantia per ſe cohærere, & conſtare poſse. Ergo quocunque ſe vertant, tenentur
B conuicti, & habent confiteri, illud ſuum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non eſse
vnum, ſed minimùm duas eſse res, ſubſtantiam nimirum & quantitatem. Alterum argu-
mentum ex varia notione Vnius, hanc vim habet: Cum Vnum, dicatur multis modis, vt
videre licet libro 5. Metaph. maximè vero (quod ad rem præſentem attinet) tribus: Dicitur
enim vnum, vel quod eſt continuum, vt magnitudo, vel quod eſt indiuiſibile, vt punctum,
uel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem, multis autem & varijs nominibus ſignifi-
catur, quæ nomina vocantur ſynonima, vt enſis & gladius: Quonam horum trium mo-
dorum exiſtimant omnia eſse vnum? ſi vt continuum, cum id ſit multũ poteſtate, ſiquidem
poteſt infinitè diuidi, non erunt omnia vnum propriè; ſi vt ea, quorum ratio eſt vna, ita vt
omnia nomina idem penitus ſignificent, ſequeretur, idem eſse contraria, vt bonum & malũ,
& idem eſse diſparata, vt hominem & equum: quin etiam, idem eſse contradictoria, vt bo-
nũ, & nõ bonũ, hominẽ & nõ hominẽ. Quare idẽ erit ens, & non ens, ceſsabit igitur quæſtio,
nam idem erit dicere omnia eſse unum ens & omnia non eſse vnum ens, imò omnia non eſ
C ſe ens, ſed nihil. Si autẽ vnũ accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale Ens vnũ, nõ erit
quantũ, ac proinde, nec vt ipſi volunt, finitum, aut infinitũ, nec item erit quale, aut alijs ſenſi-
libus accidentibus affectum. Etenim, vt eſt apud Ariſt. 6. Phyſicorum & in lib. de ſenſu &
ſenſili, nec motus vllus, nec vllum accidens ſenſile, poteſt eſſe in eo, quod caret quantitate:
quin etiam Ariſtoteles nullum accidens, ſiue materiale, ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in
vlla re, quæ aut non ſit particeps quantitatis & materiæ, aut cum his naturalem & neceſſa-
riam connexionem, atque coniunctionem non habeat. quamobrem nec in Deo, nec in Intel
ligentijs vllum accidens eſſe vult; nec ſanè putaret, habitus & actiones Animæ rationalis eſ-
ſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere a corpore, & in eius fun-
ctionibus varietatem quandam, & mutabilitatem contingere. etenim quod adeſt, & abeſt
alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens; ſed virtus & vitiũ, ſcien
tia & ignorantia, intelligere & velle adſunt & abſunt animæ rationali ſine vllo eius interitu,
relinquitur igitur, nemini dubium, ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidẽ-
D tia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine, vel ſuæ philoſophiæ haud omnino veræ,
principijs nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantiis incorporeis varietatem & commutatio
nem, aut fuiſſe vnquam, aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamen, (quia id ex ſacris lite-
ris, quibus longè ſublimior & certior doctrina continetur compertum habent) conſtanter
affirmant & docent habitus & actiones, tam intellectus, quàm voluntatis, non ſecus in An-
gelis, quàm in nobis eſſe accidentia. Verùm, vt eo reuertatur, vnde huc noſtra defluxit ora-
tio, perſpicuum ſit contra rationem entis & unius eſse, facere omnia vnum ens. atq; hęc
quidem Ariſtoteles contra hanc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eam probare
videatur, interpretans eam Metaphyſicè: tamen in Sophiſta, non multò aliter eam accipiẽs,
quàm hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc, paulò infra.

Rationes

Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem. A

CAP. XII.

ARISTOTELES in eo libello, qui de Xenophane inſcribitur, multa & varia oratione docet, Xenophanis rationes, quas ſupra expoſuimus, captioſas, & infirmas eſſe. Primùm, quia non eſt æquum, ex rebus minùs certis & perſpicuis, tollere alias res magis euidẽtes & certas, ut facit Xenophanes: qui ex eo, quod ſumit, ex nihilo nihil fieri, vult auferre motum & multitudinem rerum; cum tamen hoc multò clarius & firmius ſit, quàm illud. Nam ex nihilo nihil fieri, non tam ſenſibus perſpicuum eſt, exploratèque perceptum, quàm res moueri & multas eſſe. ſiquidem ex non ente res gigni, quidam exiſtimarunt & hi quidem non è vulgo, ſed ex iis, qui ſunt habiti ſapientes: Heſiodus quidem hæc cecinit.

Primùm ante omne aliud, Chaos extitit, inde patenti B
Pectore cunctorum ſedes firmiſſima Tellus,
Atque amor: is cunctis ſpecie immortalibus anteit.

Ex his autem dicit cætera fuiſſe genita, illa uero ex nihilo. Tum quia, vt verum ſit id quod ſumit, tamẽ ex eo nõ conficitur quod uult; nõ enim ſi ex nihilo nihil fit, cõtinuò neceſse eſt, nihil gigni poſſe. An Empedocles, Anaxagoras Democritus, & alii Phyſici nõ in id pariter conſenſerunt, ex nihilo nihil poſſe effici, qui tamen, nec generationem, nec motum, nec multitudinem ſuſtulerunt? rectè enim diceret aliquis, in rebus naturalibus quaſdam æternas eſſe ſine generatione & interitu, vt cœlos & materiam primam: alias verò generari & interire, non ex nihilo, vel in nihilum; ſed alias ex aliis, uel directè procedendo in infinitum, uel uiciſſim retro comeando, ut aqua ex aere oriatur & uiciſſim aer ex aqua, vel ut omnia ex vno principio naſcantur, & in ipſum diſſoluantur: quemadmodum qui putant omnia eſse aquam, uel aerem, hi cenſent ex aere, uel aqua per condenſationem & rarefactionem uariè affectis atque commutatis, cunctas res exiſtere. Similiter qui faciunt multa principia, C vel finita, vt Empedocles, vel infinita, ut Anaxagoras & Democritus, volunt ipſa quidẽ principia eſſe ſempiterna, cæteras autem res ex illis & in illa per congregationem, & ſegregationem generari, atque interire. Deinde, cur ſi id quod eſt, æternum eſt, ex eo fit, vt ſit infinitum? quia, inquit, ſi quod eſt genitum habet principium, ergo quod non eſt genitum, neque eſt interiturum, neque principium, neque finem habebit: atqui hoc non oſtendit, id quod eſt, carere terminis ſuæ magnitudinis & extenſionis, ſed carere principio & fine durationis, atque eo principio, ex quo creatur, & in quod tandem occidat. Nonne Empedocles ait quatuor elementa eſſe ingenita, & atomos itidem Democritus, quibus tamen non tribuunt infinitatem magnitudinis? Poſtea, cur oportet eſſe vnum? quaſi uero non poſſint eſſe multa & ingenita, velut de cœlis ſentiunt Peripatetici. Vel enim illud, Ens, ponitur incorporeũ, vel corporeum: ſi incorporeum, quo pacto dicit eſſe infinitum? nam finitum & infinitum, tales ſunt affectiones, vt non niſi cadant in corpus: ſin autem eſt corporeum, habebit multas partes, quare non erit ſimpliciter vnum. Ampliùs, quid prohibet eſse Vnum, non D tamen undique ſui ſimile? Etenim fieri poteſt, vt ipſum Ens ſit unum, ingenitum & infinitum, tamen conſtitutum, vel partibus diſſimilis naturæ, cuiuſmodi eſt animal, vel ex partibus ſimili quidem natura præditis, diſſimilibus tamen affectis accidentibus, vt aliæ ſint raræ, aliæ denſæ, aliæ lucentes, aliæ obſcuræ, quam uarietatem nos ipſi agnoſcimus in cœlo, cuius ſubſtantiam vniformem eſse, & ſimplicem arbitramur. Ad extremum, cur neceſſarium eſt, ſi vacuum non ſit, id quod eſt non poſse moueri? primùm enim vacuũ eſse quaſi locum & ſedem corporum, multis veterum placuit, vt Heſiodo: qui ait ante omnia extitiſſe Chaos veluti receptaculum omnium corporum: quin etiam Democritus non modò (vt ſupra diximus) cenſet vacuum eſse, ſed vult ipſum eſse principium rerum; multoque veriſimiliori & apertiori ratione Democritus ex eo quod motus eſt, conficit, neceſsarium eſse vacuum, quàm Xenophanes ex eo, quòd non eſt vacuum, nititur concludere, non eſse motũ: magis enim certum & perſpicuum eſt, motum eſse, quàm non eſse uacuum, vt ſi alterutrũ concedendum, aut negandum fuerit, omnes ſine dubio potius admiſsuri ſint vacuum, ne

motum

A motum tollant, quàm negaturi motum, ne vacuum admittant. His accedit, quod ſine mi
gratione totius in alium locum, poteſt & totum ipſum moueri motu alterationis, & partes
ipſius, motu locali per quãdam veluti coagitationem & fluctuationem partium adinuicem.
Atque hoc modo Xenophonis rationes eo, quem ante poſui, libro, diſsoluit Ariſtoteles.

Soluuntur Rationes Meliſſi.

CAP. XIII.

MELISSI autem argumentationem, qua ſic ratiocinatur (ſi quod eſt genitum,
habet principium, ergo quod non eſt genitum, caret principio: ſed id quod
eſt, non eſt genitum, ergo caret principio, quare neceſſe eſt infinitum eſse) Ari-
B ſtoteles duabus de cauſſis vitioſam eſſe confirmat 1. lib. phyſic tex. 23. primũ
propter formam, tum propter materiam. Ac uitium quidem formæ, deterius
eſt, quàm materiæ, nã ſi forma eſt vitioſa, etiã conceſso antecedente; non recte infertur cõſe-
quẽs, ſed poteſt negari, vt in hoc ſyllogiſmo: Omnis homo eſt animal, omnis equus animal,
ergo omnis equus eſt homo: conceſſis præmiſſis, rectè negatur conſequẽns, ob vitium con-
ſequentiæ, quam parit mala ſyllogiſmi forma. At ſi bona fuerit argumentationis forma, po
ſitis præmiſſis ſiue veris, ſiue falſis, neceſsariò colligitur concluſio; vnde bona forma facit ex
falſis colligere verum, & retinet nomen ſyllogiſmi: eius autem defectu, nec eſt, nec dicitur
ſyllogiſmus, niſi ſecundũ quid. Ratio igitur Meliſſi, primo peccat in forma, ſiquidẽ procedit
ex oppoſito antecedentis ad oppoſitum cõſequentis: vt ſi dicas, ſi homo eſt, animal eſt, ergo
ſi non eſt homo, non eſt animal: cum econtrario fieri deberet: quocirca habet in ſe fallaciã
conſequentis: quæ dupliciter fit (vt Ariſt. docet 2. lib. elenchorum cap. 5. hãc ipſam Meliſſi
orationem ibi exempli loco afferens) vel cum ex oppoſito antecedentis colligimus oppoſitũ
C conſequentis, vt accidit in hac ratione Meliſſi, vel cum ex poſitione conſequentis inferimus
poſitionem antecedentis, vt ſi eſt homo, eſt animal, ergo ſi eſt animal, eſt homo: & prior qui
dem modus huius fallaciæ, cum ad ſyllogiſmum reuocatur argumentatio, facit ſyllogiſmum
in prima figura, cuius minor propoſitio eſt negatiua, qualis eſt hic, Omnis homo eſt animal,
nullus equus eſt homo, ergo nullus equus eſt animal: Poſterior autem modus facit in ſecun
da figura ſyllogiſmum ex duabus affirmatiuis, cuiuſmodi eſt hic: Ignis eſt elementum, aqua
eſt elementum, ergo aqua eſt ignis. Sed quia poſset aliquis pro Meliſso reſpondere, eam ra-
tiocinandi formam, quam vſurpauit Meliſsus, licet per ſe vitioſa ſit, tamen in terminis con-
uertibilibus, quales ſunt, habere principium & eſse genitum, ſatis valere, & non inuſitatam
eſse in ſcriptis Ariſtotelis; idcirco demonſtrandum eſt rationem Meliſſi (tametſi nullum eſ-
ſet in ea vitium formæ) tamen vel ſumere id quod eſt falſum, vel ſi vera ſumit, certè non con
cludere, & obtinere quod vult. Nam cum principii nomen multis modis dicatur, ſignificat
enim (vt alias nunc ſignificationes omittam) initium temporis vel durationis, & initiũ ma-
D gnitudinis. Si Meliſsus priori modo vſurpet nomen principii, vera quidem colligit, nimirũ
id quod non eſt genitum non habere initium temporis atque durationis ſuæ; ſed ex eo non
licet inferre quod maximè vult, nimirum id quod eſt, ſecundùm quantitatem infinitũ eſse,
ſic enim variè acciperet notionem principii, & in æquiuocationis vitium incideret, ſumens
in antecedente principium, pro initio temporis, in concluſione autem, pro initio magnitu-
dinis: ſin autem poſteriori ſignificato accipiat vocabulum principii pro eo quod habet ter-
minos magnitudinis, dupliciter peccat, primùm enim non quicquid gignitur habet princi-
pium magnitudinis quæ primò, vel generationem, vel alterationem acceperit, ſed (vt Ariſt.
docet 1. 7. & 8. lib. phyſ. extremo item libello de ſenſu & ſenſili, & Teophraſtus in 1. lib. de
motu vt refert Simplicius 1. lib. phyſic. ſuper textum 23.) quædam ſunt, quæ non per partes,
ſed tota ſimul & aceruatim alterantur, vt patet in cõglaciatione aquæ & coagulatione lactis.
nam licet alteratio ſimul ratione formæ aut temporis fieri nequeat, ita vt aliquid qualitatis,
quæ habet contrarium & per motum propriè dictum inducitur, ſimul in inſtanti produca-
tur; propterea quod (vt in libro ſexto phyſicorum demonſtratur,) non poteſt dari primũ mu-
tatum, ſed ante quodlibet mutatum, eſt mutari, & ante quodlibet mutari eſt mutatum eſse;
tamen

tamen ratione ſubiecti poteſt alteratio ſimul fieri;ita ut oon aote quamliber partem magni- A
tudinis ſubiecti,alia ſit pars prius alterata & ante illam alia & ſic deinceps in infinitum, ſed
poſſit tota aliqua magnitudo ſimul alterari. Deinde non eſt verum quod ſumit Meliſsus,
quod non eſt genitum carere priocipio & termioo magnitudinis. Ecce cœlum ingenitũ eſt,
& tamen ſecundum magnitudinem definitum eſt,atque circunſcriptum: Atomus Democri
ti, elementa Empedoclis,cum ingenita ponantur,non tamen dicuntur eſse infinita ſecundũ
molem. Hæc de Meliſso: veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Ariſt. argumentatio Parmenidis.

CAP XIIII.

PARMENIDIS raciocinationem,tripliciter refellit Ariſtoteles 1. Phyſicorũ B
tex. 25. Primùm enim docet falſam eſse illam propoſitionem; quam ipſe ſu-
mit (quod eſt præter ens, eſt non ens) nam licet in vniuocis, quæ ſignificant
vnam naturam æqualiter communem multis, talis ratio diſserendi valeat; vt
qnod eſt præter animal, eſt non animal & qnod eſt præter hominem, eſt oon
homo,tamen in æquiuocis,quæ nihil commune,ſed immediatè ſignificant ea de quibus di-
cuntur,non valet,vt qnod eſt præter canem,poteſt eſse canis; cum eoim illa uox ſit æquiuo-
ca ſignificans canem marinum,cœleſtem & terreſtrem; fieri poteſt vt quod præter canem
terreſtrem eſt,ſit canis marinus, vel cœleſtis: ſimiliter etiam cum ens immediatè ſignificet
decem categorias,hinc fit vt cum dicimus ens,non intelligamus aliam rem, quàm ſubſtan-
tiam, vel accidens: quamobrem quod eſt præter ens, hoc eſt præter ſubſtantiam, poteſt eſ-
ſe ens,nimirũ accidens; vel è cootrario quod eſt præter ens, hoc eſt accidens,poteſt eſse ens,
nimirum ſubſtantia. Deinde oſtendit ex iis, quæ ſumit,non confici quod vult: nam, vt de-
mus illud eſse verum,quod eſt præter ens,eſt non ens,non tamen ex eo rectè concluditur,er- C
go ens eſt vnum. Etenim ponamus omne ens eſse album: bene ſequitur,omne ens eſt albũ,
ergo quod eſt præter album,non eſt ens:at oon rectè colligeretur illud, ergo album eſt vnũ,
quid enim prohibet, ut omne ens ſit album,tamen quæ alba ſunt,multa eſſe,ut lanam,niuẽ.
cycnum: præterea non eſſet vnum album continuatione, quanquam etiam ſic, eſſet multa
poteſtate,quia poſſet diuidi in multas partes albas: & vtcunque ſit, neceſſarium eſſet, in al-
bo duo cogitare, rationem albedinis, & id cui, tanquàm ſubiecto ineſt albedo: Licet enim
accidens ſeparari neqneat a ſubiecto, vtriuſque tamen ratio loogè diuerſa eſt. Ad extremũ
tacitè demonſtrat, concluſionem Parmenidis pugnare cum eius ſententia: nam ſi vnum eſt
ens, ſequitur nihil eſſe: vel enim illud vnum ens erit accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens,
cum nequeat per ſe cooſtare, oeceſſariò accidet & adnitetur alteri, nempe ſubiecto; at hoc
cum diuerſum ſit ab accidente, quod poſitum fuit tantummodo eſſe ens,non erit ens,quod
autem eſt accidens non entis & ab eo ſuſtentatur, qui poteſt eſſe ens? quare, ſi illud unum
ens ponatur eſse accidens, planè nihil erit: ſin autem dicant eſse ſubſtantiam, nihilóminus D
idem continget iocommodum,nam cum ſit perſpicuum multa ſubſtantiæ accidere, vt eſse
calidam, albam,granem vel leuem,hæc oimnia erunt non entia, quippe quæ non ſint ſub-
ſtantia,quæ ſola ponitur eſse ens,at cuius accidentia ſunt non entia, ipſum quoque eſt non
ens. quocunque igitur ſe vertant, nullum habent exitum. His etiam accedit, cum dicunt
ens eſse fioitum & ſphæricum, quæ in ſolam cadunt quantitatem, oeceſse eſt in tali ente
quantitatem eſse, & ſubſtantiam, ſine qua nullum accidens cohærere poteſt in natura, qua-
re oon vnum erit ens. Neqne vero cuiquàm mirandum accidere debet, Parmenidem oon
vidiſse hæc incommoda, quæ tam apertè cooſequuntur ipſius opioionem;nam Simplicius
Eudemi teſtimonio confirmat,apud priſcos illos nondum fuiſse inobſeruatione regulas di-
ſtinguendi,demonſtrandi, aliasque dialecticas præceptiones,quæ poſtea ex ipſarum rerum
conſideratione,præſertim autem ex ipſo vſu & diſputandi exercitatione perueſtigatæ, atque
inuentæ fuerunt. quamuis nonnulli contendant, in quibus eſt is, quem modo dixi Simpli-
cius;nihil horum latuiſse Parmenidem, vtpotè virum in diſputando acutum,& acrem, nec
ignarum Dialecticæ; ſiquidem is apud Platonem in eo dialogo, qui ab ipſo nomen accepit,

An Parmenides calluerit Logicam.

ualde

A valde laudat, & commendat Socrati ſtudium Dialecticæ. Sed de hoc paulo poſt.

Quomodo Plato Parmenidis rationē ſoluat.

Plato autem in Sophyſta, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cum eius ratio contineatur hoc ſyllogiſmo, quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil, ergo ens eſt vnum; Plato, licet in mundo intelligibili, vbi eſt ineffabilis vnio omnium rerum, concedat omnia eſſe vnum ens, ſicut etiam nos concedimus omnia in Deo eſse vnum quidpiam ſimpliciſſimum, tamen in mundo ſenſibili, propter diſcretionem & diuiſionem rerum, quæ ante fuerant vnitæ, putat neceſsariò ponendam eſse multitudinem; nam quæ intelligentia Dei comprehenſa, ſunt maxime vnita, ea cum deſcendunt in materiam corpoream, non poſsūt illam vnionem retinere, ſed ratione partium, & multitudinis, per multiplicationem, extenſionemq; ſui, variè diuiduntur. Itaque cum huic Parmenidis concluſioni, quæ multitudinem tollit, Plato non aſsentiretur, præmiſsarum, ex quibus ipſa conficitur, alteram, nimirū maiorem concedit, alteram, videlicet minorem negat, nam vt fatetur quod eſt præter ens, eſse non ens, ita negat, quod eſt non ens, nihil eſse; vult enim ipſum non ens eſse in rebus, B & cauſam eſse multitudinis, diuerſitatis, & inæqualitatis, quæ in rebus inuenitur. quam reſponſionem, quoniam Ariſtoteles videbat in ſpeciem abſurdam eſse, & ſecū pugnare, quippe cum ponat non ens eſse: Si enim eſt non ens, ergo non eſt, & ſi eſt, ergo non eſt non ens; idcirco in primo Phy. tex. 30. ait quoſdam (ſine dubio Platonem innuens) cum occurrere vellent rationi Parmenidis, ei potius ceſſiſse, & manus dediſse, vtpotè qui affirmando, non ens eſse, longe abſurdiorem inducant ſententiam, quàm eſt illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re non ſolùm non abſurdè, ſed etiam ſapienter ac diuinè philoſophatum eſse arbitramur, eius ſententia paulò apertiùs, atque enucleatiùs declaranda eſt.

Explicatur ſententia Platonis de non Ente.

CAP. XV.

Tres ſignificationes Nō entis, apud Platonem.

C APVD Platonem, ipſum non ens, tribus modis vſurpatur; vno modo pro eo, quod penitus eſt nihil, & abſolutè ac ſimpliciter opponitur Enti quod ambitu ſuo amplectitur omne ens quale quale fuerit, hoc eſt, ſiue corruptibile, ſiue incorruptibile, ſiue ſenſibile, ſiue intelligibile: altero modo pro ente ſenſibili, generabili, & corruptibili, quod appellat non ens, tum quia tempus, quo exiſtit, perexiguū eſt, ſi conferatur cum eo tempore, quo non eſt, quod tam ante ipſius generationem, quàm poſt interitum, infinitum eſt; tum etiam quia dum exiſtit, nunquam idem permanet, ſed cōtinenter variatur, atque commutatur, de quo ità ſcribit in Timæo. *Quid eſt, quod ſemper eſt, generationem autem non habet? & quid eſt, quod gignitur quidem, nunquam autem eſt?* Quæ verba Porphyrius diligenter expendens, (vt Simplicius refert primo Phyſicorum ſuper textum 30.) ait Platonem, id quod eſt, dicere Ideam, id autem quod non eſt, Materiam primā omni ſpecie & forma carentem, quæ in ſe ipſa conſiderata, poteſtate quidem eſt omnia, actu verò nihil: compoſitum autem ex forma & materia, quia formæ particeps eſt, nihil vetat appellari Ens, & eſſe, quia verò materiam continet, atque propter eam eſt in perpetuo fluxu & D mutatione, rectè dicitur non ens, & non eſſe. Verùm, cum is modus loquendi frequens & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexandro Aphrodiſæo, vt, quanti ſit eius reprehēſio, verè queat æſtimari, nec me pigebit Alexandri verba, quæ in primo Phy. ſuper tex. 15. cōmemorat Simplicius, hoc loco aſcribere, nec lectorem (vt opinor) ea legiſſe tædebit. *Qui ea, quæ gignuntur, & intereunt* (inquit Alex.) *propterea dicunt non eſſe, quoniam aliquando quidē ſunt, aliquando verò non ſunt, ſolam autem æternam ſubſtantiam eſſe, quia nullo modo participat eo, quod non eſt: primùm ex ipſa euidentia vſuq; loquendi redarguendi ſunt: Omnibus enim, quæ talia ſunt, videntur eſſe, & ita ſentiunt, & dicunt. Deinde, quod gignitur, ex non ente fit ens, & acquirit eſſe, alioqui non gigneretur, ſimiliter quod interit, ex eſſe mutatur in non eſſe, ammittens eſſe quod habebat antea, alioquin non interiret, quare hac ipſa re, quòd aliquid gignitur & interit, neceſſariò habet eſſe, & in ijs, quæ ſunt, numerari debet. Non enim corruptibilis ſubſtantia, ſi non eſt ſimiliter atque æterna, propterea non eſt, nam ſi ideo non eſt, quia interit, ergo, quando non interit, & quatenus non interit, eo ipſo tunc quòque fuerit.* Hæc Alexander.

Alexander reprēhēdit Platonem.

Simplicius defendit Platonem,

Cui Simplicius pro Platone reſpondens; ait, quemadmodum albũ id propriè dicitur, quod A
eſt purè, & ſincerè album, omni permixtione nigroris vacans, quod autem ita eſt album, vt
plus nigredinis admixtum habeat, quàm ipſum eſt, nemo ſapiens dixerit ſimpliciter album;
ſed tantummodo ſecundum quid, & potiùs appellauerit non album: ſicut etiam aqua vnum
habens gradum caloris, ſeptem autem frigoris, non appellatur calida: ſic etiam res corrupti
biles potius dici debent non eſſe, quàm eſſe, quandoquidẽ plus habent de non eſſe, quàm de
ipſo eſſe. Etenim ante generationẽ infinito tempore non ſunt, ſimiliter quoq; poſt interitũ;

An res corruptibiles dici debeāt entia, an nō entia.

dum autẽ videntur eſſe, perpetuò cõmutantur, tendentes ad non eſſe. Verùm diſſenſio qui
dem horum Philoſophorum, meo iudicio, non eſt in rebus ſed in verbis. Nam ſi de ipſo eſ-
ſe, loqui volumus abſolutè, nemo inficiari poteſt, res generabiles eſſe, alioquin nec genera-
ri, nec operari, nec ſentiri, nec moueri, nec interire poſſent. Sin autem loquimur de ipſo eſſe
non abſolutè, ſed facta comparatione rerum generabilium cum rebus æternis, quæ habent
eſſe æternum, & penitus immutabile, hac ratione κατὰ τὴν ἐξοχὴν hæ dicuntur eſſe, illæ au-
tem non eſſe: quocirca etiam D. Auguſtinus in 7. lib. confeſs. cap. 11. in eandem ſententiã B
hæc ſcribit. *Inſpexi cætera infra te, & vidi nec omnino eſſe, nec omnino non eſſe: eſſe quidem
quoniam abs te ſunt, non eſſe autem, quoniam id quod es non ſunt: id enim verè eſt, quod incom
mutabiliter manet.* Idem D. Auguſtinus lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 11. hoc vno maxime ar-

Præclara D. Auguſtini de Platone ſententia.

gumento perſuaſum ſibi eſſe ait, libros ſacræ ſcripturæ lectos eſſe à Platone, quòd is res ſen-
ſibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (præ-
ſertim verò ipſum Deum) verè ac propriè & ſolùm entia eſſe cenſeat: ſequutus in hoc ſacras
literas, in quibus nõ ſemel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas, eſſe quaſi non en-
tia; ſolùm autem Deum & Vnum & Bonum & Ens eſſe. Præcipuè autẽ putat Auguſtinus,
Platonem in eam de Deo doctrinam & ſententiam veniſſe, excitatum & quaſi admonitum
illis Dei verbis, quæ ſunt in Exodo cap. 3. Deus enim, quærenti ex eo Moyſi, quod eſſet no-
men eius, reſpondit, *Ego ſum qui ſum*, Sic dices filijs Iſrael. *Qui eſt miſit me.* Pro foribus
etiã tẽpli Delphici, palàm poſitum erat verbũ hoc Græcum ΕΙ. nam ingredientes templũ, à
Deo moniti illo oraculo. *Cognoſce te ipſum.* eum reſalutantes reſpondebant, ΕΙ, hoc eſt C
Tu es. Soli Deo, vt æterno & prorſus immutabili, ipſum Eſſe, conuenire fatentes. Ac Plu
tarchus quidem, verbum illud Græcum exponens in eo libello, quem ea de re ſcripſit, multa
eaq; præclara ad hanc eandem ſententiam confirmandam & illuſtrandam affert. Quem Plu
tarchi locum, magna cum eius laude, commemorat Euſebius lib. 11. de Præparatione Euan
gelica cap 7. Verùm de ſecunda non entis, ſignificatione ſit dictum ſatis. Veniamus ad ter-
tiam non entis acceptionem, quę omnium maximè id de quo nunc agitur, attingit.

Quomodo omnibus rebus, præter Deũ, uerius (ſecundũ Platonem) conueniat eſſe non Ens, quã eſſe Ens; & ipſũ nõn Ens eſſe cauſſam multitudinis, & diuerſitatis rerum.

Plato in Sophyſta diſputat id propriè ac ſimpliciter poſſe dici ens & eſſe, quod in ſe con-
tinet, omne eſſe omnesq; gradus, ac perfectiones entis, & cui nihil, quod ab ente contineã-
tur, vllo modo deſit. Nam cum ens non ſignificet unam aliquam naturam generalem &
diuerſam ab alijs naturis, ſed immediatè ſignificet quicquid quoquo modo eſt, non poteſt
quicquam propriè dici & abſolutè uocari ens ſeu id quod eſt, niſi complectatur omne eſſe.
quare hoc modo ens uel id quod eſt, ſoli Deo verè conuenit, vt pote in quo omnium re-
rum perfectiones longè præſtantiori modo quã ſunt in rebus ab æterno præexiſtunt. quamo D
brem meritò in ſacris literis de ſeipſe dicit. Ego *ſum*, *qui ſum*. Quælibet autem aliarum re
rum quoniam limitatam, determinatamq; naturam nacta eſt, ſicut propter eam partem en-
tis, quam eſt ſortita, poteſt dici ens, ita verè appellari poteſt non ens, propterea quòd nõ ha
beat complures alias partes entis, exempli cauſſa; Homo dicetur ens propter naturã ho-
minis, quæ eſt particula quædam entis, dicetur quoque non ens, quia non eſt ens, quod eſt
leo, equus, planta, cœlum, Angelus: & quia plus eſt id, quod non eſt, quàm id quod eſt, non
abſurdè potiùs dicetur non ens, quàm ens. Atque huiuſmodi non ens, cauſſa eſt omnis mul
titudinis & diuerſitatis, quæ cernitur in rebus. Nam quod in ſe comprehendit totum eſſe,
non poteſt eſſe niſi vnum; ſi autem eſt multitudo, neceſſe eſt vnum eſſe non ens quod eſt al-
terum: alioquin ſi quod eſt vnum, idem prorſus eſt alterum, non multa, ſed vnum erunt.
Quoniam igitur vnumquodque ita eſt, vt etiam aliquid non ſit, ex hoc quaſi fonte non en-
tis, manat rerum diuerſitas atque multitudo. Vnde in Sophyſta inducuntur hæc quinque,
idem, diuerſum, ſtatus, motus, inæquale, quæ ſunt diuerſa ab ente, & participant non ens.

Itaque

A Itaque cum Plato in Sophiſta (vt eò reuertamur vnde huc digreſſi ſumus) occurrens Par
menidi aſſirmanti, id quod eſt, vnum eſſe, concedit non Ens eſſe, non loquitur de non Ente,
primo modo ſumpto. ſed hoc tertio modo, id quod apertè ſignificat his verbis. *Ne quis de
nobis dicat, quòd id, quod eſt Entis contrarium, nempe id, quod nihil eſt, hoc eſſe audeamus dice-
re. Nos enim huiuſmodi non Ens, iampridem valere iubemus, quod autem nunc id quod eſt nõ
Ens* (nempe tertio modo acceptũ) *eſſe dicimus, uel perſuadeat aliquis, probans nos non rectè
dicere, vel quandiu non poteſt, dicendum quoque eſt illi, ſicut nos dicimus.* Et quia huiuſmodi
non ens permixtum, atque confuſum eſt cum ente, hinc putat Plato neceſſariò exiſtere mul-
titudinẽ & uarietatem rerũ. Neq; uero hoc tertiũ nõ entis ſignificatum diſplicet Ariſtoteli:
etenim proximè poſt ea uerba, quibus tectè Platonem reprehendit, ſubdit hæc 1. Phy. tex. 30.
*Manifeſtum quòd non uerum erit, quod ſi unum ſignificat id quod eſt, nihil erit quod non eſt, nihil
enim probibet non ſimpliciter eſſe, ſed nõ ens aliquid eſſe quod non eſt.* quibus uerbis ſignificat;
id quod eſt præter uerè ens, nempe ſubſtantiam, eſſe quidem non ens, uerum non ſimplici-
B ter, ſed non ens aliquid, hoc eſt non ens quod eſt ſubſtantia, poſſe tamen eſſe aliud ens,
quod ſit accidens. Perſpicuum autem eſt hunc modum loquendi planè ſimilem, & congruẽ-
tem eſſe ſententiæ Platonis, quam paulo ſupra docuimus, ut uel hac una ex re perſpicere li-
ceat, hos duos Philoſophos nonnunquam verbis diſſentire, cum rebus & ſententijs omnino
conſentiant. Atque hoc modo Ariſt. ſoluit rationes eorum, qui conabantur probare Ens eſ-
ſe vnum. Reſtat vt dicamus quid nos de horum philoſophorum opinione ſentiamus.

Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Meliſſi.

CAP. XVI.

SI TALIS eſt Parmenidis opinio, qualem Ariſt. depinxit, non dubium eſt;
quin ea penitus, & falſa, & abſurda ſit. Sed quia nemo eſſe poteſt vſque eo ſen-
C ſibus, & mente captus, vt contra omnem rationis, omniumq; ſenſuum euiden
tiam, negare audeat motum, & multitudinem eſſe in rebus, idcirco multis ſit
veriſimile, Parmenidem illis verbis non eſſe locutum de rebus Phyſicis, quas
luce clarius eſt, & moueri, & multas eſſe. Vt autem ita de illo ſentiant, his coniecturis addu
cuntur. Primùm Plato in Theæteto, & Sophyſta, vocat Parmenidem Magnum, ſapientem,
acrem, generoſum, patrem & Magiſtrum Socratis, vtentẽ pulcherrimis rationibus in diſpu- Laus Parmenidis ex Platone.
tando, & ait non modo ſententiam eius, ſed etiam orationem eſſe valde difficilem ad intelli
gendum, & profundo natatore indigere: At ſi Parmenides loquẽdo de rebus Phyſicis, pro-
nunciaſſet cunctas eſſe vnum Ens immobile, fuiſſet ea quidem opinio, non hominis ſapien-
tis, ſed vel ſtulti non intelligentis quid diceret, vel impudentiſſimi Sophyſtæ, huiuſmodi
paradoxis defendendis, inanem ſibi laudem, & gloriam aucupantis, non ſolum ad intelli-
gendum non difficilis, ſed etiam ad redarguendum facillima. Deinde Ariſt. primo Phy. ſe-
gregat eum a Phyſicis, & in 3. de Cœlo tex. 2. ait Parmenidem & Meliſsum affirmantes, om
D nia eſse vnum Ens immobile, non eſse putandum de rebus naturalibus id dicere, & in pri-
mo Metaphy loquens de Parmenide, ſignificat eum, cũ dixit omnia eſse vnum, aliud quid-
piam inſpexiſſe, quàm uulgo putatur, aut ipſius verba præſeferunt: & cum ibi fateatur Xeno
phanem dixiſse omnia eſse vnum, quia reſpiciens ad totum Cœlum, ipſum vnum eſse dixit
Deum; cur non Parmenides ſimile quidpiam putetur ſignificare voluiſse? cum & (auctore
ipſomet Ariſt.) auditor fuerit Xenophanis, & longe politior, atque ſubtilior, quàm Xeno-
phanes, & ſimili vtatur loquendi modo, & Ariſtoteles in lib. qui eſt de Xenophane, Zenone,
& Gorgia ſcribat Parmenidem feciſſe vniuerſum (quod appellat vnum Ens) ingenitum im-
mobile, & vndique perfectè globoſum. Poſtea in eo opere, in quo Parmenides hanc ſenten-
tiam ſuam verſibus expoſuit, quos verſus citat Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 31. & Beſſarion
contra Platonis calumniatorem lib. 2. cap. vltimo, de ſuo illo vno Ente verba faciens, perſpi-
cuè oſtendit ſe loqui de eo Ente, quod verè eſt, quibus verbis apud veteres ſignificabatur,
Ens tantummodo ſempiternum, immutabile, diuinum: ad extremum autem, conuertens ſe
ad res naturales, quę in generatione, & interitu verſantur, appellat eas fallaces, & non Entia,

 niſi

niſi ſecundum opinionem hominum, qui ea ſolùm exiſtere putant, quæ ſenſibus vſurpant, A
vocat fallaces, propter earum mutabilitatem & incõſtantiam, quæ in cauſſa eſt, vt ſæpe fal-
lant ſenſus & in errorem inducant. Quocirca Parmenides (vt auctor eſt Laertius) iudicium
veri, non in ſenſibus, ſed in ſola mente collocabat. his verſibus.

Nec tibi communis ſenſus perſuadeat vnquàm
Quicquam, vt fallaces oculi, aut ut indicet auris
Aut lingua : at ratio dirimat diſcrimina rerum.

Appellabat autem non entia, ob eam cauſſam, quam ſupra memorauimus, cum ageremus
de non ente Platonis. Huiuſmodi autem rerum ſenſibilium duo facit prima principia, vnũ
ignem, ſeu id quod eſt calidum, lucidum, rarum, leue; alterum terram, ſeu id quod eſt frigi-
dum, obſcurum, denſum, graue: id quod de illo etiam Ariſtoteles ſcribit 1. Metaph. & 1.
Phy. tex. 41. ex his manifeſtum eſt Parmenidem, neque motum, neque multitudinem è re-
bus naturalibus ſuſtuliſſe. Poſtremò in ſupradictis verſibus, ea pronunciat de illo uno ente,
& talia illi attributa aſſignat, qualia nullo modo cõuenire poſſunt in res phyſicas: quę attribu B
ta (vt quod dicimus clarius ſit) hic breuiter recenſebimus, *ingenitum & immortale, totum,*
unum, unigenum, irrequietum, habens eſſe ſuum totum ſimul, indiuiſibile, principij & finis ex-
pers, nullius indigum, in quo idem eſt intelligens & intellectio, ſimile globo perfecto, in quo om-
nes partes extremæ, æquè diſtant a medio. Quis non videt hæc tam aliena & remota eſse a re-
bus Phyſicis quàm quæ maximè? quid igitur dicet aliquis, ſignificat illud vnum ens Parme
nidis? certè id ex iis quæ in ſupradictis uerſibus poſita ſunt, diſpici & diiudicari debet. Ac
primùm conſtat deceptos eſſe, tam eos, qui putarunt Parmenidem illis verbis, materiam
primam indicare voluiſſe, quàm qui exiſtimarunt eum non ſeriò & affirmatè illam ſenten-
tiam pronuntiaſse, ſed dialecticè in vtranque partem diſſerendo, probabiliter locutum eſſe:
illos quidem quòd eorum, quæ illi enti attribuit, ne vnum quidem ad materiam primam be
nè accommodari poteſt: hos autem, quia licet apud Platonem logicè de vno Parmenides
diſputet cum Socrate, qui locus iſtis fortaſſe ſic opinandi occaſionem dedit tamen in iis
verſibus, quos ante memoraui, & in quibus hæc ſententia expreſſa eſt, adeo aſſeueranter lo- C
quitur Parmenides, vt contrarium, ne ſuſpicari quidem nos, aut etiam cogitare permittat.

Quid Parmenides per illud ſuũ (unũ ens) ſignificauerit, uarię opiniones.

Ergo qui veriſimiliorem Parmenideæ opinionis interpretationem afferunt, eorum alii cẽ-
ſent, vt Eudemus ait, id quod Simplicius refert 1. Phyſ. Parmenidem illis verbis cœlum, uel
vniuerſum ſignificaſſe; quippe cum appellet illud ens totũ, rotundum, cuius extrema ęqua-
liter diſtarent a medio, quæ non Deo, ſed Cœlo, vel vniuerſo competunt. Sed his vehemen-
ter aduerſatur Simplicius, nam cum illud, inquit, ſuum ens Parmenides vocet immobile,
indiuiduum, habens totum eſſe ſimul, in quo idem ſit intellectio & intelligens, qui poſſunt
hæc in cœlum conuenire, aut in aliud quidpiam, quàm Deum? is enim eſt omne ens quia
eſſe, & perfectiones omnium, in ſe continet, & quod eſt præter ipſum, eſt non ens, quatenus
eſt mortale, nec per ſe conſtare poteſt, & cum ex ſe non ſit, eius tantummodò participatio-
ne exiſtit, qui verè eſt: atque hic immobilis eſt, nam neque ammittere quicquam, nec acqui-
rere poteſt, quare non eſt, cur vel quo moueatur. Oportet autem huiuſmodi ens eſſe vnum,
nam ſi multa, & omnis multitudo pendet ab vno, illa multa penderent ab illo, quare non eſ- D
ſent primum, & ex ſe ens. Deinde ſi eſſent duo, vel eſſent omnino eadem, at ſic non eſſent
niſi vnum quidpiam, aut alterutrum ſuperuacaneum eſſet: vel eſſent diſſimilia, quare vnũ,
non eſſet id quod eſt alterum, ac proinde neutrum eſſet verè ens, ſed vtrunque eſſet nõ ens:
quæ res facilis eſt ad intelligendum, ſi memoria repetantur, quæ ſupra expoſuimus, cum de
nõ ente Platonis ageremus. Hæc pro interpretatione Simplicii, ad intelligendã, tuendamq;
Parmenidis ſententiam afferri poſſunt: quæ nobis ita probantur, vt eos tamen non condem-
nemus, qui verba Parmenidis referunt ad cœlum, vel ad vniuerſum: hæc enim non pugnãt
inter ſe; potuit enim Parmenides facere mundum, vel cœlum animatum, cuius animam
putaret eſſe Deum. quocirca vocans Deum, illud vnum ens, quædam tribuit Deo, quatenus
Deus eſt, videlicet quę Simplicius enumerat, vt eſſe intelligens, totum ſimul, indiuiduũ & ce
alia verò ei aſſignat ratione eius corporis, quod animat, mouet & regit; vt eſſe totum, & glo-
boſum. Atque hoc quidem certè, nemini accidet incredibile, qui perpendet illa, quæ ſunt
apud Ciceronem 1. de Natura Deorum: cuius ſunt hæc verba. *Parmenides*, inquit, *commen*

titium

A *titium quiddam coronæ ſimilitudine efficit, Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbē, qui cingit cœlum, quem appellat Deum.* Sed de Parmenidis defenſione hactenus. De Xenophanis ſententiæ intelligentia, nihil dubii eſt; ſiquidem ipſomet Ariſt. 1. lib. Metaph. auctore & interprete, illis ſuis verbis, ſignificare voluit cœlum, quod putabat eſſe Deum. Meliſſi opinionem, eodem ferè modo, quo Parmenidis, Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 6. interpretatur, niſi quod Parmenides ſpectans ambitum cœli finitum, & quòd eſse infinitum arguat veluti quandam materiæ imperfectionem, & quòd Deus eſt principium & finis omnium rerum, omnia vi efficientiæ, conſeruationis, & regiminis ſui finiens, determinans & intra ſuos quanque rem terminos ritè continens, & quod idem eſt finitum atque perfectum, quia finis eſt perfectio rei; idcirco dixit Parmenides illud vnum ens finitum eſſe: Meliſsus verò contemplans illud ſuum ens, hoc eſt Deum, non habere principium, & finem, vel durationis, vel efficientiæ, vel à quo eſse habeat & cuius gratia ſit, vel quod ab aliquo genere ortum & aliquibus differentiis inſignitum & circunſcriptum fuerit: & quia id vulgo appellari ſolet
B finitum, quod magnitudinis particeps ab alio finitur, atq; terminatur: ob has inquam cauſſas Meliſsus, non ſententia, ſed oratione tantum diſcrepans a Parmenide, maluit illud ſuum ens infinitum dicere, quàm finitum. Ergo, & ſententias horum Philoſophorum veras eſse, & rationes, ſi ad prædictam intelligentiam accommodentur, minimè peſſimas, peſpicuum eſt ex iis quæ dicta ſunt. Sed quæret aliquis, ſi ita res habet, cur Ariſt inſimular eos & falſa, & abſurda ſenſiſse? nam vel eum non vidiſse, quod Simplicius & alii viderunt, vel ſi vidit, ſe tamen contradicendi ſtudio videre diſſimulaſse, non caret aut ignorantiæ, aut improbitatis crimine. Reſpondet Simplicius, priſcos illos Philoſophos ſolitos eſse velare ſententias ſuas ænigmaticis & allegoricis obſcuritatibus: quocirca Plato & Ariſt. veriti ne qui rudiores hebètioresque ſunt ad eorum abſtruſa ſenſa intropicienda, quod primo quaſi aſpectu apparet ex ipſorum dictis arripientes, in errorem laberentur, ita illorũ opiniones tractarunt, vt eas vulgo improbare, ac reprehendere uideantur; quatenus ſupplent, quod ab illis prætermiſsum eſt, quod obſcurè dictum, declarant, quod de intelligibili & diuino ente diſputatum erat,
C a rebus phyſicis docent eſse alienum, ad extremum quatenus, quæ in ſpeciem videntur falſa & abſurda, refellunt, atque redarguunt. quanquàm non id negotii a nobis ſuſceptum eſt, vt tam in doctrina, quàm in moribus, ab omni errore & vitio Ariſt. vindicemus. Non enim inficiari poſsumus, eum in aliorum opiniones inquirendo, & in his ipſis diiudicandis, magis quàm æquum erat, durum & acerbum arbitrum, atque iudicem extitiſse. Verùm de his ſatis. Deinceps ad eos veniamus qui vnũ aliquod corpus faciunt principium rerũ omnium.

Cur Parmenides illud ſuum, unum ens, fecerit finitum, Meliſſus autem infinitum.

Cur Ariſtoteles priſcos philoſophos interdum benè ſed obſcurè philoſophantes reprehẽdat, nõ tam eorũ ſententias quàm uerba ſpectans?

Contra eos qui faciunt unum aliquod corpus principium rerum.

CAP. XVII.

EOs, qui vnum aliquod corpus ſtatuũt initium rerum naturalium, Ariſtoteles vniuersè quidem refellit 1. Phy. tex. 50. propterea quòd principia rerum de-
D bent eſse contraria, vt ipſe proximè ante monſtrauerat. in 3. lib de Cœlo a tex. 41 vſque ad 50. idem probat, eo quòd motus ſimplices ſint plures vno, alius enim motus ſimplex ſecundũ locũ fit à medio, alius ad medium, & alius circa medium: quare ſimiliter etiam principia eorum erũt plura vno. ad hæc 1. de generat. tex. 1. eo confirmat, quòd iſtiuſmodi Philoſophi funditùs tollunt generationem ſubſtãtialem: etenim illud vnum corpus, nullo modo mutari poterit ſecundum ſubſtantiam, videlicet ne pereat, vtpotè quo extincto, cum ſit principium rerum omnium, reliqua ſimul interire & nihil præterea gigni poſse neceſse ſit: quare tantùm mutabitur ſecundũ accidentia, cuncta igitur vnius erũt ſubſtantiæ ſecundum ſpeciem & formam, quod eſse abſurdum & ſenſus ipſi teſtificantur, & Ariſt. docet 1. Phy. 24 itaque ſolam alterationem reliquam faciunt in rebus naturalibus: imò ne hãc quidẽ, quippe cũ ſi alteratio verè phyſica fuerit, via certiſſima ſit ad generationẽ & interitum. Vide quę contra huiuſmodi Philoſophos ſcribit Ariſt. 1. Metaphyſicæ tex. 10. vſque ad xv. & Hyppocrates in lib. de Natura humana, & item Galenus in 1. lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, confutantur ab Ariſt.

Ariſt. 2.lib.de Generat. in principio,& ibidem a tex. 24.vſqne ad 36. eo nimirum argumento,quòd experientia doceat,omnia elementa citra vllum diſcrimen inter ſe viciſſim commutari,vt non debeat vnum conſtitui principium cæterorum . id quod rationi etiam conſentaneum eſt, nam cum quodlibet elementum,ſecundum qualitates ſit cuilibet quodammodo contrarium,neceſſe eſt inter ea mutuam pngnam intercedere,cui neceſſariò conſequens eſt, quæ ad generationem & interitum ducit, alteratio . ibidem etiam,& in 3.Phy. tex.41. refelluntur ij, qui corpus quoddam diuerſum, & prius elementis,volunt eſſe principium rerum naturalium; nam præterquàm quòd experientia demonſtrat omne corpus naturale, aut eſſe aliquod ex quatuor elementis,aut ex illis conflatum,id etiam rano confirmat,nam illud corpus,vel eſſet Mathematicum,vel Phyſicum;ſi Mathematicum, non re uera in natura conſtaret, ſed ſola animi informatione,& cogitatione cohæreret : ſin Phyſicū,ergo mobile,& ſenſibile,at perſpicuum eſt, nec motiuas,nec ſenſibiles qualitates in rebus eſſe alias, quàm quæ aſſignantur elementis, vel ex ipſis oriuntur : quicunq; etiam locus illi corpori tribuatur (nā extra locnm exiſtere , ne fingi quidem poteſt) eum ſibi naturaliter vendicat vnum aliquod B elementorum . Quamobrem eiuſmodi corpus neceſſariò eſſet, vel aliquod ex prædictis elementis,vel aliud quidpiam ex ipſis tamen concretum,atque coagmentatum . Denique eos, qui loco principij conſtituerunt vnum quoddam corpus infinitum,ne fortè aliquando deficiat generatio , Ariſtoteles redarguit in 3 . Phy. a 31. vſq; ad 55 . & primo de Cœlo à 33 . vſq; ad 76 . Nam cum infinitum impleat,& occupet omnia, & nullis terminis definitum ſit,neq; mouere,neq; moueri,neque agere,neque pati,neque vllam figuram habere,neque aliud corpus in rerum natura poſſet admittere; cauſſam verò cur nō deficiat generatio, tametſi nullū corpus ſubſit infinitum , ipſe primo de Generatione 14.& 3 . Phy.73 .refert in materiam primam , quæ cū ſit æterna , & corruptio vnius ſemper euadat in generationem alterius , & viciſſim generatio in corruptionem, poteſt infinitas formas ſucceſſiuè accipere,& abijcere . In ſecundo autem libro de Generat. 56. id etiam refert in ſempitetnum motum ſolis , qui acceſſu & diſceſſu ſuo , generationis , & interitus viciſſitudinem ſempiternam reddit : ibidem quoque tex.59.& 2. de Anima 34.& 35.ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appe C titu contendunt aſſimilari Deo , quo fit , vt æternitatem eius , quoad poſsunt , æmulari ſtudeant ; id autem perpetua indiuiduorum propagatione aſsequuntur .

Rationes autem quibus ſuam quiſque eorum,qui vnum faciunt principium,opinionem confirmant, paruo negotio ſoluuntur : etenim non continent proprietates , & conditiones primi principij ſimpliciter,qualem nos facimus Materiam primā,ſed tantùm principij corporei, cuiuſmodi ſunt elementa . Itaque quamuis huiuſmodi proprietates latiſſimè pateāt, tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur,& intereunt . Deinde licet non nullæ proprietates primi principij poſſint, aut elementis,aut alijs corporibus conuenire, tamen omnes nullo modo poſſunt, nam eſſe primum ſubiectum , ex quo primo omnium cætera efficiantur , & in quod extremum diſſoluantur , eſſe penitus immutabile,& nullam ſibi formam atque qualitatem naturaliter vendicans, omniū autem appetens & capax,quemadmodum veriſſimè conueniunt in materiam primam , ita longiſſimè abſunt ab omni corpore,qualecunq; id fuerit . Porrò Simplicius 1 . Phyſ.ſuper tex.6. magnoperè laborat in defen- D dendis horum Philoſophorū opinionibus,ſed quàm ſit eius leuis & infirma defenſio,quàm inanis conatus,& labor ſine ratione ſuſceptus, quia per ſe quiuis facile poteſt cernere atque iudicare, hic ſilentio prætereundum eſſe duximus . Sequitur vt cum his qui multa & finita ponunt principia,diſputemus .

Contra eos,qui multa, ſed finita, faciunt Principia .

C A P. XVIII.

ILLIS , qui duo tantùm ponunt principia,Ariſt.1.Phy.a tex.51. vſque ad 53 .aduerſatur, oſtendens duo principia non ſufficere ad generationem : etenim cū nō quiduis ex quouis gigni queat, vt diſertè probatur in primo Phy.ſed ex oppoſito , ita vt omnis mutatio à contrario procedat ad contrarium , non poteſt

A autem vnum contrarium commutari in alterum, vt ab eo recipiatur, atque ſuſtenteatur, neque enim album, quà album eſt, euadit in nigrum, ſed res, quæ erat candore affecta, cumq; deponens accipit nigredinem: hinc fit, vt præter duo contraria, neceſſariò opus ſit tertio principio, tanquam illorum duorum ſubiecto, plura vero tribus principia ſuperuacanea eſſe demonſtratur primo Phy. 56. Iam verò Empedoclis ſententiam, qui peruulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Ariſt. multis locis multiſque modis coarguit: id quod videre licet apud eum primo de Generatione tex. 2. & 3. in 2. de Generat. a tex. 37. vſque ad 46. in primo Metaphy. tex. 15. Reprehendit autem eum, primùm, quia negat omnia elementa poſſe inuicem tranſmutari, contra experientiam quæ mutuam illorum generationem, & interitum quotidie clara voce teſtificatur, & contra rationem, quæ vbi videt ineſse qualitatum contrarietatem, ibi docet neceſsariò exiſtere pugnam & alterationem. Deinde, vel differentiæ elementorum, cuiuſmodi ſecundum Empedoclem ſunt primæ qualitates, & quædam ex ſecundis, mutabiles ſunt & ſeparabiles ab elementis, vel non; ſi non, ergo nec alteratio vlla erit, nec generatio: nam nec alteratio eſse poteſt niſi in illiuſmodi qualitatibus, nec ſine alteratione poteſt eſse generatio. Sin autem ſunt mutabiles, neceſse eſt, illis mutatis & ammiſſis continuò mutari & interire elementa, ac ob eam cauſam non eſse prima ſimpliciter principia. Tum quia vult omnia naſci ex mixtione elementorum, quod de affectionibus, habitibus, & actionibus animæ rationalis, cum ſupra extraque materiam ſint, dici non poteſt. Poſtea, quia formam & naturam mixtorum nihil aliud eſse putat quàm ſolam ipſam mixtionem, & eorum quæ miſcentur, quaſi fœdus quoddam atque conuentionem, ignorans aut omnino tollens formam ſubſtantialem, quæ in mixtis, eſt quidpiam te diuerſum, tum ab elementis tum etiam ab ipſa eorũ mixtione. Præterea, quia exiſtimat generationẽ rerum naturalium caſu & fortuitò contingere, omnia ex neceſſitate materiæ prouenire: naturam non agere propter aliquem finem: nullum eſse in rebus ordinem per ſe fixum, ratum, atque conſtitutum. Ad hæc, quia non ſatis bene diſtribuit munera amicitiæ & contentionis, affirmans illius eſse congregare, huius autem diſgregare; nã niſi velir ipſe ſibi repugnare, multarum rerum coniunctionem liti, diremptionem autem amicitiæ cogitur aſſignare. Ad extremum, ne pueriliter omnia cõſectemur, ex illius ſcriptis non eſt perſpectum & exploratum, an velit Sphærum eſse principium elementorum, cum ait ex Sphæro, lite dominante, euocari, & ſegregari elementa ad conficiendum, & ornandum mundum, an potiùs opinetur, elementa eſse principia Sphæri, cum inquit Sphærum effici ex elementis dominatu & conciliatu amicitiæ, vnà coeuntibus elementis & confuſis omnibus. Hæc Ariſt. contra Empedoclem, quem tamen in primo Metaphy. præfert Anaxagoræ dicens, illum quidem ætate fuiſse inferiorem, operibus autem ſuperiorem. In primo autẽ Phyſ. 41. & 50. & item in 3. de Cælo 37. ait meliùs ſenſiſse Empedoclem faciendo principia rerum finita quàm Anaxagoram inducendo infinita; propterea quòd natura horret infinitum, amat ordinem, ſatagit, quàm pauciſſimis rebus poteſt, opera ſua moliri: & ſicut nõ denegat neceſſaria, ita nihil permittit ſuperfluum, quamobrem, quæ paucioribus inſtrumentis poteſt efficere, ad ea perficienda, plura non adhibet. Quæcunque autem Anaxagoras ex infinitis illis ſuis principijs conficit, eadem nec ſanè minùs aptè ac probabiliter, ex finitis principijs facit Empedocles. Lucretius, quanquam appellat Empedoclem ſapientem, & planè diuinũ, eiuſq; dogmata & inuenta ſanctiora & certiora eſse ait, quàm Apollinis reſpõſa.

Refutatio Empedocleæ opinionis.

B

C

D

Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroq; profatur

Eum tamen, tum in alijs, tum in eo maximè reprehendit, quòd cum initia rerum debeãt eſse immutabilia & ſempiterna, ipſe conſtituat quædam corpora natiua & mortalia, vt neceſse ſit, ne ſumma rerum aliquando tandem in nihilum abeat, alterutrum conſiteri: aut huiuſmodi corpora in nihilum redigi, & rurſus, ex nihilo refici ac reparari, quod eſt rationi, & ſententiæ omnium Philoſophorum ſummè contrariũ; aut quippiam ſubeſse elementis longè prius, atq; ſimplicius ex quo creentur, & in quod diſsoluantur, quod ſi Empedocles concedit, neceſsariò etiam concedere habet, non quatuor elementa, ſed illud vnum eſse primũ initium omnium rerum. Non me latet quid Simplicius primo Phy. quid item Syrianus in ijs commentarijs, quos in nonnullos Metaphyſicæ Ariſt. libros edidit, pro Empedocle reſpondeant: ſed aliud eſt germanas ſcriptorũ ſententias verè ac propriè interpretari, & aliud

alle-

allegoricis,& myſticis explanationibus aliorſum eas detorquere. Sed nunc id non agimus, ſi A
enim Simplicium hac in re velim imitari, confirmare auſim, nihil vnquam ab vllo morta-
lium tam peruerſè, abſurdè, ac ſtultè ſcriptum, aut dictum eſse, quin id poſſit metaphyſicis
quibuſdam, vel potius fictitijs interpretationibus, ad veritatem, vel ad aliquam certe proba-
bilitatis ſpeciem reuocari: quare has Simplicij,& aliorum commentationes, quæ maiorem
admirationem adferunt quàm fidem faciunt, magisq; ſubtiles & acutæ ſunt, quàm veriſi-
miles, in præſentia omittamus; nobis enim ad grauiora feſtinantibus, & vitio,& detrimẽto
eſset, in his nugis atque figmentis commorari.

Refellitur opinio Pythagoræorũ de Numeris.

Deinceps breuiter expendamus Pythagoricam opinionem de numeris; de quibus multa
hic, nec ineleganter, nec ineruditè dici poſſent, ſed ea nunc prætermittenda ſunt, ne de re
curioſa magis, quàm ad bene philoſophandum vtili,& quæ iam pridem è Philoſophia ſit ex-
ploſa; latius diſſerere, ſuperuacaneum, & inſtituto noſtro alienũ eſſe videatur. Ac nos qui-
dem, vt magnopere laudamus Eccleſiaſticos Doctores, qui explanando ſacras literas, in qui B
bus, ne vnus apex, aut Iota vnum, ſine ſingulari conſilio, & inſtinctu Dei poſitum eſſe credi-
tur, arcanas,& myſticotatas numerorum ſignificationes, non minus piè quàm acutè perſe-
quuntur: ſic eos minimè probamus, qui idem facere ſtudent in tractandis humanis diſci-
plinis,& pro veris ac proprijs rerum naturalium rationibus, atque cauſſis, neſcio quæ nume
rorum, & magnitudinum myſteria nobis obtrudunt: non animaduertentes (id quod rectè
monuit Ariſt.) in ſcientijs non eſſe tranſeundum de genere in aliud genus, niſi ſcientias per-
miſceri,& confundi velimus; Scire eſſe cognoſcere rem, non per quæcunque principia, ſed
per cauſſam, propter quam res eſt,& non contingit aliter ſe habere: Demonſtrationem con-
ſtare ex proprijs, nam quæ communia,& aliena ſunt, licet vera, & neceſſaria ſint, non eſſe ta-
men demonſtratiua, & ſcientifica, quin etiam Demonſtrationem ex cauſſis remotis imperfe
ctam eſſe; Oportere ſempiternorum ſempiterna, ſenſibilium ſenſibilia, corruptibilium au-
tem corruptibilia eſſe principia, atque omnino eiuſdem generis cum ijs, quæ efficiuntur.
Neque verò ſum neſcius, quæ res à Deo & natura conditæ ſunt, eas res certis quibuſdã nu- C
merorum & proportionum rationibus impreſſas, inſignitas, & modificatas eſſe: ſed aliud
eſt dicere numeros, tanquàm modum & rationem quandam, ad modificationem, & deter-
minationem rerum concurrere, & aliud, affirmare eos principes cauſſas eſſe omnium rerũ.
nam qui ternarium, ſeptenarium, denarium,& alios ſimiles numeros, magnis in Cœlũ lau-
dibus efferunt, propterea quòd eos in quibuſdam rebus optimis,& præſtantiſſimis ineſſe cõ
periunt, ridiculè profectò faciunt, ne dicam abſurdè, cum eoſdem plerunq; cernere liceat
in rebus peſſimis, atque corruptiſſimis. vide Ariſtotelem libro 14. Metaphyſicæ cap. vltimo.
Etenim Ternarius (idemq; ſimiliter contingit in alijs numeris) qua ratione ternarius eſt abiũ
ctus a rebus, nihil prorſus ad earum perfectionem aut vitium conferre poteſt: quà verò in
ipſis rebus à natura ſignatus,& quaſi inſculptus eſt, poteſt quidem aliquo modo conferre, ve
rùm ſecundum quid & per accidens. Cæterum hanc Pyhagoreorum opinionem de nume
ris, refellit Ariſt. 1. Metaphy. tex. 19. fuſiùs autem, atque ſubtiliùs in 13. & 14. lib. Metaphy,
quos libros, Syrianus luculenter interpretans, ſuſcipit patrocinium Pythagoræorũ, eorumq; D
ſententias egregiè tutatur. ſed quæ in vtranq; partem hac de re diſputari poſſent, conſultò
vt diximus, omittuntur. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit, numeros, qui non ſunt ſubſtantia,
& per ſe motu materiaq; vacant, abſurdè conſtitui principia naturalium ſubſtantiarum, mo-
tuum item,& affectionum ſenſibilium. At dicet quiſpiam, Pythagoræos non loqui de nume-
ris Mathematicis, ſed de ijs, qui ſunt, vel in anima mundi, vel in mente Dei, eorumq; dicta
συμβολικῶς eſse interpretãda: Eſto, veruntamen numeri, quales quales ponãtur,& cogitatio-
ne informentur, non poſſunt eſſe principes cauſsæ eorũ, quę à natura procreãtur, vt ante di-
ctũ eſt: deinde in exponendis cauſſis rerũ naturaliũ, non generales & remotas tantùm, ſed
etiam propinquas, particulares,& maximè proprias commemorare oportet. numeri autem
diuini,& opifices rerum, qui ſunt in mente diuina, ad rationẽ primæ & vniuerſaliſſimæ cauſ-
ſæ pertinent. porrò turpiſſimum eſt, in philoſophando ita loqui, vt oratio in errorem po-
tiùs inducat, quàm patefaciat veritatem. Sed qui hac ætate ſunt (inquit Ariſt. 1. Metaphyſi-
cę tex. 44. de Pythagoricis,& Platonicis loquẽs) ijs mathemata facta ſunt Philoſophia, quam
uis dicant, aliorum gratia ea oportere tractare, id autem accidit ipſis propter nimiam exerci

tatio-

A cationem in illiuſmodi rebus, nimiumque earum ſtudium & amorem, de quibus idẽ quo-
que alio loco, nimirum libro 3. de Cœlo tex. 61. ita ſcribit: *Hi uero propter horum amorem,
idem facere uidentur, quod ij qui poſitiones in ſermonibus ſeruant: omne enim ſuſtinent, quod ac-
cidit tanquàm uera habentes principia, perinde quaſi nulla iudicare oporteat ex ijs quæ eueniunt,
& maximè ex fine: finis autem effectiuæ quidem ſcientię eſt opus ipſum, Naturalis uero id quod
ſemper propriè in ſecundum ſenſum apparet.* Hæc Ariſt. An verò res Mathematicæ ſint prio-
res naturalibus & vtrum ſola cogitatione animi à rebus phyſicis abſtrahi queant, an potius
per ſe conſtent extra materiam & ſupra naturam, in eam partem huius operis explicandum
differatur, in qua ſeparatim diſſerendum eſt de quantitate: quare de ſententia Pythagoræorũ
hactenus. Cum iis qui infinita faciunt principia, extremo loco decertandum eſt.

Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

B

CAP. XIX.

ANAXAGORAM multis modis & ſanè vehemẽter exagitat Ariſt. Primò quia
facit principia infinita, eaque nõ ſolũ diuerſa numero, ſed etiam ſpecie: etenim
talis infinitas principiorum repugnat tum naturæ, tum ſcientiæ: naturæ qui-
dem, dupliciter, nam motus naturales ſimplices finiti ſunt, ergo prima princi-
pia naturalia, a quibus manant, erunt quoque finita; & vt dicitur 1. de generat. animal. cap.
1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem: Scientiæ autem, quo-
niam id quod eſt infinitum, eſt ignotum, nec poteſt certis vllius ſcientiæ finibus contineri &
comprehendi. Porrò ignoratis principiis rerum naturalium, funditus tollitur earum rerũ
ſcientia, quippe quæ ex illis proficiſcitur, atque omnino pendet. Poſtea, quia partium ſimi-
larium paruitatem indefinitam eſſe vult, ita vt eiuſmodi paruitatis nullum putet eſſe fixum
modum, atque terminum: quæ res duas ob cauſſas falſa & abſurda eſſe cognoſcitur. Pri-
C mùm, quia ſicut omnium rerum eſſentia, eſſe, perfectio, potentia, operatio, & inſtrumenta
naturalia, vt qualitates, ſunt naturaliter definita, ſic etiam paruitas & magnitudo quantitatis
certis quibuſdam terminis definita eſſe debet: & ſicut ars, quæ naturam imitatur, neceſſa-
riò requirit certum quendam modum magnitudinis, tam in inſtrumentis, quibus vtitur,
quàm in operibus, quæ perficit, citra quem, & vltra quem modum, non poteſt vis artis con-
ſiſtere, neque enim quantacunque naui poſſet nauigari, nec quantocunque malleo vel ſer-
ra ars fabrilis uti poteſt, qua de re in decimo huius operis libro copioſè diſſeretur: ſimili-
ter etiam contingit in natura: tum quia cum totum cõſtetur & coaleſcat ex partibus, eiuſque
paruitas & magnitudo illarum paruitatem & magnitudinem planè cõſequatur, ſi partes ani
malium & plantarum poſſunt eſſe in quantauis paruitate & magnitudine, hinc neceſſa-
riò efficitur, ipſas quoque animantes & plantas, quantalibet paruitate & magnitudine
præditas eſſe poſſe, ergo poſſet exiſtere homo procerior Cypreſſo, & minor formica, quod
qui concedit, non video, cur non iidem concedat, poſſe ex formica hominem & ex homine
D formicam exiſtere. Deinde, quòd affirmet in quolibet eſſe quodlibet, ex quo fit, vt in ea re
quæ habet magnitudinem finitam, neceſſarium ſit ineſſe infinities infinitas particulas ſimi-
lares, quo quid abſurdius, aut magis ſecum pugnãs? nam ſi totum eſt finitũ, qui poteſt actu
continere diuerſas partes infinitas? & ſi partes ſunt infinitæ, fieri non poteſt, ut non ex ipſis
infinitum quippiam exiſtat: præterquàm quod, ſi vnum infinitum non poteſt eſſe in natu-
ra, multa, atque adeo innumera infinita, nec natura recipere, nec ratio poteſt capere.
Præterea, quòd exiſtimet omnes res eſſe inuicem mixtas præter intellectum, nam quæ miſcẽ
tur eiuſmodi ſunt, vt rurſus & ſeparari, & ſeparata per ſe cohærere queant, quod planè ab-
horret a natura accidentium, ſiquidem accidens ſic hæret in ſubiecto, vt ab eo nulla vi ſeiun
gi, aut ſeiunctum permanere poſſit: quare, accidentia, ſi verè ac propriè loqui volumus, non
poſſunt dici mixta cum aliis rebus: non igitur omnia cum omnibus mixta ſunt. Ad hæc
quoniam opinatur generationem rerum tantummodò fieri per compoſitionem ex parti-
bus ſimilaribus, cum ſit alter modus generationis ex rebus diſſimilibus per alterationẽ, lon-
gè potior & naturæ familiarior, vt lutum ex aqua & terra, homo autem ex ſemine fit, & ex

corpore & animo conſtar,corpus autem humanum ex tam multis tamque variis & multifor A
mibus partibus, coagmentatum eſt. Vide hæc apud Ariſt. 1. Phy. a 35. vſque ad 41. & 1.
Metaph. a tex. 16. ad 19. lege item Lucretium,qui 1. lib. argumentis ex ipſa ductis experien
tia lepidè confutat hanc ſententiam. Ratio Anaxagoræ ſoluitur ab Ariſt. ſub finem primi li
bri phyſici, vbi docet generationem effici, partim ex ente, partim ex non ente; ex ente pote-
ſtate,ex non ente actu: ſiquidẽ materia prima ex qua, & in qua fit generatio, huiuſmodi eſt,vt
poteſtate cohibeat omnes formas,quę deinde vi & efficiẽtia ipſius agentis,quaſi extenduntur
& in actũ erũpunt:itaq; quod generat,ante generationẽ,erat,& nõ erat in,potẽtia;erat in ſinu
& vt ita loquar,in vtero materiæ,nõ erat actu,ſed hoc eſſe acquirit ſibi per generationẽ. Sim-
plicius autẽ in 1.& 3.lib.Phy.ſnp.tex.6.& 28.& in 3.de Cœlo defendit Anaxagorã,eius ſenten
tiã allegoricè interpretando,ſed aliud eſt germanã eius ſententiã fideliter exponere,& aliud,
conari eam allegoricis commentis ad veriſimilem aliquem ſenſum deflectere & traducere.

Refutatur Democriti et Epicuri opinio.

Democritum autem,tametſi Ariſt. in lib. 1. de Generat. præter cæteros Philoſophos com
mendat,affirmans eum magis phyſicè locutum eſſe de rebus naturalibus, quàm alios, eaq; B
induxiſſe principia,ex quibus videtur rationes & cauſſas afferre poſſe eorum omnium quæ
cernuntur in natura: attamen in 3.de Cœlo a 37. vſque ad 40. & a 65. vſque ad finem libri,
& item aliis locis, vehementer eum reprehendit, atque oppugnat: primum, quia vacuum,
quod non eſt ens,facit principium entium, & putat motus naturales indigere vacuo,cum ta
men,ſi vacuũ eſſet,nullus in eo motus fieri poſſet, vt fusè declaratur in 4.Phyſico.tex. 70. &
à nobis infra diſputabitur libro vndecimo huius operis. Tum quia, ſtatuit corpora indiui-
dua,repugnans & mathematicis diſciplinis & naturæ continui,quod ſuaptè natura, infinitè
ſecari poteſt,quæ res certiſſimis,atque euidentiſſimis demonſtrationibus oſtenditur 6. Phy-
ſicorum:quanquàm de impartibilitate atomorum non videtur inter Democritum & Epicu
rum conuenire:quam diſcrepantiam Simplicius in explanatione 6.lib.Phyſici,ſtatim in prin
cipio his verbis commemorat. *Leucippus*, inquit *& Democritus,non ſolùm exiſtimant im-
partibilitatem eſſe cauſſam primis corporibus,cur non diuidantur,ſed etiam paruitatem & quod
careant partibus: Epicurus autem poſtea exiſtimat ea quidem non carere partibus, ſed ipſa di-* C
*cit eſſe inſecabilia,propter impatibilitatem: & ſæpe quidem Democriti opinionem cõfutauit Ari-
ſtoteles, ac fortaſſe propter illas confutationes quæ contendunt aduerſus id, quòd atomi careant
partibus, Epicurus, qui fuit poſterior,atomos quidem ſeruat impatibiles,quòd autem partibus ca
reant,ab eis abſtulit,ut quæ ab Ariſt. propterea refellerentur.* Hactenus Simplicius: quod au-
tem is de Epicuro refert,non obſcurè ſignificat & docet Lucretius in 1. libro. Præterea quo
motu atomi mouentur? deorſum inquit.non igitur poterunt eſſe principia eorum,quæ fe-
runtur ſurſum:nam dicere nullum corpus ſua vi tendere ad loca ſuprema,eſt nimis manife-
ſtè contradicere his, quæ apertè apparent & ſenſibus uſurpantur. Poſtea, vnde atomis mo-
tus ineſt,cum ſint omnium qualitatum expertes? ſi autem mouentur,ſimili motu omnes fer-
ri,aut ſurſum,aut deorſum,neceſſe eſt, quippe cum ſint eiuſdem naturæ participes: quomo-
do igitur poterunt inuicem concurrere,& tam variis modis inter ſe complicari & connecti?
Nam quod Epicurus ait,quaſdam atomos in motu ſuo paululum declinare, & quaſi de re-
cta via ad dexteram leuamue deflectere, ſcitè ac lepidè ridetur a Cicerone primo libro de D
Natura Deorum tanquàm merum Epicuri figmentum, neque enim cum omnium atomo-
rum, ſimplex, ſimilis & vnius modi ſit natura, ex ea poteſt tam inſignis variatio proficiſci;
quare oportet vel omnes atomos ſimiliter declinare a recto curſu, vel nullam. Ad hęc ſi ato
mi ſunt indiuiduæ,nec habebunt vllam figuram, nec moueri poterunt: ſiquidem ratio figu-
ræ & motus localis,in eo quod eſt indiuiſibile in eſſe nequit, vt probatur in ſexto libro Phyſi-
corum ab Ariſtotele: ſi etiam vacant omni genere qualitatum,& nullam actionem, vel alte-
rationem accipiunt,nullo modo poterunt ex ipſis effici tam multæ & variæ formæ eſſentia-
les ſtirpium & animantium & aliarum rerum: ſeu ex lapidibus & lignis vario ſitu, aut ordi-
ne & figura diſpoſitis, non exiſtit aliqua natura, vel ſpecies, re differens ab ipſis. Hoc argu-
mentum luculenter tractat Galenus in 1. lib. de Elementis. Poſtremò ſi eſt fortuita concur-
ſio atomorum,generatio rerum naturalium non deberet eſſe certa, vti eſt; vbi enim caſus &
fortuna dominantur, ibi nihil eſſe poteſt certum, definitum, conſtans, ordinatum, demq;
nihil tale, quale cernimus eſſe in rebus naturalibus. Quocirca Ariſtoteles ſub finem ſecun-
di

A di libri phyſicorum diſertè docet, Naturam non fortuitò, ſed certa uia & ratione procedere
& alicuius gratia operari. Iam verò ſi (vt aiunt) inter quaſcunque atomos interiacet vacuũ,
nullum corpus naturale eſset continuum, aut contiguum, neque cohærerent inuicem ato-
mi: qua igitur ratione fit earum complexio & copulatio? aut quomodo manẽt ſimul quam-
diu res durat, aut quid eſt, quod atomos continẽt in officio, vt talem tamdiu poſituram &
ordinẽ cõſeruent? neq; enim id referri poteſt ad vacuũ, cũ ſit nõ ens. Argumẽta verò Demo-
criti & Epicuri de neceſſitate quidẽ vacui, diſſoluuntur ab Ariſt. in 4. Phy. de indiuiſione autẽ
corporũ in 1. lib. de Generatione. Atque in ſingulis veterũ opinionibus quid reprehẽſione
dignum ſit, adhuc expoſuimus. Reliquũ eſt vt quid in omnibus illis deſideretur, doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum philoſophorum quibus tamen ignoſcere quin etiam gratias agere oportet.

CAP. XX.

B PRÆTER ea, quę in veteribus Philoſophis adhuc propriè & ſigillatim reprẽhẽdi-
mus, ſunt alia quędã ipſorũ errata, quæ nunc breuiter perſtringemus. Primùm,
nemo (Platonẽ excipio) agnouit materiã primã, cuius ignoratio fecit, vt antiqui
neſcientes occurrere quibuſdã dubitationibus, de medio auferrẽt generationẽ,
vt ſignificat Ariſt. 1. Phy. tex. 78. quãuis Auerroes lib. 12. Metaphyſicę Com. 8. ſcribat Demo-
critũ fuiſſe de propinquioribus in aſpiciendo primã materiã, quod intelligendũ eſt, cõpara-
tione eorũ Philoſophorũ, qui fuerunt ante Democritũ & Platonem. Etenim Plato in Timęo,
copioſè & apertè de ipſa loquitur, & ſecundũ Ariſtotelẽ, maximè omniũ naturam eius vidit,
atq; cognouit, vt ipſemet Auerr. teſtatur 1. Phy. cõm. 79. Tùm ignorarũt priuationẽ eſſe prin-
cipium generationis & neceſſarium & diuerſum a materia, vt quamuis non ſit ens, nec ma-
neat adueniente forma, magnam tamen vim habeat, magnamque opem afferat ad inchoan
dam & promouendam generationem. Deinde, pauci attigerunt cauſsam efficientem, ſine
C qua tamen materia non magis ſufficit ad procreandas res naturales, quàm lignum ad effi-
ciendum lectum, vel alind quoduis opus artis, citra operam artificis. Anaxagoras quidem
vim & principatum cauſsæ efficientis defert intellectui, attamen poſtea (quod exprobrat illi
Socrates in Phædone & Ariſt. 1. Metaphyſicæ) in declaranda generatione cuiuſque rei natu
ralis, opera illius non vtitur, ſed omnem vim agendi totamque efficientiam refert ad quali-
tates materiæ, rarum & denſum, calidum & frigidum. Vide Ariſt. 2. Phy. 75. & 2. libro de
Gener. 52. Empedocles etiam inducit duas cauſsas efficientes, litem & amicitiam, ſed eis
tantummodò aſſignat vim cõgregandi & ſegregandi, cęterorum autem motuum, & actionũ,
atque effectuum naturalium, quæ nam ſit poteſtas & vis efficiens, nuſquàm oſtendit. Præte-
rea formam & quod quid erat eſse rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonſtrandas
perneceſsaria eſt, primum omnium ſubodoratum eſse Democritum, non quod exiſtimaret
illam eſse principium, ſed quod ipſa re & veritate in id traheretur, auctor eſt Ariſt. 1. lib. de
partib. animal. cap. 1. Poſtea Socrates in huius perueſtigationem ſtudioſè & diligenter in-
D cubuit, ſed is vim & rationem formæ negat poſitam eſse in ſubſtantiis naturalibus, quæ per-
cipiuntur ſenſibus, totamque attribuit ſubſtantiis quibuſdã ſeparatis, quas ipſe vocat Ideas.
Auerroes autem libro 2. Phy. com. 9. ait veteres putaſſe ſolam materiam, quæ eſt ſubiecta
omnibus rebus, eſſe ſubſtantiam earum, neque diſtinxiſſe formam accidentalem a formis
ſubſtantialibus; Ariſtoteles etiam 2. Phy. 22. & 1. Metaphyſicæ & in 2. Phy. 75. de antiquis
loquens qui videntur omnia referre in materiam, ſic ait; *Etenim etiam ſi aliã cauſſam quàm
materiam dicunt, tamen ſolùm tangentes eam, ualere ſinunt.* Poſtremò finem & bonum, cuius
gratia natura facit omnia ſua opera, & cuius ratio ſicut in rebus artificioſis ſic in naturali-
bus magnam vim habet, vel nemo vidit, vel quaſi per nebulam vidit, vel nemo expoſuit, aut
numerauit in principiis, vel certè nemo niſi valde fabuloſè & ænigmaticè huiuſmodi cauſ-
ſam tradidit: vt veteres illi Theologi & Poetæ, qui amorem, tanquàm Deum quendam &
vnam de primis cauſſis inducunt. Veteres igitur, pauca verè, multa falsè, plurima ſuperua-
caneè, omnia inordinatè & obſcurè, nihil propemodùm demonſtratiuè & ſcientificè tradide
runt. itaque pulchrè ſcribit Ariſtoteles in fine primi Metaphyſicæ, Philoſophiam apud illos
veteres fuiſſe tanquàm infantem, & tunc primùm quaſi balbutiendo loqui cœpiſſe.

A Cæterum idem Ariſt. in 2. Metaphyſicæ tex. 2. anctor eſt, antiquis Philoſophis, non modò ſi quid errarunt, eſſe cõdonandum, propterea quòd primi omnium ingreſſi ſunt ad philoſophandum, ſine ijs præſidiis & adiumentis, quibus poſteri minimè caruerunt, ſed etiam agendas eſſe gratias, qui nos ad benè philoſophandum, & vehementer excitarunt & vtiliter exercuerunt. Verùm præſtat Ariſtotelis verba ſingularis in veteres Philoſophos obſeruantię & pietatis plena, hic adſcribere. *Sed non ſolum* (inquit) *illis agendæ ſunt gratiæ, quorum opinionibus quis aquieſcet, ſed illis etiam qui ſuperficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiã iſti, habitum nanque noſtrum exercuerunt: ſi enim Timotheus non fuiſſet, multum melodiæ nequaquàm habuiſſemus, ſi tamen* Phrynis *non extitiſſet, ne Timotheus quidem fuiſſet: ſimili modo & de illis eſt qui de ueritate aſſeruerunt, a quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam uerò, ut hi fierent, cauſſa fuerunt.* De veterum igitur opinionibus, quæ pertinent ad principia rerum naturalium (vt aliquis tandem huic libro terminus & finis imponatur) ita ſit a nobis non (vt opinor) indiligenter, nec ineptè diſputatum. De Platonis autem opinione mirum nemini videri debet, nihil a nobis hoc in libro dictum eſſe: nam cum de B principiis rerum plurimæ atque grauiſſimæ quæſtiones & cõtrouerſiæ ſint inter Platonẽ & Ariſtotelẽ nequaquàm ſatis adhuc explicatæ, aliis quidem hos duos philoſophos nõ rebus, ſed verbis tantùm diſſidere affirmantibus, aliis autem contendentibus eos inter ſe omnino diſcrepare, non debuit tanta quæſtionum moles in hunc libellum intrudi, & opinio Platonis ſimul cum aliorum philoſophorum ſententiis inuolui, & communi iudicio cognoſci, ſed ſatius fuit eã deſtinato in id libro aliquo, ſeparatim explicari, & ſubtiliter ac propriè diiudicari.

Preclara Ariſtotelis sẽtentia.

Cur non ſit hoc libro expoſita doctrina Platonis de principiis rerum naturalium.

FINIS QVARTI LIBRI.

A

DE MATERIA PRIMA ET PRIVATIONE

LIBER QVINTVS.

EXPOSITIS atque diiudicatis opinionibus veterum philoſophorum de principijs rerum naturalium, ſequitur ut deinceps aperiamus ſententiam & doctrinam Ariſtotelis de huiuſmodi principijs, quam nos uero proximam eſſe arbitramur. Primùm igitur quid Ariſtoteles de Principijs rerum naturalium vniuersè docuit, exponemus: tum de Materia prima copioſiſſimè diſputabimus: ad extremum nonnulla etiam de Priuatione breuiter tractabimus. Sed ut omnes C intelligant, quantus vir, iudicio ac teſtimonio totius antiquitatis, in omni genere doctrinæ fuerit Ariſtoteles, & quòd eum nos meritò, poſthabitis cæteris philoſophis, ſequi & imitari ſtudemus, nonnihil hoc loco de eius laudibus, dicendum eſt.

De laudibus Ariſtotelis. CAP. I.

ARISTOTELES (Quem ego ſanè puto non temere ita vocatū eſse, quippe cū omnes pene diſciplinas ad extremū optimumq; finē perduxerit) fuit natione Græcus, non modo ſingulare decus Græciæ, ſed eximium orbis terræ ornamentū: patria Stagirita, quā vrbem cæteroquin per ſe obſcuram & ignobilem & penè dirutam ac euerſam, Philippus Macedonum Rex (ut ait Plutarchus in Alexandro) vel ut ſcri-
D bit Plinius lib.7.cap.29. Alexander Magnus Ariſtoteli gratificaturus, inſtaurari & ornari iuſſit: Gentilis eius, Aeſculapius Medicinæ apud Ethnicos Deus, memoratur. Platone per viginti annos præceptore vſus eſt, à quo mens Gymnaſii ſui ſolebat appellari; Diſciplinā eius meliorem amplioremq; reddidit, & tanquam bonus hæres patrimoniū acceptum, non modò conſeruauit, ſed purgatum, atque perpolitum multò maximè amplificauit: Ingenij acumine inferior nullo, grauitate iudicij parem habens neminem: uarietate ſcriptorum & præſtantia, vberior cunctis atque illuſtrior. Floruit nobilitate diſcipulorum, in quibus vnus fuit Alexander Rex Macedonum, quem Philippus pater, gaudere ſe dixit (vt refert Gellius lib.9.cap.3.) non tam quòd eum genuiſſet, quàm quòd eo tempore eum naſci contigiſset, quo poſset ab Ariſtotele imbui optimis præceptis inſtitutisque Philoſophiæ. Tantum verò magiſtro ſuo Alexander tribuebat, vt ei diceret ſe non minus debere, quàm parenti, cum ab hoc viuendi, ab illo benè viuendi rationem accepiſset. Alter eius auditor Theophraſtus extitit, qui ſingulari doctrinæ, quam ex illo hauſerat, tantam dicendi ſuauitatem adiunxit, vt cum antea diceretur Tyrtamus, eum Ariſtoteles propter diuinitatem quandam orationis, Theo-

Theophraſtũ appellauerit. Fuit Ariſtoteles auctor,& princeps diſciplinæ peripateticæ, quæ A longè præferenda eſt alijs ſectis Philoſophorum: non ſolùm quia eſt propior veritati, & ab errorum ſordibus purior atque remotior, ſed quia eſt vberior, ornatior, neruoſior, magisque accommodata ad erudiendos homines, vitamque ciuilem inſtruendã. Verùm de laudibus doctrinæ peripateticæ multa ſunt apud Ciceronem in quinto libro de finibus eleganter & copiosè conſcripta. Hæc doctrina multos annos olim iacuit inculta, & deſerta, vel iniuria temporum vel hominum indiligentia: ſed ſtatim vt ſplendor eius mortalibus affulſit, rapuit ad ſe omnium animos, ſtudiaque conuertit. Etenim ab Alexandro Aphrodiſæo, qui primus dicitur adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera, lucem attuliſſe ad intelligendum & interpretandum Ariſtotelem, vſque ad hunc diem, ita exculta, & illuſtrata fuit commentarijs eorum qui ad explanandũ Ariſtotelem, maxima ingenia, ſumma ſtudia, acerrima iudicia, multarumque rerum copiam & ſcientiam attulerunt: vt reiectis alijs Philoſophis, vnus iamdiu floreat, & regnet Ariſtoteles: vnus cunctis penè hominibus ſit in honore, & delitiis: vnum deniq; hũc ceu ducem & auctorem ſequantur, quicunque ſe ad philoſophiꝗ bonarumque artium ſtudia dediderunt. B

Huius igitur viri, quem admirata eſt antiquitas, poſteritas verò etiam venerata, & (vt Lucretij verbis vtar,)

Qui genus humanum ingenio ſuperauit, & omneis
Præſtinxit ſtellas, exortus uti æthereus ſol.

Huius inquam viri præſtantiam, virtutesque laudando conſequi velle, ſimile eſt, vt ſi quis vellet aut Oceanum exhaurire, aut ſtellas cæli dinumerare, & mundi totius magnitudinem manibus ſuis metiri. Sed ne ingrati animi nobis crimini detur, quòd eius viri laudes taciti prætereamus, cui tantum debemus, quicunque Philoſophiam colimus, volui breuiter aſcribere hic ea, quæ de Ariſtotele, viri auctoritate doctrinaque præſtantes, memoriæ prodiderunt.

Laus Ariſtotelis ex Cicerone.

Cicero quodam loco ita ſcribit. *Sed quis omnium doctior? quis acutior? quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior Ariſtotele fuit?* Et alibi. *Cum omnis*, inquit, *ratio diligens differendi duas habeat partes, vnam Inueniendi, alteram iudicandi, vtriuſque princeps, vt mihi quidem videtur, Ariſtoteles fuit.* Multis item in locis, appellat eum virum diuino ingenio, excellentem ſubtilitate & copia, longè omnibus, vno excepto Platone, præſtantem & ſciẽtia, & diligentia, & quem ipſe maximè omnium admiretur. Sed quia multi qui non Ariſtotelẽ Græcum, ſed barbaras, ſordidasque Latinorum interpretum verſiones eius legunt, ſolent in eo reprehendere ieiunitatem, aſperitatem, obſcuritatemque orationis, audiant hi Ciceronẽ optimum dicendi iudicem atque magiſtrum, ita de eo ſcribentem. *Cum tuus iſte Stoicus ſapiens ſyllabatim iſta dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Ariſtoteles, qui illum deſipere dicat &c.* Et alio loco. A *libris Ariſtotelis te obſcuritas reiecit: rhetor autem ille magnus (vt opinor) Ariſtotelica ſe ignorare reſpondit, quod quidem minimè ſum admiratus, eum Philoſophum Rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis Philoſophis, præter admodum paucos, ignoretur, quibus eò minùs ignoſcendum eſt; quòd non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, et inuentæ ſunt, allici debuerunt, ſed dicendi quoque increbibili quadam tum copia, tum etiam ſuauitate.* D

Ex Plinio.

Plinius de Ariſtotele, à quo magnam partem mutuatus eſt earum rerum, quarum tam locupletem, & nobilem texuit hiſtoriam, hoc modo ſcribit lib. 8. cap. 16. *Ariſtoteles diuerſa tradit, vir, quem in his magna ſecuturus ex parte præfandum reor, Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegataq; hac commentatione Ariſtoteli ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Aſia Græciæque tractu parere iuſſa, omnium quos uenatus aucupia, piſcatusque alebant, quibusque uiuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant, nequid uſquam genitum ignoraretur ab eo; quos percontando, quinquaginta fermè uolumina illa præclara de animalibus condidit.* Idem alio in loco appellat Ariſtotelem virum immenſæ ſubtilitatis.

Ex Alexandro Aphrodiſæo.

Alexander Aphrodiſæus (vt refert Auerroës in lib. 12. Metaphyſicæ commento 18.) inquit diſciplinam Ariſtotelis eſſe lõge minoris ambiguitatis, & magis remotam ab errore & repugnantia, quàm aliorum philoſophorum: quocirca hãc vnam viam eſſe ingrediendam his, qui ad ſapientiam ſtudent peruenire.

Ex Themiſtio

Themiſtius (ſiue is fuerit Simplicius qui conſcripſit illud proœmium in libros phyſicos

Ari-

A Ariſtotelis.) magnam ſanè laudem tribuit Ariſtoteli, nam conferens eum cum alijs Philoſophis ſic ait. *Genus philoſophandi Ariſtotelis differt à cæteris, quatenus obſcuritates, & ſcirpos illorum tranſtulit in perſpicuam, & propriam expoſitionem, & vim prætere a probationibus et ſyllogiſmis adiecit. A Platone autem eo videtur diſſenſiſſe, quòd demonſtrationes apertiùs, illuſtriùsque inducit, et quòd earum principia à ſenſu, et ab euidentibus rationibus ſumit. Ab omnibus præterea ſimul in eo diſſidet, quod partes omnes Philoſophiæ naturalis uſque ad ſingularia euolutas ac reſolutas reliquit.* Non eſt diſſimile quod ait Simplicius in proœmio ſuo ſuper Categorias Ariſtotelis, vbi verba facit de genere commentationis Ariſtotelicæ, quem locũ ſtudio breuitatis non apponam.

Sed quid ego dicam de Auerroe? Mihi quidem videtur is, non habere Ariſtotelem tanquam vnum aliquem mortalium, ſed veluti Deum quendam Philoſophorum colere, atque venerari. Longum eſſet colligere omnes ſententias eius, quæ ad laudationẽ Ariſtotelis pertinent: nos paucis in pręſentia contenti erimus. In proœmio ſuo phyſico ita ſcribit. *Ariſtoteles tres ſcientias inuenit, logicam naturalem et diuinam: et nullus error inuentus eſt uſque ad hoc tempus quod eſt mille et quingentorum annorum et talem eſſe in uno indiuiduo, potiùs eſt miraculoſum, quàm humanum.* Idem in tertio de Anima commento 14. *Ariſtoteles* (inquit) *fuit regula et exemplar, quod natura inuenit ad demonſtrandam ultimam perfectionem humanam in materijs.* Idem in primo de generatione animalium ſic ait. *Laudemus Deũ, qui ſeparauit hunc virum ab alijs in perfectione, & appropiauit ei vltimam dignitatem humanam, quam nullus homo poteſt in vlla ætate attingere.* Idem in libro deſtructionum diſputatione tertia in ſolutione dubitationis 13, ita ſcribit. *Ariſtotelis doctrina eſt ſumma ueritas, quoniam eius intellectus fuit finis humani intellectus, quare bene dicitur de illo quod ipſe fuit creatus & datus nobis diuina prouidentia, vt non ignoremus poſſibilia ſciri.* Et alio quodã loco inquit, *Ariſtotelem fuiſſe principem, per quẽ perficiuntur omnes ſapientes, qui fuerunt poſt eum, licet differant inter ſe in intelligendo uerba eius & in eo quod ſequitur ex eis.* Hæc Auerroes. Si C cui autem videtur Auerroes in laudando Ariſtotele nimius fuiſſe, & tranſiuiſſe fines veritatis, is ſciat me illi aſſentiri, nec me poſuiſſe hæc loca, quòd putem tantum eſſe tribuendum Ariſtoteli, aut quòd exiſtimem eũ nuſquam offendiſſe, & ab omni errore vacaſſe ſcio enim eum & ignoraſſe multa & in plurimis grauiſſimiſque Philoſophiæ quæſtionibus, vel hæſitauiſſe vel etiam a vero ab erraſſe: Sed vt oſtenderẽ, quanta in laude, ac honore nomen & doctrina eius apud clariſſimos quoſque viros omnibus ſeculis extitiſſet. Hunc igitur tantum virum, quem ego conſtitui in huius operis molitione ſequi & imitari, libet nunc iiſdem verſibus præfari, quibus Epicurum ſuum, minùs profectò verè ac dignè, Lucretius libro tertio affatus eſt.

Ex Auerroe.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda uitæ,
Te ſequor ô Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc
D *Fixa pedum pono preſſis ueſtigia ſignis.*
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem
Quod te imitari aueo. Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hædi,
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi uis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis
Floriferis, ut apes, in ſaltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper digniſſima uita.

Quæ Ariſtoteles de principiis rerum naturalium,& quibus locis ſcripta reliquerit. A

CAP. II.

De principiis in communi.

DE principiis rerum naturalium vniuersè quidem hæc fere docuit Ariſtoteles. Primò, principia oportet eſſe contraria, primo Phyſicorum textu 46. Secundò, quòd non poſſit eſſe tantũmodò vnum principium. Tertio quòd non poſſint eſſe infinita, textu 50. Quartò quòd præter duo principia contraria, opus ſit tertio, quod illorum duorum ſit tanquam ſubiectum & materia, textu 51. Quintò principia neque eſſe plura, neque pauciora quàm tria, hoc eſt Materiam, Formam,& Priuationem, textu 56. Sextò, ex his tribus principiis duo eſſe per ſe cauſas eius quod fit, nimirum materiam & formam, tertiũ videlicet priuationem, eſſe per accidens, textu 66. Septimò, principia quodammodo eſſe duo, quodammodo autem tria: nam principia per ſe, ac re diuerſa, ſunt duo, Materia, & Forma: ſimpliciter autem, principia ſunt tria, Materia, Forma, & Priuatio, textu 67. B

De Materia prima.

De ſingulis autem principiis ſpeciatim ac propriè, hæc tradidit: ac de Materia quidem, primùm hæc, Primò Materiam non eſſe ſcibilem niſi per analogiam ad materiam rerum artificialiũ, primo Phyſicorũ textu 69. Secũdò Materiã per ſe ignotam eſſe & cognoſci negatione, libro 7. Metaphyſ. textu 35. & libro decimo textu 24. Tertiò, quòd Materia non eſt ens ſicut hoc aliquid, primo phyſicorum textu 69. Quartò, cognita natura Materiæ ſoluit omnẽ antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Phyſicorum textu 78. Quintò, Materiam per ſe eſſe ens & prope ſubſtantiam 1. Phyſ. textu 79. Sextò, Materiam etiam poſt generationem manentem unà cum forma, eſſe cauſam eorum quæ fiunt, tanquam matrem 1. phyſ. textu 80. Septimò, Materia expetit formam ſicut turpe pulchrum & fœmina virum 1. phyſic. textu 81. Octauò Materiam per ſe, ac ſecundum potentiam ſuam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem 1. phyſ. textu 82. Nonò, Materiam eſſe primum ſubiectum ex quo inexiſtente res fiunt & in quod vltimum corrumpuntur: ibidem. Decimò Materiam per ſe, neque quid, neque quantum eſſe, neque aliquid aliorum quibus ens determinatur, neque etiam negationes horum; ſeptimo libro Metaphyſicorum textu 8. Vndecimò, cuncta quæ tranſmutantur, habere materiam, lib. 12 Metaphyſicorum textu 10. Duodecimò Materiam eſſe cauſſam cur aliquid ſit poſſibile eſſe & non eſſe; libro ſeptimo Metaphyſicorum textu 22 & primo de Cœlo textu 136. Decimotertiò in corporibus æternis & incorruptibilibus eſſe quidem Materiã, ſed diuerſam a materia rerum ſublunariũ: lib. octauo Metaphyſicorũ textu 12. & libro duodecimo textu 10. Decimoquartò Materiam primam per ſe nõ eſſe ſeparabilem, & ſemper cum contrarietate exiſtere: ſecundo libro de Generatione textu 6. Decimoquintò impoſſibile eſt materiam habenti non exiſtere aliqualiter contrarium: in libro de longitudine, & breuitate vitæ, capite 2. Decimoſextò ex non ente ſimpliciter impoſſibile eſt fieri aliquid, ſed ex eo quod partim eſt non ens partim ens, poſſe fieri, cuiuſmodi eſt materia quæ non eſt id quod generatur actu, ſed poteſtate, & habet adiunctam priuationem propter quã eſt non ens: primo phyſicorũ 75. & 78. Decimo ſeptimò, Intelligentias æternas eſſe & prorſus immobiles quia ſunt ſine materia: libro duodecimo Metaphyſicorũ textu 30. quaſi nihil habens materiam, talem nimirum, qualis eſt in rebus ſublunaribus, poſſit eſſe æternum.

(Marginal letters printed beside this paragraph: C beside the line beginning "textu 81", D beside the line beginning "aliquid, ſed ex eo".)

De Forma.

De Forma hæc tradit variis locis. Primò. Formam eſſe rationem, exemplar & quod quid erat eſſe rei: ſecundo phyſicorum textu 28. Secundo. Formã præſentia & abſentia ſua ſufficere ad faciendam tranſmutationem: primo phyſicorum 68. Tertiò. Formam eſſe quidpiam diuinum, bonum, & appetibile 1. phyſ. textu 81. Quartò, Vnumquodque eſt, & denominatur ſimpliciter tale, non propter materiam, ſed propter formam: ſecundo phyſicorũ textu 11. Quintò. Forma naturalis non eſt ſeparabilis niſi ſecundum rationem tantùm, & eſt magis natura, quam materia lib. 2. phyſ. textu 12. Sextò. Forma & finis in naturalibus idem ſunt 2, phyſ. textu 70. Septimò. Forma eſt cauſſa materiæ ſed non contrà: quare magis hæc quam illa phyſico cõſideranda eſt: lib. 2. phyſ. textu 91. Octauò. Formam eſſe prius & magis ens quàm materiam, & compoſitum: libro 7. Metaphyſicorum textu 7. Nonò.

Subſtantia

A Subſtantia, quæ eſt ſecundum formam, eſt ſicut numerus, hoc eſt conſiſtit in indiuiſibili, nec ſuſcipit magis & minus, lib. 8. Metaphyſicorum, textu 10. Decimo. Præſente forma, quę vocatur habitus, & finis, ſeu terminus, ceſſat generatio, & motus lib. 1. de generatione textu 55. Vndecimo. Phyſico agendum eſſe de formis corruptibilibus & inſeperabilibus a materia, de ſeperabilibus autem a materia tractandum eſſe a Metaphyſico, primo lib. phyſicorum 83. ſecundo phyſicorum, 26. & ſexto Metaphyſicorum 2.

De Priuatione. De priuatione docet hæc. Primo. Priuatio non manet re facta: primo phyſicorum tex. 59. & 60. Secundo, Priuatio eſt principium per accidens, & eſt quaſi accidens materiæ 1. Phyſ. textu 66. Tertio. Priuatio re vel numero, non differt a materia, ſed tantum ratione vel ſecundum eſſe 1. Phyſ. textu 67. & 79. Quarto. Priuatio per ſe eſt non ens 1. Phyſ. textu 75. & 79. Quinto. Priuatio, ad maleficium ipſius intendenti intellectum, videbitur penitus nō eſſe, & eſſe cauſſa corruptionis rerum, potius quàm generationis: quanquam ipſa vtrinſque ſanè, diuerſa tamen ratione cauſſa eſt 1. Phyſ. textu 80. Sexto. Priuatio non expetit formã
B quia eſt illi contraria 1. Phyſ. textu 81. Septimo. Materia eſt generabilis & corruptibilis nō ſecundum ſe, ſed ob priuationem, quæ in ea eſt textu 82. Octauo. Priuatio eſt quodammodo forma; lib. 2. Phyſ. textu 15. Hæc ferè Ariſtoteles de principiis rerum naturalium. Deinceps de Materia diſseramus: ac primò varia eius nomina & appellationes apud Philoſophos vſitatas, exponamus.

De uariis ſignificationibus & uocabulis Materiæ apud Philoſophos uſitatis.

CAP. III.

C QVONIAM Ariſtoteles primo libro de cælo tex. 110. præcipit; ſi vox eius rei de qua diſſerendum eſt, multiplex fuerit, eam primùm diſtinguendam eſſe, explicando ſignificationes eius; póſtea ponendum & conſtituendum eſſe, qua ſignificatione vſurpanda ſit: Idcirco cum variæ ſint acceptiones & vocabula materiæ, de qua hoc libro agendum eſt, libet ante omnia, huiuſmodi ſignificationes & vocabula explanare. Primùm, Materia triplex eſt, vna alterationis tãtùm, ex qua mutata nec permanente res efficitur, ſic alimentum uiuentis, & ligna ignis materiam dicimus: Altera compoſitionis tantùm, ex qua manente nec alterata res fit, quo modo literæ ſunt materia ſyllabarum, & lapides domus: Tertia vtriuſque, ex qua nimirum & manente, & tamen aliquo modo alterata res fit, ſic affecta ſunt miſcibilia ad mixtum, vt patet in Oxymelle. vide hanc diſtinctionem apud Auerroem, ſecundo lib. Phyſ. com. 31. Deinde materia, alia eſt prima, alia ſecunda: illa per ſe eſt ſimplex, informis, & capax atque receptaculum omnium formarum: hæc habet formam, & eſt compoſita, ſed dicitur materia, comparatione poſterioris, & perfectioris formæ, cui ſubiicitur & quam in ſe recipit: ſic elementa ſunt materia mixti, & partes ſimilares diſſimilarium, & corpus organicum animæ. Amplius Materia, alia eſt ex qua res Varię diuiſiones Materiæ.
D fit, vt lapides domus, alia in qua res inhæret, ſic ſubſtantia eſt materia vel potius ſubiectum accidentium vt ſignificat Ariſtoteles lib. 8. Metaphyſicæ tex. 12. alia circa quam, qua ratione patiens agentis, & mobile mouentis materiam eſſe dicimus. atq; hinc nomen materiæ tranſlatum eſt ad artes & diſciplinas, quarum materiam appellamus, id circa cuius contemplationem & tractationem verſantur: & Ariſtoteles primo Meteor. cap. 2. hunc mundum inferiorem inquit eſse quaſi materiam, quæ agitatur, formatur, & regitur a corporibus cæleſtibus. Poſtremò, alia eſt materia proxima alia remota: lib. 9. Metaphyſ. textu 12. proxima eſt ex qua immediatè & ſine alia mutatione ſui poteſt fieri id cuius materia dicitur, veluti lignum et æs ſunt materia proxima ſtatuæ, quoniam ex illis immediatè poteſt fieri ſtatua; terra verò vel aqua non ſunt materia proxima ſtatuę, ſed remota, quoniam neceſse eſt prius terram commutari in lignum vel æs, quàm vt ex ipſa poſſit confici ſtatua: quamobrem cum quid dicitur eſse in potentia tale, propriè id conuenit materiæ proximæ non remotæ: non enim dicimus terram eſse potentia hominem, ſed ſemen, vel menſtrua. Omittimus hic diuiſionem Materiæ in ſenſibilem et intelligibilem, ſecundum quam Mathematici dicuntur conſiderare nō

materiam ſenſibilem,ſed intelligibilem, vt docet Ariſtoteles lib.7.Metaphyſicæ textu 35.& item illam diuiſionem materiæ, in eſſentialem & integralem ſeu quantitatiuam; ſecundum quam corpus eſt materia eſſentialis homini,caput autem,brachia,thorax,crura,ſunt materia integralis ipſius corporis. A

Varia Materię uocabula.

Apud Peripateticos tria ſunt vocabula Materiæ: vnum, Materia, alterũ Subiectum, tertiũ Elementum: differentiam inter materiam,& ſubiectum tradit Themiſtius & confirmat teſtimonio Boethi,primo phyſ. ſuper textum 61. materia enim dicitur ratione formæ futuræ ad quam eſt in potentia, ſubiectum autem ratione formæ præſentis,quam ſuſtinet: ſed prę-ſtat ita diſtinguere,vt materia dicatur ratione formæ ſubſtantialis ſiue futuræ, ſiue præſentis; ſubiectum ratione formæ accidentariæ vel motuum,aut tranſmutationum; nam neque accidentia propriè habent materiam,ſed ſubiectum,vt eſt in octauo Metaphyſicæ textu 12. neq; forma ſubſtantialis eſt in ſubiecto,vt pręclarè docet Alexander primo libro naturalium quęſtionum capite 17.& traditur ab Ariſtotele in categoria ſubſtantiæ, cum ait commune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. Apud Platonicos, vt videre eſt in Timæo,appellatur πανδεχὶς id eſt, omnia habens, cõceptaculum,gremium,ſinus,locus formarum,mater,& nutrix. Apud Arabicos ſcriptores, origo, maſſa,ſylua, ſeminarium nuncupatur. Vide Albertũ Magnum primo phyſ. tractatu vltimo capite 12. B

Quid inter materiam & ſubiectũ intersit.

An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.

CAP. IIII.

Probatur ſeptem rationibus materiã eſſe neceſſariam.

DE Materia quatuor illæ quæſtiones, an ſit, quid ſit, qualis ſit,& propter quid ſit, explicandæ ſunt. Ac primùm Materiam eſſe,& neceſſariam eſſe in rebus naturalibus,facilè oſtendi poteſt his rationibus. Primò quia ex nihilo nihil fieri poteſt,& omne quod ſit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid ſit,imo non quodlibet poteſt fieri ex quolibet, ſed ex certo & definito ſubiecto. Deinde,omnis tranſmutatio per ſe fit ex oppoſito ad oppoſitum,ſiue illud oppoſitum ſit priuatio,ſiue contrariũ;at vtrunque horum neceſſariò requirit aliquod ſubiectum,in quo inſit: & cũ in tranſmutatione v. g. caloris in frigus,ipſum frigus non recipiat in ſe calorem,neque fiat calidum (nõ enim vnum contrarium accipit & fouet alterum contrarium ſed potius illud a ſe expellit, & corrumpere conatur) neceſſarium eſt aliquod tertium, medium inter calorem & frigus, vtriuſque capax & viciſſim particeps: Hanc rationem potiſſimùm vſurpat & inculcat Ariſtoteles,vt videre licet primo phyſ. 51. vſque ad 54.& octauo Metaph. tex. 4.& libro duodecimo textu 7. Poſtea, ſi ad productiones rerum non eſſet opus ſubiectum aliquod, ergo quælibet productio fieri poſſet in inſtanti,& ſine diſpoſitionibus vllis antegredientibus,quod experientia docet eſſe falſum; nam generationes phyſicæ vt arborum,& animalium non ſubitò ſed paulatim certis definitisque temporibus perficiuntur; idque propterea euenit,quòd materia paulatim ab agente naturali præparatur & idonea fit ad accipiendam formam ſubſtantialem. Ad hæc, facta inductione per omnes trãſmutationes conſpicuum erit, ſemper eſſe neceſſarium aliquod ſubiectum; vt patet contemplãti tranſmutationes artificiales, naturales,accidentales,& ſubſtantiales tam viuentium,quæ fiunt ex ſemine,quàm mixtorum,quæ ex elementis, & ipſorum elementorum,quorum ſemper vnum fit ex alio; nec vllam mutationem ſine ſubiecto fieri poſſe,adhuc probauit experientia. Præterea, omnis trãſmutatio eſt actio, actio nequit eſſe ſine agente,nec agens ſine patiente,cum ſint relatiua, ergo in omni tranſmutatione eſt neceſſarium aliquod ſubiectum patiens: & cum generatio non ſit actio immanens in generante, alioquin ipſum generans generaretur, quare ſimul eſſet & non eſſet,nam quatenus generat, iam eſt,quatenus generatur, non eſt;oportet eam eſſe actionem tranſeuntem in aliquod ſubiectum. Quid plura? omnis tranſmutatio, tum quoniam eſt accidens quodpiam, tum quia eſt motus, qui definitur actus entis in potentia,& non eſt in mouente,ſed in mobili, neceſſariò indiget ſubiecto. Adhæc,ſi non eſt neceſſaria materia, ergo vel iampridem ceſſaſſet generatio, quippe cum omnes formæ phyſicæ ſint corruptibiles: vel ex nihilo effici & refici poſſent, cui poſitioni conſequentia ſunt plurima,& grauiſſima incommoda.

C D

A moda, quæ plurimis & diſſertiſſimis verbis perſequitur Lucretius primo libro: nam cur nõ
quodlibet agens æqualiter & indifferenter agit in quamlibet rem, ſi ad agendũ non eſt opus
materia? imò qui tollit materiam vnà quoque tollit omnem actionem, omnemque poten-
tiam actiuam, vtpotè quæ ſine patiente conſtare nequeant.

Eſſe autem neceſſariò ponendã aliquam materiam primam, perſpicuum & certum fieri
poteſt ex eo, quòd ſi non daretur prima materia neque eſſent aliꝫ materiæ; nã poſteriores ma
teriæ ſuſtentantur a prioribus; & niſi detur prima; eſſent in re naturali infinitæ materiæ;
quare etiam infinitæ formæ; & nullum eſſet corpus ſimplex; & cum qualibet forma addat
rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquam operationem, res naturales haberẽt
infinitas perfectiones & actiones. Immo non eſt propriè alia materia niſi prima, nam quæ
ſunt præter materiam primam, ſunt formæ, quarum priores & imperfectiores dicuntur ma-
teria poſteriorum & perfectiorũ: aut certè ſunt compoſita quæ formantur & perficiuntur à
formis. Itaq; nomẽ & ratio materiæ præcipuè conuenit materiæ primæ: ipſa enim maximè
B eſt in potentia ad omnia, ipſa maximè eſt per ſe informis, ipſa maximè ſubiicitur contrariis
eaque viciſſim recipit & abiicit, ipſa eſt ex qua omnes res naturales conſtituuntur & conſtãt.
manifeſtum igitur eſt materiam præſertim primam, eſſe maximè neceſſariam.

De Creatione.

CAP. V.

HIc locus nos admonet, ut priùs quàm progrediamur ad enodandas alias quæ-
ſtiones quæ de Materia prima propoſitæ ſunt, nonnihil dicamus de creatione.
Etenim quæ præcedenti capite poſita ſunt, ea videntur funditùs tollere crea-
tionem. Si enim materia neceſſaria eſt ad cuiuſlibet rei productionem, ergo nõ
poteſt quicquam ex nihilo effici; cui neceſſariò conſequens eſt, nullam eſſe creationem.
C At Theologia Chriſtiana, cui nullus error nullumque mendacium ſubeſſe poteſt, pro vero
& certo docet, non modò poſſibilem eſſe creationem, ſed ea plerunque vſum eſſe Deum in
rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locum in Philoſophia illuſtremus, videamus pri
mùm quid ſit creatio; tum an ea concedi & admitti queat ſecundum Ariſtotelis doctrinam;
ad extremum an creationẽ eſſe poſſibilem, lumine naturæ cognoſci poſſit & manifeſtis atq;
neceſſariis rationibus demonſtrari.

Quinque Philoſophorum opiniones de rerũ productione

Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna, nullam eſſe generationem; eo-
rum videlicet qui faciebant omnia eſſe vnum ens immobile; quam ſententiam Ariſtoteles
attribuit Parmenidi & Meliſſo: Altera, nihil de nouo generari; ſed generationem nihil aliud
eſſe, quàm ſegregationem quandam & manifeſtationem eorum, quæ priùs erant permixta
et abſcondita: quæ ſententia fuit Anaxagoræ: Tertia (quam perhibent fuiſſe Auicennæ)
formas naturales ex nihilo creari a quadam intelligentia, quæ præſidens huic mundo infe-
riori, producit omnes formas, intelligibiles, ſenſibiles, et phyſicas: itaque agentia particula-
D ria tantùm diſponere materiam ad recipiendas huiuſmodi formas: Quarta, Ariſtotelis qui
ſenſit omnes formas naturales et mortales produci ex materia, ab agentibus particularibus,
et idem eſſe agens diſponens materiam, et inducens formam. vide Auerroem ſeptimo Me-
taphy. cõmento. 31. et duodecimo libro Metaph. cõmento. 18. Quinta, noſtrorum Theolo
gorum; qui diſtinguunt res quæ producuntur, in res materiales et immateriales; et rerum
materialium productionem, in primam quæ initio ſimul cum molitione mundi à Deo facta
eſt, et eam quæ poſt conſecuta eſt, quaſi per propagationem; et item potentiam Dei in ab-
ſolutam et infinitam, atque in ordinariam et quæ ad cauſſas ſecundas naturales temperata
et accommodata eſt. His poſitis, conuenienter iis quꝫ in ſacris literis ſcripta ſunt, affirmãt,
res immateriales creari a Deo, ſiquidem non poſſunt ex materia effici; tum aiunt primam
rerum materialium productionem fuiſſe ex nihilo: cum enim ſimul cum ipſis rebus produ-
cta fuerit materia, non prꝫceſſerat aliquid ex quo ceu ſubiecto, tales res fieri poſſent; at cꝫ-
teras productiones earum rerum, quꝫ ſunt veluti propagationes illius primæ productionis,
docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus ſecundum legem ordinariam: ſecundum

Potentiam autem Dei abſolutam, etiã nunc poſſe creari ex nihilo, propterea quòd Deus ſit agens liberũ infinitæ uirtutis, & potens immediate, ac per ſe facere, quicquid fecit per cauſas ſecundas. Hęc Theologi de procreatione rerum & neceſſitatè materię, grauiſſimè ueriſſimèq; philoſophantur. Sed his expoſitis notionem creationis euoluamus, atq; illuſtremus.

Sex res neceſſariò concurrere ad generationem rerum naturalium.

Aperiamus igitur quid ſit creatio: cuius uis, & natura faciliùs perſpici poterit, ſi eam cõferamus cum generatione: in qua ſex potiſſimum res cernuntur: Prima eſt, ſubiectum ſeu materia, è cuius potentia forma naturalis per generationẽ quaſi extunditur, & producitur ad actũ: neq; enim generatio phyſica ſine ſubiecto & materia conſtare poteſt. Secunda eſt, terminus à quo, q. eſt priuatio hoc eſt negatio formæ in ſubiecto apto: homo.n. generatur ex ſemine, quod nõ eſt homo, ſed aptum eſt fieri hominẽ. Tertia eſt, terminus ad quẽ qui eſt res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omnino phyſicis & rerũ materialiũ, de quibus in pręſentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, ſunt formę ſubſtantiales corporũ naturaliũ, corporeæ & mortales. Quarta eſt motus qui eſt veluti genus ipſius generationis, & generatio eſt quædam actio tranſiens in ſubiectũ, & ſucceſſiuè ſit propter diſpoſitiones, quas neceſſariò prærequirit. Quinta, generatio requirit tempus, & locũ: tẽpus, quoniã eſt motus, cuius menſura eſt tempus: locũ quoniã fit ex alio corpore quod eſt in loco: & quia id, quod generatur eſt corporeum, & mobile localiter cum ſit res naturalis. Sexta, generatio fit à cauſa particulari, & vniuerſali, neq; enim ſufficeret vniuerſalis vti eſt cœlũ vel etiam intelligentia quæuis præter Deũ, cum ſit per ſe indifferens & indeterminata ad productionem huius vel illius effectus particularis, neque ſola particularis cauſa ſufficeret, cum hæc non moueat niſi mota ab vniuerſali cauſa, & id manifeſtè comprobat experientia: Sol enim & homo, vt inquit Ariſtoteles, generant hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarum rerum naturalium idem fieri neceſſe eſt? hæc ſunt in generatione naturali: at in creatione nihil horum reperitur; cum enim fiat ex nihilo, neque habebit pro ſubiecto vllam materiam, neq; pro termino à quo priuationem quæ ſupponit ſubiectum, neque erit motus, cum is ſit actus alicuius mobilis, neq; actio erit tranſiens, ac proinde non fiet in tempore; neque poteſt creatio fieri à cauſſis ſecũdis, ſed tantùm immediatè à cauſa prima; tum quia cauſæ ſecundæ non poſſunt operari niſi per motum, qui ſubiecto indiget, quod abeſt creationi; tum etiam quia cum inter nihil & ens ſit infinita diſtantia, vtpote inter quæ nulla ſit proportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitam virtutem, quæ infinitas aut nulla eſt in rebus, aut certè tantùm in primo agente eſſe poteſt. Iam verò terminus creationis per ſe, eſt res immaterialis, & incorruptibilis (loquor de termino creationis qui non poteſt alia ratione produci quàm per creationem) quæ res ſicut non fit ex materia ita non dependet à materia, ac proinde nõ habet contrariũ: & qm̃ omnis mutatio phyſica verſatur in materia (cuncta enim, quæ tranſmutãtur, materiã habent, vt eſt in duodecimo Metaphyſ. tex. 10.) neceſſe eſt quæ creant ex nihilo, ea libera eſſe ab interitu: q. nõ cadit in res materia carẽtes. quamquã poſſit & creari res materialis nõ tantùm ratione formæ, vt fit in generatione, ſed ratione totius cõpoſiti: hoc eſt formæ ſimul & materiæ, quod tamen Ariſtoteles non videtur cognouiſſe, nam licet Ariſtoteles ſeptimo, & duodecimo libro Metaphyſ. affirmet in generatione naturali non produci formam ſolam ſed compoſitum: non vult tamen illis verbis ſignificare produci ſimul materiam, & formam, cum ipſe aſſerat in fine primi libri Phyſici, materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem: neque innuit produci aliquam entitatem tertiam, re diuerſam à partibus, vt alio loco diſputabitur à nobis: Sed vult indicare formam non produci per ſe ſolitariam, & ſeorſim à materia, & poſtea copulari cum materia, ſed eam produci ex materia, in materia, & cum materia copulatam, & ab ea inſeparabilem; & quoniam nihil aliud eſt compoſitum, quàm copulatum & coniunctum ex forma & materia, idcirco agens naturale producendo formam copulatam cum materia, dicitur producere compoſitum. Atq; hoc perſpicuis verbis docet Ariſtotelis in 7. lib. Metaphyſ. tex. 27.

B

Quę res excludantur à creatione.

C

Quid ſit in generatione naturali non produci formam, ſed cõpoſitum.

D

Definitio Creationis.

Ex his autem, quæ dicta ſunt poteſt confici definitio creationis ad hunc modum, *Creatio eſt productio rei immaterialis & incorruptibilis ex nihilo, quæ immediatè fit à Deo.* In qua definitione illa vox *productio* non ſignificat aliquam actionem, uel mutationem diſtinctam à creante & à creata, alioquin indigeret ſubiecto, in quo reciperetur & circa quod uerſaretur

A tur ſed eſt ipſamet res creata, prout de non ente ſimpliciter tranſit ad ens: vnde relatio, quę eſt inter creantem, & rem creatam, ratione creantis eſt relatio rationis, quia nihil reale nouum ponit in creante, ſed ſolam denominationem extrinſecam ab eo quod creatur; dicitur enim creans, non per aliquam nouam actionem, quam nunc exercet, & priùs non exercebat, ſed quia creatur de nouo aliquid ab eo. ratione autem rei creatæ, eſt relatio realis: etenim creare, eſt Deum uelle rem ex nihilo tunc eſſe, cum incipit eſſe; Deum conſeruare, eſt velle rem permanere in eſſe accepto; rem creari eſt de nouo incipere eſſe non ex ſubiecto, & dependenter à Deo an verò relatio quam creatio ponit in creatura ad Deum, ſit traſcendentalis, nõ re, ſed formaliter tantùm differens à ſubſtantia creaturę, vt vult Scotus ſecundo ſententiarum diſtinctione prima: an verò ſit realiter diſtincta, vt volunt Thomiſtæ, hoc eſt Capreolus ſecundo ſentent. diſtin. prima, Caietanus in prima parte quæſt. 45. ſuper artic. 3. Ferrarienſis ſecundo libro contra Gentes ſuper caput 28. non eſt huius loci explicare, ne nimis

B minuta, & ſupervacanea conſectando, longiores ſimus, quàm par eſt: ſatis hoc ſit, nobis magis probari Scoti ſententiam. Poſtea illa vox, *Ex nihilo* non ſignificat ſubiectum: quì poteſt enim quod eſt nihil, eſſe ſubiectum vllius rei? neque ſignificat ordinem temporis, vt neceſſarium ſit quod creatur, priùs fuiſſe nihil; Sed tantùm indicat negationem ſubiecti, vt ſenſus ſit, creationem fieri ex nihilo, hoc eſt non ex aliquo ſubiecto vel materia: vide Simpliciũ in digreſſione, quam facit octauo Phy. ſuper tex. 9. Sequitur vltima pars definitionis, *Quæ immediatè fit à Deo,* quod, quia magnam habet dubitationem, enucleatè declarandum eſt.

An vis creandi in ſolo Deo inſit, ita vt nulli creaturæ communicari queat. CAP. VI.

C QVoniam in definitione creationis poſitum eſt, eam proximè fieri à Deo; poſſet in dubium vocari, an uis creandi ita ſit propria Dei, vt cum nulla re alia cõmunicari queat; qua de re, licet multa ſubtiliter diſputentur à Theologis in ſecũdo libro ſentent: nos tamen & quod ſentimus, & quod ſatis ſit ad id de quo agimus, paucis exponemus. Duæ ſunt, inter ſe pugnantes Theologorum ſententiæ; vna eſt, Diui Thomæ, prima parte quæſt. 45. artic. 5. & ſecundo libro contra gentes cap 21. & in ſecundo ſentent. diſtinc. 1. quæſt. 1. art. 3. & Aegidij Romani in quolibeto quinto quæſt. 1. Henrici de Gand, uo in quolibeto quarto quæſt. vltima, & Scoti in quarto ſent. diſtinc. 1. quæſt. 1, qui aiunt nullam rem aliam à Deo, poſſe creare quicquam. Scotus eam ſententiam probat his rationibus. Aut ea res ſeu creatura, quæ ponitur creare, eſt immaterialis, aut materialis; ſi immaterialis vt intelligentia, aut creat per actionem quampiam tranſeuntem, & hoc non, quia talis actio eget ſubiecto, quod nullum eſt in creatione; aut per actionem immanentem cuiuſmodi eſt intelligere & velle: ſed hoc non poteſt dici; tũ quia ſolum intelligere & velle Angeli non poteſt eſſe tantæ efficacitatis, vt ad voluntatem Angeli, ex nihilo res quæ ſunt extra Angelum, ab eo multum differentes, momento exiſtant: niſi fortaſſe ex diuino aliquo

Rationes Scoti.

D pacto & voluntario Dei cõcurſu, ita vt voluntariè conſtituerit Deus, cum Angelus quiſpiam cogitat aut vult creationem alicuius rei, continuò eam rem, vi & poteſtate ſua infinita creare; id quod ab eo per Prophetas & Apóſtolos edendo miracula, non ſemel factum eſt; Tũ etiam quia intellectio & volitio Angeli ſunt accidentia quæ non poſſunt ſeparari à ſubiecto, quamobrem illorum ui & efficientia non poteſt vlla ſubſtantia creari ex nihilo, hoc eſt produci ex non ſubiecto. Sin autem ea res, quæ ponitur creare, ſit materialis, duabus rationibus conuincitur, id non poſſe præſtare: primùm quia nulla res materialis poteſt quicquam efficere niſi per actionem tranſeuntem, & mutationem phyſicam, cui exercendæ opus eſt ſubiecto; deinde quia in re materiali, principium productiuum, eſt forma materialis, in eſſe & operari dependens à ſubiecto; quare actio vel productio ab ea proficiſcens, non erit præſtantior, &, vt ita dicam, independentior, quàm illa; vt cum forma agens ſit in ſubiecto, eius tamen actio non recipiatur, & inſit in aliquo ſubiecto. Hæc Scotus.

Diuus Thomas idem cõfirmat duabus rationibus: quarũ prior hæc eſt, creatura neq; tanquã principale agens, neq; tanquã inſtrumẽtale poteſt quicquã creare, ergo nullo modo poteſt creare: probatur antecedens, nõ tanquã principale agens, quia repugnat creaturę, ſicut non

Rationes D. Thomæ.

dependere

depẽdere à Deo ineſſe, ita nõ depẽdere ab eo in cauſalitate vt per ſe ſolá nõ mota & directa à A Deo quicquá agere queat: & quia creatio terminatur ad eſſe ſimpliciter, vt opponitur nihilo, tale anté, eſt effectus vuiuerſaliſſimæ cauſſæ, qualis eſt Deus: neque tanquam agens inſtrumentale, ſiquidem inſtrumentum non adhibetur à principali agente niſi vt per ſuam propriam actionem aliquo modo diſponat ad productionem effectus, quem principale agens intendit; vt patet in ſecuri, ſerra, malleo, & alijs inſtrumentis; ſed ad productionem eius quod creatur in inſtanti ex nihilo, nulla diſpoſitio poteſt præcedere, aut recipi in ipſo nihilo, ergo creatura nullam poteſt Deo ad creandum ſubminiſtrare operam, vel aliquid præparando, vel productionem eius quod creatur, ui ſua aliquo modo attingendo. Poſterior ratio eſt hæc: nam ſicut inter ens & nihil, nulla eſt proportio; vt etiam argumentatur Ariſtoteles de vacuo & pleno in 4. Phyſ. tex. 71. ſic inter virtutem actiuam, quæ producit aliquid ex nihilo, & eam, quæ producit ex ente, nulla erit proportio: Sed inter quælibet agentia finitæ poteſtatis ac virtutis eſt proportio, ergo agens ex nihilo oportet eſſe infinitæ virtutis; hoc autem in nullam creaturam conuenire poteſt; ergo neque creare cadere poteſt in crea- B turam. Et ſanè cum ipſum nihil ſit infinitum & indeterminatum, continens totum non eſſe, nulla res poteſt habere ius, vim, atque efficacitatem in ipſum nihil, niſi ea quoque ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe; cuiuſmodi ſolus Deus eſſe poteſt. Hæc autẽ ratio, quamuis à Scoto, Durãdo, Guglielmo Ochan multis calumnijs prematur, firma tamen & integra adhuc ſtat; ac mihi quidem certè valde probatur. Præterea, ſicut Deus aliqua attributa ſua communicat creaturis, vt ſapientiam, iuſtitiam &c. aliqua verò minimè, ut eſſe independens & omnipotens; ita ueriſimile eſt præter actiones, quas communicat cum creaturis uti ſunt, mouere, producere, uelle, intelligere &c: eſſe aliquam propriam Dei, ut Deus eſt, incommunicabilem creaturis, vt nimirum ex nihilo aliquid traducat ad ens. Atque hæc ſententia mirificè conſentit cum ijs, quæ ſcribit D. Auguſtinus 9. lib. ſuper Geneſim ad literam cap. xv. *Dicens, nullam creaturam poſſe creare quippiam, ſeu magnum, ſeu paruum*. & paulò poſt, *Creare*, inquit, *ullam creaturam tam nullus poteſt Angelus, quàm nec ſe ipſum*: Vide etiam Damaſcenum in eandem ſententiam lib. 2. de fide Orth. cap. 3. Hanc C opinionem etiam ſequitur Guiglielmus Ochan. 2. ſent. D. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel 2. ſent. D. 1. q. 4. Verùm negant eam argumentis demonſtratiuis ac ſcientificis, oſtendi poſſe; ſed tantùm probabiliter perſuaderi. Poſſet hic dubitari de gratia, quæ à Deo, & immediatè, & per ſacramẽta animis noſtris infunditur, cuius productio videtur creatio, & tamen inſtrumentaliter attingitur & producitur à ſacramentis; ſed quia hoc eſt nimis Theologicum, alienum eſſet hic a nobis eiuſmodi quæſtionem tractari, cæterum D. Thomas pulchram huius difficultatis ſolutionem tangit in 3. quæſt. de potentia Dei ar. 8. in reſp. ad 3.

Altera ſententia eſt Magiſtri ſent. lib. 4. diſt. 5. aſſerentis, nihil prohibere quò minus vim creandi Deus impartire queat alicui creaturæ, non tanquam principali agenti, ſed tanquam adminiſtro & quaſi inſtrumento Dei: quam ſententiam Durandus in 2. ſent. conatur defendere non aliter, quàm demonſtrando id non includere contradictionem, & ſoluendo rationes aliorum qui contra ſentiunt. Sed quæ is ſupradicto loco affert, ea nunc breuitatis cauſſa commemorare ſuperſedeo. Ex his duabus opinionibus priorem equidem iudico eſ- D ſe probabiliorem & magis congruentem tum rationi & veræ Philoſophię tum dictis ſanctorum Patrum, qui propter pietatis, atque ſapientiæ laudem, ſunt quaſi lumina quædam clariſſima chriſtianæ religionis. verùm his omiſſis quę magis ſunt Theologica quàm Phyſica, uideamus, quid Ariſtoteles ſenſerit de creatione.

An creatió admittenda ſit ſecundum Ariſtotelis doctrinam: & an lumine naturali cognoſcį poſſit.

CAP. VII.

Duodecim argumentis ꝓbatur creationem non fuiſſe Ariſtoteli cognitã.

ARISTOTELI nunquam veniſſe in mentem, vt exiſtimaret creationem quæ eſt noua rei ex nihilo productio, eſſe poſſibilem, perſpicuum & (vt opinor) certum faciam ex ijs paucis quę ſubijciam. Primò, in 1. lib. Phyſi. tex. 33. & 34. cõmendat commune illud decretum omnium Phyſicorum, ex nihilo nihil poſſe fieri.

A In eodem libro tex. 75. ait eſſe impoſſibile, ex ſimpliciter non ente aliquid fieri. Deinde, in primo Phyſic. tex. 43. inquit, non quodlibet fieri ex quolibet, ſed unumquodque ex ſuo oppoſito, quod eſt contrarium, uel priuatio: & in 7. libro Metaphyſ. tex. 22. dicit omne quod fit, ex aliquo, & aliquid fieri. Poſtea Ariſtoteles ſemper definit cauſſam efficientem per eſſe principium motus, nec uſquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem. ſiquidem in 5. libro Metaphyſ. ubi explicat varias ſignificationes nominum, quibus & Metaphyſica, & aliæ diſciplinæ vtuntur, nullam vel mentionem, vel etiam verbum fecit creationis. Ad hæc, in 5. libro Methaphyſ. tex. 17. definit potentiam actiuam per paſſiuam, dicens illam eſſe principium tranſmutandi aliud inquantum aliud: & apud eum nullum poteſt eſſe agens abſque patiente: atqui hoc aduerſatur creationi, in qua cernimus agens ſine patiente, & potentiam actiuam ſine paſſiua. Præterea, Ariſtoteles (ut clarum eſt legenti eius libros) in omni productione requirit ſubiectum, terminum a quo, videlicet priuationem, vel contrarium, motum, locum, tempus, præuias
B diſpoſitiones, concurſum cauſſarum particularium: quæ res nullo modo cadunt in creationem. Tum, Ariſtoteles (ut cenſent veteres Peripatetici, licet multi alij docti & graues viri contra ſentiant) non concedit infinitam virtutem (vt vocant) in vigore, neque immediatè ſine cauſſis ſecundis quicquam de nouo poſſe à Deo fieri; nec eum aliter agere actione tranſeunte, quàm per motum, & lumen cœli, nec operari liberè, ſed ex neceſſitate naturæ: quibus de rebus alio loco à nobis diſputabitur. His autem rebus non conceſſis, nullo modo concedi poteſt creatio. Amplius, Ariſtoteles, & Peripatetici putant euidenter demonſtratam eſſe æternitatem Materiæ primæ in 1. Phys. 82. illo argumento, quia ſi vnquam fuiſſet producta, oporteret eam productam eſſe ex aliquo ſubiecto, quare ante primam materiam fuiſſet alia, & ſic res procederet in infinitum: ſimiliter etiam in 8. Phys. motus, & temporis æternitas demonſtratur ea ratione, quoniam ſi hæc facta eſſent, non potuiſſent fieri aliter quàm per motum, & in tempore: quare ante motũ & tempus, & motus & tempus fuiſſent: quas demonſtrationes quis non videt poſita creatione nullas eſſe? Et cum æternitatem ma-
C teriæ, tẽporis, motus, atque mundi, Ariſtoteles toties inculcet, tantopere commendet, & tantum in ea roboris, atque præſidij locatum eſſe putet ad bene philoſophandum, ut tota propemodum eius diſciplina, maximè quæ eſt de intelligentijs, & rebus diuinis, hoc quaſi fundamento nitatur, atque ſuſtentetur; quis credat Ariſtotelem adeò fuiſſe vecordem & ſtupidum, vt concederet creationem, quæ tantum doctrinæ ſuę fundamentum labefactaret ac funditus euerteret? Quid? ratio illa, qua in primo libro de Cœlo confutat ſententiam Platonis qui facit cœlum ab aliquo principio natum ſed nunquam interiturum, omne, inquit, quod incipit eſſe, aliquando deſinet eſſe, nam quod tale eſt, factũ eſt ex materia, quare corruptibile; quod autem corruptibile eſt, aliquando corrumpetur: hæc, inquam, ratio quam vim habet admiſſa creatione? nullam ſanè. illa item diſputatio eius, quę luculenter tractatur in 7. lib. Metaph. & priore parte lib. 12. formam non poſſe produci per ſe nec immediatè à ſubſtantijs abſtractis, nonne admiſſa creatione labaſcit? His accedit quòd Peripatetici ita ſecum cogitarent, ſi Deus poteſt creare res ex nihilo, aut is agit libere atque contin-
D gẽter, aut ex neceſſitate naturæ, ſi contingenter, cũ ſit infinitæ virtutis (nõ enim minor virtus quàm infinita ſufficit ad creandũ) non poſſet philoſophus vllã cauſam, & rationem reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerũ quę ſunt in mundo: Etenim hęc omnia penderent ex libera voluntate Dei, qui ſi voluiſset multo plures, maiores & perfectiores res creare potuiſset: Sin autem agit ex neceſſitate naturę, & habet infinitã virtutẽ ad creãdũ ex nihilo, cũ in ipſo nihilo nullus ſit terminus aut modus, deberet ſane ſemper in infinitũ nouas rerũ ſpecies efficere, nam ſi agit ex neceſſitate naturę, agit quicquid poteſt, & quantũ poteſt, at poteſt in infinitũ ergo &c. Quamobrem cum Peripatetici animaduerterẽt admiſſa creatione omni ex parte conſequi grauiſſima incõmoda contra ſuam ipſorũ diſciplinã, nullo modo poſſent in animum inducere vt eam concederent. His adde quòd veteres interpretes Ariſtotelis, non modo eã non admittunt, ſed etiam vehementer oppugnant. vide Auerroem in 8. Phyſ. comm. 4. Themiſtium in eodem libro ſuper tex. 6. Simplicium ibidem in digreſſionibus ſuis contra Philoponum. Quid plura? Nihil (vt noſtra fert ſententia) repetiri, aut fingi poteſt, quod ſit magis contrarium doctrinę Ariſtotelis, & quod omnes eius artus, &

nervos

neruos vehementiùs elidat. Atq; hęc quidem ex ſenſu Ariſtotelis diſputata ſint. A

Quid Plato ſenſerit de Creatione tres opiniones.

Sed quid Plato ſenſit de creatione? Non ſatis conuenit inter omnes. Etenim ſunt tres opiniones: Vna, Platonem feciſſe mundum æternum non aliter quàm fecit Ariſtotęles: nã cum apud eum in Timæo ſint tres cauſsæ ipſius mundi, vna efficiens, quæ eſt Deus, altera exemplaris, quæ eſt Idea, tertia tanquam finis, quæ eſt bonitas ipſius Dei: cum hæ tres cauſſæ omnes ſint æternæ, non potuit mundus non eſſe ſempiternus. vocat autem eum genitum & factum, vt indicet eum ex omni æternitate pendere omnino a Deo non ſecus ac ſi de nouo factus fuiſſet: & quemadmodum quod fit, pendet ab efficiente, ſic mundus omnino pendet a Deo. Altera eſt, eum ſenſiſse mundum ab initio temporis factũ eſſe ex materia, quæ ab omni æternitate præceſserit molitionem mũdi, ſed informis & incerto atque inordinato motu agitata: etenim hoc ipſum eiſdem propè verbis docet Plato in Timæo, cui conſentit quod ſcribit Plutarchus in 1. lib. de placitis philoſophorum cap. 3. ponens ſecundum Platonem tria principia omnium rerum, Mentem, Ideam, & Materiam. Tertia eſt, Platonem feciſse B mundum de nouo, & ex nihilo, alioquin nec materia, nec animæ rationales, nec intelligentię factæ fuiſsent a Deo, quod eſt contra Platonem; certè, cum Plato in Timæo inducat Deum effectorem mentium cæleſtium, & animorum noſtrorum, has autem res manifeſtum ſit ex materia fingi non poſſe, relinquitur eas ſecundum Platonem ex nihilo fuiſſe procreatas. Harum trium opinionum quæ ſit magis Platonica, vltimo libro huius operis a nobis diſquiretur; certè vltima minimè omnium probatur a Platonicis. Secundùm autem primam & ſecundum, clarum eſt nullum planè locum apud Platonem relinqui creationi.

Probatur octo rationibus poſſibilẽ eſſe creationem.

Reſtat extrema huius diſputationis pars, in qua declarandum eſt, an creatio lumine naturali humanæ rationis cognoſci queat. Ac poſſibilem quidem eſse creationem, quin etiam neceſsariò admittendam, videtur ſatis euidenter oſtendi poſse his octo rationibus. 1. Si Deus non poteſt agere niſi ex ſubiecto, ergo virtus eius eſt aſtricta & definita ad materiam: quis eam definiuit & ſic aſtrinxit? non Deus ipſe ſibi, nec aliquid prius aut ſuperius Deo; neque materia, quoniam hæc natura poſterior eſt Deo, ergo nihil. 2. Eo maior eſt no- C bilitas agentis, quo paucioribus indiget ad agendum: ſed Deus eſt nobilius agens quàm Natura, ergo paucioribus ad agendum indigebit, ſed Natura eget materia prima, ergo neque hanc requiret Deus: vt ſint hæc tria agentia, Ars, Natura, Deus: primo, ad agendum opus eſt aliquo corpore; ſecundo, tantùm opus eſt materia prima; ergo tertio nihil opus erit ad agendum. 3. Modus agendi, ſequitur modũ eſsendi, & quale eſt eſse cuiuſq; rei, talis eſt actio; ſed Deus in eſse. a nullo pendet, nihil prærequirit, aut præſupponit, ergo nec in agendo. 4. Hanc oẽs habent notionẽ Dei naturaliter animis inſitam et impreſsam, Deũ eſse ens primum, perfectum, a nullo pendens, per ſe ſufficiens, nullius indigens, ergo per ſe ſufficit ad agendum, nec eget ſubiecto. 5. Deus eſt cauſsa omnium rerum: alioquin præter Deum eſset aliquid ſine cauſsa, habens eſse a ſe, quod fieri non poteſt, non enim omnia penderent a Deo; ſed multa ſunt, vt materia prima, cęli, intelligentiæ, quę non potuerunt habere eſse a Deo ex materia per motum, ergo per creationẽ. ſi dicas huiuſmodi res habere eſse a Deo ab æterno; reſpondeo id non obſtare creationi, in cuius ratione ponitur vt ſit ex non ſubie- D cto, non autem vt fiat de nouo, vel vt quod creatur prius duratione fuerit non ens: nec minoris ſanè virtutis eſt ab æterno aliquid creare & conſeruare poſse, quàm de nouo. 6. Vel Deus ad agẽdum eget materia prima, vel non; ſi non, ergo poteſt creare ex nihilo agens; ſin eget, ergo materia prima non eſt a Deo; ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agendo, neque corpus naturale habet eſse ab arte, neque materia prima a Natura: Eſse autem aliquid quod non proceſserit a Deo, repugnat primæ & ampliſſimæ virtuti Dei, qua cuncta complectitur & continet. Contra eos vero qui negant materiam a deo eſse productam, diſputat Euſebius lib. 7. de Pręparat. Euangelica cap. 8. 7. Quamuis in productione cuiuslibet indiuidui videlicet hominis, ſemen eſt prius quàm ille homo; ſimpliciter tamen homo eſt prior ſemine, ſicut actus potentia & perfectum imperfecto: quam rem diſertiſsimis verbis docet Ariſtoteles in 12. Metaph. tex. 40. ita ſcribens, *ſemen ex alijs prioribus perfectis eſt, neque ſemen primum eſt, ſed quod perfectum eſt ueluti hominem dicere quiſpiam poſſet priorem ſemine eſſe, non illum qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt*, hęc Ariſt. quare generatio hominis vt homo eſt, non eget ſemine, cum ſit homo ſimpliciter

prior

A prior ſemine, poteſt igitur habere alium modum productionis nimirum per creationem. 8. Infinitum pertranſiri non poteſt, ſed ſi mundus eſt æternus oportet pertranſiſſe infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem eſt impoſſibile, ergo in vnoquoque genere animalium perfectorum quæ non poſſunt generari niſi a ſibi ſimili, neceſſariò deueniendum eſt ad vnum aliquod primum quod non potuerit fieri per generationem, ergo per creationem. Quid de animo noſtro dicam? quem ſi immortalem, ſi veram atque naturalem hominis formam, ſi ſuum cuique hominum tributum eſſe, uti re vera eſt, concedimus, eum ex nihilo ſingulis propè momentis creari a Deo negare non poſſumus. Sed circa hæc quæ dicta ſunt nonnullæ dubitationes exiſtunt quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta ſunt de creatione.

CAP. VIII.

B OCTO dubitationes ſeu obiectiones quæ aduerſari videntur iis quæ de Creatione diximus nunc proferre in mediū & explicare volumus. Ac prima quidē obiectio ſic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione formæ: nam per generationem, licet dicatur fieri compoſitum, tamen forma verè producitur, quæ cum ante generationem nec ſecundum ſe totam, nec ſecundum aliquā partem alicubi extiterit, ſed prorſus nihil fuerit, cur non dicatur creari? neque enim obſtat quod præfuerit in virtute agentis, neque quod recipiatur & producatur in materia: ſiquidē hoc etiam reperitur in productione animę rationalis & donorum ſupernaturaliū cuiuſmodi eſt gratia; quarum rerum productionem conſtat eſſe creationem. Etenim quod vulgo dicitur, formam educi ex materia, nimis impropriè dicitur; ſonat enim illam ſegregationem formarum Anaxagoræ; vel inchoationem quandam formarum ab aliis introductam: quare magis propriè diceretur forma induci & gigni in materia quam ex ipſa educi. uidetur igitur in ipſa generatione rerum naturalium complicatam atque conuolutam cum ea reperiri C creationem. 2. Ariſtoteles cognouit materiam primam, cœlos, & inteligentias habere eſſe a Deo, & non per motum ex aliquo ſubiecto, ergo per creationem ex nihilo; quare creatio cognita eſt Ariſtoteli, & ſecundum eius doctrinam neceſſariò cōcedenda eſt. 3. Similiter etiam anima rationalis ſecundum Ariſtotelem eſt immortalis, & forma hominis, vt ex multis locis eius liquidò perſpici & demonſtrari poteſt; ſed nulla forma poteſt eſſe ante id cuius eſt forma, vt Ariſt. ſcribit in 12. Metaph. textu 16. ergo anima rationalis incipit eſſe de nouo, non per generationem, quoniam ſic non eſſet immortalis, ergo per creationē; quare creatio etiam de nouo admittenda eſt ſecundum Ariſtotelem. 4. Creatio eſt actio, ergo creans eſt agens, ſed agens non poteſt eſſe ſine patiente, quoniam ſunt relatiua, ergo creatio non erit ſine patiente, quare non fiet ex nihilo. 5. Aut quod creatur, ante poterat eſſe, aut non; ſi non poterat creari, ergo neque creatum eſt; nam quod impoſſibile eſt fieri, etiā impoſſibile eſt eſſe factum: ſin autem poterat creari & eſſe, talis potentia ad hoc ipſum creari, vel ad eſſe creatum, cum non poſſit per ſe conſtare, inerat in aliquo ſubiecto, quare creatio D non fit ex nihilo. 6. Si creatio fiat ex nihilo, non poterit reddi vlla cauſſa cur potius hoc creatur quam aliud; Nam ipſum nihil per ſe indeterminatum & indifferens eſt vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; Similiter etiam Deus qui creat, cum ſit agens vniuerſale, per ſe indifferens eſt ad huius vel illius rei productionem, ergo nulla ratio poteſt reddi cur potius hoc quam aliud quoduis creetur; ſed hoc eſt abſurdum, creatio igitur eſt impoſſibilis.
7. Aut Deus creat res per aliquam actionem tranſeuntem, at hæc indiget ſubiecto; aut per actionem immanentem, hoc eſt per ſuam eſſentiam, vel per ſuum intelligere & velle quæ ſunt idem quod eſſentia eius; at hęc ſunt æterna in Deo, ſed nō poteſt effectus nouus immediatè produci per actionem antiquam & æternam; ergo nihil de nouo poteſt a Deo creari.
8. Si Deus poteſt immediate creare omnes res ex nihilo, fruſtra igitur ſunt agentia naturalia; nam fruſtra fit per plura quod poteſt æque bene fieri per pauciora: cum igitur Deus ſine cauſis ſecundis, per ſe ipſum omnia poſſit efficere, quid opus erat cauſſis ſecundis? quare vel

nulla eſt creatio, vel ſuperuacanea eſt cauſſalitas agentium naturalium. Atque hec quidem A
obiici poſſunt contra ea quę de creatione docuimus.

Ad has autem obiectiooes facilè reſpondere poſsumus hoc modo. Ad primam. Ha-
bet ſanè generatio aliquam ſimilitudinem creationis, propter eam rationem quę in obie-
ctione poſita eſt, ſed hoc intereſt, quia id quod creatur, vel non requirit vllum ſubie-
ctum, vel certè tantùm vt recipiens, nec eiuſmodi vt per affectiones & diſpoſitiones eius
producatur id, quod creari debet: at quod generatur exigit neceſsariò materiam, tan-
quam id in quo ipſum recipiatur, ſuſtentetur, & per cuius diſpoſitiones & affectioues pro-
creetur. Et forma quę creatur non eſt eiuſdem ordinis cum materia in qua recipitur, vt pa-
tet io anima rationali & gratia; forma verò quę per generationem fit, eiuſdem generis & or-
dinis eſt cum materia ſua. Sed hac de re lege Scotum. 2. ſent. diſt. 18. quæſt. vnica, acutè do-
ctèque diſputantem. Noo dicitur autem forma induci in materia, ne quis falsò opinetur
formam per ſe productam extrinſecùs adiungi materię, ſed dicitur educi ex materia, vt in-
telligatur forma produci cohærens imò immerſa materiæ, per tranſmutatiouem eius, ioſe- B
parabilis ab ea in fieri eſſe & operari; cuius rei illud eſt clariſſimum argumentum, quòd per
contrarias affectiones & mutationes materiæ, non ſolum ſeparatur a materia, vt fit in anima
rationali, ſed penitus ioterit vt in aliis omoibus formis phyſicis contingit. Nec tamen for-
mæ naturalis ioteritus, eſt anihilatio; alioquin eius quoque generatio deberet dici creatio;
nam per eandem vim & diſpoſitiones, quibus vna forma deletur ex materia, continuò excita-
tur altera inhærens in eadem materia. Itaque corruptionem naturalem ſemper immedia-
tè conſequitur generatio, annihilationem autem oon eſt oeceſſarium vt alterius rei produ-
ctio conſequatur. Au verò in rebus ſit aliqua annihilatio vel eſſe poſſit docet D. Thomas
1. par. Quæſt. 104. art. 3. & 4. Ad ſecundam, Alexander negat ſecundum Ariſtotelem,
Deum eſſe cauſſam efficicientem rerum æternarum, ſed tantummodo eſſe finem: Simpli-
cius concedit productionem eiuſmodi rerum a Deo eſſe profectã, ſed negat eam vocari de-
bere creatiooem: Auicenna non dubitat eam appellare creationem, nec putat creationem
ab æterno, ſed eam duntaxat creationem, quæ fit de nouo diſplicuiſſe Ariſtoteli. Vtcunque C
ſit, illud manifeſtum eſt, argumentum hoc oihil ſententiæ ooſtræ officere; quippe qui eam
tantùm creationem quæ de nouo fit, Ariſtoteli cognitam eſſe uegamus. Ad Tertiam. Inter
Ariſtotelicos alii putarunt animum noſtrum ſecuodum Ariſt. eſſe mortalem, ac proinde ge-
nerabilem, vt Alexander: alii immortalem, ſed aſſiſtentem, & vnum io omnibus, vt Theo-
phraſtus, Themiſt. Auerroes: Alii immortalem & informantem & ſuum cuique hominũ,
vt Albertus & D. Thomas; alij Ariſtotelem de natura animi noſtri dubiũ fuiſſe, atque ob eã
rem ambiguè locutum eſſe vt Scotus & Herueus. Quare cum de opinione Ariſt. tanta ſit diſ-
ſentio inter Peripateticos, nec poſſit id quod eſt dubium, per aliud quod ſit vel magis vel
æquè dubiom oſtendi & probari; nec philoſophicè nec prudenter faciunt, qui ex anima ra-
tionali, argumentantur creationem eſſe cognitam Ariſtoteli. Ad Quartam. Creatio non
eſt actio propriè ſed tantùm ęquiuocè, nam nihil aliud eſt quàm ipſamet res creata cum re-
latione ad Deum, & ad id, quod cũ immediatè ante nihil eſſet, a Deo facta eſt aliquod ens.
Obiectio igitur valet in actione phyſica & propriè dicta qualis nou eſt creatio, vt præclarè do- D
cet. D. Thomas 1. par. Queſt. 45. art. 2. ad 2. Ad Quintã. Hoc intereſt inter creabile & gene-
rabile ꝙ hoc includit duplicẽ potentiam, vnam intrinſecã ex parte materiæ, alterã extrinſecã
ex parte agentis; illud autem vnam tantùm, nempe extrinſecam ex parte ſolius creãtis, non
enim ob aliam cauſſam dicitur quidpiam creabile niſi quia Deus id creare poteſt. Poſſe igi-
tur creari, ſignificat eam ſolam potentiam quæ eſt in creante: at poſse generari, duplicem po-
tentiam denotat, & eam quæ eſt in generante, & eam quæ eſt in materia ex qua fit genera-
tio. Ad Sextam. Determinatio creationis ad hunc vel illum effectum, neque proficiſcitur
ex nihilo, oeque ex Deo vt Deus eſt, ſed ex Deo, vt habet in ſe varias ideas, & ſuam cuiuſque
rei definitam & propriam rationem. Nam quòd Deus habet in ſe ideam hominis, ad eius
ſimilitudinem creat cum vult hominem; idemque cootingit iu aliis quæ ab eo creantur:
Adde quòd ſecundum Ariſtotelem 9. Metaphyſicæ tex. 10. agens per intellectum determi-
natur ad agendum ſimpliciter vel ad agẽdum hoc potiùs quàm aliud quidpiam a ſua volun-
tate. Ad Septimam. Deus creat res per ſuam voluntatem, quæ licet ſit æterna, id tamen nõ

Diſcrimen inter id quod generatur & id quod creatur.

obſtat

A obſtat quo minus poſſit ab ea effici aliquid nouum; poteſt enim Deus ab æterno velle & conſtituere, vt quidpiam fiat de nouo, & certo quodam tempore. Sicut ego poſsum hodie velle & deliberare facere aliquid ab hinc vnum annum vel menſem. Verùm hac de re, extremo huius operis libro ſubtilius agetur. Ad Octauã, Deus nullo modo indiget creaturis, nec eſt aliqua perfectio in creaturis, quæ non infinitis partibus maior atque pręſtantior in Deo inſit; neque tamen ob eam rem putatur ſuperuacanea fuiſse productio creaturarũ; quoniam in illis Deus manifeſtauit bonitatem, potentiam & ſapientiam ſuam, boni enim eſt eſſe diffuſiuum & communicatiuum ſui; ſimiliter etiam, quamuis Deus poſſit per ſe omnia efficere, tamen ſicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi conſentaneum fuit, vt hanc quoque vim & poteſtatem producendi ſimile, eis largiretur: nam ſi non tribuiſset, feciſset ſanè illas imperfectas, ſiquidem perfectum eſt vnum quodque cum poteſt ſui ſimile producere; Sin autem tribuiſset, non ſineret autẽ eam exerceri, fruſtra illam dediſset. Atq; hęc quidem de creatione, ſatis ad id quod nunc agere inſtituimus, dicta eſse arbitror. De B qua multa etiam ſcribit D. Thomas prima par. quęſt. 45. & Theologi Scholaſtici initio ſecũdi libri ſententiarum. Verùm nos ad tractationem materiæ, à qua ad hanc de creatione diſputationem deflexímus, reuertamur.

De materia Cœli opinio Aegidij.

CAP. IX.

DEmonſtratum eſt materiam eſſe, & neceſſariam eſſe in omni mutatione Phyſica, qua etiam de cauſsa obiter diſputatum eſt de creatione; nunc conſequens eſt, vt ad ſecundam quæſtionem, hoc eſt, ad explicandum quid ſit materia, veniamus. Sed quia alia eſt materia in corporibus cœleſtibus, & alia in ſublunaribus, neceſsarium eſse puto, antea diſcrimen, quod eſt inter materiam cœleſtem & ſublu- C narem indicare; vt nobis quibus propoſitum eſt hoc loco tantùm diſserere de materia rerũ ſublunarium, de qua ſola etiam Ariſtoteles egit in primo Phyſicorum, planior & abſolutior procedat diſputatio. Videndum igitur eſt an Cœlum habeat materiam eiuſdẽ rationis cuius eſt materia rerũ corruptibilium. Quidam putant Cœlũ eſse compoſitum ex materia & forma & materiam eius non eſse diuerſam à materia rerum ſublunarium. Quod autẽ cœlũ ex materia & forma ſit compoſitum, confirmant primùm teſtimonijs Ariſt. tum rationibus. Teſtimonia Ariſtotelis ſunt hæc. Primò Ariſt. in lib. 2. de Gener. tex. 51. ſic ait. *Principia ſunt numero æqualia, & genere eadem, quæ in æternis & corruptibilibus*. Sed hæc ſunt cõpoſita ex multis principijs nẽpe materia & forma, ergo & illa. Præterea in 12 Metaphy. tex. 10. ait cũcta quæ mouentur habere materiam, & ſubdit cœlũ habere materiã, quamuis diuerſam ab alijs: ſed habere materiam eſt compoſitorũ, ergo cœlũ eſt compoſitũ. Amplius 1. de Cœlo tex. 92. inquit Cœlum eſse mixtum in materia, & in 94. cõſtare ex tota materia; ſed hæc verba ſignificant ipſum eſse compoſitum, ergo &c. Idem in eodem loco, cum propoſuiſset du- D bitationem hanc, cum omnia quæ habent formam in materia, poſſint numerabiliter multiplicari, Cœlum autem ſit huiuſmodi, cur ipſum ſecundum numerum non multiplicetur? Ipſe ſoluens hanc rationem, ait id accidere, quia Cœlum in ſe habet omnem materiam quã habere poſſit, & ob id non ſuppetere illi aliquam materiam in quam multiplicari queat: quibus verbis aperte concedit, cœlum habere formam in materia, ergo eſt compoſitum.

Rationes ad idem comprobandum has afferunt. 1. Subſtantia eſt triplex, materia, forma & compoſitum vt dicitur 2. de Anima tex. 2. Sed Cælum non eſt materia, quia hæc per ſe non mouetur, ut apud Ariſtotelem ſcriptum eſt lib. 5. Phyſi. tex. 8. & per ſe non eſt hoc aliquid 7. Metaphyſicæ tex. 8. At Cœlum per ſe mouetur & eſt hoc aliquid. Deinde Cœlũ non eſt forma, quia hæc per ſe, nec eſt quanta, nec mobilis, vt eſt in 5. Phyſicorum tex. 3. Cœlum autem vtrunque habet, ergo vel non eſt ſubſtantia vel eſt compoſitum. 2. Cœlum habet materiam, vt multis locis ait Ariſt. & patet ex eo quia habet quantitatem, raritatem & denſitatem quę accidentia comitantur materiam; deinde habet etiam formam, tum quia actu exiſtit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia accidentia eius ſunt terminata, talis autem ter-

minatio prouenit à forma, ſecundum Auerroem in libro de ſubſtantia orbis; ergo Cœlũ eſt A
compoſitũ ex materia & forma. 3. Moueri eſt materiæ, mouere autem formæ, vt dicitur
2. de Generat. 53. & 3. Phy. 17. ſed cœlũ mouetur localiter, & mouet, ac regit hunc mundũ
inferiorem, vt dicitur 1. Meteororum cap. 2. ergo erit compoſitum ex materia & forma.
4. Aut cœlũ eſt actus purus, aut pura potentia, aut cõpoſitum ex vtroque; non actus purus,
quia ſic eſſet intelligentia, & non poſſet moueri ſecundũ locũ; quia omne tale participat po-
tentiã; nec eſt pura potẽtia; quia ſic non exiſteret actu hoc aliquid, nec ageret in hæc inferio
ra, ergo eſt aliquid cõpoſitum ex vtroq; 5. Secundũ Auer. 1. Cœli, cõm. 91. vnumquodq;
eſt ſenſibile propter materiã & intelligibile propter formã: ſed cœlũ eſt ſenſibile, quippe cũ
percipiatur ſenſu viſus, ergo habet materiã: eſt quoq; ipſum intelligibile, quia de eo eſt ſciẽ-
tia tam phyſica, quàm aſtrologica, ergo habet etiam formã. Quare ipſum neceſſe eſt eſſe cõ-
poſitũ ex materia & forma. 6. Cœlũ eſt corpus naturale, ergo vel eſt natura, vel habens na
turã; ſi natura, cum hæc ſit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt, (ſic enim definitur 2. lib. Phyſ.)
neceſſarium eſt cœlum eſſe compoſitum ex ipſa natura, quæ eſt principium motus & ex eo B
in quo eſt talis natura, eo videlicet, quod mouetur; Sin autem ſit habens naturam, ſimiliter
manifeſtum eſt debere eſſe compoſitum ex natura, & habente naturam. 7. Cum in alijs
omnibus corporibus ſit compoſitio ex materia & forma, non eſt remouenda a cœlo, niſi re-
pugnet ipſi: ſed cur ei repugnat? an quia omnis compoſitio eſt diſſolubilis? an quia mate-
ria haberet potentiam ad formam, omnis autem potentia eſt cõtradictionis, hoc eſt ad eſſe
& non eſſe; vt ſcriptum eſt in 9. libro Metaphy. tex. 17. ex quo efficeretur neceſſariò cœlum
aliquando tandem interiturum eſſe? Atqui hoc eſt infirmum; Etenim in cœlo eſt compo-
ſitio ex ſubſtantia & quãtitate; & cœli natura eſt in potentia ad quantitatem, ceu quodlibet
ſubiectum ad ea, quæ ſibi propriè & naturaliter conueniunt accidentia, nec tamen aut illa
compoſitio eſt diſſolubilis; aut illa potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe: cur igi
tur idem non contingat in compoſitione ſubſtantiali, cum hæc non minus valens ac firma
ſit ad permanendum quàm accidentalis? 8. Datur compoſitio ſubſtantialis ex forma cor
ruptibili & materia incorruptibili, vt in elemẽtis: & item ex materia corruptibili & forma C
corruptibili vt in equo: & ex materia corruptibili & forma incorruptibili vt in homine:
reſtat vltimus gradus, ex materia & forma incorruptibilibus; qui, ne quis gradus perfectio
nis vniuerſo deſit, tollendus non eſt: is autem nulli rei, præter cœlum, aſſignari poteſt, ergo
cœlum eſt compoſitum. Minùs eſt naturæ ac rationi congruens eſſe in rebus compoſitio-
nem ex forma immortali & materia mortali, quàm ex vtraque immortali: quia hic cernitur
ordo & proportio inter materiam & formam, illic autem nulla apparet proportio; cum ta-
men materia & forma quia ſint ad aliquid vt eſt in 2. Phy. 26: debeant eſſe ſimul; & vna ſine
altera fruſtra ſit & præter naturam ſe habeat. Si igitur illa compoſitio reperitur in homine:
multò veriſimilius eſt hanc poſſe reperiri in cœlo. His igitur teſtimonijs & rationibus pro-
batum eſt cœlum eſſe compoſitum ex materia & forma. Quòd autem materia cœli per ſe
non ſit diuerſæ rationis à materia rerum ſublunarium, hoc modo demonſtrant. Primò ſi
tales materiæ differrent, per aliquem actum & formam differrent: nam vt eſt apud Ariſt. 7.
Metaph. tex. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit; ſed illæ materiæ cum ſint primæ & ſimpli D
ces non habent vllum actum vel formam ex ſe, ergo non poſſunt inter ſe diſtingui. Si quis
autem dicat eas diſtingui per diuerſos reſpectus ad diuerſas formas, hoc eſt cœleſtes & ſub-
lunares; id nihil valere oſtendunt ex eo, quia illæ duæ materiæ cum ſint res abſolutæ, & ſe-
cundum naturam priores illis reſpectibus, vt potè qui fundantur in ipſis materijs, non poſ
ſunt per eos diſtingui. Deinde, in omni genere cauſſæ ueniendum eſt ad aliquam primam
cauſſam illius generis, vt patet in efficientibus & finibus, & traditur ab Ariſtotele in 2. Meta-
phyſicæ tex. 6. ergo in materijs quoque veniendum eſt ad vnam primam, at ſi materiæ cœli
& horum inferiorum per ſe diuerſæ eſſent, reperirentur duæ materiæ æqualiter primæ. Po-
ſtea, quantitas cœli eiuſdem rationis eſt ac quantitas rerum ſublunarium, nam quòd illa ſit
incorruptibilis, hęc autem corruptibilis, hoc non obſtat, tum quia ſecundum Commentato-
rem etiam quantitas huius materiæ ſublunaris ſuapte natura eſt incorruptibilis, & tantum-
modo ratione diuerſæ terminationis & figuræ variatur, atq; commutatur: tum etiam quia eſ
ſe corruptibile vel incorruptibile accidit quantitati vt quantitas eſt, videlicet propter ſubie

ctum

A ctum in quo inhæret;quamobrem nó poteſt mutare propriam & eſsentialem rationẽ quan-
titatis. Si igitur quantitas cœli, & corporum ſublunarium ſunt eiuſdem rationis,quantitas
antem eſt accidens per ſe conſequens materiam, relinquitur etiam illas materias eiuſdẽ ra-
tionis eſse. Præterea, Ariſt. in primo Phyſic. tradidit principia communia omnium rerum
naturalium,tum quia id poſtulat ordo doctrinę vt à maximè vniuerſalibus,ad minùs vniuer
ſalia fiat progreſſio; tum quia id Ariſt. præmonuit & propoſuit velle ſe facere in proœmio
illius libri, ergo materia prima quæ ibi tractatur communis eſt omninm corporum natura-
lium. Non igitur materia cœli, & harum rerum inferiorum ſunt diuerſæ rationis. Sed du-
bitaret aliquis, quomodo ſi in cœlo eſt materia ſimilis materiæ noſtratis,cum hæc ſit cauſsa
interitus rerum ſublunarium, non ſimiliter illa reddat cœlum corruptibile? Hanc dubita-
tionem ita ſoluunt; Materiam, quæ eſt ſub vna forma,non aliam ob cauſsam, eſse cauſsam
corruptionis eius, niſi quia habet priuationẽ & appetitum alterius formæ,quam quia ſimul
cum priori tenere non poteſt, illam abijcit vt hanc accipiat. In materia autem cœli nulla
B hæret priuatio & appetitus alienæ formæ; propterea quòd forma cœleſtis ob excellentẽ no-
bilitatem ſuam omni ex parte ſatiat & explet appetitum materiæ ſibi ſubiectę. cernitur autẽ
illius formæ nobilitas ex eo quod eſt ęterna & generalis cauſsa rerum ſublunariũ, & omnes
earum rerum perfectiones excellenter in ſe cohibens,vt nulla cauſsa ſit cur materia, tá præ-
ſtanti formę ſubiecta, aut eam faſtidire debeat, aut alienam expetere. Hanc opinionẽ ſequi-
tur Aegidius in tractatu quodam ſuo de materia cœli & alijs multis locis: D. Bonauentura
etiam videtur in eá inclinare 2. ſent.D.12. & Guglielmus Ochan ſuper eundem librũ quęſt.
22.Gabriel Biel,& Scotus locis ſupradictis hanc ſententiam putant eſse tenendam Theolo-
gis,tanquàm magis congruentem ijs, quę ſunt in ſacra ſcriptura. Attribuitur quoque hæc
ſententia Platoni,Philopono & Auicennæ.

Refellitur opinio Aegidij.

C
CAP. X.

HANC opinionem falſam eſſe, & teſtimonijs Ariſt. & rationibus oſtendemus.
Ariſt.8. Metaphyſicæ tex. 14. ait non omnium eſſe materiam, ſed eorum tan-
tum quorum eſt tranſmutatio adinuicem; quæcunque verò abſque eo quòd
tranſmutantur ſunt, horum non eſſe materiam: ex quibus verbis conficitur in
cœlo non eſſe materiam aut longè diuerſam ab hac noſtra. In eodem libro tex 12. & in lib.
12. Metaphyſicæ tex.10.& in 9. Metaphy. tex. 17. perſpicuis & apertis verbis ſcribit materiã
cœli eſſe diuerſæ rationis a materia aliorum corporũ. In 2. de Generatione tex. 43. repre-
hendit Diogenem,quod diceret vnum & idem eſſe ſubiectum atque materiam omnium re-
rum,affirmans id verum eſſe in ijs, quæ inuicem tranſmutantur; in aliis autem minimè. In
eodem libro tex.53. & 54. & 87. quæcunque inquit communicant in materia poſſunt inui-
cem agere & pati,quæ autem non communicant, minimè: ſed cœlum agit in res ſubluna-
D res nullam ab illis perpeſſionem accipiens, ergo non habet cum illis materiam communẽ.
Poſtremò in primo libro de Cœlo Ariſtoteles demóſtrat cœlũ eſſe corpus genere diuerſum
ab alijs corporibus, ergo illius principia in quibus eſt materia, diuerſa erunt ab aliorũ prin-
cipijs;& Themiſthius vt refert Auerr. 8. Metaphyſ. comm. 12. ait cœleſtia corpora aut eſſe
formas ſine materijs, aut habere materiam ſecundum æquiuocationem.

Multis teſtimonijs Ariſtotelis, probatur materiam cœli eſſe diuerſam a materia rerũ ſublunarium

Idem confirmatur hac ratione. Si cœlum eſt compoſitum ex materia & forma vt ſentit
Aegidius, ergo eſt corruptibile; quod eſt contra opinionem Ariſt. & ipſius Aegidij. Conſe-
quentia probatur; primùm his teſtimonijs Ariſt. in 7. Metaphyſicæ tex.22. Sic ait, *Cuncta,
quæ à natura,aut arte fiunt habent materiam, poſſibile eſt enim eſſe, & non eſſe eorum vnum-
quodque,hoc autem cuiq; materia.* In eodem libro tex. 53. *Subſtantiarum inquit, ſenſibilium
& ſingularium,neque definitio, neque demonſtratio eſt,eo quòd habent materiam, cuius natura
talis eſt,vt eſſe & non eſſe contingat,quare corruptibilia ſunt omnia, quæ illam habent*, In 9.Me
taphyſicæ tex.17. ait in æternis non eſſe potentiam,niſi ad vbi,& ratio eſt vt ipſe mox ſubdit,
quia omnis potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe. Quare ſi in cœlo non eſt poten-
tia

Materią eſt cauſſa cur quidque ſit corruptibile.

tia niſi ſecundum quid, ſimiliter etiam non erit materia niſi ſecundum quid. In 1. de Cęlo A
tex. 136. ſcribit materiam habere in ſe potentiam contradictionis, & cauſſam eſſe, vt res ſint
& non ſint. In libro de longitudine & breuitate vitę cap. 2. habet hęc verba. *Impoſſibile eſt
materiam habenti non exiſtere aliquid contrarium,* ſed ipſe in 1. de Cęlo tex. 20. probat cęlũ
carere omni contrario, ergo ſecundum eum carebit etiam materia. In 12. lib. Metaph. tex.
50. probat intelligentias eſſe ſine materia, quia ſunt ſempiternę; ergo propter eandem ratio
nem, cum Cęlum ſempiternum ſit, erit quoque ſine materia. Ad extremum in 1. de Gene-
ratione, in fine textus primi ſcriptum eſt; quęcunque habent inuicem tranſmutationem ha-
bere vnam communem materiam & contra, quæ vnam habent communem materiam, eſſe
inuicem tranſmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Ariſt. qui eſt in 14. lib. Me-
taphyſicę cap. 3. vbi peracutè probat, res ęternas non eſſe compoſitas, quia ſi tales eſsent, ha-
berent materiam, quę in cauſsa eſt cur res in quibus ineſt, contingat eſse & non eſse, quocir-
ca ipſę ſi materiam haberent non eſſent ęternę.

Firmiſſima ratio contra Aegidium.

Confirmatur etiam ſuperior conſequentia hac ratione; ſi materia Cæli per ſe ſumpta nõ B
differt a materia horum inferiorũ, ergo ſicut hæc ex ſe eſt in potentia ad formas ſublunares,
ſic etiam illa, alioquin non eſſent eiuſdem rationis; quare materia Cæli habet potentiam ac-
cipiendi formas ſublunares, ſed id contingere non poteſt ſine interitu Cęli, pręſertim cum
nulla potentia naturalis omnino fruſtrati poſſit, ergo Cælum eſt corruptibile. Neque firmũ
eſt illud præſidium Aegidij, huiuſmodi potentiam penitus expleri & exhauriri propter ex-
cellentiam formæ cæleſtis, quæ eminenter continet omnes formas ſublunares; hoc inquam
præſidium nullum eſt, primùm quoniam illa potentia accipiendi omnes formas cum per ſe
ac eſſentialiter cõueniat materiæ, nullo modo poteſt ab ea remoueri; Deinde falſum eſt for
mam cæleſtem nobiliorem eſſe cunctis formis ſublunaribus, cum illa ſecundum Aegidium
ſit inanimata, in his autem quædam ſint viuentes & ſentientes. Præterea forma orbis Lunæ,
quamuis expleat appetitum ſuæ materiæ quæ eſt in Orbe Lunæ reſpectu formarum ſubluna
rium, quibus putatur nobilior, attamen non poteſt explere illum appetitum, ratione ſupe-
riorum formarum cæleſtium, nimirum Mercurii, Iouis, Martis, & Saturni: Cum enim hu- C
iuſmodi formæ nobiliores ſint, quam forma Lunæ, non poterit Aegidius dicere illas con-
tineri eminenter ab hac; quare, cum materia Lunæ habeat potentiam ad alias formas cæle-
ſtes, nulla verò potentia naturalis fruſtra ſit, poterit ſine dubio eas accipere; id autem non
poteſt accidere ſine commutatione ſubſtantiali orbium cæleſtium, ergo quocunque ſe ver-
tat Aegidius, tenetur conſtrictus & cogitur fateri Cælum eſſe corruptibile, aut ſaltem ratio-
ne materiæ eſſe corruptibile, ratione verò formę incorruptibile; quod ſane maximè abſur-
dum eſt in Philoſophia, quæ docet inter quamlibet materiam & formam ei reſpondentem,
ſummam eſſe cognationem, atque proportionem. verum ad ſolutionem eorũ, quę pro Aegi-
dii opinione allata ſunt veniamus.

Ad teſtimonia & rationes quę poſitę ſunt initio proximè antecedentis capitis, nihil ne-
ceſse eſt reſpondere; propterea quod illis rationibus ſolùm conficitur, Cęlum eſſe compo-
ſitum ex materia & forma, quod non eſt contra id quod nunc docendum & probandum ſu-
ſcepimus: Etenim hanc diſputationem de materia Cęli, ob eam maximè rem inſtituimus, D
vt doceremus longe diuerſam eſſe rationem materię cęleſtis atque ſublunaris, ſiue Cęlum ſit
compoſitum, ſiue ſimplex quædam ſubſtantia quemadmodum placet Auerroi; cuius opinio
nem probabiliorem putat ſecundum Ariſt. Durandus, Gabriel Biel, Scotus, in 2. lib. Sent.
Diſt. 12. & 14. ſi quas autem ſententias Ariſt. ſupra adduximus quibus ſignificari videtur
nullam in cęlo eſſe materiam, eas ſic interpretari oportet, vt non omnem cęlo materiam, ſed
talem modò, qualis eſt in rebus ſublunaribus, adimi intelligamus. Ad rationes autem qui-
bus conatur Aegidius demonſtrare materiam cęleſtem, & ſublunarem eiuſdem rationis eſ-
ſe, breuiter reſpondemus ad hunc modum. Ad Primam; Illę duę materię differunt ſeip-
ſis, non autem per aliquem actũ, ſic enim eſſet proceſsus in infinitum; Et id quod ait Ariſt.
actum eſse qui diſtinguit, verum eſt in compoſitis de quibus ibi loquitur, quamuis autem
reſpectus materię ad formam per ſe ſit poſterior natura materię, tamen eſt nobis pro certiſ-
ſimo & manifeſtiſſimo ſigno ad cognoſcendam propriam eius rationem. Nam quia materia
cęleſtis & ſublunaris per ſe referuntur ad formas maximè diuerſas, ex eo intelligimus huiuſ-
modi

A modi materias eſſe longè diuerſas inter ſe. Idque multo certius & clarius eſt ſecundum opinionem Auerrois, quippe qui facit materiam cęli ſubſtantiam ſimplicem actu per ſe ſubſiſtentem,& perfectam;quod nequaquam conuenit in materiam ſublunarem. Ad 2. Sufficit venire ad vnam primam materiam analogicè; neque enim in formis venimus ad unam primam formam vniuocè, ſed analogicè; nimirum ad formam abſtractam, ſeu ad formam aſſiſtentem & informantem,de quibus nomen formę dicitur analogice. Ad 3. Accidentia cæli & aliarum rerum inferiorum,phyſicè,non ſunt eiuſdẽ rationis; exempli cauſſa,quantitas cæleſtis & ſublunaris mathematicè ſumptæ non ſunt diuerſi generis, phyſicè autẽ,ſunt ratione ſubiecti; ſiquidem illius ſubiectum eſt incorruptibile, huius autem corruptibile,vel per ſe,vel per accidens: corruptibile autem,& incorruptibile differunt genere, vt eſt in fine 10. lib. Metaphyſicæ:& quantitas cæleſtis ex ſe eſt terminata & immutabilis, ſublunaris autem ex ſe eſt interminata & variam determinationem accipit a diuerſis agẽtibus propter diuerſas formas. Ac quantitas quidem ſi per ſe atque mathematicè ſumatur, nullius ſenſibi-

Quantitas cęli & rerũ ſublunarium mathematicè ſumptę, ſunt unius rationis &ſpeciei, phyſicè autẽ minimè.

B lis materiæ rationem continet; quare non poteſt quà talis eſt, certò demonſtrare diuerſam vel eandẽ eſſe rationem atque naturã materiæ; cum autem accipitur phyſicè, hoc eſt prout habet eſſe in rebus & prout eſt coniuncta cũ hoc vel alio genere motus & aliorũ naturalium accidẽtium,hac ratione poteſt indicare vim & naturam materiæ. Si autem hoc modo ſpectetur quantitas cæli, cum habeat eſſe incorruptibile, & ſubiaceat motui circulari perpetuo, apertè declarat materiam cęleſtem valde diuerſam eſſe a materia ſublunari; id quod luculenter oſtendit Alexander Aphrodiſeus 1. lib. Naturalium quæſt.c. 15. Ad 4. Ariſt. in 1. Phy. tex. 68.perſpicuis verbis docet ſe non agere niſi de principiis rerum naturalium quæ habent generationem & interitum. Nam vt ait Auerr. primo cap. libri de ſubſtantia orbis, impoſſibile eſt eſſe eadem principia æternorum & corruptibilium niſi æquiuocè; ſed hanc ſolutionem fuſiùs tractauimus in 2.lib. huius operis capite 2. Ad illud autem teſtimonium Ariſt.ex 2.lib.de Generat. tex. 51. vbi ait in æternis, & corruptibilibus principia eſſe æqualia numero & genere eadem reſpondendum eſt, nomine generis intelligendum eſſe ge-

C nus analogum, hoc eſt ſecundum proportionem; nam eſt in cœlo materia & aliquo modo forma,atque priuatio,& efficiens, ſimiliter vt in rebus ſublunaribus: verùm ſicut forma,efficiens,priuatio ſublunarium & cæleſtium ſunt longè diuerſa,ſic etiam illorum materiæ. Ergo manifeſtum eſt materiam cæleſtem diuerſam eſſe a ſublunari, quare illa relicta, pergamus quę de materia rerum ſublunarium dicere conſtituimus, ea diligenter explicare. Et primùm quid ſit materia peruestigemus.

Quid ſit Materia.

CAP. XI.

DOCEAMVS quid ſit materia,enumerantes & colligẽtes omnia quę poſſunt ei conuenire. Ac primò quidem materia eſt ens & ſubſtantia vt Ariſt. ſcribit 1. Phy. tex.79. quo in loco addit *propè* quòd non ſit perfecta ſubſtantia; & 7. Metaphyſicæ tex. 7. & 2. de Anima tex.2.atque aliis locis ſubſtantia diuiditur in materiam, formam & compoſitum; & 1.Phyſ. tex. 52. Ariſt.inquit ſubſtantiam non componi ex non ſubſtantiis,at ſubſtantiæ naturales componuntur ex materia & forma, ergo materia eſt ſubſtantia. Quòd ſi materia non eſſet ens, quo pacto eſſet ſubiectum generationis? quo modo reciperet formas atque ſuſtentaret? Si autem eſt ens & non ſubſtantia, ergo accidens: ſi accidens,oportet ipſum eſſe in aliquo ſubiecto priori; & vnum accidens non poteſt ſuſcipere aliud accidens; materia autem ſuſcipit formas omnes & eſt prior illis nec quicquã eſt ea prius, ergo non poteſt eſſe accidens. Denique proprium eſt ſubſtantiæ nõ eſſe in alio, quod pręcipuè conuenit materię; cęterę enim res ſunt in alio, vel ſimpliciter,vt accidentia, vel aliquo modo,vt formę ſubſtantiales. Sed dicet aliquis,Ariſt.5.Phy. tex. 8. & 1. de generatione,appellare materiam non ens & 7. Metaph. tex. 8. negare eam eſſe ſubſtantiam: Reſpondemus, materiam primam appellari non ens & non ſubſtantiam,quia non eſt ens cõpletum, neque ſubſtantia perfecta hoc eſt ſpecificè in aliquo gradu entium determinata &

D

Materia eſt ens & ſubſtantia.

conſti-

Materiam re diſtingui a forma.

Quomodo diſtinguatur materia a forma.

An ſit maior côuenientia inter formã & materiam, quàm inter formam ſubſtantialem & accidentalẽ.

conſtituta. Deindè materia eſt ſubſtantia re diuerſa a forma; nam cum Ariſt. 1. Phy. ſcri- A bat duo eſſe principia rerum naturalium, quia ſcilicet priuatio, quę numeratur tertium principium, idem eſt cum materia; eadem igitur ratione poſſet cõcludi vnum tantùm eſſe principium, ſiquidem materia re non differret a forma. Præterea, ſi materia diuerſa non eſſet a forma, nulla eſſet ſubſtantia naturalis vere ac ſecundum eſſentiam compoſita. His accedit, quód materia ſubiicitur formę & eam recipit & per ſe eſt ingenerabilis atque incorruptibilis, forma vero recipitur in materia, terminus exiſtens generationis & corruptionis. Scotus & Gregorius Ariminenſis 2. ſent. D. 12. q. 1. refellunt opinionem quorundam dicentium materiam & formam re non diſtingui. Sed quę ipſi afferunt, ea hic recenſere breuitatis cauſſa ſuperſedeo. Sed dubitaret aliquis, ſi materia differt a forma, ergo per aliquã differentiam; quare materia eſſet compoſita ex ſua propria natura & ex differentiá qua diſtinguitur a forma, Reſpondemus; materiam & formam diſtingui ſeipſis, ſicut etiam ſeipſis & non per aliquas differentias ipſis additas diſtinguuntur ſumma genera categoriarum, vltimæ differentiæ, Deus & Creaturæ; & alia eiuſdem rationis. Quamobrem ſi propriè lo- B qui volumus, non debemus dicere materiam & formam eſſe inter ſe differentes, ſed diuerſas; quid autem diſcriminis ſit inter differens & diuerſum, docet Ariſt. 10. Metaph. tex 12. Neque vero, ſi materia re differt a forma, propterea poteſt concludi, eam aut poſſe exiſtere ſine forma, aut definiri: Nam ſimiliter etiam vnum relatiuum re differt ab alio, & accidẽs a ſubiecto, quæ tamen neque ſecundum rem neque ſecundum definitionem, inuicem ſeparari poſſunt. Poſſet etiã hic quæri; vtrum forma ſubſtantialis differat magis a materia, quàm a forma accidentali; Cui dubitationi breuiter ita occurritur; ſecundum quid, maior eſt cõuenientia inter formam ſubſtantialem & accidentalem; quoniam ambæ ſunt actus, & dant eſſe, & determinant ad aliquid, quæ non poſſunt dici de materia prima; ſimpliciter tamen maior eſt cognatio inter formam ſubſtantialem & materiã primam; quia ſunt ambæ vnius categoriæ, & principia per ſe eiuſdem rei, & ita inuicem cohærent atque vniuntur vt conficiant vnum quidpiam per ſe ac propriè ens; quæ in formam accidentalem nullo modo cõ- C ueniunt. Poſtremò, materia eſt ſubſtantia imperfecta, & ens in potentia; quod ſit ſubſtantia imperfecta, ex eo perſpicuum eſt, quia eſt pars alterius, & vt ſcriptum eſt 1. phy. tex. 81. expetit formam tanquàm fœmina marem & veluti turpe pulchrum. Adde, quod per ſe indefinita & indeterminata eſt, & determinationem, atque perfectionem ſuã accipita forma. Eſſe autem ens in potentia, affirmat Ariſt. pluribus locis, vt 7. Metaphyſ. tex. 7. & 8. & 12. libro tex. 7. & 2. Phyſic. tex. 11. & 12. & 2. de Anima tex. 2. Nam cum ſit ens imperfectum & recipiens aliud, erit in potentia; neque enim vt Ariſtot. docet 2. de Anima tex. 7. & 7. lib. Metaphyſ. tex. 49. & 8. lib. tex. 15. poſſet vnum ens per ſe confici ex materia & forma ſi eſsent ambæ actus: oportet enim, vt e duobus efficiatur vnum quidpiam per ſe, alterum eorum eſse actum, alterum potentiam: cum autem forma ſit actus, neceſse eſt materiam eſse ens in potentia. Demonſtratum igitur eſt materiam eſse ens, & ſubſtantiam, & in potentia, & imperfectam. Sequitur vt proprias definitiones & deſcriptiones eius aperiamus.

1. Deſcriptio Materię.

D Prima deſcriptio materiæ primæ ſignificatur in 1. Phy. t. 69. & ducitur ex ſimilitudine, ſeu analogia, quæ eſt inter materiam primam reſpectu formarum naturalium & materiam artificialem reſpectu formarum artificialium, poteſt autẽ huiuſmodi deſcriptio materiæ ex verbis Ariſtotelis ita confici; *Materia eſt ſubſtantia, quæ ita ſe habet ad formas & ad ſubſtãtias compoſitas naturales, quemadmodum æs, vel lignum, vel aliud quiduis ad formas artificiatas.* Rectè autem materia deſcribitur ſimilitudine & comparatione aliarum rerum artificialiũ; illa enim nullum habet actum, & quiditatem, vt ibi ſcribit Commentator, per quam ſit per ſe intelligibilis. Quo circa bene Plato in Timæo inquit, eam rem non niſi adulterina ratiociniatione cognoſci, & cum vacuitate ſenſus contrectabilem eſſe. Sed in illa analogia eſt quædam ſimilitudo & item quædam diſſimilitudo; Similitudo in eo eſt, quod ſicut lignum vel æs ex ſe nullam habet ſpeciem aut formam artificioſam, ſed tantùm poteſtatem accipiendi eam ab altero; & ſicut æs determinatur in genere artis & perficitur a forma artificiali, ſic etiã materia prima in ſe nullam cohibet formam ſubſtantialem, ſed tantùm habet poteſtatem accipiendi omnes formas, a quibus in certis, definitiſq; gradibus rerum determinatur perficitur

A tur & denominatur: diſſimilitudo autem in eo cernitur, quòd materia rerum artificialium eſt corpus per ſe actu exiſtens & completum, quod nõ perficitur à forma artificiali niſi ſecundum quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam: At materia prima per ſe nõ eſt ens completum ſed perfectionem & complementum ſuum accipit à forma ad quam habet naturalem & internam propenſionem. Altera deſcriptio ponitur in fine primi lib. Phy. his verbis. *Materia eſt primum ſubiectum uniuscuiusque ex quo fit aliquid cum inſit, non ſecundum accidens & ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum*, dicitur *ſubiectum*, propter formam *primum* propter materiam ſecundam, vt ſunt elementa, *cum inſit* propter priuationẽ quæ non manet in re generata, *non ſecundum accidens*, propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manent etiam in ea quæ generatur, quales ſunt qualitates ſimilis ſpeciei in elementis ſymbolis; Denique illud *in quod vltimò abibit*, ſignificat eandem eſſe materiam compoſitionis & reſolutionis, vt ſicut nihil poteſt generari ex nihilo, ita nihil poſſit diſſolui in nihilum. Neque verò his verbis ſignificatur quicquid corrumpitur neceſſariò re- 2. Deſcriptio

B ſolui debere immediatè, uſque ad materiam primam, ſed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tandem deſinere & terminari in materiam primam, vt cum moritur homo, primùm fit reſolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, poſtea in mixtum imperfectũ, vel elementa, ad extremũ in materiã primã. Tertia Deſcriptio traditur in 7. lib. Metaphy. tex. 8. his verbis, *Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eſt eorum, quibus ens determinatur, neque etiam negationes, etenim hæ quoque ſecundum accidens erunt*. Quæ deſcriptio eſt metaphyſica, nec conuenit materię prout habet eſſe in rebus, ſed prout ſecundum ſe nuda, & ſpoliata omnibus rebus, quæ ſunt extra ipſius eſſentiam, animo & cogitatione cernitur & conſideratur: benè autem negatione declaratur uis materiæ primæ; nam, vt eſt apud Ariſt. 10. Metaphyſicæ tex. 24. materia per ſe eſt ignota, & negatione cognoſcitur; quanquam autem in 6. lib. Topicorum vituperantur definitiones negatiuæ, attamen hæ tolerantur & propemodum neceſſariæ ſunt in duobus rerum generibus, nimirum in rebus imperfectiſſimis qualis eſt materia prima, cuius natura 3. Deſcriptio.

C aptè declaratur remouendo ab ea omnes perfectiones: & in rebus perfectiſſimis, cuiuſmodi eſt Deus qui propter excellentiam ſuæ perfectionis meliùs a nobis cognoſcitur negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autem materia non eſſe quid, uel quia ex ſe nullam habet formam quæ eſt, quod quid erat eſſe, & eſt ſecundum Ariſt. tota quiditas rei, vel quia non eſt hoc aliquid & ſubſtantia completa per ſe ſubſiſtens; additur neque quantum, aut quia materia ex ſe non habet quantitatem determinatam, aut quia materia nõ eſt quantitas: ſubditur poſtea, neque negationes, nam quemadmodum formæ non ſunt de eſſentia materiæ, ita neque formarum negationes: primus enim conceptus materię eſt hic, materiam eſſe ſubſtantiam, quæ poteſtatem habet accipiendi omnes formas, quem conceptum ſequitur ſecundus includens negationem, ſi enim materia habet poteſtatem accipiendi formas ergo ea ex ſe caret illis; hunc conceptum proximè ſequitur tertius continens in ſe priuationem, etenim ſi materia apta eſt accipere formas quas non habet, ergo eſt priuata illis. Sed qua ratione, priuationes & negationes dicantur de materia prima, vide a-

D pud Themiſtium in quadam digreſſione ſua de potentia materiæ primæ, quam facit ſuper textum 61. primi Phyſicorum & apud Alexandrum ſecundo libro naturalium quæſtionum cap. 7. Quartam Deſcriptionem materię primæ conficit Prophyrius in libro de occaſionibus cap. 11. ex varijs proprietatibus, quas ei veteres Philoſophi aſſignabant, hoc modo; *Materia prima ex ſe eſt incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliquid ſecundum ſe viuens, informis, immutabilis, infinita, impotens; Quapropter neque ens ſed verum non ens, imago molis apparens, appetitio ſubſiſtentię, & ſtans non in ſtatu, tum paruum, tum magnum; quod fiat ſemper, manet verò nunquam, neq; tamen aufugere potens; quippe cum totius entis ſit defectus; Quamobrem, quicquid promittit, mentitur; ac ſi magnum appareat, interim euadit paruum; quaſi enim ludus quidam eſt, in non ens aufugiens, fuga eius non fit loco, ſed diu ab ente defuit; quocirca quia in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori: rurſus imagine, ſicut in ſpeculo, id quod alibi ſitum eſt, apparet alibi & ipſum ſpeculum plenum eſſe videtur, nihilque habet dum omnia videtur habere*. Hæc Porphyrius. Quinta deſcriptio elicitur ex ijs quæ ſcribit D. Aug. 12. lib. confeſſionum; *Materia eſt infima omnium rerum & prope nihil, ex ſe infor-*

4. Deſcriptio materiæ ex Porphyrio lõgè pulcherrima.

5. Deſcriptio materię primę ex D. Auguſtino.

mis & immutabilis, omnium tamen formarum capax, omniumque mutationum primum ſubie- A
ctum, non tam ex ſe quàm ex commutatione eorum quæ in ea verſantur, apta cognoſci à nobis. Ex his deſcriptionibus luce meridiana clarius eſt, materiam primam omnium rerum maximè diſſimilem eſſe Deo, ab eoque longiſſimè diſtare. Non defuerunt tamen qui materiã primam Deum eſſe dicerent; quorũ impietatem, vel potius inſaniam paucis redarguere libet.

Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

CAP. XII.

Pulchra comparatio inter Deum & materiam primã

TANTA eſt humani ingenij inſcitiæ caligo, tanta philoſophantium vanitas, licentia & peruerſitas; vt nihil fingi poſſit tam abſurdum, inopinabile, & a ratione abhorrens, quin aliquando aliquem philoſophorum aſſertorem ac defen- B
ſorem habuerit. quod vel ex hoc vno quod dicturus ſum, perſpicue cognoſci poteſt. Quid enim in rebus eſt a Deo tam remotum, diſiunctum, ac diuerſum quàm materia prima? Etenim ille eſt actus purus, hæc in pura potentia; ille ſummum ens & quodammodo ipſum eſſe; hæc infimum ens, prope nihil & quodammodo non ens; ille ſimpliciter independens & immutabilis, hæc omnino dependens & omni mutationi ſubiecta; ille infinitam potentiam actiuam habet, paſſiuam autem nullam; hæc actiuam nullam, paſſiuam vero propè infinitam; ille fons omnium perfectionum quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quaſi radix & origo omnium imperfectionum & defectuum qui ſunt in rebus naturalibus; ille per ſe maxime intelligibilis lumenque impertiens quo cætera poſſint intelligi, hæc ſuapte natura ignota obſtansq; quominus cætera bene ac facilè cognoſci queant; ille continens in ſe omnes res nobiliore modo quàm ipſæ ſunt per ſe & in ſe ipſis, hæc continens in ſe omnes res corruptibiles ignobiliori tamen modo quàm ſunt in ſeipſis nimirũ ſecundũ potentiam paſſiuam; ille formoſiſſimus pulcherrimus & ornatiſſimus, hęc C
maximè informis inornata indecora & turpis. Quid plura? cum a nihilo diſceſſeris, nihil plane reperies magis à Deo ſeparatum, & diſſitum, quàm materiam primam. Cum eo igitur interuallo materia prima diſtet à Deo, quo maius ne cogitatione quidem informari & fingi poſſit, quis non obſtupeſcat, fuiſſe vllo tempore aliquos adeo deſipientes; & in clariſſima luce cæcutientes, qui Deum eſſe materiam primam & conſtanter aſſeuerarent, & pugnaciter defenderent? At qua ratione tam ſtultam & impiam opinionem confirmabant? Si materia prima & Deus (inquiunt) non ſunt idem, ergo differunt inter ſe, quæcunque autẽ differunt, ea neceſſe eſt aliquo differre, quare compoſita eſſe oportet ex eo in quo conueniũt & ex eo in quo differunt; cum igitur nec in Deo nec in materia prima vlla ſit compoſitio, nulla quoque differentia inter ea eſſe poterit; quare neceſſe eſt eſſe vnũ & idem. Vide quàm leui argumento in quàm grauem errorem ſeu potius amentiam inducti ſunt, non intelligẽtes diſcrimen quod eſt inter differens & diuerſum, quod etiam traditur ab Ariſtotele. 10. lib. Metaph. tex. 12. Differunt enim inter ſe, quęcunque in aliquo conueniunt & in aliquo diſtin- D
guuntur; vt homo & leo conueniunt in genere quia vterque eſt animal, & diſtinguuntur per proprias differentias, alter enim eſt rationis particeps, alter vero expers: Diuerſa autẽ ſunt quæcunque ſeipſis diſtinguũtur, quoniam ſunt ſimpliciſſima; ſic diſtinguuntur inter ſe decẽ Prima genera, ſic vltimæ differentiæ, ſic materia & forma, ſic Deus & creatura, ſic denique Deus & materia prima: quippe cum ſint duo extrema in latitudine entis maxime omnium diſiuncta, vnum perfectionis & alterum imperfectionis. Deus igitur & materia prima ſeipſis diuerſa ſunt, & quidem maximè diuerſa. Verum quiſpiam fortaſſe ſcire cupiet, quis inter philoſophos tam abſurdæ opinionis auctor uel aſſertor fuerit. Dicam equidem quod apud alios legi. Albertus in 1. phyſic. tract. 3. cap. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrũ quendam Epicureum ita ſcribens. *Alexander Epicureus dixit Deum eſſe materiam, uel nõ eſſe extra ipſam, & omnia eſſentialiter eſſe Deum, & formas eſſe accidentia imaginata, & non habere ueram entitatem, & ideo dixit omnia idem eſſe ſubſtantialiter, & hunc Deum appellauit aliquando Iouem, aliquando Apollinem, & aliquando Palladem; et formas eſſe peplum*

Argumentatio eorũ, qui dixerũt Deũ eſſe materiã primam.

Qui dixerint Deũ eſſe materiam primã

Palladis

A *Palladis, et ueſtem Iouis; et neminem ſapientum aiebat ad plenum reuelare poſſe ea quæ latebāt ſub peplo Palladis et ſub ueſte Iouis*. Hactenus Albertus. Diuus Thomas tam. 1.p.q.3.ar.8. quàm 1. lib. contra gentes cap. 17. ſtultam hanc & inſanam opinionem tribuit cuidam Dauidi de Dinanto; qui Dauid de Dinanto fuit hereticus, eiuſque libri damnati & exuſti ſunt; floruit autem imperante Philippo Barbaroſſæ filio, & ſummo Pontifice Innocent. III. anno Domini (vt ex Almarici Hiſtoria colligere licet) 1204 Poſſem etiam hoc loco commemorare deliramenta Manichęorum circa materiam primam, quæ narrant cum alij, tum in primis Nicephorus, hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 31. ſed ne figmentis narrandis operam perdam, & moleſtia lectores afficiam, ea nunc recenſere ſuperſedebo. De natura igitur & quiditate materiæ primæ ſatis dictum ſit: quoniam autem exiſtentia conſequitur eſſentiam, poſcit ordo doctrinæ vt de exiſtentia materiæ primæ deinceps dicamus.

Materiam ex ſe habere exiſtentiam propter quam eſt in rebus.

B

CAP. XIII.

ETSI non leuis eſt controuerſia inter viros doctos an materia prima ex ſe habeat exiſtentiam ſecundum quam eſt in rebus, an verò eam omnem accipiat à forma; nobis tamen probabilior videtur eorum ſententia, qui aiunt materiā ſua vi exiſtere, nec exiſtentiam per quam eſt in mundo, capere ex formis quas recipit: quam ſententiam, vt ea cęteris etiam perſuaderi queat, his octo rationibus confirmamus. Prima ratio ſit hæc. Vnaquæque res accipit exiſtentiam per generationem, vel productionem ſuam, quare quę habent diuerſam productionem, non habent eandem exiſtentiam, materia autem prima habet diuerſam productionem a formis: nam hę per generationem producuntur ab agente naturali: illa verò per creationem immediatè procedit à Deo; & formæ ſunt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia habet diuerſam exiſtentiam ab exiſtentia formarū, nec eam poteſt ab illis accipere. 2. Tunc res corrumpitur cum amittit ſuam exiſtentiam, ergo ſi materia acciperet exiſtentiam ſuam a formis, oporteret eam propter variam formarum generationem & interitum, infinitiès accipere & amittere exiſtentiam ſuam, ac proinde infinitiès generari ac interire. 3. Si exiſtentia materiæ eſt à forma quam ſuſtinet, ergo illius formæ diſceſſu deſinet quoque exiſtere materia. Illud autem certum eſt, cum generatur vna forma, corrumpi aliam; generatur enim forma ignis & corrūpitur forma aquæ; ſumo igitur illud inſtans quo generatur forma ignis: hoc ipſo inſtanti non reperitur forma aquæ, eſſent enim ſimul duæ formæ, & illæ quidem inter ſe pugnantes: Si ergo ignis tunc nō reperit formā aquæ, nec materiam reperiet; ſiquidē materia habebat exiſtentiam ab illa forma, vt ea pereunte ſuperſtes eſſe non potuerit: quare forma nunquam generaretur in materia, nunquam enim illam poſſet reperire; niſi fortè dicamus tunc ſimul cum forma generari nouam materiam, quod dici non poteſt, cum perſpicuè falſum & abſurdum ſit. 4. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi, quia eodem inſtanti in quo corrumpitur prima forma, aduenit ſecunda à qua materia capit exiſtentiam ſuam; quærendum ex illo eſt, ſitne vtriuſque formæ materia eadē numero, ſi enim non eſt, ergo corrupta fuit, ſin autem eſt, ergo retinet eandem numero exiſtentiam; ſed ab vtra forma illam habet? non à priori, quippe quæ receſſit, nec à poſteriori quippe quæ non fuerit antea cum erat materia; habet igitur materia exiſtentiam à ſeipſa. 5. Prior eſt ordine generationis materia quàm forma; nam vt eſt apud Ariſt. 1. Phy. tex 52. ſubiectum prius eſt ijs quæ in eo inſunt, non poteſt autem quod prius eſt exiſtere beneficio eius, quod eſt poſterius ipſo, ergo materia non exiſtit beneficio formæ. 6. Prius eſt ſecundum naturam, materiam eſſe, quàm vt recipiat formas; & ſimiliter prius eſt ſecundum naturam, formam recipi in materia, & cum ea vniri, quàm vt poſſit ei forma aliquam exiſtentiam impertiri: forma enim non poteſt dare exiſtentiam materiæ, niſi vnita & hærens cum ipſa; ergo ſi prius eſt materiam eſſe quàm formam in ea recipi, & hoc item prius eſt, quàm formam dare exiſtentiam materiæ, prius igitur erit materiam eſſe quàm accipere exiſtentiam à forma. Quare materia non omnino exiſtit vi & beneficio formę. 7. Potentia quam habet materia ad

Hanc ſententiam tuentur Scotus & Gregorius Ariminenſis 2. ſent. diſt. 12. q. 1. & 2.

C

D

formam, non eſt à forma quinimo potentia materiæ ordine generationis & temporis formā A antegreditur: ſed talis potentia præſupponit exiſtentiam materiæ, nam quod poteſt in ſe recipere aliud, id neceſse eſt actu exiſtere, quod enim non eſt, neque poteſt quicquam, nec aliquid valet recipere, ergo materiæ exiſtentia non eſt a forma. 8. Philoſophi aiunt, in tranſmutatione, terminum a quo & priuationem corrumpi, ſubiectum autem & materiam manere eandem numero ſub vtroque termino; ſed non poteſt materia eadem numero manere ante & poſt, ſi exiſtentiam haberet à forma, ſiquidem nunquàm eadem numero forma permanet ante & poſt, loquor de formis, quarum in tranſmutatione vna eſt terminus à quo, altera verò terminus ad quem: ergo Materia non accipit a forma ſuam exiſtentiam.

D. Tho. 1. par. q. 7. art. 2. in reſpon. ad 1. argumentū et q. 66. art. 1. Paulus Soncinas. 7. Met. q. 17. Durandus 2. ſent. D. 12. q. 2. ita ſentiunt.

Alij contrà opinantur materiam ex ſe nullam habere exiſtentiam ſed quam habet, accipere a forma; id autem probant his quatuor rationibus. 1. Ariſt. ſæpe vocat materiam non ens, aut ens in potentia, ergo ex ſe non eſt actu. In 5. lib. Metaph. tex. 15. ſignificat formā eſse cauſsam exiſtentiæ ſecundum quam res ſunt. Themiſtius 2. lib. de anima ſuper tex. 7. ſcribit, eſse & vnitatē, accidere rebus à forma. Boetius in opuſculo de vnitate & vno ſic ait B *omne eſſe ex forma eſt in rebus creatis, quatenus forma eſt unita, & coniuncta materiæ; vnde Philoſophi illud deſcribentes dicunt, eſſe eſt exiſtentia formæ in materia.* 2. Si materia ex ſe haberet exiſtentiam, ergo ſimiliter etiam forma & compoſitum, & in vna re eſsent tria eſse, ſeu tres exiſtentiæ, quod videtur abſurdum, ſiquidem vnius rei vnum eſt eſse vnaque exiſtentia, ſicut eſt vna res. 3. Si materia non a forma ſed a ſe habet exiſtentiam, ergo poſset eſse ſine forma; quod eſt contra Auerroem qui in 2. Phy. comm. 12. facit hanc conſequentiam; ſi materia eſſet ſine forma, tunc quod non eſt actu eſſet actu. Eandemque conſequentiam tractat D. Tho. 1. parte q. 66. art. 1. quæ conſequentia ex eo tantummodò vim & robur habet, quòd in ea ſupponitur materiam non à ſe, ſed à forma habere id, vnde actu exiſtit. 4. In tota latitudine entis ſunt duo extrema oppoſita inter ſe, nimirum Deus & materia prima; ſed Deus eſt purus actus ex ſe habens eſſe ſuum, ergo materia prima (quoniam oppoſitorum oppoſitæ debent eſſe rationes) eſt pura potentia, eſſe ſuum accipiens aliunde.

Solutio ſupra dictarum rationum.

Sed his rationibus facilè occurri poteſt præmiſſis hiſce diſtinctionibus. Ens aliud eſt cō- C pletum & perfectum, aliud imperfectum, & indefinitum, quod illius comparatione poteſt dici non ens. Et rurſus exiſtentia duplex eſt, vna per quam res ſimpliciter eſt in mundo extra nihil; altera eſt per quam res ſunt perfectæ, & determinatæ & ſub aliquo definito genere, & gradu rerū conſtitutæ: prior exiſtētia vocatur a quibusdam actus entitatiuus; poſterior autē dicitur formalis, ſpecificus & perfectus. Materia igitur appellatur non ens, quia eſt ens incompletū & indefinitum; dicitur etiā ex ſe nō habere exiſtentiam & actum vllum; intelligendo id de actu formali & ſpecifico & ad vnā aliquam certam rationē entis determinato. Ex his autem in promptu eſt reſponſio ad primā rationem. Ad 2. non eſt abſurdum in vna re multas reperiri exiſtentias imperfectas, quæ faciunt vnam perfectam; quemadmodum in vno cōpoſito naturali ſunt duæ ſubſtantiæ imperfectæ, è quibus conficitur tertia ſubſtantia, quæ eſt ipſius compoſiti perfecta, & completa. Ad 3. licet materia ex ſe habeat ſuā exiſtentiam ſecundum quam eſt ingenerabilis & incorruptibilis: tamen nō poteſt omni forma ſpoliari; primò, quia materia habet naturalem & eſſentialem ordinem ad formam, ſicut perfe- D ctibile ad ſuum perfectiuum, ſine quo eſſet indeterminata & indefinita. Deinde, quia nunquam vlla forma corrumpitur, quin continuò alia generetur; imò ex accidenti fit corruptio nempe vt locus detur alij formæ; omne enim agens non ideo agit, vt corrumpat alia, ſed vt corruptis alijs quæ ipſi obſtant, generet aliquid ſibi ſimile, atq; hoc principaliter intendit. Quare nunquam materia poſſet forma penitus priuari. Ad extremum quia perpetuus cœli motus, ita continenter verſat & cōmutat materiā, vt ex ea perpetuò nouas formas eliciat & quaſi extundat. Illa verò conſequentia Auerr. interpretanda eſt de actu formali & determinati gradus.

Tres cauſſæ cur materia nūquam omni forma priuata eſſe queat.

Materiam nō eſſe purā potentiam.

Ad 4. Hæc ratio ſecum ipſa pugnat; qui enim aiunt materiam eſſe extremū entis eandemque eſſe puram potentiam, nonne hi pugnantia loquuntur? Si enim materia eſt vnum extremū entis, ergo eſt ens, at ſi eſt pura potentia, eſt nō ens; ſicuti quod eſt potentia calidū, uel albū, non eſt calidum, neq; album, ita quod eſt ſimpliciter & abſolutè pura potentia, ſimpliciter non eſt ens. Præterea illa pura potentia, aut eſt nihil aut aliquod ens; ſi nihil, ergo ſimiliter materia nihil eſt; ſi ens, non igitur iam eſt pura potentia. His accedit, quòd

poten-

A potentia nõ poteſt per ſe exiſtere, eſt enim quiddam relatiuum, & omnis relatio fundatur in aliquo abſoluto; & vt ait Auerr. 3. de anima com. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu. Reſpondemus igitur non bene cõcludi, ſi in latitudine entis reperitur purus actus, ſimiliter reperiri debere puram potentiam: hoc enim repugnat, vt ante diximus, rationi ipſius entis, illud anté minimè: quemadmodum in ſimili genere, non valet illud, datur ſummum bonum, ergo dari debet ſummum malum; repugnat enim aliquid eſſe, & eſſe ſummum malum: Malũ enim ex ſe nihil eſt, & non habet eſſe, niſi fundetur in aliquo bono; ipſum enim eſſe, ſine quo malum conſtare non poteſt, bonum eſt. Dictum igitur eſt de quiditate materiæ eiusque exiſtentia, quod pertinebat ad ſecundam quæſtionem, qua quæritur quid ſit materia: Sequitur nunc vt tractemus tertiam quæſtionem, hoc eſt vt doceamus qualis ſit materia; & primum omnium quærendum eſt, an materia ex ſe ſit formata, & habeat aliquam formam inſeparabilem ſibique coæternam, qualem putarunt quidam eſſe formam corporeitatis. Deinde diſputabimus an habeat quantitatem ſibi coæuam, & illas quas vocant, dimen-
B ſiones interminatas.

Opinio cotum qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIIII.

MVLTI tam de antiquioribus quàm de recentioribus Philoſophis, arbitrati ſunt eſſe quandam formam corporeitatis inſeparabilem & coæternam materiæ, ex ſe indeterminatam, quæ poſtea à formis ſpecificis determinatur atque perficitur. Hæc forma ſecundum illos diſponit materiam, facitque vt appetat formam, & apta ſit eam recipere, & eſt tanquam ſeminarium aliarum formarum; eamque aiunt eſſe priuationem, quæ ab Ariſt. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinionem affirmant eſſe Auerrois, primùm quia is in 8. Phyſi. com. 4.
C inquit, ſi materia prima eſſet nudata omni forma, fore vt nõ poſſit recipere aliquam formã; *Quid & qualis ſit forma corporeitatis.* quibus verbis ſignificat materiam primam tametſi priuari queat formis ſpecificis, quadam tamen generali forma, cuiuſmodi eſt forma córporeitatis, nunquam deſtitui. Deinde in 3. de Cœlo com. 61. ait, rerum corruptibilium non eſſe principia æterna, niſi prima, & remota videlicet materiam primam & primam formam. Ergo ſecundum Auer. ſicut eſt materia prima æterna, ita eſt forma quædam æterna, quæ non poteſt eſſe alia quàm forma corporeitatis. Præterea in 2. Phy. com. 15. ait priuationem eſſe quandam formam materiæ. Poſtremò, corpus compoſitum ex materia & forma eſt genus corporum ſimplicium, prædicatur enim vniuocè, & in quid de ijs, quæ differunt ſpecie. Ergo cum genus ſecundum Auerr. 1. Metaphy. comm. 17. ſignificet formam quandam vniuerſalem diuerſam & priorem formis ſpecificis, neceſſe eſt nomine corporis, ſignificari formam quandam corporeitatis diuerſam à formis elementorum, & illis priorem; atq; hoc ipſum videtur Auer. indicare in epitome ſua ſuper libros Metaphy. tractatu ſecundo cap. vltimo, quærens genus ſummum prædica-
D menti Subſtantiæ, & ſtatuens corpus quod dicitur de corporibus ſimplicibus. Huc etiã ſpectare videtur illud Auerr. 1. Phy. com. 1. *Quæcunque ſunt præter vltimam formam et primam materiam, ſunt materia, & formæ compoſitæ.* Nam per vltimam formam, innuit hanc formã corporeitatis, quæ eſt vltima, via reſolutionis. Hanc ſuam opinionem non ſolum Auerroi, ſed etiam veritati conſentaneam eſſe confirmant, his quinq; rationibus. 1. Materia cum ſit æterna, debet habere exiſtentiam æternã, ſed omnis exiſtentia eſt à forma, ergo debet formam coæternam, qualis eſt forma corporeitatis, in ſe habere. 2. Formæ, quæ generãtur, non poſſunt induci in materiam niſi ſit quanta & extenſa, ſed quantitas præſupponit in materia formam aliquam ſubſtantialem, nimirum formam corporeitatis, cuius quãtitas eſt propria affectio, ergo ante omnes fórmas generabiles, eſt in materia forma corporeitatis. 3. Cum materia ſit remotiſſima a forma, quinimo ſit ei oppoſita, ſicut actus opponitur potentiæ, non poſset materia formam appetere niſi haberet in ſe formam quampiam imperfectam, per quam illi quodam modo ſimilis eſset; ſimile enim appetit ſibi ſimile. 4. Niſi talis forma inſit materiæ, difficile eſt explicare, aut intelligere, quo pacto vel vnde gignatur forma.

forma. Nam vel generatũr ex nihilo, quod eſt impoſſibile; non enim eſſet generatio, ſed A
creatio: vel ex ſola materia: at cum hæc ſit ens imperfectiſſimum & in pura potentia, non
poteſt ex ea gigni forma quæ eſt actus & perfectio. Quare oportet in materia ineſſe formã
corporeitatis, ex qua tanquam è quodam ſeminario cæteræ formæ oriantur. 5. Omne
quod mouetur eſt diuiſibile & corporeum, vt probat Ariſt. 6. Phy. tex. 32. ſed materia in
generatione formarum naturaliũ à generante mouetur & tranſmutatur, ergo debet eſſe cor-
porea. Hæc illi afferre poſſunt ad comprobandam hanc opinionem.

Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſtotelem.

CAP. XV.

MVLTAS ob cauſſas ſupradicta opinio reprehendenda eſt, multiſque modis
refelli & coargui poteſt. Primùm igitur demonſtrabimus eam eſſe contra B
Auer. tum contra Ariſt. poſtea contra veritatem, ad extremum occurremus
quibuſdam dubitationibus quæ ſententiæ noſtræ videntur aduerſari. Et vt à
primo ordiar, quàm illa repugnet doctrinæ Auer. ex his octo argumentis quę
ſubijciam, manifeſtum erit. 1. Auerroes in 1. Phy. com. 63. ait materiam primam nul-
lam formam ſibi propriam & peculiarem habere, vt poſſit omnes formas recipere; & in 69.
commento inquit, materiam non eſſe aliquod ens in actu, nec eſſe aliquod compoſitum ex
materia & forma. 2. In 1. cap. libri de ſubſtantia orbis ſcribit materiam primam ex ſe nec
formam vllam; nec actum habere, ſed eam ſubſtantiari per ipſum poſſe; & ibidẽ reprehen-
dit Auicennam propterea quòd talem formam corporeitatis poneret in materia ante for-
mas ſpecificas; & docet quàm magna & abſurda incommoda opinionem eiuſmodi conſe-
quantur. 3. In 1. Metaphyſicæ com. 17. affirmat materiam primam ex ſe nullam for-
mam habere neque vniuerſalem, neque particularem, ſed omnes recipere; primùm qui-
dem vniuerſales deinde verò particulares; & ibidem probat ipſam materiam non eſſe ge- C
nus, quia genus per ſe ſignificat formam quandam generalem; materia vero ex ſe nullam
formam propriè ac peculiariter continet. 4. In epitome ſuper libros Metaph. tractatu 2.
cap. vltimo, his verbis ſcribit. *Secunda opinio, ſi intendit quòd datur forma ſimplex in actu
præter formas corporum ſimplicium, & quòd coniunctio huius formæ cum materia prima, eſt illa
ſubſtantia cui accidit corporeitas & cui accidunt tres dimenſiones, quæ ſignificantur per nomen
corporis ſiue corporeitatis, eſt ſanè falſa; ſequeretur namque ex hoc quòd generatio elemento-
rum eſſet alteratio.* Vide etiam Auerr. 1. Metaph. com. 11. 5. In 1. Phyſ. commento vl-
timo, vult cognitionem eius compoſitionis quæ eſt ex materia & forma eſſe phyſicam; at
compoſitio ex materia prima & forma corporeitatis, cum nullum accidens ſenſibile nullã
operationem atque tranſmutationem propriè habeat, denique cum ſempiterna ſit, à Phy-
ſico non poteſt cognoſci. 6. In 12. lib. Metaph. com. 39. aſſerit omne compoſitum eſſe
nouum; quod verum non eſſet, ſi forma corporeitatis eſſet materiæ coęterna. 7. Secun-
dum Auerr. ſummum genus prædicamenti Subſtantiæ, eſt corpus compoſitum generabile D
& corruptibile, ut ipſe conceptis verbis dicit in paraphraſi ſua ſuper caput de Specie Porphy
rij, & in 2. lib. de Cęlo com. 49. ergo omne compoſitum corporeum ſecundum Auerr. eſt
corruptibile. Quare non poteſt eſſe in materia vlla forma corporeitatis æterna. Alioquin
rationes Auerrois quibus conatur demonſtrare cęlum eſſe ſubſtantiam ſimplicem (quia ſi
eſſet compoſitum ex materia & forma non poſſet eſſe incorruptibile) nihil ſanè conclude-
rent & conficerent. 8. Si materia haberet iſtiuſmodi formam corporeitatis, elementum
per ſe moueri poſſet à ſeipſo; quod eſt contra Auerr. in 8. Phyſ. 29. & 32. in 3. de Cęlo 28.
& in 4. de cęlo 22. nam quod mouetur a ſeipſo debet habere duas partes actu diuerſas, pro-
pter quarum vnam dicatur mouere, propter alteram verò moueri; eiuſmodi ſunt in anima
li primùm quidem anima & corpus; tum etiam cor & cætera membra. Quamobrem cum
tales partes non habeat corpus ſimplex, habet enim vnam tantum formam ſubſtantialem &
materiam primam, quæ non eſt ens in actu determinato, idcirco non poteſt corpus ſimplex
moueri à ſe niſi ex accidenti. At ſi forma corporeitatis eſſet in materia, in terra. v.g. eſſent
duæ

A duæ partes ſecundum actum diſtinctæ, vna tanquam mouens, quæ eſt forma grauitatis, altera tanquam mota quæ eſſet illud compoſitum ex materia & forma corporeitatis: atque hoc modo nihil obſtaret quominus terra ſeipſam poſſet mouere nō minùs quàm ipſum animal.

Reſtat nūc vt rationes, quæ ex variis locis Auerrois cōmemoratæ ſunt ad tuendam formā corporeitatis, breuiter diſſoluamus. Ad 1. Reſpondemus Auerr. illis verbis ſignificare voluiſſe, cū alteratio adeo neceſſaria ſit ad generationem vt quod non eſt alterabile, nec generabile eſſe queat: ſubiectum autem proximum alterationis ſit ens in actu; hinc fieri, vt ſi materia prima expers eſſet omnis formæ ſubſtantialis, exiſtens tantùm in potentia, nullo modo alterari poſſet, ac proinde nullam formam ſubſtantialem reciperet. Nam ſi eſt impoſſibilis alteratio, eſt quoque impoſſibilis generatio, propter neceſſariam connexionem harū mutationum inter ſe. Etenim tribus de cauſſis alteratio confert ad generationem, primò quia excludit contrarias diſpoſitiones quæ ſunt in materia, tum quia potentiam materiæ indifferentem & indeterminatam cōtrahit & determinat ad receptionem huius vel illius for-

Triplicitèr alteratio confert generationi.

B mæ: poſtremò, quia per eam forma ſubſtantialis in materia producitur ab agente. Ad 2. Auerr. in 3. de Cęlo, per primam formam intellexit Deum qui ſimul cum materia prima eſt remotiſſimum principium rerum ſenſibilium, iuxta illud dictum eiuſdem Auerr. in 12. lib. Metaph. Commento 18. *Omnes formæ potentia ſunt in prima materia actu uerò in primo motore.* Sic Auerr. quamplurimis in locis ſcribere ſolet a Phyſico conſiderari primam materiā & primum motorem, a Metaphyſico autem primam formam & vltimum finem; vide eundem 7. Metaph. com. 9. & 3. Metaph. com. 3. & 4. Metaph. com. 1. Ad 3. Auerr. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea poteſtate & habilitate recipiendi formas, quam priuatiō adſignificat in materia. Hæc enim potentia quaſi quædam forma materiæ dici poteſt. Etenim materia phyſicè cōſiderata, eſt materia atque ſubiectum ob huiuſmodi potentiā. Quocirca Auerr. in 1. cap. de ſubſtantia orbis, inquit potentiā eſſe differentiā ſubſtantialē materiæ. Ad 4. Corpus quod prædicatur de corporibus ſimplicibus, vt habere queat conceptum aliquem formalem & notionem vniuocè communem om-

C nibus corporibus ſimplicibus, attamen non poteſt ſignificare naturam quampiam genericam diuerſam à natura corporum ſimplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus namque ſimplex non eſſet ſimplex; ſi enim ignis v. g. preter propriam formam ſuam haberet aliam formam corporeitatis, non eſſet corpus ſimplex cum non eſſet vniforme ſed biforme. Atque hęc quidem ex ſenſu Auerrois. Deinceps quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigemus.

Hanc opinionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſt. perſpicuè oſtendi poteſt his duodecim rationibus. 1. Ariſt. 1. Phy. tex. 69. inquit materiam ita ſe habere ad formas naturales, ſicut ſe habet materia artis ad formas artificiales; ſed hæc nullam habet ex ſe formam artificialem, ergo nec illa vllam habebit naturalē. 2. Idem in 2. lib. Phyſicorum, tex. 7. inquit materiam eſſe per ſe informem, & in 7. Metaphyſicæ tex. 8. ait materiam ex ſe nō eſſe quid, neque quantum, &c. quæ vera non eſſent, ſi materia haberet formam corporeitatis ſibi coæternam. 3. In 5. Phy. tex. 8. demonſtrat generationem non eſſe motum, quia ſubiectum

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Ariſtotelis eſſe contrariam.

D generationis, quod eſt materia prima, nec ſit ens, nec ſit in loco; quicquid autem mouetur oportet eſſe ens, & eſſe in aliquo loco: At ſi materia prima eſſet corporea; vtrunque obtineret, nam & eſſet ens actu & eſſet in loco. 4. In 7. Met. 35, & lib. 10. tex. 24. inquit materiā per ſe ignotam eſſe, & tantùm cognoſci poſſe per negationem; at ſi haberet formam aliquā, poſſet ex ea cognoſci. 5. In 1. de Generat. tex. 1. atque alijs locis, reprehendit veteres Philoſophos, propterea quòd conſtituebant ſubiectum generationis corpus quoddam immutabile ſecundum ſubſtantiam; ſic enim, inquit, mutationes quæ fierent circa tale ſubiectum nō eſſent generationes ſed tantum alterationes, ergo qui ponunt huiuſmodi formam corporeitatis, neceſſariò habent de medio tollere generationē. 6. In 3. lib. Phyſi. in lib. 3. de Cœlo & in 2. de generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus ſimplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (ſecundum hanc opinionem) eſſet illud compoſitum ex materia & forma corporeitatis. 7. In 2. lib. de partib. animal. cap. 1. facit triplicē tantummodo compoſitionem in animantibus, vnam elementorum, alteram partium ſimilarium, tertiam partium diſſimilarium. Hæc autem forma corporeitatis afferret quartam

com-

compoſitionem cæteris priorem, prætermiſſam ab Ariſtotele. 8. Ariſt. 2. lib. de generat. A tex. 6. tradens compoſitionem elementorum, facit eam ex materia prima, quam vocat potentia corpus, & ex contrarietate, nullam faciens mentionẽ iſtius formæ corporeitatis, quin imò apertis verbis eam refellit paulò ſupra tex. 3. 9. Quinto lib. Metaphyſicæ tex. 5. definitur elementum eſſe id quod eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem; quæ definitio non conueniret elementis, ſi præter propriam formam haberent aliam corporeitatis generalem, ſic enim elementum poſſet diuidi in aliam ſpeciem & formam, nimirum in formam corporeitatis quæ eſt diuerſa à propria cuiuſque elementi forma. 10. Secundum Ariſt. omnis forma exiſtens in materia eſt corruptibilis, vt manifeſtum eſt ex iis locis, quæ ſupra memorauimus, cum refutauimus opinionem Aegidii de materia cœli, ergo ponere formã corporeitatis in materia eamq́; incorruptibilem, eſt contra doctrinam Ariſtotelis. 11. Quid magis contrarium doctrinæ Ariſt. quàm affirmare huiuſmodi formam corporeitatis eſſe priuationem, quæ numeratur tertium principium generationis? cum Ariſt. velit priuationem eſſe principium per accidens, eſſe per ſe non ens, nec manere rę iam generata, ſed adeſſe, & B abeſſe à materia; quæ ſanè nullo modo conueniunt iſti formæ corporeitatis. 12. Simplicius 1. Phy. tex. 69. in illa ſua digreſſione de corporeitate materiæ primæ, ait facere materiã primam corpoream, eſſe antiquam Stoicorum opinionem, quam ſuo tempore ſequutus eſt Pericles quidam Lydius; eam autem docet penitus aduerſari decretis Ariſtotelicis & Platonicis. Reſtat, vt quemadmodum oſtendimus hanc opinionem doctrinæ Auerrois & Ariſtotelis aduerſari, ſic etiam rectę rationi atque veritati contrariam eſſe doceamus.

Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.

CAP. XVI.

QVANTVM hæc opinio abhorreat a ratione & veritate, vel ex his paucis quæ C mox ſubijciemus, cuius perſpicuum erit. Primò, vel iſta forma corporeitatis eſt vniuerſalis & generica, vel ſpecifica & determinata; non ſpecifica, quia eſt contra ipſos, neque generica, quia ſic extra animam actu exiſterent vniuerſalia in rebus, & Ariſt. 1. de Generat. textu. 31. his verbis ſcribit. *Corpus autem commune nullum eſt.* Ergo talis forma corporeitatis nulla eſt in rebus. Deinde, aut iſta forma eſt phyſica, aut mathematica, aut metaphyſica; non metaphyſica, quia formæ metaphyſicæ re & ratione ſeparatæ ſunt à materia; non mathematica, quia eſt ſubſtantia, mathematici autem de nulla ſubſtantia agunt vt dicitur 12. Metaphyſicæ tex. 44. niſi fortè Aſtrologia, quæ agit de cœlo: ſi Phyſica eſt, ergo eſt natura, & principium motus; at omnes differentiæ motuum aſſignatæ ſunt alijs corporibus, vel ſimplicibus, vel animatis, ergo iſta forma neque eſt phyſica, neque mathematica, neque metaphyſica, nihil igitur eſt. Poſteà, aut iſta forma corporeitatis ſecundum naturam in materia præit dimenſiones quantitatis, aut eas ſubſequitur; ſi præit, ergo ipſa eſt indiuiſibilis ſecundum doctrinam Auer. in lib. de ſubſtantia orbis; Si ſubſequitur, D ergo dimenſiones immediatè inhærent materię primę ante omnem formam ſubſtantialem, & determinantur per ipſam formam corporeitatis, quod eſt contra ipſos. Ad hęc, actus eſt qui ſeparat, & diſtinguit, vt eſt apud Ariſt. 7. Metaphyſicę tex. 49. ſed iſta forma corporeitatis non facit aliquem gradum diſtinctum ab alijs. Nam ſi ab aliquo diſtingueret, maximè à rebus incorporeis: At huiuſmodi diſcrimen ſumitur ex materia quæ ſeparat res incorporeas a corporeis; ergo iſta forma nullus eſt actus, nec igitur erit forma qua omnis forma eſt actus. Præterea, ratio qua frequenter vtitur Ariſt. ad demonſtrandum materiam primam eſſe, ducta ex tranſmutatione formarum nulla eſſet, propterea quòd ea non perduceret nos ad materiam primam, ſed ad iſtud compoſitum ex materia prima & forma corporeitatis.

Optima argumentatio qua concluditur nullum eſſe uſum formę corporei

Poſtremò, entia, vt tritum eſt Philoſophorum ſermone, non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate; ſapiens enim naturam imitari debet quę nihil fruſtra facit. At nulla ratio, nullaq́; cauſa ſatis idonea cogit nos ponere iſtiuſmodi formam corporeitatis, ergo non eſt ponẽda; aut enim poni debet, vt det exiſtentiam materię: At materia per ſe ipſam exiſtentiam habet, vt ſupra oſtenſum eſt: Aut vt det materiæ quantitatem & extenſionem propter quam in di-

uerſis

A uerſis partibus ſuis ſimul queat etiam diuerſas formas accipere: ſed ad hoc præſtandũ ſuf-
ficit ponere qnantitatem proxime inhærẽtem materiæ, vt ponit Auerroes, nec ad id opus eſt
iſta forma corporeitatis. Aut vt materia appetat formã: atqui talis appetitus nihil aliud eſt, tatis, ex quo ſoluuntur rationes propter quas inducebatur.
quàm ipſa potentia materiæ, per quam naturaliter ordinatur ad ſuſcipiendas formas; immo
talem appetitum habet materia etiam reſpectu iſtius formæ corporeitatis, alioqui materia
non haberet potentiam ad iſtam formam, & ſic non poſſet ex materia & iſta forma effici vnũ
ens per ſe. Aut inducitur huiuſmodi forma, ne aliæ formæ ſpecificæ particulares creentur
ex nihilo, ſed hoc ridiculum eſt, vt patet ex his quæ diximus, cum de creatione ageremus,
& ſolueremus eam dubitatiouem, qua probabatur formas naturales ex nihilo produci. Nec
ſane iſta forma corporeitatis tollit difficultatem de creatione, ſi qua eſt. Nã ſicut formæ quæ
generantur, neque ſecundum ſe totas neque ſecundum aliquam partẽ ſui præfuerunt in ma-
teria prima, ſic etiam non præfuerunt in iſta forma corporeitatis: Aut denique ponitur hæc
forma vt materia prima moueri queat, cum nihil niſi corporeum moueri poſſit: at hoc ni-
B hil valet, tum quia materia prima proprie non mouetur cum ſit proximum ſubiectum gene
rationis & corruptionis quæ non ſunt motus proprie dicti, ſed tantum mutationes, vt docet
Ariſt. 5. Phyſ. tex. 8. tum etiam, quia in 6. Phyſ. tex. 32. non demonſtratur omne quod moue-
tur eſſe corporeum, ſed eſſe quantum & diuiſibile, atqui materia prima poteſt habere exten-
ſionem & diſtinctionem partium ex quantitate interminata citra vllam formam corporeita-
tis. Relinquitur igitur cum hæc forma corporeitatis ſit contra Auer. Ariſt. & veritatem, nec
ſit vllam ob rem neceſſaria; eam omnino repudiandam ac reijciendam eſſe. atque ex hac vlti-
ma ratione in promptu eſt ſolutio earum rationum quas ſupra poſuimus ad comprobãdam
formam corporeitatis.

Explicantur tres dubitationes.

CAP. XVII.

C SED antequam ex hac diſputatione abeamus, tres dubitationes, quæ non nihil
negotij faceſſunt, diluendæ ſunt. Primùm enim dubitari poteſt, cum materia
& a Porphyrio in cap. de differentia, & ab Ariſt. 5. & 10. libro Metaphyſicorum
ponatur eſſe ſimilis generi, genus autem ſignificet formã vniuerſalem; quo mo-
do materia non habeat ex ſe formam aliquam generalem propter quam ſit ſi-
milis generi? Altera dubitatio eſt, cum materia prędicetur vniuersè de alijs materijs, omnis
autem prędicatio fiat ratione formę; neceſſe eſt materiam, aliquam ex ſe formã habere pro-
pter quam prędicetur de alijs. Tertia dubitatio eſt; neceſſe eſt materiam primam aut eſſe
vnam aut multas, omnemque vnitatem ac diſtinctionẽ prouenire a forma: vt eſt apud Ariſt.
2. de Anima tex. 7. & 7. Met. tex 49. ergò materia habet aliquam formam vniuerſalem. Cę-
terum his dubitationibus paruo negotio occurri poteſt. Ad primam igitur reſpondemus
inter materiam & genus, multas eſſe conuenientias, multas item differentias, vide Auer. 12
D Metaphyſicę com. 17. & Alex. 2. lib. naturalium quęſtionum cap. vltimo; conueniẽtię autem Conuenientię atque differẽtię inter genus & materiã primam
inter materiã & genus ſunt hę. 1. quia vtrunq; eſt in multis. 2. quia vt genus eſt prius diffe-
rentijs & ſpeciebus, ſic materia eſt antiquior formis & cõpoſitis. 3. ſicut materia eſt in po-
tentia ad formas & ab ijs perficitur, ſitque ex materia & forma vnum compoſitum per ſe, ſic
eadem propemodũ dicimus de genere & differentijs. 4. ſicut nõ poteſt materia eſſe abſq;
formis, ſic nec genus ſine differentijs. Diſcrimina verò inter genus & materiam ſunt huiuſ-
modi. 1. cõmunitas materiæ eſt in eo vt multis formis ſubijciatur, generis autem in eo vt
de multis ſpeciebus dicatur. 2. cõmunitas materię eſt in rerum natura extra animam, ge-
neris autem communitas eſt in anima tantùm per abſtractionẽ mentis. 3. materia non ſo-
lùm ſecundum ſe totam, ſed etiam ſecundum omnes partes ſuas ſingulares eſt incorruptibi
lis & ingenerabilis, genus verò quanquam totum & vniuersè ſumptum eſt incorruptibile, ta
men corrumpitur & generatur in ſuis ſingularibus. 4. materia prima, quę eſt ſub vna for-
ma poteſt eadem numero eſſe ſub alijs; at natura generis, quę eſt in vno indiuiduo, nõ poteſt
eadem numero eſſe in alio. 5. materia ſecundum exiſtentiam eſt prior quam forma: at

genus eſt poſterius indiuiduis in quibus ineſt, quia vt genus eſt non habet eſſe niſi intelligibile quod eſt poſterius quàm exiſtentia indiuiduorum, ſecundum illud Ariſtotelis, *Animal aut nihil eſt aut poſterius eſt*. 6. Genus eſt quippiam compoſitum, & cōpletum : at materia ſimplicissimum quiddam & imperfectum. Quocirca rectè Auer. 1. Metaph. cōm. 17. ſcriptū reliquit, materiam non eſſe genus, euidenter ac demonſtratiuè oſtenſum fuiſſe ab Alexādro. A
Ad 2. Reſpondetur materiā tripliciter prædicari de aliis, primò de toto cōpoſito, quæ prędicatio eſt denominatiua, vt cum dicimus ſtatuam eſſe marmoreā: tum de materiis quæ ſunt ſub diuerſis formis, nam materia hominis & equi eſt materia: poſtremò de ſuis partibus integralibus quarum quælibet eſt materia. prima & ſecunda prædicatio conuenit materiæ ratione formæ : tertia vero conuenit materiæ tum per ſe tum ratione quantitatis; propter ſe quidem, quia quælibet pars materiæ eſt materia, alioquin materia non eſſet ſimplex, ſed ex diſſimilibus naturis concreta; propter quantitatem autem, quia materia ex ſe non habet partes diſtinctas quarum vna ſit extra aliam, ſed id accipit & habet a quantitate. Hinc autē patet ſolutio dubitationis. Verùm præterea ſciendum eſt, duabus de cauſſis accidere poſſe B
vt totum aliquod prędicetur de partibus, nimirum vel poſitiuè, quòd eadem forma totius ſit in ſingulis partibus; vt forma aquæ eadem eſt in omnibus partibus aquæ; vel priuatiuè quòd in toto non ſit alia & diuerſa forma quàm in partibus; ac hoc modo materia tota eſt eſt eiuſdem rationis cū omnibus ſuis partibus, quia nulla pars materię primæ ex ſe habet aliquam formam, ſed hoc eſt omniū partiū cōmune quòd per ſe omnis formæ ſunt expertes.
Ad 3. Reſpondemus, duplicem eſſe vnitatem atque diſtinctionem, vnā entitatiuā & tranſcendentalem, propter quam vnumquodque eo ipſo quo eſt ens, eſt vnum & diſtinctum ab aliis, alteram formalem ſpecificamque, propter quam res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel ſpecie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & diſtincta ab aliis, nō autem poſteriori modo. Vide B. Tho. 1. par. q. 16. art. 7. in reſp. ad 2. Sequitur nunc altera quæſtio de dimenſionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ. C

CAP. XVIII.

MAGNA & perdifficilis controuerſia eſt inter Philoſophos; Vtrum quantitas ſit materiæ coęterna, & ſit ingenerabilis & incorruptibilis, & antecedat formas omnes : an ſubſequatur formam ſubſtantialem, & more cęterarum formarū naturalium generetur & intereat. Intelligimus autem hoc loco per quantitatem, magnitudinem triplici dimenſione completam, hoc eſt longitudine latitudine atque craſſitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhęrens materię primę ab Auerroe indeterminata; non quòd actu nullum terminum habeat, ſed quia ſi ex ſe ſpectetur, non ſit terminata, aut figurata: hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiā. Proprium enim eſt formæ, vt multis locis Ariſt. docet, continere & terminare; qua etiam de cauſſa forma appellatur terminus & finis; atque hoc etiam modo materia prima dicitur D
informis, non quòd actu nullam habeat formam, ſed quod ſi ſpectetur ex ſua ipſius natura, expers ſit omnis formæ. Videtur igitur nobis veriſimillimum eſſe, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, ineſſe in materia, & antegredi formas ſubſtantiales, & ſuaptè natura interminatam eſſe, variè autem determinari ab agentibus naturalibus pro varietate formarum ſubſtantialium, quæ inducuntur in materiam; & per ſe nunquàm generari aut corrumpi, ſed tantùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt ſi ſit globus cerę, & in eo effingantur variæ figuræ, fiatque vel rotundus, vel longus vel quadratus; quantitas quidem ceræ non mutatur, terminatio autem & figura eius variatur; ſic agens naturale additione ac detractione formarum naturalium immutat quidem terminos & figuras quātitatis, ſed ipſam quantitatis formam quam materia ſua vi poſſidet, intelligimus fixam ſtabilem & immutabilem eſſe. Hanc autem ſententiam his rationibus confirmare poſſumus.

Probatur decem & ſeptē argumentis

1. Materia non poteſt retinere exiſtentiā ſuam mutata quantitate, ergo ſi habet exiſtentiam ex ſe & immutabilem & non a formis variabilem, habebit etiā quantitatem ex ſe immutabi-

lem-

A lem nec accipiet eam a formis. Quemadmodũ enim ſi materia exiſtentiã acciperet a formis, his mutatis, neceſſe eſſet materiam identidem generari & interire, ita etiam ſi quantitaté acciperet a formis, his variatis oporteret quantitaté variari, qua ſublata tollitur etiã exiſtentia ſine qua materia eſſe non poteſt. ſic igitur cogitandũ eſt, vniuerſam materiæ molem ſimul a Deo productam eſſe, quæ totum hoc ſpatium quod cęli ambitu circunſcriptum atque comprehenſum eſt, occuparet, atque compleret, neq; ea poteſt aliqua ex parte vel augeri, vel imminui, ſi enim quidquã augeretur, penetraret atq; perrumperet cęlũ; ſi minueretur, aliquid inane & vacuum relinqueretur; Ergo ſicut ſculptor ante ſibi comparat eam vel æris, vel marmoris molem, quæ ſatis ſit ad id operis perficiendum quod in animo habet: deinde vi artis illam materiã cudendo dolando varie formando opus ſuum artificioſum fingit & abſoluit, ſic etiã contingit in rebus naturalibus. 2. Forma non dat materiæ vt ſit materia, & vt ſit ſubiectum, ſed præſupponit illam eſſe ſubiectum: quare ſimiliter etiã præſupponet id ſine quo materia non poſſet eſſe ſubiectum formæ: hoc autem eſt quantitas; ſicut enim materia non B habet partes diſtinctas citra quãtitatem; ita non poteſt ſecundũ varias partes ſuas varias formas accipere, niſi propter quantitatem, ergo forma præſupponit quantitatem, neque eam tribuit materiæ. 3. Forma ſubſtantialis ex ſe eſt indiuiſibilis, & fit quanta ac diuiſibilis ratione ſubiecti in quo recipitur, ſubiectũ autẽ eius eſt materia, ergo efficitur diuiſibilis propter quantitatem materiæ; at ſi forma tribueret quantitatem materiæ, non eſſet forma diuiſibilis propter materiam, ſed potius è contrario materia propter formam, vtpotè a qua tribueretur ei quantitas. 4. Si quantitas immediatè non ineſt in materia prima ſed in toto compoſito, hoc eſt in materia & forma (ponatur enim nunc quod poſterius oſtendetur, totum compoſitum nihil eſſe aliud quàm partes eius ſimul iunctas) hinc efficitur vt quantitas hominis ſit in materia, & anima rationali tanquàm in ſubiecto. Quamobrem neceſſe erit animam rationalé eſſe quantam & diuiſibilem. nam licet fieri poſſit, vt anima rationalis exiſtens in ſubiecto quanto non ſit quanta & diuiſibilis, propterea quòd nec per ſe, nec in fieri nec in eſſe, nec in operari, dependeat a tali ſubiecto: illud tamen nullo modo fieri poteſt, C vt in ea ſubiectiuè inſit quantitas, & ipſa tamen non ſit quanta; ſicut fieri non poteſt vt in aliquo ſit albedo, quod non ſit album; non enim poteſt effectus formalis ſeparari a forma; nec poteſt vllam ob cauſſam contingere vt forma non tribuat ſuum eſſe formale ei ſubiecto in quo ineſt. 5. Si duo agentia æqualis virtutis ſimul agere incipiant in duas medietates ligni pedalis, eo inſtanti quo primum non eſt forma ligni, formæ quæ tunc ab illis agentibus inducendæ ſunt, aut reperiunt materiam ligni in duas partes diſtinctam, aut non; ſi reperiũt diſtinctam, cum talis diſtinctio accidat materiæ propter quantitaté; vtique reperient quantitatem in materia; ſin autem offendunt illam materiam indiſtinctã, in vna & eadem parte materiæ indiſtinctè & confuſè recipientur illæ formæ; quo modo igitur per quantitaté poſteriùs aduenientem rurſum diſtingui & ſeparari poterunt? & certè ſicut forma præſupponit materiã; ita multitudo & diſtinctio formarum præſupponit multitudinem & diſtinctionem materiæ, quæ ſine dubio prouenit a quantitate. 6. Omne quod mouetur oportet eſſe diuiſibile, vt eſt in 6. Phy. tex. 32. ſed materia eſt primum ſubiectum omnium tranſmutatio- D num: non enim alia ratione formæ ſubſtantiales expromuntur de ſinu & poteſtate materię, quàm per eius tranſmutationé; oportet igitur materiã eſſe quantã; in eo enim quod eſt indiuiſibile, nulla tranſmutatio ineſſe poteſt. 7. Qualitates primæ inhærent materiæ primæ & præcedunt formas ſubſtantiales, & alteratio quæ ſecundum eas fit, proxime attingit materiam primã, ergo quantitas eſt in materia prima ante formas ſubſtantiales: antecedens probatur ex iis quæ ſcripta ſunt in 2. lib. de Gener. tex. 6. Conſequentia autẽ per ſe manifeſta eſt: nam nec qualitas ſenſibilis, nec alteratio quæ eſt ſecundũ qualitates, poteſt eſſe in ſubiecto non quanto, vt docet Ariſt. 6 Phy. & in libro de ſenſu & ſenſili. 8. Si quantitas non eſt materię coęterna, ſed producitur de nouo, quęrendum eſt a quo producatur; omnis enim effectus habet ſuã cauſſam propriã. Dices eſſe aliquod propriũ efficiens quantitatis. Contrà, quia ſic cętera agentia non producerent quantitaté, & cum nulla actio Phyſica obiri poſſit ſine quantitate, nihil planè agerent. Dices fortè produci eam ab omnibus agentibus. Contra, omnis effectus, ſi eſt vnus, referendus eſt ad vnã cauſſam, & quamuis a multis producatur, tamen nõ producitur ab eis vt multa & diuerſa ſunt, ſed vt habent vnũ aliquid commune.

quantitatem inhærere immediatè materiæ primę eique coęuã & inſeparabilem eſſe.

Quod ergo erit hoc commune propter quod omnia agentia producerent quantitatem? A
non forma, nulla enim forma ſubſtantialis reperitur cõmunis omnibus rebus naturalibus;
nec materia, quòd ea non actiua ſit ſed tantùm paſſiua: non igitur quantitas a quoquã pro-
ducitur ſed ingenita eſt vnà cũ ipſa materia; & cũ quantitas non ſit forma vim habens agẽdi,
ne fingi quidẽ poteſt vnã quantitatẽ ab alia quantitate produci. 9. Si quantitas produci-
tur, aut ea recipitur in materia quæ habet quantitatem aut non; ſi prius dicatur, vel erit
progreſsus in infinitũ in quantitatibus, vel erit aliqua quantitas quæ non producatur; & cũ
omnium quantitatum eadẽ ſit ratio, quod de vna dicitur, idẽ ſimiliter pronunciandum erit
de cęteris; ſin autem poſterius affirmetur dicaturque quantitatẽ recipi in materia non quã-
ta, ſic quod eſt quantũ & diuiſibile recipietur in eo quod eſt indiuiſibile; quod manifeſtã in
ſe repugnantiã & contradictionẽ cõtinet. 10. Omnes Philoſophi aſserũt quantitatẽ tene
re ſe ex parte materiæ, multa vero alia accidentia ex parte formę: at ſi quãtitas produceretur
ab agente, eamque forma ſubſtantialis ſecũ ferret & tribueret materiæ, potiùs dicendũ eſset
quantitatẽ tenere ſe ex parte formæ quàm ex parte materię. 11. Si quantitas ſequeretur B
formã ſubſtantialem, ergo non poſset abſtrahi à forma ſubſtantiali; quod enim poſterius eſt,
nõ poteſt perfectè abſtrahi a priori: At quantitas & à Mathematico & à Metaphyſico abſtra-
hitur ab omni forma naturali, quin etiam conſideratio quantitatis ſecundũ naturã, prior eſt
quàm cõſideratio phyſica formarũ naturaliũ. Ex quo factũ eſt, vt præter Phyſicã ſit alia ſcien-
tia quæ per ſe agat de quantitate, id quod in alius accidentibus phyſicis non contingit.
12. Ariſt. 2. de generat. 27. & ante in 1. de generat. tex. 24. docet accidentia quæ ſunt com
munia generato & corrupto eadẽ manere in vtroque; vt cũ aer vertitur in ignẽ, humor quidẽ
aeris vt qui ſit repugnans igni prorſus deletur, calor autẽ aeris cũ ſit cõgruens naturæ ignis,
idem manet; ſed quantitas eſt cõmunis omnibus rebus naturalibus, ergo debet eadem ma-
nere in omnibus, nec eſt ulla cauſſa cur a ſingulis agentibus generari & corrumpi debeat.
13. Sicut materia in tranſmutatione non mutatur ſed manet eadẽ, propterea quòd eſt ſubie
ctum tranſmutationis quod manere debet idẽ ante & poſt, ſic etiam quantitas debet perma
nere eadẽ. Etenim materia ſubiicitur tranſmutationi per quantitatẽ; & ſanè ſicut materia eſt C
ſubiectum vt quod (ſic enim loquuntur nunc Philoſophi) omniũ tranſmutationũ & forma-
rum, ita quantitas eſt ſubiectum omnium ut quo. 14. Si quantitas producitur de nouo,
vel igitur ex nihilo, at ſic crearetur; vel ex materia non quanta, at qui fieri poteſt vt ex eo
quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, prodeat aliquid longum latum & craſ-
ſum & habens partes extra partes. 15. In aquæ interitu, ſi quantitas eius corrumpitur,
quærendum eſt à quo corrumpatur: non ab aliquo contrario, tum quia nihil eſt contrariũ
quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habent eandẽ materiã cõmunem, ſic etiam
quantitatem; ſi quidem mutua contrariorũ actio quæ eſt alterio fit in eodem ſubiecto quan
to; nec ob interitum formæ aquæ dici poteſt corrumpi quantitas, quia licet quantitas aquæ
ratione talis termini & figuræ quã gerit in aqua, pendeat à forma aquæ, tamen vt quantitas
eſt, cũ ſit cõmuniter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pendere à forma aquę. Et quod
oſtenſum eſt de aqua idẽ in aliis demonſtrari poteſt. 16. Vel quantitas producitur a quã-
titate, veluti calor à calore, atqui quantitas non eſt actiua: vel à qualitate aliqua actiua, at D
quantitas ſecundũ naturã prior eſt qualitate eique neceſſariò pręſupponitur tam in fieri, quã
in eſſe, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. 17. Videtur Ariſtoteles hoc ſentire,
is enim multis locis ſignificat quantitatẽ eſſe propriã affectionẽ materię; & in 3. Phy. ſcribit
infinitatem quantitatis prouenire ex materia, eius autẽ determinationẽ à forma; in 4. Phy.
ipſam materiã appellat indefinitum & interuallũ; in 7. Metaph. textu 8. innuit quantitatem
primò ineſſe materiæ eamque diffiniri & determinari à quãtitate. Idem Plato etiã declarare
voluit, nominans materiam magnum & paruum. Hanc item ſententiã Simplicius 1. Phy.
ſuper textum 69. quanquam verbis obſcuris & Platonicis, videtur attribuere Platoni & Ari-
ſtoteli. Eiuſdem opinionis grauis interpres & defenſor eſt Auerroës in libro de ſubſtantia
orbis; In 1. Phy. com. 63. & in Epitome Metaph. tract. 2. capite vltimo. Ammonius in Cate
goria Quãtitatis ita ſcribit. *Quantitas ſecundum ſibi locum in rerum natura uendicat: prima enim materia priùs in molem elata, quantitatem habet, quod ſecundum ſubiectũ Ariſt. nominat, tum formas ſuſcipit, & fit compoſitum.* Hęc ille. Philoponus primo libro de Generatione ſu-
per

Ariſtoteles, Plato, Simplicius, Ammonius, Auerroes, Philoponus auctores huius ſententiæ.

A per tex. 33. inquit, quantum trifariam dimenſum eſse ſubiectum immutabile, & permanere in omni generatione ac mutatione & ibidem ſuper textum 40. ait materiam propinquam ſubſtratam omnibus formis & per ſe immutabilem eſse corpus trifariam dimenſum. Sed quia hęc opinio à multis & ſanè doctis viris vehementer oppugnatur, nec in ſe paucas habet dubitationes, volumus quæcunque contra eam afferri poſsunt, diligenter ac propriè commemorare, atque refellere.

Opinio & argumenta eorum qui contra ſentiunt & oppugnant dimenſiones interminatas.

CAP. XIX.

QVI opinantur quantitatem, nec eſſe incorruptibilem, nec immediatè inhærere in materia prima, ſed in toto compoſito, has ſexdecim pro ſua opinione & contra ſententiam noſtram, rationes afferre poſſunt. 1. Ariſt. in Categoria ſubſtantiæ ait, *Alia omnia vel dici de ſubſtantia prima vel eſſe in ea; nam ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur de prima, accidentia verò in ea inſunt: quamobrem ſublatis primis ſubſtantijs, nihil aliorum remanere poſſet.* Ex quibus verbis licet intelligere accidentia omnia habere pro ſubiecto ſuo primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia compoſita. Quare quantitas non eſt immediatè in materia prima ſed in toto compoſito. 2. in 7. Metaphy. textu 4. dicitur ſubſtantia eſſe prior accidente, ratione, natura, & tempore; & ibi loquitur Ariſt. de ſubſtantia prædicamentali quæ eſt compoſita; ſi igitur ſubſtantia compoſita ſecundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatem; quare non erit quantitas æterna, exiſtens in materia ante formas ſubſtantiales. 3. In 5. Phyſ. tex. 8. Scriptum eſt, ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, non eſſe in loco, at ſi materia prima habens quantitatem ſubijceretur generationi, procul dubio eſſet in loco, ſiquidem locus, debetur rei cuilibet propter quantitatem, quæ in ea ineſt. 4. Secundum Ariſt. omnis forma materialis eſt corruptibilis, & materia habet potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, ergo cum quantitas ſit forma materialis, erit corruptibilis, & materia habebit potentiam ad eſſe & nõ eſſe quantitatis, ergo non eſt quantitas materiæ coæterna. 5. Idem eſt ſubiectum augmentationis & quantitatis, ſiquidem augmentatio eſt motus per ſe tendens ad quantitatem, ſed proprium ſubiectum augmentationis non eſt ſola materia ſed totũ compoſitum; imò augmentatio non fit ratione materiæ, ſed ratione formæ, vt Ariſtoteles docet in 2. de Anima, & in 1. de Generat. vbi agit de augmentatione, ergo. &c. 6. Auerroes 2. de Anima com. 4. ait hoc eſſe diſcrimen inter formam ſubſtantialem, & accidentalem, quòd ſubſtantialis habet pro ſubiecto ens in potentia, nempe materiam primam, accidentalis verò ens in actu quod eſt ipſum compoſitum, ſed quantitas eſt forma accidentalis, ergo ſubiectum eius non eſt materia prima ſed totum compoſitum. 7. Auerroes in Epitome Metaph. tractatu 2. cap. vlt. ait dimenſiones interminatas non actu, ſed potentia ineſſe in materia prima, ergo materia non habet actu quantitatem aliquam priùs quàm accipiat formam ſubſtantialem.

D 8. Secundum Auerroem lib. 12. Metaphyſicæ commento 39. omne compoſitum eſt nouũ ergo compoſitum ex materia prima & quantitate non eſt æternum. 9. Idem eſt ſubiectũ quantitatis interminatæ & terminatæ, quippe cum hæ duæ quantitates non differant ſecundum rem ſed tantummodo ſecundum rationem, ſed quantitas terminata ſequitur formam & habet pro ſubiecto ipſum compoſitum, ergo ſimiliter etiam interminata. 10. Ens per ſe, eſt prius, quàm ens per accidens, ſed ex materia & forma ſubſtantiali fit ens per ſe, ex materia verò & quantitate fit vnum ens per accidens, ergo forma ſubſtantialis in materia præcedit quantitatem. 11. Si quantitas immediatè & ſemper inhæret materiæ, ergo maior eſſet vnio materiæ cum quantitate quàm cum forma ſubſtantiali; illa enim eſſet immediata & indiſſolubilis, hæc autem minimè: at hoc falſum eſt: cum enim materia & forma ſubſtãtialis pertineant ad idem prædicamentum, & cum componant vnũ ens per ſe cuius ſunt partes eſſentiales, & cum forma ſubſtantialis ſit propria perfectio materiæ: maiorem vtique habebit materia coniunctionem cum forma ſubſtantiali, quàm cum accidentali. 12. Si quã-

titas

D. Tho. in opus. 32. q. d. eſt de dimenſionibus interminatis. Durandus 1. ſent. diſtin. 8. queſt. 4. Herueus quol. 2. q. 10. Paulus Soncinas 8. Metaph. q. 17 & 18. ita ſentiũt

titas eſſet coæterna materiæ, ergo eſſent quattuor principia generationis, nimirum Materia, Forma, Priuatio, & Quantitas. 13. Prius eſt eſſe ſimpliciter, quàm eſse ſecundum quid, quia eſse ſecũdum quid præſupponit eſſe, ſed forma ſubſtantialis, materiæ largitur eſse ſimpliciter, accidentalis autem tantùm eſse ſecundum quid, ergo illa præcedit hanc, non poteſt igitur quantitas eſse in materia ante formam ſubſtantialem. 14. Nulla eſt quantitas interminata etiam ſi ſecundum ſe conſideretur citra formas ſubſtantiales, nam vniuerſa materię moles per ſe ſumpta, non eſt infinita ſed finita, quippe cum tota contineatur ambitu orbis Lunæ, & ſi eſset tota ſimul, haberet figuram rotundam, quoniam vndiquè perfectè terminaretur a cœlo, quemadmodũ contingit in elementis. 15. Cum ex minori quantitate fit maior, id quod accidit in rarefactione, non manet eadẽ quantitas, alioquin idẽ eſset maius & minus, ergo acquiritur de nouo aliqua pars quãtitatis; ſed in quantitate eadem eſt ratio vnius partis & totius, ſi igitur vna pars eius de nouo eſt generabilis, ſimiliter etiam tota erit generabilis. 16. Omne accidens definitur per ſuum ſubiectum, ſed quãtitas nõ poteſt definiri per materiam primam, ſiquidem definitio debet eſse ex ijs quæ ſunt nota, & magis nota, quàm id quod definitur, ſed materia prima eſt res quędã ignota, vt eſt apud Ariſt. 7. Metaph. textu 35. & certe ignotior eſt quantitate, ergo materia prima non eſt immediatũ ſubiectum quantitatis, ſed potius totum compoſitum. A B

Soluuntur ſupradictæ rationes.

C A P. XX.

QVANQVAM hęc opinio, tum propter auctoritatem eorum qui eam ſequuntur, tum propter ſupradictas rationes quibus ea comprobatur, nec damnanda nec contemnenda ſit, nos tamen, quòd contrariam ſententiam, quam ſupra explanauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem eſſe iudicamus enitemur ſoluere rationes ſupradictas. Ad primam rationem ita reſpondemus: Omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia, vel inheſiue, ut albedo; vel denominatiuè, ut quantitas & qualitates primæ, quæ inhęrent quidem immediatè in materia prima, ſed cum ea ſit pars compoſiti, fit ut propter eam ipſum compoſitum denominetur ab illiuſmodi accidentibus: adde quod, cùm nec ſecundæ ſubſtantiæ ſine primis exiſtere queant, nec materia extra ipſum compoſitum, rectè profectò dixit Ariſt. omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia. Illam uerò ſententiam Ariſtotelis, (ſublatis primis ſubſtantijs nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari poſſumus, Primò ſublata prima ſubſtantia tolli accidentia, quædam ſimpliciter, nempè quæ conſequuntur formam vel compoſitum, alia verò ſecundum quid, hoc eſt uel ratione gradus certi & determinati, vt in primis qualitatibus, vel ratione terminationis, ut in quantitate. Nam cum ex igne fit aer, corrupto igne licet maneat calor, non tamen talis & tantus calor, qualis & quantus erat in igne, is enim non competit aeri, nec in alio corpore quàm in igne eſſe poteſt: idem de quantitate dicendum eſt. Deinde ſi prima ſubſtantia tollatur penitus & ſecundum omnes ſuas partes, hoc eſt tam ſecundum materiam quàm formam, nullum accidens manere poteſt; nam cum nullũ accidens per ſe cohærere queat, in quo inerit tanquàm in ſubiecto? Poſtremò, cum tam materia quàm omnia accidentia ſint propter formam & compoſitum, accidens enim eſt diſpoſitio formę ſubſtantialis, vel ad eam procreandam, vel conſeruandam, vel ad eius actiones exercendas, ſublata prima ſubſtantia, ſi manerent cętera, ſanè fruſtra eſſent: Deus autem & natura nihil permittunt fruſtra eſſe in rebus, ille igitur locus, & illa ſententia Ariſt. nequaquam officit ſententiæ noſtræ. Ad 2. Subſtantia compoſita eſt prior accidentibus, nõ eodẽ modo; ſed quibuſdã tempore, nimirũ ijs quæ illi adſunt & abſunt præter ipſius interitum; alijs ſecundum rationem & cognitionem, & ſic eſt prior propria paſſione: alijs ſecundum naturam, id eſt ſecundum perfectionem, & ſic eſt prior quantitate interminata: vel dicito, ſubſtantiam compoſitam eſſe omnibus accidentibus terminatis priorem, interminatis verò, ſi non ſecundum ſe totam, ſaltem ratione partis, hoc eſt ratione materiæ eſse quoque priorem. Ad 3. Ariſt. in illo 8. textu quinti libri Phyſicorum, per id quod generatur, non C D

Quomodo intelligẽdum ſit omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia & ab ea pendere.

An ſubſtãtia compoſita ſit prior omnibus accidentibus.

intel-

A intelligit ſubiectum generationis quod eſt materia prima, ſed totum compoſitum, id enim
propriè generari dicitur; ita vt uis rationis Ariſtotelicæ, qua demonſtrat generationem non
eſſe motum ſit hæc: id quod verè mouetur, exiſtit actu & in aliquo certo loco, vt id quod al-
beſcit vel nigreſcit & id quod augetur, uel mouetur ſecundum locum; dicitur enim ſtatua
nigreſcere, uel planta augeri, uel animal moueri ſecundum locum, quæ omnia actu exiſtũt:
At quod generatur, nondum actu eſt, ſumendo generationem non ſolùm propriè pro illa
introductione formæ ſubſtantialis, quæ fit in inſtanti, ſed etiam pro tota diſpoſitione præ
uia quæ ratione finis, ad quem naturaliter tendit, ferè vocatur à Philoſophis generatio. gene
ratur enim homo & nondum actu eſt, non enim ſicut in alteratione, ante & poſt permanet
ſubiectum idem habens nomen & ſpeciem, ita contingit in generatione: ſtatua enim quæ
dealbatur, ante & poſt dealbationem manet & nominatur ſtatua, at cum ex ſemine gene-
ratur equus; ante generationem eſt ſemen & non equus, poſt generationem eſt equus & nõ
eſt ſemen. Atque hæc eſt germana ſententia illorum verbornm Ariſtotelis. Sed præterea

Quo pacto id quod generatur nec ſit ens actu, nec ſit in loco.

B reſpondemus, duplicem eſſe locum, vnum indefinitum, alterum determinatum ad vnam
aliquam certam differentiam loci, vti ſurſum vel deorſum; prior locus conuenit rebus
propter quantitatem, poſterior autem, ob qualitates motiuas grauitatem inquam & leui-
tatem. Materia igitur propter quantitatem quam habet, eſt in loco indefinitè, hoc eſt
non magis ſurſum quàm deorſum, determinatur autem ad hanc uel illam differentiam
loci, a qualitatibus motiuis quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Ariſtot. cum
ait id quod generatur non eſſe in loco, id autem quod mouetur eſſe in loco, loquitur de
eſſe in loco non priori ſed poſteriori modo. Ad 4. Cum aiunt Peripatetici formas ma-
teriales eſſe correptibiles, loquuntur de formis ſubſtantialibus, non autem accidentalibus
qualis eſt quantitas. Ad 5. Quoniam augmentatio non tendit ad quantitatem ſimplici-
ter, ſed ad quantitatem terminatam & perfectam & conuenientem naturæ viuentis, ideo ſu-
biectum augmentationis non eſt materia prima, ſed totum compoſitum. Ad 6. Auerr.
in illo 4. commento 2. de Anima loquitur de accidentibus terminatis, non autem de inde-
C terminatis cuiuſmodi eſt quantitas de qua nunc agimus. Ad 7. Quia proprium eſt actus
& formæ, terminare & diffinire, quantitas autem interminata, nec ex ſe nec ex materia ha-
bet vllum certum terminum, ideo dicitur eſſe potentia & non actu; & ſicut materia, quam-
uis ſit actu materia, tamen quia eſt in potentia ad omnes formas dicitur ens in potentia, ſic
quantitas interminata licet actu ſit quantitas, tamen quia eſt in potentia ad omnes terminos
& figuras quãtitatis quas poteſt accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in po-
tentia: & hic eſt intellectus atque ſententia illorum verborum Auerrois. Ad 8. Omne
compoſitum eſſe nounm, intelligit Auerroes de eo quod eſt verè compoſitum, cuiuſmodi
eſt compoſitum ſubſtantiale, nõ autem accidentale. Ad 9. Cum eadem ſecundum rem
ſit quantitas terminata & interminata, idem erit vtriuſque ſubiectum inhæſionis: Verùm
terminata dicitur eſſe in toto compoſito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis
fit ab agente naturali propter formam ſubſtantialem & propter opportunitatem ipſius com-
poſiti naturalis. Ad 10. Ens per ſe, prius eſt ſimpliciter quàm ens per accidẽs, ſed in hac
D vel illa re, nihil prohibet aliquod ens per accidens eſſe prius quàm aliquod ens per ſe, præ-
ſertim ſi illud ſit naturalis & neceſſaria præparatio atque diſpoſitio ad productionem huius;
id quod cõtingit in materia & quantitate reſpectu formæ ſubſtantialis & ipſius compoſiti.
Ad 11. Illa eſt ſimpliciter maior vnio, ex qua fit magis vnum, & cum ex materia & forma
ſubſtantiali fiat magis vnum qua fit vnum ens per ſe, quàm ex materia & quantitate ex qui-
bus fit vnum per accidens & ſecundum quid, ideo ſimpliciter maior vnio eſt inter materiã
& formam ſubſtantialem, quàm materiæ cum quantitate; ſecundum quid autem illa vnio
minor eſt quàm hæc, quatenus hæc eſt magis immediata, & indiſſolubilis. Ad 12. Quan
titas non eſt principium generationis diuerſum a materia, ſed pertinet ad cauſalitatem eius
tanquam diſpoſitio neceſſaria materiæ vt ea queat ſubijci tranſmutationi, neque enim mate
ria poſſet ſubijci tranſmutationibus phyſicis niſi ante quantitatem haberet: at priuatio ha-
bet diuerſam rationem principij, nempe tanquam terminus a quo. Ad 13. Si forma da-
ret materiæ eſſe ens & exiſtere in rebus, ſine dubio forma ſubſtantialis in materia præcede-
ret quantitatem, prius enim eſt materiam eſſe ens, & habere eſſe quàm habere eſſe quantum

ſed

ſed quia materia non eſt ens nec ſimpliciter exiſtit propter formam, vt ſupra oſtenſum eſt, idcirco argumentum nihil valer. Dicitur autem forma ſubſtantialis dare eſſe ſimpliciter, quia A
ſimul cum materia facit vnum ens per ſe completum & ſub determinato gradu & ſpecie entium conſtitutum, quod non poteſt facere vlla forma accidentalis. Ad 14. Licet vniuerſa
Cur dicatur quantitas interminata. quantitatis moles terminata ſit, vtpotè quæ cęli finibus circunſcripta tota contineatur, tamē dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipſa quidem in ſe non habet, ſed eas poteſt accipere ab agentibus naturalibus ſecundum varietatem formarū ſubſtantialium quæ inducuntur in materiam; quemadmodum lignum aliquod dici poſſet informe, ratione formarum artificialium quas accipere poteſt ab arte. Ad 15. In rarefactione eadem eſt ratio quantitatis & materiæ, nam ſicut ibi plus exiſtit quantitatis, ita quoque plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactionem partes quantitatis multiplicantur, ſic etiam partus materiæ: quare ſi nolunt in rarefactione vllam materiæ particulam de nouo acquiri, idem quoque ſentire debent de quantitate. Nos igitur reſpondemus, acquiri nouum terminum & nouam extenſionem quantitatis, nō autem nouam partem quantitatis; de B
qua re aliàs plura dicentur: nam quæſtio de rarefactione perdifficilis eſt, & diligentem atq; accutatam tractationem depoſcit. Ad 16. Licet materia prima ſecundum nos ſit ignota, & ſecundum naturam ſit etiam ignota comparatione formæ ſubſtantialis, tamen eſt notior ſimpliciter quantitate. Etenim Ariſt. 6. lib. topicorū docet id eſse notius ſimpliciter, quod eſt prius, & a quo dependet aliud, conſtat autem materiam eſse ſecundum naturam priorē quantitate, cum ſit ſubiectum eius, quare ſi quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; poſset autem confici huiuſmodi deſcriptio quantitatis interminatæ. *Quantitas interminata eſt quantitas, quæ per ſe nec rotunda, nec quadrata, nec triangularis eſt, nec habet vllam figuram earū, quibus ſpecies rerum naturalium determinantur, ſed eſt in potentia ad eas omnes.*
Quid ſit quātitas interminata. *Eſt itē prima diſpoſitio materiæ qua materia efficitur idonea ut ſubijci queat cunctis mutationibus phyſicis, & ut in diuerſis partibus ſuis diuerſas formas ſubſtātiales ſimul poſſit accipere.* Sed de interminata quantitate hactenus. Poſset etiā hoc loco diſputari contra C
Vide Paulū Sōcinatem 7 lib. Metaphyſicę q. 17. & 18. eos qui faciunt in materia prima neſcio quam inchoationē formarū, ſed quòd hæc opinio iampridem exploſa eſt ab omnibus, eiusque falſitas & abſurditas per ſe manifeſta eſt, ſuperuacaneum eſse duximns ea de re verba facere. Reſtat vltima quæſtio de materia: nam cum explicatum ſit de materia an ſit, quid ſit, & qualis ſit, reliquum eſt docere propter quid ſit.

Propter quid ſit materia & de potentia eius duplici.

CAP. XXI.

Triplex relatio materiæ, ad agens, ad formā & ad compoſitum. MATERIA eſt propter id ad quod ipſa refertur; triplex autē eſt relatio materiæ primæ, vna ad agens, altera ad formam, tertia ad cōpoſitum. Primò enim materia refertur ad agens ſicut potentia paſſiua ad actiuam, & ſicut mobile ad mouens. Etenim potentia actiua eſt principium tranſmutandi alind in quantum aliud, & potentia paſſiua eſt principium, vt tranſmutetur ab alio inquantum alind eſt. D
Deinde materia refertur ad formam tanquàm potentia materialis ad actum formalem, tanquàm perfectibile ad ſuam perfectionem. Eſt enim forma, finis materiæ, ut eſt apud Ariſt. 2. Phy. tex. 81. & 91. quam rem pulchrè declarat Auerroes in libro de beatitudine animæ extremis verbis ita ſcribens. *Materia eſt ens & in ſeipſa & in ſui natura propter formam, & eius perfectio eſt ut recipiat formam, nam ſi forma non eßet, neque materia eßet.* Poſtremò forma refertur ad totum compoſitum vt cauſſa ad cauſſatū; cauſſalitas enim materiæ eſt in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt inſit: id autē quod fit ex materia, eſt totum compoſitum; refertur etiam materia ad compoſitum vt pars ad totum, cū eſſe partis ſit propter eſſe totius, præſertim eius partis quę non poteſt per ſe cohærere extra totum; hęc autē cauſſalitas, eſt communis materiæ cum forma, ſiquidem ambæ ſunt partes eſſentiales totins cōpoſiti. Relatio autem materiæ ad ipſam tranſmutationem, non differt vel ab ea quæ eſt ad agens, vel ab ea quæ eſt ad formam. Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis, relatio ad agens, ſit prima, ad formam ſecunda, ad compoſitum tertia. primum enim

A enim materia mutatur & diſponitur ab agente, tum accipit formam, ad extremū ex coniunctione formæ cum materia exiſtit compoſitum. Relatio ad agens eſt extrinſeca & viget tantùm in ipſo fieri hoc eſt dum res fit & generatur; materia enim indiget agente, vt ab eo trāſmutetur & ſic in ea producatur forma, qua producta non eſt amplius opus agente. Relatio ad formam & compoſitum, eſt intrinſeca, & conſiſtit non modo dum res fit, ſed etiam poſtquàm facta eſt, quandiu res manet; & hæc relatio continet perfectionem materiæ. At ſi ſpectetur natura ipſius materiæ, principalis eius relatio eſt ad formam; hanc enim expetit vt turpe pulchrum, & vt ſuum actum atque perfectionem; quo fit vt ſibi inuicem omni ex parte ſemper aptè reſpondeant, & ſint ad aliquid, vt dicitur 2. Phy. tex. 26. forma enim eſt finis materiæ vt ante diximus. Sin autem cōſideretur intentio naturæ, principalis eius relatio eſt ad compoſitum; natura enim materiam ordinat ad formam, & vtramque ad totum compoſitum; hoc enim eſt quod per ſe ſubſiſtit & quod operationes naturales exercet & quo natura tendit & in quo tandem conquieſcit. Verùm quia in hiſce relationibus materiæ, includi-
B tur potentia, eaque magnas difficultates habet, de ipſa neceſſariò dicendum eſt.

Duplex eſt potentia, vna quæ conuenit materiæ ex ſua ipſius vi & natura, altera quæ conuenit ei prout eſt ab agente deſtinata & determinata ad hanc vel aliam formam; nam cum materia eſſe nequeat ſine potentia; duplex autem ſit materia, prima & ſecunda, neceſſe eſt ſimiliter etiam duplicem eſſe potentiam, vnam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quę ſecundę. Hę duę potentię variis vocabulis diſtinguuntur; illa dicitur prima, indeterminata, vniuerſalis, remota, confuſa, eſſentialis materię & inſeparabilis ab ea: Hęc autem appellatur ſecunda, determinata, particularis, propinqua, diſtincta, accidentalis materię, & ab ea ſeparabilis. Vtrauis autem potentia tripliciter accipi poteſt, vel ſubiectiuè & idem eſt quod materia potens; vel formaliter pro illo reſpectu & habitudine potentię ad actum; vel terminatiuè, nimirum pro ipſo actu & forma ad quam terminatur potentia: primo modo, potentia eſt ſubſtantia nō differens à materia; ſecundo modo, eſt relatio vel de prędicamento Ad aliquid, vel certè tranſcendentalis; tertio modo, tota ſpectat formam à qua & vnitatem & di-
C ſtinctionem accipit: poſſet fortaſse etiam quarto modo accipi potentia prout eſt quędam qualitas ſecundę ſpeciei, hoc eſt naturalis quędam habilitas ad recipiendas formas. Quid autem interſit inter poſſibilitatem, & potentiam, vide apud Auerroem in libro de Beatitudine animę cap. 2. ubi vult nomen poſſibilitatis eſſe magis intrinſecum & ſubſtātiale rei quàm nomen potentię, & potentiam, inquit neceſſe eſt exire in actum in aliquo indiuiduo ſpeciei, & in aliquo tempore, at poſſibilitatem minimè. Sed quid inter potētiam primam & ſecundam interſit, oſtendamus.

Hanc diſtinctionem potentię innuit Auer. 1. de Cęlo com. 120. & 4. Phy. com. 120.

Pręclara doctrina de duplici materię potentia.

Inter has duas materię potentias, quatuor ſunt differentię. Vna differētia eſt, primam potentiam eſse materię eſſentialem, ſecundam autem eſſe accidentalem. Quòd autem prima potentia ſit eſſentialis materię, ex his oſtendi poteſt. Primò, quia multis locis Ariſt. deſcribit materiam per eſſe ens in potentia; quare ſignificat potentiam eſsentialem eſſe materię. Tum, Auer. in lib. de ſubſtantia orbis cap. 1. ait potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materię. Deinde ita ſe habet potentia ad materiam, ſicut actus ad formam, ſed eſsentiale
D eſt formę, eſse actum, ergo ſimiliter eſsentialis erit materię potentia. Poſtea Ariſt. lib. 8. Metaphyſicę tex. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnū, quia materia eſt in potentia, forma autem eſt actus: Si igitur potentia non eſset materię eſsentialis, non poſset vnum quidpiam eſsentialiter fieri ex materia & forma. Pręterea, ſi potentia non eſt eſsentialis materię, ergo poſset intelligi materia abſque potentia ad formam, at id eſt contra Ariſt. qui 2. Phy. tex. 26. inquit, materiam & formam eſse ad aliquid, quare non poterit vnum intelligi ſine altero. Et Auer. 4. Phy. cōm. 17. ita ſcribit, *difficile eſt cognoſcere quiditatem primorum principiorum nimirum materiæ & formæ, intelligere autem materiam ſine forma, eſt impoſſibile.* Poſtremò, materia eſsentialiter eſt incompleta, alioqui non eſset pars eſsentialis alterius; ergo ordinatur eſsentialiter ad id à quo perficitur & completur, id autem eſt forma; ad eam verò dirigi & ordinari non poteſt ſine potentia, eſt igitur potentia eſſentialis materiæ. Quòd autem ſecunda potentia ſit accidentalis materiæ, hoc modo demonſtrari poteſt. Primò, quia ſecunda potentia eſt determinata, eſſentia verò materiæ, per ſe eſt indeterminata; nullum autem determinatum eſt de eſſentia indeterminati. Deinde potentiæ ſecundæ ſunt multæ &

Quatuor differētię inter potentiā primam & ſecūdā materię. Potentia eſt de eſſentia materiæ.

CC variæ;

variæ; v.g. ad hominem, ad equum & ad alias ſpecies & indiuidua rerum naturalium: at A
eſſentia materiæ vna eſt. Denique potentia ſecunda contrahit & determinat primam, largiē
do materiæ diſpoſitiones accidentarias per quas ea fit determinatè habilis ad certam aliquā
formam accipiendam; in quibus diſpoſitionibus cum maximè poſita ſit vis ſecundæ poten-
tiæ, non poteſt ea pertinere ad eſsentiam materiæ. Altera differentia eſt; primam potentiā
re non diſtingui à materia, ſi enim ea vt dictum eſt, attingit eſsentiam materiæ, non poteſt ab
ea, re diſtingui, alioquin eſsentia materiæ non eſset ſimplex ſed compoſita. At ſecunda po
tentia re diſtinguitur à materia; ſi quidem in ſe continet accidentales diſpoſitiões re diuer
ſas à materia. Tertia differentia eſt, primam potentiam eſse vnā, quia eſt vna eſsentia mate
riæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per ſe ſumptæ, quę vno modo indeterminatè &
indifferenter ſe habet ad omnes formas, & quia ſi talis potentia eſset multiplex, non eſset in-
diſtincta reſpectu formarum: Etenim vbi eſt multitudo ibi eſt diſtinctio: at ſecunda poten-
tia eſt multiplex non ſecus quam forma ad quam determinatè refertur; ſi enim ſunt varię di-
ſpoſitiones materiæ pro varietate formarum, & ſi quęlibet forma ſuam ſibi propriam vendi- B
cat materiam, denique ſi numerus & diſtinctio huiuſmodi potētiarum ſpectari debet ex for-
mis ad quas referuntur, neceſse profectò eſt has ſecundas potentias multas & varias eſse.
Quarta differentia eſt, primam potentiam eſſe ingenerabilem atque incorruptibilem; nam
cum ſit eſſentialis materiæ, non poſſet abeſſe materiæ ſine eius interitu; adde quod ſi pri-
ma potentia interiret, materia nullam formam poſſet accipere, quare ceſsaret generatio
imò cuncta in nihilum reciderent. Quam ob rem Ariſtoteles 1. Phy. tex. 82. ait, materiam
generari & corrumpi per accidens ratione priuationis, per ſe autē & ſecundū potentiā ſuam
eſse ingenerabilē & incorruptibilem; & in 5. Metaph. tex. 5. loquens de de materia ita ſcri-
bit *item natura dicitur, ex quo primo inordinato exiſtente & immobili ex ſua potentia, aut eſt
aut fit aliquid eorum quæ natura ſunt.* ſecundā autem potentiā neceſse eſt variè mutari, quē-
admodum contingit in ſecundis materiis & in accidentariis diſpoſitionibus ipſius materiæ.
Verùm ex iis quæ dicta ſunt de prima illa materiæ potentia, nonnullæ exiſtunt difficultates,
quas deinceps explicare oportet. C

Dubitationes contra ea quæ dicta ſunt de potentia materię.

CAP. XXII.

PRIMA Dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet, ſic ſe habet. Aut
prima materiæ potentia dicitur eſse eſsentialis materiæ, quia eſt de ipſius eſ-
ſentia, at hoc eſt contra Themiſtiū qui 1. Phyſicorū ſuper tex. 61. in illa ſua no
bili digreſſione de potentia materiæ, ait materiā eſse quidpiā abſolutū, actu exi
ſtens, eique accidere potentiā: aut dicitur eſsentialis, quoniā eſt proprietas quædam conſe-
quens eſsentiā materiæ per quam natura materiæ nobis innoteſcit: at ſic poſset materia in-
telligi ſine potentia, ſicut homo intelligi poteſt, tametſi eum riſibilem eſse nō intelligamus;
quod eſt contra Ariſt. & Auer. locis in præcedenti capite poſitis. 2. Dubitatio. videtur D
Auer. ſibi contradicere, nam in libro de ſubſtantia orbis cap. 1. ſcribit potentiā eſse differen
tiā ſubſtantialem materiæ, at in 1. Phy. cōm. 70. ait potentiā non eſse ſubſtantiā materiæ,
quoniā illa eſt corruptibilis & de prædicamēto Relationis, & in 12. Metaph. com. 11. inquit
materiā ſecundum naturā ſuam eſse vnā, at potentias eius multas eſse, & numerū potentia-
rum eſse ſicut numerū formarū; quod non eſset verum ſi potentia eſset materiæ eſsentialis.
3. Dubitatio. Si potentia materię eſt immutabilis, ergo idē numero quod eſt corruptū po-
terit redire; quod eſt contra Ariſt. in fine 2. lib. de Generat. probatur conſequentia, nam ſi
corrupta forma, manet in materia potentia paſſiua ad illam (quippe cum potentia materię
ponatur immutabilis) & omni potentię paſſiuę reſpondet aliqua potentia actiua: vbi eſt autē
potentia paſſiua & actiua poteſt, eſse, effectus, ergo poſset quod ſemel interiit idem
numero regenerari. 4. Dubitatio, quod eſt in potentia, tandem reducitur ad actum, ergo
ſi materia eſt in potentia, erit aliquando actu & ſic amittet potentiā ſuā; nam aduenientē actu
euaneſcit potentia, at materia ſine omni potentia eſse nequit. Deinde, ſi materia eſt in po-

A tentia ad omnes formas,aliquando habebit omnes, quibus habitis ceſſabit generatio: non enim erunt aliæ formæ quæ generari queant; & tunc illæ formæ quæ ſuapte natura corrupti biles ſunt,aut corrumpentur ant non;ſi corrumpentur, materia remanebit ſine vlla forma, ſi non corrumpentur,erit aliquid corruptibile,quod nunquam corrumpetur,quod eſt contra Ariſt. in 1. lib. de Cœlo. 5. Dubitatio. An materia ſit in potentia ad omnes formas tam indiuiduales quam ſpecificas ęqualiter nec ne,merito dubitari & in quæſtionem vocari poteſt. 6. Dubitatio. Cum Philoſophi,maximè qui ſunt Theologi,dicant aliud eſſe recipi in materia eamque informare,& aliud educi è potentia materiæ, vt patet in anima rationali,merito dubitatur quid ſit educi è potentia materiæ? Sed ad has dubitationes poteſt breuiter reſponderi ad hunc modum.

Ad 1. Reſpondemus, & ſi vtraque opinio probabiliter defendi poteſt,nimirum primam illam potentiam eſſe de eſſentia materiæ, & ipſam non eſſe de eſſentia materiæ,ſed dici eſſentialem quia eſt proprietas quædam naturalis materiæ ex eius manans eſſentia; & pro prima

An prima potentia ſit de eſſentia materiæ.

B opinione ad teſtimonium Themiſtij reſponderi poſſet, aut eum ibi loqui de ſecunda potentia materiæ non de prima, aut eum intelligere materiam non eſſe ipſam puram potentiam, ſed quiddam abſolutum in genere entis cui quaſi differentia quædam accedit potentia:&ſi, inquam,vtraque hæc ſententia defendi poteſt; attamen probabilius eſſe exiſtimamus potentiam dici eſſentialem materiæ,quia intrinſecè conſequitur eius eſſentiam tanquàm proprietas quædam naturalis. Sic enim (niſi nos fallimur) de natura materiæ cogitandum eſt; eā eſſe ens quoddam,(vt eſt apud Simplicium 2. de Anima, com.2.) tenuiſſimum,& imperfectiſſimum: ens inquam abſolutum quidem entitatiue, ſed omnino incompletum ſpecificè, cuius eiuſmodi eſt natura,vt ab agentibus naturalibus variè mutari & formari queat, quam cōſequitur ſumma & propè infinita quædam habilitas accipiendi omnes formas naturales. Itaque ſicut naturam ferri conſequitur habilitas quædam vt ex illo gladius effici poſſit,& naturam ceræ, mollities & flexibilitas qua ad omnes figuras accōmodari poteſt; ſimiliter etiā cogitandum eſt de natura materiæ. Hæc autem habilitas ſeu potentia,ſimpliciter eſt quali-

C tas ſecundæ ſpeciei,adiunctum habens reſpectum ad formam,non re, ſed ratione tantùm differens a materia. Dicitur autem hæc potentia eſſentialis materiæ, quatuor ob cauſſas: primò, quia immediatè & intrinſecè fluit ex eſſentia materiæ; tum quod per eam eſſentia materiæ ordinatur ad formam; deinde quod ex materia & forma propter actum huius, & potentiam illius, efficitur per ſe ac eſſentialiter vnum quoddam compoſitum; poſtremò, quod cum natura materiæ maximè fugiat intelligentiam noſtram, ponitur loco differentiæ ſubſtantialis,ipſa potentia, ita vt materia ſine notione potentiæ, nec definiri, nec intelligi à nobis poſſit. Ad 2. Auerroes in libro de ſubſtantia orbis, loquitur de prima potentia, quam vocat differentiam ſubſtantialem materiæ, intelligendo eo modo, quo paulo ante expoſuimus; in primo autem Phy. & in 12. Metaphyſicæ loquitur de ſecunda potentia vel de prima accepta formaliter aut terminatiuè,hoc eſt pro nudo ipſo reſpectu potentialitatis,uel termino reſpectus,qui eſt forma. Ad 3. Sicut ad generandum quidpiam non ſufficit prima potentia materiæ, ſed neceſſaria eſt ſecunda potentia, quippe quæ cohibet in ſe diſpo-

Quatuor ob cauſſas potentia dicitur eſſentialis materiæ.

D ſitiones congruentes formæ procreandæ, ita etiam ad regenerandum idem numero quod iam interijt,non ſatis eſt eandem manere in materia illam primam potentiam, ſed oporteret manere ſecundam, quæ tamen vna cum forma corrupta prorſus interijt, ex quo fit, ut quod ſemel corruptum eſt,idem numero redire nequeat. Verum hac de re aliàs ſubtilius diſſerendum eſt. Ad 4. Duplex potentia cernitur in rebus naturalibus: una quæ tota ſimul reducitur ad actum, quomodo æs dicitur potentia ſtatua, & aer potentia ignis: altera, quæ nunquam tota ſimul reducitur ad actum, ſed tantum ſucceſſiuè; ita ut ſimul cum actu ſemper admixtum ſit aliquid potentiæ, talis eſt potentia continui, motus, temporis, & materię primę: itaque potentia materię reducitur ad actum omnium formarum,non ſimul ut omnes in ſe habeat, id enim eſt impoſſibile, ſic enim exiſteret actu infinitum, & omnia cōtraria ſimul actu eſſent, ſed ſucceſſiuè, quòd nunquam ceſſabit generatio ob inſatiabilē appetitum materię,& ſempiternū motum,atq; efficiētiam orbium cœleſtiū. Quemadmodū igitur diuiſio continui nunquam poteſt terminari & abſolui, ſic appetitus & potentia materię nunquam omnino expleri,& ut ita loquar,actuari poteſt. Hāc potentię diſtinctionē tra-

Potentia dupliciter reducitur ad actū.

diſt Ariſtot.3.Phy.57.& 9.Metaphyſicę tex.11. Ad 5. Potentia materię non ęqualiter ſpe- A
ctat formas indiuiduales & ſpecificas: ſi quidem inter has multum intereſt: primò quod illę ſunt infinitę, hę autem determinatę; tum quod hę ſunt omnes ſimul, nulla enim ſpecies deeſſe poteſt uniuerſo, alioquin non eſſet perfectum: illę autem minimo; poſtea quòd potentia materię ad formas ſpecificas nunquam fruſtratur, ſicut eam fruſtrari contingit in formis indiuiduis, non enim omnis generatio formę ſingularis completur, ſed nonnunquàm impeditur. Ad 6. Apud Chriſtianos Philoſophos & Theologos, aliud eſt aliquid eſſe formam materię, & aliud eſſe formam omnino materialem; illud enim dicitur eſſe forma materię, quod dat eſſe materię & ſimul cum ea facit vnum compoſitum eſſentiale, quod ſit ens ſpecificè completum & abſolutum; id autem vocatur forma materialis quod eſt eductum è potētia materiæ, eiq; immerſum, & ab ea inſeparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materiæ, propriè autem non appellatur forma materialis.

Quid ſit educi è potentia materiæ.

Vt autem planius intelligatur quid ſit educi è potentia materiæ, exponemus quinq; proprietates, quas habent formæ omnes eductæ ex potentia materiæ. 1. eſt, quòd tales formæ, B
producuntur ab agentibus materialibus, per actiones materiales, & per diſpoſitiones materiales, hoc eſt hærentes & infixas in ipſa materia. 2. eſt, quòd tales formæ pendent in fieri à materia, hoc eſt non poſſunt gigni niſi intra materiam, eiq; penitus copulatæ, non enim per ſe producuntur & extrinſecus adueniunt & adiunguntur materiæ. 3. eſt, quod pendent à materia in eſſe; nam extra eam materiam in qua ab initio productæ ſunt, ne puncto quidem temporis, aut per ſe ſubſiſtere, aut in alia materia exiſtere poſſunt; ſed planè idē eſt eas ſeparari à ſuâ materia, quod ipſas penitus interire. 4. eſt, quòd pendent à materia in operationibus ſuis, ex quo fit, vt operationes huiuſmodi formarum, ſubiectiuè non ſint in forma, ſed in toto cōpoſito. 5. eſt; quod pendent à materia quiditatiuè, quamobrē ſine ea nequeūt, aut definiri, aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potentia materiæ appellare oportet, in quibus inerunt prædictæ quinque proprietates. Porrò, ſi

An materia ſit in potētia ad animā rationalem.

quis quærat, an materia ſit in potentia ad animam rationalem, reſpondendum eſt, ſecundum veritatem materiam eſſe in potentia ad animā rationalem, vt eā recipiat, & vt ab ea ac- C
cipiat eſſe humanum, & ſimul cum ea conficiat hominem; non eſſe autem in potentia ad eam perinde atque eſt ad cæteras formas materiales, non enim anima rationalis educta eſt ex potentia materiæ, quocirca ex ſupradictis quinque proprietatibus quę conueniunt in formas penitus materiales vltimam tantùm habet, quatenus nimirū eſt forma materiæ, & pars eſſentialis humanæ naturæ. Vide hac de re D.Thomam in 1.par.quæſt.90.art.2.ad 2.

De priuatione.

CAP. XXIII.

DICTA ſunt de materia prima, ea, quæ ad obſcuram & abditam naturam eius peruestigandam atque cognoſcendam conferre videbantur. Nunc dicendum eſt de Priuatione, quę cum hæreat in materia, nec ab ea re differat, eiusq; cauſ- D
ſa vim & rationem principij obtineat, ſimul cum illa tractari debuit. De hac igitur ſi pauca dixerimus, finem huic libro imponemus. Priuatio duobus modis ſumitur,

De varietate priuationum doctrina peripatetica.

vel pro abſentia eius formæ quę iam fuit vel eſſe debuit, quomodo cęcitas eſt priuatio viſus; vel pro abſentia eius formę, quæ nec fuit, nec eſſe debuit, ſed quæ futura eſt, & ſic priuatio ponitur principium generationis. Inter has duas priuationes hoc intereſt, quod in priori, poteſt fieri mutatio ex habitu ad priuationem, ſed non contrà, vt ex uiſu ad cœcitatem, non autem ex cœcitate ad viſum; in poſteriori autem contra accidit, nam fit mutatio ex priuatione ad formam, non autem ex forma ad priuationem. Rurſus prior priuatio duplex eſt, vna quę non ſolum ex ſubiecto aufert formam, ſed etiam habilitatem & diſpoſitiones ad eam recuperandam, vt cœcitas in oculo; & ab huiuſmodi priuatione non fit regreſſus ad habitū: altera eſt quæ ita ex ſubiecto aufert formam, vt in eo potentiam relinquat eam recuperandi, vt tenebræ in aere, ignorantia in intellectu; & in huiuſmodi priuationibus fit viciſſim mutatio inter habitum & priuationem. Ex qua diſtinctione perſpicuè cernitur, quomodo intel

ligen-

A ligendum ſit id quod Ariſt. in poſt prædicamentis ait, a priuatione ad habitum, nullum eſ-
ſe regreſſum. Poſterior itẽ priuatio duplex eſt, vna remota, ſic terra dicitur habere priuationẽ
formæ hominis: altera proxima ſecundum quã ſemen dicitur habere priuatioẽ hominis.
interquas id eſt diſcriminis, quod a remota priuatione ad formã fit tranſitus interiectis an-
te multis mutationibus; a proxima verò, vnica tantùm interponitur mutatio per quam for-
ma acquiritur. Vnde quemadmodum potentia materiæ, alia eſt prima, quæ conuenit mate-
riæ vt eſt indifferens ad omnes formas, altera eſt ſecunda per quam materia certam aliquam
formam præfinitò reſpicit; ſic etiam priuatio, nam potentia materiæ ſemper habet adiun-
ctam priuatiooem. Verum priuatio, quę eſt principium generationis, de qua Ariſt. loqui-
tur 1. Phy. non eſt illa prima, quippe quæ ſit vna tantùm, & incorruptibilis, & non ſufficiens
ad inchoandam generationem, ſed eſt ſecunda, quæ ſecundum Alexandrum 2. lib. natura-
lium quæſtiooum cap. 11. definiri poteſt hoc modo. *Priuatio eſt abſentia formæ naturalis ge-
nerandæ, in ſubiecto apto eam recipere.* Cur autem ſit principium generatioois, cauſſa eſt pri-
B mò, quia in tranſmutatione naturali habet ſe vt terminus a quo. Deinde, quia omne quod
fit, ex oppoſito fit quod per ſe quidem eſt priuatio, ex accidenti vero poteſt eſſe, vel contra-
rium, vel medium. Denique quod generatur, oeceſſarium eſt, vt & antea non fuerit, & vt
eſſe potuerit, hoc autem eſt priuatio. Sed cur Ariſt. 1. Phy. 66. vocat eam principium per ac-
cidens? an quia res naturalis fit ex materia, quam accidit eſſe priuatam ea forma quę produ-
citur? an quia res naturales noo indigent priuatione, niſi dũ fiunt, cum primùm autem obti-
nent eſſe, dimittunt, ac depellunt priuationem? an potius, quia, vt placet Alberto, priuatio
requiritur in generatione propter materiam, hæc enim non poſſet moueri ad formam, niſi
adiunctam haberet priuationem? Quoniam igitur priuatio neque remanet in re generata,
neque re differt a materia, & prope eſt non ens; idcirco ſpreta fuit ab antiquis, nec eſt nu-
merata io principijs rerum naturalium.

Cur priuatio dicatur principium per accidens.

Sed hoc loco exiſtunt octo dubitationes, quas ad id quod agimus plurimùm intereſt
diligenter explicare. Prima dubitatio eſt hæc. Cum priuatio ſit abſentia formæ, quæ
C abſentia re idem eſt, quod ipſa forma, cur priuatio dicitur potius eſſe idem re cum ma-
teria, quàm cum forma? Secunda. Si potentia materię io ſe continet abſentiam for-
mæ & habilitatem ad eam, quod enim poteſt eſſe, id & non eſt & aptum eſt eſſe, cur ma-
gis priuatio pooitur tertium priocipium generatioois, quàm potentia materiæ? Tertia. Si
priuatio accedit & decedit materiæ non ſecus quàm forma, ergo ſicut formæ eſt priuatio, ſic
etiã ipſius priuationis erit priuatio, & ita res abiret in infinitũ. Quarta. Aut priuatio eſt
ens reale, aut non; ſi eſt ens reale, quomodò Ariſt. appellat eam per ſe non ens (ſi non eſt ens
reale, ſiue ſit ens rationis, ſiue nihil, quomodo poteſt eſſe principium entis realis? Quinta.
Ariſt. 1. Phy. tex. 43. & 47. ait omne, quod fit, ex oppoſito fieri, hoc eſt ex contrario, vel me-
dio, ergo, ſi propriè loquamur, priuatio per ſe non eſt principiũ generationis. Sexta. Non
videntur eſſe tantùm tria principia rerum naturalium. Nam ſi priuatio quæ eſt non ens, &
per accidens concurrit ad generationem, conſtituitur principiũ, quanto æquius eſt cauſſam
efficientem & finem, quantitatem, & diſpoſitiones materiæ, locum item & tempus numera-
D ri in principijs? Septima. Poteſt etiam dubitari, vtrum nomen principij de his tribus ma-
teria, forma, & priuatione dicatur vniuocè an ſecundum prius & poſterius, & de quo princi-
paliùs dicatur? Octaua. Cum priuatio ſit non ens, dubium eſt, vnde habeat vnitatem, di-
ſtinctionem, definitionem, atque cognitionem?

Soluuntur & explicantur ſupradictę octo dubitationes.
CAP. XXIIII.

VERVM hiſce dubitationibus facile occurri poteſt. Ad primam hoc modo
reſpondemus, duas ob cauſſas nõ dicitur priuatio eſſe idẽ cũ forma; primùm,
quia priuatio hæret in materia, & cum ea inchoat motum, nec ei aduerſatur,
ſicuti formæ, vt pote qua adueniente cootinuò priuatio euaneſcit. Deinde,
quia priuatio pręter abſentiam formę, includit vel adſignificat potentiã, quę
eſt in materia ad formam accipiendam; denique materia eſt, quę dicitur priuata quandiu,

non habet formam. Itaque priuatio eſt in materia quandiu abeſt forma, cum primùm autem A aduenit, priuatio eſſe deſinit; quamobrem meritò priuatio refertur potiùs ad materiam, quàm ad formam. Ad 2. Quoniam priuatio propriè, principaliter, & ut nunc loquuntur, formaliter, ſignificat non eſſe formæ; quam ob cauſſam in tranſmutatione eſt terminus à quo, potentia autem propriè quidem tantùm ſignificat habilitatem ad formam, ex conſequenti verò non eſſe actu formam in materia, idcirco potentia numeratur idem principium cum materia, priuatio autem diuerſam principij rationem obtinuit. Nam in omni mutatione phyſica tria ſunt veluti principia, terminus à quo, terminus ad quem, & ſubiectum potens accipere terminum ad quem: Itaq; in ratione principij, potentia adnumeratur & adiungitur ſubiecto ſeu materiæ, priuatio autem quæ eſt terminus à quo, ceu diuerſum à materia principium numeratur.

Cur potentia nō ſit principium.

Ad 3. Ad hanc dubitationem ita reſpondet Simplicius; quemadmodum nec abſentiæ eſt abſentia, nec præſentiæ præſentia, ita neque priuationis eſt priuatio; alioquin res procederet in infinitum, priuatio enim eſt abſentia formę, & , vt vocant, entis poſitiui, cum igitur priuatio non ſit habitus, neque forma, neque ens B vllum poſitiuum, nō poteſt eſſe priuationis priuatio. Ad. 4. Aliud eſt quęrere, an aliquid ſit priuatio realis, & aliud, an priuatio ſit ens reale. Etenim cæcitas .v.g. priuat oculum aliquo ente reali, nimirum facultate videndi, quam ob cauſſam vocari debet priuatio realis: at cæcitas non eſt ens reale, immo nullum eſſe poſitiuum habet, & ſi quod habet, id eſt ens rationis, quod fingit mens formando huiuſmodi propoſitiones (cæcitas eſt priuatio viſus, vel cæcitas eſt tolerabilior, quàm ſurditas) in quibus, cæcitas concipitur, & apprehenditur a mente, perinde atque haberet aliquod eſſe. Si quis autem obijciat priuationem percipi a ſenſu: nam, vt eſt apud Ariſt. in 2. de Anima; viſus percipit lumen & tenebras, & ſimiliter alij ſenſus, habitum & priuationem circa ſuum obiectum; Reſpondendum eſt, ſi priuatio per ſe a ſenſu perciperetur, neceſſario fore ens reale: cum autem percipiatur ex accidenti, & ex abſentia formæ vel habitus. viſus enim percipit tenebras aëris quatenus animal ſentit ſuum viſum non percipere lumen aëris, nec ab eo pati et affici, id manifeſte declarat eam nō eſſe ens reale: quo licet intelligere, quamuis priuatio ſit principium rerum naturalium, ta- C men, quia non eſt principium per ſe ſed per accidens, nec in eſſe, ſed in fieri tantùm, idcirco non poſse concludi eam eſse ens reale.

An priuatio ſit ens reale.

Ad 5. Huius dubitationis ſolutio petenda eſt ex Alexandro libro 2. quæſt. naturalium, cap. 11. vbi ait res naturales per ſe fieri ex priuatione, quia oportet id quod fit, antea non eſſe, & poſſe eſſe; id autem nihil aliud eſt, quàm priuatio; per accidens autem fieri ex contrario, quatenus accidit materiam, quæ eſt priuata vna forma, eſſe ſub alia contraria; verùm res non fit ex contrario vt contrarium eſt, ſed quatenus vnum contrarium habet adiunctam priuationem alterius, Neque res fieri ex contrario, per ſe locum habet, niſi in mutatione, quæ eſt in qualitatibus. Nam in ſubſtantia, & quantitate per ſe nulla eſt cōtrarietas.

Nota doctrinam Alexandri.

Ad. 6. Tria tantùm ſunt interna generationis naturalis principia, nam cum generatio ſit quædam mutatio, intrinſecè petit terminum a quo, & ad quem, & ſubiectum quod mutetur; cætera verò quæ ad generationem cōcurrunt, aut ſunt principia externa, vt efficiens; aut diſpoſitiones materiæ, quibus præparatur ad acci- D piendam formam, vt quantitas, & qualitas; aut ſunt circunſtantiæ, quæ generationi extrinſecus neceſſario adiunctę ſunt, vt locus, & tempus. Cum autem eadem res ſit forma & finis, merito dubitari poteſt, an ea res ſit principium generationis vt finis an vt forma; ſed huius dubitationis explicatio reijcienda eſt in ſequentem librum ſextum in quo proprię agendum eſt de forma. Ad. 7. Placet nobis ſententia Alberti Magni, quam is accepit ab Auerroe & Auicenna, nomen principij de his tribus dici ſecundum prius ac poſterius; primùm enim dicitur de forma, nam in generatione, forma eſt finis ad quem vniuerſa tendit generatio; in eſſe autem rei naturalis etiam forma eſt principalis cauſſa, ſi quidem vel eſt tota quiditas rei naturalis, vt Peripateticis viſum eſt, vel certe principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, quod priuatio eſt propter materiam, materia autem propter formam. Deinde ſecundum locum in numero, & dignitate principiorum, vendicat ſibi materia; Vltimum vero priuatio; hæc enim, cum neque ſit ens, neque permaneat in re generata, non eſt cauſſa niſi per accidens, atque ob eam rem infimum in principijs locum obtinet.

Nomen principij nō dicitur æqualiter de forma materia & priuatione.

Ad. 8. Priuationes ſunt eędem, aut diuerſæ inter ſe, non aliter quàm formæ qua-

A rũ ſunt priuationes, vt ſi formæ aut numero, aut ſpecie, aut genere differant, ſic etiam diſtingui neceſſe ſit earum priuationes; vt duæ cæcitates numero, cæcitas & ſurditas ſpecie; cęcitas verò & priuatio hominis, genere differunt inter ſe. Quocirca licet priuationes per ſe non reponantur in categorijs, tamen reuocantur ad categorias earum rerum quarum ſunt priuationes: atque huius rei cauſſa eſt, quia priuatio ita habet vnitatem & diſtinctionem, vt eſſe: eſſe autem priuationis non eſt aliud, quàm eſſe abſentiam formę: ex quo item efficitur priuationem non poſſe aliter cognoſci, aut definiri quàm per formam. Quamobrem in. 6. lib. Topicorum ſcriptum eſt, quędam eſſe genera oppoſitorum, quę per ſe inuicem definiuntur, qualia ſunt relata; alia verò quorum vnum definitur per alterum, id autem non viciſſim per illud, huiuſmodi ſunt habitus & priuatio. etenim habitus ponitur in definitione priuationis, priuatio verò non adhibetur in definitione habitus, neque id accidit ſine cauſſa. Nam vt eſt apud Ariſt. 1. de Anima tex. 85. rectum eſt iudex ſui & obliqui, obliquum autem neque B ſuipſius, neque alterius; ſicut enim res eſt, ita cognoſci debet; cum autem priuatio non ſit aliud quam abſentia formę, non aliter quàm per formam definiri, aut intelligi poteſt. Atque hæc quidẽ dicta ſint de materia & priuatione.

Vnde ſumatur unitas & diſtinctio Priuationis.

FINIS QVINTI LIBRI.

 A

DE FORMA

LIBER SEXTVS. B

Quanta ſit prȩſtantia formȩ.

TERTIVM generationis principium, vltimum quidẽ ordine temporis, ſed dignitate primum & ſummum, eſt forma. Hæc enim eſt diuinũ illud bonũ quod à materia perpetuo expetitur, ſine quo ipſa eſset rudis, deformis, & quodammodo non ens. Hęc eſt tanquam domina & regina, cuius obſequiis & vſibus addicta & mancipata ſunt accidentia: omnia enim accidentia aut ſunt pręparationes & affectiones materię ad accipiendam tuendamque formam, aut velut inſtrumẽta quędam ad eius actiones obeundas. Hęc eſt finis agentiũ C naturalium, in quo aſsequendo laborant, quo adepto conquieſcunt, & perfecta indicantur, & ſpeciem quandam ęternitatis atque diuinitatis conſequuntur. Hęc rebus compoſitis nobilitatem atque perfectionem tribuit, & in latiſſima entis regione certã fixamque ſedem & gradum pręfinit, & ſuam cuique rei notam atque characterem imprimit, quo à nobis & intelligi & nominari, & a cęteris rebus diſtingui poſſit. Hęc eſt fons omnium actionum & motuum naturalium, & admirabilium operum architectrix, cuius in fingendis formandisque rebus vim, atque ſolertiam, nulla vel ars, vel induſtria, vel intelligentia hominum perfectè imitari & conſequi poteſt. Hęc una maximè continet mundi pulchritudinẽ & ornatum: ex forma enim manat & pendet multitudo, varietas, & diſpoſitio rerũ, earumq; naturalis inter ſe tum conuenientia, tum etiam repugnantia, in quo pręcipue conſiſtit vniuerſi decor & pręſtantia. Hęc denique eſt quaſi apex & faſtigium humanę ſapientię. Etenim perfecta cuiuſque rei cognitio ducitur ex cauſſis, in quibus principem locũ forma obtinet; D nam cum ea ſit quod quid eſſe rei, per eam quid quæque res ſit cognoſci debet; qua cognitione nulla (iudicio Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. & 7. lib. tex. 4.) melior aut præſtabilior eſſe poteſt. Rectè igitur Ariſt. ait, tametſi vtraque cauſſa, hoc eſt materia & forma ſtudioſè ac diligenter a Phyſico requirenda & cõſideranda ſit; formam tamen, quæ finis eſt materiæ, maiori ſtudio & cura cognoſcendam & tractandam eſſe. Quamobrem is nõnunquam reprehendit ueteres Philoſophos, quòd in vnius materiæ contemplatione & explicatione penitus occupati & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, eamque vel omnino prętermiſerint, vel certè per quàm leuiter & obſcurè attigerint. Quo in vitio ne nos etiam qui de rebus phyſicis agimus, hærere videamur, quemadmodum ſuperiorem quintum librum in declaranda materia conſumpſimus, ita hunc ſextum librum ad explanandam vim & naturam formæ, conferemus. Sed vt quæ dicturi ſumus, perſpicuè ac diſtinctè tractentur, distributa eſt hæc diſceptatio noſtra de forma in duas partes, in priori agitur de forma ſimpliciter & abſolutè; quæ pars explicatur hoc ſexto libro: in poſteriori verò ea ratione quatenus eſt natura, quo modo videtur eam tractaſſe & conſideraſſe Ariſt. initio 2. lib. Phy. & hæc tractatio in ſeptimo

ptimo

A ptimo libro proximè ſequenti continetur. Atque ita fiet ex hac tractatione noſtra, vt quæ
Ariſt. conciſè & inuolutè ſcripſit de natura, ea tum explanationibus tum etiam diſputationi
bus noſtris, apertiora & illuſtriora exiſtant.

De Formæ nominibus & varietate.

CAP. I.

DISPVTATIONEM de materia & priuatione, ſequitur hæc de forma; quę
quamquam magna ex parte eſt metaphyſica, tamen quoniã in explicanda Phy-
ſiologia frequens fit mentio formæ, explicãda nobis ſunt ea quæ pertinent ad
formas naturales: metaphyſicas verò tum formas, tum etiam quæſtiones quę
habentur de formis naturalibus, aut omnino omittemus, aut certè eas nec ſubtiliſſimè nec
B accuratiſſimè (quoniam eſſet id inſtituto noſtro minimè conſentaneum) perſequemur. An-
te verò quàm aggrediamur ad diſputationem, declaranda ſunt varia formæ & nomina & ge-
nera. Nomina hæc ſunt. *Forma.* quòd formet poliatque ruditatem & informitatem mate Varia nomina formæ.
riæ: *Species.* vel quòd ſit pulchritudo atque ornamentũ materiæ, hanc enim inquit Ariſt.
expeti à materia vt pulchrum à turpi: vel quia, vt viſus ex ſua quamquam rem ſpecie digno
ſcit, ita mens naturam cuiuſque rei cognoſcit ex illius forma ac ſpecie. *Ratio.* hoc eſt defi-
nitio, hæc enim formam rei declarat, & vt ait Ariſt. 2. Phy. cap. de cauſſis definitio & eius
partes ad cauſſam quæ forma eſt referuntur. *Quod quid erat eſſe*, quidditas enim atque eſ-
ſentia cuiuſque rei, vel ſolùm vel præcipuè eſt in forma. *Actus.* vt enim per materiam res
eſt in potẽtia, ita eſt per formam in actu: vide Ariſt. 2. Phy. tex. 11. & 12. ἐντελέχεια. ſic enim
vocat Ariſt. lib. 2. de anima tex. 2. quod verbũ e verbo exprimẽtes dicemus latinè perfectũ ha
bitum, aut perfectionem habitam, vel vno verbo cum Hermolao perfectihabiam, cum enim
res habet formã, tunc perfecta eſt generatio; quamobrem Ariſt. lib. 1. de generatione inquit
C præſentibus habitibus, ideſt formis ceſſare motum. *Terminus* ſic etiam appellatur ab Ariſt.
3. & 4. lib. Phy. & 1. de generat. Materiam enim per ſe indefinitam determinat & contrahit
ad certum aliquod genus rerum, & ſicut agri terminis, ſic res ipſæ diſtinguuntur formis:
Exemplar ſic vocatur 2. Phy. cap. de cauſſis propterea quòd vt Simplicius, Themiſtius &
Alexander interpretantur; quemadmodum exemplar eſt in animo artificis præſcriptum, de-
finitumque, ſic cuiuſque rei natura eſt definita & determinãta per formam; vel quia ſicut ar-
tifex facit opus ad ſimilitudinem exemplaris quod gerit in animo, ſic agens naturale produ-
cit effectum ad ſimilitudinem eius formæ quam in ſe habet. Hęc de nominibus, deinceps
formarum genera diſtinguamus. Plato duo nouit formarum genera, vnum expers materię Varia formarum genera.
& particeps intelligentiæ, quod vocat exemplar, ideam, per ſe ens: alterum coniunctum cũ
materia, quod appellat vel imaginem, vel ſimilitudinem. Secundum Ariſt. alia eſt forma na
turalis, alia artificioſa: naturalis, alia ſubſtantialis alia accidentalis; ſubſtantialis, alia infor-
mans & dans eſſe quæ eſt pars rei vt forma equi & hominis: alia eſt aſſiſtens, quo modo in-
D telligentia dicitur anima & forma cęli: informans, alia ſeparabilis à materia qualis eſt anima
rationalis, alia inſeparabilis, cuius ſunt quatuor gradus, forma elementorum, mixtorum,
ſtirpium, animalium. ſed de varietate formarũ ſupra lib. 2. cap. 5. nonnulla etiã explicuimus,
Nobis autem diſſerendum eſt de forma phyſica, ſubſtantiali, informante; & inſeparabili.
Excludimus igitur ab hac diſputatione formas artificioſas, metaphyſicas, mathematicas, ac-
cidentales, & animam rationalem, quæ vt peculiarem habet naturam & excellentiã, ita pe-
culiarem quoque depoſcit explanationem, quam in fine huius libri adhibebimus. Porrò hu-
ius diſputationis diſtributio quadripartita erit; primùm enim agetur de forma per ſe ſum-
pta, diſſerendo an ſit, quid ſit, qualis ſit; Tum de forma reſpectu materiæ; deinde, reſpectu
compoſiti; poſt, reſpectu operationum.

An ſit & quid ſit forma. A

CAP. II.

Multis argumentis probatur eſſe in rebus formam ſubſtantialẽ.

ESSE formam ſubſtãtialem in rebus naturalibus re diuerſam a materia prima
& accidentibus, licet (vt multi putant) non omnino firmis & neceſſariis ratio-
nibus euidenter concludi poſſit, tamen poteſt argumentis ſatis profectò veri-
ſimilibus & probabilibus ad hunc modum oſtendi. Primò ex compoſitione,
res enim naturales ſunt ſubſtantiæ compoſitæ, oportet igitur præter materiam, eſſe aliã par-
tem cõponentem quæ ſit ſubſtantia, hæc autem eſt forma; Tum ex ipſa exiſtentiã, res enim
naturales exiſtunt per ſe determinatæ ad aliquã ſpeciem, quæ quidem exiſtentia a ſubſtantia
proficiſcitur; at non a materia; quippe quæ aut nullam ex ſe habet exiſtentiam, aut ea certè
eſt indefinita: proficiſcitur ergo a forma. Deinde ex diſtinctione, ſi enim non eſſet forma
ſubſtantialis, cum materia prima ſit una & cõmunis omniũ rerum, omnes res naturales eæ-
dem eſſent ſecundum ſubſtantiã & quiditatẽ, nec differrent, aut genere aut ſpecie; quod non B
eſſe poſſibile, cõfirmat Ariſt. 1. phyſ. tex. 24. Poſtea ex operationibus: ſingulæ enim res pro-
priam habent motum & operationem, vt magnes vim trahendi ferrũ, quæ vis manat a ſub-
ſtantia rei, non quidem a materia, ſi quidem ea vim tantùm habet patiendi, & huiuſmodi vis
ac facultas eſſet in cunctis rebus naturalibus in quibus eſt materia; nec ab accidẽtibus. vide
Ariſt. 2. de generat. tex. 54. & 55. Nam quòd ipſa agant præfinito & accõmodate ad ſuã cuiuſq;
rei ſpeciẽ, non habent ex ſe ſed a ſubſtantia ſpecifica, cuius ſunt inſtrumenta. Præterea ex ge-
neratione; Nam ſi nulla eſt forma ſubſtantialis, nulla item eſt generatio; Etenim nec genera-
tur materia, nec productio accidentiũ eſt generatio ſed alteratio. Poſtremo ex propria cu-
iuſque rei natura; ſi enim nulla eſt forma ſubſtantialis, quæro vnde ſpectanda ſit natura, atq;
eſſe cuiuſque rei? non ex materia; hæc enim cõmunis eſt omnium; ex accidentibus igitur,
at quibus? communibus ne? ſed quod eſt cõmune non poteſt dare proprium eſſe: an ex pro-
priis? Verùm ſi tollas formam ſubſtantialem, nulla poteſt reddi cauſſa, cur aliqua ſint acci
dentia aliquorum propria, & cum vnius rei multa ſint propria accidentia, vt hominis habi- C
litas ad ridendum, ad ratiocinandum, & ad diſciplinas accipiendas, vnum autem ſit eſſe cu-
iuſque rei, a quo illorum accidentiũ id ſumendum erit? Quod ſi dicas eſſe rei non ſumendũ
ex vno aut altero accidenti, ſed ex omniũ complexione & coniunctione, quæ quidẽ vniuerſa
accidentium omnium copulatio ita reperitur in vna re vt non ſit in alia; Primùm iſta accidẽ
tium vnio eſt per accidens. Nam conflatum ex multis rebus diuerſarum categoriarum &
diuerſorum accidentium eſt vnum ens per accidens, quare talis vnio non poteſt facere vnũ
ens per ſe, qualis eſt ſubſtantia compoſita: Deinde, ſi nullũ illorum accidentium per ſe facit
ſubſtantiã, ergo nec illorũ vnio; quippe quæ nil aliud ſit quam quædã relatio: Vide Ariſt. 2.
de generat. tex. 40. & 41. Poſtremò quæro vnde ſit hæc tot accidentiũ vnio? ſi enim facta
eſt caſu, non eſt de ſubſtantia rei; ſi per ſe, quæ nam eſt cauſſa? Nam materia ipſa vna eſt at-
que indifferens ad omnia accidentia: horum autẽ quodlibet per ſe non requirit talem vnio-
nem. quid ergo eſt quod eam hoc, vel alio modo & gradu requirat ſi tollatur forma ſubſtã-
tialis? Ex his igitur perſpicuum eſt formam ſubſtantialem eſſe in rebus. D

Quid ſit forma.

Quid autẽ ſit forma ſubſtantialis, breuiter exponamus. Arabes eam definiunt eſſe partici-
pationem primi actus, impreſſam rebus, & primum actum vocant vel Deum vel ipſum eſſe.
Platonici aiunt eſſe Diuini exemplaris imaginem expreſſam in materia. Ariſtoteles inquit
eſſe rationẽ & quod quid erat eſſe rei, quæ definitio ex iis, quæ deinceps tractanda ſunt aper-
tior & explicatior exiſtet. Deinceps qualis ſit forma ſubſtantialis, oſtendamus.

Qualis ſit forma naturalis.

CAP. III.

Formas phyſicas eſſe ge-

QVo melius intelligatur qualis ſit forma, tria ſunt declaranda. Primò, an om-
nes formæ phyſicæ ſint generabiles & corruptibiles; Deinde, an ſint extenſæ &
diuiſibiles: Poſtremo, an ſint communicabiles. Omnes formas phyſicas eſſe
generabiles, tum per inductionem & experientiam manifeſtum eſt, tum etiam

hac

A hac ratione demonſtrari poteſt; ſi enim non ſunt generabiles,ergo vel ſunt ex nihilo productæ per creationē, at ſic non eſſent formæ phyſicæ, id eſt materiales, de quibus nunc agitur, cum nec per motum phyſicum neque ab agente phyſico, nec ex ſubiecto phyſico producerentur: vel omnes ab æterno eſſent in materia, ſed hoc modo nulla eſſet generatio,& ruerēt quæ ab Ariſt.in 1. phyſicorum ſcripta ſunt de principiis rerum naturalium,quæque a nobis ſuperiori libro diſputata ſunt de potentia materiæ ad omnes formas. Neque vero exiſtimādum eſt quaſdā formas eſſe æternas,nonnullas creabiles,alias generabiles. Nam neque oſtendi poteſt quæ ſint primi & ſecundi aut tertij ordinis,& cum omnes ſint materiales, quarum eadem eſt natura, eandem quoque oportet eſſe conditionem; ſed dicet aliquis, Ariſt. 7. & 12. lib. Metaph. affirmare neque materiam neque formam generari, ſed totum compoſitū, ergo nulla forma eſt generabilis. Reſpondendum eſt Ariſt. illis verbis ſignificare voluiſſe formam non generari per ſe atque ſeparatim a materia, ſed eam generari in materia; quod nil aliud eſt quàm generari ipſum compoſitum, nam compoſitum non eſt aliud ſecundum

nerabiles, corruptibiles, & inſeparabiles.

B rem, quàm materia & forma ſimul & naturaliter iuncta. Similiter etiam demonſtrari poteſt omnem formam phyſicam eſſe corruptibilem. Nam quod habet materiam in qua eſt potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe, quod habet cōtrarium, quod eſt generabile, quod aliquando cœpit eſse, neceſsariò eſt corruptibile & aliquando tandē eſse deſinet. Sed quid dicemus de forma cæli, ſiquidem cælum (vt placet multis) compoſitum eſt ex materia & forma? Verùm neque nos in præſentia de aliis formis agimus quàm de iis quæ de nouo producuntur; neque deſunt multi cum primis graues ac illuſtres Peripatetici, qui compoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali, in cælo nullam eſse arbitrantur. Ac ex his concludi poteſt, nullā eſse formā phyſicam quę a materia ſeparata poſſit exiſtere. Nam ſi eſt forma materialis, hoc eſt ex materiæ potentia educta (eductū autē eſse ex potentia materiæ nihil aliud eſt (vt præcedenti libro explicatum fuit) quàm dependere a materia in fieri, in eſsē in operari & in definitione) ſequitur talium formarum ſeparationem a materia, eſse ipſum earum interitū. Deinde ſi extra materiam ſubſiſterent, operarentur ne aliquid? ſi nihil, eſsent otioſę & fru-

C ſtra illum ſtatum eſsent ſortitæ; ſi aliquid agerent, vel illa actio eſset motus phyſicus, at nullus motus phyſicus eſse poteſt ſine materia: vel non eſset, ergo neq; illæ formæ eſsent phyſicæ. Poſtremò, ſicut poſtea exiſtere poſsent ſine materia, ſic a principio produci potuiſsent ſine materia; ergo non eſsent formæ generabiles & phyſicæ.

An verò formæ naturales ſint extenſę & diuiſibiles nec ne; deinceps breuiter exponendum eſt. Nulla forma eſt per ſe diuiſibilis: nam diuiſibilitas & extenſio ſunt propriæ quantitatis affectiones, quæ non poſſunt ad cæteras res pertinere niſi per accidens, & propter ipſam quantitatem. Omnes autem formæ materiales ſunt extenſæ atque diuiſibiles per accidens, nempe ratione ſubiecti in quo ſunt. Cuius rei hæc eſt & breuis, & propria, certaque demonſtratio. Quicquid recipitur in ſubiecto quanto, ex illius potentia eductum, in illo diuiſibiliter productum, & ab eo penitus dependens, neceſſe eſt id eſſe extenſum ac diuiſibile, alioquin vel nulla forma ſiue accidentalis ſiue ſubſtantialis eſſet diuiſibilis, vel certè nulla poſset reddi cauſa, propter quam forma materialis eſſet diuiſibilis; ſed omnes for-

Omnes formas materiales eſſe extenſas & diuiſibiles.

D mæ naturales ſunt huiuſmodi, vt perſpicuum eſt ex iis quæ ſupradicta ſunt de quantitate interminata quæ eſt materiæ coæua, & pręcedit formas ſubſtantiales tanquam neceſſaria materiæ diſpoſitio ad eas accipiendas: omnes igitur formæ naturales ſunt per accidens extenſæ atque diuiſibiles. An verò animæ perfectorum animalium, vt Equi & Leonis, non ſint extenſæ ac diuiſibiles ſecundum quantitatem materiæ, vt ſentire videtur D. Thomas 1. par. quæſt. 76. art. 8. & lib. 2. contra Gentes, cap. 72. non eſt huius loci diſputare: hic enim de formis phyſicis vniuersè tantùm agimus. Quāquam, ea ratione qua proximè antè vſi ſumus, omnes formas materiales, qualeſcunque fuerint, extenſas & diuiſibiles eſſe neceſſariò concluditur. Ex quo facilè intelligitur, quo modo formæ phyſicæ ſint mobiles: non enim ſunt mobiles per ſe, ſiquidem, vt demonſtratur 6. Phy. tex. 32. omne quod mouetur debet eſſe diuiſibile. Quamobrem Ariſt. in 5. Phy. tex. 5. ait formas ad quas fit motus, eſse immobiles; per accidēs autē mouentur motu cōpoſiti cuius ſunt partes; nam vt dicitur in 4. Phy. partes mouentur propter motum totius; & vt in ſecundo Topicorū ſcriptum eſt, motis nobis, mouētur omnia quæ ſunt in nobis. Sed videamus quod tertio loco propoſitum fuit, an forma omnis phyſi-

ea ſit communicabilis multis. A

Quomodo forma ſit cõmunicabilis multis.

De communicabilitate autem formę, multa metaphyſicè diſputari poſſent: ſed quæ videntur ſatis eſſe huic tractationi phyſicæ, ea ſunt hæc. Formam eſſe triplicem, numericam, ſpecificam, & genericam. Numerica eſt prorſus incõmunicabilis, quamobrẽ vocatur ſingularis & indiuidua; ſpecifica eſt cõmunicabilis multis indiuiduis; generica verò etiã multis ſpeciebus. Verùm hoc intereſt, quòd communicatio formæ genericæ, eſſentialis eſt; fit enim per differentias eſſentiales, indeque exiſtunt ſpecies: At cõmunicatio formæ ſpecificę, accidentaria eſt; ſpecies enim quia communicatur indiuiduis, non propterea gradum aliquem eſſentialem acquirit. Deinde communicatio generica, in totum expletur & ad actum reducitur: ſpecies enim quæ hinc procedunt, ſunt omnes actu in mundo: at communicatio ſpecifica, nunquàm tota expletur ita vt omnia indiuidua quibus communicari poteſt, ſimul exiſtant: fit enim hęc communicatio propter materiã, quæ non recipit ſimul omnes formas numericas ad quas eſt in potentia. Sed vnde prouenit cõmunicatio ſpecifica? Multi putant eam accidere formę non per ſe ſed propter materiã; nam quia in diuerſis materiæ partibus B
forma inducitur, neceſſe eſt eam numero multiplicari: atque huic rei illud fidem aſtruit, quod Ariſt. multis in locis ait diſtinctionem & differentiam numericam indiuiduorum, eſſe propter materiam. Verùm nobis veriſimilius fit huiuſmodi communicationem accidere, tum propter materiam, tum etiam propter formam. Illud enim apud Peripateticos axioma certiſſimum & tritiſſimum eſt, quicquid eſt poſſibile ex parte materiæ, eſſe poſſibile ex parte formæ; & contra, alioquin alterutra poſſibilitas eſſet otioſa, cum vna ſine altera impleri & ad actum perduci nequeat. ergo ſimiliter etiam quod eſt communicabile propter materiã, erit communicabile propter formam; præſertim cum forma ſit finis materię. Huc facit, quod vniuerſalitas naſcitur ex communicabilitate. Nam vniuerſale eſt, quod natura ſua aptũ eſt eſſe in multis: ſed vniuerſalitas conuenit rei propter formam, vt docet Auerroes 1. lib. de cęlo cõm. 92. ergò &c. Itaque dicendum eſt hanc communicabilitatem, duas ob cauſſas accidere formæ ſpecificæ, primùm intrinſecè, quatenus eſt in tali gradu hoc eſt in gradu eiuſmodi formarum quæ ſunt vnibiles materię. Cernimus enim omnes formas vnibiles ma- C
terię ſublunari, eſſe multiplicabiles, alias verò quę ſunt extra materiam, cuiuſmodi ſunt intelligentię, minimè: Tum extrinſecè, propter finem; nam cum talis forma per ſe ſit corruptibilis, ne ſi in vno tantùm indiuiduo eſſet, penitus interiret, natura fecit vt in multa indiuidua variè fundi & propagari poſſit, vt eam ſic ab interitu aliquo modo vindicaret. Vide Ariſtotelem lib. 2. de Generat. 59. & lib. 2. de anima 34. & 35. Atque hoc modo de forma per ſe ſumpta & conſiderata, dictum ſit.

De forma relata ad materiam.

CAP. IIII.

1. Quæſtio, an forma ſit nobilior quàm materia.

SEQVITVR alterum huius diſputationis caput de forma relata ad materiam, in quo explicandæ ſunt quatuor quæſtiones. Prima quæſtio eſt, an forma ſit nobilior quàm materia. Ac videtur quidem materia eſſe nobilior: Primò, quia materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis, forma autem generatur, & corrumpitur. Deinde quia, vt præcedenti libro demonſtratum eſt, materia habet exiſtentiam ex ſe, non pendentem ab hac, vel alia qualibet forma: at formę exiſtentia neceſſariò pendet a materia in qua ineſt. Poſtremò, cuius agens immediatum eſt nobilius, & item modus productionis eſt nobilior, id quoque nobilius eſt; ſed materia, cum ſit incorruptibilis, a Deo immediatè, ſiue per emanationem ſiue per creationem procedit; forma verò per motum phyſicum, immediate fit ab agente phyſico, ergo materia eſt nobilior quàm forma. Verùm ſine dubio ſentiendum, & affirmandum eſt formam præſtantiorem eſſe materia. Primò, quia ſecundum Ariſt. 2. Phy. 81. & 91. & 1. lib. de partibus animalium cap. 1 forma eſt finis materiæ propter quem eſt, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Phy. 81. Ariſtoteles ait, formam eſſe bonum quiddam & diuinum, eamque expeti a materia, tanquam pulchrum a turpi, & in 7. Metaph. tex. 7. inquit formam eſſe magis ens quàm materiam

A riam, & in 2. Phy. 11. atque 12. ſcribit, formam eſſe magis naturam quàm materiam, quę duæ ſententię declarant maiorem eſſe perfectionem formę quàm materię. Poſtea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum eſt nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior eſt potentia materiali: Nam vt ſcriptum eſt in. 9. Metaph. 19. in bonis ſemper eſt melior actus quàm potentia; in malis autem e contrario. Adde, quod res naturales ſimilitudinem quandam Dei conſequuntur propter formam, quæ cum ſit actus, eſt participatio quædam primi actus, & agens nobilius eſt patiente, vim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quod apud Peripateticos certum eſt & peruulgatum, omnes perfectiones compoſiti a forma proficiſci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materię neceſſitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam ſpeciem & gradum entium: forma actuat potentiam materiæ: forma explet eius appetitum: forma deatque tribuit ei vnitatem atque diſtinctionem ſiue genericam & ſpecificam, ſiue etiam numericam. Sed reſpondendum eſt ad rationes contrarias, quæ initio poſitæ ſunt. Ad pri-
B mam dicendum eſt, poſſe aliquid eſſe ingenerabile dupliciter, vel quia propter ſuam perfectionem eſt ſupra generationem, vt intelligentia, vel quia ob ſuam imperfectionem eſt infra generationem, tanquam prope nihil exiſtens, vt materia prima, quę non propter ſe facta eſt incorruptibilis, ſed propter formas, vt nimirum ſedem, & domicilium certum pręberet accedentibus atque abeuntibus formis. Quod autem dici ſoles, incorruptibile nobilius eſſe corruptibili, verum quidem eſt in ijs, quę ſunt eiuſdem ordinis & rationis, vt ſi ambo ſint, vel materię, vel formę, vel ſubſtantiæ compoſitæ, alioquin quantitas Cœli, quæ eſt incorruptibilis, nobilior eſſet, quàm forma equi, quæ eſt corruptibilis. Ad 2. Exiſtentia formæ præſtantior eſt quam exiſtentia materiæ, illa enim eſt ſpecifica, & determinata, hæc autem eſt entitatiua tantùm, & indeterminata, & per illam determinabilis & perfectibilis; neque vero exiſtentia formæ pendet a materia, tanquam ab ea proueniens, ſed tanquam in ea nitens; non enim poteſt forma naturalis extra materiam aut operari, aut eſſe. Ad 3. Verum eſt illud axioma de his, quæ ſic producuntur, per ſe, & propter ſe: at mate-
C ria, neque talis eſt, non enim per ſe, ſed cum compoſito comproducitur & procedit à Deo: neque ſic producitur propter ſe, ſed propter maiorem commoditatem, & vſum formarum, & cum finis nobilior ſit ijs quæ referuntur, & ordinantur ad ipſum, neceſſe eſt materiam, quæ eſt propter formam, dignitate minorem atque inferiorem eſſe forma.

Secunda quæſtio eſt, an forma ſit prior, quam materia. Atque ipſe quidem Ariſt. non videtur ſibi ſatis conſtare, quippe qui in 1. Phy. tex. 52. ait ſubiectum eſſe prius ijs, quæ ſunt in ſubiecto, ſignificans materiam eſſe priorem forma & priuatione: in 7. autem Metaphy. tex. 7. ſcribit formam eſſe priorem materia. Sed facilè tollitur hæc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & temporis, cum quid antecedit aliud tempore & duratione, atque hac ratione materia prior eſt quàm quælibet forma, cum illa ſit æterna, certe ex quo, initiò mundi condita eſt à Deo, eadem numero perſeuerat: vel ordine perfectionis & ſecundum intentionem naturæ, qua ratione forma eſt prior, eſt enim perfectior, & principaliter intenditur a natura, vt pote cuius gratia materia ſit inſtituta, atque hoc etiam
D modo Ariſt. 9. Metaph. decernit actum eſſe priorem potentia. 2 Queſtio an forma ſit prior materia.

3. Tertia quæſtio eſt, an vna numero forma ſubſtantialis poſſit eſſe in diuerſis numero materijs. Huius quæſtionis duplex eſt intellectus, vnus, an ſimul eodemque tempore poſſit eſſe in diuerſis materijs; alter eſt, an ſucceſſiue & diuerſis temporibus; & vtroque modo, impoſſibile eſt vnam formam numero eſſe in multis materijs: ſimul quidem, quia ſic eſſet vna & non vna: Vna, propter ſuppoſitionem, ponitur enim eſſe vna numero; non vna, quòd ſecundum multitudinem materiarum, & compoſitorum neceſſe eſt multiplicari formas; ſi etiam non poteſt vnum corpus ſimul eſſe in diuerſis locis, ergo multo minus vna forma in multis materijs, quia magis pendet a materia, eſſe, vnitas, & diſtinctio formæ, quam corporis locati a loco. Deinde, vna forma exiſtens in multis materijs, quarum vna non penderet ab altera, poſſet ſimul corrumpi, & non corrumpi, eſſe & non eſſe. Nam ſi vni materiæ & non alteri admouetur alteratio corruptiua perſeuerans vſque ad finem, ſine dubio corrumpet formam in tali materia inhęrentem, quæ tamen forma in altera materia permanebit, nihil enim cauſæ eſt, cur ibi corrumpi debeat, cum illi materiæ nulla alteratio, nihilque contra- 3 Queſtio an poſſit vna forma numero eſſe in multis materijs.

rij acci-

rij accciderit. atque hinc intelligi poteſt, animam quæ eſt in brutis, non eſſe vnam ſimpliciter in toto corpore vnius animalis; quod non videbitur mirum ei, cui perſpecta & perſuaſa erunt duo Axiomata apud Philoſophos & Medicos certiſſima: Vnum eſt, omnem formam materialem eſſe extenſam & diuiſam ſecundū extenſionem & diuiſionem ſui ſubiecti (quod præcedenti capite fuit a nobis explicatum): Alterum eſt, partes corporis animalium, non eſſe continuas nec vnam rem numero, ſed tantum eſſe contiguas & naturaliter inter ſe connexas, reuera autem eſse numero diſtinctas & diuerſas; hoc enim oſtendit Anathomica ars in earum diſsectionibus: hoc docet diuerſitas temperamenti & operationum quæ in diuerſis partibus corporis manifeſtè perſpicitur. Continuitas autem (vt Ariſt. inquit in 5. Phy. 39. & 40.) non eſt in iis quæ ſpecie differunt inter ſe; quis enim dixerit venas cum neruis, vel oſsa cum carne, vel hæc omnia; atque alia quæ ſunt in corpore animalis, eſse vnum quiddam numero & continuum? Dicitur autem corpus ex his conflatum eſse unum, tripliciter, Primùm, ob naturalem omnium partium inter ſe vnionem & compoſitionem, ſicut domus dicitur vna; Tum, ob dependentiam omnium partium ab vno principio, quod ſecundum Ariſt. eſt cor; Poſtremò, ob relationem ad vnum finem & ad bene eſse vnius ſuppoſiti quod ſine tanta partium varietate non poſset eſse perfectum. Quare ſimiliter etiã anima in tam diuerſis partibus exiſtens; non erit ſecundum rem vna numero, ſed multæ numero, partialiter; licet ob tres prædictas cauſsas ipſa quoque vna dici queat. idem enim iudicari debet de anima quæ eſt in oſse, & carne; quod de calore qui eſt in carne, & oſse, quem calorem conſtat non eſse vnum numero in illis duabus partibus. Sic nec partes animę quę ſunt in carne, oſse, & neruis, ſunt vna res numero ſed diuerſæ. Forma enim materialis, ſiue ſubſtantialis ſiue accidẽtalis fuerit, non poteſt vna re ac numero eſse in multis materiis re numeroque diſtinctis. Etenim vnitas & diſtinctio numerica formarum, pendet ex vnitate & diſtinctione materierum in quibus inhærent. Quod autem nec ſucceſſiue & diuerſis temporibus poteſt vna numero forma eſse in diuerſis materiis, hinc perſpicuum erit. Primò, quia ſic migraret ex vno ſubiecto in aliud; quis igitur transferret formam? aut quomodo transferret? aut talis migratio & tranſitio quæ nam eſset ſpecies motus? ad nullã enim referri poſse clarum eſt perluſtranti omnes ſpecies motus. Deinde forma non penderet a materia in qua ineſt; alioquin non poſset ab ea ſine interitu ſeparari, ſi autem non pendet, non eſt forma phyſica. Poſtremò, Ariſt. multis locis confirmat impoſſibilem eſse trãſmigrationẽ formarũ. nam 1. lib. de anima tex. 53. opinionẽ Pythagoreorũ de tranſmigratione animarũ, tanquam fabuloſam eludit & contemnit; & 2. de anima tex. 26. aduerſus hanc opinionem pronuntiat illam ſententiam, vnumquemque actum non in quolibet, ſed in propria materia eſse aptum fieri; & in 2. Phy. tex. 12. formam naturalem inquit non poſse a materia in qua eſt ſecundum rem ſeparari; & in eodem lib. tex. 26. materiam & formam docet eſse ad aliquid, ad aliam enim formam alia eſt materia, & contra, quare neceſse eſt ſimilem & parem eſse vnitatem & diſtinctionem formę atque materię. Non poteſt igitur vna forma numero eſse in multis materiis.

Quarta quæſtio eſt, an omnis forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiæ primæ, hoc eſt an ordine naturæ priùs in materia producatur & inſit forma ſubſtantialis, quam alia quęlibet forma accidentalis. Hic exiſtunt duæ opiniones. Vna eſt Thomiſtarum, qui cenſent omnem formam ſubſtantialem immediatè vniri materiæ primæ, ita vt præcedentes diſpoſitiones corrumpantur; & materia priùs ſecundum naturam accipiat formam ſubſtantialem, deinde formas accidentales. Etenim putãt ſubiectum inhæſionis omnium accidentiũ eſſe totum cõpoſitum. Hanc autem ſententiam confirmant iiſdem propè rationibus quibus probant quantitatem non eſſe materiæ coęuã eiq; immediatè inhęrentem, quas ſuperiore libro cõmemorauimus eo in loco in quo diſſeruimus de dimenſionibus interminatis. D. quidem Thomas 1. par. quęſt. 76. art. 6. hanc opinionem eo potiſſimum argumento probat, quòd cum materię forma ſubſtantialis det eſſe actu ſimpliciter, forma autem accidentalis det eſſe tantùm ſecundum quid: prius autem ſit eſſe ſimpliciter & principaliùs expetitum a materia, quàm eſſe ſecundum quid, hinc concludi prius recipi debere a materia formam ſubſtantialem quàm vllam formam accidentalem. Altera opinio eſt & Gręcorum, & Arabum, & Philoſophorum, & Medicorum, & plurimorum Theologorum, qui aiunt nullam

formam

Nota hanc doctrinam.

4. Quęſtio an forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiæ primę.

A formam ſubſtantialem immediatè vniri poſſe materię, eique non niſi pręuiis atque mediis formis accidentariis coniungi poſſe. Nam omnis forma requirit determinatam materiam in qua inſit & producatur, quę determinatio fit per accidentia; ſi igitur forma ſubſtantialis eo inſtanti quo producenda eſt, non reperit in materia pręcedentes diſpoſitiones quæ ipſius gratia inductæ fuerunt ab agente, inueniet profectò materiam indeterminatam; quam ob rē non poterit ei naturaliter vniri. Denique cum in vnoquoque potentia præcedat actum, vt explicatur lib. 9. Metaphyſicæ, neceſſarium eſt vt determinata, & ſpecialis potentia materię, ordine generationis antecedat actum ſubſtantialem; ſi igitur eo inſtanti quo producitur forma ſubſtantialis, non inſunt in materia præcedentes diſpoſitiones, ergo materia tunc nō habet determinatam potentiam ad illam formam potiùs quam ad aliam quamlibet, ſiquidem determinatio potentię fit ab agente per diſpoſitiones quas pręmittit in materia; quæ quidē diſpoſitiones dupliciter inſeruiunt formæ generandæ; tum quia expellunt formas cōtrarias in materia præexiſtentes, tum etiam, quia potentiam materiæ per ſe ad omnes formas indif-
B ferentem determinant & accommodant ad vnam aliquam formam potiùs, quam ad aliam. Quare hiſce diſpoſitionibus a materia remotis, tollitur determinatio potentiæ, qua ſublata naturaliter impeditur generatio futuræ formæ. Poſtea, forma ſubſtantialis non poteſt produci immediate à ſubſtantia, ſed per actionem alicuius accidentis: ſubſtantia enim, aut nihil agit aut non per ſe immediatè, ſed tantum per accidentia, loquor autem de ſubſtantia & de actione Phyſica. Quocirca productio ſubſtantiæ neceſſariò conſequitur productionem alicuius accidentis in materia, non enim producitur forma ſubſtantialis niſi virtute vltimæ, ac perfectiſſimę diſpoſitionis ab agente in materiam inductę, quæ proximè antecedit ordine generationis, formę ſubſtantialis productionem. Ad extremum omnes rationes quibus oſtenditur primas qualitates inhærere materiæ primæ, & in corruptione non fieri reſolutionem vſque ad materiam primam ex parte accidentium, & in elementis ſymbolis, cum vnum generatur ex alio, qualitates quidem vtriuſque contrarias interire, ſymbolas autem remanere; ad hanc opinionem comprobandam conferri poſſunt. Sed eas hic ommittimus quod pro-
C piùs attingant diſputationem de elementis. Quæ autem conferunt ad ſoluendas aduerſarię opinionis rationes, ſumēda ſunt ex diſputatione noſtra de dimenſionibus interminatis, quæ ſuperiori libro fuit explicata.

De forma relata ad compoſitum. Et primò an forma ſit prior, & nobilior Compoſito.

CAP. V.

TERTIVM huius diſputationis caput poſtulat vt de forma relata ad compoſitum agamus; quæ tractatio quattuor explicatione quæſtionum continetur. Vna quæſtio eſt, an forma ſit prior, atque nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus, prioritate naturæ, ſine dubio formam eſſe
D priorem compoſito. etenim ordine naturæ, cauſsa prior eſt effectu, ſimplex compoſito, pars toto. At prioritate temporis, atque durationis, non poteſt forma phyſica eſſe prior compoſito. Hoc enim intereſſe vult Ariſt. 12. Metaphy. 16. inter formam & cauſsam mouentem, quod cauſsa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum, vt ædificator domum, forma verò nunquam tempore prior eſt cōpoſito cuius eſt forma, forma enim domus vna cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt Ariſt. loqui non de quauis cauſsa efficiente, multæ enim ſimul ſunt cum effectis, vt Deus, ſecundum Ariſt. neque Cœlis neque Intelligentijs eſt antiquior, & vmbra terræ, quæ ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, nō eſt ante quàm Eclipſis Lunæ, loquitur igitur eo in loco Ariſt. de cauſſis mouentibus, quæ cum per motum ſucceſſiue operentur, neceſſario antegrediuntur effectus ſuos qui per motum illarum cauſarum producuntur. Sed ad rem: Ariſt. 2. lib. de Generat. Animal. cap. 3. negat vllam animam eſſe ante corpus, & vni menti, quippe quæ incorporea, ſeparabilis, & diuina eſt; id ſingulariter concedit, vt extrinſecus adueniat. Et hoc ſanè manifeſta, & neceſſaria ratione concluditur. Nam ſi forma eſt ante compoſitum, quomodo

1. Quęſtio an forma ſit prior & nobilior cōpoſito.

modo eſt? an per ſe ſubſiſtens? ergo non eſt phyſica, ſed immaterialis, & metaphyſica; an A
potiùs erat in aliqua materia ex qua deinde per generationem commigrauit in aliam? ſed
iſtinſmodi commigratio formarum ſoperiori diſputatione confutata, & exploſa eſt.

Hęc opinio uidetur Simplicij 1. Phy. ſuper tex. 52. & 2. Phy. ſuper tex. 4. & eſt cõmunis ferè opinio latinorum philoſophorũ ac theologorũ.

An vero forma ſit nobilior compoſito, non conuenit inter Philoſophos. Etenim qoidam
opinantur compoſitum eſse nobilius forma: Primùm, quia per ſe generari, per ſe ſubſi-
ſtere, per ſe operari, eſse item completum quiddam, & in ſpecie conſtitutum, non formę,
ſed compoſito competit. Deinde, compoſitum habet in ſe formam & præterea materiam,
quare continens totum id quod forma, & eo amplius aliquid, erit preſtantius quam forma.
Pręterea, anima rationalis à corpore ſeparata naturaliter cupit iterum coniungi cum corpo
re, & hoc inter Theologos indubitatum eſt, at cur id? niſi quia nobilius eſt eſse hominis,
quod eſt compoſitum, quàm animæ rationalis, quæ eſt forma. Ac ſi hoc verum eſt in ani-
ma rationali quæ eſt immaterialis, immortalis, & per ſe ſubſiſtens, quantò verius idem pu-
tari & affirmari poteſt de cæteris formis phyſicis, quæ ſunt longè ignobiliores, & multò ma
gis à materia, & compoſito dependent? Ad extremum, Ariſt. in Categoria Subſtantiæ; ait B
primam ſubſtantiam (quæ eſt ſubſtantia compoſita) eſse maximè ſubſtantiam; & in 2. Phy.
31. inquit partes eſse tanquam materiam comparatione totius, ergo ſunt ignobiliores toto;
& hoc perſpicuum eſt, nam partes ordinantur ad totum, ex quo pendet eſse, & perfectio
earũ. Alij verò Peripatetici arbitrantur formam eſse nobiliorem compoſito; tum quòd com

Opinio Auer. 2. Phyſicorum cõ. 4.

poſitum eſt perfectum propter formam, ergo forma eſt magis perfecta, nam propter quod
vnum quodque tale eſt, & illud magis eſt tale. quotiescunque enim aliquid dicitur de duo-
bus, de vno tanquam de cauſa per ſe, ac eſsentialiter; de altero autem, vt de cauſato, cui
totum id quod dicitur non conuenit niſi ob illam cauſſam, magis dicitur de cauſſa; ſed for-
ma eſt cauſſa totius perfectionis, quæ ineſt compoſito, ergo ipſa eſt magis perfecta quàm cõ
poſitom. Tum etiam quoniam Ariſtot. videtur id perſpicuis verbis docere in 7. lib. Metaph.
tex. 7. ita ſcribens, *Si forma prior eſt materia & magis ens, eo quoque quod ex ambobus eſt,
prius quid erit ob eandem rationem.* Sic enim legit Auerroes, & verò ſic eſt in codice Græco,
quamuis in aliis translationibus, pro illo, *eo, quòd ex ambobus eſt,* Sit, *illud quod ex ambo-* C
bus eſt. Vt his verbis ſignificet Ariſt. quemadmodũ forma eſt magis ens quàm materia: ni-
mirum quoniam eſt actu, ita etiam compoſitum eſſe magis ens, quàm materiam ob eandem
cauſſam. Qui autem tuentur eam ſententiam quam proximè ante declaraui, aiunt ipſum cõ-
poſitum à Philoſophis interdum appellari nobilius ac præſtantius, non quòd tale ſit ſecun-
dum rationem & veritatem, ſed quòd tale iudicatur ſecundum ſenſum, & hominum exiſti-
mationem. Hæc a Philoſophis de re propoſita in vtranq; partem diſputantur. Hæc autem
controuerſia facilè dirimi, & diſcordia opinionum reuocari poteſt ad concordiam hoc mo-
do; forma dupliciter conſiderari poteſt, vel per ſe ac ſeparatim à materia, vel prout habet eſ-
ſe in materia; priori modo ſumpta ignobilior eſt compoſito, vt rationibus prioris ſententiæ
concluditur, poſteriori autem modo, nihil aliud eſt quàm ipſum compoſitum, qood attinet
ad nobilitatem & perfectionem quæ eſt in compoſito, quocirca erit æquè nobilis vel etiam
ob id nobilior quia cõpoſitũ in ſe cohibet materiã tanquàm partẽ ſuã eſſentialẽ: quę materia
non modo nullã iis rebus quarũ pars eſt, perfectionẽ adiungit, ſed etiã eſt radix & ſeminariũ D
cunctarũ imperfectionũ & defectuũ, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrẽ dicere ſo
lent Peripatetici, bona quæ ſunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala verò ex neceſ
ſitate materiæ. Sed veniamus ad ſecundam quæſtionem quæ grauior eſt atque difficilior, an
forma ſit tota quiditas rei naturalis.

Secunda quæſtio. An forma ſit tota quiditas rei compoſitæ.

CAP. VI.

QVO meliùs hæc quæſtio explicetur & intelligatur, eam nos poſitis tribus pro-
poſitionibus ſic explanabimus, vt quid in ea manifeſtum & certũ ſit, quid con-
tra dubium & controuerſum cognoſcatur. 1. Propoſitio. Materia eſt pars
ſobſtantiæ ac naturæ ipſius compoſiti. nam Ariſt. 1. Phy. 52. inquit materiã
eſse ſubſtantiam, quòd ex ea componitur ſubſtantia compoſita; non poteſt autem ſubſtantia

componi

A componi ex non ſubſtantijs; & multis in locis tripartitò diuidit ſubſtantiam in materiam formam & quod ex vtriſque eſt compoſitum; & in 2.Phy. tex.12. atque in 5.Metaphy.tex.5. ait compoſitum naturale, vocari naturam vel potiùs à natura, quoniam conſtat ex materia & forma, quæ ſunt naturæ. Ac ratio quidem huius rei eſt, quia res naturalis, vt homo vel lapis, non eſt ſubſtantia ſimplex ſed compoſita ex multis & diuerſis partibus, harum autem partium vnam eſſe materiam, perſpicuum eſt; ergò materia eſt pars ſubſtantię, ac naturæ compoſiti phyſici. 2. Propoſitio. Non poteſt negari materiam aliquo modo pertinere ad quiditatem rerum naturaliom. Etenim Ariſt.2.Phy.tex.19.& 1. de Anima tex.16.& 6. libro Metaphy.tex.2. affirmat in definitionibus rerum naturalium neceſſariò ponendam eſſe materiam, atque ea re definitiones phyſicas diſtingui à mathematicis. In hanc item ſentētiam Auerroes primo de Anima comm.16.hic verbis ſcribit. *Qui accipit materiam in definitione rerum naturalium & dimittit formam diminutè accipit, qui accipit formam & dimittit materiam exiſtimatur quòd dimittit aliquid non neceſſarium, ſed non eſt ita, quia forma debet accipi in*
B *definitionibus ſecundum diſpoſitiones in quibus exiſtit*. Hæc ille. Hoc etiam rationi conſentaneum eſt, nam forma per ſe non conſtituit ſpeciem rei, ſed vnà cum materia, quare nec quiditatem, niſi prout continet in ſe intrinſecum ordinem ad materiam in qua naturaliter habet ſuum eſſe. Ac de ſupradictis duabus propoſitionibus, nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio. 3. Propoſitio. An forma, prout habet ordinem ad materiam ſit tota quiditas rei naturalis, ita vt materia non ſit pars quiditatis, ſed eius tantùm quaſi vehiculum & ſubiectū naturaliter neceſſarium; An potiùs materia ſit pars quiditatis ſicut forma, licet minùs principalis, obſcurum, dubium, & valde controuerſum eſt inter Philoſophos, quare varias corū ſententias explicare oportet. Sed primo loco D.Thomæ opinionem expendamus.

Opinio D. Thomæ, & Scotiſtarum, materiam eſſe partē quiditatis.

D.Thomas 7. Metaphy. ſuper tex.34.& in 1.par.quæſt. 75. art. 4. & in opuſculo de Ente, & eſſentia, cenſet materiam eſſe partem intrinſecam quiditatis ſpecificæ rerum naturalium; & hac ratione confirmat. Definitio explicat quiditatem rei, ſed materia eſt pars definitionis, ergo eſt pars quiditatis: Maior per ſe nota eſt: Minor ſic probatur: Ariſtoteles 7. Meta-
C phy.tex.39. inquit auferre materiam à definitionibus quarundam rerum, ideſt naturalium, eſſe ſupernacaneum, & increpat iuniorem Socratem, qui tentabat definire animal ſine materia, non ſecus quàm circulum ſine ære. in lib. etiam 8. Metaphyſicæ cōmendat eas definitiones, quæ materiam pariter atque formam complectuntur. Sed reſponderet aliquis, materiā poni in definitionibus non vt partem quiditatis, ſed vt ſubiectum & vehiculum eius; hanc reſponſionem Thomiſtæ putant abſurdam eſſe, propterea quòd, hoc modo etiam ſubſtantia definiretur per additamentum ſicut accidens, quod eſt contra Ariſt. in 7. Metaphy. Etenim ſicut ſubiectum ponitur in definitione accidentis vt in definitione ſimitatis naſus, nō quòd ſubiectum ſit pars quiditatis accidentis, cum accidens ſit quidpiam ſimplex & alterius generis quàm ſubiectum, ſed quia eſt naturale vehiculum, & fundamentum accidentis, ſic etiam materia ponitur (ſecundum illam reſponſionem) in definitione ſubſtantiæ, non vt pars ſed vt vehiculum quiditatis. Hanc opinionem Scotiſtę item ſequuntur, & ita confirmant. Si materia non eſt pars quiditatis, ergo ſola forma eſt tota & completa quiditas ac ſpecies, qua-
D re anima ſeparata hominis eſſet tota ſpecies hominis, nec forma cum materia faceret vnum ens per ſe, nam ens per ſe vnum & completum, nō fit niſi ex entibus incompletis. Præterea, quid eſſet diſcriminis inter rem materialem & immaterialē? vtrobiq; namq; ſola forma eſt tota quiditas rei. Addunt etiā, qui ita ſentiunt, Auerroē quibuſdam in locis huic ſententiæ ſuffragari, nam is primo Metaphy. com.9. hoc modo ſcribit. *Species quæ verè dicuntur, ſunt illud quod congregatur ex forma vniuerſali & materia. v.g. ſpecies hominis non eſt forma eius tantùm ſecundum quod intēdebat Plato, ſed congregatum ex materia, & forma*. Quòd ſi quis contra hanc opinionem opponat, Ariſtotelem vbicunque nominat vel deſcribit formā, ſem per eam appellare ipſum qood quid erat eſſe, eiuſmodi verbis non obſcurè indicans formā eſſe totam quiditatem rei, reſpondent ipſi ad hoc dupliciter. Primùm enim aiunt duplicem eſſe formam, vnam phyſicam quæ eſt pars, qualis eſt anima reſpectu animalis; alteram metaphyſicam, quę eſt tota eſſentia rei in abſtracto concepta vel enuntiata, qualis eſt humanitas reſpectu hominis; abſtractum enim habet ſe vt forma reſpectu concreti, etiam ſi concretum & abſtractum non re, ſed ratione tantùm differant. Cum igitur Ariſt. inquit formā eſſe qui-

ditatẽ rei, accipit formã non priori, ſed poſteriori modo, quæ eſt tota rei eſſentia materiam etiã continens. Deinde, altero etiã modo reſpondent, denominationem plerunque fieri a principaliori, ita vt dicatur ſimpliciter tale, quod eſt magis principaliter tale. Quare cum forma ſit principalis pars quiditatis, quid mirum eſt ſi nonnunquàm vocetur quiditas rei? Sed neutra ſanè reſponſio firma aut veriſimilis eſt; non quidem prior, quia cum Ariſt. appellat formã quiditatẽ, loquitur de forma quę eſt cauſa diſtincta ab aliis tribus generibus cauſarum, & eſt finis materiæ eique relatiuè opponitur, & eſt uerè ac propriè forma phyſica; talẽ autẽ conſtat eſse non eam, quæ dicitur ab ipſis forma totius, ſed eã quæ uocatur forma partis. Poſterior autem reſponſio nihilo plus valet, nam licet in appellationibus interdũ contingat denominationem ſumi a principaliori, non tamen in definitionibus, in quibus ad tenue ueritas elimatur, quale enim quidque definitur, tale eſt ſimpliciter; ne ſi ſecus fuerit, definitio, quæ enucleatè ac propriè rem vt eſt, explanare debet, ambiguitatem pariat & in errorem inducat. Sed de hac opinione ſatis. Ad eos, qui contra opinantur ueniamus. A

B

Altera opinio ueterum Peripateticorum, aientium totam quiditatem rei, in forma eius rei contineri.

CAP. VII.

ESt igitur altera ſententia eorum qui cenſent totam quiditatem rei naturalis compoſitæ, eſſe in forma ipſius non quidem ſolitariè ac præciſè ſumpta, ſed ut includit & in ſe cohibet naturalem quendam atq; eſſentialem ordinem ad materiam, quæ licet nõ ſit pars quiditatis, tamẽ quia eſt quaſi vehiculum, fundamentum & ſubiectum naturale ac neceſſarium ipſi formæ, ideo in definitionibus rerũ naturalium neceſse eſt non ſolam formam ſed etiam materiam adhibere; non aliter quam in definitione ſimitatis oportet naſum ponere. Eſt autem apud hos Philoſophos magnum diſcrimen inter ſubſtantiam & quiditatem, quod videtur indicaſſe Ariſt. in 7. Metaph. cum C
enim in tex. 7. poſuiſset materiam eſse ſubſtantiam, mox in tex. 8. negat eam eſse quiditatẽ ſcribens. *Materiam autem dico, quæ ſecundum ſeipſam, neque eſt quid &c.* Hanc autem fuiſſe opinionem veterum Peripateticorum, facilè intelligitur ex illorum ſcriptis. Nos de plurimis, nonnullorum in præſentia, quo res illuſtrior ſit, proferemus teſtimonia.

Alexander Aphrodiſeus.

Alexander Aphrodiſeus in 2. lib. Metaph. ſuper textum 12. ita ſcribit. *Quemadmodum homo & hominis eſſe differunt, ſic fit in cunctis rebus compoſitis. Eſſe enim cuique rei ex forma adeſt: Homo enim ex materia & forma conſtat, eſſe autem hominis ſimplex eſt, quippe cum forma ſit eius eſſe: nam in rebus incorporeis idem eſt res atque ipſius eſſe, in habentibus autem eſſe in materia, differunt.*

Themiſtius.

Themiſtius in 3. de anima ſuper tex. 9. ſic ait; *Aliud eſt aqua, aliud eſſentia ſeu quod quid erat eſſe aqua; illud enim eſt quidpiam ex materia & forma concretum, hoc autem eſt aquæ forma & ratio per quam eſt aqua. Unaquæque enim res deſcriptionem ſuam non de materia ſed de forma nanciſcitur.* Idem in eodem libro ſuper tex. 38. hoc modo inquit. *Res quãta eſt, forma ipſa eſt, materia uerò non eſſentiæ ſed generationis potius & ipſius ut ita dixerim, fieri auctor & cauſſa eſt. Diſſluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materiæ accidit: Si quæ ſtant quieſcuntue, totum id debet formæ acceptum referri.* D

Simplicius.

Simplicius in 3. de anima ſuper textum 9. hæc ſcribit. *Forma differt ab eo quod ex forma conſtat, caro enim & aqua formis affecta ſunt, ipſum uerò eſſe uniuſcuiuſque eorum, ipſa uniuſcuiuſque forma eſt. Forma namque per ipſum quid erat definiri conſueuit.*

Auerroes.

Auerroes in 7. lib. Metaph. cõm. 21. *Quiditas* inquit *hominis uno modo eſt homo, & alio modo non eſt homo; eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt congregatus ex materia & forma.* Hoc etiam apertioribus verbis declarat in eodem libro com. 34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſubſtantiæ ſi nomen ſubſtantiæ ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autem ſignificet ipſam quiditatem, non eſse partem eius, ſed eſſe tanquam uehiculum deferens ipſam in ſua definitione.

Albertus Magnus.

Albertus in 2. lib. Phy. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit. *Forma propriè loquendo eſt eſſentia conſtituens ſpeciem ſecundum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumen fluit a luce,* & paulò infra ſubdit. *Hæc autem forma eſt*

rei

A *rei uera quiditas, quoniam res nõ habent hoc quod ſunt, à materia, quippe cum ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habẽt a Forma ſubſtãtiali, & ideo ipſa eſt propria rei quiditas; et cũ definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, ſumitur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cum materia ſicut eſt forma naturalis, ſiue nõ, ut eſt forma mathematica et Diuina.* Eandẽ ſententiã tradit in 7. Metaph. ſuper 1. tex. dicens. *Principia ſubſtãtiæ ſunt materia et forma, et præcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, uno modo ſecundũ quod ipſa eſt totũ eſſe et tota quiditas ſubſtantiæ, quę ſignificatur per definitionem, et ſic conſideratur in hoc 7. libro Metaph. etc.*

Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelem neſciat aut dubitet in eadem ſententia fuiſſe? cum is totam rei compoſitæ quiditatem in ſola forma poſitam eſſe, multifariam clariſſimis, grauiſſimisque verbis teſtatum confirmatumque reliquerit? An non is in 3. de anima tex. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nam illa eſt forma cum materia, hoc autem eſt ipſa forma ſimplex. Sic enim hunc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum verba ſupra memorauimus. Deinde, cum in 7.

Ariſtoteles ſenſit materiã non eſſe partẽ quiditatis.

B Metaph. tex. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam in materiam formam & compoſitum, ſubiungit prætermittendam eſſe materiam & compoſitum, ſolam autem formam conſiderandam & tractandam eſſe: mox verò tex. 10. proponit ſibi agendum eſſe de ipſa quiditate; ex quo quis non intelligit Ariſt. pro eodem habere formam & quiditatem? Præterea, in 8. lib. Metaph. tex. 12. ſi quis, inquit, interroget quæ ſit materia hominis? reſpondendũ eſt eſſe menſtrua; ſi quod mouens ſeu efficiens? reſpondendum eſt ipſum ſemen; ſi quæ ſit forma? reſpondendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phy. tex. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verum eſt nam vt eſt apud Auer. 1. Metaph. cõm. 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, differentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, ſecundum Ariſt. in 2. Phy. tex. 19. & in 6. Metaph. tex. 2. & aliis in locis, ita definiuntur res naturales per materiam ſenſibilem vt ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum ferè utitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus non pertinet ad definitionem ſimitatis tanquam pars eius, ſed tanquam ſubiectum; ita materia non pertinet ad quiditatẽ

C rei naturalis, vt pars ſed vt ſubiectum ipſius. Ad hæc, quod obſtat quo minus in rebus materialibus quiditas ſit idem cum habente quiditatem, id non poteſt eſſe pars quiditatis, ſed tale eſt materia ſecundum Ariſt. 3. de anima tex. 9. vt ſupra diximus & in 7. Metaph. tex. 41. præſertim ſecundum explanationem huius textus traditam a D. Thoma in cõmentariis quibus eum locum exponit. Ergo &c. His accedit, verè dici aliam eſſe quiditatem hominis aliam Leonis, & lapidis; quæro vnde naſcatur hæc diuerſitas quiditatum? non ex accidentibus, quippe quæ ſunt extra quiditatem rei; nec ex materia prima, quæ una eſt omnium ſublunarium; ergo ex ſola forma ſubſtantiali. Poſtremò, quidquid ponitur in definitione rei, debet eam diſtinguere ab aliquo alio; quam ob rem Ariſt. 6. lib. Topicorum ait prædicata tranſcendentia non eſſe ponenda in definitionibus; ſed diſtinguere & ſeparare, eſt propriũ actus & formæ, vt docet Ariſt. 7. Metaphyſicæ tex. 49. ergo &c. Sed quæret aliquis, ſi materia non pertinet ad quiditatem rei, quamobrem ea ſit neceſſaria rebus naturalibus? Reſpondeo materiam eſſe neceſſariam quatuor ob cauſſas: primò, quia eſt naturale ſubiectum for-

D mæ & quiditatis, ſine qua forma & quiditas nec eſſe nec definiri aut intelligi poſſunt: tum eſt neceſſaria ſubſtantiæ compoſitæ, quæ per ſe generatur & corrumpitur, cum ſit pars eius intrinſeca & eſſentialis; Deinde neceſſaria eſt ad exiſtentiam, ſeu ſubſiſtentiam compoſiti naturalis; quòd enim compoſitum exiſtat, habet à forma quæ eſt cauſſa cur res exiſtat, vt dicitur 5. lib. Metaph. cap. de ſubſtantia; quod autem per ſe exiſtat & nõ in alio, cauſſa eſt materia. Poſtremò ad eius indiuiduationem, cauſſa enim indiuiduationis eſt materia quanquam nec ſola nec principalis.

Quatuor ob cauſſas neceſſaria eſt materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.

CAP. VIII.

RESTAT nunc ut breuiter doceamus quo pacto ab iis qui contra ſentiunt, rationes quæ contra hanc opioionem pro confirmatione prioris ſententiæ commemoratæ ſunt: breuiter diſſoluantur. Ad 1. Reſpondendum eſt, materiã poni quidem in definitione rei naturalis, uerùm oon aliter quàm ponitur na-

Breuis ſolutio rationum prioris ſententię.

ſus in definitione ſimitatis, hoc eſt, non tanquam partem quiditatis ſed tanquam ſubiectum; neque ob id dicendum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe per additamentum ſicut eſt accidentis, quia forma & materia ſunt vnius generis & categoriæ, & ſimul coniunctæ conſtituunt vnum ens per ſe: at ſubiectum & accidens, & ſunt diuerſarum categoriarũ, & ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens niſi per accidens. Ad reliquas rationes dicendum eſt, formam eſse quidem totam rei quiditatem, verùm non ſumptam præciſè & ſeparatim à materia, ſed vt includit ordinem eſſentialem ad materiam; ex quo apparet, & cur forma ſolitaria, qualis eſt anima rationalis à corpore ſeiuncta, non dicatur eſſe tota quiditas, aut completa rei ſpecies; & quod ſit diſcrimen inter quiditates rerum materialiũ & immaterialium. Poſtremò illud aduertendum eſt quod ſupra monuimus; apud Peripateticos aliud eſſe ſubſtantiã cõpoſitam, eſsentiam & naturam, & aliud quiditatem, quocirca, non ſi quis illorum interdũ dixit materiam eſse partem ſubſtantiæ vel naturę compoſitę, continuò putandum eſt eum ſenſiſse materiam eſse partem quiditatis, Atque hęc quidem inter philoſophos diſputatur de quiditate rerum naturalium. Veram verò ſententiam nos magis probemus, paucis exponamus. A B

Sententia auctoris de pręſenti quęſtione.

Nobis quidem poſterior ſentẽtia videtur eſse magis Peripatetica & Ariſtotelica, quod ex his quę eam declarando & probando diximus, liquidò cognoſci potuit. Vtra autem opinio ſit vero ſimilior ac propior, facile eſt iudicium; nam omnis hęc opinionum uarietas atque diſsenſio, non tam in re ipſa quam in verbis; & modo loquendi conſiſtit. Etenim, ſi nomen quiditatis ſignificat totum id quod pertinet ad integritatem ſubſtantiæ & naturę ipſius compoſiti, (quomodo id nominis eſt in uſu apud recentiores Philoſophos & Theologos) ſolùm excludendo accidentia, non eſt dubium quin materia habenda ſit pars quiditatis: ſin autem vocabulum quiditatis anguſtiùs & preſſiùs ſumatur, id tantùm ſignificans in quolibet compoſito naturali, quod eſt eius actuatiuum, diſtinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum & perfectiuum quo modo ipſum uſurpant antiquiores Peripatetici, luce Solis clarius eſt, cum hęc omnia à forma proficiſcantur, materiam non eſse partem quiditatis. Cum igitur res ipſa conſtet, quiſque vtro maluerit modo loquatur, non enim Philoſophum decet, re iam explorata & conſtituta, de voculis & ſyllabis diſputationes producere. Sequitur nunc quęſtio illa perquam celebris inter Philoſophos, de principio indiuiduationis, ſit ne materia an forma, an quidpiam aliud. C

Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate.

CAP. IX.

TERTIA quęſtio de materia relata ad compoſitum à nobis hoc loco tractanda hęc eſt, an vnitas & diſtinctio numerica corporum naturalium quæ ſunt eiuſdem ſpeciei vltimę, conueniat ipſis propter formã. Triplex eſt unitas & diſtinctio, vna generica, altera ſpecifica, tertia numerica eorum quę ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Priores duę, conceſsu omnium petuntur ex forma ſubſtantiali; de tertia magna lis eſt inter Philoſophos, quę continet peruulgatam illam quęſtionem de principio indiuiduationis, quatuor principum opinionum varietate nobilitatam. Prima opinio eorũ eſt qui putant vnitatem & diſtinctionem numericam prouenire à quantitate, ita ut principium indiuiduationis in rebus naturalibus ſit quantitas; quam ſententiã his rationibus perſuadere conantur. Primò, ſecundum Auerr. 1. Phy. cóm. 6. & ſecundum Ariſt. in 3. Metaph. 11. omnis diſtinctio, aut eſt ſecundum formã, aut ſecundũ quantitatem; ſed inter ea quę ſunt eiuſdem ſpeciei, non eſt diſtinctio ſecundum formã, quoniam ea eſt ſpecifica & quiditatiua, relinquitur igitur vt ſit tantum diſtinctio ſecundum quantitatem. Deinde, uel indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt per aliquã differentiam eſsentialẽ, uel accidentalem; non per ſubſtantialem, nam vltima differentia ſubſtantialis eſt ſpecifica, in qua conueniunt omnia illius ſpeciei indiuidua; ergo per accidentalẽ, ſed primum omnium accidentium eſt quantitas, ergo quantitas erit princeps cauſsa diſtinctionis indiuiduorum. Poſteà, natura ſpecifica ideo ſecundum D

Prima opinio, quantitatem eſſe principium indiuiduationis.

A cundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & diſtinctis partibus materiæ, ſed multitudo & diſtinctio partium accidit materiæ propter quantitatem, ergo in quantitate eſt radix numericæ multiplicationis, quæ cernitur in natura ſpecifica. Poſtremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ ſi in tres partes diuidatur, quælibet pars aquæ exiſtit vna numero & à qualibet aqua alia numeraliter diſtincta, at hæc multitudo & diſtinctio aquarum, non aliunde orta eſt quàm ex diuiſione primæ aquæ ſecundum quantitatem; vt vel in hoc exemplo, etiam ſenſuum iudicio probetur multitudo, & diſtinctio indiuiduorum à quantitate proficiſci.

Verùm hæc opinio multas ob cauſſas falſa eſt. Primò; quia quantitas præſertim terminata, (nã interminata, cum ſit indifferens ad omnia indiuidua, non poteſt eorum eſſe principium diſtinctiuum) cum inquam quantitas terminata ſit poſterior ſubſtantia compoſita, non poteſt eſſe principium indiuiduationis eius; quin imò cum accidens indiuiduetur per ſubiectum, qui fieri poteſt vt ſubiectum viciſſim indiuiduetur per ipſum accidens? niſi non

B putetur abſurdum eſſe vt idem ſecundum idem ſit prius & poſterius, principium atq; principiatum. Deinde, cum indiuidua ſubſtantia ſit ſubſtãtia, & quatenus indiuidua eſt, ad prædicamentum Subſtãtiæ pertineat, ſiquidem eſt prima ſubſtantia: nã ſubſtantia prædicamentalis diuiditur in primam & ſecundam, neceſſe eſt principium; propter quod indiuidua eſt hæc prima ſubſtantia, ſit quidpiam ſubſtantiale, & ad idem prædicamentum pertinens; at quantitas nullo modo attingit eſſentiam ſubſtantiæ, nec ad Subſtãtiæ categoriam reduci poteſt, ergo non poteſt eſſe principium indiuiduationis eius. Præterea, ſubſtãtia indiuidua eſt verum ens per ſe, quandoquidem ponitur in prædicamento, & ſpecies per ſe prædicatur de ipſa; ſed ex ſubſtantia & quantitate fit vnum ens per accidens, ergo quantitas non eſt principium indiuiduæ ſubſtantiæ. Ad extremum, generatio ſubſtantialis per ſe terminatur ad ſubſtantiam indiuiduam, ſi igitur ſubſtantia eſt indiuidua propter quantitatem, generatio ſubſtantialis per ſe terminaretur ad quantitatem, quod nemo non videt quàm ſit abſurdum. Vide apud Scotum 2. ſent. diſtinct. 3. quæſt. 4. alias rationes contra hanc opinionem.

C Rationes autem huius opinionis facile eſt ſoluere. Ad primam, & ſecundam rationem reſpondendum eſt, inter indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe diſtinctionẽ formalem. Petrus enim differt à Paulo, quia alia eſt anima Petri & alia Pauli, ſi quidem à quo res habet eſſe, ab eodẽ habet vnitatem & diſtinctionem. Eſt autẽ duplex diſtinctio formalis, vna quæ ſumitur a forma ſimpliciter & ſpecificè ſumpta, quæ dicitur formalis ſimpliciter, & non eſt inter ea quæ continentur eadem ſpecie; altera quæ ducitur à forma, vt eſt ſingularis, & actu exiſtens in rebus, quæ vocatur formalis ſecundum quid, & ſecundum hanc differunt indiuidua eiuſdẽ ſpeciei. Sed hoc paulò infra planiùs intelligetur, vbi tractando ſententiam noſtram, latiùs explicabitur. Ad tertiam, & quartam rationem dicendum eſt, cauſſam intrinſecam, & formalem, cur natura ſpecifica ſecundum numerum ſit multiplicabilis, intrinſecè quidẽ non eſſe aliam, quàm ipſammet naturam formæ, quæ eo ipſo quòd eſt materialis, & vnibilis materiæ, ſuapte vi eſt multiplicabilis. effectiuè quidem, hoc etiam habet ab agente; finaliter autem vt quia eſt per ſe corruptibilis per indiuiduorum propagationem conſeruetur; ſubiectiuè à

D materia, in cuius diuerſis partibus recipiuntur diuerſæ numero formæ; tandem diſpoſitiuè à quantitate propter quam materia eſt diuiſibilis in partes, itaque exemplum illud aquæ, nihil planè iuuat opinionẽ, nam licet quantitas in cauſſa fuerit, cur cum eſſet vna aqua, in tres partes diuideretur, tamen quòd quælibet pars illius aquæ ſit aqua per ſe ſubſiſtens, & a qualibet alia parte numero diſtincta, cauſſa eſt ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quę cum ſit homogenea, tota eſt in qualibet parte aquę; quam ob cauſſam cum partes aquę disiunguntur, neceſſe eſt quamlibet earum eſſe aquam per ſe ſubſiſtentem. Illa igitur diuiſio aquę vt eſt totius in partes integrales ſeu quantitatiuas fit propter quantitatem, vt autem eſt in partes ſubiectiuas, quarum quęlibet eſt aqua ſingularis, & ſubſiſtens, fit propter formam ſubſtantialem aquę. Verùm expendamus ſecundam opinionem, quæ eſt Scoti.

Refutatio primæ opinionis.

Quæ ſit cauſſa cur natura ſpecifica indiuidualiter multiplicitur

Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem. A

CAP. X.

Secunda opinio quæ eſt Scoti.

SCOTVS in 2. ſent. d. 3. q. 6. arbitratur infra differentiam ſpecificam ex qua ſumitur vnitas & diſtinctio ſpeciei, eſſe aliam quandam differentiam indiuidualem, per quam natura ſpecifica contrahitur ad eſſe hoc aliquid & ſingulare, quę licet realiter non diſtinguatur à differentia ſpecifica, diſtinguitur tamẽ formaliter, & vna eſt extra conceptum alterius, ſicut oportet eſſe contrahens extra rationem contrahibilis; propter quod etiam hęc differentia indiuidualis habet ſe ad ſpecificam, vt actus ad potentiam, & eſt entitas quędam poſitiua per quam, quia res eſt hoc aliquid, poteſt ea ritè nominari Hecceitas. Hanc ſuam opinionem Scotus his argumentis confirmat. Primò, omnis vnitas ſequitur aliquam entitatem, ergo vnitas numeralis, quę eſt maxima & ſimpliciter vnitas, conſequitur aliquam entitatem, quę non poteſt eſſe entitas ſeu natura ſpecifica, tum quoniam ea vendicat ſibi ſuam propriam vnitatem nimirum ſpecificam; tum etiam, quia entitas ſpecifica, cum ſit indifferenter communis omnibus indiuiduis, non poteſt eſſe principium eorum determinatiuum, ac diſtinctiuum. Deinde, omnis differentia eorum quę differunt inter ſe, reducitur ad aliquod primò diuerſum; alioquin non eſſet ſtatus in ijs quę differunt inter ſe; ſed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo ſunt eadem, & in aliquo diuerſa, ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuerſa; ſed hęc non ſunt ipſa natura ſpecifica, vt pote ſecundùm quam inuicem cõueniunt indiuidua, ergo ſicut diximus, ponendę ſunt differentię indiuiduales. Pręterea, cum natura ſpecifica cõtrahitur ad ſingulare, vel contrahitur per ſe ipſam, vel per formam, vel per materiam, vel per quantitatem, vel per Hæcceitatem; non per ſeipſam, quia contrahens diuerſum eſſe debet a contrahibili ſicut actus a potentia; non per formam, quia forma, vt ait Auer. eſt ſubiectum vniuerſalitatis, quare non poteſt eſſe principium ſingularitatis, & quia, vt diximus, contrahens debet eſſe extra rationem contrahibilis, forma autem eſt pars eſſentialis naturæ ſpecificæ, quę contrahitur ad ſingularitatem; non per materiam, tum propter hanc eandem cauſam proximè dictam, tum etiam quia idem eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum, at materia non poteſt diſtinguere, cum id proprium ſit actus ſecundum Ariſt. 7. Metaphy. tex. 49. his accedit, quod eadem numero materia eſt in duobus indiuiduis, nempe cum vnum ex altero generatur vt aer ex aqua, quare diſtinctio indiuiduorum non debet peti à materia; nõ per quantitatem, quoniam ſecundum Ariſt. 7. Metaphyſicæ tex. 4. ſubſtantia compoſita eſt prior accidẽtibus, & Auer. in eodem libro cõm. 2. inquit indiuiduum ſubſtantiæ prius eſſe alijs indiuiduis accidentium; relinquitur igitur, vt talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat. B C

Nota doctrinam Scoti de ſua Hæcceitate.

Sed contra hanc opinionem exiſtunt duæ obiectiones, vna eſt, Boetium in libro de Trinitate, affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera eſt, Ariſt. quamplurimis locis quæ in tractatione ſequẽtis opinionis recenſebimus, clariſſimis verbis referre ad materiam diſtinctionem & vnitatem indiuiduorum. Ad vtranque reſpondet Scotus. Ad priorẽ quidem, indiuidua diſtingui per accidentia concomitatiuè, hoc eſt quia diſtinctionẽ indiuiduorũ, quæ primò & principaliter fit per Hęcceitates naturaliter ac neceſſariò cõſequitur diſtinctio per accidentia; vel illa Boetij ſententia accipienda eſt notificatiuè, hoc eſt ſecundũ nos, nam quia latet nos ſua cuiuſque indiuidui Hecceitas, ideo ſolemus diſtinctionem indiuiduorum facere per accidentia. Ad poſteriorem autem obiectionem reſpondet, ſicut forma duplex eſt, vna totius altera partis, quam diſtinctionem ſuperiùs declarauimus, ſic etiam materiam eſſe duplicem (nam forma & materia ſunt ad aliquid vt quot modis vnum eorũ dicitur, totidem etiam alterũ dici neceſſe ſit) vnam quæ opponitur formæ partis, vt corpus animæ, alteram quæ opponitur formæ totius, & quia forma totius eſt tota quiditas, ideo materia quæ illi opponitur, eſt extra quiditatem, huiuſmodi autem materiam Scotus vult eſſe ſuam Hecceitatem, quæ vocatur materia, propterea quod conſtituit rem in vltimo eſſe ſubijcibili & materiali, nec vllo modo pertinet ad eſſe formale, & quiditatiuum rei. D

Hæc Scotus pro ſua opinione, quam Heruæus Quodlibeto 3. q. 9. dupliciter impugnat.

Primò

A Primo quidem, quia cum Scotus ait principium indiuiduationis non poſſe ſumi à materia & forma, propterea quod ſunt communes omnibus indiuiduis, aut loquitur de communitate materiæ & formæ, quæ eſt ſecundum rem extra animã, aut de ea, quæ eſt tantùm ſecundum rationem; ſi de priori, ergo extra animã erit actu aliquod vniuerſale, quod falſum eſt; cum Ariſt. dicat 1. de anima tex. 8. Vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe; nam eiuſmodi vniuerſale, vel per ſe ſubſiſteret ſeiunctum à ſingularibus, quod ſane abſurdum eſt, vel eſſet in ipſis ſingularibus, at quidquid eſt in ſingulari, neceſſarium eſt eſſe ſingulare. Et quamuis Scotus de Vniuerſalium exiſtentia aliter ſentiat, eius tamen ſententiam, & rationi & doctrinæ Ariſt. aduerſari. alio loco demonſtrandum eſt. Sin autem loquatur de poſteriori cõmunitate quæ eſt ſecundum rationem, quod ipſe dicit de materia & forma, idem prorſus dici poterit de Hęcceitate, nam ſicut ab hac & ab illa materia, ui mentis abſtrahitur ratio quædam materiæ quæ eſt communis omnibus materijs, ſimiliter etiam ab hac & ab illa Hęcceitate poteſt elici communis quædam ratio Hęcceitatis quæ erit communis ſingulis Hęccei-
B tatibus: quare ſi propter huiuſmodi communitatem negatur materia vel forma eſſe principiũ indiuiduationis, propter eandem negari etiam debet Hęcceitas. Deinde Heruæus quærit quid ſit illa Hęcceitas; nam vel eſt ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia, vel materia, vel forma; vel compoſitum; ſi accidens, vel abſolutum, vel reſpectiuum; ſi abſolutum, vel quantitas, vel qualitas; at nihil horum poteſt Scotus dicere, quia Scotus laberetur in eas opiniones, quas ipſe in 2. lib. ſent. diſt. 3. acerrime oppugnat, ergo illa Hęcceitas nihil eſt. Hæc Heruæus contra Scotum; Rationum autem Scoti facilis eſt ſolutio, nam quia ipſe non aliam ob cauſſam finxit illam Hęcceitatem, quàm quia perſuaſum habuit indiuiduationem non poſſe fieri vel per accidens aliquod, vel per materiam & formam, ſi demonſtretur id eſſe falſum, vt certe infra demonſtrabitur, nullum erit eius fundamentum, quo ſublato, tota confeſtim ipſius ruet atque concidet opinio; quare ad tertiam opinionem tranſeamus.

Heruæus opinionem Scoti oppugnat.

Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate.

C

CAP. XI.

D. THOMAS in opuſc. de ente & eſſentia, & de principio indiuiduationis; & in lib. 5. Metaphy. ſuper tex. 12. & in 3. par. q. 77. art. 2. opinatur principiũ indiuiduationis eſſe materiam cum quantitate; nam duo in primis ſunt de ratione indiuidui, vnum eſt, vt ſit incommunicabile non aptum eſſe in pluribus, alterum eſt, vt ſit diſtinctum numeraliter ab aliis eiuſdem ſpeciei; priorem proprietatem indiuiduum accipit a materia, quæ cum ſit vltimum ſubiicibile, facit vt forma in ea exiſtens, nõ poſſit in aliis ineſſe; poſteriorem autem proprietatem habet a quantitate, propter eam enim materia eſt diuiſibilis in multas partes, in quibus cũ diuerſæ formæ recipiãtur, exiſtit numeralis indiuiduorũ diſtinctio. Sed præſtat hic adſcribere verba D. Thomæ ex 3. Par. quæſt. 77. art. 2. vt ipſomet dicente, quæ ſit eius opinio clarius atq; certius cognoſcatur: ſic igitur ait.

Secunda opinio quæ eſt D. Thomæ.

D *Eſt de ratione indiuidui vt nõ poſſit in pluribus eſſe, quod dupliciter cõtingit, vel quia nõ eſt natũ in aliquo eſſe, & ſic formæ immateriales ſunt per ſe ipſas ſubſiſtẽtes & indiuiduæ, vel quia forma ſubſtantialis ſeu accidentalis eſt quidem nata in aliquo eſſe, non tamen in pluribus, vt hæc albedo, quæ eſt in hoc corpore non poteſt eſſe in alio; quantum igitur ad primum, materia eſt indiuiduationis principium omnibus formis ſibi inhærentibus, nam cum tales formę aptæ ſint eſſe in ſubiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia, quę non eſt in alio, iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantum autem ad ſecundum, principium indiuiduationis, eſt quantitas; ideo enim aliquid natum eſt eſſe in vno ſolo, quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ ratione quantitatis; & ideo quantitas eſt quoddam indiuiduationis principium in quantum diuerſę formæ numero, ſunt in diuerſis partibus materiæ. Vnde etiam quantitas ſecundum ſe habet quandam indiuiduationem, poſſumus enim imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quę cadit in ratione quantitatis.* Hæc D. Thomas. Siquis autem plura ſcire cupit, quæ conducant ad huius ſententiæ explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum; Capreolum inquam in 2. ſent. d. 3. & Paulũ Soncinnatẽ in 7. Metaphy.

Expreſſa doctrina D. Thomę de principio indiuiduationis.

Metaphy.quæſt.33 34.35.& Gaietanum in commentarijs ſuis ſuper opuſculum de Ente, & eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis permultis teſtimonijs Ariſt. oſtendi poteſt, is enim 5. Metaphy. tex.12.& lib.7. tex.28.& lib.12. tex.49.& 1.lib. de Cœlo tex.92. apertis verbis docet vnitatem, ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe à materia; ipſa autem materia ex ſe vna eſt, indeterminata atque indifferens ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quãtitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur; non poterit eſſe ſufficiens ratio & cauſſa determinandi & diſtinguendi indiuidua. A

Refutatio eiuſdem opinionis.

Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas, primùm quidẽ, quoniam aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per accidens; non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuum indiuidui quod eſt ens per ſe; & cum quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eſſe principium indiuidui quod eſt ſubſtantia? Denique rationes, quibus ſupra refutauimus eorum ſententiam, qui quantitatem faciebant indiuiduationis principipium, valent etiã contra hanc opinionem. Deinde, cum ex aqua generatur aer, quænam quantitas eſt principiũ indiuiduans aerem? an ea, quæ in aqua præcedit generationem aeris? at hæc ſecundũ ipſos corrumpitur; nam in eo inſtanti, quo generatur aer, non eſt præcedens quantitas, ſiquidem idem inſtans eſt primum eſſe aeris, & primum non eſſe omnium præcedentium formarum; neceſſarium autem eſt principium formaliter conſtitutiuũ alicuius, manere in eo, quod conſtituitur. An fortè eſt ea quantitas, quæ cernitur in aere generato? at hæc ſecundum ipſos ordine naturæ poſterior eſt forma ſubſtantiali, & ipſo compoſito, namque omnium accidentium volunt ſubiectum eſſe totum compoſitum, ita vt priùs ſecundum naturam ſit forma in materia, & ipſum compoſitum priùs ſit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens cõpoſito, iam reperiat ipſum indiuiduum & ſingulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per ſubiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiam cum quantitate, putet eos ſignificare voluiſſe materiam prout habet in ſe reſpectum quendã ad quantitatem, fallitur: & vt ita ſit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis reſpectus non poteſt fundari in materia prima, quippe quæ per ſe indifferenter reſpiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente, aut ſubſequente generationem indiuidui, propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum eſt, ergo hic reſpectus eſt nullus. Præterea reſpectus non poteſt attingere, ne dum complere, rationem formalem entis abſoluti quale eſt indiuiduum. His accedit, quod ſecundum Thomiſtas materia priùs reſpicit formam ſubſtantialem quàm accidentalem, quare priùs indiuiduatur per ſubſtantialem, quàm per accidentalem. Rationum autem, quæ pro hac ſententia poſitæ ſunt, ex his quæ mox dicemus, petenda eſt ſolutio. Cùm igitur quid ſentiant alij de quæſtione propoſita dictum ſit, reſtat vt dicamus quid nobis ſentiendum eſſe videatur.

B C

Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma ſubſtantiali.

CAP. XII.

QVæ nobis probabilior videtur ſententia, ea duabus propoſitionibus explicabitur. Prima propoſitio ſit hæc: Vnitas & diſtinctio indiuiduorum eſt à materia, & à forma. Altera propoſitio, talis vnitas & diſtinctio principaliter eſt à forma. Vtraque propoſitio facilè probatur hac breui ratione. Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnumquodq; habet vnitatem & diſtinctionem, à quo habet eſſe, ſed indiuiduum ſubſtantiæ materialis, cum ſit compoſitum ex materia & forma, habet ſuũ eſſe completum à materia & forma, ergo ab eiſdem habet vnitatem & diſtinctionem; ſed principaliter compoſitum eſt ens & vnum & ab alijs diſtinctum propter formam; omnes namq; concedunt eſſe cuiuslibet rei, vel ſolùm, vel certe principaliter eſſe à forma, ergo vnitas & diſtinctio indiuiduorum principaliter eſt à forma; cui rei etiam illud fidem facit, quòd materia eſt propter formam, etenim forma eſt finis materiæ, vt auctor eſt Ariſt. 2. Phy. tex. 81. & 91. quare vnitas & diſtinctio materiæ eſt ob vnitatem & diſtinctionem formæ, melius enim eſt, vt inquit Auer. 2. de Anima cõm. 60. exiſtimare diuerſitatem materierum eſſe propter D

diuer-

A ſitatem formarum, quàm è contrario, ſi enim vnitas & diſtinctio generica eſt a forma, ſimiliter etiam ſpecifica, cur non itidem numeralis erit principaliter a forma? præſertim cum Ariſt. in 2. de anima tex. 2. affirmet per formam fieri hoc aliquid, & tex. 7. unitatem & multitudinem rerum principaliter eſſe ab actu, & in 7. Metaph. tex. 49. ſeparare ac diſtinguere eſſe proprium actus. Auer. autem in 2. de anima com. 2. 7. 8. 9. conceptis verbis docet ſubſtantiam fieri & eſſe indiuiduam propter formam.

Sed hoc loco exiſtunt duæ perquam graues dubitationes; Vna eſt, per quid forma fiat ſingularis, cum ex ſe, vel ſit vniuerſalis vel certè indifferens ad vniuerſalitatem & ſingularitatẽ? Altera dubitatio, cur Ariſt. & Peripatetici vnitatem & diſtinctionem numeralem indiuiduorum ferè aſſignare ſoleant materiæ, ſi ipſæ principaliter ſumũtur a forma? Ad priorẽ reſpondendum eſt, formam per ſe nec vniuerſalem nec ſingularem eſſe, ſi enim eſſet per ſe vniuerſalis, ergo nunquàm poſſet eſſe ſingularis, quare nec generari nec corrumpi, nam ſingulare eſt quicquid generatur & corrumpitur: ſin autem eſſet per ſe ſingularis, non poſſet effici
B vniuerſalis nec cadere ſub ſcientiam quę eſt tantùm rerum vniuerſalium. Etenim quod per ſe alicui conuenit, id neceſſariò ei conuenit & non poteſt non conuenire. Sed quemadmodum vniuerſalis exiſtit per abſtractionem intellectus, per hoc nimirum quòd abſtrahitur a materia ſignata, & a proprietatibus rerum ſingularium, ſic etiàm fit ſingularis per productionem agentis, nam quod producitur ab agente in materia quadam ſingulari, & per diſpoſitiones quaſdam ſingulares, neceſſe eſt ipſum quoque euadere ſingulare. In rebus enim primis atque ſimplicibus, non eſt quærenda cauſſa intrinſeca & formalis cur vel ſint, vel tales ſint, & ſi quia eſt illarum cauſa, ea prouenit extrinſecùs vel ab agente, vel a materia, vel ab ipſis diſpoſitionibus. Ad poſteriorem dubitationem reſpondendum eſt, vnitatem & diſtinctionem numeralem aſſignari materiæ, tres ob cauſſas. Primò quidem, quia ſecundũ nos manifeſtius eſt talem vnitatem & diſtinctionem fieri propter materiam, quàm propter formam. Videmus enim vnam ſigilli formam variè multiplicari, propterea quòd imprimitur & recipitur in multis & diuerſis ſubiectis. Deinde quòd multiplicari numeraliter, non cõ
C uenit formæ vt forma eſt, ſed vt eſt forma materialis vel vnibilis materiæ, quocirca intelligentiæ, quia ſunt immateriales, non multiplicantur ſecundum numerum. Anima vero rationalis, licet ſit per ſe ſubſiſtens & immortalis, tamen quia eſt vnibilis materiæ, & pars eſſentialis compoſiti materialis, multiplicatur ſecundum numerum. Ad extremum, multiplicatio numeralis efficitur a natura propterea quod res eſt corruptibilis, vt per huiuſmodi multiplicationem, ſi non eadem res numero, ſaltem eadem ſecundum ſpeciem perpetuò cõſeruaretur, vt in 2. de Anima tex. 35. & 2. de Gener. tex. 59. ſcriptum reliquit Ariſt. At radix eiuſcemodi corruptibilitatis, eſt in materia, quare non immeritò ei attribuitur indiuiduorum multiplicatio. Quas igitur ob cauſſas vnitas & diſtinctio numeralis a Peripateticis interdum materiæ aſcribatur cum ea principaliter ſit a forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atque hinc etiam facilè poteſt elici ſolutio earum rationum, quibus ſupra docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare velle non formam ſed vel quantitatem vel materiam ſignatam, vel aliud quidpiam eſſe principium indiuiduationis, quarum rationum enodatio
D nem in hunc locum diſtuleramus.

Nota has dubitationes quoniam ex earum ſolutione pendet huius quæſtionis intelligentia & contrariorum argumentorum ſolutio.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quę eſt effectus formalis ipſius.

CAP. XIII.

DICTVM eſt de forma in ſe, & reſpectu tam materiæ quàm compoſiti; reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorum effectuum. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formæ vt forma eſt, quale eſt ipſum eſſe ſeu exiſtentia; alter eſt formæ, vt eſt principium efficiens motuum & actionum naturalium. De vtroque nunc dicendum eſt, ſed priùs de exiſtentia; de qua nonnullæ quæſtiones breuiter ac dilucidè tractandæ ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcendam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erunt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit a forma, ad quam reſpon-

dendum eſt duplicem eſse exiſtentiam, vnam quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur per quam A
1. Quæſtio an omnis exiſtentia ſit a forma.
quidquid eſt in natura quocunque modo exiſtit; alteram perfectam & determinatam ad gradum ſeu ſpeciem aliquam entis. Alii eandem diſtinctionem exiſtentiæ aliis verbis exponunt, aiunt enim aliam eſſe entitatiuam, & aliam formalem. Prior igitur exiſtentia non ſemper eſt a forma, nam materia exiſtit, nec exiſtentiam ſui per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit a forma, ſed eam ſua vi & ſuapte natura habet, quemadmodum ſupra libro 5. a nobis demonſtratum fuit. Poſterior autem exiſtentia, ſemper eſt a forma, vnde Ariſt. 5. Metaph. tex. 15. *alio*, inquit, *modo ſubſtantia dicitur; quodcunque fuerit cauſſa exiſtentiæ in rebus, ipſiſque inexiſtens, ut anima animali* & in 2. de Anima tex. 36. *cauſſa*, inquit, *ipſius eſſe omnibus, ſubſtantia eſt* vocat autem ibi ſubſtantiam ipſam formam: & in 2. Phy. tex. 11. ait res naturales per materiam eſſe in potentia, per formam autem exiſtere actu: & ſanè meritò, nam cum generatio ſit mutatio a non eſſe ad eſſe, non ſit autē mutatio ad materiam ſed ad formam, neceſſe eſt, eſſe quod per generationem acquiritur, a forma proficiſci, quare id quod Boetius in lib. de vno & vnitate ait, quòd omne eſſe eſt a forma, & quod B Philoſophi definierunt eſse, exiſtentiam formæ in materia, intelligendum eſt de eſse perfecto & formali.

2. Quæſtio quid ſit exiſtentia.
Secunda quæſtio eſt, Quid ſit exiſtentia. Ad quam reſpondendum eſt. Primò quidem exiſtentiam non eſſe quidditatem rei, nec de quiditate rei, ac proinde nec eſſe materiam nec formam nec compoſitum. quod probatur teſtimonio Ariſt. & ratione. Etenim Ariſt. in 2. lib. Poſteriorum diſtinguit quæſtionem an ſit, a quæſtione quid ſit, & in textu 7. eiuſdem libri ita ſcribit. *Quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt*; & paulo poſt ſubiungit; *ipſum vero eſſe, nulli eſt ſubſtantia*. Atque id ſanè rationi valde congruit; nam definitio quæ declarat ſubſtantiam & quiditatem rei, non ſignificat rem eſſe aut non eſſe, & quiditas per ſe indifferens eſt ad vniuerſalitatem & ſingularitatem; exiſtentia vero ſemper atque neceſſariò coniuncta eſt cum ſingularitate rei, non enim exiſtentia eſt vniuerſalium, ſed ſingularium. Deinde, exiſtentia non eſt accidens; nam ſi eſt accidens, erit in aliqua categoria vel quantitatis, vel qualitatis &c. ſed eam nihil horum eſse manifeſtum eſt. Poſteà, generatio terminatur C ad ipſum eſse, at generationis terminus non eſt aliquod accidens. Amplius, ſi eſt accidens, aut erit proprium aut commune, non proprium, cum exiſtentia communiter inſit in omnibus rebus; neque commune, quia poſset abeſse rei ſine eius interitu; quod implicat contradictionem, ſic enim res exiſteret ſine exiſtentia. Poſtremò, accidens capit ſuam exiſtentiam a ſubiecto, quare ſi eſt accidens, præſupponet aliam exiſtentiam in ſubiecto, at illa cum etiam ſit accidens, rurſus aliam præſupponet, atque hoc modo numerus exiſtentiarum procederet in infinitum. Exiſtentia igitur cuiuslibet rei, nec eſt de ſubſtantia & quiditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea inſunt. Quid igitur eſt? nobis quidem videtur nihil aliud eſse quàm modus quidam rei, quo res dicitur eſse extra nihilum & a ſuis cauſſis producta, & actu eſse in mundo; qui enim dicit hominem, ſignificat naturam & quiditatem hominis non declarando an ſit actu in rebus nec ne; qui autem dicit hominem exiſtere, ſignificat naturam hominis quatenus extra nihilum, & extra ſuas cauſſas producta exiſtit in rebus. Ac modus quidem exiſtentiæ ſequitur modum eſsentiæ, nam ſi eſsentia fuerit D completa per ſe, qualis eſt ſubſtantiæ completæ, exiſtentia quoque eſt completa, vnde ſubſtantia dicitur per ſe exiſtere; ſin autem eſsentia fuerit incompleta cuiuſmodi eſt accidentiū & partium, exiſtentia ſimiliter incompleta erit, quocirca non dicuntur huiuſmodi res per ſe exiſtere, ſed inexiſtere, inhærere, ineſse in alio. Quamquàm hoc non videtur habere locum in anima rationali, quippe quæ cum habeat eſsentiam incompletam, eſt enim pars, & forma hominis; habet tamen completam exiſtentiam; ſiquidem a corpore ſeiuncta per ſe exiſtit. Verum dici poteſt animam rationalem quatenus eſt independēs a materia, & compoſito, per ſe exiſtere, quatenus verò eſt pars & forma inexiſtere & ineſse in alio tāquàm in toto & ſubiecto. Licet autem anima ſeparata per ſe exiſtat, non tamen (propriè loquendo) per ſe ſubſiſtat, quia id eſt ſuppoſitorum, qualis non eſt anima. Verùm de hoc aliàs.

3. Quæſtio quibus rebus cōueniat exiſtentia.
Tertia quæſtio eſt, quibus rebus propriè cōueniat exiſtentia? Reſpondendū eſt, exiſtentiā primò & per ſe conuenire ſingularibus & compoſitis, ſecundum quid autem vniuerſalibus, & ipſis partibus. Loquimur autem hic de exiſtentia rerum duntaxat naturalium. Hoc au-

A tem ita probatur, ei conuenit exiſtentia, quod actu vere exiſtit per ſe, ſed vniuerſale nec per ſe exiſtit, ſed in ſingularibus, nec extra animam exiſtit actu, ſed tantùm potentia, ergo non propriè conuenit vniuerſali exiſtere. Deinde, exiſtentia eſt earum rerum quæ generantur, corrumpuntur, mouentur, operantur, ſunt in loco determinato, & ſub tempore, quæ quidẽ non conueniunt uniuerſalibus niſi propter ſingularia: nã uniuerſale, vt dici ſolet, abſtrait ab hic & nunc. Præterea exiſtentia accidit rei ex eo quia eſt producta, vniuerſale autem per ſe non producitur ſed tantùm ſingulare, ergo &c. Quòd autem exiſtentia per ſe ſit totius non autem partium, uel ex eo manifeſtum eſt, quia vt ſæpenumero Ariſt. ait, quod per ſe generatur non eſt materia nec forma, ſed totum compoſitum, quare ſimiliter etiam quod per ſe exiſtit, erit totum compoſitum. His accedit, quòd nec materia per ſe exiſtit, ſaltem exiſtentia perfecta & determinata, nec forma, quippe quæ inexiſtit materiæ, ergo quod per ſe exiſtit eſt ipſum compoſitum. Reſtat quarta quæſtio omnium grauiſſima & difficillima an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſsentia.

B

Quarta quæſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia & primùm exponitur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

MAGNA eſt diſceptatio tam inter Philoſophos quàm inter Theologos an exiſtentia cuiuslibet rei, diſtinguatur realiter ab eius eſſentia & quiditate. De qua re duæ ſunt opiniones, vna D. Thomę qui in omnibus rebus creatis exiſtentiam vult diſtingui realiter ab eſsentia. Altera aliorũ, qui id negant, qui inter eſſentiam & exiſtentiam ſolam rationis differentiam eſſe putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomæ eſt, in qualibet re creata (ſolum enim Deum excipit) eſſe diſtingui realiter ab eſsentia. Vide D. Thomam

C in libro de ente & eſsentia & in 2. contra gentes cap. 52. & in 1. ſent. diſt. 8. in 4. Metap. ſuper tex. 3. uide etiam Egidium Romanũ in libro de Ente & Eſſentia quæſt. 9. & 1. Quodlibeto quæſt. 7. Hanc opinionẽ latiſſime tractat Capreolus 1. Sent. diſt. 8. & Paulus Soncinas ſup 4. Metaph. quæſt. 12. Affirmat igitur D. Thomas duplicẽ in rebus creatis reperiri cõpoſitionẽ vnã ex materia & forma, vnde reſultat eſsentia rei, alterã ex ipſa eſsẽtia & exiſtentia: reſpectu prioris cõpoſitionis, eſsentia habet ſe vt actus; reſpectu autem poſterioris habet ſe ut potentia, habet enim eſsentia potentiam recipiendi exiſtentiam; quare exiſtentia eſt vltima actualitas rei; in priori compoſitione res acquirit eſse quiditatiuum, ſpecificum, intelligibile, immutabile, indeterminatum ſecundum tempus & locum, abſtractum a ſingularitate & a reſpectu ad cauſsas extrinſecas, ut ad efficientem & finem. In poſteriori autem acquirit eſse exiſtentiæ ſingulare, ſenſibile, generabile, & corruptibile, determinatum ſecundum tempus & locum, dependens non ſolum a cauſſis internis, ſed etiam externis. Ac licet prior compoſitio non ſit niſi in rebus materialibus, poſterior tamen in omnibus ineſt etiam in ipſis

Opinio D. Thomæ.

D. Intelligentiis.

Ex his, quinque colliguntur quæ ſunt ſecundum hanc opinionem ſumma animaduerſione digna. vnum eſt, nullam creaturam eſse penitus ſimplicem; alterum, nullam creaturam eſse actum purum; tertium, nullius creaturæ operationem eſse idem cum eius ſubſtantia; quartum, in omni creatura eſse aliquod accidens; quintum, de nulla creatura uerè dici poſſe quòd ipſa ſit ſuum eſse, ſed hoc eſse proprium Dei, qui dixit, Ego ſum qui ſum. Quæ omnia uno eodemque nituntur fundamento; Nam ſi cunctis in rebus eſse diſtinguitur realiter ab eſsentia, ergo in omnibus eſt compoſitio ex eſse & eſsentia, ergo in omnibus eſt potentia, quia in omni compoſitione implicata eſt ratio potentiæ & actus; ergo operatio diſtinguitur a ſubſtantia cuiuslibet rei; nam cum operari ſequatur eſse, ſi eſse diſtinguitur realiter ab eſſentia, multò magis operari; ergo quia in quibuſcunque rebus operari diſtinguitur ab eſsentia, in his, operatio eſt accidens, in omnibus autem creaturis operari diſtinguitur a ſubſtãtia rei, neceſse igitur eſt in omnibus creaturis eſse aliquod accidens. Denique ſi in creaturis eſſe extrinſecus aduenit eſsentię eique imprimitur a primo agente, nulla creatura eſt ſuũ eſse.

Quinque documenta ſecundum D. Thomæ doctrinam, diligenter obſeruanda.

Quomodo autem ſe habeat illa duplex compoſitio in rebus, facilè intelligitur hoc exemplo. Eſt Aer & perſpicuitas & lumen: Aer eſt in potentia ad perſpicuitatem, perſpicuitas eſt in potentia ad lumen, & perſpicuitas eſt actus aeris, & lumen perſpicuitatis. Sic materia eſt in potentia ad formam; forma vel eſſentia eſt in potentia ad exiſtentiam. Sed quæret aliquis quid ſit talis exiſtentia? Reſpondent; non eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens, ſed eſſe vltimum complementum cuiuſlibet rei, & reduci ad eam categoriam; in qua eſt ea res cuius eſt exiſtentia. v. g. exiſtentia quantitatis ad categoriam Quantitatis, exiſtentia ſubſtantiæ, ad categoriam Subſtantiæ. Deſcribunt autem exiſtentiam hoc modo: Exiſtentia eſt vltima actualitas impreſſa rebus à primo agente. Nam eſſe, quemadmodum dicitur in libro de cauſſis, eſt primus, vniuerſaliſſimus, proprius atq; immediatus effectus primæ cauſſæ. A

Hæc opinio ſic explanata quod attinet ad id quod nunc quæritur an exiſtētia realiter diſtinguatur ab eſſentia, confirmatur his argumentis: Primùm Ariſt. in 2. Poſt. ijs locis, quæ præcedenti capite in explicatione ſecūdæ quæſtionis citauimus, ſatis apertè declarat ipſum eſſe diſtingui à ſubſtantia rei; & Boetius in libro de Hebdomadibus ponit huiuſmodi ſentētias. B *Diuerſum eſt, eſſe & id quod eſt; & id quod eſt, acceptâ eſſendi formâ eſt atque ſubſiſtit; & itē, omne quod eſt, participat eo quod eſt eſſe, vt ſit.* Ex quibus colligitur eſſe diſtingui realiter ab eſſentia. Deinde eſſentia, ſecundum ſe eſt indifferens ad eſſe & non eſse, ab vtroque enim abſtrahitur: eſsentia enim roſę. v. g. in hyeme non habet exiſtentiam, in vere autem habet, ergo exiſtentia diſtinguitur realiter ab eſsentia: nam ſi eſset idem realiter cum exiſtentia, nunquam poſset reperiri cum oppoſito eius, quemadmodum ſi aliquid eſset idem realiter cū albedine, nunquam poſset reperiri cum nigredine. Adde, quòd nihil eſt in potentia ad ſe ipſum, ſed eſsentia roſæ in hyeme eſt in potentia ad exiſtentiam quam accipit in vere, ergo exiſtentia roſæ differt realiter ab eius eſsentia. Poſtea, ſi idem eſt eſſe & quiditas, ſicut quælibet res eſt ſua quiditas, ita eſset ſuum eſse, ac proinde haberet eſse infinitum, & illimitatū; omnis enim limitatio fit uel per ſubiectum in quo recipitur, uel per aliquas differētias quę contrahunt id quod limitatur: ſed ipſum eſſe non limitatur per receptionem in ſubiecto, nā cum ſit idem cum eſſentia non poteſt dici, quòd recipiatur in ea tanquam in ſubiecto; nec C etiam limitatur per differentias, ſicut enim ens non habet differentias, ita nec eſſe, non enim habet eſſentiales differētias, quoniā hæ pertinēt ad eſſentiā, nec accidentales, alioqui ſubſtantia exiſteret per accidens. Præterea, in accidente inexiſtentia differt ab eſſentia, poteſt enim unum ab altero ſeparari, nam in quantitate hoſtiæ conſecratæ manet eſſentia quantitatis, quæ priùs erat, non autē manet inexiſtentia, quia non inexiſtit alicui ſubiecto ſicut priùs inexiſtebat, ergo ſimiliter in ſubſtantia exiſtētia realiter differt ab eſſentia. Poſtremò, quiditas nō habet cauſſam efficientē, v. g. hominē eſſe animal rationale, quiditatiuè a nullo fit, tum quia hoc eſt æternum, quod autem fit à Deo, non eſt æternum; tum quia, quod fit a Deo, poteſt non fieri, at nullo modo poteſt fieri quin homo ſit animal rationale, ſed exiſtentia habet cauſſam efficientē, omnia enim habent eſſe a Deo, & tam generatio, quàm creatio terminantur ad eſſe rei, ergo exiſtentia differt realiter ab eſſentia. Hæc de opinione D. Thomæ.

Probatur à Thomiſtis quinq; rationibus exiſtentiā re diſtingui ab eſſentia.

Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia. D

CAP. XV.

HAEC ſententia nobis non valde probatur, quibus autem rationibus ea refellitur, eiſdem comprobatur altera ſententia eorum qui cenſent exiſtentiam non re, ſed ratione tantùm diſtingui ab eſſentia, quam ſequitur Henricus, Scotus, Durandus, Guglielmus Ochan, & alij quamplurimi: Primùm autem oſtendemus ſecundum Ariſt. in intelligentijs exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia: Tum idē ſimpliciter & vniuersè demonſtrabimus in omnibus rebus. Exiſtentiam non diſtingui ab eſſentia in intelligentijs ſecundum Ariſt. doctrinam, hinc manifeſtum eſt; Ariſtot. in 8. Metaphy. tex. 16. ait quæcunque nec ſenſibilem nec intelligibilem materiam habēt, ſe ipſis ſunt ens, & vnum, & non per aliquid ſibi additum; ſed intelligentiæ nec ſenſibilem nec intelligibilem mate-

In intelligentijs ſecūdum Ariſtotelem, exiſtentiam re diuerſam non eſſe ab eſſentia.

A materiam habent, dicitur enim materia ſenſibilis ea quæ eſt in rebus phyſicis, & intelligibilis, quæ eſt in mathematicis; quemadmodum ipſemet Ariſt. declarat in 7. Metaphy. tex. 35. ergo intelligentiæ non ſunt nec exiſtunt per exiſtentiam additam eſsentiæ ſuæ, & ab ea re diuerſam. Præterea, in abſtractis à materia idem eſt quid, & habens quidditatem, vt Ariſt. ait in 3. de Anima tex. 9. ſed habens quidditatem, eſt res exiſtens; ergo in rebus abſtractis exiſtentia eſt idem cũ eſsentia. Amplius, ſi in intelligentijs eſset compoſitio ex eſsentia & exiſtentia vt volunt Thomiſtæ, eſset in ipſis potentia, nam eſsentia habet potentiam ad exiſtentiam, ſed Ariſt. omnem remouet potentiam ab Intelligentijs, nam in lib. 9. Metaphyſi. tex. 17. ait omne æternum carere potentia, & ſolùm ibi excipit cœlum, quod habet potentiam ad vbi, ratione cuius eſt mutabile & variabile; & in 12. Metaphyſ. tex. 30. ſcribit in Intelligentijs nullam eſse potentiam ſiue in ſubſtantia, ſiue in operatione. Cuius rei vtroque in loco hanc reddit cauſsam; cum omnis, inquit, potentia ſit contradictionis, ſi Intelligentiæ haberent potentiam, vel in ſubſtantia, vel in operatione, poſsent eſse, & non eſse, etiam

B operari, & non operari; quare & motus cæleſtis, & Intelligentiarum atque adeò ipſius mundi æternitas tolleretur. His accedit, quod apud Peripateticos verisſimum eſt, atque certiſſimum axioma, omnem compoſitionem eſse nouam & diſsolubilem; quare ſi in Intelligentia eſset compoſitio ex eſsentia & exiſtentia, Intelligentiæ non eſsent æternæ. Quid quod Ariſtot. in 12. Metaphy. tex. 51. vult in Intelligentijs idem ſecundum rem eſse intellectionem, intelligentem & rem intellectam; ſi autem intellectio idem eſt cum ſubſtantia Intelligentiæ, multò magis erit exiſtentia. Atque hæc quidem pauca de exiſtentia & eſsentia Intelligentiarum ſecundum Ariſtotelicæ diſciplinæ decreta, dicta ſint. Deinceps ad generalem eiuſdem rei demonſtrationem, quæ omnes in res conueniat, aggrediamur.

Omnes res qualeſcunque fuerint, habere exiſtentiam re non diuerſam à ſua ipſorũ eſsentia, ad hunc modum oſtendi poteſt. Primò Ariſt. in 4. Metaphy. tex. 3. & in 5. lib. tex. 14. & in 10. lib. tex. 8. ſcribit, ens & vnum adiũcta rebus, nihil amplius ſignificare, quàm res ipſas; ſed idem eſt exiſtens, quod ens, ergo exiſtere non ſignificat aliquam rem diuerſam ab eſsen-

C tia; probatur Minor, tum quia hoc nomen ens impoſitum eſt, vt ait D. Tho. in lib. de Ente & eſsentia, ad ſignificandam eſsentiam in ordine ad exiſtentiam; tum etiam, quia cum exiſtere ſit tranſcendens, neceſse eſt vt ſit vel idem quod ens, vel aliqua paſſio entis; ſed conſtat non eſse aliquam paſſionem entis, ergo eſt idem quod ens, & confirmatur hæc ratio, exiſtere eſt tranſcendens, ergo non ſignificat aliquam rem diuerſam ab ijs de quibus dicitur, probatur conſequentia, tum, quia cætera tranſcendentia vt Ens, Vnum, Verum, Bonum, non ſignificant aliquid re diuerſum ab ijs de quibus dicuntur, tum etiam quia hoc requirit ratio tranſcendentis: nam ſi eſt tranſcendens, ergo per omnes res peruadit, ſi autem exiſtentia eſt res quædam, ergo ipſa quoque exiſtet, nam tranſcendens de omnibus dicitur; vel igitur, ſe ipſa vel per aliam entitatẽ, ſi ſe ipſa, cur non itidem eſſentia exiſtet ſe ipſa? ſin autem per aliã entitatem, & illa ſimiliter per aliam, res abibit in infinitum. Deinde, ſi exiſtentia eſt res quędam diuerſa ab eſſentia, neceſſe eſt eam eſſe vel ſubſtantiam vel accidens, non eſt ſubſtantia, quia nec eſt materia, nec forma, nec compoſitum, hęc enim pertinent ad ipſam eſſentiam;

D. nec eſt accidens, tum quia ſubſtantia non exiſtit propter accidens; ſed potius è contrario; tum etiam, quia dici non poteſt ad quam accidẽtis categoriam exiſtentia propriè pertineat: Nec firmum eſt Thomiſtarum perfugium, qui reſpondent exiſtentiam, nec eſſe ſubſtantiã, nec accidens, ſed vltimam rei actualitatem, atq; complementum. Hoc enim eſt, vt Ariſtotelico vtar prouerbio, præter fores rationi occurrere; ſiue enim exiſtentia ſit complementum ſiue actualitas, ſiue quiduis aliud, id non obſtat, quominus neceſſe ſit eam eſse vel ſubſtantiam, vel accidens; etenim diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens, immediata eſt, quippe cum ad contradictoria reducatur. Poſtea, exiſtentia ſecundum Thomiſtas eſt actus, cũ igitur Ariſt. 2. de Anima tex. 2. & 5. diſtinguat actum in primum & ſecundum; quærendum eſt an exiſtentia ſit actus primus? ſed is eſt forma ſecundum Ariſtotelẽ, quare ſi exiſtentia eſt actus primus, non poterit re diſtingui à forma. An ſecundus? at verò is eſt operatio: ergo exiſtentia nullus eſt actus. Præterea, eſsentia ſecundum ipſos eſt in potentia ad exiſtẽtiam, duplex autem eſt potentia, vt Ariſt. innuit 8. Phy. tex. 32 & 2. de Anima 55. vna eſsentialis, altera acciden-

Septem argumentis probatur, exiſtentiam cuiuſlibet rei, non diſtingui ab eſſentia.

Tranſcendentia non ſignificant re quãpiam diuerſã ab ijs de quibus dicitur.

cidentalis; ſed eſsentia non eſt in potentia eſsentiali ad exiſtentiam, alioquin eſsentia per ſe A
non eſset completa, & per exiſtentiam eſsentialiter completetur, quod & falſum eſt, & de-
cretis ipſorum repugnans; nec in potentia accidentali, quia exiſtentia non eſt accidens, er-
go, &c. Confirmatur hæc ratio, vel ex eſsentia & exiſtentia fit vnum ens per ſe, vel vnum ens
per accidens; nõ vnum ens per ſe, quia cum eſsentia ſit actus & ſimiliter exiſtentia, eſt apud
ipſos quaſi axioma certiſſimum, ex duobus entibus in actu non poſse fieri vnum ens per ſe;
hac enim maximè ratione pugnant ipſi contra eos, qui ponunt multas formas ſubſtantiales
in vno compoſito; ſin autem ex ipſa exiſtentia & eſsentia exiſtat vnum ens per accidens, cum
res exiſtens ſit terminus generationis, generatio ſubſtantialis terminaretur ad ens per acci-
dens. Ampliùs, ſi exiſtentia re differt ab eſsentia, eſsent duo termini per ſe primi ipſius ge-
nerationis, quod nequaquã fieri poteſt: Vnitas enim numeralis cuiuslibet motus, pendet ex
vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis eſt
forma, vnde Ariſt. formam ſæpe vocat generationis terminum finem & cuius gratia; eſt etiã
exiſtentia terminus generationis, nam generatio definitur eſse mutatio à non eſse ad eſse; ge- B
nerari eſt fieri, fieri autem per ſe terminatur ad eſse; quare ſi eſse ſecundum rem differret à
forma, duo eſsent termini generationis. Verùm Thomiſtæ reſpondent, eſse quidem duos
terminos, non tamen æquè primos; ſed vnum primarium, alterum ſecundariũ: bene habet,
ſed quæratur ab illis vtrum velint eſſe primarium, formam ne, an exiſtentiam? non exiſten-
tiam, hæc enim poſterior eſt forma, cum ſit effectus formalis eius; nec ipſam formam: nã
ſi generatio per ſe primò terminatur ad formam, ſecundario autem ad exiſtẽtiam, ergo etiã
ſi remoueretur exiſtentia (quacunque ratione id fieri poſſit) generatio quantùm attinet ad
ipſam rationem generationis, completa & abſoluta eſſet in ſola forma; quod tamẽ implicat
contradictionem, pugnant enim hæc inter ſe, aliquid eſſe generatum & productum, quod ta-
men non exiſtat, at ſi exiſtentia eſſet terminus ſecundarius generationis, non accideret talis
repugnantia; quemadmodum, quia calefactio primò terminatur ad calorem, ſecundariò ad
raritatem, etiam ſi raritas ſepararetur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur com-
pleta & abſoluta per ſolam caloris productionem. Ad hæc, in accidente eſſentia non diſtin C
guitur ab exiſtentia, ergo nec in ſubſtantia; par enim eſt vtriuſque ratio. Probatur antece-
dens: Si exiſtentia accidentis eſt res diuerſa ab eſſentia, quærendum eſt an talis res ſit ſub-
ſtantia vel accidens; non ſubſtantia, vt patet: ſi eſt accidens, ergo ſimiliter ipſum inexiſtit;
aut igitur ſeipſo, aut per exiſtentiam à ſe diuerſam; ſi ſeipſo, cur non idem de primo acci-
dente dictum eſt? ſi per aliam exiſtentiam, idem rurſus de illa quæri poteſt, atque hoc pa-
cto res procederet in infinitum. Poſtremò, ratio Auer. in 4. Metaphyſicæ cõm. 3. contra
Auicennam affirmantem Ens, & Vnum ſignificare diſpoſitiones ſeu naturas quaſdam adiun
ctas rebus de quibus dicuntur; quam rationem ibidem probat D. Thomas, Hæc inquam ra-
tio Auerr. non minorem vim habet contra hanc Thomiſtarum opinionem, quàm contra
Auicennam. Eſt autem ratio Auerrois huiuſmodi. Si ens, & vnum ſignificant aliquid ad-
ditum rebus, cum illud etiam ſit ens & vnum, alioquin nihil eſſet; vel eſt tale ſeipſo, vel
per aliquid aliud; ſi ſeipſo, etiam quælibet res erit ens & vna ſeipſa; ſi per aliud, de illo iti-
dem quæratur, & ſic continget proceſſus in infinitum; Hæc ratio ſimiliter valet contra Tho- D
miſtas; nam ſi exiſtentia eſt res diuerſa ab eſſentia, cum ipſa exiſtat ſiquidem ipſum exiſte-
re tranſcendens eſt; vel exiſtit ſeipſa vel per aliam exiſtentiam; & cætera deinceps, ſimili-
ter vt ſupra, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores ſimus;
ex his quæ dicta ſunt, manifeſtiſſimum eſt, exiſtentiam non poſſe realiter diſtin-
gui ab eſſentia; & ſanè nulli viro ſapienti placere poteſt multiplica-
tio entium ſine cauſſa & neceſſitate, præſertim cum quæ
de eſsentia & exiſtentia dicuntur, ſola rationis
diſtinctione poſita, facillimè defen-
di & optimè poſſint ex-
plicari.

Inexiſtentia accidentis ab eius eſſentia re nõ differt.

Soluun-

A Soluuntur rationes quibus probabatur exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.

CAP. XVI.

RESTAT, vt rationes Thomiſtarum diſſoluamus. Ad Primam rationẽ eorum, ita reſpondemus. Illis teſtimoniis non concludi diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, ſed tantùm rationis. Ad 2. Primùm, non valet; eſsentia eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, ergo diſtinguitur realiter ab exiſtentia, nã etiã albedo eſt indifferens ad fundandã diſſimilitudinẽ cõparatione nigredinis, & ſimilitudinẽ cõparatione alterius albedinis, & albedo tamẽ nec a ſimilitudine, nec a diſſimilitudine re differt, nõ enim relatio re differt a ſuo fundamẽto. Similiter quantitas indifferens eſt ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quan-
B titatem & figuram non eſt diſtinctio realis. Deinde, falſum eſt eſsentiam poſſe eſse cum exiſtentia & ſine exiſtentia, nunquàm enim eſt eſſentia ſine exiſtentia, & oppoſitum huius, implicat contradictionem; eſſentia enim nihil eſt ſine exiſtentia. Poteſt quidem eſsentia eſſe in intellectu ſine exiſtentia, ideſt concipi ab intellectu non concipiendo an exiſtat necne: neque exiſtere actu nec non exiſtere actu eſt de conceptu quiditatis vel eſſentiæ. Verumtamen ex hoc non poteſt colligi diſtinctio realis inter eſſentiam & exiſtentiam; alioquin cũ exiſtentia poſſit concipi quatenus nondum eſt actu, ſed poteſt eſse, & quatenus iam actu eſt, & ad vtrunque ſit indifferens, ſequeretur ipſam exiſtentiam realiter diſtingui a ſeipſa prout actu eſt. Ad 3. Creaturam eſse ſuum eſse, dupliciter intelligi poteſt; vno modo, eſsentiam creaturæ idem ſecundum rem eſſe cum ſua exiſtentia, & hoc verum eſse contendimus, nec id ſoli Deo conuenit, ſed commune eſt omnium rerum. Altero modo, creaturam habere eſse a ſe non aliunde acceptum aut dependens, & hoc falſum eſt, nec id eſt contra nos, nam hac ratione nec creatura eſt ſua quiditas: cum enim talis quiditas non ſit Deus, neceſſe eſt eſſe a
C Deo, cuius proprium eſt eſſe a ſe. Quod autem quærunt, quomodo eſſe creaturæ limitetur ſi eſt idem cum eſſentia? Reſpondendum eſt, exiſtentiam cuiuslibet rei intrinſecè limitari ſecundum gradum & menſuram ſuæ quiditatis, nam modus exiſtentię, vt ſupradictum fuit, eſt ſecundum modum eſsentiæ, extrinſecè autem determinari a primo agente, qui ſecundũ ſapientiæ ſuę diſpoſitionem, & voluntatis ſuę determinationem; omnia condidit in pondere numero & menſura, cunctiſque rebus præfinit modum ſpeciem & ordinem. Et ſanè quod ipſi quęrunt de exiſtẽtia, idem planè ſimiliter quęri poteſt de quiditatibus rerum ſimpliciũ. Etenim cũ in his vnũquodque ſit ſua quiditas & omnis quiditas, quę non eſt Deus, ſit finita, percunctari oportet a Thomiſtis quomodo huiuſmodi quiditates ſimplices contrahantur ac determinentur? Ad 4. Negandum eſt quantitatem hoſtiæ conſecratę amiſiſse eam exiſtentiam quam habebat ante conſecrationem; nam cum exiſtentia ſeparari nequeat ab eo cuius eſt, ſine eius interitu, quid enim aliud eſt corrumpi quàm priuari ſua exiſtẽtia? ſi quantitas in conſecratione hoſtię amiſiſset priorem exiſtentiam, neceſsariò fuiſset corrupta, &
D rurſus denuo generata: quare eadem prorſus exiſtentia manet in quantitate ante & poſt cõſecrationem, ſed diuerſo modo, nam antè erat in ſubiecto in ipſo inhærens & ab ipſo dependens, poſt autem eſt per ſe abſque vllo ſubiecto, quocirca antè vere dicebatur ineximere & ipſius exiſtentia verè dicebatur inexiſtentia, poſt autem minimè. Ad 5. Falſum eſt quiditatem creaturę non habere cauſsam efficientem, nam ſi ipſa non eſt Deus, neceſſe eſt eam a Deo productam eſse; quinimò quod producitur per generationem ſubſtantialem, eſt forma & quiditas, alioquin non eſset generatio ſubſtantialis, ſi ea non per ſe terminaretur ad ſubſtantiam. Falſum etiam eſt quiditates rerum prout habent eſse diuerſum a Deo, & extra Deum, eſse æternas; nam cum ęternitas ſit duratio, quę eſt quaſi quędam extenſio ipſius exiſtentię, haberent profecto exiſtentiam ęternam; vel probanda eſset opinio Henrici qui aſſirmat creaturas ab æterno extra Deum habuiſse quoddam eſse non exiſtentiæ, ſed eſsentię; quę opinio & a Thomiſtis & ab aliis ferè Theologis reprobatur. Ergo Deus producendo hominem, ſimul etiam producit quiditatem hominis, & tribuendo ei naturam ſenſitiuam & rationalem, facit, ut de quiditate hominis ſit, eſse animal rationale. Itaque quidi-

tas

An quælibet res ſit ſuum eſſe, & quomodo limitetur ipſum eſſe in rebus creatis.

An quiditas cuiuslibet rei, creatę habeat cauſſam efficiẽtem, & an ſit æterna.

tas creaturæ uel nihil eſt uel idem eſt quod Deus, uel ſi quid eſt a Deo diuerſum & ſeiunctũ, id neceſſe eſt ab eo productum, atque effectum eſſe, uel eſt tantùm notio ipſius quiditatis quam format intellectus. A

CAP. XVI.

De altero effectu formæ qui eſt operatio.

Quinque cauſſæ cur ab una forma multæ ac uariæ actiones proficiſcatur.

De actionibus quæ a forma proficiſcuntur, ea tantùm breuibus explicanda ſunt, quæ ad ampliorem cuiuſcunque formæ notitiam conducunt. Ac primùm quidem ſciendum eſt, aliquibus de cauſſis poſſe cõtingere, ut ab una eademq; forma multæ ac uariæ actiones proficiſcantur, uel enim una per ſe prouenit a forma, altera uerò per accidens, ſicut ab igne per ſe eſt calefactio, per accidens eſt congregare, ſegregare, tarefacere. Vel quòd una eſt a forma tanquam principali agente, altera eſt ab ea ut eſt inſtrumentum alterius agentis, quemadmodum ignis ut ignis calefacit, ut autẽ in uiuentibus eſt inſtrumentum animæ, concoquit, attrahit, generat carnem & oſſa. Vel quia forma eſt conſociata cum multis accidentibus, quomodo ignis per ſiccitatem exſiccat, per calorem calefacit, per leuitatem mouetur ſurſum, & anima per uarias potentias, multas & uarias explet actiones. Vel quia forma eſt cauſſa uniuerſalis, & per agentia particularia determinatur & deducitur ad uarias actiones & effectus, quam ob cauſſam ſol & homo generant hominem, ſol & equus aut planta generant equum aut plantam; uel ob materiam in qua ineſt forma, aut denſiorem aut rariorem, ob eam rem calor in materia denſa acriùs urit quàm in materia rara. B

In Actione quatuor a Peripateticis cõſiderari ſolere.

Deinde conſiderandum eſt, in actionibus quæ manant a forma, quatuor imprimis ſolere a Philoſophis perpendi: ſubſtantiam ſeu naturam actionis, durationem eius, modum, & effectum. Natura actionis in eo eſt ut uideatur an ſit materialis uel immaterialis, corporea uel incorporea: Duratio, an ſit æterna necne; Modus, an ſit dependens uel independens, ſit ex nihilo an ex aliquo ſubiecto: Effectus, quid ſit & quale id quod poſt actionem relinquitur & per ipſam actionem producitur. Ex his quatuor facilè cognoſcitur & æſtimatur cuiuſque formæ uis atque præſtantia, quorum omnium multa & illuſtria ſunt apud Ariſt. exempla. Etenim in 2. lib. de Generatione animal. cap. 3. demonſtrat animam ſenſitiuam & uegetatiuam ante corpus eſſe nõ potuiſſe, propterea quòd earum actiones ſint penitus corporeæ, mentem autem, quod eius actio ſit incorporea, extrinſecùs aduenire, diuinam ac ſeparabilẽ eſſe. Et in 1. de anima tex. 13. docet ex operatione intellectus, cognoſcendum atque diiudicandum eſſe an is ſit a corpore ſeparabilis nec nè. Idem quoque in 8. Phy. & 12. Metaph. ex æternitate motus cœleſtis, cuius effectrices ſunt Intelligentiæ, concludit eas eſſe ſempiternas, immateriales, indiuiſibiles, & immobiles. Ex modo autẽ agendi, Theologi oſtendunt infinitã eſſe Dei potentiam, nam quamuis nullus Dei effectus ſit infinitus, tamen quia multa creauit & quotidie creat ex nihilo, is modus agendi ex nihilo, clariſſimè declarat infinitam eius uim atque poteſtatem. Ad extremum, ex effectu rectiſſimè iudicatur de forma quę eſt efficiens, nam cum omne agens producat (quoad eius fieri poſſit) aliud ſibi ſimile, qualis & quanta in rebus effectis ineſt atque cernitur nobilitas, talem atque tantam in formis efficientibus eam ineſſe & æſtimari oportet. Atq; hoc quidem intereſt inter formas cæleſtes & ſublunares, quòd illæ quò ſuperiores atque perfectiores ſunt, eò pauciores habent actiones, primum enim cęlum quòd omnium eſt nobiliſſimum, unico tantum ſimplici motu cietur, & Theologi in primis nobiles, affirmant quò Angeli ſuperiores & præſtantiores ſunt, eò minorem habere tum intellectionum tum ſpecierum intelligibilium multitudinem ac uarietatem; cum enim dignitate & ſimilitudine Deo propiores ſint, magis etiam diuinam unitatem atque ſimplicitatem imitantur. E contrario autem res habet in rebus ſublunaribus, in quibus quę præſtantiores ſunt, eas uidemus pluribus actionibus abundare. Etenim homo princeps omnium rerum caducarum atque mortalium, multitudine uarietateque functionum cæteras res longè ſuperat. Cuius rei hanc conſtat eſſe cauſſam, quòd in mortalibus, quę præſtantiora ſunt, plures formas ſeu plures facultates formales nacta ſint, e quibus ne- C D

Præclariſſimũ diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares.

ceſſe

A ceſſe ſit plures etiam actiones dimanare.

Poſtremò, illud etiam hoc loco intelligendum eſt, omnem actionem eſſe a forma nullam autem a materia prima quatenus materia eſt, quod Ariſt. 1. de Generat. tex. 55. confirmat his uerbis; *Materia ſecundum quod materia, paſsiuum eſt* & in 2. lib. tex. 53. *Materia eſt moueri & pati, mouere autē, et facere, alterius potentiæ.* quod ſanè hoc modo probari poteſt, omne agens producit ſibi ſimile, ſi igitur materia agit, quid producet? non formam quippe quæ eſt illi diſſimillima atque adeo oppoſita; ergo producet materiam: at materiam ingenerabilem & incorruptibilem eſſe ſuperiori libro oſtenſum eſt. Poſtea ſi materia ageret, eius actio reciperetur in materia, quare ſi vna pars materiæ primæ eſſet agens altera patiens, cum omnes partes materiæ primæ ſint eiuſdem rationis, hinc efficeretur, idem reſpectu eiuſdem eſſe agens & patiens, quod eſt abſurdum. quid multa? actio non eſt niſi inter contraria; materia nulli eſt contraria, non enim alij materiæ, ſiquidem contraria ſpecie differunt, omnes autem materiæ partes ſunt eiuſdem naturę; nec formæ, vtpotè quam in ſe ſuſcipit & ſuſten-
B tat, vnum autem contrarium, ut docet Ariſt. 1. Phy. tex. 51. non ſuſcipit in ſe alterum cōtrarium; ergo materia nullius actionis eſt cauſſa efficiens. Forma autem triplicē habet cauſſalitatem: nam quod Ariſt. de anima ſcribit lib. 2. de anima tex. 36. id uniuersè conuenit in omnes formas naturales. Etenim reſpectu ipſius eſſe uel exiſtentiæ, eſt cauſsa formalis, reſpectu operationum & motuum naturalium, eſt efficiens, reſpectu generationis per quam ipſa producitur, eſt finis.

Nullā actionem proficiſci a materia ut materia eſt, pulchrè demōſtratur.

Triplicitet forma eſt cauſſa.

An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis a materia, & de immortalitate animę rationalis ſecundùm doctrinam Platonis.

CAP. XVIII.

RESTAT extrema pars huius libri, in qua diſquirendum eſt an inter formas
C phyſicas ſit aliqua ſeparabilis a materia & immortalis; quæ quidem quæſtio ſolùm inducitur & proponitur tractanda propter animam rationalem quæ eſt uera & naturalis forma hominis. nam uel nulla eſt forma phyſica ſeparabilis a materia, uel, ſi qua eſt; talis profectò ſola eſt anima rationalis. Huius autem diſputationis duæ ſunt partes, una complectitur ueritatis declarationem atque confirmationem: altera continet ſolutionem argumentorum quę contrà ueritatem adducuntur: Nos in pręſentia priorem tantùm partem exponemus, poſteriorem autem reiiciemus in libros de anima; nam ſi hanc quoque pertractandam ſuſciperemus, & libri magnitudo nimium excreſceret, & multa hic diſputari neceſſe eſſet; ab inſtituta huius operis ratione ualde aliena. Quare ueram de anima rationali ſententiam, nec ieiune nec indiligenter (quantum ad id de quo in præſentia agitur, attinet) expoſitam; nunc lector accipiat. enodationem autem explanationemque innumerabilium prope difficultatum quæ contra ueritatē & ſolent & poſſunt afferri, alio loco à nobis expectet. Primùm igitur indicemus quid de immortalitate ani-
D mę rationalis duo philoſophorum principes Plato & Ariſtoteles ſenſerint: tum doceamus an immortalitas animę noſtrę poſſit etiā lumine naturę cognoſci, & philoſophicis rationibus comprobari: ad extremum, quia fortaſſe aliquis multitudine ac pondere argumentorū oppreſſus; concederet quidem animam noſtram eſse immortalem, ſed ambigeret num ea ſit uera & naturalis forma hominis, hoc eſt forma, ut uocant, informans & dans eſse homini: idcirco ne quid ueritati officere queat, hunc quoque ambiguitatis & dubitationis ſcrupulū eximamus. Ac de Platone quidem, quid is ſenſerit de animi noſtri immortalitate, dicere ordiamur.

Certum eſt animam rationalem ſecundum Platonem eſse immortalem; nam & plurimis in locis id affirmat, ut in Phædro, Phædone, Timæo, Philębo in Menone, in libris de Republica, in epiſtolis, præſertim ad Syracuſanos: & ea de re cum nemo vnquàm dubitauerit, nulla eſt controuerſia. Rationes autem quę ad id confirmandum ex ſcriptis & doctrina Platonis eliciuntur, hæ fere ſunt. 1. Vnum cōtrarium non recipit alterum, ſed animus noſter per ſe viuit & adfert vitam corpori, ergo non eſt capax mortis. 2. Animus deſcendens ad

Decem argumenta ex doctrina Platonis ad probādam animi noſtri immortalitatem.

res corporeas & ſenſibiles, obſcuratur, atq; ſe ipſo ignobilior, vilior, & ab rectior exiſtit; abdu- A
cẽs autẽ & reuocãs ſe a corpore ad res diuinas & ęternas, maximè illuſtratur & perficitur; tantum igitur abeſt vt ex ſeparatione eius à corpore timeri debeat eius interitus, vt tum maximè perfectio & fœlicitas ipſius ſperãda ſit. 3. Animus imperat & dominatur corpori, vt planè eſt in viris iuſtis ac ſapiẽtibus; ergo non dependet a corpore, nec eſt cũ eo mixtus, rectè enim Anaxagoras dixit ſolũ Intellectũ nõ fuiſſe mixtũ cũ alijs rebus, vt illis dominari, & imperare poſſet. 4. Scire noſtrum nõ eſt aliud, quàm quoddã reminiſci eorum quæ animus noſter ante quàm in hoc terrenum & mortale corpus noſtrum intraret, cognouit & geſſit, vt Plato in Menone oſtendit, fuit igitur animus ante corpus, quare eſt immortalis. 5. Animus a ſe ipſo mouetur, ergò eſt immortalis, quia quod a ſeipſo mouetur ſemper mouetur, nunquã enim ſeipſum deſeret. Alcinous in libro de doctrina Platonis cap. 25. ait Platonẽ vocare animam ſeipſam mouentem, quia habet vitam innatam, per ſeipſam ſemper operantem. quare cum Ariſt. propter hunc motum animæ Platonem reprehendit in 1. lib. de Anima, is ſanè non ſententiam Platonis, ſed eius tantummodo verba & modum loquendi redarguit. & Al- B
bertus in libro de Origine animæ, inquit hanc rationem Platonis, paucis mutatis eandẽ penitus eſſe cum illa Ariſt. in 2. lib. de Generat. animal. cap. 3. qua probat mentem extrinſecùs aduenire diuinamq; ac ſeparabilem eſſe, propterea quòd cum eius actione nulla communicet actio corporalis: & cum ea regula, quam idem Ariſtoteles tradit in primo de Anima, aſfirmans, ſi anima noſtra habet propriam operationem non communicantem corpori, eam ſeparabilem eſſe: ita vt apud Platonem idem ſit animum moueri à ſe, quod apud Ariſtotelẽ animum habere propriam operationem non communicabilẽ corpori. 6. Vnumquodq; corrumpitur a ſuo proprio vitio & malo, ſed animæ proprium vitium atque malũ eſt ignorantia, & improbitas, à quibus tamen ipſa non corrumpitur ſecundum ſubſtantiã; ergo ſimpliciter eſt immortalis. 7. Animus noſter habet eundem vltimum finem, quem Intelligentiæ, nempe cognitionem & amorem Dei, ergo ſimilem quoque naturæ immortalitatẽ obtinet. 8. Inter Animantia, ſolus homo habet cognitionem Dei, & cultum atque religionẽ, ſolus intimo conſcientiæ angore torquetur, ſolus tangitur appetitu & cura poſteritatis atq; C
immortalitatis, ſolus ſtudet, & contendit proximè ad Dei ſimilitudinẽ accedere; quæ omnia immortalitatem eius declarant. 9. Sublata immortalitate animorum, vnà quoque tolli prouidentiam Dei neceſſe eſt, qua re nihil magis impium cogitari poteſt. hanc autem rationem paulò infra, explicatiùs trademus. 10. Fides habenda eſt vaticinijs & reſponſis optimorum & ſapientiſſimorum hominum, apparitionibus & oraculis Deorum, quibus immortalitas animi noſtri confirmatur; & certè, vt quiſque iuſtiſſimus, & ſapientiſſimus fuit, ita optimè de anima noſtra ſenſit; multos itẽ homines conſtat prauidiſſe & prædixiſſe ea quæ futura erant, quod ſanè magnum argumentum eſt ad idem demonſtrandum. Hæc igitur ſecundum Platonem de Animi noſtri immortalitate breuiter dicta ſint. Ex ſupradictis autem rationibus, quarta, falſa & abſurda eſt; quinta, firma & neceſſaria & vt vocant, demonſtratiua; cæterarum, non paucæ ſatis probabiles, quædam verò aliæ, leues & infirmæ ſunt. Porrò Plato nonnumquam ea ratione confirmat animum hominis eſse immortalem, quòd ſicut corpus hominis, quia eſt ſimile rebus caducis & mortalibus, conſtat eſse mortale, ita D
cum animus & mens noſtra Deo rebusq; diuinis quæ ſunt immortales, quam ſimillima ſit, non eſt dubitandum eam quoque immortalem eſse. Quam Platonis argumentationẽ, Porphyrius in ijs quæ ſcripſit ad Boethum, mirificè commendat, & omnium argumentorũ quæ ad eam ſententiam probandam adhiberi poſsunt, firmiſſimam & optimam eſſe affirmat, eamque multis diſertisque verbis exponit atque corroborat: vt videre licet apud Euſebium, libro vndecimo de Præparatione Euangelica cap. 14. nam ea nos hoc loco, breuitatis ſtudio commemorare superſedemus. ſed veniamus ad Ariſtotelem.

Ani-

A ## Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.

CAP. XIX.

> Plurimæ ac luculentiſſimæ Ariſtotelis ſententiæ ad demõſtrandũ animi noſtri immortalitatem.

ARISTOTELEM autem exiſtimaſſe animum noſtrum eſſe immortalem, ex multis locis eius planiſſimè intelligi poteſt; nam in 1. lib. de partib. animal. cap. 1. affirmat animam intellectiuam eſſe abſtractam à materia. In 2. lib. de Generatione animal. cap. 3. inquit ſolam mentem extrinſecus aduenire, diuinam, & ſeparabilem eſſe, & cum eius actione non communicare actionem corporalem. In 2. libro de generatione & corruptione tex. 45. abſurdum eſſe inquit animã eſſe ortam ex elementis, cum eius actiones & operationes non ſint corporeæ. In primo de Anima tex. 65. & 66. vocat intellectum noſtrum incorruptibilem diuinum & impaſſibilem; & in tex. 82. Ratio-
B nabiliſſimum eſſe, inquit, Intellectum antiquiſſimum eſſe & Dominum; & in tex. 92. difficile, inquit, eſt vel fingere in qua parte corporis ſit intellectus. In 2. lib. de Anima tex. 11. ſcribit nihil prohibere quaſdam partes animæ ſeparabiles eſſe, quia nullius corporis actus ſunt. & in tex. 21. ait intellectum ſpeculatiuum eſſe aliud genus animæ, & ſeparari poſſe ab alijs tanquam perpetuum à corruptibili. In 3. lib. de anima tex. 4. ait Intellectum non eſſe mixtum, & in tex. 6. eſſe incorporeum & inorganicum, & tex. 7. ſenſitiuum quidem non eſſe ſine corpore; intellectum autem à corpore eſſe ſeparabilem. In tex. 15. affirmat intellectum, quia eſt ſine materia, eſſe per ſe intelligibilem & intelligentem. In 12. Metaphyſ. tex. 17. nihil prohibere ait aliquam animam remanere poſt interitum compoſiti, non quidem omnem, ſed tantùm intellectiuam: & in tex. 51. dicit intellectum humanum eſſe indiuiſibilem, & ſine materia. In 3. de Anima tex. 18. ait intellectum poſſibilem eſſe in potentia ad omnia intelligibilia, talis autem non eſſet, ſi non eſſet immaterialis, & incorruptibilis; & in tex. 19. vocat intellectum agentem ſeparabilem, non mixtum, & impaſſibilem
C in tex. autem 20. etiam immortalem; ergo ſimiliter etiam intellectus poſſibilis erit ſeparabilis & immortalis; tum quia paulo ſupra in tex. 17. dixerat prædictos duos intellectus eſſe differentias animæ rationalis; tum etiam quia inter agens & patiens debet eſſe proportio, qualis non eſſet inter intellectum agentem & poſſibilem, ſi ille eſſet immortalis, hic autem mortalis: & ſanè ſi agens eſt immaterialis quia facit omnia intelligibilia, quomodo poſſibilis non erit etiam immaterialis & incorruptibilis, cum in ſe recipiat atque cognoſcat omnia intelligibilia? Quid? quod ſi intellectus poſſibilis eſt materialis, omnia cognoſcet materialiter, quid igitur ei opus erit intellectu agente? Multis in locis Ariſtoteles affirmat ſenſum quidem eſſe ſingularium, intellectum verò vniuerſalium, at ſi eſſet virtus materialis, omnia perciperet materialiter atque ſingulariter. In lib. 3. Ethicorum & in libro Perihermenias, vbi agit de futuris contingentibus, videtur aſtruere liberum arbitrium, quod ſane, ſi animus eſt materialis & mortalis, nullum eſſet. Scripſit etiam Ariſt. dialogum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cui etiam dicauit octo libros Moralium, qui nunc extant. In illo autem
D Ariſt. collegit multas rationes ad oſtendendã immortalitatem animi noſtri vt refert Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertiũ de Anima cap. 37. Vide etiam Plutarchũ in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium. Illius quoque Eudemi meminit Cicero in primo de Diuinatione, narrans ſomnium quoddam eius ad immortalitatem animi pertinens, diſertis verbis ab Ariſt. confirmatum atque perſcriptum. Hæ ſunt de plurimis, nonnullæ illuſtriores Ariſtotelis ſententiæ, è quibus intelligere licet immortalitatem animi noſtri cognitam & probatam fuiſſe Ariſtoteli. Verùm de ſententia Platonis & Ariſtotelis eorumque teſtimonijs, hæc ſint ſatis. Non enim huius loci aut Methodi eſt, omnia quæ ad probandam & illuſtrandam hanc quæſtionem adduci poſſunt, ſubtiliter & accuratè perſequi. Ad rationes philoſophicas, quibus immortalitas animi noſtri cuiuis ſanæ mentis perſuaderi poteſt, accedamus.

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus Philoſophicis. A

CAP. XX.

LICET Scotus in 4. S. d. 43. q. 2. & Caietanus Cardinalis in expoſitione ſua
ſuper. 3. cap. Eccleſiaſtis ſub finē, aſſerant immortalitatem animę noſtrę, nec
ab vllo Philoſopho demonſtratiue probatam eſſe, nec poſſe naturaliter proba-
ri, ſed fide tantum a nobis credi; tamen poteſt etiam immortalitas animæ no-
ſtræ perſuaderi his rationibus, 1. Mens noſtra habet infinitam potentiam ad
cognoſcendas omnes res, etiam immaterialiter, vniuerſaliter, & indiuiſibiliter. licet enim
Mens apprehendat materialiter, ideſt cum phantaſmate, iudicat tamen immaterialiter, di-
ſcernēs res materiales ab immaterialibus: ergo eſt ipſa immaterialis & incorruptibilis, alio-
quin id præſtare nullo modo poſſet 2. Sola Mens in ſe reflectitur, ſeipſam intelligens, ſua
rum actionum arbitra iudex & domina, quod virtuti materiali & extenſæ nequaquam con- B
uenit, vt innuit Ariſt. 1. de Anima tex. 46. 3. Actiones mentis, quo magis abſtrahuntur
a corpore, & materia, eo puriores & præſtantiores euadunt, ipſamq; mētem nobiliorem atq;
perfectiorem reddunt, ita vt Animum diſcedere a corpore, non ſit eum interire, ſed potius
perfici. Vide Ariſt. 1. de anima tex. 49. 4. Operatio intellectus & voluntatis non circun-
ſcribitur tempore, ſed vſq; ad æternitatem aſpirat, nec niſi in obiecto ſempiterno conquie-
ſcit. nam animus noſter nō ſolum cognoſcit res æternas, ſed etiam ea ratione vt æternæ ſunt
eas cognoſcit & amat. 5. Toti ſpeciei humanæ naturaliter eſt inſitus inſatiabilis quidam
appetitus immortalitatis, qui cum ſit a Deo auctore naturæ, non poteſt eſſe inanis, aut fru-
ſtra datus homini 6. Omnis virtus naturalis & materialis eodem modo operatur, vel
ſemper, vel vt plurimum, & per ſe ac neceſſario pendet a Cœlo, liberum autem arbitrium
hominis, mere contingenter, & ad vtrumlibet operatur, nec per ſe dependet a Cælo. 7. Si
materiam primam quia eſt in potentia ad omnes formas materiales; oportuit eſſe ingene-
rabilem & incorruptibilem, quanto magis intellectum noſtrum oportuit eſſe immortalem, C
qui diuiniori quodā modo eſt in potentia ad omnes formas immateriales & intelligibiles?
8. In ſolo homine eſt Dei cognitio, obſeruantia, religio, deſiderium imitandi eum, & noti-
tia æternitatis atque diuinitatis, ea ratione, vt æternitas, atq; diuinitas eſt. 9. Nihil quod
eſt limitatum & non æternum, implet animum hominis, non tempus, non locus, non impe-
rium, non honor, non voluptas, non vita, nullum denique bonum: immò quantumuis ma-
ximum bonum, cum tanquam mortale & aliquando deſiturum apprehenditur, hac de cauſ
ſa non ſatiat, nec in eo animus noſter ſibi ipſe ſatisfacit aut planè conquieſcit. 10. Con-
ſcientia ſcelerum, quæ nemine accuſante, hominē accuſat, torquet, cruciat: naturalis amor
honeſti, vt ab vtili & iucundo diſtinguitur: naturalis quædam admiratio, laus, honor, obſer
uantia in eos qui corpus negligunt, vitam paruipendunt vt virtuti & ſapientiæ inſeruiant; &
quòd in multis rebus iuſtum ac laudabile ducitur, vltro mortem oppetere, hæc immortali-
tatem animi nō obſcurè declarant. 11. Præclara & admiranda inuenta & opera, ſiue quæ
ſpectant ad ſcientias ſpeculatiuas, ſiue quæ ad artes mechanicas, ſiue quæ ad res ciuiles, aper D
tè demonſtrant rationem hominis, à qua profecta ſunt, diuinam, & immortalem eſſe.
12. Perſuaſum habere animum noſtrum eſſe immortalem, naturaliter inducit nos ad cul-
tum Dei, ad parandas ſcientias, ad reſiſtendum vitijs, ad conſeruandam iuſtitiam, ad obtem
perandum legibus, ad inſeruiendum Reip. etiam cum certo vitæ diſcrimine: contraria au-
tem opinio & perſuaſio, contraria facit: quare cum illa naturaliter inducat hominem ad ſuā
perfectionem, hæc autem ab ea remoueat, illa ſine dubio vera, hæc autem falſa indicanda
eſt. 13. Sicut naturale deſiderium generandi ſibi ſimile, arguit æternitatem ſpeciei, ita
cum quilibet homo naturaliter velit nomen & famam ſuam in perpetuū propagari, vt etiam
poſt mortem eius nomē cum laude & gloria perpetuò vigeat ac floreat, hoc ſanè indicat im-
mortalitatem cuiuslibet animæ rationalis. 14. Anima rationalis repugnat corpori ſuo,
& contra quàm ipſum inſtigat & inclinat, ſæpenumero ipſa operatur, bona eius negligens, &
motus, atque propenſiones compeſcens: nulla autem virtus materialis id facere poteſt cir-
ca ſuum ſubiectum, vtpote a quo in eſſe penitus dependeat & in operādo. 15. Aut nullus

A eſt vltimus finis hominis, aut ſi eſt aliquis, non poteſt ab eo comparari; quæ duo quàm ſint
abſurda, nemo non videt. Aut ſi comparari poteſt, cum in hac uita obtineri nequeat, vtpo-
tè in qua nihil mentem & voluntatem hominis omnino explere & ſatiare ualeat, relinquitur
igitur vltimum finem hominis poſt hanc vitam ei propoſitum eſſe. quare animus eius eſt
immortalis.

16. Si animus noſter eſt mortalis, ergo non eſt Dei Prouidentia circa res humanas: ſed
Deus habet Pouidentiam circa res humanas, ergo animus noſter non eſt mortalis. maior
huius ſyllogiſmi ſic probatur. In hac uita non uidetur agi cum hominibus ſecundum eorũ
merita, quinimò cernitur in rebus humanis magna quædam inordinatio & inęqualitas. nam
improbi ferè magis proſperè viuunt quàm boni, illi plerunque abundant & affluunt omni-
bus bonis, ſuperbè imperant & tyrannicè dominantur viris iuſtis & innocentibus; hi autem
ærumnosè calamitosè ac miſerè viuunt, ab hominibus ſceleratis oppreſſi & contriti; niſi
autem huiuſmodi inordinatio & inęqualitas poſt hanc vitam emendetur atque corrigatur,
B ita ut diuina prouidentia vnicuique hominum pro meritis uel delictis, præmia aut ſupplicia
diſpenſet; ſed vna cum corpore animus noſter penitus intereat & extinguatur, nihilque poſt
hanc vitam amplius aut ſperandum aut timendum ſit, ſanè præſtabilior & optabilior videri
poſſet malorum hominum quàm bonorum conditio, & improbis lucro eſſet improbitas, bo
nis autem detrimento eſset virtus & innocentia: quod animus non omnino ratione captus,
non ſolum credere ſed etiã cogitare refugit atq; perhorreſcit. Minor autem eiuſdẽ ſyllogiſ-
mi ſic etiam confirmatur. Quòd Deus habeat prouidentiam rerum humanarum, eſt notio
quædam & opinio naturaliter innata & inſita cunctis hominibus, ex qua continuò naſcitur
in omnibus naturalis quædam obſeruantia & religio erga Deum; ex quo fit ut in ſuis quiſq;
periculis quaſi naturæ inſtinctu & impulſu ad diuinam opem optandam & implorandam
confugiat. Ac ſi res naturales, quæ ratione carent, & dignitate ac præſtantia naturæ ſunt
inferiores homine, tanta ratione reguntur & adminiſtrãtur, ut raro a propoſito ſibi fine de-
bitaque perfectione deficiant; cuius amentiæ & inſaniæ eſt, arbitrari res humanas caſu & for
C tuitò contingere, nec eas aliqua diuini numinis ratione, vi, & prouidentia contineri? quis nõ
videt teterrimam atq; miſerrimam fore conditionem hominum, niſi tanta rerum humana-
rum inordinatio quantam eſſe cernimus in hac vita, ad aliquam certam legem, ordinem, &
rationem aliquando tandem reuocaretur. Verùm ne quis putet animum noſtrum eſſe qui-
dem immortalem, non autem eſſe veram & naturalem formam hominis, hoc etiam veris &
neceſſariis rationibus addicamus.

Animam rationalem eſſe ueram & naturalem formam hominis.

CAP. XXI.

TRIBVS tantummodò rationibus, ſed iis valde perſpicuis & firmis, & ad id
quod propoſitum eſt docendum atque confirmandum accõmodatis; vtemur;
D cęteras autem rationes magis abſtruſas, & a communi hominum ſenſu atque
intelligentia remotas, vel ſpecioſas magis quàm neruoſas, & populares potius
quàm philoſophicas, in præſentia omittemus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt verè intelli-
gens, ergo anima intellectiua eſt forma eſſentialis eius. Antecedens ſic probatur. 1. Ex
communi hominum conſenſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarum eſt, hominem & dici,
& eſſe verè intelligentem; at cum intellectio ſubiectiuè ſit in anima intellectiuą, ſi ea non eſ-
ſet naturalis forma hominis, ſed tantum aſſiſtens, non magis propter talem aſſiſtentiam vi-
deretur poſſe dici homo intelligens, quàm vel nauis vel equus vel currus vel alię res ſimiles
poſſunt dici intelligentes, propter aſſiſtentiam hominis qui in eis ſecundũ intellectum ope-
ratur. 2. Sicut quilibet hominum experitur, ſe eſſe qui videt & audit & denique ſentit, &
& non eſſe aliud quiddam ab ipſo ſeparatum; ſic etiam quilibet experitur ſe eſſe qui intelli-
git, & non eſſe aliquam ſubſtantiam ſecundum eſſe ſeparatã ab homine, quæ producat & re-
cipiat intellectionem. 3. Quilibet homo cum vult, & quotieſcunque vult, & prout vult,
intelligit atque ſpeculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel eſt ipſe ho

mo, vel aliqua pars eius; nam ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, illa profectò non depende- A
ret in ſuis actionibus ex voluntate hominis, valde enim indecorum & inordinatum eſt, quod
eſt ſuperius atque nobilius, id eſſe ſub voluntate, imperio & poteſtate inferioris & ignobilio-
ris; quælibet autem ſubſtantia ſeparata, ſecundum naturam oobilior eſt anima rationali.
4 Voluntas rationalis eſt propria cuiuslibet hominis, nihil enim videtur eſſe tam proprium
hominis, aut tam in eius poteſtate quàm ipſum velle, ſed voluntas & intellectus, ſunt poten-
tiæ eiuſdem animæ atque eiuſdem ordinis, ergo ſimiliter etiam intellectus erit proprius cu-
iuslibet hominis, & non ſeparatum quidpiam ab homine. 5. Liberum arbitrium eſt in
anima intellectiua, ſed liberum arbitrium eſt aliquid hominis, & proprium cuiuslibet; alio-
quin quilibet homo non eſſet dominus ſuorum actuum, & non eſſet in poteſtate cuiuslibet,
bene vel male agere, quare nemo deberet propter bene facta vel male facta, laudari aut vi-
tuperari, præmijs aut ſupplicijs affici, ergo &c. 6. Quilibet homo naturaliter appetit im-
mortalitatem, nec appetit immortalitatem alicuius ſubſtantię ſeparatę ab ipſo homine, ſed
ſuam ipſius quiſque immortalitatem appetit; cum igitur hæc immortalitas ſit animi, erit is B
naturalis forina hominis. Aotecedens igitur primæ rationis his modis confirmatum eſt:
Conſequentia verò eiuſdem ita probatur: aut enim homo eſt intelligens per aliquid ab ipſo
ſeparatum & hoc non, vt ex ijs quę proximè dicta ſunt, perſpicuum eſt; aut eſt intelligens ſe
ipſo toto, & hoc non, tum quia licet in ſubſtantijs ſimplicibus idem ſubſtantialiter ſit quod
operatur, & id quo operatur, tamen in ſubſtantijs compoſitis, hæc duo inter ſe differunt; in
his nanque quod operatur, eſt compoſitum, id autem quo operatur, eſt aliqua pars eius: tum
etiam quia vt inquit Ariſt. 1. de anima tex. 64. & 66. paſſiones & operationes animæ ſenſiti-
uæ ſunt in toto compoſito, quemadmodum etiam in eodem libro ſignificauerat tex. 12. &
14. at ipſum intelligere non ita ſe habet, vtpotè quod ſubiectiuè tantum inſit in anima ratio-
nali; quocirca bene Ariſt. in 3. de anima, negat ipſum commixtum eſſe materiæ & corpori;
& in 2. de Generat. animalium cap. 3. ait cum actione mentis nihil communicare actionem
corporalem: aut eſt homo intelligens per aliquam partem ſui; nempe per materiã, & hoc
non, quia materia non poteſt eſſe principium receptiuum aut productiuum actionis imma- C
terialis, qualis eſt ipſa intellectio: aut homo intelligit per formam ſuam, ſed intelligit per
animam intellectiuam, hęc enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima
intellectiua eſt vera & naturalis forma hominis. Vnde Ariſt. in 2. de Anima tex. 24. definit
animam eſſe id quo viuimus, mouemur, ſentimus & intelligimus. Atque ita prima ratio
ſit explicata.

Exponitur ſecunda ratio qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.

CAP. XXII.

SECVNDA ratio qua probatur animam rationalem eſſe formam & partem
eſſentialem hominis, eſt hęc: Si anima rationalis non eſt eſſentialis forma & D
pars hominis, ſed tantùm ei aſſiſtens, ergo eſt ſubſtantia quędam completa ha-
bens quiditatem independentem a corpore, & liberam & abſolutam ab omni
ordine & ratione eſſentiali ad corpus, denique talis erit ſecundum ſubſtantiã,
qualis eſt intelligentia mouens cęlum, ſed hoc eſt falſum, ergo &c. Maior eſt per ſe manife-
ſta, nec ulla eget probatione; Minor autem ita probatur, operari ſequitur eſſe & naturam
quæ eſt principium operandi; nam qualis eſt modus & conditio naturæ, talis eſt modus &
ratio ipſius operationis, ſi natura eſt materialis & dependens a corpore, operatio quoque
erit materialis & dependens a corpore: ſin autem natura eſt penitus independens a materia
& a corpore, ſimiliter etiam operatio ab ea proueniens erit prorſus independens a corpore:
Quare ſi aoima rationalis eſt ſubſtãtia completa, nec in eſſe, nec in quiditate vllo modo de-
pendens a corpore, propria eius operatio, quæ eſt intellectio, deberet eſſe omni modo inde-
pendens a corpore, at nos experimur eam ſemper obiectiuè dependere a corpore; hoc eſt a
phantaſmatibus, neceſſe enim eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, ergo falſum eſt ani-

mam

A mam rationalem eſſe ſubſtantiam copletã ſine habitudine quiditatiua ad corpus. Sed di-
cet aliquis, animam rationalem poſſe dupliciter conſiderari, uno modo ut eſt Intelligentia
quædam habens ſubſtantiã per ſe cõpletam, & ſic ipſam habere operationem quandã inde-
pendentem a corpore, indeficientẽ, inuariabilem, ſibiq; inſeparabilem & coętemam, hoc eſt
diuinam quandã intellectionẽ, qua ſe & ſubſtantias ſuperiores, ſine ullo diſcurſu & commix-
tione phantaſmatum, pura, ſimplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero
modo conſiderari poſſe, ut eſt aſſiſtens homini & in eo operans; & hac ratione eam habere
operationem uariabilem & obiectiuè dependentem a corpore, hoc eſt intellectionem illam
quam in nobis experimur fieri per phantaſmata. quẽadmodum Intelligentiã mouens cęlũ,
ut eſt Intelligentia, habet propriã operationẽ non cõmunicatam cælo, nimirum intellectio-
nem, ut autem eſt aſſiſtens cęlo, habet aliam operationẽ cõmunicatã cęlo, nimirum motum
circularem. Verùm hoc reſponſum eſt admodũ futile & planè fictitiũ; ponere enim in ani-
ma rationali præter intellectionẽ quæ fit per phantaſmata, aliam quandam diuinã & cęleſtẽ
B operationem, per quam & perpetuò, & quiditatiuè, & ſine diſcurſu, atque phãtaſmatibus, ſe,
ac ſuperiores intelligentias cognoſcat, eſt merum figmentũ. Nam, ut inqnit Cõmentator,
experimentum ſermonum verorum eſt, ut conſentiant cum rebus ſenſatis; & Ariſt. in 3.
lib. de Generat. Animal. cap. 10. docet, cum ratio aduerſatur ſenſui & experientiæ, magis eſſe
credendum ſenſui quàm rationi, ſic enim ſcribit *rationi tunc fides adhibenda eſt, ſi quæ de-
monſtrantur, conueniunt cum iis quæ ſenſu percipiuntur rebus* ſed animam rationalem habere
in ſe intellectionem quandã perpetuã, ſine diſcurſu & phantaſmatibus, nec ipſi experimur in
nobis; nec vllum huius rei aut ſignum aut ueſtigium tenemus, ergo id ſine ratione, ac teme-
rè aſſeritur. Deinde, ſi anima rationalis haberet diuinam illam intellectionem, fruſtra ha-
beret illam alteram quæ fit per phantaſmata. Si dicatur, neceſſariam ei fuiſſe huiuſmodi in-
tellectionem, ut per eam cognoſceret res ſenſibiles, & materiales; id ſanè friuolum eſt, nam
per illam priorem, excellentiori, & diuiniori modo eiuſmodi res intelligit; alioquin ſi talis
cognitio rerum ſenſibilium qualis eſt in homine, perfectior eſſet quàm earundẽ rerum co-
C gnitio, quam Deus & Intelligentiæ eminenter in ſe habent, oporteret ſimilem modum co-
gnoſcendi res ſenſibiles, hoc eſt per phantaſmata, Deo & Intelligentiis attribuere & ineſſe.
Præterea, quorſum anima rationalis exerceret operationem illam per phantaſmata? An ut
ipſa perficeretur? at ipſa iam eſt perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & per-
petuam, & non conuenit perfectionem ſubſtantiæ penitùs immaterialis, ſumi ac dependere
a re materiali, id eſt a phantaſmatibus. An exercet illam operationem, non ut ipſa perfectio-
nem aliquam in ſe acquirat, ſed ut eam communicet homini? Verùm hoc dici non poteſt, nã
intellectio per phantaſmata, cum ſit operatio immanens, non tranſit in hominem, nec illi
communicatur, ſed ſubiectiuè remanet in anima rationali a qua producitur; quare ſi anima
rationalis non eſt pars hominis, ſed ſubſtantia quędam ab eo ſeparata, intellectio illius nullo
modo pertinet ad hominẽ, nec ad eius perfectionẽ confert, nec poteſt cum homine cõmuni-
cari. Intellectio enim cum ſit actio immanens, nõ poteſt ab una re produci & in alia re ſuſci-
pi, ſed in eo ſolùm a quo producitur, hęrere & ineſſe poteſt. Sed ueniamus ad tertiam ratio-
D nem qua contra Auerroiſtas & Platonicos pugnandum eſt.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aſsiſtentiam animę rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.

CAP. XXIII.

TERTIA ratio ſit hęc. Si anima rationalis nõ eſt forma dans eſſe homini ſed ei tantum aſſiſtens, vel igitur eſt una numero in cunctis hominibus, uel ſingulæ ſunt in ſingulis, ita ut ab initio mundi certus quidam numerus animarum conditus & conſtitutus fuerit, quæ diuerſis temporibus diuerſa corpora humana ingrederentur & inhabitarent, quemadmodum placet Platonicis: ſed utrunque horum non modò falſum, ſed etiam abſurdum & fabuloſum eſt, ergo anima rationalis non eſt aſſiſtens homini, ſed vera & naturalis forma eius. Maior manifeſta eſt ex eo, quia tot fuerunt

Figmentum Auerrois de aſſiſtentia & vnitate intellectus humani, refellitur.

opiniones eorum philoſophorum qui exiſtimarunt animam rationalē eſſe aſſiſtentē; prior enim opinio attribuitur Auerroi, Themiſtio, Theophraſto: poſterior aūt Platoni: minor probatur refellēdo ſupradictas duas opiniones; Ac primùm quidē quod nō ſit anima rationalis vna numero in cunctis hominibus ex eo perſpicuū eſt. 1. Quia, nec credibile eſt, nec verò intelligibile, quo modo vna numero intelligentia ſimul & immediatè inſit atq; operetur in innumeris propemodū hominibus tantis locorū interuallis inter ſe diſſitos, atq; diſiunctis: 2. Cum defenſores huius ſententiæ pro certo & manifeſto habeant, ex principio æterno & immutabili, non poſſe immediatè prouenire actionem aliquam vel effectum nouū ac variabilem; quo pacto docent & affirmant ex Intellectu humano, quem aiunt eſſe Intelligentiam quandam quæ ſecundum ſubſtantiam & propriam operationem eſt æterna & immutabilis, immediatè proficiſci intellectiones humanas quæ infinities innouantur atque variantur? Nam motus cæleſtis qui efficitur ab Intelligentia, multo aliter ſe habet: is enim licet ſecundum partes varietur, partes enim eius de nouo incipiunt & deſinunt, tamen ſecundum ſe totum, propter continuum fluxū ac ſucceſſionem, nullo vnquam tempore interruptā ſemper idem numero vniformis & inuariabilis perſeuerat. 3. Virtus intellectiua iſtius Intelligentiæ, aut eſt infinita ſecundum vigorem, aut finita, infinitā eſſe ipſi nō concederent: ſi finita, ergo non poteſt ſimul producere infinitas operationes, alioquin eſſet infinita: ſicut enim Sol quia eſt finitæ virtutis, & quia eſt finitæ lucis, nequit ſimul infinita corpora illuminare, ſed eſt definitum ſpatium quod poteſt ſol illuminare, & vltra ipſum non poteſt, ita etiam virtus Intellectus humani non poterit ſimul illuminare phantaſmata infinitorum hominum, nec poterit exercere intellectionem in infinitis hominibus; quare virtus eius determinata eſt ad certum numerum intellectionum, & ad certum numerum hominum, in quibus ſimul operari poteſt. Hinc autem efficitur, vel homines qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt, per ſe determinari aliquo certo numero, quem pertrāſiri ſit impoſſibile, nimirum vt talis numerus ſit is ad quem virtus Intellectus humani ſe extendit vt ſimul poſſit operari, ſed hoc valde remotum eſt a ratione, nam quemadmodum ſpecies rerum ſunt determinatę, ſic ſpecierum indiuidua per ſe ſunt indeterminata, quippe cum illorū multiplicatio proueniat ex indeterminata materiæ potentia; quare quibuſcunque poſitis indiuiduis alicuius ſpeciei, præſertim humanæ, nihil prohibet, aut repugnat, & pauciora illis, & plura exiſtere. Vel ſi dicunt non eſſe determinatum numerum hominum qui ſimul in mundo poſſunt exiſtere, cum ſit determinatus numerus hominum, vt oſtendimus, in quibus Intellectus humanus ſimul poteſt operari, neceſſe eſt eos fateri, vltra talem numerum exiſtere poſſe aliquos homines; quibus tamen Intellectus humanus non poſſet aſſiſtere nec in illis operari, quare illi non poſſent intelligere nec eſſent vnius rationis cum alijs hominibus, ſi quidē homo & dicitur, & eſt homo, maximè propter vim intelligendi; quod quàm ſit abſurdum, nemo non aperte videt. 4. Aut iſte Intellectus humanus qui dicitur aſſiſtere hominibus, eſt vbique aſſiſtens omnibus rebus, & hoc non, quia cum non operetur in omnibus rebus, ſed tantū in homine, fruſtra ei attribueretur talis aſſiſtentia: aut tantùm aſſiſtit hominibus, & ſic vel cum v. g. Petrus ex vno loco mouetur in alium, Intellectus ei aſſiſtens deſerit eum & tunc Petrus non poſſet intelligere, & ſæpe numero experirentur homines ſe priuari facultate intelligendi tantummodo propter motum localem: vel comitatur Petrum quocunque ierit, & numquam ac nuſquam ab eo recedit; at ſi hoc dicatur, neceſſe eſt concedere intellectum, moto Petro, vna cū eo moueri: aut igitur mouetur per accidens aut per ſe, non per accidens, nam quod mouetur per accidens ad motum alterius, habet ſe ad illud vel vt accidens ad ſubiectum, vel vt pars ad totum, vel vt locatum ad locum, tot enim modis contingit aliquid moueri per accidens: at nihil horum conuenit intellectui reſpectu hominis cui aſſiſtit. Nec poteſt moueri per ſe, nam ſecundum ipſos, nullum incorporeum & indiuiſibile poteſt per ſe moueri motu locali, immo intelligentias quæ mouent cælos, aiunt nec per ſe nec per accidens moueri propter motū ſuorū orbium. 5. Cū intellectus applicat ſe alicui homini, qui recens generatur, aut cognoſcit id cui ſe applicat, aut nō; ſi non cognoſcit, ergo neſcit quid agat, & ſicut ſe applicat homini, poſſet applicare ſe vel bruto vel lapidi: ſin autē cognoſcit, quærendum eſt ab illis, per quid cognoſcat eum cui de nouo ſe applicat? an per phantaſmata eius qui de nouo generatur? ſed in eo qui nunc generatur, nondum ſunt facta

& ex-

A & expreſſa phantaſmata an per phantaſmata: aliorum hominum? at fieri poteſt vt alios homines lateat generatio illius hominis, ut ſi quis in abſtruſo & remoto loco generetur extra notitiam aliorum. 6. Quando primùm Intellectus aduenit homini? an ſtatim ac formatus eſt in vtero fœtus? at cum tot annos poſtea non poſſit exercere operationes Intellectus, fruſtra tunc ſe ei adiungeret, & toto illo tempore aſſiſteret: an adueniret cum primùm aptus eſt habere vſum rationis, quod dicitur contingere in fine primi ſeptenij? at toto illo tempore præcedenti, non eſset homo ſed brutum, habens in ſe tantum animam ſenſitiuam, ſiquidem nec eſſet intelligens, nec haberet in ſe Intellectum. Præterea, cum tempus illud in quo incipit vſus rationis, non ſit idem in omnibus, ſed alijs celeriùs alijs tardiùs contingat, quo modo Intellectus determinatè ac ſine errore adueniret homini? qua enim ratione cognoſceret, quibus hominibus citiùs, quibus tardiùs ſe deberet adiungere? 7. Si unus numero Intellectus producit & recipit in ſe intellectiones omniū hominum, cum diuerſorum hominum non ſolùm diuerſæ, ſed etiam plerunque contrariæ
B ſint opiniones & electiones, quo pacto vnus numero intellectus ſimul tam diuerſas & contrarias intellectiones ac nolitiones immediatè poterit producere, & in ſe recipere? ut ſimul putet idem eſse uerum & falſum, bonum & malum, eandemque rem ſimul amet & oderit; nec ualet exemplum Solis quod Themiſtius affert in 3. de Anima ad hanc rationem diluendam; (Sol inquit, cum unus ſit, multa tamen & diuerſa corpora ſimul illuminat, & uariè illuminat propter uariam eorum corporū præparationem & affectionem; ſic Intellectus, etiā ſi unus ſit, poteſt tamē in diuerſis hominibus diuerſas intellectiones efficere). nā, ut inquit commentator in 3. de anima com. 5. Intellectus non per ſe ac immediatè intelligit, ſed per ſpecies intelligibiles quæ eliciuntur a phantaſmatibus, & in intelligendo ſemper eſt coniunctus cū aliquo phantaſmate: ex quo fit, ut quia ſimul ſe applicat ad varia phantaſmata, & diuerſis ſpeciebus intelligibilibus afficitur, idcirco poteſt ſimul in diuerſis hominibus varias intellectiones habere; neque opinari idem eſſe uerum & falſum, bonum & malum, implicat contradictionem; quia Intellectus hoc non facit in eodem, nec ſecundum idem, ſed in di-
C uerſis hominibus ſecundum diuerſa phantaſmata atque diuerſas ſpecies. Hoc inquam exemplum, & perfugium Themiſtij, atque Commentatoris, non eſt ſatis idoneum, ac firmum ad tuendam eorum ſententiam; longè enim diſſimilis ratio eſt illuminationis quæ a ſole efficitur, atque intellectionis quæ producitur ab Intellectu; ſiquidem illuminatio non eſt actio immanens in ſole, ſed tranſiens in res illuminatas; quocirca licet ea, una & ſimplex a ſole procedat, tamen neceſſariò multiplicatur & uariatur ſecundum multitudinem & uarietatē eorum in quibus recipitur: at Intellectio non tranſit in phantaſmata, nec in illis recipitur, non enim phantaſma, cum ſit materiale, poteſt uel effectiuè uel ſubiectiuè concurrere ad intellectionem quæ eſt immaterialis; cum igitur intellectio ſit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur, ſemper manet difficultas uel potiùs abſurditas, nimirum quomodo idem numero Intellectus, poſſit in ſe habere ſimul innumerabiles, intellectiones ac volitiones, earumque pleraſque omnino contrarias & pugnantes inter ſe?

8. Si eſt unus numero Intellectus, ergo ſecundum ipſos, qui mundum æternum fa-
D ciunt, continget infinities eundem intellectum eſſe ſcientem & ignorantem, uerum & falſum, ſtultum & ſapientem, bonum & malum, miſerum & beatum; qua tam miſerabili uiciſſitudine, quid magis contra rationem? contra dignitatem Intellectus? contra ordinem naturæ? denique contra aliarum Intelligentiarum ſtatum & conditionem fingi poteſt? Non eſſe igitur unam animam rationalem aſſiſtentem cunctis hominibus, quam uis multis aliis rationibus demonſtrari poſſit, tamen ex iis quas adduximus, quæ ſunt omnium firmiſſimæ & optimæ, ſatis, ut opinor, declaratum eſt.

Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definitò Animarum rationalium à principio mundi conſtituto. A

CAP. XXIIII.

Contra definitum numerum animorum, & corũ aſſiſtentiam a Platone cõfictam.

NON eſſe autem certum aliquem numerum animarum rationalium à principio conſtitutum, quæ diuerſis temporibus in diuerſa corpora ſeipſas inſinuẽt, ſicut opinantur Platonici, facilè eſt intelligere ex his paucis quæ nunc ſubijciemus. Primò, oporteret hominum, qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt, neceſſariò definitum eſſe aliquem vnum numerum, vltra quem non eſſet poſſibile exiſtere aliquem hominem, non enim poſſent eſſe plures homines quàm ſint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominum, & ſemper pauciores naſci; nam cum ſemper in mundo ſint aliqui iuſti & ſapientes viri; poſt eorum obitum, conſtat animas eorum, ſecundum Platonem, conſequi beatitudinẽ; vel igitur iſtiuſmodi animæ rurſum deſerentes beatum ſtatum, reuocabuntur ad corpora humana, ſed in ea ſanè fieret illis iniuria, idque eſſet contra rationem beatitudinis, quam oportet eſſe ſtabilem, permanentem, ac immutabilem: ſi autem nunquam reuocabuntur, ergo numerus animarum, quæ inhabitant corpora humana, quotidie minuetur; cui etiam conſequens eſt pauciores homines ſemper naſci, & exiſtere. Poſtremò, aut vnio animæ rationalis cum corpore eſt ſecundum naturam, aut contra naturam, aut neutrum horum aſſirmari poteſt ſecundum hanc opinionem Platonicam, non enim ipſi dicere poſſunt eam eſſe ſecundum naturam, quippe cum ſit ipſi animæ detrimentoſa, & noxia; ſiquidem anima ex ingreſſu in corpus, obliuiſcitur, ſecundum ipſos, omnium rerum, quas antè ſciebat; & ipſi vocant corpus ſepulchrum & carcerem animæ, eique melius atque optabilius eſſe ſolui atque liberari à corpore, quam eo incluſam, & vinctam teneri; quam ipſorum ſententiam innuens Ariſt. in 1. de anima tex. 49. ita ſcribit: *laborioſum eſt intellectum eſſe commixtum corpori, & non poſſe ab eo abſolui, idque fugiendum eſt, ſiquidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, ſicut conſuetum eſt dici & multis placet.* Neque uerò talis vnio dici poteſt eſſe contra naturam, nam quod eſt præter & contra naturam, teſte Ariſtotele multis in locis, non fit ſemper nec vt plurimum, ſed raro. Adde, quòd non poteſt vnio animæ cum corpore non eſſe naturalis & ſecundum naturam, cum ſeparatio animæ a corpore ſit violenta & contra naturam; vtpotè quam homo naturaliter refugiat, perhorteſcat & maximo cũ ſenſu doloris ſuſtineat; eſt enim mors vltimum, ſummum, grauiſſimum, & acerbiſſimum omnium terribilium. Verùm de anima rationali, hactenus dictum ſit: plura enim diſſerere, non eſt huius loci. Nam vel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tantum conſilio docuimus, vt oſtenderemus animam rationalem, licet ea ſit pars eſſentialis hominis, & forma quodammodo phyſica dans eſſe materiæ; in eo tamen cæteris formis phyſicis eſſe diſſimilem, ac longè præſtantiorem, quòd per ſe exiſtat, quòd ſit a materia ſeparabilis & immortalis, quòd denique ſit æternitatis diuinitatiſque particeps.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE FORMA VT EST NATVRA.

LIBER SEPTIMVS.

EGIMVS de Forma vniuersè vt Forma eſt, quæ conſideratio tota planè metaphyſica eſt, deinceps agendum eſt de Forma vt eſt natura, quæ tractatio eſt phyſica & ab Ariſt. in 2. lib. Phyſicorum explicata. Quæcunque autem pertinent ad huiuſmodi tractationem, ea putamus explanatum iri cómodiſſimè, ſi definitionem naturæ, quæ in 2. lib. Phy. tex. 3. poſita eſt, copioſè ac diligenter explanemus. Etenim, vt auctor eſt Ariſt. in 1. de Anima tex. 11. & in 4. Phy. 31. ea vis eſt bonæ definitionis, vt non ſolùm eius rei, quę definitur, naturam aperiat, ſed etiam aditum patefaciat ad cognoſcendas eius affectiones, magnamque opē ferat ad omnes quæſtiones & difficultates, quæcunque circa eam rem contingunt, enodandas. Definitio autem naturę, hoc modo ſe habet. *Natura eſt principium, & cauſſa, vt moueatur & quieſcat Id in quo eſt, primò per ſe, & non ſecundum accidens.* Nos igitur circa hanc definitionem, primùm, exponemus nomen naturæ quæ hic definitur, tum, ſingulas dictiones & particulas quæ ſunt in definitione, ſigillatim & ſubtiliter expendemus; ad extremum, graues quaſdam & perobſcuras quæſtiones, quæ ex hac definitione exiſtunt, diligenter explanabimus.

Declaratur nomen Naturæ & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.

CAP. I.

DE Natura agit Metaphyſicus, vt videre eſt apud Ariſt. 5. Metaphyſicæ tex. 5. vbi varias eius ſignificationes diſtinguit; etenim Metaphyſicus agit de ſubſtantia, cuius genera, & ſignificationes explicare debet; ſubſtantia autem diuiditur in naturalem, & diuinam, in mobilem, & immobilem, vt patet 12. Metaphy. tex. 5. Phyſicus etiam agit de natura propriè & per ſe, prout eſt principium motuum naturalium. Natura enim non eſt nomen omnino abſolutum, ſed includit reſpectū ad aliud, quippe cum ſupra materiam, formam, & ſubſtantiā, addat hoc, quod eſt eſſe principium motus. Atque hoc fortè voluit intelligere Simplicius in 2. Phy. ſuper tex. 16. ſcribens naturam propriè ſumptam, neque eſſe materiam neque formam, ſed habilitatem & aptitudinem quandam ad motus naturales; quæ ſententia Simplicij, ſi præcisè, ac non eo modo quo diximus intelligatur, falſa eſt; illa enim habilitas per ſe ſumpta, neq; eſt ſubſtan-

 tia,

tia; neque eſt per ſe cauſſa motuum naturalium, nec eſt agens alicuius gratia, neq; habet per A
multa alia quæ Ariſt. in 2. Phy. attribuit naturæ. Multæ autem ſunt naturæ ſignificationes:

Quatuor ſignificationes naturæ ſecundum Boetiū.

Boetius in libro de duabus naturis & vna perſona Chriſti, tradit quatuor ſignificationes naturæ; primùm, inquit, natura capitur pro omni re, ſiue ſubſtantia fuerit, ſiue accidens; & poteſt ſic definiri, *Natura eſt earum rerum, quæ cum ſint quoquomodo, intellectu capi poſſunt.* dicit, *Cum ſint*, quia Chymera, & alia figmenta, licet aliquo modo poſſint intellectu capi, tamen, quia non exiſtunt, non obtinent nomen naturæ; dicit etiam. *Quoquomodo*, propter Intelligentias & Deum, quæ res, ægrè, & tenuiter ab intellectu noſtro percipiuntur. Deinde preſſius accipitur natura tantùm pro ſubſtantia ſiue corporea ſiue incorporea, & ſic definitur. *Natura eſt quod facere, aut pati, aut vtrumque poteſt.* Deus; tantùm eſt agens, materia, tantum patiens: Anima verò & aliæ res his ſimiles, & agunt & patiuntur. Præterea etiã anguſtius ſumitur pro ſola ſubſtãtia corporea, & definiri debet ſic vt definiuit Ariſt. *Eſt principium motus & quietis*. Poſtremo ſumitur natura pro vltima & propria differentia cuiuſq; rei; vnde dicimus aliam eſſe naturam auri & aliam argenti, & varias eſſe naturas animaliũ; B
& poteſt hoc modo definiri. *Natura eſt vnamquamque rem informans ſpecifica differentia.* Hæc Boetius. Præter has ſignificationes, ſunt etiam aliæ; nam interdum ſumitur natura pro notione cuiuſuis, ſiue fuerit ens, ſiue non ens; dicimus enim hanc eſſe naturam negationis, priuationis & ipſius nihili. nonnunquam accipitur pro cauſſis ſecundis, ſic dicimus Deum, & Naturã nihil fruſtrà facere; plerumq; etiã ſumitur pro vniuerſitate rerum ex quibus coagmentatus hic mundus conſtat, ſic dicimus in Natura nihil eſſe otioſum, aut inordinatum; deniq; tot modis Natura capi poteſt, quot accipitur ipſum Naturale, de quo mox dicturi ſumus. Vide ſignificationes Naturæ, quas ponit Themiſtius in 2. Phy. ſuper tex. 7. & Simplicius ſuper tex. 16. Nomen verò Naturæ, non dicitur vniuocè, ſed ſecundum prius, & poſterius de materia & forma; hoc enim Ariſt. docet in 2. Phy. tex. 12. & in 5. Metaphy. tex. 5. affirmans formam eſſe magis naturam, quàm materiam, & nomen naturæ conuenire materiæ propter ipſam formam, ſiquidem, vt ſcriptum eſt in 2. Phy. tex. 81. & 91. forma eſt finis materiæ; ſimiliter etiam de natura corporis Cœleſtis, & rerum ſublunarium non di- C
citur vniuocè, vt auctor eſt Auerroes 2. Metaph. tex. vlt. propterea quod æterno & corruptibili corpori nihil poteſt eſſe commune vniuocũ; & quamuis ſi ſpectetur dignitas, nomen naturæ magis conueniat cœlo, tamen ſi conſideretur propria ſignificatio, & primũ impoſitio eius nominis, magis conuenit rebus ſublunaribus, quod paulo inferius explicabitur. Deinceps, quot modis dicatur eſſe aliquid naturale, doceamus.

Quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.

Porrò dicitur aliquid naturale, ſex modis. Primo quatenus opponitur voluntario, & definitur eſſe id, quod fit ſine conſilio & deliberatione, ſic dicitur nutriri eſſe naturale homini, at eſſe iuſtum vel ſapientem, non eſt naturale ſed voluntarium. 2. Quatenus opponitur ei quod fit ab anima, & definitur id quod eſt determinatum ad vnum; nam Peripatetici diſtinguunt Naturam ab Anima; quoniam Anima varijs modis, & ſecundũ varias differentias poſitionis mouet ipſum viuens, Natura autẽ vno & determinato modo, vel ſurſum vel deorſum; quare motus lapidis deorſum dicitur naturalis, motus autem progreſſiuus animaliũ, appellatur voluntarius. 3. Quatenus opponitur Violento, & definitur id, ad quod res ha- D
bet naturalem inclinationem atque propenſionem; violentum autem dicitur, quod accidit rei natura ipſius repugnante. v. g. ferri deorſum lapidi naturale eſt, ſurſum autem violentum. 4. Quatenus opponitur ſupernaturali, & definitur eſſe id quod fit ab agente naturali, modo naturali, & ſecundum ordinem naturalem. Vnde Theologi dona & opera Dei diuidunt in naturalia & ſupernaturalia. 5. Quatenus opponitur ei quod fit caſu, & definitur eſſe id quod vt plurimum & ſecundum intentionem agentis particularis efficitur; caſu verò appellatur, quod rarò contingit, vt monſtra. 6. Quatenus opponitur Artificiali, quemadmodum ſumit Ariſt. in 2. Phy. tex. 2. definiens eſſe id quod in ſe habet principiũ motus & quietis; quantum autem inter Naturale hoc modo ſumptum & Artificiale interſit, declarabitur ſequenti capite. Dicitur autem eſſe aliquid naturale, non quia producat effectus naturales, ſic enim Deus & Intelligentiæ eſſent res naturales, quippe cum ſint cauſſa omnium rerum naturalium: nec appellatur aliquid naturale, quia productum ſit modo naturali, vel per motum naturalem, etenim primus homo, res fuit naturalis, is tamen, non eſt

Cur dicatur aliquid eſſe propriè naturale.

pro-

A productus modo naturali; ſimiliter etiam ſi nunc a Deo crearetur ex nihilo uel homo uel equus, res quidem productæ eſſent naturales, at modus productionis non eſſet naturalis; eſt igitur atque uocatur aliquid naturale propterea quod habet in ſe inſitum principium, & propenſionem ad eum motum, quo ipſum mouetur. Verùm quoniam Ariſt. ex differentia, quæ eſt inter res naturales & artificiales colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latiùs atque ſubtiliùs exponendum eſt.

De differentiis inter res naturales & artificiales.

CAP. II.

MVLTIS modis res naturalis differt ab artificiali, ſed nobis ſatis uiſum eſt octo præcipuas differentias hoc loco indicare. Prima eſt hæc: Res denominatur artificialis extrinſecus, nimirùm ab arte: non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formam ſimpliciter, quam habet in ſe, ſed quia talis forma effecta fuit ab arte; naturalis autem dicitur res intrinſecè, quoniam habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus. hanc differentiam tangit Ariſt. 6. Metaph tex. 1. 2. Effectus artificialis conuenit cum agente ſuo tantùm ſecundum formam, non autem ſecundum eſſe; ut forma Scamni, eſt ſimilis formæ quæ eſt in mente artificis, ſed habet diuerſum eſſe, nam illa eſt materialis & ſenſibilis, hæc autem immaterialis & intelligibilis: effectus verò naturalis poteſt conuenire cum ſuo agente, & ſecundum formam, & ſecundũ eſſe; ut homo genitus cum generante. 3. Omnes partes, & principia rei naturalis, ſunt a natura, non enim ipſum animal tantùm eſt a natura, ſed etiam partes eius ut brachium, & caput; & principia eius, ut materia, & forma; in rebus uerò artificialibus, quamuis res ipſa ut Statua dicatur eſſe ab arte, attamen non omnes partes & principia eius ſunt ab arte, ſed a natura; lignum enim, ex quo fit ſtatua, eſt a natura: & hanc differentiam ponit Alexander ut refert
C Simplicius ſuper primum textum libri 2. phyſicorum. 4. Omnis forma artificialis habet pro materia & ſubiecto ſuo aliquod actu completũ, quod eſt corpus naturale, ut forma Statuæ habet pro materia æs uel lignum; at forma naturalis poteſt immediatè produci & ineſſe in materia prima; quod perſpicuum eſt in formis elementorum. Atque hinc fit, ut corpus naturale ſit principium corporis artificialis, ut eſt apud Ariſt. 2. de anima tex. 3. Hinc etiam fit, ut res artificialis uideatur habere motum naturalem, uidelicet propter materiam naturalem quam in ſe continet quæ eſt cauſſa alicuius motus naturalis; ſicut lectus fertur deorſum propter pondus ligni ex quo eſt; ob hanc etiam cauſſam euenire putatur, ut omnis forma artificialis ſit accidentalis, & ut in re naturali, forma ſit nobilior quàm materia; in artificiali autem, e contrario materia ſit nobilior quàm forma. 5. Res artificiales ſunt certæ, ac determinatæ ſecundum formam & ſpeciem: at ſecundum productionem, ſunt contingentes & incertæ, exempli cauſſa, forma Domus uel Scamni, ſecundum ſpeciem ſuam eſt determinata, ſicut etiam habet determinatum uſum, & finem; effectio tamen domus, eſt contin-
D gens, quia proficiſcitur ab artifice, qui operatur ex conſilio & uoluntate. Res autem naturales utroque modo ſunt determinatæ, nã & forma hominis, & materia, & generatio, & modus, tempus, locus, atque aliæ circunſtantiæ, quæ generationem comitantur, ſunt naturaliter definitæ. 6. Formæ artificiales hærent extrinſecus tantummodò in ſuperficie, unde ars dicitur operari tantùm ſuperficie tenus, formæ autem naturales intimæ ſunt rebus, & intrinſecè uniuntur materiæ; hanc differentiam tradit Auerroes in Paraphraſi ſua ſuper libros de generatione animalium. 7. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales, non autem ad formas artificiales; quod duplici ratione probari poteſt. Primò, quia ſi materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiuſmodi formæ eſſent in potentia paſſiua materiæ, quæ potentia eſt naturalis: omni autem potentiæ paſſiuæ naturali reſpõdet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agens & patiens nõ eſſet proportio; Si autem formæ artificiales haberent potentiam paſſiuam naturalem ex qua educerentur, & potentiam actiuam naturalem a qua producerentur, non eſſent formæ artificiales, ſed naturales. Deinde ſi materia eſſet in potentia ad huiuſmodi formas, ergo productio illarum eſſet

Octo differẽtiæ inter res naturales & artificiales.

Materia prima nõ habet potentiam ad formas artificiales.

ſet naturalis; quia principium illius productionis eſt in materia quæ eſt natura; ſicut generatio ignis ex aqua eſt naturalis propter materiam aquæ, quæ eſt in potentia ad formã ignis; non igitur bene Ariſt. diceret, res artificiales nullum in ſe habere principium ſuæ mutationis. Atque hoc etiam confirmat D. Thomas in 2. Phy. ſuper tex. 2. ſcribens effectiones rerum artificialium non eſſe naturales, quia tametſi habeant pro materia aliquid naturale, tamen illud non eſt in potentia ad huiuſmodi formas. Res naturales habent in ſe principium eius motus quo ipſæ mouentur, uel actiuum, uel paſſiuum, uel vtrunque; res autẽ artificiales, qua tales ſunt, nullum habent principium, atque hanc ſolam differentiam, cæteris omiſſis, Ariſt. ponit in Phyſ. tex. 2.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat a ſubiecto in quo efficitur & inhæret.

CAP. III.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus.

VErùm meritò dubitari poteſt, an forma artificialis ſit principium alicuius motus; nam ars cantandi videtur eſſe principium cantus in cantore; & ars ſaltandi, ſaltationis in eo qui ſaltat; in horologiis etiam, ars uidetur eſſe principium eorum motuum qui in ipſis cernuntur: nonnunquam etiam per artem fieri ſolet, ut res meliùs & commodiùs moueantur, ut ſi quod erat quadratum, fiat rotundũ vel pyramidale, celeriùs & incitatiùs mouebitur. Sed hoc facilè ſoluitur, etenim ars non poteſt efficere motum, poteſt tamen cum aliquo pacto determinare & modificare, ita ut hoc vel alio modo fiat, ſicut patet in exemplis propoſitis; nam ſaltatio, ut eſt motus, fit a facultate naturali motiua, quæ eſt in membris ſaltantis, quòd autem ſaltatio fiat hoc, vel illo modo, idest artificiosè, id proficiſcitur ab arte. ſimiliter motus horologij per ſe proficiſcitur a ponderibus quæ ſunt in horologio reſpectu quorum aliqui motus horologij ſunt naturales, aliqui etiam violenti, nam motus ponderum dum fit deorſum, eſt illis naturalis, dum autem fit ſurſum, eſt violentus; prout autem motus horologij eſt ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & menſuram temporis, ſic eſt ab arte. Corpus quoque rotundum, mouetur deorſum propter grauitatem naturalem, figura tamen rotunda, facit ut velociùs moueatur, quoniam per hanc figuram meliùs diſcindit & diſſipat medium aereq;

An forma artificialis ſit res aliqua diuerſa a ſubiecto in quo inhæret.

Sed hic exoritur alia quædam grauior difficultas, an forma artificialis re differat a corpore naturali in quo tanquam ſubiecto efficitur, & inhæret. Hac de re duæ ſunt opiniones. Vna eſt eorum qui opinantur, formam artificialem eſſe rem quandam diuerſam a corpore naturali quod eſt eius ſubiectum, his rationibus adducti. Primò, quæ ponuntur in diuerſis categoriis, re diſtinguuntur inter ſe, ſed forma artificialis pertinet ad quartam ſpeciem qualitatis, ſubiectum autem eius ſiue ſit quantitas, ſiue ſubſtantia, ad alias categorias ſpectat, ergo inter hæc eſt diſtinctio realis. Deinde, quia ſi re non differrent, ergo artifices nullam rem efficerent, quare ars non eſſet principium efficiendi aliquid, contra definitionem artis traditam ab Ariſt. libro 6. Ethicorum, ars enim definitur recta ratio factibilium. Poſteà, forma artificialis variat operationem, & determinat illam, ergo eſt aliquod ens reale. Poſtremò, ſi duo ſunt ita affecta inter ſe, vt vnum corrumpi poſſit altero incolumi & ſaluo, huiuſmodi re differunt, ſed forma artificialis poteſt corrumpi, ſalua penitus re in qua inerat, ut ſi diſſoluatur domus nulla re earum ex quibus conſtabat corrupta, ergo &c. Cæterum nobis non eſt veriſimilis hæc ſententia, exiſtimamus enim formam artificialem non re, ſed ratione tantùm diſtingui a ſubiecto in quo eſt; nam ſi re differret, quotieſcunque aliquis ceram quampiã formaret atq; figuraret (poſſet autẽ id facere penè infinitis modis) totiẽs produceret, & corrumperet; quod eſt abſurdum. Deinde, cum forma artificialis non producatur ex potentia materiæ, vt ante dictum fuit, ſi eſſet res quædam diuerſa a corpore naturali, extrinſecùs accederet, & ex nihilo produceretur; quare productio eius eſſet creatio, & potentius atque nobilius agens eſſet ars, quàm natura: His accedit, quod ut tritum eſt Philoſophorũ ſermone, non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate, debet enim ſapiens imitari naturam, quæ nihil fruſtra facit; ſed ad ea omnia, quæ de forma artificiali dicuntur & traduntur, de-

A declaranda mendaque, ſatis eſt dicere eiuſmodi formas non re, ſed ratione tantum diſtingui, ergo fruſtra ponuntur diſtingui re. ſi enim dixerimus formam artificialem eſſe tantum modum quendam, ſeu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter ſe ſe habens variàs induit figuras, facilè occurremus omnibus argumentis, quæ ſuperius expoſita ſunt contra hanc ſententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæcunque pertinent ad diuerſas categorias ea diſtingui re, falſum eſt: ſatis enim eſt ea diſtingui ratione, ut manifeſtum eſt in actione, & paſſione. Secundũ item argumentum nihil concludit, nam licet artifices non faciant rem aliquam nouam & diuerſam, faciunt tamen, ut res alio & diuerſo modo ſe habeat, quod multum iuuat ad operationem & meliorem vſum rei? Tertium autem argumentum pari facilitate ſoluitur, forma enim artificialis, non eſt principium motus, ſed eſt determinans, & modificans motum, vt ſupra declaratum eſt; quod ſane non ex eo accidit, quia ſit res diuerſa; ſed quia eſt diuerſus modus rei. Poſtremò, quod in vltimo argumento aſſeritur, ea re diſtingui quorum vnum poteſt eſſe ſine alio, quamuis ſit
B apud Scotiſtas certiſſimum ac celebratiſſimum axioma, tamen nec alijs viris doctis, nec vero nobis probatur; deprehenditur enim eſſe falſum in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & in relatione, & in alijs multis; in quibus vnũ poteſt eſſe ſine alio, nec tamen inter ſe differunt ſecundum rem. In quo licet Scotiſtæ repugnent, tamen a nobis ſtat ratio, & aliorum ferè omnium authoritas. Loquimur autem nos in hac diſputatione, de effectibus artificioſis qui omninò fiunt ab arte, vt eſt domus & ſtatua; non de ijs qui ab arte quidem fiunt, tanquam inſtrumēto & adminiſtra naturæ, ab ipſa vero natura tanquam principali agente, ut eſt ſanitas, & quæ uel Medicinæ, uel Agriculturæ arte conficiuntur. Sed eiuſmodi effectus ſunt ſanè naturales ſimpliciter, ſecundum quid autem, artificiales. Verum quia de natura quam definire uolumus ſatis dictum eſt, tranſeamus ad excutiendas particulas definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ, *Principium & cauſſa ut moueatur & quieſcat id in quo eſt, primò, per ſe, & non ſecundum accidens.*

C **Declarantur particulæ definitionis Naturæ.**

CAP. IIII.

PRIMA pars definitionis Naturæ, eſt illa, *Principium, & Cauſſa.* Albertus putat nomen naturæ conuenire materiæ, formæ & priuationi; & propter materiam quidem, ac formam, dici cauſſam; ob priuationem autem, vocari principium; quia priuatio eſt principium a quo inchoatur motus naturalis. Sed non videtur definitio naturæ poſſe conuenire priuationi, nam mox Ariſt. ſubiungit. *Primò per ſe, & non ſecundum accidens.* At primo libro Phy. tex. 66. ſcriptum eſt, priuationem eſſe cauſſam per accidens. deinde in 2. Phy. tex. 4. diuiditur natura tantùm in materiam & formam; quid multa? priuatio nequit dici eſſe principium quietis. Alij aiunt, nomen principij ſignificare cauſſam efficientē, qualis eſt forma, nomen autem cauſſæ, ſignificare principiũ
D paſſiuũ, cuiuſmodi eſt materia. Nonnulli putant nomen principij poni pro alijs cauſſis; nomen autē cauſſæ, pro cauſſa finali; natura enim, quæ eſt forma, eſt finis generationis. uerùm hæc interpretatio parũ firma eſt, & uidetur ab illis pro ipſorum arbitrio conficta; cũ nomen cauſſæ & principij indifferenter pro omni genere cauſſæ apud Ariſt. uſurpatum reperiatur. Præterea, ſi forma prout eſt finis generationis, nondũ actu eſt, qui fieri poteſt, ut ſit ea ratione natura, quæ eſt principiũ motus & quietis in eo in quo eſt? Non deſunt etiã, qui cenſent his duobus vocabulis tantùm ſignificari principiũ actiuũ quod eſt forma, exiſtimant enim nomen naturæ tantùm conuenire principio actiuo & formæ. Quod ſanè ſi ita eſſet, nulla profecto generatio eſſet naturalis, nihil enim ſeipſum actiuè generat; nec alteratio elementorum naturalis eſſet: cum enim elementa ſint corpora ſimplicia, non poſſunt actiuè alterare ſeipſa. Nos igitur opinamur, quemadmodum primo libro Phyſicorum illa tria vocabula, principium, cauſſa, & elementum, ſæpè uſurpata fuerunt pro eodem, ſicut à nobis in 3 libro huius operis declaratum eſt, ſic etiam hoc loco duo hæc vocabula, *Principium & Cauſſa* indifferenter ſumi pro eodem, & illis ſignificari tam principium actiuum, quàm paſſiuum;

Cur natura dicatur principiũ & cauſſa.

nam

A nam quædam res naturales habent in ſe ſolum principium paſſiuum ſui motus, ut de generatione & alteratione elementorum manifeſtum eſt; quædam uerò etiam actiuum, ut apparet in motibus animantium.

Secunda pars definitionis eſt illa, *Vt moueatur, & quieſcat id in quo eſt*. Non enim natura dicitur, quia id in quo eſt, moueat aliud, vt v. g. quòd ignis calefaciat aliud, hoc. n. dicitur potentia, quæ definitur 5. Metaphy. principium tranſmutandi aliud in quantum aliud; ſed natura dicitur quia eſt cauſſa ut moueatur id in quo ipſa ineſt, ut quòd ignis poſſit moueri ſurſum, uel ab alio alterari. Differentiam autem inter potentiam & naturam, tangit Ariſt. 3. de Cælo tex. 28. dicitur autem natura principium motus & quietis, nõ ſimul; nam ſunt oppoſita, ſed ſucceſſiuè: non in omni re naturali utrumque, ſed alterutrum præſtans; omnes enim res naturales, uel tantùm mouentur, vel quieſcunt tantùm, uel partim mouentur, & quieſcunt, vt ait Ariſt. 8. Phyſ. tex. 21. Et quamuis hoc loco nomen motus ſumatur amplè pro omni ſpecie motus, præcipuè tamen conuenit motui locali, quippe qui ſit prior, & perfectior alijs, & communis omnibus rebus naturalibus, & certiſſimus index B naturę cuiuſque rei naturalis: vide Ariſt. 4. Phy. tex. 1. & octauo lib. Phyſ. tex. 56. vnde ipſemet Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. 5. definitionem naturæ præcipuè accommodat motui locali, ex quo etiam concludit, cælum habere diuerſam naturam a corporibus ſublunaribus, propterea quòd habet diuerſum motum localem.

Tertia pars definitionis, eſt illa, *Primò*. Ideſt ut placet Græcis, immediatè, & non propter aliud; nam lectus mouetur quidem deorſum, verùm non primò, ſed propter aliud, nimirum propter lignum vel ferrum quod in eo eſt. vel aliter, ut Latinis placet; Primò, ideſt principaliter, & non inſtrumentariè, ita vt ſic excludantur accidentia, quæ licet ſint principia motus, vt grauitas & leuitas motus localis, calor & frigus alterationis, tamen non ſunt principia primaria, ſed tantùm inſtrumentaria, principale enim principium eſt forma ſubſtantialis, quæ ad operandum vtitur accidentibus quaſi inſtrumentis. Quare nomen naturæ non conuenit accidenti, non enim accidens eſt natura, ſed potiùs res ſecundum naturam vt Ariſt. innuit in 2. Phy. tex. 5. Reſtat vltima illa pars definitionis. *Per ſe*. C Hic Græci repetunt diſcrimen inter primum & per ſe, traditũ ab Ariſt. 1. Poſt. Verùm quid Ariſt. intelligat hoc vocabulo per ſe, exponit eo quod proximè ſubiungit *& non ſecundum accidens* vt per ſe, nihil aliud ſit, niſi quatenus tale eſt, terra enim deorſum mouetur per ſe, ideſt quatenus terra, lectus autem non per ſe quia nõ quatenus lectus, ſed quatenus ligneus eſt. Signum autem eius quod eſt per ſe, & eius quod eſt ſecundum accidens, eſt poſſe ſeparari inuicem vel non poſſe, quemadmodum ipſemet Ariſt. docet exponens hæc vocabula; etenim medicus per ſe medetur, quia mederi nõ poteſt ſeparari a medico, nullus enim ſcienter & ex arte mederi poteſt, qui non ſit medicus; at medicus per accidens ædificat, poteſt enim ipſum ædificare ſeparari a medico: multi enim ædificant qui nõ ſunt medici & multi ſunt medici qui non ædificant. Atque hęc quidem eſt germana interpretatio & intelligentia earum dictionũ, quæ ſunt in definitione naturæ. Sed priùs quàm hinc abeamus, diluendæ ſunt nonnullæ dubitationes, quæ circa ea, quæ adhuc diximus, occurrunt.

D

Explicantur quatuor Dubitationes.

CAP. V.

PRIMA Dubitatio eſt, quomodo natura ſit per ſe principium quietis, cũ quies ſit priuatio & non ens? Reſpondeo, nomen quietis bifariam ſumi, vel pro nuda ceſſatione motus pręciſè, & ſic eſt pura priuatio non habens per ſe principium, & ita nõ accipitur hoc loco: vel ſumitur pro eo quod eſt manere in ſuo loco naturali, nihil enim eſt aliud ignem quieſcere, quàm manere in loco naturali, & hoc modo ſumpta quies, eſt perfectior motu, quoniã eſt ipſius finis; idcirco enim mouetur corpus ſimplex, vt perueniat ad ſuum locum naturalẽ, & in eo maneat; & ſic quies habet principium per ſe, nam grauitas terræ, quæ facit eam moueri ad ſuum locum, eadem facit etiam quando ad eum peruenerit, vt in ipſo maneat nec inde, niſi vi depulſa, dimoueri queat.

An quies ſit pura priuatio.

2. Du-

A 2. Dubitatio. Nou omnis res naturalis videtur muueri & quiescere,nam terra ſemper quiſcit, cœlum autem ſemper mouetur. Verùm hoc ita ſoluitur. Terra ſecundum ſe totam quieſcit,tum quia eſt centrum,circa quod mouetur cœlum; id autem circa quod mouetus aliquid,debet eſſe firmum & ſtabile,vt ait Ariſt. in lib.de Motu animalium, & 2.libro de cœlo tex.17. tum etiam, quia eſt ſedes & domicilium animantinm, quamobrem eam fixam & immobilem eſſe,neceſſe fuit. Mouetur autem terra ſecundum partes ſuas,& quia in corporibus ſimplicibus eadem eſt natura partinm quæ eſt totius tam ſecundum motum quàm ſecundum locum,ideo quod parti conuenit poteſt toti etiam attribui. Cœlum autē,quamuis ſemper moueatur, id tamen uon obſtat defiuitioni naturæ; uam illud, *Vt moueatur & quieſcat*. legendum eſt uou coniunctè, ſed diſiunctè, quemadmodum placet Porphyrio, Simplicio & Auerroi;ita vt natura in aliquibus ſit principium motus, in aliquibus quietis; ſed hoc infrà latiùs & accuratiùs explicabitur. 3. Dubitatio. Natura eſt poteutia quædā naturalis rationis expers, ergo nequit facere duo contraria, cuiuſmodi ſunt motus & quies;
B hoc enim intereſt auctore Ariſt.9. Metaphy. tex.3. inter potentias rationales & irrationales ſeu naturales, quod illę poſſunt duo contraria facere,vt medicus ſanitatem & ægritudiuem: hæ verò minimè, ſicut ignis poteſt quidem calefacere, uon antem frigefacere. Reſpondeo, illud Ariſt. dictum intelligendum eſſe de contrarijs, nou autem de ijs, quæ oppouuntur priuatiuè,cuiuſmodi ſunt motus & quies. præſertim cum hæc ita ſe habeant, vt vuum ſit propter aliud,nam in animantibus natura priucipaliter intendit motum & operatiouem,per accideus autem quietem; ſicut de ſomno & vigilia animalium docet Ariſt. iu lib. de Somno. iu elemeutis antem principaliter intendit quietem illorum, huius autem gratia motum efficit. 4. Dubitatio. Quomodo ex differentia quæ eſt inter res naturales & artificiales rectè colligitur ab Ariſt. definitio naturæ? Reſpondeudum eſt, ſecundum Alexandrum & Auerroem colligi hoc ſyllogiſmo hypotetico, ſi res uaturales, quà tales ſunt, differunt a non naturalibus quouiam habēt in ſe principium motus & quietis,ergo natura eſt principium motus & quietis:id enim propter quod ſic differunt, proculdubio non eſt aliud quàm natura;
C ſed res naturales differunt a non naturalibus, quoniam habent in ſe priucipium motus & quietis, ergo uatura eſt principium motus & quietis. At ſecundum Simpliciū, ſyllogiſmo categorico in prima figura colligitur ad hunc modum; naturalia differunt a non naturalibus quoniam habent in ſe principium motus, ſed uatura eſt id per quod uaturalia differunt a non naturalibus,ergo natura eſt principium motus & quietis. Secundum autem D. Dhomam colligitur hoc ſyllogiſmo tertiæ figuræ, naturalia differunt a nō naturalibus quoniam habent in ſe priucipium motus, ſed naturalia differunt a non uaturalibus, quoniam habent naturam, ergo natura eſt principium motus & quietis. Quocunque autem horum trium modorum fiat talis deductio, conſtat eam eſſe per ſe certam & manifeſtam. Nam quamuis dubium ſit,an omne quod mouetur habeat in ſe principium actiuū ſui motus, ſicut de motu locali elementorum ambigitur; & an in omni motu, mouens ſit re diſtinctum a mobili; nemini tamen dubium, aut obſcurum eſſe poteſt, omne quod mouetur motu naturali, ſic moueri propter inſitam ſibi naturam. Reſtat nunc, vt, quod tertio loco propoſitum fuit,
D graues quaſdam ac perdifficiles quæſtiones explicemus.

Prima quæſtio, An definitio Naturæ conueniat Cœlo.

CAP. VI.

DVÆ ſunt opiniones eorum qui putant definitionem naturæ non conuenire cœlo,vna eſt eorum qui arbitrantur motum cœli nou eſſe naturalem, ex quo fit neceſſariò vt cœli ſubſtantia non ſit natura quæ 2. Phy. definitur. Huius opinionis aſſertores ſunt Auicenna, Scotus, Albertus, Durandus. Rationes Auicennæ & Scoti ſunt hæ. 1. Omnis motus naturalis fit ab imperfecto ad perfectum, & ab iunaturali diſpoſitione ad naturalem,ſed motus cœli non eſt talis: cœlum enim ſemper habet perfectam & naturalem diſpoſitionem, ergo motus cœli uon eſt naturalis. 2. Motus naturalis habet terminum a quo & terminum ad quem, ſed hi termini non reperiuntur in

Motum cœli non eſſe naturalem, opinio multorū.

motu circulari cæli,ergo &c. 3. Motui naturali opponitur quies, ſed motui cæleſti non A
opponitur quies,nunquàm enim cælum quieſcit,nec verò aptum eſt quieſcere,ergo &c. Ra-
tiones Alberti quibus idem confirmat, ſunt hæ. 1. Motus cæli fit ab intelligentia quæ nō
eſt natura cæli, quippe cum ſit ſubſtantia immaterialis operans per voluntatem & intelle-
ctum, ergo &c. 2. Nullus motus naturalis eſt infinitus, natura enim vt eſt apud Ariſt. 1.
de Generat. animal. cap. 1.horret infinitum;ſed motus cæli eſt infinitus,ergo &c. 3. Mo-
tus naturalis non fit in loco naturali, cum enim res eſt in loco ſuo naturali, non mouetur
ſed quieſcit: ſed cælum exiſtens in ſuo loco naturali mouetur, ergo eius motus non eſt natu
ralis. Rationes quas ad idem probandū Durandus affert ſunt hæ. 1. Vnius corporis ſim
plicis vnus tantùm eſt motus ſimplex naturalis; quemadmodum in 1. de cælo ſcriptum eſt:
nam cum forma corporis ſimplicis ſit vna & ſimplex, nequit eſſe cauſſa niſi vnius motus na
turalis; ſed in cælo ſimul ſunt multi motus,vt in luna eſt motus ab ortu ad occaſum,& alius
ab occaſu ad ortum,& alius epicycli, ergo tales motus non ſunt naturales. nec valet dicere
vnum eſſe tantummodò motum proprium cuiuſque cæli, cæteros autem eſſe communes & B
ineſſe inferioribus cælis propter ſuperiores: cum enim omnes cæli ſint vnius ſpeciei, non
poteſt in ipſis eſſe tanta diuerſitas motuū naturalium. 2. Omnis motus naturalis fit pro-
pter abſentiam alicuius perfectionis quæ per talem motum acquiri debet, ſed nulla perfe-
ctio abeſt cælo quæ per motum ipſius acquiri poſſit,ergo &c. 3. Si motus cæli eſſet natu-
ralis,ergo quies & ceſſatio a tali motu eſſet violenta;quare,cum in fine mundi debeat cælum
quieſcere, tunc eſſet in diſpoſitione violenta & deteriori quàm nunc eſt,quod videtur abſur
dum,tunc enim melior atque præſtantior erit mundi ſtatus:& certè nullum violentum po-
teſt eſſe perpetuum,quies autem illa cæli erit perpetua. Vult igitur Durandus motum cæli,
neq; eſſe a natura, neque ab anima,ſed eſſe ab Intelligentia,quæ cum liberè & contingenter
cælum moueat,facit vt motus eius ſit planè voluntarius, nec dici debeat naturalis niſi ſecun
dum quandam conuenientiam & analogiam.

Altera opinio eorum eſt qui negant hanc definitionem naturæ conuenire cælo, non quia
cælum non ſit corpus naturale, aut quòd motus eius non ſit naturalis;ſed quia putant Ariſto C
telis in 2. lib. Phyſ. vbi definit naturam; conſilium & propoſitum fuiſſe,non omnem naturā
ſed eam tantùm quæ eſt in rebus corruptibilibus, definiendo explicare; cui opinioni fidem
facere conantur his argumentis. 1. Quia de iiſdem principijs agit Ariſt. in 2.lib. de qui-
bus egit in 1. libro Phyſicorum: ſed in primo egit tantùm de principijs rerum corruptibiliū,
ſicut ipſe declarat 1. Phy. tex. 68. ergo etiam in lib. 2.agit de natura quæ eſt tantum in rebus
corruptibilibus. Deinde, Themiſtius exponens definitionem naturæ, diſertiſſimis verbis
docet cælum ea definitione minimè contineri, ita ſcribens. *Diuinum & cæleſte corpus exci-
pio,quod ſempiterno & irrequieto motu cietur, in quo natura eſt quidem principium motus, non
etiam cauſſa quietis.* Poſtea, Ariſt. videtur hoc ſignificare in 8. Metaphy. tex.9. his verbis,
naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam qua in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam. præte-
rea illa particula definitionis, *ut moueatur, & quieſcat* non poteſt bene accommodari cælo
vtpotè quod ſemper moueatur nec vnquam aptum ſit quieſcere;moueri enim & quieſcere,
tantùm conuenit in res corruptibiles. Poſtremo, Ariſt.expoſita definitione naturæ, mox di- D
uidit naturam in materiam & formam & inquit, naturam ſemper eſſe aut ſubiectum aut in
ſubiecto, & in definitione naturæ dicitur, quòd eſt cauſſa, vt moueatur id in quo eſt,quæ om
nia indicant eam tantùm naturam definiri quæ eſt in rebus compoſitis ex materia & forma,
quod non competit cælo, præſertim ſecundum opinionem multorum, qui volunt cælum
eſſe ſimplicem ſubſtantiam. Quamuis igitur naturæ definitio poſſit aliquo modo accommo
dari cælo, tamen neque propriè ei conuenit, neque fuit intentio Ariſt. ipſum includere in
huiuſmodi definitionem; cuius rei haud obſcurum ſignum eſt, quòd Ariſtoteles in 1.tex.2.
lib. Phy. enumerando genera rerum naturalium, vt inde colligeret definitionem naturæ,
nullam cæli fecit mentionem.

A **Explicatur uera ſententia, refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cæli eſſe naturalem.**

CAP. VII.

Probatur multis argumentis, motũ cæli & eſſe, & uerè dici naturalem.

VErùm prima ſententia falſa eſt, ſecunda uerò nonnihil probabilis; ſed omnium maximè probabilis eſt tertia opinio, quam ſequuntur Græci, Auerr. item & D. Thomas, qui cenſent hac definitiõne naturæ, cælum etiam cõprehendi: quod quidem facilè demonſtrari poteſt his argumẽtis. Primò, Ariſt. 1. de cælo tex. 5. probat cælum habere aliquem motum naturalem, quoniam eſt corpus naturale habens in ſe naturam, *natura autem* inquit *ut diximus, eſt principium motus* quibus verbis clariſſimè ſignificat & cælum eſſe corpus naturale, & motum eius naturalem eſſe, & definitionem naturæ traditam in 2. Phy. ei conuenire, idque non ſolùm illo loco, ſed etiam
B per alios textus qui ſequuntur in eodem libro uſque ad tex. 17. planum facit. Deinde, cęlum eſt corpus naturale, vt patet ex 3. lib. de cælo tex. 1. ex primo de Partibus animalium cap. 5. Ex 8. lib. Metaphy. tex. 1 & 12. Ex lib. 12. Metaph. tex. 5. ſed omne corpus naturale habet motum naturalem, impoſſibile enim eſt, ut inquit Auer. 1. de cælo com. 81. eſſe corpus aliquod naturale ſine motu naturali, tum quia propter hoc vocatur naturale; tum etiam quia alioquin tale corpus eſſet otioſum; ergo cælum habet motum naturalem, & habet in ſe naturam quæ eſt principium talis motus. Poſtea, motus circularis quo cælum voluitur, aut eſt ei naturalis, aut violentus; non eſt autem violentus, tum quia eſt perpetuus, nullum autem perpetuum eſt violentum; tum etiam quia motus qui vni corpori eſt violentus, alij eſt naturalis vt docet Ariſtoteles 1. lib. de cælo, circularis autem motus nequit vlli alii corpori eſſe naturalis quàm cælo, relinquitur igitur vt is motus ſit naturalis cælo. Atque hæc tota argumentatio eſt Ariſt. 1. de cælo. Prętérea, omnis res naturalis habet naturalem propenſionem ad ſuam operationem & perfectionem, ſed propria cęli operatio & perfectio eſt motus
C circularis; nam ſi is non eſt, quid aliud fingi poteſt? ergo cęlum habet naturalem inclinationem ad motum circularem; quare talis motus eſt ei naturalis. Ad extremum, quæ ſunt neceſſaria ad efficiendum motum circularem, ea omnia naturaliter in cęlo inſunt, ergo & ipſe motus circularis eſt ei naturalis; primùm enim cęlo ineſt figura rotunda, abeſt grauitas & leuitas, eſt ſubſtantia incorruptibilis carenſque contrario, quæ omnia requiruntur ad efficiendum motum circularem. Atque harum rationum prima quidem, refellitur ſecunda opinio, cęteris autem, confutatur prima ſententia.

Quomodo motus cęli ſit naturalis.

Eſt autem motus circularis naturalis cælo ratione principij paſſiui, quia in cælo eſt quædam habilitas, & propenſio vt moueatur motu circulari: ratione autẽ principii actiui quod eſt Intelligentia, poteſt aliquo modo dici naturalis, & aliquo modo non; etenim Intelligentia, ſi propriè loqui volumus, non eſt natura cęli, quia non dat eſſe illi, neque eſt pars ipſius. neque quiditatiua eius conſideratio ad Phyſicum pertinet: poteſt tamen aliquo modo dici Intelligentia natura cęli, tum quia ſicut naturam cęli conſequitur vt moueatur circulariter,
D ita vt ſi careret illo motu, ipſum eſſet imperfectum, ſic etiam (ſecundum Peripateticos) naturam Intelligentiæ conſequitur vt ipſa moueat cęlum, quem motum ſi non ederet, eſſet (auctore Ariſt. 12. Metaphy.) otioſa & imperfecta; tum etiam quia Intelligentia perinde mouet cęlum ac ipſum eſt ſua natura aptum moueri, non ſecus ac ſi eſſet eius forma & natura, mouet enim Intelligentia cælum ſecundum eas differentias poſitionis, & tanta celeritate nec maiori nec minori quàm conuenit naturali propenſioni cęli. His accedit, quòd & natura cęli & ratio motus circularis poſcunt, vt Intelligentia ſit mouens ipſum & non aliud mouens. Nam cum cęlum ſit ſubſtantia ſimplex, non poteſt moueri a ſe, ſiquidem mouens & motum debent eſſe diuerſa, nec poteſt moueri ab alio corpore, quia cęlum eſt primum omnium corporum, & ſic res procederet in infinitum; quare moueri debet ab aliquo mouente incorporeo, cuiuſmodi eſt Intelligentia. Motus item circularis, quia caret principio & fine, & eſt perpetuus, non poteſt effici niſi a mouente per intellectum, quod ſit perpetuum. Et quia motus cæli eſt cauſſa efficiens & conſeruans omnium animantium ſublunarium; & quia ex eo pendet totius mundi corporei ordo, gubernatio & perfectio; & quia eo ſublato

Motum cæli non ab alio quàm ab Intelligentia poſſe effici.

intelligentiæ nullam habere viderentur cum hoc mundo ſenſibili & mobili conſtructionem A
atq; connexionem; denique quia nulla res inanima poteſt ſe ipſam in ſuo loco naturali perfectè mouere: ob has omnes cauſſas, neceſſe eſt motum cœli ab Intelligentia effici. Sed hac de re poſſunt legi ea quę ſcribit Auer. 1. de Cœlo com. 5. & 2. de cœlo com. 3. & in diſputationibus contra Algazelem per totam 14. diſputationem. Quòd autem motus cœli ſit naturalis ratione principij paſſiui, confirmat D. Tho. in 2. Phy. ſuper tex. 2. his verbis. *Motus localis corporum cæleſtium eſt naturalis, licet ſit a motore ſeparato, in quantum in ipſo corpore cæli eſt potentia naturalis ad talem motum.* Et in 1. par. quæſt. 70. art. 3. ad 4. ita ſcribit. *Motus corporis cæleſtis eſt naturalis, non propter principium actiuum, ſed propter principium paſſiuum; quia ſcilicet habet in ſua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.* Et ibidem in reſponſione ad quintum docet eiuſmodi motum poſſe dici naturalem, etiam in ordine ad principium actiuum hoc modo ſcribens. *Cælum dicitur mouere ſeipſum, in quantum componitur ex motore & mobili, non ſicut ex materia & forma, ſed ſecundum contactum virtutis, vt dictum eſt, & hoc etiam modo poteſt dici, quod eius motor eſt principium intrinſecum; vt* B
ſic etiam motus cæli poſſit dici naturalis ex parte principij actiui; ſicut motus voluntarius dicitur eſſe motus naturalis animali, in quantum eſt animal, vt dicitur in 8. Phy. Hæc D. Thomas.

Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cæli.

CAP. VIII.

Antonius Mirandulanus in opere de euerſione ſingularis certaminis.

QVIDAM autē memoria noſtra Philoſophi in primis nobiles, in ſcriptis ſuis reliquerunt, Ariſt. ſenſiſſe Intelligentiam re vera eſſe naturam cœli, nempe talem qualis hic definitur, quod his argumētis perſuadere conantur. 1. Cœlum eſt verè animatum, tum quia id ait Ariſt. in 2. de Cœlo tex. 13. & 61. tum etiam quia animatum eſt nobilius inanimato, cœlum autem multò nobilius eſt corporibus ſublunaribus, in quibus tamen multa ſunt animata. Sed cœlum non eſt animatum anima C
vegetatiua aut ſenſitiua, vt patet, ergo intellectiua quæ eſt Intelligentia: omnis autē anima, eſt natura eius cuius eſt anima, relinquitur igitur Intelligentiam eſſe naturam cœli. Deinde cœlum non eſt tantùm materia, quia non ageret in hęc inferiora, nec haberet determinatā exiſtentiam & quantitatem, & alia permulta accidentia, præſertim autem lucem; non eſt etiam tantum forma, quia non moueretur per ſe; ergo eſt ex vtraque compoſitum; forma autem eius non eſt materialis, alioquin eſſet corruptibile cœlum, ſi autem eſt immaterialis, erit Intelligentia: Poſtea, tota definitio naturæ conuenit Intelligentiæ, vt patet expendendo omnes particulas eius. Amplius, ſi motus cæli extrinſecùs fit ab Intelligentia tantùm aſſiſtente; ergo eſt violentus, Ariſt. enim 7. Phy. tex. 10. ait quod extrinſecùs mouetur ab alio, id moueri violenter. Præterea, ſecundū Ariſt. in 8. Phy. mobile a ſe, prius & nobilius eſt quàm mobile ab alio, ſed, cœlum eſt primum, ac nobiliſſimum omnium mobilium & mouetur ab Intelligentia, ergo ea non eſt extra cœlum, ſed intra ipſum vera eius forma exiſtens. Hæc illi.
Contra quos pauca quædam nunc dicemus, nam latiùs, & opinionem eorum refellere, & D
rationes ſoluere, non eſt huius loci, ſed eius in quo diſputatur, an Cælum ſit animatum.

Intelligentiā non eſſe ueram formam & naturam cœli.

Ac primum, ſi intelligentia eſt natura Cæli, ergo quiditatiua eius conſideratio pertinet ad Phyſicum; nam omnis forma, quæ eſt natura, eſt phyſica, & qui conſiderat materiam, idem etiam, vt ſcriptum eſt in 2. lib. Phyſicorum, debet conſiderare formam eius: Phyſicus autē conſiderat materiam cæleſtem, ergo idem quoque quiditatiuè conſiderabit Intelligentiam, ſed hoc eſt cōtra Ariſt. is enim in 2 Phy. 26. & 71. atq; 73. ait formas ſeparabiles a materia, & quæ mouent ac non mouentur, non eſſe doctrinæ phyſicæ & in 6. Metaphyſicæ ea potiſſimū re diſtinguit Metaphyſicam a Phyſica, quòd hæc agit de formis materialibus, illa de abſtractis; & propter intelligentias inquit lib. 6. Metaphyſicæ, Metaphyſicam eſſe priorem atque nobiliorem Phyſica, alioquin ſi Intelligentiæ non eſſent, fore vt Phyſica eſſet prima philoſophia, & in 12. Metaphyſicæ tex. 5. inquit omnem ſubſtantiam mobilem eſſe conſiderationis phyſicæ; immobilem autem, minimè. Et ſane ſi intelligentia eſt natura cæli, neceſſe eſt eam motu cæli etiam moueri per accidens, quam tamen Ariſt. affirmat, nec per ſe, nec per

A accidens, mobilem eſſe. Cumq; materia ſit propter formã, cur opus fuit vt Intelligentia informaret cęlum? an propter eſſe eius? at per ſe ſubſiſtit cum ſit immaterialis; an ob propriã eius actionem? at ea cum ſit perfecta intellectio, non indiget corpore nec ſubiectiuè, quia intellectio præſertim Intelligentiarum eſt omnino immaterialis; nec obiectiuè, quia intelligentia non eget ſenſibus aut phantaſmatibus ſicut nos, ad intelligendum; nec opus eſt ad efficiendum motum circularẽ cęli vt intelligentia ſit eius forma, ſatis enim eſt vt ſit ei aſſiſtens & moueat ipſum ſicut natura ſua moueri aptum eſt. Rationes autem omnes contrariæ ſupra poſitæ, hac vna ſolutione breuiter & facilè diluuntur. Cælum ſumptũ pro coniuncto & aggregato ex orbe & Intelligentia, poteſt dici quodammodo animatum; & eſt nobilius cunctis rebus ſublunaribus; & eſt mobile a ſe, vel mouens ſeipſum; & ſic, Intelligentia non eſt externum ſed internum mouens cęli: Plura his de rebus non ſcribimus, ne ſi in his docendis longiores & accuratiores ſimus, quæſtiones, ab eo quod nunc agitur longè remotas, alieno loco ineptè tractare videamur.

B

Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum qui negant definitionem naturæ conuenire cælo.

CAP. IX.

NVNC reſpondendum eſt ad rationes prioris ſententiæ. Argumenta Scoti & Auicennæ, facilè ſoluuntur hac vna diſtinctione. Duplex eſt motus naturalis localis, vnus rectus alter circularis. Rationes ipſorum vim & robur habent in motu recto, non autem in motu circulari. Sic etiam ſolui debent duæ poſteriores rationes Alberti; nam prima ratio eius tantùm concludit motum cæli non eſſe naturalem ratione principij actiui, quod vt diximus, non eſt propriè natura cæli, & hoc nos ſponte concedimus. Quòd autem in ſecunda ratione dicit naturam horrere infinitum, & motum cæli eſſe infinitum, diſtinguendum eſt de infinito, nam motus cæli eſt finitus ratione ſpatij quod tali motu pertranſitur, ratione autem durationis eſt infinitus. Vide Ariſt. 6. Phy. tex. vltimo. Itaque primum cælum quotidie ſemel motum ſuum conficit, qui tamen infinities repetitur, tum propter globoſam cæli formam; non enim cælum mouetur ad locum, ſed circa locum, tum ob perennem & indefeſſam virtutem motiuam Intelligentiæ. Natura autem refugit infinitum, non quod eſt infinitum duratione, ſed quod eſt infinitum magnitudine vel multitudine. Prima autem ratio Durandi ita ſoluitur. Vnius cæli tantùm eſt vnus motus proprius, alij ſunt a ſuperioribus cęlis; neque verum eſt quod ait, omnes celos vnius eſſe ſpeciei, quia ſic eſſent materiales & corruptibiles. Præterea, in indiuiduis eiuſdem ſpeciei infimæ, vnum non eſt per ſe prius aut perfectius aliô, vt dicitur lib. 3. Metaph. tex. 11. neque eſt inter ipſa ordo & dependentia eſſentialis, quæ tamen omnia cernimus in cęlis. Neque verò ipſi cęli ſecundum Ariſt. differunt ſpecie vniuoca, nam ſic eſſent compoſiti ex genere & differentia, ideſt ex actu & potentia eſſentiali quamobrem eſſent corruptibiles, vt copioſè oſtendit Auerroes 3. de cęlo Cõm. 49. Ad hæc, ſi cęli eorumque motus ſunt vnius ſpeciei, ergo ſimiliter etiam motores, ideſt Intelligentię erunt vnius ſpeciei; talem enim Ariſt. vult eſſe proportionem, & ordinationem inter Intelligentias mouentes, qualis cernitur eſſe inter cęlos qui mouentur, facere autem Intelligentias vnius ſpeciei, manifeſte aduerſatur ijs quę ſcribit Ariſtoteles lib. 12. Metaphyſicæ tex. 49. Secunda Ratio Durandi, concludit quidem de motu recto nõ autem de circulari; etenim ratio motus circularis in eo conſiſtit, vt fiat circa eundem locum, & vt talis motus non fiat ad acquirendam aliquam perfectionẽ cęlo, ſed principaliter quidem vt cęlum per talem motum aſſimiletur Deo, cuius intelligibilem motum mirificè æmulatur cęlum motu circulari; ſecundario autem, vt per talem motum communicetur rebus ſublunaribus eſſe, & viuere, alijs clariùs alijs obſcuriùs, vt eſt in 1. de cęlo tex. 100. & vt inde vniuerſa virtus inferioris mundi conſeruetur atque gubernetur. Tertia ratio Durandi non habet vim in Philoſophia, quia docere in fine mundi planè ceſſaturum eſſe motum cęli, non attinet id ad Philoſophum, cum nec lumine naturę cognoſci, nec rationibus philoſophicis perſuaderi poſſit. Sed nihilominus reſpondendum

An celi ſint vnius ſpeciei

C

D

deri poteſt Durando ad hunc modum. Creaturam priuari ſuo motu naturali ab alia crea- A
tura, eſt illi violentum, a Creatore autem, qui totius naturæ auctor eſt, minimè: ſicut enim
in omni creatura eſt potentia naturalis ad operationem propriam, ita eſt potentia quædam,
quam quidam magni nominis Theologi obedientialem vocant, ſecundum quam apta eſt
obedire Deo in omnibus quæ de ipſa facere Deus conſtituit. Sunt etiam quidam Theolo-
gi, qui putant cælum per ſe non habere inclinationem naturalem potiùs ad motum, quam
ad quietem, ſed ad alterutrum determinari ratione ordinis qui eſt in vniuerſo; & quia ordo
qui nunc eſt in vniuerſo, propter viciſſitudinem generationis & corruptionis rerum ſublu-
narium, neceſſariò exigit vt cęlum moueatur, ideo nunc naturaliter mouetur; quoniam ve-
rò in fine mundi erit alius ordo vniuerſi, ſublata mutua ſublunarium corporum tranſmuta-
tione, idcirco tunc ſic exigente vniuerſi ordine, cęlũ naturaliter quieſcet. Quare cõcludunt
tam motum quàm quietem eſſe naturalem cælo, non ſecundum propriam eius naturam,
ſed ſecundum communem mundi perfectionem, & propter varium vniuerſi ordinem. Ve-
rùm hęc, ſi philoſophicè perpendantur, facilè intelligentur eſſe falſa; nam, vt omittamus cę-
tera, quid magis a ratione & Philoſophię decretis alienum eſſe poteſt, quàm quod habet de- B
terminatam naturam, id non habere etiam certam, ac determinatam propenſionem ad ſuã
perfectionem? quam neceſſe eſt, (vt manifeſtũ eſt ex ijs quę ſupra diximus) vel in motu eſſe,
vel in quiete. Sed ad rationes ſecundę opinionis diſſoluendas, veniamus.

An uacatio à motu, quę dabitur cælo in fine mundi, ſit futura illi naturalis an uiolenta.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. X.

LICET autem ſecũda opinio probabilis ſit, nec magno negotio defendi queat,
tamen quia tertiam opinionem tum rationi, tum Ariſt. doctrinæ magis cõſen-
taneam eſſe oſtendimus, rationes eius hic etiam ſoluendæ ſunt. Rationum au-
tem, quibus ſecunda opinio nititur, potentiſſima eſt illa de motu & quiete, C
non enim cælum habet in ſe principium motus & quietis, ſicut natura defi-
nitur habere. Hanc dubitationem interpretes Ariſtotelis variè conantur explicare. Etenim
Philoponus in 2. Phy. ſuper tex. 3. & Alexander Aphrodiſeus 2. libro Naturalium quæſt. in
cap 18. aiunt in cælo non eſſe propriè quietem, quæ eſt priuatio motus, ſed tantùm meta-
phoricè, quatenus cælum ita conquieſcit in illo perenni motu ſuo, tanquam in ſua perfectio-
ne, non ſecus ac corpora ſublunaria quieſcunt in ſuis locis naturalibus, vel quatenus totum
cælum nunquam mutat locum aut ſitum & vno ſimilique motu ſemper cietur, quæ cõſtan-
tia & vniformitas eius, poteſt appellari quies. Neque vero Simplicius ab his diſcrepat, ſcri-
bens cælum quieſcere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cæli ſemper manent ea-
dem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Ariſt. 8. Phy. tex. 76. ita ſcribens. *Mouetur
& quieſcit quodam modo ſphęra, eundem enim occupat locũ.* Verùm cũ Ariſt. hic loquatur de
quiete propriè ac Phyſicè ſumpta, quæ nimirum eſt vacatio & priuatio motus phyſici, ea ve-
ro quam iſti tribuunt cælo ſit metaphorica & metaphyſica, idcirco eorum interpretatio pro-
banda non eſt, tanquam parum congruens verbis Ariſt. Porphyrius autem (referente Sim- D
plicio) Auerroes item & D. Thomas volunt illa verba legi debere disiunctè, vt illa coniun-
ctio, &, ſit poſita pro, uel, vt ſententia illorum uerborum ſit hæc, naturam eſſe principium
motus vel quietis uel utriuſque. Sed paulò durior eſt hæc expoſitio, incredibile enim vide-
tur Ariſt. in tam graui definitione, abuſum fuiſſe huiuſmodi vocibus. Nos autem cenſemus
illa verba legenda eſſe coniunctè, & habere hunc intellectum, non vt omnis natura ſit prin-
cipium motus & quietis, ſed vt omnis motus & quies naturalis, ſit à natura; quęcunq; enim
vel mouentur naturaliter vel quieſcunt, id habent propter naturam ipſis inſitam. Hoc mo-
do loquendi etiam vtitur Ariſt. 2. de Anima tex. 24. dicens, Anima eſt, qua viuimus, ſenti-
mus, mouemur & intelligimus; non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, ſed
quòd omnes huiuſmodi operationes, vbicunque reperiuntur, procedunt ab anima. Itaque
nomen naturæ, in definitione eius ponitur ſimpliciter & indeterminatè, nomen autem mo-
tus & quietis, ponitur vniuerſaliter & diſtributiuè; & quemadmodum cum dicitur anima

An illa pars definitionis naturæ, (eſſe principiũ motus & quietis) poſſit cęlo cõuenire.

A eſſe principium viuendi,ſentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri poteſt,er
go omnis anima id in quo eſt facit viuere, ſentire, moueri & intelligere; ſic etiam cum de-
finitur natura eſſe principium motus & quietis,non debet ex eo concludi, ergo omnis natu-
ra facit moueri & quieſcere id in quo eſt: ſed illud potiùs concludi debet, ergo omnis mo-
tus,& quies omnis naturalis, efficitur a natura. Eodē modo poſſet exponi id quod ait Ariſt.
4.Phy.tex.30. ſcribens,omnem locum naturalem habere ſurſum & deorſum,hoc eſt,nō qui
dem omnem locum eſſe ſurſum & deorſum,quod fieri non poteſt: ſed, (vt eum locum ex-
planans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi per illas differentias ſurſum & deorſum.
Reliquorum autem argumentorum ſolutio ex ijs quę ſcribit Auerroes 2. Metaphy.cōm.vlt.
petenda eſt, etenim eo in loco affirmat naturam æquiuocè ideſt analogicè dici in corpori-
bus cęleſtibus & in ſublunaribus,atque illis quidem ſecundum ſe,& ſecundum perfectionē;
his autem ſecundum famoſitatem, ideſt ſecundum nos, & ſecundum vulgarem exiſtimatio
nem hominum,& primam eius nominis impoſitionem vſitatamque appellationem hoc no
B men naturę principaliùs conuenire. vulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius ge-
neratio,corruptio cęteriq; motus ante oculos omnium ſunt:quo fit vt Ariſt.etiam definitio-
nem,diuiſionem & proprietates naturæ pręcipuè accommodet ad naturam corruptibilem;
vt pote quę nobis magis cognita & perſpecta ſit.Itaq; ea verba quę ex 9.textu libri octaui Me-
taphyſicę citata ſunt, ad hunc modum interpretari conuenit. *Naturam ſolam profectò quis
ponet,quæ in corruptibilibus eſt,ſubſtantiam.* Id eſt,ſi quis manifeſtam & vulgatā notionem
& rationem naturę ſpectet, ſolam exiſtimabit naturam,eam quæ eſt mortalis. Quòd autem
Ariſt. non putet,cęlum excludi nomine & definitione naturę,ibidem pręcipuè declarauit ap
pellans cęlum in eodem libro 8. Metaphyſicę tex.12. ſubſtantiam naturalem. Themiſtius
autem, illis verbis quę commemorata ſunt,non excipit aut remouet cælum a definitione na
turę,ſed ipſum eximit ex numero earum rerum naturalium quę habent in ſe principiū mo-
tus,& quietis. Nec Themiſtium latuit tria genera rerum naturalium poni ab Ariſtot.lib.8.
Phyſi.vnum earum,quę ſemper mouentur, quale eſt cęlum; alterū earum, quę ſemper quie-
C ſcunt,cuiuſmodi eſt terra ſi non ſecundum omnes partes,at certè ſecundum totam elemen-
ti molem;tertium earum,quę partim mouentur partim quieſcunt, in quo numero ſunt plā-
tę,& animalia.

An definitio naturæ conueniat animę,præſertim autem animę rationali.

CAP. XI.

QVANDOquidem conſtitutum eſt definitionem naturæ etiam cælo conuenire,
ſequitur nunc, vt diſquiramus an ea definitio conueniat animæ. Simplicius
quidem in 2. Phy. ſuper tex. 1. & 3. & item Albertus in eodem libro tracta.1.
cap.2. negant hanc definitionem cōuenire animæ eamq; tantùm naturam hic
definiri putant, quæ eſt in corporibus ſimplicibus & inanimatis; ſi autem animantes dicun- Queſtio ſecunda.an definitio naturæ conueniat animæ.
D tur habere naturam vel eſſe res naturales, ita dici aiunt propterea quòd in ſe habent corpo-
ra ſimplicia:omne enim corpus,aut eſt elementum aut conſtans ex elementis, quæ ſunt pro-
priè res naturales. Atque hanc ſententiam Simplicius ita confirmat; eſſe naturale conuenit
omnibus rebus naturalibus quà tales ſunt; ergo conuenit illis propter aliquod principium,
& propter aliquam ſubſtantiam communem omnibus: ſed hæc ſubſtantia non eſt anima,
quippe quæ non eſt niſi in viuentibus,neq; aliud quicquā eſſe poteſt quàm ſubſtantia corpo-
rum ſimplicium,hæc enim ſola reperitur in omnibus rebus naturalibus: quare natura,quæ
hic definitur,eſt tantùm ſubſtantia corporum ſimplicium. Deinde Ariſt. in 2 de Anima de-
finiens animam eſſe actum corporis naturalis, apertè diſtinguit animam a natura,ſi quidem
facit naturam ſubiectum ipſius animæ, & in eodem libro tex. 37. ait corpora naturalia eſſe
inſtrumenta animæ. Hoc ipſum etiam comprobat teſtimonio Eudemi, qui idem ſenſit.Al-
bertus verò idem cōfirmat his argumentis. Primò; Natura eſt determinata ad vnū,vel.n.mo
uet ſurſum vel deorſum:anima autem habet multos & varios motus,ſecundum omnes diffe
rentias poſitionum,quare non eſt determinata ad vnū; non igitur eſt natura. Deinde,natura
defi-

definitur eſſe principium motus per ſe, ideſt immediatè & ſine inſtrumentis, anima autē non mouet niſi per inſtrumenta corporea ueluti per muſculos & neruos, ex his putat Albertus neceſſariò concludi animam non eſſe naturam, nec eam ſupradicta naturæ definitione comprehendi. A

Probatur animam eſſe naturam.

Sed hæc ſententia multis modis falſa eſſe conuincitur. Primò, Ariſt. in 2. Phy. tex. 1. enumerans res naturales eaſque diſtinguens a non naturalibus, ex quo mox colligit definitionē naturæ, commemorat plantas & animalia, idemq; facit ſemper alijs in locis in quibus recēſet res naturales. Tum, definitio naturæ tota ſanè congruit animæ, etenim anima eſt principium motus & quietis, in eo in quo eſt, primò per ſe & non ſecundum accidens. Neq; verò obſtat, quòd anima vtatur inſtrumentis ad mouendum, vt Albertus obijcit, nam etiam forma ſubſtantialis elementi vtitur accidentibus vel motiuis vel actiuis ad efficiendos motus ſuos: non enim, (vt Ariſt. ait libro de Senſu, & ſenſili capite de odore) ignis calefacit, vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt. Itaque Albertus malè interpretatur illud verbum, *primò*, & ſine cauſſa negat ipſum conuenire animæ. Poſtea, Ariſt. 1. de Partibus animal. cap. 1. ob eam B cauſſam Phyſico ait eſſe agendum de anima ſenſitiua & vegetatiua, quòd ipſę ſint naturæ, & principia motuum naturalium. Præterea, motus animæ eſt motus naturalis, ergo anima eſt natura: conſequentia nota eſt ex eo, quia motus eſt proprius effectus per quem definitur natura; Antecedens autem ita probatur, primò Ariſt. in 2. Phy. tex. 1. ponit inter motus naturales accretionem, & decretionem, qui ſunt motus animæ. 2. Quia 3. Phy. tex. 6. traditur motus definitio quæ conuenit animæ motibus. 3. Quia diuiſio motus naturalis tradita. 5. Phy. tex. 9. continet motus animæ. 4. Quia principia, quæ traduntur primis duobus libris Phyſicorum communia ſunt aut omnibus rebus naturalibus, aut certè cunctis rebus corruptibilibus, non ergo ab his debet remoueri anima. 5. Quoniam Ariſt. in 2. lib. Phy. tex. 80. vt demonſtret naturam agere ob aliquem finem, ſumit argumentum ab animalibus & plantis, qua re declarat nomen & rationem naturæ, de qua Phyſicus agit, etiam ad animam pertinere. Atque in illius quidem loci explanatione, non ſibi conſtat Simplicius; is enim in ſuis commentarijs illum locum explanans, ita ſcribit, *In his autem velim animaduerti, animalia & plantas, vt quæ ſint naturalia ſumi ab Ariſt. etiam ſi ſint animata, & ab anima* C *regantur*, Et paulò poſt, hæc ſubiungit. *Num autem Ariſt. vocat naturā etiam quicquid anima verſatur in corpore? quamobrem etiam opus de Anima, vt quod multa tractet de huiuſmodi anima, eſſe contemplationis naturalis exiſtimant*. Hæc Simplicius. Ad extremum, Ariſt. 8. Phy. tex. 27. apertiſſimè ſcribit, quod a ſe ipſo mouetur, vt eſt vnumquodque animalium, moueri a natura. Primæ autem rationi Simplicij reſpondendum eſt, res naturales eſſe naturales,

Solutio rationum Simplicij.

non propter vnam aliquam ſubſtantiam communem omnibus, ſed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus ineſt; hæc autem ratio, eſt habere in ſe principium motus & quietis, quæ quidem reperitur in cęlo, in viuentibus & in non viuentibus. Secunda ratio facilè ſoluitur, ſi animaduertamus Ariſtotelē in libris de Anima, preſſiùs ſumere nomē naturæ quàm in lib. 2. Phyſicorum, velut etiam Peripatetici, cum diſtinguūt tria principia rerum, naturā, animā, & intellectum. Natura enim vt opponitur animæ, definitur eſſe agens ſine cognitione, & vno ac ſimplici modo operās; vt autem comprehendit animā, eſt principium motus & quietis in eo in quo eſt. Hic nomen naturæ ſumitur ampliori quadā ſignificatione, nempè quatenus eſt principium motus & quietis: Similiter etiam reſpondendum D eſt ad rationes Alberti, procedunt enim de natura ſecundum anguſtiorem eius ſignificationem & vt diſtinguitur ab anima. De Eudemo autem non eſt multum laborandū quid ſenſerit. anima igitur & dicitur natura & anima; natura, prout eſt principiū motus in eo in quo eſt, anima verò, prout facit id in quo eſt moueri a ſe, nec vno tantùm & ſimplici motu, ſed

An motus progreſſiuus animaliū ſit eis naturalis an uiolentus.

multis & varijs motibus. At verò reſtat etiam nunc quidam ſcrupulus; etenim motus animæ, vel progrediendi, vel ſaltandi, non videtur eſſe naturalis corpori animalis, cū enim corpus animalis ſit graue, ſolus is motus ei naturalis erit, quo deorſum fertur, cæteri autē omnes erunt uiolenti. Reſpondeo, huiuſmodi motus animalium eſſe quidem violentos corpori animalis vt eſt corpus mixtum, in quo præcellit & dominatur elementum terræ, eſſe verò naturales ei, prout eſt inſtrumentum animæ in id fabricatum a natura, vt inſeruiat ei atque obediat; eſſe autem huiuſmodi motus naturales corpori animalis, ex eo perſpicuū eſt, quòd

natu-

A natura dedit corpori animalis inſtrumenta idonea ad eos motus perficiendos, vt ſunt nerui, muſculi, pedes, & manus. Verùm adhuc de anima vniuersè diſputatum eſt: deinceps de anima rationali propriè diſſeramus.

An anima rationalis ſit natura.

CAP. XII.

Quęſtio tertia an anima rationalis ſit natura.

Opinio Simplicii.

DE anima rationali dubitari ſolet, an ea ſit natura nec ne propriè ſumpto naturæ vocabulo vt hic definitur. Ac Simplicius quidem in 2. Phy. ſuper tex. 3. negat animam rationalem eſſe naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri; cui rei fidem facit his argumentis. Primò, quia infra Ariſt. diuidit naturam in ſubiectũ & in id quod eſt in ſubiecto; ſed anima rationalis nec B eſt ſubiectum, id enim eſt materia, nec eſt in ſubiecto, forma enim quæ eſt in ſubiecto, eſt materialis, & inſeparabilis, Intellectum autem humanum eſſe immaterialem & ſeparabilem docet Ariſt. in 3. de Anima, ergo anima rationalis non eſt natura. Deinde, Ariſt. in 2. Phy. tex. 12. ait naturam quæ eſt forma, non poſſe ſeparari a materia ſecundum exiſtentiam, ſed tantummodo ſecundum rationem, quod non conuenit in animam rationalem, quæ ſecundum exiſtentiam eſt a corpore ſeparabilis. Ad hæc, forma naturalis educitur de potentia materiæ per generationem, & eſt terminus generationis, anima verò rationalis minimè; nã Ariſt. 2. libro de Generat. animal. cap. 3. ait mentem eſſe diuinam & extrinſecùs aduenire. Poſtremò, Ariſt. nullum reliquit locum dubitandi hac de re, is enim in 1. de partibus animal. cap. 1. negat conſiderationem animæ intellectiuæ eſſe phyſicam, tum propter alias cauſſas, tum propter eam maximè quia non eſt natura quæ ſit principium motus naturalis. Atque hæc fuit Simplicij opinio paucis verbis ab eo indicata, ſed a nobis, vt quantum in ea eſſet probabilitatis intelligeretur, latiùs expoſita.

Explicatio quęſtionis.

C Nobis autem Simplicij opinio, nec planè probatur, nec ſanè omnino improbatur. Exiſtimamus enim animam rationalem partim eſſe, & appellari poſſe naturam, partim vero minimè. Sed, vt quod docere volumus melius intelligatur, ſententiam noſtram duabus propoſitionibus breuiter exponemus. Vna propoſitio eſt, Animam rationalem aliquo modo poſſe dici naturam. Hæc propoſitio ita probatur. Primò, Anima rationalis re uera eſt pars eſſentialis hominis, & forma dans eſſe homini: ſed homo, ea ratione vt eſt homo, eſt res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Prætereà, quamuis Intellectus vt intellectus eſt non efficiat in homine motum aliquem phyſicum, regit tamen atque moderatur motus phyſicos, eorumque vſum & exercitiũ determinat: exempli cauſſa, licet motus loquẽdi, ingrediendi uel ſaltandi, efficiatur a uirtute naturali motiua quæ eſt in membris hominis: attamen quantus is motus eſſe debeat, quo item modo fieri, aut cur & ad quem finem referri, præſcribitur, definitur, & imperatur a ratione. Huiuſmodi enim operationes, ſubſunt conſilio & arbitrio hominis; ex quo fit, vt ſint dignæ laude vel vituperatione, pœna etiã D uel præmio. Poſteà, coniunctio animę rationalis cum corpore, efficitur & conſeruatur per motum phyſicum, ad proprias etiam actiones intellectus obeundas opus eſt phantaſmate, nunquàm enim mens dum eſt in corpore, auctore Ariſt. 3. de Anima tex. 30. & 39. intelligit ſine phantaſmate: phantaſma autem eſt quidpiam materiale coniunctum motui phyſico: ob has igitur cauſſas anima rationalis poteſt appellari natura. Altera propoſitio eſt. Animã rationalem ſecundum aliam quandam conſiderationem, non eſſe naturam de qua Phyſicus agit; quam propoſitionem veram eſſe, clariſſimè perſpicitur ex his paucis quæ ſequuntur. Primò, quia anima rationalis non producitur per motum phyſicum ſed per creationem ex nihilo: tùm, quia non efficitur ab agente naturali, ſed immediatè a Deo. Ampliùs, quia inter eam & corpus ipſius, nõ eſt proportio phyſica qualis eſſe debet inter formam & materiã naturalem; ſiquidem anima rationalis per ſe eſt immortalis, corpus autem eius ſuapte natura eſt mortale. Deinde, quia propria operatio eius quę eſt intellectio, per ſe (& quemadmodum Philoſophi loquuntur) ſecundum ſubſtantiam ſuam, non eſt motus naturalis. Ad hęc ultimus finis animę rationalis quo adepto, ipſa perfecta eſt, & naturalis appetitus eius pla-

nè conquieſcit, eſt ſupernaturalis, media item ad eum finem conſequendũ neceſſaria, ſunt ſupernaturalia. Quid plura? Phyſici eſt agere de natura, multa autem ſunt in anima rationali quę longè tranſcendunt facultatem & conſiderationem Phyſici; ſed hac de re latiſſimè diſputatum fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum eſt, animam rationalé partim appellari poſse naturam, partim uerò minimè. Ex quo item in promptu eſt ſolutio eorum argumentorum quibus ſupra ex Simplicij ſententia, probauimus animam rationalem non eſſe naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalem nullo modo eſſe naturam, ſed tantùm ſecundùm aliqua, quę conueniunt ipſi ea ratione ut eſt expers materię atque immortalis; quod nos libenter concedimus. Ariſtoteles etiam uerè ait eam non eſſe omnino naturam, nempe talem quales ſunt naturę corporeę ac mortales: nec eam conſiderari a Phyſico, nimirum omni ex parte, & ſecundum omnia quę inſunt in anima rationali; quod & uerum eſt, & opinioni noſtrę conſentaneum. A

In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum & paſſiuum. B

CAP. XIII.

QVONIAM in definitione naturæ poſitum eſt, naturam eſſe principium motus, declarandum eſt, quorum motuum natura ſit principiũ actiuum, & quorum paſſiuum. Certum eſt, in omni re naturali, & reſpectu cuiusuis motus naturalis, eſſe naturam; quæ ſit principium paſſiuum; tum quia in omni eo quod mouetur, ineſt materia quæ eſt principium paſſiuum; tum etiam quia quicquid naturaliter mouetur, ſuaptè natura aptum eſt ita moueri, quare neceſſe eſt in eo eſſe potentiam paſſiuam ad huiuſmodi motum: Sed obſcurum eſt, & in quibus rebus naturalibus, & quorum motuum naturalium ſit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum, eſt enim motus generationis, corruptionis, alterationis, accretionis & motus localis; C quæ item naturaliter mouentur, alia ſunt corpora ſimplicia, alia mixta ſed inanimata, & alia quæ uitam, atque ſenſum habent. In ſingulis & mobilium & motuum generibus, uidendũ eſt an natura ſit principium actiuum nec ne. Ac primùm de generatione & corruptione dicamus.

Quarta quęſtio, an in aliquo natura ſit principiũ generationis actiuum.

Nulla res habet in ſe principium actiuum ſuæ generationis. Etenim aut hoc principium eſſet materia, aut forma; non materia, quippe quæ nullius eſt actiuitatis; nõ forma, tum quia ipſa eſt quæ generatur, quare non poteſt eſſe generãs; tum etiam quia generans eſt ante generationem, forma verò non niſi poſt generationem exiſtit, cum primùm enim adeſt forma, generatio ceſſat. Dicuntur autem quædam habere in ſe principium ſuæ generationis ſicut uiuentia, quatenus vis generans hæret ipſis coniuncta; quemadmodum uirtus ſeminis eſt coniuncta cum fœtu donec abſoluatur eius generatio. Atque ob hanc cauſſam videtur natiuitas ſeu viuentium generatio, diſtingui a generatione eorum quæ vita carent, vt innuit Ariſt. 5. Metaph. tex. 5. D

Dubitatio ex Auerroe.

Sed affert difficultatem locus Auerrois in 7. Metaph. cõm. 29. ubi ſcribit, ſicut in motu locali quædam mouentur a ſeipſis, quædam ab alio, ſic in generatione quædam generari a ſeipſis quædam ab alio. Verùm hoc facilè ſoluitur ſi bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auerr. agit de generatione ſubſtantiali, ſed de generatione accidentiũ, quorum ait quędam tantùm poſſe effici extrinſecùs ab arte, vt domus, lectus & alia his ſimilia; quędam uerò tantùm a natura quæ eſt in ſubiecto ipſorum, ut riſibile; quędam autem, & intrinſecè a ſubiecto & extrinſecè ab arte, ut ſanitas; ſanantur enim quidam a Medico, alij uerò a ſeipſis. Ex his palàm eſt Auerr. loqui de generatione accidentium, quæ dicuntur a ſeipſis generari, quatenus non extrinſecùs ab arte, ſed a cauſſis, quæ ſunt intra eorum ſubiectum, procreantur.

In quibus rebus natura ſit principiũ

De Corruptione autem nõ poteſt quicquam uniuersè pronuntiari, ſed diſtinctione opus eſt. Etenim alia ſunt corpora ſimplicia ut elementa, alia mixta ut metalla & uiuentia. Nullum autem corpus ſimplex habet in ſe principium actiuum ſuæ corruptionis; omnis enim

res

A res expetit eſse, & quoad eius fieri poteſt, ſe ſuaque conſeruat ac reſiſtit corrumpenti, ergo nulla res poteſt ſeipſam corrumpere. Deinde, quodnam erit in corpore ſimplici principiũ corrumpens? materia ne an forma? non materia, quia non eſt actiua; neque forma, quia forma dat eſse, non igitur aufert ipſum eſse, præſertim cum eſse ſit effectus internus & inſeparabilis a forma. Præterea aut forma corrumpet ſeipſam, aut materiam; non ſeipſam, id enim inuoluit contradictionem, nam quod corrumpit, exiſtit, quod corrumpitur, non exiſtit; neque materiam, tum quia materia eſt incorruptibilis, tum quia corrumpens eſt contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non eſt contraria materiæ.

actiuum corruptionis, quęſtio quinta.

Omne autem mixtum perfectum, qualecunque fuerit ſiue animatum ſiue inanimatum, habet in ſe principium actiuum ſuæ corruptionis, ſiquidem omne mixtum in ſe cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter ſe contrarias ac pugnantes, quocirca cum una earum exuperat pluſquam ratio mixti patitur, opprimit reliquas; atque hoc modo diſſoluitur certa quædam proportio qualitatum in qua tantummodo conſeruari poteſt natura mixti. B Mixta vero eterogenea vt ſunt animalia, præter hunc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium ſibi peculiarem, quatenus vna eorũ pars poteſt alias corrumpere & ita toti mixto interitum afferre: cum enim partes animalium ſint diſſimiles, ac quædam etiam inter ſe cõtrariæ, ſiquidẽ cor eſt calidum, cerebrum frigidum, os ſiccum, caro humida; quatuor etiam humores ſanguis, pituita & vtraque bilis habent qualitates & temperamenta inuicem contraria; ideò ſæpe contingit, vt vna pars læſa, & male affecta, cæteris perniciem & exitium afferat, vnde totius animalis interitus exiſtat. In mixtis autem homogeneis, non eſt hic modus corruptionis; cum enim omnes eorum partes ſint vniformes eiuſdemque naturæ, non poteſt vna corrumpere aliam, debet enim corrumpens eſſe diuerſum, atque contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam ſi ſubtiliter loqui, & ad tenue rationem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in ſe naturam, quæ ſit principium eius corruptiuum: Natura enim principaliter eſt forma ſubſtantialis, quæ nulli corpori, cuius eſt propria forma & naturalis, interitum afferre poteſt; cum potiùs ipſa C faciat illud exiſtere. Id igitur accidit mixtis, propter accidentia inuicem contraria quæ in ipſis inſunt, quę, ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent, extrinſecùs ab aliquo agente diſſoluta & ſublata, pugnant inter ſe ſibiq; inuicem exitium moliuntur. Ex quo euenit, ut mixta quoque, in quibus illa ſunt accidentia, neceſſe ſit interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum eſt; ſequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.

CAP. XIIII.

DVPLEX eſt alteratio phyſica, vna corruptiua, quæ tandem affert interitum rei quæ alteratur, vt calefactio aquæ; altera quæ dicitur perfectiua, per quam D res, tantum abeſt vt corrumpatur, vt magis perficiatur, propulſans quæ ſibi cõtraria & noxia ſunt, & augens atque corroborans vires ſuas; ſic aqua feruens remota ab igne, paulatim calorem pellit & recuperat priſtinam frigiditatem, ſic etiam quædã corpora ob antiperiſtaſim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idẽ iudicium eſt, quod ſupra eſſe diximus de corruptione quæ accidit tam mixtis quã ſimplicibus; propterea quòd huiuſmodi alteratio, eſt via certiſſima ad corruptionem: de altero autem genere alterationis, quam vocant perfectiuam, magna dubitatio eſt inter Philoſophos, a quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducatur ad priſtinam frigiditatem. Quidam enim aiunt aquam reduci ad frigiditatem a generante, quemadmodum Ariſt. ait grauia & leuia moueri a generante. Alii a qualitate quadam uirtuali, quæ in aqua occultè id operetur: Alii a circunſtante, vt ab aëre uel ab alio corpore quod ambit aquam. Alii propter exhalationem vaporũ qui permiſti cum aqua reddebant eam calidam, his autem ex aqua excedentibus redit

Sexta quęſtio, In qbus corporibus natura ſit principium actiuum alterationis.

Quomodo aqua calefacta & remota ab igne redeat ad ſuam frigiditatem, [illegible] nes.

aqua ad ſuam frigiditatem. Alii putant in calefactione aquæ, frigus ſeipſum collegiſſe & abdidiſſe in partes interiores aquę, exteriores autem partes occupatas eſſe a calore: cum autem aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus ſibi ſimile, atque ita totam aquam frigidam euadere ſicut ante erat. Si quis autem obiiciat, cum calor feruentis aquæ, iudicio ſenſus ſit longe maior quàm frigus aquę, fieri non poſſe vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Reſpondent; Semper in aqua dum eſt aqua, ineſse plus frigoris quàm caloris, alioquin nõ poſſet conſeruari forma ſubſtantialis aquę; iudicari tamen in aqua feruenti eſſe plus caloris quàm frigoris, tum quia calor eſt qualitas magis actiua, vehementius mouens & afficiẽs ſenſum quàm frigus, tum quia calor inſidens in partibus exterioribus aquę frigore introrſum compulſo, magis occurrit ſenſui; quinetiam licet minus eſſet frigus in aqua feruenti quàm calor, tamen eſset illo potentius, propterea quod frigus eſt natiuum aquæ, proprio & naturali ſubiecto inhęrens, & cum forma ſubſtantiali aquę coniunctum, cui eſt admodum affine: at calor eſt deſertus a ſuo agente ideſt ab igne, nec hęret in ſuo naturali ſubiecto, & eſt ſimul cum forma ſubſtantiali aquę, a qua ſuaptè natura plurimũ diſſidet. Tot igitur & tales ſunt opiniones Philoſophorum circa hanc opinionem; quas ſubtiliter diſcutere ac diiudicare & quid pro vero certoque habendum ſit, conſtituere, non eſt huius loci: a nobis autem in libris de Elementis, quos confecto & abſoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hęc quęſtio diligentiſſime tractabitur atque profligabitur. fortaſse autem ad eiuſmodi effectũ, hoc eſt vt aqua redeat ad priorem frigiditatem, vel omnes ſupradictę cauſę, vel complures, vel aliquando vna aliquando alię concurrunt.

De Accretione autem quod ſit principium actiuum eius, paucis explicari poteſt: nam cum ea, quę propriè dicitur accretio, in ſolis viuentibus reperiatur, manifeſtum eſt principẽ eius cauſsam efficientem eſse animam, calorem autem naturalem eſse quaſi adminiſtrum & inſtrumentum animę, ſicut Ariſtoteles ſcribit 2. de Anima a tex. 38. vſque ad 41. Diximus autem (propriè) quoniam eſt quædam accretio quę fit per ſolam additionem & aggregationem vnius corporis ad aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non viuentibus, cuius principium efficiens non eſt intra, ſed extra.

An in Mixtis inanimis ſit alia ratio, & (ut uocant) gradus naturæ quàm eſt in elementis. Quæſtio. 7.

Sed quia ſupra dictum eſt de corruptione & alteratione tam ſimplicium, quàm mixtorum corporum, merito dubitari poteſt, an mixtum inanimatum habeat alium gradum naturæ quàm elementa; nam cum natura ſit principium motus, videntur motus quibus mouetur mixtum inanimatum, effici ab elementis quæ in eo inſunt; motus enim localis mixti vel ſurſum uel deorſum, fit ab elemento prædominante, vt dicitur primo de Cælo tex. 7. motus autem alterationis, efficitur a primis qualitatibus elementorũ, ab his enim tantùm prouenit ea quæ propriè eſt & dicitur alteratio; quare non videtur eſſe alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm non ita res habet, nam cum mixtum habeat diuerſam formam & naturam ab elementis, cum habeat facultates quaſdam & actiones præſtantiores & admirabiliores quàm elementa, qualis eſt in Magnete, vis attrahendi ferrum, cum denique habeat in ſe principium efficiẽs ſuæ alterationis & interitus quemadmodum ſupra oſtenſum eſt, negari non poteſt, quin in mixto inanimato ſit alia ratio & ſuperior quidam gradus naturæ quàm in elementis. Ergo ſi amplè vtamur nomine & ſignificatione naturæ, fatendum eſt in mixtis eſſe naturam quandam diuerſam ab elementis: Sin autem nomen & vim naturæ preiſè ſumamus, ea nimirum ratione, vt definitur eſſe cauſſa cur naturaliter moueatur id in quo ipſa ineſt, probabiliſſimum eſt, in mixtis inanimis non eſſe aliam naturæ rationem vel gradum, quàm reperitur in Elementis.

Reſtat vt dicamus de motu locali.

A An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur.

CAP. XV.

Queſtio octaua an natura ſit principiũ actiuum motus localis elementorũ.

DVPLEX eſt motus localis, vnus ſimplex per ſe primò conueniens elementis,
eorumq; cauſſa, etiam mixtis; alter mixtus, qualis eſt animalium; primùm de
ſimplici, tum de mixto dicamus Magna quæſtio eſt, nec ſatis adhuc explicata,
quæ ſit cauſſa efficiens motus ſimplicis in elementis; exempli cauſſa, cum terra
mouetur deorſum, quid ſit quod eum motum præcipuè efficiat? Quidam exiſtimant motũ
naturalem elementi effici a generante, ita vt generans ſit princeps cauſſa eius motus, forma
autem ſubſtantialis & grauitas, ſint tanquam eius inſtrumenta; nec referre, an generans ad-
ſit cum fit talis motus nec ne, ſed ſatis eſſe vt vim mouendi a principio tribuerit; quemad-
B modum ſagittæ motus cauſſa efficiens eſt is qui iaculatus fuit, licet poſteà receſſerit vel inte-
rierit; & in generatione hominis, princeps cauſſa generans eſt pater, vis autem ſeminis eſt
quaſi inſtrumentum illius. Hanc opinionem duo faciunt admodum probabilem, vnum eſt,
quod Ariſt. vbicunque loquitur de motu corporum ſimplicium, loquitur autem ſæpiſſimè,
vt in 8. Phy. tex. 17. 29. 32. & in 4. de Cælo 25. & 1. de Anima 19 & 5. Phy. 18. & 2. de Cælo
9. & in lib. de motu animalium cap. 3. ſemper non ſolùm innuit, ſed etiam apertè docet & ar
gumentatur eiuſmodi corpora non moueri à ſe, ſed a generante vel a remouente prohibens.
Alterum eſt, quod cum in eo omni corpore quod mouetur a ſeipſo, neceſſe ſit ineſſe duas
partes, vnam quæ ſit tanquam mouens, altera quæ ſit tanquam mota, quas in corpore ſim-
plici reperire non poſſumus, nam vt ipſa forma corporis ſimplicis dicatur eſſe mouẽs, quid
erit in eo tanquam motum? an eadem forma? at idem mouere & moueri reſpectu eiuſdem
motus, niſi per accidens, eſt impoſſibile; an materia? at quod mouetur debet eſſe ens in actu;
& materia prima per ſe non habet maiorem propẽſionem & habilitatem ad motum qui fit
C ſurſum, quam ad motum qui fit deorſum; Cum igitur ita ſit, vt in corpore ſimplici non poſ-
ſit diſtingui mouens a moto, neceſſariò concluditur eiuſmodi corpus non poſſe moueri a ſe
ipſo. Vide D. Thomam 1. par. quæſt. 18. art. 1. in reſpon. ad 2. & in commentarijs eius ſuper
ea loca Ariſtotelis quæ proximè ſupra citauimus.

Opinio Thomiſtarum.

Econtrariò, alij opinantur corpus ſimplex non a generante ſed a ſeipſo moueri; quod ſa-
nè tam multis & firmis rationibus confirmant, vt id cuiuis facilè perſuadere poſſe videãtur.
Etenim quærunt, quomodo motus lapidis deorſum, efficiatur a generante? tripliciter enim
poteſt generans ad eum concurrere, vel impellendo lapidem, aut ei occultam quandã vim,
qua moueatur deorſum, impertiendo; ſed hoc non eſt veriſimile, tum quia ſæpe contingit,
vt cum lapis mouetur, generans eius non adſit, quin etiam multo ante interierit; oportet au
tem cum fit actu motus, adeſſe actu mouens & mobile, quia motus definitur ab Ariſt. 3. Phy.
tex. 23. actus mouentis in mobili; tum etiam quia motus pulſionis quo vnum corpus moue
tur ab alio, numeratur ab Ariſt. 7. Phy. tex. 10. inter motus violentos. Illa verò occulta uis,
D quam generans imprimit lapidi, quæ nam aut qualis ſit, ne fingendo quidem dici poteſt;
nõ enim eſt alia qualitas vel virtus quæ moueat deorſum, quàm grauitas, & quicquid aliud
dicitur, quale quale fuerit id, perſpicuè cognoſcitur ſuperuacaneum, atque fictitium eſſe.
Vel dicent generans concurrere ad motum lapidis, quatenus lapis eam vim motiuam, quæ
in eo inhæret, & propter quam fertur deorſum, accepit a generante, quam ob cauſſam talis
motus merito aſſignatur generanti. Verum hoc nihil eſt, nam ſic etiam dici poſſet calefa-
ctio, qua ignis calefacit aquam, non effici ab igne, ſed ab eo quod generauit ignem; quan-
doquidem vim calefaciendi, ignis accepit a ſuo generante: Præterea, ſi quia lapis vim moti-
uam deorſum habet a generante, ideo motus eius deorſum, actiuè fit a generante, ergo pa-
ri ratione, cum potentia paſſiua & habilitas quæ eſt in lapide, vt moueatur deorſum, ſit etiã
lapidi tributa a generante, ſiue ea ſit grauitas, ſiue aliud quiduis, non ſolùm lapis non dice-
tur moueri à ſe actiuè, ſed nec etiam paſſiuè, quod eſt contra Ariſt. in 8. Phy. 32. & eſt con-
tra rationem, quia ſi in lapide nec eſt principium actiuum, nec paſſiuum eius motus qui fit
deorſum, non eſſet is motus naturalis lapidi. Vel denique poſſent dicere, propterea talem

Opinio Auerroiſtarum et Scotiſtarum, quæ eſt probabilior.

motum lapidis effici a generante, quia generans producens formam lapidis, ſimul etiã per modum (vt aiunt) ſequelæ producit eius motum, ſecundùm illud quod dici ſolet, dans formam dat omnia conſequentia formam; atqui hoc longè abeſt a vero, nam ea dicuntur a generante produci per modum ſequelæ, quæ per eandem actionem qua res generatur producuntur; ſicut homo & riſibile, nam quia eadem actione producitur homo per ſe primò, & eadem producitur riſibile ſed ſecũdariò, ideo dicitur riſibile generari per modũ ſequelę ab eodẽ generãte à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in inſtanti per primũ ſui eſſe, motus autẽ eius ſecundũ locũ incipit in tẽpore per vltimũ ſui nõ eſſe, quare eo inſtanti quo fit generatio, non eſt motus, & cũ fit motus, tunc non eſt generatio lapidis; quare non verè dicitur motus lapidis effici a generante; atque hoc quod nunc diximus, manifeſtius apparet cum lapis non ſtatim ac generatus eſt, mouetur deorſum, nempe cum ob aliquod impedimentum in loco ſuperiori retinetur; ſi enim poſtea ſublato impedimento, deorſum moueatur, quis dicet hunc motum tunc fieri a generante? Perſpicuum igitur eſt, nullum modum fingi poſſe ſecundum quem dicatur generans concurrere ad motum lapidis. A

Præterea, ſi Deus creet lapidem, is proculdubio mouebitur deorſum, non aliter atque quiuis alius lapis naturaliter productus; quærendum eſt, a quo efficiatur motus illius lapidis? nam ſi non fit intrinſecè ab ipſomet lapide, cum non habuerit generans naturale, neceſſariò ſecundùm iſtos, dicendum eſt eum motum fieri a Deo creante, quod qui non ducit abſurdum, neſcio quid ei abſurdum videri poſſit. Cauſſa enim efficiens motum naturalem lapidis, certa, definita, & vnius modi eſt, ſiue lapis creetur ex nihilo, ſiue ab agente phyſico generetur. Hanc ſententiam defendit Scotus 2. ſent. diſtinct. 2. quæſt. 10. ſed eam ſubobſcurè declarat, & leuiter confirmat. B

Secunda ſententia quod nimirum elementa moueantur à ſe, tanquàm probabilior confirmatur.

CAP. XVI. C

Ariſtoteles ſenſit elemẽta moueri à ſeipſis.

QVOD antem Ariſt. exiſtimauerit elementa moueri a ſeipſis, multis in locis perſpicuè declarat. Etenim 2. Phy. tex. 84. ait naturalia eſſe quæcunque ab aliquo in ſe ipſis principio continuè mota perueniunt ad aliquem finem; in 4. Phyſ. tex. 86. innuit graue, & leue eſſe factiua lationis; in 7. Phy. tex. 10. inquit, omnia quæ mouentur extrinſecùs ab alio, moueri violenter; in 4. de Cælo tex. 24. ponit hanc differentiam inter graue, & leue, & inter ſanabile, quod hoc extrinſecùs mouetur ad ſanitatem, illa verò habent in ſe ipſis principium ſuorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perſpicuis verbis demonſtrant (quæ verba refert Simplicius in 2. Phy. ſuper tex. 1.) in elementis eſſe principium actiuum naturalium lationum quibus ad ſua loca mouẽtur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis eſſe principium, niſi eius motus qui fit ſecundum lationem; loquuntur autem de principio actiuo, nam principium paſſiuum eſt in illis, non ſolùm reſpectu motus localis, ſed etiam alterationis, generationis & corruptionis. D

Ariſt. autẽ his in locis, quibus ait corpora ſimplicia non moueri a ſe ſed a generante, nihil aliud ſignificare voluit, quàm eiuſmodi corpora non moueri a ſeipſis eo modo quo mouentur animalia; quæ vndecunque, quocunque & quandocunque volunt, poſſunt ſeipſa mouere, ac ſimpliciter etiam quieſcere; corpus autem ſimplex non poteſt moueri, niſi ex certo loco ad certum locum, ideſt ex non naturali ad naturalem; & cum cœpit moueri, nõ poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locum naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſt. in 5. Phy. 18. ſcriptum reliquerit, corpora ſimplicia non tam mouere ſe ipſa quàm ferri; quare corpus ſimplex comparatione animalium poteſt merito dici non moueri a ſeipſo.

Cur elementa neget Ariſtoteles interdum moueri à ſeipſis.

Præterea, ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati, non quòd anima non efficiat actionẽ ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt prius quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliquid extrinſecùs ab obiecto, accipiendo ab eo vel ſpeciem ſenſibilem vel aliud quidpiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animæ, ſentire dicitur eſſe quoddã pati. Sic etiam quamuis corpus ſimplex moueatur a ſeipſo, tamen quia motum eius neceſſariò

præce-

A præcedit aliquid immutans ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans ſiue remouens prohibens, ideo tale corpus dicitur moueri a generante vel a remouente prohibens. Quamuis autem corpus ſimplex a ſe vt diximus moueatur, tamen non mouetur per ſe, ſed ex accidẽti; nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremem, ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium, perducit ſeipſum vſque ad locum ſuum naturalem. Atque hæc eſt opinio Auerrois, quā is in 3. lib. de Cælo cōm. 28. & in 4. de Cælo cōmu 22. diſertiſſimis verbis expoſuit. Quam ſententiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cęlo tex 28. ſcribens naturam ad efficiendum motum localem corporum ſimplicium ſiue naturalem ſiue violentum, vti medio aëre tanquam inſtrumẽto, atq; eo ſublato neutrum motum effici aut conſtare poſſe; & in 4. Phy. tex. 72. affirmat ſine medio, vel quod idem eſt, in vacuo, nullum motum corporum ſimplicium eſſe poſſe, totamq; cauſſam ſucceſſionis quæ eſt in eo motu, aſſignat medio. Quamobrem eorum ratio, qui putant corpus ſimplex non moueri à ſeipſo propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum vna ſit

B mouens altera mota, facilè diluitur. Id enim verè dicitur in eo, quod perfectè, & per ſe mouetur à ſeipſo, cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti & propter aliud mouetur a ſe, qualis eſt motus corporum ſimplicium, quoniam enim lapis trudit aërem aërque truſus pulſuſque cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quanquam ſi rem ipſam accuratiùs expendamus, non minùs quàm nos, hæc ratio vrget ac premit eos qui cenſent corpus ſimplex moueri a generante; nam cum talis motus actu non efficiatur proximè a generante, quippe cum plerumque ipſum non adſit, neceſse eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiam ipſi coguntur demonſtrare in corpore ſimplici aliquid, quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motũ recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elementis, a Philoſophis in vtramque partem diſputantur. Ego licet poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem; in eo tamen quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentum ad efficiendos motus naturales elementorum, multas, magnaſque difficultates exiſtere non ignoro, quas in

C libris de Elementis tractaturi ſumus.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tanquam ab agente principali, intercedunt tamen multa inſtrumenta, vt nerui, muſculi, ſpiritus, & pro varietate motuum, vel pedes vel branchiæ vel alæ. Quadruplex enim cernitur huiuſmodi motus in animalibus, vnus ingrediendi vt in homine, alius rependi vel ſerpendi vt in vermibus & ſerpentibus, alius volandi vt in auibus; alius natandi vt in piſcibus. Poteſt autem horum motuum cauſſa dici etiam aliquid externum nempe ipſum obiectum, cuius appetitione vel fuga, animal impellitur ad motum, ſed ea cauſſa non eſt efficiens ſed potiùs tanquam finis, neque mouet motu phyſico.

An Natura quæ hic definitur ſit non ſolum forma, ſed etiam materia, & an vtrique nomen naturæ conueniat vniuocè.

CAP. XVII.

D QVIDAM putant naturam, quę 2. lib. Phyſ. definitur, eſse ſolam formam, propterea quòd cum dicitur natura eſse principium motus, interpretantur ipſi principium actiuum, quale non poteſt eſse niſi forma. Sed hi falluntur, quia Ariſt. in 2. Phy. tex. 4. diuidit naturam in eam, quæ eſt ſubiectum, & in eam quæ eſt in ſubiecto, hoc eſt in materiam & formam; & tex. 9. comparat materiam cum forma, concludens tex. 12. naturam, licet ea de vtraque dicatur, principaliùs tamen dici de forma; in tex. etiam 21. cum duplex, inquit, ſit natura, vtriuſque conſideratio pertinet ad Phyſicum. Deinde, ſi materia non eſt natura, ergo nulla generatio eſt motus naturalis, vt pote cuius non eſt principium actiuum in eo quod generatur; alteratio item & corruptio elementorum non eſsent mutationes naturales, neque verò cælum eſset corpus naturale, neque motus circularis eſset ei naturalis, ſi quidem intelligentia, quæ eſt effectrix illius motus, non eſt propriè natura cæli. Quid? quòd potentiæ actiuæ reſpondet potentia paſſiua? quare ſi eſt aliqua po-

Elementa moueri a ſeipſis ratione medij, opinio Auerroes

Quæſtio vna an materia ſit natura.

tentia actiua quæ ſit natura,ſimiliter etiã erit aliqua alia potentia paſſiua quæ ſit natura,qua- A
lem conſtar eſſe materiam : & in 5. Metaphy. tex.5. Ariſt. exponens ſignificata naturæ tandẽ
concludit naturam dici de materia & forma; eaque fuit ſententia omnium Græcorum inter
pretum,quam Simplicius confirmat etiam teſtimonio Syriani. Suot porrò nonnulli, qui in
omni re naturali volunt formam eſſe priocipium actiuum cuiuſlibet motus quo ea res mo-
uetur: & fingunt quaſdam inchoationes formarum in materia,quas dicunt eſſe priuationẽ,
quæ eſt tertium principium, propter quod generationes & corruptiones corporum ſimpli-
cium ſunt naturales; quam opiniooem egregiè confutat D. Thomas io 2. Phy. ſuper tex. ſe-
cundum *cum enim* inquit, *principium agendi ſit actus , illa uero inchoatio formæ non ſit actus
ſed tantum aptitudo quędam ad actum, nullo modo poteſt eſſe principium actiuum motus;& quã-
uis illa inchoatio eſſet forma completa,non ageret tamen in ſubiectum ſuum alterãdo ipſum: quia
forma non agit ſed compoſitum,quod non poteſt ſeipſum alterare, niſi in eo ſint duæ partes quarũ
una ſit alterans & alia alterata. Materia igitur quatenus habet naturalem potentiam ad for-
mam & ad motum, eſt natura,& facit ut motus eius rei in qua eſt, ſit naturalis.* Hæc D. Tho- B
mas. Verùm hanc quæſtionem ſatis copioſè & accuratè tractat Scotus 2. ſent. diſt. 18.
quæſt. vnica.

Prȩclara. D. Thomæ ſententia.

Deinceps videamus an nomen naturæ vniuocè ac ęqualiter dicatur de materia & forma.
Simplicius ſuper tex. 3. 2. Phy. negat defioitiooem naturæ eſſe vniuocam;idque confirmat
teſtimonio Syriaoi : idem ſentit Auer. ſuper eundem tex. & Albertus Magnus in 2. Phy.tra-
ctatu 1.cap. 3. & ſanè meritò,nam non poteſt ea definitio eſſe vniuoca cuius & definitum &
partes definitioois dicuntur aoalogicè,id quod accidit huic definitioni; natura enim quæ
definitur, dicitur analogicè de materia & forma , vt ait Auer. 2. Phy. cõm. 1. atque id con-
firmari poteſt teſtimonio Ariſt. qui in 2. lib. Phy. tex. 81. & 91. formam inquit, eſſe finem
materiæ, & materiam eſſe propter formam,quod latiùs edocet 1. de Partib. animal. cap. 1.
in libro autem 5. Metaph. tex. 5. ſcribit oaturam primò & propriè dictam, eſſe formam,ma
teriam verò dici naturam quatenus eſt ſuſceptiua formæ : generationem item ſine ipſum
naſci, appellari etiam naturam propterea quòd eſt uia ad formam. Præterea , natura dicitur C
analogicè in cęlo & in rebus ſublunaribus ſicut ait Auerroes in 2. Phy.com.1.& in 2. de Cæ-
lo Com. 3. & io 2. Metaph. Cõm. vltimo, & in Diſputationibus cootra Algazelem diſputa-
tione.14. cuius rei cauſſa,& ratio in promptu eſt, non enim poſſunt res corruptibiles & in-
corruptibiles vno genere phyſico comprehendi , neque principia rerum immortalium atq;
mortalium vnius rationis eſſe poſſunt ; Vide Ariſt. io libro 10. Metaph. tex. vltimo,& Auer.
in libro de Subſtantia orbis cap. 1. Deinde, nomen principij dicitur analogicè de actiuo &
paſſiuo, de illo quidem principaliter, de hoc autem minùs principaliter, quemadmodum
Auer ionuit Cõm. 1. 2. Phyſicorum. Poſteà, nomen motus non dicitur pari ratione de om
nibus motuum generibus, ſed præcipuè de motu locali,quod Ariſt. luculenter oſtendit lib.
8. Phyſicorum, a textu 55. ad 61. Nomen denique ipſius quietis,ſi expoſitionem Græcorum
ſequeremur qui cenſent etiam ipſum cælum quodam modo quieſcere,propriè dicitur in re-
bus corruptibilibus, in cęlo autem non niſi metaphoricè.

Quæſtio decima, an forma magis ſit natura quàm materia.

D

An in compoſito naturali præter materiam & formam ſit quædam alia tertia natura re diuerſa a partibus.

CAP. XVIII.

VLTIMO loco tractanda eſt illa quęſtio,an totum re diſtinguatur ab omnibus
ſuis partibus ſimul ſumptis ; totum,inquam noo vniuerſale,non quantitatiuũ
vel integrale,non mixtum,ſed totum eſſentiale,quale eſt animal reſpectu cor-
poris & animæ ,& ignis reſpectu materiæ, & formæ ex quibus conſtat . Neque
verò quiſquam putet huius quæſtionis tractatiooẽ alienã eſſe huic loco ; hinc
enim cognoſci & iudicari debet,an ſit tantùm duplex natura,materia nimirum & forma, an
verò præter illas ſit tertia longè potior , atque præſtantior quæ eſt ſubſtantia ipſius compo-
ſiti naturalis. Quam ſit autem difficilis hæc quæſtio,vel ex eo animaduerti poteſt,quòd hæc

Quęſtio undecima an totum eſſentiale re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus.

de

A de re non ſatis conſtanter loqui videntur Peripatetici. Etenim Ariſt. in 7. Metaph. tex. vl-
timo ſatis apertè ſignificat totum re diſtingui a ſuis partibus, ſcribens ipſum B A, eſſe aliud
quidpiam, quam, b, & a, ſicut caro eſt alia res quàm ignis & aqua; idemque inſinuat fa-
ciens multis in locis tres ſubſtantias nempè materiam, formam, & compoſitum. At in
1. Phy. tex. 17. & in 2. de Anima tex. 10. videtur contra ſentire. Deinde Auerroes in 1.
Phy. Cóm. 17. ait totum nihil aliud eſſe quàm ſuas partes: idemq; confirmat in 7. Metaph.
com. 20. & 44. At contrariũ docet in 7. Metaph. cóm. vltimo in 3. de Anima. Cóm. 5. in 5.
Metaph. Com. 6. in 7. Metaph. com. 27. Quamobrem Auerroiſtæ diſtracti ſunt in contra-
rias opiniones: Aliis aientibus, alijs autem negantibus totum re diſtingui a ſuis partibus.
Similiter etiam Thomiſtarum non eſt concors ſententia, quidam enim diſtinctionem rea-
lem totius a ſuis partibus probant: Alij verò reprobant propterea quòd D. Thomas in 4. cō-
tra gentes cap. 81. videtur eiuſmodi diſtinctionem refellere, in 3. autē Senten. diſt. 2. quęſt.
1. art. 3. quæſt. 3. & in 3. parte quæſt. 6. art. 5. videtur eam approbare. Nos igitur primùm
B oſtendamus quid alij ſenſerint, tum doceamus, quid doctrinæ Ariſt. congruentius, ac proba
bilius eſſe videatur.

Quidam exiſtimarunt, ut refert Heruęus. Quodlibeto 2. quæſt. 14. totum re diſtingui a
ſuis partibus; quam opinionem probabant declarando tria; vnum eſt, totum diſtingui a par
tibus per modos quoſdam intrinſecos quos ſuperaddit partibus & in ſe ſimul complecti-
tur, qui modi duo ſunt, eſſe in alio qui eſt formæ, & eſſe id in quo eſt aliud, qui eſt materiæ:
Alterum eorum dictum eſt, huiuſmodi modos re diſtingui a partibus, nempè ipſum eſſe in
alio, re diſtingui a forma, & eſſe id in quo eſt aliud, a materia: Tertium eſt, non facere com
poſitionem cum ipſis partibus, ideſt cum materia & forma. Hæc ſententia falſa eſt, quam
Heruęus quantum ad tria quæ continet, bene confutat. Primùm enim iſti modi per quos
differt totum a ſuis partibus, uel ſunt partes totius, & ſic totum differret ab omnibus parti-
bus per aliquas partes, quod eſt impoſſibile; uel ſunt paſſiones totius, ſed cum paſſio ſit po-
ſterior ſubiecto nec eſſentiam eius attingat, non poterit totum per ſe primò ac eſſentialiter
C diſtingui a partibus per illos modos: Vel iſti modi ſunt ipſum totum, at id eſſe nequit, nam
totum eſt vnũ, illi modi ſunt duo inter ſe diſtincti & oppoſiti; totũ, quale eſt homo & equus,
eſt ens abſolutum & ponitur in categorijs; illi modi ſunt reſpectus quidam nec per ſe, vt fa-
tentur aſſertores iſtius opinionis, vllum in categorijs locum habent. Deinde qui fieri po-
teſt vt iſti modi re diſtinguantur ab ipſis partibus? hinc enim efficietur vt iſti modi habeant
alios modos, & ita res eat in infinitum; nam vel ſunt accidens vel ſubſtantia, ſi accidens, ergo
habent eſſe in alio; ſi ſubſtantia vel materia, vel forma, quare vel habebũt eſſe in alio uel erũt
id in quo aliud habet eſſe. Poſtremò, iſtos modos, cum re diſtinguantur a partibus, non face
re cum eis vllam compoſitionem, quis ſanæ mentis poſſit credere? Nam eſſe duo quæ re dif-
ferant, & vnum ſit in alio ei coniunctum citra vllam compoſitionem, non ſolùm eſt incredi-
bile, ſed neque eſt intelligibile.

Prima opinio eiuſque refutatio.

D

Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.

CAP. XIX.

ALTERA opinio eſt eorum qui arbitrantur totum re diſtingui a ſuis partibus,
non per aliquos modos, verùm ſeipſo quatenus ex vnione formæ cum materia,
reſultat tertia quædam entitas quæ eſt ſubſtantia & quiditas ipſius compoſiti, &
propter quam ipſum totum formaliter & completè habet vt ſit totum. Hanc
opinionem tuentur magni tum Theologi tum Philoſophi: Scotus 3. Sentent. diſt. 2. quæſt.
2 Heruæus. Quodlibeto 2. quæſt. 14. & principes Thomiſtarum Capreolus, Caietanus, Fer-
rarienſis & item Auerroiſtarum, Burlæus, Iandunus. Rationes quibus hæc probatur opinio
ex Scoto & Scotiſtis magna ex parte ſumptæ, ſunt hæ. 1. Ratio. Totum eſt unum ens per
ſe, ſed omnes partes ſimul ſumptæ non ſunt unum ens, ſed multa entia, ergo totum diſtin-
guitur re a ſuis partibus: alioquin nihil intereſſet inter totum quod eſt unum ens per ſe, &

Secunda opinio ſatis probabilis.

inter totum quod eſt vnũ per aggregationẽ, vel per accidens, hæc enim tota non ſunt aliud, A
quàm ſuæ partes ſimul ſumptæ velut domus, aceruus lapidũ, exercitus &c. 2. Generatio,
tumquia eſt vna mutatio numero, tum quia eſt ſubſtãtialis, debet habere pro primo & pro-
prio termino ad quem, aliquid quod ſit verè vnum & ſubſtantia, ſed hoc non eſt materia,
neque forma, quia ſecundum Ariſt. nec materia nec forma per ſe generatur; neque eſt ma-
teria & forma ſimul ſumptæ, quia ipſæ non ſunt verè vnum ens: ſed duo entia, cum igitur
compoſitum ſit id quod generatur, erit ipſum re diuerſum a ſuis partibus. Nec valet quod
reſpondent quidam, materiam & formam, vt ſunt ſimul & inuicem vnitæ, eſſe ipſum totum,
& id quod per ſe generatur; hoc inquam non valet, nam iſta ſimultas ſeu vnio, eſt relatio,
quare non poteſt eſſe terminus generationis, tum quia ſecundum Ariſt. in 5. Phy. non fit
per ſe motus ad relationem, tum etiam quia terminus generationis debet eſſe ſubſtantia.
3. Sequeretur id quod corruptum eſt etiam poſt corruptionem ſuam, remanere integrum
atque completum ſecundum eſſentiam ſuam ſicut erat antea; etenim corrupto homine re-
manet materia & anima rationalis, ſed homo nihil aliud eſt ſecundum eos qui nolunt to- B
tum re diſtingui a ſuis partibus, quàm materia & forma, ergo poſt corruptionem hominis,
remanet integer homo ſecundum eſſentiam; nam vnio corporis & animæ quæ ante corru-
ptionem erat in homine, poſt corruptionem autem non ſupereſt, cum ſit relatio quædam,
nihil planè attingit eſſentiam hominis. 4. Ea de quibus ſimul verè dicuntur contradicto
ria, non poſſunt eſſe idem ſecundum rem, ſed de toto & partibus enuntiantur contradicto-
ria; ſiquidem de toto dicitur quòd eſt vnum, de partibus quòd ſunt multæ; de toto quòd
cauſſatur & componitur ex partibus, de partibus quòd cauſſant & componunt totum: ergo
totum & partes non ſunt idem ſecundum rem. 5. Nihil cauſſat ſeipſum, & cauſſa realis
ſemper cauſſat aliquid a ſe diuerſum realiter, ſed materia & forma ſunt cauſſæ reales, & ſi-
mul iunctæ cauſſant ipſum totum compoſitum, ergo hoc re diſtinguitur ab illis. 6. Vnius
paſſionis vnum eſt ſubiectum, cum ergo multæ ſint propriæ paſſiones ipſius compoſiti
vel totius, partes autem eius ſimul ſumptæ non ſint verè vnum aliquid, relinquitur ipſum
totum re diuerſum eſſe a ſuis partibus. 7. Si in homine præter materiam & formam non C
eſt tertia quædam res quæ ſit ſubſtantia totius, neceſſariò ſequitur animam rationalem eſ-
ſe quantam & diuiſibilem; probatur conſequentia, nam ſubiectum quantitatis præſertim
terminatæ, eſt totum compoſitum: quare ſi homo non eſt aliud ſecundum rem quàm mate
ria & anima rationalis, neceſse eſt quantitatem hominis ſubiectiuè inhærere in materia &
in anima rationali; ex quo neceſſariò efficitur, animam rationalem neceſsariò eſse quantam,
non enim fieri poteſt vt quantitas ſubiectiuè inſit in aliquo, & non continuo reddat ipſum
quantum. 8. Si homo non eſt res quædam diuerſa a materia ſua & forma, ergo homo ge-
nerando hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producit? an
materiam? ſed ea eſt ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? ſed anima rationalis,
quæ eſt forma hominis, non producitur ab homine ſed ex nihilo creatur a Deo: an vnio-
nem animæ, cum corpore? verùm ea cum ſit reſpectus quidam, non poteſt per ſe produci,
præſertim cum terminus generationis ſit ſubſtantia. 9. Ariſtoteles in 2. de Anima tex. 2.
& in 7. Metaph. tex. 7. & in 12. Metaph. tex. 14. diuidit ſubſtantiam tripliciter, in ma- D
teriam, formam & compoſitum, & ait eſse tres ſubſtantias; cum igitur membra
diuidentia debeant eſse inter ſe diuiſa, erit ſubſtantia compoſiti re diuerſa a
materia & forma; alioquin ſi compoſitum eſt idem quod materia &
forma, non erunt tres, ſed duæ tantùm ſubſtantiæ, niſi fortè il-
lam ſimultatem & vnionem materię & formę, libeat ap-
pellare ſubſtantiam; quod quantum a vero abſit, ne-
mo eſt qui non videat. His igitur rationibus
hæc ſecunda opinio comprobatur.
Veniamus ad tertiam opi
nionem quæ cæte-
ris eſt proba-
bilior.

Tertia

A Tertia opinio eorum qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus.

CAP. XX.

DVRANDVS lib.3.Sent.diſt.2.quęſt.2.& Gregorius Ariminenſis 1.Sent.diſt.24.
q.1.art. 1.& alij graues viri, opinantur totum non re ſed ratione diſtingui ab
omnibus partibus ſuis ſimul ſumptis; quam opinionem his rationibus conā-
tur perſuadere. 1. Secundùm Scotum, omne ens abſolutum & realiter di-
ſtinctum ab alio, poteſt,ſaltem per ditiinam potentiam,ſeparari ab'illo,cum igitur totum ſit
ens abſolutum, & ſecundùm Scotum, re diſtinctum a partibus,poſſet ab omnibus ſuis parti
bus ſeparatum exiſtere: quod tamen implicat contradictionem,quia de ratione totius eſt ha
bere in ſe partes. 2. Vel totum diſtinguitur a partibus ſecundùm ſe totum,vel ſecundùm
aliquid ſui, ſi ſecundùm ſe totum,ergo ſecundum omnes partes ſuas,quare ſecundũ omnes
B partes ſuas differ ab omnibus partibus; ſi ſecundùm aliquid ſui,cum id non poſſit eſſe paſſio
totius, quippe quæ ſit eo poſterior, erit pars totius, quare ſecundùm aliquam partem diffe-
ret ab omnibus partibus; vtrumuis eorum dicatur, implicat contradictionem, ergo &c.
3. Quidquid aduenit enti in actu eſt accidens, ſed iſta entitas totius aduenit formæ vnitæ
cum materia quæ forma eſt actus, ergo illa entitas totius, eſt accidens; atque hæc ratio eſt
D.Thomæ in 4.contra Gentes cap. 81. 4. Ternarius eſſet quaternarius, nam præter tres
vnitates partiales, eſſet quarta vnitas, nimirum entitas totius ternarij,& ſic non poſſet dari
binarius. 5. Tota aliqua quantitas, eſſet maior quàm omnes ſuæ partes ſimul ſumptæ,
nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium ſuarum partium, & præterea habet
entitatem totius, quæ non poteſt eſſe aliud quàm quantitas, ergo habet plures quantitates,
quare eſt maior. 6. Eſſent cuiuslibet generationis duo termini, vnus forma, alter entitas
totius,at vnius motus numero, vnus tantũ terminus eſſe poteſt. 7. Videtur ſecunda opi-
nio eſſe contra Auerroem,& contra Ariſtotelem,ac veteres Peripateticos. Nam ſecundùm
C eos tota quiditas compoſiti naturalis eſt forma, vt ſupra oſtenſum fuit,at ſi præter materiam
& formam eſt illa tertia entitas totius, neceſſe eſt ipſam eſſe quiditatem rei, non autem for-
mam. 8. Iſta entitas totius ſi eſt à partibus ſuis diſtincta, ergo ex tali entitate & partibus
fit vnum ens per ſe,& fit aliud quoddam compoſitum,& aliud totum,quare erit duplex vnũ
ens per ſe, duplex compoſitum,& duplex totum; quæ omnia non modò ſunt manifeſtè fal-
ſa, ſed etiam inuoluunt contradictionem. 9. Separetur cogitatione iſta entitas totius ab
entitatibus omnium partium,& quæratur an in illa entitate totius ſeparatim a partibus con-
ſiderata,includantur partes nec ne? non includi eas, eſt contra rationem totius; includi au-
tem,eſt contra ſuppoſitionem;neque dicat quiſquam non poſse cogitatione ſeparari entita-
tem totius ab entitatibus partium: etenim cum entitas totius ſit abſoluta,& diuerſa a parti-
bus, nulla cauſsa eſt nec verò fingi poteſt, cur nequeat animo ſecerni & ſeorſim conſide-
rari. 10. Damaſcenus ait,& id videtur probatum,& receptum ab omnibus Theologis,Ver
bum Diuinum in Chriſti incarnatione nihil aſſumpſiſse,quod poſtea dimiſerit, at ſi præter
D animam & corpus,eſt tertia quędam entitas hominis,eam Verbum Diuinum aſsumpſit,quã
tamen poſtea in morte Chriſtus dimiſit;non enim ſicut poſt mortem Chriſti remanſit mate
ria & anima, quibuscum ſemper vnita fuit Diuinitas; ſic etiam dicere poſsumus remanſiſſe
humanitatem,quippe cum eam per diſiunctionem,atque ſeparationem animi a corpore ne
ceſse ſit deſinere. 11. Si in compoſito naturali præter materiam & formam eſt iſta enti-
tas totius, ipſa erit natura, omnis enim ſubſtantia phyſica eſt natura, quare non tantùm du-
plex erit natura nimirum materia & forma, vt vult Ariſt. in 2. Phy. ſed erit triplex; at cuius
motus iſta natura principium erit? aut qua ratione definitio naturæ ei poterit accommoda-
ri? aut quale principium erit, actiuum ne an paſſiuum? aut quo pacto erit cauſsa, vt moueā-
tur id in quo eſt? 12. Ariſt. in 7. Metaphyſicæ textu vltimo, quo in loco qui ſecundā opi-
nionem ſequuntur exiſtimant eum ipſis ſuffragari, ſatis apertè dacjarat,quemadmodum ve-
lit totum diſtingui a partibus, cum enim ſcribat aliud eſse, ba,& aliud, b,&, a, quis non intel
ligit eum non ponere diſtinctionem realem inter totum & partes, ſed tantùm diſcrimen ra-
tionis? non enim, ba, eſt alia entitas, quàm, b, &, a ſimul, ſed tantùm ab illis differt in ſono

pronuntiationis ſicut dictiones differunt a ſyllabis & literis tum ſono tum ſignificatione. A
Præterea, nonne Ariſt. alibi ſicut in principio hujus quæſtionis indicauimus, apertiſſimis verbis docet totum non eſse aliud quam omnes partes ſimul ſumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio & ſecunda quæ ei contraria eſt, refellitur. Nos autem, quia putamus vtramque opinionem probabilem eſse, & neutrius rationes vel neceſsarias vel etiã admodum firmas eſse, ideo quę pro vtriuſque ſententiæ confirmatione poſita ſunt argumenta, breuiter diſsoluemus.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. XXI.

NE Longiores ſimus ſingulas rationes cuiuſque opinionis ſubtiliter & explicatè ſoluendo, idcirco breuem tantummodo cuiuſque rationis ſolutionem attingemus. Ad rationes igitur ſecundæ opinionis, hoc modo reſponderi poſſet. B
Ad 1. Sicut ternarius dicitur vna ſpecies numeri, non propter vnam aliquam entitatem re diſtinctam a tribus vnitatibus, quomodo enim vna res numero in tribus alijs rebus diſtinctis & diſcretis eſſe queat? ſed quia eſt vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; ſicut etiam domus dicitur vna propter vnam compoſitionem & figuram partium; ſic etiam compoſitum naturale eſt vnum propter naturalem vnionem, & coniunctionem formæ cum materia: neque enim vel propriæ affectiones rei naturalis exiſtere, neque motus naturales effici poſſent, niſi forma eſſet vnita & coniuncta materiæ. Intereſt autem multum inter vnum per ſe, quale eſt compoſitũ naturale, & vnum per accidens; quia in illo partes habent inuicem eſſentialiter ordinem atq; dependentiam, adeo ut vna pars nõ poſſit obtinere perfectionem ſuam ſine altera, in hoc autem non ſic eſt. Ad 2. Generatio terminatur ad formam ſubſtantialem, non quidem ſeparatam à materia, ſed ei inhærentem intimeque coniunctam: quamobrem dicitur generari compoſitum, quia nihil eſt aliud compoſitum, quam forma coniuncta cum materia; vnde Ariſt. in 7. Metaphy. tex. 27. *Non* inquit *generatur hoc uel hoc, ſed hoc in hoc*. Hoc eſt non generatur materia, aut forma ſeparatim, ſed forma in materia; & paulo infra ſic ait, *non fit forma, ſed copulatio formæ cũ materia*. Ad 3. Eſſentia hominis integra, non eſt ſola forma ſeparata, ſed eſt forma unita cum materia; & quia poſt mortem hominis, anima non habet eſſe in materia, nec in ea operatur, idcirco tunc non eſt integra eſſentia hominis. Ad 4. Hæc ratio non concludit, ea de quibus ſimul verè enuntiantur contradictoria, re diſtingui inter ſe, ſed tantùm probat ea diſtincta eſſe debere ſaltem ratione; alioquin neceſſarium eſſet re diſtingui, vniuerſale à ſingularibus, priuationem a materia, totum quantitatiuum a ſuis partibus, relationem a fundamento, figuram a quantitate, actionem a paſſione: de quibus tamen propoſitiones inuicem contradicentes verè confici & pronunciari poſſunt. Ad 5. Hæc ratio vim habet in eo, quod cauſſat effectiuè, non autem in eo, quod cauſſat intrinſecè, uel eſſentialiter, vt ſunt materia, & forma: nec ualet in eo quod cauſſat quantitatiue, alioquin eadem ratione concludi poſſet totum quantitatiuum re diſtingui a ſuis partibus. nam ſicut partes eſſentiales cauſſant totum eſſentiale, ſic quantitatiuę totum quantitatiuum efficiunt. dicuntur autem materia, & forma cauſſare ipſum compoſitum, propterea quòd ſunt ſibi inuicem cauſſæ, nam materia eſt cauſa formæ quatenus forma educitur ex potentia materiæ & in ea recipitur, forma verò viciſſim eſt cauſſa materiæ, quatenus eam actuat, determinat, & perficit; ex hac autem mutua earum cauſſalitate efficitur naturalis earum unio, & coniunctio, propter quam eſt & nominatur compoſitum naturale. Ob hanc igitur cauſſam materia & forma compoſitum cauſſare dicuntur. Ad 6. Propriæ paſſiones dicuntur eſſe ipſius compoſiti, quia non oriuntur ex materia, niſi prout eſt actuata & determinata a forma, nec oriuntur a forma, niſi ea ratione, ut eſt unita materiæ. Ad 7. Permultis viris doctis non probatur quantitatem ſubiectiuè eſse in toto compoſito, ſed putant eam immediate inhærere in materia prima, accipere verò hos vel illos terminos ab agente, ſecundum varietatem formarum, quas inducit in materiam; quocirca anima rationalis, licet ſit

A actus materiæ quantæ, tamen quia ab ea non pendet, ſicut in ſe non recipit ipſius materiæ, ut ita dicam, materialitatem, ita nec ipſius quantitatis in ſe recipit extenſionem ac diuiſionem. Ad 8. Non poſsumus inficiari multis in rebus longè diuerſam eſse rationem generationis hominis, quàm cæterarum rerum naturalium, verumtamen dicitur homo generare hominem, tum quia efficit ipſum corpus humanum, tum etiam, quia largitur diſpoſitiones propter quas materia fit capax animæ rationalis,& præbet ea quæ neceſsaria ſunt ad efficiendam vnionem animæ cum corpore, qua vnione poſita, exiſtit homo, eaque ſublata corrumpitur & interit. Ad 9. Propterea vocat Ariſtoteles compoſitum, tertiam quandam ſubſtantiam, quia forma coniuncta materiæ habet ſubſtantialem quendam modum eſſendi, qui modus conſiſtit in naturali partium vnione; qui modus, eſt diuerſus a modo proprio materiæ, & à modo proprio formæ ea ratione vt per ſe conſiderantur diſiunctæ inuicem atque diſſociatæ.

B Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

CAP. XXII.

QVONIAM autem breuiter docuimus, quemadmodum rationes ſecundæ opinionis ſolui poſſent, conſequens eſt, vt ad rationes tertiæ opinionis ſimili breuitate reſpondeamus. Ad 1. Reſpondet Antonius Andreas primæ claſſis Scotiſta, in 7.Metaphy.q. vlt.maiorem propoſitionẽ illius argumentationis eſſe veram, ſi illud abſolutum eſt prius, & non dependens eſſentialiter ab alio: at compoſitum eſt poſterius, & eſſentialiter dependens a partibus; ſi quis autem inſtet: quòd facit Deus accidens ſine ſubiecto, cum tamen accidens ſit poſterius, & dependens eſſentialiter a ſubiecto: reſpondet non eſſe ſimile, quia accidens non habet ſubiectum pro cauſſa intrinſeca, ſicut compoſitum habet materiam & formam, nullus autem effectus ſimpliciter, C & omninò dependet a cauſſa extrinſeca præter quàm à prima, quia Deus omnem cauſſalitatem extrinſecam poteſt ſupplere ſine cauſsa ſecunda, non ſic de cauſſis intrinſecis, quippe quæ includunt imperfectionem, nimirum eſse partem cauſsati. id quod in Deum cadere nullo modo poteſt. Hæc ille. Ad 2. Entitas totius, dupliciter conſiderari poteſt, vel in ſe formaliter, & præcisè, vt eſt quædam res diſtincta a ſuis partibus, & ſic ſe tota differt ab omnibus ſuis partibus, vel conſtitutiuè, & integratiuè, ut dicit relationem ad partes ex quibus componitur, & ſic non differt aut ſe tota aut ſecundum aliquid ſui à ſuis partibus. Ad 3. Iſta ratio D. Thomæ ſupponit non poſse eſse in vno compoſito naturali multos actus ſubſtantiales, quod non probatur multis, qui putant in aliquibus compoſitis eſse multas formas ſubſtantiales. Nam quod aduenit enti in actu completo, nec habenti vlteriùs potentiam eſsentialem ad alium actum perfectiorem, id eſt accidentarium, at quod aduenit enti in actu apto perfici & determinari per alium actum perfectiorem, id eſt ſubſtantiale. Ad 4. & 5. Alia eſt ratio totius eſsentialis, & alia totius quantitatiui: il- D lud dicerent aliqui re diſtingui a ſuis partibus, hoc autem minimè. Præterea, vnitas illa totalis ternarij non eſt numeralis ſed entitatiua, & tranſcendentalis, quare cum alijs tribus vnitatibus non facit numerum quaternarium. ſimiliter etiam entitas totius magnitudinis, eſt entitas formalis & tranſcendentalis, non habens in ſe extenſionem, quare ſimul cum ſuis partibus, non facit quid maius ſecundum molem, quàm omnes eius partes ſimul ſumptæ. Ad 6. Nihil prohibet eſse duos terminos generationis diuerſa ratione, vnum vt quo, qui eſt forma; alterum ut quod qui eſt ſubſtantia compoſita. Ad 7. Quia proprium quiditatis eſt determinare, diſtinguere &c. hæc autem magis conueniunt formæ, quàm entitati totius, idcirco forma potius appellatur quiditas, quàm illa entitas totius. Ad 10. Hæc ratio Theologica eſt, quare eius ſolutio non eſt hoc loco à nobis qui philoſophiam tractamus, requirenda. Eam verò infirmã eſse & multis modis ſolui poſse, oſtendit Capreolus in 3. ſent. diſt. 2. quæſt: vnica art. 3. in reſponſione ad argumenta contra ſecundam concluſionem. Satis erit in præſentia lectorem monere, illam Damaſceni ſenten-

ſententiam, Verbum, quod ſemel aſsumpſit nunquam dimiſit, intelligendam eſse de partibus eſsentialibus humanæ naturæ, corpore nimirum & anima rationali, à quibus nunquàm Verbum diuinum ſeparatum eſt, ne illo quidem triduo, quod inter mortem & reſurrectionem Christi, interiectum eſt. Atque hanc eſse veram propriamque verborum Damaſceni ſententiam liquidò cognoſcet quicunque locum illum & verba Damaſceni tantùm non oſcitanter legerit. Porrò cæteræ rationes, quas hic inſolutas relinquimus, videntur nobis admodum probabiles, quare tum propter eas, tum etiam quia non ſunt multiplicanda entia ſine cauſa & neceſſitate, tertiam opinionem probabiliorem eſse iudicamus. Atque his expoſitis, finem habet liber ſeptimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

A

DE CAVSSIS

LIBER OCTAVVS.

B

POST explicationem materię, formæ, ac naturæ, proximè diſſerendum eſt de cauſſis; tum quia illarum commune eſt, eſſe cauſsas, tum quia cauſsarum mẽtio perſæpe fit in Phyſiologia, & omnis quę ratione conficitur doctrina, ex cauſſis proficiſcitur & omnino pendet. De cauſſis autem, & ſi agit Logicus atque Metaphyſicus, multò aliter tamen quàm Phyſicus; etenim Logicus agit de cauſſis ea ratione vt ſunt principia cognoſcendi & ſciendi res; ſcire enim eſt rem per cauſſam cognoſcere; & tam demonſtratio quàm definitio, quæ ſunt
C duo inſtrumenta logica ſciendi, ex cauſſis procedunt. Metaphyſicus autẽ agit de cauſſis quatenus cauſsa & cauſſatum diuidunt ens quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ; ſiquidem omne ens eſt aut cauſſa aut cauſsatum, & quia ratio cauſsæ pertinet ad omnes res tam materiales quàm immateriales, ſuas namque Intelligentiæ etiam cauſsas habẽt. At Phyſicus eo modo ſermonem habet de cauſsis, vt eas conſideret in ordine ad motum; namque corpora phyſica præſertim ſublunaria, omnia quatuor cauſsarum genera complectuntur. Neque vero nobis animus eſt minutiſſima quæque ac leuiſſima quæ de cauſſis dici poſsent conſectari, ſed eas tantùm res quæ abditiores ſunt, & a vulgari notitia remotiores, grauiores etiam & obſcuriores quæſtiones enodare.

De numero Cauſſarum.

D CAP. I.

ARISTOTELES, vbi agit de cauſſis, nuſquam tradidit generalem definitionem cauſsæ: fortaſse quia cum cauſsa nõ dicatur vniuocè, difficile fuit eiuſmodi definitionem conficere, quæ in quodlibet genus cauſsæ conueniret. Quidã ita definiunt cauſsam, *quæ dat eſſe rei*, ſed non bene, nam nec materia, nec finis dant eſse rei, ſed id eſt intrinſecè quidem formæ, extrinſecè autem efficientis. Fortaſse poſset hoc modo definiri: *Cauſſa eſt quæ in ſuo genere per ſe & principaliter concurrit ad conſtituendum effectum.* Dicitur illud *in ſuo genere* quia licet materia ſit infima cauſsarum, ea tamen in genere cauſsę materialis principaliter ac per ſe concurrit ad effectum, nec ſuam cauſsalitatem accipit ab alijs cauſſis. Dicitur *per ſe & principaliter* vt excludantur cauſsæ per accidẽs, & quę principibus cauſſis tanquam adminiſtræ inſeruiunt. Quatuor autem eſse cauſsarum genera, nuſquam etiam Ariſt. demonſtrauit, ſed id tanquam per ſe clarum ſine probatione aſsumpſit. Poſset autem ad id oſtendendũ adhiberi ea ratio quam affert Simplicius 2. Phyſicorum Definitio cauſſæ.

Breuis demõſtratio, quòd ſint quatuor genera cauſſarum.

ſicorum ſuper tex. 68. Quod efficitur inquir, tantùm poteſt habere duas cauſſas internas, A
materiam ex qua fit & formam per quam fit hoc aliquid, neque plures cauſſæ fingi poſſunt
quæ ſint intra effectum: extrinſecùs autem effectus indiget efficiente, nihil enim fit a ſeipſo,
ſed quicquid fit ab alio fit: Efficiens autem naturale non agit temerè & inordinatè ſed deter
minatè ob certum aliquem finem, alioquin non conſtanter, nõ ordinatè, non eodem modo
plerunque ageret: quare in effectione rerum naturalium omnes ſupradictæ quatuor cauſſæ
cernuntur, nec opus eſt pluribus.

Ideam eſſe quintum genus cauſſæ diuerſum ab aliis quatuor ſecundũ Platonicos probat quatuor rationibus.

Verùm Platonici adiungunt quintam cauſſam, quam ipſi vocant Ideam & exẽplar. Namq;
Deus molitor effectorque omnium rerum, cum nihil agat niſi ſapienter, ideſt perfectè intel
ligendo quid, & quorſum agat, habere debet ipſe Ideas ideſt notiones & formas intelligibi-
les earum rerum quas agit, nihil enim fit in rebus quod non ante imò quod non ex omni
æternitate fuerit in Intelligentia & ſcientia Diuina. ac velut artifex animo conceptam habet
ideam & formam operis quod efficit, ita Deus omnium ſuorum operum ideas & rationes
habet. Quæ Platonis ſententia confirmari poteſt his argumentis. Primò, quot modis fie- B
ri poteſt de rebus quæſtio propter quid, totidem cauſſas eſſe neceſſe eſt, nam quęſtio propter
quid petit cauſſam, ſed poteſt fieri quæſtio propter quid de re aliqua, cui non poſſit benè re-
ſponderi & ſatisfieri per quatuor ſupradictas cauſſas ab Ariſtotele traditas, ſed tantùm per
cauſſam exemplarem, ergo poni debet cauſſa exemplaris. Maior per ſe nota eſt, Minor au-
tem hoc modõ probatur: Si de imagine Socratis quæ eſt ſima quæratur propter quid ſit il-
la imago ſima, ad id reſponderi nequit vel propter materiam imaginis, vel propter formam
ſeu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidiſſe, ſed tantùm propter exẽplar quod
ſibi artifex imitandum propoſuit. Idcirco enim imago Socratis eſt ſima, quia Idea & exem-
plar Socratis, quod voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat ſimitatem; erat enim So-
crates ſimus. Deinde, hoc idem Simplicius ſic argumentatur, res naturales ſunt id quod
ſunt, quia participant forma quæ eſt in materia; in omni autem participatione, tria reperiri
debent, id quod participat, & quod participatur & a quo ſiue ad cuius ſimilitudinem fit par
ticipatio: materia eſt quæ participat, forma naturalis quæ participatur, ergo debet eſſe quid C
dam tertium a quo manet participatio, & cuius particeps efficiatur forma quæ inducitur in
materiam; hoc autem nihil aliud eſt quàm Idea & exemplar. Præterea, niſi eſſent Ideæ non
poſſet reddi ulla cauſſa, cur in effectione mundi tam multæ ac uariæ ſpecies rerum fuerint
conditæ: Nam ipſum nihilum ex quo mundus creatus fuit, ex ſe indifferens & indetermina
tum eſt; potentia item Dei eſt infinita & indifferens ad omnes effectus, niſi ergo Deus habe
ret in ſe uarias rerum Ideas ad quarum ſimilitudinem effingeret quæcunque molitur, non
poſſet reddi cauſſa cur hominem potiùs creet quàm equum aut leonem aut aliud quidpiã.
Poſteà, ſi tollas Ideas & rationem exemplarem, quam afferes cauſſam ei qui petet, cur homo
uel alia quæuis ſpecies, ſit ita definita & determinata, vt ſemper eandẽ perfectionẽ eſſentialẽ
immutabiliter obtineat? vel cur homo ſit animal rationale & nõ potius equus vel lapis? cur
etiã natura ſemper eodem modo producat hominẽ? Qui autẽ amplectuntur cauſſam exem
plarem, facilè has & alias ſimiles quæſtiones explicare & expedire poſſunt. Modus enim, nu-
merus & menſura omnium rerum naturalium, præſcriptus & definitus eſt a Deo ſecundum D
vniuſcuiuſque ſpeciei Ideam & exemplar, quod ipſe mente ſua continet. Hæc Platonici pro
cauſſa exemplari.

Ariſtoteles cauſſam exẽplarẽ refert ad cauſſam quę eſt ut forma uel ut efficiens.

Verùm Ariſtoteles huiuſmodi cauſſam exemplarem aut nullam eſſe putat, aut non ſepa-
rat a ſupradictis aliis quatuor cauſſis, ſiquidem eam refert ad cauſſam efficientem; nam
cum duplex ſit efficiens, unum quod agit ſine cognitione, quod uocatur agens naturale: alte-
rum quod agit cognoſcendo & intelligẽdo ut homo: ſicut agens naturale habet in ſe formã
naturalem per quam producit effectum, & cuius ſimilem eum facit: ſic etiam agens per in-
tellectum habet in ſe formam intelligibilem eius rei quam effecturus eſt, & cõtendit, quoad
eius fieri poſſit, facere opus ſuum ſimile eius formæ ſiue Ideæ quam animo comprehenſam
tenet. Atque hoc ſpectans Ariſt. ait in 7. lib. Metaph. domũ materialem effici a domo quę
eſt in mente artificis, & ſanitatẽ quæ fit in corpore, proficiſci a ſanitate ideſt a ſanitatis Idea,
& forma intelligibili quæ eſt in mente Medici. Itaque ſicut forma quæ eſt in agente natura-
li pertinet ad cauſſalitatem efficientis, nec facit diuerſum genus cauſſæ, ſic Idea quæ eſt in

agente

A agente per Intellectum non facit quintum quoddam genus cauſsæ ſeparatum ab illis quatuor, ſed pertinet ad completam rationem cauſsalitatis effectiuæ quæ eſt in agente per Intellectum. ſicut igitur calor ignis, eſt efficiens caloris in aqua, & licet calor reſpectu ignis ſit forma, tamen reſpectu caloris aquæ, eſt efficiens; ſic etiam domus intelligibilis quę eſt in mente architecti, & nihil aliud eſt quàm Idea domus, efficit domum in materia ſenſibili, & illa Idea eſt forma architecti vt eſt artifex, ſed eſt efficiens ipſius domus ſenſibilis, atq; hanc ob cauſſam Ariſt. 2. Phyſ. tex. 28. definiens cauſsam formalem, ipſam appellat rationem & exemplar. Atque ex his quę diximus, facilè erit cuiuis ſoluere rationes quę pro cauſsa exemplari ſunt allatę. Hæc autem de cauſsa exemplari dicta ſint, ne, quod ad numerum cauſsarum pertinebat, id omnino prætermiſsum eſse uideretur. Cauſsę autem inſtrumentarię, reducuntur ad genus cauſsę, cuius ſunt inſtrumenta: ut ſi fuerint inſtrumenta efficiendi, rediguntur ad cauſsam efficientem; ſi inſtrumenta & pręparationes materię ad accipiendam formam, reuocantur ad cauſsam materialem.

B

Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.

CAP. II.

NVNC ſingularum cauſsarum vim, rationem, atq; cauſsalitatem expendamus. Materia in 2. Phy. ita definitur *id ex quo ſit aliquid ita ut inſit*. Quę definitio differt ab ea quę traditur in 1. Phy. tex. 82. quia illic definitur tantùm materia prima, quocirca ponuntur in definitione illę particulę (ſubiectum primum, & ultimum) hic autem definitur materia tam prima quàm ſecunda, tam naturalis quàm artificialis; non tamen definitur materia accidentium, quoniam accidẽs cum ſit forma ſimplex, non habet materiam ex qua fiat, ſed tantùm materiam in qua fiat & inſit, ut eſt apud Ariſt. 8. Metaph. tex. 12. Peripatetici uocant id quod ſubeſt accidenti & in quo ipſum accidens inhęret, non quidem materiam ſed ſubiectum, quare eſse in ſubiecto ita proprium eſt acci-
C dentis, ut nulli conueniat ſubſtantię. Habet autem materia duplicem cauſſalitatem, vnam reſpectu compoſiti, quę eſt eſse id ex quo fit & conſtat ipſum compoſitum, & ratione cuius habet ſubſiſtentiã, ita ut nullo modo inſit in alio: Alteram reſpectu formę, quę eſt eſse id ex cuius potentia forma educitur, & a quo recipitur & ſuſtẽtatur. Cętera quę de materia hic dici poſsent, copioſè tractata ſunt in quinto huius operis libro. Forma definitur eſse (ratio & quod quid erat eſse rei) appellatur etiam exemplar, ſpecies, terminus, & aliis nominibus quę omnia ſunt a nobis ſupra libro 6. ſubtiliter explicata. Duplex item eſt cauſsalitas formę, una reſpectu compoſiti, quę eſt dare ei eſse tam quiditatiuum, quàm actualis exiſtentię, idq; conſtituere in certo gradu entium, & ab aliis rebus eſsentialiter diſtinguere: Altera eſt reſpectu materię, quę eſt eam actuare, determinare, eiuſque informitatem perficere & ornare. Cùm igitur ſupradictum fuit materiam eſse cauſsam formę, nunc autem dicamus etiam formam eſse cauſsam materiæ, palàm eſt has duas ſibi inuicem cauſſas eſse, unam ſubiecti-
D uè, alteram (ut ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodum etiam ſe inuicem finiũt atque terminant, materia quidem finitur a forma quatenus materia habet potentiam indifferentem ad omnes formas, quę ſuſcipiendo vnam aliquam earum, determinatur: forma uero finitur per materiam, quatenus forma per ſe ſumpta indifferens eſt ad multa, & vniuerſalis, atque communicabilis, cum autem recipitur in materia, determinatur, fitque ſingularis & incommunicabilis. Hoc tamen intereſt, quod indeterminatio materiæ ſignificat imperfectionem eius, determinatio autem perfectionem: è contrario uerò res habet in forma, cuius indeterminatio declarat eius perfectionem, determinatio autem ferè adiunctam habet imperfectionem; ſępe enim forma cum producitur in materia, non habet tantam perfectionem quantam habere poſset, propter indiſpoſitionem materiæ cui unitur. Vide D. Thomam 1. par. quæſt. 7. art. 1.

Duplex cauſſalitas materię.

Duplex cauſſalitas formę

Materia determinat formam, & forma materiã ſed diuerſo modo.

Efficiens definitur (primum principium motus) & vocatur primum, non abſolutè, nam finis prior eſt, & ab eo mouetur efficiens ad agendum, ſed dicitur primum phyſicè, nã cauſsa quæ primo mouet motu phyſico, eſt efficiens; finis enim non mouet motu phyſico ſed me-

Duplex cauſſalitas efficientis.

taphorico, motu nimirum deſiderij & amoris. Additur, motus, non quòd efficiens tantùm A facit motum, producit enim etiam formam ſubſtantialem, ſed vel quia quicquid facit, per motum facit, vel quia effectus non dependet neceſſariò ab agente niſi in fieri & dum motus durat quo ab agēte producitur, vel vt diſtinguatur efficiens phyſicum a non phyſico: nā licet Deus ſit cauſsa efficiens Intelligentiarum, tamen quia non eſt efficiens per motum, ſed per creationem aut ſimplicem emanationem, idcirco non eſt, nec appellatur efficiēs phyſicum. Duplex autem eſt efficientis cauſſalitas, vna reſpectu materiæ quam mouet, præparat, & ſic afficit vt opus eſt ad formam ſubſtantialem accipiendā, & eſt cauſſalitas agentis erga patiens & mouentis erga mobile; altera eſt cauſſalitas reſpectu formæ ſubſtantialis vel potiùs reſpectu ipſius cōpoſiti quod producit, & hæc eſt propria cauſſalitas efficientis vt eſt efficiens.

Duplex cauſſalitas finis.

Cauſſalitas finis duplex eſt, una reſpectu mediorum, quæ eſt dare illis bonitatem, amabilitatem, menſuram & ordinem; multa enim per ſe non amarentur, quæ tamen amantur, quia conferunt ad finem, vt potio amara grata eſt propter ſanitatem. Similiter quæ debeat eſſe menſura mediorum, vel quis ordo, ſpectatur ex fine, ſicut perſpicuè cernitur in B curatione ægroti, quod enim medicamentum, quantum, quo tempore, quomodo adhiberi debeat, attenditur ex ſanitate, hæc enim præſcribit & præfinit omnia medicis prout conducit ſanitati ęgroti. Illud enim ab Ariſtotele primo lib. Politicorum cap. 6. rectè dictum fuit, in fine non eſſe modum aut menſuram, media verò habere modum quem ex fine capiunt; vt ſanitas ſine modo & menſura expetitur, nempe quanta maxima eſſe poteſt, medicamenta verò hactenus tantummodo expetuntur & ſumuntur, quatenus conducunt ſanitati. altera cauſsalitas finis eſt reſpectu agentis, quæ nihil aliud eſt, quàm eſse id cuius gratia agens operatur, vel ad quod per ſe ordinatur actio agentis, vel eſt mouere agens ad agendum deſiderio ſui. Cum enim finis dicitur mouere, non intelligitur propriè & phyſicè, nam quod mouet phyſicè, actu eſt, finis autem vt finis, nondum actu eſt; deinde quod mouet phyſicè, eſt efficiens & mouet ob aliquem finem, quare idem eſſet finis & efficiens, & finis moueret propter finem, ſicque res abiret in infinitum. Mouet igitur finis metaphoricè, vel quia inijcit agenti deſiderium & amorem ſui qui eſt motus metaphoricus, id quod accidit ijs, quæ co- C gnoſcendo & eligendo agunt: vel quia cum finis ſit id cuius gratia agēs operatur, & ad quod ordinat ſuam actionem, perinde ſe habet ac ſi moueret agens. Etenim ſic habet vſus loquēdi, vt cum quidpiam facimus alicuius gratia, dicamur id feciſſe moti ab illo: vt quia mercator lucri faciendi & augendi cauſa laborat, dicitur is moueri & trahi a lucro vt tantos ſubeat labores.

Explicantur tres Dubitationes.

CAP. III.

SED contra ea quæ de fine proximè ſunt a nobis explicata, occurrunt tres dubitationes; vna eſt, non ens non poteſt cauſſare, aut mouere quicquam, ſed finis vt finis, nondum eſt, ergo nequit cauſſare vel mouere. Altera dubitatio eſt, D non videtur finis poſſe dare bonitatem medijs quæ ad ipſum finem referūtur, tum quia cum finis non ſit actu, & ab ipſis medijs efficiatur, non poteſt eis communicare vllam bonitatem, tum etiam quia talis bonitas aut eſt in ipſis medijs, & ſic erunt bona non finaliter ideſt propter finem, ſed formaliter, ideſt per ſe: aut eſt in fine, & ſic non media, ſed ipſe finis dicetur bonus, aut eſt in quadam relatione mediorum ad finem, at non videtur relatio eſſe quippiam per ſe bonum, & amabile. Tertia dubitatio: dictum fuit finem mouere metaphoricè quatenus inijcit agenti amorem & deſiderium ſui, quod non videtur eſſe verum, nam licet agens per intellectum vt homo, moueatur deſiderio finis ad agendū, quippe cum habeat vim cognoſcendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione, quomodo ad finem propter quem agit moueri poterit? an phyſicè? at hoc ſupra refutauimus, finis enim cum nondum ſit actu, mouere phyſicè non poteſt; an metaphoricè per amorem & deſiderium? atqui hoc cadere non poteſt in agens naturale, quod eſt omnino expers cognitionis.

A Ad quas dubitationes breuiter hoc modo reſpondendum eſt. Ad 1. Non ens non po
teſt cauſſare effectiuè nec mouere phyſicè, ſed non ens actu, quod tamen & eſſe & a nobis pa
rari poteſt, nihil prohibet cauſſare finaliter, quod nihil aliud eſt quam eſse id cuius gratia
aliquid fit. Nos enim non ſolum operamur propter id quod iam actu eſt, ſed etiam propter
id quod nondum eſt, poteſt tamen eſse & a nobis actione noſtra comparari. Ad 2. Boni-
tas, quæ aſſignatur medijs, partim eſt in fine partim in medijs partim in relatione mediorũ
ad finem; eſt in fine, quatenus ſi finis bonus aut malus fuerit, media itẽ habentur bona vel
mala; & multa ſunt quæ propter ſe nunquam a nobis expeterentur, ea verò tanquam bona
expetuntur a nobis propter finem: eſt in relatione mediorum ad finem, quatenus media ob
id ducuntur plus minus ue bona, quia plus minus ue conferunt, & conducunt ad finem; eſt
denique in ipſis medijs, quia quòd medium conducat ad finem, habet propter aliquam vir-
tutem uel qualitatem vel aliud quidpiam in ipſo inſitum. Ad 3. Apprehenſio & amor
finis, ſatis eſt, vt ſit in agente principali & primo à quo mouentur & reguntur inferiora agẽ-
B tia; in agente autem inſtrumentario non eſt neceſſaria cognitio finis, ſed loco eius eſt incli-
natio & propenſio ad finem. Itaque cognitio finium naturalium, & directio actionum natu
ralium ad illos fines, eſt in Deo & intelligentijs a quibus mouentur & reguntur agentia na-
turalia, in ipſis autem agentibus naturalibus non eſt apprehenſio finis, ſed eis a b agenti pri-
mo inſita eſt virtus aliqua naturalis propter quam inclinantur & propendent ad ſuos fines,
quemadmodum lapidi data eſt grauitas propter quam propẽdet, & fertur deorſum. Poteſt,
autem id quod diximus illuſtrari exemplo Imperatoris, qui, cum alijs principibus exercitus,
nouit finem belli & rerum in eo gerendarum, quem priuati milites, plerumque ignorant;
ſed cum regantur ab Imperatore, ſatis illis eſt ab eo habere mandata & rationem rerũ agen-
darum. idem cernitur in architecto, qui operis quod efficitur cauſſas omnes rationesq; co-
gnoſcit, at fabri cæmentarij, cæteriq; adminiſtri, quid fiat, aut fieri debeat norunt quidem; cur
autem quidque ita fiat, nec ſciunt, nec verò ſcire eos opus eſt.

Hæc dicuntur ab ijs qui de fine adhuc ſcripſerunt. Quæ nobis quidem videntur nec ſa-
C tis Ariſtotelicè, nec philoſophicè dici. Etenim forſaſse ſecundum Ariſt. (quæ multorũ ma-
gnorumq; philoſophorum eſt ſententia.) Intelligẽtiæ, aut nullo modo cognoſcunt ſpecies
rerum ſublunarium, aut certe non propriè ac diſtinctè, ſed tantum eminenter ac vniuerſa-
liter cognoſcunt, nec eas mouent atque regunt alio modo quàm per motum ac lumen cæli.
Deinde, fingamus mundum eſse ſine Intelligẽtijs, num quæ in eo eſsent grauia & leuia, aut
non mouerentur, aut aliter mouerentur, aut non ad eadem loca mouerẽtur ſicut nunc mo-
uentur? Præterea, qualis eſt iſta motio & directio agentium naturalium ab Intelligentijs?
aut quorſum eſt neceſſaria? immò vero quomodo non eſt ſuperuacanea? Cũ enim in agenti-
bus naturalibus ſint naturaliter inſitæ qualitates ac virtutes actiuæ, per quas eiuſmodi agen-
tia naturaliter ac ſufficiẽter determinantur ad ſuas actiones & fines; quid præterea opus eſt
illis ſingulari quadam intelligentiarum rectione, vt ad ſuos fines moueantur atque perue-
niant? Quem enim philoſophum, ſi ex eo quæratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefacien-
do producat calorem, aut ignem, non pudeat reſpondere, propterea id euenire quia ignis
D mouetur & dirigitur ab Intelligentia? ac nõ potius is, ſi ſapiat, reſpõdeat id effici quia ignis
eſt calidus, hanc autem eſſe naturalem vim caloris vt calefaciat, & calefaciendo, calorem, &
ignem producat? Similiter etiam ſi quæratur cur graue moueatur deorſum, ridiculum fue-
rit reſpondere, propterea moueri deorſum quia dirigitur ab Intelligentia, cum id proueniat
ex grauitate, quæ inhærens lapidi inclinat & neceſſariò mouet eum deorſum, nec poteſt vel
alio vel aliter mouere. Neque verò illud rectè habet quod a multis dicitur, ita ſe habere a-
gentia naturalia comparatione Intelligentiarum, ſicut ſagittam aliquò iactam, reſpectu iacu
lantis, a quo niſi ea moueretur ac dirigeretur, nunquã directò ferretur in ſcopum. nam in
ſagitta non eſt naturalis inclinatio aut virtus pertendendi atque perueniendi ad ſcopũ, quo
circa indiget motione & directione iaculantis: at in graui & in quolibet agente naturali, eſt
virtus & inclinatio naturalis per quam determinatè & neceſſario ad ſuas actiones & fines
perducũtur. Neque hoc dicimus (id enim diligenter intelligi uolo) quia exiſtimemus res
naturales non adminiſtrari a Deo opera & miniſterio Angelorum, quis enim Ariſtotelica &
Chriſtiana doctrina uel mediocriter eruditus, hoc inficiari poſſit? Sed ut doceamus non

Præclara uereque peripatetica de fine doctrina diligenter obſeruanda.

propterea agens naturale agere propter finem, quia eius finis cognitio ſit penes Intelligentias, ſed quia uirtus actiua ipſius ad talem actionem, actio uerò ad talem effectum naturaliter determinatur. Itaque ſicut ſe habet in agente per intellectum apprehenſio & deſiderium ad ipſum finem propter quem agit, ſic in agente ſecundùm naturam, virtus actiua & naturalis inclinatio ſe habent ad finem naturalem. Maneat igitur, quamuis in his quæ per intellectum agunt, finis moueat agens amore & deſiderio ſui, tamen vniuersè loquendo, cauſſalitatem finis in eo eſſe, vt ſit id ad quod per ſe & vltimò terminatur agentis operatio. A

An in iis quę agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima; an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.

CAP. IIII.

HOc loco quæri poteſt, & ſanè cognitu dignum eſt, an cum v.g. ſanitas ſit finis medici & ægroti, eaque duplex eſſe habeat, vnum intentionale ſeu intelligibile in mente Medici, alterum reale, cum per curationẽ efficitur in ægroto, quæri, inquam, poteſt, ſecundùm vtrum eſſe, ſanitas ſit finis, & habeat propriã rationem atque cauſsalitatem finis. Hanc difficultatem, quemadmodum nos ſentimus, breuiter enodabimus. Primò, finis non eſt cauſa, nec habet rationem finis prout iam actu adeſt agenti ab eo acquiſitus. Etenim finis eſt cuius gratia aliquid fit, at nihil fit eius gratia quod iam actu exiſtit & habetur ab agente. Finis item eſt prima cauſſa, eiuſque cauſſalitas præcedit cauſſalitates aliarum cauſſarum, at prout eſt iam acquiſitus, eſt ultimum quidpiam & poſt alias cauſſas. Deinde, finis non eſt cauſa ſecundùm eſſe intentionale quod habet in mente agentis. Nam vna eſt ratio finis in omni fine, & reſpectu cuiuslibet agentis, eſſe autẽ intentionale non habet finis in omni agente, ſed in eo tantum quod agit per intellectum. Præterea, finis & bonum idem ſunt, at ſanitas non eſt bonum & perfectio ægroti ſecundum eſse intentionale quod eſt in animo & cogitatione medici uel ægroti, ſed ſecundum eſſe reale & materiale. Præterea, finis eſt cuius gratia aliquid fit; at neque Medicus neque ęgrotus adhibendis ſumendiſque potionibus tantopere laborant propter ſanitatem intentionalem, ſed propter realem. Nam ſanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Denique, finis eſt qui explet appetitum agentis, quo præſente ceſſat actio, & in cuius poſſeſſione agens cõquieſcit; hæc autem nullo modo conueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari ſententia Auicennæ, qui in 6. ſuæ Metaphyſicæ, cap 15. cui etiam ſubſcribit Paulus Soncinas in 5. Metaphyſicæ, affirmat finem cauſſare ſecundum eſſe intentionale quod habet in anima. C

Finis non cauſſat ſecundum eſſe intentionale quod habet in anima.

Quomodo cauſſet finis.

Finis igitur propriè ac per ſe cauſſat, ſecundum eſſe reale extra animam futurum & poſſibile acquiri ab agente. Diximus (futurum) nam finis vel nondum exiſtit & per motum efficitur, uel ſi iam eſt, ſaltem debet acquiri & poſſideri ab agente. Quare ſemper eſt futurus, vel ſecundum effectionem, vel ſecundum poſſeſſionem. Eſt enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quomodo forma naturalis dicitur finis quia per generationem acquiritur; & Ariſt. in 2. Phy. tex. 23. definiuit finem eſſe terminum motus continui, & ſic non reperitur finis in rebus diuinis, atque mathematicis, quod Ariſt. conſiderans ſcripſit in 3. Metaph. tex. 3. neque cauſſam efficientem neque finem eſſe in immobilibus, quo nomine appellat res mathematicas. Nam cum huiuſmodi res abiunctæ ſint a motu, non poſſunt habere eum finem qui motu comparatur. Alter eſt finis, qui non efficitur motu, ſed præexiſtit operationi agentis, agens autem propter illum operatur, nõ ut eum efficiat, ſed vt ei coniungatur & aſſimiletur, eoque perfruatur; ſic Deus eſt finis Intelligentiarum vt Ariſt. innuit in 12. Metaph. 37. atque etiam omnium rerum naturalium, vt ipſe docet in 2. de Generat. & in 2. de Anima. Sed reuertamur ad id quod ſupra dicebamus. Finem igitur apprehendi & amari ab agente, non eſt vera & propria eius cauſſalitas, ſed eſt conditio, ſine qua non cauſſaret in agente per intellectum. etenim licet finis eſset bonus & poſſibilis, niſi eum tamen agens per intellectum cognoſceret eſſe talem, nunquam profectò moueretur ab eo ad agendum. Quemadmodum licet ignis habeat vim comburendi, & ſtuppa ſit combuſtibilis ab D

igne

A igne, tamen niſi vnum ſit propinquum alteri, nulla erit combuſtio: hæc autem appropinquatio ignis & ſtuppæ nō eſt cauſſalitas ignis, neque eſt id per quod aut propter quod ignis comburit, ſed eſt conditio ſeu circunſtantia neceſſaria igni ad comburendum. Itaque ſicut ſe habet appropinquatio ignis & ſtuppæ ad cauſſalitatem ignis, ſic etiam ſe habet apprehenſio & deſiderium finis ad eius cauſſalitatem. Quare Auicenna affirmans finem cauſsare ſecundum eſſe intentionale, fortaſſe ſignificare voluit, hoc eſſe intentionale, conditionem neceſſariam eſſe fini ad cauſſandum; uel ſi ſecus putauit, deceptus eſt. cuius erroris cauſſa eſſe potuit, aut quia non intellexit quo pacto finis poſſet cauſsare niſi eſset præſens & actu exiſtēs: aut quia non diſtinxit conditionem ſine qua non, a ratione formali cauſsæ. Nos certè auctorem ſententiæ noſtræ vt omittamus alios, habemus Auerroem qui 12. Metaph. cōm. 36. ita ſcribit *forma balnei, prout habet eſſe extra animam, mouet ut finis* ergo eſse cognitum non eſt propria ratio finis, ſed eſt tantùm conditio ſine qua non, reſpectu non cuiuslibet agentis, ſed tantum eius quod agit per intellectum. Verùm deinceps inueſtigemus an inter cauſsam ef-
B ficientem & finem ſit neceſsaria connexio.

An inter cauſſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.

CAP. V.

CERTVM & indubitatum eſt, quicquid habet cauſsam efficientem, etiam habere finem propter quem ſit; quod enim efficitur, alicuius gratia ſemper efficitur. Nam licet quædam reſpectu agentium particularium temerè ac fortuitò effici dicantur, ea tamen ſi cauſsarum vniuerſalium & ordinis vniuerſi intentio & ratio ſpectetur, non carent ſuo fine, quemadmodum infra de monſtris dicturi ſumus, ſed an quod habet finem id neceſsariò quoque habeat cauſsam efficentem, non ſimiliter manifeſtum ac certum eſt. Nam Eudemus & Alexander, exiſtimarunt Deum finem quidem eſse Intelligentiarum, non autem cauſsam efficientem, idemque ſenſiſse Ariſtotelem

An quicquid habet finem neceſſariò etiam habeat cauſſam efficientem.

C contendit Gregorius Ariminenſis, & alij viri docti. Verùm hos redarguit Auerroes in lib. de ſubſtantia orbis cap. 2. ſcribens finem neceſsaria ſignificatione inferre agens: nam finis definitur cuius gratia aliquid fit. Quam ſententiam Auerrois egregiè probat Heruæus 2. Quodlibeto quæſt. 1. Quod enim inquit, non habet efficientem, non habet eſse ab alio, ſed a ſe; quod habet eſse a ſe, eſt propter ſe & non propter alium; ergo non habet finem; quare illa duo non cohærent ſed maximè pugnant inter ſe, habere finem & nō habere cauſſam efficientem. Deinde, tolle e mundo cogitatione Deum, & quæratur an ſic Intelligentia retineat ſuum eſse an non? ſi retinet, ergo Intelligentia per ſe non dependet a Deo tanquam a fine ſed per accidens; ſiquidem quod alicui rei conuenit per ſe, non poteſt ab ea ſeparari ſine eius interitu, at ſiue ſit Deus ſiue non ſit, nulla ex parte tollitur eſse Intelligentiæ; ſin autem remoto Deo Intelligentia amittit eſsę ſuum, ergo illud eſsę non habebat a ſe ſed a Deo: nam quod eſt a ſe, quocunque alio remoto ipſum remanet, nihil autem habet eſse ab alio
D quàm a ſuo efficiente, relinquitur igitur ſi Deus eſt finis Intelligentiarum, eſse quoque earū cauſsam efficientem. Præterea, operari ſequitur eſse, & quale eſt hoc, tale eſt illud, ſi eſt a ſe, operatur propter ſe, ſi non eſt ab alio, non operatur propter aliud; quare ſi non habet cauſſam efficientem, nec finem habet. Huic autem quod demonſtratum eſt, illud etiam eſt neceſsariò conſequens atque cohęrens, eandem omnino rem eſse ultimum finem & primam cauſsam efficientem: nam ſi Deus eſt primū efficiens, aut agit propter ſe aut propter aliud, ſi propter ſe, habemus quod volumus; ſi propter aliud, ergo cum finis ſit nobilior, & agēs dependeat a fine in agendo, idem autem ſit in Deo agere & eſse, ſequeretur & aliquid eſſe nobilius Deo, & Deum aliunde in ſuo eſse dependere; quod eſt contra rationem primi entis & primi efficientis; cum igitur primum efficiens non poſſit agere niſi propter ſe, neceſsariò efficitur, quod eſt primum agens, eſse ultimum finem, & contra, quod eſt vltimus finis, eſse primum agens.

Ac de ſingulis quidem generibus cauſſarum ita dictū ſit. Inter eas verò hoc intereſt, quòd finis tantum concurrit ad productionem effectus, quo producto ceſſat eius cauſſalitas: efficiens,

Diſcrimen inter quatuor

cauſſarum genera cum ad effectum concurrunt.

ciens, aliquod concurrit ad ſolam effectionem rei, vt pater ad ſolam filij generationem, aliquod autem etiam ad conſeruationem, quomodo lux ſe habet ad lumen ab ea productum, & cauſſę vniuerſales ad effectus particulares: Materia vtroque modo neceſſario cōcurrit ad effectum; effectus enim naturalis dependet a materia & cum fit & quandiu eſt, nanque materia eſt ſubiectum generationis, & pars eſſentialis rei compoſitæ: forma, vt forma eſt, concurrit ad effectum non in fieri ſed tantùm in eſse, vnde forma definitur quod quid erat eſſe rei; & quamuis Ariſt. 1. Phy. ſcribat formã eſſe vnum ex tribus principijs generationis, ibi tamen non accipit formam, vt forma eſt, ſed vt eſt terminus & finis generationis, ſiquidem cum forma eſt, res iam eſt generata & plane ceſſat motus. Porrò, ſi quæratur cui harũ quatuor cauſſarum præcipuè conueniat nomen & ratio cauſſæ? ita reſpondendum eſt, ſi ſpectetur origo & initium cauſſandi, prima cauſſa eſt finis; ſi ratio motus phyſici, prima eſt efficiens, definitur enim eſſe primum principium motus: ſi eſse & quidtas rei, prima eſt forma; ſi antiquitas & permanentia, prima eſt materia: ſimpliciter autem & abſolutè prima videtur eſse forma, nam efficiens per formam & propter formam agit, materia propter formam mutatur; & finis generationis nihil aliud eſt quam forma: certe ad ſciendam rem quãlibet, hæc maximè confert, & præſtat cæteris. definitio enim, quæ eſt nobiliſſimum inſtrumentum ſciendi, conſtat ex cauſsa formali. Sed videamus, an omnes quatuor cauſsæ ſint inter ſe neceſſariò connexæ.

Cui generi cauſſæ nomẽ & ratio cauſſæ magis cõpetat.

A

B

An omnes cauſſæ ſint inuicem neceſſariò connexæ.

CAP. VI.

HÆc quæſtio de connexione cauſsarum inter ſe, poteſt dupliciter intelligi, vel an vnum genus cauſsæ ſit neceſsariò connexum cum alio quolibet genere, vt materia cum alijs cauſſis, & aliæ cauſsæ cum materia; vel an cauſsæ quæ ſunt eiuſdem generis quarum aliæ ſunt priores, & vniuerſaliores, aliæ autem poſteriores & particulares, ſint inuicem neceſsariò coniunctæ; ſicut in genere cauſsæ efficientis ſe habent ſol & homo. Secundum igitur priorem quæſtionis intellectum, dicendum eſt finem & efficientem neceſsariò inuicem coniungi, nam quod habet efficientem, etiam neceſſariò habet finem, & contra; ſicut paulo ſuperius declaratum eſt. Finis autem & efficiens nõ neceſsariò dependent a materia & forma, id quod perſpicuè cernitur in Intelligentijs, quæ cum finem, & efficientem habeant ipſum Deum, carent tamen materia & forma, quippe cum ſint ſubſtantiæ ſimplices: materia vero & forma neceſsariò pendent a fine & efficiente; quicquid enim eſt ex materia formaque compoſitum, id factum atque conditum eſt. ad omnem autem effectionem quæ non caſu & fortuitò eueniat, neceſse eſt concurrere cauſsam efficientem & finem. Inter materiam etiam & formam neceſsaria eſt coniunctio, nam neq; materia ſine forma, neque forma phyſica ſine materia cohærere poteſt. Secundum autẽ poſteriorem intellectum quæſtionis, dicendum eſt cauſsas particulares neceſsariò pendere ab vniuerſalibus, & viciſſim vniuerſales indigere particularibus ad agendum, (loquor de cauſſis vniuerſalibus phyſicis, & de ijs quæ agunt ſecundum ordinarium curſum naturæ, quod addo propter infinitam Dei poteſtatem, quæ ad agendum quodcunq; Deus vult, nec eget cauſſis ſecundis, nec illis ſemper eſt alligata,) quod nos planum faciemus in cauſſis efficientibus. idem tamen transferri, & accommodari poterit ad alia genera cauſsarum. Primum igitur mutuam hanc cauſsarum vniuerſalium & particularium inter ſe cõnexionem neceſsariam eſse, facilè oſtendi & probari poteſt vel ea tantùm ratione, quia bonum & perfectio vniuerſi conſiſtit in ordine omnium partium, præſertim autem cauſsarum, quarum decet ordinem eſse optimum & perfectiſſimum, melior autem eſt ordo per ſe & immutabilis quàm ordo per accidens & quàm connexio ſolubilis; decet igitur cauſsas vniuerſales eo ordine cũ particularibus collocatas atque connexas eſse, vt aliæ aliarum ui & cauſsalitate ad agendum indigeant, & aliæ ſine aliarum concurſu nihil agere poſſint. Præterea, cauſsa vniuerſalis per ſe indifferens eſt ad quemlibet effectũ, non poteſt igitur ab ea immediatè produci vnus aliquis effectus particularis potiùs quàm alius quilibet, neceſse enim eſt particularium effe

C

D

ctuum

A ctuum ſenſibilium atque corruptibilium, vt eſt in 3. lib. de Cælo tex. 61. cauſſas proximas ac proprias eſſe particulares, ſenſibiles, & corruptibiles, namq; debet eſſe naturalis proportio, connenientia, & ſimilitudo inter cauſſas proprias, & earum effectus. Quamobrem Ariſt. in 7. Metaphy. & alijs locis valde reprehendit Platonem, qui exiſtimabat Ideas, quæ ſunt naturæ quædam immobiles, & immateriales, eſſe proprias cauſſas omninm rerum naturalium. Quòd autem cauſſæ particulares neceſſariò dependeant ab vniuerſalibus, manifeſtè oſtēdit Ariſt. ſcribens in 8. Phy. tex. 56. nullum motum ſublunarem exiſtere poſſe ſine motu circulari, & affirmans in 1. Meteororum cap. 2. hunc mundum inferiorem neceſſariò coniunctum eſſe cum cæleſtium corporum lationibus, qnoniam ab illis omnis eius virtus conſeruatur atque gubernatur: quin etiam docet in 2. lib. Metaphy. & 8. Phy. in ordine cauſſarum efficiētium & mouentium, ſecundas cauſſas non agere nec mouere, niſi motas a primis; & ſanè quamuis in alijs cauſſis veluti in ordine materiarum & in ordine formarum, priores non dependeant a poſterioribus, & ſine illis cauſſalitatem ſuam exercere poſſint, vt materia prima B non dependet a ſecunda, nec anima vegetatiua a ſenſitiua, & neutra ab intellectiua, in cauſſis tamen efficientibus priores ſine poſterioribus & poſteriores ſine prioribus nihil poſſunt agere; & ratio eſt, quia in alijs cauſſis cauſſalitas priorum & poſteriorū non terminatur ad eundem effectnm; dinerſæ enim materiæ habent diuerſos effectus materiales, & diuerſæ formæ diuerſos effectus formales, inuicem ſeparabiles, vt anima vegetatiua facit eſſe viuens, anima ſenſitiua facit eſse ſentiens, poteſt autē aliquid eſſe vinens & non ſentiens vt planta. in cauſſis autem efficientibus, cauſalitas vniuerſalis cauſæ & particularis ad eundem numero effectum terminatur, nec eſt alius vllus effectus cauſæ vniuerſalis quàm cauſæ particularis.

Si antem quæratur, vtrius cauſæ, vniuerſalis ne an particularis potior ſit ac principalior cauſalitas? Reſpondendum eſt, vim atque cauſalitatem vniuerſalis cauſæ multas ob cauſas eſse præſtantiorem. Primò, quia eſt amplior, & latiùs patens, ſi quidem vis cauſæ vniuerſalis ad multos effectus pertinet, particularis autem contracta & determinata eſt ad vnū effectum, homo enim tantùm generat hominem, ſol autem & hominem & equum & alia. C Tum, quia eſt efficacior, nam non ſolùm concurrit ad prodnctionem effectus, ſed etiam ad conſeruationem eius, ad perfectionem, ordinationem & æternitatem. Deinde, quia eſt prior, nam vniuerſalis cauſa non ſolùm concurrit ad producendum effectum, ſed etiam cōcurrit mouendo cauſam particularem ad agendum. Itaque vniuerſalis, habet ſe vt agens principale, particularis verò, vt agens inſtrumentarium. Ad extremum, vniuerſalis cauſa eſt magis independens, nam licet ea ſit remotior ab effectu, tamen cauſalitas eius non eſt dependens a cauſa particulari, mouet enim ipſam, nec tamen ab ea mouetur; cauſa autem particularis, licet propinquior ſit effectui, tamen dependet a cauſa vniuerſali, non enim mouet niſi mota ab illa. Quamobrem, tritum illud eſt in ſcolis Philoſophorum & Theologorum; cauſam vnioerſalem immediatiùs concurrere ad effectnm immediatione virtutis: cauſam autem particularem, immediatiùs concurrere immediatione ſuppoſiti.

An cauſſalitas cauſſe uniuerſalis ſit potior quā particularis.

An cauſſa vniuerſalis præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſſa particulari ad quemlibet eius effectum, & operationem.

D

C A P. VII.

ILLVD hoc loco diſquirendum & explicandum eſt, an quotieſcunque cauſa particularis aliquid operatur, indigeat immediato & actuali concurſu cauſæ vniuerſalis & primæ. Hac de re duæ ſunt opiniones, vna eſt Durandi in 2. Sent. diſt. 1. quæſt. 5. qui affirmat cum operatur cauſa particularis v. g. cū calor producit calorem, tunc non concurrere cauſam vniuerſalem actu & immediatè, ſed tantùm mediatè; nimirum quatenus ipſa produxit cauſam particularem, eique dedit virtutē agendi, & quatenus tam ipſam cauſam particularem, quàm virtutem eius actiuam in eſse conſeruat. Quam ſententiam ita confirmat. Si enim cauſa vniuerſalis quando calor producit calorem, etiam concurrit actu ad productionem illius caloris, aut concurrit eadem actionē quæ

Deum non concurrere actu cū cauſſis ſecundis, opinio Durādi, ſed nec pia nec uera & ualde periculoſa.

qua calor producens aut diuerſa: non eadem, quia impoſſibile eſt eandem numero actionē A
eſse a duobus immediatis & perfectis agentibus quæ ſunt numero diſtincta; quamuis enim
eadem actio poſſit procedere ab vno mediatè & ab alio immediatè, & a duobus partialiter
agentibus, tamen vt immediatè & perfectè procedat a duobus, eſt impoſſibile; Aut concur-
rit diuerſa actione, & hoc non, quia aut per illam actionem producitur totus effectus cauſſę
particularis, & ſic actio cauſſæ particularis ſuperflua eſſet, aut tantum pars illius effectus, at
ſic cauſſa vniuerſalis eſſet cauſſa partialis, & non concurreret cum cauſſa particulari ad pro-
ducendum idem numero ſecūdū idem, quare aliquid produceret cauſſa particularis, quod
nullo modo produceret cauſſa vniuerſalis, & cum non poſſit dici quæ & quāta pars effectus
producatur a cauſsa vniuerſali, & quæ ac quanta a cauſſa particulari, videtur id eſse ſimile
ſigmento. Hæc Durandus. Cuius ſententia poteſt etiam comprobari tripliciter. Pri-
mò, talis concurſus cauſsæ vniuerſalis non eſt neceſsarius, neque ad producendum, quia
calor vt octo ſufficiens eſt per ſe ad producendum calorē vt ſex vel vt octo cum effectus non
ſit ſupra virtutem cauſsæ, ſed vel æqualis, vel etiam inferior; quare ad eum producendum B
non eget adiumento alterius cauſsæ: neque vt cauſsa particularis determinetur ad produ-
cendum hunc vel illum effectum, nam agens naturale naturaliter & neceſsario ex ſua virtu-
te determinatum eſt ad effectum, vt calor ad calefaciendum, & graue vt moueatur deorſum:
neque propter applicationem cauſsæ particularis ad ſuum effectū, nam talis applicatio uel
fit naturaliter per concurſum motuum & agentium naturalium, vel fit libere ab homine, ut
cum ignem quiſpiam applicat ligno. Nulla igitur cauſsa ſatis idonea afferri poteſt cur talis
concurſus cauſſę vniuerſalis neceſsarius ſit. Deinde, hic concurſus videtur impoſſibilis;
nam ſi cauſsa vniuerſalis producit totum effectum, ſuperflue agit particularis; ſin autē par-
tem, ergo vniuerſalis & particularis non ſunt cauſsæ totales ſubordinatæ, ſed partiales, nec
concurrunt ad idem, nec particularis per ſe ſed per accidens & ſecundum quid dependeret
ab vniuerſali. Si quis autem reſpondeat, effectum produci a prima cauſsa quantum ad eſse
ipſius, a cauſsa verò particulari quantum ad determinatum eſse, v.g. homo, quod ſit ens &
habeat eſse, accipit a Deo, quod autem ſit tale ens, ideſt homo, habet a ſuo generantē; Hoc C
reſponſum infirmum eſt, tum quia ens & tale ens, non differunt ſecundum rem ſed tantùm
ratione, ſiquidem ens nō ſignificat aliquā naturam ſuperadditam rebus de quibus dicitur,
idem enim eſt ens homo & homo, vt dicitur 4. Metaphy. tex. 3. quare non poteſt, eſse, & eſse
hominis, ſeparatim produci a diuerſis agentibus. Tum etiam, quia ſic ignobilior eſset effe-
ctus Dei quàm cauſsæ particularis; nam nobilius eſt eſse hominē, quàm eſse ens tantùm, sē-
per enim nobilior eſt forma poſterior quàm prior, & prædicatum inferius, quam ſuperius.

Ardnum & per difficile argumentum.

Poſtremò, videtur talis concurſus tollere libertatem noſtræ voluntatis, etenim ſi volūtas
non vult niſi mota a Deo, ergo non vult liberè, probatur conſequentia, nam voluntas nō po-
teſt mouere ſe ad aliquid volendum niſi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cum mo-
uetur à Deo, non poteſt non moueri, nam implicat contradictionem vt mouens moueat ip-
ſum mobile, & vt ſic mobile non moueatur; nec valet ſi reſpondeatur propterea volūtatem
moueri liberè, quia Deus eam libere mouet, hoc enim demonſtrat libertatem Dei, non au-
tem voluntatis noſtræ. Sicut enim non quia Deus liberè concurrit ad motum cæli aut ad ca D
lefactionem ignis, idcircò verè dici poteſt aut cælum liberè moueri, aut ignem liberè calefa-
cere: ita non quia Deus liberè voluntatem noſtram mouet, verè dici poſse videtur voluntas
liberè operari. Dices, Deum mouere voluntatem ea ratione vt eius naturæ conueniens eſt
atque conſentaneum; & quoniam voluntas ſuapte natura eſt libera, facit Deus eam moueri
liberè; ſicut facit vt cælum moueatur neceſsariò, & vt res ſublunares, quia ſunt contingētes,
moueantur contingenter; Sic enim eiuſcemodi rerum natura poſtulat. Sed Durandus, vel
aliquis alius pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cælum neceſsariò mo
ueri, nam cum motus pendeat ex motore, motor autem cæli, qui eſt intelligentia, liberè &
contingenter ipſum moueat, ſi non ſecundum peripateticam, certè ſecundum chriſtianam
philoſophiam, non poteſt cæli motus eſse omninò neceſsarius. Deinde, non pugnant hæc
duo inter ſe; aliquid moueri neceſsariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid libe
rè ita vt in poteſtate eius ſit moueri ac non moueri, & tamen ſemper moueri ab alio, quo mo
uente non poſſit non moueri, videntur inter ſe vel maximè pugnare. Cum igitur voluntas
non

A non poſſit velle, niſi a Deo mota & determinata ad volendum, mouente autem Deo voluntatem effectiuè ad volendum, non poteſt voluntas non velle; non eſt autem in poteſtate voluntatis vt Deus eam vel moueat vel non moueat ad volendum; ergo non eſt in poteſtate voluntatis velle aut non velle. Quare ſi Deus ſemper actu concurrit effectiuè ac determinatiuè ad quamlibet operationem noſtræ voluntatis, videtur labefactari ac funditus tolli libertas voluntatis. Atque hæc quidem pro opinione Durandi poſſent diſputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ quæ eſt uera.
CAP. VIII.

Opinio D. Thomæ longè probabiliſſima.

ALTERA eſt opinio D. Thomæ, qui libro 3. aduerſus Gentes cap. 67. & in prima parte quæſt. 105. art. 5. ait Deum actu concurrere ad quamlibet actionem ſecundarum cauſſarum quinque modis; ipſe enim vires & facultates agendi dedit cauſſis ſecundis; ipſe illas facultates ſuſtentat & tuetur in eſſe & vigore; ipſe B applicat cauſſas ſecundas ad agendum; ipſe dirigit eas in agendo ut ad fines ſuos ipſis ignotos, ordinatè perueniant; ipſe denique determinat eas ad agendum & mouet, ceu principale mouens inſtrumenta mouet & regit in operando. Hanc opinionem ea potiſſimum ratione probat, quòd in mouentibus per ſe ſubordinatis, inferius non mouet niſi motum a ſuperiori; ex quo Ariſtoteles 2. libro Metaphyſicæ concludit, huiuſmodi mouentia eſſe non poſſe infinita, quia motio priorum mouentium, cum ipſa ſint infinita, nunquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen ſine motione priorum mouentium, mouere non poteſt. Atque hoc perſpicuè cernimus in agentibus naturalibus, & ijs quæ operantur ex arte: agentia namque ſublunaria, atque adeo totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cæleſtium: ſol enim & homo generant hominem, idemque contingit in alijs. Artes quoque inferiores, non niſi ex præſcripto & directione ſuperiorum artium quibus ſubordinatæ ac ſubiectæ ſunt, operantur. Argumenta verò Durandi, & multo antè Durandum C D. Thomas, vt erat acerrimo ingenio peruiderat, & locis paulò ſupra citatis, omnia ſingillatim & propriè ſoluit.

Sententia auctoris.

Hæc doctrina, in eo quod ait D. Thomas Deum actu concurrere ad quamlibet ſecundarum cauſſarum operationem, non eſt opinabilis aut probabilis tantùm, ſed eſt omnino vera, certa, & indubitata; de qua fas non eſt Chriſtiano Philoſopho dubitare. Etenim ſæpenumero in diuinis literis ſcriptum teſtatumque legimus, nihil fieri vel magnum vel paruum, vel in cælo vel in terra, vel vſquam alibi, ſine voluntate, rectione & concurſu Dei. Hinc ſunt illa, *Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine*, Iſaiæ 26. *& Ipſe operatur in nobis velle & perficere*. ad Philippenſes 2. *& ſine me nihil poteſtis facere*. Ioannis 15. *In ipſo viuimus, mouemur & ſumus*, Act. 17. & Iſaias hominem facit comparatione Dei, tanquam ſecurim comparatione artificis. Solet etiam ſacra ſcriptura operationes effectionesque cauſſarum ſecundarũ Deo auctori tribuere, vt oſtendat eas principaliùs a Deo quàm a cauſſis ſecundis proficiſci. Quocirca Deum inquit, formare corpus hominis, ſingulaque membra manibus ſuis fingere, & ſuo quæque loco aptè diſponere, ſolis ac lunę cæterorumque ſyderum curſus mode D rari, fundere imbres, concitare ventos, accendere fulgura, terram tremefacere, animantibus cibum vitamque largiri. Hanc etiam ob cauſſam, Theologi aiunt Deum eſſe in omnibus rebus per præſentiam & potentiam, quia cognoſcit omnia, & vis atque efficacitas eius per omnia pertinet atque peruadit. D. etiam Auguſtinus libro 9. ſuper Geneſim ad literam cap. 15. *Si Deus* inquit, *ſubtrahat operationem ſuam intimam, qua naturam creatam ſuſtinet, continuò tanquam extincta, nulla remanebit*. Et paulò poſt. *Niſi Deus continenter operaretur, nec aliarum rerum, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſteret*.

In eo autem quod adiungit D. Thomas, cauſſas ſecundas, & in his voluntatem noſtram a Deo moueri, applicari, & determinari ad volendum, licet nonnulli diſſentiant Theologi, ego tamen manibus pedibusque in eam ſententiam perquam libenter eo; hoc enim eſt ingenium, hæc conditio, hic nexus atque contextus mouentium, & cauſſarum per ſe ac eſſentialiter ſubordinatarum, vt poſterior non moueat niſi mota a priori; In ordine mouentium inquit Ariſtoteles lib. 8. Phyſicorum textu 41. *quod prius eſt, magis eſt cauſſa mouendi quàm*

ſequens,& mouebit magis. Et in libello de cauſſis, Propoſitione prima, dicitur cauſſa pri- A
ma plus, vehementiùs, intimiùs, & inſeparabiliùs concurrere ad effectus cauſſarum ſecunda
rum, quàm ipſas cauſſas ſecundas, & iuuare cauſsas ſecundas in operationibus ipſarum, &
magis eſse cauſsam effectus quàm cauſsas ſecundas. Quemadmodum igitur in aliis cauſ-
ſarum generibus per ſe ſubordinatis inuicem, poſterior cauſsa neceſſariò præſupponit cauſ-
ſalitatem priorum, veluti in formis, eſse ſenſitiuum præſupponit vegetatiuum, & hoc, eſse
corporeum; & in materiis, ſecundæ præſupponunt primam, idemque in finibus per ſe ſub-
ordinatis euenit; ſic etiam in mouentibus & efficientibus per ſe inuicem ſubordinatis, poſte
rius neceſſariò præſupponit primũ, & primæ cauſſæ cauſsalitas prior natura eſt quàm cauſ-
ſalitas ſecundę cauſsę. Quid multa? cauſsæ ſecundæ comparatione Dei, ſunt tanquàm in-
ſtrumenta artis, comparatione artificis; a quo niſi moueantur & ex arte regantur; nec mo-
uere quidquam, nec facere artificioſè aliquid poſsunt.

B

Soluuntur argumenta contraria.

CAP. IX.

Solutio triũ difficiliũ argumentorũ.

RESTAT ut argumenta quæ ſupra poſita ſunt pro opinione Durandi, ea nunc
breuiter diſsoluamus. In illis autem tria præcipuè tanguntur quæ difficultatẽ
habent, & explicationem requirunt: vnum eſt, videri ſuperfluum concurſum
Dei cum cauſſis ſecundis, cum cauſsa ſecunda per ſe ſufficiens ſit ad producen
dum effectum ſuum: Alterum eſt, concurſum illum Dei videri impoſſibilem,
ſiquidem impoſſibile videtur eundem numero effectum proficiſci ac pẽdere totum ex Deo
& ex cauſsa ſecunda: Tertium eſt, illum Dei concurſum cum noſtra voluntate, auferre ei li-
bertatem, & agendi atque non agendi neceſſitatem afferre. Ad hæc igitur tria, eodem ordi
ne reſpondendum eſt. Ad 1. Licet ignis (quod autem de igne dicimus, idem quoque in
cæteris cauſſis ſecundis intelligendum eſt) ut eſt cauſſa ſecunda & particularis, ſit per ſe C
ſufficiens ad producendum ignem, propterea quia non indiget alius cauſſæ ſecundę concur
ſu & auxilio ad illum effectum producendum, abſolutè tamen ac ſimpliciter non eſt per ſe
ſufficiens, ita vt primæ cauſsæ concurſu non egeat. Ergo ſufficientia ignis, excludit quidem
indigentiam alterius cauſsæ ſecundæ ac particularis, non excludit autem, nec verò poteſt ex-
cludere, indigentiam diuini concurſus, & dependentiam a cauſſalitate Dei. Etenim Deus,
tum quia eſt infinitus, infinitum autem vbique eſt, in omnibus rebus operatur; tum quia eſt
prima cauſsa & ens per eſſentiam, cætera verò ſunt cauſsæ ſecundæ illi tanquàm inſtrumen-
ta diuinæ ſapientiæ ſubiecta, ſicut in exiſtentia pendent ab illo, ſic etiam in operando. In eo
enim vel maximè conſiſtit ratio creaturæ, vt ſicuti ex nihilo creata fuit a Deo, ita niſi perpe-
tuò quaſi manu Dei teneatur & iuuetur, nihil agere, nihil eſſe poſſit. Non igitur ſuperuaca-
neus eſt concurſus Dei cum cauſſis ſecundis, ſed eſt quàm maximè neceſſarius. Ad 2.
Quemadmodum ſi ego aliquid calamo ſcribam, vel ſerra lignum ſecem, illa ſcriptio & ſe-
ctio tota quidem fit a calamo & ſerra inſtrumentaliter, eadem verò tota etiam fit a me tan- D
quam a principali agente, a quo illa inſtrumenta, ad operandum mouentur, determinantur,
atque diriguntur: ſic etiam quilibet effectus cauſsæ ſecundæ, totus a cauſsa ſecunda confi-
citur, idemque totus proficiſcitur a Deo in cuius virtute operatur cauſſa ſecunda, quæ niſi
ad agendum a Deo determinaretur, moueretur, atque dirigeretur, nihil planè poſſet agere.
Ad 3. Licet voluntas noſtra nihil operetur niſi mota & determinata a Deo, quia tamen
monetur a Deo conuenienter naturæ ſuæ, & vt ſuaptè natura apta eſt moueri, hoc eſt non ne-
ceſſariò ſed liberè, ideò verè dicitur verèque eſt libera. Si enim voluntas ita moueretur a Deo,
vt ipſa ſe nullo modo moueret & ad agendum determinaret, omnis profectò meriti & deme
riti & libertatis ratio funditus tolleretur; ſed quia Deus eam ſic mouet, vt ipſa nihilominus
ſimul etiam ſe ipſam moueat, & per ſuam deliberationem ſe determinet ad agendum hoc
vel aliud quidpiam, ob eam cauſsam meritò appellatur libera & verè eſt libera. Non enim
intelligendum eſt voluntatem eſse liberam omnino, ita vt a nullo pendeat, nullique ſubij-
ciatur; hac enim libertate ſolum Deum liberum eſse agnoſcimus, quippe qui ſit omnino li-
ber

Nota diligenter doctrinã hãc de libertate noſtrę uoluntatis.

A ber a nullo dependens, nullius indigens, nulli ſubiectus, per ſe ſufficiens ſibi ad omnia. Hæc autem libertas in nullam creaturam poteſt conuenire: ratio enim cuiusuis creaturæ neceſſariam & inſeparabilem continet dependentiam eius a creatore tam in exiſtentia quàm in omni operatione. Ergo libertas noſtræ voluntatis ea eſt quæ poteſt cópetere creaturæ, nempè quæ ſeparat & diſtinguit voluntatem ab agente naturali. Quadruplex autem diſcrimen reperio inter voluntatem & agens naturale. Etenim agens naturale determinatum eſt ad effectum & operationem vnius modi; quæ enim ſunt vnius ſpeciei, ea omnia cernimus eadem ferè eodemque modo ſemper operari: voluntas hominis indifferens & indeterminata eſt ad omne bonum, hoc eſt ad omne ens, nam bonum tam latè patet quàm ens: habet etiã voluntas triplicem in operando uarietatem, aut volendo, aut nolendo, aut ſuſpendendo & cohibendo omnem actum ſuum. Deinde, omne agens naturale per ſe pendet effectiuè ex motu & cauſſalitate cæli; voluntas autem effectiuè a nulla re præterquàm a Deo per ſe pendet; niſi fortè per accidens, ſecundum quid, indirectè, & (ut loquuntur nunc philoſophi ac Theo- B logi ſcholaſtici) inclinatiuè tantùm non autem neceſſariò. Poſteà, adhibitis poſitisque omnibus rebus quæ ad agendum ex parte obiecti requiruntur, ita ut nihil deſit, nihilue obſtet, agens naturale non poteſt non agere; at voluntas, etiam tunc, poteſt agere & non agere, & agere illud quod ei proponitur, uel etiam contrarium. Poſtremò, agens naturale non mouet & determinat ſe ad agendum, cognoſcendo, & deliberando, & eligendo id quod agit: quod tamen facit in omni ſua operatione voluntas noſtra. Ex quo fit, ut unus omnium animalium homo uerè ſit dominus ſuarum actionum, & ut ſuis actionibus apud Deum & homines, aut benè aut malè mereri queat. Sed hæc omittamus; habent enim & bene longam, & ſatis litigioſam, certè ualde remotam ab hoc Phiſiologiæ inſtituto, quod nunc perſequimur, diſputationem. Quoniam autem docuimus, concurſum vniuerſalis cauſſæ præſertim autem primæ cum cauſſis ſecundis, ad productionem cuiuſlibet effectus eſſe neceſſariũ, ſequitur vt videamus, an effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali an particulari: & an omnis cauſſa ſit nobilior ſuo effectu.

C

Explicantur duæ Dubitationes.

CAP. X.

DVÆ hoc loco dubitationes exiſtunt; vna eſt, an effectus, plus debeat cauſſæ vniuerſali quàm particulari: altera eſt an omnis cauſſa ſit nobilior effectu. Ad priorem ita reſpondendum eſt, effectum partim debere plus cauſſæ vniuerſali, partim autem particulari. Debet enim plus vniuerſali, quatenus ab ea dependet non ſolùm in fieri veluti a cauſſa particulari, ſed etiam in eſſe & operari; quandiu enim eſt & quotieſcunque operatur, eget concurſu & ope vniuerſalis cauſſæ; debet autem plus cauſſæ particulari, quatenus accipit & habet ab ea conditionem, ſpeciem, & gradum naturæ, eique aſſimilatur. Nanque effectus naturalis eſt contingens & corruptibi- D lis, non propter cauſſam vniuerſalem quæ eſt neceſſaria & incorruptibilis, ſed propter cauſſam particularem. Adde, quod cum quæritur cauſſa alicuius effectus, non debet aſſerri vniuerſalis, ſed particularis & proxima: vt ſi quæras quæ ſit cauſſa efficiens hominis? non bene reſpondebis eam eſſe ſolem, ſed hominem. Quocirca definitiones & demonſtrationes, huiuſmodi cauſſas præcipuè complectuntur. Atque hinc dirimi poteſt nobilis illa controuerſia inter Platonicos & Peripateticos, an Natura dici debeat agens principale, an uerò potiùs agens tantummodo inſtrumentarium. Platonici enim cenſent omnia agentia naturalia & & particularia, eſſe tantùm inſtrumentaria & non principalia agentia, ſolum autem Deum, & cauſſas vniuerſales, eſſe agentia principalia; quod hoc argumento confirmant. illud eſt agens principale, quod efficit & non efficitur, mouet & non mouetur, & quod eſt finis atque principium motus, qualem manifeſtum eſt Deum eſſe & cauſſas vniuerſales. Illud autem eſt agens inſtrumentarium, quod non mouet niſi quia mouetur ab alio, nec cognoſcit finẽ ſuum propter quem agit, ſed regitur & dirigitur ab alio finem ipſius cognoſcente: Sed talis eſt natura & agens naturale, ut cuiuis perſpicuum eſt, ergo natura magis eſt, & appellari de-

An effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali quàm particulari.

Pulchra diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos, an agens naturale ſit agens principale, an tantùm ſit agens inſtrumentale.

bet agens inſtrumentarium quàm principale. Peripatetici verò contra diſputant, quamuis A
cauſſa vniuerſalis ſit agens principalius quàm particularis, non ob id tamen negandum eſſe,
quin etiam cauſsa particularis appellari debeat agens principale potius quàm inſtrumenta-
rium; quandoquidem effectus, vt paulo ante dictum fuit, aſſimilatur cauſæ particulari ſe-
cundum quiditatem, ſecundum eſſe, ſecundum modum operandi, & ſecundum proprieta-
tes, atque accidentia; eiusque perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia cauſsæ particula
ris, quod ſanè in agens quod eſt verè & tantummodò inſtrumentarium, minimè conuenit:
Sed hi iudicio noſtro, non tam re quàm verbis inter ſe diſſident, tota enim diſſenſio in eo po
ſita eſt, vt conſtituatur quid nomine inſtrumenti intelligendum ſit. Platonici enim amplio-
rem inſtrumenti ſignificationem amplexi ſunt; Peripatetici verò preſſiorem, & anguſtiorem
ſequuntur. Platonici enim definiunt inſtrumentale agens, quod non mouet niſi motum &
quod non cognoſcit finem propter quem agit; hæc autem ratio inſtrumenti omni agenti na-
turali competit. Peripatetici verò, definiunt agens principale, quod in ſe habet naturalem &
perfectam vim producendi effectum ſibi ſimilem; quomodo natura & cauſsæ ſecundæ ſunt B
agentia principalia.

Ad poſteriorem dubitationem hoc modo reſpondendum eſt; de materia non ambigitur
quin ea ſit ignobilior tam forma, quàm compoſito. De forma, an ſit nobilior compoſito di-
ſputatum eſt in 6. libro. Agens vniuerſale quod appellatur æquiuocum, ſine dubio præſtan-
tius eſt effectu, vt Sol & Intelligentiæ dignitate excellunt effectus omnes phyſicos: dicitur au
tem huiuſmodi agēs vniuerſale æquiuocum, quia non eſt eiuſdem ſpeciei & naturę cuius eſt
effectus ab ipſo productus, & quia non ad vnum aliquem tantummodò effectum ſed ad
multos & diuerſos effectus producendos concurrit. Agens autem particulare vniuocum,
ideſt quod eiuſdem ſpeciei eſt cum effectu, partim eſt nobilius, partim minimè; nam ſecun-
dum conditionem, ſeu diſpoſitionem quandam, eſt nobilius: quatenus homo generans iam
eſt actu, qui generatur nondum eſt, ille iam eſt perfectus, ſiquidem perfectum iudicatur eſſe
id quod poteſt ſibi ſimile generare, hic verò eſt imperfectus; ille nullo modo dependet ab

An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu.

hoc, hic autem, ſaltem cum generatur, ab illo dependet. At verò ſecundum eſſentialem per- C
fectionem, non eſt nobilius; eorum enim quæ continentur eadem ſpecie, par eſt dignitas &
perfectio eſſentialis; nam vt dicitur in categoria ſubſtantiæ, non ſuſcipit ſuſtantia magis &
minus; & ſcriptum eſt in 8. Metaph. tex. 10. ſubſtantiam eſſe ſicut numerum cui nihil ad-
di aut detrahi poteſt ſine commutatione ſpeciei; quin etiam in 3. Metaphyſicæ, tex. 11. Ari-
ſtoteles affirmat in indiuiduis eiuſdem ſpeciei, non eſse prius & poſterius, neque nobilius &
ignobilius ſecundum eſſentiam. Finis autem duplex eſt, vnus qui efficitur ab agente ſicut
forma naturalis per generationem producitur ab agente naturali, & hic finis, licet nobilior
ſit actione agentis, cum eius tamen ſit effectus, non poteſt eſſe nobilior agente. Alter finis
eſt qui præexiſtit agenti, propter quem agens principaliter agit, & ad quem præcipuè ordi-
natur a natura, qualis eſt in agentibus naturalibus, æternitas ſpeciei, & aſſimilatio Dei; quē
finem perſpicuè conſtat eſse nobiliorem agente. Sed dicet aliquis, ſi agens non poteſt eſſe
ignobilius ſuo effectu, quomodo videmus ab accidente produci ſubſtantiam? ſæpe enim
contingit a calore qui eſt in ferro ignito, quin etiam a motu & a lumine produci ignem. Re- D
ſpondendum eſt, an accidens producat ſubſtantiam, eſſe valde dubium & controuerſum,
quare quantum in præſentia ſatis erit ad id quod propoſitum eſt explicandum, de hoc dicen
dum eſt breuiter, exponendo quid alii ſentiant, & quid nobis tanquam veriſimilius maxi-
mè probetur.

An accidens poſſit producere ſubſtantiam.
CAP. XI.

Nullum accidens habere uim producendi ſubſtantiam, opinio Scoti,

HAc de re ſunt tres opiniones: vna eſt Scoti. 4. ſēt. diſt. 12. quæſt. 3 & Ochā lib. 2.
Sēt. quæſt. 23. & Durādi 1. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. qui cenſent accidēs nullo modo
habere vim producendi ſubſtantiam, ſed eā immediatè produci a ſubſtantia,
quæ opinio ita probatur: Nullum agens poteſt agere vltra virtutem ſuam, er-
go accidens cum ſit imperfectius ſubſtantia, non poteſt eam producere; conſequentia per
ſe

A ſe eſt manifeſta. Antecedens autem probatur dupliciter, tum quia illa propoſitio eſt per ſe
nota, qua negata non relinquitur vllus modus oſtendendi Deũm, qui eſt cauſſa omniũ, eſſe
ens perfectiſſimum; nam non valeret, ab ipſo producta ſunt omnia, ergo ipſe eſt perfectiſſi-
mus omnium; dicet enim aliquis, poſſe quod eſt perfectius produci ab eo quod eſt imperfe
ctius: quamobrem fieri poſſet (ſicut ait Scotus) vt mundus fuiſſet conditus ab aliqua mu-
ſca. tum etiam, quia ſi effectus poſſet eſſe perfectior cauſſa, diuidatur cogitatione ille effe-
ctus in duo, nimirum in id, in quo ſecundum perfectionem æquatur cauſſæ ſuæ, & in id, in
quo ſecundum perfectionem ſuperat cauſſam; & quæratur, vnde habeat effectus id in quo
ſuperat cauſam ſuam? non a ſe, vt patet, non a cauſa, quia nihil dat quod non habet, &
quicquid a cauſſa eſt in effectu, præexiſtit in cauſa, vel perfectiori modo ſi fuerit cauſa æ-
quiuoca, vel ſaltem æquè perfecto, ſi fuerit uniuoca. Atq; hæc eſt ratio Scoti. Deinde Ochã
idem confirmat alijs duabus rationibus; ſi enim inquit, non poteſt ſubſtantia immediatè
produci a ſubſtantia, aut id eueniet propter perfectionem ſubſtantiæ, at Deus, qui eſt perfe-
B ctiſſimus, immediatè ſecundum ſuam ſubſtantiam res ipſas producit: vel propter imperfe-
ctionem eius, ſed cum accidens producat accidens, vt calor calorem, cur non etiã ſubſtan-
tia producet ſubſtantiã? quandoquidem accidens eſt imperfectius ſubſtantia. Præterea, in
generatione vniuoca ſimile generatur a ſimili, cum igitur ignis generat ignem, ſubſtantia ge-
neratur a ſubſtantia non ab accidente, alioquin nunquam reperiri poſset generatio vniuoca,
nec vnquam vera eſset illa ſententia, ſimile generari a ſibi ſimili. His accedit, quod quidi-
tas ſubiecti, eſt cauſa propriæ paſſionis, & non ſecundum potentiam paſſiuam, quia omnia
potentia paſſiua eſt contradictionis ad eſse, & non eſse, propria autem paſſio non eſt eiuſmo
di ut poſſit adeſse & abeſse ſubiecto, ergo ſecundum potentiam actiuam quiditas rei eſt cauſ
ſa propriæ paſſionis; ergo ſubſtantia poteſt immediatè producere aliquid, & ſi poteſt produ-
cere accidens, cur non etiam ſubſtantiam? Hæc ſunt pro prima opinione. Contra quam eſt
Ariſtoteles, & experientia. Etenim Ariſt. in libro de ſenſu, & ſenſili, capite de ſapore, ait ignẽ
non agere ut ignis eſt, ſed vt calidus eſt; at ſecundum Scotum, principalis actio ignis quę eſt
C productio ſubſtantiæ, non eſt ab igne ut calidus eſt, ſed vt ignis eſt. In primo etiam libro de
Generatione ſcriptum eſt, actionẽ non poſse fieri, niſi ubi eſt contrarietas, debet enim agẽs
eſse contrarium patienti: at contrarietas non eſt propriè in ſubſtantia. Auerroes etiam in 7.
Metaphyſ. cõm. 22. & 31. & in 12. Metaphyſ. cõm. 18. ait, idem eſſe agens diſponens ma-
teriam, & inducens formam: Sed accidens diſponit materiam, ergo ipſum quoque aut per
ipſum procreatur forma ſubſtantialis. ibidem quoque ait nec elementa nec ullas ſubſtantia
les formas, eſse actiuas & paſſiuas niſi propter qualitates; & ſemen quod non eſt actu ani-
matum, facere actu animatum per calorem naturalem qui in eo ineſt, Experientia item fre-
quens, perſpicuè declarat ſubſtantiam gigni ab accidente, namque videmus calorem qui eſt
in ferro ignito ignire ſtuppam; & a lumine aeris, ob reflexionem radiorum, produci ignẽ;
Similiter etiam per motum localem, alliſione nimirum & attritione duorum corporum, i-
gnem procreari.

D

Explicatur opinio. D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.

CAP. XII.

ALTERA eſt opinio Thomiſtarum, qui aiunt accidens v. g. calorem, habere du-
plicem modum operandi, vnum in virtute propria quatenus accidens eſt, ſecũ-
dum quem tantùm poteſt producere calorem; alterum in virtute ſubſtantiæ cu-
ius eſt naturalis virtus & inſtrumentum, ſecundum quem poteſt etiam produ-
cere ſubſtantiam; ſicut calor qui eſt in animali & in ſemine, quamuis per ſe non habeat ni-
ſi calefacere, tamen quatenus eſt naturale inſtrumentum animæ & generantis, poteſt produ
cere carnem, & oſſa, atque adeò ipſum animal. Vide D. Thomam in 3. par. quæſt. 77. art. 3.
& in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. & 1. par. quæſt. 77. artic. 1. Vide etiam in eiſdem locis Thomi-
ſtas, vt Capreolum, atque Caietanum ſuper primam partem quæſt. 77. artic. 1. Confirma-
tio huius opinionis pendet ex ſuperioris ſententiæ confutatione. Etenim certum & per-
ſpi-

Durandi & Ochan.

Secunda opinio D. Thomæ; accidens producere ſubſtantiam non ſua ui ſed virtute ſubſtantiæ.

ſpicuum eſt, vt ſupra oſtendebamus, ſubſtantiam ſæpè produci ab accidente, non autem A
poteſt eam accidens producere virtute propria, quemadmodum prima ratio Scoti euidenter & neceſſariò concludit, ergo virtute alterius, hoc eſt ſubſtantiæ cuius eſt naturalis virtus atque inſtrumentum.

Verùm hæc opinio licet a multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus vehementer oppugnatur ac propemodum euertitur. Primùm enim, qualitates actiuæ, quæ ſunt quatuor primæ qualitates, immediatè inhærent in materia prima & ordine generationis præcedunt formas ſubſtantiales, ſicut à nobis ſupra oſtenſum eſt in 5. libro, ergo non agunt in virtute formarum ſubſtantialium. Poſtea, aut ignis producit ſubſtantiam ignis per actionem aliquam ſubſtantialem diſtinctam a calefactione, at ſic & relabimur in opinionẽ Scoti, & accidens nullo modo produceret ſubſtantiam nec ſua nec aliena virtute, ſed ſubſtãtia produceretur per actionem ſubſtantiæ propriam & incommunicabilem accidenti: aut ignis producit ſubſtantiam per calefactionem, ſed calor ſua virtute calefacit, ergo ſi ignis calefaciendo producit ſubſtantiam, virtute caloris eam producit. Deinde, quid eſt illud agere B
in virtute ſubſtantiæ? uel enim eſt accidens moueri & dirigi a ſubſtantia, ſicut dicimus ſecurim agere in uirtute artificis, quia nõ ageret niſi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur a ſubſtantia, ne intelligi quidem aut fingi a quoquã poteſt. Vel eſt, ſubſtantiam influere aliquam virtutem accidenti, per quam fiat potens ad producendam ſubſtantiam, at talis influxus atque virtus ſtatim videtur eſſe figmentum, & cum nihil ſit in accidente quod ſit ipſo nobilius, ſi accidens non agit uirtute ſua, neque aget uirtute illius influxus. Præterea, cum ille influxus ſeu virtus ſit accidens, quæretur quomodo habeat uim producendi ſubſtantiam? ſi enim non uirtute ſua ſed ſubſtãtiæ, exiſtet eadem difficultas, resque procedet in infinitum: ſin autem ſua, idem a principio de priori accidẽte dici debuit. Aut (id quod aiunt acutiores Thomiſtæ) accidens producit ſubſtantiam, quia eſt naturalis & propria uirtus ſubſtantiæ, ab ea dependens eique a natura tributa tanquam inſtrumentum ad obeundas eius actiones. Verùm hoc nihilo plus ualet quàm ſuperiora, tum
quia totum id quod ſic aiunt, nihil aliud eſt quàm relatio quædam accidentis ad ſubſtantiã: C
quæ relatio ſicut non poteſt eſſe per ſe primò terminus actionis, ita nec eius principium: tũ etiam quia falſum eſt ignem produci a calore, ut is eſt naturalis quædam uirtus ignis, namq; calor qui eſt in aere habet etiam uim gignendi ignem, ſiquidem uera ſunt quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Generat. ex duobus elementis a ſymbolis tertium utrique ſymbolum effici poſſe, ut ignem ex aere & terra; ſi enim aer calore ſuo vincat frigiditatem terræ, relinquendo in ea ſiccitatem, tunc in materia terræ, cum inſit calor & ſiccitas, neceſſariò exiſtet forma ignis. Præterea, non ſolùm ignis gignitur a calore ignis, ſed etiam per lumen & motum localem. illud autem ridiculum eſt, quod quidam aiunt, calorem propria quidem uirtute calefacere uſque ad ſeptimum gradum, octauum autem gradum uel ſi quis eſt alius, qui ſit immediata diſpoſitio ad introducendam formam ignis, hunc inquam, non in propria uirtute producere, ſed in uirtute ſubſtantiæ; quis hoc non tanquam merum planè figmentum derideat? cum enim ignis naturaliter & neceſſariò agat, ſemper agit eodem modo, quomodo igitur
priores omnes gradus uirtute propria producit, unum uero illum ultimum non poteſt eadem uirtute producere? quid enim tunc de nouo accedit calori producenti quod ante non habuit? nam ſi nihil aduenit, eodem modo ſe habebit calor ante, & poſt, quare etiam eodẽ modo aget; nam idem manens idem ſemper natum eſt facere idẽ, ut dicit Ariſt. in 2. lib. de Generatione. D

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ. CAP. XIII.

TERTIA opinio eſt, quæ nobis uidetur probabilior, accidens ſua uirtute poſſe ſubſtantiam producere, ita ut cum ignis producit ignem, tota ea productio intrinſecè & effectiuè procedat a calore, neque ad eam effectiuè concurrat forma ſubſtantialis quæ eſt in igne. Quæ opinio refutatis iam ſuperioribus ſententijs, longa non eget probatione; nam ſi ſubſtantia producitur ab accidente, ut demõſtratum

A tum eſt contra Scotum, & non in uirtute ſubſtantiæ ut oſtenſum eſt contra Thomiſtas, relinquitur igitur ut accidens uirtute ſua producat ſubſtantiam. Reſtat nunc, ut ſoluamus rationes Scoti, & alias quaſdam dubitationes quæ uidentur eſſe contra tertiam opinionem, explicemus. Ad Primam rationem quę eſt Scoti reſponderi poteſt dupliciter, primùm hoc modo, inter accidens & ſubſtantiam poteſt fieri comparatio, vel in ratione entis, & ſic clarum eſt accidens eſſe ignobilius ſubſtantia, vel in ratione productiui & producibilis, & ſic eſt proportio inter ea, nam ſicut accidens naturaliter eſt productiuum ſubſtantiæ, ita ſubſtantia naturaliter eſt producibilis ab accidente, nec in hoc eſt inæqualitas; & ſane utrumque eſt eiuſdem ordinis cum ſit quidpiam naturale, & materiale, & corruptibile. Altero modo etiam reſponderi poteſt, duplicem eſſe effectum agentis, unum intrinſecum actui agentis, vtpote qui per eius actionem attingitur, alterum externum actioni agentis, qui quoniam habet naturalem & neceſſariam connexionem cum primo illo intrinſeco effectu, idcirco cum hic internus producitur, ille externus quoque per modum naturalis ſequelæ producitur ab agente:

B exempli cauſſa: Calefactionis, intrinſecus & immediatus effectus eſt calor, mediatus autẽ, & huic naturaliter conſequens, eſt raritas & leuitas. Inter hæc autem duo genera effectuum hoc intereſt; quod prior non poteſt eſſe nobilior agente: poſteriorem autem eſſe vel nobiliorem vel ignobiliorem, nihil prohibet; & ratio eſt, quia ille, cum per ſe producatur ab agente, neceſſariò ſequitur menſuram & modum virtutis actiuæ, hic autem, cum non producatur per ſe, minimè commenſurari & correſpõdere debet virtuti, & perfectioni agentis; ſiquidem præſtantia agentis & actionis, æſtimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex alijs quæ propter naturalem rerum conſequentiam & connexionẽ producuntur. Cum igitur ſubſtantia ſit effectus accidentis non priori ſed poſteriori modo, nam cum in materia eſt calor vt octo, neceſſariò erumpit, & exiſtit forma ignis, non enim poſſunt hæc duo inuicem ſeparari; ex quo fit, vt calor producendo in materia calorẽ ut octo, conſequenter etiam producat ſubſtantiã ignis, ob hanc cauſſam fit, vt quamuis accidens ſit ignobilius ſubſtantia, eam tamen poſſit producere. Ad 2. Repugnat ſubſtantiæ immediatè produ-

C cere aliquid, non ratione perfectionis vel imperfectionis, ſed quia productio eſt actio, actio autem non poteſt eſſe niſi vbi eſt contrarietas, hæc autem non competit ſubſtantiæ, niſi propter accidentia, quare nec aget ſubſtantia niſi per accidentia. Ad 3. In producente & producto duo conſiderare oportet, vnum eſt id quod producit, & quod producitur; alterũ eſt id quo producit & quo producitur: exempli gratia: ignis ex aqua producit ignem, quod producit & producitur eſt ignis, ſimiliter etiam quo producit & quo producitur eſt calor tũ qui eſt in igne producente, tum qui inducitur in materiam aquæ. Ergo in generatione vniuoca eſt ſimilitudo, ſi comparentur inter ſe, vel quod producit & quod producitur nam utrumque eſt ſubſtantia, vel id quo producit, cum eo quo aliud producitur, utrumque enim eſt accidens: non oportet autem comparere id quo producitur, cum eo quod producit, quia non fieret comparatio inter ea, quæ ſunt eiuſdem rationis.

Ad 4. Subiectum non eſt cauſſa efficiens propriæ paſſionis, nam uel produceret eã per eãdem actionem, qua ipſum producitur; at hoc repugnat, quia producere præſupponit eſſe,

D quare ſi ſubiectum per huiuſmodi actionem producit, iam eſt, ſi per eandem producitur, nondum eſt, ergo ſimul eſt & non eſt; & eſſet poſterius illa actione, vt pote per quam ipſum producitur, & eſſet prius illa eadem actione, vt pote per quam producit ipſam propriam paſſionem: vel per aliam actionẽ, ſed hoc modo propria paſſio eſſet tẽpore poſterior ſubiecto, & non flueret ex quiditate ſubiecti ſimpliciter, ſed ex quiditate rei exiſtẽtis, quod falſum eſt, nam non eſt neceſſaria connexio quiditatis cum ſua exiſtentia, nulla enim res, præſertim earum quæ ſunt generabiles, neceſſariò exiſtit; at connexio propriæ paſſionis cum ſubiecto, neceſſaria eſt; ſiue enim triangulum exiſtat ſiue non, habet tres angulos æquales duobus rectis. Eſt igitur eadem cauſſa efficiens ſubiecti & paſſionis, eadẽ enim actione utrunq; producitur, ſed illud per ſe primò, hæc autem per modum naturalis & neceſſariæ conſequẽtiæ. Neque etiam ſubiectum eſt in potentia paſſiua phyſica ad propriam paſſionem, nam id dicitur phyſicè eſſe in potentia paſſiua reſpectu alicuius, quod nondum actu habet, aptum tamẽ eſt ab agente naturali tranſmutari ad illud. Ariſt. enim in 5. & 9. lib. Metaphy. principium rei, quo eſt tranſmutabilis ab alio vt aliud eſt, potẽtiam paſſiuam definit: ſi igitur ſubiectum eſt

Nota doctrinam hanc de duplici effectu agẽtibus.

Cur ſubſtantia immediatè nihil poſſit agere.

An ſubiectũ ſit cauſſa efficiẽs ſuę propriæ paſſionis.

Quid ſit potẽtia paſſiua phiſicè, uel potentia contradictionis, ſecundũ peripateticos.

eſt in potentia paſſiua ad ſuam propriam paſſionem, neceſſe eſt cogitare ſubiectum prius eſ- A
ſe, & tum ab aliquo agente tranſmutari ad ſuam paſſionem, quod falſum eſt; cum ſubiectum
& propria paſſio ſimul ſint & ſimul producantur. Atque ſupradicta quidem potentia paſſiua
eſt illa quam Ariſtoteles tot in locis appellat potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe.
Si quis autem exiſtimat propterea ſubiectum habere potentiam paſſiuam & contradictionis
reſpectu paſſinnis, quia prnpria paſſio in ipſo inhæret, is ſanè non rectè ſentit, ob eandem
enim cauſsam dicere deberet, ſubſtantiam cæli habere potentiam paſſiuam contradictionis
reſpectu quantitatis in ipſo cælo inhærentis, quam tamen conſtat ab eo eſse inſeparabilem.

Enodantur quatuor aliç dubitationes.

CAP. XIIII.

Quatuor dubitationes cõtra tertiam opinionem.

EXISTVNT præterea quatuor dubitationes, quæ videntur officere tertiæ opi- B
nioni, quam cæteris probabiliorem eſſe iudicauimns. Prima dubitatio eſt,
cum communis ſit & trita multorum Philoſophorum ſententia, accidens
cum producit ſubſtantiam, agere in virtute ſubſtantiæ; idque ſecundùm tertiã
opinionem defendi nequeat, non videtur ea opinio probanda eſſe, vt quæ communi ſenten
tiæ aduerſetur. 2. Dubitatio. Si forma ſubſtantialis neque mediatè, neq; immediatè ope
ratur, ergo fruſtra eſt & otioſa, & cum melius ſit habere vim atque facultatem agendi quàm
non habere, nobilinr erit conditio accidentis, quàm ſubſtantiæ; quin etiam facillimè credi
poterit nullam eſſe formam ſubſtantialem; namque formam eſse, & qualis ea ſit, non aliter
cognoſci poteſt quàm ex operatione. 3. Dubitatio. Forma ſubſtatitialis nullo modo poſ-
ſet appellari natura, ſiquidem natura definitur eſſe principium motus; at ſecundum tertiam
opinionem, ſubſtantia nullo modo eſt principium actiuum alicuius motus. 4. Dubita-
tio. Si ſubſtantia producitur per ſolam actionem accidentis, ergo non per ſe producitur ſed
per accidens, quare generatio non erit per ſe mutatio aliqua: probatur conſequentia, nam C
per actionem accidentis non poteſt intrinſecè & immediatè produci aliud niſi accidens, ſi-
cut per calefactionem primò non aliud quàm calor producitur, quare ſi per eandem actio
nem etiam ſubſtantia producitur, neceſſe eſt eam conſequenter, & per accidens produci.
Ad has dubitationes breuiter reſpondendum eſt hoc modo. Ad 1. Poteſt dici accidens

Quomodo accidens dici poſſit agere in virtute ſubſtantiç.

agere in virtute ſubſtantiæ tripliciter, primùm, ſecundum denominationem, nam licet actio
effectiuè procedat ab accidente, tamẽ quia actinnes denominatiuè ſunt ſuppoſitorum vel re-
rum per ſe ſubſiſtentium, non denominatur agens, niſi quod eſt per ſe ſubſiſtens, huiuſmo-
di non eſt accidens, ſed ſubſtantia accidente affecta. Deinde, ſuſtentatiuè; nam qnia opera-
ri ſequitur eſſe, accidens autem habet eſse in virtute ſubſtantiæ quatenus ab ea ſuſtentatur,
ob eam quoque cauſsam poteſt dici agere in virtute ſubſtantiæ. Poſtremò, determinatiuè;
nam ſubſtantia ignis non producitur per calorem, vt calor eſt, alioquin per quemlibet gra-
dum caloris produceretur, ſed vt eſt tantus calor v. g. vt octo; non habet autem calor, vt ſit
tantus ex eo quod ſit accidens, ſic enim indifferens eſt ad omnem gradum, ſed ex ſubſtantia D
in qua eſt, quæ vt ſecundum naturam ſuam perfectè ſe habeat. vendicat ſibi tantum calorem,
determinatio igitur accidentis, ſubiectiuè quidem pronenit ex ſubſtantia in qua inhæret; fi-
naliter autem ex ſubſtantia quæ per ipſum produci debet. Ad 2. Non eſt ſubſtantia otio
ſa etiam ſi nihil operetur, tum quia otioſum eſt id cuius poteſt eſſe aliqua operatio & nõ eſt,
quod nnn conuenit ſubſtantiæ; tum etiam quia forma ſubſtantialis tametſi nihil operetur,
ob alias tamen cauſſas neceſsaria eſt, quas nos in principio ſexti libri expoſuimus. Adde
quod poteſt dici operari, ſi non effectiuè, certè illis tribus modis, quos paulò ante memoraui
mus. Ad 3. Forma ſubſtantialis eſt natura & principium motus, non effectiuè, ſed illis tri
bus modis qnos in ſolutione primæ rationis poſuimus. Ad 4. Forma ſubſtantialis ordi-
ne generationis ſeu productionis, conſequenter & ſecundariò producitur, at ſi ſpectetur in-
tentio, diſpoſitio & ordinatio naturæ, quæ per ſe primò intendit formam ſubſtantialem, &
propter eam præmittit & producit in materia accidentia, exiſtimandum ac dicendum eſt,
fnrmam ſubſtantialem per ſe primò produci. Atque hæc quidem de præſenti quæſtione
proba.

A probabiliter diſputata ſint; neque enim priores duas opiniones contemnimus, aut damnamus, ſed tertiam illis præferimus, vt quæ nobis propenſior ad veritatis ſimilitudinem videatur: quam tamen ita probamus, vt ea formam ſubſtantialem è medio tolli nullo modo velimus, nec verò tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus a multis cauſſis poſſit effici.

CAP. XV.

POTEST hoc loco tractari, quod a multis quæri & diſputari ſolet, an idem numero effectus a diuerſis cauſſis proficiſci queat. De quo nos, quia res neq; multæ difficultatis eſt, neque magni momenti, breuiter dicemus. Primò, poteſt idem effectus fieri a multis cauſſis diuerſi generis, imò neceſſariò concur-
B runt quatuor cauſſæ ad producendum effectum naturalem. Præterea, idem effectus poteſt fieri a multis cauſſis eiuſdem generis, verùm ſubordinatis quarum vna eſt vniuerſalis altera particularis; ſol enim & homo generant hominem. Deinde, poteſt idem effectus effici a multis cauſſis eiuſdem generis, & proximis atque immediatis, ſed quæ ſint (vt vocant) partiales non autem totales, velut triremis mouetur a multis remigibus; ſed is motus non fit a ſingulis eorum omnino totus, ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſſæ integræ ac perfectæ uim & poteſtatem explent. At vt idem numero effectus producatur a multis cauſſis eiuſdem generis immediatis & perfectis, ita, vt quælibet earum per ſe ſufficiens ſit ad totum effectum omnino producendum, videtur eſſe impoſſibile. Primò, quia ſicut non poteſt eſſe niſi vna proxima materia, & una proxima forma ipſius effectus, ita nec efficiens. tum quia ſic non eſſet neceſſaria & determinata connexio effectus cum ſua cauſſa, quamobrem talis effectus ſciri non poſſet: quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere propter quã res eſt, & quod non contingit aliter ſe habere. Poſtea, quia in natura nihil eſt ſuperfluum & otio-
C ſum, at ſi eſſent multæ cauſæ vnius effectus, eo modo quo diximus, præter vnam illarum, cęteræ otioſæ eſſent. Deinde, vna numero actio non poteſt fieri a duobus agẽtibus, nam actio dependet ab agente & per ipſum definitur, ergo nec vnus numero effectus; nam actio re nõ differt ab effectu, qui eſt intrinſecus & immediatus eius terminus. Ad extremum, ſit C. effectus, ſint eius cauſſæ A. & B. ſequeretur effectum a neutra cauſſa per ſe ac neceſſariò dependere, quod eſt falſum; nam effectus neceſſariò dependet a cauſſis ſuis per ſe: probatur conſequentia, C. non dependet neceſſariò ab A. alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B. at ponitur poſse etiam fieri ab ipſo B. ſimiliter C. non dependet a B. propter eandem cauſſam, ergo a neutro per ſe & neceſſariò dependet. Et quamquàm ita ſentiant Thomiſtæ, vt videre eſt apud D. Thomam in 1. Par. quæſt. 52. art. 3. & Paulum Soncinatem in 5. Metaphyſicæ quæſt 6. tamen cum ipſi affirment genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdẽ ſpeciei, videntur concedere multas cauſſas efficientes eiuſdem effectus proximas & perfectas; quarum quælibet per ſe ſufficiens eſt ad producendũ effectum: mus enim ſecundum ipſos
D æquè generari poteſt ex ſemine, ac ex putri materia. Sed ipſi reſpondere poſſent dupliciter; vel ſe tantùm loqui de cauſſis efficientibus eiuſdem rationis, id eſt uel ambabus vniuocis vel æquiuocis; at generatio muris eſt ſemine eſt vniuoca, ex putri autem materia, eſt æquiuoca; vel ſe loqui tantùm de cauſſis efficientibus, quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producendum, nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine, & ex putri materia.

Solet etiam ab aliis in dubium vocari, an effectus qui ab hac cauſa efficiente, & in hoc loco, atque hoc tempore productus eſt, idem numero potuerit produci vel ab alia cauſa efficiente, vel in alio loco, vel alio tempore. Ad quod nos breuiter reſpondemus, videri nobis probabilius, id fieri non poſse. Primò, quia debet eſſe determinata habitudo & connexio effectus cum ſua cauſa, quæ non eſſet, ſi effectus a qualibet alia cauſſa produci poſſet: tum quia vna numero actio non poteſt eſſe a diuerſis agentibus, aut in diuerſis temporibus: quia ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mouentis vt dicitur 8. Phy. tex. 49. & vnitas numeralis temporis vt dicitur in 5. Phy. tex. 41. ſi autem actio variatur per quã

An idem effectus numero potuerit ab alia cauſſa vel alio loco & tpe effici.

OO effectus

effectus producitur, fieri non poteſt quinetiam effectus varietur. Poſtremò, quia effectus A
particularis per ſe dependet a cælo, quare variato cæli aſpectu & ſyderum, quem omni pun-
cto temporis variari neceſſe eſt, non poteſt idem numero effectus produci. Verum de
his ſatis.

Nunc declarandum eſt, an effectus eiuſdem ſpeciei, poſſint produci a cauſſis efficienti-
bus diuerſæ ſpeciei, vel etiam generis, quarum quælibet ſit proxima & perfecta cauſſa ipſius
effectus. Atque hic locum habet inſignis illa quæſtio de genitis ex ſemine & ex putri mate-
ria, an ſint eiuſdem ſpeciei; exempli cauſa. An mus qui ſine ſemine gignitur ex putri mate-
ria, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt is qui gignitur ex ſemine alterius muris. Circa hanc quæſtio-
nem reperimus tres opiniones. Quidam enim putarunt omnia animalia tam imperfecta
quàm perfecta, etiam ipſum hominem, poſſe gigni ex ſemine & ex putri materia. Alii cen-
ſent, nullum animal eiuſdem ſpeciei poſse vtroque illorum modorum gigni; ſed quæcunque
gignuntur vno modo, ſpecie diſtingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sunt etiam mul-
ti, qui arbitrantur animalia quidem perfecta, tantùm poſse gigni vno modo, nimirum ex ſe- B
mine, cuiuſmodi ſunt, leo, equus, homo; Imperfecta verò qualis eſt mus, vermis, ſerpens,
ſcorpio, vtroque modo gigni poſſe: quinetiam ſunt quædam imperfectiſſima, quæ non niſi
ex putri materia generantur; ita vt ſint tria genera animalium, quorum quædam tantùm ex
ſemine, alia tantùm ex putri materia, nonnulla vtroque modo generentur. Has igitur tres
opiniones ſigillatim diſcutere, ac diiudicare operæpretium fuerit.

Quæ generantur ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennę.

CAP. XVI.

Mirabilis opinio Auicennæ, hominẽ etiã ſine humano ſemine, naturaliter poſſe procreari.

PRIMA opinio eſt Auicennæ in libro quem ſcripſit de Diluuio, & a quibuſdã
etiam tribuitur Alberto, quam innuit Ariſt. in 2. Politicorum cap. 6. vbi repre- C
hendens priſcos legum latores, ait eos vel ex corrupto ſemine vel ex terra na-
tos fuiſſe, & in Sect. 10. Problemate 15. & Plato in Menexeno, & Philoponus in
3. de Generatione animalium nominant Steſicorum qui dicebat poſt diluuiũ homines fuiſ-
ſe renatos ex putri materia: potuerunt autem hi fortaſſe ſumere huius opinionis occaſionẽ
ex ijs quæ continentur in ſacris literis, vel de formatione Adam, qui ex limo terræ a Deo fi-
ctus eſt, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari poſſet. Primò, eadem
eſt materia generationis & nutritionis, ſicut Ariſt. docet in 2. de Generat. tex. 50. & in 2. de
Anima. ſed terra ſuggerit materiam qua poſſit homo nutriri, vt herbas & fructus: ergo po-
teſt ipſa quoque præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid poteſt
virtus inferior, poteſt etiam ſuperior, ſi igitur virtus quæ eſt in ſemine, cum ſit particularis
cauſſa & ignobilior virtute cæleſti, gignit hominem; cur non idem facere poſſit cælum cum
elementis? Poſtea, cælum poteſt afferre interitum homini, ergo etiam eius generationem
perficere, ſiquidem oppoſitorum eadem eſt ratio. Præterea, ars imitatur naturam, ſed ars D
quamlibet formam poteſt exprimere in diuerſis materijs, vt formam hominis in ligno, ar-
gento, marmore, ergo ſimiliter natura poterit quamlibet formam naturalem in diuerſis ma
terijs producere. Poſtremò, homo libere generat hominem, quare poteſt non generare: &
ex ea parte qua homo generatur ex homine, poteſt deficere ſpecies humana: cum autem im-
poſſibile ſit eam ſimpliciter deficere, propterea quod ſpecies continent vniuerſi perfectio-
nem, præſertim autem humana, quæ eſt omnium nobiliſſima, neceſſarium eſt dicere genera
tionem humanam, non ſolùm ex ſemine hominis, ſed etiam alio modo & ex alia materia ef-
fici poſſe. Itaque ſecundum hanc opinionem, fæmina non eſt per ſe neceſſaria ad generatio-
nem hominis, ſed tantum per accidens, nimirum propter locum matricis, qualis locus extra
fœminam, ideſt tam opportunus, tam commodus & conducens generationi, conſeruationi, &
accretioni hominis, donec in lucem edatur, non facilè reperiri poteſt.

Refutatio Auicennæ.

Verùm hæc opinio indigna eſt Philoſopho, quippe qui nõ debet vt eſt apud Ariſt. 8. Phy.
tex. 15 & in 2. de Generat. tex. 42. quidquam aſſerere, quod non vel experientia vel ratione

aliqua

A aliqua probabili cognitum habeat, & alijs ſuadere queat. At nulla experientia docet hominem aliter generari poſſe naturaliter quàm ex ſemine; neque ab initio mundi vllus hominum (niſi forte Poetarum fabulis putemus habendam eſſe fidem) ex putri materia generatus eſt; & ſanè quod nunquam adhuc factum fuit, phyſicè loquendo de ijs quæ ad ſpeciem pertinent, pluſquam veriſimile eſt, neque deinceps aliquando futurum, neq; fieri poſſe naturaliter. Ratio autem reclamat, hominē ex putri materia generari poſse, quomodo enim tam varia, ſubtilis, delicata & artificioſa, tot membrorum & partium humani corporis compactio, conformatio, diſtinctio, figuratio ex putri materia efficiatur? aut quis locus pręter matricem fœminę, qui ſit calidiſſimus, non igneo ſed vitali quodam calore, & ab omnibus elementorum cęlique iniurijs tutiſſimus, reperiatur? Sed eſto, generetur homo ex putri materia; at poſtquam eſt conceptus & in lucem ęditus, quo alimento nutrietur & ſuſtentabitur? non enim quodlibet illi ętati congruit, & cum homo per multos annos non poſſit per ſe ſine adiumento parentum vitam degere, quis nam ei ex terra nato, hęc neceſsaria adiumēta
B & pręſidia pręſtabit? An natura quidem generabit ex terra, eum autem generatum conſeruare non poterit, ſed mox interiturum deſeret? quis hęc tam inſipienter & impiè de natura vel potiùs de Deo qui eſt naturę conditor & rector, loquentem ferat? Verùm plura contra hanc opinionem diſputare ſuperuacaneum eſt; ſtultum enim eſt, vt ait Ariſt. attēdere quid quiſque dicat; & quidam lepidè ait, ſapientes viros ambigere, vter ſtultior ſit, isne qui ſtultè dicit, an qui ſtultè dicentem ſeriò refutare contendit. Nec vero quiſquam miretur tam ineruditam, tam abſurdam & incredibilem ſententiam cuiquam Philoſopho probari potuiſse; namque non minùs verum quam ſcitum eſt illud quod Cicero ſcribit in 2. lib. de Diuinatione. *Neſcio inquit, quomodo nihil tam abſurdè dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo Philoſophorum*. Quare breuiter ad rationes huius opinionis reſpondeamus.

Solutio rationum opinionis Auicennę.

Ad 1. Duplex eſt materia nutritionis, vna remota, vt herba & fructus, altera proxima, vt ſanguis; illam terra dare poteſt, hanc non poteſt, de qua tamen intelligitur id quod dicitur eandem eſſe materiam nutritionis & generationis: ac licet eadem ſit materia generationis
C & nutritionis, quæ tamē generationi inſeruit, & appellatur materia ſeminalis, multo purior, efficacior, & perfectior eſt, quàm alimentalis materia; cuius rei ſignum eſt illud, quędam membra ex materia ſeminali a principio formata, ſi poſtea corrūpantur, frangantur, ac mutilentur, nō poſſe rurſus per nutritionem renaſci aut reparari. Ad 2. Cauſſa vniuerſalis, duplex eſt, vna prima & ſimpliciter vniuerſalis vt Deus, qui propterea quòd liberè agit, & infinitam habet vim ad agendū, poteſt quicquid ab agentibus particularibus & cauſſis ſecundis efficitur, proximè ſine illis efficere: altera eſt cauſſa vniuerſalis ſecunda, quæ eſt vniuerſalis non ſimpliciter, ſed tantùm reſpectu rerum ſublunarium vt cælum, quæ cauſſa tum quia eſt finitæ virtutis & naturaliter operans, tum quia per ſe eſt indifferens & indeterminata ad productionem, cuiuslibet effectus particularis, nequit ſine proximis & proprijs cauſſis particularibus, earum effectus producere. Ad 3. Non valet conſequentia, nam multò plura, & maiora præſidia neceſſaria ſunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpendum, etenim ſi vnum quodlibet elementorum exuperet cætera, poteſt homini exitium affer
D re, at perſpicuum eſt non poſse hominem ex vno elemento generari. Ad 4. Inter naturam & artem multum intereſt, primùm enim forma quam efficit ars, non eſt ſubſtantia, vel res quædam diuerſa à ſubiecto, ſed eſt varia quędam determinatio, cōformatio, & figuratio quantitatis, in qua ratio figuræ conſiſtit. Deinde, materia quæ accipit formam artificialem, non habet ad eam naturalem potentiam & inclinationem, quemadmodū eſt in ſeptimo libro explicatum. Propter hanc igitur quę eſt inter naturam & artem diſſimilitudinem, fit, vt forma artificialis in diuerſis materijs effici queat, naturalis autem minimè. Ad 5. Coniunctio maris & fœminæ per quam ſemen exhibetur matrici, liberè fit; at poſtquam matrix ſemen virile complexa eſt, omnis illa operatio ſubſequens, per quam generatio hominis abſoluitur, per ſe non liberè ſed naturaliter efficitur. Neque verò, quia initium generandi in noſtra eſt voluntate atque poteſtate, ideò metuendum eſt ne ipſa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generandi, cuilibet homini naturaliter inſitus & penitùs infixus, acerrimus & incitatiſſimus eſt: isque poſt labefactatam, primi hominis ſcelere integritatem naturæ noſtræ, multò etiam vehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreſ-

An generatio hominis ſit naturalis, an potiùs liberè fiat & an poſſit aliquando deficere.

di cupiditas ne quãdo in cunctis hominibus omninò reſtinguatur, nequaquam ſic pertime- A
ſcendum.& ſanè quod adhuc nunquam accidit, non eſt uerendum ne in poſterum aliquan-
do contingat. quamuis ſi theologicè ac uerè loqui uolumus, aliquando ceſsaturam eſse ge-
nerationem hominis minimè dubitandum eſt; poſt reſurrectionem enim neque nubent ne-
que uxores ducent (ut ait Dominus) ſed erunt velut Angeli Dei.

Declaratur ſecunda opinio quæ eſt Auerrois.

CAP. XVII.

Opinio Auerrois generata ex ſemine & ex putri materia ſemper inter ſe diſtingui ſpecie.

ALTERA opinio eſt Auerrois, quam is copioſè tractat in 8. Phy. cõm. 46. & in
ſua Paraphraſi ſuper primum librum de Generatione animalium cap. 1. affir-
mans nullam ſpeciem, ſeu viuentium ſeu animalium, poſse generari ex putri
materia & ex ſemine, & quæcunque his duobus modis generãtur, quamuis in B
ſpeciem ſimilia ſint, ſpecie tamen inter ſe diſtingui. Hanc ſententiam, tũ ipſe
tum eius ſectatores, confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & Forma ſunt
ad aliquid, ita vt quemadmodum formæ differunt, ſic neceſse ſit materias quæ proximè ac
propriè illis formis reſpondent, diuerſas eſse, ſicut Ariſt. ait in 2.Phy. tex.26. ſed putris ma
teria & ſeminalis, inter ſe differunt ſpecie, ergo formę quę ex illis educuntur, & in illis reci-
piuntur, non poſsunt eſse eiuſdem ſpeciei. Ad hoc qui contra ſentiunt, fortaſse reſponde-
rent dupliciter. Primò, quamuis materia putris per ſe & a principio multum differat a ſe-
minali, tamen per virtutem caloris cœleſtis, vel aliarum influentiarum, ſic afficitur & tempe
ratur, vt habeat temperationem quandam & conſtitutionem qualitatum, valde ſimilem ei
quam materia ſeminalis habet in matrice, quamobrem non eſt mirandum ſi poſſit etiam ſi-
milem formam recipere. Deinde, duplex eſt materia, vna tranſiens, altera immanens, ni-
hil prohibet eiuſdem ſpeciei eſſe diuerſas materias tranſeuntes, velut ſanguis efficitur ex car
ne, fructibus & pane: ſimiliter etiam ex materia putri & ſeminali, quę ſunt materiæ trãſeun C
tes, poterit eadem ſpecies produci. Materia autem immanens (dicerent forſitan illi) nõ eſt
alia quàm materia prima, ſi quidem omnis forma ſubſtantialis immediatè vnitur materiæ
primæ, quare cum materia prima, quæ eſt in corpore putri, & quæ eſt in ſemine, ſint eiuſdẽ
rationis, relinquitur animalia quæ generantur ex putri materia & ex ſemine, habere mate-
rias immanentes eiuſdem ſpeciei. 2. Ratio. Mus æquiuocè dicitur de eo qui generatur
ex ſemine & ex putri materia, ergo illi mures non ſunt eiuſdem ſpeciei, conſequentia ſatis
per ſe manifeſta eſt; Antecedens autem ita probatur, æquiuoca ſunt quorum nomen eſt cõ-
mune & ratio ſubſtantiæ diuerſa, ſed illi mures habent nomen Muris commune, definitio-
nem autem ſubſtantialem diuerſam, ergo &c. Minor probatur, etenim materia neceſſariò po
nitur in definitione rerum naturalium, vt eſt apud Ariſt. 1. de Anima tex. 16. & in 6. Meta-
phy.tex.2. præſertim cum ſecũdum eos qui huic opinioni aduerſantur, materia ſit pars qui-
ditatis, ergo ſi eſt diuerſa materia, impoſſibile eſt eandem eſſe quiditatem & definitionem;
cum igitur illi mures ex diuerſis materijs exiſtant, non poſſunt eandem habere quiditatem. D
Ad hoc quid reſponderent aduerſarij, facilè conijci poteſt ex ſuperiore reſponſione, dicerẽt
enim, licet materiæ, quas vocant tranſeuntes, in illiuſmodi animalibus ſint diuerſæ ſpeciei,
materias tamen manentes, quæ propriè pertinent & adhibentur ad definitiones rerũ natu-
raliũ, vnius eſſe ſpeciei. 3. Ratio. Connexio effectus cũ ſuis cauſſis, per ſe neceſſaria & im
mutabilis eſt; alioquin tolleretur ſcientia ſiue quæ demõſtratione, ſiue quæ definitione cõfici
tur; ſiquidẽ ſcire definitur rẽ cognoſcere per cauſſam propter quam res eſt, & quod nõ cõtin
git aliter ſe habere; at illi mures cũ tam ex materia putri, quàm ex ſeminali generari queãt,
cũ neutra materia habent connexionẽ quæ ſit neceſſaria per ſe. 4. Ratio. Generatio muris
ex ſemine, fit ſecundũ naturã vt patet, ergo fit vel ſemper vel vt plurimũ, ſic enim Ariſt. in 2.
Phy. & in 1. de Cælo definit id quod eſt ſecundum naturã; ergo oppoſitũ huius, eſt pręter na
turã & rarò, ac per accidens cõtingit; ſed mures, qui gignuntur ex putri materia, ita frequẽ
ter & per ſe generantur ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt manifeſtiſſimum ſignum, hos
& illos, non eſſe eiuſdem ſpeciei. 5. Ratio. Vnius naturæ vnus eſt modus generationis,

ergo

A ergo diuerſus modus generationis,arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ariſt.in 1.
lib. de Generat. animal. cap. 1. 6. Ratio. Natura nihil fruſtra & ſuperfluè facit,nec facit
per plura, quod poteſt facere per pauciora; ergo ſi eadē ſpecies animalium generari poteſt
ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorum duorū modorum erit ſuperfluus, cum vnus illorum
ſufficiat. Si dicant,id facere naturam propter maximam ſollicitudinem,quam habet de cō-
ſeruatione huiuſmodi animalium; id ſanè ridiculum eſt, nam multò æquius eſſet iſtiuſmo-
di curam & ſolicitudinem habere de animalibus perfectioribus,quæ tamen nō niſi vno mo
do generantur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animalium præſtantia, non
patitur ea generari aliter quàm ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmum eſt, nam ſi ſunt ani
malia quædam imperfectiſſima,quę tantùm generantur ex putri materia, & alia quædā per-
fectiſſima, quę non generantur niſi ex ſemine, & ad horum animalium propagationem &
conſeruationem vnus tantùm generationis modus ſufficit,cur non item ad muriū ſpeciem
propagandam & conſeruandam vna generationis ratio ſufficiet?ſed oportuit naturam ad eo
B rum propagationem atque conſeruationem, duplicem generandi modum adhibere. 7.
Ratio. Mutationes differentes ſpecie, habent terminos ad quos differentes ſpecie, vnitas e-
nim & diſtinctio ſpecifica motuum,auctore Ariſt. in 5. Phy. ſumitur ex terminis ad quos tē-
dunt, ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie
differentes,ergo termini earum different ſpecie,quare animalia quæ illis duobus modis ge-
nerantur, erunt diuerſæ ſpeciei; minor ita probatur,termini a quibus procedunt illæ duæ ge
nerationes ſpecie differunt inter ſe,nam, vt ſæpe dictum eſt, materia putris & materia ſemi-
nalis,non poſſunt eſſe vnius ſpeciei,ergo ſimiliter etiam termini ad quos tendunt,ſpecie dif
ferent: probatur conſequentia. Primò. Terminus a quo,eſt contrarius termino ad quē;
omnis enim mutatio, vt dicitur in 1.& 5.Phy. fit ex contrario in contrarium. Deinde, ſicut
Ariſt.docet in 1.lib.de Cælo,& in 10.lib. Metaphy. vnum vni tantummodo eſt contrarium;
nec vni rei poſſunt eſse duo contraria, quæ ſpecie differant; cum igitur terminus a quo ge-
nerationis ex putri materia, & terminus a quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie diffe-
C rant,& vterque illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem,ſi termini ad quos tendunt illæ
duæ generationes, eſſent vnius ſpeciei,iam tunc vni,duo quæ ſunt diuerſæ ſpeciei,eſſent con
traria. 8. Ratio. Forma cognoſcitur ex operatione, nam quæ habent formam,& naturā
eiuſdem ſpeciei, ſimiles quoque habent operationes, ſed animalia quæ naſcuntur ex ſemi-
ne & ex putri materia, diſſimiles habet operationes, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei: proba-
tur minor,animal natum ex ſemine,per ſe habet vim generandi & quidem generandi ſibi ſi-
mile,animal autem ex putri materia natum,aut nihil omnino generat ſicut Ariſt.docet in 2.
de Anima tex.34 his verbis. *Generare eſt naturaliſſimum operum quæ in uiuentibus ſunt,quæ-
cunque perfecta, & non mutilata ſunt,aut generationem ſpontaneam habeant*. Cuius generis
eſse conſtat ea quæ oriuntur ex putri materia: aut ſi generat aliquid, id nec eſt eiuſdē ſpeciei
cū generante,nec habet vim aliud quidpiā ampliùs generandi. Nā quod generatur ab eo qđ
productū eſt ex putri materia,ſi eſset eiuſdē ſpeciei cū illo,haberet quoq; eundē modū gene
rationis,quare ſicut illud ex putri materia genitū eſt,ita hoc gigni debuiſset; vel ſicut hoc ex
D ſemine natū eſt,ſic illud naſci oportuiſset: quę ſunt enim eiuſdē ſpeciei,vnū habent,ſimilēq;
generationis modū. Præterea,ſi hoc quod generatū eſt ab eo quod fuit productum ex putri
materia, etiam generaret aliud quidpiam,vel hoc eſset eiuſdem ſpeciei,at non habet eundē
generationis modum cum primo generante; vel eſset diuerſę ſpeciei, & ſic generatio ſpecie
rum procederet in infinitum. Atque tota hæc argumentatio,eiſdem propemodum verbis
tractatur ab Ariſt. in 1.lib.de Generat.animal.cap.1. quo in loco ita ſcribit. *Quæ non ex coi
tu ſed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, ſed genus diuerſum,quodque prodijt, nec
mas eſt,neque fœmina; quod iuſta euenit ratione, nam ſi ex coitu eorum,quæ non ex animalibus
orta ſunt, animalia orirentur,hæc ſi eiuſdem generis eſſent,primum quoque parentum ortum ta-
lem eſſe oporteret: quod rectè ita cenſemus,quando ſic euenire in cæteris animalibus patet. Sed
ſi diſſimilia quidem, ſed quæ coire inter ſe poſſent gignerentur, rurſus ex his alia quędam natura
procrearetur,& alia ex ea,idque in infinitum procederet. At natura infinitum uitare ſolet, in-
finitum enim ſine caret: natura autem ſemper finem quęrit*. Ac ne putetur Ariſt. hoc in loco
id fortuitò dixiſse,vel probabiliter tantùm vt quidam noſtrę memorię ſcriptor ait, diſputa-

Nota pręclaram hāc ſententiā & doctrinam Ariſtotelis.

re

te eandem planè ſententiam ſimilibus penè verbis expreſſam reliquit in 5.lib. de Hiſtoria **A** animalium cap.1. hoc modo ſcribens. *Quæ per ſe, uel in animali, uel in terra, uel in ſtirpe, uel etiam in eorum ipſorũ partibus creantur, eademq; maris, ac fæminæ ſexu diſtincta ſunt, ijs coeuntibus gignitur quidem aliquid, ſed ex quo nihil ampliùs gigni poſſit; v. g.* Coitu *pediculorum, lendes dictæ procreantur; muſcarum, vermiculi; pulicum, genus pediculorum ouium ſpeciem referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud ullum animal, ſed id quod ſunt, ſordes tantùm exiſtunt.* Hæc & ſi quæ ſunt alia afferri poſſunt, quaſi firmamenta & præſidia, ad opinionem Auerrois muniendam atque confirmandam.

Explicatur tertia opinio.

CAP. XVIII.

TERTIA opinio eſt, quemadmodum animalia perfectiſſima tantùm generantur ex ſemine, & imperfectiſſima tantùm ex putri materia, ita quæ media ſunt, **B** ſecundùm eandem ſpeciem propagari poſse tam ex ſemine quàm ex putri materia. Hanc opinionem ſequitur D. Thomas in 7. Metaph. ſuper tex.23. & ferè probatur a Theologis & Latinis Philoſophis, præſertim huius temporis; quæ ſententia his poſset argumentis perſuaderi. Prima ratio ſit hæc. Ariſt. in 7. Metaph. tex. 23. docet ſanitatem effici poſse ab arte & a caſu, ſicut a natura, fiunt quædã animalia tam ex ſemine quàm ſine ſemine; quæ ſimilitudo vel exemplum, nihil planè valeret, niſi animalia quæ gignuntur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſdem ſpeciei, namque manifeſtum eſt ſanitatem quę ab arte efficitur, non diſtingui ſpecie ab ea quę caſu quodam ſine arte cõtingit: idem quoque innuit Ariſt. paulò infra hunc locum tex. 31. Deinde, in Problemat. Sect. 10. Problemat. 64. Ariſt. ponit hanc quęſtionem. Cur animalium alia non ſolùm coitu ſed etiam ſpontè naturæ procreantur, alia coitu dumtaxat proueniunt, vt homo & equus? quam ſoluit, dicens id ob eam cauſſam accidere, quia illorum animalium generatio breui tempore abſolui poteſt, **C** quocirca nihil prohibet ea ex putri materia naſci; horum autem procreatio longiſſima eſt, atque operoſiſſima; quo fit vt ex putri materia fieri nequeant. Quis non videt, ſi non ſunt eiuſdem ſpeciei quæ generantur ex ſemine & putri materia, & ipſam quęſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionem eius futilem ac friuolam eſse? Præterea, Theophraſtus in 1. lib. de Plantis cap. 1. ſcribit plantarum & animalium in eo ſimilem eſse rationem, quòd in vtroque genere, quędam tantùm generantur ex ſemine quędam tantùm ſpontè naturæ ſine ſemine, quędam autem vtroque modo. 2. Ratio. Quęcunque indicare ſolent vnitatẽ formę ſpecificę, ea omnia cernuntur in huiuſmodi animalibus, quę ex ſemine & ſine ſemine naſcuntur, ergo ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei; probatur antecedens; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo, motus, diſtinctio membrorum, eſt idem ingenium, ſunt idem mores, eſt eorum inter ſe congregatio atque conſociatio, eaſdem res expetunt ac perſequuntur, eoſdemque oderunt, atque fugiunt hoſtes; ſimiliter etiam generant, frequens enim teſtatur experientia, in nauibus recens extructis in quibus nulli erant mures, poſtea in media nauigatione **D** plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari: conſtat autem primos illos mures non aliunde quàm ex putri materia generari potuiſse. 3. Ratio. Si quid obſtaret quo minùs animalia, quæ ex ſemine & ſine ſemine generantur, eſſent eiuſdem ſpeciei, illud profectò in primis eſſet, quod vnius naturæ vnus tantùm videtur eſſe debere modus generationis, & quia fruſtra multas & diuerſas generandi rationes natura inſtituiſset, cum ad cuiuſlibet ſpeciei propagationem atque conſeruationem vna ſufficiat; verùm hæc ratio infirma eſt: etenim multa ſunt in natura, quæ conceſſu atque confeſſione omnium, cũ vnius ſint ſpeciei, variè procreantur, ſicut ignem effici videmus & ab igne, & a lumine propter radiorum reflexionem, & per motum, & ex conflictu attrituque duorum corporum.

4. Ratio. Minùs probabile eſt, eandem naturæ reique ſpeciem & a natura & ab arte effici, quàm ab eadem natura diuerſis modis procreari, ſed poteſt eadem res effici a natura & ab arte, etenim Alchimiſtæ pro certo habent, & alijs perſuadere conantur, verum aurum opera & arte ſcientię alchimiſticę poſſe ab ipſis effici, non ſecus quàm a natura efficitur in aurifodi

nis

Egregia huius opinionis confirmatio.

A nis vi agentium particularium,& beneficio virtutum cæleſtium; ergo multo probabilius eſt,
idem animal diuerſis modis a natura generari poſſe.

Reſponſi Auerroiſtarũ ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterum ad hæc, Auerroiſtæ ita reſpõdent; cum Ariſt. ait eadem animalia generari vtro-
que modo, ſignificare non eadem ſpecie infima, ſed ſubalterna; vel appellare eadem quia
propter magnam eorum ſimilitudinem ſic vulgo exiſtimantur; nec debere aiunt ſententiã
Ariſt. ſpectari ex ijs locis vbi hac de re perfunctoriè & velut exempli cauſſa loquitur, ſed ex
ijs, vbi ex profeſſo agit, qualis eſt locus ille de quo ſupra diximus in 1 lib. de Generat. ani-
mal. cap. 1. negant etiam animalia, quæ ſunt ex putri materia, habere facultatem generandi
ſibi ſimile, quippe cum hoc ipſum neget Ariſt. in his locis quæ ſupra cõmemorauimus; nec
contra hoc eſt vlla experientia, nam quod de muribus in naui genitis atque propagatis di-
cunt, nullam fidem facit; etenim ſicut priores illi mures ſine ſemine nati fuerunt, ſic etiam
poſteriores ſimili generationis modo procreati potuerunt, quam etiam ob cauſſam creden
dum eſt tantam illam murium copiam extitiſſe. Iam verò, quod aiunt ignem multis modis
B generari poſſe, non habet magnam uim contra ſecundam opinionem; ſiquidem valde diſſi-
milis ratio eſt imperfectiſſimarum ſpecierum, cuiuſmodi ſunt elementa, quorum formæ
ſubſtantiales immediatè ſunt in materia prima, & parum diſtant a qualitatibus primis, ea-
rumque productionem in materia, naturali quadam conſequentia & connexione conſequun
tur, atque earum ſpecierum quæ inter perfectiores mundi formas numerantur, in quibus
continentur animalia. His accedit, quòd varia & multiplex generatio ignis maximè neceſ-
ſaria erat, propterea quod ignis neceſſarius eſt ad generationem, conſeruationem, perfectio-
nem, cunctaſque omnium mixtorum operationes, præſertim cum ignis ille elementaris qui
ſupra cætera elementa reſidet cælo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum de-
ſcendere, & concurrere poſſit. quod verò dictum eſt, verum aurum, ſicut a natura efficitur,
ſic etiam per artem alchimiſticam effici poſſe, hoc ipſi conſtanter negant. Hæc igitur de

Sententia auctoris de præſenti quæſtione.

præſenti quæſtione tam variè ac ſubtiliter, in omnes partes a Philoſophis diſputantur. No-
bis autem ſicut facilè eſt primam opinionem tanquam falſam, & abſurdam condemnare, ac
C repudiare, ita difficillimum eſt, vtra duarum poſteriorum probabilior ſit, propter paria ferè
vtriuſque opinionis rationum momenta, iudicare. ſed neſcio quo modo fit vt nos tertia opi
nio magis ad ſe trahat; quanquam non ſumus ignari, totam huius controuerſiæ explicatio-
nem ex ipſa experientia præcipuè pendere; ſi enim experiendo compertum fuerit, mures
v. g. qui ſunt ex putri materia, generare alios ſibi ſimiles, non aliter quàm eos qui nati ſunt
ex ſemine, nulla erit cauſſa cur negetur illos eſſe eiuſdem ſpeciei cum alijs: ſin autem è con-
trario rem ſe habere experientia declarauerit, id erit magno argumento inter huiuſmodi
animalia eſſe diſtinctionem ſpecificam. Verùm, quoniam in vltima ratione tertiæ opinionis
dictum fuit, verum aurum, quemadmodum efficitur a natura, ſic etiam effici poſſe ab ho-
minibus ea arte quam vocant alchimiſticam; de hoc etiam in præſentia dicendum eſt, non
ſolùm vt exploratum ſit an quod in illa ratione poſitum eſt, & uulgo iactatur, verum ſit aut
falſum; ſed etiam, vt cognoſcatur an quilibet effectus qui a natura efficitur, ſimiliter etiam
poſſit ab arte confici: quæ res maximè pertinet ad eam quam de cauſſis inſtituimus tra-
D ctationem.

An poſſit verum aurum effici per artem alchimiſticam, ac primò quod non poſſit effici, opinio multorum exponitur.

CAP. XIX.

Auicenna.

AVICENNA in quibuſdam ſuis commentarijs in libros Meteororum, vt refert
Aegidius in 3. Quodlibeto quæſt. 8. de alchimiſtico auro, ita ſcripſit, *ſciant arti-
fices Alchimiæ, ſpecies metallorum tranſmutari non poſſe, quamuis ſimilia illis fieri
poſſint; & quamuis Alchimiſtæ queant tingere ipſum æs colore quo uolunt, donec
ſit multum ſimile auro, & abſtergere immunditias plumbi, ita ut uideatur argentum, ſemper ta-
men ſecundum ſubſtantiam manebunt æs & plumbum.*

Auerroes.

Auerroes in Paraphraſi ſuper primum librum de Generat. animalium, explanando pri-
mum

mum caput in eandem ſententiam hæc ſcribit *ſimiliter etiam ſi datur aliquid artificiale valde ſimile naturali, tanta poterit eſſe ſimilitudo, quòd exiſtimabitur eſſe idem ſpecie, et ſi ars Alchymia habet eſſe, hoc eſt quod poteſt fieri in ea* & ibidem Auer. declarat ſicut ſe habent mures ex putri materia ad mures ex ſemine (inter eos enim eſt tanta ſimilitudo, vt quamuis reuera inuicem differant ſpecie, tamen vulgò putentur eſſe eiuſdem ſpeciei) ita etiam aurum alchymiſticum ſe habere ad verum & naturale aurum. Idem ſenſit Auicenna, cuius verba paulò infra memorabuntur initio capitis proximè ſequentis. A

D. Thomas. D. Thomas in Secunda Secundæ cõditionaliter loquens de auro alchymico quæſt. 77. art. 2. ad primum ait, *ſi aurum, quod fit ab Alchymiſtis, non ſit uerum & tale, quale fit a natura, eius uenditionem pro uero fraudulentam & iniuſtam eſſe; ſin autem fiat uerum aurum ab Alchymiſtis, id licitè pro uero auro uendi poſſe, nihil enim prohibere artem utendo cauſſis naturalibus, naturales & ueros effectus producere.* Sed quid ipſe ſimpliciter, & abſolutè ſentiret de auro alchymico, ſatis perſpicuis uerbis declarauit in 2. Sent. diſt. 7. quæſt. 3. art. 1. ad quintum ita ſcribens. *Poteſt quidem ars uirtute naturalium agentium aliquas formas ſubſtantiales inducere in materiã; ſunt tamen quædam formæ quas nullo modo ars poteſt efficere, quòd propria actiua, et paſſiua earum, non poteſt inuenire atque adhibere, ſed bene aliquid ſimile illis efficere; ſicut Alchymiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quãtum ad accidentia exteriora, ſed tamen non faciunt uerum aurum, quòd forma ſubſtantialis auri, non eſt per calorem ignis, quo utuntur Alchymiſtæ, ſed per calorem ſolis in loco determinato, ubi uiget uirtus mineralis; et ideo tale aurum non habet operationem conſequentem ſpeciem; et ſimiliter in alijs quæ eorum operatione fiunt.* B

Egidius. Egidius in 3. Quodlibeto quæſt. 8. affirmat Alchymiſtas poſſe quidem facere metallum aliquod quod tantùm conſtet ex permixtione aliorum ſimplicium metallorum, cuiuſmodi eſt electrũ, quod dicitur conſtare ex tribus partibus auri & una argenti; & quia ſæpe in venis metallicis vnum metallum confunditur & permiſcetur cum alio, Alchymiſta per actionem ignis ſegregando & ſeparando aurum, quod erat permixtum cum alio metallo, videbitur de nouo facere aurum; tantum autem abeſt, ut poſſint verum aurum facere, ut ne ſimile quidẽ uero auro ita effici queat, ut non poſſit aliquo modo dignoſci & diſcerni. Porrò exiſtimat C Egidius aurum alchymiſticũ non poſſe ſine peccato vendi pro auro naturali; non ſolùm quia incertum pro certo, & falſum pro vero venditur, ſed etiam quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quoſdam profligandos; maximum autem periculum eſſet, ne aurum alchymiſticum propter diuerſam rationem conſtitutionis, nimium læderet complexionem humani corporis, eique inſigne aliquod detrimentum afferret. Quòd autẽ verum aurum confici nequeat ab Alchymiſtis, Egidius ita probat, uel potiùs declarat. Cernimus in vnoquoque genere entium, quædam illius generis eſſe perfecta, alia uero imperfecta; perfectorum autem generationem, eſſe determinatam tam ſecundum principiũ actiuum & ſecundum materiam, quàm ſecundum locum in quo fit: Imperfectorum autem minimè: exempli cauſa, in genere animalium, quæ ſunt perfectiora, ita ſe habent natura, ut equus non generetur niſi ab equo, & ex ſanguine menſtruo equæ & intra matricem eius; at mures poſſunt generari ex ſemine & ſine ſemine, intra matricem & extra. Idem perſpicitur in plantis; idemque ſimiliter contingit in elementis, nam purus ignis elementaris, nec generari, nec conſeruari poteſt, niſi in ſuo loco naturali, ideſt in concauo lunæ; ergo ſimiliter etiã eueniet in metallis; quare cum aurum ſit perfectiſſimum omnium metallorum, habebit determinatum agens, & materiam, & locum naturalem, ideſt propriam venam quæ latet intra ſinum & uentrem terræ, extra quem locum, aurum nullo modo confici poſsit. Neque ualet D illud quod poſſet afferri contra hoc quod diximus: nimirum ſi mures qui ſunt perfectiores auro, poſſunt generari extra matricem, multò magis aurum effici poterit extra ſuum locum naturalem: et, ſi ſerpentes fuerunt arte magica producti a Magis Pharaonis, ut legimus in Exodo, cur non etiam poterit effici verum aurum induſtria, & beneficio artis? Hoc inquam non ualet, nam eadem ratione probari poſſet, cum mus ſit perfectior qualibet planta, & mus generari queat ſine ſemine, quamlibet etiã plantã poſſe abſque ſemine procreari; quod falſum eſt, nihil ergo prohibet quod eſt imperfectius alio ſimpliciter, eſſe pfectius illo ſecundũ quid. Quamobrẽ quòd aurũ requirat determinatũ locũ ſuæ generationis, non arguit ipſum ſimpliciter eſſe perfectius aliquo animali, ſed tantùm ſecundum quid. Hæc ex Egidio.

Egidius negat aurum chymicum licitè uendi poſſe pro uero.

Couci-

A Conciliator in Differentia 209. Sic ait. *Metallum non poteſt fieri per artem, & in aliud trãſmutari; cum ars ſolum faciat permutationem in accidentibus, non autem in ſubſtantia; vel fortaſſe ſi poſſibile eſt, tamen id eſt homini ignotum, vnde Commentator. 3. de Anima ait, dicitur de multis artificijs, quòd videntur eſſe poſſibilia, ſed ſunt cauſſarum ignotarum. Vt v g. Alchymia, & ſi talis ars conſtituatur, fortaſſe hoc erit per accidens, & inſpiratione diuina potius quàm artis humanæ ſapientia. Non enim (inquit Conciliator) ars eo peruenire poteſt, vt agentia & materiam, cum tempore, modo & alijs circunſtantijs, ſciat ita proportionare vt inde nouum conſtituatur metallum. Quòd ſi apparenter videatur, id erit, quia ars ſallaciam eius humano ingenio nequit detegere. Vnde aurum arte conſtructũ, vim non puto habere confortandi cor ſicut habet aurũ a natura productum. Fideles mihi tamen experti, dicunt argentum decoctione per artem fieri verum, non tamen videtur apparenter lucrari, probationibus omnibus quibus vtuntur, exploratum.*

Conciliator

Quidam rerum metallicarum peritiſſimi, de quibus etiam ſubtiliter & accuratè ſcripſerunt, affirmãt, primum atque ſummum fundamentum quo nititur ac ſuſtentatur ars Alchy- B miæ, nullum eſſe: quo licet intelligere, ipſam artem (ſi tamen ars dicenda eſt quæ in ſe nihil veri & certi habet) inanẽ & fallacem eſſe. Etenim Alchymiſtæ putant, materiã omnium metallorũ eſſe ſulphur & argentum viuum, quamobrẽ profitentur ſe ex varia ſulphuris & argenti viui inuicem permixtorum temperatione, poſſe quodlibet metallum efficere, in quo ſanè vehementer falluntur; nam ſi ſulphur & argentũ viuum eſt materia auri & argenti, ergo in uenis in quibus generatur aurũ & argẽtum, apparerent aliqua veſtigia ſulphuris & argenti viui; ſimiliter etiam in venis ſulphuris, & argenti viui, reperirentur aliqua indicia auri vel argenti; ſed ipſi, qui totam pene vitam curioſiſſimè luſtrandis & conſiderandis venis, lociſque metallorum, conſumpſerunt, nunquam tale aliquid reperire potuerunt, quare falſa eſt opinio Alchymiſtarum, & aurũ quod ab ipſis fit ex ſulphure & argento viuo, non eſt verũ aurum: non enim, vt dictum fuit, talis eſt materia veri, & naturalis auri. Aurũ autem quod fit ab Alchymiſtis, licet ſimillimum videatur vero auro, falſum tamen eſſe multis modis cognoſci & iudicari poteſt, nempe vel ex pondere; uel ex eo, quia nõ ſuſtinet uim ignis; uel ex C eo quia iniectum in urinam, amittit colorem ſuum; uel quia non eſt ductile in tenuiſſimas laminas; uel denique quia non habet naturalis auri proprietates, quarum in primis illa cõmendatur, confortandi cor humanum. Hæc illi.

Non eſſe materiã omniũ metallorum ſulphur & argentũ uiuum

Cardanus lib. 17. de ſubtilitate hæc ſcribit; *Sunt verò chymica inuenta, vitrum ducere in longiſſimas lineas, tenax aut praedurum efficere poſſe. Vidi ego dudum, ſphæram exiguam ex vitro, quæ omni conatu illiſa ſolo lapideo, non comminuebatur, ſed reſiliebat ad trabes. Eiuſdem facultatis chymicæ eſt, vitrum albis lineis interſtinguere, cælare in eo imagines, falſas fabricare gemmas, purgare caphuram, metalla miſcere, immutare, aut nobiliora imitari.* Exempla uero fallacis Alchymiæ, uide apud eundem in 10. lib. de Varietate rerũ cap. 31. quo in loco etiam hæc ſubiungit, *Aurum, et argentum facere, ſeu ex alijs metallis ea conficere, aut gemmas factitare, aut viliores in nobiliores tranſmutare, nemo non optare debet vt ſciat. at quid horum fieri poſſit, difficile ſcitu admodum eſt; & ſi hoc etiam ſciuerimus, longè difficilius eſt ſcire, quomodo fiat. Quæ autem ab Alchymiſtis fiunt, ea vel ad volupta-* D *tem pertinent, vel ad vſum; ad voluptatem ſunt gemmæ, & metalla nobiliora; ad vſum tincturæ, colores, materiæ vaſorum & alia ſimilia. Circa quodlibet autem horum, tria excogitari poſſunt, vel vt fiant, quod maximum eſt; vel vt purgentur; vel vt perficiantur. Horum primum, de metallis, adhuc ſub iudice lis eſt an fieri poſſit; ſecundum & tertium, ferme inuentum eſt ad ſummam perfectionem. ac licet ars chymica non faciat verum aurum, quatuor tamen praſtat magnas vtilitates. Prima eſt, quia poteſt vnum metallum facere ſimillimum alij vt ferrum æri, æs auro & argento; idque clarius apparet in gemmis. Secunda. Cum id, quod in aliquo potentia continetur, per vim ignis excitat, extrahit, & ad perfectionem perducit. Tertia. Cum ex quæ ſuperflua ſunt, vi ſua abſumendo detegit, vt cum ex calce alumen excipitur, quod non genitũ eſt vi ignis, ſed exceptum; ita fit id quod vocant multiplicationem, cum ex terra ipſa quæ aliquid continet, quod continetur excipiunt. 4. Ars chymica ui ignis multas facere poteſt compoſitiones, atque ſeparationes, non minus utiles & lucroſas iis, quæ ab Alchymiſtis tam anxiè quæruntur & ambitioſè promittuntur tranſmutationibus.* Hæc Cardanus, ex quibus verbis perſpicitur eũ arbitrari chymiſticã alia auri generationẽ, vel eſſe impoſſibilẽ, vel propemodũ impoſſibilẽ.

Cardanus.

Inuẽta & opera artis chymicæ.

Vtilitates artis chymicæ.

PP Decla-

Declaratur opinio eorum qui defendunt Alchymiam. A

CAP. XX.

Opinio Auicennę.

ALBERTVS in libro ſuo 3. de Mineralibus cap. 9. hanc de facultate Alchymiæ quæſtionem pertractans primum exponit ſententiam Auicennæ, quæ fuit hæc, *Sciant (inquit Auicenna) artifices Alchymiæ ſpecies metallorum permutari non poſſe, quamuis aliquid illis ſimile fieri poſſit; quod enim differentia ſpecifica aliqua ſoluatur ingenio, nō credo poſſibile; ſed expoliatio accidentium non eſt impoſſibilis, uel ſaltem diminutio eorum: non enim permutantur ſpecies metallorum niſi priùs in primam materiam metallicam reducantur, & ſic iuuamine artis deducantur in ſpeciem metalli, quod voluerit.* Atq; idē quoq; ſētiſſe ait Haſtem Philoſophū pręcipuū in phyſicis, & in mathematicis.

Sententia Alberti Magni.

Deinde Albertus ſubiungit ea quæ ſequūtur. *Oportet nos dicere Alchymicos peritos, nō aliter operari quàm peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgant materias corruptas & nocentes ſanitati, et poſtea per remedia confortantia naturam iuuant virtutē naturalem, vt digerendo, ſanitatem inducant: quæ ſanitas eſt effectus & naturæ & artis; ſed illius effectiuè & principaliter, huius autē organicè & inſtrumentaliter: ſic Alchymiſtæ primò bene purgantes materiā argenti uiui et ſulfuris inſitam omnibus metallis, confortant; deinde deducunt virtutes elementares & cæleſtes tali materiæ inhærentes ad proportionē mixtionis metalli, quod intendunt inducere, & tūc ipſa natura operatur & non ars niſi organicè iuuādo & expoliēdo vt diximus; & ſic verū aurū & argentū educere & facere videntur: quod enim virtutes elementares & cæleſtes faciunt in vaſis naturalibus, hoc etiam faciunt in vaſis artificialibus, ſi artificialia formantur ad modum vaſorū naturalium: & quod facit natura calore ſolis & ſtellarū, hoc faciet ars calore ignis; dūmodo ſic contemperetur vt non excedat virtutē ſe mouentē, & informātem quæ eſt in metallis: huic enim cæleſtis ineſt virtus, quæ primò cōmiſcuit eā, & hæc inclinatur ad hoc vel ad illud per artis iuuamē. Alchymia igitur per hunc modū procedit, ideſt corrūpens vnum a ſua ſpecie remouendo, & cū iuuamine eorū, quæ in materia inſunt, alterius ſpeciem inducendo. quare omnium operationum alchymicarum melior eſt illa, quæ procedit ex eiſdem ex quibus procedit natura: ſicut ex purgatione ſulfuris, per decoctionem & ſublimationem & expurgationem argenti viui, horumque bona permixtione cum materia metalli, in his enim & ex virtutibus horum, omnis metalli ſpecies inducitur. Qui autem per alba albificant, & per citrina citrinant, manente ſpecie prioris metalli in materia, proculdubio deceptores ſunt & verum aurum atque argentum non faciunt; & hoc modo ferè omnes vel in toto, vel in parte procedunt. propter quod ego experiri feci aurum alchymicum quod ad me delatū eſt, & poſtquam ſex aut ſeptem ignes ſuſtinuit, tandem ampliùs ignitum conſumitur & perditur & quaſi ad fæcem reuertitur.* Hæc Albertus. Ecce ſupradictis verbis Albertus, non ſolum docet verum aurum poſſe fieri per alchymiam, ſed etiam quis modus eius ſic efficiendi ſit poſſibilis & quis impoſſibilis, manifeſtè declarat. B C

Quinque rationes pro Alchymiſtis.

Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate chymica in trāſmutandis metallis multa diſputauit, eiuſque diſputationis ſummam memorat Cardanus loco ſupradicto, probat arte chymica poſſe confici verum aurum his rationibus. Primò, metalla ſunt quædam pura & concocta, vt aurum & argētum, quædam cocta, ſed impura, vt æs, ac ferrum, quædam cruda, & impura, vt vtrumque plumbum; ſed impura repurgari, cruda concoqui poſſunt, igitur ex ære, ferro & plumbo, aurum, & argentum fieri poteſt. Quod autem talia concoqui poſſint, demonſtrat ex ſententia Ariſt. 4. Meteor. vbi de concoctione agit. De purgatione dubiū non eſt, quippe cum proprium ſit ignis ſeparando purgare. Deinde, propinquitas, paruumque cauſſarum diſcrimen, hoc idem ſuadet, cum ab iiſdem omnia fiant. Supponit autē omnia metalla conſtare ſulphure & argento viuo, quæcunque verò ſimilia ſunt, facile inuicē tranſmutantur, eoque magis, quod natura videtur ſemper perfectiſſimum intendere in omni genere velut aurum; quæ igitur imperfecta ſunt, artis beneficio perfici poſſe videntur; tum vt ad finem, tum vt ad motus ipſius perfectionem perducantur. Poſtea, ſi ars auctore Ariſt. in 2. Phy. & 4. Meteor. eſt imitatrix naturæ, cum natura concoquendo purgandoq; ex ſulphure & argento viuo, aurum argentumque perficiat, cur non etiam idem ſimili ratione operans ars, poſſit efficere? Ad hæc, ea dici debent ſecundùm naturæ ordinem copulata, & D

inui-

A inuicem tranſmutabilia, quæ non habeant omnino diuerſas operationes ſed eaſdē, in eo tantùm differentes, quòd quędam habent eas imminutas & imperfectas, velut fętus, infantis cōparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum, æs, ferrū, argentum, nullas habent operationes ab auro diſtinctas, ſed quas illud habet; vtpote liqueſcere, duci, graue eſſe, nitere, ignibus reſiſtere; eaſdem habent hæc, ſed vitiatas & imminutas; non enim ita ſplendent, non ſunt adeo grauia, minus reſiſtunt ignibus, non tota liqueſcunt, non tam tenuiter ducuntur; igitur hæc dici debent aurum imperfectum, & beneficio artis perduci queunt ad perfectionem auri. Atq; hoc putat Cardanus eſſe maximum argumentum quod pro Alchymiſtis afferri poſſit. Poſtremò, idem aſtruit exemplo ranarum, quæ ſtatim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranæ perfectiores auro, & vt animalia perfecti, non ſolum partium ſimilarium compoſitione, ſed etiam inſtrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoq; citat dicentem; vitulum in nubibus generatum ſemiuiuum excidiſſe inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo ſtrangulato apes, ex Baſili-

B co ſcorpiones, ex elixatura Anatis ſub dio expoſitæ bufones, ex Aſinis veſpę, ex equis ſcarabæi, ex mulis locuſtę, aquæ, quibuſdam in locis, conuertuntur in lapides: ac concuſſa inter dura corpora, repente tranſit in ignem, fumus metallorum præcipuè plumbi, cogit argentum viuum, cortex mali punici ferrum mutat in chalybem. Si igitur hæc tam admiranda & penè incredibilia fieri poſſunt, atq; adeo quotidie fieri videmus, cur incredibile videatur, poſſe ab Alchymiſtis verum aurū confici? Hæc ille diſputat pro Alchymiſtis.

Antonius Mirandulanus Philoſophus noſtræ memoriæ præſtans & in Ariſtotelis doctrina excellenter verſatus, in illo ſuo opere, quod ſcripſit de Euerſione ſingularis certaminis, lib. 19. ſect. 7. hanc de Alchymiſtis ſententiam pronunciat. *Dicimus veram eſſe Alchymiſtarum opinionem quod aurum poſſit fieri & ab arte & a natura; quia transmutare poſſunt argentum viuum & alia quæ ad id requiruntur; ita vt fiat eadem materia; ſicut non ſolum a natura ſed etiam ab arte animalia, vt ſcorpiones, generari poſſunt. Verùm quia illud aurum fit rariſſimè & cum maxima difficultate, multa enim quæ ad id concurrunt, facillimè impediri poſſunt; idcirco*

C *non videtur fieri poſſe; ſed rei difficultas non arguit impoſſibilitatem. Non eſt autem danda opera illi arti, non quia non ſit vera, ſed quia tanta eſt difficultatis, vt ſit vtilius eam omittere, quàm exercere: & multi quidem ditiſſimi ad magnā inopiam redacti ſunt, propterea quòd maximis ſumptibus impenſis, vel nunquam aſſequuti ſunt quòd hæc ars pollicetur, vel certè rarò & parum, ita vt ſumptus longe maior ſit lucro, quare ſatius eſt alijs artibus certioribus operam dare, quæ maiori ex parte finem ſuum præſtant, quàm huic quæ rariſſimè propter res naturæ abſcunditas, finem ſuum aſſequitur.* Hæc Mirandulanus.

Antonius Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio auctoris.

CAP. XXI.

D NOBIS autem propoſitam quæſtionem philoſophicè conſiderantibus atque perpendentibus, tria videantur hac de re valde probabiliter dici ac affirmari poſſe; vnum eſt, nullam eſſe rationem philoſophicam, vel neceſſariam, vel etiā admodum probabilem, qua demonſtretur rationem chymicam efficiendi verum aurum, eſſe impoſſibilem. Cur enim putemus impoſſibilis? An quia nihil eorum quæ fiunt à natura poteſt fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animaliū, aliarumque rerum quæ opera & miniſterio artis non ſecus generantur quàm à ſola natura, falſum eſſe cognoſcimus. An quia (ut volebat Egidius) nihil eorum quæ ſunt in ſuo genere perfectiſſima, poteſt produci niſi vno modo, id eſt ſolum ab agente ſuo naturali? Verum ſi Egidius veriſimili aliqua ratione hoc comprobaret, aliquantulum fortaſſe valeret ad perſuadendum: cùm autem nullam huius rei probationem afferat, qua facilitate ab eo id dicitur, eadem planè à nobis contemni ac rejici poteſt. An denique quia aurum naturale generatur virtute & dotis cœleſtis, aurum verò chymicum efficitur a calore ignei, qui duo calores cum multùm inter ſe differant, non poterunt eundem effectum præſtare? ſed hæc ratio dupliciter peccat. Primùm enim falſum eſt, calorem cœleſtem & igneum ſpecie inuicem diſtingui: cum

Sententia auctoris de auro alchymiſtico.

Calor cœleſtis & elemētaris non differūt ſpecie.

enim ab eodem contrario hoc eſt a frigore ſimiliter corrumpantur, cum ab eadem cauſſa A
interdum producantur nimirum a lumine, cum ſe inuicem intendant atque augeant, cum
ad productionem ignis & mixtorum ſimili ratione conducant, fieri non poteſt vt ea ratione
qua calores ſunt, ſpecie diſtinguantur inter ſe: differunt igitur ea re ſolum, quòd calor cæle
ſtis propter ordinatum cæli motum, eſt valde temperatus & accommodatus ad generatio-
nem & conſeruationem rerũ ſublunarium, quam ob cauſſam appellatur ſalutaris & viuifi-
cus: calor autem igneus ex ſe non eſt temperatus, ſed agit quantum poteſt agere, & res ſibi
ſubiectas tandem deſtruit atque interimit, quocirca vocatur a Philoſophis, deſtructiuus &
corruptiuus rerum. Verùm ſi hic calor aliunde corrigatur atque temperetur, nimirum vel
a facultate animæ vt in animalibus contingit; vel ab arte, vt fit in multis mixtis & medica-
mentis, quæ a calore igneo; moderatione artis procreantur; efficietur profectò vt calor
igneus talis propemodum euadat, qualis eſt cæleſtis. Deinde, experientia manifeſtè oſtendit
quædam animalia ſimiliter generari poſſe calore igneo atq; calore cæleſti. Nam apud Aegy-
ptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atque procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, B
vir propter excellentem omniũ diſciplinarũ eruditionem admirandus, in ijs quæ ſcripſit cõ-
tra Cardanum exercitatione 23. pulchrè deſcribit his verbis. *In Aegypto ad Cayrum: fur-
nos conſtruunt alij alio multiplici fornice impoſito: in quorum tholi ſupremi medio, foramen eſt;
per quod caloris uis, quæ immodica poſſit officere, ſubit atque exhalat: in imo ignem accendunt
temperatum: Ouorum multas centurias in fornicum ſuperiore planitie diſponunt: ſtatis diebus
erumpit pullorum turba, quos illi non numero ſed menſura uenales habent, modiolum ſtatuunt ſi-
ne fundo, quem ut impleerunt, tollunt, neque hæc fabula eſt, ſed fabulæ illi ipſi, qui negant.*

Animalia generari poſſe ſolo calore ignis argumẽtum Iulij Scaligeri.

Alterum verò, quod eadem de re probabiliſſimè poteſt afferri, illud eſt, chymicam rationẽ
efficiendi verum aurum, vel impoſſibilem, vel propemodum impoſſibilem videri; non prò-
pter vllam rationẽ philoſophicã quæ adhuc ab vllo ſit allata ſicut oſtenſum eſt, ſed propter
ipſam experientiã, quæ in rebus naturalibus, moralibus, atq; artificialibus, ſummi argumenti
firmiſſimæque rationis vim debet obtinere. Etenim cum plurimi in chymicæ facultatis tra
ctatione & exercitatione diu multumq; laborauerint, & in veri auri effectionẽ acerrimis ſtu C
dijs atq; incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quẽ liquido cõſtet ve-
rum aurũ & omni ex parte probatũ, ac perfectũ effeciſſe. Quod ſi effectio auri per artẽ chymi
cam eſt poſſibilis, cur ea cũ tamdiu & tam multũ optata, quæſita, & procurata fuerit, nondũ
tamẽ reperta, & vſitata fuit? nã quia poſſibilis eſt generatio animaliũ, medicamentorũ, alia-
rumq; rerũ non ſolùm per naturã ſed etiã per ſolertiã, & induſtriã humanã, iampridẽ inuen-
tæ ſunt artes quæ eiuſmodi res & verè & facilè poſſunt perficere, cur igitur idẽ non contingit
in auro chymico? niſi quia vel talis modus efficiendi tale aurũ ſimpliciter eſt impoſſibilis, vel
ſi eſt poſſibilis, nondũ tamẽ is eſt humano ingenio, & fortaſſe non poteſt eſſe, exploratè perfe
ctèque cognitus. Atq; hoc argumentũ ab experientia ductũ, nõ ſolùm apud Philoſophũ na-
turalẽ, qui nunquàm a rebus ſenſatis, experientiaq; cõprobans, vel trãſuerſum (vt aiũt) digitũ
diſcedit, ſed etiã apud quemcunq; hominẽ ſanæ mẽtis rectiq; iudicij plurimũ valere debet.

Cur non uideatur eſſe uera ars Alchymiæ.

Ad extremũ, illud nõ tantùm probabiliter dici, ſed etiã pro vero certoq; cõfirmari poteſt,
artem chymicam, licet ea fortaſſis ſit vtilis in diſtillationibus & aliis rebus quas ſuperius ex D
ſententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod ſpectat ad effectionẽ veri auri, quã illa
profitetur atq; in primis pollicetur, vanã eſſe, noxiã, ac perniciosã Reipublicæ. Primò, Quia,
aut nunquàm, aut rariſſimè præſtat quod promittit; ex quo nõ ſemel factũ eſt, vt multi ad ex-
tremã inopiam, atq; paupertatẽ redacti fuerint; vnde rectè quidam ait, Alchymiſtas nõ effica
re aurum ſed abſumere; nõ implere crumenas, ſed magis deplere, & exhaurire. Deinde, quia
facient falſum aurum falſamq; monetam, atq; gemmas pro veris paſſim diſtrahent atq; di-
uendẽt ex quo Reſpublica hominumq; ſocietas magnũ caperet detrimentũ. Poſtremò, quia
verũ aurum nõ rarò adhibetur in medicinis ad exhilarandũ & confortandũ cor: aurum autẽ
chymicum, cum vel non ſit verum aurũ; vel certè imperfectius auro naturali, vel non habe-
bit eiuſmodi proprietates, vel nõ ita vitales & ſalutares humano corpori; quare nõ ſine diſcri
mine ſalutis & periculo vitæ, in medicinis adhiberetur. Hæc igitur nobis viſa ſunt de chy-
mica facultate efficiendi verum aurum probabiliter poſſe diſputari.

Non eſſe permittẽdum in Republica uſum Alchymiæ.

FINIS OCTAVI LIBRI.

DE FORTVNA CASV ET CONTINGENTIA.

LIBER NONVS.

SEQVITVR vt de fortuna & caſu, breuiter diſputemus; nempe quatenus ſatis ſit ad explendam abſoluendamq; eam quam de cauſſis libro præcedenti inſtituimus tractationem. Tractatio autem fortunæ latiſſimè patet, & ad plures diſciplinas pertinet: agit enim de Fortuna, Rhetor, Logicus, Phyſicus, Metaphyſicus, Philoſophus moralis, denique Theologus. Agit Rhetor, quatenus in laudando & vituperando, ſuadendo & diſſuadendo, accuſando & defendendo, in vtramque partem magnum momentum habet fortuna; permagni enim refert, an quid fortuito contingat, an potius conſulto & ſcienter dictum factumque fuerit. Vide Ariſt. in 1. libro Rhetoricæ ad Theodectem, cap. 5. & 10. Agit Logicus tum vt doceat enuntiationes, quæ ſunt de rebus futuris contingentibus, in quibus locum habet fortuna & caſus, non habere certam definitamque veritatem; tum etiam vt oſtendat ea quæ caſu & fortuito contingunt, cum rarò, indeterminatè, & per accidens eueniant, excludi a ſcientijs; vide Ariſt. in fine primi Perihermenias & in 1. Poſt. tex. 43. Agit Phyſicus, vt redarguat illorum Philoſophorum ſententias, qui vel putabant omnes res naturales fortuitò contingere, vt Democritus, & Leucippus; vel è contrario opinabantur omnes effectus naturales ſempiterna quadam, & immutabili ſerie nexuque cauſſarum euenire, quæ fuit poſtea Stoicorum opinio. Vide Ariſt. in 2. Phy. Agit Metaphyſicus, quia Metaphyſici eſt diſtinguere omnes gradus entium & cauſſarum, in quibus ſunt entia fortuita, & cauſſæ per accidens; atque etiam demonſtrare, non omnia fieri ex neceſſitate; Vide Ariſt. in 6. Metaph. a tex. 5. vſque ad 8. Agit Philoſophus moralis, ut declaret an fortuna ſit cauſſa felicitatis humanæ, & quanti bona fortunæ æſtimanda ſint, & quomodo res fortuitæ vel pœna vel præmio dignæ habeantur. Vide Ariſt. 1. Moralium ad Nicomachum cap. 9. & 2. lib. Magnorum moraliũ. cap. 9. & 7. lib. Morali. ad Eudemium cap. 17. & 18. Agit denique Theologus, demonſtrãs, neque diuinam Prouidentiam obſtare quo minus ſit in rebus fortuna & caſus, neq; tamen quicquam fortuitò aut caſu poſſe cõtingere reſpectu diuinæ Prouidentiæ. Vide Magiſtrum ſententiarũ 1. lib. diſt. 39. & ibidem Theologos Scolaſticos. Primùm igitur, agemus de fortuna; tum de caſu vel de ijs quæ caſu fieri volgo putantur, cuius generis ſunt monſtra. Quoniam autem fortuna & caſus locum habent in rebus naturalibus & humanis, quia eiuſmodi res ſunt contingentes, ideo extrema huius libri parte, de contingentia, quæ eſt fortunæ atque caſus, velut radix & origo, diſſeremus.

Cõſideratio & explicatio caſus & fortunę ad uarias ſcientias pertinet.

Refellitur

Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & Caſum.

CAP. I.

ALBERTVS in 2. Phy. cap. 10. ſcribit ſuo tempore fuiſſe nonnullos, quos vocat ipſe ſocios ſuos, qui tollebant de medio Fortunam & Caſum adducti his argumentis. Primò, illud dicitur fieri a fortuna, quod nō fit ab aliqua cauſſa: ſed ſicut ex nihilo nihil fit, ſic a nihilo nihil fit, ergo nihil fit a Fortuna. Deinde, effectus fortuitus, vt Theſaurus inuentus a fodiente terram, eſt ens per ſe, & determinatum, vt per ſe manifeſtum eſt, ergo per ſe habet cauſſam veram & determinatam, quare non eſt fortuitus. Poſtea, ſicut omne ens per accidens reducitur ad ens per ſe, ita omnis cauſſa per accidens reducitur ad cauſſam per ſe, ergo quod fit a cauſſa per accidens, quæ vocatur fortuna, idem fiet ab aliqua cauſſa per ſe, quare ſimpliciter non fiet a fortuna. Præterea, omnis actio eſt finita, habens certum aliquem finem, ergo omnis actio fit ob aliquem finem, ſed nulla actio fortuita fit ob aliquem finem, ergo nulla eſt actio fortuita. Adhæc, ſicut opinio noſtra non facit ad eſſe vel non eſſe rei, ſic nec intentio noſtra quicquam conferre poteſt ad eſſe ipſius effectus, vt nimirum ſit effectus per ſe vel per accidens; quare ſi quis veniens in forum offendat amicum ſuum, ſiue voluerit illum reperire, ſiue non, non debet talis inuentio amici propterea effici effectus vel per ſe vel per accidens, vel fortuitus; nam ſicut eſſe rei non dependet ex opinione hominum, ita neque ratio effectus poteſt ex eorum intentione dependere. His accedit, quòd agentia hæc inferiora, mouentur & gubernantur a cælo: ſed cælum determinatè, ac neceſſariò ſemper agit, ergo non patietur aliquid agi in his rebus inferioribus fortuitò & indeterminatè. Poſtremò, Fortuna, & Caſus repugnant præſcientiæ & Prouidentiæ Dei, ergo non debent poni: antecedens patet, quia illud dicitur fortuitò fieri, quod non fuerit præcognitum, & intentum ab agente: ſed nihil poteſt fieri in mundo, quod ſit præter cognitionem, & voluntatem Dei, ergo nihil caſu & fortuito poteſt fieri. Non poſſe autem res fortuitas, vel ab ipſo Deo prænoſci atque prouideri, confirmat Cicero libro 2. de Diuinatione. his verbis. *Mihi ne in Deum quidem cadere videtur; ut ſciat quid caſu & fortuitò futurum ſit. ſi enim ſcit, certè illud eueniet: ſin certè eueniet, nulla fortuna eſt, nihil enim eſt tam contrarium rationi & conſtantiæ, quàm fortuna.*

Sed hanc opinionem facile eſt redarguere; nam multa in rebus fortuitò accidere, clarius eſt quàm vt egeat demonſtratione. etenim præter communem ſententiam omnium hominum, qui perinde ac fuerint a natura edocti, ita de fortuna ſentiunt & loquuntur eiuſque nomen & vim crebris ſermonibus vſurpant; Accedit etiam ratio, quæ cogit nos idem credere & aſſerere; nam ſi fortuita dicuntur ea, quæ accidunt præter cognitionem, & intentionem agentis, quis non videt multa huiuſmodi eſſe in rebus humanis? quis enim mortalium poteſt animo prouidere omnia quæcunque poſſunt contingere? timidæ enim ſunt (vt ſcriptum eſt libri Sapientiæ cap. 9.) cogitationes mortalium, & incertæ prouidentiæ noſtræ; & coguntur etiam prudentiſſimi viri illud crebrò dicere (quàm non putaram?) Deinde, aut omne ens eſt neceſſarium, & omne agens neceſſariò agit, aut non, ſed eſt aliquod ens contingens, & eſt aliquod agens cuius cauſſalitas nonnunquàm fruſtrari & deficere poteſt: ſi prius dixeris, ex eo ſequitur mundum non eſſe perfectum, quia non habet omnia genera entium quæ in eo poſſent eſſe: & omnia neceſſariò euenire, vel ipſorum ſenſuum iudicio refellitur; ſin autem poſterius dicas, ergo agens contingens nonnunquàm deficiet & a ſuo fine aberrabit, atqui talis error & defectus dicitur fortuitus, & caſu accidere. Nec maiori difficultate rationes eorum diluentur, quàm fuit a nobis iſtorum opinio refutata.

A

Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.

CAP. II.

AD PRIMAM igitur rationem ita reſpondemus. Non dicitur effectus aliquis
fortuitus, eo quòd non procedat ab aliqua cauſſa efficiente, id enim multò ma
gis impoſſibile eſt, quàm fieri aliquid ex nihilo: nam effectus ea ratione qua eſt
effectus noo eget materia, ſemper tamen neceſſariò eget efficiente; ſed dicitur
effectus aliquis eſſe fortuitus, quia fit à cauſſa per accidens atque indetermina-
ta, & quia præter eius intentionem euenit. Ad 2. Theſaurus, vt eſt ens, eſt quidpiam de-
terminatum & ens per ſe, ſed quatenus eſt inuentus a fodiente terram, eſt quiddā indeter-
minatum, & per accidens reſpectu cauſſalitatis & intentionis eius qui fodit terram: nō enim
fodiens terram vel ſemper vel vt plurimùm theſaurum reperit; & inuentio theſauri poteſt
B habere innumerabiles cauſſas per accidens, propter quas accidere queat. Sed dices, omni
effectui reſpondet propria cauſſa, ergo effectus fortuitus habet propriam cauſſam. Reſpon-
demus, effectum fortuitum, ſicut ipſe eſt per accidens & indeterminatus, ſic habere ſimiles
cauſſas, nimirum per accidens & indeterminatas. Ad 3. Poteſt reſponderi dupliciter,
primò enim dici poteſt omnes effectus fortuitos reduci ad aliquam cauſſam per ſe, nempe
primam hoc eſt Deum, a quo & cognoſcuntur, & intenduntur vel effectiuè vel permiſſiuè. De
inde poteſt etiam dici, effectum fortuitum reduci ad cauſſam, quæ ſit cauſſa per ſe, nō reſpe-
ctu effectus fortuiti, ſed reſpectu aliùs effectus per ſe intenti, quem per accidens conſequi-
tur effectus fortuitus: quia cum nō poſſit cauſſa producere effectum, quem per ſe intendit,
quaſi deficiens & aberrans producit effectum qui dicitur a caſu: quemadmodum natura per
ſe intendit gignere hominem integrum & perfectum, a quo effectu quoniam impedita non
nunquā deficit & aberrat, producit hominem monſtruoſum. Fodiens quoque terram per ſe
intendit extruere ſepulchrum vel aliud quidpiā, euenit autem vt præter eius opinionem in-
C ueniat theſaurum ſubtus terram delitſcentem. ergo effectus fortuitus habet cauſſam, quæ
reſpectu alterius effectus eſt cauſſa per ſe, reſpectu autem effectus fortuiti, eſt cauſſa per acci-
dens. Ad 4. Omnis quidem actio habet aliquem finem, ſed finis eſt duplex: unus intē-
tus ab agente, propter quem agens agit, alter vero minimè, actio igitur fortuita habet finem,
ideſt terminum, ſed non finem intentum ab agente. Quocirca Ariſt. in 2. Phy. tex. 23. & in
1. de Partib. animal. cap. 1. definiens quid ſit finis naturalis, ait eum eſſe terminum motus cō-
tinui & nō impediti: eiuſmodi igitur actio habet finem, hoc eſt terminum, quia eſt finita, ſed
non habet finem intentum ab agente. Ad 5. Quamuis intentio noſtra non mutet eſſe
rei, tamen variat rationē eius prout eſt effectus proficiſcens ex hominis cōſilio ac voluntate:
nā ex intentione agentis ſpectatur an effectus ſit uoluntarius uel fortuitus, laude uel uitupe
ratione, pœna uel præmio dignus. Ad 6. licet res naturales & corporeę quæ cōplexu or-
bis lunæ coercentur, per ſe pēdeant ex motu & cauſſalitate cæli, nō tamen pendent ex eo per
ſe res humanæ, in quibus fortuna verſatur. Vel aliter, etſi cælum neceſſariò mouet, & agit,
D tamen illius motus, & actio, in his rebus inferioribus non recipitur neceſſariò, ſed contin-
genter, quoniam hæc inferiora propter inordinatam, atque indefinitam materiæ potentiam
ſunt contingētia, & corruptibilia, & poſſunt impediri in agendo; nec id mirum videri debet,
nam quod in aliquo recipitur, id non recipitur ſecundùm modum agentis, ſed ſecundùm
modum patientis atque recipientis, ut licet agens ſit neceſſarium, ſi tamen patiens fuerit
contingens, actio ipſius agentis, recipietur in patiente, non neceſſariò, ſed contingenter.
Verùm, licet ſit hoc peruulgatum, atque tritum reſponſum, magnam tamen habet difficulta-
tem: etenim valde obſcurum & ambiguum eſt, an in rebus ſublunaribus poſſit eſſe vllus ef-
fectus naturalis, qui dici queat a caſu reſpectu corporum cœleſtium; quare hac etiam de
re infra poſt ſolutionem ſeptimi argumenti breuiter dicemus.

Ad 7. Caſus & Fortuna non aduerſantur Prouidentiæ Dei; non enim ponimus caſum
& fortunam reſpectu Dei ſed reſpectu agentium particularium, nam quod a fortuna eſt re-
ſpectu hominis, vel quod a caſu reſpectu naturæ, id reſpectu Dei nec a fortuna nec a caſu exi
ſtimari debet. Sed quia effectus aſſimilatur cauſſæ particulari & proximæ, & ab ea denomi
natio-

rationem ſuam accipit: dicitur enim effectus materialis & corruptibilis, non propter cauſ- A
ſam primam & vniuerſalē, ſed propter cauſſas ſecundas & particulares: idcirco dicitur ſim-
pliciter eſſe in rebus aliquid a caſu & a fortuna, id totum referendo nō ad cauſſam primam
ſed ad cauſſas ſecūdas & particulares. quòd autem nihil ſit fortuitum reſpectu Dei, pulchrè
declarat Boetius libro quinto de Conſolatione Proſa prima, his verbis. *Si quis euentum
nulla cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo.
Quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus ullus temeritati reliquus eſſe poteſt?* Et pau
lò poſt. *Caſus* (inquit) *eſt inopinatus ex confluentibus cauſſis, in his que ob aliquid geruntur
euentus: concurrere verò cauſſas, facit ordo ille ineffabili connexione procedens, qui de prouiden
tia fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibusque diſponit.* Et in Metro ita canit.

Præclarę Boetij ſententiæ.

Et quæ permiſſis fluitare uidetur habenis
Sors patitur frenos, ipſaque lege meat

Nihil autem eſse tam fortuitò & caſu contingens, quod latere ac fugere poſſit Dei ſcien-
tiam, atque prouidentiam, luculenter exponit his verſibus. B

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt,
Non nox atris nubibus obſtat
Vno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, ueniantque,
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem

Ciceronis autem ſententia, quæ ad huius argumenti confirmationem adiuncta fuit, vel
tanquam falſa omnino reijcienda eſt, vel bonam in partem ad hunc modum interpretāda:
vt dicantur res fortuitæ, ea nimirum ratione vt ſunt fortuitę, a nullo poſse cognoſci; quod
verum eſt, nam Deo a quo cognoſcuntur, non ſunt fortuitæ, ſed certæ ac definitæ. Sin autem
Deo (quod fieri non poteſt) aliquid eſset ſimpliciter fortuitum, id ab eo non poſset certè
cognoſci. Sed quod paulò ſupra in ſolutione ſexti argumenti dicere promiſimus, an in re-
bus ſublunaribus ſit aliquis effectus naturalis caſu contingens reſpectu cæli, deinceps inqui-
ramus.

An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu Cæli. C

CAP. III.

Opinio D. Thomæ aſſerentis, nonnulla in rebus naturalibus caſu, & per accidens reſpectu cæli euenire poſſe.

DIVVS Thomas multis in locis affirmat poſse in rebus naturalibus aliquid cō
tingere, quòd ſit per accidēs, & caſu eueniat reſpectu cæli, nam in Prima Parte
quæſt 115. art. 6. ita ſcribit. [Omne quod eſt per ſe, habet cauſſam, quod au
tem eſt per accidens, non habet cauſſam, quia non eſt verè ens, cum non ſit ve-
rè vnum: album enim cauſſam habet, ſimiliter etiam & muſicum, ſed albū mu
ſicum, non habet cauſſam, quia non eſt vere ens neque vere vnum. Poteſt autē fieri aliquis
concurſus vnius rei naturalis cum alia re naturali, qui fit per accidens reſpectu cæli, ergo nec
talis concurſus per accidens, habebit cauſſam per ſe in cælo, nec id quod ex tali concurſu ef
ficietur poterit reduci per ſe ad cauſſam aliquam cæleſtem: quare vtrunque eueniet caſu & D
per accidens reſpectu cæli. probatur minor hoc exemplo, quòd enim aliquod corpus terre-
ſtre ignitum in ſuperiori parte aëris generetur & deorſum cadat, habet cauſſam, aliquam vir
tutem cæleſtem; ſimiliter etiam quòd in ſuperficie terrę ſit aliqua materia combuſtibilis, po
teſt reduci in aliquod cæleſte principium; ſed quòd ignis comburens, huic materiæ occur-
rat, & comburat eam, non habet cauſſam cæleſte corpus, ſed eſt per accidens.] Et ibidem
in reſponſione ad tertium ſubdit, quòd [Licet tam cauſſa producens aliquem effectum,
& cauſſa impediens eius productionē, per ſe reducantur in corpus cæleſte tanquam in cauſ-
ſam, tamen huiuſmodi cauſſarum concurſus nonnunquam fit per accidens, nec per ſe redu
ci poteſt in aliquā cauſſam cæleſtē.] Hæc D. Tho. in illo loco, cuius ſimile ſcribit Secunda
Secundę q. 95. art. 5. In 6. autē lib. Metaph. in illa ſua pereruditа digreſſione de Fato, & pro-
uidētia, ſic ait. [Tripliciter poteſt aliquid per accidēs euenire. Primò, propter cōcurſum
duarum cauſſarum, quarum vna non continetur ſub altera, vt cum præter intentionem oc-
currunt mihi latrones, hic enim concurſus cauſſatur ex duplici virtute motiua, mea ſcilicet

& la-

A & lationum: ſecundò propter defectum virtutis agentis, cui accidit debilitas vt non poſſit peruenire ad finem intentum, ſicut cum aliquis cadit in via propter laſſitudinem: tertiò propter materiæ diſpoſitionem, quæ non recipit formam intentam ab agente ſed alterius modi; ſicut accidit in monſtruoſis partubus animalium. Quoniam igitur virtus corporis cæleſtis & incorruptibilis eſt, & impaſſibilis, non poteſt exire aliquis effectus ordinem cauſſalitatis eius propter defectum & debilitatem ipſius virtutis. Sed quia cælum agit mouendo, & omne tale agens requirit materiam determinatam & diſpoſitam, poteſt contingere, vt in rebus naturalibus virtus cæleſtis non conſequatur ſuum effectum propter materiæ indiſpoſitionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectum ſuum, vt in pluribus & non ſemper, ſequitur vt deficiat in paucioribus & hoc eſt ei per accidens, cælum autem effectus ſuos inducit in hæc corpora inferiora vt in pluribus, at non ſemper propter materiæ indiſpoſitionem, ob hoc igitur aliquando contingit, vt virtus cæleſtis effectum ſuũ minimè conſequatur, quod eſt ei per accidens & tanquam a caſu.] Hæc D. Thomas in 6. Me

B taphy. In 3. vero libro Contra gentes cap. 86. idem ſentit, atque confirmat hoc modo. [Si nihil in rebus naturalibus eueniret a caſu & per accidens reſpectu cæli, ergo reſpectu cæli omnes effectus naturales ex neceſſitate euenirent; ſed hoc eſt falſum ergo &c.] maior per ſe manifeſta eſt, minorem autem comprobat ratione & teſtimonijs; ſumma autem rationis in eo eſt, quòd quamuis cælum ſit mouens & agens neceſſarium; tamen quia non per ſe proximè & immediatè producit effectus ſublunares, ſed per agentia inferiora quæ ſunt contingentia & defectibilia, & quia non agit ex nihilo, ſed cum ſit finitæ virtutis, requirit determinatam atque diſpoſitam materiam; hinc fit ut tum propter defectum agentium particularium, tum propter indiſpoſitionem materiæ, non ſemper ipſum cælum conſequatur effectum ſuum, quem per ſe intendit. Comprobatur etiam hoc, teſtimonijs Ariſt. qui in 1. Perihermenias, in 2. Phy. & in 6. lib. Mataph. docet nõ omnia ex neceſſitate euenire, & in lib. de Diuinatione per Somnũ, cap. 2. ait ea quorũ ſunt in cælo ſigna & indicia, cuiuſmodi ſunt pluuiæ venti & horũ ſimilia, interdũ non ita euenire, ob vehemẽtioris cauſſæ impedimentũ: idemq; firma-

C tur auctoritate Ptolemæi qui in opere ſuo quadripartito dicit, effectus qui ex ſuperioribus corporibus procedunt, non euenire ineuitabiliter. In Centiloquio etiam dicit ſigna cæleſtia quæ ſunt indicia rerum ſublunarium, eſſe media inter id quod eſt neceſſarium & poſſibile. Rationem autem, quam ſupra poſuimus, D. Thomas in 1. Parte quæſt. 115. art. 6. in reſponſione ad 1. & 2. his verbis complectitur. [Corpora inquit cæleſtia ſunt cauſſa inferiorum effectuum mediantibus cauſſis particularibus inferioribus, quæ deficere poſſunt in minori parte, & quia virtus cæli non eſt infinita, ideo requirit determinatam diſpoſitionem in materia ad inducẽdum ſuum effectũ, & quantũ ad diſtantiã loci, & quantũ ad alias conditiones. Et ideo ſicut diſtantia loci impedit effectum cæli, non enim ſol eundem caloris effectum habet in Dacia quẽ habet in Aethyopia, ita vel groſſities materiæ, vel frigiditas, vel calíditas, vel alia ſimilis diſpoſitio impedire poteſt effectũ corporis cæleſtis.] Hæc ibi D. Thomas. Cuius opinionem ſequitur Aegidius Quodlibeto 4.

D

Opinio aliorum, qui negant vllum effectum ſimpliciter naturalem, caſu euenire poſſe reſpectu cæli.

CAP. IIII.

ALII opinantur remoto libero arbitrio, omnia in rebus ſublunaribus ex neceſſitate euenire, nihilque poſſe accidere per accidens & a caſu reſpectu cæli, quod ipſi hoc modo declarãt. *In ijs, quæ omninò naturaliter fiunt, non poteſt aliquid fieri caſu ſimpliciter reſpectu cæli.* Dicitur. *In ijs quæ fiunt naturaliter.* Quia in agentibus liberis, vt eſt voluntas noſtra quæ per ſe nõ ſubiacet cauſſalitati corporũ cæleſtiũ, hoc non eſt verum. nam cum cælum ſit agens corporeum per alterationem, quæ eſt tranſmutatio materiæ, non poteſt per ſe agere niſi in res corporeas materiales, quocirca voluntas noſtra quæ eſt incorporea & immaterialis, non poteſt pati a cælo niſi per accidens, quatenus ex actione cæleſti fit immutatio in quibuſdam animę partibus corporeis, cuiuſmodi ſunt phan

Voluntas noſtra per ſe nõ ſubiacet cauſſalitati cæli.

taſia & appetitus ſenſitiuus a quibus voluntas inclinatur ad agendum hoc vel illud, ſed nõ A
neceſſariò, cum enim libera ſit, poteſt paſſionibus reſiſtere; quin etiam fieri poteſt vt quis ex
impreſſione aliqua cęleſti, inclinetur vel ad iram vel ad triſtitiam, qui non ſolùm poteſt non
ſequi talem inclinationem eam reprimendo, ſed etiam poteſt animum inducere ad contra-
riam affectionem; nimirum ad manſuetudinem & lętitiam; quod ſanè accidet præter inten-
tionem cauſſarum cæleſtium; pręclarè enim illud a Ptolemęo dictũ eſt, ſapiens dominabi-
tur aſtris. Deinde poſitum eſt illud. *Omnino naturaliter.* Quoniam poſſunt aliqui effectus
naturales produci vel ab homine vel a Dęmone, applicando actiua paſſiuis, qui effectus ſunt
pręter intentionem corporum cęleſtium, nunquam enim per ſolum cõcurſum cęli tales ef-
fectus extitiſſent, nec ſanè poſſunt exiſtere. Additum eſt illud, *Reſpectu cæli ſimpliciter.*
Propterea quòd licet reſpectu huius vel illius cõſtellationis, poſſit aliquid contingere caſu,
vel per accidens non tamen reſpectu totius cæli exẽpli cauſſa ſi ſit cõſtellatio cęleſtis fauens
generationi hominis, & tunc ex ſemine humano generetur, uel mus uel porcus, aut ſecun-
dum rem, aut certè ſecundum figuram, talis effectus reſpectu talis conſtellationis erit per B
accidens & quaſi a caſu, verũ reſpectu alterius conſtellationis cęleſtis, cuius uirtus & influ-
xus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens; certè re
ſpectu totius cęli, omniumque virtutum cęleſtium non potuit eſse per accidens & a caſu.

Hęc opinio duabus rationibus comprobatur. Primò enim, cum omnis motus omnisq;
operatio agentium naturalium per ſe dependeat a motu & cauſſalitate cęli, id quod D. Tho
mas putat & verum eſse & doctrinę Ariſt. conſentaneum; nullus poteſt eſse motus, ſiue is
fuerit cauſę producentis effectum per ſe intentum, ſiue agentis contrarij impedientis illius
effectus productionem, ſiue fuerit iſtiuſmodi vel aliarum cauſſarum concurſus, qui ſit extra
cauſſalitatem cęli, ac proinde reſpectu ipſius eſſe queat per accidens & a caſu. Imo imò cum
multi putent ſecundum Ariſtot. Deum non aliter agere in res ſublunares quàm per motum
& lumen cæli, ſi poſſet eſſe aliquis effectus per accidens & a caſu reſpectu cæli, is profectò e-
tiam ſecundum Ariſt. eſſet per accidens & a caſu reſpectu Dei, quod tamen, qui priorẽ opi-
nionem ſequuntur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, ſi habet quæcunq; ei C
ſunt neceſſaria ad agendum, non poteſt non agere; ſimiliter etiam, ſi quid illorum ei deſit,
non poteſt agere; quare cum agit, neceſſariò agit, et ſi non agit, hoc ideo eſt, quia non poteſt
tunc agere; quare ſi producit effectum, neceſſariò producit, et ſi non producit, neceſſariò
tunc impeditum fuit ne produceret, Quamuis igitur res ſublunares ſecundum Ariſt. non
eueniant ex neceſſitate, ſicut res cæleſtes, nempe quia non ſemper eodem modo eueniunt,
& quia interdum deficiunt a ſuo ordine naturali & curſu, tamen quia cum eueniunt, neceſ-
ſariò eueniunt, & cum deficiunt, neceſſariò deficiunt, poſſunt dici hoc modo euenire ex ne-
ceſſitate. Atque hanc opinionem tenuit Auicenna in ſua Metaphyſica, vt refert D. Thomas
in 3. contra Gentes cap. 86. eamque ſequitur Ochan 1. Quodlibeto quæſt. 17. a qua ſa-
nè non videtur interdum abhorrere D. Thomas quippe qui in 1. part. quæſt. 19. art. 6. ita ſcri
bit. *Poteſt aliquid fieri extra ordinem alicuius cauſſæ particularis, non autem extra ordinem*
cauſſæ uniuerſalis ſub qua omnes cauſſæ particulares comprehenduntur; quia ſi aliqua cauſſa par
ticularis deficit a ſuo effectu, hoc eſt propter aliquam aliam cauſſam particularem impedientem, D
quæ continetur ſub ordine cauſſæ uniuerſalis, vnde effectus ordinem cauſſæ vniuerſalis nullo mo-
do poteſt exire; & hoc etiam patet in corporalibus, poteſt enim impediri quod aliqua ſtella non
inducat ſuum effectum, ſed tamen quicunque effectus ex cauſſa corporea impediente in rebus cor-
poralibus conſequatur, oportet quòd reducatur per aliquas cauſſas medias in uniuerſalem uirtu
tem primi cæli. Hæc ibi D. Thomas: & in Prima Secundæ, quæſtione 109 art. 1. ait, quòd ſi-
cut oẽs motus corporales reducũtur in motum cęleſtis corporis, tanquã in primum mouẽs
corporale, ita omnes motus tam corporales quàm ſpirituales reducuntur in primũ mouens
ſimpliciter quod eſt Deus. ex quo licet inferre oẽs effectus corporales per ſe referri ad aliquã
cauſam cęleſtem, quare nullus effectus corporalis, erit per accidens & a caſu reſpectu cęli.
Hæc diſputantur a uiris doctis: & vtraque quidem opinio eſt ſatis probabilis. Verùm ſi po-
namus id quod a Thomiſtis omnibus & alijs præterea Philoſophis ponitur atque conceditur,
tur, nimirum ad productionem cuiuslibet effectus corporalis, neceſſarium eſſe actualem cę
li concurſum, ex hac conceſſione neceſſariò conficitur, nihil in rebus phyſicis & corporeis

Opinio Auicennę & Ochan, quę interdum placuiſſe uidetur etiam D. Thomę, nullum effectũ omninò naturalem caſu euenire poſſe reſpectu cæli.

per

A per accidens & caſu effici poſſe reſpectu cæli, quippe cum ad cuiuſuis effectus phyſici productionem vis & cauſſalitas cæli neceſſariò & per ſe concurrat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna ſit diuinum aliquod numen, ut uulgò putatur.

CAP. V.

Opinio exiſtimantium Fortunam eſſe numen aliquod occultum & diuinum, peruetus fuit, eamque Ariſt. in 2. Phy. tex. 47. his verbis innuit. *Sunt quidã, quibus fortuna uidetur quidem eſſe cauſſa, immanifeſta autem intellectui humano tanquàm diuinum quiddam exiſtens & fœlicius*. quem locum explanans Simplicius ita ſcribit. *Nonnulli fortunam & eſſe, & cauſſam eſſe dicunt, quid ſit autẽ dicere nequeunt, cum eam humanæ menti ignotam exiſtiment, ut quæ ſit res quædam diuina, & propterea humanã*
B *exuperet cognitionem; quemadmodum videntur Stoici dicere: quod autem multi in hac fuerint ſententia ex eo clarum eſt, quod fortunam tanquàm Deum adorent, & templa ei ædificent, & in eam hymnos canant. Videtur autem hæc opinio quòd ſit diuinum quid fortuna, etiam ante Ariſt. fuiſſe apud Græcos, & non fuiſſe primos in hac ſententia Stoicos, ut quidam exiſtimant. Etenim Plato in legibus, Deus quidem* (inquit) *omnia, & cum eo fortuna & occaſio uniuerſas res humanas gubernant*. Hæc Simplicius. Quinimo Ethnici tantum tribuebant fortunę, ut a Romanis multa ei templa & ſimulachra eret̃a fuerint varijs nominibus conſecrata; vt videre eſt apud Liuium, & apud Plutarchum in Problematibus: exempli cauſſa Romæ conſecrata fuit ædes Malæ Fortunæ & Deteſtatæ in exquilijs; fuit etiã ædes Fortunæ Fortis in ripa Tyberina iuxta Theatrum: Erat Templum Fortunæ Paruæ, & Virginis Fortunæ, & Primigeniæ, & Obſequentis ad Capenam: & Priuatæ & Publicæ & Viſcatæ & Virilis & Conuertentis, in Palatio. & Beneſperantis, & Auertentis, & Blandæ, & Dubiæ, in Auentino: & Mammoſæ in duodecima regione: & Barbatæ & Muliebris, quibus omnibus principiũ dedit Seruius Tullius,
C tum quòd ab ea ex ſeruo in Regnũ eſſet euectus, tum etiã proſpiciens eam occaſionibus rerũ plurimum habere in vtramque partem momenti, omnique in ſe humana dominari; ſicut Plutarchus inquit in Problematibus. Hæc ex Ludouici viuis, hominis ſanè diſerti & eruditi, commentarijs, in 18. caput lib. 4. de Ciuitate Dei B. Auguſtini ſumpta, hoc loco commemoranda duximus. Verùm de templis, Fortunæ olim dicatis, Simplicius in 2. Phy. ſuper tex. 47. hæc ſcribit. *Quod autem quidam etiam Fortunæ templa ædificauerint, uериſimile eſt id fuiſſe poſtea, id eſt poſt Platonem, & Ariſt. conſtitutum, non enim habemus apud ueteres Fortunarum templa in hiſtorijs narrata, uel dies feſtos deſcriptos: quanquàm Fortunæ nomen ſciamus in honore fuiſſe apud ueteres. Delphis autem præcedebat hoc etiam in Sciſcitationibus, O Fortuna, & Apollo, huicne reſpondes? quia etiam apud Orpheum, eius mentio facta eſt*. Hæc Simplicius. Qualis autem ſit fortuna, ſimulachrum eius ab antiquis expreſſum, pulchrè declarabat; quod ſecundum Albertum in 2. Phy. ſuper tex. 47. ita ſe habebat; erat ſimulachrum quoddam in rota, cæcum, & vna parte album, altera nigrum. in rota, propter volubilitatem
D eius, cæcum, propter imprudentiam, partim album & partim nigrum, propter euſortunium & infortunium, quæ ſunt partes fortunæ. Cæcitatem autem fortunæ breuiter indicat Ariſt. in Sect. 29. Problemate 8. his verbis. *Cur diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potiùs quàm a bonis habentur? An quia fortuna cæca eſt, & diſcernere atque ſeligere non poteſt quod melius aut deterius eſt*. Quocirca rectè Ariſtophanes fingit Plutum qui eſt Deus diuitiarum, cum a Ioue mittitur ad homines bonos, incedere claudum, cum vero pergit ad malos, lætiſſimum, & celerrimum exilire. Quamobrem ſapienter D. Auguſtinus in 4. lib. de Ciuitate Dei cap. 18. redarguit eos qui fortunam colunt vt Deam. *Quomodo*, inquit, *bona eſt fortuna quæ ſine ullo iudicio uenit & ad bonos & ad malos? Ut quid autem colitur, quæ ita cæca eſt paſſim in quoslibet incurrens ut ſuos cultores plerumque prætereat, & ſuis contemptoribus hæreat? aut ſi aliquid proficiunt cultores eius, ut ab illa uideantur et amentur, iam merita ſequitur, non fortuita uenit. Ubi eſt ergo definitio illa fortunæ? ubi eſt quod a fortuitis etiam nomen accepit? nihil enim prodeſt illam colere ſi fortuna eſt, ſi autem ſuos cultores diſcernit ut proſit, fortuna non eſt*. Audiamus etiam Plinium, lib. 2 cap. 7. inſanam mortaliũ de numine fortunæ opinionẽ, ele-

Simulachrũ fortunæ.

D Auguſtinus.

Elegans Plinij ſentẽtia.

gantiſſimis & lepidiſſimis uerbis eludentẽ. *Inuenit* (ait Plinius) *ſibi ipſa mortalitas numen, quo minùs etiam plana eſſet de Deo coniectatio. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omnium uocibus fortuna ſola inuocatur, una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur & cum conuicijs colitur; uolubilis a pleriſque, etiam cæca exiſtimata, uaga, inconſtans, incerta, uaria, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit; adeoque obnoxia ſumus ſortis, ut ſors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus.* Hæc Plinius. Eſt igitur inanis & plenus amentiæ fortunæ cultus, ut non inſcite Poeta ille cecinerit. A

Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus fortuna Deam, cœloque locamus.

Sed, ut uis & natura Fortunæ, eiuſque proprietates atque conditiones intelligantur, & ſi quæ ſunt in hac materia graues & obſcuræ quæſtiones illuſtrentur & explicentur, definitionem fortunæ ex Ariſtotelis doctrina & ſententia confectam, exponemus.

B

Exponitur Definitio Fortunæ.

CAP. VI.

EX ijs quæ Ariſt. ſcribit in 2. Phy. tex. 52. poteſt colligi hęc definitio ſeu deſcriptio fortunæ. *Fortuna eſt cauſſa per accidens, in ijs quæ operantur ob aliquem finem, ex electione, neque ſemper neq; ut plurimum.* In qua definitione continentur quinque particulæ, quæ ſigillatim explariandæ ſunt. Prima eſt. *cauſſa.* Secunda eſt. *Per accidens.* Tertia eſt. *Ob aliquem finem.* Quarta eſt. *ex electione.* Quinta. *Neque ſemper, neque ut plurimum.* Et quamuis hanc ultimam particulam Ariſtoteles ſupradicto textu non exprimat, ea tamen elicitur ex 48. tex. *Cauſſa.* Nomen Fortunæ vulgo ferè vſurpatur non pro aliqua cauſſa ſed pro fortuitis euentis, quam opinionem ſeqnens Boetius 5. lib. de Conſolatione Proſa prima, ita definiuit fortunam & caſum. *Caſus eſt inopinatus aliquis ex fluentibus cauſſis, in ijs quæ ob aliquid geruntur, euentus.* Sed Ariſt. Fortunam facit cauſſam quandam, nõ quidem ut materiam, & formam, nam hæ ſunt partes eſſentiales ipſius effectus neceſſariò ei coniunctæ, at fortuna v. g. theſauri inuenti a fodiente, neque eſt pars eſſentialis eius, neque cum eo neceſſariò coniuncta: poteſt enim theſaurus & fortuitò & non fortuitò reperiri. Neque verò ratio finis conuenit fortunæ; finis enim eſt cuius gratia aliquid fit, & eſt propoſitus atque intentus ab agente, quod longè remotum eſt a notione ipſius fortunæ. Relinquitur igitur Fortunam referendam eſſe ad genus cauſſę efficientis, ſicut Ariſt. ait in 2. Phy. tex. 65. quod etiam declarant quę ab antiquis iactantur de fortuna; aiunt enim illam eſſe dominam omnium rerum, & pro ſuo arbitrio regere & adminiſtrare res humanas, nullam item habere rationem ac diſcrimen bonorum ac improborum: quæ ſanè oſtendunt fortunam eſſe cauſſam efficientem. C

Per Accidens. Dupliciter aliquid eſt cauſſa per accidens, aut quia eſt accidens cauſę per ſe, ut muſicus eſt cauſſa per accidens domus, quoniam eſſe muſicum accidit ędificatori, qui eſt per ſe cauſa domus; aut quia eſt cauſa alicuius quod accidit effectui ſuo per ſe intento, vt Medicus per accidens ſanat muſicum, quia ęgroto, qui ſanatur per ſe a Medico, accidit ipſum eſſe muſicum. Ac in priori quidem genere, cauſſa per accidens, eſt diuerſa a cauſa per ſe, effectus autem vtriuſque eſt idem: in poſteriori autem, cauſſa vtraque eſt eadem res, effectus verò ſunt diuerſi. Atque huius poſterioris generis fortuna dicitur eſſe cauſa per accidens; nam idem homo fodiens agrum, eſt cauſa per ſe illius foſſionis, & eſt cauſa per accidens, quę dicitur fortuna, theſauri qui ab eo inuenitur, quatenus talis inuentio theſauri accidit foſſioni. Verùm huiuſmodi effectus per accidens, tribus modis (vt rectè ait D. Thomas) poteſt eſſe coniunctus cum effectu per ſe alicuius cauſę; vel neceſſariò, vt homo per ſe generat hominem, per accidens autem riſibile, quod tamen eſt neceſſariò coniunctum cum homine; vel frequenter ſeu vt plurimum, vt homo per accidens generat lachrymantem, ſed frequenter accidit vt qui naſcitur prodeat lachrymans; vel denique rarò & indeterminatè, vt quòd cum naſcitur homo, cęlum corruſcet, vel terręmotus fiat. Effectus autem fortuitus, D

neque

A neque neceſſariò, neqne vt plurimum connexus eſt cum effectu per ſe canſę efficientis; vt patet in theſauro inuento a fodiente terram. Quod autem fortuna ſit canſſa per accidens, ſic probatur: Nam omnis cauſſa per ſe, eſt determinata, & certò ſciri poteſt, & ſemper vel vt plurimum eodem modo operatur, & agit ob aliqnem finem determinatum & a ſe intentum; ſed hæc omnia remotiſſima ſunt a fortuna, ergo ipſa non eſt canſſa per ſe, ſed per accidens.

Ob aliquem finem. Non quòd Fortuna intendat aliquem finem, ant quòd effectus fortuitus ſit quaſi effectus intentus ab agente; id enim eſt contra rationem fortunæ; ſed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiuſmodi eſt, vt ſi præuiſa fuiſset ab agente, procul dubio fuiſſet ab eo intenta, vel ad eam expetendam vel ad fugiendam. Et hoc videtur ſignificare Ariſt. in 2. Phy. tex. 51. his verbis, *cauſſa recipiendi argentum ueniſſet, reportaturus pecuniam ſi ſciuiſſet, uenit autem non huius gratia, ſed accidit ueniſſe & feciſſe hoc reportandi gratia*, aut quia effectus fortuitus eſt coniunctus cum alio effectu per ſe intento ab agente, nt in
B uentio theſauri cum plantatione vineæ cuius grana terra fodiebatur; qnamuis igitur fortuna ea ratione vt fortuna eſt, non agat propter finem, neceſſariò tamen eſt in eo agente, quod vel agit, vel aptum eſt agere propter finem; quare ſi eſſet aliquod agens quod neque ageret, neque eſſer aptum agere propter finem, nihilq; haberet ſibi determinatè præfixum ad quod eius operatio vel naturaliter, vel ex electione referretur, id profectò nunquàm ageret fortuitò. etenim fortuitum eſt, quod accidit præter intentionem agentis; quemadmodum ſi non eſſet motus naturalis, non eſſet etiam violentus, quia violentus præſupponit naturalem cui eſt contrarius, vt docet Ariſt. in 1. & 3. de Cælo. Poteſt antem dici aliqua actio non fieri propter finem, tribus modis; uel quia ipſa eſt propter ſe & non propter aliud, ut actio in qua eſt fœlicitas: uel quia fit ab agente non intendente ipſam, ut ſi quis aliud attentè cogitans, vel unguens rodat, vel fricet barbam, huiuſmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, ſed ex ſola imaginatione: uel quia talis actio eſt coninncta & accidit ei actioni, quæ per ſe intenditur, ut inuentio Theſauri accidit foſſioni terræ, & ſic effectus for-
C tunæ non fit ob aliquem finem.

Tribus modis actio nõ fit ob aliquẽ finem.

Ex electione, Fortuna eſt tantum in ijs, quæ agunt ex electione, cuiuſmodi eſt homo; nam in ijs eſt fortuna, quos dicimus fortunatos, uel infortunatos, hi autem propriè ſunt homines: quamquàm hoc nomen transfertur etiã ad ea quæ carenr ratione, ſed impropriè, & metaphoricè, & ſic ille Poeta dixit fortunatos eſſe eos lapides, qui ſunt in aris templorum, nam cum cæteri conculcentur, illi coluntur, & honorantur; nide Ariſt. in 2. Phy. tex. 58. & 59. vbi ſcribit fortunam eſſe in ijs quæ agunt, agere autem propriũ eſt hominis, nam is propriè agit in cuius poteſtate eſt agere & non agere, talis eſt homo, qui eſt dominus ſuarũ actionum, reliqua uerò quæ rationem nõ habent, potius dici debent agi quam agere. Nam actio, quæ Græce dicitur πρᾶξις eſt ea quæ tantùm fit ex electione in qua conſiſtit virtus aut vitium Rectè igitur Ariſt. in 2. Phy. tex. 52. affirmat circa idem uerſari intellectum & fortunam: quamquàm fortuna accidit ob defectũ intellectus, qui nõ poteſt prouidere omnia futura, ne quid accidat præter eius intentionem; quare idem Ariſt. pulchrè ſcribit, vbi eſt multum
D intellectus ibi eſſe parũ fortunę, & vbi multum eſt fortunæ, ibi eſſe parũ intellectus. quo fit ut reſpectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò poſſit accidere; benè itẽ dicebat Polus, vt eſt apud Platonẽ in Gorgia, & apud Ariſt. in 1. Metaph. fortunã eſſe inimicam arti, eſſe autem ſociam & comitem imperitiæ.

Exponitur ultima pars definitionis fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ alentis fortunam uerſari in ijs quę ſunt ad vtrumlibet.

CAP. VII.

NEQVE *ſemper, neque ut plurimum.* Cęlum ſemper eodem modo monetur atque operatur, & ſicut habet incorruptibilem ſubſtantiã, ita quoque habet modum agendi immutabilem: cuins rei cauſſa eſt, quia caret ea materia, quæ habet in ſe priuationem & potentiam contradictionis, ex qua oritur indeterminatio & inordinatio, omniſque defectus & error. Agentia verò ſublunaria vt plurimũ quidem

A motiua animalis,& talis virtus eſt determinata & per ſe cauſsa illius ambulationis, & virtus
motiua fuit a natura tributa animali propter motũ,qualis eſt ambulatio.Ad hęc, ſequeretur
oĩa inſtrumenta tam oaturæ, quàm artis,agere fortuitò ; cum tamen finis illorum ſit eorum
actio atque vſus : patet conſequentia,quia ſicut virtus motiua ſecundum Auicennam eſt in-
differeos ad mouendum & non mouendum niſi determinetur a voluntate,ita quodlibet io-
ſtrumentum eſt indifferens ad agendum & non agendum , niſi moueatur & determinetur a
principali agente. His accedit, quod ipſum velle & ipſum intelligere,eſſeot actiones fortui
tæ reſpectu voluntatis & intellectus; quippe cum voluntas ſit indifferens ad volendũ & ooo
volendum ; qua tamen re oihil fingi poteſt magis abſurdum. Poſtremò, opinio Auicennæ
eſt contra communem ſentẽtiam & modum loquendi omoium hominum, nemo enim hu-
iuſmodi actiones quæ ſunt ad vtrumlibet,vocat fortuitas. Quamobrem quoniam Ariſt io 2.
Phy.tex.48.ex communi modo loquendi & ſentiendi , demonſtrat fortunam neque ſemper
neque frequenter agere,clarum autem eſt ex communi modo ſentiendi hominum,actiones
B quæ ſunt ad vtrumlibet,non fieri fortuitò, quippe cum procedant ex electiooe & intentione
agentis ; idcirco Ariſt. vt bene aduertit Philoponus, non curauit oominatim excludere & re
mouere fortunam ab huiuſmodi rebus quæ ſunt contingentes ad vtrumlibet. Atque hoc
modo facilè diluitur atque euertitur ea ratio qua niti atque fulciri videbatur opioio Auicẽ-
næ. Verùm contra definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam , exiſtunt nonnullæ
dubitationes, quas enucleare oportet,vt quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent,
omnia perſpicua & indubitata maneant.

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

CAP. VIII.

PRIMA dubitatio. Non videtur Fortuna eſſe cauſſa per accidens & indeter-
C minata;cum enim theſaurus reperitur ab eo qui fodit terram,cauſſa illius in-
uentionis eſt determinata & nota;etenim non eſt alia,quàm ipſa foſſio terræ.
2. Dubitatio. Pomponatius in primo ſuo libro de Fato & libero arbitrio cap.
6. exiſtimat eos omoes effectus qui dicuntur fortuiti & caſuales,habere certas ac determina- Opinio Põponatij aiẽtis omnes effectus, qui dicuntur fortuiti, habere certas & determinatas cauſſas.
tas cauſſas a quibus proficiſcantur. Quod ipſe confirmat dupliciter. Primò,quia illæ cauſ-
ſæ ſunt per ſe ac determioatæ, quibus poſitis neceſſariò exiſtit effectus,ſed inuentio theſauri
a fodiente terram,quæ cenſetur effectus fortuitus, habet eiuſmodi cauſſas,vt illis poſitis ne-
ceſſariò exiſtat, ergo habet cauſſas per ſe determinatas ; quare cum fortuna cenſeatur eſſe
cauſsa illius inuentionis , erit ipſa cauſsa per ſe ac determinata ; probatur minor : Cauſsæ
propter quas inuenitur theſaurus, ſunt duæ ; vna eſt theſaurum fuiſsę in eo loco reconditũ,
altera eſt fodi eum locum,in quo reconditus eſt ; ſed quotiescunque huiuſmodi duæ cauſsę
ponuotur,ideſt quotieſcunque foditur terra in qua repoſitus fuerat theſaurus,ſemper ac ne
ceſsariò inuenitur,quare talis inuentio , habet cauſsam per ſe ac determioatam a qua neceſ-
D ſariò procedit. Deinde,idem comprobat etiam hoc argumento;ſecundum Albertum in 3.
lib.Mioeralium cap.1. Ars magica inter alia multa , eaq; præclara & admiranda quæ tradit,
docet etiam inuenire theſauros abditos terraq; tectos, ſed omnis ars & ſcientia verſatur cir-
ca ea quæ ſunt per ſe ac determinata,quod enim eſt per accidens & iodeterminatum,aucto-
re Ariſt.6.lib.Metaphy. ſub nullam ſcientiam aut artem cadit ; ergo inueotio theſauri nõ eſt
fortuita. 3. Dubitatio. Effectus fortuitus, habet pro cauſsa ſua per ſe ac determinata ip-
ſam fortunam ; etenim fortuna eſt cauſsa per ſe effectus fortuiti ; ergo non verè dictum fuit
fortunam eſse cauſsam per accidens effectus fortuiti. 4. Dubitatio. Si fortuna eſt in ijs,
quæ raro contingunt, cum raro eueniat Eclipſis Solis , raro cometæ caudati,rariſſimusq; ſit
aſpectus atque cooiunctio multorum ſiderum,vtpote quæ ſemel taotum modo accidat, de-
nique quid rarius viro ſapiente & innocente? An hæc omnia caſu & fortuitò contingere exi-
ſtimãdum eſt? 5. Dubitatio. Cum poſitum ſit in defioitione fortunæ, eam eſse cauſsam
per accidens, ſuperfluè deinde additur. *Neque ſemper neque vt plurimum*. Nã ſicut omoe
quod eſt per ſe, vel ſemper vel vt plurimum euenit, vt declaratur in 1.Poſter. ſic è contrariò
vide-

videtur, id quod eſt per accidens, neque ſemper neque vt plurimum ſed rarò eſse debere. A
6. Dubitatio. Dictum eſt, effectum fortuitum & rarò & præter intentionẽ agentis accidere: ſed hæc duo non ſemper in effectu fortuitò inuicem cohærent, ergo non eſt neceſse effectum fortuitum ſemper habere in ſe prædictas duas conditiones, ideſt vt rarò accidat, & prę ter intentionem agentis: probatur minor, nam ſi quis ludens aliquo luſu fortuito, ideſt cuius euentus ſit dubius & incertus, & intendens lucrari, lucretur, tale lucrum eſt fortuitum, vtpote quod neque ſemper neque vt plurimum ludenti obtingat; ipſum tamen non accidit præter intentionem ludentis. Similiter etiam ſi quis hyeme nauigans, faciat naufragium, illud naufragium fortuitò accidit, ideſt præter atque adeo etiam contra intentionem nauigantis, ipſum tamen vt pluri mũ contingit, ferè enim vſu venit, vt qui nauigant hyeme, multùm periclitentur. 7. Dubitatio. Si Pictor aliquis, cupiens atque contendens exprimere ſpumam quandam in ore imaginis quam depingit, cum diu multumq; in eo fruſtra elaboraſset, tandem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis, atq; eo modo ſpumam illam effinxerit, expreſſio huiuſmodi ſpumæ, proculdubio eſt fortuita, ipſa tamen ab B
illo pictore erat valde intenta. 8. Dubitatio. Videntur ea quæ in 2. Phy. de fortuna ſcripta ſunt ab Ariſtotele, non admodum cohærere, quin etiam pugnare cũ ijs, quę idem Ariſt. ſcribit de Fortuna in 7. libro Moralium ad Eudemum cap. 18. nam eo in loco affirmat fortunam eſse cauſsam quandam diuinam, a qua incitentur homines ad bona, & retrahantur a malis: & ab illa dari homini initium intelligendi, volendi & proſperè agendi. Neque horũ diſſimilia ſcribit Plato in libris de Legibus, aſserens Deum vna cum fortuna & occaſione regere & adminiſtrare omnes res humanas. Atque hęc quidẽ dubitari & dici poſsunt contra definitionem fortunę; quę tamen, ſiquidem fortunę definitio rectè a nobis tradita & conſtituta fuit, falſa eſse perſpicuum eſt. quocirca qua ratione benè ac facilè diſsolui poſſint oſtendamus, ad ſingulas dubitationes, eodem ordine quo ſunt propoſitę, reſpondendo.

Soluuntur ſupradictæ dubitationes. C

CAP. IX.

AD PRIMAM Dubitationẽ hoc modo reſpondemus. Cauſsa propter quam nunc v.g. repertus fuit theſaurus, eſt determinata & nota, nimirum foſſio terrę ad efficiendum ſepulchrum; ſed cauſsę omnes propter quas theſaurus ſimpliciter poteſt inueniri, ſunt indefinitę, & indeterminatę; vnde ait Ariſt. in 2. Phy. tex. 50. cauſsam per accidens eſse indefinitam, infinita enim vni poſsunt accidere, & in tex. 65. [Fortuna (inquit) eſt eorum quę ſunt a natura aut ab intellectu, ſed horum multitudo indeterminata eſt.] Themiſtius etiam in 2. Phy. ſuper tex. 51. ita ſcribit. [Eſt autem indefinitum nihilominus Fortuna, imò latius etiam aliquanto quàm cętera, nam theſaurum reperire, multis & infinitis ex cauſſis poſsumus, gratia factis & inſtitutis alterius; uidelicet ſerendi gratia, pauimenti ſternendi, deducendi aquæ ductus ad puteum; conſtituẽdę condendęque ſepulturę, templi exędificãdi, atque ſimilium infinitorum] quare licet nũc D
repertus ſit theſaurus propter foſſionem terrę ad condendendum ſepulchrum, tamen ideſt per accidẽs reſpectu connexionis huius cauſę cũ tali effectu, potuit enim eiuſmodi effectus ex multis alijs cauſis proficiſci. Ad 2. Licet, ſi ponamus theſaurum fuiſse reconditum in aliquo loco, cumque locum a quopiam fodi, neceſsariò hinc efficitur illum theſaurũ reperiri, tamen illa duo poni, & inuicem concurrere, per accidens & rarò contingit. Pręterea; in actionibus humanis pręcipuè ſpectanda eſt agentis intentio, cũ igitur nec eius qui recondit theſaurum intentio fuerit eum reperiri a fodiente terram, nec eius qui fodit terram, intentio fuit inuenire theſaurum, neceſse eſt talem inuentionem theſauri, per accidens eſse; nam in agente per intellectum & voluntatem, quod fit ſecundum intentionem eius, dicitur fieri per ſe, quod autem pręter intentionem fit, per accidens fieri dicitur. Ad id autẽ quod additur de arte inueniendi theſauros abſconditos, ita reſpondendũ eſt. Non omnis inuentio theſauri eſt fortuita, ſed ea quę accidit pręter intentionẽ; quare ſi qua eſt ars quę doceat inuenire theſauros abſconditos, eiuſmodi inuentio non eſt fortuita, quippe cum ea ſit non

modo

A modo ſecundum intentionem agentis vel quęrentis, ſed etiam ſecundum certã definitamq; artis rationem. [Planè (inquit Themiſtius in 2. Phy.ſuper tex.65. neque inuentio theſauri, neque iactio fundamentorum, & foſſio, ſimpliciter pertinet ad fortunã, poſset enim quis fodere ex induſtria ſpe inueniendi theſaurum. Sed cum non ad eum finem iacta ſunt fundamenta, atque iacienti obuius factus eſt theſaurus, & quodammodo fodientis manum offendit, huiuſmodi occurſus ſuperuentusue fortuitus propriè nuncupatur] Hęc Themiſtius. Quod ſi qui intendens theſaurũ inuenire fodit terrã atq; cũ inuenit, non dicitur ſecundũ Themiſtiũ fortuitò inuenire, ergo multo minus is qui nõ ſolũ intendit inuenire, ſed ẽt callet artẽ inueniendi theſauros abſconditos. Ad 3. Eſt quidẽ fortuna cauſſa per ſe effectus fortuiti, ſed Fortunã eſſe cauſſam per ſe, eſt dicere fortunã eſſe cauſſam indeterminatã, quia ſub nõe Fortunæ, latent infinitæ atq; indeterminatæ cauſſæ. Latet igitur in ipſa dubitatione fallacia, nã quãuis ſi vniuerſè conferas fortunã cũ effectu fortuito, uideantur habere inuicẽ connexionẽ certã, ac determinatã, tñ ſi in particulari cõpares hunc effectum fortuitũ, videli- B cet inuentionem theſauri, cum omnibus cauſſis per quas haberi potuit, reperies illas eſſe indefinitas, ac indeterminatas. Similiter etiam, ſi illam theſauri inuentionem conferas cũ foſſione terræ ad efficiendum ſepulchrum, uidebis inter talem cauſſam, & talem effectum, nullam eſſe connexionem per ſe, atque coniunctionem. Ad 4. Dupliciter aliquid eſt rarò eueniens ſecundum Auicennam, uno modo reſpectu temporis, quia rarò euenit, vt Eclipſis Solis: altero modo reſpectu cauſſæ, quia ex tali cauſſa poſita, rarò exiſtit talis effectus, ſicut rarò accidit, ut quis fodiendo agrum, inueniat theſaurum; quod priori modo fit rarò, non contingit fortuitò, immo fieri poteſt, ut neceſſario eueniat, ut patet in Eclipſi ſolis, quin etiam, quæ ſunt huius generis, poſſunt dici ſemper euenire, non quidem abſolute, ſed quia cum eorum cauſſa poſita eſt, ſemper eueniunt: quod autem poſteriori modo fit rarò, id fortuitò contingit. Effectus igitur fortuitus vtroque modo eſt rarus, & quia ſimpliciter rarò accidit, & quia ex tali cauſſa, rarò & per accidens exiſtit. Ad 5. Non eſt ſuperuacanea talis particula, nam neque ſimpliciter omne rarum eſt per accidens, ut pa- C tet in Eclipſi ſolis, & alijs ſimilibus, quæ rarò quidem, ſed non per accidens eueniunt; neq; omne per accidens, eſt rarum, nam homo generans hominem, etiam per accidens generat hominem quantum, & riſibilem, quæ tamen homini neceſſario ſunt adiuncta. Ad 6. Effectus fortuitus, ut ſimpliciter ſit fortuitus, duo in ſe habere debet, unum eſt, ut accidat præter intentionem agentis, alterum eſt, ut ſit in ijs quæ rarò eueniunt: ſi alterutrum horum defuerit, non erit abſolute fortuitus, ſed tantummodo ſecundum quid: quare qui intendit ex ludo lucrari, tametſi lucrum incertum ſit, tamen ipſum non eſt ſimpliciter fortuitum, quippe cum ſit intentum & optatum a ludente: veluti ſi quis terram foderet, ut inueniret theſaurum, tunc inuentio theſauri (ut themiſtium dicere paulo ante commemorauimus) non eſſet fortuita, tametſi incepta ſit, & rarò contingens. Similiter (inquit Alexander) ſi quis immoderate corpus exerceat uſque ad ſudorem, & laſſitudinem, quam continuo ſubſequatur febris, huiuſmodi febris non eſt fortuita, licet ea præter illius voluntatem, & opinionem accidat, quia ut plurimùm euenit, ut qui immoderatè fatigantur & ſudant, in febrim incidant: idem quoque dicendum eſt de eo, qui hyeme nauigans facit nau- D fragium; non enim (ait Themiſtius in 2. Phy.ſuper tex.61.) ea omnia quæ citra conſilium, & uoluntatem eueniunt, ſtatim fieri videntur a Fortuna. Euenit hyeme nauiganti naufragium facere, hoc neque ex propoſito conſilioue; neque fortuitò eueniſſe dicimus, quia plurimum ſolet exitus iſte eſſe nauigantium hyeme. Ad 7. Quamuis ille pictor intenderet exprimere ſpumam, tamen non putabat eo modo exprimi poſſe quo expreſſa fuit, videlicet proijciendo colores in os imaginis, quare illo modo ſpumam fieri, & rarò contingit, & præter intentionem agentis. Ad 8. Ariſt. in 2. Phy. phyſicè ac uere de fortuna loquitur, in illis autem ad Eudemum libris, moraliter, ideſt populariter; multa enim Ariſtoteles in illis libris moralibus tractat, non tam limatè ad veritatem philoſophicam, quam ad vulgarem opinionem, ſenſumque popularem, atque ad commune hominum iudicium accõmodatè. Poſſet etiam dici, effectus fortuitos appallari poſſe diuinos, uel a diuina cauſſa profectos; quia licet ipſi reſpectu hominis ſint per accidens, tamen reſpectu Dei omnia regentis, & adminiſtrantis, ſunt per ſe: cum enim non ſint ab homine prouiſi & intenti ſed

Quando inuentio theſauri eſt fortuita & quãdo nõ.

Dupliciter aliquid rarò euenit.

Vt effectus aliquiquis dicatur fortuitus ſimpliciter, duo habere debet.

Quomodo effectus fortuiti poſſint appellari diuini.

A latiorem cęleſtem alienam vel contrariam fętui generando. Aſtronomi enim arbitrantur generationi cuiuſuis animantis, eſſe propriam aliquam & accommodatam conſtellationẽ, quæ ſi tunc deſit cum fit animalis generatio, & adſit alia vel contraria vel aliena, neceſſe eſt generari animal imperfectum & monſtroſum. Sed doceamus, in quo genere rerum præcipuè monſtra contingant.

Monſtra non contingunt in elementis; eorum enim natura cum vniformis & ſimplex ſit, non admittit in ſe rationem monſtri; itaque elementum vel generat effectum ſibi ſimilem, vel non generat; quare illius error & peccatum aut nullum eſt, aut non eſt aliud, quàm non generare: niſi fortè quis ſtatum & diſpoſitionem elementi ſecundum qualitates vel actiuas vel motiuas, quæ eſt contra eius naturã, appellare velit monſtroſam. In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monſtri, ſed in rebus inanimatis eſt obſcurior atque ignotior, & ſi quod peccatum in illis contingit, id ferè non ſolet appellari monſtrum. In plantis autẽ manifeſtiora ſunt peccata, ſed minùs etiam, quàm in animalibus, in quæ propriè cadit atque B conuenit ratio & nomen monſtri. Et quamuis in aquatilibus, ob teneritatẽ, mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque conſtitutio, facilè ac variè vitiari & deformari poteſt, veriſimile ſit exoriri plurima monſtrorum genera, ea tamẽ nobis minùs nota ſunt, propterea quòd eorum ſpecies, ob abſtruſam & a ſenſibus noſtris remotam eorum habitationem, ferè nos lateant. Ariſtoteles autem in 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. affirmat, in ijs animalibus, quæ multos fętus ſimul concipiunt atque pariunt præſertim verò in gallinis frequentiora monſtra contingere, ob multorum ſeminum, quæ ſimul continentur, permixtionem atque confuſionem. Quo fit, vt dicat in Aegypto, vbi fœminæ ſunt fęcundiores, crebriùs exiſtere homines monſtroſos quàm apud nos.

In quibus rerum generibus ſint mõſtra.

An verò plura monſtra reperiantur in plantis quàm in animalibus, controuerſum eſt inter Philoſophos. Quidam aiunt plura inueniri in plantis, propter ea quæ ſcribit Auer. in 2. Phy. com. 83. dicens naturam maiorem habere curam & ſollicitudinem de animalibus, quàm de plantis, quare non permittet plura monſtra in animalibus quàm in plantis. Idem C etiam ſignificare videtur Ariſt. in tex. illius commenti, ita ſcribens contra Empedoclem, *utrum igitur & in plantis fiebant, ut bouigena, uiriprora, ſic uitigena oleoprora? an nõ, inconueniens enim, ſed tamen oportebat: ſiquidem & in animalibus.* Hæc Ariſt. quibus verbis innuit ſi in animalibus contingunt monſtra, multò magis ea debere contingere in plantis: monſtro ſas autem plantas nos minimè dignoſcimus, vel propter imperfectionem plãtarum quæ obſtat quominus benè diſcernamus monſtroſas plantas a non monſtroſis; vel quia cum earum ſpecies non ſint nobis planè cognitæ, fieri poteſt vt quod in eis monſtroſum eſt, exiſtimemus ad aliquam earum ſpeciem nobis ignotam pertinere. Albertus autem (cui nos magis aſſentimus) in explanatione ſupradicti textus contra ſentit, affirmans crebriùs effici monſtra in animalibus quàm in plantis; idque confirmat dupliciter, tum quia ſemen animalium eſt mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis eſt obnoxium alterationi & corruptioni, & magis aptum ad accipiendas alienas & aduerſarias affectiones; tum etiam, quia generatio animalium, eſt quàm plantarum, multò difficilior atque operoſior, pluribusque rebus D indigens, ex quarum cuiuslibet defectu, neceſſe eſt imperfectum & monſtroſum animal exiſtere.

An plura mõſtra eueniant in plantis quàm in animalibus.

Sed quæret aliquis, ſi fortè naſceretur homo biceps, is cẽſendus eſſet vnus an duo homines? Reſpondemus hanc quæſtionem proponi & ſolui ab Ariſt. 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. ait enim id eſſe diiudicandum ex corde, quod eſt principium animalis, & vbi ſecundum ipſum tam vegetatiua quam ſenſitiua anima præcipuè reſidet. Nam ſi cor fuerit vnum, tametſi cætera mẽbra geminentur, vnũ erit animal: ſin autem ipſum fuerit multiplex, non erit vnum. Idem quoque ex alijs externis ſignis diſcerni poſſet, nempè conſiderare oporteret, an qui videntur eſſe duo homines, hi ſentiendo, expetendo, loquendo & aliis ſimilibus actionibus exercendis variè diſcrepent, an ſimiliter conſentiant inter ſe in omnibus; ſi diſcrepant, duos eſſe homines, ſin omnino conſentiant, vnum duntaxat eſſe dicendum erit.

An homo biceps ſit vnus an duo homines.

Reſtat vt videamus, an exiſtimari debeant monſtra caſu gigni, nec ne. Themiſtius paraphraſticè explanans tex. 64. 2. Phyſicorum redarguit eos qui opinantur monſtra non fieri caſu, propterea quòd ea priuſquàm oriantur, uidentur habere certas & proprias cauſſas, ni mirum vel aliquam cæli conſtellationem, vel exuberantiã aut defectum materiæ; pari enim

An monſtra caſu fiant.

inqnit,ratione neque lapis deorſum cadens,diceretur caſn percutere tranſeuntem,ſiquidem A
etiam intra lapidem eſt grauitas, quæ eſt propria cauſſa illius motus. verba Themiſtii ſunt
hæc, *Cum aliquid præter naturam fit ut monſtrum, id non fortuna,ſed caſu dicimus prouenıſſe,*
ut manus ſexdigita; niſi fortè fateri nolis huiuſmodi portenta naturæ fieri caſu,ſed propriam &
certam cauſſam habere, eam uidelicet quæ intrinſecus fuerit antequàm ederētur in lucem, aut ſy-
derationem, aut materiæ exuberantiam & copiam, aut contra defectum. ſed qui ita dicunt,nonne
uident idem poſſe dici de lapide quem caſu cecidiſſe non negarent, habuiſſe illum. utique intra ſe
cauſſam grauitatem & pondus? ſed certè pondus cauſſa efficiens eſt deuolutionis & caſus, non
etiam percuſſionis,ſed caſus percuſſionem fecit. hæc Themiſtius. Altera eſt opinio quę nobis
probabilior videtur,monſtra non caſu ſed per ſe fieri; nam cauſſę monſtrorum ſunt per ſe
determinatę,& certę,ac ſcientia comprehenſæ,quas nos ſupra commemorauimus. Et quā-
uis huiuſmodi cauſsæ ſint raræ tum reſpectu temporis,quia rarò accidunt, tum reſpectu na-
turæ,quæ vt plurimum aſſequitur ſuum finem raroque ab eo deficiens producit monſtra,at-
tamen illis cauſſis poſitis,vel neceſſariò vel vt plurimum efficiuntur monſtra. Ac licet natu- B
ra cum aggreditur operari,non intendat monſtrum,tamen poſtquam impedita finem ſuum
attingere non poteſt,totam vim ſuam conuertit atque confert ad productionem huiuſmodi
monſtrorum. Ex quo plannm eſt,errare vehementer eos qui putant animalia quæ generan-
tur ex putri materia,caſu fieri;cum omnium operum naturæ ſint certę cauſsæ, tempora,mo-
di,aliæque circunſtantiæ a natura præfinitò conſtitutę; quod eſt valde remotum ab ijs quę
fiunt caſu vel fortuitò. quid? quod animalium quæ ſunt ex putri materia, generatio talis
qualis eſt, vel ſemper vel vt plurimum euenit? merito igitur iſtos reprehendit Auerroes 1.
lib.de Generat. animal. & 8. Phy. com. 46. quod autem monſtra ſimpliciter non fiant a ca-
ſu indicat Ariſt.in 2. Phy. tex. 64. ita ſcribens. *Cum fit aliquid præter naturam, tum id non a*
fortuna ſed magis a caſu factum eſſe dicimus. Eſt autem et hoc alterū, huius enim extra eſt cauſ-
ſa, illius uerò intra. Hęc Ariſt. Quem locum explanans Simplicius,docensque ea,quę pręter
naturam accidunt vt ſunt monſtra,non fieri caſu,cum ex certis definitisq; cauſſis procreen-
tur, hęc ſcribit, *Eſt aliud, quod per ſe cauſſa eſt eius quod eſt præter naturam, ut tale gignatur,* C
non ſecus quàm eius quod fit ſecundum naturam; aut enim compreſſio, aut mala temperatura aut
materiæ redundantia uel inopia, aut aliquid alud eiuſmodi cauſſa eſt per ſe eius quod fit præter na
turam. hęc Simplicius. Poſſunt autem monſtra dici fieri caſu ſecundum quid,tum quia ne-
que ſemper,neque ut plurimum, ſed rarò accidunt; tum etiam quia non ſunt per ſe inten-
ta ſed per accidens; contingunt enim non alicuius rei gratia, ſed ſolum ex neceſſitate & in-
ordinatione materię; natura enim directò tendens ad ſuum finem,cum ob aliquod impedi-
mentnm eum aſſequi non poteſt, a ſuo naturali curſu per accidens deflectit,ac digreditur
ad generanda monſtra. Quamobrem ſcitè Ariſt in ſupradicto quarto libro de Generat.
Animal. cap. 4. huiuſmodi monſtra vocat παρεκβάσεις. ideſt quaſdam naturæ excurſiones
atque digreſſiones.nam cum natura quod vult & intendit perficere non poteſt, ne nihil
agat,facit id quod poteſt,ſi non tale quale a principio intendebat,certè quàm poteſt ei ſimil-
limum. poſſent autem dici monſtra fuiſſe intenta a mundi opificè, quatenus is, quo mun-
dus eſſet omni genere entium completus & abſolutus, voluit in eo eſſe tam res neceſſarias D
quam contingentes: Contingentiam autem rerum neceſſariò interdum ſequitur de-
fectus & error,vnde monſtra oriuntur. Verùm de monſtris hæc ſatis ſint. Ne lon-
giùs a propoſito digredientes,& diutiùs in tractatione monſtrorum cōmo-
rantes,doctrinam hanc noſtram faciamus rerum quæ tractantur ſimi-
lem,hoc eſt monſtroſam. Qui autem de monſtris cupit plura ſci
re & ſubtiliùs cognoſcere,legat Ariſt.4.lib.de Generat.ani-
mal.cap.4.& Auer.ibidem,Albertum item in 2. libro
Phyſicorum tract. 3. cap.3. ex quo mutuatus eſt
Iandunus quæ de Monſtris in quæ-
ſtionibus ſuis ſuper ſecun
dum Phyſicorum re-
liquit ſcri-
pta.

Quomodo Mōſtra poſſunt dici caſu euenire, uel eſſe intēta a natura.

A

De Contingentia.

CAP. XI.

QVONIAM autem caſus, fortuna, monſtra, omnis denique inordinatio, inſtabilitas, & inconſtantia rerum ſublunarium, ex earum rerum contingentia oriuntur, neque enim hæc in rebus neceſſarijs, atque immutabilibus, ſed tantùm incontingentibus, locum habere poſsunt; idcirco non erit alienum inſtituto noſtro, non nihil dicere de contingentia: de qua duæ præcipuæ quæſtiones explicari debent; una eſt, an ſit in rebus contingentia, altera quæ ſit prima radix, origo, & cauſsa contingentiæ, propter quam res, & ſunt, & dicuntur contingentes.

Opinio Stoicorum tollentium contingentiam.

Stoici exiſtimantes non poſse conſtare & cohærere contingentiam cum Dei prouidentia, ut hanc retinerent, illam è rebus ſuſtulerunt, hac utentes ratione: ſi eſt prouidentia, non B erit contingentia, ſed eſt prouidentia, ergo non eſt contingentia. Maior (nam de minori non eſt in præſentia certandum) ita probatur. Prouidentia Dei includit tria, præſcientiam, voluntatem, & diſpoſitionem Dei; quæ tria excludunt a rebus contingentiam. nã quod eſt Prouiſum a Deo, hoc eſt, quod Deus præſciuit, uoluit, diſpoſuit ſeu conſtituit ut aliquando eueniat, id non poteſt non euenire; neque enim poteſt, aut præſcientia Dei falli, aut voluntas fruſtrari, aut ordinatio impediri: ſed omnes res ſunt a Deo prouiſæ, ergo omnes neceſsariò & immutabiliter eueniunt. quare nullus contingentiæ locus relinquitur.

Opinio Auicennę & Ochan.

Auicenna concedit contingentiam in rebus humanis quæ pendent ex libero arbitrio, ſed eam negat eſſe in rebus naturalibus; hac ratione. Poſita cauſſa ſufficienti ad agendum, neceſſariò ſequitur effectus, ergo nulla cauſſa ſufficiens in rebus naturalibus, eſt contingens; nam ſi aliquando non producit effectum, id non accidit ob contingentiam, ſed ob in ſufficientiam cauſſæ. Vide hanc rationem apud D. Thomam 1. par. quæſt. 115. art. 6. & apud Caietanum ibidem. Hanc ſententiam Auicẽnæ probat etiã Ochan Quodlibeto 1. quæſt. 17 C hoc argumento. Agens naturale habens omnes conditiones requiſitas ad agendum, non poteſt non agere, hac enim re diſtinguitur agens naturale ab agente voluntario, & per electionem: Vel igitur cauſſa naturalis ſufficiens ad producendum effectum, habet tunc aliquod aliud agens naturale impediens ipſam a productione, uel non habet; ſi nõ habet, ergo tunc neceſſariò producit effectum; ſin autem habet, ergo illud, cum ſit agens naturale, neceſſariò impediet: quare quidquid tunc eueniet, ex neceſſitate eueniet.

Opinio Scoti.

Scotus 1. ſent. diſt. 2. quæſt. 2. & diſt. 8. quæſt. 5. & diſt. 39. duo aſſerit, unũ eſt, ſecundũ veritatẽ eſſe contingentiã in rebus naturalibus. cũ enim ſecundũ ueritatẽ Deus agat ad extra contingenter, & liberè, potuit creaturas producere, ac nõ producere, poteſt & cõſeruare eas & nõ conſeruare; quamobrem tam productio, quàm eſſe rerum, eſt contingens: Alterum eſt, ſecundum Ariſtotelem qui putauit Deum agere ex neceſſitate naturæ, nullam in rebus contingentiam eſſe poſſe, hoc probat ipſe dupliciter. Primò, quia quicquid fit, uel immediatè fit a Deo, qui cum agat ex neceſſitate, id etiam ex neceſſitate fier; uel fit etiam a cauſſis ſe- D cundis, & ſic etiam neceſſario fiet: nam cauſæ ſecundæ cum ſint velut inſtrumenta primæ cauſſæ, non mouent, niſi prout mouentur a prima: ſed a prima mouentur neceſſario; ergo ipſæ quoque mouebunt neceſsario; quare quicquid ab ipſis fiet, neceſſario fiet. Deinde, cauſsa prima prius natura reſpicit effectum producendum, quàm cauſsa ſecunda: ſed cauſſa prima ex neceſſitate agens, neceſsariò reſpicit effectum; ergo in illo priori, effectus habet neceſſitatem reſpectu cauſsæ primæ; nec ſuperueniens deinde cauſsa ſecunda, poteſt illam neceſſitatem a prima cauſsa iam inductã, ex ipſo effectu auferre. Sed obijceret aliquis Scoto, Ariſtotelem ponere in rebus contingentiam 2. lib. Phyſicorũ ubi agit de caſu, & fortuna, & lib. 6. Metaphy. tex. 5. & in fine primi libri Perihermenias, & multis in locis tradit cõtingens ad utrũlibet, pendens ex voluntate hominis, & lib. 3. Ethicorũ aſtruit liberum arbitriũ. Ad hæc nõ aliter reſpõdet Scotus, quàm affirmando Ariſtotelẽ ſibi cõtradixiſse. is enim ſenſit Deũ agere ex neceſſitate, is etiã conceſſit in rebus eſse contingentiã, nõ animaduertens inter hæc duo eſse (ut ab ipſo demonſtratũ fuit) manifeſtã contradictionẽ. Hæc igitur ab iſtis Philoſophis acutè magis quàm vere diſputantur ad tollendam è rebus omnẽ contingentiã.

Pro-

Probatur eſſe in rebus contingentiam.

CAP. XII.

Probatur eſſe in rebus contingētiam tribus argumentis.

SED vetus opinio eſt, eaque omnium penè tam Philoſophorum quàm Theologorum firmata conſenſu, eſſe in rebus contingentiam: quam ego opinionē
non dubito, & veriſſimam eſſe, & cuiuis facilè probari ac perſuaderi poſſe.
Primùm enim, contingentiam eſſe, compertum eſt omnium propè ſenſuum
iudicio. Videmus enim nonnullas res eſſe, quæ ſemper eodem modo ſe habeant, vt Cælū, in cuius motu, nulla poſt hominū memoriā inconſtantia, nullus error, & defectus adhuc
notari potuit; has res neceſſarias dicimus; alias autem cernimus, nō quidem ſemper, ſed ferè, & ut plurimum eodem modo euenire, interdum tamen deficere; ut hominem naſci bipedem, unum caput, duas manus, & ſingulis manibus quinos digitos habentem, ferè ita B
contingit, ſed nonnunquam aliter etiam accidit; has res uocamus contingentes. tantam
hanc euidentiam rerum, tam cōſtans, & certum iudicium ſenſuum, qui non percipit, uel
admittit, is profectò reijciendus, & explodendus eſt a Philoſophia. rectè enim Ariſtoteles in 8. Phy. tex. 22. dixit, dimittere ſenſum in ijs, quæ ſenſibus manifeſta ſunt, & rationes
quærere, infirmitatem quandam eſſe intellectus,

Quantam fidem & auctoritatē habeat euidens iudicium ſenſuū.

> *Quid referemus enim* (inquit Lucretius) *quod nobis certius ipſis*
> *ſenſibus eſſe queat, quo uera, et falſa notentur?*
> *ex ſenſu namq; omnia quæ ſunt credita, pendent,*
> *cui niſi prima fides rectè fundata ualebit,*
> *haud erit occultis de rebus quo referentes,*
> *confirmare animos quicquam ratione queamus.*

Lepidum dictum Auicennæ, & Scoti.

Et quemadmodum Auicenna in 1. lib. ſuæ Metaphyſicæ. Scitè ait, qui negant primum illud
principium quodlibet eſt uel non eſt, eos non eſſe fatigandos rationibus, ſed igne tandiu C
torrendos, quoad fateantur non idem eſſe uri & non uri, dolere & non dolere; ita etiam
Scotus in 1. Sent. diſt. 39. facetè dixit, qui negant contingentiam, & clamant omnia neceſſariò euenire, eos tormentis exponendos eſſe, & tan diu cruciandos donec concedant, poſſibile eſſe eos non torqueri.

Breuis & perfecta demonſtratio qua probatur eſſe in rebus contingentiam.

Deinde, contingentiam eſſe in rebus naturalibus præſertim ſublunaribus hac ratione cōcluditur. Quicquid habet materiam & contrarium, eſt contingens (loquor de materia in
qua eſt priuatio, & potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe) ſed omnes res ſublunares
habent materiam & contrarium, ergo ſunt contingentes. Hæc demonſtratio eſt a priori &
propter quid & ex proprijs cauſſis ducta. Ariſtoteles enim lib. 7. Metaphyſicæ tex. 22. & 1.
lib. de Cælo tex. 136. docet materiam cauſſam eſſe, cur res poſſint eſſe & non eſſe. Verùm

An eſſe aliquid contingēs ſit demōſtrabile.

Scotus eo loco, quem paulò ſupra poſuimus, opinatur hanc propoſitionem, aliquod ens eſt
contingens, eſſe indemonſtrabilem: quod falſum eſſe, nos perſpicuè nunc oſtendimus, demonſtrando eam a priori & propter quid. Præterea, eſſe contingens, cum neceſſariò ac per D
ſe dicatur de re quæ eſt contingens, ſicut etiam eſſe corruptibile vt ait Ariſt. 10. Metaphyſicæ tex. 26. aut dicetur in primo modo dicendi per ſe, hoc eſt quiditatiuè, aut in ſecundo modo: Non in primo modo, quia contingentia non cōuenit rei in ordine ad prædicata ſua quiditatiua, quæ non contingenter ſed neceſſariò de ea dicuntur; exempli cauſſa: Homo non
eſt res contingens ratione animalis, corporis & rationalis: hominē enim eſſe animal & corpus, non eſt contingens ſed neceſſarium; ſed conuenit rei contingentia, in ordine ad ea quę
ſunt extra quiditatem rei; nimirum in ordine ad productionem, exiſtentiam, operationem,
accidentia ſeparabilia & alia eiuſdem generis; contingens enim eſt hominem produci &
non produci, eſſe & non eſſe, operari & non operari, eſſe doctum & nō eſſe doctum: adde
quod ipſum quod quid eſt abſtrahitur ab eſſe & non eſſe, & a poſſe eſſe & poſſe non eſſe, in
quo tamen conſiſtit ratio & definitio contingentis: non igitur eſſe contingens, eſt prædicatum primi modi dicendi per ſe ac quiditatiuum. Sin autem eſt prædicatum ſecundi modi
dicendi per ſe, ergo eſt demonſtrabile, nam erit propria paſſio. Quamquam eſſe indemonſtrabile

A ſtrabile dupliciter dicitur, & quod non poteſt demonſtrari quia eſt primum & immediatũ immediatione (vt dicunt) cauſæ; quo modo hominem eſſe animal rationale, eſt indemonſtrabile; vel quia non debet demonſtrari, propterea quòd nobis eſt notiſſimum; & demonſtratio cum ſit argumentatio, non debet adhiberi, niſi ad faciendam fidem rebus dubijs; atq; hoc modo naturam eſſe, motum eſſe, multitudinem & diſtinctionem rerum eſſe, dicitur indemonſtrabile; eſſe igitur contingens, non quidem priori modo, ſed fortaſſe poſteriori modo dici poſſet indemonſtrabile: nam licet cauſſa contingentiæ ſit obſcura & ignota multis, eſſe tamen in rebus contingentiam, neſcio cui non ſit perſpicuum & manifeſtum. Si igitur res ſublunares habent materiam & contrarium, ergo tam intrinſecùs quàm extrinſecùs poſſunt impediri & deficere, & aliquando impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Tertia eiuſdem rei probatio atque confirmatio ſumi poteſt ex perfectione mundi: qui ſi eſt (vt appellatur) vniuerſum, hoc eſt totum quid & perfectum, neceſſe eſt in eo cõtineri omnes gradus & omnia rerum genera; quemadmodum igitur cernimus in mundo eſſe cauſſas & cauſſata, finitum & infinitum, æternum & temporale, corporeum & ſpirituale, animatũ B & inanimatum; ita quoque in eo eſſe oportet contingens & neceſſarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere ſecundum Theologos, quippe qui affirmantes in mundo nõ eſſe omnes ſpecies rerum quas Deus ſecundum infinitam virtutem ſuam producere poſſet, neceſſe habent fateri, mundum eſſe imperfectum, nec poſſe ritè nominari vniuerſum, ſiquidem multæ ſpecies ei deſunt, quas tamen is habere poſſet. Verùm ad hoc in promptu eſt reſponſum. Etenim perfectio mundi non in eo eſt, vt is contineat omnes ſpecies rerum infimas poſſibiles, ſic enim nunquàm Mundus perfectus eſſe poſſet, cum Deus ſemper plures, atque perfectiores ſpecies quibuſcunque creatis poſſit efficere; ſed perfectio Mundi præcipuè ſpectari debet ex eo quòd mundus continet in ſe, omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & ſumma genera rerum in quæ ens proximè diuiditur; cuiuſmodi ſunt ſubſtantia & accidens, cauſſa & cauſſatum, corporeum & incorporeum & ex vtroque coniunctum, animatum & inanimatum, contingens & neceſſarium; continet etiam omnia genera prædicatorum quæ ſunt per ſe ſubordinata: continet denique omnes modos (vt ſic loquar) C eſſendi, nempè ſimpliciter eſſe, viuere, ſentire, & intelligere. hanc igitur ob cauſſam verè dicitur mundus eſſe vniuerſum, & perfectum quid.

Dubitatio, an mundus poſſit verè appellari vniuerſũ

Soluuntur rationes negantium contingentiam.

CAP. XIII.

RESTAT nunc, vt ad rationes ſupra poſitas aduerſus contingentiam, breuiter reſpondeamus. Ad rationem Stoicorum ita reſpondeo: cum dicunt ipſi quicquid eſt a Deo prouiſum, ex neceſſitate euenire, diſtinguẽda eſt neceſſitas in abſolutam, & in neceſſitatem immutabilitatis ex ſuppoſitione; neceſſitatem abſolutam, voco eam, quæ ſimpliciter conuenit rei ex natura eius & ſecundum D omnes differentias temporis; quomodo hominem eſſe animal, eſt neceſſarium abſoluta neceſſitate: natura enim hominis ea eſt, vt coniunctio animalis cum homine ſit omninò neceſſaria; atque hæc quidem neceſſitas omnem excludit contingentiam, nec poteſt cum ea ſimul eſſe: neceſſitas autem ex ſuppoſitione dicitur, cum aliquid contingenter conuenit rei ſi eius natura abſolutè conſideretur, ex ſuppoſitione verò, ideſt relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire neceſſariò neceſſitate immutabilitatis, quia tunc non poteſt non conuenire; exempli gratia, hominem currere, ſimpliciter contingens eſt, neque enim curſus neceſſariam connexionem habet cum natura hominis, ſi tamen ponamus hominem currere, tunc dum currit, neceſſariò currit, hoc eſt non poteſt non currere. Sic igitur res contingens, ſecundum naturam ſuam poteſt eſſe & nõ eſſe, at eadem res dum actu exiſtit, non poteſt tunc non eſſe, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe: & quia omnia futura præſentantur Deo in illa ſua æternitate tanquàm præſentia, & ſecundum determinatam & actualem exiſtentiam quam habitura ſunt; ideo certò ea cognoſcit, & hac ratione neceſſariò erunt, ſicut cum actu ſunt, neceſſariò ſunt. Quemadmodum igitur, licet dum Petrus

Duplex neceſſitas, abſoluta, & ex ſuppoſitione

trus ſedet, tunc neceſſariò ſedeat, hoc eſt non poſſit non ſedere, non ideo tamen dicimus A
Petrum ſedere eſſe neceſſarium, ſed potius contingens, quia hoc eſt conſiderare ſeſſionem
Petri abſolutè, illud autem ſecundum quid, nempè tantùm dum ſedet: ita etiam, Petrum
eſſe ſeſſurum, abſolutè, & tam ſecundum naturam Petri quàm ſecundum rationem ſeſſio-
nis, contingens eſt, relatum tamen ad ſcientiam Dei, qui in ſua æternitate videt Petrum non
vt ſeſsurum & vt indeterminatum ad ſedendum vel non ſedendum, ſed vt iam determina-
tum ad ſedendum & vt actu ſedentem, eſt neceſsarium neceſſitate immutabilitatis, quia
non poteſt non eſse. Et ſicut cum Petrus ſedet, tunc non poteſt non ſedere, & omnes tamen
dicimus illum contingenter ſedere, ſic ſi Deus præſcit Petrum cras ſeſsurum, non poterit nõ
ſedere, nihilominus tamen ſimpliciter & abſolutè dicimus Petrũ cras ſeſsurũ contingenter.
Vtar ad hoc declarandum, eo exemplo quo ad eandem rem illuſtrandam, vſus eſt D. Tho-

Optimum exẽplum D. Thomæ.

mas prima par. quæſt. 14. art. 13. ad ſecundum. Lapis ea ratione vt exiſtit in Mundo, per ſe
res quædam eſt materialis & ſingularis, ſed vt intelligitur ab anima noſtra (ponamus enim
nunc cum D. Thoma tantùm res immateriales & vniuerſales directè cognoſci ab intellectu B
noſtro) eſt quodã modo immaterialis & vniuerſalis; ſicut igitur lapis, ſimpliciter eſt materia-
lis, relatus autẽ ad intellectũ, eſt quodãmodo immaterialis, neque hæc immaterialitas, tollit
illam materialitatem, ſed ſimul in eadem re ſecundum diuerſas rationes eſse poſsunt: ſic
etiam futurum contingens prouiſum a Deo, ſecundum ſe & ſimpliciter, contingenter eue-
niet, & poterit eſse ac non eſse, relatum tamen ad ſcientiam Dei, quodam modo eueniet ne-
ceſsariò; neque neceſſitas hæc excludit illam contingentiam. ſed hęc ſatis ſint ad ſoluendam
rationem Stoicorum, nam velle ſubtiliùs & preſſiùs explicare qua ratione Prouidentia Dei
non auferat ex rebus contingentiam, non eſt huius loci.

Ad rationem Auicennæ reſpondetur

Ad rationem Auicennæ ſit hoc reſponſum. Poteſt eſse agens naturale per ſe ſufficiens
ad agendum, & tamen non aget, extrinſecus impeditum ab alio. Sit v. g. ignis per ſe ſufficiẽs
ad comburendam ſtupam ei appoſitam, ſed extemplo ingruat vehemens aliquis ventus aut
imber, qui vel extinguens ignem, aut madefaciens ſtupam, vel diſſipans ignem, aut ſtupam
diſiiciens, impediat combuſtionem; hinc liquido cernitur, impeditam fuiſse combuſtio- C
nem ſtupæ, non ob inſufficientiam ignis ſed ob impedimentum extrinſecus accedens: ergo
etiam in agente naturali ſufficienti ad agendum, clarè perſpicitur contingentia; quin imò
hoc ipſum, quod eſt agens naturale eſse ſufficiens ad agendum, & non agere tamen extrinſe
cus ab alio impeditum, manifeſtiſſimè declarat eius contingentiam; cum poſita ex parte
agentis omni ſufficientia requiſita ad agendum, etiam tunc, ipſum agens extrinſecus impe-
diri queat ab agendo.

Ad rationem Ochan

Dupliciter dici poteſt agens aliquod agere neceſſariò.

Ad rationem Ochan, ſic reſponderi poteſt: Agere neceſsariò, dicitur dupliciter; vel vt
opponitur ei, quod eſt contingenter agere, & ſignificat, ſemper agere eodem modo & nun-
quàm impediri poſse ab agendo; vel opponitur ei, quod eſt agere voluntariè & per electio-
nem, & ſignificat non eſse in poteſtate eius non agere, ſi nihil ei deeſt eorum quæ requirun-
tur ad agendum, nullumque adeſt impedimentum. ratio ipſius Ochan, concludit agens
naturale agere neceſsariò hoc poſteriori modo, quod nos libenter concedimus. Sed nos,
cum dicimus res ſublunares non eſse neceſsarias ſed contingentes, loquimur de neceſſita- D
tate priori modo accepta; ergo vt demus ipſi Ochan hanc eſse neceſſitatem in agentibus
naturalibus, vt cum agunt, neceſsariò agant, hoc eſt non poſſint non agere, & cum impe-
diuntur, neceſsariò impediantur, hoc eſt non poſſint non impediri; is tamen debet viciſ-
ſim nobis concedere velit nolit, eſse in rebus naturalibus eiuſmodi contingentiam, vt
nec ſemper agant, nec ſemper impediantur, ſed aliquando agant & aliquando impedian-
tur; quod nobis ſatis eſt ad eam de qua nunc agimus, contingentiam aſtruendam.

Ad rationes Scoti.

Ad rationes Scoti hoc modo reſpondendum eſt. Licet cauſſa prima moueret neceſſariò,
tamen propter contingentiam ſecundarum cauſſarum, effectus exiſteret contingens, quia
motio & actio cauſſæ primæ non recipitur in ſecunda cauſſa ſecundum conditionem cauſſæ
primæ, ſed ſecundum diſpoſitionem cauſſę ſecundæ determinatur, & modificatur; quic-
quid enim recipitur, per modum recipientis recipitur; nec actio recipitur ſecundum con-
ditionem agentis, ſed ſecundum diſpoſitionem patientis; cuius rei exemplum habemus in
ſyllogiſmis, in quibus concluſio ſemper ſequitur debiliorem partem, ex maiori enim affir-
matiua

A matiua, uel neceſſaria, uel vniuerſali, & minori negatiua, uel contingenti, vel particulari, ſequitur concluſio non maiori, ſed minori ſimilis, nimirum, negatiua, contingens, particularis. Ergo cauſſa ſecunda, non mouet niſi mota a prima, hoc eſt niſi concurrente motione primę, per quam ipſa cietur, dirigitur, determinatur & applicatur ad mouendum; ſed non mouet ſecundum modum mouendi quem habet prima, ſed mouet ſecundum modũ naturæ ſuæ; quæ quoniam eſt contingens, hinc neceſſariò efficitur, ut non ſolùm motio procedens a cauſſa ſecunda ſit contingens, ſed etiam motio proficiſcens a cauſa prima, quoniam recipitur in cauſa ſecunda contingenti, etiam ipſa contingens eſſe debeat, & contingenter attingat effectum. Illud verò quod addit Scotus, cauſam primam prius reſpicere, uel attingere effectum quàm cauſas ſecũdas, partim verum eſt, ſi (prius) ſignificet intimius, & independentius (vel vt loquuntur Theologi) immediatius immediatione virtutis; ſed hoc modo nihil facit ad propoſitum: partim falſum eſt, ſi priùs reſpicere uel attingere effectum, ſignificat priùs agere, & imprimere aliqui id in effectũ, quomodo ſumi debet a Scoto ad con-
B cludendum id quod uult concludere, dico id eſſe falſum: tum quia cauſa vniuerſalis per ſe indifferens & indeterminata eſt ad hunc, vel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, niſi determinata & modificata per cauſas ſecundas & particulares; quomodo igitur poteſt vis, & cauſalitas eius peruenire ad effectum priùs quàm uis cauſarum ſecundarum? tum etiam, quia vna numero productio eſt per quam effectus particularis producitur ſimul a cauſis ſecundis & a cauſa prima; non igitur poteſt cauſa prima inducere in effectum neceſſitatem aliquam, priùs quàm cauſa ſecunda inducat in eundem, contingentiam. Atque hinc palam eſt, Ariſtotelem faciẽtem Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ponentem in rebus contingentiam, non ſibi ipſum contradixiſſe, cum hæc duo nõ pugnent inter ſe; quam rem Herueus Quodlibeto 2. quæſt 4. copioſè, acutè, doctèq; tractauit. Iam verò quod ait Scotus, ſecundũ veritatem contingentiam eſſe in rebus propter contingentiam & libertatẽ Diuinæ voluntatis liberè producentis & conſeruantis creaturas, quàm ſit remotũ a vera ratione, mox oſtenſuri ſumus in eo, quod proximè ſequitur, capite,
C in quo alteram quæſtionem de cauſa & (vt vocant) radice contingentiæ, explicabimus.

Quæ ſit cauſſa contingentiæ ſecundum alios ſcriptores.
CAP. XIIII.

MVLTIPLEX eſt contingens; etenim aliud eſt in potentia paſſiua, vt materia prima contingẽter & indifferenter ſe habet ad quaslibet formas præſertim ſingulares & indiuiduas accipiendas; & aliud eſt in potentia actiua, ſunt enim quædam agentia neceſſaria, & alia contingentia. Rurſus contingens, aliud naturale, aliud voluntarium; nam & ignis contingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo contingentia eſt triplex differentia: primũ; quod contingens naturale euenit vel vt plurimum vel raro, per ſe quidem, vt plurimũ, per accidens autem raro; hominem enim naſci bipedem, vt plurimum euenit, contrarium au-
D tem, raro accidit: contingens verò voluntarium, habet ſe indifferenter, & ut vocant ad vtrumlibet. Deinde, contingens naturale eſt ſecundum naturam ſuam definitum, & determinatum ad modum operandi, & ad effectum vnius rationis, contingens autem voluntarium, minimè. Denique, contingens naturale, cum habet omnia, quæ requiruntur ad agẽdum, nullumq; occurrit impedimentũ, nõ poteſt non agere, & ſemper agit toto conatu, & contentione ſuæ virtutis, hoc eſt (vt loquuntur Philoſophi) ſecundum vltimũ ſuæ potentiæ; cõtingens autẽ voluntariũ non ita eſt affectũ, cum in eius poteſtate ſit agere & non agere, & tantam vim ad agendũ conferat, quantã vult, non quantã poteſt. Adde his quartam differentiã, quòd futurũ cõtingens naturale præſciri poteſt; at futurũ cõtingens voluntariũ, ſolo a Deo certò ſciri poteſt. Nobis in præſentia ſermo erit de cõtingentia, quę eſt in rebus naturalibus, cuius cauſam nunc inueſtigare volumus: nã de cõtingentia quæ eſt in libero arbitrio, alio loco diſſerendum eſt. Quæ igitur cauſa ſit cur res naturales, quæ ſunt infra orbem lunæ, & verè ſint, & veriſſimè dicantur contingentes, breuiter diſquiramus.

Varietas rerum contingentium.

Scotus 1. Sent. diſt. 1. quæſt. 2. & diſt. 8. quæſt. 5. & diſt. 39. cauſſam cõtingentiæ, quæ eſt in ro-

Opinio Scoti.

bus,non aliam eſſe ait,quàm contingentiam & libertatẽ Diuinæ voluntatis; propterea enim A res ſint contingentes,quòd eas Deus liberè produxit, hoc eſt potuit producere & non producere;liberè etiam eas conſeruat, poteſt enim conſeruare & non conſeruare; quare neceſſe eſt tum ipſum fieri, tum ipſum eſſe creaturarum eſſe contingens. Hæc opinio falſa eſt. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res eſſe æqualiter cõtingentes, nullumq; dari ens in rebus creatis neceſſarium & immutabile, ſiquidem omnia quæcunque ſunt in mundo,pari libertate voluntatis producta ſunt a Deo. Scotus igitur vt in rebus creatis ſeruet contingentiam,aufert neceſſitatem & immutabilitatem a rebus,cum tamen ens neceſſarium & immutabile ſit multò nobilius atque præſtantius,quam ens contingens, magisq; pertinens ad perfectionem vniuerſi. Deinde,quid prohibet Deum velle quidem contingenter ſeu liberè,ſed tamen velle alias res habere eſſe contingens, alias autem habere eſſe neceſſariũ? cur ex contingentia voluntatis Diuinæ concludit contingentiam rerum, & non ſimiliter ex æternitate, ſimplicitate, immaterialitate, immutabilitate voluntatis Diuinæ, concludit res omnes eſſe æternas,ſimplices,immateriales,& immutabiles? B

Opinio D. Thomæ.

D. Thomas 1.par. quæſt. 19.ar.8.cauſſam contingentiæ refert ad efficaciam voluntatis Diuinæ; quoniam enim voluntas Dei eſt efficaciſſima,inde fit vt non ſolùm fiant quæ Deus vult fieri,ſed etiam eo modo fiant quo Deus vult ea fieri, vult autem Deus quædam fieri neceſſariò & quædam contingenter,vt ſit ordo in omnibus ad complementum vniuerſi. Verũ (niſi ego fallor) D. Thomas non reddit veram rationem & cauſſam omnis contingentiæ: nam,vt demus contingentiam rei quæ eſt vel in eius productione,vel in actuali exiſtentia,vel in operatione, pendere ex efficacia Diuinæ voluntatis, quoniam hæc omnia poſſunt eſſe & non eſſe, attamen quòd homo v.g. ſecundum naturam ſuam ſit res contingens & corruptibilis,ſiue producatur ſiue non,ſiue exiſtat ſiue non exiſtat, hoc non pendet ex efficacia Diuinæ voluntatis. Etenim cum Deus nihil extra ſe velit aut agat ex neceſſitate, ſed contingenter, ac liberè, eorum tantummodò voluntas Dei cauſſa eſſe poteſt, quæ poſſunt eſſe & non eſſe; at hominem eſſe rem contingentem, eſt omninò neceſſarium, nec poteſt fieri a Deo, ut ſit homo, & non ſit contingens; nam eſſe contingens, vel eſt de eſſentia rei, C vel intrinſece ac per ſe conſequitur eſſentiam; quamobrem oppoſitum eius conuenire rei, quæ ſecundum naturam ſuam eſt contingens, implicat contradictionem; quocirca non poteſt fieri, nec cadit ſub Dei voluntatem: immo cum ex natura rei, vel certè ſecundum modum noſtrum intelligendi, prius ſit Deum intelligere in ſua eſſentia omnes res, quàm velle eas producere, in illo priori præſentantur intellectui diuino omnia quæcunque ſunt producibilia, quorum alia habent naturam contingentem, alia neceſſariam: prius igitur eſt Deum cognoſcere eſſe aliquas naturas contingentes poſſibiles produci, quàm Deum velle eas producere; immo uult eas producere, quia in latitudine totius Entis producibilis a Deo, cognoſcit eſſe aliquas res contingentes, & alias neceſſarias producibiles: contingentia igitur quæ eſt propria paſſio per ſe conſequens eſſentiam rei, non conuenit ipſi rei propter efficaciam diuinæ voluntatis.

Opinio Alexādri Aphrodiſei.

Alexander Aphrodiſeus lib.2.de Anima cap.45.innuit cauſſam contingentiæ, eſſe ipſum non Ens inſperſum & immixtum rebus; ita enim ſcribit, *Si entium, quædam ſunt ſempiterna, alia uerò corruptibilia, non ob aliam cauſſam differentia horum eſſe poteſt, quàm ob non Entis communicationem; propter enim mixtionem eius, & temperamentum, præſentiamque, infirmitas & imbecillitas ijs quæ ſempiterna non ſunt adueniens, prohibet ipſa ſemper eſſe, atque eodem modo ſemper habere. Propter non Entis igitur mixtionem, corruptibilia talia ſunt; & ſi non Ens non eſſet in rebus, nullum ens eſſet corruptibile* Hactenus Alexander. Sed quid D ſignificare velit Alexander per hoc ſuum (non Ens) haud facile eſt intelligere. Si enim ſignificat materiã primam,in qua quoniam eſt priuatio,& potentia contradictionis ad eſſe & nõ eſſe, ſolet ea ab Ariſt.& a Peripateticis appellari non ens, rectè ait (ut nos paulo infra docebimus) huiuſmodi (non ens) eſſe cauſſam contingentiæ; Sin autem per illud (non ens) non uult aliud ſignificare quàm hoc quod eſt res non poſſe ſemper eſſe, & poſſe deficere ab ipſo eſſe,continenter variari,& mutari tendendo ad non eſſe,profectò non reddit cauſſam cõtingentiæ, ſed tantùm explicat rationem & definitionem contingentis. Eſt enim contingens, quod non poteſt ſemper eſſe,ſed poteſt eſſe & non eſſe; quare in ratione contingentis inuenitur

A nitur permixtum,eſſe cum non eſſe; non igitur cauſſa contingentis (quam nunc quærimus) eſt poſſe non eſſe,cum hoc ipſum ſit contingens;cauſſam autem diuerſam eſſe oportet ab eo cuius eſt cauſſa; & cum idē ſit quærere quæ ſit cauſſa,cur aliquæ res ſint contingentes,quod quærere quæ ſit cauſa,cur aliquæ res poſſint deficere & non eſſe, aſſignare hoc cauſam illius, eſt aſſignare idem cauſsam ſui ipſius; ſicut cauſsa eclipſis Lunæ non eſt defectio luminis in luna,quoniam idem eſt lunam eclipſari,atque lumen eius deficere,ſed eſt interpoſitio vmbræ terræ inter ſolem & lunam.

Opinio aliorum.

Alij aiunt, cauſsam contingentiæ, eſse complementum ac perfectionem vniuerſi, quod vt omnibus ſuis partibus expletum omnibusque numeris eſset abſolutum,neceſse fuit contineri in eo non ſolum res neceſsarias & incorruptibiles, ſed etiam cõtingentes & corruptibiles. Sed iſti nõ animaduertunt,aliud eſse quærere,quare in mūdo ſint res neceſsariæ & cõtingētes,& aliud quærere,cur homo verbi gratia ſit res cõtingens,Angelus autē ſit ens neceſsarium; illud referri poſset ad cõplementū vniuerſi,hoc aūt eo referre velle,ridiculū eſset.

B

Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ cuiuslibet contingentiæ quæ in rebus naturalibus reperitur.

CAP. XV.

RELIQVVM eſt, vt quas nos arbitramur eſse veras & proprias cauſsas omnis cõtingentiæ quæ cernitur in rebus ſublunaribus,eas nunc paucis exponamus. Contingentia rerum ſublunarium quatuor modis conſiderari poteſt: Vno modo ſecundum actualem exiſtentiam, hoc eſt quatenus res naturalis habet exiſtentiam defectibilem; & huius contingentiæ, quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt cauſsa,vna prima & vniuerſalis,quæ eſt voluntas Dei,qui vult aliquas res ſemper eſse, eaſq; ſemper conſeruat; alias autē vult ad tempus exiſtere,& aliquando deficere; & ideo eas con-

Quæ ſit cauſſa cur res ſublunares habeant exiſtentiam contingentem.

C ſeruat ad aliquod tempus,& aliquando deſinit eas conſeruare: altera eſt cauſsa proxima & particularis,quæ item duplex eſt,intrinſeca & extrinſeca; intrinſeca, eſt materia, quæ quoniam habet priuationem & potentiam contradictionis ad eſse & non eſse,idcirco cauſsa eſt cur res materialis poſſit eſse & non eſse; vt diſertè docet Ariſt.7.lib.Metaphyſicæ tex.22.primo lib.de Cælo tex.136.& lib.7.Metaph.tex.53.& 12.lib.tex.30.& lib.14.cap.3. extrinſeca vero cauſsa,eſt contrarium a quo res ſublunares impediri poſsunt,ne ſecundum naturam ſuam operentur,& deſtrui,ne ſuum eſse ſemper retineant; habere autem contrarium, cum eo quod eſt habere materiam,adeo cohæret,vt nulla ratione inuicem diſiungi poſſint; nam vt ait Ariſt.in lib.de Longitudine & breuitate vitæ cap.2. impoſſibile eſt habenti materiam, non exiſtere aliquo modo contrarium.

Altero modo conſiderari poteſt contingentia in productione rei; productio enim rei naturalis eſt contingens, quia poteſt fieri, & poteſt impediri. Huius contingentiæ cauſsa, eſt tum agens particulare,quod cum etiam ſit contingens in agendo, poteſt impediri; nec non

Cur productio & omnis operatio rerum ſublunarium ſit contingens.

D materia & contrarium de quibus diximus; tum etiam Dei ſapientia & voluntas; cum enim Deus vellet quaſdam res fieri neceſsariò, alias contingentes,aptauit illis cauſsas ſecundas, agentes neceſsariò; his autem alias,agentes contingenter.

Tertio modo conſideratur contingentia,ſecundum poſſibilitatem rei ad productionē vel exiſtentiam; ſunt enim in latitudine rerum producibilium a Deo,quædam res contingētes; quod autem talis contingentia ſit producibilis, non aliam puto eſse cauſsam,quam immenſam Dei potentiam, quæ poteſt efficere quidquid non implicat contradictionem, produci autem ac eſse res contingentes,nullam inuoluit contradictionem. Ac potentia Dei,eſt quidem cauſsa efficiens poſſibilitatis contingentium, ſed cauſsa exemplaris, eſt eſsentia diuina prout eſt participabilis a creatura,id enim tantùm poteſt eſse,quod poteſt aliquo modo participare eſsentiam Diuinam: & quoniam inter alios modos participandi Diuinam eſsentiā, ſunt hi duo,nimirū participare neceſsariò & cõtingēter, ideo hi modi entis,ſunt poſſibiles.

Quę ſit cauſſa poſſibilitatis rerum cõtingentium.

Quę ſit cauſſa contingentiæ ea ratione ut ipſa eſt ꝓpria paſſio fluens ex natura rei naturalis.

Quarto modo conſideratur contingentia, non in ordine ad productionem & exiſtentiā, ſiue actualem ſiue poſſibilem; ſed in ordine ad ſubiectum cuius eſt propria paſſio, neceſſa-

riò & per ſe ei conueniens, eiuſque naturam conſequens: vt ſi quæratur quare homo ſecun- A
dum naturam ſuam eſt res quædã contingens; huius contingentiæ cauſa non eſt alia quàm
materia, & natura ſubiecti eiuſmodi vt eam neceſſariò conſequatur hæc contingentia. Neq;
verò huiuſmodi contingentia videntur reduci poſſe ad potentiam vel voluntatem Dei, nam
Deus reſpectu creaturæ, non habet rationem cauſæ niſi vel finis, vel efficientis, vel conſer-
uantis, harum autem cauſſarum vis & cauſſalitas, per ſe non attingit nudam quiditatem rei,
ſed vel eius productionem, vel exiſtentiam, vel operationem; non enim dicimus Deum eſ-
ſe cauſſam, vt homo ſit animal rationale, vel vt ſit riſibilis; cum igitur hominem eſſe
naturam contingentem verum ſit, ſiue ſit ſiue non ſit homo, & id abiunctum ra-
tione ſit a productione, exiſtentia & operatione, non videtur huius contin-
gentiæ ratio & cauſſa, referri poſſe ad voluntatem vel potentiam Dei,
ſed tantùm ad naturam materialem ſubiecti, quare hoc, quod eſt
eſſe contingens, eſt paſſio rei naturalis, conueniens ei pro-
pter eius principia intrinſeca, præcipuè autem pro- B
pter materiam cui inſita eſt priuatio & poten-
tia contradictionis ad eſſe & non eſſe. Ve-
rùm de contingentia, an ſit & cur ſit
in rebus, quæ duo fuerant ad
explicandum propoſita,
ſatis eſt adhuc
diſputa-
tum.

FINIS NONI LIBRI.

A

DE QVANTITATE

LIBER DECIMVS.

B

ABSOLVTA eſt prior pars huius operis, in qua dictũ
eſt de cõmunibus omnium rerum caducarum & mor-
talium principijs; ſequitur altera pars operis, continẽs
doctrinam & explicationem generalium affectionum
quæ in cunctis rebus naturalibus communiter inſunt.
Huiuſmodi autem affectiones corporum naturalium,
ſunt quatuor, Quantitas cui ſemper coniuncta eſt figu-
ra, Locus, Tempus, & Motus: ac prioribus quidẽ tribus
tractãdis, ſingulis ſingulos libros tribuimus, Motui ve-
C rò, quia is latiſſimè patet, plurimisque difficultatibus
eſt implicatus, tres vltimos libros aſſignauimus. Eſt au-
tem cæteris affectionibus prior quantitas, non ſolum
quoniam coæua eſt materiæ primę, per ſe nec generabi-
lis nec corruptibilis, ſed etiam quòd proximè inhęret materię, quæ niſi affecta ſit quantitate,
cæterorum accidentium nullum poterit accipere. Etenim ſine quantitate, res phyſicę nec
ipſæ conſtare, nec operari, nec vllum accidens in ſe habere, aut aliunde accipere, nec mouere
aliud quidpiam, nec ab alio moueri poſſent. His accedit, quòd motus eſt prior tempore,
cum hoc ſit paſſio illius: Motus autem poſterior eſt loco, & mobili; locus autem & mobi-
le, quantitate carere non poſſunt: quare primùm omnium agendum eſt de quantitate.
Sed quantitatis triplex eſt conſideratio, vna Metaphyſica, ſecundum quam has de quantita-
te quæſtiones tractabimus; An quantitas ſit res diuerſa a ſubſtantia: An lineæ, ſuperficies, &
puncta, ſint entia realia poſitiua, & inter ſe & ab ipſo corpore realiter diſtincta: An ſit actu
D aliquid infinitum; An infinitum poſſit effici a Deo: An continuum componatur ex indiui-
ſibilibus: & de infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem. Altera conſidera-
tio quantitatis eſt Mathematica, ſecundum quam diſputabimus de abſtractione Mathema-
tica quantitatis a ſubſtantia; præterea de quadratura circuli, an ſit poſſibilis. Tertia conſide
ratio eſt phyſica: ſecundum quam explicabimus illam apud Latinos & ſcholaſticos philo-
ſophos vſque adeo celebrem quæſtionem de Maximo & Minimo. Alias verò per
multas quęſtiones hic conſulto prætermittemus, partim quia paruam
difficultatem nec verò magnam vtilitatem habent, partim
quia vel tractatæ ſunt in Logica, vel tractandæ in Me-
taphyſica vbi agitur de Categoria quantitatis.
Verùm primo loco, de diſtinctione quan-
titatis a ſubſtantia, diſpu-
tationem inſti-
tuamus.

An

An quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia. A

CAP. I.

Quãtitatem re diſtingui a ſubſtãtia probatur tredecim argumẽtis.

PRimùm omnium videndum eſt, an quantitas ſit diuerſa quædam res a ſubſtan
tia. Ac communis quidem omnium propè Philoſophorum ac Theologorũ
opinio eſt, quantitatem re diſtingui a ſubſtantia: quæ ita probari poteſt. Pri-
mò, Ariſt. in 1. Phy. tex. 15. hæc ſcribit. *Si igitur ſubſtantia & quantum, duo &*
non unum eſt quod eſt, ex his verbis neceſſariò conficitur quãtitatem eſſe re diuerſam a ſub-
ſtantia. Ariſt. enim contra Parmenidem & Meliſſum dicentes omnia eſſe unum ens, ita ar-
gumentatur: Aut iſtud ens eſt ſolum accidens, at ſolum accidens ſeparatum a ſubſtantia per
ſe cohærere nequit: Aut eſt tantùm ſubſtantia; non igitur illud ens erit finitum, aut infinitũ
vt ipſis placet; nam huiuſmodi affectiones propriæ ſunt quantitatis, & propter ipſam dicun
tur ac reperiuntur in alijs rebus. Quod ſi illud ens habeat in ſe ſubſtantiam & quantitatẽ, B
non iam erit unum ens ſed duo; hæc ibi Ariſt. Quis non videt hanc ratiocinationem Ariſt.
futilem & infirmam fore, ſi quantitas non re ſed ratione tantùm differat a ſubſtantia? Ac-
cedit huc alter locus Ariſt. ex 7. Metaph. tex. 8. qui ſic habet, *Longitudo, latitudo & profun-*
ditas quantitates quædam ſunt, ſed non ſubſtantia; quantitas enim non eſt ſubſtantia, ſed magis cui
hæc primò inſunt. Deinde, aut in compoſito naturali tantùm eſt vna quantitas nempè ip-
ſius ſubſtantiæ, propter quam omnia accidentia quæ tali ſubſtantiæ inſunt, dicuntur quan-
ta: aut quòt ſunt accidentia & entitates in cõpoſito, tot ſunt quantitates, ita ut unumquod-
que accidens ſuam habeat quantitatem; exempli cauſſa, in lacte ſit propria quantitas mate-
riæ, & alia formæ, & alia albedinis, & alia item dulcedinis atq; humoris: ſi ponitur vna quã-
titas omnium quæ ſunt in compoſito, ea neceſſariò diſtingui debet à ſubſtantia, ſiquidem in
hoſtia conſacrata remanet quantitas panis non manente ſubſtantia eius, quare neceſſe eſt
eiuſmodi quantitatem eſſe rem diuerſam a ſubſtantia panis: ſin autem tot quantitates po-
nantur quot ſunt entitates in compoſito, ſanè perquam multa incõmoda, & quæ repugnent C
doctrinæ Ariſt. neceſſariò conſequuntur. Primùm enim, ſi vnumquodque accidens ſingu-
lariter ſuam ſibi vendicat quantitatem, ergo accidentia erunt quanta per ſe non per accidẽs,
ideſt propter ſubiectum in quo ſunt; quod planè aduerſatur Ariſt. ſcribẽti in 5. lib. Metaph.
tex. 18. & 2. lib. de Generat. tex. 62. & 6. lib. Phy. tex. 59. & 49. accidentia eſſe quanta per
accidens, nimirum ratione ſubiecti in quo inhærent. Deinde, cum in vno compoſito multa
ſimul inſint accidentia, oporteret ſimul quoque multas ineſſe quantitates, quæ cum omnes
ſint vnius ſpeciei, erunt ſimul in vno ſubiecto multa accidentia abſoluta & realia eiuſdem
ſpeciei, quod habetur communiter pro abſurdo. Præterea, natura nihil facit fruſtra nihil ne
ſuperfluum, ſed quod poteſt facere æquè bene per pauca, non vtique facit per multa; cum igi
tur per vnam tantum quantitatem ſubiecti, poſſint accidentia omnia eſſe quanta, quippe cũ
educantur ex potentia eius, & in eo recipiantur, quam etiã ob cauſſam debent illius exten- D
ſionem & figuram induere & accipere, profectò ſuperuacaneum eſt ſuam cuique accidenti
quantitatem aſſignare. Poſtremo, qui poſſunt multę quantitates ſimul eſſe, citra penetra-
tionem dimenſionum? nam duo corpora non poſſe ſimul eſſe, aut ſe inuicem penetrare, nõ
accidit propter ſubſtantiam, nihil enim prohibet multas ſubſtantias ſimul eſſe, vt in Angelis
manifeſtum eſt; ſed propter quantitatem, quę per ſe locum ſitumque proprium habens, ob-
ſtat & impedit, quo minus duę quantitates poſſint eſſe ſimul. Huc pertinet illud Ariſtotelis
4. Phy. tex. 76. ſcribentis, ſolam quantitatem cubi, tametſi omnia alia quæ ſunt in cubo de-
traherẽtur, occupaturam tamen tantundẽ loci, quantum antea obtinebat. ex quo intelligi-
tur locum & ſitum cuique rei cõuenire non propter ſubſtantiã, ſed propter eius quãtitatem:
vide quæ in eandem ſententiã diſertiſſimè ſcribit Themiſtius 4. Phy. ſuper tex. 36. Atque hoc
argumentum valentiſſimum eſt ad euertendam opinionem Ochan negantis quantitatem
re diſtingui a ſubſtantia, quam opinionem capite proximè ſequenti ſumus pertractaturi.

Alij pro eadem ſententia afferunt decem alias rationes. Prima ratio eſt. Inter ſubſtan-
tiam & accidens eſt diſtinctio realis, quia ſunt entia primò diuerſa, ergo etiam inter ſubſtan
tiam & quantitatem. 2 Inter res diuerſorum prædicamentorum, debet eſſe diſtinctio
realis,

A realis, quia ſecundum Ariſtotelem. 2. Poſt. prædicamenta ſunt impermixta & inconfuſa,
ſed quantitas & ſubſtantia conſtituunt diuerſa prędicamenta, ergo &c. 3. Maior eſt diſtin
ctio inter ſubſtantiam & quantitatem, quàm inter duas albedines, ſed inter has eſt diſtinctio
realis, ergo multo magis inter illas. 4. Quantitas aeris & quantitas aquæ ſunt einſdem
ſpeciei vt patet, at ſubſtantia aeris & aquę ſunt diuerſæ ſpeciei, ergo quantitas non eſt
idem realiter cum ſubſtantia. 5. Subſtantia eſt per ſe ſubſiſtens & non in alio inhærens,
quantitas autem eſt in alio inhærens, & non per ſe ſubſiſtens, ergo non ſunt idem realiter.
6. Subſtantia eſt ſenſibile per accidens, quantitas autem eſt ſenſibile per ſe vt docet Ariſt. in
2. lib. de Anima tex. 65. ergo &c. 7. Subſtantia non poteſt incipere & deſinere eſſe niſi
per generationem & corruptionem, at quantitas poteſt incipere & deſinere eſſe tantummo-
do per motum localem, quemadmodum cum ex duabus aquis fit vna aqua, duæ ſuperficies
illorum corporum corrumpuntur; & cum rurſus vna aqua diuiditur in duas, duæ ſuperfi-
cies, quæ antea non erant, de nouo exiſtunt. 8. Alia ſpecies mutationis eſt ad quantitatē
B alia ad ſubſtantiam: illa dicitur augmentatio, hæc autem generatio, ergo &c. 9. Poteſt fie-
ri mutatio ſecundum quantitatem, non facta mutatione ſecundum ſubſtantiam, ergo non
ſunt idem realiter: antecedens patet in rarefactione & cōdenſatione vbi mutatur quātitas
ex maiori in minorem, vel cōtra ex minori in maiorem, non variata ſubſtantia. 10. Aut
quantitas eſt idem realiter cum ſubſtantia, quæ eſt forma, & hoc non, quia formæ naturales
ſunt diuerſarum ſpecierum: omnes autem quantitates vnius rationis, in eadem ſpecie conti
nentur: aut eſt eadem cum ſubſtantia quæ eſt materia, & ſic materia intrinſecè ac per ſe ha-
beret partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes eſſent ſubſtantiales, vel acci-
dentariæ; non ſubſtantiales, quia cum materia ſit ſubſtantia ſimplex, non poteſt eſſe compo
ſita ex diuerſis partibus ſubſtantialiter; non etiam accidentariæ, namque remouimus a ma-
teria omne accidens; relinquitur igitur fieri non poſse vt materia per ſe ac intrinſecè habeat
partes. Hæc illi. Verùm qui de hac ſententia plura cupis cognoſcere, legat quæ ſcribunt Al-
bertus Magnus 1. Phy. tractatu 2. cap. 4. Herueus 1. Quodlibeto quæſt. 15. Burleus in Com
C mentarijs phyſicis, exponens decimumquintum textum primi libri Phyſici & Paulus Son-
cinas in quæſtionibus Metaphyſicis ſuper librum quintum, quæſt. 19.

Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui a ſubſtantia.

CAP. II.

QVANQVAM ſupradicta opinio ferè a Philoſophis iuxta atque Theologis
probata & recepta eſt, non defuerunt tamen qui contra ſentirent; nam & Ale-
xander Aphrodiſæus ſcribit vetus fuiſse Stoicorum decretum, quantitatem re
non diſtingui a ſubſtantia, & hoc poſtea Ochan renouauit atque confirmauit.
Ipſe enim in commentarijs ſuis Logicis exponens Categoriam quantitatis, &
D in 4. Quodlibeto multis articulis, & in Tractatu ſuo de venerabili Sacramento plurimis ca- Opinio O-
pitibus, docet quantitatem re nō diſtingui a ſubſtantia, ſed eſſe ipſammet ſubſtantiam prout chan. negan-
habet partes extra ſe inuicem ſitu disiunctas & locabiles, diuerſisque loci partibus correſpō- tis inter ſub-
dentes. Atque hanc ſuam opinionem cōfirmat nec eſſe contra experientiam, nec cōtra ratio- ſtantiam &
nem, nec cōtra doctrinam Ariſt. nec contra fidem, nec denique cōtra dicta Sanctorum. Ve- quātitatem,
rùm, quia tota propemodum eius argumentatio & probatio eſt Theologica, ſumpta ex ab- diſtinctionē
ſoluta & infinita Dei potentia, nos qui res philoſophicas & philoſophicè tantùm in præſen- realem.
tia tractamus, duabus tantum rationibus cōtenti erimus, cæteras autem qui vult co-
gnoſcere, requirat apud ipſum in locis citatis. Prior igitur ratio eſt hęc; Subſtantia per ſe
habet partes inuicem ſitu diſtantes, ergo non habet hoc formaliter propter quantitatem ali
quam re diuerſam ab ipſa: conſequentia per ſe nota eſt, antecedens autem ita probatur; ſi
quātitas eſſet accidens re diuerſum a ſubſtantia, & inhærens in ipſa, cū omne accidens præ-
ſupponat ſubſtantiam, quippe quæ ſit eius ſubiectum, ergo partes quantitatis, etiam præſup-
ponēt partes ſubſtantiæ; nam ſicut quātitas præſupponit ſubiectum in quo eſt, quia ipſa eſt
acci-

accidens, ita quoque partes quãtitatis, cum ipſæ ſint etiam accidentia, præſupponent partes A
ſubſtantię, utpotè in quibus inſint tanquam in ſuis ſubiectis; quare prius natura eſt ſubſtan-
tiam habere partes, quàm habere quantitatem, ſubſtantia igitur nõ propter quãtitatem, quę
ſit diuerſa quædam res ab ipſa, ſed per ſe ac intrinſecè habet partes extra partes. Poſterior
ratio qua idem probatur ita ſe habet: Deus poteſt cõſeruare ſubſtantiam, etiam remouendo
ab ea omne accidens abſolutum ſine mutatione locali ipſius; ſit igitur ſubſtantia habens
partes in aliquo loco, eamque Deus ibidem cõſeruet remota quãtitate, ſiquidem ipſa eſt ac-
cidens abſolutum re diſtinctum a ſubſtantia; tunc aut illa ſubſtantia habebit partes vt priùs
inter ſe diſtantes, aut nõ habebit; ſi habebit, ergo talis diſtinctio partium, nõ conuenit ſub-
ſtantię propter quantitatem, cum ex ſuppoſitione, eam non habeat, ſed propter ſe ac intrin-
ſecè: ſi autem non habet, ergo cum priùs partes eſſent inter ſe loco diſtantes, tunc autem nõ
ſint, & cum priùs occuparent locum, quem tunc non occupant, neceſſe eſt in illis factam eſ-
ſe mutationem ſecundum locum: nam quod nõ eſt in eo loco vbi priùs erat, nec tamen cor-
ruptum fuit, id profectò mutatum eſt ſecundum locum: at hoc eſt contra ſuppoſitionem, B
poſitum enim fuit illam ſubſtantiam conſeruari a Deo ſine vlla eius mutatione ſecundũ lo-
cum. Adde, quòd mutari ſecundum locum non poteſt id quod eſt impartibile & indiuiſi-
bile, vt demonſtrat Ariſt. 6.lib. Phy. ſi igitur ſubſtantia, remota quantitate, remanet indiuiſi-
bilis & impartibilis, non poterit mutari ſecundum locũ. Hæc Ochan. Sed ad priorẽ rationẽ
ipſius, Heruæus loco ſupra citato, hoc modo reſpondet; licet partes ſubſtantiæ, quantum ad
id quod ſunt, præcedant ipſam quantitatem, non tamen quantum ad id quod eſt (eſſe diui-
ſum ſic) hoc enim eis non conuenit niſi per quantitatem; ſicut etiam, licet ſubſtantia quæ
eſt alba, ſecundum id quod eſt, ſit prior albedine, non tamen ſecundum id quod eſt eſſe al-
bum, vnde non poteſt eſſe alba remota albedine: ergo ſecundum Herueum, partes quãtitatis
præſupponũt partes ſubſtantiæ quãtum ad eſſe, ſic enim omne accidens præſupponit ſubſtã-
tiam, ſed nõ quantum ad id quod eſt eſſe extra ſe inuicem ſitu diſtinctas, hoc enim nõ conue-
nit ſubſtantiæ niſi per quantitatem, at quantitati cõuenit per ſe etiam remota ſubſtantia, vel
ſecundum rem, vt in quantitate Hoſtiæ conſecratæ, vel ſecundum rationem, vt in quantitate C
mathematica. Ad poſteriorem autem rationem, Paulus Soncinas loco ſuperiùs memorato,
ita reſpondet; remota quantitate a ſubſtantia, remanere partes ſubſtantiæ quantum ad enti-
tatem, non autem quantum ad diſtantiam earum ſecundum ſitum; nec tamen propter hoc
ſunt motæ localiter, aut per motum appropinquarunt ſibi inuicem, ſed quia ampliùs non
erunt partes, nam eſſe ſic partes, habebant a quãtitate: Illa item ſubſtantia non erit ampliùs
in loco circumſcriptiuè, ſed tantum definitiuè, nec ob id tamen erit mota ſecundum locũ, nõ
enim deſeruit locum ob tranſmigrationem in alium locum, ſed quoniam amiſit rationem
eſſendi in loco circumſcriptiuè quam habebat a quantitate. Atque hæc quidem de diſtin-
ctione quantitatis a ſubſtantia, a Philoſophis & Theologis diſputantur.

Opinio Auctoris.

Nos autem hac de re ita ſentimus; priorem opinionem, quę facit quantitatem rem quan-
dam a ſubſtãtia diuerſam, philoſophicè loquendo probabiliorẽ quidem eſſe; quippe cũ ſit et
omnium ferè Doctorũ auctoritate & approbatione ſubnixa, & firmioribus rationũ præſidijs
munita: eam tamen nulla ratione naturali euidenter ac demũſtratiuè probari exiſtimamus. D
Nam ſi ponatur quãtitas re ipſa nihil aliud eſſe quàm materia prout habet partes ſitu inuicẽ
diſtantes, propter quam omnes formæ quæ in ea inhęrent, extenſionem quoque atque diui-
ſionem habeãt, nihil contra hoc valent rationes, quæ præcedenti capite ſunt allatæ; etenim
decem illæ rationes quę poſteriori loco poſitæ ſunt, haud magnam vim habent: ad ſeruan-
dam enim diuerſitatem ſubſtantiæ & accidentis, vel diuerſorum prædicamentorũ diſtinctio
nem, non eſt neceſſaria diſtinctio realis, ſed ſufficit formalis uel ſecundum rationem, qualis
cernitur inter fundamẽtum & relationem, inter quantitatem & figurã, denique inter actio-
nem & paſſionem. Sin autem Theologicè loquamur, poſitis ijs quæ in venerabili ſacramẽ-
to Euchariſtiæ credimus & confitemur, adeo certa videtur nobis eſſe prior ſententia, vt con
traria nullo modo, vel ęgrè defendi queat. Nam cum Ochan dicat, quodlibet accidens Ho-
ſtiæ conſecratę ſuam habere quantitatem, non poteſt ipſe cauſſam reddere, cur quantitates
accidentiũ Hoſtię, ante conſecrationẽ ſimul erant cũ quantitate ſubſtantiæ panis, poſt conſe
crationem autem, cum quantitate vel aliorum accidentium, uel aliarum ſubſtãtiarum nullo
modo

A modo ſimul eſſe queant. Cui rationi, licet Ochan in omnem partem ſe verſet vt occurrat, Siſiphi tamen (vt aiunt) ſaxum voluit, nec proficit hilum: quam rem facile perſpiciet, quiſquis, & rationem noſtram, & ſolutionem Ochan diligenter perpendet. Omitto nunc, tot quantitates eſſe ſuperuacaneas, cũ vna ſubiectã quantitas ſatis ſit, vt ex ea cætera omnia quæ in ſubiecto inſunt, extenſa & diuiſibilia exiſtant. Omitto, tantam quantitatum eiuſdẽ ſpeciei eiuſdemque rationis ſimul in eodem ſubiecto inhærentium multitudinem, abſurdam eſſe, nec vllo graui philoſopho probabilem. Omitto deniq; tot quantitatum ſimul & inuicem vnitarum coniunctionem, citra dimenſionum penetrationem, eſſe impoſſibilem.

De Superficie, Linea, & Puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.

B

CAP. III.

Commvnis & permulgata opinio eſt, Superficiem, Lineam & Punctum, eſse in rebus extra animam, quæ multis teſtimonijs Ariſt. atque rationibus probatur. Primò, Ariſt. in 2. Phy. tex. 16. ait corpora naturalia habere in ſe ſuperficies, lineas & puncta. Hæc igitur ſunt in rebus extra animam. in 4. Phy. tex. 25. ait corpus non eſse album per ſe primò, ſed quia ſuperficies, quæ in ipſo inhæret, eſt alba; & tex. 39. concludit, locum nec eſse materiam, nec formam, nec interuallum, nec aliquid corporeum, ſed eſse ſuperficiem corporis continentis; at locus naturalis, eſt in rebus extra animam. In tex. 91. inquit omne continuum, ad minimum habere duos terminos, ſiue ſit continuum ſecundum vnam dimenſionem, ſiue duas, ſiue tres. & in 5. Phy. ait, contigua eſse, quorum extrema ſunt ſimul: talia verò extrema non poſsunt eſſe corporea, & quæ profunditatem habeant, ſic enim eſset penetratio dimenſionum. Ex

C his igitur locis perſpicuum eſt, Ariſtoteli, ſuperficiem, lineam & punctum eſse in rebus extra animam.

Multis & teſtimonis Ariſtotelis, & rationibus probatur, pũcta, lineas, ſuperficies eſſe entia realia.

Idem rationibus comprobemus. Ac primum quidem continua ſunt, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, vt auctor eſt Ariſt. in categoria Quantitatis; conſtat autem multa corpora naturalia eſſe continua, ergo partes eorum copulabuntur ad vnum terminum communem; qui non poteſt eſse aliquid corporeum, ſic enim non fierent vnum inter ſe illæ partes intercedente aliquo corpore; prætcrea, Ariſt. in principio 6. lib. Phyſicorum ait terminum eſse diuerſum a re terminata, non igitur erit terminus corporis aliquod corpus, ſed ſuperficies ſine profunditate: datur igitur in rebus naturalibus ſuperficies Tum, pono duo fundamenta Ariſtotelica, deprompta ex 5. Phyſicorum tex. 26. Vnum eſt, quod continua ſunt quæ copulantur vno termino communi, & quorum extrema ſunt vnũ: alterum eſt, quæcunq; ſunt continua, et eſse contigua, & deinceps; vocantur autem deinceps, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis: his poſitis ſic argumentor, ſi extremæ

D partes continui fiunt vnum inter ſe in termino communi, hic terminus non erit corpus, nõ enim fierent vnũ inter ſe; prætcrea, ſi ille terminus eſset quidpiã corporeũ, partes illæ quæ dicuntur continuari ad illũ terminũ, non eſsent continuæ: patet conſequentia, quĩ non eſſent deinceps, inter illas enim intercederet ille terminus, qui ſi foret corporeus, eſset eiuſdem generis cum re quam terminat quæ eſt corpus; erit igitur ille terminus communis partium corporis, ſuperficies; quare ſuperficies extra animam eſt in rebus. Poſtea, ponamus duo, vnum eſt, contigua eſse, quorum extrema ſunt ſimul: alterum eſt, eſse aliqua corpora naturalia inuicem contigua, vt elementa & cæli: Ex his, quod volumus ſic argumentari poſſumus; cæli ſunt contigui, ergo habent extrema ſimul, quæro per extrema quid intelligas? an partes corporeas? ſed hoc falſum eſt, tum quia cum corpus infinitè ſit diuiſibile, non poteſt dari extrema pars eius; tum quia ſi extrema corporis eſsent corporea, & eſsent ſimul, penetratio dimenſionum, & corporum exiſteret: ergo illa extrema ſunt ſuperficies. Præterea, Ariſt. ſcribit 3. Phy. tex. 40. Omne corpus tam ſenſibile, quam intelligibile hoc eſt mathematicum, eſse terminatum ſuperficie; & confirmatur, quia nos cernimus ipſa corpora

naturalia, & tamen non cernimus niſi ſuperficiē, quia color non reperitur niſi in ſuperficie. A
definitur enim color extremitas perſpicui terminati: & Auerr. quodam loco tradens differentiam inter artem, & naturam, ait naturam operari in toto ſubiecto, etiam in profunditate, artem verò tantum in ſuperficie, ſunt igitur in rebus ſuperficies. Ad extremum, Mathematici conſiderant hæc indiuiſibilia, nimirum puncta, lineas & ſuperficies, ergo ſunt in rerum natura, & ſunt entia realia; alioquin ſi ea fingeret, atque comminiſceretur Mathematicus, mathematicæ diſciplinæ non eſſent ſcientiæ reales. Conſiderat ergo Mathematicus huiuſmodi entia, quæ ſunt in rerū natura, ſed non conſiderat ea, vt ſunt in rerum natura, verum abſtrahit, ideſt conſiderat ea, vt ſunt dimenſiones quædam, & vt habent proprietates conuenientes dimenſionibus, non conſiderando an ſint in materia ſenſibili, nec ne. Ex his igitur manifeſtum fit, huiuſmodi dimenſiones, eſse in rebus. An autem ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta, deinceps videamus.

Quod Puncta, Lineæ, Superficies, ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta. B

CAP. IIII.

An puncta, lineę ſuperficies, ſint entia poſitiua.

QVOD autem linea, & ſuperficies ſunt entia poſitiua, manifeſtum eſt; ſi quidem ponuntur in categoria Quantitatis tanquam eius veræ, ac germanæ ſpecies. De puncto, quamuis dubitari poſſit, quippe cum definiatur per priuationem; punctum enim dicitur, cuius nulla pars eſt; idem tamen ſentiendum eſt, tum quia Ariſtot. definiens punctum, ait eſſe vnitatem quæ habet poſitionem in continuo; tum etiam; quia linea definitur per puncta, nam in 1. Poſt. Ariſtoteles exponens modos dicendi per ſe, refert punctum ad primum modum, ſcribens ipſum punctum eſſe de ſubſtantia lineæ, non quod linea componatur ex punctis, ſed quia ſubſtantialiter definitur per puncta; atqui auctore Ariſt. in 6. libro Topicorum ens poſitiuum ſubſtantialiter definiri nō debet per aliquid priuatiuum. quare cum linea quæ eſt ens poſitiuum, ſubſtantialiter definiatur per puncta, neceſſe eſt ipſum punctum eſſe quoque poſitiuum ens. C

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere poſitionem in continuò? itemque quomodo punctum dicatur eſſe in linea? non enim in ea eſt, ut pars in toto, neque ut totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec punctum ex linea componitur: nec eſt tanquam inferius in ſuperiori, aut contra; quia nec linea de puncto, nec punctum de linea dicitur: non enim vel punctum dicitur eſſe linea, vel linea punctum, neque eſt tanquam in loco, quia locus eſt æqualis locato; neque tanquam effectus in cauſſa, quia punctum non efficitur a linea: nec tanquam accidens in ſubiecto, quia ſubiectum eſt prius accidente, & non definitur per ipſum, ſed potius ipſum per ſubiectum, contrarium autē cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæſtionem reſpondetur, nomen poſitionis tripliciter ſumi, primò enim ſignificat ordinem partium permanentium in toto continuo, et ſic Ariſt. in categoria Quantitatis, dicit quantitatem aliam habere poſitionem, aliam non habere, linea enim, & ſuperficies, habent poſitionem, motus autem, & tempus minime: & ſic punctū non habet poſitionem, cū omnino vacet partibus. Secundo, nomē poſitionis ſignificat habitudinē partiū locati ad partes loci, quomodo cōſtituit categoriam Situs, vel Poſitionis, & ita punctum non habet poſitionem, quia nec eſt in loco, nec partes habet. Tertio, ſignificat non per ſe conſtare ſeiunctū ab alijs, ſed hærere alij, & in alio poſitum eſſe; quoniam igitur punctum ſemper hæret iunctumque eſt continuo, ſi quidem vel terminat, vel continuat lineam, idcirco dicitur habere poſitionem in continuo. D

Quomodo punctum habeat poſitionem in continuo.

Ad poſteriorem quæſtionem reſpondetur, clarum eſſe, punctum eſſe in linea; nam Ariſt. in 1. Poſt. ait, & lineam eſſe in triangulo, & punctum in linea; neq; vero poteſt eſſe extra lineam, cum ſemper eam continuet, vel terminet, Verum, quomodo punctum ſit in linea, Albertus ita declarat: Punctus (inquit) & linea bifariam conſiderari poſſunt, nimirum phyſicè, vel mathematice; ſi phyſicè conſiderantur, non eſt punctum in linea tanquā in ſubiecto ſed eſt in ipſa materia; materia enim ex ſe non eſt diuiſibilis ſed habet diuiſionē a quantitate, & ideo quatenus materia eſt diuiſibilis potentia ſecundum longitudinem, fit ſubie-

Quomodo punctum ſit in linea.

A crum lineę, ſecundum latitudinem, ſuperficiei, ſecundũ craſſitiem corporeitatis. Sin autem hęc conſiderentur mathematicè, ſic in linea eſt punctum, vt pars definitiua in eo quod definitur. Tripliciter autem poteſt linea definiri per punctum. Primo, ſecundum imaginariam ſui generationem, vt cũ Mathematici dicunt lineam eſſe, quę fit ex fluxu puncti: Tum, ſecundum continuationem, vt cum dicitur linea eſſe cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui eſt punctum. Poſtremo, ſecundum terminationem, vt cum dicitur linea eſt quæ duobus vtrinque punctis terminatur. Quod autem punctum definiatur per priuationem, id non concludit ipſum eſſe ens priuatiuum, nam, & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & ſimiliter alia multa, propterea quod eorũ poſitiuæ differentiæ, ac proprietates nos latent. Adde, quòd punctum etiam definitur poſitiuè, nimirum cum dicitur punctum eſt vnitas habens poſitionem in continuo; & punctum eſt terminus communis ad quem copulantur, & continuantur partes lineæ.

Quod autem huiuſmodi res, punctum dico, lineam, & ſuperficiem, inter ſe diſtinguantur B ſecundum rem, ita probatur; ac de ſuperficie & linea clarum eſſe videtur, tum quia ſuperficies, & linea ſunt duæ ſpecies quantitatis quas re diuerſas eſſe oportet: tum etiam, quia linea eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem, ſuperficies autem eſt diuiſibilis: adde, quod Mathematicus abſtrahit lineam a ſuperficie, multa conſiderans, & demonſtrans de linea per ſe nulla ratione habita vel mentione facta ſuperficiei, quod fieri non poſſet, niſi linea eſſet res diuerſa a ſuperficie. Quid, quod non implicat contradictionem, vt Deus faciat, vel poſſit facere lineam ſine ſuperficie, cum linea ſit prior ſuperficie, & ab ea independens; ſicut etiam poſſet facere ſuperficiem ſine corporeitate; nam quemadmodum in ſacramento Euchariſtiæ, Deus abſtrahit qualitates panis cum quantitate, a ſubſtantia ipſius panis, ita poſſet abſtrahere ſolum colorem, & figuram cum ſubiecta ipſis quantitate, at quantitas, quę per ſe primo ſubiicitur colori & figuræ, non eſt alia quàm ſuperficies, ergo &c. De Puncto autem, quod etiam ipſum re diſtinguatur a linea, ex eo manifeſtum eſt; quia linea eſt res diuiſibilis ſecundum longitudinem, punctum autem eſt res quædam extra animam, vt ſupra C eſt oſtenſum, & eſt indiuiſibile ſecundum longitudinem, non poteſt autem eadem res eſſe diuiſibilis & indiuiſibilis ſecundum longitudinem. Præterea, ſi punctum eſt idem ſecundũ rem quod linea, vel erit pars lineæ, vel accidens lineæ; ſed nõ eſt pars, quia linea non componitur ex punctis; nec accidens, partim quia punctum ſecundum naturam prius eſt linea, accidens autem eſt poſterius ſubiecto, partim autem quia linea eſt diuiſibilis, punctum vero indiuiſibile, nullum autem indiuiſibile poteſt eſſe accidens ſubiecti diuiſibilis. Atq; hæc quidem de ſuperficie, linea, & puncto ſecundum communiorem ſententiam Philoſophorum ac Theologorum dicuntur, atq; traduntur.

Punctum, lineam & ſuperficiẽ, diſtingui realiter inter ſe, ſecundũ multos.

Declaratur opinio aliorum qui contra ſentiunt.

CAP. V.

D GVLIELMVS Ochan in Commentariis ſuis logicis, explanando categoriam quantitatis, & in tractatu ſuo de venerabili Sacramento Euchariſtiæ cap. 1. & 2. exiſtimat punctum nihil eſſe poſitiuum extra animam; & lineam, ſuperficiem, ac punctum, nec inter ſe, nec ab ipſa corporeitate realiter diſtingui: id quod probat, primum philoſophicè, deinde theologicè; philoſophice quidem hoc modo. Primo, Punctum aut eſt ſubſtantia, aut accidens, non ſubſtantia, vt patet, ergo accidens; rurſus omne accidens habet ſubiectum ſibi adæquatum, punctum igitur pro ſubiecto ſibi adęquato, vel habebit aliquid diuiſibile, vel indiuiſibile, non diuiſibile, quia accidens eſt in toto ſubiecto ſibi adequato, punctum autem cum ſit indiuiſibile non poteſt eſſe in toto aliquo diuiſibili; neq; indiuiſibile, quia vel ſubiectum puncti eſt ſubſtantia, vel eſt linea, ſed linea, eſt per ſe diuiſibilis, Subſtantia quoq; nempe materia, eſt extenſa & diuiſibilis, pręſertim cum ſcribat commẽtator in libro de ſubſtantia orbis, primam omnium affectionum materię eſſe corporeitatem. Poſtea, ſi Pũctum eſt aliquod ens abſolutum extra animam, realiter diſtinctũ ab aliis, nec exiſtens pars alterius, ergo per ſe erit in aliquo prędicamento;

Opinio & argumenta Ochan.

cum igitur non ſit aut ſubſtantia, aut qualitas, aut relatio, aut aliud aliquod aliorum, oporteret ipſum eſſe quantitatem, quod tamen implicat contradictionem: nam ſi eſt quantitas, habet partes, cum hæc ſit propria ratio quantitatis; ſi eſt punctum, ergo non habet partes, punctum enim definitur id cuius nulla pars eſt. Deinde, impoſſibile eſt, ens aliquod reale abſolutum de nouo generari & corrumpi, per ſolum motum localẽ diuiſionis vel vnionis; at ſi continuum diuidatur in duas partes, ex hoc ipſo exiſtunt de nouo lineæ, puncta & ſuperficies, ſi rurſus quæ diuiſa ſunt vniantur, illa eadem corrumpuntur; ergo &c. Theologicè autem idem confirmat hoc pacto. Punctum ponitur in linea, vt eam terminet, & vt partes eius inuicem continuet, ſed ob vtrumq; horum conuenit punctum non diſtingui realiter a linea, ergo &c. minor probatur, nam ſi linea finitur per punctum, tanquam per entitatem quandam extrinſecam a linea eiq; adiunctam, ergo ſi ponatur punctum remoueri a linea, ipſa linea euaderet interminata & infinita, quod eſt abſurdum; nam cum punctum ſit penitus indiuiſibile, & intrinſece non attingat atq; componat lineam, neq; additum neq; detractum poteſt eius longitudinem variare vel augendo eam, vel minuendo: quod ſi remoto puncto a linea, nihilominus ipſa remanet finita & terminata, ergo ſuperfluè ponitur punctum ad eam terminandam, cum eo remoto eodem modo ſit finita quo antea erat; neq; vero quiſquam putet non eſſe concedendum quod hic ponitur, nempe punctum remoueri poſſe a linea, namq; cum punctum ſit ens abſolutum, realiter diuerſum a linea, non exiſtens pars, vel effectus lineæ, non eſt impoſſibile ipſum remoueri a linea, vel ſecundum cogitationem, vel ſecundum abſolutam & omnipotentem Dei virtutem. Hactenus Ochan.

Rationes Gregorij Ariminenſis.

Gregorius Ariminenſis in 2. Sent. diſt. 2. q. 2. art. 1. in explicatione tertiæ concluſionis, eandem opinionem ſequitur & probat his argumentis. Primùm, cum ex duabus aquis fit vna aqua continua, ſimiliter etiam tunc ex duobus punctis terminantibus vel diſterminantibus illas aquas, fit vnum; hoc autem punctum ſi eſt ens poſitiuum realiter diſtinctum a linea, cum ſit accidens, & indiuiſibile quiddam, habebit pro ſubiecto aliquid materiæ indiuiſibile; quæratur an iſta materia ſit in aliqua præexiſtentium aquarum? at non eſt maior ratio cur ſit in vna potius quam in altera, cum illud punctum ſit terminus communis vtriuſque: vel erit in vtraq; aqua, at non poteſt vnum accidens indiuiſibile, eſſe in duobus ſubiectis ſitu diſiunctis; quare oporteret materiam illius puncti de nouo geniti, etiam ipſam de nouo generari. Tum, cum continuum diuiditur, punctum priùs continuans, vel remanet, vel corrumpitur; non remanet, quia non in vtraq; parte, nec in vna potius quàm in altera, ergo corrumpitur; ſed quid fiet illi indiuiſibili materiæ quod erat ſubiectum illius puncti? non enim remanet, quia nec ſeorſum ab vtraque parte continui diuiſi, nec ſimul in vtraque, nec in vna potius quam in altera, vt per ſe patet, ergo corrumpitur. quare ijs duabus rationibus concluditur, ſi punctum eſſet aliquid poſitiuum realiter diſtinctum ab alijs, fore vt materia prima eſſet generabilis & corruptibilis. Adhæc, Ariſt. in 6. Phy. probat nullum indiuiſibile poſſe moueri; nam cum omne quod mouetur, priusquam trãſeat ſpatium maius ſe, neceſſariò pertranſeat ſpatium ſibi æquale, ſi indiuiſibile moueretur, ſemper tranſiret indiuiſibilia ſpatia, quare magnitudo conſtaret ex indiuiſibilibus, & omnia eius indiuiſibilia, quæ ſunt infinita, actu numerarentur. Hæc autem demonſtratio Ariſtotelis æque benè valet, ſiue punctum per ſe moueatur, ſiue exiſtens in continuo vna cum ipſo moueatur per accidens, vtrouis enim modo ponatur punctum moueri, idem neceſſariò infertur atque concluditur: non igitur punctum eſt ponendum in continuo. His adde, quòd Ariſt. in libro de Motu animalium cap. 2. refellit ſententiam eorum qui putabant polos, qui ſunt puncta quædam cæli indiuiſibilia, habere vim quandam mouendi cælum; refellit inquam eo, quòd nulla eſt, vt ipſe ait, huiuſmodi indiuiſibilium ſubſtantia, Hæc Gregorius. Ergo ſecundũ hos Doctores, extra animam non eſt alia res quę ſit magnitudo, niſi corporeitas, quæ habet in ſe rationem lõgitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimẽſionum ſic ſe habent, vt conceptus vnius nõ includat cõceptum alterius, quemadmodũ ratio lõgitudinis nõ includit rõnẽ latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationẽ profunditatis; & quia nõnullæ paſſiones demonſtrantur de corpore ratione lõgitudinis tantũ, & aliæ ratione latitudinis ac profunditatis, ob has cauſſas, intellectus has tres dimẽſiones vel rationes corporeę magnitudinis, diſtinxit in tres ſpecies, eaſq; nominauit lineã, ſuperficiẽ, & corpus. Nihil

hil

A hil igitur aliud eſt ſuperficies, quàm ipſummet corpus quatenus ſecūdum profunditatem nō eſt vltra protenſum: nec linea eſt aliud, quàm corpus nō vltra extenſum ſecundum latitudinem: ipſum autem punctum eſt ipſa linea & longitudo corporis, quatenus non vlterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro ſecunda opinione dicta ſint. Quemadmodum autem ſupradictas rationes ſoluant, prioris ſententię defenſores, breuiter oſtendamus.

Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.

CAP. VI.

BVRLÆVS in Commentarijs phyſicis exponens decimumquintum textū primi libri Phyſicorum, & Paulus Soncinnas in quæſtionibus metaphyſicis ſuper
B quintum librum Metaphyſicę quęſt. 20. mordicus defendentes priorem ſententiam, reſpondent ad rationes præcedenti capite allatas pro ſecunda opinione, ad hunc modum. Ad primam, falſum eſt omne accidens habere ſubiectum ſibi adæquatum vel diuiſibile vel indiuiſibile; imò nullū accidens, quod eſt terminus alterius accidentis, habet ſubiectum proprium ſibi adæquatum, ſed eſt in eodem ſubiecto in quo eſt id cuius eſt terminus; & quia terminus non adæquatur ei cuius eſt terminus, ideo terminus non adęquatur ſubiecto. Ad 2. Punctum eſt accidens, nec tamen ſequitur vt ſit quantitas; ſed ſatis eſt vt ſit aliquid quantitatis, nempè terminus eius intrinſecus, & ſic reducitur ad categoriam Quantitatis; quemadmodum materia non eſt ſubſtantia prædicamentalis, eſt tamen aliquid, hoc eſt pars & principium eius; quamobrem in categoria Subſtātiæ numeratur. Ad 3. Hęc eſt natura indiuiſibilium, vt per ſolam diuiſionem & copulationem quantitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum eſſe, in eo cōſiſtat, vt ſint termini quantitatis, neceſſe eſt cum quantitas ſecundum terminationem variatur (va-
C riatur autem ſemper quotieſcunque fit diuiſio & vnio partium) ipſa quoque ſecundum eſſe variari. Ad 4. Nullo modo poteſt ſeparari punctum ſecundum rem a linea, ita vt per ſe ſubſiſtat ſeparatum a linea, primò quia eſt terminus intrinſecus lineę. Tum, quia ponitur in definitione lineę & prędicatur de ea in primo modo dicendi per ſe, vt ſupra dictum eſt; quæ autem ſunt huiuſmodi, nullo modo poſſunt inuicem ſeparari. Denique cum punctū definiatur vnitas habens poſitionem in cōtinuo, eſt cōtra rationem eius eſſentialem, vt poſſit eſſe extra lineam. Ad primam & ſecundam rationem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius ſupponit, punctum habere materiam & ſubiectum proprium & adęquatum ſibi, quod in ſolutione primæ rationis ipſius Ochan, falſum eſſe declaratū eſt. Ad 3. Dū mobile mouetur, punctum exiſtens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philoſophus 6. Phy. tex. 86. cuius rationes ibi ponit Commentator & in 4. Phyſic. com. 9. quia punctum non mouetur per ſe, nec actu nec potentia; nec habet per ſe locum, aut actu aut potentia; pars autem mobilis, licet actu non moueatur niſi per accidēs, potentia tamen moue-
D tur per ſe, quia ſi a mobili ſepararetur, tunc poſſet moueri per ſe; & ideo per partes mobilis poſſunt numerari partes magnitudinis, nō autem per puncta. Ad 4. Ariſt. in eo loco, reprobat opinionem dicētium cęlum moueri ſuper polos, propter virtutem quandam eis inſitam; & quia putabāt huiuſmodi indiuiſibilia eſſe ſubſtātias, quod ei nō placet; non igitur ait nullam eſſe exiſtentiam indiuiſibilium, ſed nullam eſſe ipſorum ſubſtātiam. Hæc illi. Vide quę circa hanc quęſtionem ſcribit Scotus 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 9.

Soluūtur ab alijs ſupradictę rationes Ochan & Gregorij.

Reſtat nunc, vt hac de re, quod ſentimus, quam breuiſſime doceamus. Nos quanquàm putamus veramque opinionem probabiliter defendi poſſe, arbitramur tamen veriſimilius eſſe, Primò quidem, punctum re non diſtingui a linea: tum, ipſum punctum lineam item, atque ſuperficiem, prout ſunt termini magnitudinis, non poſitiuam aliquam rationem, ſed priuatiuam tātùm ſignificare: deinde, lineam & ſuperficiem, vt ſunt dimēſiones quædā, hoc eſt longitudo & latitudo, eſſe rationes quaſdam reales extra animam exiſtētes & re vera corpori cōuenientes: poſtremò, has ipſas res nō eſſe realiter diuerſas a corporeitate. Hæc omnia patēt ex ijs quę ſupradicta ſunt, partim pro prima partim pro ſecunda opinione; cum

Sententia auctoris circa preſentē quęſtionem.

enim

enim ad illa quatuor probāda, paulò ſuperius in cōfirmatione tam prioris quam poſterioris A ſentētię, ſatis multas & probabiles rationes expoſuerimus, nihil attinet nūc ad idem demōſtrandum, nouas alias rationes cōferre. Et ſanè, quemadmodum calor vt quatuor, eſt terminatus nō per aliud aliquid ab ipſo realiter diuerſum, ſed ſeipſo, quatenus nō vlteriùs eſt intenſus, vel in quantum cōtinet tot gradus & non ampliùs: ita quoque de huiuſmodi rebus ſentiendum putamus, quæ nō alia re ab ipſis, terminantur, ſed tantummodò ſeipſis, nimirum quatenus tantæ ſunt & non vlteriùs protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali, nā ea quę effectiuè & extrinſecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne longiores ſimus, ſatis ſit hæc ſtrictim attigiſſe; plura enim ex his quæ ſupra, primam & ſecundam ſententiam comprobando, dicta ſunt, facilè poterunt ad eorum quatuor quæ hic poſuimus, confirmationem accommodari.

De infinitate quantitatis.

Sequitur, vt deinceps dè infinitate quantitatis diſſeramus. Quæ tractatio duplex erit, vna de quantitatis infinitate ſecundum actum; altera ſecundum potentiam. Rurſus prior tripertita erit, nam primo loco quæretur an ſit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, diſputabitur an infinitum poſſit effici a Deo: poſtremò, an cōtinuum ſit diuiſibile in infinitum, vel (quod idem eſt) an continuum componatur ex indiuiſibilibus. Primùm igitur videamus, an ſit in rebus aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine actu infinitum. B

Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

Non eſſe infinitas ſpecies rerum naturalium.

NON eſſe in rebus aliquid infinitum, ſiue magnitudine ſiue multitudine, latiſſimè oſtendit Ariſt. tum in 3. Phy. a tex. 40. vſque ad 56. tum in 1. de Cælo a tex. 33. vſque ad 76. Pręcipuę autem rationes, quæ vel ab ipſo, vel ab alijs afferuntur, hoc loco breuiter adſcribentur. Prima ratio. Si oſtenſum fuerit corpus C ſimplex nō eſſe infinitum aut multitudine aut magnitudine, etiam demonſtratum erit nullum compoſitum eſſe infinitum; non enim poteſt compoſitum eſſe infinitum, niſi ea ex quibus conſtat, infinita fuerint, aut omnia, aut aliqua, aut certè vnum aliquod ipſorum. Quod autem corpora ſimplicia nō ſint infinita ſpecie hinc patet. 1. Quia eſſent infiniti motus ſimplices, cum tamen experientia doceat nō eſſe niſi duos, videlicet rectum & circularem. 2. Quia eſſent infinitæ locorum differentiæ, quodlibet enim corpus ſimplex ſuaptè natura peculiarem ſibi loci differentiam aſciſcit, at differentiæ locorum, ſunt tantùm ſex. 3. Indiuidua plura ſunt quàm ſpecies, una quęque enim ſpecies ferè continet multa indiuidua, ſi igitur ſpecies ſunt infinitæ, & indiuidua plura ſunt ſpeciebus, ergo erit aliquid maius infinito. 4. Species ſunt ſicut numeri, non enim reperiuntur duæ ſpecies, quæ ſint æqualis perfectionis, ſed omnis ſpecies collata alii ſpeciei, habet diuerſum gradum perfectionis vel ſuperiorem vel inferiorem; ſi autem infinitæ eſſent ſpecies corporum ſimplicium in mundo, D mūdus infinitos perfectionis gradus in ſe cōtinens, eſſet infinitè perfectus, quod eſt impoſſibile, tum quoniam Ariſt. fortaſſis infinitatem perfectionis ſimpliciter putauit eſſe impoſſibilem; tum quia vt hęc infinitas tribuatur Deo (id quod nos verè credimus) attamen ea nequit tribui mundo; nam cum mundus ſit ab alio productus, & dependens, ac proinde participatam habeat perfectionem, neceſſariò eam habet finitam atque limitatam; & cū mundus neceſſariò ſuperetur ſecundum perfectionem a Deo, utpotè a quo ut diximus, ſit & productus, & dependens, infinitum autem ea ratione ut infinitum eſt, non poſſit ab alio ſuperari & excedi, relinquitur, nec mundum eſſe infinitè perfectum, nec in eo eſſe infinitas ſpecies corporum ſimplicium. 5. Si eſſent infinita corpora ſimplicia, non poſſent cognoſci, ergo nec ea quę componuntur ex ipſis ſciri poſſent, quare nulla eſſet ſcientia rerum naturalium.

Nullum corpus ſimplex mole infinita eſſe poſſe.

Quod autem nullum corpus ſimplex ſit infinitum ſecundum magnitudinem hinc patet, nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus quod mouebitur motu recto; primùm oſtendamus corpus circulare nō poſſe eſſe infinitum: id quod facilè

cilè

A cilè eſt demõſtrare ad hũc modum. Primò, quia motus circularis eſt qui fit circa medium,
& qui ab eodem redit ad idem, infinitum autem, neque habet medium, neque poteſt pertrã-
ſiri. Deinde, id manifeſtum eſt ex definitione circuli: Circulus enim eſt figura, in cuius me-
dio cẽtrum eſt, a quo omnes lineæ ductæ ad circunferẽtiam, ſunt æquales; quæ definitio nõ
poteſt accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tum, ſumatur diame-
ter circuli infinitũ, & diuidatur in duas ſemidiametros; quæro vel ambæ ſemidiametri ſunt
finitæ, & ſic tota etiam diameter eſset finita, quare circulus quoque finitus eſset: uel ambæ
ſunt infinitę, & cum tota diameter ſit dupla ad ſemidiametrum, erit aliquid duplo maius in-
finito: uel vna eſt finita, altera infinita, quod eſt impoſſibile, nam ſic nõ eſsent ſemidiametri.
Poſtea, ſi poſset dari circulus infinitus, ruerent multæ demonſtrationes mathematicę; pri-
mùm euerteretur demõſtratio prima Euclidis tertij libri, quæ ſic habet, *cuiuslibet circuli cen-
trũ inuenire*: nã in circulo infinito nõ poſset inueniri cẽtrum: deinde rueret 25. demõſtratio
eiuſdem libri: *Dato quolibet ſegmento circulum eius deſcribere*; nam poſset dari ſegmẽtum
B aliquod circuli infiniti, cuius tamẽ circulus nõ poſſet deſcribi: præterea, Propoſitio 30. eiuſ-
dem libri, nulla eſſet, *quamlibet peripheriam biſariam ſecare*, nam peripheria circuli infini-
ti nõ poſset ſecari in duas partes æquales. Adhæc, rueret etiam totus quartus liber, nam ibi
demõſtratur quamlibet figuram rectilineam poſse inſcribi, & circunſcribi circulo, & con-
tra circulum poſse inſcribi & circunſcribi figuræ rectilineæ; quod fieri nõ poſset in circulo
infinito. Poſtremò, linea circularis nõ procedit recta ſed incuruata, quæ curuitas nõ patitur
eam eſse infinitam.

Sed quod nõ ſit corpus aliquod ſimplex, quod motu recto mouetur, actu infinitum; hinc
manifeſtum erit. Primò, quod mouetur motu recto, ex vno loco trãsfertur in alium: nam
ſi moueatur motu naturali, ex loco nõ naturali tranſit ad naturalem locum: ſin autem cie-
tur motu violento, trãſit ex loco naturali ad nõ naturalem; ſed infinitum, cum occupet om-
nem locum, nullo modo trãsferri poteſt ex vno loco in alium, ergo nihil, quod recto motu
mouetur, poteſt eſse infinitum ſecundum magnitudinem. Amplius, ſi ſit corpus infinitum
C ſecundum magnitudinem, aut locus eius erit finitus aut infinitus, nõ finitus, quia locus ęqua
lis debet eſse locato; nec infinitus, quia in infinito nõ eſt differentia locorum, omne autem
corpus ſimplex, motu recto fertur ſurſum aut deorſum, ergo &c. His adde, quòd in corpo-
ribus ſimplicibus, idem ſecundum ſpeciem eſt locus totius & partis; fingamus ergo ex illo
corpore infinito, auferri particulam aliquam, de qua quærimus, an ea poſſit moueri vel non,
ſi nõ poſset, ergo nec ipſa nec ſuum totum eſset corpus naturale; ſi poſſet, proculdubio mo-
ueretur ad locum ſui totius, qui eſset infinitus, nullamque certam loci differentiam obtinẽs;
quare nõ magis moueretur in vnam partem quàm in aliam, ſed vel nõ moueretur, vel in in-
finitas partes diſtracta quoquo verſus moueretur. Poſtea, quod mouetur motu recto, aut
eſt graue, aut leue; illud deorſum, hoc ſurſum fertur: corpus autem infinitum, cum impleat
omnem locum, nõ magis ſurſum moueretur quàm deorſum, quare nec eſset corpus graue
nec leue. His accedit, quòd in quo maior eſt virtus motiua, id celerius mouetur, ſed in cor-
pore infinito eſset uirtus motiua infinita, ergo moueretur in inſtanti, quod eſt impoſſibile.
D Poſtremò, ſi exiſteret corpus infinitũ ſecundum omnes dimẽſiones, illud ſanè ſolitariũ eſset;
nam cũ omnem locũ occuparet, nõ poſſet exiſtere aliud vllũ corpus, quare illud corpus infi-
nitum, neq; poſset moueri neq; quieſcere, neq; agere, neq; pati, neq; eſset principiũ aliorũ,
neq; ipſum eſse ab alio tanquàm a principio; fruſtra igitur eſset in natura tanta moles. Per-
ſpicuũ igitur eſt non eſse in rebus infinitũ aliquid ſiue multitudine ſiue magnitudine. Sed
quia contra hoc multæ ſunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.
CAP. VIII.

VIDETVR eſse in rebus infinitum actu. 1. Quia finitum & infinitum ſunt
paſſiones quantitatis, ergo ſicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infini-
ta. 2. Omnes ſpecies rerũ ſunt in actu, ergo etiam ſpecies figurarum & nu-
merorum erunt in actu, ſed hæ ſunt infinitæ, ergo &c. 3. Nihil diuiditur
niſi

niſi in ea quæ actu habet, ſed continuum poteſt diuidi in infinitas partes, ergo actu habet infinitas partes. 4. Omnis magnitudo per additionem alterius magnitudinis fit maior, ſed additio alicuius magnitudinis poteſt fieri in infinitum, quia diuiſio fit in infinitũ, & quod vni magnitudini auſertur per diuiſionem, poteſt alteri adiungi per additionem. 5. Secundum Ariſtotelem, mundus, & generatio hominis eſt æterna, ergo fuerunt infiniti homines; ſed vnuſquiſque homo habet animam immortalẽ, ergo nunc actu ſunt infinitæ animæ: quare etiam ſecundum Ariſt. datur infinitum in actu. 6. Si non poſſet eſſe infinitum, hoc eſſet quia infinitum non poteſt pertranſiri, & eſt ignotum; ſed contra, quia ſecundum Ariſt. cũ tempus ſit æternum, vſque ad hunc diem tranſacti ſunt infiniti dies, & vſque ad hominẽ qui nunc generatur, fuerunt generati infiniti homines, ergo infinitum fuit actu tranſactũ. Præterea, motus cæli eſt æternus, & quotidie fit vna circulatio primi mobilis, ergo fuerunt infinitæ circulationes: quæro, intelligentia quæ mouet orbem, & facit huiuſmodi circulationes, aut cognoſcit eas, aut non: non cognoſcere, abſurdum eſt, quia ignoraret opus quod ipſa facit: ſi cognoſcit, aut omnes, aut aliquas tantùm; ſed cum omnes ſint vnius ac eiuſdem rationis, nulla cauſſa eſt, cur has potius quàm alias quaslibet cognoſcat: ſi autem cognoſcit omnes, cum illæ fuerint infinitæ, neceſſariò conficitur eam cognoſcere infinitum. Si dicas Intelligentiam cognoſcere omnes circulationes, non ſimul actu, ſed ſucceſſiuè; id ſanè contrariũ eſt ijs, quæ ſcribit Ariſt. in 12. Metaphyſicæ de Intelligentijs, aſſerens eas non eſſe in potentia ad cognoſcendum, nec mutari in cognoſcendo. 7. Deus ſecundum Ariſtotelem agit ex neceſſitate naturæ, vt plerique Peripatetici arbitrantur; ergo facit quantum poteſt facere: ſed poteſt facere infinitum, quippe qui ſecundum Ariſtotelem (vt quidam Philoſophi exiſtimant) ſit infinitæ virtutis, ergo fecit infinitum; quare infinitum actu erit in rebus. Adde, quod nemo negare poteſt eſſe in rebus infinitum actu, ſaltem ſecundum durationem, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, cæli animi noſtri & materia prima. 8. Argumentum Archytę & Epicuri non videtur contemnendum; nam extra cælum eſt locus infinitus; vel ergo eſt plenus corpore infinito, & ſic obtinuimus quod contendimus, aut non, & ſic datur vacuum: poſſet igitur in illo vacuo eſſe corpus aliquod infinitum; ergo iam actu eſt; nam vt ait Ariſtoteles 3. Phy. tex. 32. Poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis. Quod autem ſpatium quod eſt extra cęlum ſit locus, patet, primò quia vltimum cælum cũ ſit corpus, eſt in loco, & non eſt in alio loco, quam in parte quadam illius ſpatij quod eſt extra cęlum; ergo ſicut illa pars eſt locus, ſic etiam reliquum ſpatium. Deinde, quia ſi quis in vltimis cęli oris conſtitutus, vel brachium extenderet extra cęlum, vel telum iaceret, aut poſſet id facere aut nõ; ſi non, ergo eſſet aliquid, quod prohiberet vel reſiſteret, & ita extra cælum eſſet corpus vel locus: ſi autem poſſet, brachiũ igitur vel telum eſſet in illo ſpatio tanquàm in loco. Huc accedit, quia vt ait Lucretius 1. lib. Omnia corpora quæ percipimus ſenſibus, ita reperimus eſſe affecta inter ſe, vt vnum contineatur ab alio, nec reperitur aliquod corpus ſolitarium & ſeiunctum ab alio corpore, quare neceſſe eſt in connexione corporum, procedi in infinitum. Et Epicurus (auctore Cicerone libro 2 de Diuinatione) mundum ſeu vniuerſum eſſe infinitum, hoc modo argumentabatur. Quod finitum eſt, habet extremum; quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecus; at quod omne ſeu vniuerſum eſt, id non cernitur ex alio extrinſecus, vniuerſum igitur non eſſe finitum neceſſe eſt. Hæc ſunt argumenta, quibus oſtenditur infinitum eſſe in natura.

Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.

CAP. IX.

Reliqvvm eſt, vt ſoluamus ſupradictas rationes, quibus oſtendi poſſe videbatur, eſſe in rebus infinitum. Ad primam rationẽ, ita eſt reſpondendum. Infinitum dicitur paſſio quantitatis, non quia per ſe conueniat quantitati; ſed quia non repugnat ei, prout quantitas eſt, ſed prout eſt quantitas naturalis vel actu exiſtens: vel quia ſi eſſet infinitum, non poſſet eſſe aliud quàm quantitas. Itaque infinitum poteſt dici paſſio quantitatis, non ex parte quantitatis; nõ enim quãtitas exigit infinitũ, ſed

A ſed ex parte ſui, quoniam infinitnm non poteſt eſſe, neque intelligi ſine quantitate, & ſi
eſſet, proculdubio eſſet affectum quantitate. Ad 2. Species, quæ habent eſſe reale, & ſunt
de perfectione vniuerſi, debent omnes actu exiſtere: ſpecies autem numeri, quæ proce-
dunt in infinitum, habent tantum eſſe intelligibile, neqne ſunt de perfectione mundi;
quamobrem non oportet illas omnes actu eſſe. Ad 3. Continuum habet infinitas par-
tes, verùm nó actu diſtinctas, ſed potentia; partes enim continui actu, finitæ ſunt, nam ſicut
actu non habent aliud eſſe, quàm eſſe totius in quo ſunt, ita finiuntur & terminantur actu
terminis totius: v. g. vel punctis, vel lineis, vel ſnperficiebus; nam eadem quæ terminant
totum, ſimul etiā terminãt omnes partes eius. Illa autem maſſa totius continui, in qua
confuſè & indiſtinctè continentur omnes partes eius, dicitur eſſe infinita in potentia, qua-
tenus ex ea poteſt in infinitum fieri ſecretio & diuiſio partinm proportionalium. Sed dicet
aliquis, ſi finitum eſt, quod habet partes finitas, ergo infinitum erit, quod habebit partes
infinitas, ſed continuū habet partes infinitas, ergo eſt infinitū. Neq; valet, dicere cōtinuum
B habere partes infinitas in potentia, nam oēs partes, qualeſcunq; fuerint, ſunt in potentia; cū
enim ſunt actu, iam nō ſunt partes. Reſpōdeo, omne totū debere æſtimari, & menſurari ex
partibus, quæ habent aliquā certam, & determinatam magnitudinem; tales autem partes in
omni cōtinuo ſunt finitæ, & ſi huiuſmodi eſſent infinitæ, continuum etiā eſſet infinitū actu.
At partes infinitæ, quas dicitur habere continuum, non ſunt alicuius determinatæ quantita-
tis & menſuræ, quamuis ſecundū proportionem poſſent eſſe determinatæ. Diuiſio enim
quæ fit in infinitum, poteſt fieri ſemper eadem proportione ſeruata, vt vel fiat per partes
medias, vel per tertias, nel per quartas; nunquam tamen huiuſmodi partes ſeruant aliquā
determinatam magnitudinem: ſed ſicut diuiſio procedit in infinitum, ita partium magnitu-
do ſemper euadet minor: ergo, quantum ſit continuum aliquod, an finitum, an vero in-
finitum; & ſi finitum, quanta ſit eius magnitudo, hoc inquam non debet æſtimari ſecundū
quaslibet partes eius, ſed tantum ſecundum partes alicuius certæ magnitudinis, & deter-
minatæ menſuræ; vnde ad cognoſcendam molem alicuius magnitudinis, adhibemus
C menſuram certam, quæ vel per ſe, totam illam magnitudinem exæquet, vel aliquoties ſum-
pta, & iterata illam metiatur. Ad 4. Sicut non omnis detractio partium exhaurit cō-
tinuum, ſed tantùm remotio partium alicuius certæ magnitudinis, ita non omnis additio
quantitatis, etiam ſi fiat in infinitum, reddit infinitum in quo eſt: ſed hoc contingeret, ſi
fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis eſſet perexigua. Si enim
alicui corpori adderes quantitatem vnius digiti in infinitum, illud corpus neceſſario cre-
ſceret in infinitum. Cæterum additio quæ fit uni corpori ex ſectione alterius, non fit per
partes determinatæ magnitudinis, ſed tantùm per partes proportionales, quarum poſterio-
res ſunt ſemper minores prioribus, & ſic deinceps in infinitum, vnde corpus cui fit talis ad
ditio, fit quidem maius ſeipſo in infinitum, ſed non fit ſimpliciter in infinitum maius, imo
vero ex tali diuiſione non poteſt fieri maius, quàm eſſet, ſi alterum corpus, ex quo diſse-
cantur partes. illi adiungeretur.

Quomodo continuū habeat in ſe infinitas partes.

Quando additio quantitatis in infinitū, faciat corpus infinitū, & quādo nō.

Circa quintum argumentum, variæ ſunt reſponſiones ſecundum doctrinam Ariſtotelis.
D Alexander faciens animam hominis mortalem, facile euadit difficultatem, negans poſt obi-
tum hominis, animam remanere: ſimiliter etiam Auerroes: nam quamuis ſtatuit intelle-
ctum hominis immortalem, tamen vult eum eſſe vnicum in omnibus. Auicenna concedit
eſſe infinitas animas actu, nam infinitum actu eſſe non poteſt in rebus materialibus; in ab-
ſtractis autē a materia & loco, nihil prohibet eſſe infinitā quandam multitudinem. Quam
opinionem acerbè inſectatur Auerroes in opere quod appellatur Destructio destructionum
Diſputatione prima in ſolutione ſeptimæ dubitationis, his verbis. *Ponere animas infinitas
remanere poſt corpus, eſt opinio inconceſſa ab omnibus Philoſophis*. & paulo poſt. *Impoſſibile
eſt apud omnes Philoſophos dare actu infinitum ſiue corporeū, ſiue incorporeū, & nemo ſapientū
potuit hoc intelligere niſi Auicenna*. D. Thomas, qui opinatur ēt ſecundū Ariſtotelē, intelle-
ctum hominis eſſe immortalem, & vnū in vnoquoque hominum, vehementer hæret in ſolu
tione huius difficultatis. Nam in 1. Par. quæſt. 7. art. 4. negat poſſe dari vllo modo actu infi-
nitam multitudinem ſiue in rebus corporeis ſiue incorporeis. Quem locum exponens Ga-
ietanus, ait D. Thomam præcidiſſe ſibi facultatem ampliùs defendendi immortalitatem &

An Ariſtoteles faciēs Mūdum æternū, cogatur concedere infinitum eſſe numerum animarum rationalium.

multiplicationem animarum rationalium ſecundum Ariſtotelem. In Summa autem con- A
tra Gentes lib.2.cap.81. recenſet varias reſponſiones ad hoc argumentum, ſed ipſe nihil re-
ſpondet ſecundum viam Ariſt. Quamobrem nonnulli auſi ſunt dicere Ariſt. ſibi contradi-
xiſſe in duobus decretis ſuis. Nam facere intellectum hominis immortalem, vnumque in
ſingulis hominibus,& rurſus ſtatuere mundum æternum,non cohærent inter ſe ſicut linum
cum lino,vt eſt in prouerbio: ſed quia hæc quæſtio pertinet ad libros de Anima,prætermit-
tatur hoc loco. hoc tantum in præſentia dici poteſt,prædicto argumento cogi quemliber Pe
ripateticum confiteri vnum aliquod horum trium, vel Ariſtotelem non ſenſiſſe animos no-
ſtros & eſſe immortales,& ſigillatim multiplicari ſecundum multiplicationem hominum;
vel non exiſtimaſſe abſurdum, eſſe infinitam aliquam multitudinem rerum materia moleq;
carentium nec vllum locum occupantium; vel deniq; ipſum ſibi imprudenter inſcienterq;
contradixiſſe. Quod autem horum,de Ariſtotele ſentiendum & pronuntiandum ſit,non eſt
huius loci decernere. Quanquam non dubitanter dicere auſim, infinitam multitudiné re-
rum ſiue habentium, ſiue non habentium materiam, doctrinæ Ariſtotelis omnino aduerſa- B
ri. Illud autem vehementer miror in quibuſdam Theologis,qui cum negent Deũ etiam ſe-
cundum totam ſuam potentiam infinitam,quam fides noſtra & agnoſcit & illi tribuit,poſſe
facere vllum infinitum actu,velint tamen Ariſt. qui non tantum tribuit Diuinæ potentiæ,po
tuiſſe infinitum in actu. Ad 6. Hæc ratio habet magnam vim ad tollendam æternitatem
mundi; quocirca nos ea vtemur cum in vltimo libro huius operis diſputabimus aduerſus
Ariſt. & alios Philoſophos qui fecerunt mundum æternum. Quod autem ſubiungitur,In-
telligentiam debere cognoſcere cõuerſiones cæli,quas facit quotidie,futile eſt. Quia con-
uerſio cæli vnus eſt tantùm motus continuus, conuerſiones itaque quæ quotidie enumerã-
tur, non ſunt per ſe actu diuiſæ ſed tantum ſecũdum nos, qui motum cæli dinumeramus,
& diſtinguimus in multas partes, hiſq; vtimur veluti menſura ad dimetiendas actiones
noſtras, & motus earum rerum quæ ſunt infra lunam. Deinde, Intelligentia ſecũdum Ari-
ſtotelis doctrinam,non cognoſcit motum per ipſum motum vel per partes eius,ſed per ſuã
eſſentiam quæ eſt fons & cauſſa illius motus,vnde inſpiciens in ſuam eſſentiam,ſimul etiam C
cognoſcit motũ,vt qui fluat ab illa veluti effectus a cauſſa. Ad 7. Neq; hæc duo inter ſe
cohęrẽt, eſſe agẽs aliquod infinitæ virtutis, & ipſum tamẽ agere ex neceſſitate naturæ: quare
alterutrum negandum eſt ſenſiſſe Ariſtotelem. Ac prius illud quidem,nemo veterum Peri-
pateticorum aſſignat Ariſtoteli; hoc autẽ poſterius, permulti tam Philoſophi quam Theo-
logi attribuunt Ariſtoteli. Ergo doctrinæ Ariſtotelis, illud,licet veriſſimum ſit,diſſentaneũ,
hoc autem,licet falſiſſimum ſit, eſſe tamen conſentaneum,exiſtimandum eſt. Quanquã for-
taſſe diceret aliquis,licet ponatur,Deum agere ex neceſſitate naturę,& habere virtutem infi-
nitam,non tamen ex eo cõcludi, fieri actu aliquid infinitum;quia hoc repugnat ex parte rei,
fortaſſe enim infinitum actu eſſe in rebus, implicat contradictionem. Ad id autem quod
additur de infinitate durationis, reſpondendum eſt,eiuſmodi infinitatem nec Ariſtotelis di
ſciplinæ nec rationi repugnare,nec modo poſſibilem eſſe,ſed etiam neceſſariam: nos autem D
non omnem tollimus infinitudinem, ſed eam tantummodo quæ eſt vel in multitudine vel
in magnitudine. Ad vltimam rationem,poteſt dupliciter reſponderi. Primò,negando vl-
lum corpus extra cælum,aut operari quicquam,aut etiam exiſtere poſſe; quoniam corpora
quę ſunt partes vniuerſi, ita cum ipſo ſunt connexa, vt citra perniciem, & exitium ſuum nõ
poſſint ab eo penitus abiungi: ſicut manus deciſa à corpore non ſolum actionibus ſuis, ſed
etiam vita priuatur. vel aliter, admiſſa ſuppoſitione dicendum eſt, tale corpus fore quidẽ
extra cęlum, ſed non alicubi tanquam in loco: Quod ſi clament, id eſſe impoſſibile,quoniã
omne corpus indiget loco in quo ſit,fatendum eſt id eſſe impoſſibile,verum ſequi ex impoſ-
ſibili ſuppoſitione eorum; non enim mirum,ſi ex vno impoſſibili ſequatur aliud impoſſibi-
le; quare culpa non in rebus, nec in nobis eſt, ſed penes ipſos qui vtuntur ea ſuppoſitione,
quæ omnino repugnat naturæ rerum. Quod autem non ſit aliquod infinitum actu, non mo
do conſentaneum eſt decretis Philoſophicis,ſed etiam ſacris literis,in quibus legitur Deum
feciſſe omnia in pondere, numero,& menſura.

A

An infinitum poſſit effici a Deo.

CAP. X.

SED nunc uideamus an Deus, quem, & libere agere, & habere infinitam potentiam, licet non omnes peripatetici concedant, omnes tamen chriſtiani philoſophi veriſſimè credunt atque confitētur, an inquam ſi vellet, poſſet facere aliquid infinitum actu, vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum multitudinem: quæ res, quanquam non ſit phyſica, ſed potius theologica, tamen vt præſens diſputatio de infinito perfectior exiſtat, ea quoque ſtrictim attingenda eſt.

Opinio Nominaliū poſſe fieri a Deo infinitum.

Gregorius Ariminenſis & nominales in 1. Sent. ſuper diſt. vel 43. vel 44. contendunt probare infinitum actu poſſe fieri a Deo. Primo, Deus poteſt facere, quicquid poteſt facere; contrarium enim implicat contradictionem; faciat ergo totum, quod poteſt facere; quæro, aut hoc erit infinitum, & ſic habeo quod volo; aut erit finitum, ergo Deus non poterit facere aliquid maius quocunq; finito, quod eſt falſum & abſurdū apud oēs Theologos.

B

Secundo, Deus habet infinitā potentiā productiuā, ergo pōt producere infinitū; nā potentia actiua definitur per actum, ſeu per effectum, & per illum menſuratur; ſi enim effectus non poteſt eſſe infinitus, ergo neque potentia effectiua eſt infinita. Tertio, Deus poteſt in quocunque inſtanti creare vnum Angelum, ponamus igitur, cum incipit aliqua hora, Deum in quocunque inſtanti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora tranſacta erunt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cum ſit quiddam continuum, habet infinita inſtantia. Quarto, In continuo ſunt infinitæ partes in potētia, & quælibet pars poteſt ſeparari ab alia; ergo Deus poteſt omnes partes continui ab inuicem ſeparare; quæ ſic ſeparatæ, erunt infinitæ: quare Deus poteſt facere infinitum. Hæc illi.

Opinio D. Thomę & Durandi.

Sed contra ſentiunt alij: nam D. Thomas 1. par. quæſtio. 7. art. 3. & 4. probat non poſſe dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumentis. Primò, Quia omne quod eſt in genere, neceſſario eſt in aliqua ſpecie determinata, neque enim poteſt genus ſeorſim produci a ſpeciebus, ergo omnis multitudo producta, neceſſario eſt ſub

C

aliqua ſpecie multitudinis, ſeu numeri: ſed omnis ſpecies numeri eſt finita, quia conſtituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non poteſt produci infinita multitudo. Deinde, Omne quod producitur a Deo, ſub aliqua certa intentione producitur; alioquin temerè, & inaniter produceretur; ſed omne quod producitur ſub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur, ergo infinitum non poteſt produci: productio enim infiniti, neque habet vllum vſum, neque ad vllam intentionem agentis referri poteſt. Quod autem corpus infinitum non poſſit eſſe, ſic oſtendit; omne corpus productū; ſicut etiam omnis creatura, habet naturam, & eſſentiam determinatam & definitam, ergo habebit quoque accidentia definita, & limitata; nam modus, & menſura accidentium; ſequitur naturam ſubiecti in quo ſunt: Quantitas igitur infinita non poteſt vlli corpori accidere. Addit etiam demonſtrationes de motu recto & circulari, quas nos paulo ſupra expoſuimus. In primo autem Sent. loco ſupra citato; idem ſentit, & ita probat: Si infini-

D

tum produceretur, eſſet finitum; nam infinitum eſt, quod finiri, & pertranſiri nequit; ſi autem eſt productum, fuit ab agente comprehenſum, & tranſactum. Idem ſcribit in Quodlibetis Quodlibeto 9. art. 1. vbi ait, ſicut eſt impoſſibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & ſicut non poteſt produci natura generica quin ſit determinata per aliquas differentias ſpecificas, ita nō poteſt produci quantitas, quin ea ſit definita, & determinata per aliquam ſpeciem, & menſuram quantitatis. & Quol. 12. art. 2. ait, ideo non poſſe infinitum produci a Deo, quia Deus agit per intellectum, & per verbum, quod eſt formatiuum; & determinatiuum rerum quas producit. Quocirca nihil poteſt produci a Deo, quod non ſit formatum, & determinatum: infinitum autem per ſe informe, & indeterminatum eſt, vnde non poteſt fieri a Deo.

Rationes Durandi cōtra infinitum actu.

Licet autem hæc opinio D. Thomæ probetur Durando, rationes tamen ipſius non placent. Quare ipſe ponit alias, duas quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior eſt hæc. Producta infinita multitudine, v. g. lapidum, vel angelorum, poſſet ne

Deus producere alios Angelos? ſi non, ergo potentia Dei eſt diminuta & exhauſta: ſi poſſet, A
ergo Angeli prius producti non erant infiniti. Nam infinitum eſt, extra quod nihil eſt, alioquin cum priores Angeli cum poſterioribus coniuncti, efficiant quiddam maius, quàm priores per ſe ſumpti, daretur aliquid maius infinito. Poſterior ratio hæc eſt; ſi eſſet infinita multitudo, ſequeretur partem æqualem eſſe toti; nam in tali multitudine eſſent infiniti binarij, & infiniti quaternarij, vnum autem infinitum non eſt maius altero, ergo binarij eſſent æquales quaternarijs. Quod autem non poſſit dari infinita magnitudo, ita demonſtrat; Non poteſt dari minima magnitudo quia quæcunque fuerit data, ſi magnitudo eſt, poterit etiam amplius diuidi, ergo neque poteſt dari maxima, par enim videtur eſſe ratio vtriuſque tam maximæ, quam minimæ; ſed ſi eſſet infinita magnitudo, vtique illa eſſet maxima; ergo non poteſt dari infinita magnitudo. Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio & ſoluuntur argumenta Gregorij. B

CAP. XI.

HORVM ergo Theologorum ſequens opinionem, idem ſentio, idemque confirmo hac ratione. Deus non poteſt ſimul & actu facere, quicquid poteſt ſimpliciter facere: ergo non poteſt facere infinitũ. patet conſequentia, quia ſi Deus faceret quicquid poteſt facere, illud non eſſet maius quàm infinitum, videtur itaque infinitum reciprocari cum eo quod poteſt Deus facere ſimpliciter. Antecedens probatur, nam ſi ita non eſt, ponamus iam eſſe factum a Deo quicquid ſimpliciter poteſt ab eo fieri; tunc quæro, aut Deus poteſt aliquid deinceps facere, aut non: ſi poteſt, ergo non rectè ſuppoſuimus antea, feciſſe quicquid poterat; ſi non poteſt, ergo minor eſt potentia Dei nũc, quàm fuit ante, imò uerò nulla eſſet Dei potentia cum nihil ampliùs poſſit facere, quod eſt abſurdum, cum ea, nec imminuatur, nec augeatur, nec poſſit exhauriri per ea quæ operatur extra ſe. Præterea, ſi potentia Dei eſt infinita, ergo per nullum opus ſuum poteſt finiri, ergo C
impoſſibile eſt fieri a Deo opus aliquod tantum, quin poſſit aliud fieri maius ipſo. Alioquin potentia Dei limitata fuiſset per illius productionem.

Verùm ſoluamus argumenta nominalium. Ad primum argumentum hoc modo reſpondendum eſt. Huic argumento ſubeſt fallacia; cum enim aiunt, poteſt Deus facere quicquid poteſt facere, aut illud (poteſt) ſummunt vtrobique eodem modo, hoc ſenſu, quicquid Deus ſucceſſiuè poteſt facere, id ſucceſſiuè poteſt fieri a Deo; & ſic verum eſt, ſed nihil concludit, uel ſummunt diuerſo modo hoc intellectu, quicquid Deus poteſt facere ſimpliciter, ideſt vel ſimul, vel ſucceſſiuè, id poteſt fieri a Deo totũ ſimul in actu, & ſic falſum eſt, & a nobis negatur. Nam quod eſt in Deo ſimul propter eius perfectionem, non poteſt ſimul conferri in vnam aliquam creaturam propter imperfectam eius naturam. Quod ſi tale argumẽtum valeret, eodem concluderetur poſse fieri a Deo aliquam creaturam infinitè perfectam, quod omnes Theologi habent pro abſurdo; nam ſi quicquid Deus poteſt facere ſucceſſiuè poteſt etiam ſimul facere, ergo cum quacunque creatura finitæ perfectionis poſſit creare D
aliam perfectiorem, poterit etiam infinitas perfectiones ſimul tribuere vni creaturę, quas ſucceſſiuè largiri poterit. Ad 2. Infinitati quæ eſt in virtute actiua Dei, nõ poteſt in effectu eius reſpondere ſimilis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: reſpondet tamen aliqua infinitas dupliciter: primò, in modo productionis, vt patet in creatione alicuius ex nihilo; nam quamuis id quod creatur natura ſua ſit finitum tamen ipſum produci ex nihilo, declarat infinitam virtutem producentis. Deinde, cernitur etiam infinitas in effectibus Dei ſucceſſiuè ſecundum potentiã; etenim quocunque effectu producto, poteſt Deus producere alium præſtantiorem, & alium, & ſic deinceps in infinitum, cuius exemplum videmus in diuiſione continui. Theologi autem cum hæc docent, ſic loquuntur, Deus non poteſt facere infinitum categorematicè, ideſt totum ſimul actu, ſed ſyncategorematice: ideſt ſucceſſiuè vnum poſt aliud ſine fine producendo. Ad 3. Ratio captioſa eſt, procedens a ſenſu diuiſo ad compoſitum; nam vt cõcedimus Deum in quocunque inſtanti ſeorſim, poſſe creare vnum aliquem Angelum, ita negamus in omnibus inſtantibus horæ ſigillatim &

ordine

A ordine numeratis, poſſe creare totidem Angelos; quia huiuſmodi instantia cum ſint infinita & in potentia tantùm, non poſſunt actu omnia dinumerari ac pertranſiri: alioquin tota hora reſolueretur in inſtantia. Ad 4. Licet vna pars continui poſſit remoueri ab alia, tamen impoſſibile eſt, vt omnes partes ſint ab inuicem actu ſeparatæ, quia tunc neque eſſent continuæ, neque quantæ, neque partes, ſed vel puncta vel nihil: nam omnis pars continui eſt continua, quare poteſt diuidi in alias partes, ergo pugnant hæc duo inter ſe, ipſas eſſe penitus indiuiſibiles, & eſſe partes continui, ac proinde continuas & quantas, & tamen ipſas eſſe omnino diuiſas. Planum igitur eſt infinitum actu effici non poſſe a Deo, neque id euenit ob impotentiam Dei, ſed ob repugnantiam & contradictionẽ quæ contingit poſito infinito. Quare Theologi malunt dicere infinitum non poſſe effici vllo modo, quàm dicere Deum non poſſe facere infinitum, vt ſic intelligatur impoſſibilitas infiniti, non prouenire ex parte Dei, ſed ex parte ipſarum rerum.

An poſſent omnes partes continui remoueri a continuo.

Atque hæc eſt ſententia noſtra: quæ nobis ita probatur vt cõtraria tamen nequaquàm omnino improbabilis eſſe videatur. neque enim tam eſt abſurdum, ſi res ipſa benè conſideretur, quàm videtur in ſpeciem, eſſe aliquod infinitum actu, præſertim ſecundum multitudinem & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cum in multitudine infinita, ſint aliquæ partes finitę, non enim quælibet pars infiniti eſt infinita, reſpectu, non quidem totius infiniti ea ratione vt eſt infinitum, ſed partium eius quæ ſunt finitę, poteſt augeri infinitum, & dari aliquid maius infinito, & eo producto poterit Deus prężerea aliud quidpiam producere; ſicut linea quæ eſſet ex vna parte infinita & ex altera finita, ex parte finita, poſſet multum augeri & maior euadere quàm erat antea, non vt infinita ſed vt aliquo modo finita. poteſt igitur eſſe aliquid maius infinito ſecũdum partes eius finitas, nõ autem vt eſt infinitum: nã quod eſt maius alio, excedit & tranſit finem & terminũ magnitudinis eius, infinitum autem cũ nullum habeat terminum magnitudinis, excedi non poteſt.

(B at margin: "nino improbabilis")

An continuum ſit diuiſibile in infinitum.

C

CAP. XII.

LICET a Philoſophis, Theologis, & Mathematicis pro certo habeatur, continuum nullo modo componi ex indiuiſibilibus, ſed eſſe diuiſibile in infinitũ; tamen quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter a nobis explanandum eſt: Primum quidem ponendo rationes quę videntur excludere infinitam continui diuiſibilitatem. 2. Deinde, multis argumentis eam comprobando: Ad extremum ſoluendo rationes contrarias.

Primùm igitur poſſet oſtendi continuum componi ex indiuiſibilibus, nec diuidi poſſe in infinitum; his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex punctis, aut ex alio, non ex alio, quia tunc in illo non eſſent puncta, at nihil eſt in linea vbi non ſit punctum, ergo linea componitur ex punctis. 2. Si linea non componeretur ex punctis, ergo puncta nõ eſſent D vbique in linea, ſed ſunt vbique in linea, nam linea vbique eſt diuiſibilis, diuiditur autem in puncto, ergo &c. 3. Ex 3. lib. Elementorum Euclidis manifeſtum eſt, corpus ſphæricũm nõ poſſe tangere planum niſi in vno puncto; moueatur igitur vnum corpus ſphæricum ſuper alterum planum, & quia ſphæricum nõ tangit planum niſi in vno puncto, ſemper mouebitur per puncta, tota igitur illa longitudo plani quam tranſiuit corpus ſphæricum ſuo motu, cõſtabat ex punctis. 4. Deus poteſt creare Angelum in quocunque inſtanti: creet igitur eum in vno aliquo inſtanti: quæro aut poteſt immediatè poſt creare alterum, aut non; impoſſibile eſt dicere eum nõ poſſe creare; quod ſi poteſt, aut ergo in inſtanti, aut in tempore; non in tempore, quia creatio Angeli eſt inſtantanea, cum fiat ſine vlla reſiſtẽtia ab agente infinitæ virtutis, quare creabitur in inſtanti, ergo duo inſtãtia ſunt ſibi immediata; & ſicuti oſtẽdi de his duobus, poterit etiam mõſtrari de aliis multis; quare tempus componetur ex inſtantibus; nam nõ eſt alia cauſſa cur Ariſt. neget continuum nõ poſſe componi ex indiuiſibilibus, niſi quia non ſunt ſibi inuicem immediata & cohærentia. 5. Sicut ſe habet vnitas ad numerum, ita punctum ad continuum: cur igitur, ſi ex vnitatibus componitur numerus, non etiam

Decem rationes cõtra infinitam continui diuiſibilitatem.

etiam ex punctis continuum componi poterit? 6. Si omne cõtinuum eſt diuiſibile in infinitum, ergo habet infinitas partes, & cum quælibet pars habeat aliquam quantitatem, ex infinitis autem quantitatibus reſultat infinita moles, ſequeretur continuum finitum, habere infinitam molem. 7. Non daretur magnum & paruum in quãtitate nec maius & minus, nam magnum dicitur, quod habet multas partes, paruum, quod paucas; at ſi omne continuum habet infinitas partes, vnum non habebit plures partes quàm alterum. 8. Nulla magnitudo poſſet tranſiri per motum localem, nam antequam mobile tranſeat totam, debet tranſire dimidiam, & ante illam, dimidiam illius, & ſic in infinitum, infinitum autem non poteſt pertranſiri. 9. Aut omnes lineæ ſunt commenſurabiles, aut aliquæ; ſi aliquæ ſunt commenſurabiles, neceſse eſt dari lineam minimam & indiuiſibilem, quæ ſit menſura aliarum linearum, nam menſura debet eſse aliquid minimum in eodem genere; ſi autem datur vna pars lineæ minima & indiuiſibilis, neceſſariò concluditur lineam componi ex indiuiſibilibus. 10. Si quodlibet continuum habet infinitas partes, ſequitur neceſſario alterum ex his duobus abſurdis; aut vnum infinitum eſſe maius altero, aut partem eſſe æqualem toti. Nam ſumatur linea bipedalis, hæc vel eſt maior linea pedali, & cum vtraque habeat infinitas partes, vnum infinitum erit maius altero; vel erit æqualis, & ſic linea bipedalis, quæ eſt totum, erit æqualis lineæ pedali, quæ eſt dimidiata pars illius. Hæc contra infinitam continui diuiſibilitatem. A B

Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.

CAP. XIII.

SED quàm ſit verum, continuum non componi ex indiuiſibilibus, & poſſe diuidi ſemper in infinitũ, licet ex eo cognoſci poſſit, quòd probatũ fuerit a duobus Philoſophiæ principibus, Ariſtotele, & Platone, & a Mathematicis non modo receptum, ſed poſitum quaſi fundamentum totius ſuæ diſciplinæ; tamen poteſt etiam euidenter colligi ex his viginti rationibus, quas ſubiungam. C

Viginti rationibus probatur continuũ non componi ex indiuiſibilibus.

1. Si indiuiſibilia componunt continuum, neceſſe eſt, vt ſint vel inter ſe continua, vel cõtigua; ſed cum indiuiſibile careat partibus, contigua verò & continua ſint ea quorum extrema ſunt ſimul, vel vnum, relinquitur, indiuiſibilia nec continua, nec contigua inuicem eſſe poſſe; quare neque ex ipſis poſſe fieri continuum. 2. Supponantur duo; vnum eſt, non poſſe idem moueri, & motum eſſe iam, reſpectu eiuſdem; nam ſi motum eſt, iam eſt in ipſo, ſi mouetur, nondum eſt in ipſo: Alterum eſt, non poſſe aliquid moueri ſuper totam magnitudinem, quin moueatur etiam ſuper partes eius. His conſtitutis, ponamus moueri aliquid ſuper magnitudinem conſtantem ex indiuiſibilibus, neceſse eſt id moueri per ipſa indiuiſibilia, quæratur, cum illud mobile tranſit vnumquodque indiuiſibile, an moueatur ſuper illo ſimul & motum eſt? ſed hoc eſse impoſſibile oſtendit prima ſuppoſitio: An motum eſt, & non mouebatur? quod ſane non minus eſt impoſſibile, tum quia non poteſt aliquid motum eſse in eo id quod prius non mouebatur, tum etiam, quia ſi ſuper vnũquodq; indiuiſibile motum eſt & non mouetur, ergo etiam ſuper totam magnitudinem motum erit & non mouebitur; non igitur fiet motus ſuper talem magnitudinem. Reſtat igitur, ut in quoque indiuiſibili prius moueatur quàm ſit motũ, quare indiuiſibile diuidetur; cũ motus omnis ſit diuiſibilis ſecundũ diuiſionẽ magnitudinis ſuper quã res mouetur. 3. Sint duo mobilia, vnum velocius altero in ſexquialtera proportione; quod igitur velocius eſt, moueatur ſuper magnitudinem trium indiuiſibilium in tribus inſtantibus temporis; alterũ vero ſuper magnitudinem duorum indiuiſibilium, eodem tempore: neceſse igitur erit vt hoc mobile minus velox, ſi in tribus inſtantibus tranſit duo indiuiſibilia, in tranſeundo vno quoque indiuiſibili, conſumat vnum inſtans cum dimidio, & ſic inſtans diuidetur. D
4. Super magnitudinem trium indiuiſibilium moueantur duo mobilia, vnum duplo velocius altero; eo tempore quo mobile velocius tranſiuerit tria illa indiuiſibilia, alterum mobile, quod eſt duplo minus velox, tantùm tranſibit dimidium illorum trium; quare unũ indiuiſibile eorum diuidetur; & has rationes tangit Ariſt. in 6. Phy. Ex libro autem eius, qui

inſcribi

A inſcribit de Lineis inſecabilibus, poſſunt colligi aliæ rationes. eſſe autẽ illius libri auctorem
Ariſtotelem, confirmat Simplicius 3. Phy. ſuper tex. 56 & Albertus magnus in fine 6. Phy-
ſicorum illum libellũ paraphraſtice exponit tanquam qui eſſet Ariſt. 5. Ratio. Si linea
componeretur ex punctis, non eſſet bona illa definitio lineæ. *Linea eſt, cuius terminus ſunt
duo puncta*. Talis enim definitio non conueniret ei lineæ quæ cõponeretur tantùm ex duo-
bus punctis; imò neque ei quæ ex tribus, nam ſi in ipſa duo puncta ſunt termini, ergo linea
quæ ab illis terminatur, nihil aliud erit, quam reliquum vnum punctum tertium. 6. Rue-
ret definitio lineæ rectæ; linea enim recta eſt cuius medium non diſcrepat a ſuis extremis: at
in linea quæ componitur ex duobus punctis, neque ſunt extrema, neque media. 7. Aut
omnis linea habet infinita puncta, aut finita; ſi infinita, ſequentur duo abſurda, vnum eſt,
quod linea eſſet actu infinita, nam ſi ex tot punctis fit tanta linea, & ex pluribus maior, er-
go ex infinitis, infinita: Alterum eſt, omnes lineas eſſet inuicem æquales; nam quæ conſtant
ex partibus numero & magnitudine æqualibus, ſunt etiã ęqualia: ſed puncta vnius lineę, ſunt
B ęqualia numero & magnitudine punctis alterius lineæ cuiuſuis, numero quidẽ, quoniã ſunt
infinita; magnitudine autem, quoniam vnum punctum non eſt maius alio, ergo omnes li-
neæ inter ſe æquales eſſent. Sin autem omnes lineæ habent puncta finita, ergo puncta cu-
iuſlibet lineæ erunt certo numero comprehenſa, quare qualibet linea erit commenſurabi-
lis cuilibet alij lineæ; nam inter puncta vnius lineæ & alterius, ſemper inuenietur talis pro-
portio, qualis eſt inter duos numeros, ex quo fieret, vt nulla eſſet linea irrationalis, ceu eſt
diameter reſpectu coſtæ: quo poſito neceſſe eſt ruere decimum librum Elementorum Eu-
clidis, cuius plurimę demõſtrationes verſantur in lineis irrationabilibus. 8. Ex non quan-
tis non poteſt fieri quantum, ſed puncta non ſunt quanta, linea autem eſt quanta, ergo ne-
quit hæc componi ex illis: ſicut enim ſe habet compoſitio ſubſtantialis ad ſubſtantiam cõ-
poſitam, ita compoſitio quantitatiua ad quantitatem compoſitam; ſed ſubſtantia nequit cõ-
poni ex partibus, quę non ſunt ſubſtantiæ, ſed neceſſariò componitur ex ſubſtantijs cuiuſmo-
di ſunt materia & forma, ergo nec quantitas poterit componi ex punctis, quæ non ſunt quan-
C ta. 9. Si linea fieret ex punctis, ergo linea quatuor punctorum eſſet longior, quàm trium,
ſed non eſſet longior niſi propter vnum punctum, ergo illud punctũ deberet habere in ſe ali-
quam longitudinem; nam propter id quod neque eſt longitudo nec habet in ſe longitudi-
nem, non poteſt aliquid dici eſſe longius alio, ſicut vnum corpus non dicitur albius alio, pro-
pter id quod nec eſt albedo nec habet in ſe albedinẽ. 10. In mathematicis demõſtratũ
eſt, quamlibet lineã ſecari poſſe in duas partes æquales, & in duas inęquales, quod falſum eſ-
ſet ſi linea cõponeretur ex punctis; nam linea quæ conſtaret ex tribus punctis, nõ poſſet diui-
di in duas partes æquales, linea aũt quę conſtaret ex duobus tantùm, nõ poſſet diuidi in duas
partes inęquales. 11. Si linea cõponeretur ex punctis, etiã corpus componeretur ex pun-
ctis; nã corpus cõponitur ex ſuperficiebus, ſuperficies ex lineis, linea aũt ex punctis: quid aũt
fingi poteſt abſurdius quã exiſtimare corpus, quod habet longitudinẽ, latitudinẽ & profun-
ditatem, componi ex punctis quæ his omnibus carent? 12. Sit triangulum ęquilaterum,
cuius vnumquodque latus ſit trium punctorum, non poterit bifariam diuidi niſi punctum
D ſecetur. atque hæ ſunt rationes Ariſt. in lib. de lineis inſecabilibus. 13. Si magnitu-
do componeretur ex indiuiſibilibus, ſequeretur omnia mobilia, ęquè velociter moueri, nec
vnum moueri tardius quàm alterum: ſit enim magnitudo trium indiuiſibilium, eodem tẽ-
pore quo mobile velox tranſibit vnumquodque indiuiſibile, etiam quodcunque aliud mo-
bile, quamuis tardiſſimum, idem tranſire poterit. Nam ſi velox mobile tranſit vnum indi-
uiſibile in vno inſtanti, alterum quod eſt tardiſſimum, illud idem tranſibit etiam in inſtanti;
quare æque velociter: nam ſi tranſibit in tempore, ergo cum omne tempus habeat partes;
in vna parte tpis tranſibit vnã partẽ indiuiſibilis, non enim tantum tranſibit parte temporis
quantum toto tempore: ſic igitur indiuiſibile diuidetur. Vide Alexandrum Aphodiſæum
lib. 2. Naturalium quæſtionum cap. 1. 14. Licet ſecundum Mathematicos, quamcumque
lineam in eadem proportione ſecare ſicut aliam ſectam; quod non poſſet fieri ſi linea com-
poneretur ex punctis: ſi enim linea quę componitur ex quinque punctis diuidatur in quinq;
partes, non poterit in tot diuidi alia linea, quæ componetur ex quatuor: quare talis propoſi-
tio ſupponit lineam eſſe diuiſibilem in infinitas partes. vide Simpliciũ 3. Phyſicorum ſuper
tex. 56.

tex 56. Sed in illo loco Simplicij eſt mendum,nam ibi dicitur illam demonſtrationem tradi A
in 10. lib. Euclidis cum tradatur in 6. lib. Propoſitione decima. Scotus ad idem probandum vtitur duabus rationibus ſequentibus,2. Sent. diſt. 2. quæſt. 9. 15. Sint duo circuli concentrici, quorum vnus neceſſariò debet eſſe maior altero; ſed maior ex pluribus conſtabit punctis,minor ex paucioribus. A centro ducantur lineæ ad omnia puncta circuli maioris, quæ omnes lineæ neceſſariò tranſibunt per puncta circuli minoris,nec poterunt duæ trãſire per vnum punctum, alioquin vel fierent vna, vel non rectà & æqualiter ducerẽtur ad circunferentiam circuli maioris: quare totidem erunt puncta in circulo maiori quot in minori; erunt igitur circuli æquales. 16. Sequeretur coſtam eſſe æqualem diametro;nam cum ad omnia puncta diametri, poſſint a coſta duci lineæ, tot erunt puncta in diametro quot in coſta,quare erunt æquales. 17. Si continuũ componeretur ex punctis, ergo non daretur vlla linea finita; nam termini lineæ,aut ſunt puncta aut nihil ſunt, puncta autem non poſſunt eſſe,ſi ſunt partes lineæ;nã terminus aliud quid eſt a toto terminato & partibus eius; ſi enim
terminus eſſet pars rei,non eſſet terminus totius rei ſed tantum aliquarum partium,quare ſi B
puncta ſunt partes lineæ,ergo non ſunt eius termini, ſi non ſunt termini lineæ,ergo linea carens terminis infinita eſſet. 18. Totum continuum non eſt aliud ſecundum rem quàm ſuæ partes, ſi ergo partes illius eſſent indiuiſibiles,etiam totum eſſet indiuiſibile. Neque valet dicere,quamuis puncta per ſe ſint indiuiſibilia, tamen cum ſimul concurrunt & conueniunt,facere diuiſibile. Nam neque poſſunt puncta ſimul concurrere, ita vt ſint continua, vel contigua, vel deinceps, vt ſupra demonſtratum eſt; nec ſi concurrerent, poſſent facere aliquid diuiſibile. In nulla enim compoſitione quantitatiua, videmus totum habere aliquid,quod nõ aliquo modo reperiatur in partibus eius. 19. Non eſſet vera prima propoſitio Euclidis, *Super datam rectam lineam triangulum æquilaterum conſtituere*, nam ſit data recta linea duorum punctorum, ſuper quam fiat triangulum æquilaterum; data recta linea debet coniungi cum lateribus trianguli, coniungetur autem per duo puncta quæ habet; & cum non habeat plura, inter latera nulla intercipietur area, quare non erit figura.
20. Sit triangulum æquilaterum, cuius vnumquodque laterum ſit duorum indiuiſibilium, C
& ab angulo ad baſim ducatur linea recta; illa neceſſariò debet eſſe minor vtrouis latere cui opponitur; nam cum faciat vtrinque angulos maiores quàm ſint anguli ſuper baſim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus,erunt maiora quàm illa linea: ſed vnumquodque latus erat duorum indiuiſibilium, ergo linea illa cum ſit minor, conſtabit tantùm ex vno indiuiſibili,quod eſt impoſſibile: pendet autem huius demonſtrationis vis & intelligentia, ex 16. & 19. primi libri Euclidis. Complures alias rationes huc congerere poſſemus; ſed non eſt opus: etenim, ijs, quas commemorauimus,quod docere voluimus, concluſum & confectum eſſe arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.

CAP. XIIII. D

RESTAT ut contrarias rationes ſupra poſitas diluamus. Ad primam igitur rationem reſpondendum eſt,lineam componi ex alio quàm ex punctis.nimirũ ex lineis minoribus, quas continet tànquam partes,in quibus etiam reperiuntur puncta: non enim eſt abſurdum in linea reperiri vbique lineas & vbique puncta,diuerſo tamen modo; lineas quidem,tanquàm partes eius,quæ ſi ſeparentur,exiſtent actu lineæ; puncta verò, ceu ea quæ terminant & cõtinuant lineam, eo modo quo ſupra declaratum eſt, cum de hac re ageremus. Quamquam illud quod vulgo dicitur, puncta eſſe vbique in linea, partim eſt verum, quatenus in omni parte lineæ poſſunt ſignari puncta; partim autem eſt falſum,quia ſi in linea aliqua ſignetur punctum,non poteſt immediatè poſt ſignari aliud punctum; ſiquidem eſt impoſſibile puncta ſibi inuicem eſſe immediata: atque hinc etiam patet ſolutio ſecundi argumenti.

De motu corporis ſphęrici ſup planũ.

Ad 3. Falſa exiſtimatio quam vulgo habent quidam de tactu illius corporis ſphærici quod

A quod mouetur ſuper planum, fecit eos putare hoc argumentũ eſſe indiſſolubile, cum tamen nec ſit valde firmum, & in promptu ſit eius ſolutio. Nam verum eſt, corpus ſphæricum, cum tangit planum, tangere in puncto; & ita ſi diſcretè & diſiunctè tangeret planum cum mouetur ſuper ipſum, ſemper tangeret in punctis; ſed quia mouetur cõtinuè, tactus illius eſt vnus numero & cõtinuus, idẽ planè cum motu ipſius; quare tali tactui & motui, qui fit in longũ, debet reſpondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuiſibile ſecundum latitudinem: hoc autem nõ eſt punctum, quia non eſt longum; neque puncta, quia hæc & ſunt multa & nõ ſunt continua; reſpondet igitur linea, quare tale ſphæricum nõ mouetur perpũcta, ſed per lineam. Solutio verò huius argumenti quam dat Auer. in 1. de Cælo com. 32. dicens tactum ſphærici & plani in puncto nõ poſse fieri phyſicè, ſed tantùm mathematicè, nõ tollit difficultatem; nam opinio, quæ facit cõtinuum ex indiuiſibilibus, non minus aduerſatur quantitati mathematicæ quàm phyſicæ. Vide quo pacto Ocham in 1. Quol. quæſt. 9. ſoluat hanc dubitationem, & Gregorius in 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. art. 1. ſub finem: & Egi-
B dius 1. de Generat. quæſtione 8. in reſponſione ad tertium. Ad 4. Tempus duplex eſt ſecundum Theologos, vnum diſcretum, alterum continuum; in diſcreto poſsunt duo inſtãtia eſse immediata, in continuo verò minimè. Poſset igitur Deus immediatè creare duos Angelos, vnum poſt alium reſpectu temporis diſcreti, ſed non continui; repugnat enim vt vnũ inſtans immediatè cõtinuetur alii. Ad 5. Inter punctum & vnitatem hoc cõuenit, quod ambo ſunt principia, illud magnitudinis, hæc numeri: ſed quia numerus eſt quantitas diſcreta, poteſt componi ex rebus indiuiſibilibus, id eſt ex vnitatibus; at quia magnitudo eſt quantitas cõtinua, & duo indiuiſibilia non poſsunt inuicem immediatè continuari, ideo nõ poteſt linea cõponi ex punctis. Ad 6. Si cõtinuum haberet infinitas partes alicuius certę determinatęque quantitatis, proculdubio eſset infinitum actu ſecundum molem; ſed infinitę partes continui, habent quãtitatem indeterminatam, quæ per diuiſionem ſemper minor exiſtit, ex quo fit, vt nõ faciãt molem totius, infinitam. Ad 7. Dicitur vna quantitas magna vel parua, & maior vel minor reſpectu alterius, quoniam habet partes determinatæ
C quantitatis, vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem quidem numero partes, ſed maioris quantitatis, vel ęqualis quidem quãtitatis, ſed plures numero: v. g. quãtitas bipedalis dicitur maior quàm pedalis, vel quia in bipedali poſsunt ſignari partes determinatæ quãtitatis plures quam in pedali, vt plures palmi aut digiti; vel quia licet ambæ diuidantur in partes infinitas, tamen diuiſio lineæ bipedalis fit ſemper per partes maiores, ipſius autem pedalis, per minores. Ad 8. Hæc ratio diſertis verbis explicatur & ſoluitur ab Ariſtotele 6. Phy. tex. 77. quare ne hic longiores ſimus, illinc petatur ſolutio. Ad 9. Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ cõmenſurabiles, nõ quia menſurentur ab aliqua linea minima & indiuiſibili, ſed quia inter illas eſt vna aliqua proportio talis, qualis reperiri poteſt inter duos aliquos numeros; v. g. linea bipedalis & pedalis ſunt commenſurabiles, quia illius ad hanc eſt proportio dupla, qualis eſt inter quaternarium, & binarium. Ad 10. Totum continuum eſt maius ſua parte, nam quamuis ambo poſſint diuidi in partes infinitas, tamen diuiſio totius procedet per partes duplo maiores, quàm diuiſio partium, ſi fiat diuiſio eadem
D proportione. Itaq; ſunt partes vtrobique pares numero, ſed nõ magnitudine; quanquã magnitudo continui ſolet menſurari per aliquam menſuram determinatæ quantitatis, totum autem habet plures huiuſmodi menſuras quàm aliqua pars eius.

De Infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem.

CAP. XV.

ARIST. in 3. Phy. præſertim a tex. 59. vſque ad 70. multa ſcribit ſcitu digna de continui diuiſione & additione in infinitum; quæ breuiter nos exponemus, nõnullas dubitationes quæ circa ſupradictos textus occurrunt, explicando.

Ariſt. in 3. Phy. tex. 59. ait diuiſionem continui, vt cõſumat totum, fieri debere per partes æqualis magnitudinis, vt autem procedat in infinitum, per partes inæquales eiuſdem proportionis. Sed vtrumque hoc videtur falſum; nam poteſt fieri diuiſio per par-

tes inæqualis magnitudinis, quę tamen exhauriet totum quod diuidetur: v. g. ſit magnitudo ſex digitorum, primùm detrahatur pars vnius digiti, deinde altera duorum digitorum, poſtea tertia trium, totum erit conſumptum; diuiſio tamen facta eſt per partes inæqualis magnitudinis: ſimiliter etiam poteſt fieri diuiſio continui per partes diuerſæ proportionis, quæ procedat in infinitum; vt ſi primum diuidatur continuum in duas partes, tum altera medietas in tres, poſtea vna tertia in quatuor, & ſic deinceps; ſectio quidem nunquàm finietur, cum tamen ea non fiat ſecundum eandem proportionem partium. Altera dubitatio eſt circa tex. 60. vbi ſcribitur poſſe fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non ſicut per diuiſionem continui quacunque eius parte data poteſt dari minor, ita per additionem quacunque magnitudine poſita, maior dari poteſt. De quo duplex dubitatio exiſtit, primò enim, ſi additio fit in infinitum, ergo corpus in quo fit talis additio, augebitur in infinitum. Deinde, aut loquitur Ariſt. de magnitudine phyſica, aut de mathematica ſi de phyſica, falſum eſt eam poſse diuidi in infinitum, nam rerum naturalium datur maximum & minimum, ſicut docet Ariſt. in primo Phy. tex. 36. & in ſecundo de Anima tex. 41. ſi de mathematica quæ habet eſse in imaginatione, & per abſtractionem a materia ſenſibili, falſum eſt eam non poſſe augeri in infinitum; nam ſicut data quacunque magnitudine parua, poſſumus imaginari minorem, ita quacunque magna, maiorem cogitare & animo fingere licet. A B

Quę diuiſio continui ipſum tandem abſumat, nõ verò nunquam.

Ad priorem dubitationem reſpondendum eſt; Ariſt. eo in loco voluiſse dare certam & generalem regulam, non eam quæ aliquando vera ſit, aliquando falſa; etenim ſi diuiſio fiat per partes æqualis magnitudinis, ſemper eueniet vt conſumatur totum; ſin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis, non ſemper id eueniet, vt patet in diuiſione infinita continui per partes proportionales, quæ ſunt inæqualis magnitudinis, nam poſteriores ſemper ſunt minores prioribus: ſimiliter, quanquàm fieri poſſit diuiſio continui infinita per partes diuerſæ proportionis; vt oſtenditur in argumento, tamen non hoc ſemper contingit: Nam diuiſio continui quæ fit per partes æqualis magnitudinis, fit ſecundum diuerſam proportionem, nam primùm ſecamus ſextam partem, deinde quintam, poſtea quartam & ſic de cæteris: quæ tamen diuiſio non procedit in infinitum, ſed abſoluit continuum. Ad poſteriorem dubitationem hoc modo reſpondendum eſt; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius ſecundum quid, ideſt ſeipſo, ſed non fit in infinitum maius ſimpliciter, ideſt quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori, detrahitur ex altero, ergo ſicut ex illis duobus corporibus quæ ſunt finita, non euaderet corpus infinitum, ita neque ſi partes quæ in infinitum auferuntur ex vno corpore, addantur alteri, propterea illud fiet infinitum: v. g. ſit vna magnitudo bipedalis & altera pedalis, ſi tota bipedalis adderetur pedali, non fieret maior in infinitum, ſed tantùm fieret tripedalis: & cum partes non ſint maiores toto, etiam ſi in infinitum addantur lineæ pedali, nunquàm tamen illa euadet infinita. Aliud eſt igitur fieri maius in infinitum ſecundum quid, ideſt reſpectu ſui, & aliud fieri maius ſimpliciter, ideſt reſpectu cuiuſcunque alterius corporis. C

Cur cõtinuũ ex ſe ſit diuiſibile in infinitum nõ autem augmẽtabile.

Altera vero dubitatio quæ circa eundem textum facta eſt, ita ſoluitur. Ariſt. neque loquitur de magnitudine phyſica, neque mathematica, ſed de magnitudine per ſe & intrinſecè ſumpta. Nam cum magnitudo ſit continua ſecundum rem, intrinſecè & per ſe eſt diuiſibilis in infinitum, nec vt talis fiat diuiſio, extrinſecus requiritur aliquid aliud: per ſe autem non poteſt augeri, quia id per quod augetur, aſſumitur extrinſecus: ex quo fit, vt niſi ſit alia magnitudo infinita, cui detrahi poſſint partes certæ magnitudinis infinitæ, nunquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum. D

Dubita-

A ## Dubitationes aliquot circa textus 67. 68. & 69. libri tertij Phyſicorum explicantur.

CAP. XVI.

IN tex.67.lib.3 Phyſ. Ariſt. ait. Propterea nihil poſſe in infinitum augeri, poſſe autem in infinitum diuidi, quoniam accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuiſio autem tendit ad materiam cui non repugnat infinitas; in quibus verbis, vnum eſt clarum, nempe infinitatem repugnare formæ, proprium enim eſt formæ terminare, quamobrem appellatur terminus vel finis, materia vero per ſe infinita ac indeterminata eſt, quocirca recte ipſi materiæ attribuitur infinitas; Alterum autem obſcurum eſt, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formam, diuiſio ad materiam. Auerroes 3. Phyſ. cõm. 60. ita declarat hanc ſententiam Ariſt. per diuiſionem res tendit ad imperfectionẽ & ad non eſſe, quorũ radix eſt materia. Accretio autẽ tendit ad per-
B fectionẽ & ad eſſe, quorum origo & cauſſa eſt forma, ob hanc igitur cauſſam diuiſio dicitur fieri propter materiam; accretio autem propter formam. Verùm D. Thomas 3. Phy. ſuper tex.67.& 1.par. quæſt.7. art.3. in reſponſione ad 3. argumentum, longe ſecus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuiſio ad partes. Totum autẽ vt eſt apud Ariſt. in 2. Phy. cap. de cauſſis, habet ſe vt forma, partes autem vt materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formam, diuiſio autem ad materiam. Vtraq; interpretatio ſatis bona, & probabilis eſt. ſed remanet etiam nunc vnus ſcrupulus, etenim numerus poteſt in infinitum augeri, quæ accretio tendit ad formam, nam propter additionem cuiuslibet vnitatis exiſtit noua forma, & ſpecies numeri, ergo infinitas etiam accidit ratione formæ. Sed facile eſt excutere hunc ſcrupulum, nam additio infinita, quæ accidit numero, non procedit ex forma numeri, ſed ex diuiſione continui; quare tota infinitas, quæ eſt in accretione tam numeri quàm magnitudinis, tandem ad extremum, referenda eſt ad diuiſionem continui, quæ vt dictum eſt, fit propter materiam.

Cur accretio continui dicatur fieri ſecũdũ formam, diuiſio autem eius ſecundũ materiam.

C Dubitatur etiam de eo, quod ſcribit Ariſt. tex. 68. nimirum poſſe numerum augeri in infinitum; nam ſi ita eſt, ergo poſſent exiſtere infinitæ ſpecies numeri; cum igitur ſpecies ſint æternæ (hoc enim intereſt inter ſpecies & indiuidua, quoniam illæ pertinent ad integritatem & perfectionem vniuerſi, hæc autem nequaquam, ideo illas quidem vniuerſo coæuas eſſe oportet, hæc autem minimè) & in æternis idem ſit eſſe, & poſſe eſſe, vt enim Ariſt. inquit 3. Phy. tex. 32. poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis, neceſſe erit actu eſſe infinitas ſpecies numerorum. Sed hoc ita ſoluitur, ſpecies eſſe æternas, verum eſt in ijs ſpeciebus, quæ habent eſſe reale extra Animam in rebus, & ſunt propriè, ac ſimpliciter ſpecies, & pertinent ad perfectionem vniuerſi, quorum nihil conuenit in ſpecies numerorum quatenus poſſunt in infinitum procedere; ſic enim habent tantummodo eſſe imaginabile vel intelligibile, non autem eſſe reale in vniuerſo.

An numerus poſſit augeri in infinitum.

Circa eundem textum dubitari poteſt, quo pacto accretio numeri in infinitum, procedat ex diuiſione continui in infinitum. Numerus enim ſecundum naturam prior eſt quam ma-
D gnitudo, ſicut vnitas, quæ eſt principium numeri, eſt ſimplicior, & prior quàm punctum, quod eſt principiũ lineæ, ut Ariſt. indicat primo Poſt. 42. quocirca infinitas numeri non debet prouenire ex infinitate continui. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Numerus ſumptus mathematicè, ac ſecundum eſſe intelligibile, poteſt in infinitum augeri ſine auxilio magnitudinis, ſemper addendo nouas vnitates per imaginationem formatas: at ſumptus phyſice hoc eſt ſecundum eſſe reale extra animam, non poteſt augeri in infinitum, niſi propter magnitudinem, vel proximè, vel remotè; quod additur propter motum & tempus, ex quorum partibus (ſunt enim continua) etiam numerus augeri poſſet in infinitum, ſed infinitas motus atque temporis prouenit ex infinitate magnitudinis, vt docet Ariſt. in 3. Phy. tex. 70. quoniam igitur numero non poſſunt in infinitum addi vnitates reales, niſi propter partes continui, quæ ab eo per diuiſionem in infinitum ſeparari poſſunt, ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuiſione continui.

An accretio numeri in infinitum procedat ex diuiſione continui.

In tex.69. ponitur hæc propoſitio, quantamcunque contingit eſſe magnitudinem in potentia, tantam oportet iam eſſe actu. Quæ propoſitio non videtur vera, nam non valet,

magnitudo poteſt eſſe in infinitum minor, ergo iam actu eſt infinitè minor; ſimiliter non A valet, numerus eſt in potentia infinitè magnus, ergo numerus actu eſt infinitè magnus. Reſpondeo, Ariſt. hic loqui non de diuiſione magnitudinis, ſed de accretione eius in infinitum, in qua uera eſt propoſitio: nam vt ex his, quæ ante diximus perſpicuum eſt, vna magnitudo tanta poteſt fieri per additionem, quanta eſt altera magnitudo, ex qua fit additio: ſi ergo magnitudo poſſet euadere infinita per additionem, oporteret illam alteram magnitudinem ex qua fit additio, actu eſſe infinitam. Non igitur hoc intelligendum eſt de diuiſione magnitudinis, nec de accretione numeri, ſed de accretione magnitudinis, quæ fit ex diuiſione alterius magnitudinis. Sed quæſtiones, quas de quantitate adhuc tractauimus, fere ſunt metaphyſicæ. Deinceps igitur de quantitate, ea ratione vt conſideratur & tractatur a Mathematico, diſputemus.

De abſtractione mathematicæ quantitatis.

B

CAP. XVII.

NVNC diſſerendum eſt de abſtractione mathematicæ quantitatis, declarandumque an quantitas, ea ratione ut conſideratur a Mathematico, ſit abſtracta, non ſolum a materia & ſubſtantia ſenſibili, ſed etiam ſimpliciter & abſolutè ab omni ſubſtantia, & materia: vel potius quantitas mathematica ſit quidem abiuncta a materia ſenſibili, non autem ſimpliciter a materia, & ſubſtantia. Etenim hac de re non ſatis conuenit inter Philoſophos; namque Albertus, D. Thomas, Aegidius & alij; exiſtimant quantitatem mathematicam non poſſe abſtrahi ab omni ſubſtantia, ſed tantùm a ſenſibili: e contrario autem Themiſtius, Simplicius, Philoponus & Auerroes opinantur quantitatem mathematicam abſolute, & ſimpliciter abiunctam eſſe ab omni materia & ſubſtantia. Horum igitur opinionem expendentes, quid vero ſimilius ſit videamus. Neque hoc loco refellenda eſt Pythagoreorum ſententia, qui huiuſmodi quantitates putabant non ſolum ratione, ſed etiam re ipſa ſeiunctas eſſe ab omni materia. quomodo enim C quantitas mathematica, ſi eſt accidens, poteſt ſecundum rem a ſubſtantia ſeparata exiſtere? niſi dicant quantitatem quæ extenſionem habet & partes, inhærere in aliquo ſubiecto immateriali & indiuiſibili; ſin autem quantitas mathematica eſt ſubſtantia, expers materiæ, per ſe ſubſiſtens, quomodo ea non fuerit ſubſtantia quædam intelligens, & diuina? Sed hanc opinionem, vt diximus, omittamus, quæ, vel ipſa vetuſtate iampridem euanuit; eorumque ſententiam, qui negant quantitatem mathematicam ratione abiunctã eſſe ab omni ſubſtantia, diligenter expendamus.

Opinio eorum qui cenſent quantitatem mathematicam non eſſe ab omni ſubſtantia ſed tantùm a ſenſibili abſtractam.

D. Thomas in Prima Parte quæſt. 85. art. 1. in reſponſione ad 2. ita ſcribit, *Materia ſenſibilis dicitur materia corporalis, ut ſubiacet qualitatibus ſenſibilibus: materia uero intelligibilis dicitur ſubſtantia ſecundum quod ſubiacet tantum quantitati. manifeſtum eſt autem; quod quantitas priùs ineſt ſubſtantiæ, quàm qualitas ſenſibilis, unde quantitas poteſt conſiderari abſque qualitate ſenſibili: quod nihil aliud eſt quàm eam abſtrahi a materia ſenſibili; non tamen poteſt conſiderari ſine intellectu ſubſtantiæ in communi, quæ ſubiacet quantitati; quod eſt eam non abſtrahi* D *a materia intelligibili, poteſt tamen conſiderari ſine hac, uel illa ſubſtantia, & abſtrahi a materia intelligibili indiuiduali.* Eandem ſententiam ponit, eiſdemque verbis declarat in ſuo cõmentario ſuper Boetium de Trinitate, quod eſt opuſculum 70. in quæſt. 5. de Diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 3. Albertus idem ſentit 5. Meta. tract. 3. cap. 2. Antonius Andreas ſecundum diſciplinam Scotiſticam idem docet in 6. Meta. quæſt. 3. probatur hæc opinio duabus rationibus. Primò quidem, quia nullum poſterius poteſt abſtrahi a priori cui per ſe ſubordinatur, ſed quantitas per ſe eſt poſterior ſubſtantia, ergo non poteſt abſtrahi ab ipſa. Deinde, quantitas cum ſit accidens, tam ſecundum eſſe, quàm ſecundum eſſentiam, dependet a ſubiecto ſuo quod eſt ſubſtantia; ſiquidem vt Ariſt. docet in 7. Metaph. accidentis eſſe eſt ineſſe, & definitio accidentis fit per additamentũ, ideſt per appoſitionem ſubiecti: quocirca nullũ accidens uel eſſe, vel definitiuè ac ſcientificè cognoſci poteſt ſine ſuo ſubiecto.

Cæterum hæ rationes non ſunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli poſſunt:

A nam poſterius non poteſt abſtrahi a priori, tunc videlicet cũ cõſideratur ſecũdum id in quo eſt poſterius, & dependens a priori; velut quantitas ſi conſideretur vt eſt accidens, vel etiam quoddam genus accidentis, hoc eſt ſecundum inhærẽtiam ſuam vel ſecundum certam quãdam habitudinem eſſentialem, quam dicit ad ſubſtantiam, alia enim eſt ad ſubſtantiam habitudo quãtitatis & alia qualitatis, & alia cæterorum accidentium: ſic quantitas nõ poteſt abſtrahi a ſubſtantia; verùm nõ hoc modo cõſiderat eam Mathematicus, nõ enim agit de quãtitate conſiderans eius exiſtentiam vel eſſentiam vel cauſſas eius naturales, quod nõ ſemel a nobis in hoc opere fuit declaratum: & ſanè id manifeſtum eſt perluſtranti omnes demonſtrationes geometricas & arithmeticas quę in huiuſmodi ſcientijs reperiuntur. quod autem Mathematicus nõ perſcrutetur cauſſas quantitatis, nec ex illis demõſtrationes ſuas cõficere laboret, auctores ſunt multi tam Platonici quàm Peripatetici. Conſiderat igitur Mathematicus certas quaſdam affectiones quę cõueniunt quantitati nõ in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, vel ſimpliciter & abſolutè, vel in comparatione ad aliam quantitatem: atque hinc B etiam patet ſolutio poſterioris rationis. illud autem mirandum eſt, quomodo D. Thomas locis ſupra memoratis affirmet materiam intelligibilem a qua nõ abſtrahit Mathematicus eſſe ſubſtantiam, cum ipſemet in 1. Poſt. ſuper tex. 42. & in 7. Metaph. ſuper tex. 35. ſcribat materiam intelligibilem eſſe ipſum continuum, hoc eſt vel ſuperficiem vel corpus: & ſanè idem confirmat Alexander in eodem loco, nec Ariſtoteles id abnuit, tum in illo loco, tum in 8. Metaph. tex. 15. ſed veniamus ad alteram opinionem.

Quando ne-rum ſit poſte-rius nõ poſ-ſe abſtrahi a priori.

Quomodo Mathematicus conſiderat quantitatem.

Explicatur altera ſententia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

CAP. XVIII.

C ALTERA ſententia eſt Græcorum, qui cenſent a Mathematico conſiderari quandam quantitatem ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſtius in 3. Phy. ſuper tex. 71. ita ſcribit. *Ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione, quoniam ab ijs quæ cernuntur in corporibus naturalibus, abiunguntur, & ipſa per ſe dimenſiones ipſumque continuum æſtimatur atque ſpectatur.* Idem in 1. de Anima ſuper tex. 17. ſic ait. *In omnibus quæ Mathematici contemplantur, naturales affectiones a conſpectione ſua reijciunt, ſolas meraſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant; finiendis his neque materiam neque naturalem qualitatem adiungunt.* Idem in 3. de Anima ſuper tex. 35. hæc habet *Mathematici ad ſolam quantitatem ſpectant, & in contemplationem ſuam ſpatia ipſa mera inaniaque & confinia corporum tantùm adhibent. Ex eo fit ut inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe a materia naturali longiſſime uideantur, utpote in quibus demonſtrationes ſine aliqua materiæ mentione procedãt, quamobrem neque ſuppetias* D *a ſenſu deſiderant quia neque materiam ullam requirunt. At Muſica, Perſpectiua, Aſtronomia, quanquàm & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed a ſenſu proficiſcuntur & in ſenſum deſinunt.* Hoc idem docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3. de Anima explanando tex. 35. Vide etiam Philoponum in 2. Phy. ſuper tex. 18. ubi ait nudam quantitatem, perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret, a Mathematico conſiderari ſine omni ſubſtantia. Omnes denique Græci, interpretantes vel tex. 18. 2. Phy. vel 17. 1. de Anima vel 35. 3. de Anima vel 35. 7. Metaph. idem planè affirmant.

Præclarę ſententię Themiſtii de mathematica abſtractione quantitatis ab omni ſubſtantia.

Idem ſentiſſe Simplicius et Philoponus, quin etiã ipſemet Ariſtoteles.

Ac nobis quidem Ariſt. videtur idem ſenſiſſe: is enim in 12. Metaph. tex. 44. ait. Inter diſciplinas mathematicas, Aſtrologiam quidem ſpeculari de ſubſtantia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriam autem & Arithmeticam nullam ſubſtantiam conſiderare. Et in 1. lib. Metaph. Summa. 2. cap. 1. hoc idem perſpicuis verbis declarat ita ſcribens. *Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur, tollendo nanque omnia ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolum autem dimittit quantum, & continuum, hoc eſt uel lineam uel ſuperficiem uel corpus & paſſiones eorum, prout quanta & continua ſunt, non prout aliquid aliud ſpeculatur.* Hactenus Græci & ipſe Ariſt. Quæ ſenten-

ſententia nobis quidem ſit veriſimilior, atque probabilior. Primùm enim, talis eſt modus abſtrahendi in ſcientijs, qualis eſt modus definiendi, vt innuit Ariſt. in 6. Metaph. tex. 2. Sed in definitionibus mathematicis nulla ſit mentio nullaque ratio habetur vllius materiæ vel ſubſtantiæ, vt per ſe clarum eſt conſideranti omnes definitiones mathematicas, ergo Mathematicus abſtrahit quantitatem ab omni materia & ſubſtantia: quid enim aliud eſt abſtrahere vnum ab alio, quàm conſiderare vnum non conſiderando aliud? Deinde, Ariſt. in 2. Phy. tex. 19. oſtendit Mathematicum abſtrahere a materia ſenſibili, propterea quod definit par, impar, triangulum & alia eiuſdem generis abſque materia ſenſibili: ſed in definitionibus eiuſmodi rerum, ſicut non apparet materia ſenſibilis, ita nulla prorſus materia vel ſubſtantia cernitur, ergo Mathematicus ſicut a materia ſenſibili, ita ab omni ſubſtantia quātitatem abſtrahit. Poſtea, affectiones quæ a Mathematico demonſtrantur de quantitate, non ei conueniunt in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe; vt eſſe diuiſibilem, commenſurabilem, proportionabilem, æqualem, vel inæqualem: ſimiliter triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, ſphæricum non poſſe tangere planum niſi in puncto, & alia eiuſdem generis, quæ ſine vllius ſubſtantiæ reſpectu per ſe ſpectantur in quantitate. Quare Mathematicus ad eas res demonſtrandas non indigebit conſideratione ullius ſubſtantiæ; non enim quantitas eſt diuiſibilis ex eo quia eſt in ſubſtantia, neque triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia inſint in aliqua ſubſtantia; ſimiliter etiam non conuenit quantitati tantum locum occupare, in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, vt in cubo demonſtrat Ariſt. 4. Phyſicorum tex 76. Imò, quædam nō videntur poſſe cōuenire quantitati in ordine ad ſubſtantiam, quemadmodum continuum eſſe diuiſibile in infinitum; nam ſi ſubiectum quantitatis, vt prioris ſententiæ principes exiſtimant, eſt ſubſtantia compoſita, perſpicuum eſt repugnare quantitati, prout eſt in ſubſtantia compoſita diuidi in infinitum: forma enim ſubſtantialis neque diuiſionem neque accretionem in infinitum fieri in quantitate ſibi coniuncta vllo modo patitur. Ad extremum, ſi Mathematicus vt ſæpe a nobis dictum eſt, neque eſſentiam, neque exiſtentiam neque proprias & reales cauſſas tum quantitatis tum affectionum eius conſiderat, quid ei opus erit ad contemplationem tractationemque ſuarum demonſtrationum, vllam ſubſtantiæ conſiderationem adhiberet? Verum de his ſatis. Deinceps an quadratura circuli ſit poſſibilis diſquiramus.

Quinque rationibus probatur quantitatem mathematicā ab omni ſubſtātia eſſe abſtractam.

De Quadratura circuli an ſit ſcibilis uel poſſibilis.

CAP. XIX.

LIBET hoc loco, quaſi a recto doctrinę curſu deflectentes, ad amęnam quandā contemplationem paululum diuertere, hoc eſt de quadratura circuli, ſit poſſibilis nec ne, diſputare. Cuius rei iucunda eſt inquiſitio, difficilis explicatio, cognitio autem cum ad alia, tum ad multorum locorum Ariſt. intelligentiam perquam vtilis. Circulum autē quadrare conati ſunt apud veteres, Antiphon, Bryſo, & Hyppocrates Chius, quorum meminit Ariſt. 1. Phy. tex. 11. 1. Poſt. tex. 23. & 1. Elenchorum cap. 10. Apud recentiores autem Orontius Finæus, qui, ſi quàm multa docere atq; demōſtrare aggreſſus, atque pollicitus eſt, tam multa præſtare ac perficere potuiſſet, immortalem ſanè gloriam fuiſſet conſequutus. Horum omnium de quadratura circuli demonſtrationes, Ioannes Buteon vno libello diligenter collegit, earumque demonſtrationum vitia & errata, ſubtiliter & accuratè patefecit. Nos primum, videamus quid alij ſenſerint de Quadratura circuli: tum, doceamus quadraturam circuli poſſibilem atque ſcibilem eſſe; poſtremò, rationes contrarias, quæ videntur nobis aduerſari, diſſoluamus.

Opinio & argumenta eorum qui negant Quadraturam circuli eſſe poſſibilem.

Nonnulli putant non poſſe quadrari circulū, propterea quod Ariſt. 7. Phy. tex. 21. & 30. videtur ponere pro abſurdo vt recta & circularis linea ſint inter ſe æquales: Auer. in 7. Phy. cōmento 29 ait impoſſibile eſſe vt quantitates ſint inter ſe æquales, niſi aut rectæ inter ſe, aut circulares inter ſe: & 10. Metaph. cōm. 10. ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectę: & apud Euclidem eſt communis animi conceptio (quæ ſibi mutuo congruunt, ea inter ſe fore æqualia) ſed conſtat nullum quadratum poſſe omnino congruere

A gruere cum circulo aut ei penitus adaptari, nam ſi rectum congrueret cum obliquo ſeu curuo, non eſſet rectũ ſed obliquum, aut hoc non eſſet obliquum ſed indueret formam recti. Ad extremum, cum in huius rei perueſtigationẽ, omnibus propè ſeculis, plurimi atque clariſſimi Mathematici ſummo ſtudio & diligentia incubuerint, nec quicquam adhuc compertum fuerit, deſperandum eſt, hoc in poſterum inueniri poſſe: idque maximo argumento eſſe debet, huius rei demonſtrationem non poſſe cõprehendi. quamobrem Ariſt. in categoria Ad aliquid, vbi de Quadratura circuli ſermonẽ habet, loquitur de ea non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione *ſi* (inquit) *eſt ſcibilis*. Ab hac opinione non abhorruiſſe Ammonium Simplicij magiſtrum, affirmat ipſemet Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 11.

E contrario autẽ Iamblichus (auctore Simplicio in 1. Phy. ſuper tex. 11.) affirmat Quadraturã circuli non modo poſſe inueniri, ſed poſt Ariſtotelem, compertam & traditam fuiſſe a Sexto Pythagorico, Archimede, Apollonio, Nicomede & Carto. Verùm Simplicius ait a ſupradictis viris non certam huius theorematis demonſtrationem, ſed inſtrumentariã tan- *Iamblichus dixit Quadraturam circuli a multis iã eſſe inuentã.*

B tum quandam eius rationem & conſtitutionem adiouentã fuiſſe; non enim id latuiſſet tandiu omnes Mathematicos. Archimedes certè non perfectè quadrauit circulum, niſi fortè dicatur quadraſſe, vel quia dedit certiſſimam viam quadrandi, & docuit ea quibus cognitis & compertis neceſſariò conficitur Quadratura circuli; vel quia in quadrando circulo proximè omnium acceſſit ad veram eius rei demonſtrationem, ita vt quod deeſt, perexiguum ſit & cũ demonſtratio traducitur ad materiam ſenſibilem, pro nihilo ducatur, & non ſecus vſurpetur a Mechanicis, ac ſi eſſet demonſtratio perfecta & omnibus ſuis numeris abſoluta.

Zimara in ſuis concordantijs ſuper decimum librum Metaphyſicæ, exponens ea verba, quibus Auerroes ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectæ, dupliciter inquit Quadraturam circuli poſſe accipi, vno modo mathematicè & ſecundum imaginationem, altero modo phyſicè & ſecundum rem; permagni autem referre vtro modo ſumpta fuerit, etenim mathematicè poſſibilis eſt, vt videtur Mathematicis, & Boetio, q in categoria Ad aliquid, inquit eius demonſtrationem eſſe inuentam, ſeque eam fuiſse explicaturum niſi breuitati ſtu- *Opinio Zimaræ aientis Quadraturã circuli eſſe poſſibilẽ mathematicè ſed non phyſicè.*

C dere voluiſſet. Imaginatur enim (ait Zimara) Mathematicus lineam rectam incuruari, & fieri circularem, & contra, ipſam circularem rectificari, vt omni ex parte coæquetur lineæ rectæ. At vero phyſicè, & ſecundum rem, hoc impoſſibile eſt; nunquàm enim linea recta poteſt re ipſa perfectè adaptari & congruere circulari, niſi deſinat eſse recta; & cum æqualia dicantur eſse ea quæ ſibi inuicem congruunt, nonquam profecto ſecundum rem quod eſt circulare poterit æquari recto, quare ſic impoſſibile eſt quadrari circulum. Hac autem diſtinctione poſita, putat Zimara omnes opiniones inter ſe conciliari poſse; nam qui aiunt circulum poſse quadrari, intelligunt mathematicè; qui autem negant, intelligunt phyſice; porro hanc diſtinctionem videtur probare & confirmare Auerroes in 7. Phy. comm. 29. ita ſcribens. *Impoſſibile eſt lineas rectas circularibus, aut contra circulares rectis, denique quæcunque non ſunt eiuſdem ſpeciei, ſibi inuicem æquari. Quod autem dicunt Geometræ, quòd lineæ recta eſt breuiſſima linea omnium quæ duci poſſunt ab uno puncto ad aliud punctum, dicitur largè, et æqualitas dicitur de eis ferè æquiuocè; et ſimiliter hoc quod dicunt quod circunferentia alicuius*

D *circuli eſt æqualis figuræ poligoniæ; et Geometer decipitur in hoc; quia poſſibile eſt exiſtimare lineam rectam quæ incuruetur et fiat circularis, et quia hoc accidit in mente, attribuit hoc propriè ipſi Geometer.* Hæc Auerroes. Neque vero inquit Zimara, incredibile videri debet idem eſſe poſſibile mathematicè quod non eſt poſſibile phyſicè; cum poſſit hoc permultis exemplis confirmari, nam motus circulares inter ſe contrarios eſſe, & quantitatem augeri & diuidi poſſe in infinitum, & velocitatem motus infinite intendi & remitti poſſe (de quo vide apud Auer. 3. Phy. 60. & 4. Phy. 72. & 1. de Cælo 32.) verum eſt ſecundum abſtractionem quandam mathematicam, falſum autem & impoſsibile, ſecundum rationem & conſiderationem phyſicam. Hactenus Zimara.

Reſol-

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe. A

CAP. XX.

SVPRADICTA opinio Zimaræ multis de cauſſis nobis non probatur. Primò, quia putat quadraturam circuli, eo fieri, quòd imaginemur, aut lineam rectam flecti in curuam, aut hanc dirigi in rectam, cum hoc longiſſime abſit cum a vero, tum a doctrina Mathematicorum; etenim quadrare circulũ nõ eſt aliud, quàm reperire aream alicuius quadrati, parem & æqualem areæ cuiuſpiam circuli; non vt inter ſe congruãt & plane coaptentur inuicem, hoc enim non ſolum impoſſibile eſt in quadrato & in circulo, ſed etiam in ipſis figuris rectilineis quæ diuerſa ſpecie continentur; nunquam enim triangulum quadrabit, & congruet cum quadrangulo, aut quauis figura aliùs ſpeciei; quippe cum ſpecies & ratio figuræ conſiſtat in indiuiſibili: certum tamen eſt omnes figuras rectilineas quadrari poſſe, vt ex 14. propoſitione 2. lib. Elem. Euclidis, perſpicuũ eſt. B Æqualitas ergo quadrati & circuli in eo eſt, ut areæ vtriuſque figuræ ſint ęquè capaces; ſed iſti, vt opinor, falluntur, quia idem iudicium faciunt de lineis ſecundum actum ſumptis, atque ſi accipiantur ſecundum potentiam, cum tamen permultum interſit; in triangulo enim rectangulo, latus ſubtendens angulum rectum, per ſe, ac ſecundum actum, minus eſt reliquis duobus lateribus ſimul ſumptis, vt patet, ex 20. propoſitione primi Elementorũ Euclidis: at ſecundũ potentiam eſt par, ac æquale illis, quia quadratum quod fit ex tali latere, æquale eſt duobus quadratis, quæ ex duobus reliquis lateribus exiſtunt, vt docet Euclides eodem libro propoſitione 47. & in ambligonijs triangulis latus ſubtendens angulum obtuſum minus eſt reliquis duobus, facit tamen quadratum maius duobus quadratis aliorum laterũ, vt eſt in 2 Elem. propoſitione 12. Theon item, mathematicus in primis nobilis, ſcribens in primum lib. Almageſti, vbi ſermo eſt de capacitate figuræ circularis, pulchre demonſtrat poſitis duabus lineis æqualibus, vna recta, altera circulari, ampliorem aream effici a circulari, quàm a recta; ſed commorari in his, ſuperuacaneum ducent, qui rationibus mathematicis, vel mediocriter fuerint eruditi. C Illud quoque non vacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli phyſicè impoſſibilem eſſe, nequaquam vero mathematice; cum tamen contra plane res ſe habeat, nam, & veriſimile eſt in corporibus naturalibus, vel artificioſis, eſſe aliquod quadratũ peræque capax, atq; aliud corpus amplitudine rotunda: & quadratura Archimedis (vt ſupra expoſui) in materia ſenſibili, & in corporibus mechanicis habetur, atque vſurpatur pro perfecta, & abſoluta, quæ tamen ad regulam Mathematicorum, non eſt exacta. Adde, quòd illa definitio æqualitatis, propter quam Zimara negat quadraturam circuli phyſicè poſſibilem eſſe, non eſt phyſica, ſed mathematica; quippe quæ in communibus animi conceptionibus numeratur ab Euclide. verum germanam illius definitionis intelligentiam, nec Zimara, nec quidã alij aduerſarij quadraturæ (vt oſtendemus infra) videntur aſſecuti. Hæc cõtra Zimarã.

Sed nos poſſibilem eſſe Quadraturã circuli, aggrediamur demõſtrare. D Primò, ea, ex quibus Archimedes concludit Quadraturam circuli, in libro de Dimẽſione propoſitione 1. nõ ſunt impoſſibilia: nam quamuis ibi ponit trigonum orthogonium, cuius vnum latus ſit æquale peripheriæ circuli, & neque ab ipſo neque a quoquam alio demonſtratum fuerit, dari lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Aſcolonita illam propoſitionem Archimedis exponens, ait eiuſmodi rectam poſſibilem eſſe, quin etiam talem aliquam reperiri in natura, a nulló plane dubitari. Lineas item Helicas, per quas Archimedes pulchre quadrat circulum, quis ſanæ mentis neget, aut poſſe reperiri, aut certe effici poſſe a Deo? nã cũ huiuſmodi lineas cogitatione depingimus, nihil mens reperit in his, aut rationi repugnans, aut quod obſtet aliquo modo, vt eſſe nequeant. Deinde, ſi Archimedes quadrauit Parabolam, quæ eſt area quam linea recta & curua circunſcribunt, cur non circulus etiam quadrari poſſit? Prærerea, ſi angulo curuilineo (vt eſt apud Proclum 2. lib. ſuper Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atque etiam par, cur non idem contingere poſſit in ipſis figuris rectilineis, & curuilineis? Adhæc ſi Hyppocrates quadraſſet omnes

nes

A nes lunulas, quas adhibet in ſua demonſtratione, proculdubio (vt etiam confitentur Ma-
thematici, qui eiuſmodi demonſtrationem redarguunt) quadrauiſſet circulum. Atqui
ſi is unam aliquam lunulam quadrauit (vt uere quadrauit) hoc eſt certiſſimo argu-
mento, omnes quoque poſſe quadrari, quippe quum omnium lunularum par ratio, par
item facilitas, & difficultas ad quadrandum, eſſe videatur. His accedit, quod non minus
difficile videtur quadrare lunulam, quàm ſemicirculum, aut aliam quampiam ſectionem
circuli; propterea quod lunula habens vtramque lineam curuam, magis eſt diſſimilis figu-
ræ rectilineæ, quàm ſemicirculus, vtpote qui ſaltem alteram lineam rectam habeat. Cum
igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam ſemicirculum quadrari
poſſe? eo autem quadrato, totius quoque circuli quadratura in promptu eſt. Poſtremò
(vt quo argumento oppugnant aduerſarij Tetragoniſmum, eodem nos ipſum tueamur) ſi
eſſet impoſſibilis quadratura circuli, id ſane vidiſſent clariſſimi quique Mathematici, qui
ea in re multum elaborarunt: & non ſolum a quærendo deſtitiſſent, ſed etiam docuiſſent
B huiuſmodi problema eſſe impoſſibile, ceu eſt ab ipſis de diametro, quod ſit incommen-
ſurabilis coſtæ, luculenter explicatum atque demonſtratum. ſed ad diſſoluendas rationes
quibus oppugnatur Tetragoniſmus, ueniamus.

Soluuntur rationes contrarię.

CAP. XXI.

RATIONES autem, quibus Tetragoniſmus labefactari exiſtimatur, parui
negotij eſt diſſoluere; nam ſicubi Ariſtoteles & Auerroes aut etiam alij, docent
rectum, & curuum inter ſe comparari, & æquari non poſse, loquuntur ſane
de perfecta comparatione, quæ ſecundum Ariſtot. 7. Phyſic. tantum verſatur
in ijs, quæ ſpecie atoma continentur. Quocirca eam remouet etiam a genere,
C vtpote in quo propter magnam differentiarum atque ſpecierum varietatem, aſſerat complu
res æquiuocationes deliteſcere. Vel alio etiam modo hæc poſſunt expediri: poſito nimi-
rum duplici genere comparationis, vno ſecundum ſimilitudinem, quod fit in ijs tantùm,
quæ ſunt eiuſdem ſpeciei: altero autem ſecũdum proportionem, quod latiſſime patet,
pertinens etiam ad ea, quę ſunt diuerſorum generum; hanc duplicem rationem com-
parationis, colligere licet ex ijs, quę ſcribit Ariſt. 2. de Generatione tex. 37. Perfecta igitur
æqualitas in ijs tantum eſt, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei; quæ enim ita ſunt æqualia, ſibi inuicem
appoſita, perbelle congruunt inter ſe: id quod minime cõuenit in quantitates rectas & cur-
uas, quinimo nec in vllas quãtitates differentiũ ſpecierũ, quales quales fuerint cõuenire põt;
nunquã enim trigonũ cum tetragono, aut pentagono hac ratione congruet, aut plane cõfor-
mabitur; ergo vt perfectam æqualitatem in recto, & curuo non ponimus, ita aliquã vim, &
rationẽ æqualitatis, in ipſis reperiri poſſe affirmamus: vt ſpacio quod circulus continet, par
& ęque capax ſpacium a quadrato effici valeat. Non enim hoc loco verba facimus de parili
D tate lineæ rectę & curuæ perfecta ſecundũ actũ, ſed ſecundum potentias huiuſmodi linearũ.
Potentia vero lineæ quæ nam ſit, nouimus ex 2. lib. Elem. Euclidis. Porro, illa definitio æqua-
litatis, *Equalia eſſe quæ ſibi mutuo congruunt*. Non ſic traditur ab Euclide, ſed pòtius è con-
uerſo. *Quæ ſibi mutuo cõgruunt, ea ſunt inter ſe æqualia.* Quo modo ſumpta hæc ſeu defini-
tio, ſeu potius communis animi conceptio, vniuerſe, & abſolute vera eſt, neque aduerſatur
quicquam noſtræ ſententiæ; ſin autem enuntietur, quemadmodum aduerſarij volunt, ac-
cipi debet de perfecta æqualitate, quæ eſt in his tantum, quæ ſubiecta ſunt eidem ſpeciei:
Quod ſi contendant in hac definitione æqualitatis, magnam vim eſſe ad tollendum tetrago-
niſmum, profecto ex ipſa pari ratione ego concludã, neq; trigonũ neque pentagonum, neq;
vllam aliam figurã rectilineã, quæ ſpecie modò differat a tetragono, quadrari poſſe; neq; enim
huiuſmodi figuris accommodari poteſt illa definitio ęqualitatis, quod qui non videt quam
ſit abſurdum, is plane rudis, & ignarus eſt diſciplinę Mathematicæ. Argumentum petitũ
ex auctoritate eorum, qui cum diu multamque laborauerint in demonſtrando hoc proble-
mate, tamen adhuc perfectam demonſtrationem non compererint, non modo nobis non

aduerſari, ſed retorqueri poſſe in aduerſarios paulo ſupra explicauimus. Verum hęc ſit ſa- A
tis de Tetragoniſmo: in quo declarando aliquanto longiùs pronecti ſumus, vt aperiremus
ijs, qui dant operam Philoſophię, quid ea de re ſentiendum ſit, ne forte quiſquam a vero ab-
ducatur, capnoſis quorundam deceptus argumentis.

Illud autem non eſt hoc loco prętereundum, recte Alexandrum dubitare (vt Simplicius
refert) num tetragoniſmus per ſectiones, quem Ariſt. nominat 1. Phy. tex. 11. ſit Hippocra-
tis; is enim non per ſectiones, ſed per lunulas quadrabat circulum, vt ipſemet Ariſt. auctor
eſt in 1. Elench. cap. 10. quantũ vero inter lunulam, & ſectionẽ interſit, notum eſt nõ modo
imbutis, ſed etiã tinctis modò Geometria; quare uel ad aliũ referẽdus eſt hic Tetragoniſmus,
cuius demonſtratio non peruenit ad nos, vel nomen ſectionis καταχρηστικῶς, poſitum fuit
ab Ariſt. pro vocabulo lunulę, fortaſſe, quod Hippocrates non ſolum lunulis ſed multis
quoq; circuli ſectionibus vtatur in ſua demonſtratione. Verùm illius demonſtrationis vis,
atque robur, non in ſectionibus circuli, ſed in lunulis collocatum eſt. Circunfertur etiam
quidam libellus nomine Campani, in quo auctor illius, per ſectiones circuli conatur oſten- B
dere quadraturam eius. Primùm, diuidit peripheriam circuli in quatuor partes ęquales, tũ
aſſumens proportionem circunferentię ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac
fuiſſet certa, & comperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripherię par-
tibus, ex quibus cõflatum quadratum putat fore par illi circulo, cuius peripheria quadripar-
tito diuiſa fuerat. Quę demonſtratio tot erroribus ſcatet, vt recte opinetur Buteon eam nõ
eſſe Campani, qui fuit clariſſimus Mathematicus, ſed ab aliquo Geometrię indocto, quo
ſibi maiorem legentium gratiam promereretur emiſſam, atque euulgatam fuiſſe nomine
Campani. Alexander autem ſcribit, exiſtimaſſe quoſdam, propterea quod comperiſſent eun
dem numerum eſſe circularẽ, & quadratum, vt vigintiquinque eſt numerus circularis; quia
ab eodem in idem procedens terminatur: eſt item quadratus, quoniam fit ex ductu qui-
narij in ſe, in circuli quoque magnitudinibus ſe inueniſſe quadratum. Sed hęc demon-
ſtratio (inquit Alexander) non ducitur ex principijs geometricis ſed arithmeticis, neque ne-
ceſſarium eſt quidquid reperitur in numeris etiam reperiri in magnitudinibus: Etenim in- C
ter quoſcunque numeros reperitur rationalis proportio, quę tamen inter quaſcunque ma-
gnitudines, vt v.g. inter diametrum, & coſtam, non inuenitur. Verùm Simplicio incredi-
bile videtur fuiſſe aliquos, qui tam pingui, & rudi demonſtratione vterentur ad quadran-
dum circulum; ſed forte veriſimilius eſſe, nonnullis, cum vidiſsent in numeris eundem
ſimul eſse quadratum, atque circularem, veniſse in mentem vt quęrerent etiam in magni-
tudinibus, quadraturam circuli. Atque hęc dicta ſint de quantitate ſecundum mathe-
maticam eius conſiderationem. Reſtat vltima quantitatis conſideratio, quę eſt phy-
ſica, ſecundum quam explicanda eſt illa apud philoſophos percelebris quæſtio de Maxi-
mo & Minimo.

De Maximo, & Minimo.

CAP. XXII.

D

QVONIAM ſupra demonſtratum fuit, quantitati ea ratione vt quantitas eſt,
non repugnare eam vel augeri vel diuidi in infinitum; nunc videndum eſt, an
idem quoque conueniat in quantitatem naturalem; an potius quantitas rerum
naturalium habeat certos pręfinitosque magnitudinis & paruitatis fines, quos
natura tranſire nequeat. Hanc quæſtionem ferè in ſcholis nuncupant de Maximo & Mini-
mo, & diſputant an detur Maximum & Minimum in rebus naturalibus. Quo autem dilu-
cidius explanentur, & facilius percipiantur ea quæ ſunt a nobis tractanda, diuidemus hanc
quæſtionem in duas partes, in priori, quædam prædocebimus ad intelligentiam quæſtionis
perutilia; in poſteriori, exponemus nonnullas propoſitiones, in quibus propoſitæ quęſtionis
explicatio continetur.

Quid ſit maximũ quod ſic, & minimũ

Primò, ſciẽdum eſt olim apud Philoſophos Latinos in tractatione huius quæſtionis, fuiſ-
ſe admodum vſitata hæc quatuor vocabula, Maximum quod ſic, Minimum quod ſic, Maxi
mum

A mum quod non, Minimum quod non. Appellabant Maximum quod ſic, terminum quantitatis ſub qua res naturalis eſſe poteſt, & non ſub maiori, ita vt attingere quidem poſſit illũ terminum, tranſire autem non poſſit. Minimum quod ſic, dicebatur terminus quantitatis ſub qua res poteſt eſſe ſed non ſub alia vlla minori. Maximum quod nõ, vocabatur terminus quãtitatis ſub qua res nõ poteſt eſſe ſed benè ſub quacunq; maiori, modo nõ tranſeat modũ magnitudinis quem ſupradiximus maximũ quod ſic; & hoc modo dicebatur, quoniam verſus paruitatem, erat maximum eius quantitatis ſub qua non poteſt eſſe res. Minimum quod non, erat terminus quantitatis ſub qua res non poteſt eſſe; ſed bene ſub minori, modo non excedat terminum paruitatis, quem ſupra vocauimus Minimum quod ſic; & dicitur hoc nomine, quia eſt Minimum eius quãtitatis, ſub qua non poteſt eſſe res verſus magnitudinis exceſſum. Hæc olim vt dixi a Philoſophis Latinis, ſicut alia multa, nimis horridè & obſcurè dicebantur. Quocirca dicendi obſcuritas rerum difficultati adiuncta, mirum in modum augebat diſcendi laborem. Verum quia hæc iam exoleuerunt, negligi poſſunt ſine vllo Philo-

B ſophiæ detrimento.

Deinde, Maximum & Minimum licet propriè ſint in quantitate, hoc eſt in magnitudine & multitudine, tamen etiam transferuntur ad alia multa, quæ induunt rationem aliquam quantitatis, cuiuſmodi ſunt pondera, menſuræ, & in potẽtijs magna vel parua virtus, in motu velocitas & tarditas, in tempore longum & breue, in qualitate intenſum & remiſſum, deinde in perfectione magnum & paruum metaphoricè ſumpta. *Maximum & Minimum in quibus rebus ſpectentur.*

Poſtea, Maximum & Minimum dupliciter accipi poſſunt, uel poſitiuè uel negatiuè; dicitur poſitiuè Maximum, quod eſt maius omnibus alijs, & Minimum poſitiuè, quod eſt minus omnibus alijs. Dicitur autem negatiuè Maximum, id quo non eſt aliud maius, poteſt tamen eſſe aliud ei æquale; Minimum etiam negatiuè dicitur id quo non eſt aliud minus, poteſt tamen aliud eſſe ei æquale ſecundum paruitatem. Itaque Maximum poſitiuè excludit maius & æquale, Maximum autem negatiuè, excludit quidem maius, ſed non æquale. Idemque contingit in Minimo. *Maximum & Minimum dicitur uel poſitiuè uel negatiuè.*

C Præterea, Maximum & Minimum poſſunt conſiderari dupliciter, vel abſolutè, vt quæratur an in mundo ſit aliquid Maximum omnium aut Minimũ, vel definitè ſecundum vnamquamque ſpeciem rerum, vt an in ſpecie humana ſit maximus homo & minimus homo; atque hoc modo poteſt quæſtio tractari tripliciter, primùm in viuentibus, tum in elementis, deinde in mixtis inanimatis.

Adhæc, dupliciter aliquid poteſt terminari ſecundum magnitudinem; vno modo, intrinſecè, quia ſecundum naturam ſuam poſcit talem terminum magnitudinis, quem naturaliter non poteſt excedere: Altero modo extrinſecè, quia non ex ſe ſed extrinſecus terminatur, & prohibetur maius effici. velut ſi dolium ſit plenum vino, illud vinum quatenus exiſtit in dolio, non poteſt ampliùs augeri, prohibente ipſo dolio, a quo determinatur & cõtinetur, quamuis per ſe poſſit eſſe maius.

Dupliciter etiam conſiderari poteſt Maximum & Minimum, vel in re quæ per ſe exiſtit, vel in re quæ inexiſtit in alia; quæri enim poteſt an poſſit dari minima aqua per ſe exiſtens, &

D an poſſit dari minima aqua inexiſtens alij, hoc eſt an poſſit dari minima pars aquæ.

Poſtremò, duplex eſt accretio, vna viuentium propria, quæ efficitur ab anima, ex alimento, vi caloris naturalis: Altera, quæ reperitur etiã in nõ viuentibus, quæ fit tripliciter: Vno modo intrinſecè per rarefactionẽ, quo modo aqua & aer & alia corpora calefacta atque rarefacta euadunt ampliora: Altero modo extrinſecè per ſolã appoſitionem, vt ſi terræ adiungas terram & aquæ aquam: Tertio modo per generationẽ, vt ignis augetur ſuppoſitis ei lignis: ex ipſis enim gignitur nouus ignis qui priori coniunctus videtur eum amplificaſſe. Atque hæc quidem nunc prædocere voluimus, quibus expoſitis, ad explanandam quæſtionem propoſitam commodiùs ingrediemur. Cuius quæſtionis explanatio, in decem propoſitionum proximè ſequentium explicatione, tota continetur. *Quot modis fiat accretio.*

Ponuntur nonnullę Propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo & Minimo. A

CAP. XXIII.

PRIMA propoſitio, eſt actu in mundo aliquid maximum ſecundum magnitudinem, vt primum cælum omnia alia continens, & nullum aliud corpus extra ſe habens. Eſt etiam actu aliquid minimum ſecundum paruitatem, vel poſitiuè vel negatiuè: nam ſi non eſſet aliquid minimum ſaltem negatiuè, ſed quocunque paruo dato ſemper aliud minus exiſteret, oporteret infinitam eſſe actu multitudinē rerum, quam non poſſe actu reperiri, ſupra fuit demonſtratum.

In qualibet ſpecie rerum naturaliū, eſſe maximum & minimum.

2. Propoſitio, in qualibet ſpecie rerum naturalium datur Maximum & Minimum. hæc probatur tripliciter. Primò, quia natura & forma cuiuslibet rei naturalis; virtus item & potentia, denique actiones & motus, omnia inquam hæc, ſunt naturaliter definita & determinata, quamobrem neceſſe eſt etiam quantitatem quæ propter illa tria datur rebus naturalibus, definitam & determinatam eſſe; quod declarans B. Thomas in 1. Part. quæſt. 7. art. 3. ita ſcribit. *Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam ſubſtantialem conſequantur accidentia, neceſſe eſt ut ad determinatam formam conſequatur etiam determinata quantitas; unde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem in maius & minus.* Deinde, videmus eſſe rei naturalis admodum variari ſecundum variationē quantitatis in maius & in minus, cum igitur eſſe cuiuslibet rei ſit determinatum, non poterit quantitas rei naturalis indeterminatè variari, ſed erunt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tantùm poteſt conſeruari eſſe rei naturalis. Poſtea, idem perſpicuum fit ſi conſideremus omnes ſpecies rerum naturalium; in qualibet enim ſpecie reperiemus præfinitam magnitudinem & paruitatem, quam nunquam excellunt indiuidua illius ſpeciei. v. g. homo nunquàm attingit magnitudinem cypreſſi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquàm peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatē pulicis. Poſtremo, *Natura* (vt inquit Ariſt. 1. de Gener. animal. cap. 1.) *uitare ſolet infinitum, infinitum autem fine caret, natura autem in omnibus finem quærit.* & in 8. Phy. tex. 15. ait, nihil eorum quæ natura fiunt eſſe indeterminatum & inordinatum; Et vulgata eſt Philoſophorum ſententia, naturā eſſe determinatam ad vnum. Vide quæ in hanc ſententiam ſcribit Commentator 6. Phy. commento 91. & in 8. Phyſic. commento 62. cuius verba hic non aſcribimus, ne vbi non maximè opus eſt, longiores ſimus. Quis autem ſit præcisè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet ſpecie rerum naturalium, propriè cognoſcere, difficilimum eſt, ne dicam impoſſibile; nam quemadmodum facilè eſt aſſignare magnitudinem vel paruitatem ad quam non poteſt peruenire homo, ita difficilè eſt aſſignare certam aliquam magnitudinem & paruitatem, ad quam præcisè peruenire poteſt, & non ultra progredi.

Clariſſima teſtimonia Ariſtotelis de maximo & minimo qđ eſt in uiuentibus.

3. Propoſitio. In viuentibus eſt certa & definita magnitudinis ratio verſus vtrumque extremum, vt neque ad quantamcumque molem creſcere, neque ſub quantauis paruitate conſtare queant. Hoc probari poteſt tum multis & illuſtribus teſtimonijs Ariſtotelis, tum etiam rationibus. Ariſtoteles 1. Phyſicorum tex. 36. ſic ait *impoſſibile eſt animal, uel plantam, quantamcumque eſſe ſecundum magnitudinem & paruitatem, neque eorum partes.* In libro 2. de Anima textu 41. ita ſcribit. *Omnium natura conſtantium, terminus eſt, & ratio magnitudinis & augmenti.* In 4. libro de Generatione animalium cap. 4. hæc habet. *Perſiciendi cuiuſque animalis, certa eſt magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non ſupergrediuntur ut uel maiora uel minora euadant, ſed in medio magnitudinis ſpacio exceſſum defectum ue interſe capiunt.* Denique apud eundem Ariſtotelem in 7 libro Politicorum capite 4. ſic eſt ſcriptū. *Sed ut cæterarum rerum, animalium, ſtirpium & inſtrumentorum, ſic ciuitatis menſura quædam eſt & modus: horum vnumquodque nec ſi ualde exiguum ſit, nec ſi excedat magnitudine, uim ſuā retinebit, ſed modo prorſus naturam amittet, modo in ſtatum incommodum delabetur. Etenim nauigium prorſus non erit, nec ſi unius palmi ſit, nec ſi pateat ſtadijs duobus, ſed ad quandam magnitudinem progreſſum, modo propter exiguitatem, modo propter exuperantiam, incommodam nauigationem efficiet.* Hæc Ariſtoteles. Poteſt etiam idem probari his argumentis. Primò, quia

ipſa

A ipſa augmentatio per quam acquiritur quantitas viuentium, eſt determinata; tum quia eſt motus naturalis habens in rebus corruptibilibus determinatum terminum ad quem; tum etiam quia eſt operatio proficiſcens a virtute augmentatiua, quam ſicut aliam quamlibet virtutem naturalem, neceſſe eſt determinatam eſſe. Deinde, omnium inſtrumentorum eſt definita magnitudo & paruitas, vt ait Ariſt. in 1. & 7. lib. Politicorum, idque demonſtrat experientia, non enim quantalibet ſecundum magnitudinem & paruitatem, aut ſerra, aut naui, vti poſſumus ad ſecandum vel nauigandum: idemque euenit in alijs inſtrumentis; ſed corpora animata ſunt inſtrumenta ipſius animæ ſicut ait Ariſt. in 2. de Anima tex. 37. & id ſanè declarat definitio animæ, eſt enim Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatam eſſe omnium corporum animatorum magnitudinem atque paruitatem.

Omnium uiuentium certa & definita eſt magnitudo.

4. Propoſitio. In elementis eſt determinata magnitudo extrinſecus; namque magnitudo eorum circunſcribitur ac determinatur & a cælo, a quo continentur omnia, & a mixtis, quorum ſunt partes, & ratione materiæ primæ; cum enim materia totius vniuerſi finita ſit & ha-
B beat determinatam molem, nequaquàm permittit magnitudinem elementorum indefinitam eſſe.

5. Propoſitio. Elementa poſſent ex ſe niſi aliud obſtaret, indefinitè augeri, vel per additionem, vel per generationem; hoc per ſe clarum eſt, & docetur ab Ariſt. in 2. de Anima tex. 41. etenim ſi aquæ apponeretur aqua in infinitum, quis nō videt fore, ut moles aquæ creſceret in in infinitum? aqua enim quæ adiungitur, quantauis fuerit nihil planè officij præexiſtenti aquæ, quinetiam quo maior eſt aquæ moles, eo fortior & potētior exiſtit ad agendum, & ad ſeipſam conſeruandam: ſimiliter tandiu ignis augeri poteſt, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri deſinet niſi defuerit combuſtibile. Nam quod quidā dicunt, dari poſſe maximum aliquem ignem, cui ſi ſtuppa ſubijceretur, aut eam non combuſtum iri, ne videlicet euaderet ignis maior maximo, aut ſi combureretur, neceſſarium fore ut quātus eſt ille ignis nouus qui e ſtuppa gignitur, tanta pars præexiſtentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falſum ſed etiam ridiculum & fatuum eſt, vt planè indignum ſit refutatione.

Accretio Elemētorū quę fit per additionem, uel per generationē poteſt fieri in infinitum.

C 6. Propoſitio. Variatio quantitatis ſecundum magnum & paruum, quæ fit per condenſationem & rarefactionem in elementis, eſt intrinſecè determinata. Hoc manifeſtum eſt. primò, ex eo quia rarefactio & condenſatio elementi non fit ſine alteratione eius corruptiua; ſicut igitur alteratio & corruptio elemēti determinata eſt, ita rarefactionē & denſationē oportet eſſe determinatam. Tum, experientia clarè demonſtrat aerem ſeu vaporem, cum nimirū denſatur, uerti in aquam, ſi autem nimium rareſcat mutari in ignem, ſimiliter aquam denſatione terreſcere ac lapideſcere, rarefactione autem verti in vaporem & aerem. Poſtea, ſi talis uariatio quantitatis eſſet indeterminata, nihil prohiberet ignē effici tam denſum quàm eſt terra, & hanc tam raram, quàm eſt ignis, quod ſanè remotum eſt a uera ratione, tum ob alia, tum ob id quod raritatis comes eſt leuitas & calor, denſitatis autem, grauitas & frigus; non poteſt autem in terra tanta eſſe leuitas & caliditas quanta eſt in igne, niſi terram appellemus ignem.

Per rarefactionē & cōdenſationem non poſſunt elementa in infinitum augeri.

7. Propoſitio. Elementa intrinſece determinant ſibi certā paruitatem. Hoc ſere omnes
D communiter ſentiunt, & dicunt & probari ac perſuaderi poteſt iiſdem plane rationibus, quibus ſupra fuit confirmata ſecunda propoſitio. Verùm ego non video, cur probari non poſſit opinio Scotiſtarum affirmantium, elementum, licet extrinſece, hoc eſt propter ambientis, & aliorum corporum repugnantiam, ſubſiſtere nequeat ſub quacunque paruitate, tamen intrinſece, & ex natura ſua, non exigere determinatam paruitatem, ſed poſſe ſub quantumuis parua quantitate exiſtere? Cur enim determinata paruitas requiritur in elemēto? an propter materiam? ſed quantitatis determinatio eſt a forma; & cum materia ſit incorruptibilis, non eſt timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipſam quantitatem? at quantitas cum ſit infinitè diuiſibilis, ex ſe non habet minimū. An propter formam ſubſtantialem elementi? Sed hæc cum immediate ſit in materia prima comes quantitatis, & primarū qualitatū, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis. Et ſi calor ex ſe non habet minimum ratione intenſionis, vel remiſſionis, cum enim generetur per motum, non poteſt aſſignari in eo prima vel minima pars, ſicut nec in motu, cur intrinſecè & ex ſe habere debet minimum ratione extenſionis? quod ſi hoc vere concluditur de calore & qualibet prima qualitate, vere itidem concluditur (niſi fallor ego) de

An elemēta ex ſe & intrinſecè, exigant certam & definitam paruitatem.

de forma ſubſtantiali elementi, præſertim ſi ea ſit intenſibilis & remiſſibilis (vt quidam putant) ſecundum intenſionem, & remiſſionem primarum qualitatum. Deinde, cogitetur portio aliqua materiæ minor ea paruitate, quam elementum dicitur intrinſecè ſibi determinare, & applicetur ei ignis, aut producet in ea calorem & formam ignis, aut non; ſi producet, ergo ignis non determinat ſibi certã paruitatem, oſtenſum enim eſt infra paruitatẽ quæ ponebatur minimum ignis, reperiri poſſe formam ignis: ſi non producet, cur? namq; cũ tota materia prima ſit vnius rationis, quęlibet pars eius ſicut per ſe eſt materia prima, ita per ſe eſt in potentia proxima ad qualitates & formas elementares, ex qualibet igitur particula materiæ primæ quantumuis parua, ſi applicetur ei agens, poteſt produci qualitas & natura elementi, non aliter quam ex quauis alia parte materiæ. Adhæc, non datur (de quo ſanè conuenit inter omnes) minimũ aquæ inexiſtens. Homogenea enim (ut Ariſt. innuit in lib. de Senſu & ſenſili cap. 3.) non diuiduntur ad minimum. Etenim cum forma aquæ vnius rationis ſit in omnibus ſuis partibus, & ipſa ſit extenſa ſecundum extenſionem quantitatis, ſicut non poteſt aſſignari minimum quantitatis inexiſtens, quia illud erit continuum diuiſibile in partes, quarum quęlibet erit minor illo minimo, ita non poteſt aſſignari minimũ aquæ, quia quodcunque ponetur, erit continuum habens partes, quarum quælibet eſt aqua; natura igitur aquæ non requirit certam paruitatem, ſed in qualibet poteſt eſſe, ſiue per ſe exiſtendo ſiue inexiſtendo alii: nam quòd in qualibet paruitate non poſſit per ſe exiſtere, hoc non accidit propter ipſius aquæ naturam, alioquin ſemper accideret, ſiue aqua per ſe, ſiue in alio exiſtat; ſed accidit ob repugnantiam ambientis, & aliorum quæ non permittunt aquam ſub qualibet paruitate poſſe conſeruari. Poteſt igitur ſatis probabiliter dici ac defendi, elementa intrinſecè non habere uel exigere determinatam paruitatem, ſed tantum extrinſecè, quia nimirum niſi ſub certa quadam quantitate non poſſunt conſeruari, corrumpentibus ipſa externis contrarijs. Et quoniam hęc ſententia placet Scoto, perpendi etiam poſſunt rationes quas ad eam probandam ponit in 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 9.

8. Propoſitio, de mixtis inanimatis idem dicendum quod de elementis & viuentibus dictum eſt. Si enim mixtum inanimatum fuerit penitus homogeneum, vt aurum, eadem planè ratio erit eius quæ elementi. Sin autem fuerit etereogeum, vt magnes vel aliud quidpiam, non erit in hoc abſimile rerum viuentium.

Quibus uiis Philoſophi cognouerint eſſe Maximũ & Minimũ in cũctis rebus naturalibus.

9. Propoſitio, de partibus quæ inexiſtunt ſuis totis, ita dicẽdum eſt: ſi ſunt diſſimilares ut manus & pes, habent determinatum maximum & minimum; alioquin nec ipſa animalia haberent, quippe quæ ex illis proximè conſtent; & cum eiuſmodi partes ſint inſtrumenta operationum animalis, oportet eas habere determinatã magnitudinem: ſin autem fuerint partes ſimilares vt caro, nõ poteſt in eis dari minimum inexiſtens, nec ſic habent determinatam paruitatem, velut paulò ante oſtenſum eſt ſub finem ſeptimæ propoſitionis.

10. Propoſitio. Tribus vijs cognouerunt Philoſophi maximum & minimũ in qualibet ſpecie rerum naturalium. Primùm experientia, nam in qualibet ſpecie cernebant ſtatui poſſe certam paruitatem & magnitudinem, ad quam nunquàm pertingunt indiuidua illius ſpeciei. Deinde, ex operatione, namque videbant operationem & eſſe cuiuslibet rei, inſigniter admodum variari, variata eius quantitate. Poſtremo, exemplo & ſimilitudine rerum artificialium. Etenim ars vtitur inſtrumentis determinatæ quantitatis, nec per quantumuis aut magnum aut paruum inſtrumentum, poteſt opus ſuum perficere. Porrò, aut nunquàm aut perquam raro cõtingit, vt res naturales attingant ſuum maximum & minimum. Sic enim, facta minima mutatione, ad interitum laberentur. hoc igitur periculum deuitans natura, non permittit res naturales peruenire ad maximum & minimum, ne in certum diſcrimen adducantur. Verùm huius, & quæſtionis, & libri, hic finis eſto.

FINIS DECIMI LIBRI.

A

DE LOCO

LIBER VNDECIMVS.

B

RATIO & ordo doctrinæ poſcit, vt poſt quantitatem, agamus de loco. Etenim res naturales, præſertim caducæ ac mortales, ſtatim atqne habent quantitatẽ, neceſſariò locum aliquem occupant. Sicut enim eſſe diuiſibile, eſt paſſio quantitatis ei conueniens abſolutè; ſic etiam occupare locum, & habere ſitum eſt paſſio quantitatis conueniens ei in ordine ad aliud. Licet autem corpus naturale propter quãtitatem ſit in loco, in hoc autẽ vel illo loco, eſt propter qualitates motiuas. C Terra enim & ignis ſunt in loco, quoniam habent quantitatem; eſt autem ignis in loco ſurſum, propter leuitatem, terra autem in loco deorſum, propter grauitatem. Verùm, de loco hæc tractanda ſunt hoc libro: Primùm enim, explicabimus proprietates loci, non quidem omnes quas tradit Ariſt. 4. lib. Phyſ. tex. 30. Sed præcipuas tantùm; quæ ſunt quinque, Continere locatum: Trahere ipſum ad ſe: Conſeruare ipſum: Dare motui locali vnitatem, diſtinctionem & ſpecificationem: Denique eſſe immobilem. Deinde, inueſtigabimus quomodo locus ſit immobilis: Poſtea, refellemus ſententiam Galeni & Philoponi, qui ſequuti veteres Philoſophos, exiſtimarunt locum eſſe interuallum quoddam longum, latum, & craſſum: Adhęc, agemus de loco cęli: Ad extremũ diſputabimus an ſi eſſet vacuũ, poſſet per ipſum fieri motus localis in tempore; nam ſi poſſet fieri, vel locus nõ eſſet ſuperficies corporis cõtinentis, vel certè motus localis poſſet fieri
D ſine loco. Illud autẽ lectorem præmonere volumus, quotieſcunque viderit in hoc libro citari textus Ariſtotelis non citando librum vnde illi deprompti ſint, intelligendũ eſſe, eiuſmodi textus omnes eſſe ex 4. lib. Phyſicorũ, in quo Ariſtoteles a principio libri vſque ad tex. 50. agit de loco. Sed iam ad exponendas loci proprietates, aggrediamur.

Explicantur quinque proprietates loci, quæ ſunt continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare vnitatem & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem. CAP. I.

PRIMA proprietas loci eſt continere locatum. Quatuor autẽ ob cauſſas poteſt vnum corpus indigere alio a quo contineatur. Primò, vt ab eo figuretur & formetur, ſicut aqua figuratur a vaſe. Tum, vt cõſeruetur ab eo, ſunt enim quędam loca ſalubria alia vero inſalubria. Deinde, ob diſpoſitionem & ordinem ſecundum quem corpora minora & ignobiliora debent contineri a corporibus maioribus, (Quatuor ob cauſſas unũ corpus continetur ab alio, ueluti elemẽta a cęlo.) ſupe-

ſuperioribus, & perfectioribus. Poſtremò, ob dependentiam quæ eſt inter patiens & agens, A motum & mouens; nam patiens & mobile continẽtur ab agente & mouente. Ob has omnes cauſſas elementa continentur a cælo. Nam cum per ſe nullam habeant certam & definitam figuram, vt dicitur 3. de Cælo 67. extrinſecus accipiunt figuram rotundam, nempe a cęlo; ſimiliter cum ſint caduca & mortalia, reguntur & conſeruantur a cælo: prẹterea quoniam ſunt minora & dignitate inferiora, merito ſubijciuntur illi: poſtremò, quoniam cælum habet ſe vt mouens & agens, elementa uerò tanquàm materia quæ mouetur & patitur, recte ſe habet, vt cælum contineat, & elementa contineantur. Quanquam autem in cælis, alii continentur ab alijs, tamen id non accidit propter duas priores cauſſas. Vnuſquiſque enim orbis per ſe habet propriam figuram, & cum ſit incorruptibilis, non indiget alterius conſeruatione; ſed id contingit ob duas poſteriores cauſſas. Quoniã enim orbes alij ſunt maiores, alij minores, & alij mouent, alij vero mouentur, hinc fit vt alij contineantur ab alijs. Primum autem cælum a nullo continetur, quia nulla ſubeſt cauſſa earum quas cõmemorauimus, cur debeat contineri ab alio. Dicitur autem impropriè locus vt locus eſt, continere; nam cum B. ſuperficies locati, & ſuperficies quæ eſt locus, ſimul (ut dicitur tex. 35.) & omnino pares inter ſe ſint, non poteſt vna continere aliam; unde Ariſtoteles quàmuis recenſens proprietates loci, dixit locum continere, tamen id poſtea quaſi corrigens, definiens locum, non dixit eũ continere, ſed eſſe terminum corporis continentis. Superficies enim poteſt conſiderari tripliciter; vel per ſe ſeorſim a corpore, quomodo plerunque conſideratur a Mathematico, & definitur magnitudo habens longitudinem & latitudinem ſine profunditate; vel vt eſt extremitas corporis, & terminus ipſius; nam ſicut linea punctis, & ſuperficies lineis, ita corpus terminatur ſuperficie; vel vt eſt terminus corporis non cuiuslibet, neque abſolutè, ſed prout eſt terminus eius corporis, quod continet aliud corpus, ita ut per ipſam corpus cuius eſt, tangat & contineat aliud; & ſic dicitur ſuperficies eſſe locus. Non ergo locus per ſe cõtinet, ſed prout eſt terminus corporis continentis, dicitur etiam ipſe aliquo modo continere. Atque hinc ſoluitur dubitatio quædam. Videntur enim prima & ſecunda proprietas loci traditæ ab Ariſtotele pugnare inter ſe: ſi enim locus continet locatum, quomodo eſt ęqualis illi? nam omne continens, maius eſt contento. Cui facilè occurritur. Nam locus per ſe C non continet, ſed ratione eius corporis cuius eſt ſuperficies, quod proculdubio maius eſt quàm corpus locatum. Nam licet concaua ſuperficies orbis lunæ, & conuexa ſuperficies ignis, ſint æquales inter ſe, nec vna poſſit dici continere aliam, tamen cælum lunæ, & continet ignem, & maius eſt igne.

Cur cæli alii contineantur ab aliis.

An locus cõtineat.

Triplex conſideratio ſuperficiei.

Secunda proprietas loci, eſt trahere locatum ad ſe. Hanc proprietatem nuſquam expreſsè ponit Ariſtoteles, ſed uidetur innuere eam textu 4. ſcribens, quia corpora naturalia ſua ſpontè feruntur ad locum, hinc oſtendi non modo locum eſſe aliquid, ſed etiam habere quandã potentiam, ſupple trahendi ad ſe corpora. Nam ſicut quia videmus ferrum cum appropinquat magneti, ei adiungi & adhęreſcere, dicimus magnetem habere vim attrahendi ferrum: ſimiliter hoc poteſt dici de loco, ad quem corpus naturale ſua ſpontè tendit, ei adhæreſcit, in eoque conquieſcit. Præterea, omnes ferè Philoſophi hanc proprietatem aſſignant loco, & D Auer. tangit eam 7. Phy. cóm. 10. vbi pulchrè facit triplicem attractionem: Vnam qua attrahens trahendo, etiam ipſum mouetur; vt ſi vnus homo trahat alium hominem: & talis attractio eſt motus violentus. Alteram, qua attrahens non mouetur, uerum tranſmittit vim & qualitatem quandam qua facit aliã rem ferri & moueri ad ſe: & ſic vnumquodque membrum corporis trahit ad ſe alimentum; ſic magnes trahit ferrum, & ambra paleas. communicari autem aliquam virtutem ab his quæ ſic trahunt cum ijs rebus quæ trahuntur, indicio eſt, quod ſi Magnes illinatur allio, non trahet ferrum, quaſi virtutem amiſerit; & ambra vt trahat paleas debet antea calefieri; neque poteſt trahere niſi certo quodam interuallo per quod poſſit virtus quæ emittitur, peruenire vſque ad id quod attrahitur: Tertiam uero attractionis ſpeciem, ponit Auerroes eam, qua dicitur vna res attrahere aliam ad ſe, non quia compellat ad ſe, neque quòd ei qualitatem aliquam largiatur, qua faciat eam moueri ad ſe, ſed quia eſt finis & perfectio illius rei, & ideo ea res naturali appetitu tendit ad ipſam, vnde metaphoricè dicitur trahi ad illam; ſic finis dicitur trahere agens, & bonum trahit ad ſe appetitum

Triplex ſpecies attractionis ſecundũ Auerroem.

A petitum & (vt eſt in prouerbio) trahit ſua quemque voluptas. atque hoc poſtremo modo locus dicitur trahere locatum. non enim trahit primo modo, quia tunc locus deberet moueri; ponitur autem immobilis: deinde quia cum talis tractio ſit violenta, ſequeretur motus corporum naturalium ad ſua loca, eſſe violentos: neque ſecundo modo, quia non eſt veriſimile locum diffundere virtutem vſq; ad corpus quod mouetur ad ipſum: ſi enim ſic fieret motus corporum naturalium, oportet, vt ſi v.g. Lapis ex orbe lunæ moueretur ad centrum, vt centrum virtutem attrahendi illucuſque tranſmitteret, & longiùs etiam, ſi a longiori loco poſſet moueri; quod eſt penitus incredibile. Reſtat ergo, vt locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat autē Auerroes nomen attractionis æquiuoce dici de his tribus modis, nam primo modo conuenit proprie, ſecundo minus proprie, tertio autem metaphorice.

Tertia proprietas loci, eſt habere vim generandi, conſeruandi, & perficiendi id cuius
B eſt locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus enim non omnia omnibus locis generari, conſeruari & perfici; ſed alia alijs. Tum, id teſtatum reliquerunt Philoſophi. Hæc eſt illa potentia, quam Ariſt. ait ineſſe loco textu 4. & in tex. 48. & 49. ait enim locū eſſe ſimilem locato, illum eſſe tanquam actum, & formam; hoc vero tanquam potentiam, & materiam; clarum autem eſt, & ſimile a ſimili, & partem a toto, & materiam a forma conſeruari, atq; perfici & 4. de Cælo tex. 23 & 24. inquit non eſſe quærendum, cur leue moueatur ſurſum, aut graue deorſum, ſicut non eſt quærendum cur ſanabile, prout ſanabile eſt, cum moueatur, moueatur ad ſanitatem; quia ſanitas eſt actus & perfectio ſanabilis, quatenus ſanabile, ſic leue mouetur ſurſum, quia ille locus eſt perfectio leuis in quantum leue. Sed nihil illuſtrius ad huius rei probationem adduci poteſt, quàm quod ait Ariſtotelis 8. lib. de Hiſtoria animalium cap. 28. & 29. ſcribens pro varietate locorum, variari animantium generationes, operationes, magnitudinem, figuram & mores; quod ipſe multis exemplis illuſtrat. Porphyrius etiam in capite de Genere, ſcribit patrem, & patriam, ſeu locum, eſſe principia ge-

Quomodo locus conſeruet & perficiat locatum.

C nerationis. Auerroes 4. Phy. comm. 36. & 4. de Cælo, comm. 34. ait locum eſſe formam, & perfectionem locati, & alibi dicit ignem eſſe imperfectum, & quaſi æquinoce ignem extra ſuum locum. Hoc etiam demonſtrat naturalis inclinatio, & propenſio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorſum, quam ſurſum, niſi in loco inferiori eſſet aliquis conſeruans, & perficiens ipſum? econtrario autem, quia locus ſuperior eſt alienus, & contrarius naturæ lapidis, ideo non fertur illuc, niſi violenter. Poſtremo, ratio oſtendit ita eſſe, ſicut enim in paruo mundo, hoc eſt in humano corpore, membra non conſeruantur & perficiuntur, niſi vnumquodque ſuum locum obtineat, ſi enim membrum aliquod ex ſuo loco transmoueatur aliò, continuo peribit; ſic in magno mundo cuius partes ſunt omnia corpora, præſertim ſublunaria, niſi quodlibet corpus ſuum locum poſſideat, nunquam bene habebit, quia conſeruatio, & perfectio partis eſt vt cohærens toti locum ſuū ſibi conuenientem obtineat. Deinde, ſi oportet hunc mundū inferiorem connexum eſſe diuinis corporibus, vt ab illis regatur & conſeruetur, ſicut dicitur in 1. lib. Meteororum, ta-
D lis autem connexio non fit niſi per loca, iccirco enim terra eſt coniuncta cælo, quia terra proxime eſt ſub aqua, hæc ſub aere, hic ſub igni, hic ſub cælo: ergo generatio, & conſeruatio corporum, fit cum ſunt in ſuis locis. Ad hæc, vnumquodque maxime conſeruatur ibi, vbi longius abeſt a rebus ſibi contrarijs: ſed cum corpus exiſtit in ſuo loco, longius abeſt a rebus ſibi contrarijs, vbicunque enim poſueris aerem extra locum ſuum, pluribus contrarijs infeſtabitur. Hinc autem intelligi poteſt quod Ariſtoteles tex. 11. vertit in dubium, an locus ſit cauſa locati; poteſt enim appellari cauſa dupliciter; quatenus enim trahit ad ſe locatum, vt ſupradiximus, & vt eſt terminus motus localis, in quo conſiſtit perfectio corporum naturalium, dicitur cauſa, vt finis; quatenus vero habet vim generandi, perficiendi & conſeruandi locatū, poteſt referri ad cauſam efficientem. conſeruatur autem locatum a loco, duplici nomine; tum quia locus eſt multis modis locato ſimilis, vt declarat Ariſt. tex. 48. & 4. de Cælo tex. 23. tum etiam, quia virtus cæleſtis, quæ tranſmittitur ad regenda, & conſeruanda corpora ſublunaria, per locum transfunditur ad locatum. Hæc autem conſeruatio non eſt intelligenda perpetuò, neque citra vllam tranſmutationem,

ſed tantùm aliquantulo tempore, nimirum ſecundum durationem eiuſmodi corporum, & cum aliqua contrarietate, minori tamen, quàm eſſet alibi. Quocirca licet aer in ſuo loco maximè conſeruetur, non ita tamen quin etiam alteretur; nam ſicut eſt per calorem ſimilis igni, qui eſt eius locus, ita eſt ipſi diſſimilis propter humiditatem, quæ aduerſatur ſiccitati ignis. quanquam autem aer ſit igni ſimilis per calorem vtrique communem, præcipue tamen vtriuſque elementi partes inuicem proximæ & finitimæ, ſunt inter ſe ſimiles. Nam infima pars ignis, qua tangitur aer, propter aeris vicinitatem eſt aerea; & contra, ſuprema pars aeris eſt aliquo modo ignea, idemque contingit in alijs elementis. A

Quarta proprietas loci eſt hæc: locus dat vnitatem & diſtinctionem motui locali. Hoc patet ex duobus; primò, quia vt dicitur 5. Phy. vnitas, & diſtinctio cuiuſlibet motus ducitur a termino ad quem; ſed locus eſt terminus ad quem motus localis, ergo &c. deinde, quia in definitione, non ſolùm motus localis, ſed etiam corporis grauis & leuis, ponitur locus, graue enim definitur, quod mouetur deorſum, leue autem, quod ſurſum, vt videre eſt apud Ariſt. 1. & 4. lib. de Cælo. Sed hic attendendum eſt, motum localem diuidi poſſe tribus modis, Primò, ratione ſpacij, per quod fit talis motus, & ſic Ariſt. 1. de Cælo tex. 5. diuidit motum localem in rectum, & circularem. Spacium enim per quod elementa mouentur, eſt rectum & continetur ſemidiametro mundi, quæ eſt linea a centro mundi, vſque ad concauum lunæ: motus autem circularis cæli, fit per ſpacium rotundum: Deinde, diuiditur ratione terminorũ, ad quos fit motus localis, ex quo dicitur alius eſſe ſurſum, alius vero deorſum: poſtremo diuiditur ratione principij a quo proficiſcitur motus; quo pacto diuiditur in motũ naturalẽ, & violentũ; nam motus ignis ſurſum, & motus lapidis proiecti ſurſum, nõ differunt ratione termini ad quem, ſed tantùm ratione principij, ex quo manat huiuſmodi motus, nã ignis mouetur ſurſum a natura ſua, lapis verò minimè, ſed tantum extrinſecus. B

Triplex diuiſio motus, ratione ſpacij, ratione terminorũ ad quos & ratione principiorum efficientium.

Quinta proprietas loci eſt, eſſe immobilẽ. Hanc proprietatem ponit Ariſt. 41. tex. & per eam diſtinguit locum naturalem ab alijs locis, vt à vaſe. nam vas eſt veluti locus quidam mobilis, locus autem naturalis eſt tanquam vas quoddam immobile. Sed dicet aliquis, eſſe immobilẽ ponitur in definitione loci, ergo non eſt proprietas eius, ſed eſt de eſſentia loci: & Auerroes ibidem dicit locum eſſe immobilem eſſentialiter. Reſpondeo, Locum bifariam poſſe ſumi, vel vniuersè & ſimpliciter, & ſic accidit illi eſſe immobilem vel mobilem; Vas enim eſt locus mobilis, centrum vero eſt locus immobilis: vel accipitur locus, ut eſt naturalis, & ſic propria paſſio illius eſt, vt ſit immobilis. Nam eſſentia loci naturalis in eo conſiſtit, vt cõtineat, conſeruet, & perficiat, locatũ & ſit terminus motuũ localium; ex quo neceſſario ſequitur, vt debeat eſſe immobilis. Quod autem immobilitas ſit proprietas loci, probat Simplicius ſuper tex. 30. & 41. lib. 4. Phyſic. teſtimonio Theophraſti, & Eudemi; qui immobilitatem numerarunt inter alias proprietates loci: quorum opinioni etiam ipſe aſſentitur. dicitur autem immobilitas de eſſentia loci, quia eſt proprietas eſſentialis, ſicut riſibile hominis; & quia in definitione loci adhibetur immobilitas vice differentiæ eſſentialis, vt ſic locus naturalis diſtingueretur ab alijs locis, quibus cæteræ proprietates videntur conuenire præter hanc vnam. Quod autem locus debeat eſſe immobilis, oſtenditur his rationibus. Primo, quia ſi eſſet mutabilis, motus corporum ſimplicium, vt inquit Auerroes, eſſet otioſus. Nam finis huiuſmodi motus eſt, vt perueniat ad ſuum locum, & ibi quieſcat corpus; ſi autem locus mutaretur, interdum accideret, vt corpus quod mouetur ad locum, non reperiret locum ſuum; quare fruſtraretur ſuo fine, & motus ipſius otioſus eſſet. Deinde, quia hæc tria, natura, quæ eſt principiũ motus, & motus localis, & ipſe locus ſibi inuicem reſpondent: ſi ergo natura, & motus localis corporũ ſimpliciũ eſt certus, & determinatus, locus quoq; ipſorũ erit certus, & immutabilis. Poſtea, ſi locus eſt mutabilis, finge locũ ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad ſuum locũ; vel mouebitur ad locum vbi erat prius, at cum non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis? aut quieſcet ibi, at nihil quieſcit extra ſuum locum; aut mouebitur ad quærendum locum vbicumque fuerit, verùm hoc poteſt dici de animalibus, quæ cognitione vtuntur: de igne autem, qui ſecundum naturam vno modo tantum operatur, citra vllam cognitionem, ridiculum eſſet affirmare. Præterea, Locus, vt ante diximus, dat vnitatem, & diſtinctio- C D

An immobilitas ſit proprietas loci.

Probatur ſex argumẽtis locum debere eſſe immobilem.

A ſtinctionem motui locali,ergo debet eſse immobilis. Nam ſicut eſsentia rei eſt immobilis,
ita vnde ſumitur vnitas & diſtinctio eſsentialis, id debet eſse immobile. Ad hæc,òrdo vni-
uerſi eſt immobilis, cum ſit bonum & perfectio eius, vt dicitur ſub finem libri 12. Metha-
phyſicæ: ſed hic ordo conſiſtit in eo, vt corpora, quæ ſunt partes vniuerſi, teneant certũ,
& definitum locum, ergo locus debet eſse immobilis. Poſtremo,locus naturalis habet vim
generandi, conſeruandi, & perficiendi; ſed talis virtus noo reperitur iodifferenter in qui-
buſlibet locis,alioquio eſset magna cõfuſio,& locorũ,& locatorũ,ergo locus eſt immobilis.

Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.

CAP. II.

SED quomodo locus ſit immobilis,cognitu captuque difficile eſt; quare hoc
B etiam a nobis diligẽter explicetur. Difficultas autem hinc ooſcitur. Nam ſit
v.g. turris aliqua quæ manens immota contineatur ab aere; turris quidem
ounquam mutatur ex vno loco in alium locum, aer autem, qui continet tur-
rim, ſubiode variatur; vode ergo petenda eſt immobilitas loci turris? ſi enim
dicitur turris ſemper eſse in eodem loco, oon eſt autem ſemper ſub eadem ſuperficie aeris
cootinentis, ergo immutabilitas loci illius, noo ex ſuperficie aeris continentis, ſed aliun-
de petenda eſt.

Opinio quorũdam Auerroiſtarum.

Nonoulli Auerroiſtę,moti quibuſdam verbis Auerrois comm.20.lib.4.Phyſ. aiunt locũ
appellari immobilem ab Ariſt.tribus de cauſſis. Primò,quia cum ſit ſuperficies & accidens,
eſt immobilis per ſe, &, ſi quando mouetur, id fit per accidens. Deiode, eſt immobilis
quia non neceſse eſt ipſum moueri, quotieſcunque mouetur locatum. Poſtea,dicitur im-
mobilis, quia non oportet ipſum moueri eodem motu, quo mouetur locatum. Sed hæc
friuola ſunt. primùm enim,noo ſatisfaciunt difficultati propoſitæ, nempe cur turris dica-
C tur manere io eodem loco immobili, cum ſuperficies continentis ipſam, ſobinde varietur.
Deiode, hoc non eſt facere locum immobilem per ſe & ſimpliciter, ſed taotum ſecundum
qoid. Præterea,ooo eſſe immobile per ſe, ſed tantum per accidens, non eſt aliquid pro-
prium & peculiare loco, ſed eſt commune omnibus accidentibus, nullum enim accidens
eſt mobile per ſe, ſi autem hoc eſt commuoe, cur Ariſt. eſſe immobile præcipue poſuit in
definitiooe loci? Poſtremo,ſecondum expoſitionem iſtorum, etiam vas poſſet dici locus
immobilis, nam ſuperficies vaſis oon poteſt moueri per ſe, oeque vas neceſſe eſt moueri ad
motum eius quod eſt io vaſe,aut eodem geoere motus affici;cum tamen Ariſt. tex. 41. ſecer-
nat locum verum a vaſe,dicens hoc eſse mobile, illum autem debere eſse immobilem.

Opinio Scotiſtarum.

Scotiſtæ excogitarunt alium modum immobilitatis. Aiuot enim locum eſse immobilem
non ſimpliciter, ſed per æquiualentiam. Nam quatouis ſuperficies ambiens turrim varie-
tur, tamen quoniam alia quæ ſuccedit æquiualet priori, hoc eſt ita continet turrim, ita co-
aptatur, & eſt æqualis illi ſicut prior, ideo propter hanc æquiualentiam, dicitur locus im-
D mobilis.vide Scotum 2.ſent.diſt.2.quæſt.6. Sed hæc opinio abhorret a veritate, & doctrina
Ariſt. Primò,cur Ariſt.tex.41. oegat nauim quæ eſt io aqua, quæ cõtinenter labitur, eſſe in
loco? quia videlicet locus debet eſſe immobilis, aqua vero mutatur. At ſi locus eſt immobi-
lis ea duntaxat ratiooe vt volunt Scotiſtę,facile occurri poſſet Ariſtoteli,dicendo aquá flumi
nis in quo eſt nauis,mutari quidem per ſe,tamen manere eandem ſecũdum ęquiualentiam,
pars enim poſterior æquiualet priori,hoc autem ſatis eſſe ad tuendam loci immobilitatem.
Deinde, ſuperficies diuerſæ diuerſorum numero corporum continentium aliquod locatũ,
noo poſsunt æquiualere in idem numero, ſed tantùm in idem ſpecie; hic autem quæritur
immobilitas loci numeralis, illa enim turris dicitur eſse in eodem loco numero,cum tamẽ
ſuperficies ambientis eam,non ſit perpetuo eadem oumero. Poſtremo, ſi quis tranſeat ex
vna parte aeris ad aliam, ſecundum Scotiſtas,diceretur eſse in eodem loco, quia licet mu-
tauerit varias ſuperficies aeris, tamen, cum illæ ſibiinuicem ſint æquiualentes,& eadem pe-
nitus ratione contineant, deberet dici eſſe in eodem loco.

D.Thomas lib.4.Phyſic. ſuper tex. 41. & in Opuſculo 52.paulo ſubtilius exponens hu-
ZZ 2 iuſmodi

Opinio D. Thomæ.

iuſmodi immobilitatem loci, vult nos duo conſiderare in loco. Vnum quaſi materiale, A
quod eſt eſſe ſuperficiem corporis continentis; Alterum formale, quod eſt, ordo &
diſtantia, quam habet talis ſuperficies a cælo, vel a ceotro, & polis mundi; & quoniam
vnitas & diſtinctio cuiuſque rei ſumitur non ex materiali, ſed ex formali; immobili-
tas loci non debet attendi penes ſuperficiem continentem, ſed penes illum ordinem,
& diſtantiam a cælo. Vnde quamuis ſuperficies aeris continens turrim, ſæpe varietur, ta-
men quia & turris & quæcunque ſuperficies ambiens ipſam, ſernat eundem ſitum, ordinē
& diſtantiam a cælo & a centro atque polis mundi, dicitur turris eſse io eodem loco, non
quia ſit ſub eadem numero ſuperficie aeris, ſed quia ſemper eſt in eadem diſtantia a cælo.
Hinc autem ſummendam eſse immobilitatem loci, manifeſtum eſt. Tum, quia Ariſtoteles
tex. 42. volens probare locum eſſe immobilem, ait ſurſum quod eſt in concauo lunæ, & deor
ſum, quod eſt centrum, eſse penitus immobilia, ſignificans immobilitatem loci ſumeo-
dam eſse ex ordine, & diſtantia quam habet locus ad cælum, & centrum mundi. Tum etiā,
quia cælum cum ſit primarius locus, non eſt alia ratione immobile, niſi quia polos, & B
centrū habet immobilia, & ſemper æquidiſtat ab illis; ſicut ergo cætera corpora habent ra-
tionem loci propter cælum, ſic habebunt immobilitatem, propter immobilitatem eius.
Quare immobilitas loci, ſimpliciter ſumenda eſt ex ordine ad cælum, & polos cæli. Ad-
de, quod niſi ita dicamus, impoſſibile eſt explicare, & tueri immobilitatem loci.

Hæc D. Thomas & qui ſequuntur illum. Cuius opinio, ob tanti viri auctoritatem pro-
babilis eſt: videtur tamen his argumentis validiſſime oppugnari poſse. Primò, ſi formale
loci conſiſtit in tali diſtantia, cum hæc ſit ens priuatiuum & reſpectiuum; locus pertinebit
formaliter ad relationem, cum tamen ſit ens abſolutum. Et ad relationem quidem & priua-
tionem non fit per ſe motus, ad locum autem fit. Deinde, ſecundum opinionem D. Thomæ,
ſequitur ſuperficiem non eſſe de eſſentia loci, ſed eſſe tantum accidens ſeparabile; quod eſt
abſurdum, tum quia ſuperficies ponitur in definitione loci tanquàm genus eius: tum quia
locus ponitur in aliquo genere, oeque poteſt reduci ad aliud quàm ad quantitatem, & cum
noo poſſit eſſe, vel linea vel corpus, neceſſariò erit ſuperficies. Adde, quod Ariſt. tex. 43. ad C
cognoſcendum quæ corpora ſint in loco, quæ vero oon, dat hanc regulam: Quæcooque ha
bent extra ſe ſuperficiem corporis continentis, ea ſunt in loco, quæ vero non habent, mini-
me; perſpicuum igitur eſt, ſuperficiem eſſe de eſſentia loci: at ex opinione D. Thomæ ſequi-
tur, eam eſſe accidens quoddam loci. Nam accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præ-
ter corruptionem eius, ſed poteſt manere idem locus numero ſecundum D Thomam quā-
uis accedat & recedat ſuperficies, vt patet in turri, quæ eſt in eodem loco numero propter
eandem numero diſtantiam, quam ſemper habet ad cęlum: ergo ſuperficies non eſt de eſſen
tia loci: impoſſibile eoim eſt, vt eo quod eſt ex eſſentia rei, ſecundū numerum variato, poſ-
ſit eadem res nomero manere; ſiue enim in Petro varietur animalitas, ſiue rationalitas, ne-
ceſſe eſſet quoque variari Petrum. Præterea, locus eſt inſeparabilis a motu locali, quia poni-
tur in definitione eius; ſed auctore D. Thoma, poſſet fieri motus localis ſine ſuperficie ollius
corporis continentis, nam ſecundum ipſum, ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri motus localis,
cum tamen in vacuo neqoe corpus neqoe ſuperficies vlla ſit: ergo ſuperficies non eſt de eſ- D
ſentia loci. Poſtea, aut iſte ordo ſeu diſtantia a cælo, ſubiectiuè eſt in aere cōtinente turrim,
aut eſt in cælo; ſed ex parte cæli non poteſt ſumi vnitas & diſtinctio locorū, cum cælum idē
oumero ſit reſpectu omnium locorum; nam reſpectu centri & polorum, eadem omnino eſt
diſtantia Romæ & Neapolis & quorumlibet locorum; ſi autem vnitas & diſtinctio loci ſu-
matur ex diſtantia, prout ſubiectiuè eſt in ſuperficie cōtinentis corporis, ſic neceſſe eſt talem
diſtantiam variari variata ſuperficie: neceſſe enim eſt accidens moueri motu ſubiecti ſui: niſi
velint dicere idem numero accidens tranſire ex vno ſubiecto in aliud. Poſtremò, Ariſtote-
les nunquam meminit huius diſtantiæ; oportebat autem potius explicare hanc, quàm ſu-
perficiem. Deinde, proprietates loci nō cooueniunt loco ratione iſtius diſtantiæ, ſed potius
ratione ſuperficiei continentis; vt continere, eſſe æquale, conſeruare, perficere. Poſtremò,
cum talis diſtantia accommodari poſſit omni loco, poſſet eſſe omnis locus immobilis ratio-
ne eiuſmodi diſtantiæ, cum talis diſtantia non ſolum reperiatur in loco naturali, ſed etiam
artificiali & quocunque alio. Quid enim obſtat cur vas oon dicatur locus immobilis eius
quod

A quod in ſe continet ratione eiuſmodi diſtantiæ? cum tamen Ariſtoteles tex 41. diſtinguat locum naturalem a vaſe,quòd ille ſit immobilis hoc autem mobile; & vas inquit eſſe locum mobilem,eum autem qui propriè eſt locus,eſſe veluti vas quoddam immobile.In hoc igitur videntur labi omnes ſupradicti Philoſophi,quòd voluerint quærere eam immobilitatē, quæ poſſit accommodari omni loco,cum tamen apertè clamet Ariſtoteles,aliquando eſſe locum immobilem,aliquando vero mobilem. Præterea,immobilitas,quam inducit D.Thomas,nō conuenit loco ſimpliciter,ſed ſecundum quid. Res enim dicitur eſſe in loco immobili dum ſeruat talem diſtantiam,poteſt tamen tranſire ad alium locum,& ad aliam diſtantiam; ergo locus non eſſet immobilis & definitus reſpectu locati ſimpliciter,ſed tantùm dum locatum eſt in ipſo; & quilibet locus eſſet immobilis reſpectu cuiuslibet locati.

Exponitur & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quę uidetur cęteris probabilior.

B

CAP. III.

RESTAT nunc vt aperiamus ſententiam noſtram; quæ facilè percipietur, ſi quædam ante declaremus. Ac primùm quidem exiſtimamus Ariſtotelem in 4.lib. Phyſ. non egiſſe de omni loco,ſed de loco tantùm naturali. Etenim Philoſophus naturalis non debet tractare de alio loco, quàm de naturali. Tum, quia de loco agitur propter motum localem;locus autem qui eſt terminus motus localis,eſt locus naturalis. Deinde, locus qui habet potentiam illam, vt dicitur tex. 4. trahendi ad ſe corpora,qui expetitur a corporibus qui cōſeruat & perficit, qui dat vnitatem & diſtinctionē motui locali, non eſt alius quàm naturalis: ex quo planum eſt,non rectè facere eos qui perinde atque Ariſt. ageret de omni loco; quæ hic dicuntur de immobilitate loci,conantur accommodare omni loco. Ex quo fit, vt cum in eo vehementer torqueant ſe,fruſtraque deſu-

C dent, non ſolùm non aperiant naturam loci,ſed etiam plurimis eam inuoluant & obſcurent difficultatibus.

Poſtea,ſciendum eſt locum cognoſci ex eo corpore quod eſt in loco;corpus autem triplex eſt,mathematicum,artificiale, & naturale. Naturale rurſum duplex: aliud quod mouetur recto motu vel ſurſum vel deorſum,aliud uero motu circulari. Rurſum quod mouetur motu recto,diuiditur in corpus ſimplex,in mixtum,in animatum, & in animalia; qualis autem locus vnicuique horum corporum debeatur,paucis declarare neceſſarium eſt,ad id de quo agimus,planius intelligendum. Corpus mathematicum propriè non eſt in loco, vt dicitur tex. 5.quia licet rebus debeatur locus propter quantitatem,non tamen propter quantitatem ſeparatam,ſed prout inhæret materiæ & exiſtit in rebus:quo modo iam non eſt quantitas mathematica ſed phyſica. Quod ſi Ariſtoteles 1.de Generat. tex. 44. ait in mathematicis reperiri tactum, & locum: vel id accipiendum eſt de tactu & loco tantùm ſecundum imaginationem; vel ſic interpretandum eſt,vt quia locus debetur rei ob quātitatem,quantitas au- *An quātitas mathematica ſit in loco.*

D tem tractatur a Mathematico,idcirco dicat locum reperiri in rebus mathematicis.vide Simplicium 4. Phyſ. ſuper tex. 4. Artificiale autem corpus,ſicut nullo genere motus ea ratione vt tale eſt,per ſe mouetur,ſic neque vllum habet locum niſi fortè etiam artificialem.veluti dicimus in domo locum tecti eſſe vt ſit ſupra,fundamenti autem vt ſit infra, parietum vt medio in loco conſiſtant;ſicut igitur corpus artificiale non habet motum vllum niſi quia etiam eſt corpus quoddam naturale,ſic nec locum.

At corporibus quę circulari motu cientur, licet per ſe conueniant genus quoddam loci; nam ſicut habent motum localem per ſe,ita neceſſariò habere debent locum aliquem,propter quem ſit localis motus ipſorum; Ariſt.tamen in 4. Phyſicorum libro non loquitur, niſi de motu eorum corporum quæ habent motum rectum; vt ex his quæ dicam, planum erit. Primò,tex. 3. dicit locum cognoſci ex tranſlatione corporum,quæ fit circa eundem locum: ſicut materia cognoſcitur ex tranſmutatione formarum circa idem ſubiectum, conſtat antē eiuſmodi tranſlationem corporum non poſſe fieri,niſi in corporibus quæ motū rectum habent. Tum,tex.3 2.ait locum non quæri niſi propter motum qui fit ſecundum locū,qui duplex *Ariſtotelem lib. 4. Phyſ. nō agere de loco corporū cęleſtiū, qui per ſe & propriè illis conueniat.*

plex eſt; vnus latio, ideſt motus localis rectus: alter augmentatio & decretio; neutrum autem genus motus localis reperitur in corpore circulari. Poſtea, in tex. 30. inquit omnem locum habere ſurſum & deorſum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipſo manere; quæ non conueniunt niſi in corpora recta. Deinde, in tex. 39. cum dixiſſet locum eſſe terminũ corporis continentis, ſubdit; *Voco autem contentum corpus, quod eſt mobile ſecundum lationẽ*, ideſt, vt omnes Græci exponunt, ſecundum motum rectum, nam Ariſtoteles diſtinguit lationem a circumlatione. Adhæc, ſi Ariſt. loqueretur de loco communi corporibus rectis & circularibus, quomodo dixiſſet tex. 45. cælum eſſe in loco per accidens: nam ſi cælũ habet motum localem per ſe, oportebat ei locum per ſe etiam aſſignare; tamen quoniam Ariſtoteles de loco rectorum corporum ſermonem habet, qui eſt ſuperficies corporis continentis, talẽ autem locum non habet cælum niſi per accidens, quatenus nimirum mouetur circa centrũ terræ, quæ eſt in loco per ſe, nimirum ſub aquæ vel aeris ſuperficie, hac igitur de cauſſa cælum dicitur eſſe in loco per accidens. Præterea, hoc indicare voluit Ariſt. tex. 46. cum ait terram eſſe in aqua, aquam in aere, aerem in æthere ideſt igne, æthera in cælo, cælum autem non amplius eſſe in loco, quia non habet locum qualem habent corpora recta, de quo ipſe ibi agit. Poſtremo, indigere loco a quo res contineatur, vbi generetur, conſeruetur, perficiatur, qui ſit terminus motus localis, quas ſupra docuimus eſſe proprietates loci, proprium eſt corporum quæ habent motum rectum. A B

De loco animalium plantarũ & mixtorum inanimatorum.

Sed quæramus locum viuentium, ſtirpium inquam & animalium. Animalia, ſicut non habent vnum aliquem motum ſimplicem, ita neque vno tantùm loco circumſcribũtur, ſed in multis & variis locis verſantur; niſi fortè, quamquam vnicuique indiuiduo animalium nõ ſit determinatus locus vnus aliquis numero; tamen vnicuique ſpeciei, vel generi animalium, eſt definitus locus a natura, in quo vel generentur vel conſeruentur vel operentur. Alius enim eſt locus piſcium, alius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine exiſtimari poſſunt habere vnum locum definitum: tum quia imis defixæ radicibus immobiles hærent terræ, vnde trahunt alimentum: tum etiam quia habent locum conuenientem elemento quod dominatur in ipſis, nimirum terræ, ſicut etiam mixta inanimata; hæc enim quemadmodũ mouentur motu locali, propter elementum quod præcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantæ, ut ſunt viuentes & habent accretionem & decretionem, non mouentur ſecundum vnum tantum locum, ſed per omnes differentias locorum, quod Ariſt. in 2. de Anima tex. 14. pulchrè oſtendit his verbis. *Vegetabilia augmentum & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contraria loca, non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem non; ſed ſimiliter in utraque & in omnem partem aluntur & uiuunt ſemper, quouſque poſſunt percipere alimentum*. Mixta verò perfecta ſed inanima, vti ſunt lapides & Metalla, ſicut in motu locali ſequuntur vim eius elementi quod excedit alia elementa quæ in eiuſmodi mixtis inſunt, ſic etiam in loco. Quare omnia ſunt vel in terra vel intra terram. Quanquam ſecundum varias eorum ſpecies, varia etiam ſint eorum loca naturalia, in quibus ipſa generantur & conſeruantur. C

Locus qui explicatur ab Ariſtotele 4. lib. Phyſicorum per ſe, primo ac pro priè ſolis elementis conuenit.

Reſtat igitur, vt ſolis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. libro Phyſicorum. Itaque Ariſt. loquitur de loco corporum ſimplicium. nam illud, omnem locũ habere ſurſum & deorſum: ad ipſum ferri corpora & in eo conquieſcere: terrã eſſe in aqua aquam in aere aerem in æthere hunc autem in cælo: idcirco locatum ferri ad locum quia locus eſt ſimilis & affinis locato, vt ignis aeri; locum eſſe tanquàm totũ. & formam, locatum autem ſicut partem & materiam: Poſtremo, quæ ſcribuntur ab Ariſt. tex. 48. & 49. propriè non conueniunt niſi locis corporum ſimplicium. Hoc etiam confirmat Simplicius ſuper tex. 4. dicens corpus artificiale eſſe in loco propter corpus naturale, naturale autem mixtũ, propter ſimplex, hoc vero per ſe primo eſſe in loco. Non omnis igitur locus eſt immobilis; neque tentandum eſt omni loco accommodare immobilitatem. Ariſtoteles enim tex. 41. diſtinguens verum locum a vaſe, ait vas eſſe locum mobilem, at verum locũ debere eſſe immobilem: ſignificans his verbis, ſe non in omni loco ponere immobilitatem, ſed tantùm in eo loco de quo agit: is autem eſt, ut ſupra oſtẽdimus, locus naturalis corporum quæ mouentur motu recto, præcipuè autem ſimplicium. Quo modo autem talis locus ſit immobilis, facile eſt & intelligere & declarare. Nam v.g. concaua ſuperficies lunæ, eſt immobilis, locus D

ignis,

A ignis, duplici nomine, tum ex parte ignis, quoniam ignis nunquàm fertur naturaliter ad aliũ locum, quàm ad concauum lunæ, neque in alio loco quieſcit naturaliter: tum ex parte ipſius orbis lunæ, qui tametſi perpetuo mouetur: ſemper tamen eodem modo ſeſe habet, neq; propius accedens ad centrum neque longius ab eo vel in alium locum recedens, vt Ariſt. ait tex. 42. ſemper terminat motum localem ignis, ſemper conſeruat ipſum: denique ſemper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem non reperitur talis immobilitas, niſi fortè ſecundum ſpecies aut genera eorum: non enim vnumquodque animal habet vnũ tantum locum numero, ad quem mouetur & in quo quieſcit. Quoniam igitur differentiæ locorum in quibus verſantur corpora naturalia, præcipuè ſimplicia, ſunt ita determinata à natura vt nunquàm varientur, ſicut dicitur tex. 5. his verbis. *In natura autem determinatum eſt ſeorſim vnumquodque, non enim quodcunque contingit ſurſum eſt, ſed quo fertur ignis, & leue, ſimiliter verò & deorſum non quodcunque contingit, ſed quo habentia grauitatem & terrea, tanquam non ſolum poſitione differentia, ſed & potentia.* Idcirco loca eiuſmodi corporum rectè dicuntur immobilia.

B Dubitationi igitur quæ propoſita fuit de turri & aliis ſimilibus, facilè occurri poteſt, ſi præ noſcantur duo. Vnum eſt, vocabulum loci frequenter vſurpari, maximè in communi & vulgari vſu loquendi, pro ſitu ſeu poſitione; & rem habere locum hunc vel illum, pro eo quod eſt habere hunc vel illum ſitum, crebro dici. Alterum eſt, vnam rem poſſe mutare locum dupliciter, vel actiue vel paſſiue. Actiue mutat locum, cùm ex vno loco ipſa tranſit in alium locum, priorem deſerens & alium nouum occupans: paſſiue autem mutat locum, eo quod, licet ipſa maneat immobilis, tamen locus mutatur circa ipſam, ſicut aer qui ambit turrim, ſubinde circa ipſam variatur. His poſitis, dicendum eſt, turrim circa quam ſubinde variatur ſuperficies aeris continentis, propriè non eſſe in eadem loco, cum de eſſentia loci ſit, vt diximus, ſuperficies corporis continentis, quæ non manet eadem numero perpetuò circa illam turrim: dicitur tamen turris manere in eodem loco, vel vſurpãdo nomen loci pro ſitu, quia manet in eodem ſitu reſpectu cęli aut aliorum corporum: ita vt illa diſtantia D. Thomæ ſi C quidquàm valet, potius referri debeat ad conſtituendam immobilitatem ſitus, quàm loci: vel dicitur turris manere in eodem loco actiuè, quoniam ipſa nõ tranſit ex vno loco ad aliũ; nõ autem manet turris in eodem loco paſſiue, quia ſuperficies aeris ipſam ambientis qui eſt eius locus non manet eadem numero ſed ſubinde variatur circa ipſam. Quantum vero diſcrimen ſit inter ſitum & locum, & inter mutare locum actiuè vel paſſiuè, cuiuis per ſe manifeſtum eſt. Ergo generalis ratio loci omni loco conueniens, erit eſſe ſuperficiem corporis cõtinentis primi: ratio autem loci naturalis, erit eſſe ſuperficiem corporis continentis, connaturalis locato, eiuſque conſeruatiui & perfectiui: illa verò ratio loci, quæ præter vim continendi & conſeruandi, adiunctam habet naturalem quandam immobilitatem, ſolis corporũ ſimplicium & elementorum locis perfectè (velut ſupra oſtendimus) accommodari poteſt. Non itaque omnis locus debet eſſe immobilis, ſed ſatis eſt vt contineat locatum: locus autẽ naturalis corporum ſimplicium & elementorum, is demum eſt præfinitus, ſtabilis, fixus & immobilis. De qua ergo immobilitate loci Ariſt. loquatur, & quo pacto turris manens im-
D mobilis, dici poſſit partim mutare locum, partim vero non, ſatis, vt opinor, explicatum eſt. Veniendum nunc eſt ad ſecundam partem huius diſputationis; vt oſtendamus & confirmemus, Ariſtotelicam definitionem loci bonam eſſe, & ab eo vere perfecteque conſtitutam.

Soluitur dubitatio de turri.

Explicatur opinio eorum qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.

C A P. IIII.

MOs eſt Ariſtotelis oſtendere definitiones a ſe traditas eſſe bonas, eo, quòd quicunque aliter eaſdem res definire aggreſſi ſunt, vehementer errarunt: ſicut fecit in 3. Phy. probando definitionem motus & 4. Phyſ. 35. demonſtrat locum eſſe ſuperficiem corporis continentis, refutando & remouendo eas res in quibus videbatur ſecundum antiquorum ſententiam locus conſiſtere: ſic argumentans, locus

aut

aut eſt materia,aut forma, aut interuallum, aut terminus continentis; ſed nihil eſt priorum A
trium,ergo eſt hoc vltimum. Nos igitur ſimili genere probationis vtentes,oſtendamus rectè
definiri locũ ab Ariſtotele *Terminum corporis continentis,immobilem,primum*, eo quod qui-
cunque aliam opinionem habuerunt de loco, longe aberrarunt a veritate. Et quoniam ea
opinio quæ locum facit eſſe interuallum quoddam,non ſolum vulgo placet; ſed etiam do-
ctis viris,primo aſpectu videtur probabilis; & vt refert Simplicius, habuit auctores & defen
ſores multos ex Philoſophis, vt Stoicos,complures etiam Platonicos, Galenum,item Strato
nem Lampſacenum,Syrianum & Philoponum,qui in commentariis quos ſcripſit in 4.librũ
Phyſ. longam digreſſionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio quòd interuallum ſit locus corporum naturalium, tam mul
tis viſa eſt probabilis,in ea declaranda & confutanda nobis præcipuè elaborandum eſt. Phi-
loponus in illa ſua digreſſione,quatuor tractat. primò, docet nos venire in cognitionẽ iſtius
interualli: tum, enarrat proprietates illius: poſtea, probat locum eſſe huiuſmodi interual-
lum: ad extremum,opponit & obiicit multas rationes contra locum Ariſtotelis. Primùm B
igitur ita docet nos cogitare interuallum. Remoueamus,inquit,a vaſe in quo eſt aqua,ipſam
aquam, & fingamus animo nullum aliud corpus ingredi in vas, tunc cernimus inter latera
vaſis,ſpacium quoddam longum,latum & profundum,& hoc vocatur a nobis interuallum,
in quo dicimus priùs fuiſſe aquam tanquàm in loco. Atque hunc modum declarandi inter
uallum,tenuit Galenus,vt refert Themiſtius & Simplicius ſuper tex. 36. lib. 4. Phyſ. a quo
deinde accepit Philoponus. Proprietates autem interualli ſunt ſex; primò, eſt longum,la-
tum & profundum; quia locus debet eſſe æqualis locato,locatum autem cum ſit corpus,ha-
bet trinam dimenſionem. Tum, eſt diuerſum & ſeparatum à corporibus quæ locantur in
ipſo. Poſtea, caret materia & forma,alioqui eſſet corpus mobile,& egeret loco. Adhæc, eſt
indiuiſibile,immobile & impatibile: nam hæc non conueniunt quantitati niſi ratione mate-
riæ,interuallum autem ponitur expers materiæ. Præterea, eſt vnum interuallum continua-
tum æquale ipſi vniuerſo,quod in diuerſis partibus ſuis recipit diuerſa corpora vniuerſi, ne-
que cum mouetur corpus aliquod ex vno loco ad alium, trãſportat ſecum interuallum ſuũ, C
ſed tranſmigrat ex una parte interualli ad alteram,manente ipſo interuallo immobili. Po-
ſtremò, interuallum quamuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius,tamen nõ
diuidit aut diſſecat ipſum;ſicut dulcedo vel humor penetrat per omnes partes lactis,non di-
uidendo ipſum corpus:corpus itẽ locatur in interuallo,non diuidendo ipſum,ſed implẽdo;
nam penetratio dimenſionum,quæ dicitur impoſſibilis, eſt tantùm in dimenſionibus mate
rialibus,quales non habet interuallum. Atque hæ quidem ſunt proprietates huius interual-
li,quas quoniam Ariſtoteles ignorauit,idcirco tres illæ rationes quibus in tex. 37. oppugnat
interuallum, nihil valent nihilque conficiunt. nam prima ratio procedit ex eo, quod putat
corpus recipi in interuallo per diuiſionem vtriuſque in ſuas partes; atqui ponitur interual-
lum indiuiſibile. ſecunda,quòd locus mouebitur de loco ad locum, & tertia, quòd erunt
multa loca ſimul, procedunt ex eo, quòd ponitur interuallum eſſe mobile, & vna transferri
cum corporibus,quæ collocantur in ipſo,quod tamen falſum eſt. Huiuſmodi autem inter-
uallum,eſſe verum locum corporum,quod tertio loco fuerat propoſitum, ſic probant. Va- D
cuum & locus re idem ſunt; ſed hoc differunt,quòd vacuum eſt locus,carens corpore,locus
autem ſemper habet corpus; itaque ſi vacuum impleretur corpore,eſſet locus,& ſi locus de-
ſtitueretur omni corpore, eſſet vacuum: ſed vacuum nihil eſt aliud quàm ſpacium quoddã
longum, latum & profundum,ergo hoc ipſum eſt locus. Nam vt dixi,idem quod dicitur lo-
cus prout habet corpus, dicitur etiam vacuum,ſi careat corpore. Quod autem vacuum nõ
ſit aliud quàm interuallum, patet, primùm ex communi exiſtimatione omnium qui ita ſen-
tiunt de vacuo. Nam ſi in vaſe nullum eſſet corpus, diceremus ibi eſſe vacuum; nihil aliud
intelligentes eo nomine,quàm ſpacium illud longum, latum & profundum,quod inter la-
tera vaſis comprehenſum eſt. Deinde, ſi vacuum non eſt hoc interuallum,ergò erit ſuperfi-
cies corporis quatenus non tangit,aut continet aliud corpus; ſed nõ poteſt eſſe hoc; primò,
quia vacuo opponitur plenum, ſuperficies autem non dicitur plena,nec impleri, ſed potius
interuallum ſeu ſpacium: deinde,neceſſe eſt ſecundum Ariſtotelem non eſſe vacuum, & ta-
men non eſt neceſſarium vnum corpus ſemper tangi ab alio, vt docet Ariſt. 3. Phy. 74. Po-
ſtremo

Sex proprietates interualli.

Probatur locum eſſe interuallum.

A ſtremo ſi vacuum eſset ſuperficies non tangens corpus,ergo extra cælum eſſet uacuum,quod
eſt contra Ariſt.1.de Cælo tex. 100. nam ultima ſuperficies primi cæli non tangit aliquod
corpus,ergo ibi eſt vacuum;relinqnitur igitur vacuum nihil aliud eſse quàm interuallum:&
qnia vacuum re idem eſt atque locus,hinc fit vt interuallum ſit locus corporum . Poſtremo,
proponit Philoponus multa argumenta contra ſententiam Ariſt. putat enim ex illius rui-
na & euerſione, ſuam firmari & ſtabiliri opinionem . quæ argumenta nos deinde comme-
morabimus.

Refellitur opinio eorum,qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.

CAP. V.

SED hoc interuallum eſſe merum figmentum , hinc planum erit . Et primùm
B contra inuentionem interualli ſic argumentor: Sicut vis nos a vaſe,cogitationē — Contra inuētionem interualli.
remouere omnia corpora quæ ſunt in ipſo , ita viciſſim volo vt ab eodem vaſe
remoueamus iſtud interuallum. Nam cum ſit res diuerſa a vaſe, neque ſit ſub-
ſtantia, neque accidens illius, cogitatione poteſt ſeparari: remoto igitur interuallo , an non
etiam tunc remanet ſpacium quoddam inter latera vaſis ? rogo, tale ſpaciū , aut eſt interual-
lum aut nihil; ſi eſt interuallum,primùm erunt multa interualla ſimul,nam non poſſunt di-
cere remoto vno, alterum confluere ad locum alterius; volunt enim interuallum eſſe immo
bile : deinde remoueatur etiam hoc ſecundum,& ſi ſemper remoto vno ſubit aliud , erunt
infinita interualla ſimul: ſin autem dicant remoto primo, ſpacium quod ſupereſt nihil eſſe,
pari ratione nos dicemus,remotis corporibus a vaſe, ſpacium quod videtur ſupereſſe in va-
ſe,nihil eſſe : quod ſi hoc volunt eſſe interuallum,certè interuallum nihil erit. Quod ſi fortè
affirment,ſubtracto interuallo,nullum ſpacium remanere in vaſe: ſanè inique faciunt . nam
aut ex remotione interualli vas deſtruitur, quod eſt contra ſuppoſitionem : aut manet idem
C ſecundum omnes partes,atque erat prius : cum ergo habeat ſuperficiem concauam, & par-
tes inter ſe diſtantes,alias quidem ſuperiores, alias uero inferiores,neceſſe eſt in illis cōtine-
ri iſtud ſpacium ; quare quocunque ſe vertant,non habent exitum.

Deinde, argumentor contra proprietates interualli ; & quidem contra primam hoc mo- — Contra proprietates interualli.
do . Tantum ſunt tres magnitudines,linea, ſuperficies , corpus : linea tantum habet longi-
tudinem, ſuperficies latitudinem & longitudinem, corpus autem præter has etiam profun-
ditatem . Rurſum,corpus vel eſt mathematicum, vel phyſicum : cum igitur interuallum ſit
magnitudo, & habeat trinam dimenſionem, non erit linea neque ſuperficies,ſed corpus ; at
utrum ? erit ne mathematicum an phyſicum ? ſi mathematicum,ergo non exiſtit ſecundum
rem, ſed tantùm ſecundum imaginationem, & non pertinet ad Phyſicum,& non erit natura
lis locus corporum: ſi phyſicum,ergo mobile & in loco : at ipſi volunt interuallum nec eſse
mobile,nec eſse in loco. Contra tertiam proprietatem ſic inſto; ſi hoc interuallum caret ma
teria & forma , ergo non habebit vim generandi, trahendi , conſeruandi & perficiendi cor-
D pora quæ in ipſo locantur : nec erit locus ſimilis locato : nec erunt differentiæ locorum ſe-
cundum naturā : neque erit cauſſa cur graue potius moueatur deorſum quàm alio, cū om-
nes partes interualli ſunt eiuſdem rationis. Contra quartam proprietatem,hoc poteſt obiici.
ſi interuallum eſt quantum,ergo eſt diuiſibile ; falſum enim eſt diuiſionem conuenire quan
titati ratione materiæ, cum contra materia ſit diuiſibilis propter quantitatem : & Mathema
ticus quantitati,quam abſtrahit a materia,frequenter tribuat diuiſionem . Præterea,quanti-
tati debetur per ſe locus,non enim res occupat locum ob materiam aut formā,ſed ob quan-
titatem, vt declarat Ariſtoteles tex. 76. exemplo cubi. Quare ſi interuallum habet magnitu-
dinem, neceſſario erit in loco. Præterea , cum vas plenum aqua , ex vno loco transfertur ad
alium,aut interuallum contentum intra vas in quo eſt aqua, mouetur ſimul,aut non; ſi mo-
uetur, non erit interuallum immobile, vt ipſis placet ; ſi non mouetur,ſed aqua ſubinde va-
riat interuallum,ergo nō ſolum vas per ſe mouetur,ſed etiam aqua,quæ eſt in vaſe, quod eſt
abſurdum. Quinta proprietas,ita poteſt confutari. ſi eſt vnū interuallum reſpectu vniuerſi,
aut eſt vnius aut diuerſæ naturæ : ſi eſt vnius naturę,quomodo poteſt eſſe idem locus corpo-

AA 2 rum

rum cæleſtium & ſublunarium ; nam locus eſt ſimilis locato ; cæleſtia autem, & ſublunaria **A** ſunt valde diſſimilia inter ſe. Nec minus facile eſt ſextam proprietatem refellere. Penetratio enim dimenſionum, non eſt impoſſibilis propter ſubſtantiam, aut qualitates, ſed propter quantitatem. Quare ſi interuallum habet quantitatem, non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimenſiones eorum corporum quę in ipſo locantur ; quod tamen illi maxime volunt; deinde ſi interuallum penetrat per corpus, erunt ſimul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum ? aut cur magis interuallum ſit locus corporis, quam corpus interualli ?

Sed præſtat ipſam per ſe opinionem quæ interuallum inducit aggredi, oppugnare, demoliri. Locus eſt nobilior locato, at quomodo iſtud interuallum, ſi eſt mera quantitas omnis expers ſubſtantiæ, dicetur nobilius tam corporibus ſublunaribus quam cæleſtibus ? Deinde, locus eſt prior locato, at quomodo interuallum cum ſit accidens, erit prior omnibus ſubſtantijs ? Poſtea, aut iſtud interuallum, eſt ſubſtantia, aut accidens; ſi ſubſtantia, aut incorporea, aut corporea ; ſi incorporea, ergo non haberet magnitudinem, nec poſſet **B** eſſe locus corporum, denique non eſſet interuallum: ſi corporea, eſſet profecto naturalis, & mobilis, quod tamen rationē interualli a Philopono & alijs traditam funditus tollit. Si accidens, aut per ſe exiſtens, aut inhærēs alij corpori ; non per ſe exiſtens, quia nullū accidens eſt ſeparabile: neq; inherens corpori, quia ſic interuallum nō eſſet diuerſum a corpore locato, & moueretur ad motum illius corporis. Quid ergo eſt illud interuallum ? Poſtremo, argumentum iſtorum ad confirmandum huiuſmodi interuallum, nihil valet. Nam vacuum non eſt iſtud interuallum : ſed ſi eſſet, nihil aliud eſſet, quam ſuperficies corporis, quæ apta eſſet tangere, & continere aliud corpus. Et cum inſtant, vacuum opponi pleno, ſuperficies autem non dicitur impleri : Reſpondendum eſt, ſuperficiem per ſe non dici impleri, ſed quatenus eſt ſuperficies concaua alicuius corporis, quod aptum eſt continere aliud, ſic dicitur impleri. Quod autem ſubdunt, non eſſe neceſſarium, vt vnum corpus tangatur ab altero, verum eſt ea ratione vt ſunt corpora, ſed non vt ſunt partes vniuerſi, & corpora naturalia, inter quæ debet eſſe vnio, & connexio. **C** Deniq; quod aiunt, ſi vacuum eſſet ſuperficies non tangens corpus, fore, vt extra cælum ſit vacuum, quia conuexa ſuperficies vltimi cæli nullum corpus tangit ; hoc inquam nihil eſt, nam vacuum dicitur ſuperficies non tangens corpus, quod ſecundum naturam ſuam apta eſt tangere ; conuexa autem ſuperficies primi cæli neque tangit, neque apta eſt tangere aliquod corpus, quare ibi nullum eſt vacuum. Sed de interuallo, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis eſſe debent.

Ponuntur multę obiectiones, contra id quod dicit Ariſtoteles, nimirum locum eſſe ſuperficiem.

CAP. VI.

Quindecim argumenta contra id qđ ait Ariſtoteles locū eſſe ſuperficiem.

RESTAT nunc, vt diſſoluamus quindecim argumenta, quibus oppugnatur ſententia Ariſtotelis facientis locum eſſe ſuperficiē. Argumenta vero ſunt hæc. **D** Primum, in prędicamēto Quantitatis, locus, & ſuperficies ponuntur tanquam duæ ſpecies diſtinctæ, ergo male hic dicitur locus eſſe ſuperficies, quia vna ſpecies non dicitur de alia ſpecie eiuſdem generis proximi. 2. Motus localis fit ad locum, ſed motus localis fit ad vbi, vt patet ex 5. Phy. ergo locus & vbi ſunt idem, ſed Vbi non eſt ſuperficies, quia eſt categoria diuerſa a categoria Quantitatis, ergo neque locus erit ſuperficies. 3. Locus debet continere, ſed ſuperficies non continet locatum. Nam aut continet intrinſece, at hoc non poteſt facere ſuperficies, aut extrinſece, tangendo locatum, at ſic etiam veſtis, quæ tangit, & tegit corpus, eſſet locus ; & cum locatum ſolùm tangatur per ſuperficiem, erit tantum in loco ratione ſuperficiei ; nō ergo erit in loco ſecundum omnes partes ſuas, neque vt corpus eſt ratione profunditatis. 4. Locus debet eſſe æqualis locato, ſed ſuperficies habens tantùm duas dimenſiones, non eſt æqualis locato, quod eſt corpus habens tres dimenſiones, ergo ſuperficies non eſt locus eius. 5. Locus eſt ad quē naturaliter fertur vnumquodque corpus, ſed terra naturaliter fertur non ad aliquam ſuperficiem

A ficiem, ſed ad centrum; ergo locus non eſt ſuperficies. 6. Locus quæritur propter motum localem, vt dicitur tex.32.& illud corpus continetur in loco, quod eſt mobile ſecundum lationem, vt dicitur tex. 39. & 45. ſed totum elementum, vel terræ, vel aquæ non mouetur, ſed tantùm partes illius, ergo totum elmentum non erit in loco, ſed tantùm partes eius. 7. Quando aliquid eſt in aliquo quod mouetur, non eſt in illo tanquam in loco, vt dicitur 41. tex. & declaratur exemplo nauis: ſed ignis eſt ſub concauo lunæ, qnod perpetuo mouetur, ergo non eſt in illo tanquam in loco. 8. Locus eſt in quo manet, & quieſcit corpus; ſed in concauo lunæ non quieſcit ignis, quia mouetur vnà motu Cæli, vt declarat motns cometarum, ergo ignis non eſt ſub concauo lunæ tanquam in loco. 9. Locus eſt is cuius differentiæ ſunt ſurſum, & deorſum; ſed hæ ſunt differentiæ ſitus, vel poſitionis, non autem ſuperficiei; ergo locus non ad ſuperficiem, ſed ad ſitum, vel poſitionem, referri debet. 10. Superficies, cum ſit quantitas, nullam habet vim actiuam, vt dicit Auerroes 4.Phyſ. commento 84. at locus debet habere vim actiuam, nempe trahendi, generandi, conſeruandi, & perficiendi; ergo locus non eſt ſuperficies. 11. Locus de-
B bet eſſe immobilis, ſed omnis ſuperficies eſt mobilis, nam iſta ſuperficies, aut eſt mathematica, & ſic non erit locus naturalis, neque exiſtet in natura, neque attinebit ad Phyſicum; aut eſt naturalis exiſtens in corpore naturali, & cum omne corpus naturale ſit mobile, eiuſmodi ſuperficies mouebitur etiam vna cum corpore in quo eſt.

12. Circa turrim ſubinde variatur ſuperficies aeris continentis ipſam, ea tamen manente immobili in eodem loco, ergo locus non eſt ſnperficies. 13. Si locus eſt ſuperficies, idẽ corpus nnmero poſſet eſſe ſimul in duobus locis. Nam v.g. Elementum terræ ſecundum vnam partem, continetur a ſuperficie aquæ; ſecundum alteram, a ſuperficie aeris: ſi aliquis baculus ſecundum medietatem demergatur in aquam, ita vt altera medietas extet contenta ab aere, is baculus continebitur a duabus ſuperficiebus, aquæ & aeris. Quare ſi locus eſt ſuperficies, idem ſimul erit in duobns locis. 14. Primum cælum habet locum, ſed non continetur a ſnperficie vlla, ergo locus non eſt ſuperficies. Minor per ſe nota eſt, maior
C ſic probatur. Locus debetur corpori, duplici nomine; tum ob dimenſiones eius, vt ſignificat Ariſt.tex.76.exemplo cubi; tum etiam ob motum localem, vt ſignificatur tex. 32. Sed primũ cælũ & maximas haber dimenſiones ampliſſimamqne molẽ, & præſtantiſſimo motu locali perpetuo mouetur, ergo maxime omnium corporum debet habere locum: nõ habet autem ſuperficiem vllam a qua extrinſecus contineatur, ergo locus non eſt ſuperficies. 15. Motus localis non poteſt fieri ſine loco; ſed motus localis poteſt fieri ſine ſuperficie alicuius corporis continentis, ergo locus non eſt ſuperficies. Maior patet, quoniam in definitione motus localis ponitur locus, ergo non poteſt eſſe motus localis ſine loco. Minor autem ſic probatur. Si vacuum eſſet, in eo nulla poſſet eſſe ſuperficies corporis continentis, vt clarum eſt, ſed in eo poſſet fieri motus localis: nam ſi ponamus totum hoc ſpacium, quod eſt intra orbem lunæ, vacuum eſſe, & ex concauo lunæ demittatur aliquis lapis, procul dubio moueretur deorſum. Impoſſibile enim eſt graue extra ſuum locum exiſtens, nullo prohibente, non ferri ad locum ſuum, quare in vacuo, vbi nulla eſt ſuperficies, poſſet fieri motus localis, ac proinde ibi eſſet locus. non igitur locus eſt ſuperficies. Sed nihil negotij
D eſt huiuſmodi obiectionibus occurrere. Ad eas igitur ſingillatim, eodem quo poſitæ ſunt ordine, reſpondebimus.

Soluuntur ſupradictę obiectiones.
CAP. VII.

AD Primam Reſpondet D.Thomas in opuſculo 52.locum eſſe idem re ſeu materialiter cum ſuperficie, & ſic ſuperficiem dici de loco; ſed diſtingui ab eo ratione & formaliter. Nam ſuperficies vt ſuperficies, ſignificat tantum magnitudinem quæ habet longitudinẽ & latitudinem præciſe, locus autem dicit huiuſmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tãquã menſura extrinſeca illius, & ſic ponuntur diuerſæ ſpecies quantitatis. Auerroes (cui magis aſſentior) in 5. Metaphyſicæ cóm.18.ait locum nõ eſſe quantitatẽ per ſe.dam prout eſt quantus, non differt a ſu-

An locus ſit in Categoria quantitatis.

perficie; prout autẽ differt ab illa, quatenus nimirum dicit habitudinem ad locatum, ſic per ſe non pertinet ad categoriam quantitatis. Cur ergo in Logica poſuit Ariſtoteles locum inter ſpecies quantitatis? quia ibi intendit colligere (inquit Auerroes) ſpecies famoſas, & quia ſuo tempore famoſum erat locum eſſe quoddam ſpatium longum, latum, & profundum, diuerſum a linea, ſuperficie & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamento quantitatis. nam tale ſpatium proculdubio eſſet ſpecies quantitatis, diuerſa ab alijs. Vtrumq; reſponſum probabile eſt, & difficultatem obiectionis tollit. A

An motus localis fiat ad motum, an ad vbi.

Ad 2. Motus localis, formaliter, & intrinſece fit ad vbi, non enim corpus mouetur propter locum, ſed propter eſſe in loco, quod nihil aliud eſt quam ipſum vbi: extrinſece autem, & veluti cauſaliter, fit ad locum. nam vbi cauſſatur ex loco, & corpore, quod eſt in loco. Hinc ergo patet, quomodo locus non ſit idem cum vbi, & cur motus localis dicatur fieri ad locum, & cur per omnem motum acquiratur aliquid, quod ſit in mobili; per motum enim localem acquiritur ubi, quod eſt in ipſo mobili: ſed quia hoc vbi non poteſt acquiri, niſi cum attingitur locus, ideo motus localis dicitur fieri ad locum. Ad 3. Locus continet tantum extrinſece, B nec proinde tamen veſtis erit locus. nam neque veſtis continet omni ex parte corpus, neq; continet naturaliter, neq; conſeruat aut perficit, neq; ad ipſam fit motus naturalis, neq; fit in ipſa naturalis quies. Quamuis autem locatum tantùm ſecundum ſuperficiem tangatur a loco, tamen dicitur totum contineri a loco; tum quia totum locatum eſt intra concauitatem locantis, tum quia per talem contactum, virtus conſeruatiua & perfectiua loci diffunditur ad omnes partes interiores locati & permeat per totũ corpus locatum, & propter hoc dicitur totum eſſe in loco. Ad 4. locus eſt æqualis locato, quia ſuperficies conuexa locati, & concaua locantis ſunt æquales; & quamuis corpus locans ſecundum dimenſiones ſit maius quàm locatum, tamen ſecundum continentiam & capacitatem, vt ait Auerroes 4. Phyſic. eſt æquale ipſi, locatum enim ſic implet & occupat totam continentiam, & capacitatem loci, vt locus nullum aliud corpus ſimul continere poſſit.

An locus terræ ſit ſuperficies aquæ uel aeris, an ipſum Centrum.

Ad 5. Centrum eſt locus terminans motum localem terræ: ſuperficies autem aquæ vel aeris, eſt locus terminans & conſeruans magnitudinem terræ. Vtrumque ergo pertinet ad locum diuerſa ratione; quod apte ſignificauit Ariſt. tex. 42. his verbis *Qui verſus medium continet terminus, deorſum eſt, & ipſum medium* C neque mirum hoc videri debet. Nam vt inquit Albertus, virtus conſeruatiua terræ, incipit in ſuperficie concaua aquæ vel aeris, & terminatur in centro mundi. ſi igitur conſideretur terra ſimpliciter ſecundum quamlibet ſuam partem, vt eſt corpus graue quod ſuapte vi & pondere fertur deorſum, ſic locus per ſe primo terminans motum naturalem terræ, eiq; largiens quietem, centrum eſt, non autem ſuperficies aquæ: ſin autem conſideretur totum elementum terræ vt eſt pars vniuerſi, & ſecundum ordinem & diſpoſitionem Mundi, ſecundum quam, elementum ignobilius continetur a nobiliori, ſic locus continens elementum terræ, eſt partim ſuperficies aquæ partim aeris. quomodo igitur tã ſuperficies aquæ, quàm ipſum centrũ dici poſſit locus terræ, ex his fit manifeſtũ. Ad 6. Quamuis totũ elementum non moueatur, tamen ſatis eſt moueri partes eius. Nã in corporibus ſimplicibus, eadem eſt ratio totius, & partiũ, tam ſecundum locum quàm ſecundũ motũ localẽ. deinde, quãuis totũ elemẽtũ nõ moueatur, totũ tamen naturaliter quieſcit. Vnde quamuis nõ haberet locũ ratione motus, tamẽ deberet habere ratione quietis naturalis. D Ad 7. Quamuis orbis lunæ moueatur, tamen non mouetur mutando locum, neque fit vnquam aut propinquior aut remotior, ſed eodem modo ſemper ſe habet, vt ſignificat Ariſtoteles tex. 42. Quare ignis ſemper æquali motu attingit ſuum locum, neque debet aliquando vel minus vel magis moueri vt offendat ſuum locum. Ad 8. Corpus perueniens ad locũ ſuum, deſiſtit moueri eo motu quo priùs ferebatur ad ſuum locum; & ſic ignis ſub concauo lunæ, nõ mouetur ſurſum ſicut mouebatur priùs cùm tendebat ad ſuum locum, ſed tantum mouetur motu circulari, raptus vel circumactus a cælo, hoc autem non eſt abſurdum.

Surſum & deorſũ quomodo conueniant loco & ſitui.

Ad 9. Surſum & deorſum, conueniunt loco actiuè, poſitioni autem & ſitui paſſiuè, & illi priùs, huic autem poſterius. Nam cum ſitus præſupponat locum, huiuſmodi differentias accipit ab ipſo, quia enim locus eſt ſurſum vel deorſum, ideo corpus exiſtẽs in tali loco, dicitur eſſe poſitũ ſurſum vel deorſum. Ad 10. Licet ſuperficies per ſe & mathematice ſumpta, nõ habeat vim actiuã, tamen quatenus eſt terminus corporis naturalis, per quem vnum corpus

A pus tangens alterum communicat ei virtutem conſeruatiuam,& perfectiuam eius,ſic inquã ſuperficies dicitur eſſe actiua. Ad 11. Quamuis ſuperficies, vt eſt accidens corporis,moueatur ad motum eius, tamen vt eſt locus naturalis, nunquàm mouetur reſpectu locati, ſed eodem modo ſemper ſe habet ad ipſum. Ad 12. Hoc argumentum de turri, ſupra fuit ſolutum. Ad 13. Non eſt abſurdum idem corpus eſſe ſimul in duobus locis partialibus ſecundum diuerſas partes:&,confirmatur teſtimonio Simplicii qui idem ait. Sequitur,vt ad 14. de loco cæli,reſpondeamus.

Quis ſit locus primi & ſupremi cæli, variæ Philoſophorum opiniones ponuntur & refutantur.

CAP. VIII.

B AD decimumquartum argumentum,quod magnam habet dubitationẽ, nec ſimpliciter nec breuiter reſponderi poteſt. De loco enim primi cæli multæ ſunt opiniones. Primò enim,qui volunt locum eſſe interuallum, aiunt primum cælum habere ſuum locum,veluti cætera corpora,videlicet partem quandã illius interualli ſibi congruentem : ſed quia huiuſmodi interuallum nihil eſt, vt ante oſtendimus, præter merum figmentum hominum magis delirantium quàm Philoſophantium, idcirco relegetur & exterminetur a Philoſophia. 1. Opinio Philoponi.

Alexander autem Aphrodiſæus ait primum cælum nullo modo eſſe in loco; nam aut eſt per ſe,aut per accidens,aut actu,aut potentia; non per ſe,neque actu, vt Ariſt. ait tex.45.nam quod ſic eſt in loco continetur ab aliquo; non per accidens, illud enim dicitur eſſe in loco per accidens, quod eſt aut pars aut accidens alterius, quod per ſe eſt in loco; ſed primũ cælum nullius corporis eſt vel pars, vel accidens, ergo &c. Non potentia, nam quod ſic eſt in loco,aliquando poteſt actu eſſe in loco;cęlum autem nunquàm aliter ſe habebit,quàm nunc C eſt; non per aliud, nempe per ſuas partes,nam partes nõ ſunt in loco niſi ratione totius:ſed totum primum cælum non eſt in loco, ergo neque partes eius. relinquitur igitur nullo modo eſſe in loco. Sed Alexandro, Simplicius & Auerroes acriter reſiſtunt. Primùm;quia Ariſtoteles tex. 45.apertè inquit cælum eſſe in loco per accidens. deinde,motus localis non poteſt fieri ſine loco:ſed motus cæli eſt localis,ergo nõ poteſt fieri ſine loco.maior patet,minor probatur,tum quia Ariſt. 1.lib. de Cælo diuidit motum localem in rectum & circularem,tũ etiam quia 8. Phy. ait motum localem eſſe primum omnium,& inter locales ipſum circularem. Adde,quod ſi motus cæli non eſt localis,qualis ergo eſt? An erit alterationis,vel generationis vel augmentationis? Hæc contra Alexandrum; cuius opinionem non procul abeſſe a vero,poſterius dicemus. 2. Opinio Alexandri.

Themiſtius verò ſuper tex.45. ait primum cælum eſse in loco ratione proximi orbis quẽ ſecundum concauam ſuperficiem ſuam tangit & ambit,ita enim ſcribit. *Circulus ultimus, qui inerrabilis dicitur utpotè arcens & continens cæteros,ſimpliciter in loco non eſt, ſed penes in-* D *terna qua ambit. Tangit enim orbem Saturni,& quodammodo continetur: penes externa autem omnino expers eſt loci.* Sed Themiſtio ita occurrit Simplicius, nam locus debet continere, ſed orbis Saturni non continet vltimum orbem ſed potius continetur ab illo. deinde, orbis Saturni eſt in loco ratione vltimæ ſphæræ a qua continetur, ſed Themiſtio vltima ſphæra eſt in loco ratione ſeptimæ, ergo vltima eſt in loco ratione ſui ipſius. Poſtremo, primum cælum ita debet habere locum, vt habet motum localem: non habet motum localem propter ſeptimam ſpheram, ſed per ſe;ergo &c. His accedit,quod non oportet locum moueri ad motum locati: ſed orbis Saturni neceſſario mouetur motu primi orbis; ergo non poteſt eſſe locus illius. Quid igitur ſentit Simplicius? 3. Opinio Themiſtii.

Videtur Simplicius uelle cælum tribus modis capi poſſe: quod etiam docet Ariſt. 1. de Cælo tex. 96. vel pro toto mundo, vel pro aggregato ex omnibus cælis, vel pro vltimo cælo: ſi capiatur pro toto mundo, ſic eſt in loco ratione partium, quarum aliæ mouentur motu recto aut ſurſum aut deorſum, vt elementa, aliæ circulari, vt cæli: ſi pro aggregato ex omnibus cælis, ſic eſt in loco ratione orbium quorum alij continentur ab alijs: ſi pro vltimo cęlo de 4. Opinio Simplicii.

de hoc nihil Simplicius: aliquando enim videtur dicere nullo modo eſſe in loco, & ſic relabi A
tur in ſententiam Alexandri; aliquando verò eſſe in loco quatenus orbes quos ambitu ſuo
continet ſunt in loco, & ſic recidit in opinionem Themiſtii: hæretque Simplicius in eadem
difficultate, nempe quo pacto primum cælum, cum habeat per ſe motum localem, non ha-
beat etiam per ſe locum.

5. Opinio Auicennæ. Sed expendamus opinionem Auicennæ. Auicenna ait primum cælum nō habere locum,
& motum ipſius non fieri ad locum ſed ad ſitum, non enim cælum motu ſuo variat locum
ſed ſitum. Sed hic vir videtur aliquid dicere, cum nihil dicat. Nam cum triplex ſit motus
propriè dictus, Augmentationis, Alterationis, & localis; motus cæli nō poteſt eſſe alius quàm
localis, ergo fit ratione loci; aut ergo dicendum eſt idem eſſe locum & ſitum, quod abſurdū
eſt, aut motum cæli non fieri ad ſitum, quod verum eſt. Deinde, ſitus præſupponit locū, nam
definitur ſitus diſpoſitio partium locati in ordine ad locum. quare ſi cælum mouetur ad
ſitum, neceſſariò etiam mouebitur ad locum. Adde, quod ratio ſitus conſiſtit in indiuiſibili:
etenim vel minima facta mutatione rei, continuo variatur ſitus eius: at id, ad quod fit mo- B
tus, debet eſſe diuiſibile & ſucceſſiuè acquiri, ergo &c.

6. Opinio Porretani. Gilbertus Porretanus, vt refert Albertus, ait cælum primum habere locum, nempe ſuper-
ficiem extimam & conuexam ſui orbis a qua tegitur totum illud cælum atque continetur.
Sed huic opinioni adeo indignatur Albertus, vt dicat illum apertè mentiri; & quidē meri-
to. Nam Ariſt. multis locis clamat, locum eſſe diuerſum ab eo cuius eſt locus, & non eſſe mo
bilem; & in tex. 35. inquit aliud eſſe formam, aliud locum: nam quamuis ambo terminent,
tamen illa terminat intrinſecè ſubiectum in quo eſt; hic autem extrinſecus tangens locatū.

7. Opinio D. Thomæ. Poſtremo, D. Thomas ſuper tex. 43. ait, primum cælum eſſe in loco ſecundum partes in-
ternas & continuas quas continet, & ex quibus componitur. Fundamentum illius eſt hoc;
quia locus quæritur propter motum localem, vt eſt in tex. 32. quod ergo ſecundum ſe totū
mutat locum, etiam ſecundum ſe totum eſt in loco, vt corpora recta quæ tranſeunt ex vno lo
co ad alium: quæ autem non mutant locum ſecundum ſe tota ſed tantum ſecundum par-
tes; ſunt in loco non ſecundum totum; ſed tantùm ſecundum partes ſuas: huiuſmodi eſt cæ-
lum. Quod ſi obiicias, partes cæli non eſſe in loco per ſe, ſicut non habent eſſe per ſe. Re- C
ſpondet, quamuis non ſint in loco actu, tamen eſſe in potentia, quia ſi diuiderentur & ſepa-
rarentur a cælo, eſſent in loco per ſe. Vnde quia partes cæli non ſunt in loco actu ſed poten-
tia, ideo dicitur ab Ariſtotele cælum eſſe in loco per accidens: neq; hoc detrahit quicquàm
de dignitate cæli, quinetiam arguit præſtantiam illius. Nam per ſe indigere loco, & ex vno
loco tranſire ad alium, ſignum eſt imperfectionis. Hæc D. Thomas. Nos quanquàm D. Tho
mæ multum honorem debemus & libenter tribuimus, tamen quia veritas nobis carior eſt
quàm cuiuſquam viri auctoritas, ſententiam eius tribus de cauſſis non valde probamus.
Primùm, quia referre videtur opiniones aliorū interpretū ſecus quàm nunc in eorū ſcriptis
leguntur: nam ſententiam ſuā aſſignat Themiſtio, quem multo ſecus ſentire antea oſtendi-
mus. Deinde, ait Auempace dixiſſe cælum eſſe in loco propter cælum Saturni, circa quod
voluitur, quæ fuit opinio Themiſtij non Auempace; is enim, vt refert Auerroes, putauit cælū
habere pro loco centrum circa quod voluitur. Præterea, cum hac D. Thomæ ſententia, non
videntur ea conſentire quæ ipſe ſcribit in Opuſculo 52. vbi opinionem quam defendit in 4. D
Phyſ. attribuit Themiſtio, eamque damnat, & ſequitur opinionem Auerrois dicentis cælum
eſſe in loco per accidens propter centrum circa quod mouetur. Quod autem hoc loco ait
D. Thomas, cælum eſſe in loco ratione partium integralium ex quibus componitur, mihi
quidem non fit veriſimile: primum, quia cælum per ſe mouetur motu circulari qui eſt loca-
lis, non autem propter partes, cum partibus conueniat motus ratione totius. Nam vt ait
Ariſt. tex. 32 & 34. partes & accidentia, neque mouentur neque ſunt in loco per ſe; moueri
enim & eſſe in loco, eſt illius quod habet eſſe per ſe actu exiſtens, cuiuſmodi non ſunt par-
tes; ſi ergo motus localis non conuenit cælo ratione partiū, ſed potius è cōtrario is conuenit
partibus ratione totius, ſimiliter etiā cælū non erit in loco ratione ſuarum partiū. Deinde, ſi
partes non ſunt in loco, niſi potentia, ergo cælum nō erit in loco niſi potētia, at mouetur actu
motu locali; ergo eſt in loco actu. Quid? quod iſta potentia non eſt phyſica, neque ſecundū
rem, quinimo re vera impoſſibile eſt partes cæli ab eo ſeparari, & per ſe exiſtere in loco, ſed
tantùm

A tantùm eſt potentia quædam ſecundum imaginationem, ergo cælum non erit phyſicè & ſecundum rem in loco, ſed tantum ſecundum imaginationem, quod & abſurdum eſt & extra præſentem quæſtionem. quinetiam, partes cæli, tametſi fingamus eas ſeiunctas eſſe, quòd tamen non poſſint cogitari per ſe eſſe in aliquo loco, hinc planum eſt. nam pars cæli remota a toto, nullo genere motus localis moueri poſſet; aut enim moueretur ſurſum aut deorſum; atqui non eſt corpus graue vel leue; neque moueretur circulariter, nam motus circularis proprius eſt corporis circularis, & fit circa aliquod centrum æquidiſtans ab omni parte corporis quod mouetur, at pars cæli non eſt circularis, non enim ſicut pars lineæ rectæ eſt recta, ita pars lineæ circularis eſt perfectè circularis; neque parti cæli poſſet aſſignari aliquod centrum circa quod æqualiter volueretur. Poſtremo, partes primi cæli integrales, licet aliæ alias contineant, non ſunt tamen in loco. nam cum vna pars ſit continua alii parti, non poteſt vna dici locus alterius, vt enim ait Ariſt. tex. 34. quando aliquid continetur ab alio, ita vt non ſit diuiſum ab illo, ſed ei continuum, non eſt in eo tanquàm in loco, ſed tanquàm pars
B in toto.

Exponitur propria opinio de loco cæli.

CAP. IX.

RESTAT, vt exponamus ſententiam, quam nos ceteris probabiliorem exiſtimamus: eam autem tradiderunt nobis Alpharabius & Auempace, viri omnium Arabum, vno excepto Auerroe, longe doctiſſimi: qui aiunt cælum non habere locum ſicut corpora quæ mouentur motu recto, videlicet eum a quo contineatur, ſed per ſe habere locum congruentem corpori ſphærico & motui circulari, hic autem locus eſt centrum. Centrum enim, & in definitione circuli, & motus circularis ponitur; ſicut locus ſurſum & deorſum ponitur in definitione grauis & leuis & motuum
C qui fiunt ad ipſa. Quæ ſententia, vt facilius intelligatur, latius explicanda eſt, declarando & probando aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio, Ariſtoteles in hoc 4. lib. Phyſ. non agit de omni loco, ſed tantùm de loco naturali corporum quæ habent motum rectum: hæc propoſitio manifeſta eſt ex his quæ ſupra dicta ſunt cap. 3. cum ageremus de immobilitate loci.

2. Propoſitio, corpus vt corpus, non indiget loco, a quo contineatur: alioquin omne corpus indigeret loco. Nam quod alicui conuenit per ſe, & ea ratione vt tale eſt, omni quod eſt tale conuenit. at ſi omne corpus contineretur a loco, eſſet progreſsus in infinitum in locis & corporibus locatis.

3. Propoſitio, cælum vt cælum, non indiget loco a quo contineatur; tum quia omne cęlum indigeret, primum autem cęlum non indiget cum non habeat, nam ſi indigeret iam haberet; alioquin deeſſet ei aliquid neceſſarium, & in æternis non eſset ſecundum Ariſtotelem 3. Phyſ. tex. 32. idem poſse, & eſse: Tum, ſi omne cælum indigeret loco continente, (Cęlum ut cęlũ non indiget loco in quo ſit.)
D aut hoc eſset propter quantitatem ſuam, aut propter ſubſtantiam, aut propter motum localem: ſed quantitas cæli cum ſit rotunda, eſt perfecta, neque opus habet alio a quo figuretur & perficiatur: ſubſtantia eius eſt incorruptibilis, neque indiget alio a quo conſeruetur: motus cæli non fit ad acquirendum aliquem locum, uel vt cælum quieſcat in eo, ſed tantum fit circa aliquem locum nempe centrum, ergo cęlum vt cęlum non indiget loco a quo contineatur.

4. Propoſitio, rectè dictum fuit ab Ariſt. tex. 32. locum quęri propter motum localem, ergo qualis eſt motus localis, talis quærendus eſt locus. Cum igitur motus localis diuidatur in rectum & circularem, iique plurimum inter ſe differant, neceſse eſt loca propter quæ fiũt huiuſmodi motus, etiam diſcrepare multum inter ſe: alius ergo locus debet aſſignari cęlo quod mouetur motu circulari, quàm elementis quę habent motum rectum.

5. Propoſitio, ille putandus eſt locus alicuius corporis, qui conuenit motui locali ipſius, & a quo motus localis accipit denominationem, ſpeciem & diſtinctionem: ſicut motus ſurſum differt a motu deorſum. propter loca, ad quę tendunt huiuſmodi motus: ſic motus circularis

cularis cæli differt a motu recto elementorum: quoniam elementa mouentur vel a medio A
vel ad medium, cælum autem mouetur circa medium vt ait Ariſt. 1. de Cælo tex. 6.

6. Propoſitio, per ſe locus cæli non eſt alius quàm centrum, circa quod mouetur. Hoc patet ex ijs quæ paulò ſupra docuimus. Nam cælo, quia mouetur motu locali, debetur aliquis locus reſpondens illi motui, determinans, ſpecificans & diſtinguens ipſum ab aliis: circularis autem motus denominatur talis, & differt ab aliis, non quia fit ad locum, ſed quia fit circa locum, hoc eſt circa centrum. Prætérea, locus naturalis eſt, ratione cuius corpus dicitur quieſcere: ſed cælum dicitur ſecundum ſe totum quieſcere & nunquam mutare locum, propter centrum, a quò ſemper æquidiſtat: Atq; hoc perſpicuis diſertiſq; verbis docet Ariſtoteles 8. lib. Phyſ. tex. 76. lege locum, quem nos, quo breuiores ſimus, taciti præterimus. Quoniam igitur alij quæſierũt cælo locum aliquem continentem, ſimilem locis corporum rectorum, ideo in tot difficultates, ac errores inciderunt. Hoc fortaſſe ſignificare voluit Alexander, dicens cælum nullo modo eſſe in loco, intelligens de eo loco, qui conuenit corporibus rectis: quamuis illud deſideretur in Alexandro, quod non declarauerit qualis locus B
per ſe conueniat cælo. Nam nullum omnino locum ei aſſignare, planè abſurdum eſt. Auerroes item, qui ait cælum eſſe in loco per accidens ratione centri, ſic intelligendus eſt, non quod cælum non per ſe habeat pro loco centrum, ſed quod cælum non habeat talem locum qualem habent corpora recta, niſi per accidens; quatenus cælum mouetur circa centrum quod eſt terra quæ per ſe eſt in loco continente, nimirum ſub ſuperficie aquæ & aeris.

Quatuor obiectiones, quòd centrũ non ſit locus cæli.

Obiectiones quæ huic ſententiæ videntur aduerſari, paruo negotio diluuntur. 1. eſt; locus debet eſſe æqualis, debet continere, debet contingere & eſſe proximus locato; centrum autem non eſt ęquale cælo, neque continet ipſum, imo cõtinetur, & eſt extra ipſum, ergo &c. 2. Centrum eſt punctum indiuiſibile, quomodo igitur erit locus cæli? 3. Ariſt. ait cælum eſſe in loco per accidens, non ergo eſt in loco per ſe ratione centri. 4. Si ita eſſet, nõ modo primum cælum eſſet in loco ratione centri, ſed etiam alij orbes; par enim ratio eſt omnium: atqui alij ſunt in loco continente, inferior enim continetur a ſuperiore, ergo &c.

Solutio obiectionum.

Ad has obiectiones ſic eſt reſpondendum. Ad 1. Illæ proprietates ſunt loci qui con- C
uenit corporibus rectis, de quo tantum agit Ariſt. in hoc 4. lib. nihil igitur mirum eſt, ſi illæ non conueniant loco cæli. Ad 2. Centrum poteſt conſiderari bifariam, vel mathematicè, & ſic eſt punctum indiuiſibile, vel phyſicè, & ſic eſt elementum terræ, circa quam cælum voluitur velut circa ſuum centrum; qua etiam de cauſſa natura fecit terram immobilem vt Ariſtoteles ait 2. de Cælo tex. 17. quoniam centrum circuli eſt immobile. Ad 3. Ariſt. volens cælo inuenire locum qualis reperitur in corporibus quæ mouentur motu recto, idcirco ait huiuſmodi locum non conuenire cælo niſi per accidens, nimirum ratione terræ, circa quam velut centrum ſuum voluitur: quæ terra per ſe eſt in loco, & ſic ratione ipſius, cælum dicitur eſſe in loco per accidens. Ad vltimam. Etiam in reliquis orbibus vnus non eſt ſub alio tanquam in loco, ſed propter eorum ordinem & diſpoſitionẽ; maior enim & perfectior debet continere; minor contra contineri; quem ordinem perfectionis, attendentes in intelligentijs, dicimus in ipſis alias eſſe ſub aliis. Ad extremum, illud perpetuo in memoria habendum eſt, quoniam cælum eſt diuerſi generis & ordinis ab his re- D
bus ſublunaribus, ideo pauca eſſe illi cum huiuſmodi rebus vniuocè communia; ex quo fit, vt quæcunque octo libris phyſicis tractat Ariſt. ea pręcipuè accommodet ad res ſublunares, vt quæ de materia, natura, motu &. loco ſcripta ſunt. Nam quomodo vnumquodque horum reperiatur in cælo, ſeorſim in opere huic rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum eſt. Verum de loco cæli hactenus. Reliquum eſt vltimum argumentum de motu locali in vacuo, ad quod nunc reſpondere volumus.

A An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.

CAP. X.

DECIMO quinto argumento tangitur grauis quæſtio de vacuo; an ſi eſſet, poſſet in eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philoſophos. Nos primum aperiemus ſententiam Ariſtotelis, tum eorum qui aduerſantur Ariſtoteli rationes exponemus: poſtremò, ſententiam Ariſtotelis defendere conabimur.

Antiqui putabant adeo neceſſariũ eſſe vacuũ motui locali, vt is ſine illo non poſſet effici; quos redarguens Ariſtoteles in 4. Phy. vult oſtendere vacuũ nõ eſſe adiumento ad efficiendũ motum localem, ſed potius tanto impedimento, vt ſi vacuum eſſet, nullus planè motus in eo fieri poſſet. Cuius rei pulcherrimam demonſtrationem affert tex. 71. eamq; latius ex-
B plicat vſq; ad tex. 75. quæ poteſt ſyllogiſticè confici ad hunc modum. Omnis motus debet fieri in tempore, ſed in vacuo non poſſet fieri motus in tempore, ergo in vacuo nõ poſſet fieri vllus motus. Maior per ſe nota eſt, tum quia motus eſt continuus vt Ariſt. ait 3. Phy. tex. 1. & multis verbis oſtendit in 6. Phy. quare eſt diuiſibilis ac proinde ſucceſſiuè fit & in tempore, tum etiam quia, ſi motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, neceſſe eſt quod mouetur, moueri ſucceſſiuè atque in tempore.

In minoris autem explicationem & cõfirmationem præcipuè incumbit Ariſtoteles: cuius gratia iacit aliquot fundamenta: primum eſt, inter quælibet duo tempora finita eſſe aliquã proportionem, nam vel erunt æqualia, vel ſi vnum ſit maius altero, cum exceſſus ille ſit finitus, proportio etiam, ſecundum quam excedit, erit finita.

Quinque firmiſſima fundamenta cõtra motum temporalem in vacuo, præiaciuntur.

Alterum fundamentum eſt, temporis ad inſtans nullam eſſe proportionem. Nam tempus eſt diuiſibile, inſtans autem indiuiſibile. Vnde quamuis infinities iteretur, & repetatur inſtans, nunquam poterit æquari ulli tempori quantumuis exiguo. deinde, ſi eſſet aliqua
C certa proportio inter tempus & inſtans, ſequeretur inſtans eſſe æquale tempori, imo maius tempore; nam cum tempus ſit diuiſibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & inſtans cum ſit finita, reperietur etiam inter tempus & aliquam partem ipſius: illi ergo parti erit æquale ipſum inſtans, & cum illa pars rurſus poſſit diuidi in duas alias, erit maior illis, quælibet autem pars temporis eſt tempus; quare, nunc vel inſtans, eſſet æquale & maius tempore.

Tertium fundamentum eſt hoc, inæqualitas motuum localium ſecundum velocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod fit motus localis: ſint enim duo mobilia, A. & B. ſi A. celerius mouetur quàm B. id continget ob medium. Nam vel A. mouetur per medium breuius & ſubtilius, vt per aerem; B. vero per medium aut longius aut craſſius, vt per aquam; aut ſi ambo mouentur per idem prorſus medium, habebit A. vel maiorem virtutem motiuam vt plus grauitatis, qua melius diuidit medium, vel ſi vtrumq; habet parẽ virtutem motiuam, habebit A figuram magis idoneam ad diſſecandum medium, cuiuſmo-
D di eſt rotunda aut pyramidalis potius quàm quadrata. Omnis igitur inæqualitas motus localis tandem reducitur ad medium; vel quia ipſum eſt diuerſum, vel quia diuerſo modo diuiditur a mobili.

Quartum fundamentum eſt hoc: Qualis eſt differentia inter media, talis item eſt inter motus qui fiunt per ea, & inter tempora in quibus fiunt tales motus: vt ſi medium ſit duplo ſubtilius & minus reſiſtens, & ad diuidendum facilius; motus etiam qui fit per tale medium, erit duplo celerior & tempus in quo fit talis motus erit duplo minus. hoc ex præcedenti tertio fundamento manifeſtum eſt.

Quintum fundamentum eſt hoc: vacui ad plenum nulla eſt proportio; quia vacuum eſt non ens, & infinite exceditur à pleno, & quamuis infinities duplicetur vacuum, nunquam aſſimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenue, tamen reſiſtet aliquo modo; vacuum autem nihil prorſus poteſt reſiſtere.

Præclara demonſtratio Ariſtotelis q motus localis nõ poſſit fieri in vacuo.

His poſitis, demonſtratio Ariſtotelis ſic conficitur. Si motus per vacuum fieret in aliquo tempore finito, & motus etiam per plenum fit tempore finito, & inter quælibet duo tempo-

ra finita eſt proportio, vt diximus in primo fundamento, erit etiam proportio inter hęc duo A tempora ſed qualis eſt proportio inter tempora, talis eſt inter motus & media; ſi igitur eſt proportio inter tempus, quo mouetur aliquid in vacuo & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter vacuum & plenum; quod eſt contra vltimum fundamentum. non poteſt igitur motus in vacuo fieri in tempore, ſed debet fieri in inſtanti: nam vacuum in infinitum eſt minus reſiſtens & impediens quàm plenum. atqui impoſſibile eſt motum fieri in non tempore, ſeu in inſtanti, ergo impoſſibile eſt motum fieri in vacuo. Hoc etiam ita cõfirmatur: ſi motus in vacuo fit in tempore, ſit illud tempus vt vnum, tempus autem quo fit motus in pleno, ſit vt decem; ponatur aliud plenum decuplo ſubtilius, & minus reſiſtens quàm illud prius; nam id poſſet Deus facere, tunc ęquali tempore fieret motus in vacuo & in pleno: quod ſi adhuc ponatur aliud plenum ſubtilius, in illo fieret motus minori tempore & velocius quàm in vacuo: at hęc abſurda eſse, nemo eſt qui non intelligit. Demonſtratio autem Ariſtotelis, non procedit ex opinione tantũ antiquorum, vt videtur quibuſdã, ſed procedit ſimpliciter ex ſententia Ariſtotelis, & habet vim demonſtratiuam, cui non poſſit benè reſiſti. B Hoc enim declarat aperte contextus verborum Ariſt. idemque ſentiunt interpretes Gręci.

Quatuor argumẽta quibus nonnulli probant, ſi uacuũ eſſet, factum iri in eo motũ localem in tẽpore.

Sed Philoponus, Auempace, Auicenna, D. Thomas, Scotus & alij, aduerſantur huic demonſtrationi, & cenſent in vacuo, ſi eſset, factum iri motum in tempore & non in inſtanti. non enim admittunt illud tertium fundamentum, quinimo negant totam moram & ſucceſſionem quæ eſt in motu locali, prouenire tantùm ex medio: faciunt enim duplicẽ cauſſam, cur motus ſit tardior aut velocior: vnam externam & accidentariam; & hanc dicunt ſumi ex medio, ſecundum vel magnitudinem, vel ſubtilitatem, aut craſſitiem eius: alteram vero internam & quaſi eſſentialem, quæ prouenit ex maiori aut minori virtute motiua. virtus enim maior per ſe facit motum celeriorem, minor autem tardiorem. Quod autem inęqualitas motus localis ſecũdum velocitatem & tarditatem, non proueniat ſolum ex medio, probant tum exemplo, tum ratione: exemplo quidem corporum cæleſtium, quæ cum non moueantur per medium, tamen mouentur quædam cæleriùs, & alia tardiùs: ratione verò, C quoniam a quo prouenit motus naturalis, ab eodem prouenit continuatio & ſucceſſio eius; continuatio enim per ſe conuenit motui vt motus eſt: ſed motus naturalis non prouenit extrinſecus a medio, ſed intrinſece a natura, quæ definitur principium & cauſſa vt moueatur id in quo eſt; ergo continuatio motus per ſe non proueniet ex medio, ſed ex maiori vel minori virtute ipſius naturæ. Ad idem confirmandum has quoque rationes adiungunt. primo, quia licet ſucceſſio motus proueniret tantùm ex medio, non tamen ex medio vt plenum eſt, ſed prout dicit quandam diſtantiam extremorum; ſed talis diſtantia extremorum reperietur etiam in medio vacuo, ſi enim ſpacium quod eſt inter terram & cælum vacuum eſſet, non minus diſtaret cælum a terra, quam nunc diſtat: in vacuo igitur ſucceſſiuè fieret motus ob talem diſtantiam extremorum. Deinde, ponatur lapis in concauo lunæ, ita vt reliquũ ſpacium vſq; ad centrum ſit vacuum; non dubium eſt, quin ille lapis mouebitur deorſum, nam eſt grauis, & extra ſuum locum, & nihil obſtat; vel igitur mouebitur ſucceſſiue, & ſic habeo quod volo, vel in inſtanti, & ſic ſimul erit in ſupremo in medio & in infimo loco; D quod eſt impoſſibile. Nam vt Ariſtoteles demonſtrat in 6. Phy. omne mobile quod mouetur per aliquod ſpacium, priùs pertranſit partes priores, quàm poſteriores illius ſpacij, & priùs pertranſit medium quàm veniat ad vltimum. Hæc illi.

Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem & confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de vacuo, plurimum conferunt.

CAP. XI.

SED quia horum Philoſophorum opinio non ſolum nobis videtur contraria eſſe doctrinæ Ariſt. & Peripateticorũ, ſed etiam aduerſari rationi; Albertus quidem certe ait huiuſmodi ſententiam eſſe inintelligibilem; ideo enitendum eſt vt dilucide oſtendamus & demonſtrationem Ariſt. eſſe firmam atq; robuſtam, & infirmam ac minime probabilem horum ſententiam. quod vt comodius fiat, præmittamus

mus

A mus nonnullas hypoteſes ex quibus pendent demonſtrationes quas afferre volumus.

Prima Hypoteſis eſt. Omnem motum localem eſſe continuum & ſucceſſiuum: & de hac conuenit inter omnes.

2. Succeſſio & mora quæ cernitur in motu, non poteſt prouenire ex mouente: hoc patet, quia mouens quantum in ipſo eſt, valet quàm primum mouere, & efficere quod intendit. Deinde, quia mora in mouendo accidit ei ob aliquam reſiſtentiam quam reperit, mouens autem ſibi non reſiſtit. Adde, quòd videmus eandem virtutem actiuam nunc cælerius, nunc tardius agere, ob variam reſiſtentiam materiæ in quam agit. Poſtremo, ſi mora & ſucceſſio contingeret ob virtutem motiuam, æque cæleriter deberet moueri exiguus lapis atque maximus, nam virtus motiua quæ eſt grauitas ęqualis eſt in lapide paruo atq; magno: quamuis ſit magis extenſa in magno quàm in paruo; ſecundum intenſionem tamen par eſt. Agens etiã naturale principio paulatim & ſucceſſiuè agit ob qualitates ſibi repugnantes, quas reperit in eo in quod agit, ſed vbi eas expulit, agit in inſtanti, tunc enim puncto temporis producit formam
B ſubſtantialem. Non igitur ex agente vel mouente proficiſcitur mora & ſucceſſio quę eſt in motu.

Succeſſio & mora motus localis, non prouenit ex mouente.

3. Reſiſtentia ob quam fit mora & ſucceſſio in motu locali, duplex eſt: vna intrinſeca mobili; altera extrinſeca. Rurſum intrinſeca duplex eſt: vna enim oritur ex eo quòd motus habet inclinationem contrariam ei motui ſecundum quem mouetur a mouente, ſic corpus reſiſtit animæ mouenti ipſum, aut ſurſum aut in tranſuerſum, quoniam tantum habet propenſionem ad motum qui fit deorſum. Altera naſcitur non ex contraria inclinatione mobilis; ſed ex eo quod mobile habet naturalem potentiam vt moueatur tanta cæleritate, & non minori aut maiori; quod ei contingit ob determinatam perfectionem, aut magnitudinem, quam habet; ſic mouetur cælum ab intelligentia. Reſiſtentia vero extrinſeca, prouenit ex eo quod eſt extra mouens & mobile. v. g. ex medio, quod quia eſt plenum & corpulentum, habens maiorem minoremue craſſitiem, ſicut ſupra diximus, reſiſtit mobili, quod fertur per ipſum.

Duplex cauſa ſucceſſionis & morę quę eſt in motu locali.

C 4. Effectus realis, cauſſa debet eſſe realis: neq; enim poteſt aut effectus imaginarius procedere a cauſſa reali, aut effectus realis a cauſſa imaginaria. Semper enim effectus aſſimilatur cauſſæ, eiuſque naturam æmulatur.

5. Neque motus localis poteſt eſſe ſine loco, neque locus ſine ſuperficie corporis continentis: ſicut enim locus ponitur in definitione motus localis, ita ſuperficies in definitione loci. Quod autem motus localis ſine loco eſſe non poſſit, patet tum ex eo, quod Ariſtoteles ait tex. 32. locum non quæri niſi propter motum localem; at ſi poſſet motus localis eſſe ſine loco, non ſemper indigeret illo. Adde, quod motus non poteſt ſeparari a termino ad quem, qui in motu locali eſt locus, ſicut in alteratione qualitas: & in 3 Phy. tex. 4. dicitur motum non eſſe præter ea in quibus fit motus. Denique, hoc nomine ſuo præſefert motus localis, ideo enim vocatur localis, quia fit in loco & ad locum, vel circa locum.

6. Natura refugit vacuum tribus de cauſſis. Primò, ad conſeruandam vnitatem mundi; mundus enim eſt vnus non ob continuationem, ſed propter contiguitatem corporum, quæ
D tollitur inducto vacuo. Deinde, ob dependentiam & connexionem quæ debet eſſe inter corpora ſuperiora & inferiora. Vnde Ariſt. in principio Meteororum, ait hunc mũdum inferiorem debere eſſe continuum, id eſt contiguum ſupernis lationibus, vt inde omnis virtus eius regatur & conſeruetur. Quia ergo cauſſæ particulares & ſecundæ neque poſſunt agere, neque conſeruari, ſine virtute & concurſu cauſſæ primæ, hæc autem virtus & concurſus non poteſt ad illas peruenire ſi intercedat vacuum, ideo natura horret vacuum. Ad extremũ, quia Deus & natura nihil fruſtra faciunt. Quicquid enim eſt in mundo, & ab aliquo eſt & ad aliquid; vacuũ autẽ ſi eſſet in mundo, neque ab aliquo eſſet: cũ ſit non ens, nõ ens autẽ non poteſt ab aliquo eſſe: neque eſſet ob aliquem finem & vſum: præterquàm quod deformitatem inſignem afferret vniuerſo interrumpens connexionem & ordinem corporum.

Tres cauſſę propter quas natura refugit vacuum.

7. Hęc quęſtio, an ſi vacuum eſſet, in eo motus localis fieret in tempore nec ne, poteſt accipi tum, vniuerſè de omni motu locali, corporum ſimplicium, mixtorum, animatorum, inanimatorum: tum ſpeciatim & propriè de motu locali corporum ſimplicium. A nobis tractabitur vtroque modo.

 8. Corpus

In corpore ſimplici reſiſtentia & ſucceſſio motus localis eius non prouenit intrinſecus ex ipſo corpore ſimplici, ſed ex rinſecus a medio.

8. Corpus ſimplex in ſuo motu locali non poteſt habere intrinſecam reſiſtentiam: nam aut illa proueniret a materia aut a forma; non a materia, nam cum ſit prima, indifferens eſt ad quemlibet motum; non a forma, nam cum ſit principium motus, non reſiſtet ipſamet ſibi in eo motu quem ipſa facit. Tota igitur reſiſtentia extrinſecus petenda eſt, nempe a medio. A

Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.

CAP. XII.

HIs poſitis, nullum motum localem cuiuſcunque corporis fuerit, poſse fieri in vacuo, oſtendo dupliciter. Primò, quia omnes alii motus dependent a motu cæli & concurſu primæ cauſæ, vt docet Ariſtoteles 8. Phyſ. tex. 56. & 12. Metaph. tex. 38. quo ſublato non poſsent fieri, tollitur autem per vacuum, ergo in vacuo nullus motus fieri poteſt. Idem confirmat D. Thomas in Prima Secundæ quæſt. 109. artic. 1. & prima Parte quæſt. 115. artic. 3. Et patet ex iis quæ ſcribit Ariſt. 8. Phyſ. tex. 56. dicens ſine motu circulari nullum aliorum motuum eſse poſse, ergo tantum abeſt vt in vacuo moueatur aliquid ſecundum locum, vt ne exiſtere quidem poſſit. Deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco, neque locus poteſt eſse ſine ſuperficie corporis continentis, vt patet ex 5. hypoteſi, ſed in vacuo nulla eſt ſuperficies corporis continentis, ergo non poſſet in eo fieri motus localis. B

Quod autem corpus ſimplex non poſſit moueri in tempore, ſi per vacuū moueretur, probo tripliciter. Primò, quia omnis ſucceſſio motus prouenit ex reſiſtentia, vel intrinſeca ipſi mobili vel extrinſeca; vt patet ex 2. & 3. hypotheſi: ſed in vacuo corpus ſimplex nullam haberet reſiſtentiam, non intrinſecam vt dictum eſt in vltima hypoteſi; neque extrinſecam, quia ponitur moueri in vacuo: vacuum autem, cum nihil ſit, non poteſt reſiſtere. Si dicatur, vacuum reſiſtere ob diſtantiam extremorum; contra, quia talis diſtantia aut eſt in ipſo medio vacuo, aut eſt tantum in extremis: ſi eſt tantum in extremis, ergo in illo medio vacuo, mobile non reperiet aliquam reſiſtentiam, quare non pertranſibit illud ſucceſſiuè: ſi autē illa diſtantia eſt ſubiectiuè in medio vacuo, aut erit huiuſmodi diſtantia realis, aut imaginaria: realis non poteſt eſſe, quia vacuum nihil eſt, & non poteſt accidens reale eſſe in non ente tanquàm in ſubiecto; ſi eſt imaginaria, ergo non poteſt facere reſiſtentiam realem, neque poterit eſſe cauſſa ſucceſſionis realis quæ eſt in motu locali, vt patet ex 4. hypoteſi. Poſtea, ſi corpus ſimplex non habet ſucceſſionem ſui motus a medio ſed a ſeipſo, & medium tantùm affert ſucceſſionem quandam accidentariam, vt inquit Auempace, ergo ſi non eſset medium plenum, corpus ſimplex moueretur magis naturaliter & magis velociter, & ſine vllo impedimento, quia careret reſiſtentia medii: hoc autem abſurdum eſt, quia Ariſtoteles 3. de Cælo tex. 28. ait naturam vti medio tanquàm inſtrumento ad faciendum motum naturalem & violentum; & motum naturalem iuuari atque promoueri a medio: at ſecundum iſtorum opinionem, medium tardaret & impediret motum localem. Præterea, cū vacuum ſit impoſſibile, ergo nunquàm corpus ſimplex moueretur pure naturaliter, neque tanta velocitate quanta aptum eſt moueri, quia naturalis eius velocitas ſemper impediretur & tardaretur a medio. Poſtremò, demonſtratio Ariſt. non ſoluitur ab ipſis, ſi enim corpus ſimplex poſſet moueri in vacuo tempore aliquo finito, ſicut per plenum mouetur tempore finito, ſicut inter illa duo tempora finita eſset proportio; ſic etiam inter vacuum & plenum eſset proportio, & poſset fingi aliquod corpus moueri per plenum æquali tempore, atque illud quod ponitur moueri per vacuum. Quæ demonſtratio fuit a nobis ſupra declarata. C D

Reſtat, vt rationes aduerſarias diſſoluamus. Ad quas ita reſpondemus. Ad 1. Cælū mouetur ſucceſſiuè & non propter medium, concedo, quia in cælo eſt intrinſeca reſiſtentia, & in motu cæleſti datur mobile diſtinctum a mouente: in corpore autem ſimplici non inuenitur intrinſeca reſiſtentia, nec diſtinctio mouentis a mobili. quare petenda eſt extrinſecus a medio. Atque hæc manifeſta ſunt ex iis quæ ſupra docuimus cum tertiam & octauā

hypoteſim

A hypoteſim explicaremus. Ad 2. Natura eſt principium motus, diſtinguo, ſecundum ſpecificationem, verum eſt, nam quod ignis calefaciat vel moueatur ſurſum, habet a natura ſua, ſimiliter quod aqua frigefaciat & moueatur deorſum: ſecundum ſucceſſionem autem, falſum eſt. mora enim quæ eſt in motu, non prouenit a mouente, ſed ex reſiſtentia mobilis, aut aliunde, non enim mora quam facit ignis calefaciendo aquam prouenit ex calore ignis, ſed ob reſiſtentiam aquę, vt ſupra oſtendimus exponendo ſecundam hypoteſim. Ad 3. Si in vacuo poneretur graue, nõ moueretur, quia deeſset illi inſtrumẽtum per quod fieret motus, quod ſecundum Ariſt. eſt medium plenum; ſicut ſi ſtuppa admoueretur igni, ſic tamen, vt inter ſtuppam & ignem eſset aliquod exiguum interuallum vacuum, tunc ignis quamuis naturaliter agat, tamen propter vacuum non ageret, ſic dicendum eſt de graui. Ariſtoteles igitur non ait corpus motum iri in vacuo in inſtanti, vt quidam putant, ſed dicit non motum iri ullo modo, quia, inquit, ſi moueretur deberet moueri in inſtanti, ſed hoc eſt impoſſibile, ergo non mouebitur. Quod autem adducitur ex 6. Phy. quod omne mobile prius pertranſit
B priorem partem ſpacii quàm poſteriorem, verum eſt de ſpacio naturali & pleno, & Ariſt. ibi loquitur de magnitudine ſupra quam fit motus.

Illud autem in hac de vacuo diſputatione, diligẽter intelligi & memoria teneri volumus; nec Ariſtotelem, neque nos ſentire ſi eſset vacuum, in eo factum iri motum in inſtanti. Quis enim eſt tam hebes & tardus ingenio, qui non intelligat, in eo quod dicitur, motum localem fieri in inſtanti, manifeſtam repugnantiam & contradictionem contineri? Nos igitur cum Ariſtotele dicimus, ſi vacuum eſset, in eo motum nullo modo fieri poſse. Atque hoc probamus, cum aliis argumentis, tum ea ratione ducente ad impoſſibile, quia ſi fieret motus, is fieri deberet in inſtanti, ut ſupra docuimus; ſed hoc eſt impoſſibile, ergo illud, motum fieri in vacuo, ex quo ſequitur hoc, iudicandum eſt impoſſibile. Tantum igitur abeſt vt opinemur, in vacuo motum fore in inſtanti, ut, quia hoc iudicamus perſpicuè falſum & impoſſibile, ex eo tanquam certo & manifeſto, id quod fortè obſcurum & dubium eſse poterat, nempe, in uacuo nullum omnino motum fieri poſse, conficiamus atque concludamus.

C Denique, illud etiam hoc loco adiiciam, velut libri huius clauſulam; me pro certo habere, eam opinionem, quam de motu qui fit in vacuo, defendi, eſse Ariſtotelis; contrariam verò, ab Ariſtotelis ſententia & doctrina, diſcrepare; eandem quoque ueram eſse, mihi quidem ita videri, vt contrariam, nec abſurdè nec improbabiliter defendi poſse exiſtimem. Eam namque cum alii viri docti tuendam ſuſceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 9. ſub finem eius quæſtionis, acutè probabiliterque defendit. Sed his de Loco expoſitis, tempus eſt, ut ad eam quę de Tempore traditur, doctrinam explicandam, ueniamus.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

 A

DE TEMPORE AETERNITATE ET AEVO.

LIBER DVODECIMVS. B

SEQVITVR vt agamus de tempore, quod eſt menſura durationis motus, omniumque rerum quæ motui ſubiiciuntur. Tres autem ſunt durationis menſuræ, tempus, æternitas, æuum, de quibus hoc libro ſigillatim diſſeremus. Sed primùm dicamus de tempore: de quo tractãda ſunt hæc. An tempus ſit ens aliquod reale: an ſit res diuerſa a motu: an ſit eſſentiale tempori eſſe actiuè numerum & menſuram omnium motuum, uel potius eſſe numerum paſſiuè, ideſt motum numeratum & diſtinctum ſecundum priùs & poſterius: an propria &c. yt vocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus ſit tantùm ſubiectiuè in motu cæli: an ſit tantùm vnum numero tempus: an ſit vnum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore phyſico, de quo agit Ariſtotelis in 4. lib. Phyſ. a tex. 87. vſque ad finem libri, a nobis in priori parte huius libri explicabuntur. In poſteriori autẽ parte libri, naturam ipſius durationis, quæ valde obſcura & occulta eſt, aperiemus: pòſt, de æternitate, æuo, & tempore diſcreto, diſputabimus, Sed primùm omnium, an tempus ſit ens reale, & a motu realiter diſtinctum, perquiramus. C

Diſputatur contra eos qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos qui cenſent eſſe ens reale realiter diſtinctum a motu. D

CAP. I.

QVIDAM exiſtimant tẽpus non eſſe aliquid reale, ſed tantùm habere eſſe propter imaginationem & cogitationem animi noſtri, ducti illo cõmuni argumento, quod Ariſtoteles exponit 4. Phy. tex. 88. & 89. idque ſic habet. illud non videtur eſſe, cuius pars nulla eſt: temporis autem nulla pars exiſtit: præteritum enim non eſt ſed fuit, futurum autem non eſt ſed erit, præſens autẽ non eſt aliud quàm nunc indiuiſibile, quod non poteſt eſſe pars temporis; nam cum ſit indiuiſibile, & infinito interuallo ſuperetur a tempore, non poteſt, aut metiri, aut componere tempus, quod eſt propriũ partis. Atque hoc illi argumento, putant ſe tempus e rebus ſuſtuliſſe. Sed hi contradicunt communi, & quaſi naturali exiſtimationi omnium hominum. Omnes enim de tempore, tanquam

Argumẽtum quo probant quidam tempus non eſſe in rebus.

A tanquam de re aliqua, & ſentiunt & loquuntur. Vſurpant enim & dies & annos, & alias
differentias temporis, veluti aliquid, quod in ipſis rebus inueniatur. Deinde, ſubuertunt
Philoſophiam naturalem, quæ cum ſit realis ſcientia, tamen agit de tempore, non ſolùm vni
uersè & generatim, ſed etiam ſpeciatim de tempore, quod eſt menſura durationis in omni-
bus generibus, tam plantarum, quàm animalium. Præterea, diſcrepant a ſacris literis, in
quibus legimus Deum feciſſe luminaria in firmamento cæli, vt diuiderent dies & noctes, &
eſſent in ſigna & tempora, & alibi. Tuus eſt dies & tua eſt nox: & item, non eſt veſtrum ſcire
tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Poſtremo, aduerſantur rationi. Nã
tempus eſt menſura motus, ſed motus eſt ens reale, ergo etiam tempus. Non enim cõue-
nit, vt entis realis ſit menſura imaginaria. Deinde, ſi nil aliud eſt tempus, quàm motus nu-
meratus ſecundum prius & poſterius; habet autem motus in ſe prius & poſterius quæ poſ-
ſunt diſtingui, ergo eſt ens reale. Poſtremo, aut tempus eſt ens fictitium; quomodo igitur tra
ctatur in ſcientia? aut ens rationis, quomodo ergo tractatur in Phyſica? aut ens reale, quod
nos volumus. Adde, quod ſublata operatione animæ, vna res eſt diuturnior, & alia habet bre
B uiorem durationem: vna eſt ante vel prior, altera eſt poſt uel poſterior, quæ ſunt differen-
tiæ temporis.

Quinque rationibus probatur tẽpus eſſe ens reale

Ratio autem quam afferunt, ſi quicquam valeret, debuiſſet etiam mouere eos vt tollerẽt
motũ; nam in motu etiã nulla pars eius exiſtit actu ſimul ſed alia præceſſit alia vero ſubſequi-
tur. Soluitur autem ratio hoc modo. Aliud eſt ens permanens, aliud ſucceſſiuum: illud
vt ſit, habere debet aut omnes partes ſuas, aut aliquas actu exiſtentes, vt patet in homine &
ſtatua; hoc autem vt ſit, non debet habere aliquam partem permanentem actu, ſic enim nõ
eſſet iam ens ſucceſſiuum ſed ens permanens. Sed ens ſucceſſiuum dicitur eſſe, cum habet
partes in continua quadam ſucceſſione, ita vt prior copuletur cum poſteriori per nunc præ-
ſens; ſicut dicitur generatio perpetua, non quod aliquod generatum ſit perpetuũ, ſed quia
ſucceſſio generatorum vnius poſt alterum, eſt perpetua & nunquam interrupta. Dubitare
igitur de tempore an ſit, accidit his hominibus, qui aut ignorant, aut non animaduertunt
C tempus eſſe ens ſucceſſiuum non autem permanens: & alio modo ponendam eſſe exiſten-
tiam in ſucceſſiuis quàm in permanentibus.

Soluitur argumẽtũ quo tempus e rebus tollebatur.

Alij autem e contrario cenſent, non modo tempus eſſe aliquid in rebus, ſed eſſe rẽ quan-
dam diuerſam a motu. Nam in motu duo ſunt conſideranda: Vnum eſt forma illa imper-
fecta fluens a potentia ad actum, ſecundum quam definitur motus actus entis in potentia
prout in potentia. Alterum eſt duratio ſeu mora quam habet illa forma dum acquiritur;
ſecundum quam diſtinctam per prius & poſterius conſtituitur tempus. Quoniam igitur ta-
lis duratio ſeu mora, re diſtinguitur a forma quæ acquiritur, ideo neceſſe eſt tempus rem
diuerſam eſſe a motu. Præterea, motus menſuratur tempore, ergo tempus re differt a mo-
tu. nam ſi non differret, tempus menſuraretur tempore, oportet autem menſuram eſſe quid
diuerſum ab his quæ menſurantur. Poſtremo, Ariſt. reprehendit eos qui aiebant motum cæ-
li eſſe tempus, vel quemlibet alium motum: & inquit, non eſſe motum ſed aliquid ipſius
D motus, hoc eſt, vt ipſe planius dicit in 12. Metaphyſicæ eſſe paſſionem motus. Quare tem-
pus res diuerſa eſt a motu.

Opinio eorũ qui cẽſent tẽpus re diſtingui a motu.

Sed hæc ſententia nobis non probatur. Primo, quia tempus nihil aliud eſt quàm mo-
tus numeratus ſecundũ prius & poſterius; eſſe autẽ numeratum, non adiungit aliquã rẽ ipſi
motui. Vnde Ariſt. 4. Phyſ. tex. 99. inquit, prius & poſterius ipſius motus re eſſe idem cũ
motu, diſtingui autem ſecundum eſſe, hoc eſt ſecundum rationem. Deinde, ſumatur vlna
qua metimur pannum, quæ vlna eſt lignum & menſura panni; ſed eſſe menſuram, non eſt
res diuerſa a ligno. Vlna enim per ſe quidem eſt lignum, vt autem eſt ſignate diuiſa per
palmos, eſt vlna ſeu menſura: ſicut igitur ſe habet menſura ad lignum vlnæ, ita tempus ad
motũ. Denique, ſi tempus res eſt diuerſa a motu, aut erit res permanens; aut ſucceſſiua, nõ
permanens, vt patet; ſi ſucceſſiua, nullo modo erit aliud quàm motus. Conuenit enim ei
definitio motus, quæ eſt eſſe actum entis in potentia &c. Adde, quod ſi eſt ens ſucceſſiuum,
habebit ſuam durationem, & partes priores & poſteriores, quocirca menſurabitur a tem-
pore; & ſic tempus menſurabitur a tempore.

Quatuor argumẽtis probatur tempus re non diſtingui a motu.

Argu-

Argumenta autem illorum, ita ſoluuntur. Primùm quidem hoc modo: motus non eſt A forma imperfecta ſola, ſed etiam fluxus illius, vel talis forma prout eſt fluens; intrinſeca autem duratio illius fluxus non differt re a fluxu, ſed tantùm ratione. Ad 2. ita reſpondemus: Ariſtoteles vult tempus diſtingui a motu, non re ſed ratione: addit enim tempus motui, eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Ad 3. Poteſt tempus comparari, vel cum motu cuius eſt accidens & paſſio; & ſic non differt re ab illo, ſed tantùm ratione; vel cum aliis motibus, quorũ eſt externa menſura, & ab illis differt re: ſicut vlna reſpectu ligni in quo eſt, non differt ab eo re: reſpectu autem panni vel aliorum quæ metitur, differt re ab illis.

Explicatur definitio illa temporis *Numerus motus ſecundum prius, & poſterius*, & primo loco exponitur illa prima particula *Numerus*.

CAP. II. B

HIs igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicandam definitionem tẽporis, quæ traditur 4. Phy. tex. 101. his verbis. *Numerus motus ſecundum prius, & poſterius*. Et primùm doceamus qualis numerus ſit, deinde cuiusmodi motus, ad extremum, quid ſit illud *prius, & poſterius*.

Quidam Latini interpretes faciunt triplicem numerum. Vnũ quo numeramus, vt ternarium, vel binariũ; alterum, qui eſt res numerata vt duo oculi, vel quinque digiti; tertium, qui numerat, & hunc aiunt eſſe intellectum. Sed hic poſtremus numerus olet neſcio quid Platonicum potius, quàm Ariſtotelicum. Nam Ariſtoteles 1. lib. de Anima reprehendit Xenocratem, qui definiebat animam eſſe numerũ. Inter duos autem priores numeros, multùm differt. Prior eſt abſtractus a rebus, ſola cogitatione cohærens: poſterior autem eſt coniunctus cum rebus: ille percipitur tantùm intelligentia, hic poteſt etiam ſub ſenſum cadere: ille eſt mathematicus, hic phyſicus: ille pertinet ad categoriam Quantitatis, hic autem ad C diuerſas categorias pro varietate rerum, quæ numerantur: ille eſt accidens, & vnum ens per ſe, hic autem non eſt ens per ſe, & nonnunquã eſt ſubſtantia: ille non multiplicatur ſecundũ multitudinẽ eorum, quæ numerantur, hic ſecundum varietatẽ rerũ quæ menſurantur, multiplicatur. Tempus igitur dicitur numerus, non ille prior, ſed hic poſterior. Tempus enim eſt quidpiam continuum, coniunctum cum motu, & ens naturale; ex quo fit, vt tempus nõ debeat reponi in quantitate diſcreta vbi eſt numerus, ſed in quantitate continua. Tempus enim ſecundum rem eſt motus, qui eſt continuus; participat tamen aliqua ratione diſcretæ quantitatis quatenus numeratur ſecundum prius & poſterius. Cauſſa vero propter quam tempus dicitur numerus, eſt quia tempus eſt menſura, ratio autem menſuræ primùm conuenit numero ſeu vnitati, & propter hanc accommodatur etiam aliis rebus, vt ait Ariſt. 10. Metaphyſicæ tex. 2 & 3.

Diſcrimen inter numerũ coniunctũ cũ rebus, & ab iis abiunctũ.

Verum, quia cum dicitur tempus eſſe numerus motus, poteſt id bifariam intelligi: vel D actiuè, vt ſenſus ſit, tempus eſſe numerũ quo numeramus motum; vel paſſiuè, videlicet tempus eſſe motum numeratum; ideo diſſenſio eſt inter Auerroem quem ſequuntur Latini, & inter Alexandrũ, quẽ ſequuntur Themiſtius, & Simplicius. Auerroes enim 4. Phy. com. 102. & 103. vult illud. *Numerus motus* legendum eſſe actiuè, eſt enim tempori eſſentiale menſurare motum. Nam ſi debuiſſet legi paſſiuè, non fuiſſet poſitum, tempus eſt numerus motus, ſed eſt motus numeratus. Præterea, Ariſt. poſtquàm tradidit definitionem temporis, probat tempus eſſe numerum motus ſic; id quo metimur plus & minus, eſt numerus; ſed tempore metimur plurem, & minorẽ motum, ergo tempus eſt numerus. Hæc probatio vim & robur habet, ſi numerus ſumatur actiuè.

An tempus ſit numerus quo numeramus an qui numeratur. Opinio Auerrois.

Sed ego magis aſſentior Græcis: quoniam Ariſtoteles apertè ait tex. 102. & 110. tempus eſſe numerum, non quo numeramus, ſed qui numeratur. Præterea, tempus non cognoſcitur ex eo, quod numerat alia, ſed percipitur ex eo, quod motus numeratur & diſtinguitur ſecundum prius & poſterius. Amplius, eſſe menſuram, eſt quidpiam reſpectiuum, tempus autem

Opinio Græcorum probabilior.

A antē eſt ens abſolutū,ergo menſurare non eſt eſſentiale tempori. Adhæc, tempus eſt paſſio
motus, vt docet Ariſt. 12.Metaphyſicæ tex.29. ergo definiri debet per motum,tanquàm per
ſubiectum in quo eſt; at menſura non eſt paſſio rerum quæ menſurantur,nec res menſuratę
ſunt ſubiectum menſuræ. Poſtremo,cū omnis reſpectus fundetur in aliquo abſoluto,& eſſe
menſurā ſit quidam reſpectus,præſupponet vtique aliquid abſolutum: menſurare igitur non
primo, ac eſſentialiter conuenit tempori; & ſicut vlna non habet quod ſit vlna ex eo, quod
menſurat pannum; ſed menſurare poſterius eſt & conſequitur rationem iam conſtitutam
ipſius vlnæ, vlnæ enim eſſe conſtituitur ex eo quod eſt lignum quoddam numeratum & di-
ſtinctum in aliquot partes certę & definitæ quantitatis; ſic etiam menſurare non eſt eſſen-
tiale tēpori,ſed paſſio conſeqnens rationē temporis, ex eo quod eſt motus numeratus ſecun
pum prius & poſterius.

Quod autem aiunt quidam, tempus & eſſe nnmerum motus actiuè, & paſſiuè; nam ſi cō-
paretur cum motu circulari,eſt numerus paſſiuè, quoniā eſt paſſio illius intrinſecè inhærēs
B ipſi: ſi autem cōparetur cum aliis motibus, eſt numerus actiuè, quia menſurat illos: vt verū
ſit,tamen neque ſatisfacit præſenti dubitationi;non enim quæritur an tēpus ſit numerus mo
tus actiuè, id enim certū eſt, ſed an hoc ſit eſſentiale tempori,& an ſic debeat intelligi defini
tio tēporis; neque conſentit cum Ariſtotelis doctrina,qui vbicunque declarat,quomodo tē-
pus ſit numerus motus,ſemper exponit paſſiuè, vt ſupra oſtendimus: & iſti faciūt definitio-
nem tēporis vitioſam,nam illud *numerus motus* cū ſumi, debeat ſecundū illos actiuè & paſ-
ſiuè reſpectu diuerſorum,ambiguum eſſet: motus item cum debeat referri partim ad mo-
tus circulares,partim ad alios motus,eſſet nomen æquiuocum & perobſcurum.

Argumentis autem Auerrois, facilè eſt occurrere. Nam cum ait, ſi deberet intelligi paſſi-
uè,non debuiſſe dici (numerus motus) ſed (motus numeratus) futile eſt; hoc enim vocabu-
lum (numerus) ſeu mēſura,tam pro eo, quo numeramus, quàm pro re numerata vulgo vſur
pamus; dicimus enim quempiā comediſſe modium tritici,aut libram carnis, aut bibiſſe do-
lium vini, hoc eſt comediſſe triticum numeratum modio,& vinū menſuratū dolio; ſic tem-
C pus eſt numerus motus, ideſt motus diſcretus & numeratus ſecundum prius & poſterius.
Probatio autē Ariſtotelis, non eſt a priori ſed a poſteriori: quod indicat illud verbū (ſignū):
demonſtratio enim a ſigno, eſt a poſteriori; atque vis probationis Ariſtotelis eſt in hoc: ſi
enim per tēpus metimur alios motus, hoc eſt ſignum, ipſum tempus eſſe aliquid definitū &
menſuratū; velut ſi per vlnā metimur pannū, ſignum eſt, vlnam eſſe lignū aliquod diuiſum
& diſtinctum in certas partes. Eſt igitur tempus numerus motus, nam menſura debet eſſe
eiuſdem generis cum his quæ menſurantur, ſi ergo motus menſuratur tēpore, oportet tem-
pus eſſe quoque motum numeratum, vt eſt apud Ariſt. 4. Phyſ. tex. 113. & 10. Metaphyſi-
cæ loco ſupradicto.

Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.

D

CAP. III.

HINC apparet, eos qui putarunt in definitione tēporis addendum eſſe *numerus motus, & quietis* fuit autē vetus hæc opinio, vtpotè quam Alexander (referente Simplicio) commemorat, atque refellit, dupliciter fuiſſe deceptos. Primo, quia illud *numerus motus* ſumebant actiuè, quaſi tēpori eſſentiale eſſet menſurare, & quia non ſolum motus, ſed etiā quies menſuratur a tēpore, ideo putabant nomen etiā quietis exprimendū eſſe in definitione temporis. Sed, vt Alexander inquit, & nos ſupra oſtendimus, menſurare accidit tēpori, ſubſtantia autē eius conſiſtit in eo quod eſt habere prius & poſterius menſuratū cum ſucceſſione, quod propriè non conuenit quieti: alioquin quies eſſet motus; ideo tēpus non eſt in quiete ſicut eſt in motu. Deinde, quamuis eſſet tempori eſſentiale menſurare, tamen quia quies non per ſe primò, ſed, vt inquit Ariſtoteles, tantùm per accidens menſuratur a tēpore, hoc etiam nomine non debuiſſet poni in definitione eius. Quod enim eſt per accidens, non ingreditur definitionem rei. Vnde, ne-

Quies nō debet adiungi i definitione temporis.

que in definitione viſus ponuntur tenebræ, ſed definitur viſus facultas percipiendi lu- A
men, & colores.

Quo pacto tẽpus per accidens menſuret quietẽ.

Quomodo autẽ tempus menſuret quietem, ſic debet intelligi. Primò, tempus menſurat
quietem, vel quia ſicut rectum per ſe quidem eſt menſura recti, quod eſt illi congruens, per
accidens autem obliqui, quatenus obliquum non eſt rectum, ſed diſcrepans ab eo: ſic tem-
pus cum ſit ens ſucceſſiuum, per ſe quidem eſt menſura motus qui habet ſucceſſionem; per
accidens autem quietis quatenus eſt priuatio motus, dicitur enim aliquid tanto tempore
quieuiſſe, quia tanto tempore non eſt motum, & quia tanto tẽpore moueri poterat: vel quia
quies vnius corporis, ſemper eſt cum motu alterius qui per ſe menſuratur a tempore, per
accidens autem quies coexiſtens illi. Vel quies dicitur menſurari per accidens, quia id quod
per ſe menſuratur, debet habere has conditiones, vt ſit eiuſdem generis cum menſura, ideſt
qualem habet menſura quantitatẽ, talem habeat menſuratum: deinde, vt poſſit contineri vel
circunſcribi a menſura, & ſic motus per ſe menſuratur a tempore, nam omnis motus cir- B
cunſcribitur terminis ipſius temporis; quocunq; enim motu poteſt ſumi tẽpus maius: dein-
de, motus habet quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, quare eſt homogeneum illi: quies
autem per ſe non menſuratur a tempore, quia deeſt illi ſecunda conditio; non enim habet
quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, ſed tantum per accidens quoniam habet priorem
conditionem; nimirum quia continetur finibus temporis.

An eſſe rerũ generabiliũ menſuretur tempore.

Pari ratione exiſtimandum eſt, eſſe ſubſtantiale rerum generabilium & corruptibiliũ men
ſurari a tempore. Nam quamuis ſit indiuiſibile, & totum ſimul carens omni ſucceſſione,
tamen quia incipit & deſinit, & continetur a tempore, eſtq; perpetuo coniunctum cum ac-
cidentarijs mutationibus per quas & producitur & corrumpitur, menſurari debet a tem-
pore. Non igitur aſſentior Scoto qui vult tale eſſe rerum corruptibilium menſurari æuo;
neq; Herueo qui in 2. Quodlibeto q. 12. inquit huiuſmodi eſſe non menſurari tempore
quia eſt indiuiſibile carens ſucceſſione, quam habet tempus, menſuratum autem debet eſſe C
homogeneum menſuræ ſuæ; nec menſurari æuo quia habet principium & finem; ſed men-
ſuratur, inquit, nunc temporis diſcreti quod eſt menſura operationum Angelorum; quid
ſit autem hoc tempus diſcretum infra explicatur. Sed ratio Heruei tantum concludit hoc
(eſſe) non menſurari tempore per ſe primò ſicut motũ, quod nos etiã ſponte concedimus.
Rectius igitur D. Thomas 1. par. q. 10. ar. 4. in reſponſione ad 3. & Durandus 2. ſent. diſt.
2. q. 6. volunt tempus eſſe menſuram communẽ motui quieti & eſſe rerum generabilium;
quod valde congruit cum his quæ ſcribit Ariſtoteles 4. Phy. tex. 120. dicens quæcunq; ter-
minantur a tempore, & aliquando ſunt & aliquando non ſunt, menſurari ab eo. Itaq; ſolũ
res æternas & impoſſibiles excludit a tempore: res autem omnes generabiles ſubiicit tẽpori.
verum his de rebus plura dicturi ſumus infra cum de æuo diſputabimus.

An ratio temporis pēdeat ex operatione animæ.

Sed dicet quiſpiam, ſi tempus eſt numerus, numerus autem non exiſtit ſine actione ani-
mæ, quoniam numerare proprium munus eſt animæ rationalis; tempus igitur exiſtit in ani-
ma: quare vel erit res fictitia, vel ens rationis. Reſpondeo, duo conſideranda eſſe in tempo- D
re, Vnum materiale, quod eſt motus: Alterum formale quod eſt eſſe numeratum ſecun-
dum prius & poſteriùs. Motus quidem ſecundum partium ſucceſſionẽ actu eſt extra animã;
dupliciter autem dependet ab anima: primùm effectiuè, quatenus omnes alij motus depen
dent a motu cæli, hic autem ab Intelligentia quæ a Peripateticis vocatur Anima cæli. Pla-
tonici etiam animam Mundi, aiunt eſse fontem omnium motuum. Deinde, dependet etiã
ab anima quatenus de ipſo motu nihil eſt actu præter indiuiſibile quoddam. Nã alia pars
præteriit, alia futura eſt, ſimul autẽ totus motus actu exiſtere nõ poteſt niſi per actionem ani-
mæ quæ totum motum ſimul actu apprehendit, conſiderans priores partes atq; poſteriores
eaſque conferens inter ſe. Tempus igitur cum ſit re idem atq; motus, materialiter quidẽ
ſumptum, eodem modo pendebit & non pendebit ab anima atq; motus: & quemadmodũ
nemo dicet motum eſse ens rationis, propter aliquam eius dependentiam ab anima; ita ne-
que de tempore id cenſeri & affirmari debet. Formale autem ipſius temporis, neceſsario

eget

A eget opera intellectus; nam ſine quiditas temporis ſit eſſe numeratũm ſecundũ prius & po-
ſterius, cum nihil ſit vel actu numeratum, vel potentia numerabile, niſi in ordine ad nu-
merantẽ, qui eſt animus hominis, neceſſariò tempus includet reſpectum ad animam; ſiue
etiam ratio temporis in eo conſiſtat vt ſit menſura motuum, idem quoque eueniet. Nam
ratio menſuræ, actu non conuenit alicui niſi ex operatione animæ; ergo quamuis extra ani-
mam vnaquæq; res habeat ſuam durationem, alia quidem longiorem alia breuiorem (quo-
modo poteſt dici etiam eſſe in tempore) tamen eiuſmodi duratio non poteſt eſſe numerata
& diſtincta ſecundum prius & poſterius, neq; poteſt adhiberi tanquam menſura ad metien-
dos motus (in quo tamen propria tẽporis ratio formaliter cõſiſtit) ſine operatione animæ.
Atq; hoc quidem, exemplo vel ſimilitudine vlnæ ligneę illuſtrari poteſt. lignum enim
vlnæ per ſe habet quantitatem v. g. quatuor palmorum; ſed deſignatio & diſtinctio illorum
palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pannũ vel aliud quidpiam; fit opera,
& induſtria hominis: ſimiliter de tempore ſentiendũ eſt. Talis autem dependentia tempo-
B ris ab anima, non arguit ipſum eſſe vel figmentum, vel ens rationis. nam quod anima nu-
merat in motu, non fingit ipſa ſibi, ſed in ipſo motu reperit: quemadmodum videre eſt in
exemplo vlnę. Similis autem dependentia ab anima reperitur in relatione, in numero, &
in cunctis rebus vniuerſalibus, in quibus ſcientiæ verſantur. Hoc enim diſcrimen eſt, au-
ctore Auerroe 88. comm. 4. Phyſ. inter ens incompletum, cuiuſmodi eſt tempus, & ens cõ-
pletum vti eſt homo & lapis, quòd illud accipit ſuum complemẽtum per operationem ani-
mæ, hoc autem minime. Quàm ſit vera & conſentiens doctrinæ Ariſtotelis hæc ſolutio,
videre licet tum apud Ariſt. 4. Phy. tex. 131. tum apud Græcos interpretes in expoſitione il-
lius tex. vt Themiſtium, Simplicium & quos ibi refert Simplicius: & apud D. Thomã, ibi-
dem: apud Auerr. autem 4. Phy. 88. com. & 109. & 131. Sed quomodo tempus ſit nume-
rus, ſatis explicatum ſit: ſequitur vt duas alias definitionis particulas, breuiter exponamus.

Declarantur duæ aliæ particulę definitionis, nimirum

C *Motus & ſecundum prius & poſterius.*

CAP. IIII.

DEINCEPS videndum eſt, cuiuſnam motus ſit tempus numerus. Tempus
præcipue eſt in motu cæli, quoniam is eſt primus, & cauſſa aliorũ omnium; &
minimus, ideſt velociſſimus pręſertim primi mobilis; & certiſſimus, & maximę
vniformis, & notiſſimus omnibus, & vniuerſalis apud omnes. In triplici autẽ
motu cæleſti præcipuè conſiſtit tempus; primùm in motu primi mobilis, per quẽ ſol facit
dies & noctes. Deinde, in motu proprio ſolis, per quem conſtituit annos. Poſtea in mo-
tu lunę, ex quo numeratur menſis: cæterorum autem Planetarum motibus, quoniã non ſunt
omnes manifeſti vulgo, non aſſignatur ratio temporis. Atque hoc tempore, quod eſt in
motu cęli, vtuntur omnes gentes, & continentur durationes rerum ſublunarium, & de eo
D præcipuè loquuntur Philoſophi; in alijs autem motibus, qualeſcunq; fuerint, licet minus
principaliter, tamen etiam reperitur ratio temporis. Nam tempus eſt motus numeratus
ſecundum prius & poſterius, omnis autem motus habet prius & poſterius quare in omni
motu ineſt ratio temporis. Deinde, Ariſt. inquit etiam ſi fuerimus in tenebris, neque mo-
ueamur corpore extrinſecus vllo motu phyſico, ſed tantum animo agitemus aliquid, ex ſo-
la cogitationum duratione, & ſucceſſione ſecundũ prius & poſterius, ſentiri, & deprehendi
a nobis tempus. Experientia item hoc docet. Adhibemus enim varia genera horologio-
rum, vt motibus eorum vtamur pro tempore ad metiendas actiones noſtras. Præterea, ſi
fingamus tolli motum cæli, & remanere motus aliquorum corporum, nihilominus tunc
motus vnius corporis comparatus alijs, erit aut velocior aut minus velox aut æque velox.
Omnis autem velocitas menſuratur tẽpore. Quare tunc etiam tempus eſſet. Tempus igi-
tur definitur eſſe numerus motus, non modo cæleſtis, ſed cuiusuis motus.

An tẽpus ſit numerus ſoli- lius motus cęleſtis an cu- iuſuis mo- tus.

Verum dicet aliquis, ſi tempus reperitur in quolibet motu, ergo erunt multa tempora ſi-

An ſit nnum tempus apud omnes.

mul quod videtur Ariſtoteles habere pro abſurdo, affirmans vnum tantúmodo tempus eſſe A
apud omnes. Reſpondeo, tempus materialiter quidē, multiplicari, ſicut multiplicatur mo-
tus; formaliter autem minime. Nam ſi ſimul fiat augmentatio, & alteratio, quamuis iſti mo-
tus per ſe differant genere, tamen dicuntur eſſe in eodē tempore, quatenus non differunt ſe-
cundū differentias temporis. Quod Ariſtoteles declarat exemplo numeri; denarius enim
hominum, & equorum, per ſe quidē formaliter idem eſt, non enim differunt decē equi a de-
cē hominibus, vt decem ſunt; materialiter antem ſecundum res numeratas differunt: ſic tē-
pus dicitur eſſe vnum apud omnes, quia ratio & præteriti & futuri & præſentis, eadē eſt in
motu, quamquā motus, qui ſnbſunt his differentijs, non ſint ijdē, ſicut ternarius per ſe qui-
dem idem eſt vbique, & apud omnes gentes, res antē, quæ nnmerantur, non ſunt eędem. Er-
go formales differentiæ temporis, ſunt præteritum, præſens, futurnm, & quæ his differentiis
diſtinguuntur, ea differunt tempore formaliter: quæcunqne autem ſunt ſub vna ratione tem
poris illarū trium, ea licet inter ſe plurimum differant, non tamen diſtinguuntur tempore,
niſi materialiter Tempus igitur vnum eſt formaliter & ſpecificè, at materialiter & numericè B
eſt multiplex.

Qnod antem aiunt quidam latini Philoſophi, tempns vnum numero eſſe, quoniā ainnt
tempus ſubiectiuè tantum conſiſtere in motu primi mobilis, qui eſt vnus apnd omnes; mul-
tis de cauſſis falſum eſt. Primò, quia ratio temporis non tantùm eſt in motu vnius cæli, ſed
eſt in motu primi mobilis, & in motu proprio ſolis, & in motu lunę, quare tametſi demus tē-
pus ſubiectiuè non eſſe niſi in motu cæli, non tamen ex eo confici poteſt, eſſe tantummodo
vnū nnmero tempus. Deinde, tempus ſubiectiuè eſt in omni motu, vt antea diximus. Præ-
terea, ipſi volunt tempus eſſe vnum numero ſimpliciter, & omni modo. Ariſtoteles autē vult
eſſe vnum tantùm formaliter; variari autem materialiter, ſicut patet in numero ternario, ſic
enim vult Ariſt. tempus eſſe vnum, ſicut ternarius eſt vnus: neq; Ariſt. ad oſtendendam vnita-
tem temporis vnquam confugit ad motum primi cæli, ſed ſemper ait vnitatem temporis
eſſe ſimilem vnitati numeri; conſtat autem ternarium formaliter eſſe vnum, materialiter au- C
tem multiplicari ratione rerum nnmeratarum; ſic etiam ratio temporis vna eſt formaliter
apud omnes: ſunt autem multa tempora materialiter, quoniam ſunt multi motus, in quotū
vnoquoq; ineſt ratio temporis. Si autem tempus ponitur in motu cæli, hoc non eſt, quia in
eo tantùm ſit tempus; ſed quia eſt in eo principaliter, propter cauſſas initio huius capitis ex-
poſitas. Hæc indigent magna conſideratione. Etenim, hoc quod diximus, a paucis latino-
Nota hoc.
rum interpretum, animaduerſum fuit. Gręci autem in hac quæſtione declaranda vehemen-
ter laborant. Themiſtius qnidem reliquit inſolutam: Simplicius vero & Iamblicus ad eā
diſſoluendam vtuntur decretis Platonis de Idea temporis. Nobis ad eam diſſolnendam fa-
cultatem & quaſi lucem præbuit tex. 132. & 134. quarti libri Phy. Ariſt. qui ſi conſideren-
tur attentè, continent apertè hanc eandem ſolutionem.

Sed videamus, quid ſit illnd *prius & poſterius*, quod ponitnr in definitione temporis.
Prins & poſterius, vel ſumuntur abſtractè pro nudo reſpectu prioritatis, & poſteritatis, vel D
concretè pro partibus motus habentibus talem reſpectū, & ſic ſumuntur hic. Habet autem
Motus localis diuerſa ratione menſuratur a magnitudine & a tempore.
motus prius & poſterius, & a magnitudine, & a tēpore; a magnitudine quidē, ſecundum or-
dinē & ſitum; a tempore autē ſecundum durationē, motus enim menſuratur & a magnitu-
dine & a tēpore, a magnitudine quidē ſecundum longitudinē & extenſionē, a tempore uero
ſecundum ſuā durationē. Quòd autem, non poſſit omnis motus ſecundum durationē ſuam
menſurari a magnitudine, ſed a tempore; hinc patet. Primò, quia duratio alterationis, cū
talis motus non fiat ſuper magnitudinē, non poteſt menſurari ab ea. Deinde, ſint duæ ma-
gnitudines æquales, ſnper quas fiant duo motus locales, vnus in duabus horis, alter in vna:
inæqnalis duratio iſtorū motunm, non poteſt attendi penes magnitudines ſuper quas fiunt,
cùm ſint æquales inter ſe, ſed neceſſario referri debet ad tempus. Similiter ſint duæ magni
tudines inæquales; minorē tranſeat mobile in vna hora, maiorem autē pari tēpore tranſeat
alterū mobile; Iſti duo motus habent æqualē durationem, cū tamen fiant ſuper inæquales
magnitudines, menſura igitur durationis horū motuū, non eſt magnitudo, ſed tēpus: prius
igitur

A igitur & poſterius, quæ in motu conſtituunt rationem temporis,non attenduntur penes ex-
tenſionem mobilis vel ſpatii,ſed penes durationem ſucceſſionis.

Quod antem Ariſtoteles videtur dicere, & a multis affirmari ſolet, idem eſse (Nunc) in
toto tempore,ſimpliciter quidē falſum eſt; nam cū tempus ſit ſucceſſiuum, nihil illins po-
teſt diu eſse permanens,& cum ipſum nunc non ſit niſi in partibus tēporis vel terminando
vel continuando,vel diuidendo ipſas, ſicut partes tēporis,neqne ſunt eædem,neqne perma-
nentes, ita ipſum nunc. Si igitur dicitur eſſe idem (Nunc) dupliciter debet intelligi,vel quia
ratio ipſius (nunc) quæ eſt eſſe præſens, ſemper eſt eadem, quanquam varietnr prout eſt in
diuerſis partibus tēporis. Nam aliud eſt nunc in præſenti, aliud in futuro. Atque hæc vi-
detur eſſe Ariſt. ſententia, vt patet conſideranti tex. 103.& 104.& quæ ſcribunt Græci expla-
nantes illos textus: vel ſicut Mathematici imaginantur lineā fieri ex fluxu puncti, in qua ge-
neratione lineę,idem punctū manet continenter fluens,ſic imaginamur,nunc, fluens facere
B tēpus; ſecundum quam imaginationē, videtur manere idem nunc; id quod Ariſtoteles de-
clarat exemplo mobilis; nam ſicut ſe habet tempus ad motū,ſic nunc ad mobile, ergo a cō-
mutata proportione,ſicut mobile ad motū,ita nunc ad tempus; quare ſicut manet idē mo-
bile in toto motu,tamen aliter, atque aliter ſe ſe habens, ita cogitandū eſt manere idē nunc
in toto tempore aliter & aliter ſe habens: hoc etiam modo præſentem difficultatem ſoluit
D.Thomas 1. Par. quæſt. 10. art.4. in reſponſione ad ſecundum.

An ſit unum & idē, Nunc, in toto tempore.

Atque hæc ferè ſunt quæ de tempore a Phyſico doceri & cognoſci debent. Verum,libet
hoc loco,anguſtos Phyſiologiæ fines tranſire,& in ampliſſimis Metaphyſicæ,ac Theologiæ
ſpacijs aliquantulum excurrere, treſque tractare quæſtiones inprimis nobiles & graues.
Vnam,de duratione: Alteram de æternitate: Tertiam de æuo; quarum eſt difficilis quidem
explicatio, ſed vtilis & iucunda cognitio. Etenim tres ſunt menſuræ durationis, tempus
æternitas,æuum. Vel enim duratio habet principium & finem,qualem durationem cerni-
C mus in rebus ſublunaribus: eius autem durationis menſura tempus eſt: nam licet tēpus di-
catur eſse menſura motus, intelligendum tamen eſt,id quod in motu metitur tempus, non
eſse aliud,quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine,quam
durationem metitur æternitas: Vel denique habet initium,ſed caret fine,quod genus dura-
tionis, Deus tribuit Angelis,cælis, animis noſtris,& materiæ primæ; atq; huiuſmodi dura-
tionis menſuram Theologi appellant Aeuum. Cum igitur de tempore iam dictum ſit, dein-
ceps de æternitate & æuo dicendum eſt. Sed ante hæc agendum eſt de duratione,ſine cuius
cognitione,reliqua duo, nec commode tractari,nec plenè planeque poſsent intelligi.

Quid ſit Duratio.

CAP. V.

D DE duratione explicandum eſt,quid,& quotuplex ſit: vt & natura Durationis,&
varietas eius cognoſcatur. quid autem ſit duratio,præmiſſis ac declaratis non-
nullis propoſitionibus,facilius intelligetur.
Prima propoſitio. Duratio habet in ſe certam aliquam rationem quantitatis:
hoc ita probatur. Duratio eſt menſurabilis vel tempore vel æuo vel æternitate;ſed eſſe men-
ſuram & menſurabile,eſt affectio quantitatis,ipſi quidem per ſe conueniens, propter ipſam
autem aliis omnibus in quibus illa affectio reperitur; ergo in duratione neceſſe eſt reperiri
rationem aliquam quantitatis. De minori non eſt dubitandum, cum Ariſt. in 10. lib. Me-
taph. tex. 2. ſcribat rationem menſuræ propriè conuenire quantitati,eamque a quantitate
transferri ad alia,quibuſcunqne accōmodatur; menſuram enim id eſſe, quo quantū quidq;
ſit,cognoſcitur. Sed quantitas quintuplex eſt; vna magnitudinis, altera multitudinis, ter-
tia ponderis, quarta perfectionis,quinta durationis; quibus ſextam addunt aliqui, nimirum
quantitatem intenſionis,quam cernimus in qualitate ſuſcipiente magis & minus; quæritur
enim quantus ſit calor vel candor,& reſponderi ſolet,eſſe vt quatuor,vel vt ſex,vel vt octo; &

Quintuplex uel ſextuplex quantitas.

quamuis

quamuis ad exponendam intentionem qualitatis, conſueuerint Philoſophi vſurpare vacabula A magnitudinis & numeri, cuiuſmodi ſunt magna vel parua intenſio, & dicitur qualitas intenſa vt duo, vel vt quatuor: nemo tamen eſt, qui nõ videat longe diuerſam eſſe rationẽ quantitatis in qualitatis intenſione, quàm vel in extenſione magnitudinis, vel in multiplicatione numeri. Alij reducunt quantitatem intenſionis (nec meo iudicio inepte) ad quantitatem perfectionis; facientes duplicem perfectionem rei, vnam ſecundum eſſentiam, quæ in eadẽ ſpecie non augetur aut minuitur: alteram ſecundum eſſe & ſecundum vim agendi, quæ in nonnullis rebus ſuſcipit magis & minus: ergo ad quantitatem perfectionis huius poſterioris modi, reducatur nunc quantitas intenſionis, & quantitas (vt ita loquar) actiuitatis. Si quis autem contendat hæc inuicem diſiungere ac ſeparare, cum hoc ego non magnopere pugnabo.

Probatur durationẽ eſſe aliud quid piã quàm eſſentiam rei.

2. Propoſitio. Duratio rei eſt diuerſum aliquid ab eſſentia rei. Tria ſunt, quæ in qualibet re, magna inter ſe cognatione atque connexione iuncta inueniuntur; eſſentia rei, exiſten B tia eius, & duratio: prima ſecundũ rationem & ordinẽ naturę, eſt eſſentia; ſecundũ hanc proximũ locũ tenet exiſtẽtia; vltimũ duratio; nam ſicut eſſentiã pręſupponit exiſtẽtia, ſic hãc præſupponit duratio; ex cuius cũ aliis duabus cõparatione, quid ipſa duratio ſit, clarius diſpici poterit. Ac id quidem quod in hac ſecunda propoſitione dicitur, durationem rei diſtingui ab eius eſſentia, facile eſt oſtendere verum eſſe. Etenim, duratio non poteſt intelligi ſine exiſtentia, ſine qua tamen eſſentia poteſt animo concipi & definiri; ipſum namq; quod quid eſt, abſtractum eſt ab eſſe & non eſſe, cum ipſum per ſe ſit neceſſarium atque immutabile, qualis non eſt exiſtentia. Deinde, eſſentia non ſuſcipit magis & minus, non enim eſt in eadem ſpecie maior aut minor: duratio autem ſuſcipit magis & minus, & non mutata eſſentia poteſt res maiorem vel minorẽ accipere durationem. Ad hæc, poſſunt eſse duæ res eiuſdem eſsentiæ, diuerſæ tamen durationis, vt homines qui ſunt eiuſdem eſsentiæ, propter varietatem tamen climatum, temperamentorum, aliarumq; rerum, variam habent durationem; nonnunquam etiam contra accidit, quæ diuerſam eſſentiam habent, ea ſimili duratione teneri, vt C omnes Angeli pari duratione ſunt præditi, qui tamen aut omnes aut certe multi diuerſam habent naturam. non eſt alia duratio cæli quàm Angeli, eſsentiã verò longe diuerſa eſt.

Duratio re nõ diſtinguitur ab exiſtẽtia rei.

3. Propoſitio. Duratio re non differt ab exiſtentia. Hoc probatur, primò, quia idem eſt quærere quandiu duret res aliqua, quod quærere quandiu res illa exiſtat; & idem eſt dicere rem aliquã eſse breuis aut longæ durationis, quod eſse longę aut breuis exiſtentiæ. Poſtea; quemadmodũ ſe habet extenſio quãtitatis ad quantitatẽ, & intẽſio qualitatis ad qualitatẽ, ita ſe habet duratio exiſtentiæ rei ad ipſam exiſtentiam; cum duratio ſit quaſi extenſio quædam (quod paulo infra docebimus) ipſius exiſtentiæ; ſed nec extenſio quantitatis re differt a quantitate, nec intenſio qualitatis a qualitate; ergo pari ratione duratio re non differt ab exiſtentia. Præterea, ſi duratio v.g. equi res diuerſa eſt ab exiſtentia equi, ergo duratio & exiſtentia ſunt duæ res: vocetur igitur exiſtentia A. & duratio vocetur B. quæro cum B. ſit res quædam, ergo exiſtit & durat, neque enim hæc duo ab vlla re ſeparari poſsunt; vel igitur dura- D tio ipſius B. eſt res diuerſa ab eius exiſtentia, vel non eſt diuerſa; ſi non eſt res diuerſa, ergo ſimiliter a principio dicere oportuit ipſum B. quæ erat duratio equi, re non diſtingui ab ipſo A. quæ erat exiſtentia equi, & ita obtinebimus quod volumus: ſin autem eſt res diuerſa, quod de ipſo B. quæſitum eſt, idem quæri poteſt de duratione ipſius B. & de aliis deinceps; quare neceſse eſset nuſquam conſiſtere, ſed procedere in infinitum. Poſtremo, ſi exiſtentia & duratio ſunt duæ res inter ſe diuerſæ; ego nullam video cauſsam cur non poſset Deus ſi vellet, eas inuicem diſiunctas & ſeparatas ſeorſim vel producere, vel iam ſimul productas ſeparatim conſeruare; ponamus igitur hoc factum eſse e Deo, ex qua poſitione nullum ſequi debet impoſſibile, quia poſſibili poſito in actu, nullũ ſequi debet impoſſibile, ſed huiuſmodi poſitio manifeſtam inuoluit contradictionem, hinc enim efficeretur, rem aliquam durare in mundo, & tamen eam non exiſtere: & contra rem aliquam exiſtere, carentem omni duratione, quod fieri non poteſt: quamobrem illud perſpicuè falſum eſt, nimirum durationem re diſtingui ab exiſtentia, ex quo tanquam fonte, hæç manant incommoda.

A 4. Propoſitio. Duratio ſecundum rationem diſtinguitur ab exiſtentia. Etenim ratio exi-
ſtentiæ in eo tantùm eſt vt res ſit extra cauſsas ſuas, & vt actu ſit in mundo: hoc enim ſignifi-
cat exiſtere, extra cauſsas eſse, & actu eſse; quanto autem tempore ſit res, hoc eſt vel longo, vel
breui tempore, non includitur in ratione exiſtentię. Duratio autem ſignificat quantitatem
ſeu extenſionem ipſius exiſtentiæ, ac velut quandam eius moram: vt ſicut ſe habet extenſio
ad quantitatem & intenſio ad qualitatem, ita ſe habere videatur duratio ad exiſtentiam. Vi-
detur enim duratio habere in ſe ordinem ad tempus vel alias menſuras durationis; ex quo
fit vt propriè in duratione dicatur longum & breue, finitum vel infinitum. Deinde, cum
exiſtere idem ſit quod actu eſse in rebus, hoc autem ęqualiter ſit in omnibus quę actu ſunt,
non poteſt exiſtentia ſuſcipere magis & minus, neque enim exiſtentia ſubſtantialis vnius ho-
minis magis eſt vel maior eſt exiſtentia, quàm aliùs cuiusuis hominis exiſtentia: Duratio ve-
ro ſuſcipit magis & minus, augetur & minuitur; non enim ſi quilibet homo ęqualiter actu
eſt atque alius quiuis hominum, etiam omnes homines ęqualiter perdurant, ſed eſt aliorũ
B longior & aliorum breuior duratio. Poſtremo, cauſſa exiſtentiæ ſola eſt forma; Ariſtoteles
enim tam in 2. lib. de Anima tex. 36. quam in 5. lib. Metaph. tex. 15. docet formã eſſe cauſ-
ſam eius exiſtentiæ ac eius eſſe quod habet res quælibet, quod enim res actu ſit ſoli formæ
tanquam principio intrinſeco acceptum ferri debet, vt oſtendit Ariſt. 2. lib. Phy. tex. 11.
Duratio autem rei, vel non prouenit ex forma, vel multo magis ex bona diſpoſitione mate-
rię, ex remotione item contrariorum, & ex adiunctione rerum conuenientium quæ rẽ tuen-
tur atque conſeruant. perſpicuum igitur eſt Durationem, ſaltem ratione, diſtingui ab exi-
ſtentia. Poſſet igitur duratio (vt ex ijs quæ dicta ſunt aliquam eius definitionẽ conficiamus)
ad hunc modum deſcribi. *Duratio eſt quantitas ſeu extenſio ſeu mora quadã ipſius exiſtẽtiæ.*
Sed quid, ſi res aliqua vno tantum inſtanti exiſteret? nunquid einſmodi res non haberet du-
rationem? haberet ſanè aliquo modo durationem, ſed non propriè, quippe cum duratio vi-
deatur eſſe productio quędam & continuatio & permanentia eius eſſe quod per productio-
nem acceptum eſt, in eſſe autem, quod vno tantũ momento manet, nec poteſt intelligi pro-
C ductio ſiue prolongatio eius, nec continuatio nec etiam conſeruatio. Ex hac autem deſcri-
ptione vel potius notione durationis, duo licet colligere. Vnum eſt, etſi quiditati rei, vt eſt
quiditas, conueniat menſura perfectionis, ſiquidem vna quæque quiditas habet definitam
perfectionem eſſentialem, alia quidem maiorem & alia minorem; duę enim quiditates quæ
parem perfectionem eſſentialem habeant, eſſe non poſſunt; ſicut nec duæ ſpecies numeri ha-
bentes ęquales vnitates, Menſura tamen durationis non poteſt conuenire quiditati, vt qui-
ditas eſt: non enim duratio vlla conuenit quiditati, niſi propter eius exiſtentiam, ſi igitur
à quiditate ſepares exiſtentiam, nulla prorſus durationis ratio conueniet quiditati. quare in
conſiderate faciunt nonnulli: qui etiam ipſis quiditatibus accomodant neſcio quas menſu-
ras durationis, nempe vel æternitatem, vel ænum, vel tempus diſcretum, vel aliud quidpiã.
Alterum eſt, durationem non diſtingui ſecundum rem ab eſſentia rei; nam ſi duratio re nõ
differt ab exiſtentia (vt paulo ante oſtendimus) exiſtentiam autem re non diſtingui ab eſſen-
tia demonſtratum eſt à nobis in ſexto libro huius operis, relinquitur durationem etiã re non
D diſtingui ab eſſentia. Verum Thomiſtæ qui realiter diſtingũt exiſtentiam ab eſſentia, realiter
etiam diſtinguerent durationem ab eſſentia. Sed quid eſt Duratio, hactenus dictum ſit.

Quomodo duratio diſtinguatur ab exiſtentia.

Deſcriptio Durationis.

De uarietate durationis, quæ naſcitur ex uarietate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VI.

QVOTVPLEX ſit duratio, paucis nunc exponendum eſt. Ac cum duratio ſit quantitas, ſeu extenſio ipſius exiſtentiæ, varietas durationis ſpectari poteſt, tum ex parte exiſtentiæ, tum ex parte quantitatis & extenſionis, quę eſt in exiſtentia. Ex darte exiſtentiæ, multiplex oritur varietas. primùm enim, exiſtentia alia eſt per ſe vt ſubſtantiæ, alia in alio, vt accidentis abſoluti, alia in alio & ad aliud, vt accidentis relatiui: addunt nonnulli exiſtentiam cum alio, vt materiæ & formæ, nam materia non exiſtit niſi cum forma, nec forma niſi cum materia; neutra enim, aut exiſtit per ſe, quia non eſt ſub-
ſtantia

Varietas durationis.

ſtantia completa,aut in alio tanquàm in ſubiecto,quia non eſt accidens. adiungi poſſet alius modus exiſtendi,nimirum per ſe exiſtere ſimul & in alio,ſiue cum alio exiſtere, qui ſoli animæ rationali conuenit,quippe quæ per ſe dicitur exiſtere quatenus eſt immaterialis & ſecundum eſſe independens a corpore, potensque corrupto corpore per ſe exiſtere; dicitur etiam exiſtere in alio ſiue cum alio,quatenus eſt actus corporis & pars hominis; animus enim vna cum corpore,hominis naturam conſtituit & complet. Deinde, exiſtentia alia eſt a ſe extrinſecè & intrinſecè, quæ eſt propria Dei; qui quoniam eſt ſimplex,non habet intrinſecè eſſe a partibus, quoniam autem eſt primum ens, non habet eſſe ab alio extrinſecè: alia eſt a ſe intrinſecè, ſed extrinſecè ab alio,vt eſſe Angeli; alia eſt tam extrinſecè,quàm intrinſecè ab alio, vt hominis & cuiusuis ſubſtantiæ compoſitæ. Harum autem,prima eſt indefectibilis omnino; ſecunda eſt indefectibilis intrinſecè,ſed eſt defectibilis extrinſecè; tertia eſt defectibilis tam intrinſecè quàm extrinſecè. Præterea, exiſtentia alia eſt permanens, & alia ſucceſſiua; quædam enim res habent eſſe permanens vt homo & lapis; aliæ verò habent eſse ſucceſſiuũ, & in fluxu vt motus & tempus. A B

Opinio quorundam negantium ullã rem, præter Deum,habere eſſe permanens & totũ ſimul.

Sed fuerunt nonnulli (quorum opinionem refert,atq; confutat Henricus Quol. 5.quæſt. 11.) qui arbitrabantur nullam creaturam habere eſse permanens, & totum ſimul; id enim eſse proprium Dei, commune autem eſse omnis creaturæ,habere ſuam exiſtentiam quaſi in perpetuo quodam fieri,& in continuo fluxu. hoc autem confirmabant teſtimonio D.Auguſtini,qui declarare volens quomodo creatura in eſse pendeat a Deo, ponit exemplum aeris illuminati lib.8.ſuper Geneſim cap.12. *aer(inquit) præſente lumine non eſt factus lucidus ſed fit lucidus, ſi enim non fieret, ſed factus eſſet lucidus,etiam abſente lumine lucidus maneret* ex quo licet colligere,creaturam (ſecundum Auguſtini ſententiam) ſemper fieri, nunquam factam eſse a Deo; ſi enim facta eſset, etiam ſi Deus eam non conſeruaret,nihilominus tamen eſſe ſuum tueri, ac retinere poſſet; at ſi creatura haberet eſſe permanens & totum ſimul,non poſſet ritè dici eam fieri,ſed potius iam factam eſſe: nam in quibus fieri diſtinguitur a facto eſſe, ea cum fiunt,partim ſunt,partim non ſunt,quare quæ ſunt eiuſmodi, ea non queunt habere ſimul totum ſuum eſſe. Huc etiã pertinet,id quod Iob de homine ait, quòd nunquàm in eodem ſtatu permanet. Deinde, eſse cuiuslibet creaturæ conſeruatur a Deo, ſed conſeruatio non videtur aliud eſse, quàm continuata productio ipſius eſse; & conſeruare rem, dicitur eſse continuare productionem eius, quocirca D.Thomas 1. Par. quæſt. 9. art. 2. ait Deum non aliter conſeruare omnes res in eſse, quàm ſemper dando illis eſse; relinquitur igitur eſse cuiuslibet creaturæ ſemper dum creatura manet, fieri ac fluere a Deo, ac proinde non eſse totum ſimul. Hæc illi. C

Refutatur illa ſententia.

Horum ſententia,non eſt diſſimilis opinioni Heracliti, & aliorum quorundam Philoſophorum aientium res omnes continenter labi & fluere,nihilque vel puncto temporis,in eodem ſtatu manere; contra quos diſputat Ariſt. in 4. lib. Metaph. Sed illos redarguere, non eſt difficile: nullam enim rem eſse permanentem, eſt contra euidentiã rerum ſenſibus per ſe notam, ſecundum quos percipimus quaſdam res eſse permanentes, & alias fluentes: eſt contra iudicium & ſententiam omnium ferè Philoſophorum,qui probant, & tradunt diuiſionem rerum in permanentes & ſucceſſiuas. Verum,vt etiam ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eam falſam eſse ad hunc modum argumentari poſsumus. Si eſse equi, non eſt permanens & totum ſimul ſed fluens, & per partes accedens, vel igitur priores partes iſtiuſmodi eſse,abeunt aduentu poſteriorum partium, vel manent: ſi abeunt ac pereunt, ergo equus ſimiliter etiam perpetuo interit & gignitur; variata enim exiſtentia, neceſse eſt vnà variari naturam rei ſecundum generationem & corruptionem; tum quia res, nõ eſt niſi propter exiſtentiam; tum quia exiſtentia re non differt ab eſsentia; atque hinc efficeretur nullius creaturæ eſse conſeruari a Deo; ſi quidem id conſeruari dicitur, quod idem manet aliquandiu; ſed nulla pars ipſius eſse maneret eadem aliquandiu propter perpetuum fluxũ ipſius, eſse; ergo nulla pars conſeruaretur. ſin autẽ omnes partes ipſius,eſse,licet acquirantur ſucceſſiuè,ſimul tamen manent,ſicut contingit in calore qui per partes, & gradus producitur in aqua, hinc primùm fieret, ipſum eſse,augeri & ſuſcipere magis & minus, & cum eſſe ſit D

A ſe ſit effectus formæ ſubſtantialis, nec ſit res diuerſa ab eſsentia, omnis etiam forma ſubſtantialis omniſque ſubſtantia ſuſciperet magis & minus. Deinde, ſi priores partes manent, ergo iam illæ habent eſse permanens; & cum illæ ſint iam productæ, nec amplius producantur conſeruentur tamen a Deo, neceſse eſt fateri conſeruationem rei non eſse (ſi verè ac propriè loqui volumus) perpetuam & continuatam productionem rei, vel continuatum influxum ipſius eſse a Deo in rem quæ conſeruatur. Quòd ſi acceſſionem illam & adiunctionem poſteriorum partium ipſius eſse ad priores partes, appellare volunt conſeruationem, id ſanè eſt abuti vocabulis; id enim non eſt conſeruare ipſum eſse rei, ſed id potius augere & ampliare; ſicut in productione caloris, adiunctio poſteriorum graduum eius ad priores (ponamus enim nunc exempli gratia intẽſionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non vocatur, nec verò eſt, conſeruatio caloris, ſed eius accretio, vel intenſio.

Diuus autem Auguſtinus, illis verbis illoque exemplo, quod paulò ſuperius adduximus, nihil aliud, (quod planè manifeſtum ſit locum illum conſideranti) ſignificare voluit, quàm Solutio contrariorum argumentorũ.
B creaturas non ſolùm indigere virtute & ope Dei dum producuntur, ſed tandiu etiam quamdiu ſunt. Verum, quia quæ apud nos fiunt, ea videmus pendere ab agente & artifice dum fiunt, poſtquàm autem facta ſunt, non ampliùs opificis opera indigere; arca dum fit, adeſse oportet fabrum lignarium, opus eſt eius arte & opera, vbi perfecta eſt, nõ ampliùs ab eo pendet: ne nos ſimile quidpiam cogitaremus de creaturis reſpectu Dei, ideo dixit creaturas non eſſe factas, ſed perpetuò fieri a Deo, nec minus dum ſunt, quam cũ fiunt pendere a Deo: his verbis perpetuam creaturarum a Deo dependentiam ſignificare volens. Iam verò, quod ait Iob, hominem nunquàm in eodem ſtatu permanere intelligendum eſt, non de eſſentia vel eſſe hominis, ſed de adiunctis eius, hoc eſt de accidentibus, affectionibus & operationibus, præſertim autem de iis, quæ attingunt hominis intellectum & affectum. Porro conſeruatio, non eſt aliud, quàm permanentia ipſius eſſe rei dependenter a Deo; dicitur autem continuata productio rei, vt ſignificetur rem non minus pendere a Deo, dum conſeruatur, quàm cũ producebatur; ſicut enim creatura, nõ poteſt accipere eſſe niſi Deo producẽte ac ei largiente,
C ita non poteſt eſſe acceptum tueri ac tenere, niſi Deo conſeruante. Porrò D. Thomas ſententiam ſuam breuiter quidem, ſed diſertè expoſuit 1. Par. quæſt 104. art. 1. ad quartũ, ſcribens conſeruationem, non eſſe nouam actionem ſed continuationem illius primæ qua dedit eſſe, quæ continuatio, fit ſine motu & tempore. hactenus D. Thom. ſi igitur illa continuatio, fit ſine motu & tempore, non erit in ea prius ac poſterius, nec habebit partes ſucceſſiuè fluentes. Sed reuertamur ad oſtendendam varietatem durationis. Quæ dicta ſunt de varietate exiſtentię, quoniam ab ipſa non differt ſecundum rem duratio, ea poſſunt ad ipſam durationem transferri & accommodari. verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quæ ducitur ex quantitate, vel extenſione ipſius exiſtentiæ.

De uarietate durationis quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VII.

D QVANTITAS tribus modis conſiderari poteſt, vel vt omnino infinita carẽs principio & fine; vel vt omnino finita, habens principium & finem; vel vt partim finita, & partim infinita, habens principium & carens fine. Sic etiam duratio, alia eſt omnino infinita, qualis eſt Dei; alia omnino finita, qualis eſt rerũ caducarum & mortalium: alia partim finita, & partim infinita, nimirum habens initium & carens fine, qualis eſt Angeli, & animi noſtri duratio. Poſſet præterea fingi quarta ſpecies durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem; vt ſi Deus equum ab æterno creaſſet, quem exacta æternitate tandem interire ſineret. Verùm huiuſmodi duratio, nec eſt in rebus, nec iam nunc eſſe poſset, an verò eſſe potuerit, in dubio eſt; quæ res tractabitur a nobis in extremo libro huius operis, cum diſputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit eſſe ab æterno. Hac igitur ſpecie durationis omiſſa, de illa triplici eſt agendum: cuius vltimam ſpeciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine, fortaſſe Peripatetici non admitterent: ſiquidem veriſſimum exiſtimatur ab ipſis illud Axioma,

Triplex ſpecies durationis.

An Peripatetici admitte-

rent duratio nem aliquã habẽtem initium ſed carentem fine.

ma, Quicquid incipit eſſe, neceſsariò deſinet eſse; & quicquid æternum eſt in poſterum, id etiam ante, æternum fuiſse neceſse eſt. adiunxi, fortaſse, propter animum noſtrum, quem an de nouo creari, an ab æterno eſse ſicut cælos & Intelligentias, Ariſtoteles ſenſerit, olim inter ipſos Ariſtotelicos controuerſum fuit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Certè Ariſt. 1. lib. de Cęlo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. non diſtinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib. de Cælo accerrimè oppugnat eiuſmodi durationem, quæ carens principio, finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verum de Ariſtotelis ſententia nihil in præſentia decernimus. ſecundum veritatem autem quam nos fides & Theologia docet, certum & indubitatum eſse debet, ſupradictas tres durationis ſpecies in rebus inueniri. quibus accommodatur triplex ratio menſuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, menſura eſt æternitas: durationis omnino finitæ, menſura eſt tempus: eius autem quæ partim eſt finita, & partim infinita, menſura eſt æuum. A

Magis eſt de ratione durationis ut eſt mẽſurabilis, quantitas & extẽſio eius, quàm permanẽtia uel ſucceſſio.

Verùm illud hoc loco admonere, operæpretium fuerit; cum duo ſpectari poſſint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, ſecundum quem modum alia duratio eſt permanens & tota ſimul, & alia eſt fluens; quantitatem per ſe conuenire durationi ea ratione, vt eſt menſurabilis, modum autem, per accidẽs attinere ad durationem qua talis eſt. Cui rei fidem facit, quòd in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus: & duratio, non eſt menſurabilis ea ratione, vt eſt fluens vel permanens, ſed ea tantùm ratione, vt eſt quanta: & affectiones durationis ſunt finitum & infinitum, longum & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quòd ſi duæ res habeant eundem modum durationis; vt ſi ambæ vel ſint permanentes vel ſucceſſiuæ, habeant autem diuerſam quantitatem durationis, vt ſi vna ſit diuturnior quàm altera, omnes dicent eiuſmodi res eſſe diuerſæ durationis, & habere diuerſas menſuras; ſin autem duarum rerum, quarum vna eſt permanens & altera fluens, ſit par & æqualis duratio, eas res omnes appellant eiuſdem durationis eſſe, eademq; menſura contineri; vt vel hac re planum fiat, ad efficiendam varietatem vel ſimilitudinem durationis, plus valere quantitatem, quam modum durationis. B C

Dubitatio, an maior uel minor duratio arguat maiorem & minorem rei perfectionem.

Sed quæret aliquis, an maior vel minor duratio, arguat maiorem & minorẽ rei perfectionem. Reſpondeo; cum tres ordines durationis a nobis fuerint conſtituti, vnus æternitatis, alter æui, tertius temporis; ſi exceſſus durationis pertineat ad ſuperiorem ordinẽ, quemadmodum duratio æternitatis, maior eſt quàm duratio æui, & hæc quàm duratio temporis, proculdubio ex maiori duratione ferè colligitur maior perfectio rei; conſtat enim rem æternam perfectiorem eſſe rebus æuiternis; & has, rebus temporalibus. Atque huius rei cauſſam eſse reor, quod talis varietas durationis naſcitur ex varietate naturæ, ac perfectionis eſſentialis; addidi illud (ferè) propter materiam primam, cælos, & animum noſtrum, quę res menſurantur æuo: materia tamen imperfectior eſt compoſito naturali; & animus noſter imperfectior eſt homine, vtpotè cuius eſt pars; & cælos multi putant (quòd per ſe non ſint animati) ignobiliores eſſe rebus animatis temporalibus & mortalibus. niſi fortè, quod ſupradictum eſt, contendat aliquis veriſſimum eſſe, adiunctis duabus conditionibus, vt nimitũ ſint ſubſtantiæ completæ, & ſint cætera paria, & vt in eodem, & ſecundũ idem comparatio fiat. Maior autem & minor duratio, in iis, quæ ſunt eiuſdem ordinis, non variant perfectionem rei ſecundum magis & minus; alioquin metalla quæ diuturnioris ſunt durationis, nobiliora eſsent homine; & cum omnes Angeli ſint pares duratione, pares itidẽ eſsent perfectione. D

De ęternitate, & primum de variis ſignificationibus huius uocis (*Æternum*.) CAP. VIII.

QVONIAM de duratione diximus, conſequens eſt, vt de menſuris durationis agamus. Voco autẽ menſuras durationis, æternitatẽ, æuum, & tẽpus: in quibus quia æternitas principẽ locũ tenet, de ea primo loco diſſerendũ eſt. Ac primũ quidẽ videamus quàm varia, & multiplex ſit huius vocis, (*æternitas*) vel (*æternum*) ſignificatio: deinde, quid ſit æternitas: ad extremũ, an ratio mẽſurę conueniat æternitati.

Septem ſignificationes & acceptiones huius uocis (Aeternum)

A Septem reperio apud ſcriptores præſertim ſacros, huius vocis *Aeternum* ſignificationes.
Primo enim, *Aeternum* ſignificat, id quod initio & fine durationis caret, & habet eſse omni-
no immutabile, & hæc eſt princeps, propria, & germana huius vocabuli acceptio ſoli Deo cō-
ueniens. 2. *Aeternum* ſignificat, id quod eſt inſeparabile ab aliqua re, ſiue ea res ſit ęter-
na, ſiue non, ei neceſſario ac ſemper conueniens; ſic hominem eſse participem rationis, ca-
pacem diſciplinæ, aptum ad ridendum, dicitur ęternum eſse: & huiuſmodi propoſitiones
Philoſophi vocant propoſitiones ęternę veritatis; ſic Horatius dixit. *Seruiet æternum, qui par-
uo neſciet uti*; his verbis ſignificare volens, ab eo qui neſcit vti mediocritate vel paruitate ſuę
fortunę, inſeparabilem fore ſeruitutem. 3. *Aeternum* dicitur in ſacris literis, non ſolum,
id quod ſemper duraturum eſt, ſed etiam id cuius certus aliquis finis non conſtituitur, aut
non ita ſit, vt deinceps non ſit faciendum, quantum pertinet ad curam vel poteſtatem facien-
tis. Sic D. Auguſtinus libro queſtionum in Geneſim, cap. 31. exponit promiſſum Dei datum
Abrahę Gen. 17. de terra Chanaan poſſidenda a ſeminę ac poſteris Abrahę in ęternum.
B 4. *Aeternum* dicitur, aliquid non in ſe, ſed ratione eius rei quam ſignificat, & prępigurat,
atque hoc modo ſecundum expoſitionem multorum Doctorum, in ſacra ſcriptura legimus
fœdus circuncisionis fore ęternum, & legalia veteris fore ſempiterna; non in ſe, quippe quę
(non ſecus atque nubes acceſſu ſolis diſſipantur) aduentu nouę legis abroganda & abolenda
erant, ſed ea ratione, vt erant vmbrę, & figurę rerum cęleſtium, & ęternarū. 5. *Aeternum*
dicitur, quod licet initium habeat, fine tamen durationis caret, ſic ait ſcriptura, terram ſtare
in ęternum, & ignem inferni æternum eſse. 6. *Aeternum* etiam dicitur, quod licet non in
perpetuum duret, ita vt ſit incorruptibile, habet tamen valde longam & diuturnam duratio-
nem, nec eius interitus a nobis percipi, & notari poteſt, quippe cum nō totum ſimul vno in-
teritu pereat, ſed per partes paulatim, ac lentiſſimè deſinat eſse; qua ſignificatione diuinę
literæ montes & colles appellant æternos, eademque & mare, & omnia elemēta vocari poſ-
ſent æterna. 7. *Aeternum* dicitur, aliquid propter ſingularem, eximiam, & ſupernaturalē
participationem æternitatis Dei, atque hac ratione viſio eſſentiæ Diuinæ, quæ vna continet
C vniuerſam ſanctorum gloriam & beatitudinem, in ſcriptura dicitur vita æterna.

An uiſio Dei beatifica quā habēt ſancti in cœlis menſurari debeat ęternitate.

Verū de hac vltima ſignificatione æternitatis magna lis eſt inter Thomiſtas & Scotiſtas.
Etenim D. Thomas tum in 1. P. q. 10. art. 5. in reſponſione ad primum, tum latius contra
gentes lib. 3. cap. 61. & 4. ſen. diſt. 49. aſſerit viſionem beatificam Diuinæ eſſentiæ, in qua
omnis ſanctorum gloria conſiſtit, nec tempore, nec æuo, ſed æternitate menſurari; quod ipſe
probat dupliciter. Primò teſtimoniis ſcripturæ in qua legitur, *Gratia Dei vita æterna*, &
hac eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum &c. & *qui bona egerunt ibunt in vitā æternā*,
appellatur igitur viſio gloriæ in ſacris litteris æterna. Deinde, hoc etiam ex eo manifeſtum
eſt, quoniam actiones determinantur per obiecta, ſed obiectum viſionis beatificæ eſt æter-
nitas, & infinitas Diuinæ eſſentiæ, ergo ipſa quoque viſio eſt æterna: adde quod per huiuſmo-
di viſionem, intellectus creatus eleuatur ſicut ad conſortium diuinæ naturę, ita ad ſingularē
quandam diuinę ęternitatis participationem: ſicut enim quodā modo deificatur; ita etiam
D quodammodo diuinitus (vt ita loquar) ęternificatur.
Verum neutra probatio magnam vim affert ad perſuadendum; non prior, ſiquidem repe-
rimus in ſacris literis vocari æternum, & ſupplicium damnatorum, & ignem inferni: ſumi-
tur enim æternum pro perpetuo, & quod nunquam eſſe deſinet. Non poſterior, etenim
actiones determinantur per obiecta quantum ad earum ſpecificationem, non autem quan-
tum ad durationem, alioquin viſio vel intellectio cæli, poſſet dici æuiterna, quia cælū quod
eſt eius obiectum, eſt æuiternum.
Scotus autem in 4. Sent. diſt. 49. q. 6. in reſponſione ad ſecundum dubium, opinatur vi-
ſionem beatificam Angeli menſurari æuo, perinde atque ipſum eſſe Angeli; neque enim vl-
la operatio Angeli poteſt eſſe vel diuturnior vel immutabilior quàm eſſe Angeli, quare nulla
ſubeſt cauſſa cur viſioni beatificę altior menſura tribui debeat quàm ipſi eſſe Angeli. Poteſt
idem confirmari hac ratione. Viſio beatifica non eſt menſurabilis niſi ratione ſuę duratio-
nis, cętera enim quę ei ſunt adiuncta, vt eſſe ſupernaturalem, & Diuinam, per accidens ſe
habēt ad ipſam, vt eſt menſurabilis, alioquin ambulatio locutio, manducatio & alię actio-

nes corporales Chriſti,quas ipſe exercebat cum in terris vitam mortalem ageret cum homi- A.
nibus, menſurari debuiſſent ęternitate; nam cũ eſſent actiones ſuppoſiti Diuini, magis pro-
culdubio Diuinę erant,quàm viſio beatifica Angelorum; atqui clarum eſt illas actiones non
aliter quàm ſimiles actiones cęterorum hominum, tempore fuiſſe menſurabiles; atque hęc
eſt maior huius noſtri ſyllogiſmi: Minor autem ſit hęc, ſed duratio viſionis beatificę & du-
ratio,quam habet eſſe Angeli, ſunt omnino ſimiles tam ſecundum quantitatem, cum vtraq;
habeat initium ſed careat fine, quàm ſecundum modum,cum vtraque per ſe ſit permanens,
inuariabilis,& tota ſimul;ergo vtraq; habere debet ſimilem menſuram, quare ſi ęuum men-
ſurat eſſe Angeli, etiam menſurabit viſionem eius beatificam. hęc pro Scoto: cuius opinio-
nem non dubito probatum iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita probatur,vt D. Thomę ſententia non videatur eſſe impro-
babilis; nam licet duratio viſionis beatificę,ſi per ſe conſiderentur indefectibilitas & ſimul-
tas eius, non exigat aliam menſuram quàm ęuũ: tamen ſi conſideretur cauſſa ex qua illa duo
manant ac pendent, quę non eſt alia quam ęternitas & infinitas Diuinę eſſentię, atque boni- B
tatis, qua beatus fruitur, & circa quam verſatur viſio beatifica; ea profectò videtur exigere al-
tiorem menſuram quàm eſt ęuum; eam autem Thomiſtę vocant ęternitatem participatam
Etenim quod beatus contemplando diuinam eſsentiam nunquam ſatietur, fatigetur, atque
deficiat, quod nunquam poſſit variare illam viſionem beatificam, nunc augendo nunc mi-
nuendo eius vim, ſicut facere poteſt in aliis ſuis actionibus; id non prouenit ex natura ipſius
beati,vel ex aliqua naturali proprietate intellectionis creatę, ſed totũ procedit ex illo obie-
cto beatifico,cuius bonitas,ęternitas;& infinitas,eiuſmodi eſt,vt beatum perpetuo teneat,ad
actum illum videndi & fruendi beatificum, ſumme intentum. Itaque poterit eo diſcrimi-
ne diſtingui ęuum ab ęternitate participata, quod ęuum menſurat eſse indefectibile, & in-
uariabile, quod naturaliter conuenit rei; ęternitas autem participata menſurat eſse inuaria-
bile & indefectibile, quod non poteſt naturaliter conuenire vlli creaturę, ſed tantum ei con
uenit ſupernaturaliter, nimirum ob eximiam quandam Diuinę ęternitatis participationem.
Verum tam de hac quęſtione,quàm de varia ſignificatione huius vocis *Aeternum* Satis di- C
ctum ſit. deinceps quid ſit ęternitas exponamus.

Declaratur quid ſit æternitas.

CAP. VIIII.

Definitio Aeternitatis.

BOETIVS lib. 5. de conſolatione,Proſa. 6. definit ęternitatem hoc modo.
Aeternitas eſt interminabilis vita tota ſimul & perfecta poſſeſſio. quam defi-
nitionem explanat D.Thomas. 1. P. q. 10. art. 1. dicitur, *Interminabilis* quia
quod eſt verè ęternum, caret terminis durationis, qui duo ſunt, vnus initium
durationis,alter finis; vtroque autem caret æternum: quam rem vel ipſum no-
men pręſe ferre videtur, dicitur enim æternũ, quaſi extra terminos exiſtens. in quo licet in-
telligere diſcrimen æternitatis ab æuo, & tempore; tempus enim habet vtrumque terminũ D
durationis, eſtque ante ac poſt terminabile: Aeuum autem habet tantummodo alterum ter-
minum durationis, nam vt careat fine, habuit tamen initium; quare ante quidem termina-
bile eſt, quamuis poſt ſit interminabile; æternum verò eſt vtrinque interminabile (*vita*) quia
quod eſt verè ac propriè æternũ, eſt etiam viuens. Deinde, quia viuere tam ſignificat ipſum
eſſe viuentium, cum viuere viuentibus ſit eſſe,& ipſam durationem, dicitur enim aliquid vi-
tæ breuioris aut longioris,quàm ipſas operationes viuentis,eas inquam quas vocant imma-
nentes, intelligere namq; & velle, Philoſophi appellant viuere; cũ igitur nomen vitæ ſimul
ſignificet ipſum eſſe durationemq; viuentis, & ipſius actiones, vt ſignificaretur quod eſt ve-
rè æternum, id non modo ſecundum eſſe,ſed etiam ſecundum actiones eius immanentes,
æternum eſſe; ideo in definitione æternitatis poſitum eſt *vitę* potius quàm eſſe aut duratio-
nis. (*tota ſimul*) tempus, nulla in parte quantumuis parua, eſt totum ſimul; inſtans ſolum
eſt totum ſimul cum ſit indiuiſibile, verùm hoc nec eſt tempus, aut pars temporis, nec ma-
net niſi vno momento: Aeternitas autẽ eſt tota ſimul,qua in re diſtinguitur a tẽpore; & ſem-
per

A per eadem manet, qua ratione differt ab inſtanti temporis; quamobrem rectè ſolet vocari æternitas,vnum nunc ſtans. nunc, quia indiuiſibile ac totum ſimul; ſtans, quia manens, & durans. tribuimus autem ęternitati, dies, & annos;prçteritum,præſens & futurum; propter modum noſtrum intelligendi:nos enim non appræhendimus ſimplicia,niſi per compoſita, nec intelligibilia & ſpiritualia, niſi per ſenſibilia, & corporalia, nec denique æterna,niſi per temporalia. ſicut autem intelligimus, ita nominamus: non igitur mirum eſt, ſi æternitatem exprimamus vocabulis ſumptis ex tempore, eique aſſignemus differentias temporis. Aeternitas enim eminenter continet omnem durationem temporis,& coexiſtit omnibus differentiis temporum. Sed quid eſt (nam & hoc quæret aliquis) eminenter continere durationem temporis? nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo,hoc eſt ſine vlla permanentia,& cum perpetua ſucceſſione præteriti præſentis & futuri, eam durationem habet ęternitas perfectiſſimo modo, hoc eſt totam ſimul ſine vlla innouatione eius aut variatione. (*Perfecta*) hoc additur,vel ad differentiã ipſius nunc,tẽporis,quod quidem eſt totum ſimul,
B ſed cum puncto tantum temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiam eorum quæ ſunt in æuo;cuiuſmodi ſunt Angeli,qui habent imperfectam immutabilitatem & permanentiam, nimirum tantummodo ſecundum eſſe non autem ſecundum naturales operationes; vel ad differentiam participatæ æternitatis, quæ poteſt dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex ſe ſed ab alio perpetuò pendentem, tũ quia non conuenit ei naturaliter ex virtute ſuæ naturæ, ſed ſupernaturaliter ex gratuito Dei dono. (*Poſſeſſio.*) ad ſignificandam immutabilitatem & indeficientiam ęternitatis, poſitum eſt vocabulum poſſeſſionis; quia quod poſſidetur, firmiter ac quietè tenetur. Quid igitur ſit æternitas, ad hunc modum breuiter,dictum ſit. Ex quo facile conijci poteſt, quæ ſit radix & fundamentum æternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potiſſimum habet proprietates; oportet enim eam eſſe ante ac poſt interminabilem; & eſſe totam ſimul, atq; omnino inuariabilem; quis non videt huiuſmodi æternitatis fundamentum & quaſi radicem, nullam aliam eſſe poſse quàm abſolutam & perfectã immutabilitatem? quòd enim aliquid
C eſt immutabile, propterea nec poteſt incipere eſse nec deſinere eſse; quicquid enim incipit eſse, mutatur de non eſse ad eſse; quicquid item deſinit eſse, id mutatur ex eſse ad non eſse. Præterea, eſse aliquid totum ſimul, & inuariabile, naſcitur ex ipſius immutabilitate. quare qui vellet demonſtrare à priori Deum eſse æternum, poſset id argumentari hoc modo; omne quod eſt omnino immutabile, eſt æternum: Deus eſt omnino immutabilis (hoc autem rurſum demõſtrari poſset ex eo quod Deus ſit actus purus) ergo Deus eſt æternus. quãquam (vt bene ait Boëtius 5. lib. de Conſol. proſa 6.) Deum æternum eſse, cunctorum ratione degentium, commune iudicium eſt: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id quod eſt primum omnium, & a quo cætera omnia pendent, quod autem huiuſmodi eſt, nõ poteſt non eſſe æternum. Quoniam autem in Deo non differt eſse & ſcire, ſed ſunt penitus idem; ſicut eſse Dei æternum eſt, ita ſcire Dei oportet eſse æternum: ſi autem ſcire Dei æternum eſt, ergo eſt penitus inuariabile: nulla igitur ſcientię Diuinæ acceſſio, nulla deceſſio, nulla innouatio, nulla denique variatio poteſt accidere. Et quia æternitas eſt vnũ nunc
D ſtans ſemper ſibi pręſens; ſcire etiam Dei eſt ſemper præſens, non habens pręteritum & futurum, cognoſcẽtis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam ſibi præſentia,& talia qualia futura ſunt in ſe ipſis,cum actu exiſtent in rebus. Ex quo fit, vt ſcientia Dei ſit infallibilis,nec ob eam cauſam tamen, vllam neceſſitatem rebus futuris contingentibus imponat. Verum hoc alio loco eſt vberiùs, atque ſubtiliùs diſserendum.

An ęternitati conueniat ratio menſurę.

CAP. X.

RESTAT nunc vt doceamus, quemadmodum ratio menſurę accommodari queat ęternitati. ponamus ad hoc explicandum três propoſitiones.

Aeternitatẽ propriè ac per ſe nõ eſſe menſurabilem.

Prima propoſitio,In æternitate Dei per ſe nõ eſt aliquid propriè mẽſurabile. Etenim omne quod eſt propriè menſurabile, debet habere duas conditiones; vnam,vt ſit quantum habens partes, & ſit diuiſibile; ratio enim menſurę (vt

ſupra oſtendimus) non poteſt accommodari rei non quantæ &. indiuiſibili, ideo enim vnũ A quodque menſuratur, vt id, quantum ſit, per menſuram cognoſcatur; æternitas autem eſt veluti vnum nunc ſtans, impartibile, ac indiuiſibile: Alteram verò proprietatem habere debet id quod eſt menſurabile vt ſit finitum: nam quod infinitum eſt, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt menſurari: ſiquidem menſurari, eſt per menſuram determinari, & definite manifeſtari, præciſeque cognoſci quantum ſit; id autem repugnat infinito, qua infinitum eſt: ſed æternitas Dei eſt omnino interminabilis & infinita, ergo non eſt menſurabilis.

Nullam eſſe æternitatis per ſe menſuram.

2. Propoſitio. *Non poteſt eſſe per ſe aliqua menſura æternitatis.* Primum, quia menſura debet eſse quid diuerſum a re quæ menſuratur, non enim poteſt idem ſe ipſum menſurare; nam cum menſura adhibeatur ad declarandam quantitatem rei menſurabilis, oportet menſuram eſſe notam, & rem menſurabilem eſſe ignotam: ſi igitur idem menſuraret ſeipſum, eſset idem notum, & ignotum, notum vt menſurans, ignotum, vt menſuratum. quare neceſſe eſt menſuram eſſe quidpiam diuerſum a re menſurabili: ſed nulla poteſt eſſe menſu- B ra æternitatis ab ea diuerſa; vel enim talis menſura eſſet in Deo, at quæ ſunt in Deo ea ſunt omnino idem cum æternitate & aliis attributis Diuinis: vel eſſet extra Deum in creaturis, at quicquid eſt in creaturis vna cum ipſis creatum, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non poteſt eſſe menſura æternitatis. Prætérquam, quod menſura debet eſſe (auctore Ariſt. 10. Metaph. tex. 4.) eiuſdem ordinis, atque rationis cuius eſt res menſurabilis. Relinquitur ergo, nullam eſſe poſſe ſecundum ſe menſuram æternitatis. Deinde, menſura eſt, quæ ignorantes quantitatem rei menſurabilis, facit eam determinatè ac præciſè ſcire: ſed nihil eſt, quod intellectui creato neſcienti æternitatem Dei, eam perfectè manifeſtare poſſit, quippe cum æternitas ſit infinitas durationis, infinitum autem, quà infinitum eſt, ab intellectu creato comprehendi non poteſt: ergo nulla poteſt eſſe menſura æternitatis.

3. Propoſitio. *Secundum nos, & ſecundum modum noſtrum intelligendi, poteſt deſignari in* C *æternitate aliquid tanquàm menſurabile, & aliquid tanquàm menſurans.* Ipſa enim duratio Dei præciſè ſumpta, eſt menſurabilis, ipſamet vt induit rationem interminabilis & vniformis, eſt nobis menſura ipſiuſmet: quærenti enim quanta ſit duratio Dei? reſpondemus eam eſſe æternam; rurſum percontanti cur ſit æterna? reſpondemus propterea, quod eſt interminabilis & vniformis. itaque nos propter rationem interminabilitatis & vniformitatis, durationi Dei non aſſignamus tempus aut æuum, ſed æternitatem. Duratio autem Dei, & ipſius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen ſecundum modum noſtrum intelligendi; ac proinde, vnũ poteſt a nobis aſſumi & adhiberi pro mẽſura alterius: præſertim cum duratio Dei per ſe nobis ignota ſit, ratio autem interminabilitatis & vniformitatis facillimè innoteſcat nobis ex negatione terminationis & ſucceſſionis, quæ manifeſta eſt omnibus in tempore. Ac licet duratio Dei ſit indiuiſibilis, tamen eminenter, hoc eſt ſine ſucceſſione, continet vniuerſam extenſionem temporis, eique ſecundum omnes differentias temporis coexiſtit, & a nobis apprehenditur & cõcipitur vt coextenſa noſtro tempori & omnibus eius differentiis: qua etiam de cauſa attribuimus ei præteritum præſens ac futurum. D Porrò licet ratio interminabilitatis & vniformitatis, non propriè determinet nobis quanta ſit duratio Dei in ſe, declarat tamen nobis quanta ſit ea ratione, vt diſtinguitur a duratione æui, & temporis; per eam namque cognoſcimus durationem Dei longè diuerſam eſſe a duratione omnium creaturarum. Maneat igitur, æternitatis per ſe, & (vt Philoſophi dicere ſolent) ex parte rei, nullam eſſe menſuram; ſecundum nos autem, & ſecundum modum noſtrum intelligendi, nihil prohibere, quin aliqua eius menſura eſſe poſſit, rudis tamen, & imperfecta. Sed non faciam longius, cum enim de æternitate ſatis explicatum ſit, ratio doctrinæ poſcit, vt nos ad tractationem eui maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

A De Aeuo. CAP. XI.

TRES reperio ſignificationes Æui apud ſcriptores ſatis vſitatas & tritas. Vnam, pro quacunque duratione cuiuſuis rei (vt Ariſt. docet 1. lib. de Cælo tex. 100.) ſiue ea res ſit æterna, ſeu æuiterna, ſiue temporalis. Vnde manarunt illa uocabula, Aequæuus, Coæuus, Longæuus; alteram, pro ipſa æternitate, ſic vſurpat nomen Aeui Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. & B. Dionyſius in lib. de Diuinis nominibus cap. 10. & certè id ipſum præſefert nomen æui, dicitur enim Græcè τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὢν quaſi ſemper exiſtens. quamobrem D. Thomas Quolibeto 5. art. 7. ait ob ignorantiam linguæ Græcæ factum eſſe, vt æuum apud multos diſtinguatur ab æternitate, ſimiliter, vt ſi ἄνθρωπος diſtingueretur ab homine, quod enim Græcis eſt æuum, hoc idem Latinis eſt æternitas. Tertiam inuenio ſignificationem æui pro duratione cuius eſt initiũ, ſed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, vt æuum ſit ſpecies quædam durationis
B media inter æternitatem, & tempus. quæ ſignificatio, vt frequens eſt apud Theologos, ita eſt apud veteres Peripateticos inuſitata, & ignota. Secundum hanc tertiam ſignificationem, in præſentia nobis agendum eſt de æuo. De quo duo, quæ magnam obſcuritatem, & difficultatem habent, explicare volumus; vnum eſt, quæ ſit propria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterum eſt, an æuum ſit vnum, an multa: & an ratio menſuræ conueniat æuo.

Variæ ſignificationes Aeui.

Diuus Bonauentura 2. Sent. Diſt. 2. quæſt. 3. aſſerit propriam rationem æui, qua diſtinguitur a tempore, & æternitate, in eo verè poſitam eſſe, quòd æuum eſt duratio habẽs prius & poſterius ſine innouatione, aut inueteratione rei, hoc eſt ſine vlla variatione rei. Putat enim, eſſe, v. g. Angeli, quod menſuratur æuo in ſe quidem totum ſimul eſſe, nec vnquàm minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus, non habet eſſe a ſe, verum habet eſſe a Deo pendens, a quo perpetuo conſeruatur, indiget Angelus continuatione hu-
C ius conſeruationis; ſi enim hodie conſeruetur a Deo, & cras deſinat conſeruari, erit hodie Angelus, ſed cras eſſe non poterit. quare viuit in ſingulos dies, horas, & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ conſeruationis: & hodie expectat continuationem ſui eſſe in craſtinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur eſſe Angeli ſit totum ſimul, nullam in ſe admittens variationem, nullamque habens extenſionem, tamen cõtinuatio iſtiuſmodi eſſe ac durationis, habet extenſionem, ac proinde prius & poſterius. ex quo perſpicuum fit, æuũ diſtingui, tum ab æternitate, in qua nec eſt vlla variatio, nec prius ac poſterius, cum æternitas Dei ſua vi conſtet atque cohæreat, nec ſuæ durationis continuationem extrinſecus pendens ab alio accipiat: tum a tempore, cum duratio earum rerum, quę ſubiiciuntur tempori, non modo habeat prius & poſterius, ſed etiam vna cum tempore variè commutetur. & ſicut fluuius manat a fonte, ſemper cum innouatione aquę, hoc eſt cum perpetua ſcaturigine, ac effluxu varię aquæ; radius autem prodit a ſole, & ab eo conſeruatur, ſine emiſſione noui luminis, ſed per continuationem eiuſdem, ſic res temporalis non ſolùm habet continua-
D tionem, ſed etiam variationem ſui eſſe; res autem æuiterna habet continuationem ſui eſſe, citra omnem variationem.

Opinio D. Bonauẽturæ de ratione Aeui.

Eſſe autem in duratione æuiterna prius & poſterius, (nam non eſſe in ea variationem ſecundum innouationem vel inueterationem, ponitur quaſi conceſſũ omnium manifeſtum) probat dupliciter, Primum, teſtimoniis D. Hieronymi ad Marcellam & D. Anſelmi in ſuo Proſologio, qui affirmant hoc eſſe proprium Dei, & hac re æternitatem Dei præcellere æternitatem cuiuſlibet creaturæ, quòd Deus habet totum ſtatum ſuæ perfectionis ſimul, omnino expertem præteriti & futuri, prioris atque poſterioris. quare in qualibet duratione creaturæ, reperitur præteritum, & futurum, prius ac poſterius. Deinde, hoc ipſum confirmat hac ratione: ſi in duratione Angeli non eſt præteritum & futurum, ergo in Angelo idẽ ſunt eſſe, fuiſſe, ac fore: ex quo efficeretur, vt quia impoſſibile nunc eſt, Angelum, qui fuit initio Mundi creatus, & adhuc durauit, non fuiſſe, nec poteſt fieri a Deo quin fuerit, pari ratione impoſſibile eſſet Angelum deinceps non fore, nec Deus facere poſſet, quin Angelus in poſterum haberet eſſe: ſiquidem idem eſt in Angelo fuiſſe ac fore; quod non modo

do abſurdum eſt dicere, ſed etiam impium. Hactenus ex D. Bonauentura pro eius opinione dictum eſt. A

Refellitur opinio D. Bonauenturæ.

CAP. XII.

HANC opinionem D. Bonauenturæ refellit Henricus Quol. 5. q. 13. Aegidius in tractatu de mẽſura Angelorum, & omnes penè Scholaſtici in 2. Sent. diſt. 2. adeo vt omnes Doctores ad huius ſententiæ refutationem atque euerſionem conſpiraſse videantur.

D. Thomas Quol. 10. art. 4. negat eam eſse intelligibilem: idem in 1. Par. q. 10. art. 5. affirmat eam implicare contradictionem; tum quia vbi eſt prius & poſterius, ibi neceſse eſt eſſe aliqnam variationem & innouationem rei: non enim prior pars æui ſimul eſse poteſt cum poſteriori parte, repugnat enim prius & poſterius ſimul eſse; quare aduentu poſterioris partis æui, aliquid de nouo accedit æuo, fit igitur innuatio in æuo: tum etiam quia ſi eſse Angeli, quod menſuratur æuo, eſt totum ſimul non habens prius & poſterius, ergo ipſum æuũ erit quoque totum ſimul non habens prius & poſterius; oportet enim menſuram eſse ſimilem rei menſurabili, nec poteſt æuum eſse aliquid re diuerſum ab ipſa duratione æuiterna: durationem enim ſuperius demonſtratum eſt, re non diſtingui ab eſse & exiſtentia. Nobis etiam non probatur hæc ſententia. nam quod ait D. Bonauentura, in eſse Angeli non inueniri prius ac poſterius, quippe cum ſit totum ſimul & penitus inuariabile, reperiri autẽ prius & poſterius in continnatione ipſius eſse, ac durationis Angelicæ, ne in ſpeciem quidem eſt probabile. Tria enim conſiderari poſsunt in continuatione ipſius eſse Angelici: vnum, ipſum eſse quod continuatur; alterum, actio Dei, qua is continuat eſse Angeli: tertium, relatio continuationis, cuius extrema ſunt actio Dei continuantis, & ipſum eſse quod continuatur: ſed in nullo horum trium poteſt eſse prius ac poſterius, ergo in continuatione ipſius eſse Angelici, non eſt prius ac poſterius. Minor probatur. Eſse Angeli in ſe (quod etiam concedit D. Bonauentura) non habet prius & poſterius, cum ſit totum ſimul & inuariabile: ſimiliter etiam ipſa continuatio ea ratione, vt eſt actio Dei conſeruantis & continuantis eſse, non habet prius & poſterius, quippe cum nihil aliud ſit quàm voluntas Dei efficaciter uolentis permanentiam ac perpetuitatem eſse Angelici, quæ volitio eſt tota ſimul: Iam vero relatio continuationis, non poteſt habere variationem ſecundũ prius & poſterius; non enim relatio per ſe variatur, ſed tantum ob variationem vel vtriuſq; vel alterius extremi; hic autem extrema huius relationis, quę ſunt eſse Angeli & actio Dei, non variantur ſecundum prius atque poſterius; ergo neque ipſa relatio continuationis, habere poteſt prius & poſterius. B C

Solutio argumentorũ D. Bonauẽturę.

Confirmatio etiam opinionis D. Bonauenturę infirma eſt. nam quod aiunt Sancti, propriũ eſse Dei, quod ęternitas eius eſt tota ſimul, neſciens pręteritum & futurum, intelligi debet id ſoli Deo conuenire tripliciter: primum, quia ſolus Deus id habet ex ſe, alia vero ſi habent, non habent niſi per participationem; deinde, quia ſolus Deus id habet neceſsario, & omnino indefectibiliter, alia verò minime; poſtremò, quia ſolus Deus eſt totus ſimul ſecundum omnia quę in ipſo ſunt, hoc eſt tam ſecundum eſse, & durationem, quàm ſecundum attributa, & actiones, omnemque perfectionem. Angelus autem, licet ſit totus ſimul ſecundum eſse, & durationem, attamen ſecundum affectiones & operationes, habet ſucceſſionem, & variationem ſecundum prius ac poſterius; quocirca D. Auguſtinus dicere ſolet, corpora moueri in loco & per tempus; ſpiritus moueri per tempus, ſed non per loca; Deum autem & corporũ & ſpirituum Creatorem, neque per locum neque per tempus moueri. D

Ratio autem, qua D. Bonauentura idem probare vult, paruo negocio ſoluitur. nam eſſe Angeli in ſe non habet prius nec poſterius, præteritum & futurum; cum enim ex quo creatum fuit a Deo, totum ſimul inuariabiliter perſeueret, nihil ipſius in præterito præteriens, nihil eius in futuro de nouo accedens, hinc fit vt in eo idem ſit præteritum, & futurum; vel vt

verius

A verius loquar, nullum ſit in eo præteritum, nullumque futurum; ſed quia nõ poſſumus nos
apprehendere durationem Angeli eo modo vt per ſe eſt, nimirum totam ſimul & indiuiſi-
bilem, apprehendimus eam cum quadam extenſione, prout videlicet coexiſtit tempori vel
reali vel imaginario. Itaque eſſe Angeli quod coexiſtit tempori præterito, apprehendimus
vt præteritum, & vocamus præteritum; quod coexiſtit præſenti tempori, dicimus præſens;
quod autem coexiſtet futuro tempori, appellamus futurum: quoniam autem Deus non po-
teſt facere vt præteritum non fuerit, poteſt autem facere vt quod futurum eſt nunquam ſit
actu; ideo non poteſt nunc facere quin Angelus fuerit, hoc eſt coexiſterit tempori præterito;
poteſt autem nunc facere vt eſſe Angeli non ſit futurum, hoc eſt vt non coexiſtat tempori fu-
turo. Variatio igitur præteriti ac futuri, quæ attribuitur eſſe Angelico, nõ prouenit ex natu-
ra ipſius eſſe, ſed ex coexiſtentia & relatione eius ad varias differentias temporis vel realis vel
imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ, poſſemus etiam concludere actionem
Dei qua conſeruat eſſe Angeli, habere in ſe prius & poſterius; nimirum dicet aliquis, non idẽ
B eſt Deum conſeruaſſe adhuc Angelum, & conſeruaturum eſſe illum in poſterum, cum non
poſſit nunc facere quin conſeruauerit, poſſit autem facere vt futuro tempore nõ conſeruet;
ergo in actione Dei erit prius & poſterius præteritum & futurum. Atque hæc quidem con-
tra opinionem D. Bonauenturæ.

In quo ſit ratio Aeui ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.

CAP. XIII.

DIVVS Thomas 1. Par. q. 10. art. 5. inueſtigat propriam Aeui rationem hoc
modo; æternitas eſt menſura rei omnino & ſecundum omnia immutabilis;
tempus eſt menſura rerum omnino mutabilium; quare neceſſe eſt rationẽ æui
quod eſt medium inter æternitatem & tempus, etiam conſiſtere in medio, ita
C vt ratio æui ſit eſſe menſuram rei partim immutabilis, nimirum ſecundum
eſſe, & partim mutabilis nimirum ſecundum affectiones & operationes. Res igitur æuiter-
næ ſunt infra æternitatem, quia immutabilitati ſecundum eſſe adiunctam habent mutabili-
tatem ſecundum affectiones. Sunt autem ſupra tempus in quo nulla eſt immutabilitas. Sub
Aeuo autem ſunt Intelligentiæ cæli, animæ rationales, & materia prima. Hæc D. Thomas.

Verùm non ineptè (niſi ego fallor) poſſet aliquis dicere contra D. Thomam. Cum æuũ
ſit menſura durationis, duratio autẽ nõ ſit mẽſurabilis ea ratione vt eſt permanens aut fluẽs;
nec vt eſt mutabilis aut immutabilis, ſed tantũ ea ratione vt eſt quanta & quodãmodo exten-
ſa; iam enim ſuperius oſtenſum eſt, eſſe permanens vel ſucceſſiuũ, mutabile vel immutabile
non niſi per accidens, eſſe autem quantum finitum vel infinitũ, per ſe conuenire durationi
qua ratione menſurabilis eſt. cum hæc igitur ita ſe habeant, oportet rationem æui attendere
non penes immutabilitatem atque permanentiam rei, ſed penes quantitatem; vt quoniam
D duratio æuiterna partim eſt finita, partim vero infinita, incępit enim aliquando ſed nunquã
deſinet eſſe, non ſit alia ratio æui quàm eſſe menſuram durationis habentis initium ſed ca-
rentis fine. Deinde, eſſe & duratio Angeli prior eſt ſecundum naturam affectionibus &
operationibus Angeli; quæratur an in illo priori, duratio præciſe ſumpta ſine ordine & ha-
bitudine ad affectiones Angeli, ſit menſurabilis nec ne? non poteſt negari quin ſit menſura-
bilis, durationi enim per ſe conuenit eſſe menſurabile: cum igitur duratio Angeli præciſè
ſumpta non ſit menſurabilis ęternitate aut tempore, ſed tantum æuo, conficitur rationem
æui non reſpicere per ſe mutabilitatem quę eſt in affectionibus, & operationibus Angeli, ſed
tantum durationem Angeli. Præterea, cum operationes Angeli habeant aliam menſuram
quàm eſſe Angeli, hoc enim menſuratur æuo, illæ autem ſecundum D. Thomam menſu-
rantur tempore diſcreto, non eſt rationi conſentaneum, rationem æui quo menſuratur eſſe
Angeli, ſumi ex ordine ad affectiones Angeli, quarum eſt diuerſa menſura.

Refellitur ſuperior opinio.

Sed D. Thomas loco ſuperius citato duo contra eos obiicit, qui definiunt Aeuum men-

ſuram Durationis habentis initium,ſed carentis fine. Vnum eſt, potuiſſe Angelum creari a A
Deo ab æterno, & tunc duratio Angeli non haberet initium, nihilominus tamen menſuraretur æuo. Alterum eſt, poſſe Deum facere vt duratio Angeli habeat finem, annihilando eum,neq; tamen ob eam cauſſam deſineret menſurari æuo;ex quibus argumentatur D.Thomas,per accidens eſſe vt duratio quæ menſuratur æuo,habeat initiũ vel careat fine: & aliunde ſpectandam & petendam eſſa rationem æui. Verum ad hæc tripliciter reſpondere poſſumus. Primum enim,in conſtituendis durationum menſuris, non eſt conſiderandũ quid in rebus poſſit Deus facere ſecundum potentiam ſuam abſolutam,ſed quid ab eo factum ſit; neque curandũ eſt qualis, & quanta fieri potuerit a Deo duratio Angeli, ſed qualis & quanta facta ſit; alioquin cum poſſit Deus per ſuam omnipotentem atque infinitam poteſtatem rem aliquam corruptibilem, & ab æterno creaſſe,& in æternum conſeruare(ſecundũ D.Thomæ doctrinam) non rectè Philoſophi dicerent,tempus eſſe menſuram omnium rerum corruptibilium, propterea quod aliquando ſunt & aliquando non ſunt; nec rectè facerent ſtatuendo definitam durationem cuiſlibet rei corruptibilis: nõ igitur in re aliqua ſpectandum B
eſt qualis a Deo potuerit vel poſſit fieri, ſed qualis facta ſit,qualiſque ſecũdum ordinem naturalem, & rationem ſuę naturę eſſe debeat. Deinde,ſi quia duratio Angeli poſſet eſſe infinita ex parte anteriori, & finita ex parte poſteriori, non eſt ſpectanda ratio ęui ex quantitate durationis, cum poſſit etiam Deus per abſolutam potentiam ſuam facere vt Angelus nec ſecundum eſse, nec ſecundum affectiones & operationes ſuas variationem vllam accipiat, ergo eandẽ ob cauſſam ratio ęui non erit ſumenda ex immutabilitate durationis habentis ſibi adiunctam mutabilitatem affectionum. Poſtremo, ſi Angelus eſset coęternus Deo, duratio eius non menſuraretur ęuo, ſed ęternitate participata: ſin autem duratio Angeli,ſicut habet initium ita ponatur habere finem; dicorẽ eam non menſurari ęuo,ſed eadem planè menſura,qua eius operationes ſecundum D.Thomam menſurãtur, nimirum tempore diſcreto.

Opinio Scoti. Scotus 2. Sent. diſt. 2. docet rationem æui non conſiſtere in eo quod ſit menſura durationis ex altera parte infinitæ; quia finitum, & infinitum variant quantitatem ſecun- C
dum magis & minus, vel ſecundum maius & minus: variatio autem ſecundum magis & minus, ſicut non variat ſpeciem, ita neque rationem menſuræ variare debet. Quare ratio æui a Scoto conſtituitur in eo vt ſit menſura durationis permanentis, & quæ ſit tota ſimul. Ex quo fit, ſeptem eſse genera rerum quæ menſurantur (ſecundum Scotum) æuo; primum viſio Diuinæ eſsentię, quam habent Beati, 2. Operationes immanentes Angelo naturales vt velle, & intelligere. 3. Exiſtentia Angeli. 4. Eſse cæli. 5. Eſse Animi noſtri. 6. Eſse materiæ primæ. 7. Eſse ſubſtantiæ corruptibilis; nam etiam hoc eſt permanens & totum ſimul.

Refutatur opinio Scoti. Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia ſuperius oſtendimus cap. 7. Durationẽ per ſe non eſse menſurabilem, quatenus eſt permanens & tota ſimul, vel fluens & ſucceſſiua, ſed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extenſionis. alioquin cum omnis duratio ſit permanens aut ſucceſſiua, non eſsent niſi duæ menſuræ durationis, vna rei permanentis, & altera ſucceſſiuæ: & ſic in ratione menſuræ & menſurabilis, æuum non differret ab D
æternitate. Deinde, quòd ait Scotus, eſse rerũ corruptibiliũ menſurari æuo, quàm ſit a vera ratione & doctrina Ariſt. remotũ, & abhorrens, ex iis quæ ſupra diſputauimus cap. 3. huius libri cum ageremus de tẽpore, perſpicuũ eſse poteſt. Sed de ratione æui ſatis diſputatum ſit.

Quæ ſit propria ratio æui. Illud autem conſtituatur tanquam vero propius, & rationi congruentius, propriam æui rationem in eo per ſe conſiſtere, vt ſit æuum menſura durationis habentis initium ſed carentis fine. Duratio enim æuiterna eſt per ſe menſurabilis propter quantitatem & extenſionem exiſtentiæ quam habet; extenſio autem eius ea eſt, vt retro quidem ſit finita habens initium, in poſterum autem ſit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an ſit vnum aliquod æuum menſura omnium rerum æuiternarum.

An

A

An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

DIVVS Thomas 1. P. quæſt. 10. art. 6. & Quolibeto 5. art. 7. cenſet vnum eſſe æuum quod ſit menſura omnium æuiternorum: hoc autem ęuum vult eſſe in primo & ſupremo omnium Angelorum. id autem probat dupliciter, primum quidem, quia ſi eſt vnum tempus omnium temporalium menſura, multo veriſimilius eſt vnum eſſe æuum omnium æuiternorum: cum enim ęuum ſit ſimplicius tempore, & propinquius ęternitati, oportet ipſum eſſe magis vnum quàm tempus. Quod autem tempus ſit vnum, conſiſtens in motu cęli, diſerte Ariſt. docet tum 4. Phy. tex. 133. & 8. Phy. tex. 76. tum lib. 10. Metaph. tex. 4. Deinde, quod eſt primum, & ſimpliciſſimum in aliquo genere, id ſumitur pro menſura cęterorum quę ſunt in eo genere; ſic albedo eſt B menſura omnium colorum, & homo omnium animalium; cum igitur primum & ſupremũ ęuiternum ſit perfectius & ſimplicius cęteris, quo enim Angelus eſt ſuperior, eo ſimplicius operatur, relinquitur æuum locandum eſſe in primo & ſupremo æuiterno.

Sed quod nam ſit hoc ſupremum ęuiternum, ſubiectum ęui, non ſatis conuenit inter Thomiſtas; quidam enim aiunt eſſe Animam Chriſti, vt pote quę ſit omnium creaturarum perfectiſſima; ſed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D. Thomę: Aut enim Anima Chriſti eſt ſubiectum æui, propter exiſtentiam eius, aut propter viſionem beatificam, aut propter alias operationes eius; non primum, quia ſecundum D. Thomam 3. P. quęſt. 17. art. 2. & Quol. 9. art. 3. humanitas Chriſti non habet aliam exiſtentiam nec aliud eſſe, quàm eſſe Verbi Diuini: Chiſtus namque licet habeat duas naturas, non habet tamen duo eſſe, ſed tantum vnum, eſſe autem verbi Diuini non pertinet ad ęuum, ſed ad æternitatem: Non ſecundũ, viſio enim beatifica cuiuſlibet Beati ne dum Chriſti, tranſcẽdit ęuum, attingens ęternitatem; quo circa D. Thomas putat eam menſurari non æuo, ſed ęternitate participata: Nõ tertium, C nã ſicut natura Animę Chriſti per ſe eſt minus ſimplex, quàm natura cuiuſlibet Angeli, hęc enim eſſentialiter, nec eſt compoſita nec componens, illa autem vt non ſit compoſita, eſt tamen componens & pars compoſiti: ita intellectio Animę Chriſti tam quę procedit ex ſcientia eius acquiſita, quàm quę ex ſcientia infuſa, eſt minus ſimplex & vnita, & in plures habitus diſtincta & multiplicata, quàm ſcientia & intellectio cuiuſlibet Angeli: quam rem diſertis & perſpicuis verbis tradit D. Thomas 3. P. quęſt. 11. art. 6. Non igitur poteſt Anima Chriſti eſſe (ſecundum D. Thomã) ſubiectum ęui. Alij Thomiſtę fecerunt Luciferum ſubiectum ęui; ea ratione adducti, quod Lucifer ſecundum B. Gregorium fuit ſupremus omnium Angelorum, ac proinde ſimpliciſſimus omnium, neque ob peccatum (Dioniſio auctore) perdidit dona naturalia. cum igitur ſimplicitas æui non ſit attendenda in Angelis, penes operationem beatificam, quippe cum ſecundum D. Tho. menſuretur æternitate participata, ſed penes ſimplicitatem quæ eſt in operatione naturali Angelorum; alioquin æuum non in vllo D Angelorum, ſed in Anima Chriſti vel B. Virginis Mariæ ponendum eſſet, vtpote in quibus viſio beatifica ſit multo perfectior quàm in Angelis; neceſſariò conficitur Luciferum cuius naturalia ſunt omnium ſimpliciſſima atque perfectiſſima, conſtituendum eſſe ſubiectũ ęui. Verùm opinionem horum, conceptis verbis explodit D. Thomas Quolibeto 5. art. 7. non dubitans affirmare Luciferum auerſum a Deo, decidiſſe a ſimplicitate, & cõuerſum ad multitudinem rerum quarum priuatum appetiit, vim eius variè diſtractam fuiſſe: quamobrem B. Dionyſium in libris de Diuinis nominibus cap. 4. dixiſſe, Dæmones infirmari circa operationes ſuas naturales. Verum, quid attinet longius facere, inquirendo ſententiam D. Thomæ de ſubiecto æui? cum eo in loco quem proximè ante memorauimus, explicatiſſimis verbis ipſe demonſtret, primum æuiternum quod eſt ſubiectum æui, & menſura aliorum omnium æuiternorum, eſſe ſupremum Angelum Beatum.

Cæterum, rationes, quibus D. Thomas opinionem ſuam de vnitate æui probare conatur, poſſet quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, ſi tempus eſt vnum numero, etiam

æuum vnum eſſe debere, dupliciter vitioſa eſt argumentatio; tum, quod vnum eſſe tempus, A in motu cæli poſitum, quo vno menſurentur omnes res temporales, & a veritate & a doctrina Ariſtotelis abhorrere, ſuperius oſtendimus in hoc libro, cum ageremus de vnitate temporis: tum etiam, quia vt demus vnum numero eſſe tempus, non ideo tamen conſequens eſt, vnum etiam æuum eſſe debere. Etenim, cum motus cæli, vſque adeo præcellat reliquos motus, vt ſit primus, antiquiſſimus, perpetuus, minimus, æquabiliſſimus, certiſſimus, communiſſimus, apud omnes notiſſimus, & cauſſa omnium aliorum motuum, vtpotè ſine quo nullus aliorum eſſe queat, vt docet Ariſt. 8. Phy. tex. 56. non temere, nec abſque ratione facere videntur, qui faciunt vnum tempus, idque collocant in motu cæli, quo vno mẽſurentur cæteri motus, qui ab eo pendent. At non ita ſe habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, vnius rationis eſt in omnibus æuiternis; neque enim vnus Angelus ſecundum durationem eſt vel antiquior, vel ſimplicior, vel perfectior, vel nobis notior, quàm alius quilibet Angelus; nec duratio vnius, eſt cauſſa durationis aliorum. Deinde, quod ad eiuſdem ſententiæ confirmationem addit, in vnoquoque genere id eſſe menſuram eorum quæ ſunt eiuſdẽ generis, quod in eo genere eſt primum, ſimpliciſſimum & perfectiſſimum; ſi intelligatur de B menſura perfectionis, concedi poteſt; ſin autem de menſura durationis, negari debet: albedinẽ enim aliorum colorum, & hominem aliorum animalium, menſuram eſſe conſtat, non ſecundum durationem, ſed tantum ſecundum perfectionem.

Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durandi.

CAP. XV.

Opinio Henrici unumquodque æuiternum habere ſuum æuũ a quo menſuretur.

ALTERA opinio eſt Henrici Quolibeto 5. queſt. 13. & Aegidii in tractatu de Menſura Angelorum; qui opinantur quot ſunt æuiterna, totidem æua eſſe cõſtituenda: vnumquodque enim æuiternum habet ſuum æuum, a quo ſi intrinſecè menſuratur. Huius opinionis duplex eſt fundamentum quo ea nititur & C fulcitur: vnum, quòd cum omnia æuiterna ſint paria ſecundum durationem, quæ ſola per ſe eſt menſurabilis æuo, aut in nullo æuiterno eſt ponendum æuum, quod nihil aliud eſset quàm deſtruere æuum: aut cum nulla cauſſa ſit cur magis locandum ſit in vno, quàm in alio quolibet, ſuũ cuique æuiterno aſſignandum eſt æuum. Alterum fundamentum eſt, vel primũ æuiternũ, quod D. Thomas facit ſubiectũ æui, menſuratur æuo, vel non menſuratur; non menſurari æuo, præter rationẽ eſt; quippe cũ habeat durationẽ ęquè mẽſurabilẽ, atque cætera ęuiterna: ſin autẽ menſuratur æuo, vel menſuratur ęuo, quod eſt extra ipſum in aliquo alio æuiterno, at neq; eſt vllũ ęuũ ſuperius ſupremo ac prius primo, neq; conuẽnit primũ æuiternũ menſurari per ęuiterna, quæ ſunt illo inferiora: vel mẽſuratur intrinſecè æuo, quod in ipſomet hæret, at pari ratione vnumquodque aliorũ æuiternorũ ſuo æuo menſurari poteſt. Quare tot ſunt ęua, quot æuiterna. Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quòd menſura debet eſſe extrinſeca rei menſurabili, & ab ea diuerſa, eaque notior, quod non haberet locum in æuiternis, ſi eorum vnumquodque eſſet ſui ipſius menſura.

D

Opinio Scoti, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe menſuram inferioris.

Tertia opinio, eſt Scoti 2. Sent. Diſt. 2. q. 3. cui non placet, vel vnum tantummodo eſſe æuum, vel tot eſſe æua, quot æuiterna: Sed illud magis probari videtur, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe menſuram eius æuiterni, quod eſt illo inferius: ita vt primum ſit menſura ſecundi; & ſecundum tertij; & ita deinceps in aliis. Verùm, illud Scoto maximè aduerſatur, quòd neceſſe eſt ſecundum ipſum, primum æuiternum, aut nullam habere menſuram, cum tamen habeat durationem non minus, quam reliqua æuiterna, menſurabilem; aut ſe ipſo menſurari, quod & paulò ante refutatum eſt, & Scoto videtur improbabile.

Opinio Ochan & Durãdi, nullum eſſe ęuum.

Quarta opinio eſt, Guglielmi Ochan, Durandi, & Gabrielis Biel 2. Sent. diſt. 2. qui aiunt nullum eſſe æuum: quod, argumento ducto ex refutatione ſuperiorum opinionum, ad hũc modum oſtendi poteſt; ſi eſt æuum, aut eſt vnum omnium æuiternorum, aut eſt ſuum cuiq; æuiterno, aut quodlibet ſuperius æuiternum eſt æuum inferioris; ſed nihil horum dici poſſe,

A ſe, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt, refutando opiniones D. Thomæ, Henrici,& Scoti,ergo nullum eſt æuum. Hanc ſententiam,aſſertores ac defenſores æui,oppugnant ea ratione, quòd omnis duratio eſt per ſe menſurabilis,& oportet menſuram congruẽtem eſſe rei menſurabili; cum igitur æuiterna habeant durationem menſurabilem, & non tempore noſtro, nec æternitate Dei, neutra enim menſura propriè congruit æuiternis, neceſſario efficitur, præter tempus,& ęternitatem,aliam quandam menſuram conſtituendam eſſe propriam totum ęuiternarum,quę vocatur ęuum.

Exponitur ſententia auctoris.

CAP. XVI.

B HAEC diſputantur ab aliis de vnitate æui. Nobis autem, quid in tanta opinionum varietate propius, atque ſimilius vero eſſe videatur, explicatis duabus propoſitionibus aperiemus: illud pręmonendo, nomen ęui dupliciter poſſe accipi,vno modo pro ipſamet duratione æuiterna,quæ habet initium, & caret fine;quomodo nemo poteſt negare æuum eſſe in rebus,niſi quis negare audeat Angelos, cælos,animos noſtros,& materiam primam,habere eſſe incorruptibile vel habuiſſe durationis initium. Altero modo prore aliqua quæ extra animam exiſtens, verè ſit menſura huiuſmodi durationis æuiternæ: atque hac ſignificatione ſumitur ænum, cum de eo diſceptatur ſit ne in rebus,& an ſit vnum, an multa. Hac diſtinctione æui declarata, ſubiiciamus duas illas propoſitiones, quæ noſtram de æuo ſententiam continent, paucis comprehenſam.

Prima propoſitio. Non eſt in rebus aliquid diſtinctum a tempore, nuncupatum æuum, quod ſit verè ac propriè menſura durationis æuiternæ. Hæc propoſitio, probari poteſt eadem ratione,qua ſuperius probata fuit quarta opinio, nimirum refutando ſentẽtias eorum, qui introducentes æuum, variè ipſum conſtituunt. Verùm, præterea confirmatur etiam hoc C firmiſſimo argumento. Non debet poni æuum,propter durationem æuiternam, hæc enim, cum non ſit quanta,& extenſa, & habens partes,vtpotè quæ eſt tota ſimul & indiuiſibilis, & cum ſit infinita, per ſe non eſt menſurabilis; non enim eſt poteſt perſe menſurabile, niſi quod eſt quantum,& finitum,id quod ſupra in hoc libro,& perſpicuè oſtenſum eſt, & ſępe inculcatum. Non eſt etiam opus æuo, propter intellectum Angelicum, is enim cum intrin ſecè,ac per ſe cognoſcaʒ perfectè ſuam durationem, ſicut perfectè cognoſcit ſuam ſubſtantiam, eſſe, potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipſo Angelo ſunt cognoſcibilia,ita non eget menſura aliqua extrinſeca ad cognoſcendam ſuam durationem. Etenim cum quantitas alicuius rei per ſe eſt ignota, tunc ad eam cognoſcendam adhibetur extrinſecus alia quantitas notior, quæ illi tanquam menſura applicata, eam manifeſtat: quod ſi prior illa quantitas, per ſe notiſſima eſſet, fruſtra quæreretur menſura aliqua ad eam manifeſtandam. Cum igitur ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſima, & tam nota quàm duratio alius cuiuſlibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quærere menſuram aliquam ad D metiendam atque declarandam eius duratione. Denique, non eſt neceſſarium ænum, propter intellectum noſtrum; tum quia ipſum æuum qualecunque fingatur,aut magis aut æquè ignotum nobis eſt atq; ipſa duratio Angeli; quocirca non poteſt illud eſſe nobis huius menſura; tum quia nos durationem Angeli, non metimur per æuum, ſed per coexiſtentiam & relationem eius ad tempus noſtrum. quare cum æuum non debeat poni vel propter ipſam durationem æuiternam, vel propter intellectum Angeli,vel propter intellectum noſtrum, relinquitur ipſum fruſtra poni. Verum igitur eſt quod probandum ſuſcepimus,per ſe & ex parte rei,nullum eſſe æuum quod verè ac propriè menſura ſit durationis æuiternæ.

Probatur, ęuũ propriè non eſſe mẽſuram durationis ęuiternę.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecundum nos, menſura durationis æuiternæ. Dupliciter nos metiri ſolemus res æuiternas; vno modo generaliter & confusè, altero modo particulariter, & diſtinctè; priorem modum conficit mens noſtra effingendo quandam generalẽ rationem dignoſcendi quanta ſit duratio rerum æuiternarum ex negatione temporis,& ęternitatis:cum enim res ęuiterna nec ſit temporalis, quippe cum ſit incorruptibilis, nec vnquã deſinat

Obſerua diligẽter doctrinam hanc de menſura durationis æuiternę.

deſinat eſſe: neque ſit æterna, propterea quod habet initium durationis; mens noſtra (quæ eſt ſolertia) animaduertit huiuſmodi res æuiternas habere tertiam quandam durationis ſpeciem, interiectam & mediam inter tempus, & æternitatem, inferiorem quidem æternitate, quia initium habens aliquando eſse cæpit, ſuperiorem autē tempore, quia fine carens nunquam eſſe deſinet: quam durationem appellamus æuum, nomine, vſu Theologorum, iampridem recepto & trito: & quę habent eiuſmodi durationem, eas res æuiternas appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen æui, ſi quis attendat animum ad rei naturam & vſum loquentium, comperiet ſignificare potius ipſammet durationem ęuiternam quàm aliquam eius menſuram. Porrò, ratio illa qua declaramus quanta ſit duratio ęuiterna, dicentes eam habere initium ſed carere fine, vel eſse ante quidem finitam, poſt autem infinitam; eſt generalis & rudis atque craſſa, nec tā eſt menſura ęuiternitatis, quàm explicata eius notio & quaſi deſcriptio. Poſterior autem modus dimetiendi durationem ęuiternam particulariter, & diſtinctè, qui eſt nobis manifeſtiſſimus atque familiariſſimus, fit per coexiſtentiam, & relationem durationis æuiternæ ad tempus noſtrum. Etenim nos durationem æuiternam Angelorum apprehendimus quaſi coextenſam tempori noſtro, eiuſque differentiis omnibus coexiſtentē: quo fit, vt illi nos & prius & poſterius, & fuiſse eſse & fore (quamuis ipſa indiuiſibilis exiſtens tota ſimul ſit) tribuamus: illamque diſtinguamus in dies & annos, non ſecus quàm durationem rerum temporalium: dicimus enim Angelos nondum vixiſse & duraſse ſex mille annos, non enim tantum ſpacium temporis interfluxit, poſtquàm ipſi vnà cum mundo, & ipſo tempore creati ſunt. His igitur duobus modis metiri conſueuimus durationem rerum æuiternarum; illud autē ęuum, quod ab aliis inducitur tanquàm propria menſura eiuſmodi rerum, & vacat, & verò nullum eſse videtur in rebus, nec id cum de illarum rerum agitur menſura, per ſe venit atque cadit in ſermonem, atque apprehenſionem ſeu cogitationem hominum.

A B

Verùm de æuo hactenus: ſequitur, vt de tempore diſcreto, quod a quibuſdam ponitur quarta menſura ab aliis tribus ſupradictis differens, verba faciamus. de quo cum pauca dixerimus, finem huic diſputationi, quæ eſt de menſuris durationum, imponemus. C

De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.

CAP. XVII.

TRIA ſunt genera operationum Angeli: Eſt enim operatio eius beatifica, quæ eſt viſio Diuinæ eſſentiæ, quam D. Thomas ait menſurari æternitate participata: eſt etiam operatio eius tranſiens in res corporeas, ut cum Angelus mouet ſecundum locum corpora, vel ipſe etiam ſecundum locum mouetur; quod genus operationum, cum ſit res quædam mutabilis, ſucceſſiua & temporalis, eſt enim motus localis, non videtur requirere aliam menſuram, quàm tempus noſtrū. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui eſt ſupra tempus, & qui operando non pendet a tempore, id nō obſtat, quominus is menſuretur a noſtro tempore; alioquin pari ratione concludi poſſet motum primi mobilis, quoniam is efficitur ab Intelligentia, nec pendet ab alio motu, non menſurari tempore noſtro. quanquàm non me latet D. Thomam 1. Par. quæſt. 53. art. 3. affirmare motum localem Angeli, qui fit propter aliquam operationem Angeli tranſeuntem in res corporeas, ſi continuus ſit, menſurari tempore continuo, nō hoc noſtro quo menſurantur res ſublunares, ſed quodam alio diuerſo, & ſuperiori; ita vt ſecundum D. Thomam, ſint tria tempora inter ſe diuerſa; vnum, hoc noſtrum, quo metimur ſublunares motus phyſicos pendentes a motu cæli; alterum tempus quoddam continuum ſuperius priori, non pendens a motu cæli, quo menſuratur motus localis Angeli; tertium eſt tempus diſcretum, de quo nunc diſputationem inſtituimus. Sed hæc quàm vera ſint, & rationi conſentanea, alii iudicent, neque enim omnia ſunt huius diſputationis ac loci. Mihi certè tempus illud continuum ab hoc noſtro diuerſum, nec videtur vllam ob cauſſam neceſſarium, cum ad omnem durationem continuè ſucceſſiuam, metiendam, hoc noſtrum tempus ſatis ſit; nec facilè expediri poſſit, in quo, quemadmodum, & quorſum ſit illud alterum tempus. Etenim vna eſt D

An motus localis quo mouetur Angelus menſuretur hoc noſtro tempore

ratio

A ratio temporis,quæ eſt eſſe numerum motus ſecundum prius & poſterius, qualiſcunque &
& cuiuſcunque & in quocunque ſit ille motus. Non enim propter motus varietatem quæ
oritur vel ex ſubiecto, vel ex termino ad quem,vel ex mouente, variatur tempus, niſi tantum
per accidens & materialiter.

Sed ad varietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa ſuperiora duo operatio-
num genera,tertium eſt continens naturales operationes Angeli immanentes;& ſpirituales;
cuiuſmodi ſunt intelligere & velle,loquor de intellectione & volitione naturali; vt hinc ex-
cludamus beatificam. Huiuſmodi autem operationū,quatuor ſecundū Thomiſtas ſunt pro-
prietates. Prima,quod habēt durationem vtrinque finitam,incipiunt enim,& deſinunt eſſe,
poteſt namque Angelus de nouo ſuſcipere intellectionem alicuius rei,& paulo poſt eam de-
ponere. 2. Poteſt intellectio Angeli eſſe inſtantanea,ita vt Angelus vno tantum inſtanti rē
aliquam intelligat, & conſideret;poteſt etiam diuturnior eſſe, ſi Angelus intellectionem diu
continuet; ex quo fit, vt poſſint huiuſmodi operationes ſecundum ſuam durationem pro-
B portione quadam reſpondere vel tempori noſtro, vel vni tantum eius inſtanti. 3. In na-
turalibus intellectionibus Angeli eſt ſucceſſio nō continua: nam vna intellectio non eſt con
tinua alij intellectioni, non enim ſibi inuicem continenter cohęrent, ſed eſt ſucceſſio diſcre-
ta, vna enim intellectio ſuccedit poſt aliam; poteſt enim Angelus intelligens hominem,
deponere intellectionem eius & ſuſcipere intellectionē cęli,vel immediatè,vel mediate. 4.
Huiuſmodi operationes,non ſunt ens aliquod fluens & ſucceſſiuū,ſed permanens, & totum
ſimul; non quod volitio Angeli ſit indiuiſibilis,non ſuſcipiens magis,& minus,poteſt enim
intendi & remitti; neq; enim neceſse eſt voluntatem Angeli quamcumq; rem velit, in eā fer-
ri omni ſua vi, & conatu, ſed quia volitio Angeli non eſt ſicut motus, cuius eſse conſiſtit in
fluxu, & ſucceſſione; & cui repugnat, vt is habeat partes aliquas ſimul permanentes.

Harum igitur operationum Angeli menſuram,Thomiſtæ appellant tempus diſcretum:
tempus quidem, propterea quod videtur eſſe proprium temporis metiri durationem finitā
in qua eſt ſucceſſio ſecundum prius ac poſterius; tempus enim definitur numerus motus ſe-
C cundum prius ac poſterius;ſupradictæ autem operationes Angeli, habent durationem fini-
tam,eſtque in illis ſucceſſio ſecundum prius & poſterius, ea ratione vt paulo ante declaratū
eſt a nobis. Diſcretum verò tempus appellant, quia illæ operationes Angelicæ non ſucce-
dunt ſibi inuicem continuè ſed diſcretè ac diſiunctè vna conſequitur aliam, ſiue mediatè ſi-
ue immediatè; at hoc noſtrum tempus cū ſit menſura motus qui eſt continuus habens con-
tinuam ſuarum partium ſucceſſionem, meritò nominatur tempus continuum. Porrò quæli-
bet operatio Angeli vocatur inſtans,ſiue duratio eius ſit inſtantanea ſiue non,& ex huiuſmo-
di inſtantibus componitur tempus diſcretum: itaque vnaquæq; illarum operationum men-
ſuratur vno inſtanti temporis diſcreti; ipſa vero huiuſmodi operationum ſucceſſio & varia-
tio ſecundum prius & poſterius,menſuratur ipſo tempore diſcreto;quemadmodum in men
ſura multitudinis, quęlibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur vnitate, multitudo au-
tem rerum menſuratur numero.

Nota ſententiam & doctrinam Thomiſtarum de tempore diſcreto.

Atq; hinc licet colligere quadruplex diſcrimen inter noſtrum tempus & hoc tempus di-
D ſcretum. Primò,illud eſt menſura ſucceſſionis continuæ, hoc ſucceſſionis diſcretæ. Dein-
de, illud non componitur ex ſuis inſtantibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur non ſecus
quàm numerus ex vnitatibus. Poſtea; inſtans illius temporis, ſemper eſt indiuiſibile nec
poteſt vlli parti temporis coexiſtere:inſtans huius diſcreti temporis,licet in ſe ſit indiuiſibile
aliquando tamen ſecundum durationem ſuam coexiſtit tantum inſtanti noſtri temporis;
aliquando etiam alicui parti noſtri temporis. Poſtremo, in illo non poſſunt inſtantia eſſe ſi-
bi inuicem immediata neque continuè neque contigue neque deinceps; vt probat Ariſt. 6.
Phy. in hoc autem poſſunt inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata,ceu vnitates in numero.

Quadruplex diſcrimen inter tēpus cōtinuū & diſcretū ſecundum Thomiſtas.

Hæc eſt opinio Thomiſtarum de tempore diſcreto:quam innuit D.Thomas 1.Par. quęſt.
10.ar. 5.ad primum & quæſt. 53.ar. 3.& Quol. 10.ar. 4.& D.Bonauentura 1. Sent. diſt.
37. eandem ſequitur Henricus Quol. 5. quæſt 13.& Aegidius in tractatu de menſura An-
gelorum, & Durandus 2. Sent. diſt. 2.quæ ſententia probatur primùm hac ratione. Duratio
huiuſmodi operationum Angeli, eſt menſurabilis, ſed non æternitate nec æuo nec tempore
noſtro

noſtro, ergo hoc tēpore diſcreto: illa enim duratio non eſt menſurabilis æternitate nec æuo, A tum quia eſt vtrinque finita habens initium & finem, tum quia recipit ſucceſſionem ſecundum prius & poſterius, quæ duo ſunt contra rationem æternitatis, & æui. Nec eſt menſurabilis hoc noſtro tempore, partim quoniam huiuſmodi operationes cum ſint ſpirituales, & non pendentes ab vllo motu corporeo, ſunt ſupra tempus noſtrum, & altiorem menſuram requirunt; partim quia poteſt Angelus habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediate ſuccedentes, quæ non poſſunt menſurari tempore noſtro, cum ſint totæ ſimul, & indiuiſibiles, nec inſtantibus noſtri temporis, cum ſint inter ſe immediate coniunctæ, quod repugnat inſtantibus noſtri temporis.

Deinde, conantur idem perſuadere multis teſtimoniis D. Auguſtini: is enim tum in 8. lib. ſuper Geneſim cap. 21. & lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 15. tum aliis quamplurimis locis, ait in operationibus Angelorum eſſe implicatum tempus; & creaturam ſpiritualem tametſi nō per loca, per tempora tamen moueri a Deo. Sed quidam vehementer vrgent Thomiſtas illo argumento. Si Angelus poteſt habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediate B ſuccedentes, quarum vnaquæque per ſe reſpondeat inſtanti noſtri temporis, quod ipſi concedunt & ſumunt ad probandam ſuam opinionem, ex eo neceſſariò conficitur etiam in noſtro tempore poſſe dari duo inſtantia ſibi immediata: nam prior intellectio Angeli reſpondet vni inſtanti noſtro, & poſterior intellectio reſpondet etiam vni inſtanti noſtro, ſed poſterior intellectio ponitur immediatè ſuccedere priori, ergo pari ratione vnum inſtās noſtrum immediate ſuccedit alij inſtanti.

Scotus 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 4. quoniā opinatur rationem æui in eo eſſe vt metiatur durationem permanentem, & quæ eſt tota ſimul, cuiuſlibet rei qualiſcunque eā fuerit, hoc eſt ſiue incorruptibilis ſiue corruptibilis, ſiue durationis infinitæ ſiue finitæ, ideo ait operationes Angeli, de quibus nunc agimus, menſurari æuo, cum ſingulæ habeant durationem permanentem, & totam ſimul: neque referre quanta ſit earum duratio finita ne an infinita, magna an parua. Verum quia opinionem Scoti ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in præſentia opus eam refellere. C

Sentētia authoris de tēpore diſcreto breuiter expoſita.

Quod igitur eſt iudicium, quæ ſententia noſtra de hoc tempore diſcreto? Equidem tria hic ſtatuo: primùm enim arbitror, triplicem tantum eſſe ſpeciem durationis, ſpectando rationem quantitatis, propter quam ſolam duratio eſt per ſe menſurabilis; vnam æternam, vtrinque infinitam; alteram æuiternam, ex altera parte infinitam; tertiam temporalem ex vtraque parte finitam, quæ nimirum, & initium habet & finem; nec præter has alia vlla fingi poteſt. Deinde, aio tempus dupliciter poſſe accipi; vel phyſicè, quod tantum eſt in iis, quæ ſubiiciuntur motui phyſico, quo tempore certum eſt non menſurari operationes Angeli: vel metaphyſicè, quod reperitur vbicunque eſt aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud, & variatio ſecundum prius & poſterius; atque hoc modo ſumit tempus D. Auguſtinus, cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionibus eſſe tempus. Poſtremo, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo, idem quoque de duratione operationum Angeli ſentiendum, dicendumque arbitramur: nempe, huiuſmodi durationem per ſe menſurabilem non eſſe, cum ſit indiuiſibilis, expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſ- D ſe ſit eſſe quantum & aliqua preditum extenſione; neque vero ad eam durationem manifeſtandam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura, cum illam durationem Angelus intrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè; neque noſtra cauſſa introducendam eſſe menſuram aliquam illius durationis diuerſam a noſtro tempore, quæcunque enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel æquè ignota vel etiam ignotior: neq; nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri poſſumus, quàm durationem exiſtentiæ ipſorum, per coexiſtentiam nimirum, & relationem ad noſtrum tempus; denique quæcunque paulo ante diximus de æuo; ea poſſunt (ne ſæpius eadem repetantur) ad hunc locum transferri, & accommodari. Sed vereor, ne dum quæ ad menſuras durationum pertinent, ea nimis ſubtiliter ac diligenter perſequor, longius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur ratio mei inſtituti, quare finem huic diſceptationi, & duodecimo libro imponens, referam me ad ea quæ reliqua ſunt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

A

DE NATVRA MOTVS

LIBER DECIMVSTERTIVS.

B

C

QVAM eſt motus communis omnium rerum quę natura conſtant, tam eſt cognitio eius non modo vniuerſę Philoſophię naturali, ſed aliis etiam permultis diſciplinis, neceſſaria. Quot autem, & quantas vtilitates ſcientia motus ad omnes Philoſophię partes percipiendas adferat, hinc peſpicuum eſſe poterit. Primo, natura, in qua explicanda tota Phyſica occupatur, ignorato motu nequit bene cognoſci; cum natura definiatur eſſe principium motus, & motus ſit quippiam propriũ naturę, omni ſoli & ſemper conueniens; vide Ariſt. 3. Phy. tex. 1. Deinde, res ſubiectę Philoſophię naturali, eius definitiones, demõſtrationes, termini denique ac limites Phiſiologię definiuntur motu: & ab Ariſtotele ſcientię ſpeculatiuę ita diſtinguuntur, vt Phyſica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicę diſciplinę ratione a motu ſeiunctas, Metaphyſica, re & ratione ſeparatas. Poſtea, pleraque ac pręcipua fundamenta Philoſophię, motu deprehenſa & cognita fuerunt: motu enim reperta ſunt quatuor genera cauſſarum, quod indicat vniuſcuiuſque cauſſę definitio; motu locali & alteratione, inuenta ſunt quatuor elementa; materiam primam eſſe, atque ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe, motus patefecit: Mundum ęternum eſſe, & generationem rerum æternam, Ariſtoteles, falſo quidem, ſed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus phyſici monſtrauit Ariſtoteli humanum intellectum ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe, diſſimilem formis materialibus, & vt intellectus eſt, extra conſiderationem Phyſici. Quod
D natura propter finem agat, motus rerum naturalium, qui ordine ac vt plurimùm eodẽ modo fiunt, manifeſtè oſtendit. Pręterea, omnium rerum perfectio, motu declaratur & acquiritur; nam quæ non ſunt, per motum exiſtunt; quæ iam ſunt, perfectionem ſuam, vel in motu habent, vt animata; vel per motum acquirunt, vt res inanimatæ; uel motu perfectionem ſuam aliis cõmunicant, vt cæli & Intelligentiæ. Adhæc, ſublato motu gradus, ſpecies, & perfectiones rerum naturalium diſcerni non poſſent. His accedit, quòd ex motu natura cæli differens ab his ſublunaribus, numerus, ordo, & dignitas orbium cęleſtium, & ordo Vniuerſi cognoſcitur. Poſtremò, ſi tollis motum, nec Metaphyſica, nec Perſpectiua, nec Muſica, nec Aſtronomia, nec Medicina, nec aliæ multæ diſciplinæ, ſpeculatiuæ, actiuæ, & factiuæ ſtare poterunt. Vide Ariſt. 8. Phy. tex. 22. Cum igitur tam multiplex ſit vtilitas, quam parit cognitio motus, viſum nobis eſt ſeparatim de motu generalem tractationem conſcribere, tres ob cauſſas: Primo, quoniam contemplatio & cognitio rerum vniuerſalium, præcedit cognitionem rerum particularium: quamobrem generalis motus præcognitio, neceſſaria eſt ad intelligendas ſpecies eius: Deinde, quoniam de motu Ariſtoteles & pauca vniuersè ſcripſit,

Cognitio motus ad omnes Philoſophiæ naturalis partes multasq; alias diſciplinas plurimum conducit.

eaque non uno in loco, ſed ſparſim in varijs. Poſtremò, quia ſi omnia, quæ ad motum vniuerſè pertinent ſeorſim explicata fuerint, cum ad tractationem ſpecierum eius accedemus, breuior erit, facilior, & ordini naturali congruens earum explicatio: ſic enim, & quæ omnis motus communia ſunt, & quæ vniuſcuiuſque motus propria, diſpiciemus; & in omnibus rebus demonſtrationibus vniuerſalibus, ac propriis vtentes, propriam, atque perfectam cuiuſque rei ſcientiam conſequemur. Tripartita autem erit tractatio motus, in tres libros diuiſa: primùm enim explicabuntur, ea quæ attingunt eſſentiam motus: tum, agetur de variis & præcipuis quibuſdam diuiſionibus motus: Poſtremò, diſſeremus de motus æternitate. In hoc autem, qui proximè ſequitur, libro, tria explicanda ſunt, quæ pertinent ad declarandam motus naturam: Vnum eſt, in quo genere, vel categoria poni debeat motus; alterum eſt, ſubtiliter ac diligenter explanare definitionem motus traditam ab Ariſt. 3. Phy. tertium eſt, agere de terminis motus, ex quibus, vnitas, diſtinctio, cõtrarietas, & præſtantia motus, æſtimatur. A

In quo Genere, ſeu Categoria ſit Motus. B

CAP. I.

HANC quæſtionem tractat Alexander 1. lib. Naturalium quæſt. cap. 21. Simplicius in Prædicamentis, & obiter ſuper 4. tex. lib. 3. Phy. Auerroes 3. Phy. com. 4. & 5. lib. Phy. cõm. 9. Albertus in 3. Phyſ. tractatu 1. cap. 3. A nobis ſic declarabitur, vt primò exponamus ſententiã, quam arbitramur magis probabilem; deinde, ſi quæ remanet dubitatio propter eos, qui contra ſentiunt, eam tollamus.

Sententia autem noſtra duas partes habet; priori aſſerimus motum in nullo certo prædicamento per ſe reponi: poſteriori autem affirmamus, motum poni in prædicamento reductiuè, ideſt reduci ad prædicamentum eius rei, ad quam fit motus; vt generatio, quia fit ad ſubſtantiam, reducitur ad prædicamentum Subſtãtiæ; augmentatio ad prædicamentũ Quãtitatis; & ſimiliter alii motus. Prior pars noſtræ ſententiæ, ita probatur. Primo, neque motus eſt aliquod prædicamentũ diuerſum ab aliis decem, vt putauit Plotinus referente Simplicio, quia decem tantùm eſſe prædicamenta, & omnium ferè Philoſophorum conſenſu receptum eſt; & hoc demonſtratur, tum in Logica, tum in Metaphyſica; neque motus ponitur in aliquo prædicamento illorum decem, quia Ariſt. in nullo eorum repoſuit motum, imò repoſuit in poſtprædicamentis, ſignificans motum non contineri in aliquo certo prædicamento, ſed vagari per multa prædicamenta. C

Probatur motũ per ſe non pertinere ad unam aliquã categoriam.

Deinde, omnes interpretes exponentes textum quartum lib. 3. Phy. aiunt motum, non dici vniuocè, vt uidere licet apud Simplicium, Auerroem, Albertũ: ergo motus non reponitur in aliquo prædicamẽto; nam tã æquiuoca, quam analoga remouentur à prædicamentis. Et confirmatur hoc, quia ſicut Ariſt. in 7. Metaph. tex. 4. ait ſubſtantiam eſſe priorem accidente, tempore, natura & perfectione, ita idem ſcribit 8. Phy. 56. motum localem eſſe priorem aliis motibus, tempore, natura, & perfectione, ergo ſicut ſubſtantiæ & accidenti, non datur vnum commune genus, ita neque dabitur genus commune motui locali, atque aliis motibus. Præterea, motus idem eſt ſecundum rem cum termino ad quem, vt poſterius oſtendetur, & quamuis hoc apud aliquos dubium ſit, tamen illud certum eſt apud omnes, motum non poſſe exiſtere, aut definiri ſine termino ad quem, quoniam ab ipſo accipit vnitatem & diſtinctionem, vt dicitur 5. Phy ſi ergo motus eſſet genus commune generationi, augmentationi & alterationi, ergo daretur terminus ad quem reſpondens illi motui generico, communis genericè, & ſubſtantiæ, ad quam fit generatio, & qualitati ad quam fit alteratio, & quantitati ad quam fit augmentatio, quod & Ariſt. negat 3. Phy. tex. 4. & per ſe abſurdum eſt; quoniam ſubſtantia, quantitas, qualitas, cũ ſint genera ſumma, non habent aliquod genus ſuperius, neque quidpiam quod de illis vniuocè dicatur. Poſtea, ſi motus eſſet vnum aliquod genus, ergo augmentatio, alteratio & alii motus, eſſent vnius generis, quod eſt falſum; quoniam Ariſt. 5. Phy. tex. 31. tradit tres modos, ſecundum quos motus dicitur eſſe vnus; nam inquit, vel motus eſt vnus genere, cuiuſmodi ſunt omnes motus, qui pertinent ad eandem categoriam, vt omnes generationes inter ſe, vel alterationes inter ſe: vel eſt vnus ſpecie, quoniam terminus ad quem eſt vnius ſpeciei, vt D

omnes

A omnes calefactiones ſunt vnius ſpeciei, quia fiunt ad calorem,qui eſt vna ſpecies qualitatis:
vel eſt vnus motus numero,quando & ſubiectum,& terminus ad quem,& tempus eſt vnum
numero. Si autem motus in communi,eſſet genus, Ariſt. prætermiſiſſet alium modum vni-
tatis,ſecundum quem omnes motus poſſent dici eſſe vnius generis,quatenus conueniunt in
motu, qui ponitur eſſe genus illorum, & ea ratione, generatio, alteratio, & latio eſſent
vnius generis.

Poſterior autem noſtrę ſententię pars,quod motus reducatur ad categoriam eius rei,ad
quam tendit motus, ſic oſtenditur. primo,quia via,& principium, reducitur ad prędicamen
tum eius rei,ad quam eſt via, & cuius eſt principium:ſed motus v. g. generationis, eſt via ad
ſubſtantiam,& idem iudicium eſt de alijs, ergo &c. Poſtea, imperfectum & perfectum non
variant ſpeciem: ſed motus nihil aliud eſt quàm res ad quam eſt motus, prout eſt imperfe-
cta, & in fieri; vt calefactio nihil aliud eſt quam calor prout eſt imperfectus & tendit ad per-
fectionem,quare ambo ad idem prędicamentum pertinebunt. Tum,actus,& potentia per-
B tinent ad idem prędicamentum;vt calor in potentia & calor in actu,non pertinent ad diuer-
ſa prędicamenta, ſed reducuntur ad idem; ergo quod eſt in potentia non differt genere, ab
eo quod eſt actu: ergo multo minus quod partim eſt actu partim potentia, differet genere
ab eo, quod eſt actu:ſed motus nihil aliud eſt quàm res quę producitur,pro vt partim eſt
actu partim potentia, ergo non differet genere ab ipſa re: nam ſi calor in potentia eſt eiuſdē
categorię, atque calor in actu, ergo calor (vt ita dicam) fiens,qui partim eſt actu partim po-
tentia, erit quoque eiuſdem categorię, atque calor in actu: & hanc rationem tangit Auerr.
3. Phy. comm. 9.

Nunc reſpondendum eſt cuidam obiectioni quę contra ſupradictam ſententiam exiſtit ex
his quę ſcribit Alex. 1. Lib. naturalium quęſt. cap. 21. illic enim ait motum pertinere ad va- Quomodo dixerit Alexāder motū referri poſſe ad varias categorias.
rias categorias,nimirum ad categoriā Quantitatis Ad aliquid, Paſſionis, Qualitatis, & ad
categoriam eius formę ad quam dirigitur motus. Sed reſpondendum eſt,motum,per ſe ac
directè, ad nullam categoriam pertinere (vt ſupra oſtenſum eſt) ſecundum quid autem, pro
C vt variis modis conſideratur, etiam poſſe referri ad varias categorias. Poteſt enim reduci
ad categoriam Quantitatis,quatenus eſt de genere continuorum,vt hic inquit Ariſt. princi-
pio lib. 3. Phyſ. nam continuum & diſcretum, ſpecies ſunt quantitatis: ad categoriam vero
Ad aliquid,quia motus eſt actus mouentis in mobili vt definit Ariſt. 3. Phyſ tex. 23. mouens
autem, & mobile ſunt relatiua: reuocatur quoque ad categoriam Paſſionis,quia ſicuti paſſio
eſt in patiente, ita motus in mobili, & ſicuti per paſſionem res tranſmutatur & afficitur, ita
quoque per motum; & quia tertia ſpecies Qualitatis appellatur paſſio,& patibilis qualitas,
hoc etiam nomine motus redigi poſſet ad categoriam qualitatis: poſtremo, quia motus eſt
via ad aliquam formam, & non differt ab ea, niſi tanquam imperfectum a perfecto, merito
reducitur ad prędicamentum illius. hęc igitur conſiderans Alexander,ſcripſit motum refer-
ri poſſe ad varias categorias. Quod autē hæc verè & proprie dici nequeant de motu, hinc
planū eſt:motus enim per ſe non eſt in prædicamēto Quantitatis,quoniā Ariſt. & in Logica
in categoria Quantitatis, & in Metaphyſica lib. 5. tex. 18. ait motum eſſe quantum per acci-
D dens:nam cum duplex ſit ratio quantitatis, vna eſſe diuiſibile in partes, altera eſſe menſurā;
neutra per ſe conuenit motui, motus enim diuiſibilis eſt vel propter mobile, vel propter id
in quo fit motus: ratio autē menſuræ non conuenit motui per ſe,ſed propter tempus, quod
eſt numerus motus. Deinde,neque eſt in categoria Ad aliquid, nam ſi motus eſt relatiuum,
neceſſario habebit ſuum correlatiuum:hoc autem, vel erit mobile, vel mouens, nam quid
ſit aliud, ne fingi quidem poteſt: at reſpectus motus ad mobile, cum ſit reſpectus accidentis
ad ſuum ſubiectum,non pertinet ad categoriā Ad aliquid,alioquin omnia accidentia inclu-
derentur in prædicamento ad aliquid; reſpectus autem motus ad mouens, eſt reſpectus ef-
fectus ad cauſam,qui licet ſecundariò &, vt vocant,ſecundum dici,habeat vim aliquam re-
lationis,tamen principaliter & ſecundum eſſe,minime habet; alioqui omnes res quæ pro-
ductę ſunt a Deo,conijci deberēt in categoriam Ad aliquid. Quod non ſit in categoria Actio
nis, vel Paſſionis, ex eo perſpicuum eſt: quia motus indifferens eſt ad actionem, vel paſſionē;
& idem motus, prout habet reſpectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet reſpectū
ad patiens. dicitur Paſſio; quare ſi quia per motum patiens mouetur, debet motus poni in

categoria paſſionis, ergo pari ratione, quia per motum agens mouet, æque deberet collocari in categoria actionis. Deinde, ſi motus eſt in categoria Paſſionis, ergo hæc eſt bona prædicatio, motus eſt paſſio; ſimiliter hæc quoque eſt bona, actio eſt motus, ergo a primo ad vltimum, erit quoque bona prædicatio hęc, actio eſt paſſio, per illam regulam prioriſticam, Dici de omni &c. quod abſurdum eſt, quippe cum actio, & paſſio ſint categoriæ diuerſæ inter ſe. Quod autem ait Alexander, motum pertinere ad tertiam ſpeciem qualitatis, quatenus eſt quædam paſſio, non eſt abſolute verum; nam paſſio, quæ eſt tertia ſpecies qualitatis, non eſt quilibet motus ſed tantum eſt alteratio, neque eſt quælibet alteratio, ſed quæ breui, & celeriter tranſit, nec afficit, atque denominat ſubiectum. Verùm ad quam categoriam pertineat motus, ſatis dictum ſit. A

Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phy. tex. 6.

CAP. II. B

ARISTOTELES in 3. lib. Phy. magna diligentia vſus eſt in explicanda natura motus: nam a tex. 3. vſque ad 6. præmiſit quatuor hypotheſes valde vtiles, ad definiendum motum. Deinde, dedit tres definitiones motus; vnam tex. 6. alteram tex. 16. tertiam tex. 23. Poſtea, multis modis declaranit & confirmauit primam definitionem, a tex. 7. vſque ad 12. explanando particulas definitionis, a tex. 12. vſque ad 16. demonſtrando eos, qui ſecus de motu ſenſerunt, vel aliter ipſum definierunt propriam naturam eius ignorantes, multùm errasſe, Poſtremo, quoniam vt dicitur libro 4. Phyſ. tex. 31. ſignum bonę definitionis eſt, ex illa ſolui poſſe dubitationes, quæ circa rem definitam exiſtunt, idcirco Ariſt. a tex. 18. vſque ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri ſolent, nimirũ an motus ſit in mobili, an potius in mouente; & an idem ſit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex ſecunda & tertia definitione motus, facile diſſoluuntur. Sed de viis quibus inſtitit Ariſt. ad inueſtigandã definitionem motus, vide Auerr. 3. Phyſ. com. 12. Cum igitur cognitio motus perneceſſaria ſit, difficilis tamen (vt dicitur 3. phyſ. tex. 15.) cum ſit motus actus imperfectus & mixtus cum potentia; enitendum nobis eſt, vt eam planam, & facilem reddamus. quod ſperamus nos aſſequi poſſe, ſi primùm omnes particulas primæ definitionis ſubtiliter, & diligenter explanemus: deinde diſſoluamus difficultates quæ circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus a nobis explicanda hæc eſt. *Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia* In qua ſunt quatuor particulæ, Prima eſt *Actus*. 2. *Entis*. 3. *In potentia*. 4. *Prout in potentia*, quas ſigillatim diſcutere oportet. C

An motus dici queat Endelechia.

Actus græce eſt ἐντελέχεια & ſic legit Alexander, Porphyrius, & Themiſtius. Sed hæc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, vt declarat ethymologia eius, ſignificat perfectionem, quę duplex eſt (vt dicitur 2. de Anima tex. 2.) vna eſt forma perfecta, altera eſt operatio a tali forma proficiſcens: motus autem eſt actus imperfectus, vt dicitur 3. Phyſ. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiam, quod nomen dicitur de omni actu, tam perfecto, quam imperfecto. Verum pro Alexandro & aliis dici poſſet, vocabulũ endelechiæ proprie quidem ſumi pro actu perfecto, Interdum tamen ample vſurpari pro omni actu; vt idem valeat, atque energia: nam Ariſtoteles paulo infra loquens de motu an ſit motus vnus actus mouentis, & mobilis, indifferenter vocat nunc Endelechiam, nunc Energiam. Et ſicuti generatio, quæ eſt via ad naturam, vocatur natura, vt 2. lib. phyſ. tex. 14. dictum eſt, ita quoque motus, quoniam eſt via ad formam quæ proprie dicitur Endelechia, poterit etiam appellari Endelechia. D

Triplex actus in omni re naturali.

Sciendum eſt autem, in omni re naturali, quæ accipit eſſe per generationem, inueniri triplicem actum: vnum per quem res fit, & hic eſt motus; alterum, per quem res habet eſſe, & hic eſt forma; tertium, per quem agit, & hic eſt ipſa operatio: quamuis igitur forma dicatur actus primus reſpectu operationis ſuæ, tamen poteſt dici actus ſecundus, reſpectu motus per quem acquiritur. Actus verò primus & vltimus, ſemper in idem numero incidunt reſpectu diuerſorum; nam motus reſpectu mobilis, eſt actus primus & imperfectus, reſpectu

autem

A autem mouentis, eſt actus vltimus, & perfectus; quia proficiſcitur a forma quę eſt in mouente. Nam vt dicitur 3. Phyſ. tex. 17. ſemper mouens affert aliquam formam, quæ eſt principium motus. Hinc igitur facile intelligitur definitio motus quā Themiſtius tradit 3. Phyſ. ſuper tex. 7. dicens (motum eſſe primum actum eius, quod eſt in potentia) Nam ſecundus, inquit, actus, eſt forma, per quam res iam quieſcit: cur enim vocet motum actum primum, ex his quæ diximus palam eſt. Similiter planum eſt quod hoc loco ſcribit D. Thomas, aſſerens res antequam moueantur eſſe in duplici potentia, vna ad fieri, altera ad eſſe: prior potentia reducitur ad actum per motum, nam cum res mouetur, tunc fit, & non eſt amplius in potentia ad fieri, vel moueri; altera verò reducitur ad actum per formam, quæ completo motu, dat eſſe rei. Dicitur autem motus actus, quia neceſſe eſt, cum mouetur res, habere aliquid formę, quæ eſt actus: nihil enim aliud eſt motus vt v. g. calefactio, quàm calor qui producitur ab igne, & continue perducitur ad ampliorem perfectionem.

Sed hic exiſtunt quatuor dubitationes. Prima eſt, cum motus ſit actus mixtus cum potentia, cùr potius definitur per actum, quàm per potentiam. 2. Eſt, Ariſt. 2. de Anima tex. 2. facit duplicem actum, vnum primum quem ait eſſe formam, alterum ſecundum, quē dicit eſſe operationem prouenientem a forma; neuter autem conuenit motui, nam neque motus eſt forma perfecta, neque eſt operatio proueniens a forma, ſed potius tendens ad formam: ergo male dictum eſt motum eſſe actum primum. 3. Eſt, Dictum fuit rem cum mouetur, non eſſe amplius in potentia ad motum, ſed eſſe in potentia ad formam; contra, quia motus, cum ſit continuus & diuiſibilis, habet partes alias priores, alias vero poſteriores, cum igitur res eſt in priori parte motus, erit etiā in potentia ad poſteriores partes eiuſdē motus, v. g. ſit calefactio quæ duret vt octo, res quæ caleſit, cum habet calefactionem vt duo, adhuc eſt in potentia ad calefactionem vt quatuor, vt ſex, vt octo; Præterea, motus re idem eſt cum forma quæ acquiritur per motum, ergo ſi quod mouetur eſt in potentia ad formā; erit quoque in potentia ad motum; quia quantum reſtat formę, tantum reſtat motus. 4. Eſt, Simplicius ſuper tex. 7. lib. 3. Phyſ. refert Alexandrum definiuiſse motum hoc pacto. C *Motus eſt prima mutatio eius, quod eſt in potentia pro vt tale eſt*; quam definitionem Simplicius duplici nomine reprehendit, primò, quia cum motus, & mutatio idem valeant (nam licet Ariſt. in 5. lib. Phy. diſtinguat motum a mutatione, tamen in 3. Phyſ. vbi definit motum vtrunque vocabulum indifferenter ſumit) definire motum per mutationem, eſt idem per idem definire, & ignotum per æquè ignotum; deinde, quid ſibi vult motum eſſe primam mutationem? nam ſi motus eſt prima mutatio, ergo poſt motum erit alia ſecunda mutatio, at poſt motum non eſt niſi forma, quæ tantum abeſt, vt ſit motus, vt ea præſente omnis motus ceſſet, & per ipſam res quæ antea mouebatur, quieſcat. Hæc Simplicius contra Alexandrum. Dubitatur igitur an definitio Alexandri defendi, & in bonam partem accipi poſſit.

Quatuor dubitationes.

Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes. CAP. III.

D SED ad has dubitationes, difficile non eſt reſpondere. Ad primam igitur, ita reſpondeo: motus definitur per actum, & non per potentiam, multis de cauſſis: primò, quia motus re idem eſt cum forma quæ producitur, at forma non eſt potentia, ſed actus. tum, quia motus eſt quædam operatio, omnis autem operatio eſt actus. poſtea, quia idem motus eſt mouentis & mobilis, non poteſt autem eſſe eadem potentia mouentis & mobilis; quia potentia mouentis, eſt actiua, & eſt in ipſo mouente, potentia autem mobilis, eſt paſſiua, & in ipſo mobili: ſi ergo motus debet eſſe vnus mouentis & mobilis, non poterit eſſe potentia, ſed erit actus, qui tranſit a mouente in mobile; quia per motū ſemper acquiritur & augetur actus, potentia autē perpetuo minuitur ac deperditur. Poſtremo, motus non ſolū definitur per actū, ſed etiā per potentiā, ſed actus ponitur loco generis, potētia autem loco differentiæ in obliquo. & quoniā cum accidens definitur in abſtracto, genus eius ponitur in recto, differentia autem in obliquo quę differētia ſumitur ex habitudine ad ſubiectū; Ideo in hac definitione motus, actus, qui tenet locum generis ponitur in recto, potentia vero, quæ gerit vicē differentiæ, ponitur in obliquo.

Cur motus dicatur potius actus quàm potentia.

Ad

Ad 2. Ariſtoteles 2. de Anima, tantum loquitur de actu perfecto; qui tantùm eſt duplex, forma, & operatio formæ: nos autem hic loquimur de omni actu. forma igitur, quamuis inter actus perfectos eſt primus actus tamen inter actus ſimpliciter ſumptos, eſt ſecundus; quia forma ſequitur motum per quem acquiritur. A

Ad 3. Eſt duplex genus rerum: quædam res ſunt permanentes, vt homo, & ſtatua: alię ſunt ſucceſſiuę, vt motus & tempus, quarum eſſe conſiſtit in fieri, & in fluxu quodam. Inter quas res hoc intereſt; quod permanentes, tunc dicuntur eſſe actu, cum perfectè habent ſuũ eſſe, & ſimul obtinent omnes partes ſuas; tunc enim dicitur actu eſſe homo, cum obtinet perfectè eſſe hominis, & poſſidet omnes ſuas partes: res autem ſucceſſiuę, quoniam non poſſunt ſecundum omnes partes ſimul eſſe, tunc dicuntur eſſe actu, cum vel vna pars, vel aliquid ipſarum actu eſt, fluens ad reliqua: v. g. nunc dicitur eſſe dies Martis, non quod totus hic dies ſimul ſit nunc, ſed quia eſt aliquid huius diei cohęrens cum eo, quod pręceſſit, & continuum, atque fluens ad ea quę ſequuntur. Hinc facilè ſoluitur dubitatio propoſita, motus enim cum ſit ens ſucceſſiuum, tunc dicitur actu eſſe, cum actu eſt aliquid ipſius cõtinuũ B cum reliquis partibus motus, vndè res quę mouetur, dicitur iam actu habere motum, etiam ſi non habeat actu omnes partes motus, nec dicitur amplius in potentia ad motum. Forma autem dupliciter conſiderari poteſt, vel vt eſt in fieri, quo modo rę non diſtinguitur a motu, & ſic quod mouetur, non eſt in potentia ad formam, ſicuti neque ad motum; vel conſideratur vt forma eſt perfecta dans eſſe perfectum rei, & ſic differt a motu, & quod mouetur dicitur eſſe in potentia ad illam. ergo, vt vno verbo dicam, quod mouetur, non eſt in potẽtia ad formam imperfectam, & in fieri, ſed ad formam perfectam, & in eſſe completo.

Ad 4. Pro Alexandrò dupliciter reſponderi poteſt. Primò, vt dicamus nomen mutationis valde ample ſumi ab Alexãdro, & multo latius, quàm hoc loco vſurpetur nomen motus ab Ariſtotele: eſt enim duplex mutatio, vna per quam res mutatur a non eſſe ad eſſe formæ, ſiue forma fuerit ſubſtantialis ſiue accidentalis: altera per quam res mutatur ab eſſe formæ ad operationem eius: v. g. duplex eſt calefactio aquę, vna paſſiua per quam aqua calefit, & acquirit calorem, altera actiua, cum aqua per calorem acquiſitum calefacit alias res, hanc C diſtinctionem mutationis, colliges ex Ariſt. 8. Phy. 32. & 2. de Anima 57. motus eſt mutatio illa prima, per quam res a non eſſe formę mutatur ad eſſe illius. Alexander igitur fortaſſis reſpiciẽs hanc duplicem mutationem, definiuit motum per primam mutationem, diſtinguens illum a ſecunda; nam prima eſt mutatio ad formam, ſecunda eſt mutatio a forma ad operationem. Deinde, poſſet etiam dici, Alexandrum non dixiſſe motũ eſſe primã mutationem, ſed primum actum: quod vt credam, duplici ducor coniectura, tum quia Themiſtius qui in explanatione Ariſt. omnes ſententias Alexandri breuitate ſua paraphraſtica expreſſit, definiuit (ut ſupra diximus) motum per actũ primum, non per mutationem: Tum etiam, quia quod ſubiungit Alexander, idcirco motum eſſe primam mutationem, quia forma, per quam res quieſcit, eſt ſecunda, non ſibi conſtaret; nam ſi forma eſt mutatio ſecunda, quomodo per eam res quieſcit? Deinde, abſurdum eſt formam, quę eſt terminus motus, appellare mutationem. Veriſimile igitur eſt, Alexandrum, non ſcripſiſſe mutationem, ſed actũ: ſi enim ſic legamus, oratio ipſius habebit veram, & philoſophicam ſententiam; motus enim D eſt actus primus, quoniam per illum res, quę ante erat in pura potentia, incipit attingere eſſe, & actum; forma vero eſt ſecundus actus, quoniam adeptione illius, res deponit omnem potentiam, & perfectè acquirit ſuum eſſe.

Exponuntur reliquę particulæ definitionis motus.

CAP. IIII.

SECVNDA particula definitionis motus eſt illa (*entis*) Ens, bifariam ſumitur, vel vt eſt nomen tranſcendens, & ſic non ponitur hic, quia Ariſt. & in 6. topicorum vetat huiuſmodi tranſcendentia ponere in definitionibus. Vel accipitur ens, vt eſt participium verbi ſubſtantiui, ſum, & tunc ſignificat id quod eſt, vel exiſtit, & hoc modo ſumitur hic: vt ſit ſenſus, motus eſt actus entis in potentia, ideſt, eius

quod

A quod exiſtit in potentia. Sed dices, cur Ariſt. in hac definitione non poſuit proprium ſubiectum motus, quod eſt corpus? Reſpondeo, Ariſtotelem ſubiectum motus inſinuaſſe in ſecũda definitione eius, cũ dixit 3. Phyſicorum tex. 16. motum eſſe actum mobilis inquantum mobile, ſed quia nondum certum erat, an omne quod mouetur ſit corpus, ſed hoc 6. Phy. demonſtrabitur, Ideo Ariſt. hic non poſuit corpus in definitione motus.

Tertia pars definitionis eſt (*In potentia*) ſed dicet aliquis, ſi motus eſt actus, quomodo, id quod mouetur dicitur eſſe in potentia? Reſpondeo; duplicem eſſe actum, vnũ perfectum, qui aufert omnẽ potentiã, & hic eſt forma perfecta: alterum imperfectũ, qui ſemper habet adiunctum aliquid potentiæ dum eſt, & cum potentia penitus tollitur, deficit ille actus; & talis eſt motus. Vnde rectè Ariſt. 9. Metaph. tex. 11. & 3. Phyſ. tex. 57. ait duplicem eſſe potẽtiam: vnam, quæ tota ſimul reducitur ad actum, ita vt nihil remaneat ipſius; alteram, quæ reducitur ad actum imperfecte, ita vt neque omnino pereat, neque omnino maneat integra: & Auerroes 9. Metaph. cõm. 11. ait quendam eſſe actũ, qui expellit omnem potentiam, aliũ

B vero, qui non poteſt omnino ſeparari a potentia, & talis inquit reperitur in materia, in diuiſione continui & in motu. Vide etiam de hoc Themiſtium 3. Phy. ſuper tex. 6.

Nec mirum videri debet, quod mouetur ſimul eſſe actu & potentia, nam hoc poteſt contingere tribus modis: primo, vt ſimul ſit actu & potentia reſpectu diuerſorum, veluti aqua actu eſt frigida, & potentia calida: tum, reſpectu eiuſdem, ſed diuerſis temporibus: vt aqua, quę nunc eſt potentia calida, paulò poſt ſi fuerit admota igni, euadet actu calida: poſtremò, vt idem reſpectu eiuſdẽ, & ſimul, ſit actu & potentia, ſed non eodẽ modo, verum eſt actu imperfectum, & potentia ad perfectionem tendens: vt aqua, quæ calefit eſt actu & potentia calida, eſt actu calida reſpectu caloris imperfecti, quem iam habet, eſt potentia calida, reſpectu caloris perfecti, quem nondum habet. hoc modo omne quod mouetur dicitur ſimul eſſe actu, & potentia. ex quo manifeſtum eſt in quibus rebus motus reperiatur, videlicet in his, quæ participant actu, & potentia; quocirca Intelligentiæ apud Peripateticos (licet id falſum ſit) non ſubiiciuntur motui, quoniam ſecundum Ariſt. carent omni potentia: Cælum autem

Quot modis cõtingat idẽ eſſe actu & potentia.

C ſicuti tantùm habet potentiam ad vbi, & ad locum, ſic etiã tantum habet motum localem; cęterę autem res ſublunares, quoniam propter imperfectionem earum, multiplici conſtant potentia, ideo multis etiam, & variis motibus cientur.

Porrò, cum res naturales quæ mouentur, conſtent actu & potentia, hinc fit vt ſimul moueant, & moueantur, agant, & patiantur; prout enim actu ſunt, mouent & agunt, prout autem potentia, mouentur & patiuntur: quod Ariſt. confirmat 3. Phyſ. tex. 8. & 16. & in libris de Generatione multis locis. ex quibus locis aperte colligitur dari reactionem; de qua re grauis controuerſia eſt inter Philoſophos: verum aliena huic loco, & a nobis explicanda in libris de Elementis. Sed (vt hoc obiter dicamus) ſex conditiones requiruntur vt fiat reactio, ideſt vt agens in agendo patiatur ab eo in quod agit. Prima eſt, vt ſit agens corporeum nam Intelligentiæ mouent cælum, & non mouentur ab ipſo, quoniam ſunt incorporeę, non poteſt autem incorporeum phyſicè moueri ab eo quod eſt corporeum. 2. Vt agens habeat eandem materiam atque patiens, nam cælum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab

Sex neceſſaria ſunt ut fiat reactio.

D ipſis; propterea quod habet materiam longe diuerſam. 3. Vt agens agat actione phyſica & reali, non autem intentionali, & ſpirituali; ſiquidem color mouet viſum, & tamen non mouetur ab ipſo, ſimiliter quodlibet ſenſibile, & intelligibile, & appetibile mouent ſuas potentias, & non mouentur ab ipſis. 4. Intelligitur hoc pręcipue in motu locali & alterationis, maxime vero in motu alterationis, nam nõ neceſſe eſt quod generat generari ab eo, quod generatur. 5. Vt patiens non ſit nimis debile, ſed habeat tantam vim, vt poſſit aliquantulum agere in id a quo patitur. vnde, ſi calor valde exiguus admoneatur ſummo frigori, patietur, & non aget. 6. Vt agens ſit intra ſphæram actiuitatis ipſius patientis, hoc eſt vt ſit in ea diſtantia, vt poſſit virtus patientis pertingere vſque ad agens, nam ſi eſſet tale interuallum, vt agens quidem poſſet attingere ipſum paſſum, patiens vero non poſſet virtutem ſuam transfundere vſque ad agens, tunc fieret actio ſine reactione.

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. *Prout in Potentia.* Ex hoc patet potentiam eſſe magis de ratiõne & natura motus, quam actum; quoniam actus ponitur loco generis, potentia vero loco differentiæ, differentia autem magis attingit quiditatem rei quã genus.

An potentia ſit magis de eſſentia motus quam actus.

genus. Tum, quia motus accipit vnitatem, & diſtinctionem a termino ad quem, reſpectu A cuius eſt in potentia. Deinde, quia res quæ mouetur non mouetur reſpectu formæ, quam iam habet, quia iam quieſcit in illa, & cũ iam poſſideat ipſam, fruſtra moueretur ad ipſam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet, ſed poteſt habere: quare motus præcipuè fit propter potentiam. Poſtea, ſit aqua, quæ admota igni calefiat, & ferueat, hæc ſimul & calefit ab igne, & calefacit aliud nempe manũ vel aliud quiddam ſibi adiunctum, nõ poteſt reſpectu autẽ eiuſdem principij & calefacere, & calefieri, Impoſſibile enim eſt idem eſſe principium agendi & patiendi, ergo reſpectu diuerſorum principiorum, ſed calefacit reſpectu actus, ideſt reſpectu caloris, quem actu habet, ergo calefiet non reſpectu illius, ſed reſpectu caloris, quem nondum habet, ſed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaq; in omni motu tria inſunt, primo eſt actu aliquid formę ad quam fit motus, tum eſt potentia ad ampliorem participationem illius formæ, denique eſt quidam fluxus, & (vt ſic loquar) quædam tendentia ad illam formam. Nam ſi hoc tertium deſit, quamuis duo priora adſint, tamen non erit motus: vt v. g. ſi aqua, quæ calefit remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet item potentiam ad ampliorem calorem, tamen quia non habet illum B fluxum, & tendentiam ad calorem, quam antea ex præſentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, vel calefieri.

Tria in omni motu reperiri.

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.

CAP. V.

NVNC explicandæ ſunt aliquæ dubitationes, quarum ſolutio magnam lucem afferet ad percipiendam melius naturam motus.

An definitio motus ſit uniuoca.

Prima dubitatio. An hæc definitio motus ſit vniuoca æqualiter cõueniens omni motui? Reſpondendum eſt, hanc definitionem motus non eſſe vniuocam. C Ita enim ſentit Alexander, Simplicius, Themiſtius, Auerroes, & Albertus 3. Phyſ. ſuper tex 4. & ratio eſt, Primò, quia motus qui definitur, non eſt aliquod genus vniuocum, vt ſupra oſtenſum eſt, quare nec definitio poteſt eſſe vniuoca. Deinde, quia principaliter dicitur de motu locali & præcipue de motu circulari, ab hoc enim neceſſario cæteri motus dependent, & hic eſt natura, tempore, & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio, & corruptio, cum ſubito & in inſtanti fiant, non continetur in hac definitione per ſe, ſed ratione præcedentium diſpoſitionum. Præterea, vocabula illa definitionis, *Entis, Actus, Potentia* non dicuntur vniuocè de ſuis inferioribus. Ampliùs, ſignum huius eſt, quod cum motus eſſentialiter pendeat a termino ad quẽ, vt a quo accipiat vnitatem & diſtinctionem, tamen hic non exprimitur in hac definitione: terminus autem ad quem reſpondens motui vniuersè ſumpto, non eſt aliquid vniuocum, quod de qualitate, quantitate, & vbi, ad quas res terminantur ſpecies motus, vniuocè dicatur. Poſtremò, cum cælum ſemper actu ſit in ſuo loco, neque varietur niſi ſecundũ quid, hoc eſt ratione partium, hęc definitio non conueniet motui cæli, niſi ſecundum quid, non enim cælum dicitur eſſe in potentia, niſi ſecundum quid, D ad vbi, non quidem ſecundum ſe totum, ſed tantum ſecundum partes. Atque hoc loco intelligendum eſt, motum, ſi in eo conſideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel ſecundum durationem, vt eſſe æternum, vel ſecundum vniformitatem vt eſſe inuariabilem, vel ſecundum cauſalitatem vt eſſe cauſam rerum ſublunarium, vel ſecundum principium eius effectiuum, vt fieri ab anima vel ab intelligentia, ſi inquam hac ratione conſideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cæleſtium: ſin autem conſideretur ſecundũ id quod habet imperfectionis, vt eſſe in potentia, & inter terminos oppoſitos, qua ratione conſideratur & definitur ab Ariſtotele in 3. & 5. lib. Phyſicorum, nõ dubium eſt quin hæc ratio motus principaliter conueniet motui rerum ſublunarium & minus principaliter motui cæli. Non igitur pugnant inter ſe duo illa quæ ſupra diximus, Nimirùm, motum principaliter dici de motu locali ac circulari, definitionem autem motus ab Ariſtotele traditam minus principaliter ac ſecundum quid conuenire motui cæli.

2. Dubi-

A 2. Dubitatio, quid intelligitur per illud *Entis in potentia?* nam videtur poſſe intelligi, & mobile, & ipſum mouens; nam ante motum & mobile erat in potentia vt moueretur, & mouens vt moueret; & cum fit motus, ſicut mobile partim iam eſt actu motum, partim debet amplius moueri, ſic mouens partim iam actu mouit, partim debet etiam vlterius mouere. Reſpondeo, proculdubio Ariſtotelem per illud *Entis in potentia*, intelligere, ipſum mobile, & non mouens, quod patet ex duobus; primo, quia omnia exempla quibus definitionē motus declarat, pertinent ad mobile; deinde, quia in reliquis duabus definitionibus, loco illius *Entis in potentia* ponit *mobile*, dicens, motus eſt actus mobilis in quantum mobile. verum & Simplicio & mihi placet, huiuſmodi definitionem poſſe accommodari etiam mouenti; & cauſſa eſt, quia vnus idemque motus eſt actus mouentis & mobilis. Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia paſſiua ad actum, & mouens ex potentia actiua ad effectum ſuū: & ſicuti mobile ſucceſſiue mouetur, & cū perfecte accepit formam deſiſtit moueri, ſic mouens ſucceſſiue mouet & cum perfecte formā produxerit, deſinet mouere. Sed etiā in hoc,
B multiplex eſt diſcrimen: primum, quia motus reſpectu mouentis eſt actus perfectus, reſpectu mobilis, eſt imperfectus. 2. Quia reſpectu mobilis, reſpicit potentiam paſſiuam, reſpectu mouentis potentiam actiuam. 3. Quia reſpectu mouentis, producitur a forma, reſpecto mobilis tendit ad formam. 4. Quia per motum mouens dat aliquid, & ideo motus indicat perfectionem mouentis: at mobile per motum accipit, & acquirit aliquid, quod arguit ipſum eſſe imperfectum. 5. Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad vſum eius, non eſt proprie motus eius, quamobrem Ariſt. in 2. de Anima 57. mutationem, quæ in agente fit ex forma ſeo habitu ad operationem, negat eſſe alterationem.

3. Dubitatio, cum Ariſtoteles tradat in 3. Phyſ. tex. 6. 16. & 23. tres definitiones motus. Vna eſt *Actus entis in potentia prout in potentia*, altera eſt *Actus mobilis prout mobile*: Tertia eſt *Actus mouentis in mobili: vel eius quod poteſtia actiuum eſt & eius quod potentia paſſiuū quatenus huiuſmodi ac ſimpliciter*; videndum eſt quid inter has definitiones interſit. Re-
C ſpondeo, primam definitionem eſſe magis metaphyſicam quàm phyſicam, quoniam illa vocabula *Ens, Actus Potentia*, ſunt metaphyſica: tamen ea videtur maxime declarare, & aperire, propriam naturam motus ignotam antiquis; motus enim neque eſt pura potentia, neque eſt purus actus, ſed eſt quaſi medium quiddam, hoc eſt actus mixtus cum potentia. Veteres autem cum viderent motum neque eſſe puram potentiam tantùm, neque actum, & non animaduerterent hunc actum medium, valde hallucinati ſunt in explicanda natura motus: hoc igitur nomine commendāda eſt prima definitio. Secunda vero definitio, eſt magis phyſica, conſtat enim terminis phyſicis, & exprimit proprium ſobiectum motus, quod eſt mobile. Sed Alexander dubitat, quomodo definitur motus per mobile, cum ambo ſint æque ignota? & reſpondet, hæc eſſe relatiua, in quibus non eſt vitium vnum definiri per alterum, vt docet Ariſt. 6. Topicorum. Sed ego arbitror neque motum & mobile eſſe proprie relatiua, mobile enim non refertur ad motum ſed ad mouentem, & falſum eſt motum & mo-
D bile eſſe æque ignota: mobile enim notius eſt quàm motus; quod aperte ſcribit Ariſt. 4. Phy. tex. 104. aiens motum eſſe notum propter id quod mouetur. Idem ſcribit 3. Phyſ. Themiſtius ſuper tex. 16. Tertia autem definitio, duplici nomine laudanda eſt, tum quia complectitur omnia, a quibus dependet eſſe ipſius motus: motus enim, quia eſt accidens, neceſſario pendet a ſubiecto mobili: quoniam vero eſſe ipſius conſiſtit in quodam fieri & fluxu, neceſſario etiam dependet a mouente; tum etiam quia vt ait Auerroes, ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio an ſit idem actus mouentis, & mobilis; nam ſi motus eſt actus mouentis in mobili, profecto idem numero motus diuerſo modo ſumptus, erit actus mouentis, & mobilis, vt latius dicetur infra.

Comparatio inter tres definitiones motus traditas ab Ariſtotele

4. Dubitatio, cū motus eſſentialiter pendeat a termino ad quem, a quo (vt ſæpe diximus, & in hoc libro paulò infra latius edocebimus) accipit vnitatem, & diſtinctionem, cur in hac definitione motus non exprimitur terminus ad quem? Reſpondeo, hic definiri motum in cōmuni; non datur autem aliquis terminus ad quem cōmunis omni motui, ſicuti non datur aliqua natura cōmunis ſubſtantiæ, & accidenti: ob hanc igitur cauſſam in definitione

Cur in definitione motus non exprimatur terminus ad quem.

GGg motus

motus non explicatur terminus ad quem, tamen tacitè ſignificatur,& continetur illis verbis *in potentia,prout in potentia*, nam quod mouetur eſt in potentia, ad quid? proculdubio ad terminum ad quem,cuius gratia fit motus, & quo adepto ceſſat motus. A

An motor ſit de eſſentia motus.

5. Dubitatio,an motor ſit de quiditate ipſius motus; ratio dubitãdi duplex eſt, tum quia Ariſt. in tertia definitione motus ponit motorem, dicens motus eſt actus mouentis in mobili vel actiui in paſſiuo:quidquid autem ponitur in definitione alicuius,videtur pertinere ad eſſentiam eius: tum etiam, quoniam a quo pendet vnitas rei, ab eo quoque pendet entitas, & quiditas ipſius, ſi quidem ens & vnum, conuertuntur inuicem atque reciprocantur, & idem eſt principiũ vtriuſque, at vnitas motus neceſſario pendet ab vnitate motoris, vt apertè docet Ariſt. 8. Phy. tex. 49.definiens vnum motum numero qui fit ab vno mouente & eſt vnius mobilis:& in eodem libro tex. 82. negat motum proiectorum eſſe vnum numero & continuum, quia non fit ab vno mouente. Reſpondeo, motorem non eſſe de quiditate motus. Primò,quoniam Auerroes 5.Phy.com.3. ait ſubſtantiã motus ex tribus tantùm cõſtitui,ex termino a quo, termino ad quem, & ſubiecto; tempus autem eſſe de accidentibus, quæ cõſequuntur motum;motorẽ autẽ eſſe de cauſſis extrinſecis ipſius motus.Deinde,quoniam Ariſtoteles male feciſſet in 1.Phy. tradens tantum tria principia generationis, nempe materiam,formã,& priuationem, nam ſi motor eſt de quiditate motus, non debuit prætermitti. Poſtea,in 5.Phy.vbi copioſè tractatur de quiditate,vnitate,& diſtinctione motus,nunquam mentionẽ fecit motoris. Poſtremo, motorẽ non eſſe de eſſentia motus,illud eſt maximo argumento,quod motus vnius ſpeciei,poteſt fieri a mouentibus differentibus ſpecie, atque etiam genere,vt calefactio poteſt fieri ab igne,a motu,a ſole, ſeu lumine. Ad priorẽ autem rationem dubitandi, dicimus,Ariſt.in tertia definitione motus poſuiſſe motorem,non quia ſit de quiditate motus, ſed vt oſtenderet,vel eſſe & exiſtentiam motus dependere a mouente,& mobili; vel vt doceret quo pacto vnus & idem numero motus, eſt actus mouentis, & mobilis, de quo ante dubitatum fuerat. Adde,quòd definitiones phyſicę, non ſolum cõplectuntur cauſſas internas, quæ eſſentiam attingunt, ſed etiam externas vt efficientem & finem, qua de re ſupra in 3. lib. huius operis fuse a nobis eſt diſputatum. Ad poſteriorem autẽ reſpondemus,motorem non eſſe de vnitate ſpecifica motus, ſic enim rectè concluderetur eũ eſſe de quiditate ipſius motus, ab eodẽ enim ſumitur vnitas ſpecifica, & quiditas rei; ſed tamen motoris vnitas requiritur ad vnitatem numeralem motus, de qua illis locis loquitur Ariſt. non autem ſequitur, vt ſi quid neceſſarium ſit ad vnitatẽ numeralem motus,continuo id ſit de quiditate ipſius;nam certum eſt,tempus non eſſe de quiditate motus,quod tamen neceſſario requiritur ad vnitatem numeralem eius,ut ſcribit Ariſt.5.Phy.tex.34.& 35. B C

An diſcurſus noſtri intellectus ſit motus,cui cõueniat definitio motus.

6. Dubitatio,an tertia operatio Intellectus quæ vocatur ratiocinatio,ſit motus, eique cõueniat definitio motus. Nam videtur eſſe motus,appellatur enim a Latinis diſcurſus,quod nomen ſignificat motum. deinde,Intellectus eſt in potentia ad intelligendum, & per diſcurſum mouetur ſucceſſiuè ab vno in aliud. Poſtremo,videtur id dicere D. Thomas 1. lib. Poſt. ſuper tex. 43. his verbis *Proceſſus ſcientiæ eſt quaſi motus quidam rationis, cuiuslibet autẽ motus unitas ex termino ad quem præcipuè conſideretur, ut patet ex 5. Phy. quare etiã unitas ſcientia ſumi debet ex termino ipſius,qui eſt ſubiectum circa quod uerſatur; nam ſcientia,aut eſt ſpeculatiua,aut practica; finis ſpeculatiuæ, eſt cognitio ſubiecti ſui, ut finis Geometriæ eſt cognitio magnitudinis: finis autem practicæ,eſt conſtructio ſubiecti, ut finis artis ædificatiuæ eſt conſtructio domus. Vnde relinquitur,quod cuiuslibet ſubiecti unitas ſecundum unitatem ſubiecti eſt attendenda.* Hæc D. Thomas. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Tertia operatio Intellectus, etſi habet aliquam ſpeciem & ſimilitudinem motus phyſici,per quam poteſt ei quodammodo accommodari definitio motus,tamen propriè, non eſt motus phyſicus,de quo hic loquimur; quod ſic probatur. 1. Ariſt. 1. libro de Partibus animalium cap. 1.adeo negat Intellectum pertinere ad conſiderationem phyſicam,quia non eſt natura,neque principium motus phyſici 2. in libro 7. Phy.tex. 20.probat in anima intellectiua non eſſe motum, dicens animam potius quieſcendo,quàm motu fieri prudentem, & ſapientem *Secundum nullam* (inquit) *potentiam motis,ſit in nobis ſcientia.* Et paulò poſt *Quia quieta eſt reſidetque anima, ſciens ſit & prudens.* D

A *prudent* 3. In 1. libro de Anima tex. 48. reprehendit Platonem, qui dixerat Intellectum mouere ſeipſum, ſubditque operationem Intellectus etiam ſyllogiſticam, quæ eſt diſcurſiua, magis aſſimilari quieti, quàm motui. 4. Si operatio Intellectus eſt motus, ergo pertinet ad aliquam ſpeciem motus; non videtur autem referri poſſe ad aliam ſpeciem motus, quàm ad alterationem; ſed quòd non ſit alteratio, hinc patet. Primò, quoniam Ariſt. 2. de Anima tex. 57. ait mutationem, quæ fit in Intellectu ad ſpeculandum vel intelligendum, aut non eſſe alterationem, aut eſſe aliud genus alterationis. Deinde, quoniam 7. Phy. tex. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus ſenſibilibus. 3. In libro 1. de Generatione tex. 1. docet omne quod alteratur poſſe corrumpi, ſed Intellectus non corrumpitur, ergo non alteratur. Poſtea, in libro 2. de Generatione tex. 24. inquit alterationem verſari in qualitatibus quæ pertinent ad tactum. Hinc igitur planum eſt, quamuis diſcurſus Intellectus ſit aliquo modo ſimilis motui phyſico, tamen verè ac proprie non eſſe motum phyſicum, nec ipſi conuenire definitionem motus niſi per quandam ſimilitudinem & accõmodationem. Vide quæ affert Simplicius ſuper tex. 32. lib. 6. Phy. diſputans an actiones animæ ſint motus: citansq; B pulcherrimas Theophraſti, & Stratonis ſententias. Hæc autem licet cognitu digniſſima ſint, nos tamen hoc loco, ſtudio breuitatis, ea taciti præterimus.

7. Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui cæleſti & circulari? Reſpondeo. Aliquo modo ei conuenire, tum quia 3. Phy. ſuper textum 6. ita ſentit Simplicius, Auerroes, & Albertus, & Simplicius etiam 8. Phyſ. ſuper tex. 9. tum etiam, quia Ariſt. 8. Phy. tex. 4. volens probare motum in communi nunquàm incepiſſe, vtitur quaſi fundamento & firmamento ſuæ probationis definitione motus 3. Phy. tradita; quaſi illa ſit communis omni motui. Preterea, definitur motus, cuius principium eſt natura quæ fuit definita 2. Phy ſed definitio naturæ conuenit cælo, vt ſupra libro 7. docuimus, ergo etiam motus qui definitur 3. Phyſ. cõueniet motui cæli. Poteſt igitur definitio hæc accõmodari motui cæli, non quidem ſimpliciter ſed tantummodo ſecundum quid; nam cęlum dum mouetur, eſt in potentia, non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes. v. g. Sol qui nunc eſt in ariete, eſt in potentia, vt C ſit in Tauro. Veruntamen ſimpliciter & abſolutè, non videtur hæc definitio conuenire motui cæleſti; nam quod mouetur, eſt in potentia ad aliquid acquirendum, nihil autem poteſt acquirere quod iam habeat, vel antea habuerit: motus autem cæli eſt localis, cælum verò ſemper habet eundem locum, neque per motum, aut nouum locum acquirit, aut perdit antiquum, aut loco ſuo propiùs accedit, aut longius abſcedit. deinde, motus eſt actus imperfectus, & quod mouetur eſt imperfectum, ut dicitur 3. Phyſ. tex. 15. & 8. Phy. tex. 40. at neque motus cæli eſt imperfectus, neque cælum, quod mouetur eſt imperfectum, ex quo fit vt motus cæli habeat minimũ potentiæ, varietatis, & imperfectionis inter omnes motus phyſicos. An definitio motus conueniat motui cęli.

8. Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui violento, & artificiali? Reſpondendum eſt. Non eſſe dubium quin definitio motus poſſit ſecundum quid, & aliquo modo accõmodari motui violento, & artificiali. Ad quod probandum ſatis argumenti eſt, quòd Ariſt. D explicans definitionem motus, vtitur exemplis tam motus violenti, quàm artificialis. Nam 3. Phy. tex. 7. ponit exemplum ędificationis, & medicationis, qui ſunt motus artificiales, & volutationis, qui eſt motus violentus. Sed, verè ac propriè ſi loqui volumus, & rem ipſam ſubtilius conſiderare, definitio motus, non conuenit huiuſmodi motibus, vt rectè Simplicius ait lib. 3. Phy. ſuper tex. 9. & ratio eſt, primò, quia is definitur motus cuius principium eſt natura, motus autem violentus, & artificialis non fiunt a natura. Deinde, ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur eſt in potentia; ſed res non eſt in potentia ad motum violentum, alioquin non eſſet motus violentus; nam ſi lapis eſſet in potentia ad motum ſurſum, qui eſt ei violentus, cum ſit etiam in potentia ad motum deorſum, ſimul eſſet in potentia ad duos motus locales contrarios. Et ſicuti res non eſt in potentia ad formam artificialẽ, vt oſtenſum fuit ſupra libro 7. huius operis, ſic non eſt in potentia ad motum artificialem. An definitio motus conueniat nioléto & artificiali.

9. Dubitatio, an hæc definitio motus conueniat generationi, & corruptioni? ratio dubitandi eſt, tum quia, quod generatur non eſt partim actu partim potentia, quippe cum gene- An definitio motus conueniat generationi.

ratio fiat in inſtanti, vnde tota forma ſimul introducitur in materiam; tum etiam quia Ariſt. A in 5. lib. Phy. tex. 8. negat generationem eſſe motum. Ad hoc, ita reſpondendum eſt, Generatio bifariam ſumi poteſt, vt pulchrè ſcribit Auerroes 6. Phy. cóm. 59. vno modo pro ſola introductione formę ſubſtantialis; & ſic non eſt motus propriè dictus, ſed potius terminus motus, vt eodem libro demonſtrat Auerroes cóm. 32. & ita negat Ariſtoteles in 5. Phy. generationem eſſe motum: Altero modo ſumitur generatio pro aggregato ex productione formæ ſubſtantialis, & tota præcedente alteratione, ſeu diſpoſitione, quæ diſpoſitio quoniã eſt uia ad generationem, & propter ipſam inſtituitur, & ordinatur a natura, non immerito etiam vocatur generatio: hoc igitur modo ſumpta generatio, eſt motus, & fit in tempore, & comprehenditur hac definitione. Vnde Ariſtoteles tex. 6. libri 3. Phyſ. declarans definitionem motus per omnes ſpecies eius, connumerat etiam generationem, & corruptionem. Idem affirmat Simplicius in 8. Phy. in digreſſione ſuper tex. 9. Verum hac de re alio loco plura diſſeremus.

Sex proprietates motus quę ex eius definitione colliguntur.

B

10. Dubitatio. Cum ea definitio ſit vana & dialectica, (vt dicitur 1. de Anima tex. 11.) ex qua non facile cognoſcuntur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendũ eſt ex definitione motus, quæ nam proprietates eius innoteſcant? Reſpondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognoſci & colligi. Prima proprietas eſt, quòd motus eſt continuus & ſucceſſiuus; nam ſi quod mouetur, partim eſt actu partim potentia, & partim iam fuit motum partim debet etiam moueri poſt, ergo mouetur ſucceſſiue. Verùm hæc continuatio motus, vt ait Auerroes, com. 6. lib. 3. Phyſ. non æque reperitur in omni motu ab initio vſq; ad finem; ſed in motu locali perfecte inuenitur, niſi quid impediat; graue enim extra ſuum locum naturalem poſitum continuè mouetur ad ipſum, niſi quid obſtet. Perfectè autem continuatio motus cernitur in motu circulari cæli qui eſt perpetuus, continuus, vniformis: quod ei euenit tum ob incorruptibilem & infatigabilem vim intelligentiæ mouentis, tũ ob perfectè globoſam cęli formam principio & fine carentem. In alteratione autem plerumq; interpellatur cõtinuatio, propter multa cõtraria & impedimẽta, quæ extrinſecus occurrunt. C In motu autẽ augmẽtationis, ſępe interrumpitur, nõ enim viuens ab initio vſq, ad finẽ, continue augetur, ſed aliqua ętate plus aliqua vero minus aliqua verò nihil. Vnde Auerroes inquit augmentationẽ componi ex multis motibus & ex multis quietibus. 2. Proprietas eſt, motũ nõ fieri in inſtanti ſed in tempore; nam ſi motus fit ſucceſſiuè, ergo habet partes priores & poſteriores, ergo menſuratur tempore, nam tempus definitur ab Ariſt. 4. Phyſ. numerus motus ſecundum prius & poſterius. 3. Proprietas eſt, quod forma quæ per motum acquiritur, non conſiſtit in indiuiſibili; alioquin tota ſimul in inſtanti acquireretur: ex quo efficeretur vt motus non eſſet continuus, nec ſucceſſiuus, nec fieret in tempore. eſt igitur forma quæ per motum acquiritur, diuiſibilis & habet partes ſeu, vt vocant latini, gradus, quorum vnus poſt alium acquiritur ſucceſſiuè per motum. Vnde Auerroes commen. 4. lib. 3. Phyſ. ait motum nihil aliud eſſe quàm generationem vnius partis poſt aliam partem eius formæ ad quam tendit motus, donec perficiatur & fiat in actu. 4. Proprietas eſt, ſi motus eſt actus mobilis, ergo mobile eſt prius motu, nam definiens prius eſt definito. hanc pro- D prietatem, nimirum mobile eſſe prius motu, tetigit Ariſt. 8. Phyſ. tex. 4. eliciens ipſam ex ſecunda definitione motus. Ex eo autem quod mobili eſt poſterior motus, Ariſt. 8. Phyſ. tex. 4. argumentatur motum nunquàm incæpiſſe. 5. Proprietas eſt, Motus neque habet primam partem neque vltimam: & omne quod mouetur & prius mouebatur, & poſterius mouebitur; quæ proprietas oritur ex eo quod motus eſt continuus & diuiſibilis in infinitum; quam proprietatem Ariſt. libro. 6. Phyſ. late tractat. 6. Proprietas motus eſt, quòd motus eſt actus imperfectus vt ait Ariſtoteles 3. Phyſ. tex. 15. & 8. Phyſ. tex. 40. Nam ſi quod calefit non eſt perfectè calidũ, alioquin non eſſet potentia calidum nec moueretur vlterius ad calorem, ergo calefactio eſt actus imperfectus: ſi etiam omnis motus eſt mixtus ex actu & potentia, ergo non eſt actus perfectus, is enim omnem excludit potentiam. Et quia per generationem forma ſubſtantialis tota ſimul perfectè acquiritur, ideo generatio eſt actus perfectus, ac proinde non eſt motus. Atq; hęc de proprietatibus motus, quæ ex definitione motus facilè cuiuis innoteſcunt.

An

A An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.

CAP. VI.

QVONIAM Ariſtoteles in 3. Phyſ. a tex. 18. vſque ad 23. ex eo quòd motus eſt actus mouentis in mobili, argumentatur actionem & paſſionem eſſe eundẽ re motum ratione tamen differentem; relatum enim ad mouens ex quo procedit, vocari actionem, relatum verò ad mobile in quo recipitur & inhæret, paſſionẽ appellari; videndum eſt an hoc ita ſit. Nam in eo dubitationem & difficultatẽ haud leuẽ eſſe, ipſemet Ariſtoteles eodem in loco teſtificatur. Scotus quidem certe. 4. Sent. diſt. 13. quæſt. 1. cenſet actionem re diſtingui a paſſione: quod probat hoc argumento, actio ſubiectiuè eſt in agente, paſſio autem in patiente, ergo non ſunt vna res. Impoſſibile enim eſt vnũ accidẽs numero ſimul eſſe in diuerſis ſubiectis. quod autem actio ſubiectiue ſit in agen- Opinio Scoti actione ſubiectiuè eſſe in agẽte, atq; ideo re diſtingui a paſſione quæ eſt in patiente probatur ſeptem argumentis.
B te, a Scotiſtis probatur multis rationibus. primo, vnumquodq; denominatur formaliter tale ab eo, quod ſubiectiue & intrinſecè eſt in ipſo, vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ eſt extra ipſum, ſed quæ ſubiectiue eſt in ipſo: ſed agens formaliter denominatur agens ab actione, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. 2. Actio & paſſio differunt genere, quia ſunt duo prædicamenta diuerſa, ergo diſtinguuntur re. Nam ſi tantum differunt ratione, ergo citra operationem intellectus non differret actio a paſſione, & ita idem erit docere, & diſcere, verberare, & verberari. 3. Cuius eſt potentia, eius eſt actus, vt inquit Philoſophus in libro de ſomno & vigilia; ſed potentia actiua ſubiectiue eſt in agente, ergo etiã actio. 4. Si actio non eſt in agente, ergo erit in patiente, ergo patiens, vt patiens, aget. 5. Auerroes 8. Phy. comm. 15. volens probare motum eſſe æternum, & non fuiſſe de nouo factum a Deo, ſic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur; quę conſequentia non valeret, niſi actio eſſet in agente; nam ideo, ſi Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in ſe nouam actionem quam antea non habebat. 6. Sit vnus ignis
C calefaciens duo ligna; non eſt dubium, quin cum ignis ſit vnus numero, etiam per vnã numero actionem calefaciet illa duo ligna: quæro igitur, an illa actio eſt in igne, aut in lignis: ſi in igne, habeo quod volo; ſi in lignis, ergo vnum numero accidens ſubiectiue eſt in duobus numero diſtinctis ſubiectis. 7. Idem eſt ſubiectum relationis & fundamenti, nam relatio non ineſt alicui niſi propter fundamentum quod reperitur in ipſo, vt æqualitas non ineſt alicui, niſi in ipſo inſit quantitas; ſed relatio agentis ad patiens eſt in ipſo agente, ergo fundamentum ipſius, erit quoque in ipſo agente; hoc autem fundamentum eſt actio, nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. Hæc pro ſententia Scoti.

Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui a paſſione.

CAP. VII.

D NOBIS autem multo aliter hac de re videtur eſſe ſentiendum: quare ſententiam noſtram breuiter exponamus. Actio tribus modis ſumitur. Vno modo ampliſſime pro omni actione ſiue immanente ſiue tranſeunte, ſiue phyſica ſiue non; & ſic nomen actionis aſſignatur naturæ, animæ, menti, Intelligentiis, & Deo. Deinde, accipitur anguſtiſſime, pro actione tantùm quæ fit ſecundum qualitates, quæ dicitur alteratio; nam inter accidentia, ſola qualitas proprie, ac per ſe eſt actiua; & ita ſumit nomen actionis Ariſtoteles primo de generatione tex. 45. ſcribens motum latius patere quam actionem, quoniam actio tantum dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus, motus autem, & de hac & de aliis motibus. Præterea, ſumitur actio ea ratione vt reciprocetur cum motu phyſico, quemadmodum ſumitur ab Ariſtotele 3. Phyſ. a tex. 18. vſque ad 23. & a nobis in præſenti dubitatione. Tripliciter accipitur nomen actionis.

His poſitis, ſtatuo actionem ſubiectiuè non eſſe in agente, ex quo patebit etiam re non diſtingui a paſſione. Sed primùm, exponam demonſtrationem, quam ad id oſtendendum af-

ferτ

Demonſtratio Heruęi ad probandũ actionem nõ eſſe in agẽte.

fert Herueus 4. Quolibeto quæſt. 4. poſt adiungam etiam rationes meas. Herueus igitur ſic argumentatur; ſi actio eſt in agente, vel eſt principium actiuum agentis, vel reſpectus agentis ad patiens, vel aliqua entitas abſoluta de nouo producta in agente dum agit; nam quid aliud ſit actio ab his tribus, ne fingi quidem poteſt: ſed actio nihil horum eſſe poteſt, ergo falſum eſt actionem ſubiectiue eſſe in agente. Minor probatur ſecundum omnes partes; & primùm quod actio non ſit principium actiuum agentis, probatur dupliciter; primò, quia principiũ actiuum eſt principium actionis, ergo ſi actio eſt principium actiuum, actio eſt principium actionis, & idem ſui ipſius. Tum, quia quotieſcunque eſt actio, agens ſemper actu agit, at non ſemper, quotieſcunque eſt principium actiuum, ſemper actu agit, nam in igne dum eſt, ſemper eſt principium calefactiuũ, cum tamen non ſemper ignis actu calefaciat; ergo actio non eſt principium actiuum. Deinde, probatur ſecunda pars, quod actio non ſit reſpectus agentis ad patiens; nam talis reſpectus eſt relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio verò facit categoriam diuerſam, ergo non eſt reſpectus. Neque valet perfugium Scoti dicentis duplicem eſſe reſpectum; vnum intrinſecum quo prędicamentum ad aliquid conſtituitur: alterum extrinſecum, ad quem pertinent alia ſex prædicamenta: Hoc inquam non valet, primùm, quia talis diſtinctio ficta eſt ab ipſo. deinde, quia ratio formalis relationis quę traditur ab Ariſtotele, eſt eſſe ad aliud: quicquid igitur per ſe habebit talem relationem ſiue extrinſece ſiue intrinſece, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Poſtremo, probatur tertia pars, quod actio non ſit entitas de nouo producta in agente, & dupliciter probatur. primò, quia ſi actio eſt entitas quæ producitur, ergo producitur per aliam actionem, & ſic erit progreſſus in infinitum; nam ſi dices illam actionem produci per actionem, quæ ſit idem cum ipſa, pari ratione ego dicam formam quæ producitur ab agente, produci per actionem quę ſit idem cum ipſa forma: quare cum talis forma quæ producitur non ſit in agente ſed in patiente, actio per quam producitur non erit etiam in agente. Deinde, ſi actio eſt entitas de nouo adueniens agenti, ergo agens de nouo accipiens, quod ante non habebat patitur & mouetur, quare agens in agendo per ſe a ſeipſo pateretur & moueretur. Hæc Herueus. A B

Multę rationes auctoris ad idem probandum.

Noſtræ autem rationes hæ ſunt. Primo, Hæc opinio repugnat Ariſt. & Peripateticis. Nam Ariſt. 3. Phyſ. tex. 20. ait non eſſe inconueniens vt idem actus ſit communis duobus, agenti & patienti, nam agentis eſt tanquam a quo, patientis tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus docentis; verum non eſt, inquit, deciſus, ſed eſt in ipſo diſcente: atqui doctio eſt actio ergo ſecundum Ariſt. actio eſt quidem agentis vt à quo non vt in quo, ſed ſic eſt in patiente. Deinde, Ariſtoteles 3. Phyſ. in tex. 22. volens declarare quomodo idem motus ſit actio & paſſio diuerſa ratione, inquit motum eſse actionem, prout eſt actus huius in hoc. Nota illud (in hoc) quia indicat actionem ſubiectiue eſſe in patiente: paſſionem verò eſſe huius ab hoc. Præterea, lib. 9. Metaphyſ. tex. 16. his verbis ſcribit. *Quorumcumque pręter actionem eſt aliud quod fit, horum actio in eo quod fit eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur & contextio in eo quod contexitur, ſimiliter etiam de aliis & omnino motus in moto.* Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs, pro huius ſententiæ confirmatione dici poteſt, quàm quod ab Ariſtotele lib. 2. de Anima tex. 139. ita ſcriptum eſt. *Si igitur motus eſt actio & paſſio, & eſt in eo quod mouetur & patitur, actiui enim & motiui actus in patiente fit. Vnde non neceſſe eſt mouens moueri.* Et ſequenti textu, *Sicut enim (inquit) actio & paſſio in patiente eſt non in agente, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit*, Omnes item Peripatetici vt Alexander, Themiſtius, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Albertus, & D. Thomas idem ſentiunt vt patet ex his quæ ſcribunt cum in 3. lib. Phyſ. in expoſitione 20. & 23. tex. tum in 2. de Anima in explanatione textus 139. Poſtea, ſi omnis actio eſt in agente, ergo nulla actio eſt tranſiens ſed omnis actio eſt immanens, contra Ariſtotelem qui lib. 9. Metaphyſ. tex. 16. facit duplicem actionem, vnam tranſeuntem, alteram immanentem: & contra omnes Philoſophos, qui talem diſtinctionem admittunt. Ad hęc, Pono hoc fundamentum, actionem eſſe motum, quod patet, primùm ex Ariſt. qui lib. 3. Phyſ. tex. 19. ait tam actionem, quàm paſſionem eſſe motus, his verbis. *Cum igitur utraque ſint motus; ſi diuerſi quidem, in quo ſunt?* & tex. 22. ait *neque actio cum paſſione idem proprie eſt, ſed cui inſunt hæc, motus.* Deinde, ratione quoq; hoc manifeſtum eſt; nam agere eſt mouere, & eſſe agens, eſt eſse mouens, ergo actio eſt motus; nam agens non mouet niſi per actionem. Præterea, actio eſt ens ſucceſſiuum, & quia C D

per

A per actionem agens ſucceſſiue agit, quod ſi actio eſt ens ſucceſſiuum, ergo eſt motus. Hoc iacto & ſuppoſito fundamento, ſic argumentor. Actio eſt motus, ergo non eſt in agente; probo conſequentiam tripliciter; primò, quia omnis motus ſubiectiuè eſt in mobili, vt Ariſt. ait 3. Phyſ. tex. 18. & patet ex definitione motus: nam ſi motus eſt actus mobilis prout mobile, ergo eſt in mobili. Tum, ſi actio cum ſit motus, eſſet in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet; probatur conſequentia, nam ſi calefactio eſt in igne, ergo ignis calefit, nam ſicut impoſſibile eſt calorem eſſe in aliquo quod non ſit calidum, ita eſt impoſſibile calefactionē eſſe in aliquo, quod non calefiat: ergo ignis per eandē actionē & calefacit, & calefit. Præterea, ſi actio eſt motus, paſſio autē etiā eſt motus, ergo vnum numero mouēs ſimul producit duos motus: & cū motus diſtinguantur per terminos, cum in actione & paſſione ſit idem terminus numero, nempe forma quę producitur, quo pacto actio & paſſio poterunt eſſe diuerſi motus? His accedit, quòd ſi actio eſt in agente, ergo eſt aliqua entitas de nouo producta in ipſo, quæro a quo producitur talis entitas? non a patiente, ergo a forma, B quæ eſt in agente, v. g. calefactio a calore qui eſt in igne; aut igitur calefactio eſt idem cum calore qui producitur, & ſic non erit in agente ſed in patiente, ſicut etiam calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: vel eſt res diuerſa a calore, & ſic non poterit produci a calore, qui eſt in igne; nam calor non poteſt producere aliud quàm calorem. Ad extremum, ſequeretur, agens eſſe prius & poſterius actione; prius, quia producit actionem; poſterius quia ſecundum Scotum agens eſt formaliter agens per actionem inhærentem in ipſo. Sicut ergo albedo natura prior eſt albo, ſic actio prior debet eſſe agente, quare idem reſpectu eiuſdem & poſterius erit & prius.

Soluuntur rationes Scotiſtarum.

CAP. VIII.

C NVNC reſpondendum eſt ad rationes Scoti. Ad primam, Denominatio poteſt fieri; vel ab intrinſeco vt album ab albedine; vel ab extrinſeco vt eſſe veſtitum a veſte quę eſt extra, ſic agens denominatur ab actione, non quia ſit in ipſo ſed quia ſit ab ipſo. Ad 2. non neceſſe eſt prædicamenta diſtingui re, ſed tantum ratione, per rationem autem non intelligimus operationem intellectus, ſed definitionem & vt Ariſtoteles dicere ſolet, ipſum eſſe rei. Nam quamuis actio re non differat a paſſione, tamen etiā citra operationem cuiuſuis intellectus, aliud eſt motum exire a mouente in quo eſt ratio actionis, & aliud recipi in patiente, per quod conſtituitur paſſio. Ad 3. Illius propoſitionis, Cuius eſt actus, eius eſt potentia, non eſt is ſenſus, vt in quo eſt potentia, in eodem ſubiectiue ſit actus; ſed potius is, cui conuenit poſſe agere, eidem conuenit agere non enim eſt alia res, quæ poteſt agere & alia quæ agit, ſed eadem. Ad 4. Actio realiter eſt in patiente, ſed non formaliter: hoc eſt, res quæ eſt actio, nempe motus, eſt in patiente, ſed illud quod eſt exire ab agente in quo conſiſtit ratio actionis, non eſt in patiente: & hanc D ſolutionem tetigit hic Ariſt. 3. Phyſ. tex. 21. Ad 5. Illa conſequentia Auerrois non habet vim ex eo quod actio ſit in agente, ſed quia ſi Deus immediate ageret aliquid de nouo, non poſſet reddi cauſſa cur nunc egit & non ante, cum ipſe ſit æternus, niſi quia ante noluit agere, nunc autem voluit: ex quo putauit Auerroes ſequi Deū mutari ſecundum voluntatē; verùm argumētationem hanc Auerrois infirmā eſſe, in extremo huius operis libro demonſtrabimus. Ad 6. In illo exemplo, ſecundum rem ſunt duæ actiones, ſicut ſunt duo calores qui producūtur in duobus lignis, reſpectu tamen principij actiui a quo procedunt huiuſmodi actiones, quod eſt vnum, dicuntur eſſe vna. Ad 7. Relatio agentis ad patiens eſt in agente, ſimiliter fundamentum illius relationis eſt in ipſo agente, verum tale fundamentū non eſt actio, ſed potentia actiua, quæ eſt in agente; nam potentia actiua prout ei ex parte paſſi reſpondet ſubiectum aptum moueri, fundat relationem, quæ eſt inter motiuum & mobile; prout verò ex parte paſſi reſpondet ei aliquis actus productus, vel qui producitur, fundat relationem, quæ eſt inter mouens & motum, ſiue inter agens & patiens. Itaque eadem potentia actiua fundat duplicem relationem diuerſa ratione.

Relationes quæ ſunt inter motiuum & mobile, & inter mouens & motum, quodnam habeant fundamentum.

De

De Terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones. A

CAP. VIIII.

EXPOSITA eſt definitio motus, qua eius natura declaratur. Deinceps agendum eſt de terminis motus, qui etiã in eius ratione continentur. Etenim, cum motus ſit tranſmutatio quædam, hanc autem (vt nomen ipſum auctore Ariſt. 5. Phyſ. tex. 7. ſignificat) neceſſe eſt fieri ex aliquo in aliquid, oportet ſane motum etiam inter duos terminos eſſe, quorum alterum quidem vocant terminum a quo, alterum autem terminum ad quem. Verùm, vt quæ de huiuſmodi terminis docere volumus, ea & tradantur breuiùs, & dilucidiùs explicentur, ponemus nonnullas breues quæſtiones, in quarum explicationem, eorum fere omnium quæ ad hanc doctrinam pertinent cognitionem, includemus.

B

An omnis motus requirat terminos?

QVÆSTIO I.

IN omni motu ineſſe debere terminos aliquos, confirmat Ariſt. 6. Phyſ. tex. 91. & 1. lib. de Cælo tex. 36. Deinde, idem perſpicuum fit inductione facta per omnes ſpecies motus: nam in generatione & corruptione, termini ſunt ens, & non ens; in augmentatione & decretione magnum, & paruum; in alteratione, qualitates contrariæ; in motu locali, differentiæ poſitionum contrariæ, vt ſurſum & deorſum. Poſtremo, id etiã ratione probatur; nam ſi quis motus careret termino, is eſſet infinitus: ſed natura horret infinitum, vt quod careat ordine & certa agentis intentione, & fruſtra ſit, cum nunquam ad finem peruenire valeat: nam ſi mouens mouet mobile, vt reducat illud de potentia ad actum, ſi motus infinitus fuerit, nunquam poterit reduci mobile ad actum, quare C fruſtra mouebitur. Adde, quod ſi motus localis eſſet infinitus, ergo ſpacium, per quod fit, deberet eſſe infinitum: ſi augmentatio eſſet infinita, quantitas deberet eſſe infinita; non dari autem quantitatem infinitam in 3. Phyſ. demonſtratum eſt. Sed dubitatio exiſtit de motu circulari, qui communiter dicitur infinitus, & carere principio & fine. Sed hoc non obſtat; quia in motu circulari duo conſideranda ſunt; vnum, duratio eius quæ eſt infinita ſine principio & fine, quia ſecundum Ariſt. nunquam incepit aut deſinet, & eſt perpetuus atq; continuus: alterum eſt, ratio formalis ipſius motus circularis, cui repugnat infinitum: non enim eſſet circulus, neque motus circularis, ſi eſſet infinitus, ratio enim circularis motus in eo eſt vt vnde incipit, ibi terminetur. adde, quod in circulo oportet eſſe centrum medium circuli locum obtinens, & ab extrema circunferentia æqualiter vndique diſtans; at in infinito neque medium neque extrema poſſunt deſignari. Sed quia circulus non habet principium re diſtinctum a fine, & in eo non eſt aliqua certa pars quæ præter cæteras poſſit dici principium aut finis, ideo dicitur carere principio & fine. dicitur igitur motus circularis infinitus, vel ratione durationis, vel quod non habet principium re diuerſum a fine, eiuſque termini ſunt D re idem, & ratione tantùm principij ac finis differentes: hæc enim poſcit natura motus circularis: vide Ariſtotelem lib. 6 Phyſ. textu vltimo.

An omnis motus requirat duos terminos.

QVÆSTIO II.

OMNEM motũ egere duobus terminis, vno a quo, altero ad quẽ, docet Ariſt 5. Phyſ. tex. 7: probans omnẽ motũ neceſſario fieri ex vno in aliud, ex ipſo græco vocabulo μεταβολὴ quod ſonat vnũ poſt aliud. Hoc etiã manifeſtum eſt facta inductione per omnes ſpecies motus, quarum vnamquamq; duobus ſemper terminis circunſcriptam & definitam eſſe reperiemus. Idem quoque ratione probari poteſt.

A teſt. nam omnis motus continet acceſſum & receſſum, abiectionem & acquiſitionem: quod non poteſt fieri circa vnum & idem ſimpliciter. Præterea, hoc indicat definitio motus, quę ſignificat mobile moueri a potentia ad actum; & Ariſt. 4. Phyſ. 91. ait in omni continuo finito non poſſe eſſe tantùm vnum terminum: ſed omnis motus eſt continuus, & eſt finitus, vt patet ex præcedentis quæſtionis explicatione, ergo non poteſt habere tantum vnum terminum. Plures autem vno terminos ad quos, motus habere poteſt, ſed non vel vltimos, vel per ſe primò intentos, vel intrinſecos motui: exempli cauſſa, calefactionis proprius & intrinſecus terminus eſt calor, at raritas vel leuitas, non eſt terminus per ſe primo intentus; forma ſubſtantialis quæ per calefactionem producitur, licet ſit terminus per ſe intentus, non eſt tamen terminus immediatus & intrinſecus calefactioni. Sed hoc loco duo notanda ſunt, vnū eſt, in aliquibus motibus ambos terminos eſſe poſitiuos, vt in omni augmentatione & motu locali, & in multis alterationibus: in aliis vero, alterum terminum eſſe priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum eſt, aliquando hos duos terminos eſſe
B diſtinctos actu, & ſecundum rem, & determinatos, vt patet in omni motu, vno tantum excepto circulari: aliquando verò non eſſe definitos, ſed tantum diuerſos ſecundum potentiā & rationem, vt in motu circulari, cuius quodlibet punctum circuli indifferenter eſt principium & finis, quod exigit ratio motus circularis, alioquin non eſſet circularis.

An in uno motu poſſint eſſe plures termini, quam duo.

QVÆSTIO III.

NON poſſunt in vno motu eſſe plures termini per ſe quam duo, vnus a quo, alter ad quem. Etenim in vno motu, terminus ad quem ſimpliciter, non poteſt eſſe niſi vnus; quia ſi vnitas, diſtinctio, & denominatio motus ſumitur a termino ad quem, non poteſt hic eſſe multiplex, ſi motus eſt vnus. Tum, ſi motus re
C idem eſt cum termino ad quem, vt infra docebimus, erit quoque vnus, vel multiplex motus, ſicut eſt terminus ad quem. Deinde, oſtenſum eſt ſupra, octauo huius operis libro, eiuſdem rei non poſſe eſſe plures cauſſas perfectas, & in eodem genere cauſſæ; ſed terminus ad quem eſt cauſſa motus tanquàm finis eius, ergo vnius motus non poteſt eſſe niſi vnus terminus ad quem.

Contingit autem (vt paulò ante diximus) eſſe plures vno, ſed vel non vltimos & totales, vt in calefactione calor vt quatuor eſt finis calefactionis quæ præcedit, & per quam acquiritur, ſed non vltimus, neque totalis: Vel non primò, ſed conſequenter, vt in accretione primo acquiritur quantitas, conſequitur autem figura, locus, relatio æqualitatis vel inæqualitatis: Vel non intrinſecos motui, vt in alteratione quæ pręcedit generationem, finis intrinſecus eſt qualitas, extrinſecus autem productio formæ ſubſtantialis: Vel per accidens, vt quod mutatur in album, poteſt ſimul mutari in dulce, vel muſicum, ſed per accidens.

Quot modis unus motus poſſit habere cōplures terminos ad quos.

De termino autem a quo, ſic dicendum eſt: cum triplex ſit vnitas motus, generica, ſpecifi-
D ca, & numeralis; in vnitate generica, terminus a quo debet eſſe eiuſdem generis atque terminus ad quem: quia contraria continentur ſub eodem genere, ſed terminus a quo eſt contrarius termino ad quem, ergo &c. In motu autem vno ſecūdum ſpeciem, terminus a quo poteſt eſſe multiplex, & differens ſecundum ſpeciem; ut patet in mutationibus quæ fiunt, vel ab extremis ad vnum medium, vel a diuerſis mediis ad vnum extremum; nam cum omnis dealbatio ſit vnius ſpeciei, vt dicit Ariſt. 5. lib Phyſ. tex. 31. alia tamen poteſt fieri a nigro, alia a viridi, vel rubro, quæ ſpecie differunt inter ſe: & cauſsa eſt, quia medium cum participet vtroque extremo, ad vtrumuis refertur tanquàm contrarium eius. Quod ſi quis diceret, cum terminus a quo ſit contrarius termino ad quem, ſi terminus a quo poſſit eſse multiplex reſpectu vnius termini ad quem, fore, vt vni ſint multa contraria, quod eſt contra Ariſt. & in primo lib. de Cælo & 10. Metaph. Reſpondendum eſset, vni non eſse duo contraria ſimpliciter; ſecundum quid autem, non eſse abſurdum: ſicut vni extremo opponitur, & alterū extremum, & medium; medium enim non opponitur vni extremo ſimpliciter, ſed ob participationem alterius extremi. Denique, in vnitate numerali, impoſſibile eſt terminum a quo

Quomodo uni poſſint eſſe duo contraria.

eſse niſi vnum numero; nam ſi non eſt, vel igitur erunt plures numero, vel plures ſpecie; A non plures numero, nam duo accidentia phyſica, quæ habent contrarium, & acquiruntur per motum, ſi tantum differant numero, non poſsunt ſimul eſse in eodem numero ſubiecto; quia talium accidentium vnitas numeralis, vel omnino, vel certè neceſsario pendet a numerali vnitate ſubiecti: ſi autem fuerint termini a quibus differentes ſpecie, cum illi opponantur termino ad quem, fieret, vt vni eſsent duo contraria; nam extremum & medium quæ videntur contraria alteri extremo, vel nunquam ſunt ſimul, vel ſi quando ſunt, tunc vicem gerunt vnius contrarii comparatione alterius. Vide Ariſtotelem lib. 5. Phyſ. tex. 6. Atque hoc quod diximus clariùs cernitur in motu locali. Sicut enim vnum corpus non poteſt ſimul eſſe in duobus locis numero neque diuerſis, ſic motu locali a duobus locis diuerſis ſimul recedere non poteſt. Verùm ſicut terminus ad quẽ, poteſt eſse multiplex modo ſupradicto, ſic etiam terminus a quo. Cæterum non ſicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini a quo, ita opus eſt, vt ſi motus fuerit diuerſus, terminus a quo ſit diuerſus. Nam a nigro poteſt fieri mutatio in album & viride, quæ differunt ſpecie; & ab eodem numero loco, ideſt B centro, poſsunt moueri ignis & aer ad ſua loca, quæ ſpecie differunt. ex quo intelligitur terminum a quo non eſse ita præciſè de ſubſtantia motus, ſicut eſt terminus ad quem.

An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.

QVÆSTIO IIII.

DIVISIO duplex eſt; vel ſecundum partes quantitatis, vel ſecundum gradus perfectionis; prior diuiſio tantùm reperitur in terminis motus localis & augmentationis: poſterior vero, tantum in qualitate. Oportet autem terminos motus eſse diuiſibiles vel priori, vel poſteriori modo; ita vt non toti ſimul acquirantur, vel deperdantur, ſed ſucceſſiuè per partem poſt partem. quod ſic probatur: Ariſt. 3. Phyſ. tex. 15. & 8. Phyſ. tex. 40. ait motum eſse actum imperfectum, videlicet, C quia in motu forma non habetur perfecta, ſed imperfecta; ergo forma eſt diuiſibilis; nam ſi eſſet indiuiſibilis, tota ſimul perfectè acquireretur: quare non eſſet ulla cauſa, propter quam motus ad talem formam, deberet vocari actus imperfectus. Inductione quoque hoc manifeſtũ fit per omnes ſpecies motus; in omnibus enim cernuntur termini diuiſibiles & partibiliter parabiles. Hoc etiã probatur ratione, nam ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur, partẽ habet formæ iam actu acquiſitã, partem habet potẽtia acquirendam, ergo illa forma eſt diuiſibilis. Deinde, in motu, aut mobile eſt perfectè in termino a quo, aut perfectè in termino ad quẽ, aut partim in vtroque: ſi primũ dixeris, ergo nondum mouetur; ſi ſecundum, ergo iam eſt motũ, & ceſſauit motus: ſi tertium, ergo ambo termini ſunt partibiles. Præterea, motus per ſe eſt ſucceſſiuus, & fit in tempore, ergo cum motus re ſit idem atq; terminus ad quem, is acquiretur ſucceſſiuè. Ob eandem etiã cauſſam terminus a quo ſucceſſiuè perditur, nã ſi terminus a quo ſimul & ſubito abiiceretur, etiã ſubito & ſimul induceretur terminus ad quem: quia ſublato termino a quo, non reperiret aliquid ſibi reſiD ſtens & remorans productionem ſui.

Pulchra dubitatio.

Sed dicet aliquis Ariſtotelem in 6. Phy. tex. 44. & 45. ſignificare terminum ad quem eſſe indiuiſibilem, & non acquiri in tempore. Reſpondeo, bifariã accipi terminum ad quẽ, vel vt is opponitur termino a quo, continens totam formã quæ acquiritur per motũ, & ſic ſumit Ariſt. 6. Phy. 32. & 40. vſq; ad 44. & hac ratione terminus ad quem diuiſibilis eſt: vel pro vltimo formæ quæ acquiritur, quo acquiſito ceſſat motus, & ſic eſt indiuiſibilis, nam ſi eſſet diuiſibilis, non eſſet ſimpliciter vltimum formę, quoniam haberet partes alias priores, & alias poſteriores. quid autem ſit huiuſmodi vltimum, an gradus & pars aliqua formæ, an aliud quidpiam, poſteriùs conſiderabimus. nos loquimur hic de termino ad quem priori modo, Ariſt. autem in 6. Phy. poſteriori modo; quocirca nõ eſt contradictio. Cæterum hæc noſtra ſententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ diſtinguitur a motu, qualis eſt generatio, & corruptio; nam cum talis mutatio fiat in inſtanti, forma indiuiſibiliter & tota ſimul acquiritur.

An

A An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe?

QVÆSTIO V.

NECESSARIVM eſt terminos a quo, & ad quem, eſſe inuicem oppoſitos. Primò, quia Ariſt. 8. Phy. tex. 62. & in 5. Phy. non ſemel ait omnem mutationem eſſe in oppoſitis. Tum, idem fit manifeſtum, facta inductione per omnes ſpecies motus. Hoc etiam confirmatur ratione, quia aut ambo termini ſunt eiuſdem ſpeciei, aut differunt ſpecie, verum non ſunt oppoſiti, ſed (ſicut vocant) diſparati, vt lignum & lapis: non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nam ſic in motu locali ambo eſſent vel naturales, vel violenti; quare non eſſet vlla cauſſa, cur ab vno fieret mutatio ad alterũ. Deinde, quia in motu vnus abiicitur, alter aequiritur, quod non poſſet fieri ſi ambo eſſent ſimiles; nam terminus ad quem qui introducitur ab agente, eſt ſimilis agenti, ergo terminus a
B quo, qui eiicitur ab agente, erit ei contrarius; ſi enim ipſe quoque agenti eſſet ſimilis, nequaquam ab eo eiiceretur & corrumperetur. Neq; vero poſsunt eſse termini diſparati, ſic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque eſsent termini cuiuslibet mutationis definiti: & verò nõ omne agens poteſt quemlibet terminum a quo corrumpere, ſicut nec quemlibet terminum ad quem producere: relinquitur igitur, vt debeant eſse oppoſiti. Sed cum oppoſitio ſit quadruplex, videndum eſt, quæ nam inſit in motu. Ac primum quidem, oppoſitio relatiua non pertinet ad motum, quia in relatione per ſe non fit motus, vt poſtea dicemus; neque contradictoria, nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quem ipſius motus, contradictio autem, cum ſit oppoſitio inter puram negationem & affirmationem, id non depoſcit. Quocirca 1. Phy. tex. 43. dicitur album fieri ex non albo, non quolibet, ſed quod ſit nigum; & quia contradictio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens ſimpliciter, ex non ente autem ſimpliciter nihil fit phyſicè. ideo motus reſpuit oppoſitionem contradictoriam. De priuatiua autem oppoſitione, diſtinguendum eſt; nam vel eſt pura priuatio, & ſic non
C pertinet ad motum, ſed ad mutationem: pura enim priuatio licet ſit in aliquo ſubiecto, tamen quia per ſe, non eſt aliquid poſitiuum, non poteſt reſiſtere agenti, quare in inſtanti abiicitur, nec circa ipſam fit motus, ſed mutatio inſtantanea, vt patet in illuminatione: vel eſt contrarium, quod reſpectu alterius contrarii dicitur priuatio, vel quia eſt imperfectius illo; vel quia includit abſentiam contrarij cum aptitudine ſubiecti, per quæ duo conſtituitur ratio priuationis: & quia talis oppoſitio priuatiua non differt a contrarietate, poteſt circa ipſam fieri motus; de qua loquens Ariſt. 5. Phy. tex. 9. Priuatio, inquit ponatur contrarium. proprie igitur ſola oppoſitio, quæ eſt in contrarietate, pertinet ad motum proprie dictum.

Sed hoc loco tres exiſtunt dubitationes: Prima eſt, in creatione eſt oppoſitio contradictoria, nam eſt mutatio a non ente ſimpliciter ad ens. Altera eſt, Ariſtotelem 5. Phyſ. tex. 7. & 9. & lib. 6. tex. 91. ſcribere generationem eſse in contradictoriis. Tertia eſt, ut fiat mutatio, tantum requiritur ut ſubiectum non habeat formam, ad quam debeat fieri mutatio, poſſit tamen eam habere, quare ad efficiendum motum ſufficit oppoſitio priuati-

Explicantur tres dubitationes.

D ua. Ad has dubitationes breuiter, ita reſpondendum eſt. Ad primam, conceditur antecedens, ſed negatur conſequentia, quia nos loquimur hic de mutatione phyſica, qualis non eſt creatio, imo eſt ęquiuocè mutatio. Ad 2. Ariſt. vel ſumit ibi contradictionem pro oppoſitione priuatiua, vel appellat contradictionem eam oppoſitionem, quę eſt in generatione & & corruptione, propterea quod ſit quodammodo inter non ens ſimpliciter, & ens ſimpliciter, ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod non eſt ens in actu, & opponitur enti ſubſtãtiali, ſicut Ariſt. tradit 5. Phy. tex. 8. Ad 3. Vt fiat mutatio ſimpliciter, quæ dicitur de mutatione inſtantanea & ſucceſſiua, ſufficit oppoſitio priuatiua, non tamen, vt fiat motus propriè dictus, nam cum is debeat eſſe continuus & ſucceſſiuus, exigit aliquam reſiſtentiam in ſubiecto, quocirca debet fieri inter contraria.

An Terminus a quo, debeat ſpecie differre a termino ad quem? A

QVÆSTIO VI.

DEBET ſemper terminus a quo diſtingui ſpecie a termino ad quem; nam ſi debent eſſe contrarij, vt proximè ante docuimus, oportet eos differre ſpecie. Et hoc aperiè confirmat Ariſt. 1. de Cælo tex. 86. dicens omnem mutationē fieri ſemper inter ea, quæ differunt ſpecie. Verùm hæc differentia ſpecifica in motu circulari non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum rationem; nam idē punctum eſt terminus a quo & ad quem, prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoque, non tam inſigniter apparet talis differentia, ſicut in alijs motibus. Nam minor & maior quantitas (inter hos enim terminos verſatur accretio) mathematicè ſumptæ, non differunt ſpecie; phyſicè autem, & in ordine ad eſſe & operationes viuentis, & vt inchoant, atque terminant accretionis motum, ſpecie quodammodo differunt, ſicque de ipſis 1. libro B de Cælo tex. 86 ſentit & ſcribit Ariſtoteles. Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album, dicitur fieri in eadem ſpecie, quod tamen intelligendum eſt materialiter, non formaliter; talis enim mutatio per ſe non fit ex minus albo, vt album eſt, ſed prout habet admixtū nigrum, nam, vt auctor eſt Ariſtoteles, remiſſio formæ fit ob admixtionem contrarii. Vide ipſum lib. 5. Phy. tex. 19.

An abiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quem ſint unus motus numero?

QVÆSTIO VII.

CVM in omni motu ſint duo termini, vnus a quo, qui abiicitur, alter ad quem qui acquiritur; meritò dubitatur, an abiectio illius & acquiſitio huius, ſint C vnus motus numero, an duo. Nam cum ſint duo accidentia, quorum vnum remittitur & corrumpitur, alterum intenditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per vnum motum. Veruntamen dicendum eſt, vtrumq; comprehendi vno motu. Etenim omnium motuū eſt eadem ratio, ſed in motu locali & augmentationis, palam eſt quòd decedere a termino a quo, & ire ad terminum ad quem, fit per eundem numero motum, ergo ſimiliter continget in aliis. Et Ariſt. in 5. Phy. tex. 7. ait omnem motum neceſſario fieri ex vno in aliud, & tex. 49. ait motum proprie dictum fieri ex vno contrario in aliud contrarium: & tex. 54. ſcribit omnem motum conſiſtere in duobus ſubiectis hoc eſt terminis poſitiuis & contrariis. At ſi v. g. in calefactione aquæ, acquiſitio caloris eſſet vnus motus, & abiectio frigoris alter, neuter fieret inter duos terminos contrarios, neque eſſet mutatio ex vno in aliud. Poſtea, Ariſtoteles 5. Phyſ. tex. 4. & 48. inquit motum magis denominari a termino ad quem quam a termino a quo, quia terminus a quo abiicitur per motum, terminus autem ad quem acquiritur: ergo ſupponit Ariſt. abiectionem termi- D ni a quo & acquiſitionem termini ad quem fieri per eundem motum. Præterea in 4. Phyſ. tex. 117. & 128. ait omnem motum eſſe remotiuum & corruptiuum alicuius a ſubiecto; quod verum non eſſet, ſi acquiſitio termini ad quem eſſet alius motus ab expulſione termini a quo: ille enim nihil remoueret a ſubiecto, ſed tantum acquireret. Deinde, in aqua remiſſio frigoris & acquiſitio caloris, fit ab eodem numero agente hoc eſt igne, per eandem calefactionem, per quam ſimul producitur calor & corrumpitur frigus, ergo eſt vnus motus numero. Adhæc, ſi remiſſio frigoris differt in ratione motus ab acquiſitione caloris, ergo vel talis remiſſio erit mutatio, vel erit motus proprie dictus; non mutatio, quia talis fit in inſtanti, & eſt in non habentibus contrarium, & ſi remiſſio frigoris eſſet mutatio, etiam acquiſitio caloris eſſet mutatio & non motus; oppoſitorum enim eadem ratio eſt, ſic enim probat Ariſt. tex. 8. lib. 5. Phyſ. corruptionem nō eſſe motum, quia opponitur generationi quę non eſt motus. Neque etiam expulſio termini a quo poteſt appellari motus, nam omnis motus fit inter duos terminos poſitiue contrarios, quod in remiſſione frigoris præciſe ſum-

Multis argumentis probatur, eiectionē termini a quo, & inductionem termini ad quē nō eſſe duos motus.

A pta, non reperitur;nam ea tendit ab eſſe formę, ad eiuſdem non eſſe. Quid pluribus opus eſt? Ariſtoteles hoc aperte docet 5. Phyſ. tex. 47. ſcribens his verbis. *Eſt autem qui ex contrario, ei qui eſt in contrarium non contrarius, vt qui eſt ex ſanitate ei qui eſt in ægritudinem; idem enim, & vnus eſt, eſſe tamen non idem eſt ipſis, ſicut non idem eſt ex ſanitate mutari, & in ægritudinem.* Argumentum autem initio propoſitum, nihil valet; nam licet duo ſint accidentia terminus a quo & terminus ad quem, non ideo tamē fit, vt ſint duo motus illius abiectio & huius inductio. Tunc enim duo accidentia conſtituunt duos motus, cum ambo ſe habent, vt termini ad quos: quod ſecus eſt hic, nam vnum habet ſe vt terminus a quo alterū vt terminus ad quem; & acquiſitio vnius, per ſe primo fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, ſecundario & quaſi ex accidenti.

Ab vtro termino ſumenda ſit Vnitas motus?

B

QVÆSTIO VIII.

CVM triplex ſit vnitas, generica ſpecifica, & numeralis, de generica conſtat eam ſumi a termino ad quem, dicente Ariſtotele lib. 5. Phyſ. tex. 31. eos motus eſſe vnius generis qui verſantur in eadem categoria, qui autem pertinent ad diuerſas categorias diſtingui genere, & tex. 35. perſpicue docet vnitatem genericam motus ab eo ſumi ad quod fit motus. Vnitas autem ſpecifica, non poteſt ſumi a termino a quo; contingit enim motus vnius ſpeciei procedere a terminis differentibus ſpecie, vt dealbatio quæ fit ex nigro & quæ ex viridi: ſimiliter aer moueri poteſt ad ſuū locū ex cētro terrę & ex concauo lunæ. Deinde, poteſt eſse terminus a quo vnus & idem, cū tamen motus qui ab eo fiunt, differant ſpecie, vt motus aeris ad ſuum locum & item ignis ad ſuum, ſpecie differunt, poſsunt tamen ambo fieri a centro mundi tanquam a termino a quo. Ergo vnitas ſpecifica ſumenda erit a termino ad quem. Cuius ſignum eſt, quod omnes motus habent

C denominationem ſuam a termino ad quem, & ratio eſt, quia motus re idem eſt cum terminō ad quem, & per ſe ordinatur ad illum: & hoc idem aperte docet nos Ariſtoteles lib. 5. Phyſ. tex. 31. & 35.

Sed occurrunt aliquę dubitationes. prima, terminus ad quem nondum eſt, ergo motus non poteſt accipere ab eo vnitatem ſuam ſpecificam. 2. Ad eundem terminum poteſt moueri aliquid per lineam rectam vt per cordam, aliud vero per circularem, vt per arcum, qui motus tamen differunt ſpecie. 3. Ad eundem terminum per idem ſpatium poteſt moueri vnum animal reptando, aliud ingrediendo, aliud volando, cum tamen hi motus differant ſpecie. 4. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus ſpecie differunt quia vnus eſt violentus alter naturalis, moueri namq; deorſum ſicut eſt naturale terrę, ita igni eſt violentū; ſpatium tamen idem eſt, & ambo termini a quo, & ad quem ſunt idem. 5. Mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, communiter exiſtimantur differre ſpecie, cum tamen termini ad quos non differant; *Ponuntur quinq; obiectiones.*

D nam mutatio ex albo ad viride fit tanquam ad nigrum, quo participat viride aliqua modo: ſimiliter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipſum fit tanquam ad nigrum, vt docet Ariſt. 5. Phy. tex. 6. & 52. ergo ambæ mutationes fiunt reſpectu eiuſdem termini ad quem.

Verùm ad hæc facile reſponderi poteſt hoc modo. Ad primam, cum eſt motus, terminus ad quem partim eſt, partim non eſt; quia partim eſt acquiſitus, partim eſt acquirendus. Quin etiam totus quodam modo eſt, non in actu perfecto & completo, ſed in fieri. Addè quod id quod non eſt, poteſt eſse & habere ſe vt finis, poteſt dare nomen, & rationem ſpecificam iis, quæ per ſe ordinantur ad illum; vt patet in omnibus potentiis & inſtrumentis quę ſpecificantur per actus ad quos ordinantur: atque hoc manifeſtum eſt ex iis quæ ſupra libro octauo de Cauſalitate finis diſputauimus. Ad 2. Quamuis extremum vtriuſque motus videatur eſse idem, tamen id in quo fit motus, & quod per motum acquiritur, non eſt idē; nam ſiue quod acquiritur per motum localem ſit ſpatium, ſiue ſit vbi, conſtat hæc diuerſa eſse in motu per circulum, & per ſpatium rectum. adde, quod per accidens eſt vt quod mouetur per circulum inſiſtat & quieſcat in aliquo puncto illius circuli, nam ſecundum rationē *Soluuntur obiectiones.*

circuli,

circuli, ſuapte natura aptum eſſet moueri ab eodem puncto ad idem punctum. Ad. 3. & 4. Motus conſiderari poteſt, vel vt motus eſt; vel vt eſt naturalis, aut violentus; vel ſecundum modum quo fit; ſi priori modo conſideretur, omnes motus, qui fiunt inter eoſdē terminos, ſunt eiuſdem ſpeciei: ſin autem poſteriori modo, motus ignis & terræ ad centrum, ſpecie differunt, quia vnus fit naturaliter ad centrum, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & volitandi, non differunt vt motus ſunt, ſed ſecundum modum, quo fiunt, proprium, & naturalem vnicuique generi animantium. Aliud igitur eſt conſiderare motus aliquos vniuersè ac ſimpliciter vt motus ſunt, & aliud vt ſunt tales motus, nimirum vel ratione principij effectiui, vel ratione modi quo fiunt. A

Pulchra diſputatio, an colores medij ſpecie differant ab extremis.

Opinio Auerrois.

Ad 5. De mediis qualitatibus ſpecie differāt ab extremis nec ne, nō ſatis liquet. Etenim Auerroes 5. Phyſ. cōm. 6 & 52. videtur ſentire extrema eſſe in mediis actu, non quidē perfecto, ſed remiſso & imperfecto; nō aliter quàm ſunt in eo quod eſt tepidū, frigus & calor. Opinatur etiam ad albū fieri mutationē ex rubro aut viridi, ſimiliter vt fit ex minus albo cū quo eſt permixtū nigrum. His conſequens eſt, rubrū & viride non diſtingui ſpecie ab albo, veluti nec minus albū ſpecie differt ab eo quod eſt perfectè album. In libro autem 4. de Cælo cōm. 26. ſtatuit duplex medium; vnum quod dicitur medium per comparationem, quia nimirū comparatum vtrique extremo, habet cum vtroque ſimilitudinem quandam atque conuenientiam: hoc modo aer dicitur medius inter ignem & terram, quippe qui grauis ſit comparatione ignis, leuis autem, terræ comparatus. Atque huiuſmodi medium, eſt quidpiam ſimplex & ſpecie diuerſum ab extremis. Alterum medium vocatur per compoſitionem, quod eſt mixtum & temperatum ex ipſis extremis quæ in eo actu ſed imperfectè inſunt. Et medium huius generis non eſt forma ſimplex, ſed ex ipſis extremis conflatum quidpiam atque concretum, nec ab vtroque extremo ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differens. Atque hoc modo viride eſt medium inter album & nigrum. Ne quis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus eſſet, is libro 10. Metaphyſicæ cōm. 23. explicatiſſimis verbis ſententiam ſuam aperuit, ſcribens medias qualitates non diſtingui ſpecie ab extremis, ſed tantùm differre ab illis ſecundum magis & minus. Nec id modò ait, ſed etiam probat eo argumento, quòd cum ab vno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, niſi per media quæ inter vtrumque extremum interiacent, ſi media ſpecie differrent ab extremis, nunquàm poſſet fieri motus vnius ſpeciei, nec cōtinuus ab vno extremo ad alterū extremū; frequēter enim propter varias mediarū qualitatū ſpecies, interrūperetur. Nec in motu cōtinuo qui fit inter duo extrema cōtraria, eſſet ipſum (Inter) ad quod neceſſe eſt priùs perueniri quàm ad extremū, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Phyſ. tex. 22. B C

Videtur Ariſtoteles idem ſentire quod Auerroes.

Atque hæc quidem ex ſenſu Auerrois dicta ſint. Cuius ſententiæ ſuffragari videtur Ariſtoteles, ſcribens 1. Phyſicorum tex 47. & lib. 10. Metaph. tex 23. Media componi ex ipſis extremis: & affirmans 5. Phy. tex. 6. & 52. mutationes quæ fiunt a mediis ad extrema, fieri tanquam ab extremo ad extremum, quoniam medium eſt quodammodo vtrumque extremum. In libro autem Phyſicorum ſexto, tex 32, apertè docet, quod mutatur ex albo in nigrum, id non cum primum diſcedit ab albo, iam eſſe in nigro; priùs enim eſſe in fuſco & & per hoc poſtea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuſcum ſpecie non diſtingui ab albo & nigro: alioquin, ſi ſpecie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri poſſet motus vnius ſpeciei & continuus, ſed propter mediorum colorum varias ſpecies quas neceſſariò pertranſiret, ſemper eſſet interruptus. Ergo ſecundum hanc opinionem, mutatio ex albo in nigrum, non differt ſpecie ab ea quæ fit ex albo in viride, vel rubrum, vel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & concellum ab omnibus, ſumptum & poſitum fuit. D

Opinio communis.

Altera opinio eſt, quam plerique omnes Philoſophi ac Theologi ſequuntur, medias qualitates ſpecie diſtingui ab extremis; nec has eſſe in illis actu & formaliter, ſed tantum virtute; & propter ſimilitudinem atque conuenientiam quam mediæ habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi. Cum igitur ex nigro fit mutatio in viride, dicitur fieri quodammodo in album, quia viride habet conuenientiam quandam cum albo, propter quam viride quodāmodo eſt contrarium nigro; & quia mutatio non fit niſi vbi eſt contrarietas;

idcirco

A idcirco Ariſtoteles ait ex nigro mutationem fieri in viride ea ratione vt eſt quodammodo album, quoniam hac ratione eſt quodammodo cõtrarium nigro; perſe autem, & vt loquuntur, formaliter, ſeu actu, viride nihil habet in ſe nigredinis & albedinis, & ab vtroque colore differt ſpecie.

Atque hæc quidem a magnis Philoſophis, de præſenti quæſtione in vtramque partem, ſatis acutè ac probabiliter diſputantur. Ego priorem ſententiam, ſi falſam & improbabilem dixero, planè mentiar. Præſertim cum in ea quoque, Themiſtium, & Simplicium fuiſſe ſciã quippe qui explanando textum 6. libri quinti Phyſicorum, haud obſcuris verbis docent medios colores, mixtos & cõpoſitos eſſe ex coloribus extremis, qui in ipſis inſunt: non aliter, quàm id quod eſt tepidum (hoc enim ipſi vtuntur exemplo) mixtũ & concretum eſt ex calore & frigore. Conſtat autem, tepidum non differre ſpecie a frigido & calido, cum nihil aliud ſit tepidum, quàm frigidum & calidum ſimul & remiſſe. Addunt præterea illi, ex nigro fieri mutationẽ in viride, non ea ratione, vt eſt viride, ſed propter albedinẽ, quæ aliqua ex parte B in eo, quod eſt viride, continetur. Videmus etiã pictores, partim extremorũ, partim mediorũ colorum certa quadã permixtione & temperatione, alios colores medios efficere. Quis autem credat, nouas colorum ſpecies, tanta facilitate ſic ab illis confici? Ergo, licet (vt dixi) priorem ſententiam non reprobem, ad poſteriorem tamen, quæ inter qualitates medias & extremas differentiam ponit ſpecificam, ſum equidem aliquanto propenſior. Fit enim mihi vero ſimillimũ, qualitates medias eſſe formas & qualitates ſimplices, eaſque habere proprias ac peculiares cauſſas, proprietates, & effectus: quamobrem neceſſario diſtingui ſpecie ab extremis. Si enim conſtant ex ſola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt niſi ſecundum magis & minus, ergo viride non magis differret a nigro & albo, quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita ſentiat, cum id vel oculorum iudicio, apertè redarguatur? Iam verò ſi colores medii non ſpecie, ſed tantummodo ſecundũ magis & minus differũt ab extremis, & ex illorum mixtione conflantur, ergo quotieſcunq; ex nigro perfecta fit mutatio in album, oporteret omnes intermedias colorum ſpecies pro- C creari & apparere; quod falſum eſſe, mutationes quas in eiuſmodi coloribus, cum ab arte, tum a natura quotidie fieri videmus, manifeſtè declarant.

Themiſtius & Simplicius ſequunt priorẽ ſententiam.

Sententia auctoris.

Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Ariſtoteles & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id non eſt intelligendum de compoſitione phyſica? ſed de metaphyſica; quæ in eo conſiſtit, quòd colores medij habent affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam & animã rationalẽ, quæ eſt ſimplex ſubſtantia, Philoſophi aiunt eſſe formã quandam inter naturã materialem, & immaterialem quodãmodo mediam, & ex vtraque compoſitam: quoniã eſt vtriuſque ſimilis & particeps. An potius compoſitio mediorum colorum referenda eſt, non ad colores extremos, ſed ad eorum cauſſas? Cauſſæ autẽ colorum ſunt (vt innuit Alexander 1. libro Naturalium quæſtionum cap. 2.) lux, perſpicuitas, & opacitas: lux et perſpicuitas in mixtione, cũ priuatione opacitatis, eſt cauſſa albedinis; Opacitas cũ priuatione, vel certè cum perexigua perſpicuitatis & lucis admixtione, eſt cauſſa nigredinis. Ex illis tribus variè mixtis inuicem, atque certa quadam ratione tẽ- D peratis, medii colores exiſtunt. An potius id referri debet ad colorũ effectus? Album omnino diſgregat viſum, nigrũ omnino eum congregat, vtrumque nimis ac præter modum oculorũ ſenſum afficit; quamobrem eum offendit ac lędit; omni namque ſenſui, quoniã is in mediocritate & tẽperata quadam ratione conſiſtit, omnis rerum quæ ſentiuntur exuperantia, moleſta & noxia eſt. At viride, purpureum, cęruleum, aliique colores medii, partim congregant, partim diſgregant viſum, & modice ac tẽperatè ſenſum afficiunt. Ex quo fit, vt non modo non offendant, ſed etiam iuuent atque oblectent aſpectum. Verùm de hac quæſtione, quæ nunc a nobis raptim curſimque dicta ſunt, ea lectori hoc loco, ſatis eſſe debent. quæ nos, licet obiter, & quaſi per tranſennam, explicare tamen voluimus, vt rem perſe obſcuram, nec ſatis adhuc explicatam, & ſanè ſcitu admodum dignam, aliquantulum tractatione noſtra illuſtraremus. Nũc memini (quod libet hic adiungere) idẽ quod nos de mediis coloribus ſentimus, ipſum etiam Auer. in 6. Phy. cõm. 32. & 3. Meteor. cõm. vlt. ſentire.

Cur colores medii dicuntur componi ex coloribus extremis.

Deinceps ſequitur, vt de vnitate numerali motus, vnde ea petenda ſit, doceamus. Ad cõſtituendam vnitatem numeralem motus, tria (vt ait Ariſtoteles 5. Phyſ. tex. 35.) neceſſe eſt concur-

Tria concurrunt ad unitatem numeratem motus.

concurrere: vnum numero mobile: vnum numero terminum ad quem: tempus item vnum numero atque continuum. Etenim motus eſt accidens; eſt via ad terminum ad quem a quo re non differt; eſt denique ens ſucceſſiuum. Quia motus eſt accidens, non poteſt is eſſe vnus numero niſi ſubiectum etiam in quo inhæret, hoc eſt ipſum mobile, fuerit vnum numero. Si autem motus eſt via ad terminum ad quem, nec re differt ab ipſo, qui poteſt eſſe vnus numero, ſi terminus ad quem vnus numero non fuerit? Quod ſi motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo non poteſt eſſe vnus numero niſi etiam fuerit continuus; continuatio autem motus cognoſcitur & iudicatur ex tempore; eum namque motum iudicamus eſſe continuum, quem cognoſcimus, toto tempore quo durat, nunquam fuiſſe interruptum. A

Quinque dubitationes.

Verùm hoc loco nonnullæ dubitationes exiſtunt. Prima, præter tria ſupradicta quę cõcurrũt ad vnitatem numeralem motus, etiam neceſſe eſt terminũ à quo eſſe vnũ numero. Non enim poteſt vnus numero motus, ex diuerſis numero terminis ſimul procedere. 2. Ariſtoteles 8. Phyſ. tex. 49. & 82. perſpicuè & affirmate docet, motum vnum numero atq; continuum eſſe non poſſe, niſi mouens etiã fuerit vnum numero; ergo præter illa tria opus quoque eſt vnitate numerali motoris. 3. Si canis ex turri cadens, medio in lapſu moriatur, erit vnus numero motus canis viuentis & mortui a turri vſque ad terrã, quia eſt continuus: ridiculum enim eſſet dicere canẽ in medio aere, poſteaquam occidit, aliquãto tempore quieuiſſe, quia hoc eſt contra naturam grauis: nec poteſt reddi cauſſa, quare ſi potuit aliquanto tempore quieſcere, deinde moueri cęperit, ac non potius toto reliquo tẽpore quieuerit. Hic igitur eſt vnus motus numero, tamen ſubiectũ non eſt idẽ numero, canis enim viuus & mortuus non eſt idem numero. 4. Si in alteratione acquiritur ſemper alia & alia pars formæ, ergo non poteſt eſſe idẽ numero terminus ad quẽ totius alterationis. 5. Motus eſt prior tempore; quippe cum tempus ſit paſſio motus vt dicitur 12. Metaphyſ. tex. 29. ergo vnitas motus, non pendet a tempore, prius enim non pendet a poſteriori. B

Solutio dubitationum.

Sed ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad Primam, Ariſt. prætermiſit terminũ a quo, vel quia certum eſt, ſi motus ſit vnus, & terminus ad quem vnus, terminum etiam a quo neceſſariò fore vnum, cum ſit oppoſitus illi; vel quia, cum terminus a quo abiiciatur per motum, Ariſt. in declaranda vnitate, & contrarietate motus, videtur eum deſpexiſſe. C Ad 2. Verum eſt vnitatem motus etiam pendere a motore; tum quia motus dependet in eſſe & fieri a mouente; tum quia definitur eſſe actus mouentis in mobili: ſed quia nondum Ariſt. oſtenderat omne quod mouetur neceſſario moueri ab alio, & omnem motum egere mouente, quod demonſtrabit ipſe tum in 7. tum in 8. Phyſ. ideo in 5. libro Phyſ. non fecit mentionem motoris, ne videretur vti rebus obſcuris, & necdum demonſtratis. Nec ignoro quoſdam diſſentire Ariſtoteli, negantes vnitatem motus pendere a mouente; vt patet, cum eadem nauis trahitur a multis hominibus, & idem calefit a multis ignibus: alios vero arbitrari, dictum Ariſt. tantum eſſe verum in motu circulari, qui non ſolum eſt vnus numero & continuus, ſed etiam vniformis & ſemper ſui ſimilis, in aliis autem minime. ſed prior ſolutio ſatisfacit præſenti dubitationi, tota autem hęc controuerſia alio loco diſcutienda eſt. Ad

An ſi canis ex turri cadẽs medio in lapſu moriatur ſit motus eius uiuentis & mortui idẽ numero & cõtinuus.

3. Secundum opinionem eorum qui ponunt tantum vnam formam in vno compoſito, reſpondendum eſt; motum illius canis viuentis & mortui non eſſe vnum motum continuum, D ſed duos motus qui ſe habent deinceps ſeu cõſequenter, qui copulantur illo inſtanti, in quo corrumpitur forma canis & inducitur forma cadaueris: nam in illo inſtanti non eſt amplius canis & incipit eſſe cadauer; & immediate ante illud inſtans fuit motus canis, immediate autem poſt idem inſtans, erit motus cadaueris: quare inter illos duos motus non intercipitur vllum tempus, ſed tantum intercedit vnum inſtans, nec poteſt dici illud corpus aliquo tempore quieſcere. Secundum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte aſsentimur, cum motus deorſum illius canis non fiat ratione animę, ſed terræ, quæ eſt in ipſo (ſunt enim elementa actu in mixto) quia eadem terra manet in cane & cadauere: idcirco idem numero motus continuatur, manẽte eodem ſubiecto, quod non eſt canis ſed materia terrea quæ erat in ipſo. Ad 4. Quamuis per alterationem acquirantur diuerſæ partes formæ, tamen tũ quoniam acquiruntur vno continuo fluxu, tum quia ex illis multis partibus ſeu gradibus fit vna numero forma perfecta, ideo terminus alterationis cenſetur eſse vnus numero. Ad 5. Verum eſt vnitatem motus per ſe non pendere a tempore, tamen quia motum fuiſſe con-

tinuum,

A tinuum, & non interruptum non poteſt cognoſci a nobis, niſi ex relatione ad tempus, ideo tempus adhibetur ad conſtituendam vnitatem numeralem motus.

Vnde petenda ſit contrarietas Motuum?

QVAESTIO VIIII.

MOTVI aduerſantur & motus & quies: ille vt quiddam contrarium, hæc autem vt priuatio eius. Vnde autem ſumenda ſit contrarietas motuum, manifeſtum eſt ex præcedenti quæſtione. nam ſi ratio, & vnitas motus ſumitur a termino ad quem, ab eodem quoque ſumetur diſtinctio, & contrarietas. Quoniam igitur motus fit ex vno in aliud, perfecta contrarietas exiſtet cum ambo termini vnius B motus erunt contrarij ambobus alterius vterque vtrique: vt patet in calefactione, & frigefactione. Et ratio eſt, quia tunc in vno motu, vnus terminus abiicitur, in altero vero idem acquiritur, & contra vnus acquiritur & idem in alio motu deperditur. Præterea, ſi frigus eſt contrarium calori, ergo frigefactio calefactioni, nam illa re idem eſt cum frigore, hęc autem cum calore. Quies autem opponitur motui, non quælibet cuilibet, ſed quies in aliquo, opponitur motui ex illo; nam aliquid habere, & perdere illud, opponuntur inter ſe. per quietem autem in aliquo, habetur illud, per motum vero abiicitur. quies autem in aliquo, non opponitur motui qui fit ad illud, quia talis quies eſt finis illius motus, & perfectio, propter quam fit motus. Rurſum quietes in terminis contrariis opponuntur inter ſe, vt quies in frigore, & quies in calore; tum quia ſunt priuationes motuum contrariorum eorumque termini, nempe calefactionis, & frigefactionis; tum quia re idem ſunt cum ipſis terminis, idem enim eſt quies in calore, atque calor acquiſitus & perfectus.

C Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. prima, motus ignis & terræ deorſum ſunt contrarij, quia vnus eſt violentus, alter naturalis, tamen vtriuſque terminus, tam a quo quam ad quem eſt idem; fingamus enim vtrumque corpus moueri a concauo lunę vſque ad centrum. 2. Motus aeris a centro ad ſuum locum, & ex concauo lunæ ad eundem locū, partim videntur eſſe contrarij, quia vnus eſt aſcenſus alter deſcenſus, vnus fit ſurſum alter deorſum: partim vero minime, quoniam ambo ſunt naturales aeri. 3. Motui circulari, neque opponitur motus, vt dicitur in 1. de Cælo tex. 24. neque opponitur quies, quia eſt perpetuus: ergo non omni motui opponitur vel motus vel quies. 4. Priuatio in termino a quo inchoat motum, priuatio autem in termino ad quē priuat motum, ergo magis hæc aduerſatur motui quàm illa. *Quatuor dubitationes.*

Sed ad hæc ita reſpondemus. Ad primam, Illi motus, in ratione communi motus non ſunt contrarij, ſed opponuntur quatenus vnus eſt naturalis, alter violentus. Itaque contrarietas motus ſimpliciter, attenditur penes terminum ad quem, quatenus vero eſt naturalis, aut D violentus, ex principio effectiuo ſumitur: nam motus qui fit a principio intrinſeco rei, eſt naturalis, qui vero fit omnino ab extrinſeco contra inclinationem mobilis, eſt violentus. Ad 2. Illi duo motus aeris, nullo modo ſunt contrarij ſecundum rationem motus naturalis & violenti; tam naturale enim eſt aeri ferri ad ſuum locum ex alio loco inferiori, quàm ex alio ſuperiori: in ratione autem communi motus, non ſunt contrarij ſimpliciter; nam aſcenſus & deſcenſus opponuntur cum fiunt per idem numero ſpatium, quod hic non fit; ſimiliter motus qui fit ſurſum, ſimpliciter opponitur motui qui fit deorſum ſimpliciter; at locus aeris, cum ſit medius, neque eſt ſimpliciter ſurſum, neque ſimpliciter deorſum ſed tantum ſecundum quid, & reſpectiue; nam reſpectu concaui lunæ, eſt deorſum; reſpectu autem centri, eſt ſurſum. Sicuti mutatio ex albo in viride & mutatio ex nigro in viride nō ſunt inter ſe contrariæ ſimpliciter, quamuis viride ſit album ſecundum quid reſpectu nigri, & ſit nigrum reſpectu albi. Ad 3. Aliud eſt loqui de motu in communi vt motus eſt, aliud autem de motu, vt eſt circularis & vt eſt motus cæli: motus enim vt motus eſt, poteſt habere contrarium motum, & poteſt habere oppoſitam quietem, quamuis hoc repugnet mo- *Solutio dubitationum.*

tui circulari, quatenus eſt motus naturalis cęli, cui repugnat quieſcere. Quocirca Auerroes A 1. libro de Cælo comm. 32. ait motum circularem, ſecundum naturam, non habere contrarium, ſecundum autem imaginationem, habere poſſe: nam imaginari poſſumus duos motus circulares ſuper eoſdem polos idemque centrum ad partes contrarias, qui eſſent contrarij, quoniam impedirent ſe ac deſtruerent, quamobrē natura eos non facit, quoniam vel vterq;, vel certe alteruter, eſſet ocioſus: nam ſi viribus pares eſſent, ſe inuicem impedirent & neuter perfici poſſet: ſi alter eſſet potentior, is impediret alterum, nec ſineret eum confici & abſolui. Hęc ſecundum Auerroem. vel aliter reſponderi poteſt, Ariſt. hic præcipuè loqui de motu recto, nam circulari, quæcunque traduntur his libris, vix conueniunt niſi forte ſecundum quid & per quandam accōmodationem. Ad 4. Duplex eſt priuatio, vna quæ continet abſentiā formę futurę, altera, quę habet abſentiam formæ pręſentis quatenus erat fluens, in motu & in fieri: priori modo, quies in termino a quo, eſt priuatio motus qui fit ex illo; poſteriori autem modo, quies in termino ad quem, eſt priuatio motus, qui fit ad ipſum; dicitur autem motui magis opponi illa quam hæc, tum quoniam illa abiicitur per motum, B hęc autem acquiritur; tum quia quies in termino a quo, re idem eſt cum ipſo; ſimiliter motus cum termino ad quem, & quia hi termini opponuntur, ideo talis quies & motus etiam opponuntur. Motus autem ad terminum ad quem, & quies in ipſo termino, re ſunt idem inter ſe & cum ipſo termino ad quem: nam prout forma eſt in fieri, dicitur motus, prout eſt iam facta & acquiſita, dicitur quieſcens & ipſa quies. Sed quia in hac diſputatione, quam de terminis motus adhuc tractauimus, ſępe diximus, & quaſi certum ſumpſimus, motum re non diſtingui a termino ad quem, an ita ſit, diſputandum atque diiudicandum eſt.

An Motus re differat a termino ad quem.

QVÆSTIO X. C

Opinio & argumenta eorum qui cenſent motū eſſe rem quampiam diuerſā a termino ad quem.

OPINIO eſt Aureoli, Pauli Veneti, & multorum, motum eſſe re diuerſum a termino ad quem qui acquiritur per motum; vt calefactionem a calore: quæ confirmatur his rationibus. primò, illa differunt re, quorum vnum poteſt eſſe ſine altero, & multo magis quando cum vnum eſt alterum non eſt nec eſſe poteſt: ſed ita ſe habet motus & terminus ad quem; nam cum eſt motus, non dum eſt terminus ad quem, & quando eſt terminus ad quem, iam non eſt amplius motus, ergo differunt ſecundum rem. 2. De eadem re non poſſunt verificari prædicata contradictoria, ſed motui, & termino ad quem conueniunt prædicata contradictoria, ergo differunt re. probatur minor, nam motus eſt ens ſucceſſiuum, non habens partes ſimul, vt calefactio, calor autem eſt ens permanens: illa non eſt per ſe in prædicamento, hic autem eſt per ſe; per illam acquiritur calor, at per calorem non acquiritur calor; illa terminatur ad calorem, at calor non terminatur ad calorem. 3. Proprietates motus, non conueniunt termino ad D quem; nam motus eſt continuus, & velox vel tardus, diſtinguitur per mutata eſſe, cuius nulla pars eſt præſens præter quiddam indiuiſibile; hæc autem omnia non poſſunt conuenire termino ad quem, vt perſe clarum eſt. 4. In motu locali, non eſt idem motus, & terminus ad quem; nam motus eſt in mobili, quod autem acquiritur per motum localem eſt ſpatium ſeu locus, qui non eſt in mobili; quare ſimiliter ſentiendum eſt de aliis motibus.

Altera ſententia probabilior, motum non re ſed ratione tantùm diſtingui a termino ad quē.

Altera ſententia probabilior eſt, motum re idem eſſe atque id quod per motum acquiritur, ratione tamen differre ab eo. Forma enim, v. g. calor, dupliciter conſiderari poteſt, vel per ſe, vt eſt qualitas quædam permanens, & ſic differt a motu; velut eſt forma quædam fluens (et vt ita loquar) fiens, de nouo exiens ab agente in paſſum, vel potius ex potentia materiæ in actum, non ſimul obtinens eſſe, ſed accipiens illud continuè atque ſucceſſiuè; huiuſmodi formam dicimus nihil aliud eſſe quàm motū. Itaque in motu duo conſideranda

ſint,

A ſint, vnum tanquàm materiale, quod eſt ipſa forma, alterum quaſi formale; quod eſt continue fieri, ſeu fluere, & continenter tendere ab imperfecto ad perfectum.

Solutio argumentorū primæ ſententię.

Atque hac poſita diſtinctione, funditus corruunt argumenta contraria. Primum enim argumentum nihil valet, tum quia illud axioma (ea re diſtingui, quorum vnum poteſt eſſe ſine alio) falſum eſt, vt patet in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & relatione: tum etiam, quia forma, vt eſt fiens & per motum fluens, non poteſt eſſe ſine motu, nec motus ſine ipſa. Secundū autē, pari facilitate diſſoluitur; nam de motu & forma enunciantur prædicata cōtradictoria ea ratione, vt differunt ſecundum rationem; quæ enim conueniunt motui non conueniunt formæ, vt forma eſt: tamen illa omnia conueniunt formæ, vt eſt in fieri. Idem reſpondendum eſt ad tertium argumentū, nam eſſe continuū, & velox, vel tardū, licet non conueniat formæ, vt res quædam permanens eſt, tamen conueniunt illi, vt eſt fiens. Ad 4. dicendum eſt, id quod intrinſecè, & formaliter acquiritur per motum localem non eſſe ſpatium, aut locum, ſed vbi, quod ſubiectiuè eſt in mobili; quare motus localis ſecundum rem, neque differt à mobili, neque ab vbi; nihil enim aliud eſt, quàm mo-
B bile habens continuè aliud, & aliud vbi.

Motum re nō diſtingui a termino ad quē probatur ſeptem argumentis.

Sed refutatis contrariis argumeatis, adducenda ſunt ea, quæ valeant ad corroborandam ſententiam noſtram. Primò, hanc ſententiam tenet commentator 3. Phy. cōm. 4. & quinto Phyſ. commen. 9 & D. Thomas 11. Metaphyſ. ſumma 4. cap. primo, eamque innuit Ariſt. in tertio Phyſ. tex. 4. his verbis. *Motus non eſt præter res ad quas eſt motus.* Deinde, Ariſt. inquit 3. & 8. libro Phyſ. motum eſſe quiddam mixtum ex potentia & actu, & eſſe actum imperfectum, qui continuè perficitur: & in quinto Phyſ. ait motum ad aliquem terminum perfici per quietē, quæ eſt in illo. hæc inquam dicta Ariſt. non poſſunt rectè intelligi, aut exponi, niſi ponatur motus idem eſſe ac terminus. Præterea, ſi calefactio eſt res differens a calore qui producitur, cum ipſa habeat eſſe poſt non eſſe, ipſa quoque producta erit, quare vel per ſe ipſam, quod eſt impoſſibile, vel per alium motum, & ſic progreſſus fiet in infinitum. Tum, ſi calefactio producatur, debet autem produci, cum ſit res quædam tranſiens à non eſſe ad eſſe, vtique producetur per calefactionem, nam producetur ab igne:
C ignis autem, vt calidus eſt, non agit niſi per calefactionem; erunt igitur duæ calefactiones, vna, per quam producitur calor in aqua, altera, per quam producitur iſta calefactio; quare erunt etiam duo calores, non poteſt enim calefectio ſeparari a calore; quæ quàm ſint abſurda nemo eſt qui non videat. Poſtea, ſi motus localis producitur, ergo vel per alium motum localem, quod eſt impoſſibile; tum quia incurritur in infinitatem, tum quia motus localis per ſe non habet vim producendi quicquam: aut per alium motum, vel generationis, vel alterationis, ex quo fieret, vt motus localis per ſe poſterior eſſet generatione, vel alteratione; quod eſt contra Ariſt in 8. Phyſ. vbi multis argumentis probar motum localem omni modo eſſe priorem cæteris motibus. Adhæc, ſi calefactio re differt a calore, aut iſta duo differunt numero, aut ſpecie; non numero tantùm, tum quia duo accidentia ſolo numero differentia non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſnbiecto, & tam calefactio aquæ quàm calor qui per calefactionem aquę producitur, ſubiectiuè ſunt in aqua; tum quia vnum eſt ens permanens, alterum vero ſucceſſiuum: neque ſpecie, nam qui poſſunt ſpecie diſtin-
D gui, cum ambo producantur ab eodem numero igne, & per idem numero principium, nempe calorem qui eſt in igne? Poſtremò, ita ſe habet potentia calefactiua quæ eſt in igne ad calefactionem, ſicut calor qui eſt in igne ad calorem productum; ergo ſecundum permutatam proportionem, ſicut ſe habet potentia calefactiua ad calorem, qui eſt in igne, ita calefactio ad calorem, qui producitur; ſed potentia calefactiua ignis non differt ſecundum rem a calore eius, ergo neque calefactio differet ſecundum rem a calore qui producitur: quod autem potentia calefactiua non differat ſecundum rem a calore qui eſt in igne, ſic oſtenditur; nam id per quod ignis calefacit, vel poteſt calefacere, eſt calor, ſed id, per quod ignis calefacit, aut poteſt calefacere, eſt potentia calefactiua: ergo potentia calefactiua, & calor ſunt idem. Deinde, ſi hæc differunt ſecundum rem, ergo cogitemus vnum remoueri ab altero, ſit ergo calor ſine potentia calefactiua, tum ignis, & poterit calefacere, & non poterit; poterit, quia habebit calorem, non poterit, quia non ha-

bebit potentiam calefactiuam; idem accidet, ſi remoueamus calorem ab igne,& relinquamus potentiam calefactiuam. A

Ex his igitur perſpicuum eſt, motum non re, ſed tantum ratione diſtingui a termino ad quem. Intelligo autem hic per terminum ad quem, non extremum formæ, ſed totam ipſam formam, quæ acquiritur ab initio motus vſque ad finem; neque formam, prout eſt acquiſita, uel acquirenda, ſed prout eſt in fieri continuè tendens ab eo quod eſt acquiſitum ad id quod reſtat acquirendum. Sed de natura motus eiusq; terminis, hactenus ſit in hoc decimo tertio libro diſputatum.

FINIS DECIMITERTII LIBRI.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

QVID ſit motus,& quidquid ad propriã eius rationem atque naturam conſtituendam pertinet, præcedenti libro fuit explicatum. Deinceps, agendum eſt de varietate & diuiſionibus motus. Tres autem ſunt principes diuiſiones motus: vna qua motus diuiditur in ſuas velut ſpecies, hoc eſt in generationem & corruptionẽ, in accretionem & decretionem, in alterationem,& in motum localem: altera qua motus diuiditur in naturalem motum atque violentum: Tertia qua motus,ea ratione vt eſt continuus, diuiditur in partes ſuas, quas vocant, quantitatiuas. Has diuiſiones motus hoc libro contemplari & pertractare volumus. Sed a prima diuiſione motus in ſuas ſpecies exorſi, quænam ſint veræ ſpecies motus propriè dicti, diligenter inueſtigemus.

Generationem & corruptionem,non eſſe motus propriè dictos.

CAP. I.

VT colligamus veras ſpecies motus,quoniam is neceſſario fit in aliqua categoria, perluſtrandæ ac excutiendę ſunt omnes categoriæ,& de vnaquaque quęrendum ſigillatim, an poſſit in ea fieri motus nec ne. Et quia ſubſtantia eſt prima omnium, generatio autem & corruptio mutationes ſunt ad hanc, videndũ eſt an hæ mutationes ſint motus. Ariſt. 5. Phy. tex. 8. 10. 51. Auerroes 4. Phy.com. 129. 5. Phy. com. 8. & 21. & 6. Phy. com. 32. & 59. negant generationem eſſe verum motum. Idem ſentiunt omnes expoſitores Ariſt. vt videre licet 5. Phy. ſup. tex. 8. Rationes Ariſtotelis ſunt tres, prima, omne quod mouetur eſt ens in actu, ſed quod generatur non eſt ens in actu tum quia quod generatur nondum eſt, tum etiam quòd materia, quæ eſt ſubiectum generationis eſt ens in potentia ergo quod generatur non mouetur, nec generatio eſt motus. 2. Quod mouetur eſt in loco, ſed quod generatur cum ſit non ens, non poteſt eſſe in loco, ergo &c. 3. Omnis motus eſt inter contraria, ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ergo in ipſa non poteſt fieri motus proprie dictus.

Poſſent addi duæ aliæ rationes. Vna eſt, quia omnis motus eſt continuus, & fit ſucceſſiuè, vt patet ex definitione motus: & quia quod eſt in tempore, eſt ſucceſſiuum, omnis antẽ

motus

motus eſt in tempore: & in 6. Phy. demonſtratur omnem motum eſſe continuum, & diuiſibilem; at generatio non fit ſucceſſiuè, ſed in inſtanti, vt docet Simplicius 5. Phy. ſuper tex. 8. & Auerroes 4. 5. & 6. Phy. locis ſupradictis; & patet, quia generatio fit inter terminos contradictorios, vt in 5. Phy. docet Ariſt. in quibus non eſt medium. Deinde, cum ſubſtantia ſit indiuiſibilis, quippe quæ non ſuſcipit magis & minus, acquiri non poteſt diuiſibiliter, ergo neque ſucceſſiue. Et cum ſubiectum generationis ſit materia prima, quę cum per ſe nullam habeat reſiſtentiam ad formam ſubſtantialem, in inſtanti recipiet eam; cauſſa enim ſucceſſionis quam habet motus, eſt reſiſtentia exiſtens in ſubiecto. Altera ratio qua idem probari poteſt, ita ſe habet. corruptio definit per primum ſui non eſſe. v. g. in corruptione ignis datur inſtans, in quo verum eſt dicere nunc non eſt ignis, ſed immediate antea erat; quæro, an in hoc inſtanti, in quo facta eſt corruptio ignis, incipiat generatio alterius rei: ſi incipit, ergo generatio non eſt motus, quia motus non poteſt incipere in inſtanti, cum ſit ſucceſſiuus, & declarabitur hoc in 6. Phyſicorum libro: ſi non incipit, ergo in illo inſtanti materia erit ſine vlla forma, & nō erit verum illud celebre axioma, corruptio vnius eſt generatio alterius & Auerr. 8. Phy. & 3. de Cælo pulchrè demonſtrat, ſi materia prima per vnum inſtans ſpoliaretur omni forma, fore vt nunquam deinceps poſſet aliquam formam recipere. Denique, generationem non eſſe motum propriè dictum, ſententia eſt ſcholæ Peripateticæ; nullus enim inuentus eſt, qui contra ſentiret.

Quod generatio non ſit motus ꝓpriè dictus, & q̄ nō fiat in inſtanti probatur multis argumentis.

Sed hoc quo clarius, & certius ſit, diſſoluenda ſunt quædam argumenta, quæ contra afferri poſſunt. primò, ſecundum Auerr. 3. de Cælo commento 67. elementa manent actu in mixto, ergo ſubiectum generationis mixti nō eſt materia prima aut ens in pura potentia: ſed eſt maſſa quatuor elementorum exiſtens actu & in loco: falſum igitur eſt, quodcunque generatur eſſe non ens, & non exiſtere in loco. 2. Etiam quantitas non habet contrarium & tamen fit motus in ea, ergo carere contrario, non obſtat, quominus mutatio ſecundum ſubſtantiam poſſit eſse motus. 3. Generatio fit ſucceſſiue, ergo eſt motus; antecedens probatur, primò, definitio motus comprehendit generationem, vt indicant exempla Ariſt. quibus 3. Phyſ. tex. 6. explanat definitionem motus: Sed ex definitione motus elicitur continuatio, ergo talis ineſt in generatione. Tum, in 4. Phy. tex. 129. ait omnem motum, & mutationem eſse in tempore, non diſtinguendo motum a mutatione, & tempus eſse cauſsam potius corruptionis, quàm generationis. Et in 6. Phyſ. tex. 59. demonſtrat omnem motū eſse continuum, ponens exempla generationis, & corruptionis: & in 7. Phy. tex. 34. inquit vnam generationem comparatam alteri, eſse magis, aut minus, aut æque velocem vel tardā quàm alteram; velox autem & tardum cum menſurentur tempore, habent eſse in ſucceſſione. Deinde, ſi generatio fieret in inſtanti, & tota ſimul, ergo generari, & genitum eſse idem eſset, & fieri & factum eſse, quod Ariſt. 6. Phy. tex. 55. & 59. ducit abſurdum; aliud enim eſt mutari, aliud mutatum eſse; quod ſi aliud eſt generari, & genitum eſse, cum genitum eſſe fiat in inſtanti, ergo in eodē non poterit fieri generari. Vel ergo fiet in alio inſtanti immediate, vel in tempore: non in inſtanti, quia duo inſtantia non poſsunt eſse inuicem immediata, ergo in tempore, quare generatio erit in tempore. Poſteà, Ariſt. 5. Phy. tex. 7. loquens de mutatione quę comprehendit etiam generationem, inquit eam ſignare vnum poſt aliud, & vnum prius, alterū verò poſterius; at vbi talia ſunt, ibi neceſſariò eſt ſucceſſio, ergo in generatione eſt ſucceſſio. Adhæc, formæ elementorum ſecundum Auerroem 3. lib. de Cælo com. 67. intenduntur & remittuntur, ergo partibiliter acquiruntur; quare ſaltē generatio elementi fiet ſucceſſiuè. Poſtremò, Auerroes primò. Phy. com. 62. ait in generatione hominis ſucceſſiuè deperdi partes ſeminis, & acquiri partes formæ humanæ, ergo talis generatio fit ſucceſſiuè.

Solutio ſuperiorum argumentorum.

Verùm ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad primū Auerroiſtæ variè reſpondēt. Quidam aiunt diſcrimen, quod ponitur 5. Phy. tex. 8. inter generationem & motum, non eſse in eo, vt omnis generatio habeat pro ſubiecto non ens ſimpliciter, ſed quia non repugnat generationi, vt generatio eſt, habere pro ſubiecto non ens; aliqua enim generatio qualis eſt corporum ſimplicium, habet ſubiectum ipſum non ens actu hoc eſt ipſam materiam primam.

A mam. Omnis autem motus, vt motus eſt, habet pro ſubiecto ens ſimpliciter actu, & non habere tale ſubiectum repugnat illi. Alij dicunt, Ariſt. per id quod generatur, non intelligere materiam primam, quippe quæ ſit ingenerabilis, ſed compoſitum quod de nouo fit, cuius priuatio dicitur non ens ſimpliciter, quia ipſum compoſitum ſubſtantiale, eſt ens ſimpliciter: ergo quamuis ſubiectum generationis mixti corporis, ſit aliquod ens in actu nempe maſſa quattuor elementorum, tamen quia in ipſo eſt priuatio mixti, quod eſt ens ſimpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente ſimpliciter, ad ens ſimpliciter. Alij dicũt, ſicut ſunt varij modi generationis, nempe vel per ſimplicem productionem, cum vnum mutatur in aliud, vt in elementis: vel per mixtionem vt ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtum: vel per procreationem ex ſemine, vt ſtirpes & animalia: ſic Ariſt. dediſſe varias rationes ad diſtinguendam generationem a motu. Eam igitur quam ponit tex. 8. valere tantùm in generatione corporum ſimplicium, quæ dicitur ſimplex generatio: alteram vero traditam tex. 10. qua probat generationem non eſſe motum quia omnis motus ſit inter contraria, ſubſtantiæ autem in qua ſit generatio nihil eſt contrarium, valere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auerrois ſecundum quam procedit dubitatio, alibi agendum eſt. Ad 2. Licet quantitas non habeat contrarietatem maximè propriè dictam, qualis in uenitur in alteratione, habet tamen eam quæ ſufficit ad motum; nimirum oppoſitionem inter duas quantitates, perfectam ſcilicet & imperfectam, quæ non poſſunt eſſe ſimul, & acquiruntur partibiliter: quæ ratio contrarietatis non inuenitur in ſubſtantia.

B

Ad alia argumenta, quibus oſtenditur generationem eſſe motum ſucceſſiuum, cum duplici diſtinctione, reſpondendum eſt; vna eſt, generationem poſſe accipi bifariam, vel pro ſola introductione formæ ſubſtantialis, & ſic fit in inſtanti, nec eſt motus: Atque hac ſignificatione nos in præſentia nomen generationis accipimus, cum docemus generationem nõ eſſe motum: vel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictam, etiam ipſa apud Philoſophos inuenit nomen generationis; propter hanc igitur generatio dicitur fieri ſucceſſiuè, & ſic exponenda ſunt omnia loca Ariſt. quibus ſignificat generationem fieri ſucceſſiuè. Hanc diſtinctionem, innuit Simplicius 5. Phyſ. ſuper tex. 8. Auerroes autem apertis conceptiſque verbis tradit eam 6 Phy. comm. 59. de qua nos ante loquuti ſumus cum definitionem motus explanaremus. Altera diſtinctio eſt, ſucceſſionem motus dupliciter poſſe conſiderari, vel ſecundum formam, quæ cum ſuſcipiat magis & minus, & habeat partes & gradus ſecundũ quos intenditur & remittitur, etiam neceſſariò acquiritur ſucceſſiuè; vel ſecundum ſubiectũ, nam cum omne mobile ſit diuiſibile, & habeat partes, alias priores & propinquiores mouenti, alias verò poſteriores atque remotiores a mouente; mouens primum mouet partes ſibi propinquiores, deinde alias ſucceſſiuè: generatio igitur non eſt motus ſucceſſiuus priori modo, quia forma ſubſtantialis non habet gradus, ſed conſiſtit in indiuiſibili tanquàm numerus: poſteriori vero modo, nihil prohibet generationem fieri ſucceſſiuè. Cum enim ex aliquo magno ligno fit ignis, non ſimul totum lignum conuertitur in ignem, ſed priùs vna pars propinquior igni comburenti, deinceps alia ſecundum ordinem, & ſic tandem totum: & quamuis in motu propriè dicto reperitur vtraque ſucceſſio, prior tamen attingit naturã motus. Hæc autem diſtinctio valde notanda eſt, vt pote per quam ſoluuntur magnæ difficultates in Philoſophia. Cum igitur apud Philoſophos legimus generationem fieri ſucceſſiuè, quemadmodum intelligendum ſit, ex hac gemina diſtinctione cognouimus. Ad illud autem quod obiicitur, quod idem eſſet mutari, & mutatum eſse; reſpondeo, in omnibus mutationibus inſtantaneis qualis eſt generatio, id neceſsariò concedendum eſse, vt in illuminatione quæ fit in inſtanti, ſimul eſt illuminari, & eſse illuminatum. Ad illud, quod in omni mutatione eſt prius & poſterius, reſpondeo non eſse hoc intelligendum intrinſecè vt omnis mutatio habeat partes priores & poſteriores; ſed intelligendum de terminis a quo & ad quem; etenim quod mutatur, prius eſt ſub termino a quo, deinde tranſit ad terminum ad quem. Vnde cum in inſtanti generatur ignis ex ligno, verum eſt dicere, nunc materia eſt ſub forma ignis, & prius erat ſub forma ligni. Ad illud, quòd formæ elementorum ſuſcipiant magis & minus; dico id eſſe in opinione, & alias diſcutiendũ; tamẽ cui libet ſententiã Auerrois ſequi, poſſet is reſpondere, formas elementorum nõ acquiri ſucceſſiuè per ſe primò, ſed

C

D

per

per modum ſequelæ, nempe propter qualitates, a quibus nõ poſſunt ſeparari; quoniam enim A
calor ſucceſſiuè acquiritur, & perditur, ideo forma ignis, quæ naturaliter coniuncta eſt cum
calore, etiam ſucceſſiuè acquiritur vel perditur: in motu autem vero requiritur ſucceſſio
per ſe. Ad vltimum reſponderi poteſt, vel ſecundum duplicem diſtinctionem ſupradictam,
dicendo generationẽ fieri ſucceſſiuè ratione ſubiecti, non autem formæ; primò enim genera
tur cor, tum, ordine ſuo cætera finguntur membra: Vel ex verbis ipſiuſmet Auerrois, quę ibi-
dem paulò poſt ſubiungit, dicens *ſiquidem talis forma habet partes*. Ex his igitur palam eſt in
Subſtantia non eſſe motum. In Relatione autẽ, Actione, & Paſſione, Quando, & Habere, non
eſſe motum propriè dictum, partim probatur ab Ariſt. partim etiam per ſe manifeſtum eſt.
Simplicius autem, qui 3. Phy. tex. 5. & 5. Phy. tex. 9. contendit motum eſſe in omnibus cate-
goriis, quia in omnibus eſt actus & potentia, & quia in omnibus categoriis fit tranſitus a nõ
eſſe ad eſſe, qui nihil aliud eſt quàm motus; tantum concludit, abſolutè motum poſſe fieri
in omnibus categoriis, ſed non motum propriè dictum, aut motum per ſe, & non ſecundum
accidens; ſupradictæ enim categoriæ non acquiruntur per ſe primò, ſed conſequenter, qua- B
tenus ſunt coniunctæ cum his ad quæ fit motus per ſe, nimirum cum qualitate, quantita-
te, & vbi.

De Tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt de augmentatione, motu locali, & alteratione.

CAP. II.

Quòd augmentatio nõ ſit motus propriè dictus, ſeptem obiectiones ponũtur.

RESTANT igitur tres categorię in quibus verſatur motus propriè dictus, Quã-
titas, Qualitas, & Vbi: Circa quarum vnamquamque, cum nonnullę ſint dubita
tiones, has nunc oportet explicare, incipiendo a quantitate.

De augmentatione igitur, quæ eſt motus ad quantitatem, prima dubitatio C
eſt, omnis motus fit inter contrarios terminos, vt in hoc 5. lib. ſæpe eſt dictum, ſed termini
augmentationis ſunt magnum & paruum, vt tradit Ariſt. 1. de Cælo 86. magnum autem, &
paruum non ſunt inter ſe cõtraria, vt habetur in categoria Quantitatis, ergo &c. 2. Con-
traria ſunt, quæ maximè diſtant ſub eodem genere, ſed in quantitate nõ poteſt aſſignari ma-
xima diſtantia, cum in ea non reperiatur maximum & minimum, ſiquidem ea eſt in infinitũ
diuiſibilis, ergo &c. 3. Contraria differunt ſpecie, ſed magnum & paruum non differunt
ſpecie, ſicut nec magis album & minus album, ergo &c. 4. In motu terminus a quo abii-
citur, ſed in augmentatione, prior quantitas nõ abiicitur, aut deperditur, ergo &c. 5. For-
ma ad quam eſt motus, quia partibiliter debet acquiri, ſuſcipit magis & minus, ſed quanti-
tas non ſuſcipit magis & minus, vt docet Ariſt. in categoria Quantitatis, ergo &c. 6. Aug-
mentatio eſt ſpecies motus localis, ergo non differt genere ab illo, quare motus non debet
diuidi in localem, & augmentationem, quia vnum membrum diuidens non debet contine-
ri ſub altero; antecedens probatur ab Ariſt. 4. Phy. 32. faciente tres ſpecies motus localis,
lationem, accretionem, & decretionem. 7. Omnis motus propriè dictus debet eſse con- D
tinuus, ſed augmentatio non eſt motus continuus quemadmodum tradunt Ariſt. & Auer.
8. Phy. tex. 23. & Auer. 3. Phyſ. com. 6. ergo &c.

Adhæc, ita reſpondendum eſt. Ad priora tria reſponderi poteſt, magnum & paruum, in-
ter quæ fit augmentatio, bifariam ſumi; vel mathematicè, vt ſonant nudam, quantitatem, &
ſic procedunt argumenta; vel phyſicè, vt ſignificant quantitatem naturalem imperfectam,
vel perfectam, & non idoneam nec accõmodatam ad exercendas operationes naturales vi-
uentis: termini igitur augmentationis, non ſunt præciſè magnum & paruum, ſed magnitu-
do naturalis imperfecta & perfecta, ut docet Ariſtoteles lib. 6. Phy. tex. 91. & lib. 8. Phyſ.
textu 62. & Alex. 1. Naturalium quæſt. cap. 7. vbi ſanè eandem dubitationem explicat. In
quantitate ergo phyſica ſecundum vnamquamque ſpeciem reperitur maxima diſtantia, hoc
eſt maximum & minimum; quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis
terminus præſcriptus eſt a natura, vt dicitur 1. Phy. tex. 36. & lib. 2. de Anima tex 41. Aliud
igitur

A igitur eſt conſiderare quantitatem per ſe ac præciſè, aliud uero vt eſt quantitas naturalis, & vt eſt cuique rerum ſpeciei conueniens. inter quantitatem autem imperfectam, & perfectã, quamuis non ſit tanta contrarietas, & differentia ſpecifica, quanta maxima eſſe poteſt, & quæ cernitur in alteratione, tamen eiuſmodi eſt, quæ Ariſtoteli ſufficit ad conſtituendum motum. Ad 4. In augmentatione, terminus a quo materialiter quidem manet, ſed non formaliter, hoc eſt prior quantitas manet, ſed non, vt parua & imperfecta, per augmentationem enim euadit magna, & perfecta. Ad 5. Suſcipere magis & minus, hic ſumitur amplè; ſiue fiat ſecundum intenſionem, vt in alteratione, ſiue ſecundum extenſionem, vt in augmentatione, ſiue ſecundum maiorem, vel minorem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad 6. Augmentatio per ſe primo fit ad quantitatem, conſequenter autem ad locum; nam cum omni quantitati debeatur locus, neceſſe eſt maiori maiorem, minori minorem aſciſci: quamobrem in augmentatione ſicut acquiritur maior quantitas, ita neceſſe eſt acquiri etiam ampliorem locum; contra vero in decretione. Ergo ſi augmentatio conſi-
B deretur per ſe primo, per ſe differt a motu locali, ſi autem ſecundario, poteſt aliquo modo ſtatui ſpecies motus localis, & ſic loquitur Ariſt. loco ſupradicto. Ad 7. Tribus modis poteſt intelligi augmentationem eſſe motum continuum; vel vt ſit perpetuus, & ſic ſolus circularis vocatur continuus ab Ariſt. 8. Phy. textu 73. vel vt augmentatio continuetur cum decretione, vt inter has mutationes nihil temporis, aut quietis intercedat, & hac ratione augmentatio non eſt motus continuus, quia inter duos motus contrarios neceſſario intercedere aliquid quietis, probatum eſt ab Ariſt. in 8. Phyſ. vel vt augmentatio continuè fiat a principio quo incipit homo augeri vſque ad finem, & hoc duplici modo Ariſt. 8. Phy. tex. 23. negat augmentationem eſſe motum continuum; ſed quod augmentatio dum fit & durat, non fiat continue, hoc nec Ariſt. affirmat, & repugnat experientiæ. Vnde Auer. 3. Phy. com. 6. ait augmentationẽ, videlicet totalem, cõponi ex multis motibus, & quietibus. Licet igitur tota accretio ab initio vſque ad finẽ auctionis viuentiũ, non ſit vnus numero motus atq; continuus, partiales tamẽ accretiones nihil prohibet eo tẽpore quo durãt, eſſe motus cõtinuos.

Quomodo augmentatio ſi. motus continuus & quo modo non.

C

De motu autem locali ſunt hæ dubitationes; prima, cum motus localis fiat ad locum, qui ponitur in prædicamento quantitatis, videtur non diſtingui genere ab augmentatione. 2. In motu locali non eſt contrarietas; quia contraria ſunt inuicem actiua & corruptiua, & apta fieri circa idem ſubiectum, at ſurſum & deorſum, in quibus ponitur contrarietas motus localis, non ſunt apta fieri circa idem ſubiectum, aliud enim eſt corpus, quod mouetur ſurſum, aliud verò deorſum, neque poteſt idem naturaliter moueri ſurſum & deorſum, vel ibi quieſcere: præterea, ſurſum & deorſum non agunt inuicem & corrumpunt. 3. Quod mouetur partim eſt in termino a quo, partim eſt in termino ad quẽ; at nihil videtur eſſe poſſe partim ſurſum & partim deorſum, imo vero non poteſt dici ſurſum eſſe, niſi cum attigerit vltimum terminum, qui eſt ſub concauo lunæ, ergo &c. 4. Quod acquiritur per motũ eſt in ipſo mobili, vt patet in augmentatione, & alteratione: ſed locus, qui acquiritur per motum localem, non eſt in mobili, quinimo mobile eſt in loco. 5. Præcipua ſpecies mo-
D tus localis, eſt circularis, cui tamen nec definitio motus, nec ea, quę 5. Phyſicorum de vnitate, & oppoſitione motus traduntur, videntur conuenire.

De Motu locali quinque obiectiones.

Verum ad hæc, ita reſpondendũ eſt. Ad primam, motus localis per ſe primo fit ad Vbi, ſed quia Vbi non acquiritur, niſi in acquiſitione loci, & quia videtur prouenire ex circumſcriptione loci ad locatũ, ideo motus localis (vt loquamur cum Philoſophis) intrinſecè, & formaliter fit ad Vbi, extrinſecè autem, & effectiuè fit ad locum: conſtat autem ipſum Vbi diuerſum genus eſſe a quantitate. Ad 2. Rectè ait Auerroes contrarietatẽ non dici vniuocè de omni motu, ſed ſecundum prius & poſterius; nam maximè cernitur in alteratione, minus in motu locali, minime cernitur in augmentatione: Et quia duplex traditur definitio contrariorum, vna, contraria eſſe, quæ ſub eodem genere maximè diſtant; altera, contraria eſſe quæ ſunt inuicẽ corruptiua & apta fieri circa idem ſubiectum; ſecundũ priorem definitionẽ, propriè inuenitur contrarietas in loco, quia diſtare propriè dicitur in loco, in aliis uero metaphoricè: ſecundũ autem poſteriorem, cõtrarietas maximè viget in alteratione, in

Solutio obiectionum.

aliis autem motibus non itidem. Vide Ariſtotelē in Categoria Quantitatis: & 10. Metaph. tex. 13. & lib. 2. Meteororum Summa 2. cap. 3. Contrarietas igitur in motu locali ſolum attenditur penes maximam diſtantiam, quæ ſumitur ſecundum lineam rectam, quæ eſt ſemidiameter Mundi; hæc enim eſt maxima diſtantia, per quam poſſit fieri motus rectus. poſſunt autem dici ſurſum, & deorſum contraria, eo quod locus ſurſum, eſt conſeruatiuus corporum leuium corruptiuus autem grauium; è contrario verò deorſum. Sed hoc intereſt, quod (vt ait Auerroes) contrarietas in alteratione, exiſtit inter duas formas, & circa vnum ſubiectum; in motu autem locali, inter duas formas, & duo ſubiecta. Etenim idem ſubiectū in alteratione eſt naturaliter capax vtriuſque contrarij, nimirum materia prima: At in motu locali, non eſt idem corpus naturaliter locabile ſurſum atque deorſum. Ad 3. Mobile dicitur eſſe partim ſurſum, partim deorſum per appropinquationem & diſtātiam; nam quatenus eſt propinquius ipſi ſurſum, quàm cum erat in termino a quo, dicitur ſecundum hoc eſſe ſurſum, quatenus verò diſtat ab illo, dicitur eſſe deorſum. Adde, quòd quælibet pars eius ſpatii, quod eſt inter ſurſum & deorſum, reſpectu vnius, dicitur deorſum, reſpectu alterius, dicitur ſurſum. Ad 4. Quod acquiritur intrinſecè per motum localem, non eſt locus, ſed Vbi, quod ſubiectiuè eſt in ipſo mobili. Ad 5. Motus circularis ſecundum rem & ſecundum nobilitatem, eſt principale analogatum motus, quatenus eſt perfectus, infinitus, cauſſa cæterorum, in nobiliſſimo ſubiecto inhærens, & a nobiliſſimo agente effectus: ſecundum autem rationem formalem motus, quæ dicit potentiam & actum imperfectum, eſt infimum analogatū, habet enim minimum potentiæ, & imperfectionis, neque fit inter duos terminos propriè diſtinctos, nec opponitur ei motus, aut quies; quare non ſine cauſſa quæcunque Ariſt. tradit de motu, præcipuè accommodat ad motum localem rectum, & corporum ſublunarium.

De Alteratione.

Alteratio autem duplex eſt, vna quæ fit in qualitatibus phyſicis, vt calefactio; altera in nō phyſicis, quales ſunt qualitates ſpirituales, vt ſcientię, & virtutes; Rurſus phyſica, alia eſt perfectiua ſubiecti quod alteratur, alia corruptiua, vt illuminatio aeris perfectiua eſt, calefactio aquæ corruptiua. Corruptiua alia fit per ſe primo ad aliquid, vt calefactio ad calorē; alia ſecundario, & conſequenter, vt calefactio ad ſanitatem, vel ægritudinem. Itaque alteratio ſimpliciter ſumpta, verſatur in qualitate phyſica, in qualitate ſenſibili, & quæ per motum phyſicum acquiritur; perfectiua alteratio, in qualitate, quæ confert ad conſeruationem, & perfectionem rei: corruptiua per ſe primo tantum eſt in quattuor primis qualitatibus, rigore, calore, humore, & ſiccitate Et propter alterationem quæ fit in hiſce primis qualitatibus, exiſtit quoque alteratio in ſecundis qualitatibus quæ ex primarum qualitatum mixtione oriuntur, velut in coloribus, odoribus, ſaporibus, ſanitate, ægritudine, & huius generis aliis. Cæterum alteratio, quæ eſt propriè motus, cenſeri debet ea eſſe tantum; quæ fit ſecundum primas tantum qualitates; nam in his eſt propriè actio & paſſio, & contrarietas, & de tali alteratione loquens Ariſt. ait in 1. de Cælo, Cælum eſſe inalterabile; & in 1. de Gen. quicquid alteratur eſſe corruptibile, & contra. Hæc eſt alteratio, quæ communiter induit ſibi nomen generationis, & corruptionis, nam eſt via ad generationem; & corruptionem. Sed de ſpeciebus motus ſatis ſit dictum.

Comparatio inter ſpecies motus.

Eſt autem inter has ſpecies motus, varia & differens comparationis ratio. Nam ſi comparentur inter ſe ſecundum dignitatem, motus localis antecedit alios; quia eſt communis omnibus rebus naturalibus; quia non pendet ab alijs, alij verò ab ipſo: quia non ponit, vel detrahit aliquam formam ſubiecto; quia continet veluti ſpeciem motum circularem cæli, qui eſt fons omnium motuum. Generatio præſtat reliquis motibus propter terminum ad quē, videlicet formam ſubſtantialem, nam reliquis motibus tantùm acquiritur forma accidentalis. Augmentatio autem excellit, ratione ſubiecti quia eſt motus rei viuentis. Deniq, in alteratione nonnullæ proprietates motus, vt diſtinctio terminorum, & contrarietas, propriè & illuſtrius quàm in cæteris, elucescunt. Ariſtoteles tamen videtur præcipuam rationem habere motus localis. Ex quo fit, vt pleraſque demonſtrationes quas in 6. Phyſ. & alibi tradit de motu, ferè applicet atque accomodet motui locali. Quæ ſint igitur veræ ac germanæ ſpecies motus propriè dicti, breuiter declaratum eſt. Nam de earum vnaquaque pro-

A priè copioſeque alio loco diſputandum eſt. Nos de Alteratione, in libris noſtris de Elementis: de Augmentatione verò, in libris de Anima (fauente Deo) ſubtiliter accurateque diſſeremus.

Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.

CAP. III.

SEQVITVR altera diuiſio motus in naturalem & violentum: quæ oritur ex principiis ipſius motus efficientibus. Etenim, qui motus proficiſcitur ex principio aliquo, quod eſt in ipſa re quæ mouetur, is dicitur naturalis; qui autem ſolum extrinſecus accidit rei mobili contra naturalem eius propenſionem, eũ appellant omnes violentum: motus lapidis deorſum ex grauitate quæ eſt in la-
B pide proficiſcens, naturalis eſt lapidi; motus eiuſdem ſurſum proiecti, a ſolo proiiciente vim habens, violentus eſt. Eſt tertius quidam motus medius, & mixtus ex naturali & violento; vt motus progreſſiuus animalis, violentus eſt ratione corporis, naturalis autem ratione animæ: motus item lapidis magna vi deorſum deiecti, naturalis eſt ratione loci quem petit lapis, violentus autem ratione modi, hoc eſt ratione celeritatis, maiori enim celeritate fertur, quàm ſua vi & pondere aptus eſt lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantum de motu naturali & violento dicendum eſt, primò quidem de naturali, poſtea verò de violento. De naturali autem motu, explicare volumus illud crebris Philoſophorum ſermonibus vſurpatũ tritumque Problema, cur nimirum motus naturalis prope finem ſit velocior, quàm in principio. Cuius Problematis, veram, & propriam rationem & cauſſam attingere, quàm ſit difficile, tanta opinionum inter ſe diſcrepantium varietas, quantam in huius quæſtionis explicatione apud Philoſophos reperimus, non obſcurè declarat. Sed nobis propoſitum eſt, expoſitis aliorum ſententiis, quod in ſingulis improbabile eſt, id refellere; quod autem erit ve-
C ro magis ſimile, & rationi conſentaneum, id aſtruere, atque confirmare.

Cur motus naturalis quo propior eſt fini, eo celerior euadat.

Simplicius extremo illo ſuo commentario, quo explanat textum 88. primi lib. de Cælo, in dubium vertit, an quod dicitur ab omnibus, motum naturalem prope finem velociorem eſſe quam in principio, id pro vero & certo habendum ſit: negat enim ſe ſcire, vel a quo vel quomodo id compertum, & exploratum fuerit: addit præterea, videri hoc eſſe contra experientiam. Etenim ſi ſaxum, quod e ſublimi ad imum fertur, celeriùs mouetur, quo propius accedit ad imum locum, ergo fiet tunc grauius atque ponderoſius: at ſi quis periculum faciat, nihilo plus ponderis deprehendet eſſe in illo ſaxo cum eſt prope finem motus, quàm erat in eo cum moueri cœpit.

1. Opinio Simplicii dubitantis an uerum ſit motũ naturalem celeriorem fieri prope finem

Verùm, nec auctoritas, nec ratio Simplicij debet nos abducere ab ea ſententia, quæ probatur omnibus, & ab Ariſtotele traditur multis in locis. Etenim is ait hoc verum eſſe 5. lib. Phy. tex. 61. & libro 8. tex. 76. & 1. lib de Cælo tex. 88. & 2. lib. tex. 35. Quin etiam ipſe-
D met Simplicius exponens textum 61. 5. libri Phyſicorum, idem approbans refert Stratonem Lampſacenum diſcipulum Theophraſti, & ob excellẽtiam doctrinæ præſertim Phyſicæ, cognominatum Phyſicum; habitumque in primis ac ſummis Peripateticis, hoc probare ſolitum duobus manifeſtis ſignis. Vnum eſt aquæ defluentis ex tegulis, quam ſi quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, videbit a principio quidem eam fluere continuam, ad terrã autem peruenire magis diuulſam, atque disiunctam: diuellitur autem a ſua continuitate, propter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum ſignum eſt, ſi lapis è ſublimi aliquo loco deiiciatur in terram, grauiorem ictum facit, acriuſque ferit in fine illius ſpacij per quod mouetur, quàm in medio, vel propè principium: ergo in fine motus, & ſpacij, maiorem celeritatem habet, quàm in principio. Hæc Strato in libro quodam ſuo de Motu, referente Simplicio. Non igitur dubitare licet an hoc ita ſit, ſed cũ id veriſſimum eſſe conſtet, quænam ſit cauſſa cur hoc ita eueniat, inueſtigare oportet.

Confutatio Simplicii.

Stratonis, qui fuit diſcipulus Theophraſti, duo argumenta, quibus probatur motũ naturalem eſſe uelociorem prope finem.

Hypparchus dixit cauſſam huiuſmodi euentus eam eſſe, quod motum naturalem antece-

2. Opinio Hypparchi, eiuſque confutatio.

dit motus violentus; quod enim mouetur naturaliter deorſum, prius fuerat motum, & proiectum ſurſum; quare cum reuertitur deorſum, vis illa qua ſurſum proiectum fuerat, debilitatur, atque minuitur; & quia propè finem, vis illa eſt maximè fracta, & remiſſa, idcirco tunc motus exiſtit celerior. Sed Hypparchus meritò reprehenditur ab Alexandro; vt enim, quod is ait, verè dici queat in eo motu naturali, quem motus aliquis violentus proximè anteiuit; nō poteſt tamen locum habere in aliis motibus naturalibus, quos non eſt proximè antegreſſus motus aliquis violentus eiuſdem mobilis; velut ſi lapis generatus in nubibus continuo feratur deorſum, aut ſi ſaxum multos annos in loco aliquo ſublimi detentum, poſteà remoto impedimento moueatur deorſum: huiuſmodi autem motuum naturalium, quos non proxime præceſſit motus aliquis violentus, finis velocior erit quam principium. Quare aliam eius rei cauſſam indagare oportet. A

3. Opinio, quam refert Alexander & Simplicius, refellitur.

Alij opinātur cauſſam huius rei, non eſſe aliam, quam ipſum medium per quod fit motus, quod reſiſtit rei, quæ per ipſum mouetur, eiuſque motum retardat, quare cum in fine motus, minus ſuperſit medium ſuperandum, & diuidendum a mobili, quam erat in principio, ideo tunc celerior fit motus. Atque horum opinionem commemorat Alexander, vt refert Simplicius ſuper textum 88. primi libri de Cęlo. Verum hi non animaduertunt, ſi id fiat propter medium, quod accidit motui naturali vt nimirum ſit velocior prope finem, idem quoque euenire debuiſſe motui violento; quippe cum ſemper in fine vtriuſque motus, minus ſuperſit medij. Deinde, per idem ſpacium aeris, quod ſit terræ proximum, idem pondus cadens ex loco ſublimiori maiori celeritate atque impetu fertur, quam ſi caderet ex loco aliquo humiliori; non igitur ipſum medium cauſſa eſſe poteſt huiuſmodi celeritatis. B

4. Opinio Alexandri.

Alexander Aphrodiſſæus ait, quod mouetur ad locum naturalem, id moueri ex loco non naturali, & ſibi contrario; in quo, propterea quod ipſum mobile, vel generatum fuit, vel aliquandiu manſit, neceſſe fuit ipſum affici qualitatibus ſibi contrariis, & naturales eius facultates impuras, & imbecillas effici; quanto magis autem per motum ſuum naturalem recedit ab illo loco non naturali, tanto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrariis, & virtus eius motiua potentior redditur. Atque hanc putat Alexander cauſſam eſſe cur motus naturalis in principio ſit tardior, propè finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem proximè diximus, loco Simplicius exponit. Sed Alexandro illud poteſt obiici, ſi quis lapidem e terra tollens ferat ſecum ad altiſſimam aliquam turrim, atq; inde ſtatim deiiciat in terram, non eſt dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus ſit in fine, quàm in principio; at quis auſit dicere, niſi ab omnibus rideri velit, lapidem illum dum fuit ſupra turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem ſuæ grauitatis propter vim ſuperi loci ſibi repugnantis amiſiſſe, eamque poſtea per motum naturalem paulatim recuperaſſe? Cum & lapis ſua natura valentiſſimus ſit ad patiendum, atque reſiſtendum, & ſi quis periclitari vellet pondus illius lapidis cum is erat ſupra turrim, & poſtquàm ad terram peruenit, idem plane pondus, eandemque grauitatem vtrobique repeririet. Ac ſupradictas tres opiniones refert Simplicius 1. de Cælo tex. 88. C D

5. Opinio multorum cōmunis.

Themiſtius 8. lib. Phy. ſupra tex. 76. Albertus 4. lib. Phy. tractatu 1. cap. 11. D. Thomas 1. lib. de Cælo ſuper tex. 88. in fine lectionis 17. aſſerunt extremum motum naturalem fieri celeriorem, atque vehementiorem, propterea quod virtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum ſuum naturalem, magis confortari, & corroborari ſolet. Sic enim ſcribit Themiſtius. *Naturales, & ſpontanei motus quanto plus ab initio ſeparantur, eo citatiores, pernicioresque ſunt, quia quæ ſecundum naturam mouentur quo proprius accedunt ad calcem, eo iunctiora ſunt cognatis, & ſibi ſalutaribus locis*, hactenus Themiſtius. Intelligere autem oportet, confortationem illam, atque corroborationem virtutis motiuæ, nihil aliud eſſe ſecundū Ariſt. & Peripateticos, (interprete Simplicio ſuper tex. 88. primi libri de Cælo) quàm additionem quandā, & accretionem virtutis motiuę, hoc eſt vel grauitatis vel leuitatis; huiuſmodi autem additionis princeps cauſſa efficiens eſt locus naturalis; vtpotè in quo vim eſſe aiūt, attractiuam, generatiuam, conſeruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius

A Simplicius affirmat, hanc etiam eſſe Ariſtotelis ſententiam: quod facilè credet, quisquis attentè legerit,& conſiderauerit Ariſtotelis verba in 1.de Cælo tex. 88. Ibi enim argumentatur graue quo propiùs accedit ad ſuum locum naturalem, eo maiorem velocitatem acquirere,ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam ſi corpus graue velociter mouetur deorſum propter grauitatem, neceſſe eſt ſi augetur eius velocitas, augeri etiam grauitatem. Quanquàm Ariſtoteles in libro de Quæſtionibus mechanicis quæſtione 19. ait omnia corpora acriùs, & vehementiùs operari mota,quàm quieſcentia: quare(inquit) ipſum graue ipſa ſui motione vim acquirit,& quo plus mouetur, eo plus grauitatis aſſumit. Ex his verbis licet intelligere, Ariſtotelem cauſſam maioris velocitatis,quæ eſt in fine motus naturalis, hoc loco non referre ad maiorem appropinquationem ad locum naturalem, ſed ad maiorē ipſius grauis agitationem,atque motionem; adeo vt hic non ineptè dici queat,quod Poeta dixit eleganter de fama. *Mobilitate viget viresque acquirit eundo.*

B Verum opinionem eorum, qui aiunt in fine motus naturalis augeri virtutem motiuā ob propinquitatem loci naturalis; ſiue ea ſit Ariſtotelis ſiue non ſit, tria mihi quidem faciunt improbabilem. Vnum eſt, ſi tunc augetur grauitas lapidis, ergo etiam pondus; quare lapis ponderoſior eſſet in fine motus,quàm erat in principio: hoc autem eſt contra experientiam. Neque dicat quiſpiam,adeo inſenſibilem eſſe eiuſmodi differentiam,vt ea diſcerni nequeat; nam cum differentia velocitatis in principio & fine motus, ſit admodum inſignis & notabilis, neceſſe eſt differentiam grauitatis,ex qua illa proficiſcitur, eſſe inſignem & notabilem. Alterum eſt, quomodo augetur grauitas lapidis ſine vlla eius alteratione? aut quomodo cū lapis ob ſuam duritiem & ſiccitatem ſit maximè inalterabilis, tam cito alterari poteſt? aut quomodo locus poteſt imprimere illam grauitatem lapidi? Etenim ſi lapis cadat ex alto in aquam,celerius mouebitur propè finem motus; at ridiculum eſt grauitatem lapidis augeri, vel ab aere,uel ab aqua: tum quia hæc elementa non ſunt loca naturalia ipſius lapidis; tum etiam, quia ſunt minus grauia,quam lapis. Tertium & vltimum eſt; idem lapis proiectus

Pulchra refutatio ſententiæ cōmunis.

C in terram ex loco ſublimiori,maiori impetu terram feriet,grauioremque ictum imprimet, quàm ſi ex loco inferiori, & proximo terræ proijceretur; cum tamen vtroque modo lapis æqualiter appropinquet loco ſuo naturali. Pręterea,ſi ex altiſſima turri demittatur in terram lapis ligatus fune,cumque propè terram fuerit,fune rupto cadat in terram: & idem rurſus lapis ex eadem turri per idem ſpatium aeris in eundem terræ locū ſine fune deorſum proijciatur; non eſt dubium quin ille lapis hoc poſteriori modo,maiori impetu & ictu,terrā percutiet,quàm priori modo; neque tamen eius rei cauſſa ex propinquitate loci naturalis peti poteſt, quippe cum vtroque modo ſit idem terminus a quo,idem ſpatium,idemque terminus ad quem: quare huius euentus cauſſa aliunde eruenda,& petenda eſt.

Simplicius autem 8.lib. Phy. ſuper tex. 76. exponens rationem eius euentus, quòd nimirum motus naturalis in fine eſt velocior; omnes ſuperiores cauſſas ſimul complectitur, hoc modo ſcribens. *Quod mouetur ſecundum naturam,quo propius fuerit ſuo loco naturali,fertur*

Alia opinio Simplicij.

D *celerius: Vel ut ad id,quod eſt ſibi cognatum & eiuſdem generis:* Vel *quod appropinquanti minus ſit quod impedimentum afferat, & ipſum diuidat, quod autem minus eſt poteſt faciliùs diuidi:* Vel *quod eſt ei ſimilius,* id *quod proprio propinquum, & non aquè contrarium,atque id unde cępit moueri: Vel quod nuper mutatum eſt ex contrario,& nondum perfectè liberatum eſt ab illius qualitatibus, procedens autem fit purius.& cum in id quod eſt ſecundum naturam ſuam perfectius,atque ſincerius mutatum fuerit (quod accidit ei propè finem motus) tunc mouebitur celerius,tunc enim habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem.* Hactenus Simplicius. Sed, quia opinio Simplicij complectitur omnes ſuperiores ſententias,neque addit quicquā ab illis diuerſum,ideo quæ contra illas ſuperius ſigillatim allata & dicta ſunt, ea nunc ſimul omnia valent aduerſum Simplicium.

Burlæus in 8. Phy.ſuper tex. 76.& Contarenus 1. lib.de Elementis,cauſſam maioris velocitatis,quæ accidit motui naturali propè finē eius, attribuunt aeri. Hoc autē ita declarant: cauſſa cur in fine motus naturalis augeatur velocitas, eſt aer, tum is qui terga lapidis ſubſequitur

6. Opinio Burlei & Cōtareni.

ſequitur retro impellens, & promouens lapidem, ſicut ventus a puppi impellens nauim: A tum etiam is qui a lapide deſcendente truditur & ad anteriora pellitur. Hic quidem, quia per motum lapidis etiam ipſe mouetur, & quia tenuis eſt, diſſipatur, & tanto magis, gis, quanto magis durat motus lapidis: aer autem motus & diſſipatus minus reſiſtit, quàm vnitus, præſertim motus verſus eum locum, ad quem mobile tendit naturaliter. ex quo fit, vt quia in fine motus naturalis, aer eſt maximè commotus & diſſipatus, ac proinde minus valens ad reſiſtendum, tunc motus naturalis celerior & vehementior euadat. Ille autẽ aer qui ſubſequitur lapidem, magis etiam confert ad eius promotionem. etenim deſcendente lapide, partes aeris proximę priùs a lapide pulſæ ac diuulſæ, vt locum ab illo relictũ ſubeant & occupent, concurrunt magno impetu ad terga lapidis, ipſumque propellunt, atque vlterius promouent: & quo plures fuerint, maioriqne nixu pulſæ, eo maiori vi confluentes lapidem retro vehementius protrudunr; & quoniam graue quo longiùs abeſt ab eo vnde cępit moueri, & propius abeſt a ſuo loco naturali, eo plus aeris poſt ſe habet ipſum impellentis, ideo tunc mouetur velocius. B

Duo igitur hic animaduertere oportet, e quibus pendet huius opinionis intelligentia, & propoſitæ quæſtionis explicatio: Vnum eſt, aerem (idem autem de aqua intelligendum eſt) eo ingenio, eaque conditione naturæ præditum eſſe, vt paululũ extrinſecus motus, deinceps etiam per ſe vehementius aliquandiu quaſi fluctuet, atq; agitetur, & alias res mouere queat: quod manifeſtè cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactum vnius lapilli; idẽ autem tanto magis fit in aere (licet non ita ſenſibus conſpicuum ſit) quanto is eſt tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Non igitur mirum videri debet, ſi lapis motus deorſum, moueat circunfuſum ſibi aerem, a quo moto viciſſim ipſe moueatur. Alterum eſt, aerem, & lapidem, viciſſim & mutuis operis ſuos motus iuuare; nam primùm lapis mouet aerem, qui motus promouet lapidẽ, & quia ad vim motiuam lapidis accedit impulſus aeris, iam tunc incipit augeri celeritas deſcenſus ipſius lapidis; rurſus lapis magis hoc modo concitatus, magis etiam pellit aerem; hic magis pulſus, vehementiùs etiam promouet lapidem, atque itidem fit deinceps, vſque ad finem motus. Hæc duo, qui ſecum reputauerit, is facilè C intelliget quomodo celeritas motus naturalis, propter aerem, magis magisque a principio vſque ad finem augeatur.

Sententia auctoris, ſextam & ultimã opinionem ceteris, præferẽtis

Hæc ſententia, mihi quidem videtur cæteris probabilior: tum quòd aliæ manifeſtis neceſſariiſque rationibus refelluntur, atque conuincuntur; cõtra hanc verò ne probabile quidem argumentũ fingi poteſt: tum quod hæc nihil ponit, quod non ſit congruens rationi, & experientiæ, & quod nõ ex ipſa natura rerum depromptũ eſſe videatur. In hac opinione magis quàm in cęteris, animus meus ſibi ipſi ſatisfacit, in hac vna maximè cõquieſcit. Hoc etiã, videtur ſenſiſſe Ariſtoteles in lib. de Quæſt. mechanicis quæſt. 19. (quẽ locũ paulò ante poſui) affirmans motum corporis, ipſa motione & agitatione augeri & celeriorem effici.

Locus Ariſtotelis, qui uidetur auctoris ſententiæ, ualde contrarius

Cæterum, unus ille locus Ariſt. in 1. lib. de Cælo tex. 88. toties in hac diſputatione a nobis citatus, dupliciter huic ſententiæ aduerſari videtur: primùm, quia ibi Ariſt. docet celeritatem motus naturalis propè finem augeri, propter augmentum virtutis motiuæ & ob maiorem appropinquationem mobilis ad locum ſuum naturalem; at ſecundum hanc opinio- D nem, non propter has cauſſas creſcit celeritas in motu, ſed propter maiorem ipſius mobilis impulſum & promotionem factam ab aere; neque enim augetur in mobili virtus motiua, & per accidens (ut ſupra oſtendimus) ſe habet ad hunc euentum ſeu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Ariſt. ex eo, quod corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur, argumentatur eſſe determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia; alioquin ſi in infinitum mouerentur, aut non ſemper celeriùs mouerentur, aut oporteret virtutem illorum motiuam in infinitum augeri: neutrum autem horum neceſſariò concluditur ſecundum hanc opinionem, quæ facit aerem cauſſam celeritatis; nam tametſi graue deorſum moueretur in infinitum, ſemper tamẽ celerius moueretur citra vllam ipſius grauitatis additionem, propter maiorem impulſum grauis proficiſcentem ab aere. quare locus ille Ariſtotelis videtur e diametro pugnare cũ hac opinione. Verùm, ſiue Ariſt. illa ex ſuo ſenſu ſcripſerit, ſiue ex ſuppoſitionibus antiquorum eos oppugnare volens; ſiue

illa

A illa ſerio dixerit demonſtratiuè docens, ſiue obiter tantum attigerit dialecticè modò diſputans; Ego certè hanc vltimam opinionem tantiſper amplecti, & tueri volo, quoad melius aliquid aliud, atque probabilius cognouero. Nec dubitanter dixerim, ſi ſpacium aeris per quod ſaxum fertur deorſum, eſſet infinitum, eius ſaxi motum ſemper celeriorem, atque vehementiorem fore; nec vllam tamen eius grauitati & ponderi factum iri acceſſionē. Quinetiam ipſemet Ariſtoteles 3. lib. de Cælo, tex. 28. apertè docet, motum naturalem ab aere iuuari, atque promoueri. Et ſanè parum firma videtur argumentatio illa Ariſtotelis, quę eſt 1. lib. de Cælo tex. 88. Non enim ex eo, quia in motu naturali creſcit uelocitas, rectè concluditur etiā in eo quod mouetur, creſcere debere grauitatem & pondus. Nam ſi lapis moueatur per ſpacium aliquod priori parte denſius atque craſſius, poſteriori autem, tenuius rarius, & quod faciliùs diuidatur, proculdubio motus eius lapidis celerior erit in fine illius ſpacii, vbi minor eſt reſiſtentia, quàm in principio; idque accidet, non propter incrementū grauitatis, ſed propter inęquabilitatem ſpacii, per quod factus eſt motus. Verùm de motu naturali, ita dictum ſit. Deinceps de motu violento diſputemus.

B

De Cauſſa motus violenti eorum quæ proiiciuntur.

CAP. IIII.

ARISTOTELES 7. lib. Phy. tex. 10 facit quatuor genera motus violenti: pulſionem; tractionem, vectionem; vertiginem ſeu circumuolutionem: ad hæc reuocantur omnes alii motus violenti. Pulſio autem duplex eſt; vna impulſio, cum mouens ita pellit mobile, vt ipſum tamen non deſerat; altera expulſio, cū mouens pellit mobile, non tamen ei adeſt vrgens ipſum, ſed vbi pepulit, ipſum derelinquit. Ad expulſionem pertinent motus eorum quæ proiiciuntur, vt motus globi bombarda exploſi, ſagittæ arcu emiſſæ, lapidis vel manu, vel funda iacti. In quibus motibus, illud magnā difficultatem habet, cum id quod proiicitur receſſit a proiiciente, & fertur per aera, a quo tunc

C proximè moueatur? hanc dubitationem ponit Ariſt. 8. Phy. tex. 82. cum enim ipſe, tum in 7. tum in 8. lib. Phy. tres propoſitiones diligenter; & accuratè tractaſſet, & veriſſimas eſſe multis rationibus confirmaſſet: vnam, omne quod mouetur ab alio moueri; alteram, mouens debere ſimul eſſe cum mobili, & ipſum tangere: tertiam, moueri a ſe ipſo, propriū eſſe animatorum, nec id poſſe in rem vllam inanimatam conuenire; idemque vereretur ne quis de veritate harum trium propoſitionum dubitaret, propter motum proiectorum qui videtur illis aduerſari: idcirco voluit in fine 8. lib. Phy. quæſtionem ponere de motu proiectorum, & cauſſam eiuſmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de veritate illarum propoſitionum? An quia lapis proiectus, dum fertur per aera diſiunctus & remotus a proiiciente, aut mouetur a ſeipſo, & ita non erit proprium viuentium moueri a ſeipſis: aut etiam tunc proximè mouetur a proiiciente, & ſic non erit neceſſarium, vt omne mouens proximum, ſimul ſit cum mobili, ipſumque tangat: aut a nullo mouetur, at

Cur Ariſtoteles quęſtionē de cauſſa efficiente motus proiectorū, exponendam ſuſceperit.

D hoc conceſſo ſtare non poteſt illud tam nobile pronunciatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licet Ariſtoteles, tum 8. Phy. tum aliis permultis locis diſertè, ac perſpicuè cauſſam proximam eiuſmodi motus expoſuerit; nonnulli tamen, vel quod hæc Ariſtotelis loca non viderunt, vel quod non intellexerunt, vel quod nō animaduerterunt, vel denique, quòd ſententiam Ariſtotelis non probauerunt, longe diuerſam cauſſam huiuſmodi motus proiectorum excogitarunt. quorum opinio prius confutanda eſt, quàm ſententiam Ariſt. quæ vera eſt, & rationi atque experientiæ maximè congruens, explicemus.

Sunt igitur nec pauci, nec minuti; ſed nobiles in primis Philoſophi, qui cenſent, cum lapis iacitur, illa vi & impulſu proiectionis, imprimi in eo a proiiciente virtutem quandam motiuam, quæ inhærens in lapide, mouet ipſum cū eſt diſiunctus a proiiciente: mouet autem per tantum ſpacium, quanta eſt ipſa virtus motiua; hæc autem tanta eſt, quanta fuit contentio, vis, & impulſus proiicientis, cum primùm lapidem proiecit, eique virtutem hanc impreſſit. Volunt etiā hanc virtutem eſſe qualitatem motiuā realem, cū ſit principium motus localis realis; & eſſe realiter diſtinctā a lapide; quippe cū ſit principiū motus localis, qui

Opinio aientium proiecta moueri ob virtutem quandam ab ipſa proiiciente impreſſam

repugnat

repugnat naturæ lapidis. Aiunt prætereà, huiuſmodi virtutem intendi & remitti; á prin- A
cipio namque eſt potentior, facitque motũ celeriorẽ, atq; vehementiorem, propè finem autẽ
eſt remiſſior, atque imbecillior; quam ob cauſſam euadit tunc motus tardior, atq; debilior.

Confirmatio opinionis.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis, eſt hoc. Cum lapis ſeparatus a proii-
ciente fertur per aerẽ, aut a nullo mouetur, aut a proiiciente, aut a ſeipſo, aut ab aere, aut a
virtute quadam ei impreſſa: ſed quatuor priora dici non poſſunt, ergo lapis tunc mouetur
a virtute ſibi impreſſa. Minor ita probatur; tria illa priora, ſunt contra illas tres propoſitio-
nes tantopere cómendatas ab Ariſtotele, de quibus diximus initio huius quæſtionis; quartũ
autem, quod nimirum proiecta moueantur ab aere, non eſt veriſimile. Primo, quia ſic nõ
ſoluitur quæſtio, ſed transfertur a lapide proiecto ad aerẽ; de quo ſimiliter vt de lapide quæri
poteſt, a quo is moueatur, cũ eſt ſeparatus, & longe remotus a proiiciente: nam ſi dixeris eũ
moueri per vim acceptam a proiiciente, cur non itidem lapis per vim ſibi impreſſam a proii-
ciente moueri queat? 2. Si talis motus fit ab aere; ergo cum flante vehementiſſimo Bo-
rea, aer ſit maximè motus & concitatus, ſi tunc lapis in ſublime proiiceretur, is ab aere mul- B
to celeriùs & longiùs ferri deberet, quàm cũ manu hominis proiicitur, quod eſt tamen cõ-
tra experientiam. 3. Vt poſſit aer promouere lapidem iactum, vel ſurſum, vel deorſum,
quatenus partim eſt leuis, & partim grauis, vt docet Ariſtoteles 3. lib. de Cælo tex. 28. atta-
men quomodo mouere poterit lapidem, cum is proiicitur in tranſuerſum, vel ad dextram,
vel ad ſiniſtram, vel ante, vel retro, vel cum torquetur in gyrum vti fit in trocho? 4. Cur ſi
iaciatur pluma, non fertur ab aere, nec tam vehementer, nec tam longe, quam magnus lapis,
cum tamen pluma vt minus reſiſtens aeri, magis ab eo moueri deberet? 5. Lapis, vel iacu-
lum in ſcopum aliquem iactum, directò tendens, ſcopum attingit; at quis hoc tribuat aeri?
cum is ex ſe non habeat, vt directò tendat aliquo præterquam ad ſuum locum naturalem:
nam licet extrinſecus ab aliquo motus, per ſe aliquantulum moueatur, mouetur tamen va-
gè, quaſi fluctuans, nec præfinitum aliquem locum petens. Adhæc, Iulius Scaliger in opere
ſuo aduerſus Cardanum, exercitatione 28. alia quædã argumenta affert, vt oſtendat cauſſam
motus proiectorum, non eſſe aſſignandam aeri. Cum igitur motus proiectorum non fiat
ab aere, nec ab aliis cauſſis ſuperiùs cómemoratis, relinquitur ipſum effici a virtute impreſſa C
corpori, cũ id proiectum fuit ab ipſo proiiciente. Concedunt quidem iſti aerem præbere
aliquantulum adiumenti motui violento proiectorum, ipſumque quodãmodo promouere,
negant tamen aerem, aut eſſe principem cauſſam eiuſmodi motus, aut etiam ei conficiendo
eſſe neceſſarium. Addunt illud, motum proiectorum eſſe vnum numero, & continuũ pro-
pter vnitatem numeralem virtutis impreſſæ: quod ſi is ab aere fieret, cum multæ, ac variæ
ſint partes aeris quæ ſucceſſiuè propellunt lapidem, non eſſet motus continuus, quod eſt cõ-
tra rationem & experientiam; quis enim dicat motum ſagittæ, quæ tanta vi, & celeritate fer-
tur per aerem, aut globi, qui diſploſa bombarda, tanto impetu iacitur, non eſſe vnum nume-
ro, & continuum; ſed eſſe millies interruptum, toties nimirum quot ſunt partes aeris mouen-
tes vna poſt aliam? Hæc iſti.

Refellitur opinio faciens cauſſam motus proiectorum, virtutem quandam impreſſam proiectis. D

CAP. V.

HANC opinionem falſam eſſe perſpicuum fiet, ſi primùm doceamus, ſecundũ
Ariſt. & Peripateticos, cauſſam motus proiectorum, eſſe aerem, non autem vir-
tutem aliquam impreſſam. Deinde, ſi demonſtremus vim iſtam impreſſam,
vix, ac ne vix quidẽ defendi poſſe. Quàm fuerit certa, & conſtans ſententia
Ariſtotelis, aerem eſſe cauſſam motus proiectorũ, ex multis locis, quæ nunc indicabimus, ma-
nifeſtiſſimum erit. Primo, in lib. 4. Phy. tex. 68. ſic ait. *Mouentur proiecta, eo qui impulit
non tangente, aut propter contrarij circum obſiſtentiam, ſicut quidam dicunt.* (Hanc opinionẽ,
quam Alexander tribuit Platoni, Ariſt. refellit 8. Phy. tex. 82.) *Aut ex eo, quod pellit pulſus
aer,* (& hęc eſt ſentẽtia ipſius Ariſt. vt patet ex 8. Phy. tex. 82. & 3. lib. de Cęlo tex. 28). *motu*

Luculentiſſima Ariſtotelis teſtimonia.

uelociori

A *velociori, quàm ſit pulſi latio qua fertur in proprium locum. in uacuo autem nihil horum erit.* Ex hoc loco duo colligimus, Vnum eſt, Ariſtotelē memorando cauſſas motus proiectorum, duas tantum ponere, vtramque autē in aere, virtutis autē impreſſę nullā prorſus mentionem facere: Alterum eſt, Ariſtotelē aſſerere in vacuo non poſſe fieri motū proiectorum, at ſi is motus fit a virtute impreſſa, & non ab aere, poſset etiam fieri in vacuo. 2. Ariſtoteles, ponens hanc quæſtionē de motu proiectorum in 8. Phy. tex. 82. eam ſoluit cauſſam huiuſmodi motus non aſſignans virtuti impreſsæ, ſed aeri vel aquæ, hoc eſt medio in quo fit motus; & ibidem ſubdit, motum proiectorum, non eſse vnū numero, & continuū, ſed eſse multos motus ſibi inuicē conſequentes, vel contiguos; propterea quod ſunt multæ, ac diuerſæ partes medii, quæ ſucceſſiuè mouent corpus proiectū: at ſi talis motus fieret a virtute impreſſa, nulla reddi poſset cauſſa cur is non eſser cōtinuus; quod bene intelligentes defenſores virtutis impreſsæ, conuenienter dogmati, quod ſuſceperunt defendendū, affirmant motū proiectorū eſse vnū numero & continuum. 3. Ariſt. 2. lib. de Cælo tex. 35. ait proiectis ineſse B maiorem celeritatē in medio motu, quàm vel in principio, vel in fine: Si autem proiecta mouerentur a virtute ipſis impreſsa, oporteret eorum motum maximè velocem eſse in principio, tunc enim virtus impreſsa, cum tunc recens producta fuerit a proiiciente, deberet eſse maior; ſicut aqua calefacta ab igne, magis calida eſt cū primùm ſeparatur ab igne, quàm reliquo tempore quo manet ab igne ſeparata. 4. In lib. 3. de Cælo tex. 28. facit Ariſtoteles duas ſpecies motus proiectorū; vnū motum omnino violentū, vt cum lapis ſurſum proiicitur, quem ait ſolùm effici a potentia, id eſt a principio motiuo, quod eſt extra lapidem: Alterum partim naturalem, partim violentum, vt cū lapis magna vi ab aliquo proiicitur deorſum, nā ferri deorſum naturale eſt lapidi, & fit a natura eius, quæ eſt principiū eiuſmodi motus, tanto autē impetu ferri, non eſt ei naturale, ſed violentum, & fit a principio extrinſeco: vtrumque autem hunc motū violentum proiectorū vult Ariſt. fieri a potentia, tanquam a cauſſa principali, ab aere autem, ceu ab inſtrumento, cum enim is partim ſit grauis, & partim leuis, commodè poteſt inſeruire vtrique motui. poſtea, ſubiungit Ariſtoteles hæc verba, C *Quapropter, & non ſequente eo quod mouit, fertur, quod ui motum eſt: ſi enim non eſſet tale aliquod corpus (intelligit autem medium, hoc eſt uel aerem, uel aquam) non utique eſſet qui ui fit motus: & eum quoque qui ſecundum naturam vniuſcuiuſque fit, motum, promouet eodē modo.* En totam cauſſam motus proiectorum, ſiue is ſit omnino violentus, ſiue ſit partim naturalis, & partim violentus, Ariſt. attribuit aeri; de uirtute impreſſa nullum verbum. 5. In libello de ſomniis cap. 2. ita ſcribit Ariſt. *Cum quis mouet aquam, uel aerem, hoc aliud mouet, & hoc item aliud, & quieſcente illo, accidit huiuſmodi motum procedere uſque ad aliquid illo qui mouet non præſente*, quæ verba explanans Themiſtius in ſua paraphraſi cap. 9. hæc ſcribit. *Simul atque telum de manu iaculantis receſſit, longiùs quaſi ſuo motu fertur, propterea, quod ille qui mittit, primorem aerem commouet, qui colliſus ſubinde, alium aerē propellit; atque hic deinceps alium continenti ſerie, donec uires ſeneſcant, atque ita telum quieſcat.* ſimile quoque eſt quod ab Ariſtotele ſcribitur in lib. de Diuinatione per ſomnum cap. 2. Ariſt. etiam Sectione 11. Problemate 6. mentionem faciens eorum, quæ proiecta feruntur per aerem, D huiuſmodi motus cauſſam attribuit aeri. 6. Ariſt. in lib. de Quæſtionibus mechanicis quæſt. 33. ad hunc modum ſcribit. *Cur quippiam, non ſecundum peculiarem ſibi fertur lationem, impulſore alioquin non conſequente? An uidelicet, quoniam primum id efficit ut alterum impellat, illudque rurſus ut alterum: ceſſat autem quando non poteſt amplius facere primum impellens, id quod fertur, ut impellat, & quando ipſius lati grauitas nutu ſuo declinat, magis quàm impellentis in ante ſit potentia.* Hactenus Ariſt. ex cuius tam multis locis, liquido cernimus, eum cauſſam motus proiectorum ſemper referre ad aerem, vel aquā, vel medium, per quod fit eiuſmodi motus; de virtute autem impreſſa nullum vſquam verbum facere.

Hanc Ariſtotelis ſententiam luculenter exponit, & doctè, copioſèque tractat Simplicius 8. Phy. ſuper tex. 82. & Themiſtius in ſua paraphraſi: Auerroes etiam ibidem eruditam facit digreſſionem de motu proiectorum, enarrās ſingulare ingenium & naturā aeris, & aquæ, & admirabiles horum corporum proprietates. Teſtimonia Simplicii; Themiſtij, & Auerrois.

Verùm, omiſſis (breuitatis ſtudio) aliorum Peripateticorum teſtimoniis, vnum modò D. Thomam, ad id de quo nunc agitur confirmandū, teſtem excitabimus, quòd eius aucto-

ritas magnũ (& quidem merito) pondus habeat, plurimumque valeat apud eos quibus cum A
nobis eſt de hac quæſtione diſceptatio. Is igitur in 3.lib.de Cælo ſub finem lectionis ſepti-
mæ exponens tex. 28. hæc ſcribit. *Non eſt intelligendum, quòd uirtus uiolenti motoris impri-*
mat lapidi, qui uiolenter mouetur, aliquam uirtutem per quam moueatur; ſicut uirtus generantis
imprimit genito formam, quam conſequitur motus naturalis. Nam ſic motus uiolentus eſſet a
principio intrinſeco, quod eſt contra rationem motus violenti. Sequeretur etiam, quòd lapis eo ip-
ſo, quod per uiolentiam moueretur localiter, alteraretur; quod eſt contra ſenſum. Motor igitur
violentus ſolum imprimit lapidi motum, quod quidem fit dum tangit ipſum: ſed quia aer eſt ſu-
ſceptibilior talis impreſſionis, tum quia eſt ſubtilior, tum quia eſt quodammodo leuis, violentiùs
mouetur per impreſſionem uiolenti motoris, quàm lapis: & ſic deſinente uiolento motore, aer ab
eo motus, ulterius propellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui etiam mouet lapidem ulte-
rius, & hoc fit quouſque durat impreſſio primi motoris uiolenti, ut in 8. Phy. demonſtratum eſt.
Et inde eſt, quòd quamuis motor uiolentus non ſequatur ipſum mobile, ita ut præſentialiter ipſum
moueat, tamen mouet per impreſſionem aeris. Si enim non eſſet tale corpus, quale eſt aer, non eſ- B
ſet motus uiolentus. Ex hoc patet, quod eſt inſtrumentum motus uiolenti neceſſarium, & non ſolũ
propter bene eſſe. Hæc D. Thomas. qui his verbis oſtendit perſpicuè cauſſam motus proie-
ctorum eſſe aerem, & quemadmodũ is fiat ab aere, diligenter & accuratè declarat, & opinio-
nem illam de uirtute impreſsa, funditus euertit.

Grauiſſimũ & præclariſſimum D. Thomæ teſtimonium.

Multis argumentis uirtus illa proiectis impreſſa exploditur.

Verum quia motum proiectorum non a virtute impreſſa, ſed ab aere, ſecundum Ariſt. &
Peripateticos, proficiſci, ſatis eſt adhuc (vt mihi quidem videtur) explicatũ, his conſequens
eſt, vt illam virtutem impreſſam, inanem vel potius nullam eſſe doceamus. Primùm igitur,
videamus quid ſit; tum, quomodo generetur; poſtremò, qua ratione recipiatur in corpore
proiecto. Aiunt iſti virtutem impreſſam eſſe qualitatem motiuam. Ergo cum mouet ſur-
ſum, erit leuitas: cum mouet deorſum, erit grauitas: at cum mouet lapidem dextrorſum, ſi-
niſtrorſum, antrorſum, retrorſum, cum mouet rotam, vel trochum vertit in orbem, qua-
lis erit virtus motiua? poſtea, ſi virtus mouens lapidem ſurſum eſt leuitas, aut iſta leuitas dif- C
fert ſpecie a leuitate aeris, vel non differt ſpecie: ſi differt ſpecie, quo pacto igitur petit eun-
dem locum, & mouet lapidem ad eundem locum ad quem moueret leuitas aeris? diſtin-
ctio enim tam motuum localium, quàm virtutum motiuarum, ſpectari debet ex termi-
nis, & locis ad quę terminantur motus. His accedit, quòd ſi leuitas virtutis impreſſæ
ſpecie differt a leuitate aeris, vel ignis, vni erunt duo contraria; nam grauitati terræ, erit
contraria leuitas ignis, & leuitas virtutis impreſſæ. Sin autem leuitas virtutis impreſſæ
non differt ſpecie a leuitate aeris, vel ignis, quomodo habent tam diuerſas cauſſas effi-
cientes, tam diuerſum modum productionis, & tam diuerſas alias multas conditiones?.
Deinde, vnum contrarium non inducitur in ſubiectum, in quo eſt alterum contrarium,
niſi cum remiſſione illius, quemadmodum calor non inducitur in aquã, niſi cum remiſſio-
ne frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua dum ſubditis ignibus calefit, tantum amit-
tit frigoris; & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cũ lapis proiicitur ſurſum,
ſi producitur in eo virtus motiua, quæ eſt leuitas contraria grauitati lapidis, neceſse erit il-
lius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior eſt illa leuitas, eo minorem reddi D
grauitatem lapidis; quare cum lapis mouetur ſurſum, minoris eſset grauitatis, atque pon-
deris, quàm cum reuertitur deorſum. Quinetiam, ſi quis eſset tantis lacertis, ac viribus, vt
poſset lapidem proiicere vſque ad concauum lunæ, imprimeret in eo ſummam leuitatem,
quæ eſse poſset, quamobrem expelleret a lapide omnem grauitatem: hoc autem, quàm ſit
contra rationem & experientiam, nemo eſt qui non intelligat. Præterea, cum lapis moue-
tur deorſum a proiiciente maiore vi & celeritate, quàm ei conueniat ſecundum naturã ſuã,
imprimeretur ei virtus motiua quæ eſt grauitas, nõ differens ſpecie a grauitate naturali lapi-
dis, cum vtraque moueat lapidẽ ad eundẽ locũ, verum vna magis, altera minus velociter,
magis autem & minus non variant ſpeciem: Sed hoc fieri non poteſt; nam hoc poſito, eſ-
ſent duo accidentia tantũ differentia numero in eodẽ ſubiecto, hoc eſt duę grauitates in lapi
de, vna ei naturalis, altera in eo violentè impreſsa. Si dicas fieri ex vtraque vnum accidens,
vnamque grauitatẽ intenſiorẽ; falleris, cum enim grauitas lapidis ſit ei naturalis, grauitas
autem

A autem impreſſa ſit ei violenta, non poteſt illa per hanc augeri, nec vtraque poteſt eſſe vnius rationis. Quid? quod grauitas terræ eſt ſumma, nec poteſt amplius intendi? Adde, quòd ſi augetur grauitas, augeri deberet etiã pondus; quare lapis ſic proiectus deorſum, ponderoſior fieret, quàm antea erat, & quàm erit poſtea. Adhæc, grauitas ſolet mouere magis deorſum dupliciter; vel ratione intẽſionis, magis enim mouebit deorſum grauitas vt octo, quàm grauitas vt quatuor; vel ratione extenſionis, ſi ea ſit in ampliore materia, habeatque maiorẽ molẽ: ſaxũ enim ingens ex ſublimi cadens, maiori celeritate fertur deorſum, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hic locum habet peruulgata illa apud Philoſophos ſententia, in maiori corpore eſt maior virtus. Cum igitur, quando lapis proiicitur deorſum, nec grauitas eius augeatur intenſiuè, quippe cũ ea ſit ſumma, quæ amplius intẽdi nequit; nec augeatur extenſiuè, non enim lapis tunc ſecundũ molem euadit maior; relinquitur eum nullam grauitatẽ extrinſecus accipere a proiiciente, nec qualitatem motiuã, nec virtutem aliquam impreſſam.

Sed nunc videamus, qualis ſit productio iſtius virtutis impreſſæ. Et primùm, quæro a quo
B producatur; dicunt eam produci a proiiciente: ſed qui fieri poteſt, vt eadem numero manus nunc producat leuitatem in lapide, cũ mouet eũ ſurſum, nunc grauitatẽ, cũ mouet deorſum, nunc alias qualitates motiuas, cum mouet antrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, retrorſum, & in orbem? Et vt quiuis, quotieſcunque ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaslibet qualitates motiuas? qua ratione cum lapis iacitur funda, vel arcu ſagitta, vel bombarda globus, iſta virtus motiua imprimitur, & producitur in eiuſmodi corporibus proiectis? Deinde, quæro, per quã ſpeciẽ motus producatur iſta virtus impreſſa? reſpondebunt eam produci per motũ localẽ; neq; enim alius tunc concurrit motus: Atqui motus localis ſecundum Ariſt. 8. Phy. 59. per ſe nullã formam de nouo generat, aut corrumpit in mobili. Et virtus motiua, cum ſit qualitas realis, non poteſt aliter produci, quàm per generationem, vel alterationẽ. Ad extremũ, quæro an iſta qualitas, & virtus impreſſa, educatur ex potentia materiæ quæ eſt in lapide: at hoc non poteſt fieri ſine præuia alteratione ſubiecti; vel extrinſecus adueniens adiungitur lapidi, at ſic crearetur ex nihilo. Et nulla forma
C extrinſecus aduenit materiæ (auctore Ariſt. 2. lib. de Generat. animal. cap. 3.) præter humanam mentem.

Reſtat, vt diſcutiamus vbi recipiatur iſta virtus impreſſa in lapide. an in ſuperficie ſola, vel tantũ in vna aliqua parte lapidis? quomodo igitur lapis mouetur ſecundũ omnes partes æqualiter & æquè cito? ſi recipitur in cunctis partibus lapidis, qui potuit iſta virtus, tam cito peruadere, & permeare per omnes partes lapidis citra vllã alterationẽ lapidis? Deinde, cũ lapis magna vi ſurſum iacitur, ſecundum iſtos imprimitur in eo magna vis motiua, quæ eſt leuitas: at quo pacto tanta leuitas, tam cito produci potuit in lapide, in quo eſt ſumma grauitas illi cõtraria? nulla enim qualitas habens contrariũ in ſubiecto ſibi reſiſtens, ſtatim producitur perfecta, ſed primum generatur imperfecta, poſt perficitur paulatim, idque accidit ob reſiſtentiam qualitatis cõtrariæ, quæ eſt in illo ſubiecto. Valeat igitur iſta virtus impreſſa, quæ nihil habet ſolidum & firmum, nihil rationi, nihil experientiæ, nihil denique Peripateticæ doctrinæ conſentaneum.

D

Reliquum eſt, vt rationes ſoluamus quibus aſtruebatur & confirmabatur hęc virtus impreſſa; vel potius quibus probabatur cauſſam motus proiectorũ, ad aerem referri nõ poſſe. Ad primam rationem reſpondemus hoc modo. faciliùs aer mouetur & mouet, motũ etiam quẽ ab impellẽte accepit, illo ceſſante, & ipſe diutiùs retinet, & aliis citiùs impertitur, quàm lapis, & aliud quoduis corpus durum: idque euenit ob magnam tenuitatem aeris, eiuſque quoquo verſus mobilitatem; quocirca, cum proiicitur lapis, vis & impreſſio proiicientis, magis recipitur, & ſeruatur in aere, & ab vna parte aeris trãsfunditur ad alias, quàm in lapide. Perpende verba D. Thomæ, quæ ſuperius ex 3. lib. de Cælo adduximus; & doctam illam digreſſionem Auerrois de Motu proiectorum, quæ eſt in 8. lib. Phyſ. Cõment. 82. hanc enim enim ſolutionem valde illuſtrant. Ad 2. Licet ſtante vento totus aer cõmoueatur, tamen pars aeris quæ tangit lapidẽ, magis vnitè & coniunctè mouetur a proiiciente; ideoq; maiorẽ ab eo vim accipit ad promouendum lapidẽ eiuſque motum aliquandiu continuandũ, quam ab vllo vento. Ad. 3. Aer licet faciliùs moueat deorſum & ſurſum quàm alio modo, ta-

men ſicut ob humiditatem & tenuitaté ſuam facilè terminabilis eſt extrinſecus quocunque A
termino alieno,& figurabilis quacuuque figura: ſic etiam eſt mobilis quouis genere motus, & ſecundum quaſlibet partes;& multo faciliùs,quàm lapis,vel aliud corpus ſolidũ, & durũ. Ad quartam rationem reſpondere poſſumus,id quod Ariſt. reſpondet ad ſimilem quæſtionem in libro de Quæſtionibus mechanicis quæſt. 34. hæc ſcribens. *Cur neque parua ualde, neque magna longe proijci queunt? an quia neceſſe eſt, quod proijcitur,& impellitur, & cedere & ſimul contra niti ei unde impellitur? quod autem ob magnitudinem nihil cedit,aut propter imbecillitatem non contra nititur,non efficit proiectionem, aut impulſionem. An quia tantum fertur, id quod fertur, quantum aeris mouerit ad profundum, quod autem non mouetur,neque mouebit quidpiam; accidit autem illis,ambo iſthæc habere; ualde enim magnum, & ualde paruum, ceu non mota exiſtunt; alterum namque nihil mouet,alterum autem nihil mouetur. Oportet igitur,id quod proijcitur commenſurationem quandam habere ad id quod proijcit.* hactenus Ariſt.

Cur neque nimis magna, neque nimis parua longè proiici poſsũt

Ad 5. Quemadmodum cum nos loquimur, noſtra voce ac ſermone formamus proximũ
aerem, & ille ſimiliter alium, atque ita deinceps; ſicque vox, & ſermo perfertur per aerem B
vſque ad aliquod ſpatium,ita etiam proiiciens proximum aeré mouet,& dirigit aliquo, hic ſimili directione mouet alium,& hic ſimiliter alium, ſicq; procedit directo impulſus proiicientis in lapide per aerem, vſque ad terminum intentum. Verùm, tam de hac quæſtione, quàm de vniuerſa diuiſione motus in naturalem & violentum, ſatis dictum ſit.

Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

CAP. VI.

TERTIA diuiſio motus, eſt in partes eius, vt vocant quantitatiuas; eſt enim
motus quantus,& continuus, ac proinde non ſolum diuiſibilis in partes eiuſ- C
dem rationis,ſed etiam infinitè diuiſibilis. Diuiditur autem motus, in ea quæ dicuntur,moueri,& ea quæ vocantur mutata eſſe: illa ſunt partes motus, hæc ſunt termini motus; & habent ſe in motu,ſicut puncta in linea, & inſtantia in tempore. De his mutatis eſſe, & de ipſis moueri, quæ ſunt partes motus, multa præclara theoremata explicat Ariſtoteles in 6. lib. Phyſ. Verùm,quia diuiſio motus in ſuas partes quantitatiuas,oritur ex continuatione eius, de hac priùs agendum eſt. Videamus igitur, primum quidem, an motus ſit continuus: tum verò quæ ſit cauſſa eius continuationis, quam habet in ſe motus.

Probatur motum eſſe ens ſucceſſiuum, atque continuum.

Motum eſſe continuum,affirmat Ariſt. 3. Phy. tex. 1. ſcribens motum eſſe de genere cõtinuorũ: & in 4. Phy. tex. 99. ait hæc tria,magnitudiné,motum & tempus,eſſe continua;tempus quidem propter motum, hunc autem propter magnitudinem: & quæcunque Ariſt. in 6. lib. Phy. de motu demonſtrat, ea non conuenirent motui,niſi is eſſet continuus: cumq; motus menſuretur tempore,eſt enim tempus numerus motus ſecundum prius & poſterius,
quemadmodum ipſum tempus eſt continuum, ita etiam oportet motum eſſe continuum. D
Adde,quod motus eſt ens ſucceſſiuum,ergo continuum; nam ſi eſſet diſcretum, componeretur ex ipſis mutatis eſſe,& mutata eſſe,eſſent inuicem immediata,quod tam eſt hic impoſſibile, quàm eſt in punctis & linea, in tempore item atque inſtantibus. Eſſe autem motũ ens ſucceſſiuum, per ſe clarum eſt; nam ſi eſſet permanens, non eſſet motus,quod enim manet non mouetur, & quod mouetur,non manet, ſi enim manet,quieſcit,quid enim eſt rem manere,niſi eam ſimiliter ſe habere nunc vt prius? at hoc ipſum eſt quieſcere ſecundum Ariſt. 6. Phy. textu 73. Verum continuitas, & ſucceſſio motus euidenter concluditur ex definitione motus; ſi enim motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, neceſſe eſt, id quod mouetur dum mouetur partim eſſe actu, partim potentia, ergo ſucceſſiuè mouetur; ſi enim ſimul fieret motus & in inſtanti, totus eſſet actu, & tunc nõ diceretur moueri,ſed iam mutatũ eſſe. Rectè igitur dixit Auer. ex definitione motus apparere ſtatim eius continuitatem. Sed dices,Ariſtotelem lib. 8. Phy. ſolum motum circularẽ facere continuũ: reſpondeo ibi Ariſtotelem ſumere continuum pro perpetuo & ſempiterno, cuius nec ſit initium ali-

quod

A quod nec vllus finis. Cum etiam Peripatetici aiunt augmentationem non eſſe motum continuum, ſignificare volunt vniuerſam augmentationem viuentis, quæ fit ab ortu eius vſque ad ætatem conſiſtentię, non vnum eſſe numero motũ, qui fiat æquabiliter & continuè, ſed eam ſæpe interrumpi, & inæquabilem eſſe, & vt Cõmentator dixit 3. Phy. com. 6. conſtare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio viuentis, non eſt vnus motus continuus; ſingulæ autẽ augmentationes, quas vocant partiales, dum fiunt, ſunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu propriè dicto excludendo omnes mutationes inſtantaneas, cuiusmodi eſt generatio, corruptio, illuminatio & aliæ ſimiles) continuum eſſe manifeſtum eſt.

Deinceps aperiendum eſt, quæ ſit cauſſa huius continuitatis. Ariſtoteles variè loquitur de cauſſa continuitatis motus; nam in categoria Quantitatis, ait motum eſſe quantum propter tempus; cum idem ſcripſerit 4. Phy. tex. 99. è contrario tempus eſſe continuũ propter mo- (Quę ſit cauſſa continuationis motus.)
B tum. In 2. autem lib. de Generat. & Corrup. tex. 62. ait motũ eſſe continuũ, propter id quod mouetur, hoc eſt ratione ſubiecti in quo eſt motus, non autem propter id in quo fit motus, niſi fortè in motu locali. huic autem ſententiæ contrariam omnino ſententiam pronuntiat in 5. lib. Metaph. tex. 18. affirmans motum eſſe quantum, non propter id quod mouetur, ſed propter id in quo fit motus, quod in motu locali eſt ſpacium, in aliis motibus eſt forma quæ per motum acquiritur.

Verum, ſi rem ipſam diligenter expendamus, atque conſideremus, proculdubio cognoſcemus quæ ab Ariſt. de continuitate motus ſcripta ſunt, ea non ſolum non pugnare inter ſe, ſed etiam veriſſimè in motum omnia conuenire. Etenim, motus dicitur continuus propter tempus, non ſecundum ſe, nec ſecundum naturam, cum enim motus ſit natura prior tempore quippe cum hoc ſit quaſi paſſio quædam illius, potius tempus eſt continuum propter motum, quàm è contrario: ſed motus dicitur continuus propter tempus, ſecundũ nos, & in ratione menſurabilis, & menſuræ; nos enim quantus ſit motus, & an is ſit continuus, an
C interruptus, metimur & cognoſcimus ex tempore; dicitur enim aliquis deambulaſſe per vnã horam continuè, quia nulla fuit pars horæ, in qua non deambulauerit. Porrò ſciendum eſt, duplicem eſſe quantitatẽ motus, vnã ſecundum extenſionem, quam accipit a ſubiecto in quo eſt, nam ſicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur ſecundum extenſionẽ ſubiecti, ſic etiam motus. Quis enim non intelligit, motũ brachij maiorem & ampliorem eſſe ratione ſubiecti in quo eſt, quàm motũ ſolius digiti, & motũ totius corporis, quàm motum ſolius brachij? & hoc modo Ariſt. 6. Phy. tex. 33. ait motum diuidi ſecundum diuiſionem mobilis, & demonſtrat ſicut totus motus eſt totius mobilis, ita partes motus eſſe partiũ mobilis. Altera eſt quantitas & continuitas motus ſecundum ſucceſſionem, & durationem, quæ aduenit ei propter id in quo, vel ad quod fit motus, id dico, quod per motum acquiritur; nam quia terminus ad quẽ ſucceſſiuè acquiritur, & non totus ſimul in inſtanti, ideo motus exiſtit ſucceſſiuus, indeque capit ſuam durationem. Exempli cauſſa, motus localis eſt ſucceſſiuus, quia partes magnitudinis, & ſpatii per quod fit motus localis ſucceſſiuè trãſeun-
D tur vna poſt aliam; calefactio item eſt motus ſucceſſiuus, quia calor non totus ſimul acquiritur, ſed gradus poſt gradum, & pars poſt partem ſucceſſiuè producitur.

Verùm, hoc intereſt inter motum localem, & alterationem, quod motus localis poteſt eſſe continuus, etiam ſi ſpatium per quod fit, non ſit totum continuum, ſi enim è concauo lunæ lapis moueretur vſque ad terram, motus eius eſſet continuus, nihil enim eſſet, quod eum interrumperet, ſpacium tamen quod tranſitur, non eſſet continuum, ignis enim & aer non ſunt elementa continua, ſed tantum contigua; atque hoc etiam videtur innuere Ariſt. 5. Phy. tex. 23. ſecundum expoſitionẽ Themiſtii. Alteratio autem, vnus & continuus motus eſſe nequit, niſi ſit vna numero qualitas, quæ ſucceſſiuè ſine vlla eius intermiſſione acquiritur. Cauſſa verò huius differentiæ inter motũ localem & alterationem, in eo eſt, quod motus localis, non eſt idem re quod ſpacium, ſed eſt idem, quod ipſum. mobile aliter & aliter ſe habens ſuper ſpacium; & quia ſatis eſt vt ſpacium ſit contiguum, quo mobile poſſit continuè aliter & aliter ſe habere ſuper ipſum, idcirco ad continuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacij: At vero, quia alteratio eſt idem re quod qualitas, quæ acqui- (Ad continuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacii per quod fit motus.)

ritur per alterationem, ideo ad continuitatem alterationis, neceſſaria eſt vnitas numeralis, atque continuitas qualitatis. A

De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.

CAP. VII.

Quinq; differentiæ inter partes motus ſecundum extenſionem, & ſecundũ ſucceſſionem.

CONSTAT igitur duplicem eſſe continuitatẽ motus, vnam ſecundum extenſionem, alteram ſecundum ſucceſſionem & durationem: & illam quidẽ motum accipere a ſubiecto in quo eſt, hanc verò ab eo in quo fit motus, & quod per motũ acquiritur. Ex quo neceſſariò etiã efficitur, eſſe duplices partes quãtitatiuas motus, alteras ſecundum extenſionem, & alteras ſecundũ ſucceſſionẽ, ac durationẽ. Inter has autem partes plurimùm intereſt. Primùm enim, illas motus habet propter ſubiectum in quo eſt, non ſecus, atque cætera accidentia, quæ ſunt extenſa & diuiſibilia propter ſubiectũ in quo inhærent: has autem habet motus propter terminos a quo, & ad quem; qui cum ſint inuicem oppoſiti, & habeant gradus ſecundũ quos intenduntur, ac remittuntur, partibiliter, ac ſucceſſiuè acquiruntur & perduntur. Deinde, illas metimur per quantitatem ſubiecti, quo enim ſubiectum eſt maius, eo neceſſe eſt eas partes motus, quæ ſunt ſecundum extenſionẽ, plures & ampliores eſſe: has autẽ partes, quæ ſunt ſecundũ ſucceſſionem ac durationem, metimur tempore; eſt enim tempus numerus motus ſecundũ prius & poſterius; motus autem habet prius & poſterius, non propter extenſionẽ, quam habet in ſubiecto, ſed propter ſucceſſionẽ, quam habet in amiſſione & acquiſitione terminorũ. Præterea, partes motus ſecundum extenſionem, ſunt ſimul, ſi enim mouetur totum aliquod mobile, neceſſe eſt vnà etiam omnes partes eius moueri: partes autem ſecundum ſucceſſionem, impoſſibile eſt, vel quantumuis paruo temporis ſpacio, ſimul eſſe: eſt enim contra rationem, & naturam rei ſucceſſiuæ, vt partes eius ſimul ſint. Adhæc, habere partes ſecundum extenſionẽ, per accidens conuenit motui, ſicut etiam ipſe per accidens extenſus eſt, nimirũ propter ſubiectũ: habere autem partes ſecundum ſucceſſionem, per ſe conuenit motui; tum quia motus per ſe eſt ens ſucceſſiuum; tum quia eſt idem re, quod res ipſa quæ per motũ acquiritur, a qua ipſe accipit ſucceſſionem: quemadmodum quòd calor ſit extenſus, extrinſecus, & per accidens ei conuenit, quod autem habeat gradus ſecundum quos intendatur & remittatur, intrinſecè, ac per ſe ei conuenit. His accedit, quod motus localis & partes eius, ſecundum extenſionem non poſſunt eſſe continuæ, niſi ipſum mobile ſit omnino continuum, ſi enim mobile eſſet corpus aliquod coagmentatum ex variis partibus, non quidem inter ſe continuis, ſed tantum contiguis, motus eius ſecundum omnes partes non eſſet continuus; nam ſicut totus motus habet continuitatem extenſionis a toto mobili, ita partes motus a partibus mobilis: quare ſi partes mobilis non ſunt inuicem continuæ, nec partes motus inter ſe continuę eſſe poterunt: at motus localis poteſt habere partes ſecundum ſucceſſionem continuas, etiã ſi id in quo fit motus, ipſum dico ſpaciũ, quod motu locali pertranſitur, non ſit omnino continuum; quemadmodum paulò ſupra oſtendimus.

B C D

Quod autem neceſſe ſit motum habere in ſe vtranque continuitatem, extenſionis nimirũ & ſucceſſionis, perſpicuũ eſt. Etenim ſubiectũ motus propriè dicti, cuiuſmodi eſt alteratio, augmentatio, & motus localis, nõ eſt ſola forma, nec materia, ſed totum compoſitum, quod eſt corpus habens extenſionẽ, & diſtantiam partium; ergo neceſſe eſt motũ qui recipitur & inhæret in eiuſmodi ſubiecto, effici quoque corporeum, eiuſdem continuitatis & extenſionis participem. Si quis autem contendat, proprium ſubiectum alterationis, quæ verſatur in primis qualitatibus, non eſſe cõpoſitũ, ſed materiam primã, putans in ea tanquàm in ſubiecto (vt vocant) inhæſionis, recipi, & hærere primas qualitates; is nihilominus fateri debet, alterationẽ habere pro ſubiecto rem quantã. Siue enim quantitas ſit materiæ primæ coæua & inſeparabilis, ſiue non ſit, ſemper tamen cætera accidentia præſupponunt quantitatẽ in materia, quippe cũ ea prima omniũ accidentium adueniat materiæ, nec materia accipit reliqua accidentia, niſi prius aſſecuta fuerit quantitatẽ, priùs dico, vel ordine temporis, vel certè

ſic

A (de quo inter omnes conuenit) ordine naturæ. Quod etiam motus habere debeat quantitatem ſucceſſionis, ſatis explicatum eſt paulò ſuperius, cum motũ eſſe debere ens ſucceſſiuũ, & continuum oſtenderemus.

An continuatio & ſucceſſio ſint de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.

CAP. VIII.

SED quæri poteſt hoc loco, an continuitas ſit de eſſentia motus, an potius ſit accidens eius? Equidem reſpondeo, hac de re duo eſſe certa, & vnum eſſe dubium atque incertum. Primò enim certum eſt, continuitatem extenſionis eſſe accidentariam motui, nimirũ, propter ſubiectũ eius; ſicut enim calor, albedo, & alia accidentia dicuntur quanta, & diuiſibilia per accidens, ratione ſubiecti, ſic etiam mo-
B tus. Deinde, illud etiam certũ eſt atque indubitatum, continuitatẽ ſucceſſionis per ſe conuenire motui, & ab eo eſſe inſeparabilem; conuenit enim omni, & per ſe ac primò ſoli motui, & ſemper. Illud autem dubium eſt, an continuitas ſucceſſionis ſit de eſſentia motus, an ſit tantum propria paſſio conſequens eius eſſentiam.

Ac videtur quidem eiuſmodi continuitas, non eſſe de eſſentia motus; tum quia Ariſtoteles 5 Metaph. tex. 18. excludit motum a categoria Quantitatis, affirmans eum eſſe quantũ propter id in quo fit motus: & Auer. 4. Phy. cóm. 119. ait tempus menſurare quantitatem accidentem motui, ſignificans his verbis quantitatẽ eſſe accidens motus: & 3. Phy. com. 6. inquit ex prima definitione motus apparere continuitatem eius; quaſi continuitas non quidem ingrediatur, ſed tantum conſequatur definitionem & eſſentiam motus: tum etiam, quia cum tradantur in tertio Phy. tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

C E contrario autem, illud vehementer vrget, quòd motum eſſe ens ſucceſſiuum, videatur eſſe prædicatio eſſentialis, & non videatur poſſe abſtrahi motus a ſucceſſione, id eſt perfectè ſecundum eſſentiam ſuam intelligi, non ſimul intelligendo ſucceſſionem; & nulla re alia videtur motus propriè dictus, diſtingui poſſe a mutatione, quàm quod ille eſt ſucceſſiuus, hęc autem minimè. Denique, ſi eiuſmodi continuitas eſt propria paſſio motus, non careret Ariſtoteles reprehenſione, qui eam nuſquam de motu demonſtrauerit: & cum motus alterationis non ſit aliud, quàm ipſamet qualitas, vt fluens, & (vt ita loquar) fiens, qui poteſt eiuſmodi fluxus ſine aliqua ſucceſſione cogitari? Ego tametſi video vtramque partẽ huius quæſtionis probabilem eſſe, veriſimilius tamen puto continuitatem non eſſe de eſſentia motus, ſed eſſe veluti quandam propriam paſſionem motus, ex natura eius manantem.

Sed fortaſſè lis hæc poſſet melius dirimi hac diſtinctione. Aliud eſt in motu ſucceſſio, & aliud continuitas; ſucceſſio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus ſimul,
D ſed per partes, vna poſt aliam, acquiritur; ex quo fit, vt neceſſe ſit eiuſmodi acquiſitionem eſſe ſucceſſiuam. Poteſt tamen hæc ſucceſſio eſſe continua, & non continua; partes enim termini ad quem, poſſunt acquiri ſucceſſiuè dupliciter, vel continenter, & ſine vlla interruptione; & ſic acquiſitio earum eſt ſucceſſiua & continua; vel ſucceſſiuè quidem, ſed interruptè, ita vt vno inſtanti producatur aliquid formæ, tum interpoſito aliquanto tempore, in alio inſtanti producatur aliquid aliud formæ, & ſic deinceps productio formæ procedat vſque ad finem; ſucceſſiuè quidem, ſed non continuè. Atque hoc modo, cenſent nonnulli augmentationem eſſe motum ſucceſſiuum, exiſtimantes in augmentatione produci quantitatem per minimas partes, ſucceſſiuè quidem, ſed non continuè. Cum igitur aliud ſit in motu ſucceſſio, & aliud continuitas; diceret aliquis, nec ſanè, meo iudicio, ineruditè; ſucceſſionem quidem eſſe de eſſentia motus propriè dicti, cum is ſine hac cogitari nequeat; continuitatem autem eſſe paſſionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifeſte oſtendit ſucceſſionem motus, vt quę ſit de eius eſſentia: continuitatem autem eius, non tam manifeſte declarat; ea tamen ex illa definitione neceſſario concluditur tan- (Obſerua diligenter hanc diſtinctioné & differentiã, inter cõtinuitatem & ſucceſſioné motus.)

quam

quam paſſio & affectio motui neceſſario conueniens, & omnino inſeparabilis. Nam ſucceſſio quæ fit per inſtantia inuicem diſcreta, non eſt vnus motus numero, ſed variæ mutationes, in quarum ſingulis, mobile dici quidem verè poteſt mutatum eſſe, ſed non moueri; at in motu mobile ita mutatum eſt, vt etiam dum eſt motus, actu moueatur. Nec mutatio inſtantanea eſt actus entis in potētia, prout eſt in potētia, ſicut habet definitio motus; ſed eſt actus mobilis, prout iam eſt actu mutatū, vel ad totā formā, vel ad aliquam eius partē, quæ in inſtanti producta fuit. Sed dices, ſi continuitas non eſt de eſſentia motus, qua igitur re motus propriè dictus eſſentialiter differt a mutatione? An quia motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, non autem mutatio, vt proximè ante oſtendimus? An propter terminos a quo & ad quem, qui in motu propriè dicto, ambo ſunt (vt vocant) poſitiui, contrarii, partibiles, & partibiliter acquiſibiles? An in motu propriè dicto per ſe, ac neceſſario ineſt ſucceſſio; in mutatione autem, aut nulla vnquam eſt ſucceſſio? quia forma ſemper tota ſimul in inſtanti producitur, vt fit in generatione ſubſtantiali; vel ſi quando eſt in mutatione ſucceſſio, quòd forma per partes interruptè producitur, id per accidens euenit, nempe non propter ipſam formā, quæ cum non habeat vllum in ſubiecto contrarium eius productioni reſiſtens, tota ſimul (quod ad ipſam attinet) produci poteſt: ſed cum ob alias cauſſas, tum ob agentis imperfectionem, quod cum in ſe formam perfectè non habeat, non poteſt eam perfectè totam producere; id quod in illuminatione poteſt contingere. Continuitas igitur, vel eſt de eſſentia motus, vel ex ea neceſſario fluit tanquam eius propria paſſio. quæ quidem continuitas, non æqualiter eſt in omni motu: etenim cōtinuitas, vt docet Auerroes 3. Phy. cōm. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu verò locali, eſt maximè conſpicua.

Verùm exiſtit hoc loco grauis quæſtio, quæ oritur ex ijs quæ dicta ſunt de continuitate motus. Si enim motus eſt continuus, ergo eſt infinitè diuiſibilis, & nec primam, nec vltimam partem habebit: id quod Ariſt. 6. Phy. neceſſaria, & manifeſta ratione demonſtrat; quomodo igitur motus poterit, aut incipere eſſe, aut deſinere, cum in ſe, nec primum habeat, nec extremum? Nos capta hinc occaſione, non ſolum docere volumus (quod tamen ſatis erat ad enodandam propoſitam difficultatem) quemadmodum motus eſſe incipiat, & deſinat; ſed etiam (quo vberior & abſolutior ſit doctrina) varios modos, quibus omnes res generabiles atque corruptibiles incipiunt & deſinunt eſſe, breuiter exponemus.

De varijs modis incipiendi, & deſinendi, quos habent res naturales.

CAP. IX.

PHILOSOPHI quo breuiùs, diſtinctiùs, & clariùs exponerent varios modos quibus res naturales incipiunt, & deſinunt eſſe, excogitarunt hæc quatuor vocabula; Primum ſui eſſe, Vltimum ſui eſse, Vltimum ſui non eſſe, & Primum ſui non eſse; quæ vſu Philoſophorum facta ſunt in ſcholis tritiſſima. Primum, & tertium, deſignant varium modum incipiendi: ſecundum, & quartum, varium modum deſinendi. Primum ſui eſse, eſt inſtans temporis intrinſecum durationi rei, in quo res eſt, cum immediatè ante non fuiſset: Incipere igitur per primū ſui eſse, ita deſcribitur, nunc res eſt, & immediatè ante non fuit. Vltimum ſui eſse, eſt inſtans intrinſecum durationi rei, in quo res eſt, ſed immediatè poſt non erit; vt deſinere per vltimum ſui eſse ſit, nunc eſse, & immediatè poſt non eſse futurum. Vltimum ſui non eſse, eſt inſtans extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediatè poſt erit; vt verè dicatur de re quæ incipit per vltimum ſui non eſse, nunc ea res non eſt, ſed immediatè poſt erit: & vocatur vltimum ſui nō eſse, quia illud inſtans eſt vltimum totius illius temporis, in quo res habuit non eſse. Primum ſui non eſse, eſt inſtans extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediatè ante fuit: & ſic appellatur, quoniam cum res fuiſset tempore immediate præcedente, illud inſtans eſt, in quo primum habet non eſse: vt verè dicatur de eo, quod deſinit per primum ſui non eſse, nunc non eſt, ſed immediatè ante fuit.

His etiam illud adiungendum eſt, varia eſse genera rerum: quædam enim res ſunt permanentes

manentes

A manentes vt homo: aliæ ſucceſſiuæ, vt motus, & tempus. Quædam producuntur per motum propriè dictum, vt calor, & frigus: aliæ non, vt forma equi, & quælibet forma ſubſtantialis. Quædam habent contrarium in ſubiecto reſiſtens productioni ipſarum, vt calor habet in aqua frigus ſibi contrarium; aliæ non habent, vt lumen in aere. Quędam habent eſſe ſuum in puncto quodam indiuiſibili, ſicut bicubitum, tricubitum, ſpecies figurarum, & omnia ſuperlatiua, qua talia ſunt; aliæ non habent eſſe in indiuiſibili, vt albedo. His poſitis, ſubiiciemus nonnullas propoſitiones, è quibus facile intelligetur quemadmodum res naturales incipiant & deſinant eſſe.

Prima propoſitio. Ens ſucceſſiuum vt motus, non incipit per primum ſui eſſe, ſed per vltimum ſui non eſſe; Nec deſinit per vltimum ſui eſſe, ſed per primum ſui non eſſe. Prior pars huius propoſitionis, ita probatur: motus non poteſt eſſe in inſtanti, cum motus ſit diuiſibilis, & inſtans ſit indiuiſibile; ſi autem motus inciperet per primum ſui eſſe, motus eſſet in
B inſtanti; quia de motu verum eſſet dicere, nunc eſt motus, & immediatè antea non fuit: Adde, quod motus non poteſt incipere poſitiuè per aliquid ſui determinatum & illi intrinſecum, cum nec detur prima pars motus, nec primum mutatum eſſe, vt probatur in 6. Phy. Incipit igitur motus per vltimū ſui non eſſe; nam verum eſt dicere, nunc nō eſt motus, ſed immediatè poſt erit motus, immediatè autem poſt inſtans, ſequitur tempus in quo motus & incipere & eſſe poteſt. Quare, cum dicitur calefactio duraſſe per vnam integram horam, excludenda ſunt primum, & vltimum inſtans horæ, in quibus non potuit eſſe calefactio, ſed in primo cœpit negatiuè, & in vltimo deſiit negatiuè. Poſterior pars propoſitionis, ex prioris confirmatione fit manifeſta. Si enim motus deſineret per vltimum ſui eſſe, in vltimo inſtanti eſſet motus, & daretur vltima pars motus, vtrumque autē eſſe impoſſibile demonſtratur lib. 6. Phy. Et quamuis detur vltimum mutatum eſſe in motu, hoc tamen, neque eſt motus, neque pars motus. Deſinit igitur motus per primum ſui non eſſe; vt de calefactione, quæ durauit vnam horam integram, verum eſt dicere in vltimo inſtanti illius horæ, nunc
C non eſt calefactio, ſed immediatè per totam horam præcedentem fuit calefactio. Hinc colligitur, omnem formam, quæ producitur, & corrumpitur per motum propriè dictum, incipere per vltimum ſui non eſſe, & deſinere per primum ſui non eſſe: quippe cum eadē planè ratio ſit huiuſmodi formæ, quæ eſt ipſius motus; eodem enim modo incipit calefactio, & calor, qui producitur per calefactionem; eodemque modo deſinit calor, quo deſinit frigefactio, per quam calor corrumpitur.

Et motus, & quæcunque motu producuntur atque corrumpuntur, incipiunt per vltimum ſui non eſſe, deſinunt autē per primum ſui non eſſe.

2. Propoſitio. Formæ quæ non habent contrarium in ſubiecto, incipiunt per primum ſui eſſe, vt lumen in aere. Ratio huius in promptu eſt: Etenim, vbi non eſt contrarietas, ibi non eſt reſiſtentia, vbi autem hæc non eſt, nec erit ibi vlla mora, & ſucceſſio in productione: productio enim fit ſucceſſiuè ob reſiſtentiam ſubiecti, vbi autem non eſt ſucceſſio in productione, ibi productio fit in inſtanti, & res incipit eſſe in illo inſtanti, quare incipit per primum ſui eſſe. Hinc colligimus duo: vnum eſt, quæcunque creantur a Deo, ea quoniam
D fiunt ex nihilo ſine vlla reſiſtentia & ſucceſſione in inſtanti, incipere per primum ſui eſſe: Alterum eſt, omnia quæ producuntur per mutationes inſtantaneas, ea propter eandem cauſam, incipere eſſe per primum ſui eſſe; vt lumen quod producitur in aere per ſubitam illuminationem.

Formę quæ nullum habent cōtrarium in ſubiecto, producuntur in eo per primū ſui eſſe.

3. Propoſitio. Quæ habent eſſe ſuum in indiuiſibili, velut ſpecies figurarum, & omnia ſuperlatiua, ea ratione vt talia ſunt, vt eſſe calidiſſimum, & frigidiſſimum, ea omnia incipiunt per primum ſui eſſe, & deſinunt per vltimum ſui eſſe. Cum enim eſſe illarum rerum conſiſtat in indiuiſibili, ſi inciperet per vltimum ſui non eſſe; acquireretur in tempore; cum autem quoduis tempus ſit diuiſibile, & non totum ſimul, acquireretur diuiſibiliter; quare eiuſmodi eſſe non iam eſſet indiuiſibile, ſed diuiſibile. Similiter etiam, ſi deſineret per primum ſui non eſſe, corrumperetur in tempore, & corrumperetur diuiſibiliter, non igitur conſiſteret in indiuiſibili. Hinc elicitur, ſi quæ res ſint habentes eſſe tantum per vnum inſtans, exempli cauſa, vt mutatum eſſe in motu, eas res neceſſariò incipere per

Quę habent eſſe indiuiſibile ea incipiunt per primum ſui eſſe.

primum ſui eſse,& deſinere per vltimum ſui eſse: verè enim de illiuſmodi rebus diceretur. A quòd in illo inſtanti ſunt, & ante non fuerunt; & quod in illo inſtanti ſunt, & immediatè poſt non erunt.

Forma ſubſtã tialis incipit per primum ſui eſſe.

4. Propoſitio. Forma ſubſtantialis incipit per primum ſui eſse. Hoc manifeſtum eſt, tum ex eo, quòd producitur per generationem, quæ eſt mutatio inſtantanea, & ſine vlla reſiſtentia: omnis enim contrarietas, quæ in ſubiecto efficere poterat reſiſtentiam, per diſpoſitionem præcedentem eiecta fuit; quod autem ſine reſiſtentia in inſtanti producitur, incipit per primum ſui eſse, vt oſtenſum eſt in ſecunda propoſitione: tum etiam ex eo, quod forma ſubſtantialis conſiſtit in indiuiſibili, non ſuſcipiens magis & minus, quare non poteſt produci in tempore; ſic enim produceretur diuiſibiliter, conſtat autem ex tertia propoſitione, quæ habent eſse indiuiſibile, ea incipere per primum ſui eſse. His accedit, quòd alteratio phyſica ordinatur ad generationem & productionem formæ ſubſtantialis, deſinit autem alteratio cum ſit motus, per primum ſui non eſse, quare in illo vltimo inſtanti, B in quo eſt verum dicere, nunc non eſt alteratio, ſed immediatè antea fuit, vel producitur forma ſubſtantialis, vel non; ſi producitur, habemus quod volumus, quia incipit eſse in illo inſtanti cum immediatè antea non fuiſset: ſi non producitur, ergo alteratio non eſt conſequuta finem ſuum ad quem naturaliter ordinabatur, Eſt enim generatio terminus alterationis. Nec verò mihi obiiciat quiſpiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi quam primas qualitates: nam de hoc adhuc ſub iudice lis eſt. Nos autem hic non niſi certa, & conceſſu omnium probata, tradimus.

Forma ſubſtã tialis deſinit per primum ſui non eſſe.

5. Propoſitio. Forma ſubſtantialis deſinit, per primum ſui non eſse. Forma enim ſubſtantialis neceſſario deſinit vna cum accidentibus quorum ope, & adminiculo ſuſtentatur in materia; huiuſmodi autem accidentia cum tollantur ex materia per alterationem, ſimul cum ea deſinunt eſſe per primum ſui non eſſe; quare etiam forma ſubſtantialis deſinet per C primum ſui non eſſe. Deinde, ſi forma ſubſtantialis non deſineret per primum ſui non eſſe, ergo deſineret per vltimum ſui eſſe, quare in vltimo inſtanti eſſet, & immediatè poſt non eſſet; cum igitur in illo inſtanti nondum ſit generata forma contraria, quia duæ formæ ſubſtantiales oppoſitæ non poſſunt eſse ſimul, generabitur immediatè poſt illud inſtans; quæro, vel illud immediatè ſequens vltimum inſtans eſſe formæ præcedentis, eſt etiam inſtans, vel tempus; ſi inſtans, ergo duo inſtantia eſſent ſibi immediata; ſi tempus, ergo forma ſubſtantialis ſequens, generaretur in tempore; contra id quod demonſtratum eſt in quarta propoſitione. Relinquitur igitur, formam ſubſtantialem non poſſe deſinere per vltimum ſui eſſe, quare neceſſariò deſinet per primum ſui non eſſe

Nota & conſidera diligenter has duas dubitationes.

Verum, contra quartam, & quintam propoſitionem, duæ ſe nobis offerunt perquam arduæ dubitationes. Dubitatur enim contra quartam propoſitionem, quomodo forma ſubſtantialis poſſit incipere per primum ſui eſſe, & produci in inſtanti: nam ſi in illo inſtanti fit D productio formæ ſubſtantialis, fiet in illo inſtanti actio; non enim productio poteſt eſſe ſine actione; ſi tunc eſt actio, ergo tunc eſt alteratio, omnis enim actio phyſica productiua alicuius formæ fit per qualitates, neque enim ſubſtantia immediatè agit, ſed per qualitates, vt Ariſt. docet in lib. de Senſu, & ſenſili, cap. de ſapore. Omnis autem actio, quæ fit per qualitates phyſicas, eſt alteratio, at in illo inſtanti non poteſt eſſe alteratio; tum quia alteratio eſt motus, qui non eſt in inſtanti; tum quia ponitur deſinere per primum ſui non eſſe, quare in illo inſtanti non eſt alteratio, ſed immediatè ante fuit, alioquin ſi in illo inſtanti eſſet alteratio, ipſa deſineret per vltimum ſui eſſe.

Dubitatur etiam contra quintam propoſitionem. Forma ſubſtantialis habet eſſe indiuiſibile, & conſiſtens in indiuiſibili; ergo deſinere debet per vltimum ſui eſſe; tum quia hoc probatum fuit ſupra in tertia propoſitione; tum quia ſi deſineret per primum ſui non eſſe, deſineret in tempore, quare deſineret diuiſibiliter. Deinde, corruptio attingens eſſe formæ ſubſtantialis, non fuit in tempore præcedente illud vltimum inſtans; alioquin forma ſubſtantialis,

A ſtantialis, quæ ſecundum ſuum eſſe eſt indiuiſibilis, diuiſibiliter corrumperetur; ſi autem fuit in vltimo inſtanti, cum illa corruptio ſit actio phyſica, erit alteratio, vt patet ex iis quę circa primam dubitationem probata ſunt; ſi eſt alteratio, ergo cum ipſa ſit motus, in inſtanti eſſet motus, & motus deſineret per vltimum ſui eſſe.

Ad priorem dubitationem, reſponderi poſſet dupliciter; vel negando in illo inſtanti, quo producitur forma ſubſtantialis, eſse actu aliquam actionem phyſicam, ſed tunc produci formam ſubſtantialem virtute diſpoſitionis & actionis phyſicæ, quæ immediatè ante fuit; quæ actio non in tempore præcedenti, ſed in illo vltimo inſtanti ſortita eſt ſuum effectum producendi formam ſubſtantialem. Vel aliter, ſicut nonnulli volunt in alteratione dari primum mutatum eſſe, in quo producatur minimum quidpiam qualitatis, & deinde ſequitur alteratio, & productio qualitatis ſucceſſiuè, ita fingi poſſet in alteratione dari vltimum mutatum eſſe, per quod producatur in vltimo inſtanti aliud minimum, & vltimum qualitatis,
B cum quo ſimul etiam producatur forma ſubſtantialis; talis autem productio qualitatis, eſt quidem alteratio, ſed non motus propriè dictus, eſt enim mutatio quædam inſtantanea, talis nimirum, qualis eſt illuminatio aeris.

Ad poſteriotem dubitationem, dupliciter etiam reſponderi poſſet: vel aiendo formam ſubſtantialem deſinere in illo inſtanti, nõ poſitiuè per aliquam actionem, quæ tunc eam corrumpat, ſed nagatiuè, quia tunc non eſt cum immediatè ante fuiſſet; quod autem tunc non ſit, id quidem factum eſſe virtute præcedentis alterationis corruptiuæ, quæ vltimum ſuum effectum ſortita eſt in illo vltimo inſtanti. Vel aliter, in illo vltimo inſtanti, inducitur vltimum qualitatis pro forma generanda, (vt paulò ante diximus) cuius inductione, vltimum qualitatis contrariæ, qua ſuſtentabatur forma corrumpenda, etiam tunc expellitur, & ſimul cum eo prior forma ſubſtantialis; nec iſta expulſio, quamuis ſit alteratio, eſt motus propriè dictus, vt ante diximus, ſed mutatio.

C An hæc reſponſa ſint vera, & an omnino tollant difficultates propoſitas, doctis viris conſiderandum, atque iudicandum relinquo. mihi certè non penitus eximunt ſcrupulum, nec animo meo omnino ſatisfaciunt; quædam enim inuoluunt quæ videntur, vel perſpicuè falſa, vel magis dubia quàm id ſit de quo nunc dubitatur; cuiuſmodi eſt illud, dari vltimum qualitatis, quod in inſtanti inducatur; & item illud, cum actu producitur forma ſubſtantialis, non eſse tunc neceſsariam actu aliquam actionem, ſed ad id ſufficere prægreſsam alterationem. Sed qui fieri poteſt, vt illo inſtanti producatur forma ſubſtantialis ignis, & tunc non ſit actu productio eius? Aut, ſit tunc quidem productio, ſed nulla tunc ſit actio? quæ autem actio ignis eſse poteſt niſi calefactio? calefactio autem, cum ſit motus, in inſtanti eſse nullo modo poteſt. quomodo igitur forma ſubſtantialis producatur in inſtanti, perobſcurum eſt, nec ſatis adhuc explicatum. Verùm hæc diſcutere, ac refellere ſuperſedeo, ne nimis di-
D ligenter ac ſubtiliter in huiuſmodi res videar inquirere.

FINIS DECIMIQVARTI LIBRI.

 A

DE MOTVS ET MVNDI AETERNITATE,

LIBER DECIMVSQVINTVS. B

DVOBVS proximè ſuperioribus libris dictum eſt de natura motus,& de multiplici eius varietate,ac diuiſione: hoc libro, qui extremus erit huius operis, agendũ eſt de duratione motus. de qua duas quæſtiones explicare volumus; vnam, an motus ſit æternus; alteram, vt motus non fuerit æternus, an tamen æternus eſſe potuerit. Idem autem eſt de motus, atque de mundi æternitate diſputare. Nam vtrumuis ponatur æternum, C aut non æternum, alterum quoque æternum, aut non æternum eſſe neceſſe eſt. Prioris autem quæſtionis difficultas omnis, poſita eſt in explicandis, refellendisque eorum rationibus, qui æternitatem mundi aſtruere ac perſuadere conati ſunt: quorum principes fuerunt Ariſtoteles, Proclus in eo libro quem de Æternitate Mundi ſcripſit: & Auerroes. Horum nos hoc loco argumenta fideliter commemorabimus, ac diligenter expendemus. In quibus diſſoluendis, illud obſeruauimus; vt quoniam eorum, qui nouam mundi creationem defendunt, tres ſunt ſententiæ; Etenim aliqui putant mundum non potuiſſe fieri ab æterno, quoniam rationi creaturæ atque creationis repugnat, æternitas durationis. Alii, tametſi talem repugnantiam non ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen ineſſe affirmãt in creaturis, quæ ortum, & interitũ habent; quibus ſi tribuatur æternitas, neceſſe ſit aliquid D eſſe actu infinitũ, infinitũ item tranſactum eſſe, infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, & abſurda. Tertium genus eorum eſt, qui negant æternitatem repugnare mundo, ſiue ratione rerum incorruptibilium, ſiue corruptibilium: Deum tamen voluiſſe eum de nouo condere, tum ob alias cauſſas mortalibus occultas; tum fortaſſe, quoniam ex noua mundi creatione, clariùs, atque illuſtriùs ab homine perſpicitur & cognoſcitur Dei perfectio ac maieſtas. Noua enim molitio mundi, clariſſimè demonſtrat Deũ eſſe; & eſſe efficientem, intelligentem, ac prouidentem omnium rerum; eumque eſſe infinitæ virtutis, habere peculiarem modũ producendi ſine motu & materia, quem nos creationem vocamus; non agere ex neceſſitate naturæ; poſſe quicquid voluerit de nouo etiam immediatè, ac ſine cauſſis ſecundis efficere; quæ omnia ad illuſtrandam religionem, ad amplificandum Dei cultũ, ad pietatem hominum animis inſerendam & augendam, ad iuſtitiam inter homines conſeruandam: ad eas denique quas naturaliter inditas de prouidentia, clementia, & iuſtitia Dei notiones habemus corroborandas, quantam vim habeant, nemo eſt, qui ſi quid intelligit, nõ per-

Tres ſententię eorũ qui negant mundum eſſe ęternum.

A perſpicuè intelligat. In hac igitur opinionum varietate, nos aduerſariorum rationes diſſol-
uentes, illud obſeruauimus, vt ſecundum ſupradictas tres opiniones, argumentis occurrere-
mus. quænam autem illarum trium ſit veriſimilior, in explicatione poſterioris quæſtionis,
diiudicabitur.

An Ariſtoteles putauerit æternitatem mundi demõſtratiuè probari poſſe, aut a ſe probatã eſſe.

Verùm, quia putant nonnulli Ariſtotelem, vel non ſenſiſſe mundum eſſe æternum; vel ip-
ſum certè non exiſtimaſſe æternitatem motus & mundi firmis, ac neceſſariis rationibus a ſe
fuiſſe concluſam, atque demonſtratam: ſed eum contradicere tantum voluiſſe opinionibus
antiquorum, qui aiebant Mundum ex materia per motum phyſicum eſſe procreatum: hos
falli, & doctrinæ Ariſt. perſpicuè aduerſari, obiter oſtendamus. Equidem non ignoro, mul-
tis videri poſſe D. Thomam, non multum ab illorum ſententia abhorrere; is enim 1. Par.
quæſt. 46. art. 1. ita ſcribit. *Rationes Ariſt. pro æternitate mundi, non fuerunt demonſtra-
tiuę ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid, nempe contra antiquos generantes mundum per
modos quoſdam ſecundum veritatem impoſſibiles. & hoc apparet ex tribus, primo, quia tam in 8.
B Phy. quàm in 1. libro de Cælo differens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorum. ut
Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia
ubicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia antiquorum, quod non eſt demonſtratoris,
ſed probabiliter perſuadentis. Poſtremò, quia expreſſe dicit in 1. lib. Topicorum cap. 9. eſſe qua-
dam problemata dialectica, de quibus rationes certas non habemus; cuius rei exemplum ponit
hoc problema, utrum Mundus ſit æternus.* Hæc D. Thomas.

Sed, ſiue hoc D. Thomas illis verbis ſignificare, ſiue aliud quidpiam innuere voluerit;
mihi ſanè nunquam veriſimile fieri potuit, quod illi aiunt. Quis enim, tantùm non omni-
no rudis, & ignarus ſcriptorum, & doctrinæ Ariſt. legens octauum librum Phyſicorum, pri-
mum librum de Cælo, extremam partem ſecundi libri de Generatione, & corruptione, po-
ſteriorem item partem duodecimi libri Metaphyſicæ, non apertè videat, ſi quod eſt dogma
apud Ariſtotelem & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & cõſtitutum, hoc
de æternitate mundi, eſſe quam quod maximè? An non hoc vno maximè fundamento, ni-
C titur doctrina, quam is de cælo, de Intelligentiis, & Deo tradidit? Quis veterum Peripateti-
corum? quis etiam aliorum (his vnis paucis exceptis) mundum æternum eſſe ſecundum
Ariſt. vnquam dubitauit? Tolle æternitatem motus, neque Intelligentias eſſe, neque æter-
nas eſſe, nec immateriales, nec indiuiſibiles, nec omnis expertes potentiæ, nec intelligentes,
nec optimam diſpoſitionem, ac ſtatum habere, probauit Ariſt: cum hæc omnia ex motus
æternitate concluſerit. Tolle æternitatem motus, neceſſe eſt admittere creationẽ; quam ne
cognitam quidem fuiſſe Ariſtoteli, nedum ei probatam, quinto libro huius operis oſtendi-
mus. Sed cur inquies, ipſe vocauit hanc quæſtionem, an Mundus ſit æternus, problema
dialecticum, ad cuius neutram partem contradictionis tractandam, certæ ſuppetant ratio-
nes? Primùm reſpondeo, ineptum, & iniquum eſſe, quod vno & alieno loco, quod obiter,
quod exempli tantum cauſſa dicitur ab Ariſt. velle id ceu magnum aliquod argumentum va-
lere contra ea, quæ idem Ariſtoteles aliis permultis locis, ex profeſſo, propriè, diſtinctè, affir-
matè, aſſeueranter, & copioſè docuit. Deinde, ego arbitror vocari ab Ariſtotele illo loco
D problema dialecticũ (vtrũ Mundus ſit æternus) non quod ea ipſe de re ambigeret, vel quod
non ipſe putaret id a ſe neceſſariis rationibus fuiſse demonſtratum; ſed propter varias ea de
re Philoſophorum ſententias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum eſſe æternũ.
Qui enim conſideraret varietatem opinionum, & diſsenſionem Philoſophorum circa illã
quæſtionem, exiſtimaret eam eſſe problema dialecticum; non enim poteſt eadem res in cõ-
trarias partes veris & neceſſariis rationibus tractari, ſed tantum dialecticis, & probabilibus.
Ergo, an mundus ſit æternus, problema dialecticum vocatur ab Ariſtotele, non quia, non
poſset æternitas mundi demonſtratiuè probari, ſed propter varietatem & diſcordiam Philo
ſophorum de illa quæſtione in vtramque partem diſputantiũ. Non igitur in eo deſudandũ
nobis eſt, vt oſtendamus Ariſt. de mundi æternitate aliter ſenſiſſe, quàm re vera ſenſit; ſed in
id toto pectore nobis incumbendũ erit, vt omnia cum Ariſtotelis, tum aliorum Philoſopho
rum argumenta, quibus ipſi æternitatem mundi omnibus probatam, & perſuaſam fore arbi-
trabantur, infirma eſse, paruoque negotio ſolui poſse, doceamus.

Ponuntur

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum, quę ſunt pro ęternitate Mundi. A

CAP. I.

DEFENSORES æternitatis Mundi, duobus maximè fundamentis nituntur: Vnum eſt, creationem eſse impoſſibilem: alterum eſt, Deum agere ex neceſſitate naturæ: quare, vt eorum rationes benè ac facilè ſoluantur, oportet nos ex aduerſo hic ſupponere duo alia fundamenta illis omnino contraria; nempe, & creationem, hoc eſt productionem rei ex nihilo, eſse Deo poſſibilem: & Deum non agere ex neceſſitate naturæ, ſed liberè; hoc eſt, quod facit Deus potuiſse eum facere, & non facere; nec ſolum quando facit poſse facere, ſed etiam alio quouis tempore: nec tantum quo modo facit poſse facere, ſed aliis etiam multis modis. Ac prius quidem illud fundamentum, quoniam quinto libro huius operis, vbi de creatione diſputauimus, ſatis fuit a nobis firmatum atque ſtabilitum, noua nunc confirmatione non eget; hoc autem poſterius, breuiter nunc confirmandum eſt. B

Deum non agere ex neceſſitate naturę probatur ſeptem argumentis.

Deũ igitur non agere ex neceſſitate naturæ, probare poſſumus his argumentis. Primo, voluntas neceſsariò vult vltimum ſuum finem, cætera verò ea ratione tantum vult, vt habẽt ordinẽ ad finem; ſi habent ordinem neceſſariũ vt ſine quibus finis haberi nequeat, neceſſariò vult ea, ſi non habent ordinem neceſsarium ad finem, non vult ea neceſsariò; ſed Diuinæ voluntatis, non eſt aliud primarium obiectum, neque alius finis, quàm propria ipſius bonitas, & eſsentia, quæ ſine creaturis nihilominus ſibi ipſa ſufficiens, & perfecta eſt, quàm illis productis; neque ad bonitatem Dei, vel conſtituendam, vel conſeruandam, vel augendam, & ornandam, quicquam conferunt creaturę: ergo non eſt neceſsarium Deum velle producere creaturas. Pulchrè enim regius vates Dauid illud cecinit. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* 2. In eſsentia Diuina eminenter continetur omnis ratio boni, C ergo voluntas Dei ſatiatur, & expletur in volitione ſuæ bonitatis; nec ea quę extra illam ſunt, neceſse eſt eum velle. Antecedens ea ratione probatur, quòd Deus eſt prima cauſsa omniũ rerum efficiens, & quidem cauſsa ęquiuoca, quare quicquid boni & perfectionis eſt in rebus creatis, id totum in Deo excellentiùs eſse neceſse eſt. 3. Voluntas hominis, ideo neceſſariò vult ſuã fęlicitatem, (omnes enim naturaliter expetũt beatitudinẽ, & nemo velle poteſt ſe miſerũ eſſe) quia nomine beatitudinis apprehẽdit id in quo omnis ratio boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quod autem tale eſt, non poteſt voluntas nolle, cum eius obiectum ſit bonum, vt bonum eſt: alia verò non vult neceſsariò, quoniam, vel in illis reperit aliquam mali rationem, vel certè non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis; cum igitur Dei voluntas in ſua eſsentia inueniat omnem rationem boni, quinetiã infinitam quandam bonitatis exuberantiam, hanc ſolam neceſsario volet; creaturas autem, in quibus non ineſt omnis ratio boni, ſed tantum libatio, & participatio quędam bonitatis Diuinę, nulla cauſsa eſt, cur neceſsariò uelle debeat. 4. Si omnis perfectio creaturæ excellenter eſt in Deo, hominem autem habere liberum arbitrium reſpectu eorum quę non ſunt vltimus finis hominis, exiſtimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellentiam humanę naturę, cur ſimilem voluntatis libertatem, non tribuemus Deo reſpectu creaturarum? D 5. Deus eſt ens ſimpliciter, & ex ſe neceſsarium; hęc enim eſt notio Dei omniũ animis innata; ergo remoto quocunque alio quod non ſit Deus, ipſe nihilominus obtineret ſuum eſse, nec quicquam ob id perdere poſset; alioquin Deus non eſset ens ſimpliciter, & omnino neceſsarium, ſiquidem poſset non eſse alio ſublato: At, ſi Deus neceſsariò uellet creaturas, non poſset non velle eas, & quia in Deo eſse & uelle ſunt idem, remota volitione creaturarum, remoueretur etiam eſse Dei: ex quo ſequeretur Deum non eſse (quod tamen poſitum fuerat, & ſanè conceſſu omnium eſt quàm certiſſimum) ens ſimpliciter, & omnino, & perfectè neceſsarium ex ſe. Atque hanc quidem rationem, Scotus in 1. Sent. diſt. 8. quęſt. 5 exiſtimat eſse ualentiſſimam ad eos conuincendos, qui aiunt omnia effici a Deo ex neceſſitate naturę. 6. Si Deus poteſt ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex neceſſitate naturę;

ſed

A ſed quod poteſt creari ex nihilo, eſt indefinitum atq; indeterminatum, propterea quod ipſum nihil eſt indefinitum atque indeterminatum, quare quod produceretur a Deo ex nihilo eſset indefinitum atque indeterminatum, quod falſum eſt, ſi tamen falſum appellari conuenit, quod eſt impoſſibile. Minor ſyllogiſmi confirmata eſt in quinto libro huius operis, vbi de creatione diſputantes, docuimus Deum habere vim, & poteſtatem creandi res ex nihilo.

Septima & vltima ratio, qua idem probari poteſt, ſit hęc. Deus eſt infinitę virtutis, ergo non agit ex neceſſitate naturę: patet conſequentia, quoniam cum agens ex neceſſitate naturę, agat quantum poteſt agere, ſi Deus habens infinitam vim ad agendum, ageret ex neceſſitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamen falſum eſt. Et ſi eſt agens infinitum, ſine dubio multò plura potuiſset facere, quàm adhuc fecit, & multo plura poſſet nunc facere, quàm facit: ſi idem quoq; eſt agens ex neceſſitate, ergo neceſſariò plura feciſset quàm fecit, & faceret plura quam facit. Quinimo, apud me implicat contradictionem, eſse agens ex
B neceſsitate naturę, & eſse agens infinitæ virtutis: deberet enim ab illo produci quantum poteſt produci, hoc eſt effectus infinitus reſpondens potentię eius infinitę. Vel igitur, nihil a tali agente produceretur, vel produceretur actu infinitum, vel certè nihil definitum, atque determinatum aſſignari poſset, quod verè diceretur ab eo produci; nam quacunque re finita producta, poſset produci maior ab illo agente infinito, quinetiam fuiſset maior neceſsario producta ab eo, cum ſit agens ex neceſſitate, & agat ſecundum vltimum ſuę potentiæ.

Antecedens ſuperioris argumentationis, hoceſt Deum eſse infinitę virtutis, probatur tripliciter; primò, quia Deus poteſt ex nihilo creare (vt alio loco oſtenſum eſt) & verè creat animas rationales, & creauit Intelligentias, atque cælos; ad creandum autem ſine de nouo, ſiue ab æterno, infinita opus eſt virtute. Tum, quia Deus conſeruat omnia, eiuſdem autem virtutis eſt creare res, & creatas conſeruare, cum conſeruatio nihil aliud ſit, quàm continuata quodammodo quædam creatio. Deinde, quia ſi Deus habet virtutem finitam, quæro, quis eam ipſi finiuit, ac determinauit? non ipſe ſibi; ſicut enim nihil a ſe producitur, ita nihil a
C ſe definiri, & determinari poteſt, cum hoc ipſum finire ac determinare, præſupponat naturã eſſe, ac virtutem rei. Nec alius præfiniuit Deo uim agendi; Deus enim eſt primum ens, a nullo alio dependens. Præterea, quicquid finitur, aut finitur intrinſecè ratione principiorum eſſentialium, quæ ſunt materia & forma, vel extrinſecè ab agente: priori modo finiuntur ſubſtantiæ compoſitæ; poſteriori modo ſubſtantiæ ſimplices, vt Intelligentiæ. Deus neutro modo finiri poteſt; cum ſit, & ſumme ſimplex, & primum omnium efficiens; ergo Deus habet virtutem infinitam. Dices, Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatem. Sed iſtud inerudite dicitur, cum iſtud ipſum ſit in quæſtione an in natura entis poſſit eſſe infinitas virtutis; nos enim id aſſerimus, & meritò aſſerimus, qui cõtra ſentit, probet ſententiam ſuam, noſtraſque rationes refellat. Deinde, eſto, rationem entis non admittere infinitatem virtutis; certè finitas virtutis quantacunque illa ſit, non repugnat rationi entis, quod autem non repugnat rationi entis, non eſt denegandum Deo, & ſi
D hoc ei demitur, ſine cauſſa demitur. Si igitur Deus habet virtutem finitam v. g. vt decem, quæro, cur non habeat, vt viginti, vt triginta, vt centum, & ſic deinceps in infinitum: nam ſi ſolùm infinitas virtutis ei repugnat, quantacunque finitas, poterit ei conuenire, cum autem quod eſt citra infinitum, ſit indefinitè finitum, & indeterminatè determinatũ, & in æternis idem ſit eſſe, & poſſe, hinc neceſſario conſequens eſſet, virtutem Dei eſſe indefinitam atque indeterminatam, quod eſt abſurdum; nam actui, præſertim primo & puriſſimo, qualis eſt Deus, repugnat eſſe indefinitum atque indeterminatum, quippe cum hæc indeterminatio ex radice potentialitatis proficiſcatur. Verùm, hæc ſatis ſint ad probandum quod propoſueramus, nimirum Deum non agere ex neceſſitate naturæ.

Probat multis argumẽtis Deũ eſſe infinite uirtutis.

Neque verò me quiſquam vrgeat ac premat, obiiciens mihi, id quod Commentator ſcribit in Opere, quod inſcribitur Deſtructio deſtructionum, diſputatione 3. in ſolutione primę & ſecundæ dubitationis; & diſputatione 11. in ſolutione primæ dubitationis. quibus locis affirmat, Deum apud Peripateticos, neque agere ex neceſſitate naturæ, neque ex electionẽ; ſed eminentiori quodam alio modo mortalibus incognito, & ipſi ſoli noto. Theologi etiã aiunt

Sententiæ ueterum Peripateticorum de libertate uel neceſſitate Dei in agẽdo

aiunt Deum non agere ad extra contingenter, cum hoc ſonet mutabilitatem, ſed liberè. Nos A
enim de voculis, & modo loquendi non contendimus: illud tantum docere, ac perſuadere
volumus, creaturas nõ ita effici a Deo, vt nõ potuerint nõ effici ab eo: neq; ita neceſse fuiſse
mundũ condi a Deo, vt impoſſibile fuerit eũ non fuiſſe conditũ: hoc quo modo appelletur,
quibus verbis explicetur vel a Philoſophis, vel a Theologis, neque nos curamus, nec ſanè, vel
ad contemplationẽ veritatis, vel ad rei a nobis propoſitæ demonſtrationẽ, multum refert.

Nota ſententiam hãc Alexãdri & Simplicii.

Sed volo hic adſcribere pulcherrimum quendam locum Simplicii, qui clariſſimis verbis expreſſam continet ſententiam eius, & Alexandri Aphrodiſæi de libertate, & neceſſitate Dei in agendo. Cum enim Ariſt. 6. Phy. tex. 15. dixiſſet omne, quod mouetur poſſe moueri tardius & velocius, & dubitari poſſet de cælo, quod neque tardius, neque velocius moueri poteſt, quàm mouetur, id quod ipſemet Ariſt. demõſtrat 2. de Cælo tex. 35. Simplicius in expoſitione illius textus decimiquinti, qui eſt in 6. lib. Phy. tractans hanc dubitationem ita ſcribit. *Pulchrè autem dubitat Alexander, quomodo in corpore quod fertur motu circulari, quod quidem mouetur æquabiliter, uerum ſit moueri celerius & tardius. Et primum* B
quidem infirmè ſoluit, ut exiſtimo, dicens non dixiſſe Ariſtotelem idem moueri celerius, & tardius, ſed poſſe moueri: quod dicit ineſſe etiam ei corpori quod fertur motu circulari, propterea quod a ſe motu proprio moueatur, & non ulla adductũ neceſſitate, nec prohibeatur ab aliquo quominus aliter quoque moueatur. nam nec boni bona faciunt adducti neceſſitate, etiam ſi ea ſemper faciant, ſed eſt in eorum poteſtate facere ea, quæ ſunt contraria. Oportebat autem, ut exiſtimo, mente reputare, primùm quidem, quod boni dicuntur habere poteſtatem contrarij, quia etiam aliquando ex eo operantur: cæleſtia autem, & quæ ſunt æterna, quomodo habuerint poteſtatem quæ nunquàm exit in actum? Deinde, quòd duplex eſt neceſſitas, una quidem diuinior, ex qua neceſſe eſt, ut Deus ſit bonus, & ut quæ pollui non poſſunt animæ, nunquam mala fiant; Violenta autem altera, per quam coguntur etiam improbi a legibus non peccare. Atque etiam poteſtas ſimiliter eſt duplex: una quidem perfecta, altera uerò imperfecta, & magis poteſtate. Cæleſtia ergo & neceſſitatem habent diuiniorem, ut ſemper ſimpliciter, & eodem modo moueantur; & uoluntatem in bono definitam, & perfectiſſimam, & a poteſtate dubia planè mundam. non enim diuinæ C
animæ bonum habent ſimiliter ac humanæ. Sed hæ quidem finitum, & quod aliquando mutatur in contrarium: illæ uero bonum infinitæ poteſtatis, & quod in eo quod eſt idem, eſt ſemper collocatũ.
Ex his Simplicii verbis liquido cernimus, Simplicium idem propemodum ſenſiſſe de neceſſitate Dei in agendo, quod Auerroes ſcriptum reliquit iis locis, quæ paulò ſuperius citauimus: Alexandrum autem videri tribuere Deo libertatem quandam non diſſimilem eius quam Theologi ei aſſignant. Veteres ſanè Peripatetici aiunt Deum libere agere, quoniam agit cognoſcendo, & volendo quod agit; non agere autem libere, ſicut nos, qui agimus ex electione & conſultatione, & poſſumus agere indifferenter vtrumuis cõtrariorum, ſiue quod eſt melius, ſiue quod eſt minus bonum: Dei autem voluntatem affirmant neceſſario determinatam eſſe ad alterum tantummodo oppoſitorum, quod eſt melius. Negant item Deum agere ex neceſſitate naturæ, quia non eſt ſicut agens naturale, quod eſt determinatum ad unum tantummodo effectum particularem; & quia non agit Deus ſine cognitione & appetitu; nec agit vllius coactionis, aut violentiæ neceſſitate adductus. Eundem tamen docẽt
agere ex neceſſitate naturæ, ea ratione vt non agit libere & contingenter ſicut nos; & quia D
voluntas eius eſt neceſſario determinata ad vnum oppoſitorum; ſemper enim & neceſſario agit alterum oppoſitorum quod eſt melius; & quia ſic agit, ut non poſſit non agere; quia cauſare & agere eſt perfectio, qua putant Deum carere non poſſe; alioquin poſſet eſſe agens non actu ſed potentia, in Deo autem & intelligentiis, nullam huiuſmodi põtentiæ admixtionem eſſe, probat Ariſtoteles libro 12. Metaphyſicæ textu 30. Denique, talem iſti videntur in Deo ponere neceſſitatem agendi ad extra (vt vocant) hoc eſt erga creaturas, qualem Theologi attribuunt Deo in operationibus ad intra, hoc eſt in productionibus Diuinarũ Perſonarũ. Verùm hæc, quæ de libertate & neceſſitate Dei in agendo ſecundum Peripateticos, breuiter diximus, ea latius tractantur ab Auerroe, & Simplicio locis ſupra memoratis, præſertim autem in Commentariis eorum ſuper librum octauum Phyſicorum, & a Proclo in libro ſuo de Æternitate mundi: quæ nos in hoc libro, ſuo quodq; loco, diligenter explicabimus. Sed tempus eſt, ut ad certamen diſputationis deſcendentes, manus cum ad-

A uerſariis conſeramus. & primo quidem loco ponemus argumenta Ariſt. tum Procli, deinde Auerrois, poſtremo quorundam aliorum Philoſophorum.

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex varijs locis eius deprompta.

CAP. II.

PRIMVM argumentum, ſumptum eſt ex 1. lib. Phy. tex 82. Materia prima eſt ingenerabilis, & incorruptibilis; alioquin enim cũ neceſsarium ſit aliquod ſubiectum omni generationi præexiſtere, & omni corruptioni ſupereſse, aut daretur alia materia prior, quàm prima, aut eadem, quę prima eſt, antequam B generaretur exiſteret, & poſt interitum ſuperſtes eſset; oportet igitur materiam primam æternam eſsé. Non poteſt autem ſine forma materia unquam exiſtere; quare procreatio formarum ſempiterna eſt. Ex quo fit, vt motum, & mundum ſempiternum eſse neceſse ſit.

Secundum argumentum, ex lib. 8. Phyſ. tex. 4. Ipſum mobile, prius eſt motu, cuius eſt ſubiectum. Quare, ſi aliquando motus cępit eſse, ſubiectum illius primi motus, quod ipſo motu prius eſse diximus, aut generatum fuit, aut ſempiternum; ſed cum generatio ſine motu fieri nequeat, alius motus prior præceſſiſset primum motum; ſin autem mobile ſempiternum fuit, motu tamen carens, credendum profectò eſt, aliquod impedimentum fuiſse, nel in ipſo mobili, vel in mouente, propter quod in tota illa æternitate, motus eſse non potuerit, illo autem ſublato, deinde motus eſſe cæperit; at talis impedimenti remotio, ſine motu fieri non potuit: quare ante primum motum fuiſset motus, quod eſt abſurdum. Nunquam igitur motus cępit eſſe.

C Tertium argumentum, ex eodem libro tex. 10. Tempus ſempiternum eſt. nam ſi cępit eſse, verum erit dicere, aliquando tempus non fuiſſe, & non eſſe temporis prius fuiſſe, quàm eſſe illius; at prius, &, aliquando, ſunt differentiæ ipſius temporis, ergo ante generationem temporis, fuiſset tempus. Quod ſi tempus ſempiternum eſſe neceſſarium eſt, motum item oportet æternum eſſe. Vt enim, in 4. Phy. oſtenſum fuit, tempus, vel eſt motus, vel non eſt ſine motu.

Quartum argumentum, ex eodem libro tex. 11. Abſque ipſo, nunc, nullum tempus eſſe poteſt: omne autem nunc, cum ſit præſẽs, eſt intermedium, nempe finis præteriti, & principium futuri; nullum igitur tempus, aut eſse aut cogitari poteſt, ante quod aliud tempus non fuerit, & poſt quod aliud tempus futurum non ſit: ob quametiam cauſſam, motum, ſine quo tempus eſſe nequit, principio & fine carere neceſſe eſt.

Quintum argumentum, ex eodem libro tex. 15. Nihil inordinatum eſt eorum, quæ ſecundum naturam fiunt. Natura enim cauſſa eſt ordinis in omnibus; ordo autem omnis in D quadam proportione cõſiſtit: infinito autem quaſi tempore Deum quieuiſse, poſtea verò aliquando mundum feciſse, huius autem nullam eſſe differentiam, quare nunc potius, quam prius, neque rurſus aliquem ordinem habere, non amplius naturæ eſt opus. Nam quod ſecundum naturam fit, ſimpliciter ac ſemper ita fit, vt ignem naturaliter ferri ſurſum: aut ſi aliquando non ita fit, ſubeſt naturalis cauſſa, & probabilis ratio poteſt reddi, cur non ita fiat, vt in monſtris euenit. Non igitur Deus ab aliquo initio mundum condidit.

Sextum argumentum, ex eodem libro tex. 53. & ex libro 2. de Generatione tex. 56. Idem manens idem, ſemper eſt natum facere idem: cum igitur Deus ſemper idem ſit, & immutabilis, ac ſemper eodem modo permanens, vel ſemper mundum fecit, & faciet, vel nunquam fecit, nec unquam faciet; aliquando enim non facere, & aliquando facere, varietatem quandam arguit in opifice ineſſe.

Septimum argumentum, ex eodem libro tex. 76. Motus circularis, non habet actu terminos, a quorum altero dicatur incipere, ad alterum vero terminari; ſed ſemper eſt in principio, medio & fine, vel potius nunquam eſt in principio, medio, & fine; ex quo fit, ut motum

circularem principio,& fine carere neceſſe ſit. A
Octauum argumentum, ex 1. de Cælo tex. 20. Cælú eſt ingenerabile, & incorruptibile;
nam quicquid gignitur,ex contrario,& ſubiecto gigni oportet, contrariorum autem corpo-
rum contrarij ſunt motus; porrò motui circulari nullus alius motus contrarius eſſe poteſt;
quo fit, nt cælum contrario careat,ac proinde ortus & interitus expers ſit. Non igitur mun-
dus eſſe cępit.

Nonum argumentum,ex eodem libro tex. 22. Omnes gentes faciunt cęlum locum, ſe-
dem, atque domicilium Deorum; quod ſi locus congruens eſse debet iis quæ in ipſo ſunt;
oportet cælum ſempiternum eſſe,quemadmodum Dii æterni ſunt. Præterea,ex omni tem-
porum memoria, quod quidem monumentis proditum ſit, nulla vnquam aut in vniuerſo
ipſo cælo, aut in aliqua parte eius facta mutatio dicitur, quæ ipſum corruptioni ſubiectum
eſſe ſignificet. Quinetiam ipſum nomen cæli ab antiquis impoſitum, hoc quod diximus nõ
obſcurè indicat: æthera enim nominare voluerunt, quòd ipſum æterno, atque irrequieto
ambitu circumagi viderent. B

Decimum argumentum,ex 12. lib. Metaph. tex.30. Opifex Mundi eiuſmodi eſt, vt ſub-
ſtantia eius ſit actus omni carens potentia; at ſi non ſemper operaretur,ſed aliquando quidẽ
ageret, aliquando autem ab actione vacaret,interdum eſſet opifex potentia, interdum actu.
quare non eſset omnino expers potentiæ. Ab æterno igitur Mundum condidit.

Vndecimum argumentum, ex eodem libro tex. 48. Optima, ac perfectiſſima diſpoſitio
Intelligentiarum,eſt mouere orbes,& quæ ſub ipſis ſunt; ſic enim ſuam bonitatem, & perfe-
ctionem aliis rebus communicant, quod eſt maximè proprium boni, & perfecti: hac etiam
ratione euadunt cauſsæ aliarum omnium rerum in genere cauſſæ efficientis,& finis. Quare
ſi mundus non eſt æternus,Intelligentiæ ab æternitate ocioſæ, ac impefectæ fuiſsent.

Duodecimum argumentum,ex 8.libro Phyſ. tex. 48.& 56. Deus & natura ſemper faciũt
ex poſſibilibus,quod melius eſt; melius autem eſt mundum eſse, ac ſemper eſſe, quam non
ſemper eſse,eſt autem hoc poſſibile,qui enim de nouo factus eſt,potuit ante fieri,& ab æter-
no fieri; niſi fortè potentia Dei varietur ſuſcipiens magis & minus. Porrò, ſicut melius eſt C
eſſe, quam non eſse,ita melius proculdubio eſt ſemper eſſe, quàm non ſemper eſſe; mundũ
igitur ſemper fuiſse,& ſemper fore melius eſt,quàm non ſemper fuiſse: Ergo Deus ab æter-
no mundum fecit.

Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.

CAP. III.

IN Prima, ſecunda,& octana ratione,ponitur ac ſumitur,quaſi certum & indu-
bitatum,creationem eſse omnino impoſſibilem,hoc eſt nullam rem ex nihilo
fieri poſse,omnemqne productionem cuiuslibet rei,uel eſse motum; uel cum
motu neceſsario coniunctam: quod fundamentum, quàm ſit vitioſum & fra-
gile,perſpicuũ eſt ex iis quę docuimus quinto libro huius operis, vbi de creatione diſserui- D
mus & multis argumentis probauimus, creationem non eſse impoſſibilem; quare ſupra-
dictas tres rationes Ariſtotelis,quæ tali fundamento nituntur atqne fulciuntur,infirmas eſ-
ſe neceſse eſt. Nam & primam materiam, & primum mobile, & omnes cęlos de nouo pro-
ductos eſse dicimus,non per motum phyſicum & ex aliquo ſubiecto, vt Ariſtoteles argumen
tatur,ſed per creationem ex nihilo.

Ad 3. Illa vocabula (prius) & (aliquando) hic non deſignant vllas differentias temporis
veri & realis; ſed vel imaginarii,vel tantum ſignificant motum non ſemper fuiſse: non ſecus
ac illa (extra) vel (ſupra) mundum nihil eſse,quo modo loquendi vtitur Ariſt. 1. lib. de Cęlo
tex. 99. non ſignificant differentias loci, cum extra & ſupra primum cęlum nulla ſit differen
tia veri loci. Ad 4. Eiuſdem ſententię eſt,negare motum & tempus ęternũ eſse,ac omne
nunc eſse medium inter prętcritũ & futurum: qui enim diceret aliquam lineam, cuius ex-
trema non cernuntur,finitam eſse,negaret vtiqne omne punctum illius linęę medium eſse;
ideſt principium,& finem lineę. Quare ſumitur in argumento,id quod eſt in quęſtione.

A Ad 5. Ratio concluderet, ſi Deus ex neceſsitate mundum feciſset; oporteret enim, aut mundum æternum eſſe, ſicut eſt Deus, vel Deum non ſemper fuiſse idoneum ad efficiendũ mundum: cum autem nulla neceſſitate adductus Deus, ſed libere quæ extra ipſum ſunt producat, quemadmodum in iis quæ fiunt a libero arbitrio, nòn eadem ratio quærenda eſt, atque in rebus naturalibus quæ fiunt ex neceſſitate quadam naturæ, atque eodem ferè modo: ſic etiam in Dei operibus non eſt idem requirendum, quod in aliis rebus; nec ea ſunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ aſtringenda. Neque vero ſi voluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifeſta aſſignari poteſt, cur tunc & non ante fecerit, ideo quod dicimus negandum eſt, quam enim multa ſunt, quæ non propterea negamus, quod eorum cauſsæ nos lateant? Ad 6. Ab agente per intellectum cuiuſmodi eſt Deus, prodit effectus, non ſecundum eſſe illius; alioqun omnia haberent eſse Diuinum, nec poſset diſtinctio rerum corporearum, & incorporearum ab ipſo immediatè proficiſci: ſed tantum ſecundum præſcriptionem atque definitionem intellectus, & determinationem vo-
B luntatis Dei: vnde licet Deus æternus ſit, tamen quoniam ab æterno voluit mundum facere non quidem æternum, ſed nouum, ideo non æternus, ſed nouus extitit. Fuit igitur in Deo æterna voluntas, vt eſset mundus nouus. Quare, nec in eſse, nec in intellectu, nec in voluntate artificis, ob nouam molitionem mundi, mutatio vlla contigit. Ad 7. Principium & finis motus circularis, non penes mobile tantum attendi debet, alioquin nullius corporis rotundi motus, vt pilę vel globi, aut initium, aut finem habere poſset; ſed penes motorem, qui ab æterno decreuerat vt aliquando motus cæli inciperet. fuit autem motus circularis cum cælo productus a Deo: vel effectus eſt ab Intelligentia, quæ cum primum orbis cæleſtis eſt a deo conditus, vim ſuam ad eum mouendum applicuit. Ergo licet motus circularis non habeat ex parte circuli certum aliquod initium vnde incęperit, habet tamen ex parte mouentis intelligentiæ (pendet autem ex mouente duratio motus) quæ non ſemper mouit ſed ab aliquo principio cępit mouere. Ad 9. Vt verum ſit, cęlum ab omnibus putari locum Dei, non tamen ex eo efficitur, vt ſempiternum ſit, quemadmodum Ariſtoteli pla-
C cuit: non enim cælum ſedes, ac domicilium Dei eſse dicitur, quaſi Deus illo indigeat ad cõſeruationem, vel ad habitationem; ſed quia in eo ſupra cæteras res creatas, vim, magnificentiam, atque gloriam ſuam clariſſime oſtendit. Vide enim, quam multos ipſe ex antiquis philoſophis commemoret, & in 2. tex. libri 8. Phy. & in vltima parte primi lib. de Cælo, qui longe aliter ſenſerunt, quàm Ariſt. non facientes mundum æternum ſicut ipſe facit. Quod autem, nec in cælo, nec in aliqua parte eius ulla vnquam mutatio viſa fuerit, id quidem arguit cælum eſse incorruptibile, & ingenerabile motu phyſico, non autem non eſse productum a Deo per creationem. Ad 10. Eſse opificem, vel creatorem, eſt reſpectus quidam Dei ad creaturas, in creaturis quidem realiter exiſtens, in Deo autem non niſi ſecundum rationem, & terminatiuè. Quare, aliquid de nouo facere, nullam nouitatem, aut varietatem ponit in Creatore, ſed tantum in creaturis; ideo enim dicitur de nouo creator, quia aliquid de nouo creatur ab ipſo, propter nouitatem creaturæ, non ipſius creatoris. ſed hoc infra exponetur accuratiùs. Ad 11. Otioſum, & imperfectum eſt, quod non obtinet fi-
D nem ſuum, aut caret diſpoſitione neceſsaria ad conſequendam perfectionem ſuam. Dei autem, qui per ſe & abſolutè eſt beatus, ac ſibi ſufficiens, finem aut perfectam aliquam diſpoſitionem ponere in relatione aliqua ad creaturas, quarum ipſe eſt auctor, abſurdum eſt. Sicut igitur Deus ex ſe habet eſse, & non in ordine vel ex relatione ad creaturas: ita ex ſe habet omnem ſuam perfectionem. Itaque, licet nulla eſset res creata, nihilo minus tamen Deus, ęquè atque nunc eſt, beatus & pefectus eſset. Ad 12. Non poteſt mundus æternus eſse, aut certè melius eſt eum non fuiſse æternum: non quidem, quia opifex non fuerit ſemper æquè potens, & idoneus ad efficiendum mundũ; ſed quia vel repugnat creaturę, ut Creatori ſuo coęterna ſit; vel quia poſita ęternitate mundi, permulta videntur inde abſurda ſequi, vt infra monſtrabimus; vel quia cum mundus ad demonſtrandam Dei gloriam conditus ſit (omnia enim, vt eſt in ſacris literis, propter ſemetipſum operatus eſt Dominus) eius infinita potentia, libertas voluntatis, prouidentia omnium rerum, denique perfecta independentia a rebus creatis, clariùs elucet in noua effectione mundi, quam in eius ęternitate.

Verum de argumentis Ariſtotelis, hæc ſint dicta: deinceps ad expoſitionem & confuta-

tionem eorum argumentorum, quibus ęternitatem mundi Proclus pugnaciter præfractèq; A defendit, ueniamus. Hęc autem argumenta, ex eo opere quod Philoponus eadem de re contra Proclum ſcripſit (nam Procli pro ęternitate mundi ſcripta, interciderunt) depromemus. Et quę Philoponus refellens Proclum, cognitu digna prodidit, ea nos in hanc noſtram diſputationem, ſuo quodque loco, inſeremus.

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi, & ſolutiones eorum.

CAP. IIII.

PRIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI mundus ortum habet, cur non ante factus fuit, quam nos aſſerimus eſſe conditum? B præſertim cum Deo tribuamus infinitam facultatem, & affirmemus mundum multo ante potuiſſe condi.

RESPONSVM AD PRIMVM PROCLI ARGVMENTVM.

SIcut, quia infinitũ, aut in magnitudine, aut in numero, actu in natura conſtare non poteſt, (vt plurimis, firmiſſimisque rationibus demonſtrauit Ariſt. tum in 3. lib. Phy. tum in 1. libro de Cælo, ſed neceſſe eſt rerum omnium & molem, & numerum finitum eſſe: ridiculũ eſt quærere, cur non plura, & maiora, in mundo procreata ſint a Deo; quandoquidem ſine dubio poterat id facere; etenim cum illa quantacunque, & quotcunque forent, oporteret eſſe finita, ſemper eadem maneret dubitatio, cur non plura, & maiora facta fuiſſent: Eadem ratione dicendum eſt de mundo; cum enim res mundi, ſicuti nec magnitudine, atque nu- C mero, ſic nec duratione infinitæ creari potuerint (vt mox docebimus) ſed neceſſe eſt omnia aliquando primum cępiſſe, ridiculum eſt quærere, cur non antè mundus factus fuerit, ſemper enim eadem hæreret quæſtio. Adde, quòd tunc, & non ante factum eſse mundum, pendet ex voluntate ſola opificis, cui tunc libuit facere, & uon antea: ea enim agentia, quæ voluntariè, ac liberè operantur, plerunque ita agunt, tantum quia ſic volunt, vt pictor pingit nunc & nõ poſt, tantum, & non plus, interdum nõ aliam ob cauſſam, niſi quia ita vult. Quocirca in his verum eſt illud, quod vulgo iactari ſolet, ſit pro ratione voluntas. Et licet Deus nihil agat ſine ſumma ratione, mundumque tunc, & non ante vel poſt factum eſſe, non caſu acciderit; rationem tamen huius rei quærere, ac peſcrutari velle, ſtultum eſt; cum plurimarum rerum, etiam viliſſimarum, quas ante oculos habemus, & ſenſibus vſurpamus, cauſſas penitus ignoremus. Satis igitur ſit, Mundum vel non potuiſſe vel non decuiſſe fieri ab æterno: cur autem non ante, aut poſt ſit factus, quàm eſt factus, cum id ex libera Dei voluntate pendeat & occulto nobis eius conſilio, præſtat pie ignorare, quam curioſè ac ſu- D perbe perſcrutari.

SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

DE natura boni eſt, ſeipſum cum alijs communicare, ſuamque bonitatem alijs rebus, quantum fieri poteſt, impertiri, & id maximè conuenit ſummo bono, qui Deus eſt. At ſi mundus non ſit ab æterno, per ęternũ (vt ita dicam) tempus Deus nihil egit, & ſuam bonitatem non communicauit. Quęro, aut potuit ab ęterno mundum creare, aut non; ſi potuit, aut voluit etiam, quare fecit quid enim ei obſtare potuit? ſi noluit, ergo nõ eſt ſumme bonus, & inuidia tangitur: id quod impium eſt cogitare, ne dum loqui, aut

A ſentire. Sin autem voluit ſed non potuit, ergo eſt finita vi, & circunſcripta facultate prędítus, & inęquabilis, & non ſimpliciſsimus, quando in eo non eſt eadem, ac par voluntas & virtus, atque potentia.

AD SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

CVm dicimus mundum ab æterno non fuiſſe factum; nec de bonitate, nec de potentia opificis quicquam detrahimus: ſed aſſerimus æternitatem aduerſari, ac repugnare conditioni eius quod fit. Si enim mundus a Deo factus eſt, ab eo ſuum eſſe, ac durationem accepit; at ſi coæternus ipſi fuit, non potuit accipere. Nam quod ſemper eſt, quomodo ad ipſum eſſe produci poteſt? omnis enim productio aliquid nouum neceſſario ſignificat, loquor de productione creaturæ, quæ fit ad extra. Præterea, ſi mundus ſuperatur ab opifice in
B eſsentia, in viribus, in actione atque perfectione, ſuperabitur etiam in eſſe, ac duratione; quare mundus erit poſterior ipſo & non coæternus ei. Nullam enim, neque naturæ, neque artis procreationem cernimus, in qua cauſſa non antecedat effectum. Præterea, ſi mundus eſt ab æterno, ſequentur hæc abſurda; infinitum eſſe tranſactum, erunt enim vſque ad hunc diem infiniti anni tranſacti: & dari maius infinito, nam numerus annorum tranſactus infinitus, augetur per additionem annorum, qui ſequuntur: & multiplicari infinita, nam ſi ſpecies cum mundo ſunt æternæ, ſecundum vnamquamque ſpeciem erunt tranſacta infinita indiuidua, imo erunt præterita infinities infinita, nam vſque huc præterierunt infinitæ horæ, & infinitæ dies, ſimiliter hebdomadæ, menſes, anni, luſtra, ſęcula, & alia huiuſmodi infinita. infinitum autem, neque a finito, neque ab infinito pertranſiri poſſe demonſtrat Ariſt. 6. lib. Phyſ. Præterea, eſſent actu infinitæ animæ rationales; ſiquidem illæ ſunt immortales, & in vnoquoque homine vna. Nec valet dicere, infinitum in actu non repugnare iis, quę materia, ſituque carent. Nam Ariſt. in 3. Phy. 41. de omni numero vniuersè loquens aſſerit cum in-
C finitum eſse nullo modo poſſe. Neque etiam valet dicere, Mundum ſecundum partes æternas, vt Angelos, & orbes cæleſtes ab æterno exiſtere potuiſse, non autem ſecundum partes corruptibiles & quæ per ſucceſſionem multiplicantur; hoc enim eſt dicere Mundum non niſi imperfectum, ac mutilum exiſtere potuiſse. Neque rationi conſentaneum eſt dicere, entia nobiliora, & perfectiora ab æterno fieri potuiſse, ignobiliora vero, atque imperfectiora non potuiſſe; ſi enim, quod maius eſt potuit fieri, ergo etiam, quod minus eſt: & ſi corpora cæleſtia fuiſsent ab æterno, æterno tempore fuiſsent priuata ſuo motu naturali, quorſum enim ab æterno mouerentur, ſi nihil potuit ab æterno per motum produci? & ſic ab æterno Intelligentię motrices fuiſsent otioſę, & ſanè hoc non dicitur conuenienter congruenterq; ſententię Ariſtotelis, qui & motum cæli, & ſpecies omnes, & generationem æternam eſse pluribus in locis manifeſtè aſſerit. Præterea, hinc neceſsariò fieret, vt infinitum, qua infinitum eſt, cognitum eſset. Intelligentiæ enim, cum æternæ fuerint, infinitum, quod iam tranſactum eſt, cognoſcerent: nam ſi cognitionem horum inferiorum ipſis adiment, attamen con-
D uerſionē cæleſtis globi quam quæque conficit neceſſario cognoſcit: conuerſiones autem eiuſcemodi quemadmodum & dies, innumerabiles iam extiterunt. Quocirca infinitū percipitur ab ipſis. Niſi quis (quod tamen abſurdiſſimum eſt) fingeret obliuionem præteritarū rerum in eas cadere: quod ſi infinita cognoſcunt, vnaquęque erit infinitę virtutis, ac eſsentiæ; nam plura ſimul perfectè cognoſcere, eſt maioris perfectionis, ergo ſimul infinita, erit perfectionis infinitæ: erunt igitur non vnum infinitum actu, verum complura.

Si quis autem putet, Mundum, & ſi non eſt æternus, potuiſse tamen fieri ab æterno, poſſet aliter ad hoc argumentum ita reſpondere. Licet Deus potuerit creare mundum ęternum, id tamen facere noluiſse, quoniam ita melius erat; vel quia ex noua molitione mundi, manifeſtiùs, certiusque cognoſcitur perfectio, & glória Dei (cuius cauſſa mundus eſt conditus) quàm ex æternitate eius: vel alias ob cauſsas, quæ nos mortales humanæ inſcitiæ caligine circunfuſos, ceu alia pleraque, latent.

TERTIVM ARGVMENTVM PROCLI. A

ALiqui effectus ſunt ſimul cum ſuis cauſſis efficientibus, neque priores, neque poſteriores ipſis: exempli gratia, corpora opaca quę ſunt in lumine, ſunt ſimul cum ea umbra, cuius cauſſa ſunt:. Sol etiam efficit lumen, cum quo tamen ſimul eſt, neque antecedens ipſum, neque ſubſequens. Ergo mundus, etſi a Deo ſit conditus, nihilominus tamen poteſt eſſe coæternus ei. Neque pugnant hæc inter ſe, vt effectus ſit tempore ſimul cum ſua cauſſa efficiente.

AD TERTIVM ARGVMENTVM PROCLI. B

Quid ſit umbra an ens poſitiuum, an tãtũmodo priuatiuum.

EXemplum vmbræ, vitioſum eſt duabus de cauſſis: primum quidem, quoniam vmbra non eſt per ſe res aliqua, ſed tantum mera negatio, ſeu priuatio luminis; at Mundus eſt res quædam habens conſiſtentiam. Sed dicet quiſpiam, vmbram non eſſe meram negationem luminis; alioquin eſſet tenebræ, atqui in umbra colores cernimus, qui ſine lumine uideri nequeunt; eſt itaque vmbra lumen quoddam imperfectum. Verùm hoc ſoluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non a corpore cuius eſt, ſed ab illuminante; quòd tamen lumen illud ſit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandam eſse conſtat) cauſsa eſt ipſum corpus opacum, impedit enim obſtatque ne illa pars aeris poſſit perfectè illuſtrari a ſole. Rectè igitur in principio dictum fuit, vmbram, quatenus efficitur a corpore opaco, ſolum eſse priuationem luminis: nam vmbra vt eſt lumen, eſt ab illuminante; vt eſt ſubobſcurum & imperfectum lumen, eſt ex corpore opaco. Deinde, alio quoque uitio exemplum vmbræ laborat; neque enim omnino verum eſt, corpus quod eſt in lumine, vmbram neceſsario emittere. Nam ſi ſol in eo puncto ſit, C quod corpori reſpondet ad verticem, quemadmodum apud eos accidere ſolet, qui incolunt loca ſubiecta æquatori, vel quę vſque ad tropicos extenduntur, palam eſt ſine vmbra eſse ibi corpora ſubiecta, ea certè, quę cum terra ita continuata ſunt, vt nihil aeris interiectum ſit. Vmbra igitur, tum quòd nihil eſt, tum quia non neceſsario producitur a corpore quod eſt in lumine, non poteſt eſse imago; & exemplum idoneum eius, quod in præſentia inquirimus.

Pulchra conſideratio luminis ſolaris.

Alterum exemplum, nihilo plus valet ad propoſitum concludendum, quàm prius. Etenim lumen ſolis eſt duplex: Vnum, quod in ipſius Solis globo hæret, quod Solis, vt aſtrum quoddã eſt, eſsentiã proculdubio conſtituit, ab eo enim Sol obtinet, & vt ſit Sol, & vt Sol nominetur: quocirca effectus eius eſse nullo modo poteſt. Mundus igitur, qui effectus a Deo eſse, & ad naturã eius nulla ratione pertinere ponitur, non rectè comparatur cum tali lumine. Alterum lumen eſt, quod a Sole diffunditur per aera, ipſum colluſtrans; hoc autem ſubinde gigni, atque interire, conſtat ex eo, quod ipſum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus D obducto, intercidit. tale autem lumen dependet a Sole, habens eſse ſuum in fieri, perinde atque motus, & tempus. Vnde, cum primùm corpus quod illuminat diſiungitur, ſtatim, quod erat in aere lumen, ita deficit, vt amplius non ſit. Exiſtimamus igitur ſemper in aere nouum lumen gigni. Nam non aliter per continuationem quandam a corpore lucido, lumẽ in aera defluit, quàm aqua de fonte ſcaturire ſolet: vel certè moto Sole non idem lumen manet in aere, ſed aliud atque aliud gignitur; non enim lumen eſt corpus quod moto Sole ipſum quoque ex vno loco in alium locum, ſecundum Solis motum moueri queat, ſed eſt accidens in ſubiecto ſic inhærens, ex eoque ſic pendens, vt ſine interitu ſui, ab eo non poſſit abiungi. Neque vero lumen quod eſt in aere tantummodo interit; verumetiam illud, quod cęleſtibus globis impertitur a Sole. Cui rei fidẽ faciunt eclipſes lunæ, cuius lumen in defectionibus quidem, totum confertim deficit, ſenſim autem in reliquo toto tempore. Cætera autem aſtra idem lumen perpetuo retinere videntur, propterea quod ob continuationem orbium nihil incurrere poteſt, quod ea obſcurare queat. Tale autem lumen obnoxium eſse

m   interitui,

A interitu, etiam ipſe Proclus affirmat in eo libro, quem ſcripſit de lumine. quare lumen quod eſt a Sole profectum, non erit ſimul perpetuo cum ipſo ſole. Non igitur referet ſimilitudinem Mundi; qui ponitur vna eſſe ab ęternitate cum ipſo opifice. Ex hiſce igitur quę diximus, perſpicuum factum eſt, neutrum Procli exemplum ad oſtendendum Mundum coæternum opifici eſſe potuiſſe, accommodatum eſſe.

Poſſet etiam argumento Procli aliter occurri. Etenim ſi ponantur vmbra & lumen eſſe ſuis cauſſis efficientibus coæterna, nihil videtur ſequi manifeſtè abſurdum & impoſſibile. At opinioni quæ ponit mundum Deo coæternum, neceſſario & apertè conſequentia ſunt quamplurima grauiſſimaque incommoda, quæ ſupra in confutatione ſecundi argumenti indicata ſunt, & infra ſubtilius exponentur. Qui autem opinantur Mundum potuiſſe fieri ab æterno, reſponderent; Proclum quidē ſuo illo argumento probare Mundum potuiſſe fieri coęternum Deo, quod ipſi non negant: non tamen fuiſse factum æternum; id quod nunc in quæſtione verſatur.

B

QVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

EST æterna Idea Mundi, ad quam Deus reſpiciens, Mundum fabricatus eſt; Ideæ autem eſſentia in eo conſiſtit, quòd eſt, exemplar eſſe alterius, quod eſt imago eius. Exemplar autem & imago, cum ſint ex numero eorum, quæ cum alio conferuntur, ſimul ſunt, neque unum ſine altero conſtare poteſt. Ex his neceſſario conſequens eſt, vt quandoquidem Idea & exemplar Mundi, æternum eſt, Mundus itidem, qui eſt imago eius, ſit æternus. Alias neceſſarium eſt, aut exemplar non eſſe æternum, ſi imago eius non ſit; aut eſſe exemplar ſine imagine; aut Mundi exemplar nullum eſſe; quorum omnium
C nihil eſt quod cum veritate, ac recta ratione non pugnet.

AD QVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

PRima Hypotheſis, eſſe Ideas omnium rerum, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa eſt ſententia; Verum difficilis creditu, & ab Ariſt. plurimis locis acerrimè oppugnata & penè labefactata. Cæterum diſputationis gratia, concedamus eā Proclo. Altera tamen, quam ei ſubiungit, eſt manifeſte falſa: nempe, quòd eſſentia Ideæ ſit referri ad aliud, hoc eſt eſſe exemplar alterius. Etenim, aut Idea Mundi eſt ſubſtantia; aut non eſt; & ſanè Plato Ideas ſubſtantias primas & nobiliſſimas eſſe cenſet; & cum Mundum animal quoddam perfectum, & ſubſtantiam eodem ſtatu permanentem appellet, multo magis ipſum eius Archetypum ſubſtantiam eſse oportet. Si Idea Mundi ſubſtantia eſt, eſsentia eius non conſiſtet in relatione ad aliud, eſt enim ſubſtantia ens abſolutum, nullius uel ſubiecti uel termini
D adminiculo, vt conſiſtat, indigens. Ea vero quę referuntur ad aliud, accidentia ſunt, & non per ſe cohęrent, ſed fundantur in alio, & opponuntur inter ſe, quę ſubſtantię nullo modo conueniunt. Non erit igitur eſsentia Ideæ, exemplar eſse alterius, & referri ad aliud. Quod ſi Idea Mundi non in eo, quod ſit exemplar Mundi, ſuam eſsentiam obtinet, non eſt neceſse, ſi Idea Mundi ęterna fuerit, continuò Mundum quoque ęternum fuiſse. Sicuti, quia eſsentia Sophroniſci non eſt poſita in eo, quod eſt eſse Patrem Socratis, non ſequitur, vt ſtatim atque fuerit Sophroniſcus, fuerit etiam Socrates, ſed bene cum primum Sophroniſcus cępit eſse pater, tum quoque neceſsario fuit Socrates. Sicuti etiam Rex eſt exemplar eius imaginis, quę ad ſimilitudinem illius effingitur, & tamen, quia eſsentia Regis non conſiſtit in eo, quod eſt exemplar eſse alterius, non ſequitur, vt ſtatim atque Rex fuit, etiam fuerit imago eius. De Idea Mundi eodem planè modo & ſentiendum, & loquendum eſt. Si autem Ideę ſubſtantię non ſunt per ſe ſubſiſtentes, erunt notiones, ac rationes quędam, ſecundum quas opifex, qui eas animo comprehenſas tenet, operatur. At ne ſic quidem neceſse erit vt vna cum rationibus artificialibus, ſint opera, quę ſecundum ipſas fiunt. Etenim domorum, & na-

An ex ęternitate Ideę Mūdi rectè concludatur ęternitas Mundi.

& nauium fabricatorem eſſe licet, qui domus, vel nauis ideam in mente habeat, nondum tamen ſecundum eam fabricetur. Quare, ne ſic quidem neceſſario ſequitur, vt ſi Mundi Idea ſempiterna ſit, mundum quoque ſempiternum fuiſſe neceſſe ſit. Quinimo, ſi Deus qui ſumma Prouidentia omnia gubernat, res antequam ſint, præuidet atque prænoſcit vt eſt communis omnium animis inſita ſententia & hoc teſtatur Proclus in opere, quod De decem contra Prouidentiam dubitationibus compoſuit, & Plotinus in libro, quem De ijs quæ mente percipiuntur, & De Bono conſcripſit; palam eſt, omnibus rebus quæ oriuntur, Ideas, & rationes architectrices antecedere. Denique, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fortaſſe Procli argumentum probabilius eſſet, cum autem non ſic, ſed libere agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, vt ſupra oſtendimus, nulla ratio eſt, ex æternitate Idearũ quæ naturaliter ſunt in Deo, quinetiam re ſunt idem quod Deus, æternitatem rerum, quæ liberę a Deo ad earum quæ in ipſo ſunt Idearum ſimilitudinem effectæ ſunt, velle concludere. Nam nec homines qui ex arte operantur libere, neceſſe eſt ſimul atque alicuius operis formam, & Ideam animo expreſſam tenent, opus ipſum perficere: ſed plerunque euenit Ideã operis, eſſe ipſo opere antiquiorem. A B

QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

CAuſſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tantum; & ſiquidem actu ſemper ſit, effectus etiam ſemper erit; cauſſa enim ſi actu fuerit, effectus actu erit, & ſi illa potentia, hic quoque potentia. Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu, vt calidum potentia, a calido actu: ſimiliter opifex potentia, euadet artifex actu, ab eo qui eſt iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel ſemper fuit actu efficiens Mundum, & ſic Mundum item ſemper fuiſſe neceſſe eſt; vel aliquando fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus eſt ad actũ. Sed quæro de hoc, an ſemper reducebat illum ad actum, & ſic ille ſemper actu fuiſset opifex, id quod repugnat poſitioni: vel non ſemper reducebat, ſed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud, a quo ex tali potentia ad talem actum traheretur; & ſimilis quæſtio de hoc fiet, & de alio item atque alio; aut igitur erit progreſſus in infinitum in efficientibus, quod manifeſte falſum, atq; adeo impoſſibile eſt; aut neceſſario fatendum erit, opificem Mundi, ſemper actu efficientem fuiſse, & proinde Mundum ſemper extitiſse. Quarę Mundus æternus eſt. C

AD QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

De duplici potentia & actu.

DVplici ſignificatione nomen potẽtiæ vſurpatur apud Philoſophos. Primò, pro naturali quadam habilitate, vti puerũ adhuc rudem, dicimus potentia grammaticum eſſe, propterea quod ſit aptus ad eam diſcendam. Deinde, pro habitu, quo præditus, poteſt bene prompteque operari, ſed fortaſſe vel alijs rebus occupatus, vel quia non vult, nequaquam operatur: vt qui iam artem grammaticæ didicit, poteſt quidem, at non ſemper grammaticè agit. Et hic quidem habitus, reſpectu prioris potentiæ, poteſt appellari actus ſed reſpectu earum actionum, quæ proficiſcuntur ex ipſo, dicitur potentia: poteſt igitur hic habitus, ſi cõparetur cum præcedente potentia, nominari actus primus, ad differentiam ſecundi, qui oritur ex ipſo: ſi vero conferatur cum actu quem ipſe gignit ac parit, poteſt rite nuncupari potentia ſecunda; ad differentiam primæ, quæ præcedit talem habitum. Eſt igitur duplex potentia; prima & ſecunda, duplex item actus, primus, & ſecundus. Sed potentia ſecunda, & actus primus, re non differunt, ſed ratione tantum. atque hanc quidem diſtinctionem potentiæ, tradit Ariſt. in 8. lib. Phyſic. tex. 32. & lib. 2. de Anima, tex. 54. & 55. D

Ex

A Ex his perſpicuum eſt, illud primũ pronũtiatum Procli, ſi cauſſa eſt actu, effectus quoque erit actu; intelligendum eſſe de actu ſecundo, non primo: exempli gratia, ſi præceptor actu docet Gramaticam, neceſse eſt aliquem eſſe, qui actu doceatur Grammaticam; & ſi ędificator iam ędificet, erit quoque aliquid, quod ędificatur. At de primo actu non eſt verum. Fit enim, vt ædificator partum habeat ædificandi habitum, ipſe tamen actu non ędificet, neque quicquam ædificetur.

Secundum autem pronuntiatum, nempe id quod eſt in potentia tale, reducitur ad actum ab eo, quod eſt actu tale; intelligendum eſt de eo, quod eſt in prima potentia: puer qui poteſt eſſe Grammaticus, euadet Grammaticus actu, eruditus, doctusque ab eo, qui actu tenet Grammaticam. Non eſt autem verum in ſecunda potentia: is enim, qui iam comparauit ſibi habitum Grammatices, ſi quando non operatur, eſt tunc in potentia, ſed ex tali potentia non excitatur, vel traducitur ad actum ab alio, ſed a ſeipſo cum vult; aut ſi agens fuerit naturale, ut ignis, cum amotum fuerit impedimentum obſtans eius actioni. Quocirca licet ex B hoc colligere, opificem actu primo, non neceſſario eſſe ſimul cum effectu: tum etiam, eũ, qui ſit opifex habitu, qui vt diximus appellatur potentia ſecunda, non ab alio, ſed a ſeipſo traduci ad actum.

Hinc elici poteſt ſolutio argumenti, quod eſt fallax, & captioſum ob homonymiam vocabuli Potentia, & Actus. Affirmamus Deum eſſe opificem habitu, vel ſecunda potentia, non quod in eo ſit aliquis habitus, vel aliqua potentia, ſed ob ſimilitudinem quandam, & quo planius res intelligatur; virtutem diuinam, ſecundum quam non ſemper operatur, quando vult tamen, optimè, facillime, promptiſſimèque operatur, nomine habitus & potentiæ ſecundæ nominamus. Cum ergo Deus, non fuerit ab æterno opifex Mundi actu, ſed, ut ita loquar, habitu; quoniam ab æterno habuit perfectiſſimam vim atque poteſtatem condendi mundum: ſed quia voluit ab æterno, vt Mundus de nouo cõderetur, & initium aliquod ſuę durationis haberet, ideo ſine vlla ſui mutatione, tunc, quando decreuerat, Mundum de nouo condidit: cum igitur ita res habeat, non oportet Mundum ſimul eſſe cum ipſo Deo, ne- C que Deus reducetur ad actu condendum Mundum ab alio, ſed a ſeipſo. ſicut pictor callens ſcientiam pingendi, iam non indiget alio cuius ope adiutus pingat, ſed quando libet ei, pingere poteſt. Alia etiam, quæ aſſumuntur in argumento, non ſunt omnino vera: vt illud, Omne quod in potentia eſt, reduci ab alio ad actum. Duæ ſunt enim viæ ſciendi, ex ſententia omnium Philoſophorum; via diſciplinæ, & via inuentionis: qui enim indoctus abundantia quadam, & naturali fęlicitate ingenii, per ſe aliquam ſcientiam inuenit, is ex potentia ſciente fit actu ſciens, a ſe non ab alio. Neque illud alterum verum eſt, Quicquid eſt potentia tale, ab eo, quod eſt actu tale, reduci ad actum: ſtirpes enim fiunt actu dulces, albæ, vel alio colore affectæ, non ab eo, quod eſt actu dulce, vel album, ſed beneficio aquæ, qua irrigantur, & ſolis; & hoc perſpici poteſt in omnibus generationibus, quas naturales Philoſophi æquiuocas vocant. Niſi propoſitio intelligatur, non de eo, quod eſt actu tale formaliter tantum, ſed vel virtualiter, vel formaliter.

D

SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

DEus auctor eſt Mundi omnino immutabilis; ergo vel ab æterno Mundum fecit, vel nunquam fecit: nam ſi aliquando: non fuit factus Mundus, & aliquando fuit factus, ergo Deus ex non faciente ad faciendum mutatus eſt; quare Deus mutabilis eſt. Et cum omnis mutatio ſit imperfecta quædam actio tempore indigens, & ad perfectionem aliquam acquirendam tendens: tempore inquàm indigens, vtpote, ſine quo nullus motus perfici queat, erit Deus imperfectus aliquo indigens. Quamobrem, qui æternitatem Mundi negant, etſi cupiunt eſſe pij erga Deum, ſunt tamen, (ut ex ijs, quę iam diximus perſpicuum eſt) erga ipſum ualde impii. Poſſumus igitur breuiter concludere totam rationem ad hunc modum. Si Deus prius non

faciebat Mundum,& poſtea fecit,ergo mutatur; ſi mutatur, ergo mouetur, quoniam omnis mutatio, vel eſt motus, vel non fit ſine motu: ſi mouetur, ergo eſt imperfectus: quod enim dealbatur non eſt perfectè album: ſi etiam mouetur, indiget tempore, quoniam motus neceſſario fit in tempore. Quæ ſi abſurda ſunt,& omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendum migrauerit, certè illud falſum erit; quare ab æterno Deus Mundum fecit.

AD SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

VErum eſt,motum eſſe actionem imperfectam: & omnem mutationem, vel eſse motum, vel non eſſe ſine motu. Sed quod omne tranſiens a non faciendo ad faciendum, neceſſario motum ſubeat, falſum eſt: nam non faciens, habitu tamen & poteſtate faciendi præditus, poſtea, quum ei libet, ex tali habitu actiones promit abſque vllo motu. Si enim ex habitu faciente euadit actu agens per aliquem motum, is vel erit diuerſus ab effectione, vel erit ipſa effectio: ſi erit diuerſus, vel erit habitus, & hoc non, quoniam habitus rationem quietis potius, quam motus habet, quod enim habitu eſt tantummodo agens, quieſcere potius, quã moueri dicendum eſt; vel erit aliquid medium inter habitum & effectionem; & hoc non, quia in eodem inſtanti finẽ facit non agendi, nullo tempore intercedente, in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore, neque faceret, neque non faceret,& ſic inter contradictoria eſſet medium. Erit igitur ipſamet effectio, motus; at ſi ita ſit, cum iuxta ſententiam eorum, Deus ſemper Mundum efficiat, etiam ſemper mouebitur, quare ſemper imperfectus, ac temporis indigens erit. Quare in eorum caput ſolers ipſorum inuentum relabitur. Non eſt autem omnis actio, motus, neque imperfecta, neque temporis egens; vt ſenſus,& mentis actiones, quæ neque motus, neque imperfectæ ſunt, neque interuallo temporis fiunt. Præterea, ſi effectio eſſet motus quo moueretur ipſum agens, tunc motus eſſet in mouente, at non eſt in mouente ſed in mobili; eſt enim actus mobilis, prout eſt mobile, quemadmodum Ariſt. definit in 3. Phy. & Ariſt. 2. de Anima tex. 57. & 58. ait ex habitu ad actum quempiam tranſire ſine vllo motu. ſic enim ibi ſcribit. *Quocirca non rectè ſe habet dicere ipſum ſciens cum ſcit, alterari, ſicut neque ædificatorem cum ædificat.* hoc eſt is qui habens ſcientiæ habitum, deinde actu ſcit, & contemplatur, tranſit ab habitu ad actum ſine vlla alteratione; quod ſi talis nõ alteratur, neque ſimpliciter mouebitur, nõ enim augebitur, vel minuetur, vel loco mouebitur. Non eſt autẽ magis perfectus Deus, quando aliquid actu procreat, quàm erat antea cum potentia tantum procreans erat: eſt enim per ſe, ac ſine alterius rei adminiculo omni ex parte perfectus; alioquin opera quæ facit Deus, Deo perfectionem tribuerent,& pertinerent ad eſſentiam Dei; quæ enim naturam alicuius perficiunt, partes ſunt eius, vt rationale hominis, vt manus totius corporis. Mundus igitur pars erit Diuinæ eſſentiæ, erit igitur corpus Deus, corporeiſque affectionibus obnoxius. Quod ſi Deus perfectus non ſit, niſi Mundus ab ęternitate conſiſtat, Deus perfectionem ſuam accipit a Mundo, quare plura accipiet a ſuis operibus, quàm illis ipſe impertiatur. Cum enim illis det, vt ſint, ipſe ab illis accipiet, vt perfectus ſit: pluris autem eſt perfectio Dei, quàm natura cuiuſuis rei creatæ. At qui poteſt hoc fieri? ſi enim perfectio ab eſsentia eius non differt, ſicut Deus eſſe non accipit a Mundo, ita neque perfectionem; & ſicut eſſe Dei non pendet a Mundo, ſic neque perfectio eius. Adde, quod perfectio eſt in eo quod perficitur, at creatio & productio Mundi, & aliarum rerum effectio, tranſeunt in res quæ fiunt. Et cum Proclus tribuat Deo prouidentiam,& efficientiam rerum etiam extremarum atque minutiſſimarum, quarum tamen quædam extinctæ ſunt, quædam nunc conſtant, aliæ vero futurę ſunt, neceſſe eſt dicat Deum poteſtate opificem nunc eſſe, reſpectu rerum futurarum; nam ſi actu opifex ſit, res futuræ actu iam præſentes eſsent ex ipſius ſententia; ſi igitur poteſtate opificem eſse, imperfectionem eſse Proclus exiſtimat, ſemper autem in mundo aliqua a Deo procreanda ſunt, reſpectu quorum dum futura ſunt, eſt opifex potentia, neceſſarium habet omnino dicere Deũ ſemper imperfectum eſſe.

Porrò,

A Porrò, ſciendum eſt actionem poſse duobus modis conſiderari; uno modo, ſecundum id quod ponit actio vt actio, in agente; deinde, quatenus infert ex ſe paſſionem vel effectũ: primo modo actio Dei eſt in actu ab æterno, non autem ſecundo modo: priori modo Deus non eſt cauſſa in potentia, ſed in actu ab æterno, poſteriori modo Deus non fuit ab æterno actu efficiens cauſſa Mundi, quia non creauit Mundum ab æterno. Et aduerte, Mundum, & alios effectus eſſe in Deo antequam fiant in potentia actiua; neque hoc eſt abſurdum, ſolum enim de iis quę formaliter ſunt in Deo, incõueniẽs eſt ponere aliquid in potẽtia in ipſo Deo. Quocirca, oportet actionem ſecundum id totum quod ponit in agente, formaliter eſſe actu in Deo ab æterno, hæc autem actio Dei & vis atque poteſtas omnium effectrix, nihil aliud eſt quàm efficax Dei voluntas, quæ in ſe ſemper eſt actu & inuariabilis; tunc autem ab ea procedit effectus, quando vt procedat, & a ſapientia Dei præſcriptum, & a voluntate eius determinatum fuit.

B

SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI Mundus conditus eſt, & peribit, neceſſe eſt tempus, quod una cum Mundo neceſſario cohæret, ortum quoque, interitumque habere: quare aliquando non fuit tempus, & aliquando non erit tempus; ſed (Aliquando) certum quoddam tempus ſignificat, ergo fuit tempus, quando nõ erat tempus, & erit aliquod tempus, quando nullum tempus erit: quæ cum ſint inter ſe pugnantia, neceſſarium eſt, Mundum ab æterno fuiſse.

AD SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

C EST captioſum argumentum. Etenim verbum illud (Aliquando) non ſignificat propria, & naturali vi ſua tempus aliquod certum, ſed tantum ſignificat aliquid, vel non fuiſse ſemper, vel non fore nunquam. Cum enim dico craſtinus dies aliquando erit, illud (Aliquando) non ſonat aliquod certum tempus, in quo craſtinus dies futurus ſit, alioquin illud tempus etiam eſſet aliquando, & rurſum illud, & ita deinceps in infinitum: ſed tantum ſignificat craſtinum diem, neque ſemper, neque nunquam ſed medio quodam modo futurũ. Cum igitur dicimus aliquando Mundus eſt factus, intelligimus Mundum non ſemper fuiſſe, ſed habuiſſe ortum, & principium, ſimiliter cum dicimus aliquando Mundus non erit, intelligimus Mundum, vel motum, non ſemper futurum: ſicuti Verbum, erat, vel fuit, non ſemper tempus aliquod ſignificat, quoniam hæc tribuimus Deo, qui nullo pacto ſubeſt tempori. Plato enim in Timæo dixit, quoniam Deus probus erat, & nequaquam inuidus, Mundum condidit: & ſicuti quando dicimus extra, vel ſupra cælum nihil eſt, in hac oratione (ſupra) & (extra) non ſignificant aliquam differentiam loci, niſi imaginariam, ſic (aliquando)
D cum dicimus, Mundus aliquando cœpit, non ſignificat tempus, niſi imaginarium.

OCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

MVndus diſſolui non poteſt, ergo neque unquam factus eſt; patet conſequentia; nam ſi quod generatũ eſt, aliquando interibit, ergo ex oppoſito conſequentis, quod interire nequit, ut eſt apud Platonem in Phædro, nunquam generatum fuit. Antecedens probatur; nam Mundus a ſolo Deo, qui fecit ipſum, diſſolui poteſt; is enim rationem ſoluendi nodum tenet, qui fecit nodum; atqui Deus nunquam diſſoluet, nam quod bene & cum ratione colligatum, & copulatum eſt, uelle diſſoluere, improbi eſt: uel igitur Mundus non fuit bene compactus a Deo, quare in eo faciendo bonus

artifex non extitit; uel ſi bene factus eſt, improbi erit ipſum velle diſſoluere. Quare cum nefas ſit opinari Deum uel in faciendo Mundo non optimum fuiſse artificem, uel in eo diſsoluendo improbum euadere, planum eſt mundum diſſolui non poſse. A

AD OCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

AN non corpora noſtra, & animantium item, atque ſtirpium pulchrè compacta ſunt? vel igitur hæc Deus vult diſſoluere, vel non vult; ſi non vult, quomodo contra voluntatem eius diſſoluuntur? ſi vult, quomodo improbus non eſt, qui quod bene compactum eſt vult diſſoluere? Quod ſi dicas, hæc corpora mortalia non a Deo proximè effici, ſed a Diis ſecundis, vel a cauſſis naturalibus procreari: hoc nihil obſtat, quominus & ipſe Deus, qui cauſſis ſecundis vim agendi tribuit, & cum ipſis ad efficiendum concurrit, malus ſit, & Dii ſecundi, B ſeu cauſsæ naturales, improbæ ſint quæ res pulchrè compactas diſſoluant. Sane qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadem ſi voluerit, diſſoluet, etſi diſſolutionis ratio nos lateat; neque enim ea, quorum cauſſas ignoramus, temere, aut male fieri arbitrari debemus. Poſteà, facultas quę ad actum nunquam deducitur, imperfecta & otioſa eſt, vt ſolent ipſi dicere; cum igitur Deus habeat facultatē diſſoluendi Mundū, quomodo enim, qui nodū fecit & vinculū colligauit, neſciat aut non poſſit ipſum diſſoluere? vel igitur hæc facultas promouebitur ad actū, quare Mundus aliquādo diſſoluetur; vel nunquā reducetur ad actū, quare talis facultas imperfecta, & otioſa erit. Adde, quod nec Ariſtoteli placeat, in æternis aliquid eſſe, quod poteſtate tantum ſit, vnde eſt illa eius ſententia 9. lib. Metaph. tex. 17. Nihil potentià æternum eſt. Et illa etiā in 3. Phy. tex. 32. in perpetuis nō differt poſſe ab ipſo eſſe. Deinde, ſi ſoluere Mundum malum eſt, cum igitur Deus poſſit Mundum ſoluere, habebit vtique Deus facultatem male agendi, & vt aliquando malus euadat. Quare, vel in Deo non eſt facultas diſſoluendi Mundum, & ſic nec in ipſo fuit facultas condendi, vt ſupra diximus; vel ſi C eſt, aut ſoluere Mundum non eſt malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Poſſumus etiam aliter ad hoc argumentum, breuiter reſpondere adhunc modum: quicquid ortum eſt per motum phyſicum, & ab agente phyſico, poteſt etiam ſimiliter interire per motum phyſicum & ab agente phyſico; & è contrario, quod poteſt interire per motum phyſicum, fuit etiam ſimiliter generatum; & hoc intellectu verum eſt illud Platonis & Ariſtotelis axioma, quodcunque eſt generabile eſt corruptibile, & quodcunque eſt corruptibile eſt generabile: & item, quicquid cępit eſſe, aliquando deſinet eſſe, & quod aliquando deſinet eſſe, aliquando etiam cępit eſse. At quod cæpit eſse per creationem a Deo productum, poteſt quidem nunquam deſinere eſse per motum phyſicum & poteſtatem agentis phyſici, ſed poteſt tamen deſinere eſſe per potentiam Dei qui ipſum creauit; & hoc quidē perſpicuè cernitur in anima rationali, idem autem de mundo ſentiendum eſt.

NONVM ARGVMENTVM PROCLI. D

VNiuerſi anima ortu caret & interitu, ergo Mundus quoque ortu, & interitu uacare debet. Conſequentia patet, quia non poteſt animal interire, aut non eſſe, cū anima eius ſemper adſit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi a ſeipſa mouetur. Quare Plato in Phœdro ait, animam nunquam natam, aut caducam eſſe.

AD NONVM ARGVMENTVM PROCLI.

AN non etiam iuxta Platonem, anima noſtra a ſe mouetur & immortalis eſt, corpus autem quod ab ipſa mouetur, & ortum, & interitum habet? An non infirma ratio eſt, quæ nititur decreto Platonis non valde certo, neque a multis recepto, nimirum, quod eſsentia

A tia animæ in eo ſit, vt moueatur a ſeipſa, & ſit principium mouendi? Neque placet Ariſtote-
li, vnam eſse Mundi animam a Deo diuerſam, a qua cuncta regantur corpora; ſed ſolis orbi
bus cæleſtibus immortales animas ſuam cuique attribuit, quarum motionibus omnia quę
infra Lunæ orbem ſunt, regi, foueri, & moderari cenſet. Quare quod hic a Proclo de anima
Mundi dicitur, a nobis non conceditur. Adde, quòd qui negant Mundum ęternum eſse, hos
conſequens eſt, vel negare animam Mundi cæteraſque intelligentias æternas eſse, ſed fuiſse
eas ſimul cum mundo procreatas: vel dicere illas non habere adeo neceſsariā cum mundo
connexionē, vt ſine ipſo & ante ipſum eſse nō potuerint. quare ſumere æternitatem animæ,
tanquam rem certam & indubitatam, & ex ea concludere æternitatem Mundi, quaſi abſque
Mundo anima eſse non potuerit, eſt duplici nomine vitioſam facere argumentationē; tum
quia ſumit pro certo, quod eſt dubium: tum quia ex hoc conficit id, quod ex illo non con-
cluditur neceſsario. Deinde, vel eſsentia animæ in eo eſt, vt ſit principium mouendi aliud,
& ſic anima habebit eſsentiam ſuam dependētem a corpore, nec vllam actionem ſine illius
B opera exercere poterit: vel non in hoc conſiſtit eſsentia eius, & ſic non erit neceſsarium ſi
anima æterna ſit, id quoque quod ab ipſa mouetur æternum eſse. Poſtea, functiones animæ,
ſeparabiles ſunt a corpore, ac eo puriores euadunt, quo a commercio corporis liberiores
ſunt; quare, vt rectè Plotinus ait, ſubſtantia quoque animæ ſeparabilis erit a corpore. Quare
ſubſtantia eius, non in eo conſiſtit, vt ſit principium mouendi corpus. Ipſe quoque Proclus
in Commentariis ſuis ſuper Timęum, ait eſsentiam animę in eo eſse, quod eſt a ſeipſa moue-
ri, mouere autem corpora, ipſiſque vitam impertiri, atque motus & actiones communicare,
non eſse ſubſtantiam animę, ſed vim, atque facultatem, ac functionem eius. Prętерea, Plato
in Phœdro, ſic ait *Anima hominis immortalis eſt: nam quod ſemper mouetur, æternū eſt, quod*
autem agitur, & mouetur aliunde, quando finem habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt:
ſolum igitur quod ſe ſe mouet quia nunquam deſeritur a ſeſe, nunquam ne moueri quidem deſinet,
quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Hęc Plato. Cum igi-
tur id ſolum quod ſe mouet ſempiternum ſit, nullumque corpus, vt corpus eſt inanimum,
C a ſeipſo moueri queat, vt Platoni, & Ariſt. viſum eſt, mundus autem corpus quoddam eſt, re-
linquitur, vt Mundus & moriendi, & viuendi finem habeat. Cum his autem conſentiunt,
quæ in Timæo ſcripta ſunt, *quoniam* inquit *orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, & indiſſo-*
lubiles non poteſtis, quod ſi Mundus interire, & diſſolui poteſt, ortum fuiſſe neceſſe eſt; neq;
enim ortum effugit, quod aliquando ſuaptè vi interire poteſt.

DECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

MVndus non poteſt interire, ergo nunquam fuit ortus. Probatur conſe-
quentia; nam ſi quod ingenitum eſt, non poteſt interire, ergo quod po-
teſt interire, non eſt ingenitum, & quod eſt genitum poteſt interire. Nam
quod non fuit, & potuit eſſe, cum eſt, poterit etiam non eſse. Præterea, quic-
D quid fit, ex contrario fit, in quod rurſus interire poteſt. Quod ſi ex priuatione
interdum fit cōmigratio in habitū, vt e tenebris in lucē & ex quiete ad mo-
tum, multo magis ex habitu poterit fieri cōmigratio in priuationem. Qua-
re ſi Mundus ex inordinato aliquando generatus fuit ordinatus, quę eſt com-
migratio ex priuatione in habitum, multo magis nunc ex ordinato poterit
fieri inordinatus, quæ eſt commigratio ex habitu in priuationem. Quod ſi
hoc abſurdum eſt, abſurdum item erit, facere Mundum aliquando ortum
fuiſse. Antecedens autem probatur. Quidquid interit, ab aliquo extrinſecus
occurſante interit, & in aliquid alienum a ſe; cum igitur extra vniuerſum ni
hil ſit, nec quicquam ab eo alienum exiſtat, ſed (ut eſt apud Platonem) om-
nia complexu ſuo continens, totum ex totis, perfectum ex perfectis conſtet,
Mundus igitur interire non poteſt: quare neque unquam ortus eſt.

AD DECIMVM ARGVMENTVM PROCLI. A

Nota ſententiã hanc Procli.

PRoclus in opere, quod inſcribitur Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo cõtradixit Ariſtoteles, volens tueri Platonem, qui in Timæo dixit, quidquid ſentitur generari & interire poſſe, aduerſus Ariſtotelem qui huic opinioni oppoſuit cælum, quod cum ſentiatur niſu, generari tamen & interire nequit, ſic ait *nullum corpus finitum præditum eſt uiribus infinitis, ut ipſe Ariſt. ait 8. Phy. ſed Mundus finitus eſt, ut Ariſt. oſtendit in 1. lib. de Cælo, ergo non habet uires infinitas. Atqui, quod æternum eſt, uim infinitam, ut ſemper ſit, habet, unde ipſum αἰῶνα hoc eſt æuum ab eo quod ſemper ſit, Græcis appellatum eſſe certum eſt: quare Mundus æternus eſſe nequit. Suapte igitur natura, & naſci, & interire poteſt. Verum, quia coniunctus eſt cum eo quod uere eſt, & uires habet infinitas, inde ſuppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare ſi cogitatione Mundum ab ipſo Deo ſeiunxeris, & motu atque ipſo eſſe priuari neceſſe eſt.* Hæc Proclus. Si igitur Mundus per ſe finitas uires habet, quod autem huiuſmodi eſt, per ſe interire poteſt, quomodo Proclus ait, Mundum interire non poſſe, B quia extrinſecus nihil ipſi contrarium occurrere poſſit? Præterea, ſi Mundus per ſe caret cõtrario extrinſeco, quod autem tale eſt, per ſe interire nequit, Mundus igitur per ſe non poteſt interire. Proclus igitur pugnantia loquitur, cum in ſupradicto opere dicat, Mundum ſuapte natura interire poſſe, quoniam habet vires finitas, hic autem inquit Mundum interire non poſſe, quia non habet contrarium extrinſecus occurſans illi.

Deinde, non valet, quidquid oritur, ex aliquo gignitur quod prius erat alienum, & extra ipſum, ſed nihil eſt a Mundo alienum, aut extra ipſum, vt vult Plato, ergo Mundus nõ eſt generatus. Hoc inquam non valet, nam ſiue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatum, & aliquam ſpeciem habens, ſiue fuit aliquid rude ac informe, non neceſſe eſt nunc aliquid eſſe extra Mundum alienum ab ipſo. Nam ſi id ex quo factus eſt Mundus, aliquam ſpeciem habebat, ipſam deſerens, Mundi formã ſuſcepit. Quid enim hic remanet alienum a Mundo? nam ſpecies illa iam interijt: ſubiectum autem illius, eſt ſub forma Mundi. Si vero fuit aliquid rude & informe, id ipſum, cum in generatione Mundi euaſerit materia, elementum, & pars ipſius Mundi, non poteſt dici eſſe alienum a Mundo: non igitur neceſſarium eſt ſi Mundus ortus fuit, aliquid nunc eſſe extra Mundum. C Neque illud, ſi præciſe dicatur, verum eſt, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam ſubſtantia gignitur, cui nihil eſt contrarium; in ſolis autem contrarijs eſt mutua reciprocatio, & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit; non enim eſt neceſſaria commutatio ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait Mundum ex priuatione vel ex inordinato fuiſſe factum ordinatum, nuſquam tamen dixiſſe legitur, Mundum rediturum ad illam priuationem informitatis, & inordinationis. Adhæc, concedimus Mundum quantum in ipſo eſt, poſſe ad inordinationem, & priuationẽ redire: omne enim quod ligatum eſt, vult Plato poſſe diſſolui; *& quoniam orti eſtis*, inquit in Timæo *immortales eſſe non poteſtis: neutiquam tamen diſſoluemini, nec uos ulla mortis fata periment, nec fraus uiolentior, quam conſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem ueſtram, quam illa, quibus eſtis tum cum gignebamini, colligati.* Plato igitur ſenſit Mundum ſuaptè natura diſſolui poſſe, a Deo tamen immortalitatem ipſi D ſuppeditari. Non ergo pugnant hæc, Mundum Dei munere nunquam eſſe interiturum, eũ tamen ab aliquo initio fuiſſe conditum. Denique, quod ex materia per motum habuit ortum, id ſuaptè natura mortale & aliquando interiturum eſt: & quod per motum phyſicum eſt interiturum, id quoque ortum fuit. Sed quod ſuã natura eſt immortale & incorruptibile, id potuit de nouo fieri, non ex materia per motum, ſed ex nihilo per creationem: ſic eſt mundus

VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid interit, id ſuo ipſius vitio interire ſolet; At Mundus nullius vitij capax eſt, ergo non poteſt interire. Maior patet; nam quod interit, neque bono ſuo interit, neque eo, quod neque bonum, neque malum ſit,

ſed

A ſed medium, quod enim eſt huiuſmodi, id neque lædere, neque iuuare poteſt. Vnde fit, vt neque perimere, neque ſeruare valeat. Minor apud Platonem perſpicua eſt; ipſe enim ait Mundum beatum eſſe Deum, ſicut & Deos omnes: & propterea Deorũ genus vniuerſum, cum vitij nõ ſit capax, nullam ſentire poſſe immutationem. Non igitur vnquam interibit vniuerſum, cum in eo nihil inſit vitii. Quod ſi interire nequit, nunquam ortum eſt, alioquin ex nihilo factum eſſet, nullam autem rem ex nihilo fieri poſſe, certum eſt,

AD VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

B NOn decet loco demonſtrationis, in omnibus rebus vti teſtimonio Platonis, vtpotè quẽ in multis erraſſe conſtet: vt in Aſtronomia, cum ſolem, quem Aſtronomi inter ſtellas errantes medium collocant, ſecundum a luna locum tenere dixit. In Philoſophia naturali, cum animarũ tranſmigrationẽ etiã in corpora ratione carentium, fabulas Pythagoricas ſequutus, amplexus eſt, vt ipſe Proclus fatetur in libro, quem pro Timæo contra Ariſtotelem ſcripſit. In Medicina, cum in corporibus viuentium trahendi facultatem negat eſſe. Præterea, vterum animantem eſſe voluit, quod reprobatum eſt a Galeno. Adhæc, cenſet ſtirpes ſenſus participes eſſe, quod nec Ariſtoteli, nec Medicis, nec ipſis Platonicis probatur. In Philoſophia morali, quis non de nuditate mulierum, de communione vxorum, de liberorum procreatione, & abortu, eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm, ſi quis plura & grauiora Platonis errata ſubtilius vult cognoſcere, legat is Euſebium libro 13. de Præparatione Euangelica a capite 8 ad finem vſque eius libri. Deinde, non ſequitur, Plato dixit Mundum eſſe Deum, ergo non ſenſit illum eſſe ortum: vtrumque enim dixiſſe C potuit, & ſibi contradixiſſe. Interdum enim Plato ſinceras de Deo ſententias ſequutus eſt; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus eſt. Genus Deorum expers (inquit Plato) vitii eſt, atqui Mundus Deus eſt, quis hoc concedat? nam ſi mundus, qui omnia continet, Deus eſt, quid erit, quod non ſit Deus? rebus itaq; inanimatis, & belluis, Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mundus Deus eſt, cuius partes inferiores penes omnia commutationum genera cõmutantur, ſuperiores vero, perpetua conuerſione immutantur? Poſtea, ſicut naturalis facultas eſt cauſſa conſeruationis, & vt res ſit; ſic imbecillitas cauſſa erit, cur non ſit: omnis autem facultas finita, neceſſe eſt vt deficiat; quare ſi Mundus vt corpus eſt, finitæ eſt facultatis, vt fatetur Proclus, finitam autem facultatem deficere eſt neceſſe, & cum deficit in id rem ipſam labi oportet, quod contra naturam eius ſit, quod autem eſt contra naturam, id cuiusuis rei eſt vitium, eique affert interitum: Mundus igitur & vitij & interitus capax erit.

D Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate Ex *nihilo nihil fit*, conatur oſtendere Mundum non potuiſse generari, quippe cum nihil ante Mundum fuerit, ex quo ipſe generari potuerit; age dum, huic quoque rationi occurramus. Ars tantum efficit formas accidentarias, non autem ſubſtantiam. Natura etiam formas ſubſtantiales gignit, non autem materiam. Cum igitur Deus, & artem, & naturam longe antecellat, & formas accidentales, & ſubſtantiales, & ipſam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & poteſtate ſua minus ſuperat naturam, quam hæc artem excellit, quare non eſt illi impoſſibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud eſt loqui de generatione vniuſcuiuſque rei particularis, aliud vero de procreatione Vniuerſi & omnium entium, quæ ex aliquo ſubiecto antecedente non potuerũt exiſtere. Et aliud eſt loqui de prima procreatione rerũ, aliud vero de propagatione & ſucceſſione earundem; illam enim nullum ſubiectum antecedere oportet, huic autem ſemper aliquod ſubiectum ſubeſſe debet. Quinimo, in ipſa communi rerum particulariũ generatione, cernimus quodammodo aliquid ex nihilo fieri: non enim materia generatur, ac

proinde

Proinde nec totum compoſitum ſecundum vtramque ipſius partem eſſentialem de nouo A producitur; ſola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (niſi fortaſſe formas materiæ inhærentes ſempiternas eſse quiſpiam exiſtimet) per generationem producitur. quæ forma, cum ſubiectum eius interit, in nihilum videtur recidere. aut enim in ipſum ſubiectum commutatur; aut ad alias materias tranſit: aut ad aliquod proprium totum reducitur: aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri poteſt. quod autem a quibuſdam dici ſolet, materiam eſse cauſſam procreationum formarum, abſurdum eſt: quomodo enim deterius cauſa erit melioris, & poſterius prioris? forma enim finis eſt materiæ: dicitur autem materia potentia eſſe omnes ſpecies, non quod ipſas procreet, ſed quod habilis ſit ad naturas formarum recipiendas; veluti tabella ſcriptoria, poteſtate eſt, quæ in ipſa deſcribuntur literæ: non quod literæ ex tabula naſcantur, ſed quod potuit in ſe literarum characteres recipere. Neque verò poteſt vna forma eadem numero ex vno ſubiecto tranſire in aliud, nam nec forma per ſe moueri; nec vna numero niſi in vno tantum ſubiecto ſingulari eſſe poteſt. Nec forma diſſoluitur in alia ſimpliciora, alioquin eſſet compoſita. Nec re- B dit ad ſuum totum, ſeu ad propriam integritatem; tum quoniā formæ partes non habent, & quātitate carent; tum quoniā difficile eſt fingere, quæ ſit tota forma earū animarum vegetantium, quæ in ſingulis viuentibus ineſt, aut quod naturale corpus illa tota forma occupet? Neque vna forma in aliam interit, vt ſeruetur mutua cōmutatio; talis enim cōmutatio non fit propter formam, ſed propter commune ſubiectum, quod poteſtatem habet vtramuis formam recipiendi. Ad hæc, quod verè generatur, ideſt per motum efficitur, id & in tempore, & ex aliquo ſubiecto fieri neceſſe eſt; at procreatio Mundi non eſt motus, nec in tempore fit, immediate enim fit a Deo, qui in tempore non operatur. Sed dicent, nec materiam propriè gigni, neque formam, ſed ipſum compoſitum, idemque interire: Eſto; ſed cōpoſitum, vt multis placet, re non differt a partibus, quare per generationem nulla res noua procreabitur, ſed terminus generationis erit tantum unio & concretio ſimplicium: erit autem generatio nihil aliud, quàm concretio: interitus autem nihil aliud, quàm ſecretio, vt placebat antiquis; eueniet que, vt vera ſit Empedoclis ſententia, affirmantis nullius naturam eſſe, ſed permixtio C nem tantum, atque mixtorum ſegregationem. Præterea, ante generationem forma non erat, Ariſtoteles enim 12. lib. Metaphy. tex. 16 non vult formam eſſe priorem compoſito; nec poſt interitum forma ſuperſtes eſt; hoc enim ſi alicui formæ tribuendum eſt, tantum intellectui concedendum erit: in generatione igitur & corruptione compoſiti, nulla res, & ſubſtantia gigni, aut interire cernitur præter formam; ſed quoniam tales formæ a compoſito non ſunt ſeparabiles, idcirco ex quadam conſecutione efficitur, vt cum forma gignitur, & interit, ſimul eadem ratione, compoſitum gigni, & interire neceſſe ſit.

Verùm quid opus eſt multis? breuibus namque occurri poteſt argumento: concedendo vniuerſum quidem naturaliter non poſſe interire; ſed negando ex hoc concludi, ipſum nunquàm eſſe cœpiſſe: nam, vt non eſſe cœperit per motum, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipſum ex nihilo, per creationem, proximè a Deo fuiſſe procreatum. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri; clamet ſane quantum libet: nunquam certè creationem probabit Deo eſſe impoſſibilem. Ac nos quidem ſupra libro quinto, poſſibilem eſſe creationem, D multis firmiſque rationibus confirmauimus; & quæ contra creationem obiici poterant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

VNiuerſi elementa, uel manent in ſuis locis naturalibus, quod ipſis eſt ſecundum naturam: vel circulo mouentur, & neque principium, neque finem habent mouendi. Si igitur Vniuerſi elementa in ſuis ſunt locis, neq; vllum in alienum locum totum contendit, neceſſe eſt Vniuerſum expers eſſe mutationis: cum omnia, eaque tota id obtineant, quod ipſis eſt ſecundum naturam, tum quæ in eodem manent, tum quę mouentur.

A

AD DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

HOc Procli argumentum, duobus ſyllogiſmis nititur. Vnus eſt hic, quæ ſunt in loco naturali, ea ſunt incommutabilia, at vnaquęque Mundi pars, tota eſt in loco naturali, partes igitur Mundi, ſunt incommutabiles; quare qui ex ipſis conſtat Mundus, mutationis erit expers. Alter ſyllogiſmus, hic eſt: quæ in orbem mouentur, neque principium, neque finem habent ſui motus, cælum autem verſatur in orbem, neque principium igitur habuit vnquam motus, neque finem eſt habiturum. Sed in priori, illud falſum eſt, quidquid manet in ſuo loco naturali, eſſe immutabile. Elementa enim contigua, vt aer, & ignis, aqua, & aer, terra, & aqua, in ſuis locis naturalibus poſita, tametſi cognata, & vt aiunt, ſymbola ſint, tamen quoniam ſemper altera qualitate ſibi inuicem aduerſantur, mutuo alterari, & commutari neceſſe eſt.

B Deinde, cum ait elementum manens in ſuo loco, eſſe immutabile; vel intelligit de mutatione, quæ eſt ſecundum locum, vel de alia: vtrumuis falſum eſt; nam multas partes cuiuſlibet elementi, ſæpenumero a ſuis locis naturalibus ad loca non naturalia dimoueri cernimus: aqua item in ſua manens integritate, ſæpe incaleſcit, frigeſcit, diſcutitur in halitum, vertitur in aerem, & in ſe computreſcens, ſexcentas procreat animalium formas. Terram etiam in loco ſuo immutari, declarant tam multæ ſtirpium, & metallorum ſpecies, quę ex ipſa procreantur. At dicet, partes elementi poſſunt immutari, integrum autem, & totum elementū, nequaquam. Verùm, hoc eſt petitio principij; nam qui negat Mundum æternum eſſe, partes eius omnino immutabiles eſse, iidem negabit, de vtroque enim pars dubitatio eſt. Præterea, ſi nulla pars elementi eſt immutabilis, quomodo Proclus abſque demonſtratione ſumit, totum elementum eſſe immutabile? cum partium commutatio, contrarium ſentire ſuadeat? Eadem enim eſt natura partium elementi, & totius elementi; quare ſi partes ſunt corruptibiles, totum item ſuaptè natura eſt corruptibile. Vel igitur aliquando interibit, id

C quod nos aſſerimus, vel nunquam; & ſic fiet, vt quod eſt corruptibile, nunquam corrumpatur: quod & repugnat naturæ, & aduerſatur ijs quæ traduntur ab Ariſt. in 1. de Cælo. quin imo Ariſt. ex motu, & quiete partium terræ in centro (neque enim contingit totum elementum terræ ſimul moueri ad centrum) argumentatur, totius terræ naturalem locum eſſe centrum.

Neque verò Proclus, illud rectè concludit, cum ait, motus circularis caret principio, & fine, ergo eſt æternus. Nam in antecedente, vel loquitur de principio & fine durationis, & ita petit principium, vt per ſe manifeſtum eſt: vel loquitur de principio & fine motus ex parte magnitudinis, & ita non valet conſequentia. Etenim, idem poſſet de motu cuiuslibet globi dici; in tali enim motu, non licet certum principium ſumere, aut finem, ex parte globi; nō proinde tamen quiſpiam dicet, aut nunquam cœpiſse motum globi, aut nunquam eſse deſiturum. His accedit, quod duratio motus, non a ſubiecto corpore, in quo ineſt, ſed a virtute motoris pendet; quare ſi motor liberè, & ſecundum voluntatem moueat, tandiu motus

D durabit, quamdiu ei libuerit; & incipiet tunc, cum motor incipere voluerit: figura igitur mobilis, non neceſsario æternitatem motus concludit.

DECIMVMTERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

MAteria prima, eſt procreationis & interitus expers; alioquin alterius materiæ indigeret. Illud autem, cuius gratia materia eſt, eſt ipſa procreatio; & materia refertur ad formam, relatiua autem ſimul ſunt: relinquitur igitur, vt ſi materia æterna eſt, procreatio quoque, cuius gratia illa eſt, æterna ſit, & ſint formæ in ipſa, ex æternitate.

A

AD DECIMVMTERTIVM ARGVMENTVM PROCLI.

Nota opinionem veterũ de interminatis dimenſionibus.

PYthagorici, Platonici,& Stoici,materiam fecerunt ſempiternam; & quamuis nunquam omnis formæ,& qualitatis expers ſit per ſe,tamen informem ,& incorpoream eſſe voluerunt. Huic dixerunt primùm omnium ,ineſſe trinam dimenſionem , ex qua effici corpus quoddam, quod ſua natura ſolis dimenſionibus tribus definitur, & eſt quaſi tumor quidam indefinitus,& ſolum parui,& magni differentia definitur. Hanc item poſuerunt commune ſubiectum omnibus naturalibus formis,idque incommutabile ; in omni enim commutatione debet eſſe aliquod ſubiectũ,quod ab ea forma,quæ interit,tranſeat ad eam, quæ procreatur. Hanc igitur materiam,ſi producatur,dicimus nos non neceſſe eſſe ex alia materia produci : Formæ enim, quia per ſe non ſubſiſtunt, nec ſeipſas ſuſtentant, ideo materia indigent cum generantur. Materia vero, quia eſt receptaculum omnium formarum , easque ſuſtentat, ſi producitur, non indigebit alia natura,ex qua fiat. Præterea, quamuis in procreatione B partium Vniuerſi , materiam præexſtere cernimus , in productione tamen totius Mundi, non oportet exiſtimare eam præceſſiſſe , ſed vna cum Mundo,a Deo productam fuiſſe. Sed dicet, Plato voluit materiam ſempiternam eſſe; Eſto, at idem in Timæo , terram ponit incommutabilem , reliqua tria elementa vult in ſe mutuo commutari . Cum tamen, ibidem aſſerat, corpora animantium ex quatuor elementis conſtare,quod eſſe non poſſet, niſi terra commutaretur. Eius igitur viri,qui in re tam manifeſta ſibi contradicit , velle in omnibus rebus ſententiam,quaſi oraculum ſequi,ſtultum eſt,cum ipſemet moneat, vt Socratis paruã, veritatis autem,permagnam curam habeamus. Adde,quod nuſquam legitur Plato dixiſſe, materiam ſempiternam eſſe. Mundum autem ortum eſſe , clara voce pronunciat. Vter igitur magis conſentanea Platoni dicit , Proclus,qui vult Mundum æternũ eſſe , (quod apertè negat Plato) eoque ſit materia ſempiterna,quod nuſquam Plato dixit; an nos, qui materiã vna cum Mundo cępiſse volumus,quorum alterum Plato manifeſtè ſcribit, alterum nuſquã apertè negat? Denique, materiam non poſse procreari, ab agente naturali,& motu phyſico, C verum eſt : a Deo autem,& per creationem,falſum eſt.

DECIMVMQVARRTVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid gignitur, materia eget,& efficiente : quod ſi id non ſemper eſt, id fit aut propter efficiens, quod non ſemper idoneum eſt ad efficiendum ; aut propter materiam,quę non eſt ſemper habilis ; aut certè propter vtrumque. quare ſi Mundus aliquando non fuit, id accidit ei , vel propter materiam, uel propter ipſius Mundi effectorem; at Deus Mundi opifex,ſemper ad efficiendum Mundum eſt ſatis idoneus : cum ipſe idem ſemper permaneat, nec vllo modo immutetur ; nam ſi nunc eſt idoneus,& ex æternitate fuit ; & ſi ex ipſa ęternitate non fuit , nec nunc quidem eſt idoneus . Mate- D ria vero,ſimiliter ſemper fuit habilis, ad procreationem Mundi ; cum ſit incommutabilis , & ſemper eadem permanens. Cum igitur, quod Mundus aliquando non fuerit, nec materiæ , nec efficienti, aſcribi poſſit, pro falſo habendum eſt.

AD DECIMVMQVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento , multa ſunt vitia : primum eſt illud , quidquid fit, indigere materia ; multa enim ſolum requirunt efficiens , vt anima rationis compos , quæ & a Deo condita eſt,& quoniam eſt immortalis,ex materia fieri non potuit . Materia item prima, vel non eſt a

Deo

A Deo producta, quare Deus non omnium erit opifex, ſed erunt duo principia prima, Deus & materia prima, quod redolet nugas Manichęorum; vel ſi eſt producta, ex materia alia produci non potuit, ne res in infinitum abeat. Neque vero ad oſtendendum, non quidquid fit, materia egere, multum intereſt, ſiue id ab æterno, ſiue de nouo factum fuerit. Quemadmodũ igitur, qui faciunt Mundum ſempiternum, & materiam, tametſi dicant Mundum a Deo fabricatum eſſe, nolunt tamen materiam præceſſiſſe conſtitutionem Mundi, ſed vnà cum Mundo ab æterno productam fuiſſe; ſic etiam nos qui volumus hunc Mundum aliquando cępiſse, dicimus materiam ſimul cum Mundo cępiſſe. Alterum vitium eſt, quod ſumitur tanquam certum, materiam eſſe immutabilem & ſempiternam, quod falſum eſt, & a nobis ſupra improbatum fuit. Tertium vitium eſt, quod duplex tantum cauſſa aſſignatur, propter quam Mundus non ſemper eſſe potuerit, nempe materia & efficiens: cum neutra earum ſit cauſſa, ſed alia, quę prętermiſsa fuerit, nimirum, quod repugnet naturæ ipſius operis; ęquale eſse ſuo opifici, & repugnet Mundo ipſum coæternum eſse Deo, a quo fuit conditus; vel quia Deus ad manifeſtationem ſuę gloriæ & perfectionis, melius eſſe iudicauit mundum fie-
B ri de nouo, quàm illum eſse ab æterno; vel quia ex parte Mundi repugnat ipſum eſſe æternum; cum huic poſitioni, multa, quæ ſunt perſpicuè falſa, abſurda, & impoſſibilia, ſint neceſſario conſequentia; id quod ſupra breuiter oſtendimus, & accuratiùs, ac diligentius infra docebimus.

DECIMVMQVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

PArtes Mundi, nempe cęlum, & quatuor elementa, ſunt ęternę; ergo etiã Mundus. neque enim totum ignobilius eſt ſuis partibus, cum ſit id cuius gratia partes ſunt, & non è contrario. Cęlum autem Platoni ſempiternum eſſe placuit; quod vel motus eius, qui fit in orbem, apertè declarat: nam or-
C tus, & interitus ineſt iis quę habent contrarium. Prętera, vnum vni tantum propriè eſt contrarium, vt a Platone explicatum eſt in Protagora: cùm igitur cęlum contrario careat, nam ſi cælo aliquid contrariũ eſſet, motui quoque eius, alius motus cõtrarius inueniretur, at quis is eſſe poteſt? Cum enim tres ſint motus ſimplices, circularis, & rectus, qui duplex eſt, unus qui ſurſum fit, alter qui deorſum: quis erit horum, circulari contrarius? non is qui ſurſum fit, nam opponitur ei, qui fit deorſum; nec is qui fit deorſum, aduerſatur enim ei qui fit ſurſum; & iam poſitum eſt vni vnum tantum contrarium eſſe, relinquitur igitur, neque motui cęleſti, neque ipſi cęlo quidpiam eſse contrarium. Quare corpus erit diuerſum ab ijs, quę ortum habent & interitum, vt ſunt quatuor elementa, & quę ex ipſis fiunt. Porrò, ipſa elementa,
D licet ſecundum partes ſuas gignantur, & intereant, nihilominus tamen ſemper ſuum ſtatum naturalem retinent in ſuis locis remanentia. Mixta vero, non partes Mundi, ſed potius effecta dici debent; ad quę procreanda, Dii, ut eſt apud Platonem, ex integritate elementorum partes mutuantur, quas iterum reſtituant illis: quod dictum eſt propter reſolutionem mixti in elementa, ex quibus conflatum erat. Ex iis igitur, & vere, & conuenienter Platonicis decretis, atque principijs, demonſtratũ eſt, Mundum ſempiternum eſſe.

AD DECIMVMQVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVoniam Proclus nimium Platoni tribuens, ad confirmandam æternitatem Mundi, teſtimoniis eius abutitur, velut etiam nunc, affirmans cælum ſecundum Platonem non eſſe compoſitum ex quatuor elementis, ſed eſſe quintam quandam naturam omnium

An motus cęli circularis arguat ipſum ſecundū Platonis doctrinam, non eſſe compoſitū ex elementis

ſublunarium corporum longe diſſimilem, hoc dicens conuenienter magis doctrinæ Ariſto- A
telis quàm Platonis; Videndum eſt, an Plato ita ſenſerit: an potius, vt nos oſtendemus, con
trarium. Plato (inquit Proclus) tribuit cælo motum circularem, qui diuerſus eſt a motibus
omnium elementorum, ergo voluit illud eſſe diuerſum ab illis. Procederet ſanè argu-
mentum, ſi Plato feciſset cælum, vel corpus ſimplex, vel compoſitum, ſed inanimum; tale
enim argumentum ex motu naturali ductum, in ſimplicibus corporibus, & compoſitis
inanimatis robur habet, vt videre licet apud Ariſt. in 1. de Cælo. At cum Plato dicat cælum
ex quatuor elementis, maiori tamen ignis portione, conſtare; ipſumque animatum & ab
anima motu cieri velit, planum eſt Platonem attribuiſſe rotundam conuerſionem cælo, nō
quatenus corpus eſt ſeiunctum ab anima, ſed quatenus eſt animal quoddam, cui anima mo-
tum circularem impartitur. Nam, & in animali motus progreſſionis, qui fit ad anteriora, na
turalis eſt ipſi, non ratione corporis, fortaſſe enim illi aduerſatur, ſed ratione animæ. Præte-
rea, quid dicemus de ſtirpibus, quæ vna cum ſolis conuerſione circunferuntur, quamobrem
cognomines motui ſolis, Heliotropi nuncupantur? dicat nobis Proclus, cuiusnam ſimpli- B
cis corporis naturalis eſt eiuſmodi motus? Anima igitur cæli circularem motum illi tribuit,
vt adducat ipſum, quoad eius fieri poteſt, ad imitationem mentis & intelligentiæ, in cuius
actione, vt Platoni placet, perfectè ineſt conuerſio, & motus circularis. Quemadmodum
igitur, vt ſunt diuerſa genera animantium, volatiliū, terreſtrium & aquatiliū, ſic anima, quæ
in ipſis eſt, diuerſos motus exercet, & ad tales motus exequendos, natura diuerſas figuras co-
rum corporibus accommodauit, cum tamen omnia corpora ipſorum ex elementis pariter
compoſita ſint: ſic etiam cælum, quamuis ex elementis conflatum fuerit, ob diuerſitatem
tamen animæ a qua cietur, & figuram, & motum diuerſum a motibus omnium elementorū
ſortitum eſt. Adde, quod ſi proprium eſt animantis mouere ſeipſum, vt eſt apud Platonē
10. lib. de Leg. & aliis in locis: cum cælum Plato animatum faciat, aliquem motum habe-
bit ab anima ſua, qui præter circularem, alius eſſe nequit. Hæc igitur duo in doctrina Plato-
nis non pugnant inter ſe, vt & cælum conflatum ſit ex elementis, quatenus corpus eſt, & ni-
hilominus tamen, quoniam animatum eſt animam habens diuinā, longe diuerſam multoq; C
præſtantiorem iis, quæ ſunt in caducis & mortalibus animantibus, motum accipiat ab ani-
ma ſua diuerſum a motibus elementorum. Quid ſi dicamus cælum, quoniam ex puriſſi-
mo igne fere conflatum ſit, ſupernum locum occupaſſe, ibique conſtitiſſe, motum autem
circularem quo circumfertur, ab alio principio, ab anima nimirū accepiſſe? quemadmodū
in elementis, quæ in ſuis locis naturalibus manent, idem affirmamus: nam ignis qui eſt ſub
concauo lunæ, nec ſurſum nec deorſum mouetur, ſed motu orbis cui cohæret, circumagi-
tur: quòd igitur cælum, ſiquidem ſimile eſt elementis, neque deorſum feratur, neq; ſurſum,
cauſſa eſt, quoniam in ſuo loco naturali exiſtit, nullum enim elementum in ſuo loco natura-
li manens, poteſt ab eo vllo genere motus naturaliter dimoueri, ſed tantummodo vi; quod
autem in ſuo loco manens cælum in orbem feratur, facit id quidem anima cæleſtis, cuius
ipſum eſt proximum inſtrumentum: quæ anima, cum vt intelligibilem conuerſionem, &
perfectiſſimum illum motum circularem, qui menti & Intelligentiis ineſt, in Mundo ſenſi-
bili, & in omniū corpore nobiliſſimo exprimat; tum vt res quæ ſub luna ſunt, temperato ſy- D
derum motu regat, conſeruet, atque moderetur, motum circularem cælo impartitur.

Sed pergamus ad alia, quę Proclus in ſuo argumento ſumit, expendenda. Ac primo quidē
Proclus ſibi contradicit; nam ait ea quæ oriuntur & intereunt, non eſſe partes Mundi, ſed
potius effecta: idem quoque dicit, partes elementorum oriri & interire: cum igitur quid-
quid eſt pars partis, ſit pars totius, vt quia manus eſt pars corporis, & digitus eſt pars manus,
erit etiam digitus pars corporis: ſi partes elementorum non ſunt partes Mundi, neque ipſa
elementa erunt; quod eſt abſurdum: quod ſi ſunt partes Mundi, cum oriantur & intereant,
falſa erit opinio ipſius affirmantis partes Mundi ab ortu, & interitu alienas eſſe. Præterea,
ſi cauſſa ortus, & interitus eſt contrarietas, vt ipſe Proclus dixit; talis autem contrarietas, nō
modo in partibus elementorum, ſed etiam in ipſis totis elementis primò, & per ſe inueni-
tur, totum elementum ab ortu, & interitu alienum non erit. His adde, quod ſupra dictum
fuit, cum totum nil aliud ſit, quam ſuæ partes coniunctim ſumptæ, & cum in corporibus ſim
plicibus & homogeneis, cuiuſmodi ſunt elementa, eadem ſit ratio cuiuslibet partis atque
totius.

A totius, ſi omnes partes elementi ſunt caducæ,totum item caducum, & mortale eſſe neceſſe eſt. Quid? quod non poteſt aliquid manere idem numero totum, variatis omnibus partibus eius? Cum igitur nullum elementum, idem numero ſemper maneat,vtpotè cuius omnes partes varientur,ſanè videtur ſimile figmento,totum elementum ab ortu,& interitu vindicare. Illud autem, nec verum,nec Platoni conſentiens videtur,corpora mixta non eſſe partes Mundi, ſed potius effecta: id enim, cuius detractione,vel abſentia,aliquid imperfectū, & diminutum eſt,ſuamque perdit integritatem,ſine dubio,vel pars eius, vel ad ſubſtantiam ipſius pertinens cenſeri debet: hæc enim duo, totum & perfectum reciprocantur, vt docet Ariſtoteles 3. Phyſ. tex. 64. quod igitur facit ad perfectionem alicuius,id quoque ad eius integritatem pertinet, ac proinde pars illius eſt; ſed Plato vult in Timæo, niſi adſint mortalia animantium genera, Mundum non fore perfectum; hæc igitur in ipſis Mundi partibus numerari debent. Verba Platonis in Timæo hæc ſunt:inducit enim Deum opificem Vniuerſi præſcribentem Diis, ea quæ facturi erant, ad hunc modum. *Tria genera nobis reliqua ſunt,*

Anmixta ſint partes Mūdi.

B *eaque mortalia,quibus prætermiſſis, cæli abſolutio perfecta non erit; omnia enim genera animantium complexu ſuo non tenebit,teneat autem oportet,ut ei ne quid abſit: quæ ſi a me effecta ſint, Deorum uitam poſſunt adæquare;ut igitur mortali conditione generentur,& vniuerſum verè ſit uniuerſum,uos ſuſcipite,ut illa gignatis,imitemini que uim meam,qua me in ueſtro ortu uſum eſſe meminiſtis.* ſi genera igitur animantium Mundo deſint,Mundus Platoni non erit perfectus; cenſet igitur is,animantia in Mundi partibus eſſe numeranda. Et rectè ſane,nam mixta perfectiora ſunt elementis; & hæc illorum cauſſa ſunt conſtituta. Denique, ſiue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu,ſiue vniuerſum, Omne,ac Totum,vtpotè cuius amplexu omnia coerceantur; negare non potes,eius partes eſse & quidem potiores, corpora mixta,quippe quæ,cum varietate,tum perfectione naturæ,multum præſtent elementis.

Platonem autem ſenſiſſe, ex quatuor elemētis,tum Cælum,tum Mundum totū eſſe coagmentatum, ex iis quæ ſubiungam, perſpicuum erit. In Timæo ſic ait, *Vt hic Mundus eſſet*

Pulchra diſputatio, an Plato ſenſit cælū eſſe cōpoſitum ex elementis.

C *animanti abſoluto ſimillimus, hoc ipſo quod ipſe ſolus,atque unus eſſet,* idcirco *ſingularem Deus hunc Mundum,atque unigenum procreauit. Corporeum autem, atque aſpectabile omne neceſſe eſt eſſe. quod natum eſt. Nihil porrò igni vacuum videri poteſt; nec uero tangi, quod careat ſolido: ſolidum autem nihil,quod terra ſit expers. Quamobrem Mundum efficere moliens Deus, terram primum ignemque iungebat.* Et quæ ſequuntur uſque ad illa verba. *Earum autem quatuor rerum,quas ſupradixi, ſic in omni Mundo, partes omnes collocatæ ſunt,vt nulla pars cuiuſuis generis excederet extra, atque in hoc uniuerſo ineſſent genera illa uniuerſa,* Ex quibus verbis apertum eſt,Platonem,& cælum,& totum Mundum ex quatuor elementis conſtituiſſe. In cælo autem,plurimum igneæ ſubſtantiæ ineſſe dixit. Nam cum quatuor ſint animantium genera: Vnum cœleſte,atque Diuinum;alterum pennigerum,& aereum; tertium aquatile; terrenum quartum; diuinę animationis (inquit Plato) ſpeciem,Deus maximè faciebat ex igni; vt & ſplendidiſſimus eſſet,& aſpectu pulcherrimus. Cumque eum ſimilem vniuerſi naturæ efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comitanteque eum ſapientia, optimæ

D mentis effecit,circumque omne cælum æqualiter diſtribuit, vt hunc varietate diſtinctum bene Græci κοσμον, nos lucentem & ornatū Mundū nominaremus. Hæc ex Platone. Quæ vero aduerſus hanc Platonis ſententiam in 1. Meteororum Ariſt. ſcribit,parui momenti ſunt apud Platonicos. Si enim,inquit Ariſtoteles,cęlum igneum eſſet,cum incredibili propemodum exceſſu hunc Mundum inferiorem ſuperet,iampridem omnia,quæ continentur in ipſo,incendio conſumpta fuiſſent. Sed ipſi reſpondent, cum elementum ignis contineat cætera elementa,ac proinde multis partibus maior ſit illis, qui ſit,vt quæ ab eo continentur,nō ſimiliter conflagrauerint? Deinde, Ariſtoteles lib. 2. de Generat. tex. 20. & 21. ait ignem elementarem,noſtrati igni diuerſum eſſe: hunc enim non eſſe ſimplicem,ſed mixtum,& habere caloris exceſſum, vimque utendi & abſumendi corrumpendique corpora: illum autem minimè: quemadmodum nix, ſeu glacies,ſeu gelu, frigidi eſt exceſſus; naturalis enim ignis vitam potius impartiendi,quàm vrendi viribus præditus eſt,ceu in nobis inſitus calor. Præterea,quo ignis eſt in tenuiori materia,eo minorem vim habet vrendi,vt ferrum candēs magis vrit,quàm carbo, & flamma, quàm elementaris ignis; cum igitur cælum ex puriſſimo, tenuiſſi-

tenuiſſimoque igni conſtet, mirandum non eſt, ſi quamuis magnitudine multum excedat, ea A tamen quæ ſub ipſo ſunt, nequaquam incendat.

Teſtimonia Platonicorũ, quod cęlum, ſecundũ Platonem ſit cõpoſitum ex elementis.

Platonis autem præcipui interpretes, idem quod nos ſupra docuimus ſenſiſſe Platonem, aſſeuerant. Taurus (vt refert Philoponus) in 1. com. in Timæum, poſtquam locum Platonis a nobis ſupra citatum expoſuit *Theophraſtus* inquit, *quòd ſi aſpectabile & tractabile ex terra ſunt & igni, ex his cælum, & aſtra conſtabunt, non ſunt autem hæc* inquit *ex illis, quintum corpus introducens, quod uerſatur in orbem. Verum, ubi quintum corpus illud eſſe docuerit, tunc hiſce contradicat.* Hæc Taurus. Qui non modo vult cælum, & Mundum ex quatuor elementis concretum eſſe, ſed etiam aduerſatur Theophraſto id neganti, & quintum quoddã corpus ex Ariſtotelis ſententia introducenti. Porphirius in expoſitione eorundem verborũ, idem ſentit: & poſt multa, ſubiungit hæc. *Mundum ex quatuor conſtitutum eſſe elementis, diſertè dicit Plato, quaſi quintum illud corpus, quod ab Ariſt. & Archita inducitur, non eſſe putauerit.* Proclus quoque, tum in expoſitione Timæi, tum in eo libro, qui inſcribitur Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles, poſtquam multis verbis explicuit, quomodo vniuerſum ex quatuor elementis conſtet, & cælum ex igni, itemque aſtra: poſtremò ſubiungit hæc, *non igitur, quaſi peregrinam in uniuerſo calorum naturam inducere oportet, ſed illic ſummam perfectionem natura eorum, quæ hic uiſuntur conſtituentes, per illam, eamq; quæ illis ſit cognata, his corporibus ortum tribuere.* Plotinus in lib. de Mundo, eandem quam nos, Platoni ſententiam tribuit, eamque multis verbis, & explicat, & tuetur, aduerſus Ariſt. cuius verba, ne ſim prolixus, hic non aſcribo. Poſtremo, Ariſtoteles Platonis diſcipulus, ſententiam, quam Platoni adſcripſimus, reprehendens, fecit cælum quintum quoddam corpus ab elementis diuerſum. His accedit, quod Plato non agnouit corpus aliud ſimplex præter quatuor elementa; ſic enim in Timæo ſcribit, *dicendum eſt igitur cuiuſmodi potiſſimum quatuor corpora fiant; nam ſi hoc ſemel erimus conſequuti, procreationis terra, & ignis, & eorum, quæ pro rata portione in medio eorum interiecta ſunt, ueritatem facile conſequemur: tum enim nemini concedemus, pulchriora ijs, quæ ſub aſpectum cadant, corpora uſquam inueniri, quorum quodque ad ſuum genus referatur.* Si igitur Plato negat vllum corpus eſſe pulchrius his quatuor elementis, aut his quæ fiunt ex ipſis, proculdubio non putauit cęlum eſſe omnino diuerſum ab illis. At dicet aliquis, Platonem, quinque ſolidarum figurarum, quæ rectis conſtituantur lineis, & planis ſimilibus, ac naturæ eiuſdem, cuiuſmodi ſunt Cubus, Pyramis, Octaedrum, Icoſaedron, Dodecaedrum, quatuor priores, quatuor elementis attribuere; nimirum terræ Cubum, Pyramidem igni, Icoſaedron aquæ, Octaedrum Aeri, poſtremam autem, Dodecaedrum, ſine dubio cælo aſcribere: qua re is non obſcurè indicauit, ſicut figuram, ſic etiam naturam cæli, diuerſam eſſe ab elementis. *Sed hi errant*, non enim Plato, illa figura Dodecaedri Deum vſum eſſe ait ad cõpoſitionẽ cęli, ſed ad vniuerſitatis conſtitutionem: vt ex iis verbis quæ ſunt in Timæo, perſpicuum eſt; *cum præterea* inquit *quinta quædam ſit compoſitio, ea Deus ad uniuerſi conſtitutionem eſt uſus, eaque figurauit, & deſcripſit uniuerſum.* Hæc pluribus diſſeruimus, vt demonſtraremus, Platoni cælum non eſſe talem, quandam naturam diuerſam ab elementis, qualem induxit Ariſtoteles, ſed eſſe ex elementis compoſitum. D

B (margin, at "nes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit") C (margin, at "inueniri, quorum quodque")

DECIMVMSEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

MAteria ſempiterna eſt, & per ſe habilis ad ſuſcipiendas formas; vel igitur formæ in ea ſemper extiterunt, & ſemper erunt, & ſic Mundus principio, & fine carebit: vel non ſemper fuerunt, aut erunt; quod eſt abſurdũ: quomodo enim materia ex æternitate formis caruit, ad quas ſuſcipiendas ſemper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuiſſe formas uagas, imperfectas, & inordinatas; poſtea uero, productas fuiſſe formas perfectas. Verum id dici nequit, cum enim materia per ſe, ac ſemper habilis ſit ad ſuſcipiendas formas perfectas, nulla poteſt reddi cauſſa, cur non ab æter-

A no illas habuerit. Deinde, quid opus fuit prius habere formas imperfectas, vt deinde perfectas habere poſſet? quod autem Plato, materiam prius immoderatè, ac inordinatè motam fuiſſe dicit, id non ita accipiendum eſt, ut prius fuerit inordinata, deinde ordinata; ſed cogitare debemus, eum illis verbis exprimere voluiſse, qualisnam materia ex ſe, & ſuapte natura eſſet, niſi ab opifice Mundi diſtincta, & exornata fuiſſet.

AD DECIMVMSEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

AEternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iam ſupra improbata fuit: quare neceſſarium non eſset pluribus verbis hoc argumentum refellere. Sed illud falſum eſt, Platonem, per id, quod inordinatè mouebatur, intellexiſse materiam primam; Porphyrius enim
B ait intelligenda eſse corpora naturalia, ex quibus Mundus coagmentatus eſt; quæ quoniam naturalia ſunt, mouentur illa quidem, verùm niſi ab opifice Mundi in ordinem digeſta eſſent, & ſuum quodque ſitum, & locum ab Architecto Mundi accepiſsent, turbato, & vago motu agitata fuiſsent; vt nauis dum gubernatore, & currus cum auriga deſtituitur. Id autẽ Platonem ſenſiſse, illa verba indicant. *Quidquid enim erat, quod ſub cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillum, & quietum, ſed immoderatè agitatum & fluitans, idque ex inordinato in ordinem adduxit.* Quænam, inquit Porphyrius, ſunt, quæ ſub ſenſum cadunt, niſi corpora? materia enim, cum ſecundum Platonem vix aut ne vix quidem ſpuria cogitatione comprehendatur, in iis quæ ſub ſenſum cadunt, numerari non debet.

Quid ſit illud, quod dixit Plato ante Mũdi effectionẽ, uago & inordinato motu, agitatũ fuiſſe?

AD DECIMVMSEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

C EXemplar Mundi, Plato dicit eſſe vnigenum, ſempiternum, & numeris omnibus abſolutum; cum igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo ſimillimum, quemadmodum fecit Mundum vnum & abſolutum, ſic etiam ſempiternum feciſſe credendum eſt. Imago enim, vt perfecta ſit, debet omnino ſimilis eſſe exemplari. Si igitur Mundus ortum, & interitum habet, nulla ex parte ſimilis erit exemplari: ſin autem, vel careat interitu habens ortum, vel careat ortu, habens interitum, non vtraque ex parte, ſed ex altera tantum exemplari ſimilis erit.

AD DECIMVMSEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

D HOc argumentum idem eſt propemodum, cum quarto ſuperius poſito, ac refutato; quocirca eandem habere debet ſolutionem. Plato autem vult Mundum, ita ſimilem eſse
C exemplari vt quemadmodũ exemplar ex omni conſtat æternitate, ſic Mundus per omne tempus perpetuo, & procreatus, & inſtans, & futurus ſit. Lege Timæum ibi, *ubi autem moueri, & uiuere, ſempiternorum Deorum factum a ſe ſimulachrum, intellexit Pater qui procreauit, opere delectatus eſt &c.* Cum igitur Plato velit Mundum, ita ſimilẽ eſse exemplari, vt ſicut illud per omne æuum, ſic Mundus duret per omne tempus, debuit ſanè Proclus oſtendere, Platonem feciſse tempus ex vtraque parte infinitum; vt inde concludere poſset, Mundum ex ſententia illius, ſempiternum eſse; ſed id Proclus callide tacitus prætermiſit, quia probare non poterat. In Timæo enim Plato ſic ait. *Tempus* inquit *una cum cælo factum eſt, ut ſimul generata, ſimul etiam diſſoluantur, ſi quando ulla eorum futura erat diſſolutio,* & iterum, *nam dies, noctes, menſes, & annos, cum ante natum cælum in natura nõ eſſent, demum uoluit procreari, cum cælum productum eſt in natura.* Huic rei fidem facit Ariſt. lib. 8. Phy. tex. 10. ita ſcribens. *Plato tempus generat ſolus, cum cælo enim ipſum ſimul eſſe factum, cælum autem factum eſſe ait,* Quod ſi Proclus contendat, Mundum exemplari ſuo eſse oportere omnino ſimilem, cum

exemplar

exemplar Mundi ſit, immutabile, indiuiſibile, totum eſse ſimul in ſe habens, non ſenſibile, A ſed tantùm intelligibile, cur Mundus etiam, (ſiquidem eum omnibus rebus exemplari neceſse eſt eſse quam ſimillimum) non eſt immobilis, indiuiſibilis, incorporeus, denique talis, qualis non eſt, neceſse poteſt?

DECIMVMOCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI in Deo duæ ſunt voluntates, una, vt non ſit aliquid inordinatum, quod Plato indicat illis verbis. [cum enim conſtituiſset Deus nihil mali admiſcere, ex inordinato ipſum adduxit in ordinem.] Altera, vt uniuerſum bene colligatum, & ordinatum conſeruetur, quam innuit Plato illa oratione, [nam cum voluntatem, & conſilium meum nacti ſitis, quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis, tum cum gignebamini colligari &c.] neceſſe igitur eſt, has voluntates, aut ſemper eſſe in Deo; aut interdum vtramque, vnam prius, alteram poſterius; at interdum eſse, interdum autem non eſse, non conuenit ei, qui ſemper eſt, & immutabilis ſemper perſeuerat: & prius, ac poſterius in iis tantũ inſunt, quæ tempori ſubiecta ſunt: quod ſi utraque voluntas ſemper quod vult efficit, ſemper igitur, & inordinatum obliteratur propter perpetuam voluntatem, vt ipſum non ſit, & ordinatum conſeruatur propter voluntatem, vt ipſum ſit perpetuum; cũ vtraque voluntas ſit ſemper. Quare ſi ſit vtrumque ſemper, non prius erit inordinatum, quàm ordinatum, nec ordinatum, quàm inordinatum. quod ſi id quod ordinatum eſt, principio & fine caret, Mundus autem nihil aliud C eſt, quam ordo, & id quod adductum eſt in ordinem: Mundus igitur ortus, & interitus expers erit.

AD DECIMVMOCTAVVM ARGVMENTVM PROCLI.

DEus ſemper vult, vt non ſit aliquid inordinatum; inordinatum enim, Deus, & natura refugit: non tamen ideo ſequitur, vt ſi ſemper vult non eſſe inordinatum, aut ſemper vult eſse ordinatum, ipſum ordinatum ſemper ſit. ſemper enim Deus, vt ait Plato, vult bonis omnibus Mundum explere, non tamen omnibus bonis ſemper Mundus expletus eſt. Semper vult Deus, non eſse malum, bonorum enim, inquit Plato, ad nullum aliud, quàm ad Deum cauſsa eſt referenda; malorum autem, alia quæpiam eſt requirenda cauſsa, mali enim cauſsa, non eſt dicendus Deus; non tamen ideo ſequitur, vt malum ſemper non ſit in Mundo. Poſtremo, ſemper vult Deus ea quæ fiunt in Mundo, non tamen neceſsarium eſt ea ſemper fieri, aut eſse. Quamuis igitur Deus ſemper velit aliquid, vult tamen illud eſse, ſicut D natura eius patitur. Et ipſe quidem ſemper voluit Mundum eſse talem qualis nunc eſt, ſed non voluit, vt Mundus ſemper talis eſset. Eſt igitur æternitas in volitione Dei, ſed non in effectione Mundi.

Deinde, non ſi quod Deus uult, aliquando eſt, aliquando non eſt, ideo dicere oportet Deum interdum hoc, interdum illud velle. Vna eſt enim, & ſimplex Dei volitio, cuius vnaquæque res particeps eſt, quoad natura ipſius patitur. Vult Deus omnia eſse ſimilia ſibi; vult eſse bona, & conſeruari: ſimilitudinis tamen, bonitatis, & conſeruationis ratio, non eadem eſt in omnibus. Semper igitur volebat Mundum eſse conditum: verum, vt poteſt eſse Mundus & ſuapte natura eſt capax durationis, ita eſse volebat. Si igitur immortalitati, immutabilitati, æternitati, atque indiuiſibilitati Dei, non repugnat mortalitas, mutabilitas & extenſio rerum quas producit: non item abſurdum erit, Deum voluiſse ſemper Mundum fuiſse ordinatum; ipſum autem non ſemper fuiſse: non enim voluit, vt Mundus ſemper

eſset

A eſset ordinatus, ſed ipſe ſemper,& ab æterno voluit, vt Mundus tunc, & talis eſset, quando,& qualem eſse,vel poſſibile, vel melius erat.

DECIMVMNONVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid natum eſt, aliquando interibit; omne, quod caret ortu, caret etiam interitu: quæ duo pronuntiata, non modo ſunt Ariſtotelis in 1. de Cælo, verumetiam Platonis,qui horum alterum, in libris de Republica,alterum in Phædro pronuntiat. Verum id omne,quod natum eſt,manet interitus, inquit Socrates Muſarum perſonā referens; & quod generatum non eſt, interitu carere eſt neceſſe. Ex quibus pronuntiatis,alia duo deducuntur,Vnum eſt, quidquid interire poteſt, id generatũ eſſe; nam ſi nō eſſet B generatum, careret interitu,per ſecundum Pronuntiatum. Alterũ eſt, Quidquid non poteſt interire,id non eſſe generatum: nam ſi generatum eſſet, ut in primo dictum eſt pronuntiato, aliquando interiret. cum igitur Mundus interire nequeat, bonus enim fuit opifex ipſius, improbi autem videtur eſſe, quod bene compactum fuit, velle diſſoluere, & immortalium inquit Plato, ipſe eſt opifex: quod autē immortale eſt,hoc nō agnoſcit cāſum, ſeu interitum, vt in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam aliud eſſet expers interitus, ſi quod immortale eſset,non eſset huiuſmodi. Cum igitur Mundus interitu careat, carebit etiã ortu,per ſecundum pronuntiatum.

C AD DECIMVMNONVM ARGVMENTVM PROCLI.

CVm hoc argumentum parum diſcrepet ab octauo,ſolutio illius, ad hoc idem refellendum accommodari poſſet.

Sed poteſt etiam, hoc modo reſponderi;dupliciter aliquid dicitur eſſe tale, vel intrinſece & per ſe,ſic ignis eſt calidus, vel extrinſecus, & ab alio, vt calor in aqua & ferro candente. Præterea, dicitur etiam aliquid perpetuum,vel quod etiam idem numero ſemper maneat; vel quod partes eius deperditæ continenter inſtaurentur. Mundus igitur inſolubilis dicitur,& immortalis,non per ſe,ac intrinſecè,nam in Timæo ſic ait opifex Mundi, *Quoniã* inquit, *orti eſtis,haud quaquam eſtis indiſſolubiles*, ſed tantum extrinſecus,nimirum ob propoſitum & voluntatem opificis,qui quod ſuapte natura ſolubile eſt,conſeruat, & partes eius continenter inſtaurat, nè aliquando omnino totum collabatur. Rectè igitur apud Platonē Mundi opifex ait, *nam cum uoluntatem* inquit, *& conſilium meum nacti ſitis, quod maius eſt* D *uinculum ad perpetuitatem ueſtram,quam illa quibus eſtis tunc cum gignebamini, colligati, neutiquam diſſoluemini.* Deinde, Plato ſimpliciter ait Mundum eſſe ortũ, & ſuaptè natura pronuntiat eſſe diſſolubilem,conſilio tamen Dei nunquam diſſolutum iri. Stultum igitur eſt, ex eo quod Plato ſecundum quid ait Mundum eſſe indiſſolubilem, negare Mundum,ſecundum Platonem,ortum eſſe, cum tamen hoc ille apertè, & ſimpliciter pronuntiet. Quando igitur ait, quod natum eſt eſſe diſſolubile, intelligit per ſe, ac ſuapte natura. Cum vero inquit Mundum indiſſolubilem eſſe, intelligit extrinſecus, ac ex Diuina voluntate.

An Plato ſēſit Mundum eſſe incorruptibilem.

Huic rei fidem facit Galenus,qui in quarto libro eius operis,quod ſcripſit de Demonſtratione,referente Philopono in eo libro,quem contra Proclum ſcripſit, quatuor pronuntiata ſupra poſita,diligenter expendit: & ad extremum ait, illud pronuntiatum (Quidquid eſt incorruptibile, non eſſe generatũ) dupliciter accipi poſſe: vno modo,vt per incorruptibile,intelligamus, id quod per ſe,ac ſuaptè natura expers eſt interitus,quia eſt ſimplex,& perpeſſionis expers,& ſic verum eſt pronuntiatum: altero modo, ut per incorruptibile intelligatur

Sententia Galeni.

QQq id,

id,quod per ſe eſt mortale; ſed extrinſecus, & ab alio aſcititiam obtinet immortalitatem: A quemadmodum de Diis Plato in Timæo dicere videtur. Verba Galeni hæc ſunt. [Compoſita eſt notio ſempiterni, quoniam ortus,& interitus eſt expers: vtrique autem alterum eſt conſequens,nimirum hoc quoque in loco demonſtrans vtrumuis horum ſit, alterum protinus eſſe conſequens: illo aſſumpto,demonſtrauit, cuiuſmodi eſſet propoſitum. Si igitur probè ab omnibus, vt confeſſum recipitur (& quod procreationis eſt expers, id eſſe conſequens, vt non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum eſſe, quod demonſtratione non indigeat, ſed primitum, & quod per ſe fidem mereatur: partim vero a quodam alio euidente pronuntiato confirmari, quod paulo ante huiuſmodi eſſe dictũ eſt (ſi,quid procreationis rationem nullo modo cõtinet,illud neq; interitus rationem ſubibit.) Quod igitur, quicquid ortu caret,prontius,& interitu careat,prompte,& ſine vlla hæſitatione recipit intelligentia; & ſi quid eſt aliud eorum, quæ ad notionem ſunt euidentia, tale eſt hoc pronuntiatum. Tamen (quidquid eſt expers interitus,id neceſſariò ortu carere) hoc indiget quadam determinatione,vt prompte ipſum accipiamus. Quę eſt igitur determinatio? certè,vt diſtinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendum ſit; vtrum quod B neque omnino rationem interitus accipiat, vt quod omnino ſimplex eſt, & perpeſſionis expers; an uero,vt quod inſtauratoriam immortalitatem obtinuit? Quemadmodum de Diis Plato in Timæo dicere videtur; vbi Deum primum cum iis inſtituit diſſerentem; eſt autem hæc eius dictio. *Quoniam generati eſtis, haud quaquam eſtis indiſſolubiles prorſus, & immortales,nunquam tamen diſſoluemini, neque mortis vlla fata vos perimẽt; maius eſt enim ad perpetuitatem ueſtram vinculum,meum conſilium,quàm illa,quibus eſtis,tunc cum gignebamini,colligati,* hoc ipſum autem,& in Politico,de toto cęlo perſequitur. Concipitur enim quidpiã, quod etſi natum ſit,nunquam tamẽ ſit interiturum,vt Lacedæmoniorum Ciuitas(liceat hoc vti exemplo)fiet enim,vt eã nunquam intereat,quanquam ſingulas domos,& partem vnamquamque,eam naturam vt perimantur,habere concedamus. Verum,quia fieri poteſt,vt paulatim fiat inſtauratio, fieri etiam poteſt, vt vniuerſum ſimul, nunquam diſſolutum intereat. Neque verò Ciuitatem tantum adhunc modum permanere incorruptam poſſumus cogitatione concipere, ſed vnicam quoque domum, ſi quod in ea fatiſcit,inſtaurationem ſubinde C conſequatur. Secundum hanc igitur rationem, ſi quid ortu careat, id omnino expers eſt interitus,ſin vero careat interitu,non neceſſario procreationis eſt expers.] Hæc Galenus.

VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

PLato in Politico ait,res diuiniſſimas, ſemper in eodem ſtatu permanere ſimiliter affectas & prorſus immutabiles. Cum igitur opifex Mundi ſit quidpiam omnium Diuiniſsimum, ſemper idem & ſimiliter affectus erit. Quare alienum eſt ab ipſo, interdum facere & interdum non facere; ſed conuenit illi, vel ſemper facere, vel nunquam facere. At nunquam facere in eum qui eſt opifex omnium rerum, cadere nequaquam poteſt: relinquitur D igitur, vt Deus ſemper Mundum faciat,ac proinde Mundus ſempiternus ſit. Præterea, Deus vt in Timæo legitur, Mundum condidit diuini exemplaris perfectiſſimam imaginem, cum igitur exemplar omnino ſempiternum ſit, neceſſe eſt Mundum,ſiquidem eſt imago ipſius, ambifariam ſempiternum eſſe. Adhęc,Plato Mundum Deum vocat; Deorum autem genus,& mutationis, & vitij expers eſt, quare Mundus ortu, & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento, nihil noui ferè Proclus affert; nam prima pars argument, ſupra in ſexto argumento, ſecunda in decimo ſeptimo, tertia in vndecimo,& ab ipſo tractata, & nobis refutata fuit.

Si

An Plato uerè ſenſit, Mundum, cælum & Aſtra eſſe Deos.

A Si autem Plato, aliquando Mundum vocauit Deum, id fecit, fabuloſam Poetarum conſue-
tudinem ſequutus, ex orphicis verſibus id accipiens: qui Poetæ, nihil eſt in natura rerum,
cui non diuinitatis cultum attribuerint. Cumque Poetarum mos ſit Deorum ortus trade-
re, mortes autem ipſorum reticere, mirum non eſt, ſi cum Plato Mundum ortum eſſe, neq;
interiturũ eſſe dixerit, Deum ipſum, Poetarũ conſuetudine appellet. Et quamuis Plato in
lib. de Republica Poetas multis criminibus inceſſat, eoſque de ſua Ciuitate depellat, non-
nunquam tamen, ne uel receptos Deos improbare, & noua inducere dæmonia videatur,
quod nouerat Socrati mortẽ attuliſſe, ad poetarum conſuetudinem delapſus, fabulis ipſo-
rum interdum vtitur. Oportebat autem Proclum animaduertere, cum Plato in Timæo Deũ
ait eſſe Mundum, & ſtellas omnes quæ conſpiciuntur, ſolem inquam & reliquas; quænam
mox ſubiungat; appellat enim Deum Oceanum, Salatiamque cœli ſatu, terræque conceptu ge-
neratos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem, deinceps Iouem, atque Iunonem, ac reliquo-
rum Deorum proſapiam. Quare, ſi quòd Plato hic Mundum Deum eſſe inquit, Proclus in-
B de vult efficere Mundum perpetuum eſſe; pari item ratione concludam ego, Saturnum Io-
uem, reliquoſque ſupra commemoratos, quòd a Platone ibidem nominentur Dii, ſempiter-
nos, & ſine ortu, & interitu fuiſſe; cum tamen eos natos eſſe, ac progenitores habuiſſe, Pla-
to teſtetur. Vocat etiam Plato cælum Deum, antiquorum hominum exiſtimationem ſequu-
tus; qui cum nihil præter res corporeas intelligerent, in iis autem cælum principem locum
obtineret ipſum a ſempiterno curſu τὸν θεὸν appellarũt. ſic enim apud Platonẽ cum Hermo-
gene loquens Socrates in Cratilo ait, *qui in Græcia primi homines extiterunt, uidentur mihi ſo-
los hos Deos existimauiſſe (ut hodie etiam barbarorum plerique) Solem nempe, Lunam, cælum:
ut cum viderent eos ſempiterno curſu incedere, ab hac τῦ θεῖν idest currendi natura θεοὺς idest
Deos appellauerint. Poſtea autem, cum alios Deos obſeruauiſſent, eos nomine eodem nuncupaue-
rint.* Ac Plato quidem, rectè de Deo ſenſiſſe videtur. Nam in Timæo, vnum eſſe Mundum
oſtendit, quòd vnum ſit eius exemplar, vnuſque eius opifex Deus. Et in epiſtola ad Diony-
ſium ait, ſe epiſtolas quas ex animi ſui ſententia ſcribit, ex vnius Dei præfatione & nuncupa-
C tione ordiri; quas verò ex aliorum ſenſu, & in aliorum gratiã exarare cogitur, eas a Deorum
appellatione inchoare. Et cum Plato, omnes alias res, ab uno Deo, vel proximè, vel per Deos
ſecundos, conditas; & ſuapte natura mortales, ac diſſolubiles eſſe; Deiq; munere res cœ-
leſtes immortalitatem adipiſci cenſeat; qui potuit, vllam earum rerum, Deum eſſe arbitra-
ri? Interdum tamen multos Deos nominat, & colendos eſſe aſſerit: veram, quàm de Deo
ipſe ſententiam habebat, in vulgus non enuntians: ne patriis legibus aduerſari, & a commu-
ni hominum ſenſu, & opinione abhorrere videretur; ſicque populi inueteratis erroribus
aſſueti, & veritatis, quæ de vno Deo eſt, minime capacis, odium & furorem, qui in necem So-
cratis tantopere ſæuierat, aduerſum ſe concitaret. Sed illud, Platoni condonari non poteſt;
quòd intelligentiis, Dæmonibus, Aſtris, etiam Diis poetarum, cultum, adhibere, preces fun-
dere, vota nuncupare, ſacrificia facere iubeat. Indignum enim eſt, tantum Philoſophum, in
re tanti momenti, quanti eſt agnitio veri Dei, metu mortis, non modo celaſſe veritatem,
ſed etiam tam falſas, & impias de Deo vulgi opiniones, auctoritate ſua fouiſſe, atque confir-
D maſſe. Sed ad Procli argumentationem redeamus.

Plato Mundum ait eſſe Deum, ergo Mundus, inquit Proclus, non eſt ortus. Atqui opor-
tebat Proclum audire Platonem vtrumque dicentem, & Mundum Deum, & ipſum nihilo-
minus ortum eſſe. Oportebat meminiſſe, Platonem nomen Dei, etiam iis rebus, quas gene-
ratas eſſe conſtat, tribuiſſe. Oportebat conſiderare, nomen Dei, cum Mundo tribuitur, non
propriè ſumi a Platone, ſed eo modo, quo ſupra declarauimus. Quod autem Plato Mun-
dum, nec propriè Deum eſſe, nec mutationis expertem cenſuerit, ex iis, quæ ſcribit in Politi-
co, manifeſtum erit, *in iiſdem enim* inquit, *& eodem modo ſe habere, & idem eſſe, iis demum,
& ſolis conuenit, quæ maximè ſunt diuina: corporis autem natura in hoc numero haberi non po-
teſt. Vnde, quoniam cælum, & Mundus corpus participauerunt, mutationis expertia ſemper eſ-
ſe non poſſunt.* & rurſus in Timæo, *quid eſt, quod ſemper eſt, neque ullum habet ortum? & quid
quod gignitur quidem ſemper, nunquam eſt tamen? quorum alterum intelligentia cum ratione
comprehenditur, quod vnum ſemper, & idem eſt: alterum, quod affert opinionem per ſenſus ra-*

tionis expertes, quod totum eſt opinabile, id gignitur, & interit, nec unquam uerè eſſe poteſt.
Verum de his ſatis. A

Et argumentis quidem omnibus Procli, pro æternitate Mundi ab eo allatis, ſubtiliter, vt
opinor, atque diligenter, adhuc reſponſum & ſatisfactum fuit. Sed quoniam in hac diſpu-
tatione, de Platonis ſententia ſæpenumero vtrinque diſputatum eſt, operæpretium eſſe duxi
mus, quid Plato de Mundo ſenſerit, ortus ſit, nec ne, ſeorſim explicare.

An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe, & aliquando cępiſſe, an potius ſempiternum eſſe, atque ortu, interituque carere.

CAP. V.

QVONIAM ſententia Platonis, ex iis quæ ſcripſit, tum alibi, tum præcipue in
Timæo, elici debet, & quia verba eius, ab iis, qui in contrariam ſententiam di-
ſceſſerunt, variè explanantur, idcirco operæpretium eſſe duxi, locum Platonis B
in Timæo, vbi de molitione Mundi loquitur, integrum hic aſcribere; vt quoniã
ab iis, qui Platonem ſequuntur, multæ, & diſcrepantes interpretationes illius loci excogita-
tæ ſunt, nos, quę nam ſit germana interpretatio, & verbis Platonis maximè congruens, iudica
re poſſimus. Verba Platonis in Timæo, vbi de procreatione Mundi loquitur, hæc ſunt. *De
quo primum conſideremus, quod in quæſtione de Vniuerſo ante omnia inueſtigari debet, utrum ne
ſemper fuerit ſine ullo generationis principio, an genitum ſit, ab aliquo principio ſumens exordiũ.
Id profectò cernitur, tangiturque, & corpus habet; omnia uerò huiuſmodi, ſenſus mouent, quæ
ſenſus mouent, opinione per ſenſum percipiuntur, hæc uerò talia eſſe conſtat, ut gignantur, & geni
ta ſint; quidquid autem gignitur, neceſſario ab aliqua cauſſa gigni aſſeruimus.* Hæc Plato: qui-
bus verbis, cum apertè ſignificaret Mundum ortum eſſe: Platonici tamen, vt Crantor Plato-
nis interpres, Plotinus, Porphirius, Iamblicus, Taurus Platonicus, Proclus, Apuleius in
lib. de Platonis dogmate, Alcinous, & Simplicius, hunc Mundum ſempiternum eſſe ex ſen
tentia Platonis pugnaciter defendere cum in animum induxiſſent, excogitarunt multas acce C
ptiones illius vocabuli (ortum) ſeu (generatum) præter illam communem, qua dicitur ali-
quid generatum eſſe, quod prius non erat, & aliquando cępit eſſe; in qua ſignificatione, con-
tendunt Platonis verba accipienda non eſſe: Nos igitur expoſitiones illius vocabuli, quas
ipſi commenti ſunt, commemoremus, & an verbis Platonis conueniant, expendamus.

Taurus Platonicus.

Taurus Platonicus, in Commẽtariis, quos ſcripſit in Timæum, quatuor acceptiones illius
vocabuli (oriri) præter communem eius ſignificationem, adfert. Primo modo, inquit, oriri
dicitur, quod nunquam quidem ortum ſit, in eodem tamen genere ſit cum iis, quæ oriun-
tur: ſic videri dicimus, quod non viſum ſit, nec videbitur, ſed in eodem ſit genere cum iis,
quæ videntur, vt ſi quod ſit in centro terræ corpus. Tum, dicitur oriri aliquid, quoniam
compoſitum eſt, quod tametſi nunquam generatum ſit, nos tamen, ut compoſitionem eius,
& melius intelligamus, & commodius explicemus, cogitatione id generamus, ſuaſque in par
tes reſoluimus: vt ſyllabas ex elementis, & figuras ex lineis generari dicimus. Deinde, dici D
tur etiam aliquid oriri, quia in eo ſemper eſt, vt gignatur; & non habet totum ſuum eſſe ſi-
mul, ſed eſt in perpetua commutatione; elementa enim continuò cõmutantur, & in ſe mu-
tuò conuertuntur; orbes autem cæleſtes, licet iidem ſubſtantia permaneant, tamen ob per-
petuam conuerſionem, ſitus, aſpectus, atque vultus, continenter euariant. Poſtremo, ortus
etiam dici poſſet Mundus, quoniam aliunde ipſi eſt tributa eſſentia, nempe a Deo, a quo ex-
ornatus eſt, & quo remoto, in nihilum recideret; vt idem ſit Mundum generatum eſſe, quod
non ſua vi extitiſſe, ſed a Deo factum fuiſſe, ab eoque & regi, & conſeruari: ſic ſecundum eos,
quibus cælum apertè ſempiternũ eſt, Luna ortum, atque generatum a Sole lumen nacta eſt,
nunquam fuit tamen, cum non ab ipſo illuſtrata fuerit. His inquit Taurus ſignificationibus,
qui verba Platonis interpretatus fuerit, ſententiam eius aſſequetur; qui autem communem
ſignificationem generationis, qua, id, quod non fuit aliquando, in natura extitit, verbis Pla-
tonis attribuerit, toto, vt aiunt cælo, a mente Platonis aberrabit. Hæc ex Tauro Philoſopho.

Ex

A Ex illis autem quatuor ſignificationibus, Crantor, poſtremam amplexus eſt; Porphirius ſe-
cundæ ſignificationi aſſentitur; Proclus, Iamblicus & Simplicius, duabus poſtremis adhæſe-
runt; Apuleius. & Alcinous, tertiam ſignificationem præcipuè ſequuti ſunt. Nos autem,
quantum earum vnaquęque verbis Platonis, quæ ſupra poſita ſunt, vel congruat, vel diſcre-
pet, accuratè diſcutiamus.

Prima ſignificatio abſurda eſt, & nõ ſolũ. a Platonis, verũ etiam a communi ſenſu aliena.
Nam qui fieri poteſt, vt quod non eſt corpus, vel ſubſtantia, ſit in genere corporum, vel ſub-
ſtantiarum? genera enim, de ijs, quæ ſubiecta ſunt ipſis, nomine, & definitione dicuntur; qui
poteſt inquam fieri, vt Mundus, qui ſecundum ipſos ortus capax non eſt, ſit tamen ex genere
eorum, quæ oriuntur? quod ſi id, quod non eſt ortum, tamen eſt ex genere eorum, quæ poſ-
ſunt oriri, ergo per oppoſitionem conuerſionis, aliquid erit ortum, quod ſit ex genere eorũ,
quæ nõ poſſunt oriri? ortũ eſt igitur aliquid, quod oriri nõ poteſt. Quid? quòd generabile,
B & ingenerabile ſicut corruptibile & incorruptibile, vnius & eiuſdẽ generis eſſe non poſſunt?
Deinde, abſurdus eſt verborũ Platonis ſenſus, ſi hoc modo explanẽtur, vt per ſe manifeſtum
eſt. Præterea, id quod eſt viſibile, tametſi in centro terræ iaceat, aptum tamen eſt ſuapte na-
tura videri: quare ſi ita Mũdus dicitur eſse ortus, ſuapte natura capax erit ortus, ex quo fiet,
vt neceſsario aliquando ſit ortus; nam quod per ſe generabile eſt, nõ per aliam viam, quàm
per generationem venit ad eſſe. Poſtremo, Plato, quæſtionẽ proponens de molitione Mun-
di, dixit ipſum ortum eſſe, non autem ex genere eorum, quæ oriuntur: & quid per ortum in-
telligeret, explicans ait. *Vtrum ſemper fuerit, ita ut ortus ſui initium nullum habuerit; an uero
ortum ſit, ut ab aliquo temporis principio eſſe cæperit*, & iterum. *Tempus igitur una cum cælo or-
tum eſt, ut ſimul nata, ſimul etiam diſſoluantur.*

Altera ſignificatio, quare aliquid (auctore Tauro) dicitur eſſe ortum, eſt, quoniam eſt cõ-
poſitum, & cogitatione in ea ex quibus eſt compoſitum, poſſit diſſolui, qua ſignificatione
vſum fuiſſe Platonem, cum dicit Mundum ortum eſſe, indicat, inquit Porphirius, probatio, — Contra Porphirium.
C quam ſubiicit, *Ortus eſt* inquit *quandoquidem cernitur, & tangitur, & eſt undique corporatus*,
quibus uerbis nil aliud ſignificatur, quàm Mundum eſſe compoſitum. nam quod corpora-
tum eſt, materiam habet, & trinam dimenſionem, quod autem cernitur, & tangitur, forma
nequaquam carere poteſt; quare compoſitum erit. Sed primò, abſurdum eſt eam ſignifica-
tionem Platoni affingere, quæ neque apud Platonem, neque apud vllum veterum Oratorũ,
neque apud Ariſt. in 1. lib. de Cælo tex. 110. vbi eius, quod oritur, ſignificationes, tam ſub-
tiliter perſequitur, neque in communi uſu loquendi, reperitur. Præterea, vitio dandum eſ-
ſet Platoni, quod tam inuſitata illius vocabuli ſignificatione vti voluerit, nec ante tradita
multiplici acceptione eius vocabuli, hoc indicauit, ut obſcuritas, & ambiguitas tolleretur.
Deinde, ſecundum hanc ſignificationem, ſenſus quæſtionis a Platone propoſitæ, hic erit;
Mundus ne, ſimplex ſit nullum principium compoſitionis habens, an compoſitus fuerit;
quare illud (ſemper ne fuerit) pro (ſimplex ne ſit) uſurpatum erit: & illud (ortus eſt) pro
(compoſitus eſt) ſcriptum erit. Sed, quæ neceſſitas eo Platonem adegit, vt in re tanti momen-
D ti declaranda, tam ineptè verbis abuteretur? Adhæc, ſi per (non eſſe ortum) ſimplex, per
(eſſe ortũ) intelligit Plato (cõpoſitum) certè quęſtio, quæ a Platone proponitur, non eſſet
adeo difficilis, ut ad eam explicandam oportuerit Platonem, Deos, Deaſque omnes inuoca-
re, ut ſibi ad huiuſce quæſtionis enodationem, eſſent auxilio. Quis enim unquam in dubiũ
reuocauit, an Mundus ſit quædam res ſimplex, an compoſita? Neque uerò, quæſtio eſſet pro-
pria Vniuerſi, vt Vniuerſum eſt, ſed communis cuiuſuis corporis. Poſtremò, non aliter cre-
dendum eſt Platonem vſurpaſse ſupradicta vocabula in Timæo, quàm in 6. lib. de Legibus,
& in Epinomide; illic enim ſcribit hæc. *Rectè ſiquidem hoc ſaltem omni homini perſuaſum
eſſe debet, quod hominum ortus, aut principium nullum accepit, neque finem unquam eſt habitu-
rus, ſed & ſemper erat, & omnino eſt, & futurus eſt; aut ſi eſſe cæpit, principij quædam longitu-
do, a quo eſſe cæpit, immenſo iam ante nos tempore præceſſit.* Hic autem ſic ait. *Arbitrari autẽ
decet, omnia quæ in cælo ſunt animantium genera, hæc eſſe. Quod ſanè in primis aſtrorum genus
ortum fuiſſe dicere debemus, corpus quidem nactum pulcherrimum. animam autem beatiſſimam
ſimul, & præſtantiſſimam. ex duabus autem ſortibus, alteram his tribuendam eſſe propemodum*
ducere

ducere debemus; nam aut ab interitu alienum & liberum a mortalitate, unumquodque ipſorum A
eſſe,& diuinum prorſus,atque neceſſarium; aut certè diuturnam aliquam uitam habere,quæ cui-
que horum ad uiuendum ſatis ſit, & qua longiore non indigeat.

Contra Proclum.

Tertiam uero ſignificationem Proclus mirifice amplectitur; nam in Opere, quod inſcri-
pſit obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles, accuſat
Ariſtotelem,quòd dicat Platonem ſenſiſſe,Mundum ortum eſſe, ideſt a principio eſſe cæpiſ-
ſe.Ortum enim eſſe apud Platonem(inquit Proclus) non ſignificat a principio eſſe cæpiſſe,
ſed ſemper gigni; nam quæ ſupra tempus collocata æterna ſunt, ea vniuerſam ſimul naturã
ſuam,vim,& actionis perfectionem,præſentem obtinere:quę autem ſunt in tempore,ea non
confertam,ſimul vitam ſuam,præſentem habere.Si quid enim,inquit,in tempore eſt,etiam-
ſi in immenſum tempus producatur, interdum quidem eſt; nam quidquid ipſius eſt, id in
aliquo eſt tempore,non enim ſimul conſtat tempus,ſed gignitur in infinitum. Ad hunc igi-
tur modum, Vniuerſum eſſe dicit, nõ quaſi ſit vt id quod ſemper eſt,ſed vt id,quod per om- B
ne tempus gignitur, ſemper tamen aliquando in naturam profertur ſecundum eam tempo-
ris partem,quæ inſtar.Sed vt verum ſit,quod Proclus ait, Mundum naturam ſuam obtinere
in eo,vt ſemper gignatur, nos tamen contendimus, quæ eiuſmodi ſunt, principium ortus
ſui habere;quod autem ſuapte natura generabile eſt,aliquando generatum fuiſſe neceſſe eſt,
vt pulchrè oſtẽdit Ariſt.in 1. lib.de Cęlo.quod autẽ hæc interpretatio Procli,Platoni non cõ-
gruat,patet cõſideranti verba eius. *Semper ne fuerit*(inquit)*nullo generatus ortus principio, an*
ortus ita ſit,ut ab aliquo principio eſſe cæperit. Præterea, ſi Plato ibi quærebat, an in eo, quod
eſt perpetuo gigni,Mundus habeat,vt ſit,cur dixit, Ortus eſt,non autem oritur, & gignitur.
Item,cur non dixit,vt a principio aliquo incipiat,ſed cæperit,nam quod gignitur ſemper gi-
gnendi principia continet præſentia, & quod eſt eiuſmodi,ſemper incipit gigni, nunquam
cæperat.

Supereſt quarta ſignificatio, qua Mundus dicitur eſſe ortus, quoniam ab alio naturam C
ſuam, & eſſentiam habet; de qua Proclus,loco ſupra citato,ſic ait. *Vniuerſum ortum eſſe di-*
cit Plato, tanquam quod non ſibi ſit cauſſa cur ſit, ſed quod ab alio in naturam educatur. Por-
phirius item, *Cum* inquit *Plato quærit utrum Mundus ortus ſit nec ne, ſic intelligere opor-*
tet,quaſi dubitet,utrum fortuito eſſe conſtiterit,ut ſui effectorem non habeat,an ab alio ſit ortus,
& aliunde principium habeat, quod eſſe cæperit. Sed primum, quod iſti tam facile ab alia in
aliam ſignificationem tranſeant,maximum argumentum eſt,Platonis verbis vim eos afferre,
& ea ad alienum ſenſum detorquere. Deinde,cur Plato ambiguitatem vocis effugiens,non
aperte quæſtionem propoſuit dicens, Vtrum Mundus ab alio factus ſit nec ne? Poſteà,ve-
riſimile non eſt,Platonem in dubium reuocare voluiſſe, an Deus ſit effector Mundi nec ne?
cum ante ingreſſum quæſtionis,Dei opem implorauerit, vt ſine cuius præſidio,rectè quippiã
fieri non poſſit. Plato etiam ante propoſitionem quæſtionis, ponit diuiſionem eorum quæ
ſunt, dicens alia ſemper eſſe & intelligentia comprehendi: alia vero gigni, nec vnquam eſſe,
& ſenſu, ac opinione percipi. Opponit igitur Plato, ei quod eſt ſemper eſſe & intelligentia D
percipi, id quod eſt gigni, & ſenſu apprehendi; ſi igitur oriri, & gigni, ſignificat ab aliqua
cauſſa pendere, id quod eſt ſemper eſſe, & nunquam gigni, & intelligentia comprehendi,
ſignificabit a nulla cauſſa pendere; quare efficitur, vt eorum tantum, quæ ſentiuntur,auctor
ſit Deus; nec ſit principium omnium rerum; quod Plato non ſentit, is enim ad Dionyſium
ſcribens ſic ait. *In omnium rege,omnia ſunt poſita; atque illius gratia ſiant omnia; atque is au-*
ctor eſt omnium, quæ cum honeſtate,& pulchritudine coniuncta ſunt. Ariſtoteles item in libro
de Mundo, ſcribit omnia a Deo, & per Deum, orta nobis atque coagmentata eſſe, nullamq;
naturam eſſe, quę ipſa ſibi ad ſeſe tuendam ſatis eſſe poſſit, niſi a Deo ſalus ipſi accedat, &
cuſtodia. Et in fine Metaphyſicæ, verſum Homeri pronuncians, inquit. (Non multos re-
gnare bonum, rex vnicus eſto.). Quid plura? anima Mundi, animi quoque rationis com-
potes, intelligentia ſolum comprehenduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum procrea-
torem facit. Prçterea, poſtquam Plato oſtendit Mundum eſſe genitum, ex eo infert, ipſum
neceſſario habere cauſſam efficientem. Ante igitur, cum probauit Mundum genitum eſſe,

non

A non ſignificabat ipſum habere cauſſam efficientem; alioqui eadem eſſet propoſitio, & con-
cluſio,& idem bis diceret; ſuperuacaneum enim id erat, quod ſubiicit, Omne quod gigni-
tur, ex aliqua cauſſa gigni neceſſe eſt. Secundum enim expoſitionem iſtorum, Plato ta-
li argumentatione vſus eſſet, Omne, quod gignitur, ideſt, habet cauſſam efficientem, ip-
ſum ab aliqua cauſſa efficiente gigni neceſſe eſt, ſed Mundus ortus eſt, ideſt habet cauſſam
efficientem, ergo Mundus habet cauſſam efficientem; qua concluſione, quid magis ridicu-
lum, & abſurdum fingi poteſt? Sed inquit Porphirius, ſi apud Platonem gigni & ortum eſ-
ſe ſignificat aliquando cœpiſſe, ergo non valet illa conſequentia, qua vtitur, (Mundus cerni-
tur tangitur & eſt corporatus, & ſenſu percipitur, ergo eſt ortus, ideſt aliquando cœpit.) Imo
vero conſequentia valet apud Platonem: nam cum Plato Mundum vniuerſum ex quatuor
elementis coagmentatum eſſe exiſtimauerit, vt ſupra docuimus, nullumque corpus putaue-
rit noſtris ſenſibus ſubiectum, quod non eſſet elementum, vel ex ipſis elementis conflatum,
omnia autem elementa per omnes ſuas partes oriri, & interire perſpicuum eſt, hinc fit, vt
B rectè Plato concluſerit, Mundum ortum eſſe.

Verum poſtquam eorum, qui contra ſentiunt, interpretationes futiles, & à ſenſu Platonis
alienas eſſe oſtendimus, teſtimoniis aliorum Philoſophorum. id ipſum Platonem ſenſiſſe
demonſtremus. & in præſentia quidē Plutarchum, Atticum, Seuerum, Diogenem Laertiū,
Alhetonem Platonicum, & ex Latinis Ciceronem; atque alios noſtræ Religionis clariſſimos
Philoſophos, vt Iuſtinum Martyrem, Euſebium Cæſarienſem, D. Auguſtinum, Clementem
Alexandrinum, Theodoretum, atque alios miſſos faciamus; Ariſtotelem, qui totos viginti
annos Platonem audiuit, à quo, ob ingenij eius præſtantiam, mens ſuæ ſcholæ appellabatur,
in hanc rem teſtem adhibeamus, & uerborum ipſius, Alexandrum Aphrodiſæum antiquiſſi-
mum, & fidiſſimum interpretem afferamus, ea quæ refert Philoponus, nam Alexandri ſcri-
pta interciderunt, memorantes, vt vtriuſque teſtimonio, ſententia noſtra confirmetur. Ari-
ſtoteles 1. lib. de Cælo tex. 102. *genitum* inquit, *omnes dicunt Mundum, ſed genitum hi qui-*
C *dem ſempiternum*, hos Alexander interpres inquit fuiſſe Orpheum, & Heſiodum, & com-
plures Theologos, poſt hos autem, Platonem idem quoque ſenſiſſe. In eodem textu ſubiun-
git Ariſtoteles, *genitum igitur eſſe, ſempiternum tamen fore, impoſſibile eſt*, quæ verba expo-
nens Alexander, inquit ſententiam Platonis ab Ariſt. reprehendi. Et quoniam aliqui Plato-
nici, cupientes Platonem tueri ab argumentis Ariſtotelis, dixerant Platonem non id ſenſiſſe;
quod ei Ariſt. imponit, ſed illis verbis (ortum eſſe, & generatum) ſignificare voluiſſe Mundū
habere ſuam eſſentiam in eo, quod gignitur ſemper ab aliquo, eiuſmodi expoſitionem Ale-
xander multis verbis reprehendit, tanquam diſſentientem a uerbis Platonis, quæ quoniam
a nobis ſupra allata ſunt, cum aduerſus talem ſignificationem diſputaremus, conſulto nunc
prætermittuntur. Idem Ariſt. 3. de Cælo tex. 104. ſic ait. *Auxilium autem, quod quidam co-*
nantur afferre ſibi ipſis, qui dicunt incorruptibilem quidem eſſe, ſed factum, non eſt verum ſimili-
ter enim dicunt ijs qui deſignationes deſcribunt, & ſeipſos dixiſſe de generatione; non tanquā ge-
nerato aliquando, ſed doctrinæ gratia tanquam qui magis cognoſcant, ſi uelut deſignationem, vi-
D *derint factū.* & quæ deinceps ſequūtur. quibus verbis Ariſtoteles indicat refugiū, quo, vt Ale-
xander inquit, nōnulli Platonici vſi fuerūt, interpretātes illa verba Platonis, Mundū eſſe geni-
tū, vel procreatū, nō quaſi dicta ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, nimirū docēdi gratia, vt iis qui
diſcūt, natura Mundi clariùs oſtēdatur: quos Alexāder multis verbis redarguit. Idē Ariſt. Tex.
109. ſic ait. *Sunt nonnulli, qui fieri poſſe putant, ut & quod natū non eſt, intereat, & quod natum*
eſt incorruptum permaneat; quemadmodum habetur in Timæo, *illic enim dicit natum quidem eſſe*
cælum, in poſterū tamen tempus perpetuum eſſe futurum, non hæc dicit Ariſtoteles inquit Ale-
xander, quod illa ambo ſenſerit Plato, poſterius enim tantum in Timæo ſcriptū eſt, ſed quo-
niam illa ambo neceſſariò inter ſe connexa ſunt, vt qui poſterius concedit, ipſum quoque
prius admittere neceſſe ſit. Quod autem, eandem ſententiam Platoni aſcripſerit Theophra-
ſtus in libro de Phyſicorum opinionibus, optimus teſtis eſt Taurus Platonicus in Commen-
tariis ſuis ſuper Timæum. Sed Proclus contendit, Platonem feciſſe Mundum æternum, tum
quoniam ait exemplar Mundi ſempiternum eſſe, tum quoniam facit cauſſam Mundi boni-
tatem.

tatem Dei, & vacuitatem inuidiæ, Cum igitur Deus ſemper ſit bonus, ſemper inuidia va- A
cet, ſemper Mundum procreat. His Adde, quod ſi non fecit ab æterno, ergo ab æterno fuit
tantum potentiá opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: verum his, atque aliis horum ſi-
milibus, cum argumenta ipſius ſolueremus, cumulate ſatisfecimus. Præter illa teſtimonia
Ariſtotelis, quæ ſupra citauimus, eſt aliud luculentiſſimum in octauo libro Phy. tex. 10.
Omnes inquit *tempus natum eſſe uegant: ſolus autem Plato ipſum ortum eſſe aſſeuerat; una
enim cum cælo ortum eſſe, cælum uero natum fuiſſe affirmat.* Hæc teſtimonia Ariſtotelis & Ale-
xandri quæ adduximus, ſi quis latius videre cupit, legat Philoponum in ſolutione ſexti argu-
menti Procli. Sed dicet aliquis, quidquid natũ eſt, Plato vult interire poſſe; at Mundũ negat
ipſe aliquando interiturũ, ergo non ſenſit ipſum ortũ fuiſſe. Reſpondeo, eſt quidem Mun-
dus ſuapte natura interitui ſubiectus, ſed conſilio, & voluntate Diuina ſemper conſeruatur;
quod perſpicuum eſt ex illis verbis Platonis. *Quoniam* inquit *orti eſtis, immortales uos qui-
dem eſſe, & indiſſolubiles non poteſtis; neutiquam tamen diſſoluemini, nec uos ulla mortis fata per-
riment, nec fraus violentior, quàm conſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem* B
ueſtram, quàm illa, quibus eſtis, tunc cum gignebamini, colligati. Quod ſi Plato, ait Mundum
nullius rei indigêre, nullo morbo affligi poſſe, non ideo dixit, quod Mundum ſibi ipſum
tantum ſufficere putaret, neque ab ullo extrinſecus pendere, aut quod ſuapte natura immor-
talem, ac perpetuum eſſe exiſtimaret, ſed quoniam nihil ſit extra Mundum, quod extrinſe-
cus incurrens, poſſit perniciem, & interitum ipſi afferre. Quamobrem Plato in Timæo
ſic ait. *Itaque, & ob eam cauſſam, & ab iis rebus numero quatuor, Mundi eſt corpus effectum
ea conſtructum proportione, qua dixi; ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia, & charitate com-
plectitur, atque ita aptè cohæret, ut diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, a quo eſt colligatus;
Earum autem quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni Mundo partes collocatæ ſunt, ut nulla
pars, aut facultas huiuſce generis excederet extra; atque in hoc uniuerſo ineſſent genera illa uni-
ſa, idque ob eas cauſſas, primò, ut Mundus animans poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus;
deinde, ut unus eſſet, nulla parte, unde alter gigneretur, relicta: poſtremo, ne quis morbus eum
poſſit, aut ſenectus affligere. Omnis enim coagmentatio corporis, uel calore, uel frigore, uel ali-* C
*qua impulſione uehementi labefactatur, & frangitur, & ad morbos, ſenectutemque compellitur.
Hanc igitur habuit rationem effector Mundi, molitorque Deus, ut unum opus tantum, atque per-
fectum ex omnibus totis, atque perfectis abſolueret.* Cum autem ait Plato Mundum nullius
indigere, intelligit nullius externi. ſic enim de ipſo, ait in Timæo. *Omni autem leuitate Mun-
di figuram totam circundedit, multis de cauſſis; neque enim oculis egebat, quia nihil, quod extra
cerni poſſet, relictum erat; nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neque erant anima cir-
cumfuſa externa Mundi, ut reſpirationem requireret; nec uero deſiderabat, aut alimenta corporis;
aut detractione confecti, & conſumpti cibi, neque enim ulla acceſſio fieri poterat, neque deceſſio;
neque uero erat unde, ita ſe ipſe conſumptione, & ſenio alebat ſui, cum ipſe per ſe, & a ſe, & pate-
retur, & faceret omnia; ſic enim ratus eſt ille, qui iſta iunxit & condidit, ipſum ſe contentum eſſe
Mundum, neque egere altero, melius eſſe futurum, ac præſtantius.* Quod autẽ Mundus inſtau-
ratitiam, ac rediuiuam immortalitatem a Deo habebat, audi Platonem in Politico hæc dicẽ-
tem. *Mundus* inquit *in contrarias partes ultro circunducitur, ut qui uitam, & intelligentiam* D
*nactus ſit ab eo qui ipſum conſtruxit. Porrò ipſi retrorſum ire, ob id neceſſario inſitum fuit, quod
tale quidem ſemper in iiſdem eſſe, & eodem modo ſe habere, atque idem permanere, omnium ma-
ximè Diuinis naturis ſolis conuenit. Corporis autem natura, non huius eſt ordinis. Quod igitur cæ-
lum, ſeu Mundum nuncupauimus, permulta, ac præclara munera a Creatore ſuſcepit. Corporis ta-
men factus eſt Mundus particeps: vnde fieri non poteſt, ut ipſe in omne tempus ſit mutationis
expers.* Quod autem iis, quæ diximus, Proclus item conſentiat, perſpicuum eſt ex eo opere,
quod inſcribitur Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles;
ibi enim, primùm quidem oſtendit, Mundũ ſuapte natura ſempiternum eſſe non poſſe, nul-
lum enim inquit finitum, vt eſt apud Ariſt. in 8. lib. Phy. habet vires infinitas, ſed Mundus
eſt corpus finitum, ergo non eſt præditus viribus infinitis; atqui æuum, ſiue æternitas eſt in-
finita quædam facultas ſemper (ut ita dicam) exiſtendi, Mundus igitur per ſe æternus eſſe
non poteſt. Deinde, ſubiungit, ſemper eſſe, extrinſecus Mundo aduenire, ab opifice ipſius,

ſic

A ſic dicens *acquirit ſibi Mundus,ut ſemper ſit,propter illud,quod ſemper uerè eſt, cum hoc quan-*
tum in ſua ipſius natura eſt poſitum,id non habeat,ut ſit ſemper;unde ſit,ut eius quod gignitur de-
ſinitio, Mundo adaptari poßit, & haud ita multo poſt inquit. *Quemadmodum ijs quæ uiſuntur*
in terris conuenit,ut partim intereant,propter uirium infirmitatem; partim conſeruentur, pro-
pter uires infinitas,multo magis ijs quæ non intereunt,conueniet perpetuitas,atque immortalitas,
propter uires,easque infinitas,occidit enim vis omnis finita. Hæc Proclus: Planum igitur eſt
ac luce clarius,Platonem non obſcure,uel ambigue,ſed aperte, & indubitato ſenſiſſe, Mun-
dum ita ortum eſſe,vt aliquando cœperit: & per ſe mortalem, & caducum eſſe, conſilio ta-
men,voluntate, & potentia opificis ſui, in perpetuum conſeruari. Sed quidā Platonici, vel
quòd maximè cuperent Ariſtotelem conciliare cum Platone; vel quòd Peripateticorum ad-
uerſus Platonicam Mundi creationem arguméta neſcirent ſoluere; vel quòd productionem
rerum ex nihilo,& infinitatem diuinæ virtutis,Deique in agendo libertatem, nollent admit-
tere,quibus rebus non ante conceſſis, Mundum ſempiternum eſſe negari non poteſt; vel
denique,odio Chriſtianæ religionis,cui,ferre non poterant videri Platonem, cum in permul
B tis aliis decretis, tum in hoc de noua Mundi effectione, tam perſpicuè ſuffragari; ob has
inquam cauſſas nonnulli Platonici,opinionem de Mundi æternitate, Platoni vel relnctanti
conati ſunt imponere; verba eius,quibus Mundum ab aliquo principio eſſe factum apertiſ-
ſimè pronuntiatur,comentitiis interpretationibus,a uera eorum verborum notione,ad ſigni
ficationes quaſdam inuſitatas & abſurdas detorquentes. Verum de Platonis ſententia, & de
vniuerſa diſputatione,quam aduerſus Proclum æternitatis Mundi aſſertorē, ſuſceperamus,
ſatis hactenus dictum ſit. Nunc arguméta,quę in eandem ſententiam,Peripatetici, vt Auer-
roes, & alii excogitarunt,expendamus.

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

CAP. VI.

C PRIMVM argumentum Auerrois, ex 4. libro Phyſ. cōm. 6. & 1. lib. de Cælo
cōm. 92. depromptum, ſic habet. Qui de nouo Mundum generant, debent
neceſsario vacuum admittere; nam vbi nunc eſt Mundus,aliquando nullū fuit
corpus,nimirum ante generationem Mundi,poterat tamen eſse, quandoqui-
dem poſtea Mundus generatus fuit; ergo illud erat vacuum,namque vacuum non eſt aliud,
quàm receptaculum corporis vacans tamen omni corpore.
Secundum argumentum,ex 1. lib. de Cælo,Cōm. 22. Qui ponunt Mundum de nouo
generatum eſse,non poſsunt demonſtrare,eſse Deum, & æternitatem eius: ſicut qui ponunt
ipſum æternum eſse; & coguntur dicere ante generationem Mundi, fuiſse aliquod corpus:
& ratio eſt, quoniam,quod de nouo fit,non poteſt immediatè fieri a Deo, tum quoniam de
nouo fit,quod autem tale eſt,ab eo quod ſemper eodem ſe habet modo, proxime effici non
poteſt; tum quoniam quod generatur,debet prius ab alio alterari; Deus autem,& quoniam
D idem, ac immutabilis eſt,& quia eſt incorporeus, non poteſt immediatè aliquid noui face-
re,vel aliquid alterare; illud igitur,a quo Mundus proxime factus eſt,debuit eſse corporeū,
vt & alterare poſset ſubiectum,ex quo Mundus generari debebat, & vt varietate, ac nouitate
ſui motus,aliquid noui producere poſſet, quod antea non erat.
Tertium argumentum, ex lib. 8. phyſ. Cōm. 4. Si quidquid fit, ex ſubiecto,& oppoſito
determinato fit; idque & ex vi demonſtrationis,& ex euidentia ſenſuum certum eſt; contra-
rium autem huius,nec ratione, nec teſtimonio ſenſuum oſtendi poteſt; planè impoſſibile
erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione, nec ſubiectum, nec oppoſitum vllum
determinatum eſse poteſt. His adde,quod omnis actio neceſſariò coniuncta eſt cum motu,
ſubiectum autem eſt inſeparabile a motu,cum ponatur in definitione eius. Quare, qui aiūt
primum agens poſse ex nihilo aliquid facere, non prædicant excellentiam eius, ſed potius
pugnantia inter ſe loquuntur; quomodo enim, vel circa nihilum verſari, vel in nihilo recipi
vlla actio poteſt? Vel eſse agens ſine patiente? cum hæc ſint relatiua, quorum ea eſt, natura
vt vnum ſine altero intelligi,nedum eſse nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro, Cómento 15. Qui faciunt Mundum de nouo, A coguntur fateri aliquam mutationem factam eſſe in Deo. Aut enim Deus eodem prorſus modo ſe habuit erga molitionem Mundi ab æterno, vt tunc cum fecit Mundum, & ſic neceſſarium eſt, vt vel ab æterno Mundum fecerit, vel vt nunquam fecerit: aut diuerſo modo ſe habuit Deus, tunc cum fecit, quàm ſeſe habuerat ab æterno; hæc autem diuerſitas cum non potuerit oriri ex ipſo Mundo, vtpotè qui nihil planè eſſet, neceſſario profecta eſt ex ipſo opifice Deo.

Quintum argumentum, ex eodem libro & Cómento. Vt ſe habet voluntas noua ad actionem nouam, ſic voluntas antiqua ad actionem antiquam; ergo a commutata proportione, ſic ſe habebit voluntas noua ad actionem antiquam, ſicut voluntas antiqua ad actionem nouam, & contra: ergo ſicut eſt impoſſibile a voluntate noua prodire actionem antiquam, ſic eſt impoſſibile a voluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumentum, ex eodem libro & Cómento. Si voluntas æterna, dicitur producere ſuum effectum de nouo, & non ab æterno, hoc ſine dubio contingit, vel ob aliquod im B pedimentum, vel ob defectum alicuius rei neceſſariæ ad illum effectum producendum; neceſſe eſt igitur ante generationem Mundi, vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem neceſſariam adeſſe; quorum neutrum poteſt fieri ſine motu. Saltem negari non poteſt, quin qui differt facere quod vult, expectet præſentiam illius temporis, & velit præterire totum illum tractum durationis, qui præcedit illud tunc, in quo vult effectum producere; non poſſunt igitur effugere quin admittant, ante generationem Mundi aliquam durationem temporis extitiſſe.

Septimum argumentum, ex eodem libro & Cómento. Aut tempus factũ eſt cum Mundo, aut fuit ante generationem Mundi; ſed cum nec tempus ſine motu, nec motus ſine mobili, nec mobile vllum extra Mundum eſſe poſſit, quomodo potuit eſſe tempus ante generationem mundi? Sin autem tempus factum eſt, cum omne quod fit, vel in tempore, vel in inſtanti fieri neceſse ſit, cumque ibi tempus eſſe oporteat, vbi mens noſtra diſtinguit prius, & poſterius, fiet profecto, vt ante generationem temporis, ipſum tempus fuerit. C

Octauum argumentum, ex eo Opere cui nomen eſt, Deſtructio deſtructionum, ex diſputatione prima in ſolutione ſecundi Dubii. Nullum agens differt agere bonum quod vult, & intendit, niſi vel ob aliquod impedimentum, vel propter aliquod maius bonum; cum ergo ante generationem mundi nihil planè eſset, vel quod reſiſteret Diuinæ Potentiæ, eamque retardaret, vel quod melius eſſet mundo; nulla cauſsa aſſignari poteſt, propter quam Deus, non ab æterno mundum fecerit. Incredibile item eſt, Deum elegiſſe priuationem mundi, quaſi tempore infinito; nunquam enim priuatio, aut eſt prior habitu, aut diuturnior eo, niſi per accidens.

Nonum argumentum, ex eadem Diſputatione in ſolutione tertii Dubii. Cauſſa, & cauſſatum ſunt relatiua; ſicuti ergo accidit mundo de nouo eſſe cauſſatum, ſic accidet Deo de nouo eſse cauſſam mundi; cum ergo ab æterno non fuerit cauſſa, poſtea verò de nouo eſſe cæperit cauſſa mundi, idque non extrinſecus euenerit, nihil enim erat extra Deum ante generationem mundi, neceſse eſt confiteri id accidiſse ob aliquam mutationem factam in D ipſo Deo. Si igitur Deus ab æterno omnes conditiones habuit, quæ requiruntur ad efficiendum mundum, quid cauſsæ reddi poteſt, cur maluerit ab æterno non eſse mundum, quàm eſse? quis enim, non inquam Sapientiſſimus & Optimus, cuiuſmodi eſt Deus, ſed qualiſcunque Artifex, cum poſſit facere aliquod opus optimum, malit dici, & eſse opifex eius potentia, quàm actu, cum tamen actus ſit perfectior potentia?

Decimum argumentum, ex eadem Diſputatione, in ſolutione decimi ſeptimi Dubii. Qui aiunt mundum de nouo creatum eſse a Deo, cenſent ante hunc mundum, alium potuiſse creari, & ante illum, alium; ex quo fit vt dilatio primi mundi longior eſset, quàm ſecundi, & ſecundi, quam tertii; & tertius antiquior eſset quàm ſecũdus, & hic quàm primus: dico autem primum hunc noſtrum mundum qui factus eſt. Et inter tertium, & ſecundum, & inter hunc primum, intercederet aliqua duratio, quæ cum non eſset æterna, deberet eſse temporalis; quare tempus eſset ſine mundo. Confirmatur hoc, quoniam vbi intellectus noſter inuenit prius, & poſterius, longius, & breuius ſecũdũ duratioñe, ibidẽ tẽpus eſse oportet.

Vndeci-

A Vndecimum argumentum, ex eadem Diſputatione in ſolutione decimi noni Dubii. Quod eſt nō generatum, neceſſe eſt eſſe incorruptibile: cum ergo ante generationem mundi poſſibile fuerit mundum generari, alioquin non fuiſſet generatus, & talis poſſibilitas ſit æterna a parte ante, erit quoque æterna in poſterum; quare nunquam ceſſare poterit: non ceſſante autem poſſibilitate, impoſſibile eſt actu mundum eſſe, cum enim primùm mundus actu eſſet, corrumperetur illa poſſibilitas, at poſuimus illam ſempiternam: poſſibilitas enim alicuius rei deſinit eſſe, cum primum illa res actu incipit eſſe.

Duodecimum argumentum, ex eadem Diſputatione in ſolutione vigeſimi primi Dubii. Ante generationem mundi, poſſibile fuit mundum generari; omnis autem poſſibilitas fundatur in aliquo ſubiecto, quod dicitur eſſe poſſibile: omni enim agenti reſpondet patiens cum ſint relatiua. quare ſicut poſſibilitas actiua, non poteſt eſſe niſi in aliquo agente, ſic nec poſſibilitas paſſiua poteſt eſſe niſi in aliquo patiente; & ſic neceſſe eſt concedere ante generationem mundi, aliquod ſubiectum fuiſſe. Confirmatur hoc, quoniam Phyſicus ex iis, quæ B ſunt nota ſibi iudicare debet de iis, quæ ſunt ignota; cum igitur in cuiuslibet rei generatione, uideamus non vnum oppoſitum recipere alterum, vel tranſmutari in alterum, ſed aliud, quod eſt ſubiectum vtrique; præter rationem eſt, & contra diſciplinam Phyſicam, dicere in generatione mundi, non præfuiſſe aliquod ſubiectum, ſed ipſum non ens tranſmutatum eſſe in ipſum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta.

CAP. VII.

AD ſupradictas Auerrois rationes, hoc modo breuiter reſpondemus. Ad primam. Si mundo per ſe deberetur aliquis locus, & ſi mundus factus fuiſſet per generationem naturalem, valeret vtique argumentum; at nec mundo, vt totum C quoddam eſt, debetur per ſe aliquis locus, ſed tantum ratione partium, & mundus productus eſt per creationem ex nihilo, nec ante productionem mundi præceſſit aliquis locus aptus mundum recipere; poſſibilitas enim, quæ præceſſit creationem mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti, ſed tantum actiua ex parte Dei.

Ad 2. Argumentum concluderet, ſi nos diceremus mundum factum eſſe per generationem, & motum phyſicum; at nos dicimus mundum fuiſſe creatum ex nihilo, tunc quando vt crearetur præſcriptū, & determinatum fuerat a Deo ab æterno: talis autem creatio mundi, proximè monſtrat Deum eſſe. Nam creare mundum ex nihilo, non poteſt niſi is qui habeat infinitam vim & poteſtatem, quique ſit ſumme bonus & ſapiens, hunc autē Deum eſſe, manifeſtum eſt apud omnes.

Ad 3. Tale iudicium noſtrorum ſenſuum, ex duplici cauſſa profectum eſt; tum quoniā ſenſibus noſtris tantum note ſunt generationes particularium rerum, productio autem totius entis, & ipſius vniuerſi, non poteſt ſub ſenſus noſtros cadere: tum etiam, quoniam ſenſus D humani tantum iudicare poſſunt de generatione rerum corporearum, & ſenſibilium, productio autem rerum immaterialium, ſenſu comprehendi nequit. Quamobrem oportet, vt intellectus ſe ſupra ſenſus erigens, & generalē totius entis productionem, & ſpecialem rerū immaterialium procreationem cōſiderans, agnoſcat in iis modum quendam productionis neceſſarium eſſe, longe diuerſum ab eo, quem in generatione rerum particularium, & materialium, ſenſu percipimus. Neque uero creatio, eſt actio coniuncta cum motu, vt ſubiecto aliquo & patiente, & tempore indigeat. Et indigere ſubiecto ad agēdum, excuſari nō poteſt, quin multum detrahat omnipotentiæ Dei, & generali efficientiæ, quam habet erga omnes res; tollit enim infinitatem diuinæ virtutis, nec patitur Deum eſſe propriè cauſſam efficientem rerum incorruptibilium.

Ad 4. Ab æterno Deus decreuerat facere mundum, tunc cum factus eſt; nunquam igitur voluntas mutata eſt in Deo.

Ad 5. Effectus intelligibilis, & voluntarius, prodit ab intellectu, ſecundum præſcriptionem & definitionem eius; & a voluntate, ſecundum eius determinationem. Vnde licet vo-

luntas ſit antiqua & intellectus,tamen ſi determinauerint facere aliquid multo tẽpore poſt, ille effectus nouus erit,& proficiſcetur a uoluntate antiqua, ſecundũ ſuũ propoſitũ propter, quod illa voluntas ab antiquo decreuerat, vt nouus ille effectus aliquo certo tempore exiſteret. Exempli gratia,ſi ego nunc apud me ſtatuerẽ, ab hinc duos annos Lauretum ad ſacram illam Deiparæ virginis ædem religionis ergo proficiſci, illa peregrinatio cũ a me poſt duos annos ſuſcipietur, procedet a voluntate antiqua, quæ id duobus annis ante deliberauerat. Sic etiam Deus ab æterno decreuit facere mundum,qui de nouo inciperet,& haberet ſuæ durationis initium. nihil igitur abſurdi eſt,a voluntate antiqua,& æterna, effectum nouum (ea ratione qua expoſitum eſt) proficiſci. A

Ad 6. Valet argumentum de agente, quod operatur ex neceſſitate naturæ, non autem de eo, quod agit libere, qualem eſſe Deum, ſupra capite primo multis argumentis oſtendimus.

Ad 7. Omne quod fit,in tempore,vel in inſtanti tẽporis fieri, locum habet, tantummodo in iis,quæ fiunt per motum phyſicum, & motui circulari, cuius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tempus igitur, una cum cælo productum eſt per creationem. Creatio autem eſt actio quædam Diuina,quæ non menſuratur tempore,vel inſtanti temporis noſtri. B

Ad 8. Verum eſt id quod argumentatur Auerroes,de agente,cuius,vel aliqua perfectio, vel aliquod bonum, & vtilitas,in actione eius aliquo modo conſiſtit; vel quod naturaliter ex neceſſitate operatur: tale autem agens, non eſt Deus. Non eſſe verò Mundi, ab æternitate præceſſit, non quod potius Deus illud elegerit, quàm eſſe Mundi, ſed quoniam Mundus ab æterno eſſe non poterat,ac ideo neceſſarium fuit, non eſſe Mundi, ab æterno præceſſiſſe; vel quòd ſi poterat eſſe,melius erat,vt de nouo fieret,quàm ab æterno, propter eam cauſſam quam ſupra,non ſemel expoſuimus.

Ad 9. Deus ſine vlla mutatione ſui produxit res nouas; denominatur autem creator,vel conſeruator actu, & de nouo, non formaliter & intrinſecè, ſed propter ipſas creaturas, quæ ante erant potentia, poſtea ſunt actu; antea non erant, poſtea de nouo ſunt productæ: tales enim relationes non ſunt mutuæ,vel ſecundum ęquiparantiam,ſed in creatura ſunt realiter, & ſubiectiuè,in Deo autem ſecundum rationem, & terminatiuè. Quamuis autem Deus ab æterno habuerit omnes conditiones,quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, non tamẽ oportuit Mundum ab æterno factum eſſe; tum quia Deus eſt agens liberum,non ex neceſſitate,agens autem liberum, etiam cum omnia requiſita ad agendum adſunt, poteſt non agere; tum etiam,quia fortaſſe Mundus non potuit fieri ab æterno. C

Ad 10. Si ante hunc Mundum fuiſſet creatus alius,ille diceretur antiquior,ratione temporis,quod fuiſset vna cum ipſo productum; plures enim circulationes in illo Mundo confectæ eſſent,quàm in hoc,& plus temporis ibi fluxiſset, quàm hic: denique,ſecundus Mundus,licet propriè,non fiat in tempore, cum tempus ipſius, vna cum ipſo producatur, & ipſum ſit extra tempus prioris Mundi,poteſt tamẽ dici eſse tempore poſterior priori Mundo, quatenus, cum ſecundus Mundus factus eſt,iam aliquot anni, menſes, & horę, denique aliquid temporis præceſserat in priori Mundo.

Ad 11. Poſſibilitas, vt Mundus generaretur, non erat aliqua potentia phyſica fundata in ſubiecto, cum ante generationem Mundi, nihil planè exiſteret: ſed erat tantum poſſibilitas ex parte agentis, qui propter virtutem ſuam infinitam, & a nulla re dependentem, poteſt ex nihilo res producere. D

Ad 12. Argumentum procedit de agente naturali,& finitę virtutis, & de modo generationis rerum Phyſicarum qui nobis familiaris eſt; Deum autem, cum ſit infinita vi prȩditus, & omnium rerum auctor, non conuenit exiſtimare ad agendum egere adminiculo ſubiecti, ſeu materiæ; præſertim, cum ſit quædam actio ipſius propria, quam creationem vocamus, ſeiuncta ab omni motu phyſico, & nullius indiga ſubiecti. Quod ſi omni agenti aliquod patiens ſubeſse neceſse eſt, erit igitur aliquod patiens, quod a nullo factum erit, ac proinde Deus non erit cauſsa efficiens omnium rerum. Atque hęc quidem de argumentis Auerrois.

A

Duodecim alia argumenta pro ęternitate Mundi.

CAP. VIII.

EXPONAMVS deinceps alia duodecim argumenta pro Mundi Aeternitate,
non minus quàm omnia ſuperius allata, in ſpeciem probabilia: quæ libuit hic
adiungere, tum, ne quicquam, quod veritati aduerſari & officere poſse putare-
tur, nos quaſi diſſimulantes, conſulto taciti prǽteriiſse videremur: tum, quo
diſcuſſis omnium difficultatum tenebris, illuſtrior atque iucundior omnibus veritatis eſset
aſpectus.

Primum autem argumentum, hoc eſt. Quod de nouo creatur, aut ante potuit fieri, aut
non; ſi non potuit fieri, non poterit igitur creari; ſi potuit eſse, vbi nam illa potentia erat?
in nihilo non poteſt eſſe, nec in ſubiecto, quia creatio non præſupponit ſubiectum aliquod.
B Et confirmatur, quoniam creatio non eſt ipſa res quæ creatur, neque eſt Deus qui creat, ſed
eſt actio quædam proficiſcens a creante, & quę terminatur ad rem creatam; hanc autem
actionem in aliquo ſubiecto recipi oportet, at hoc repugnat creationi, quæ dicitur eſse pro-
ductio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si Mundus creatus eſt ex nihilo, cum ipſum nihil, ſit quoddã
indefinitum, & indeterminatum, prǽterea, ipſe Deus ſit indifferens ad producendum quod-
libet, non poteſt aſſignari vlla veriſimilis ratio, cur a Deo potius hoc ens determinatum fa-
ctum fuerit, quàm aliud, & tunc quàm aliàs, v. g. ſi producit cælum ex nihilo, cum Deus in-
differens ſit ad producendum cælum, & quoduis aliud, ſimiliter & ipſum nihil non ſit ma-
gis determinatum ad productionem cæli, quàm alterius entis, cur potius nunc producitur
cælum, quàm aliud quodlibet ens? vel a quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipſum
cælum, potius quàm ad aliud ens?

C Tertium argumentum. Si cælum v. g. de nouo productum eſt, quæro, antequam pro-
duceretur, vel poterat produci, & non produci, vel ex neceſſitate productum eſt: ſi prius di-
cas, ſequitur, vt cælum ſit corruptibile; nam quod ante productionem ſui poterat eſse, &
non eſse, poſtquam productum eſt, adhuc poterit eſse, & non eſse: ſin autem poſterius dixe-
ris, cum talis neceſſitas non poſſit eſse, niſi ex parte agentis, extra ipſum enim, nihil prorſus
erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex neceſsitate Mundum produxiſse; quod
ſi ex neceſſitate produxit, cur nõ ante, ſeu ab æterno produxit? niſi forte aliquod fuit im-
pedimentum, quod retardauit ipſum.

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere Mundum ab æterno, aut non: ſi po-
tuit, cum Deus & natura ex poſſibilibus faciant quod melius eſt, melius autem ſit mundum
eſse, quàm non eſse, proculdubio ſi potuiſset illum facere ab æterno, ab æterno feciſset: ſi
non potuit facere ab æterno, ergo oportuit, vt æterna quædam duratio præcederet molitio-
nem mundi, at videtur, & abſurdum, & incredibile, quòd Deus per totam æternitatem ex-
D pectare debuerit, donec potuerit Mundum facere; nam ſi Deus non poteſt facere mundum
ab æterno, faciat igitur tunc cum primum poteſt facere, & cum illud, tunc, pręceſserit æter
nitas, aut ante illud, tunc, poterat facere mundum, aut non; ſi non potuit, hoc eſt incredibi-
le, cur tunc potuerit, & non ante; ſi potuit, ergo potuit facere mundum antequam potuit.

Quintum argumentum. Si mundus, cuius aliæ partes ſunt corruptibiles, aliæ incorrupti
biles, de nouo factus eſt, omnes partes eius incæperunt eſse; quod autem incipit eſse, deſi-
nit etiam eſse, non igitur erunt aliquę partes mundi incorruptibiles. Ex contrario autem vi-
dentur omnes debere eſse incorruptibiles; nam quod non eſt factum ex ſubiecto, & contra
rio, id non eſt corruptibile, ſed tales ſunt omnes partes mundi, vtpotè quę a Deo productę
ſunt per creationem, ergo omnes oporteret eſse incorruptibiles.

Sextum argumentum. Motus menſuratur tempore, ſi ergo incępit eſſe, vel incępit in
inſtanti, vel in tempore, fuit igitur tempus ante motum, at tempus non eſt ſine motu. Adde,
quod cum tempus ſit paſſio, & numerus motus, ſicut non datur prima pars, vel primũ mu-
tatum eſſe ipſius motus, ita non dabitur prima pars nec primũ inſtans temporis, quare tẽpus
erit

erit infinitum, quod ſi dicas, tempus, & motum concreatum fuiſſe cum ipſo Mundo; hoc non poteſt dici, nam quę concreantur, eadē productione terminantur & efficiuntur; at Mundus, uel cælum cæpit eſſe per primum ſui eſſe, cum ſit res permanens, & ſubſtantia completa per creationē producta; motus antē non potuit ſic incipere, cum ſit ens ſucceſſiuum, non enim poteſt dari vel prima pars, vel primum mutatum eſſe motus; ergo terminata creatione cæli, nondum erat motus. Quærendum igitur eſt, quomodo poſtea productus fuerit motus, & quomodo non ante productionem motus fuerit tempus, cum cælum non modo natura, ſed etiam duratione quadam inſtantanea, motum præceſſerit. A

Septimum Argumentum. Pręſtantius eſt non poſſe non facere bonum, quam poſſe non facere bonum: ſicuti melius eſt facere bonum, quam non facere bonum; & melius eſt non poſſe facere malum, quam poſſe facere; ſed communicare ſe alijs eſt bonum, ac Diuinum quippiam, immo videtur eſſe proprium ſummi boni, & inſeparabile ab ipſo: cū igitur hæc communicatio in molitione Mundi conſiſtat, non potuit Deus non facere Mundum; quare, vel ab æterno fecit, vel aliquod impedimentum fuit propter quod non ab æterno fecerit; atqui nullum impedimentum fingi poteſt, quod Deum retardare potuerit; ergo Deus fecit Mundum ab æterno. B

Octauum argumentū. Deus ſemper ac neceſſario facit, quod melius eſt; ſi enim ex duobus oppoſitis non ſemper eligeret ac faceret quod melius eſt, ſed interdum quod deterius eſt, profectò nec eſſet ſummè ſapiens, nec ſummè bonus: vel ergo ſimpliciter melius eſt Mundum eſſe, quam non eſſe, vel è contrario, non eſſe, quam eſſe; ſi melius eſt Mundum nō eſſe, quàm eſſe, nunquam ergo Mundus potuit, vel debuit fieri a Deo; ſin autem melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, ergo Deus neceſſario (non quidem neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate oppoſita contingentiæ) fecit Mundum: ſicuti ergo non eſt contingens Mundum fieri, vel non fieri; ita non erit contingens mundum de nouo fieri, vel ab æterno fieri. Oportet igitur alterutrum horum eſſe neceſſarium; ſed non fuit neceſſarium de nouo fieri, ergo fuit neceſſarium ab æterno fieri.

Nonum Argumentum. Si Deus neceſſario facit quod melius eſt, & bonum, quò eſt diuturnius, eo melius, cum igitur mundum eſse, bonum ſit, melius vtiq; fuerit ipſum æternum facere, quam nouum. Quare ſic a Deo factus eſt. C

Decimum Argumentum. Si melius eſt mundum eſse, quam non eſse, & Deus neceſsario facit quod melius eſt, quomodo non eſt abſurdum, dicere mundum de nouo factū fuiſse? ſic enim Deus præpoſuiſset priuationem mundi generationi eius, ideſt, feciſset non eſse mundi æternum, eſse autem eius nouum.

Vndecimum Argumentum. Si mundus de nouo factus eſt; quæro, in tota illa æternitate, quæ præceſſit generationem mundi, vel Deus erat imperfectus, & otioſus, quia nihil faciebat; vel ęque perfectus, ac modo eſt; & tunc, vel erat neceſsarium, vtile, & decens mundum eſse, vel non; ſi igitur in illa æternitate fuit, vel neceſsarium, vel vtile, vel decens; vt mundus eſset, oportebat mundum, a Deo, qui ſummè bonus eſt, in illa æternitate factum eſse: ſi autem tunc non erat neceſsarium, aut conueniens, aut decens, vel fuit hoc tunc cum conditus eſt, vel nihil horum fuit; ſi fuit, quærenda eſt ratio huius diuerſitatis, cur fuerit tunc, & nō prius, vel ab æternitate; ſi nihil horum fuit, ergo fruſtra mundus factus eſt; quod enim neque neceſsarium eſt fieri, neque vtile, neque decens, fruſtra fit. D

Duodecimum Argumentum. Cum Deus ſit ſummè bonus, & velit omnia ſibi eſse quā ſimillima, præſertim ea quæ immediatè procedunt ab ipſo; ſicuti alias perfectiones communicauit creaturis, credendum eſt etiam communicaſse æternitatem, quæ eſt vna ex perfectionibus Diuinis: & quemadmodum fecit Intelligentias in alijs omnibus rebus ipſi ſimiles, ita etiam feciſse in æternitate. Adde, quod magis apparet excellentia Dei, & infinita virtus eius, ſi credatur, & prædicetur, non modo auctor eſse rerum caducarum, & mortalium, ſed etiam opifex eſse immortalium, & ſempiternarum; vt non ſolum poſsit creaturæ tribuere æternitatem à parte poſt (vt dicunt ſcholaſtici) ſed etiam a parte ante.

A

Supradictæ rationes diſſoluuntur.

CAP. IX.

VERVM ad hæc argumenta, non ægrius quàm ad alia quæ ſupra refutauimus, reſponderi poteſt: ad primum quidem hoc modo. Quod creatur, antea poterat creari; non ob potentiam paſſiuam alicuius ſubiecti, nulla enim materia tempore præceſſit creationem Mundi, quin etiam tota ipſa materia prima creata fuit; ſed ſolum ob potentiam actiuam agentis, quod antequam crearet, poterat creare. Potentia enim creatiua Mundi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectiſſima.

Ad 2. Multitudo, & diſtinctio earum rerum, quæ a Deo creatur, & determinatio vniuſcuiuſque rei in gradu ſuo, nõ fuit orta ex ipſo nihilo, nec ex ipſo Deo ſimpliciter; ſed ex Deo,
B pro vt habet in ſe ideas, & notiones omnium rerum, ſecundũ quas, & numerum, & magnitudinem, & gradus perfectionis diſtribuit rebus. ſic eſt in ſacris literis, Deum omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura.

Ad 3. Mundus poterat produci, & non produci, quia libere productus eſt a Deo; non tamen idcirco continuo ſequitur, vt Mũdus ſit corruptibilis: illud enim axioma (quidquid poteſt fieri, & non fieri, eſt corruptibile) verum eſt de eo, cui cõuenit talis potentia contradictionis, intrinſecè, & propter aliquod eſſentiale principium ipſius, quod eſt materia; non valet autem in eo, cui talis potentia non conuenit intrinſecè, ſed extrinſecè, nimirum ex parte agentis, a quo propterea quod libere, & non neceſſario productum fuit, antequam produceretur, potuit produci, & non produci. Quamuis igitur Deus liberè impertiuerit eſſe omnibus rebus, quibuſdam tamen largitus eſt eſſe perpetuum, vt per ſe, ac ſuapte natura a nullo corrumpi poſſint; aliis autem dedit eſſe caducum, ac mortale, quo aliquando tandem deficiente, eiuſmodi res interire oportet. Ergo intrinſecè & ſecundum naturam ſuam, aliæ
C res ſunt corruptibiles & aliæ incorruptibiles: quædam contingentes & quædam aliæ neceſſariæ: quoniam aliæ materiam & contrarium habent, aliæ verò minimè. At res omnes ad Deum relatæ, à quo liberè productæ ſunt, ita vt potuerint non produci, & libere conſeruantur, ita vt poſſint non conſeruari: nulla eſt res omnino neceſſaria & incorruptibilis. Diuiſio autem rerum in corruptibiles & incorruptibiles, ſumitur ex natura ipſarum rerum, non autem ex earum relatione ad Deum.

An quia Deus libere agit, omnes res ſint corruptibiles.

Ad 4. Non potuit Mundus eſſe ab æterno: quod non arguit impotentiam Dei, ſed repugnantiam ex parte creaturę; poſita enim Mundi æternitate, permulta conſequuntur abſurda, quæ partim tetigimus in ſolutione primi argumenti Procli, partim infra adducemus. Quamuis autem Mundus non potuerit fieri ab æterno ſimpliciter, & vt quidam aiunt categorematice, potuit tamen fieri ab ęterno ſyncategorematice, ideſt, quocunque puncto æternitatis vel temporis imaginarij, quod animo fingamus omni æternitati coextitiſſe, ponatur Mundus fieri, potuit ante & ante fieri, & in infinitum. Quemadmodum, licet Deus non
D poſſit (vt multi putant) producere aliquod infinitum actu, poteſt tamen producere infinitũ hoc modo, quoniã quocunque dato finito, ſeu in magnitudine, ſeu in numero, poteſt Deus facere maius, & maius in infinitum; nec poteſt dari vllum finitum, quo non poſſit Deus maius facere. Potentia ergo ad creandum Mundum, non debet terminari per aliquid citra ęternitatem abſolutè, eo modo ut tunc potuerit, & non ante, ſed debet determinari per æternitatem negatiue, hoc ſenſu, Mundus non poteſt creari ab æterno ſimpliciter, ſed poteſt creari ab æterno hoc ſenſu, quia nihil poteſt aſſignari determinatè citra æternitatem, ante quod Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creandum Mundum, nec determinatur per ęternitatem, nec per aliquid determinatum citra ęternitatem, ſed per id quod eſt citra æternitatem, confusè, ac indeterminate.

An citra ęternitatem poſſit aſſignari primum inſtans creationis Mũdi.

Ad 5. Neceſſe fuit vt in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamen, ex iis, quę tunc producta ſunt, alia nacta fuerunt materiam, & contrarium, ex quibus, & per quæ generari, & corrumpi poſſent: alia vero ab omni materia ſegregata

gata, & a contrariis libera, immortalem, atque immutabilem naturam ſortita sunt: hinc A
igitur factum eſt, vt quamuis in procreatione Mundi omues res ſimilis productionis modo
extiterint, taiuen propter diuerſas naturas, quas in illa creatioue acceperunt, alię res fuerint
corruptibiles, aliæ vero incorruptibiles.

Ad 6. Non datur primum inſtans temporis, ſicut non datur primum mutatum eſſe motus circularis. De motu autem, cum non ſit res permanens, nec a mobili vel termino ad quem diſtincta, non rectè quęritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationem; non enim motus per motum producitur, nec eſt motus ad motũ, vt in 5. Phy. Ariſtoteles demonſtrat. Cælum autem, cũ ſecundũ ſubſtantiam menſuretur æternitate vel æuo, non poteſt rectè dici eſſe prius motu circulari, vel tempore, vel inſtanti temporis, ſed quadam duratione indiuiſibili ipſius æui, cui reſponderet inſtans in tempore, ſi ponamus cælum immediate poſtquam fuit creatum, moueri cæpiſſe,

Ad 7. Deus neceſſario facit bonum, hoc ſenſu, quòd quidquid Deus facit, neceſſario bo-
num eſt; nulla tamen neceſſitate aſtringitur Deus, vt hoc, vel illud bonum faciat. Cum enim B
libere agere, ſit perfectio quædam iu homine, non ea eſt remouenda a Deo, præſertim in ijs operationibus, quæ ſunt extra ipſum, in quornm effectione uon cõſtſtit perfectio Dei. Deus igitur ueceſſario facit bonum, quoniam quod ab eo fit, neceſſario bonum eſt, non tamen, neceſſario facit bonum, vt neceſſarium ſit ipſum facere hoc vel illud: ſi enim fit a Deo, hoc ipſo bonum eſt, & hoc ipſo eſt melius eſſe, quàm uon eſſe, præcipuè tunc quando fit: ſin autẽ a Deo non fit, hoc ipſo melius eſt non fieri; tunc præcipue. Atque hinc patet etiam octaui argumenti ſolutio.

Ad. 9. Melius eſt æternum eſſe quam uon æternum; ſimpliciter loquendo; ſed non eſt melius Mundo, quia repugnat naturæ ipſius, vt coæternus ſit Deo. Sicut eſſe incorporeum ſimpliciter melius eſt quàm eſſe corporeum, ſed non eſt id melius homini, cuins naturæ repugnat ipſum eſſe incorporeum. Vel aliter reſpouderi poteſt, non eſſe melius Mundo vt is ſit ęternus, ratione finis propter quem à Deo fuit conditus, nimirum vt ex eo Dei infinita po-
teſtas, atque maieſtas ab homnibus cognoſceretur, quæ facilius, clarius, certiuſque ex noua C
Mundi molitioue, quam ex eius æternitate cognoſcuntur.

Ad 10. Quamuis ipſi Mundo melius ſit eſſe, quam non eſſe, tamen Deo neque melius eſt, neque deterius eſt Mundum facere, vel non facere: quia Mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad 11. Vt Mũdus in æternitate coexiſteret Deo, impoſſibile fuit, vel certe non decuit; vt autem aliquando fieret, exiſtimare decet fuiſſe quidem conueniens, quandoquidem a Deo factus eſt, uon tamen fuiſſe neceſſarium, vt non potuerit non fieri.

Ad 12. Communicauit quidem Deus creaturis eas perfectiones, quas conditio creaturæ ferebat, eas vero, quæ ſuperant ſtatum & conditionem creaturæ, nec debuit, nec potuit communicare: ueque enim fieri poteſt, vt creatura ſit, vel infinita virtute prædita, vel incauſſata, & independens, ac (vt quidam putant) vel Deo coæterna. Nou eſt autem Deus auctor tantummodo rerum caducarum, ſed etiam immortalium, & perpetuarũ: quod
autem non poſſit facere ſibi res coæternas, hoc manifeſtiſſime indicat ſummam excellentiã D
Dei, cui nulla creatura, aut in eſsentia, & perfectione, aut in virtute, & actione, aut in vita & duratione, par & æqualis eſſe poteſt.

Atque hæc quidem ſint contra Peripateticos & nonnullos Platonicos, qui pro ęternitate Mundi, quaſi pro aris & focis ipſoque capite, acerrime dimicant, eamque pugnaciter & mordicus defendunt, diſputata. Nos enim eorum tela, quibus veritatem petebant, hebetauimus, fregimus, fecimuſque, vt ea nihil plane veritati poſſent officere.

A An Mundus potuerit eſſe ab æterno, Variç Theologorum opiniones. Ac prima omnium Henrici & Philoponi ęternitatem creaturę repugnare aientium, opinio explicatur.

CAP. X.

NON eſſe neceſſarium vt Mundus ſit ab æterno, ſatis explicatum eſt refutatis argumentis philoſophorum, qui æternitatē Mundi obnixè defendunt. Mundum non eſſe ęternum, ſed de nouo factum, fide cognitum, & perceptum habemus. An is tamen ſecundum potentiam Dei, quam vocant abſolutam, ab æterno effici potuerit, Theologi adducunt in quæſtionem, quam nos hoc loco velut clauſulam huius libri, atque adeo totius operis, quanta maxima fieri poſſit breuitate, & perſpicuitate, pertractare volumus. Quatuor hac de re inter ſe diſcrepantes apud Theologos (nam
B a Theologis potius quàm a Philoſophis, hæc controuerſia tractari ſolet) opiniónes reperio.

Prima opinio eſt Henrici de Gandauo, Quol. 1. quæſt. 7. & Philoponi in eo libro quo reſpondet argumentis Procli pro æternitate Mundi, aſſerentium, eſſe omnino impoſſibile vllam creaturā eſſe ab æterno. quod probant his rationibus, 1. creatio eſt productio ex nihilo, cum igitur terminus a quo creationis ſit nihil, & non ens, neceſſe eſt in creatione non ens & nihil. præcedere ipſum eſſe rei quæ creatur, ſicut terminus a quo præcedit terminum ad quem, quare quod creatur, æternū eſſe non poteſt. 2. De omni producto verū eſt dicere ipſum produci, vel ita vt aliquando verum fuerit dicere ipſum tunc produci, vel ita vt verum ſit dicere ipſum ſemper produci; ſed de creatura non eſt verum dicere ipſam ſemper produci; alioquin nulla creatura habere eſſe permanens, ſed tantum eſſe ſucceſſiuum; ergo verum eſt dicere eam aliquo inſtanti produci; ſed cum producitur, incipit habere eſſe, ergo ſi in aliquo inſtanti producitur, non ſemper, nec ab ęterno habet eſſe. 3. Creatura habet eſſe acquiſitum a Deo, ergo habet eſſe poſt non eſſe, nā quod acquirit aliquid, id non ſem-
C per habuit. 4. Si creatura eſſet ab æterno, non differret in ea creatio & conſeruatio, hęc autem differre inter ſe, manifeſtum eſt, tum ex definitione ceationis, & conſeruationis: tū ex eo, quod agens particulare eſt cauſſa efficiens eius quod producit, non tamen eſt cauſſa conſeruans; quare etiam vbi hæc duo in vnum concurrunt, habent ſaltem diuerſas rationes. 5. Si aliqua creatura eſſet ab æterno, illa per æternam durationem haberet eſſe neceſſariū & penitus indefectibile, etiam per abſolutam Dei potentiam; nam ponatur talis creatura annihilari a Deo, vel annihilari poteſt ab æterno, & ſic quia ponitur eſſe ab æterno, habebit eſſe ab æterno; & quia dicitur annihilari ab æterno, quod autem annihilatur non eſt, non erit ab æterno, quare, & erit, & non erit ab æterno: Vel talis creatura non poteſt annihilari ab æterno; quare cum ipſa habeat eſſe ab æterno, quandocunque citra æternitatem annihilabitur, neceſſarium eſt iam ipſam habuiſſe eſſe ab æterno, & per totam illam æternitatem, eſſe omnino indefectibilem: & quia omne æternum eſt neceſſarium, quippe cum careat potentia cōtradictionis ad eſſe & non eſſe, vt docet Ariſt. 9. Metaph. tex. 17. ab ęterno quoq; ipſa ha-
D buiſſet eſſe neceſſariū: Hoc autē videtur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentię, quā omnis creatura perpetuo habet a Deo in eſſe. 6. Si creatura, nec eſſentiam, nec virtutē poteſt habere infinitā, ergo neque durationem: ne ponatur creatura, in aliquo par, & æqualis Deo. Et ſicut Deus in eſſentia habet aliquid proprium, quod eſt eſſe actum purum, & in virtute, quod eſt eſſe infinitū, & in actione ad extra, quod eſt habere vim creandi; ita in duratione, habere debet aliquid proprium, & incommunicabile alijs, nempe æternitatem.

Septem argumentis probatur æternitatem omni creaturę repugnare.

Pro hac ſententia facere videntur permulta teſtimonia ſanctorum Patrum, negantium vllam creaturam coeternam Deo eſſe poſſe. Athanaſius in ſecunda oratione contra Arrianos, ait non poſſe creaturam, quippe quæ ex non eſſe ad eſſe traducitur, coæternam eſſe opifici ſuo. Ambroſius primo Exameron, quid tam abſurdum eſt, inquit, quàm vt ęternitas operis, ęternitati iungatur auctoris? Auguſtinus lib. contra Felicianum Arrianum, ita definit creaturam. *Creatura eſt ex eo quod nondum eſt, vel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in ſe eſt, Omnipotentis Dei voluntate, facta ſubſtantia.* Damaſcenus lib. 1. de Fide orthodoxa

Teſtimonia ſanctorū patrum.

cap. 8. *Quoniam*, inquit, *creatio, Diuinæ voluntatis opus eſt, non eſt coæterna* Deo; *neque enim quod ex non eſſe ad eſſe traducitur, capax eſt, vt coæternum ſit ſuo principio*. Denique Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Athanaſius, Hylarius, Auguſtinus, alijque multi, pugnantes contra Arrium aſſerentem Verbum Diuinũ eſſe creaturam, hac pręcipue argumentatione vtebantur. Nulla creatura eſt coęterna ſuo creatori, ſed ex ſacris literis euidenter colligitur Verbum eſſe coęternum Deo, ergo non eſt creatura: quę argumentatio parum firma eſſet ad conuincendos Aurianos, ſi creatura Deo coęterna eſſe poſſet. A C

Secunda Opinio Durandi, Æternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.

CAP. XI.

ALTERA opinio eſt Durandi in 2. Sent. Diſt. 1. qui cenſet ęternitatem non repugnare ſubſtantiis incorruptibilibus, vt Cęlis, & Intelligentiis: at rebus corruptibilibus, quarum natura ſpecifica in vno indiuiduo perpetuari non poteſt, ſed conſeruatur per ſucceſſionem indiuiduorum, quę generantur & intereunt, eam omnino repugnare. Rationes quidem quibus oſtendi poſſet res incorruptibiles ęternas eſſe poſſe, cognoſci poterunt ex tractatione, & cofirmatione tertię opinionis quam ſequenti capite ſubiungam. Hac enim re non diſcrepat tertia opinio ab hac ſecunda. B

Aeternitatẽ repugnare rebus corruptibilibus probãt quatuor argumentis.

Quod autem ęternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maxime ratione perſuaderi ſolet, quod ex hac poſitione, permulta, eaque grauiſſima, & abſurdiſſima incommoda exiſtũt. Primo enim, infinitum actu tranſactum, & pertranſitum fuiſſet; nam poſita æternitate Mũdi, vſque ad hodiernum diem exacti, & tranſacti fuiſſent infinitæ conuerſiones ſolis, aliorumque ſyderum, infiniti dies, infinita cuiuslibet ſpeciei indiuidua: infinitum autem nullo modo pertranſiri poſſe, & Ariſtoteles docet, & nullo docente, ratio ipſa ſuadet.

Deinde, aliquid eſſet maius infinito: nam conuerſiones lunæ plures ſunt quam ſolis, cũ vna conuerſio ſolis contineat duodecim lunæ. Dies item multo plures ſunt quam anni, cũ annus comprehendat trecentos ſexaginta quinque dies. At poſita æternitate Mundi, conuerſiones ſolis fuiſſent infinitæ, ſimiliter etiam anni fuiſſent infiniti, ergo daretur aliquid multo maius infinito. Quin etiã eſſet aliquid quod infinite excederet aliud infinitũ, exceſſus enim dierũ ſuper annos, nõ poteſt eſſe finitus, quippe cũ ſucceſſio dierũ ſit ęterna & infinita, quare neceſſario erit infinitus. His quoq; cõſequens eſt, aliquid ſimul eſſe maius alio, & eidẽ æquale. Etenim dies, & anni, qua ratione ſunt ambo infiniti, inæquales eſſe nõ poſſunt: qua ratione autẽ vnus annus continet in ſe multos dies, neceſſe eſt annos pauciores eſſe diebus. Quod autem duo infinita inæqualia eſſe nequeant, declaratur ſimul, & probatur hoc exemplo. Sint duæ lineæ, ſeu aliæ magnitudines, ex vna parte infinitæ ſecundum longitudinem, ex altera parte finitæ; & ex ea parte, qua finitæ ſunt, ſint inter ſe æquales: addatur vni earum ex qua parte eſt finita, pedalis magnitudo ſecundũ quam excedat alteram lineam qua parte ipſa eſt finita: deinde ex qua parte ſunt finitæ, coæquentur inuicem illę duę lineę trahendo minorem, ideſt cui non fuit facta additio, ad ęqualitatem maioris, hoc eſt, eius cui facta eſt additio; tunc quęratur, an hę duę lineę ſicut ſunt iam factę ęquales ex ea parte, qua ſunt finitæ, an ſint etiam ęquales ex ea parte, qua ſunt infinitę, an inęquales: ſi ſunt inæquales, ergo illa, quę eſt minor, & exceditur, non eſt infinita; infinitum enim qua infinitum, non poteſt excedi: ſin autem etiam illo modo ſunt ęquales, ergo falſum eſt illud primum principium Mathematicum, ſi ęqualibus addas inęqualia, neceſſe eſt ea fieri inęqualia. Sed huic exemplo poſſet occurri, negando lineam illam, verſus eam partem ſecundum quam eſt infinita; poſſe vlterius promoueri & protendi. Nam, extra, vel vltra infinitum vt eſt infinitum, nihil eſſe poteſt quo ipſum porrigatur atque extendatur, alioqui non eſſet infinitum. Verum hoc obiter ſit dictum. Manifeſtum igitur eſt, id cuius gratia hęc a nobis dicta ſunt, nimirũ duo infinita qua ratione infinita ſunt, inter ſe inęqualia eſſe non poſſe. C D

Poſtea, poſita ęternitate Mundi in rebus corruptibilibus, neceſſario ſequitur eſſe actu infinitam

A finitam aliquam multitudinem rerum: nam generatio hominum eſset ęterna, ſicut genera-
tio equorum, & Leonum; cauſsam enim aliquam probabilem, cur generatio aliorum ani-
malium potuerit eſse æterna, hominis autem non potuerit, vel fingere difficile eſt, ne dicam
impoſſibile. cum autem ſuum quiſque hominum habeat animum immortalem, & poſt
cuiuſque interitum perpetuo ſuperſtitem, neceſse eſt actu eſse infinitas animas infinitorum
hominum, qui ab ęternitate vſque ad hunc diem, per ſucceſſionem fuerunt.

Ad extremum, hinc efficeretur eſse aliquas creaturas infinitę virtutis in vigore. Etenim,
non eſt dubium quin quilibet Angelus cognoſcat omnes cōuerſiones eius orbis cęleſtis, quē
mouet; tritum enim eſt Philoſophorum ſermone, Intelligentiam mouere cęlum per intelle-
ctum, & appetitum. Sed quilibet Angelus, ſi ab ęternitate mouiſset cęlum, effeciſset infini
tas conuerſiones ſui orbis, ergo illas omnes cognoſceret; niſi quis fingat cadere in Angelos
obliuionem rerum cognitarum: infinitum autem, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt cō-
prehendi niſi ab intellectu infinito; oporteret igitur in vnoquoque Angelo ineſse vim intel
B ligendi infinitam, hoc eſt in eo eſſe infinitam perfectionem. His igitur argumentis ſecunda
hęc opinio ſuaderi, & probari poſset.

Tertia opinio D. Thomæ & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri Ab ęterno.

CAP. XII.

TERTIA opinio eſt eorum, qui affirmant ęternitatem, nec ratione rerum in-
corruptibilium, nec ratione rerum corruptibiliū repugnare Mundo: hoc eſt,
tam ſubſtantias incorruptibiles, quam corruptibiles potuiſse fieri ab ęterno.
Hanc ſententiam amplectitur Gregorius Arimin. 2. ſent. d. 1. & Gabriel ibi
C dem & Ocham; licet is non tā pugnaciter eam defendat. Etenim in 2. quol. quęſt. 5. tametſi
hanc opinionē iudicat probabiliorem, non inficiatur tamen contrariam etiā defendi poſse,
neutramque partem huius controuerſię affirmat poſse demonſtratiue probari. D. Tho. in 1.
Par. quęſt. 46. art. 2. eandem ſententiam probat, dupliciter: primo, Mundum incępiſse, eſt
articulus fidei, Moyſes enim dicens (In principio creauit Deus cęlum, & terram) ſecundū
D. Gregoriū homil. prima in Ezechielem, prophetauit de pręterito: & in principio Symboli,
profitemur nos credere Deum eſse creatorem cęli; articulus autem fidei non poteſt demon
ſtratione probari, quia fides, ſecundum D. Paulum ad Hebræos 11. eſt argumentū non appa
rentium. Deinde, nouitas Mundi non poteſt recipere demonſtrationem ex parte Mundi:
principium enim demonſtrationis eſt quod quid eſt, hoc autem abſtrahit ab omni differen-
tia temporis, & ab eſse, vel non eſse; quare hunc Mundum, ſemper, vel non ſemper fuiſse, in
demonſtrationem cadere non poteſt. Neque vero id demonſtrari poteſt ex parte Dei crean
tis Mundum: cum enim Deus agat per voluntatem, voluntas autem eius in ijs quę pertinēt
D ad creaturarum productionem, libera ſit, nullaque neceſsitate teneatur, non poteſt talis vo
luntas ratione comprehendi; nec ratione naturali certo ſciri poteſt a nobis, an Deus voluerit
creare Mundum ab ęterno, an de nouo. Ex his igitur manifeſte perſpicitur, D. Thomę non
videri impoſſibilem ęternitatem Mundi ſecundum omnes eius partes. In fine tamen illius
articuli, videtur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere poſſibilem fuiſse
ab ęterno, ne cogatur admittere infinitam multitudinem animarum, quam infinitatem, vt
rem valde abſurdam, & rationi contrariam, atque adeo impoſſibilem, ipſe refutauerat atque
reiecerat in 1. par. quęſt. 7. ar. 4.

Sed reuertamur ad explicationem, & confirmationem tertię opinionis, quę hac vna ratio
ne clariſsime firmiſsimeque probatur. Quidquid non implicat contradictionē, eſt poſsibile
Deo, ſed creaturam eſse ab ęterno, non implicat contradictionem, hoc ergo eſt poſsibile.
Maior, confeſſione omnium Theologorum, apud omnes eſt certiſſima, & notiſſima. Minor
ita probatur. Si eſt impoſſibile creaturam eſse productam ab ęterno, vel hęc impoſſibilitas

Pulcherrima argumētatio, qua concluditur Mundum ab ęterno effici potuiſſe.

prouenit ex parte Dei creantis, vel ex parte ipſius creationis, vel ex parte creaturæ. Ex par- A
te Dei producentis, tripliciter prouenire poteſt; vel quia putatur nullum productum coęuū
eſse poſse ſuo producenti; vel quia producens liberum cum agat ex electione, exiſtimatur
pręcedere debere aliqua duratione ſuum effectum; vel quia ſi creatura coæterna eſset Crea-
tori, videretur Creator in aliquo, nimirum in duratione non eſse ſuperior, maior, atque prę-
ſtantior, quàm creatura: Sed nullū horū trium tollit ęternitatē creaturę, ergo &c. Non pri-
mum; tum quia in Diuina Trinitate Pater verè producit Filium, cum tamen credamus Filiū
eſse coæternum Patri; tum etiam, quia Philoſophi concedunt in rebus naturalibus inueni-
ri aliquas cauſsas efficientes, quę ſimul ſunt cum effectis; & D. Auguſtinus oſtendere volens
hęc duo non pugnare inter ſe, vt nimirum Filius Dei ſit productus a Patre, & tamen ſit ei
coęternus, id in 6. lib. de Trinitate cap. 1. declarat hoc exemplo; ſplendor inquit qui gigni-
tur ab igne, atque diffunditur, coæuus eſt igni, & eſſet ei coęternus, ſi ignis eſset æternus.
Sed dicet aliquis, Ariſtotelem in 12. lib. Metaph. tex. 16. id diſcriminis ponere inter formā,
& cauſſam efficientem. quòd forma ſimul eſt cum eo cuius eſt forma, efficiens autem eſt an- B
te ſuum effectum. Ad hoc reſponderi poteſt tripliciter; primò, repugnare formæ ea ratio-
ne qua forma eſt, ipſam eſse ante compoſitum, cuius forma eſt; at efficienti, vt efficiens eſt,
non repugnare vt ſit ante ſuum effectum, nam etſi reperiuntur nonnullæ cauſsæ efficientes,
quæ ſimul tempore ſint cum ſuis effectis, plurimæ tamen aliæ paſsim reperiuntur, quæ tem-
pore antegrediuntur effecta; atque hoc quidem ſatis eſt Ariſtoteli ad diſtinguendam for-
mam a cauſſa efficienti. Deinde, Ariſt. eo loco non ait cauſsas efficientes eſse antiquiores
effectis, ſed cauſsas mouentes, hoc eſt, cauſsas efficientes quæ per motum efficiunt, has enim
priores eſſe neceſſe eſt. nam mouens pręſupponitur motui, motus etiam effectui, qui produ
citur per motum, omnis autē motus fit in tempore, quare neceſſe eſt cauſsam mouentē tem
pore priorē eſſe effectu, qui per motū ab ea producitur. Poſtremò, Ariſt. illo loco tantum
vult ſignificare (quod ſtatim perſpicuum fit conſideranti eius verba) formam ſimul eſse cum
compoſito, hoc eſt, eadem productione produci, qua producitur compoſitum; cauſsas ve-
ro mouētes ante ortas exiſtere, hoc eſt, non produci ea productione, qua cōpoſitum ab ipſis C
producitur, alioquin producerent ſeipſas, quod eſt impoſſibile. Nec verò dici poteſt, quoniā
eſt Deus agens liberū, ideo neceſsariū eſse vt creatura ſit Deo poſterior duratione. Etenim,
quia Deus agit liberè cū ſit infinitæ virtutis nō eſt minoris potētię, quàm ſi eſset agens ex ne-
ceſſitate naturæ, ſed ſi ageret ex neceſſitate naturæ, produxiſset Mundū ab æterno, ergò quòd
agat libere, id non obſtat quominus potuerit Mundū producere ab æterno. Præterea, agens
ex electione, tunc ſucceſſiuè agit, & tempore anteit effectum; cum electio non eſt actus volun
tatis ſimplex, & totus ſimul, ſed prærequirit deliberationem, quæ propter diſcurſum rationis
ei adiunctum, fit ſucceſſiuè; ſicut cernimus in homine; at electio Dei non ſecus ac eius intel
lectio, eſt actus voluntatis Diuinæ ſimpliciſſimus, totus ſimul, Deoque coæternus; nō igitur,
quòd Deus libere, atque ex electione agat, id obſtat quominus potuerit ab eo produci Mun
dus ab æterno. Adde, quod Deus agit per ſuam voluntatem; in Deo autem nō eſt maius ip-
ſum velle, quàm poſse, ſecundum illud quod ſcriptum eſt in lib. Sapientiæ, *cui ſubeſt poſſe
cum vult.* potuit autem Deus velle producere Mundum ab æterno, ergo potuit etiam produ D
cere. Nec illud etiam verè dici poteſt, ſi creatura ſit ęterna, eam fore aliqua re parem Deo;
nam quamuis ponatur creatura coæterna Deo, non continuò tamen ponitur ei æqualis in
duratione, ſed multo inferior. Æternitas enim Dei eſt omnino neceſsaria; quia Deus non
poteſt non eſse ęternus, creatura verò poteſt eſse, & non eſse ęterna. Deinde, ęternitas crea-
turę eſt ab alio per participationem, ęternitas Dei eſt a ſe per eſsentiam. Hoc fuſe docet
Boetius lib. 5. de Conſolatione Proſa. 6.

Ex parte creationis exiſtimari poſset æternitatem repugnare creaturę duas ob cauſsas; tum
quia creatio ſignificare videtur actionem aliquam, quæ cum non fiat in æternitate fieri de-
bet in aliquo inſtanti; at in duratione æterna non poteſt aſſignari vnum aliquod inſtans
primum; tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio, quare oportet creatu-
ram prius fuiſse nihil, deinde accepiſse per creationem ipſum eſse. Sed neutra harum cauſ-
ſarum tollit poſſibilitatem æternitatis in creatura. Non quidem prior; cum enim Mundus
creari

A creari ab æterno ponitur, hic nomen creationis non ſignificat actionem aliquam a Deo proficiſcentem ad creaturas, ſed tantum ſignificat habitudinem Mundi ad Deum, tanquam ad ſuum principium, a quo ipſius eſse dependet; quemadmodum in Deo cum dicitur Filius produci a patre, nomine productionis, non ſignificatur actio aliqua media inter Patrem, & Filium, ſed illud tantum ſignificatur, Filium non habere eſse a ſe, ſed a Patre: ſicut etiam, cum dicitur eſse riſibile procedere, & manare ab homine, non ſignificatur media quæpiam actio, per quam riſibile producatur ab homine, ſed tantum dependentia riſibilis ab homine, tanquàm ab intrinſeco eius principio. Vide D. Tho. 1. Par. quæſt. 41. art. 1. ad ſecundum. Neque vero poſterior cauſa probabilior eſt. Etenim cum dicitur creatio fieri ex nihilo, non ſignificatur ordo aliquis ipſius eſse poſt non eſse, vel tranſitus a non eſse ad eſse, ſed tantum ſignificatur negatio materiæ, vel ſubiecti: vt fieri ex nihilo non ſit aliud, quam non fieri ex aliquo ſubiecto, vel materia, & hoc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.

Ex parte creaturæ videri poſset repugnare ei æternitas; vel quia cõmuniter dicitur creaturæ
B ex ſe conuenire non eſse, aut igitur creaturæ conuenit non eſse, poſt eſse ipſius, at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent eſse; aut non eſse conuenit ei ſimul cum eſse, at hoc implicat contradictionem; aut denique, conuenit ei non eſse, priuſquam adueniat ei ipſum eſse; ergo non poteſt ſemper, & ab æterno fuiſse, ſed oportet aliquando non habuiſse eſse. Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere eſse participatum, & acquiſitum a Deo; at ſi creatura fuiſset ab æterno, ſemper habuiſset eſse, neque aſſignari poſset in illa æternitate, quando illud eſse acquiſiuerit, & acceperit a Deo. Sed neutrum horum multum valet ad euertendam æternitatem creaturæ; nam cum dicitur, quòd creaturæ conuenit ex ſe non eſse, non ſignificatur quod ea prius debuerit non eſse, ſed quod ex ſe non habet eſse, & ſibi ſoli a Deo derelicta, confeſtim in nihilum recideret, quare illud non eſse conuenit ei, tunc etiam cum habet eſse, quia tunc verum eſt dicere creaturam non eſse a ſe, ſed a Deo, in quo viuimus, mouemur, & ſumus. Hoc etiam ſignificatur, cum dicitur creaturam habere eſse acquiſitum, & acceptum a Deo, hoc eſt dependens a Deo;
C quanquã & hæ, & aliæ ſimiles ſentẽtiæ pronuntiantur a Doctoribus de creatura, ea ratione, vt vere facta eſt a Deo, non autem vt poterat ab eo fieri ſecundũ abſolutam eius potentiam.

Exponitur Auctoris Sententia.

CAP. XIII.

QVARTA eſt opinio Scoti, qui in 2. Sent. diſt. 1. quæſt. 3. problematicè tractat hanc quæſtionem, affirmans vtramque partem contradictionis æqualiter eſſe probabilẽ & pro vtraque rationes afferens easque ſoluens. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; ſed vt quod ſentio planius intelligatur, ſubiiciam hic nonnullas propoſitiones, quibus ſententiam meam breuiter explicabo.

Prima propoſitio. Creatura ſecundum naturam ſuam incorruptibilis, vt Angelus, potuit
D eſſe ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet, quàm ea quæ copioſe a nobis expoſita eſt proxime antecedenti capite in tractatione tertiæ opinionis: Nempe, hoc non implicat contradictionem, neque ex parte Dei creantis, neque ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ergo eſt Deo poſſibile. Sed quia rationes, quibus prima opinio Henrici ſupra eſt confirmata, huic propoſitioni aduerſantur, earum hoc loco ſolutionem perſtringamus. Ad Primam reſpondemus, creaturam produci ex nihilo, non quia prius fuerit nihil, ſed quia non producitur ex aliquo ſubiecto; vt idem valeat produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam ſubiecto; ſi autem Angelus eſſet ab æterno, vere dici poſſet illum productum eſſe ex nihilo, ideſt non ex aliquo ſubiecto. Ad 2. Cum æternum aliquod dicitur productum, hæc vox productum, non ſignificat actionem aliquam, ſeu mutationem intermediã inter producens, & productum: ſed tantum ſignificatur illud æternum non habere eſſe a ſe, ſed habere eſſe dependens a Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quæ res habet eſſe ab alio, eam ab illo produci cernimus, ideo his etiam vocibus vtimur in rebus æternis; quin etiam

Solutio rationum Henrici aientis æternitatem repugnare omni rei creatæ.

in

Diſcrimen inter productionẽ & conſeruationem, reperiri in creatura tametſi ea fuiſſet ab æterno

in Diuinis;tantum , vt ſignificemus babitudinem vnius rei ad aliam tanquã ad principium,
a quo eſt eſſe illius. Ad 3. Creatura dicitur habere eſſe acquiſitum a Deo , hoc eſt habe- A
re eſſe fluens, & dependens a Deo,quod etiam poteſt eſſe in ęternitate: ſicut ſi ſol æternus eſ-
ſet, ſplendor ei coæternus eſſet, fluens, & dependens ab ipſo. Ad 4. Licet in rebus de
nouo productis clariùs appareat diſcrimen inter creationem , & conſeruationem ; dicitur
enim creatio, quatenus res incipit eſſe, quod antea non erat; dicitur conſeruatio, quatenus
res in eſse per productionem accepto , aliquandiu permanet dependenter a Deo: aliquo ta-
men modo etiam in æternitate creaturæ, huiuſmodi diſcrimen cogitatione deſignari,& no-
tari poteſt. Nam ſi Angelus v. g. eſset æternus,diceretur productus a Deo,quatenus ab ipſo
habet ſuum eſse; diceretur idem qnoque conſeruatus a Deo, quatenus illud eſse habuit per-
manens , & continuatum per æternitatem . produci enim præciſe ſnmptum,non ſignificat
aliud, quàm habere eſse ab alio; conſeruari autem ab aliquo, eſt in eſse, quod habet ab alio,
permanere aliquandiu, hoc eſt,ſiue per infinitam aliquam durationem, ſiue per finitam, &
temporalem. Ad 5. Sicut creatura cum eſt, non poteſt non eſse,nec tunc poteſt annihi- B
lari, ita vt cum eſt,non ſit, quia hoc implicat contradictionem: ſic etiam,ſi ponatur creatura
eſse ab æterno,neceſse eſt illam habere æternam durationem,& impoſſibile eſt illam ab ęter
no annihilari. Neque hoc arguit eſse ipſam ens ſimpliciter neceſsarium,& penitus indefe-
ctibile, niſi tantum ex ſuppoſitione; quemadmodum res dum eſt,habet eſse neceſsarium &
indefectibile. Quod autem ex Ariſtotele adducitur, (omne æternum eſse neceſsarinm) ve-
rum eſt, ſed intelligi debet eo modo eſse neceſsarium , quo eſt æternum; ſi eſt æternum a ſe,
ac ſimpliciter , erit quoque ſimpliciter , & a ſe neceſsarium : Sin autem eſt æternum ex ſnp-
poſitione, & ex libera voluntate alterius , ſimili etiam ratione neceſsarium haberi debet. &
ſic fuiſset Angelus res quædã neceſsaria,ſi is fuiſset ab æterno. Ad 6. Quamuis ponatur
creatura coæterna Deo,nihilominus tamen Deus eſt ea ſuperior,atque præſtantior ſecundũ
durationem ; & quia Deus eſsentialiter eſt ſua æternitas ; & quia eſt ęternus ex ſe ; & quia eſt
neceſsariò æternus ; & quia eſt in omnibus & omnino æternus. Proprium igitur Dei ſe-
cundum durationem eſt, eſsentialiter , neceſsariò , & ex ſe, in omnibus , & omni modo eſse C
æternum ; quorum nullus modns æternitatis in ullam planè creaturam conuenire poteſt.
Ad illa teſtimonia ſanctorum Patrum,tripliciter reſpondere poſsumus. Primo ,Sanctos
Patres conſideraſse creationem eo modo, vt vere facta eſt a Deo;non autem vt ab eo fieri ab-
ſolute potuit: & quia conſtat ex ſacris literis, omnes creaturas eſſe de nouo factas,ideo tradi
derunt eam creationis definitionem , quæ ſoli creationi nouæ , & creaturæ de nouo factæ,
accommodari poteſt. Deinde, hæc vox (non poſſe) frequenter in ſcripturis ſumitur, non
pro eo, quod eſt ſimpliciter impoſſibile, ſed pro eo, quod eſt non eſſe conueniens , decens,
rationi congruum . Sic ſumitur Mathęi 9. *Non poſſunt filij ſponſi lugere , quandiu cum il-
lis eſt ſponſus* & Marci 6. *Chriſtus non poterat in* Patria *ſua virtutem vllam facere* & Actuũ
4. *Non poſſumus non loqui , quæ uidimus,& audiuimus.* hoc etiam modo Sancti Patres ſu-
munt (non poſse) cum aiunt creaturam,coæternam Deo eſse non poſſe, hoc eſt non eſſe con
ueniens, aut decens. Poſtremo,Sancti Patres,ex ſuppoſitione conceſſa,& vſurpata ab Arrio,
rectiſſimè concludunt creaturam eſſe non poſſe ab æterno. Arrius enim ponebat creatu- D
ram eſſe id quod prius non erat, & per voluntatem Dei ex non eſſe traducitur ad eſſe : Quo-
circa,aiebat Filinm Dei (quem creaturam vocabat) eſſe ex non extantibus, vel ex non exiſten
tibus. Aduerſus quem, poſita tali notione creaturæ, euidenter argumentabantur Patres,fi-
linm Dei non eſſe creaturam,vtpotè quem, clariſſimis ſcripturæ teſtimonijs oſtendebant eſ-
ſe coæternum Patri.

Secunda Propoſitio. Creatura corruptibilis in particnlari , vt aliquis eqnus , vel aliquis
leo , partim ab æterno produci potuit , partim non potuit. Huius propoſitionis facile &
promptum eſt rationem explicare. Nam ſi equus v. g. relinquatur ſuæ naturæ, & talis pro-
ducatur, qualis eſt ſecundum naturam ſuam , non poteſt produci ab æterno. Si enim pro-
ducatur ab æterno, neceſſe eſt illum viuere infinito quodam tempore; ſi enim finito tantum
tempore viueret, ab eius productione, vſque ad interitum eiuſdem,non niſi finitum tempus
interceſſiſſet : quare non fuiſſet ab æterno. Si autem ita producatur , vt relinquatur naturæ

A fuit, cum ſit naturâ corruptibilis, impoſſibile erit eum infinito tempore durare: omne enim corruptibile, neceſse eſt aliquádo tandem poſt certum & definitum tempus corrumpi: hoc autem; quod eſt non durare infinito tempore, pugnat cum eo, quod eſt fuiſſe ab æterno. Quod ſi Deus miraculosè conſeruaret equum infinito tempore, nihil prohiberet eum ab æterno produci: hinc igitur perſpicuum fit, quomodo poſſibile, & impoſſibile ſit ſecundum diuerſas rationes, equum produci ab æterno.

Tertia Propoſitio. Generatio hominis, ſecundum aliquos Doctores, non potuit eſſe ab ęterno, ſecundum alios autem, potuit eſse æterna. Etenim D. Thomas & Durandus negantes infinitum actu, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundum multitudinem, aut eſſe, aut etiam a Deo produci poſſe, non poſſunt facere æternam generationem hominis, ne infinitatem animarum admittere cogantur. Nominales autem, quibus non videtur impoſſibile infinitum actu, tam in magnitudine, quàm in numero produci a Deo, non habent negare poſſibilem fuiſſe æternitatem generationis humanæ. Et ſanè, qui concedunt generatio-
B nem aliorum animalium potuiſse fieri ab æterno, non video, cur æternitatem generationis hominum poſſibilem eſſe negent. Nam quod metiunt de infinitate animarum, id poſterius quiddam eſt, & per accidens, & in dubio poſitum. Si enim res ipſa a priori, & per ſe conſideretur, nulla profecto cauſsa probabilis, & idonea reperietur, cur generatio leonum potuit eſse ab æterno, non autem hominum. Nam qua ratione vnus leo poſt alium ab æterno produci poteſt, eadem poteſt, & homo poſt hominem. Ego, ſi alterutrum mihi, aut negandum, aut concedendum eſset, facilius adducerer vt concederem infinitum actu poſse a Deo produci; quam vt concedens æternitatem poſſibilem fuiſse in generatione aliorum animalium, eam ſolum in generatione hominis impoſſibilem eſse affirmarem. Non enim queo intelligere, poſse Deum immediatè creare vnum leonem poſt alium ab æterno, non poſse autem idem ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta propoſitio. Videtur poſſibilis fuiſse ęternitas temporis, motus, & generationis
C rerum ſublunarium. Dixi, videtur, quia nolo id affirmare, tanquam certum, indubitatum, & quod euidenti aliqua & neceſsaria ratione teneatur, ſed pono id tanquam probabile, & rationi ſatis conſentaneum. Si enim id eſset impoſſibile, certè id eueniret propter illa incommoda, & abſurda, quæ nos ſupra expoſuimus cum tractaremus ſecundam opinionem, quam ſequitur Durandus; ſed omnes illas obiectiones haud magno negocio repelli ac profligari poſse, facile intelliget, quicunque leget D. Thomam de Potentia quæſt. 3. art. 14. & in Opuſculo de Æternitate Mundi, in ſecundo lib. contra Gentes cap. 38. in Prima Par. quæſt. 46. & art. ſecundo, & Scotum, Gregor. Ariminenſem 2. Sent. Diſt. prima, & Ochan Quol. 2. art. quinto. Satis igitur ſit indicaſse loca, e quibus peti poſsunt ſolutiones illorum argumentorum, ne nos eas hic recenſendo, ſuperuacanee longiores ſimus.

Quinta propoſitio. Poſita æternitate temporis & motus, ſatis probabile eſt poſse dari infinitum actu ſecundum multitudinem; tum quia generatio hominis non ſecus quàm aliorum animalium (vt ſupra dicebamus) potuit eſse ab ęterno; ex quo efficeretur eſse actu in-
D finitas animas rationales: tum etiam, quia potuiſset Deus quolibet die illius æterni temporis creare vnum Angelum, ergo ſicut vſque ad hunc diem fuiſsent tranſacti infiniti dies, ita eſsent actu infiniti Angeli. Nec valet reſponſum quorundam, qui reſpondent in quolibet die illius æternitatis diſiunctè, ac ſeparatim accepto, potuiſse Deum creare vnum Angelum, in quolibet autem die coniunctè ſumpto, non potuiſse. Quemadmodum in hac hora ſunt infinita inſtantia, & in quolibet eorum ſeparatim, ac diſiunctè, poteſt Deus creare vnum Angelum, non autem in quolibet coniunctè, nec in ſingulis, & omnibus. Sed hoc reſponſum (vt dixi) parum valet ad euertendam noſtram propoſitionem: multum enim intereſt inter inſtantia huius horæ, & dies præteritos æterni temporis: illa enim ſunt tantum in potentia; hi autem fuerunt actu ab inuicem ſeparati, & diſtincti. Non igitur, vel ex parte Dei, vel dierum qui ſunt in tempore æterno, vel Angelorum, quicquam prohibet quolibet die illius æternitatis, creatum fuiſse a Deo vnum Angelum. Hæc eſt igitur noſtra ſententia; exiſtimare nos vtramque partem huius quæſtionis eſse probabilem; eam tamen videri nobis aliquanto probabiliorem, quæ æternitatem Mundi poſſibilem fuiſse ſtatuit. Verum de

de hac quæſtione, quæ magis Theologica eſt quàm Philoſophica, quę adhuc diſputata ſunt, A
ea ſatis eſſe debent. Deus autem, in quo eſt vera & perfecta æternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finemque peruenimus, cęleſti ſuo numine ita nos ſeruet ac regat, vt hac mortali vita caſte pieque tranſacta, ad beatas cęli ſedes euolantes, fęliciſſima eius æternitate, omnibus completi bonis, ſempiterno æuo, perfruamur.

Vni Deo Trinoque, ac Deiparæ ſemper Virgini Mariæ, laus, honor, gloria & gratiarum actio, in omnem ęternitatem. Amen. B

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

INDEX QVAESTIONVM,

ET RERVM ILLVSTRIORVM,

Quę in his quindecim libris explicantur.

A

Abſtractio.

1 IN tota Metaphyſica contineatur uno genere Abſtractionis quod eſt a materia & motu ſecundum rem & rationem. pagina 11.a & 12.d
2 An Abſtractio ſecundum rem & ratione͂,quę uocatur per indifferentiam, ſit admittenda. 12.d
3 An Abſtractio quantitatis mathematicę, fiat tantum a materia ſenſibili, an uerò ab omni prorſus ſubſtantia. 348.b
4 An diuerſitas ſcientiaru͂ petenda ſit ex diuerſitate Abſtractionum a materia. 16.d

Accidens.

1 An Accidens producat ſubſtantiam, in uirtute ſubſtantiæ. 285.d
2 An Accidens producat ſubſtantiam ſua ui, & poteſtate. 286.d

Actio.

1 An ex una forma multæ ac differentes actiones proficiſci queant. 232.a
2 Quæ ſint in qualibet actione conſiderãda. ibidem b
3 An omnis actio promanet ex forma,& nulla ex materia. 233.a
4 An Actio ſit ſubiectiuè in agente. 421.a & d
5 An actio re differat a paſſione. ibidem

Æternitas & Æternum.

1 De ſignificatione harum vocum (Æternitas) & (Æternum) 394.d
2 An uiſio beatifica Dei quã habent beati menſuretur ęternitate participata. 395.c
3 Quid ſit Æternitas. 396.c
4 Quæ ſit radix & fundamentum Æternitatis. 397.b
5 An Æternitas perſe ſit menſurabilis; & an poſſit aliqua ei aſſignari me͂ſura. ibidem d
6 An Æternitas repugnet creaturæ ut creatura eſt. 505.a & 507.d
7 An Æternitas propriè repugnet generationi rerum corruptibilium. 506.b & 510.d
8 An ſecundum doctrinã Sanctorum Patrum potuerit aliqua creatura eſſe ab æterno. 505.d & 510.c

Æuum.

1 An Æuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius,ſine innouatione & uariatione ulla ut ait D.Bonauentura. 399.b
2 An Æuum ſit me͂ſura rei ſecundu͂ eſſe quide͂ immutabilis, ſecundum affectiones ante͂ & operationes, mutabilis; ut cenſet D. Thomas. 401.b
3 An Æuum ſit menſura cuiuſuis rei quæ habet eſſe permanens & totum ſimul, ut Scotus opinatur. 402.b
4 An ſit unum aliquod Æuum menſura omnium æuiternorum. 403.a
5 An vnumquodque æuiternum ſuum habeat Æuu͂ a quo intrinſece menſuretur. 404.b
6 An quodlibet ſuperius æuiternum, ſit menſura inferioris. ibidem b
7 An ſit neceſſarium eſſe aliquam menſuram, quæ durationem æuiternam per ſe ac propriè metiatur. 405.a

Alchymia.

1 De ui & poteſtate Alchymię,& an eius artificio uerum aurum poſſit effici. 295.d

Anaxagoras.

1 Quo tempore floruit. 123.c
2 Opinio eius de principiis reru͂ naturalium explicatur & refellitur. 138.b & 161.b

Anima & animal.

1 An anima ſit natura qualis definitur ab Ariſtoteles 2. lib. Phyſ. 255.c
2 An anima mundi ſecundum Platonē ſit æterna; & an ex eius æternitate, mundi æternitas rectè concludatur. 476.d
3 An motus localis animalium ſit eis naturalis, an uiolentus. 256.d
4 An animalia genita ex putri materia & quæ procreantur ex ſemine poſſint eſſe eiuſdem ſpeciei. 290.a & b

Anima rationalis.

1 An Anima rationalis ſit natura qualis definitur ab Ariſtotele 2. lib. Phy. 257.a
2 An ſcientia animæ rationalis pertineat ad Phyſicum. 11.c & 18.b
3 An anima rationalis ſit immortalis ſecundū Platonem. 233.d
4 An ſecundum Ariſtotelem anima rationalis ſit immortalis. 235.a
5 An immortalitas animæ rationalis poſſit naturaliter cognoſci & philoſophicis rationibus concludi. 236.a
6 An anima rationalis ſit forma & pars eſſentialis hominis. 237.c
7 Diſputatio contra figmentum Auerrois de aſſiſtentia & unitate animæ rationalis. 239.d
8 Diſputatio contra Platonicos facientes certum numerum animarum ab initio mundi conditum, diuerſis temporibus diuerſa corpora humana ingredientium. 242.a

Ariſtoteles.

1 De tempore quo floruit Ariſtoteles & illuſtriores Peripatetici. 128.b
2 Laudatio & enchomium Ariſtotelis ex iudicio & teſtimonio ueterum. 165.b
3 An Ariſtoteli cognita & probata fuerit creatio, hoc eſt productio ex nihilo. 174.d
4 An Ariſtoteles ſentiens Deum agere ex neceſſitate naturæ, tueri poſſit rerum contingentiam. 317.c
5 An Ariſtoteles faciens mundum æternum cogatur fateri eſſe actu infinitas animas rationales. 336 a & 337.c
6 An Ariſtoteles putauerit æternitatem mundi neceſſariis rationibus a ſe fuiſſe probatam. 461.a
7 Quid Ariſtoteles in primo textu primi libri Phyſicorum, per illa tria uocabula, principium, cauſa, & elementum, ſignificare uoluerit. 65.d
8 Diſputatio cum Ariſtotele de Æternitate Mundi. 465.a

Artificiale.

1 An forma artificialis ſit principium alicuius motus phyſici. 246.b
2 An forma artificialis ſit res quædam diuerſa a ſubiecto in quo inhæret. ibidem a

Aſtrologus.

1 An differat Aſtrologus a Phyſico. 47.d

Auerroes.

1 An ſecundnm Auerroem ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna & inſeparabilis. 189.b & 190.b
2 An ſecundum Auerroem colores medii ſpecie differant ab extremis. 430.a & 431.d
3 An Auerroes faciens formas ſubſtantiales elemētorum intendi & remitti, & actu manere in mixtis, poſſit defendere generationem elementorum & mixtorum non eſſe motum propriè dictum. 438.b & d
4 Diſputatio cum Auerroe de æternitate mundi. 497.c & 499.b

Augmentatio.

1 An Augmentatio ſit motus propriè dictus. 440.b

C

Calor.

1 An calor elementaris & cæleſtis ſpecie differant. 299.d

Cauſſa.

1 An ad perfectam cognitionem cuiuſuis rei naturalis, neceſſaria ſit omnium cauſarū eius rei, perfectā cognitio. 74.b

An

2 An inter cauſſam uniuerſalem & particularem ſit neceſſaria connexio. 278.c
3 An cauſſalitas cauſſæ uniuerſalis ſit potior & maioris momenti, quàm cauſſæ particularis. 279.b
4 An cauſſa ſemper ſit nobilior ſuo effectu. 284.b
5 An effectus debeat plus cauſſæ uniuerſali quam particulari. 283.c
6 An cauſſa exemplaris ſit aliud genus cauſſæ ab illis quatuor quas tradit Ariſtoteles. 272.a
7 An poſita cauſſa ſemper effectus ſimul poni debeat. 472.b & 473.d & 474.a
8 An ſemper cauſſa efficiens tempore antecedat ſuum effectum. 508.a & 470.a
9 Quæ ſit vis & cauſſalitas cuiuslibet cauſſæ. 273.b
10 An cauſſa particularis ſit tantum agens inſtrumentale, an etiam ſit agens principale. 283.d

Cælum.

1 An cælum ſit nobilius homine. 52.d
2 An definitio naturæ quæ traditur 2. lib. Phy. conueniat cælo & an motus eius ſit naturalis. 249.d
3 An neceſſe ſit cælum moueri ab intelligentia. 251.d
4 An cælum ſecundum Platonem ſit compoſitum ex elementis. 481.b & 485.b
5 An cælum & Aſtra ſecundum Platonem ſint Dij. 490.d & 491.a
6 An cæli ſint unius ſpeciei, uel differant ſpecie. 253.c & d
7 An uacatio motus, quam habebit cælum (ſecundum fidem noſtram) in fine Mundi, ſit futura illi naturalis, aut uiolenta. 254.a & 250.b
8 An definitio motus tradita 3. Phy. conueniat motui cæli & principalius illi conueniat quàm aliis motibus. 419.b
9 An apud Platonem motus circularis cæli demonſtret ipſum cælum & eſſe corpus ſimplex & diuerſum ab elementis, ſicut putauit Ariſtoteles. 483.b & 484.a
10 De Loco primi cæli. 373.b
11 An cælum habeat materiam diuerſam a materia rerum ſublunarium. 179.b
12 An quantitas cæli & rerum ſublunariũ ſint eiuſdem rationis. 183.a
13 An cælum perſe & quiditatiue conſideretur a Phyſico. 42.a & c

Color.

1 An colores medii ſpecie differant ab extremis. 430.a
2 An colores medij actu componantur ex coloribus extremis. ibidem & 431.c

Contingentia & contingens.

1 An Dei prouidentia tollat rerum contingentiam. 317.a & 319.c
2 An quia omne agens naturale agit ex neceſſitate naturæ ideo nullum agens naturale ſit contingens. 317.b & 320.b & c
3 An eſſe in rebus contingentiam ſit demonſtrabile; & quibus argumentis probetur. 318.a & c.
4 An cauſſa contingentiæ rerum ſit libertas Dei liberè creaturas producentis atque cõſeruantis ut placet Scoto. 321.d
5 An ſit cauſſa contingentiæ efficacia diuinæ uoluntatis ut ſentit D. Thomas. 322.b
6 An ſit cauſſa contingentiæ ipſum non ens permixtum rebus, ut ait Alexander Aphrodiſæus. 322.d
7 An ſit perfectio & complementum uniuerſi ut alii putant. 323.a
8 Quæ ſint ueræ ac propriæ cauſſæ omnis contingentiæ quæ in rebus naturalibus ineſt. 323.b

Continuum.

1 An Continuum habeat in ſe infinitas partes. 337.a
2 An Continuum componatur ex indiuiſibilibus. 341.c
3 Cur Continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum, non autem augmentabile. 346.a & d
4 Quæ diuiſio continui ipſum tandem abſumat, quæ verò non abſumat umquam. 346.b
5 Cur accretio continui dicatur fieri ſecundũ formam, diuiſio autem ſecundum materiam. 347.a

Creatio.

1 Quid ſit creatio. 171.b
2 An uis creandi poſſit ullo modo creaturæ communicari. 173.d

3 An poſſibilem eſſe creationem, poſſit cognoſci lumine naturali. 176.b
4 Quid Plato ſenſerit de Creatione. 176.a
5 An Ariſtoteles cognouerit creationẽ. 174.d

D

Definitio.

1 An perfectæ definitiones præſertim Phyſicæ complecti debeant omnia quatuor genera cauſſarum. 74.d
2 Quæ ſit perfecta Definitio accidentis, & quo modo ex demonſtratione innoteſcat. 76.a
3 De Triplici via & methodo inueſtigandi definitionem. 91.c
4 An facilius ſit definire ſingulare quam vniuerſale ut ait Ariſtoteles 2. lib. Poſt. tex. 17. ibidem & 92.c

Democritus.

1 De tempore quo floruit Democritus. 124.b
2 Opinio eius de principijs rerum naturalium diligenter exponitur. 139.d. & refellitur 162.a

Deus.

1 An ſcientia Dei ſit diuerſa a ſcientia intelligentiarum. 15.d
2 An neceſſe ſit Deum actu concurre cũ cauſſis ſecundis ad quamlibet earum operationem. 279.d
3 An concurſus Dei cum noſtra uoluntatẽ tollat eius libertatem. 280.c. & 282.d
4 An infinitum actu poſſit fieri a Deo. 339.a
5 An Deus agat ex neceſſitate naturæ. 462.b
6 Quid ſenſerint Peripatetici de neceſſitate vel libertate Dei in agendo 464.a & c
7 An Deus ſit infinitæ uirtutis. 463.a
8 Contra inſaniam eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam. 186.a
9 An ſolus Deus ſit verè ens, & reliquę res, prę ſertim mortales, verè dici queant non entia potius quam entia. 153.c

Duratio.

1 An Duratio habeat in ſe rationem aliquam quantitatis. 389.d
2 An Duratio rei differat ab eius eſſentia. 390.b
3 An Duratio differat ab exiſtentia & quomodo differat. 390.c & 391.a
4 An vlla res creata habeat eſſe & durationem permanentem & totam ſimul. 392.b
5 An Peripatetici admiſerint durationem aliquam habentem initium & carentem finę. 393.d
6 Vtrum attingat magis rationem propriam Durationis vt eſt menſurabilis, permanentia vel ſucceſſio eius, an quantitas & extenſio. 394.b
7 An maior & minor Duratio arguat, maiorẽ & minorem rei perfectionem. 394.c

E

Effectus.

1 An effectus naturalis plus debeat cauſſæ particulari quam vniuerſali. 283.c
2 An vnus numero effectus poſſit ſimul effici a pluribus vna cauſſis proximis, & eiuſdem generis, atque perfectis. 289.a
3 An effectus qui productus eſt vno aliquo tẽpore, idem numero, alio quoque tempore vel ab eiſdem, vel ab alijs cauſſis produci potuiſſet. 289.d

Elementum.

1 An elementa poſſint augeri (quantum in ipſis eſt) in infinitum. 357.b
2 An elementa ex ſe & intrinſecè exigant definitam paruitatem quantitatis, qua minor repugnet naturæ elementi. 357.d
3 An Elementum Terræ habeat pro loco ſuo naturali, ſuperficiẽ aquæ, an centrũ. 372.b & 370.d
4 An locus, de quo agit Ariſtoteles in quatto libro Phyſicorum, non quibuslibet rebus competat, ſed perſe tantũ elementis & propter hæc alijs. 365.b
5 An Elementa moueantur ſecundum locum a ſeipſis, an ab alio. 261.a

Empedocles.

1 Quo tempore floruerit. 126.a
2 De opinione eius de principijs rerum naturalium diſputatio. 159.a

Epicurus.

1 Quo tempore floruerit, & qualis philoſophus

phus fuerit. 131.b

Exiſtentia vel eſſe.

1 An omnis exiſtentia ſit a forma. 225.d
2 Quid ſit exiſtentia. 226.b
3 Quarum rerum ſit exiſtentia. 226.d
4 An in Intelligentijs ſecundum Ariſtotelem exiſtentia re differat ab eſſentia. 228.d
5 An in ulla re creata, exiſtentia differat ab eſſentia. 227.b & 229.b
6 An rem eſſe ſuum eſſe & ſuam exiſtentiam, nulli præterquam Deo conueniat. 231.b
7 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore, an æuo. 386.b
8 An ulla res creata habeat eſſe permanens & totum ſimul. 392.b

F

Finis.

1 An finis cauſset aliquid, & moueat ipſum agens, & an det aliquam bonitatem medijs quæ ordinantur ad finem. 274.b & d & 275.a
2 Quomodo agens naturale dicatur agere propter finem quem non cognoſcit, & an ideo dicatur agere propter finem, quoniam vt dici ſolet, dirigitur ad eum ab intelligentia non errante. 274.d & 275.b & c
3 An finis cauſset ſecundum eſſe intentionale & intelligibile quod habet in anima agentis, an ſecundum eſſe reale, quod habiturum eſt in rebus. 276.b
4 An quicquid habet finem, etiam neceſſario habere debeat cauſſam efficientem, & contra. 277.b
5 De varietate agentium naturalium propter finem. 51.b

Forma.

1 De præſtantia formæ ſubſtantialis. 208.a
2 De varijs nominibus & generibus formarum. 209.a
3 An neceſſe ſit eſſe in rebus formam aliquã ſubſtantialem. 210.a
5 An omnis forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis, & a materia inſeparabilis. 210.d & 211.b
6 An omnis forma materialis ſit extenſa & diuiſibilis. 211.c
7 Quomodo ſit communicabilis. 212.a
An forma ſit prior & nobilior materia. 212.d & 213.c
8 An una numero Forma poſſit eſſe in multis materiis. 213.d
9 An forma ſit principium indiuiduationis. 224.c
10 An omnis exiſtentia ſit a forma. 225.d & 188.b
11 An omnis forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiæ primæ. 214.d
12 An forma ſit prior & nobilior compoſito. 215.d
13 An forma ſit tota quiditas rei naturalis. 216.d
14 An forma corporeitatis ponenda ſit ſecundũ doctrinam Ariſtotelis. 191.c
15 An ſit ulla neceſſitas ullusue uſus eius formæ corporeitatis quam nonnulli introducunt. 192.b
16 An forma ſubſtantialis ſit principium efficiens alicuius operationis & motus phyſici. 284.d & 288.d & b
17 Quomodo incipiat eſſe, & deſinat eſſe forma ſubſtantialis. 458.a & c & d
18 An forma ſit magis natura quam materia. 264.b
19 Cur potius dicatur Forma educi ex materia quàm induci in materiam. 178.a
20 Quid ſit Formam educi ex potentia materię. 204.a

Fortuna & fortuitum.

1 An ſit in rebus aliquid fortuitum. 302.a
2 An fortuna repugnet diuinæ prouidentiæ. 302.b & 303.d
3 An in rebus ſublunaribus aliquid caſu & fortuitò eueniat reſpectu cæli. 304.c
4 An fortuna ſit diuinũ aliquod numen a quo res humanæ diſpenſentur & adminiſtrentur. 307.a
5 Quæ ſit definitio fortunæ, & an ea ſit bona. 308.b
6 An in ijs quæ ſunt ad utrumlibet, fortuna verſetur. 310.a
7 Ad quas ſcientias pertineat conſideratio fortunæ. 301.b

G

Generatio.

1 An generatio ſit motus proprie dictus & an

in

in inſtanti fiat vel ſucceſſiue. 437. d
2 Quomodo fiat Generatio rerum; & quæ cōcurrant ad efficiendam generationem. 171. c & 172. a

Grauia & leuia.

1 An Grauia & leuia moueantur naturaliter ſecundum locum a Generante. 261. a
2 An moueantur a ſeipſis. 262. c

H

Heraclytus.

1 Qualis & quo tempore fuerit. 123. b
2 Opinio eius de principio rerū naturalium. 134. c

Homo.

1 An homo ſit nobilior cœlo. 52. d
2 An generatio hominis fiat naturaliter, an libere. 291. d
3 An homo naturaliter abſq; ſemine procreari queat. 290. b
4 An generatio hominum potuerit eſſe ab æterno. 511. a

Idea.

1 An Idea ſit quintum quoddam genus cauſſæ a reliquis quatuor diuerſum. 272. a
2 An quia Idea Mundi eſt æterna, ex eo concludi poſſit, Mundū quoque, qui eſt eius imago, æternum eſſe oportere. 471. b & c

Indiuiduum.

1 An principium indiuiduationis ſit quantitas. 220. c
2 An ſit Hæcceitas Scoti. 222. a
3 An ſit materia ſignata D. Thomæ. 223. c
4 An ſit tam materia quàm forma ſed principalius forma. 224. c

Infinitum.

1 An ſit actu aliqua infinita multitudo. 334. b
2 An ſit actu infinita magnitudo. ibidem
3 An infinita uirtus ad agendum ſit in Deo. 463. b
4 An infinitum poſſit effici a Deo. 339. a
5 An ſecundum Ariſtotelem intelligentiæ actu cognoſcant infinita. 336. a & 338. b & 469. c
6 An poſſit numerus augeri in infinitum. 347. c & 335. d

Intellectus & intelligere.

1 An intellectus & intelligere ſint res phyſicæ. 19. d
2 An repugnet intellectui humano propriè ac directe cognoſcere ſingularia. 103. b & 106. d & 109. c
3 An ſit neceſsarius Intellectus Agens. 107. c & 110. b
4 An Vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri. 106. d & 108. a
5 An primo notum intellectui noſtro ſit ſpecies ultima. 93. c
6 An ſit ens. 97. a
7 An ſit ſingulare. 100. c & 106. a
8 An ſingulare diſtinctè cognoſcatur a noſtro intellectu. 103. b
9 An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus. 418. c

Intelligentia.

1 An ſcientia de Intelligentiis ſeparari debeat a ſcientia quæ eſt de tranſcendentibus, ita ut non poſſint eſſe partes unius ſcientiæ. 34. b & c
2 An Intelligentia uerè ſit forma & natura cæli. 252. b
3 Cur neceſse ſit cælum moueri ab intelligentiis. 251. d
4 An ſecundum Ariſtotelem neceſse ſit intelligentias actu cognoſcere infinita. 336. a & 338. b & 469. d
5 An ſublatis Intelligentiis tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſset prima Philoſophia. 34. a
6 An Intelligentiæ ſint phyſicè mobiles ſecundum locum. 41. a

L

Liber.

1 Quæ ſit materia uel ſubiectum librorum de Generatione & corruptione. 55. d

2 An Liber qui inſcribitur quartus Meteororum, ſit Meteorologicus, & poſt tres libros Meteororum an poſt libros de Generatione & corruptione collocari debeat. 56.c
3 An libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedant libros de Anima. 58.c
4 An libri de Animalibus præcedant libros de plantis. 59.a
5 De ordine librorum Ariſtotelis qui cõtinent doctrinam animalium. 57.d
6 Cur octo libri Phyſicorum inſcribantur de Phyſico Auditu. 60.c
7 Diſputatio de libris Ariſtotelis Acroamaticis & exotericis. 61.b
8 Contra eos qui octo libros Phyſicorum remouent a doctrina Phyſicæ. 55.a
9 Quæ calamitas libris Ariſtotelis poſt eius mortem acciderit; ex quo factum eſt ut illi multifariam uitiati & corrupti ſint. 129.b
10 Quomodo Ariſtoteles appellare ſoleat octo libros Phyſicorum, aliis in locis eos citans. 63.d
11 An Titulus ille præfixus octo libris Phyſicorum (de Phyſico auditu) ſit Ariſtotelis. 63.b
12 Qui fuerint libri Ariſtotelis de Philoſophia qui ab antiquis citantur. 63.a

Locus.

1 An locus contineat locatum. 359.d
2 An habeat uim conſeruandi locatum. 361.b
3 An trahat ad ſe locatum. 360.c
4 An debeat locus eſſe immobilis. 362.c
5 An ſit immobilis per æquiualentiam ut placet Scotiſtis. 363.c
6 An ſit immobilis propter diſtantiam a cælo & a centro ut cenſent Thomiſtæ. 364.a
7 An Ariſtoteles in 4. libro Phyſicorum agat de omni loco qui cuilibet corpori conueniat, hoc eſt, cælis plantis & animalibus. 365.b
8 An tantum agat de loco qui per ſe ac primo conuenit Elementis. 366.d
9 Quomodo uerum ſit locum eſſe immobilẽ ſecundum Ariſtotelem. ibidem
10 Diſputatio cum ijs qui dixerunt locum eſſe interuallum. 367.d
11 An locus ſit ſuperficies. 370.c
12 An locus per ſe ſit in Categoria Quantitatis. 371.d
13 An motus localis per ſe fiat ad locum an ad ubi. 372.a
14 An locus terræ ſit centrum an ſuperficies aquæ & aeris. ibidem c

De loco primi cæli.

1 An nullum habeat locum, ut dixit Alexander. 373.b
2 An ſit ſuperficies conuexa Saturni ut Themiſtio placet. ibidem d
3 An ſit in loco propter partes eius quarum una continet aliam ut opinantur Thomiſtæ. 374.c
4 An locus eius ſit centrum, ut quidam philoſophi arabes ſenſerunt. 375.b

Logica.

1 An Logica ſit pars philoſophiæ. 35.d
2 An ſit munus logicæ ponere diſcrimen inter ſcientias. 49.c

M

Mathematica doctrina.

1 An propriè loquendo ſit ſcientia. 24.b
2 An ſit prior quàm Phyſica tam ordine doctrinæ quam naturæ. 33.c
3 An ſit certior quàm Phyſica. 32.b
4 An tractet ullum genus cauſſæ. 69.d
5 An contineat demonſtrationes potiſſimas. 72.b
6 An eius Demonſtrationes procedant ex iis quæ ſunt notiora nobis & ſecundum naturam. 82.d

Materia.

1 De uarijs nominibus & diuiſionibus Materiæ primæ. 169.c
2 An materia ſit neceſſaria. 170.b
3 An materia cæli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem rationis. 179.b
4 An ſint diuerſæ rationis. 181.c
5 Quid ſit materia prima. 183.d
6 Contra inſaniam eorum qui dixerunt materiam primam eſſe Deum. 186.a
7 An materia per ſe exiſtat, an omnem ſuam exiſtentiam accipiat a forma. 187.b
8 An materia habeat formam corporeitatis ſibi coæuam & inſeparabilem. 189.b
9 An materia ſit genus uel ei ſimilis 193.c & d

Diſpu-

10 Diſputatio de Dimenſionibus interminatis nimirum an Quantitas immediatè ſit in materia ei coæua & inſeparabilis. 194.c
11 De varijs relationibus Materiæ. 200.d
12 De duplici potentia Materiæ. ibidem
13 An potentia ſit de eſſentia Materiæ. 202.c & 203.b
14 Quid ſit formam educi de potentia Materiæ. 204.a
15 An Materia ſit in potentia ad formas artificiales. 245.d
16 An Materia ſit natura. 263.d
17 An Materia prima per ſe ſit vna & diſtincta. 193.c & 194.b
18 An Materia prædicetur de aliis. ibidem
19 Quid Ariſtoteles variis in locis de Materia prima ſcriptum reliquerit. 168.b

Medicina.

1 An Medicina ſubalternetur Phyſicæ. 48.c

Meliſſus.

1 Diſputatio cum Meliſſo de principiis rerum naturalium. 133.d & 151.a

Metaphyſica.

1 An Metaphyſica per ſe conſideret decem categorias, & ſubſtantiam corruptibilem. 12.d & 13.b
2 An ſit una Metaphyſica an tres. 13.b & 14.b
3 An Metaphyſica tractet ſubiecta ſcientiarum particularium. 17.d
4 An Metaphyſica conſideret quiditates rerũ in particulari. 45.a & 46.d
5 De præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias. 25.d 26.b 27.c
6 An Metaphyſica ſubalternet ſibi alias omnes ſcientias. 26.d
7 An Metaphyſica ſit certiſſima & prima omnium ſcientiarum. 31.b 33.a
8 An Metaphyſicę proprium ſit ponere diſcrimen inter ſcientias particulares. 49.c & d
9 An Metaphyſicæ ſit ſi negentur principia ſiue ſua ſiue ſcientiarum particularium, ea probare. 148.a & b
10 An præter corpus Phyſicum, mathematicum & artificiale, neceſſariò ponendum ſit aliud quartum corpus, nimirum metaphyſicum. 43.d

Mixtum.

1 An Mixta ſint partes uniuerſi. 483.d 485.a
2 An Mixta inanimata habeant in ſe intrinſecum principiũ corruptiuum ſui. 259.a & b
3 An Mixta inanimata habeant gradum aliquem naturæ diuerſum ab elementis. 260.c

Monſtrum.

1 Quid ſit Monſtrum, quæ genera & cauſſæ Monſtrorum. 314.b & c
2 Quibus in rebus eueniãt Monſtra, & utrum crebriùs in animalibus quàm in plantis. 315.a & b
3 An Monſtra caſu eueniant. 315.d

Motus.

1 Quàm ſit neceſſaria cognitio Motus. 409.b
2 An Motus ſit in aliqua certa categoria. 410.d
3 An Motus ſit actus & qualis actus & an poſſit appellari Endelechia. 412.d
4 Cur Motus dicatur potius actus, quàm potentia. 413.d
5 An quod mouetur dici queat eſſe in pototia ad motum. 413.b & 414.a
6 An idem poſſit ſimul eſſe actu & potentia; & an omne mouens motu phyſico ſimul etiã moueatur. 415.b & c
7 An definitio Motus ſit vniuoca. 416.c
8 An Motus dicatur principalius de motu cœli quàm de aliis motibus. ibidem
9 An potẽtia ſit magis de eſſentia Motus quàm Actus. 415.d
10 An definitio Motus conueniat tam mouenti quàm mobili. 417.a
11 De differentia quę eſt inter tres definitiones motus, traditas ab Ariſtotele 3. Phyſ. ibidem c
12 An motor ſit de eſſentia Motus. 418.a
13 An definitio Motus conueniat tertiæ operationi intellectus noſtri quæ vocatur diſcurſus. ibidem d
14 An definitio motus conueniat motui cœli. 419.b
15 An definitio Motus conueniat motui violento & artificiali. ibidem d

An

16 An definitio Motus conueniat generationi & corruptioni. ibidem
17 Quæ ſint proprietates Motus quæ ex eius deſinitione colliguntur. 420.b

De *Terminis motus.*

1 An omnis motus neceſſariò fieri debeat inter aliquos terminos. 424.b
2 An omnis motus requirat duos terminos. ibidem d
3 An in uno motu poſſint eſſe plures duobus terminis. 425.c
4 An neceſſe ſit terminos motus eſſe diuiſibiles & partibiliter parabiles. 426.b
5 An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe. 427.a
6 An neceſſe ſit terminum a quo, ſpecie diſtingui a termino ad quem. 428.a
7 An expulſio termini a quo, & inductio termini ad quẽ ſint vnus vel duo motus. ibidẽ c
8 Ab vtro terminò ſumenda ſit vnitas. 429.b
9 An motus ex nigro in album & motus ex nigro in uiride vel alium quemlibet colorem medium differant ſpecie, & hic diſputatur an mediæ qualitates ſpecie differant ab extremis. 430.a
10 Quæ requirantur ad vnitatem numeralem Motus. 431.d
11 An vnitas numeralis motoris requiratur ad vnitatem numeralem motus. 432.a & c
12 An ſi, verbi gratia, canis ex turri cadens, in medio caſu moriatur motus eius tàm viui quam mortui, a turri vſque ad terram, ſit vnus numero, atque cõtinuus. ibidẽ b & d
13 Vnde petenda ſit contrarietas motuum. 433.a
14 An Motus ſit res diuerſa a termino ad quẽ, ſeu a forma quæ per motum acquiritur. 434.c

De varijs ſpeciebus & diuiſionibus Motus.

1 An Generatio ſit Motus, propriè dictus. 437.d
2 An Alteratio ſit Motus propriè dictus. 442.c
3 An Augmentatio ſit Motus propriè ſumptus. 440 c
4 An Motus localis ſit Motus propriè ſumptus. 441.c
5 Inter ſpecies Motus propriè dicti, quænam teneat primum locum. 442 d
6 An verum ſit motum naturalem quo eſt prior fini, eo celeriorem euadere. 443.c & d
7 Cur Motus naturalis propè finem euadat velocior. ibidem b & d
8 An creſcente celeritate Motus naturalis, neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam ipſius mobilis. 446.d & 447.a
9 An Motus proiectorũ fiat a uirtute ipſis impreſſa a proijciente. 447.d & 448.d
10 An motus proiectorum fiat ab aere. 448.d & 451.d
11 An Motus, ſit ens ſucceſſiuum & continuũ. 452.c
12 Quæ ſit cauſſa continuationis motus. 453.b
13 Quæ differentiæ ſint inter partes motus ſecundum extenſionem & partes eius ſecundum ſucceſſionem vel durationem. 454.a
14 An continuatio ſit de eſſentia motus vel ſit accidens eius. 455.a
15 Quanam re Motus eſſentialiter diſtinguatur a mutatione. ibidem
16 Quomodo incipiat & deſinat eſſe motus & quæcunque per motum generantur & corrumpuntur. 456.d & 457.b
17 Vnde proueniat ſucceſſio & mora quæ eſt in Motu. 379.a & b

Mundus.

1 An Mundus ſit ita perfectus, vt uerè appellari poſſit Vniuerſum. 319.b
2 Cur Deus non ante fecerit Mundum quàm ponitur ab eo eſſe factus. 468.b
3 An ex eo, quia vmbra corpori, & lumen ſoli, dicuntur eſſe coæua, rectè cõcludatur, Mundum etiam Deo coæternum eſſe poſſe. 470.a & b
4 An quia Idea Mundi eſt æterna, neceſſe ſit quoque Mundum æternum eſſe. 471.b & c
5 An Mundi anima ſit æterna ſecundum Platonem, & an ex eius æternitate demonſtretur mundi æternitas. 476.d
6 An Mundus poſſit interire, & an ex eo quia non poteſt interire, benè colligatur, cũ nunquam cæpiſſe. 477.d & 478.a
7 An citra æternitatem aſſignari poſſit aliquod inſtans in quo primum Mundus eſſe potuerit. 501.d & 503.c
8 An Mundo repugnet Æternitas. 505.b
9 An repugnet ei ratione rerum corruptibilium. 506.b

Vuu An

10 An ſpecialiter repugnet ei ratione hominis. 511.a

N

Natura & naturale.

1 An in rebus Naturalibus reperiantur multa, quæ ſint nota nobis pariter atque ſecundũ naturam. 81.a
2 De differentia quæ eſt,inter res Naturales,& Artificiales. 245.a
3 An definitio Naturæ tradita 2. lib. Phyſ. ſit bona. 247.c
4 An definitio Naturæ conueniat cœlo. 249.d
5 An Intelligentia ſit natura cœli. 252.b
6 An definitio Naturæ conueniat Animæ. 255.c
7 An conueniat animæ rationali. 257.a
8 An Natura,ſit in aliquo principium actiuum eius generationis. 258.c
9 An ſit in aliquo principium actiuum corruptionis eius. 259.a
10 In quibus rebus Natura ſit principium Alterationis. ibidem d
11 An in Mixtis ſit alia ratio & gradus naturæ quàm in Elementis. 260.c
12 An Natura quæ eſt in Elementis, ſit principium actiuum motus eorum localis. 261.a
13 An in toto compoſito præter materiam & formam ſit tertia quædam Natura ab illis re diuerſa; vel vt in ſcholis dici ſolet: An totum diſtinguatur realiter a ſuis partibus ſimul ſumptis. 264.d

Numerus.

1 De admirandis proprietatibus & myſticis virtutibus numerorum ſecundum Pythagoræos. 136.d
2 An Numeri, vt placuit Pythagoræis, ſint principia rerum naturalium. ibidem & 160.a
3 De accretione numerorum in infinitum. 347.c & d

O

Olympiades & ludus olympicus.

1 De Ludis Olympicis. 117.a
2 Quot annis poſt excidium Troiæ cœperint Olympiades. 118.c
3 Initium Olympiadum quot annis præcellerit exordia Vrbis Romæ. 118.b
4 Quis regnabat apud Hebræos cùm cœperunt Olympiades. ibidem c
5 Quis fuerit auctor ludorum Olympicorum & ipſarum Olympiadum. 117.b

P

Parmenides.

1 An opinio eius, quod omnia ſint vnum ens immobile, poſſit defendi. 155.c
2 Quo tempore floruit Parmenides. 125.b

Philoſophia, & Philoſophus.

1 De diuiſione Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam. 3.b & 4.d
2 Quales ſint differentiæ Philoſophiæ, Practicum & Speculatiuum. 5.c
3 An uniuerſa Philoſophia ſit vna tantũ ſcientia. 16.b
4 An Philoſophia prius floruerit apud Barbaros quàm apud Græcos. 116.a
5 De uariis ſectis Philoſophorum. 113.d
6 Quam utile ſit varias Philoſophorũ opiniones diſcutere ac diiudicare. 112.d
7 An omnes ueterum Philoſophorum ſententiæ poſſint ad verum ſenſum, vt placet Simplicio, reuocari. 144.a
8 Contra Philoſophos qui ponunt vnum principium rerum naturalium. 157.d

Phyſica & Phyſicus.

1 An Phyſica ſubalternetur Metaphyſicę. 26.d
2 An ſit prior Doctrinis mathematicis. 33.c
3 De utilitate & iucunditate Phyſicæ. 59.c
4 Quod ſit ſubiectum Phyſicæ, an ens mobile. 37.c
5 An ſit ſubſtantia naturalis. 40.d
6 An ſit res ſenſibilis. 41.d
7 An ſint res generabiles & corruptibiles. 42.a
8 An ſit corpus mobile uel naturale. 43.c
9 An Phyſicus conſideret omnia quatuor genera. Cauſſarum, & primas cuiuſque generis cauſſas. 67.d & 68.b
10 Cur via, ſeu ordo procedendi in Phyſica ab iis quæ ſunt notiora nobis, ad ea quæ ſunt quidem ſecundũ naturam notiora, ſed nobis ignotiora, dicatur nobis innatus vel naturalis. 79.a

12 An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcientia. 46.b

Plato & Platonici.

1 Quid ſenſerit Plato de Creatione. 176.a
2 Quo tempore floruerit Plato & illuſtriores Platonici. 127.a
3 De Non ente Platonis. 153.c
4 Quid ſenſerit Plato de immortalitate Animæ. 233.d
5 An natura ſit tantum inſtrumentale agens vt volunt Platonici, an etiam principale vt placet Peripateticis. 283.d
6 An Plato putauerit cælum eſſe compoſitum ex Elementis. 485.c & 493.c
7 An exiſtimauerit mondum ſempiternum eſſe, an potius ab aliquo principio factum. 492.a
8 An in oẽbus Platonem ſequi oporteat. 479.b
9 Quid ſit illud quod ante mundi effectionem Plato dixit vago & inordinato motu actum eſſe. 486.d & 487.b
10 An Plato ſenſit mundum eſſe incorruptibilem. 489.a & c
11 An crediderit cælum & Aſtra eſſe Deos. 490 d & 491.a
12 An ſecundum Platonem, ex æternitate animę mundi, liceat concludere ęternitatem mundi. 476.d & 477.a
13 Quid Plato ſenſerit de Doctrinis Mathematicis. 24.c
14 Quid de præſtantia & poteſtate Metaphyſicę ſupra alias diſciplinas. 25.d
15 An res corruptibiles poſſint verius dici non entia quam entia, vt ſenſit Plato. 153.d & 154.a

Priuatio.

1 Diſputatio de Priuatione, quæ eſt vnũ de tribus principijs rerum naturalium. 204.d

Pythagoras.

1 Diſceptatio de tempore quo vixit Pythagoras. 121.d
2 Opinio eius de numeris diligenter expenditur. 136.d & 160.a

Q

Quantitas.

1 An Quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia. 326.a
2 An puncta lineæ & ſuperficies ſint res extra animam. 329.b
3 An ſint entia, vt vocant, poſitiua. 330.b
4 An inter ſe realiter diſtinguantur. 331.b
5 Quomodo punctum habeat poſitionem in continuo. 330.c
6 An Quantitas mathematicè conſiderata, ſit ratione tantum abſtracta a ſubſtantia ſenſibili, an etiam ab omni ſubſtantia. 348.b
7 Diſputatio de Quadratura Circuli an ſit poſſibilis. 350.c
8 De Maximo & Minimo. 354.d
6 An omnium rerum naturalium ſint præfiniti fixique magnitudinis termini, tàm ſecundũ exceſſum quàm ſecũdũ paruitatẽ. 356.b
10 De Quantitate interminata an ſit coæua materiæ, ei immediatè inhærens, per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & præcedens omnes formas ſubſtantiales. 194.c
11 An Quantitas cæli & rerum ſublunariũ ſint eiuſdem ſpeciei. 183.b
12 An Quantitas ſit principium Indiuiduationis. 220.d
13 Quantitas intenſionis & remiſſionis quæ eſt in qualitate, ad quam rationem Quantitatis reduci debeat. 399.d

Quiditas.

1 An Quiditates rerum in particulari, conſiderentur a Metaphyſico. 46.d
2 An Quiditates rerum habeant cauſſam efficientem, & an ſint æternæ. 231.d
3 An materia ſit pars Quiditatis, vel potius forma ſit tota Quiditas rei. 216.d
4 An perfecta cognitio Quiditatis rerum naturalium requirat cognitionem aliarũ cauſarum quàm materiæ & formæ. 55.b

S

Scientia.

1 An ſit bona diuiſio Scientiæ in Practicam & Speculatiuam & an nomen Scientię vniuocè de illis dicatur. 4.d & 7.b
2 An ſit bona diuiſio Scientiæ ſpeculatiuę in Phyſicam Metaphyſicam & diſciplinas mathematicas. 9.d
3 Qualis ſit hęc diuiſio Scientię ſpeculatiuæ. 11.a
4 An Scientia ſpeculatiua dicatur vniuocè de his tribus. 23.a

5 An cognitio Tranſcendentium & Intelligentiarum pertineat ad vnam Scientiam. 14.b
6 An poſſit defendi eſſe Quinque ſcientias ſpeculatiuas. 15.d
7 An ſit vna Scientia omnium rerum, vt quidā opinantur. 16.b
8 An rerum corruptibilium poſſit eſſe Scientia. 45.d
9 Cuius ſit tradere diſtinctionem Scientiarum. 49.c
10 An ſcientia noſtra ſit reminiſcientia vt exiſtimauit Plato. 80.a

T

Tempus.

1 An Tempus ſit ens reale. 382.d
2 An re differat a Motu. 383.c
3 An Tēpus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 384.d
4 An in definitione Temporis addendū ſit ipſum eſſe numerum motus & quietis. 385 d
5 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore. 386.b
6 An eſse ac ratio Temporis pendeat ex operatione animi noſtri. ibidem d
7 An Tempus ſit ſubiectiuè tantum in motu cæli an vero etiam in omni motu. 387.c
8 An ſit vnum Tempus apud omnes Gentes, an verò multa tempora. 388.a
9 An ſit vnum, & idem nunc in toto Tempore. 389.a
10 An motus localis Angeli menſuretur tempore aliquo cōtinuo, quod ſit diuerſum ab eo tempore quo menſurantur res naturales. 406.c
11 An pro menſura operationum immanentiū & naturalium Angeli, ſit ponendum Tempus diſcretum quod quidam Theologi inducunt. ibidem

Thales Meleſius.

1 De tempore quo vixit, pulchra diſceptatio. 120.c
2 Opinio eius de principio rerum naturalium. 134.a

V

Vniuerſale.

1 An magis Vniuerſalia ſint notiora nobis quàm minus Vniuerſalia. 88.c
2 An Vniuerſaliora ſint tam ſecundum nos, quàm ſecundum naturam, notiora. 81.c
3 An difficilius ſit definire Vniuerſale quā ſingulare vt ait Ariſtoteles. 91.c & 92.b
4 An vniuerſale ſit notius ſecundum rationē, quàm ſingulare. 108.b

Vacuum.

1 An ſi eſſet vacuū, poſset in eo fieri Motus localis & an fieret in tempore. 377 a
2 Cur non poſſit eſſe vacuum. 379.d
3 An qui mundum cēſent de nouo fuiſse creatum, concedere cogantur aliquando fuiſse vacuum. 497.c & 499.c

FINIS.

INDEX RERVM.

A

Abſtractio.

De abſtractione Metaphyſica, an Metaphyſicus tantum conſideret ea quæ re & ratione abſtracta ſunt à materia & motu. pagina 11 a
De abſtractione Phyſica, an Phyſicus tantum conſideret ea, quæ à materia, re & ratione ſunt inſeparabilia. 11 c & 22 d
Triplex abſtractio à materia. 10 b
Abſtractio quantitatis à ſubſtantia, duplex; alia Metaphyſica, alia Mathematica. 12 b
Abſtractio Metaphyſica ſecũdum rem à materia, quæ vocatur per indifferẽtiam, refellitur. 12 d
Diuerſitas abſtractionum, non facit diuerſitatem ſcientiarum. 16 d
Geometria & Arithmetica, vno & eodem Abſtractionis genere, continentur. 17 a
An ſit facilior Abſtractio Generis, quam ſpeciei vltimæ. 94 a & 96 a
An poſterius poſſit abſtrahi à priori. 347 d & 349 a
Opinio & argumenta dicentium, quantitatem Mathematicam non eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia, ſed tantum à ſenſibili. 348 b
Probatur; multis argumentis, quantitatem Mathematicã, eſſe abſtractã ab omni ſubſtantia. 349 c

Accidens.

Quod nullum accidens poſſit producere ſubſtantiã, probatur à Scoto, Durando, & Ochan. 284 d
Exponitur opinio Thomiſtarũ, quòd accidẽs in virtute ſubſtãtiæ, poſſit producere ſubſtantiã 285 d
Probatur accidens non agere in virtute ſubſtantiæ. 286 a
Demonſtratur, accidens ſua vi producere ſubſtantiam. 286 d
Declaratur, quemadmodum accidens quatuor modis dici queat agere in virtute ſubſtãtiæ. 288 c

Actio.

Quid inter Actionem & effectionem interſit. 44 a
Quæ Actiones imperio noſtræ voluntatis ſubijciantur. ibidem b
In omni actione, quatuor eſſe diligenter conſiderandas. 223 b
Vnde proueniat multitudo & varietas actionum eiuſdem agentis. 232 a
Omnem Actionem eſſe à forma, nullam autem à materia. 231 d
An Actio ſubiectiue ſit in agente. 421 a & d
An Actio re differat à paſſione. ibidem

Æternitas & Æternum.

Variæ ſignificationes huius vocis (Æternum) 394 d
An viſio Dei beatifica, quam habent ſancti in cælo, menſuretur æternitate participata. 395 c
Explicatur, quid ſit Æternitas, & quæ ſit ratio, et radix æternitatis. 396 c & 397 b
An Æternitas per ſe ſit menſurabilis. ibidem d
Qua ratione menſuræ, accommodari poſſit Æternitati. 398 c
An Ariſtoteles demonſtratiuè probauerit Æternitatem motus. 405 a
Argumenta eorum, qui cenſent Aeternitatem repugnare ſimpliciter omni creaturæ, vt eſt creatura. 505 a
Solutiones illorum argumentorum. 509 d
Fortis argumentatio, qua probatur Aeternitatem, ſimpliciter non repugnare creaturæ. 507 d
Argumenta eorum, qui putant Aeternitatem præcipuè repugnare rebus corruptibilibus. 506 b
Solutiones illorum. 510 d
An ſi creatura eſſet æterna, poſſit in ea diſtingui productio eius à conſeruatione. 510 a
In æternis, quid ſignificet nomen Creationis, vel Productionis. 508 d & 509 d
An generatio quidem aliorum animalium, potuerit eſſe ab æterno, non autem hominum. 511 a
An ſecundum ſanctos patres, vlla creatura potuerit eſſe æterna. 505 d & 510 c

Æuum.

De varijs ſignificationibus Aeui. 399 a
An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius &

& poſterius, ſine innouatione & variatione. 396 b
Si duratio æuiterna eſt tota ſimul, quomodo dicitur in ea eſſe præſens, præteritum, & futurum? 400 d
An Aeuum ſit menſura rei, quæ ſecundum eſſe eſt immutabilis, ſed eſt mutabilis ſecundum affectiones, & operationes. 401 b
An Aeuum ſit menſura omnis rei permanentis, & quæ ſit tota ſimul, vt vult Scotus. 402 b
Quæ ſit propria ratio Aeui. 402 d
An ſit vnum Aeuum, menſura omnium æuiternorum. 403 a
An ſint tot Aeua, quot ſunt æuiterna. 404 b
An quodlibet æuiternum ſuperius, ſit menſura inferioris æuiterni. ibidem d
An ſit ponendum aliquod Aeuum, quod ſit menſura durationis æuiternæ. 405 a

Albertus Magnus.

Cenſet, quantitatem eſſe per ſe imaginabilem, ſed non ſenſibilem, in quo refellitur. 10 d
Probat motum cæli non eſſe naturalem, ſed refutatur. 250 a & 253. b & c
Credit, verum aurum poſſe fieri ab Alchymiſtis. 298 a

Alchymia & Alchymiſta.

Ab alchymiſtis non poſſe fieri verum aurum, probant, Auicenna, Auerroes, D. Thomas, Aegidius, & alij. 295 d
Alchymiſticum aurum, non poſſe licite vendi pro vero. 296 b & c
Alchymiſtæ putant, materiam omnium metallorum eſſe ſulphur & argentum uiuum, quod ab aliis refellitur. 297 b
Inuenta & opera Alchymiſtarum. ibidem c
Vtilitates artis Alchimiæ. ibidem d
Quinque rationes quorundam, pro Alchymiſtis. 298 d
Effectio auri per Alchymiam ſecundum rationem non videtur impoſſibilis. 299 d
Modus efficiendi aurum per Alchymiam, non videtur adhuc inuentus, et bene compertus. 300 c
Vſus Alchymiæ, eſt pernicioſus, nec permittendus in republica. ibidem d

Alexander Aphrodiſæus.

Cenſet ſpeculatiuam ſcientiam principaliter dici de Metaphyſica, tum de Phyſica, extremo loco de Mathematicis diſciplinis. 23 d
Quam putet Alexander eſſe cauſam contingentiæ quæ eſt in rebus naturalibus. 322 d
Laus Alexandri, et tempus quo floruit. 130 c
Dixit primum cælum nullũ habere locum. 373 b
Videtur Alexander intelligentijs motricibus cælorum talem tribuere in mouendo libertatem, qualem eis tribuunt Theologi: & quomodo eum refellat Simplicius. 464 a
Definitio motus quam tradit Alexander expenditur, & defenditur contra Simplicium 413 c & 414 c

Analogum.

De Analogo vel potius de eo quod Ariſtoteles vocat ens ab vno ad vnum, multa ſcitu digna traduntur. 43 a

Anaxagoras.

Quo tempore vixerit: qui eodem tempore tum apud alias gentes tum apud Hebræos floruerint: Primus Philoſophorum Græcos docuit opificẽ mundi et omnium rerum effectorẽ, eſſe Deum. 123 e
Fuit diſcipulus Anaximenis, magiſter autem Archelai Philoſophi, Periclis oratoris, & Euripidis Poetæ. 138 b
Patriam & patrimonium propter Philoſophiæ ſtudium contempſit: comparatione priorum Philoſophorum ſobrius & prudens eſt habitus. Primus materiæ adiunxit cauſſam efficientẽ ipſam mentem quamobrem cognominabatur mens. Opinio eius de principio rerum naturalium exponitur. ibidem
Anaxagoræ Ariſtoteles præfert Empedoclem. 159 c
Opinio Anaxagoræ de principio rerum naturalium refellitur. 161 b

Anaximander.

Fuit auditor Thaletis; Primus Gnomonem inuenit et maris ac terræ circuitus deſcripſit: Fecit principium rerum omnium infinitum quiddam & medium

medium inter elementa, quare videtur ſubodoratus fuiſſe materiam primam. 135 c

Anima & Animatum.

An definitio Naturæ quæ traditur ſecundo libro Phyſ. conueniat Animæ. 255 c
An animæ perfectorum animalium ſint extenſæ et diuiſibiles. 211 d
De anima mundi. 476 d
An ſemper animatum ſit nobilius inanimato. 54 b

Animal.

An motus progreſsiuus animalium ſit eorum corporibus naturalis vel violentus. 256 d
An animalia genita ex ſemine & ex putri materia poſsint eſse einſdem ſpeciei. 290 a
An animalia genita ex putri materia poſsint generare alia einſdem ſpeciei. 293 c & d & 294. c
Animalia quædam generari ſolo calore ignis. 300 b

Anima rationalis.

An ſcientia Animæ rationalis pertineat ad Phyſicum. 11. c 18 b
Quas res Phyſicus non poſsit cognoſcere de Anima rationali. 19. c & d
Quæ ſunt ea quæ Phyſicus docet de Anima rationali. 20 c
Anima rationalis vt eſt per ſe ſubſiſtens & ſeparabilis à corpore, ad Phyſiologiæ doctrinam non pertinet. 19 b
Quædam eſſe quæ non poßint certo cognoſci de Anima rationali niſi lumine fidei. 21 a
Doctrina Animæ rationalis partim eſt Phyſica partim Metaphyſica & partim habetur ex doctrina à Deo reuelata. ibidem b
Scientia Animæ rationalis nõ eſt vna et ſimplex ſed varia & multiplex. 22 c
De duplici cõditione et ſtatu Animæ rationalis in cognoſcendo, præclara doctrina traditur. 107 d
Cur Anima rationalis non educatur ex potentia materiæ. 204 b
An materia ſit in potentia ad Animam rationalem. ibidem
Animam rationalem eßе immortalem ſecundum Platonem. 223 d
Eandem eſſe immortalem ſecundum Ariſtotelem. 235 a
Immortalitatem eius naturali rationis lumine cognoſci, et firmis rationibus cõcludi poſſe. 236 a
Quod ſit forma eſſentialis et pars hominis. 237 c
Quod non ſit aßiſtens & vna in omnibus, contra Auerroem. 239 d
Quod non ſit ante corpus nec in diuerſa ingrediatur corpora, contra Platonicos. 242 a
An definitio naturæ quæ traditur ſecundo libro Phyſ. conueniat Animæ rationali. 257 a

Argumentatio.

Argumentatio cum ſit vnus motus, vnius potentiæ eſſe debet operatio. 103 d
Quando ſit bona argumentatio a permutata proportione. 109 b
Maius eſt vitium argumentationis ex defectu formæ quàm materiæ. 151 b

Ariſtoteles.

Quando natus ſit. Quot annis natu minor fuerit Platone, Quando eum audire cœpit & quamdiu audiuit. Quando factus eſt magiſter Alexandri Magni & quàmdiu eo munere functus eſt. Quot Annos Philoſophiam docuit. Quando eſt mortuus, & quo genere mortis, An author necis Alexandri Magni fuerit, Quænam eius tempore memorabilia euenerint. Calamitas quæ ſcriptis eius accidit. Qui fuerunt in Philoſophia eius ſucceſſores & quo tẽpore floruerint. 128 b
Multa & varia & præclara de laudibus Ariſtotelis. 165 b
Ariſtoteles ſenſit Animum noſtrum eſſe immortalem. 235 a
An Ariſtoteles faciens mundum æternum cogatur concedere, infinitam actu animarum rationalium multitudinem. 336. a & 337 c
An Ariſtoteles putauerit, æternitatem motus & mundi poße demonſtrari et à ſe fuiſſe demonſtratam. 461 a
An crediderit creationem id eſt productionem ex nihilo, eße poſsibilem. 174 d
Cur paſsim veteres Philoſophos reprehẽdat, verba eorum magis quàm ſententias ſpectans. 157 c
Videtur ſcripſiſse varios libros de Anima, & poſt libros de Anima & Metaphyſicæ habuiſse in animo

animo aliquid ſcribere de Anima rationali. 23 b
Argumenta Ariſtotelis pro æternitate mundi. 465 a
Solutio illorum argumentorum. 466 c

Ars & Artificiale.

Ars mechanica non eſt pars Philoſophiæ. 15 d
Diuiſio artium mechanicarum. ibidem
Octo differentiæ inter res artificiales & naturales. 245 b
Materia prima non eſt in potentia ad formas artificiales. ibidem d
An forma artificialis ſit principium alicuius motus. 246 b
An forma artificialis re diſtinguatur à ſubiecto in quo inhæret. ibidem c

Aſtrologus.

Sex differentiæ inter Aſtrologum & Phyſicum, in tractatione rerum cæleſtium. 47 d

Attractio.

Tres eſſe ſpecies attractionis tradit Auerroes, & quid inter illas interſit. 360 d

Auerroes.

Cur dixit primum cælum eſſe in loco per accidens, ratione centri. 376 b
Cur pro abſurdo habuit eſſe quartam Scientiam ſpeculatiuam. 15 c
Opinio eius de aſſiſtentia & vnitate intellectus humani refellitur. 239 d
Putauit animalia genita ex ſemine, & ex putri materia eiuſdem ſpeciei eſſe non poſſe. 292 a
Senſit per Alchimiam non poſſe fieri verum aurum. 295 d
In quarto libro de Cælo & in decimo libro Metaphyſicæ videtur ſentire colores medios ſpecie diſtingui ab extremis; ſed in Sexto libro Phyſicorum & in Tertio libro Meteororum videtur contrariũ dicere. 430 b & 431 d
An ſecundum ipſum ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna. 189 b et 190 b
An faciens formas ſubſtantiales elementorum intendi & remitti & actu manere in mixtis poſſit defendere generationem elementorum, & mixtorum, non eſſe motus proprie dictos. 438 b & d
Sententia eius de neceſſitate & libertate Dei in agendo. 463 d
Argumenta eius pro æternitate mundi. 497 c
Solutio horum argumentorum. 499 b

Auicenna.

Putauit motum cæli non eſſe naturalem. 249 d & 253 b
Senſit hominem etiam ſine ſemine naturaliter poſſe generari. 290 c
Dixit verum aurum non poſſe fieri arte Alchimiæ. 295 d & 298 a
Opinatur fortunam verſari etiam in his quæ ſunt ad utrumlibet. 310 a
Negauit contingentiam eſſe in rebus naturalibus. 317 b
Motum cæli non fieri ad locum ſed Situm. 374 a

Augmentatio.

Quot modis poſſit fieri augmentatio. 355 d
An augmentatio ſit ſpecies motus localis. 440 c & 441 b
An ſit motus propriè dictus. 440 b
An ſit motus continuus. 440 d & 441 b
An in augmentatione terminus à quo & ad quem ſint contrarÿ, & ſpecie differant. 440 c & d & 441 a

C

Calor.

Triplex calor, Elementatis Animalis et Cæleſtis. Et an hi ſpecie differant. 299 d
Quadã animalia ſolo ignis calore generari. 300 b

Cauſſa.

Conſideratio cauſſarum ad quas ſcientias pertineat 271 b
An Phyſicus cõſideret omnia quatuor genera cauſſarum. 67 d
An Phyſicus conſideret primam cuiuſque generis

cauſſam. 68 b
An Metaphyſicus conſideret omnes quatuor cauſas & primas cuiuſque generis cauſas. ibidem d
An ad perfectam cuiuſque rei naturalis cognitionem neceſſaria ſit omnium cauſſarum eius cognitio. 74 b
An Mathematicus conſideret vllum verum genus cauſæ. 69 d
Cur Ariſtoteles nuſquam vniuerſè definiuit cauſſam. 271 d
Cur Ariſtoteles nuſquam probauit eſſe quatuor genera cauſarum. ibidem
Cui cauſſæ principalius conueniat nomen & ratio cauſæ. 278 a
An ſemper cauſa ſit nobilior ſuo effectu. 284 b
Quæ ſit vis & cauſſalitas cuiuslibet cauſſæ. 273 b
An inter cauſſas vniuerſales & particulares ſit neceſſaria connexio. 278 c
An cauſſalitas cauſæ vniuerſalis ſit principalior quàm cauſſæ particularis. 279 b
Diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos An ſit ponenda cauſa exemplaris tanquam genus cauſæ diuerſum à reliquis. 272 a

Cælum.

An motus circularis cæli demonſtret ipſum ſecundum Platonem non eſſe compoſitum ex elementis. 483 b & 484 a
Cælum per ſe ac quiditatiuè tractari debere à Phyſico probatur multis argumentis. 42 a & c
Cur in libro primo Phyſicorum non ſunt tradita principia communia cælo, & rebus corruptibilibus. 43 a & b
An cælum ſit nobilius homine. 52 d
Diſcutitur opinio Aegidij affirmantis eandem eſſe materiam cæli atque rerum ſublunarium. 179 b
Probatur diuerſam eſſe materiam cæli, & rerum ſublunarium. 181 c
Motum cæli non eſſe naturalem, opinio & rationes quorundam. 249 d
Eum eſſe naturalem probatur multis argumentis. 251 a
An Motus cæli ſit naturalis propter principium actiuum an paſſiuum. ibidem c
Cur neceſſe eſt motum cæli effici ab intelligentia. 251 d
Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cæli, opinio quorundam, quæ tamen multis rationibus refellitur. 252 b
An cæli ſint vnius ſpeciei omnes, an differant ſpecie. 253 c & d
An quies cæli in fine mundi ſit futura illi naturalis an violenta. 250 b & 254 a
Vt definitio naturæ cælo accommodari queat, quo pacto illa particula definitionis, naturā eſſe principium motus & quietis, interpretanda ſit. 254 c
An poſſet quis extra cælum porrigere brachium, aut telum iacere. 336 c & 338 d
Cur cæli alij ab alijs contineantur. 360 a
Cælum vt cælum non indiget loco à quo contineatur. 375 c
An locus primi cæli ſit centrum. 376 a
De loco primi cæli variæ opiniones. 373 b

Color.

An colores medij ſpecie differant ab extremis. 430 a
An colores medij actu componantur ex coloribus extremis. ibidem & 431 c
Quid Auerroes ſenſerit de coloribus medijs an ſpecie differant ab extremis. 430 b & 431 d
Quid Ariſtoteles. ibidem
Quid Simplicius & Themiſtius. ibidem
Quis Auctor ſentiat. ibidem

Contingens & Contingentia.

Qua ratione Stoici tollunt omnem contingentiam. 317 a
Cur Auicenna & Ochan tollunt contingentiam. 317 b
An eſſe contingens ſit demonſtrabile. 318 c
Probatur tribus argumentis eſſe in rebus contingentiam. 318 a
Soluuntur rationes Stoicorum, Auicennæ, Ochan, Scoti contra contingentiam. 319 b
Varietas contingentium. 321 c
Quatuor differentiæ inter contingens naturale & contingens voluntarium. ibidem
Quæ ſit cauſa contingentiæ rerum ſecundum Scotum, D. Thomam, Alexandrum & quoſdam alios.

alios. 321 d
Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ omnis contingentiæ quæ eſt in rebus naturalibus. 323 b

Continuum.

An continuum actu habeat in ſe infinitas partes an non. 337 a
An poſſent partes continui per potentiam Dei omnes remoueri à continuo. 341 a
An continuum componatur ex indiuiſibilibus vel ſit diuiſibile in infinitum. 341 c
Multa de diuiſione & additione continui in infinitum. 345 d

Corpus.

Quadruplex corpus, Phyſicum Mathematicum, Metaphyſicum, & artificiale. 43 c
Cur Ariſtoteles et Auerroes nō faciāt niſi duplex corpus; Phyſicum & Mathematicum. ibidem d
Quomodo Ariſtoteles dicat corpora naturalia eſſe principia aliorum corporum. ibidem d
Corpora mixta imperfecta vt nix grando &c. non ſunt ſpecies corporis naturalis diuerſa ab elementis. 52 c
Corpora mixta eſſe partes vniuerſi. 485 a

Creatio.

Comparatio Creationis cum Generatione. 172 a
Sex res excludi à Creatione. ibidem b
Quid ſit Creatio. 171 b
An ſit actio aliqua vel relatio & qualis relatio. 173 a
An Creatio ſit quidpiā diuerſum à creatura. ibidem
An vis creandi ſit adeo propria Dei vt ea ſit creaturæ incommunicabilis. 173 d
Diſcrimen inter id quod creatur & id quod generatur. 177 b & 178 a
An Ariſtoteles cognouerit creationem eſſe poſſibilem. 174 d
An poſſit cognoſci lumine naturali. 176 b
Quid Plato ſenſerit de Creatione. 176 a

D

Definitio.

Definitio rei naturalis an ſolam materiam & formam continere debeat an præter has etiam efficientem et finem. 74 d
Definitio accidentis alia eſſentialis alia cauſalis, Perfecta eſt quæ vtramque complectitur & hæc eſt medium Demonſtrationis. 76 b
Tres viæ inueſtigandi & inueniendi definitiones. 91 c
Quo pacto ex Demonſtratione innoteſcit & colligitur ipſum quod quid eſt, & definitio accidentis quod demonſtratur. 76 a
Qua ratione facilior ſit definitio ſingularis, quàm vniuerſalis vt docet Ariſtoteles in 2. libro poſt tex. 17. 91 & 92 c

Democritus.

Duo facit principia rerum, vacuum & plenum hoc eſt, Atomos. 139 d
Vacuum eſſe in rebus ſeptem rationibus probat. 140 a
Varia decreta eius de Atomis. 141 b
An Democritus fecerit infinitas ſpecies figurarum quæ ſunt in Atomis. ibidem d
An Democritus ſtirpium & animalium certas quaſdam efficientes cauſſas ſtatuerit. 143 b
Opinio Democriti refellitur. 162 a
Cur Ariſtoteles Democritum cæteris Philoſophis anteponat. 141 c
Quando & quamdiu vixerit variæ opiniones. 124 b
Eodem tempore floruiſſe Hyppocratem. ibidem

Demonſtratio.

Duo conſideranda in medio Demonſtrationis potiſſimæ. 73 b
Cur tantopere laudentur demonſtrationes Mathematicæ. ibidem d & 32 c
Omnis demonſtratio quæ oſtendit cauſſam rei, per ſe, oſtendit etiam rem eſſe. 73 a
Falſum eſt, Demonſtrationem potiſſimam debere procedere ex ijs quæ ſunt notiora ſecundum nos, & ſecundum naturam. 73 b & c
Potiſſimæ Demonſtrationes non reperiuntur in doctrinis purè Mathematicis. 72 a & c
An Demonſtrationes Mathematicæ procedant ex notioribus ſecundum nos & ſecundum naturam.

eaturam. 82 d
Demonſtratio Theophraſti, quòd res naturales habeant cauſſas & principia. 22 a

Deus.

Magis diſtinctus eſt Deus ab Intelligentijs quam intelligentiæ ab alijs creaturis. 15 d
Scientiam de Deo diſtinctam eſſe à ſcientia quæ eſt de intelligentijs. 15 d
Solus Deus eſt verè Ens, cætera verius dici poſſunt non entia quàm Entia, vt præclarè docet Plato, & Plutarchus. 153 c
Cum Deus ſine cauſſis ſecundis per ſe poſſit omnia efficere, cur vti velit cauſſis ſecundis. 177 d & 179 a
Pulchra comparatio inter Deum & Materiam Primam. 186 b
Inſania eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam redarguitur. 186 a
Deum actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſæ ſecundæ, probatur ſecundum ſacram ſcripturam & veram Philoſophiam. 281 b & c
Dei concurſus cum noſtra voluntate non tollit eius libertatem. 282 d
Probatur Deum non agere ex neceſſitate naturæ et eſſe infinitæ virtutis. 462 b
Explicatur quid Peripatetici ſentiant de libertate & neceſſitate Dei in agendo. 464 a & c

Durandus.

Quatuor argumentis oſtendit Durandus primum cognitum eſſe ſingulare. 100 d
Errauit Durandus putans Deum non actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſæ ſecundæ. 279 d
Durandus negat infinitum actu poſſe fieri à Deo. 339 d
Opinio Durandi de Æuo. 404 d
Opinio eius de poſſibili vel impoſſibili æternitate creaturarum. 506 b

Duratio.

An habeat in ſe rationem quantitatis. 389 d
An differat ab eſſentia rei. 390 b
An differat ab exiſtentia. 390 c
Quid addat ſuper rationem exiſtentiæ. 391 a
Quid ſit duratio. 391 b
Menſura durationis non conuenit quiditati vt quiditas eſt. ibidem c
Sicut ſe habet extenſio ad quantitatem, & intenſio ad qualitatem, ſic duratio ſe habet ad exiſtentiam rei. 391 a
De varietate Durationis ex parte ipſius exiſtentiæ. 391 d
An vlla res creata habeat Durationem permanentem & totam ſimul. 392 b
De varietate Durationis ex parte extenſionis ipſius. 393 d
An maior vel minor Duratio rei, arguat minorem vel maiorem eius perfectionem, & præſtantiam. 394 c
Vtrum ſucceſſio & permanentia, an extenſio ſint magis de eſſentia durationis. 394 b

E

Effectus.

An effectus plus debeat cauſſæ vniuerſali an particulari. 283 c
An idem numero effectus à multis cauſſis perfectis & eiuſdem generis poſſit effici. 289 a
An idem numero effectus diuerſis temporibus potuerit effici. 289 d

Efficiens.

De varietate efficientium. 51 a
Duplex cauſſalitas efficientis. 273 d
An efficiens naturale ſit agens principale, an dicendum ſit tantummodo agens inſtrumentarium. 283 d
An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu. 284 b
An cauſſa efficiens tempore prior ſit ſemper ſuo effectu. 508 a & 470 a

Elementa.

Elementa ſunt principalis materia quæ tractatur in libris de Generatione & corruptione & in duobus extremis libris de cælo. 55 d

Quomodo differat Elementum à principio & cauſa, & quod Ariſtoteles nonnunquàm hæc tria vſurpet pro eodem, interdum autem ea inuicem diſtinguat. 65 d
Nomen principij antiquiſsimum, ſed nomen Elementi inuentum eſſe à Platone. 66 d
Non poſſe vllum quatuor elementorum ſtatui Principium omnium rerum. 157 d
Elementa actiuè moueri à ſeipſis, probatur multis argumentis & teſtimoniis Ariſtotelis. 261 c & 262 c
Cur Ariſtoteles quibuſdam in locis negare videatur Elementa moueri à ſe. 262 d
Elementa moueri à ſe ratione medij, opinio eſt Auerrois & Ariſtotelis. 263 a
Elementa ex ſe, & intrinſece nec maximum nec minimum habent. 357 b
Elementa per appoſitionem & per generationem poſſunt augeri in infinitum, per rarefactionem autem minimè. ibidem
Quatuor ob cauſſas elementa continentur à cælo. 360 a
An elementa exigant ex ſua natura definitã quantitatis paruitatem. 357 d

Empedocles.

Refellitur opinio Empedoclis facientis quatuor elementa prima omnium rerum initia. 159 a
Empedocles ætate poſterior fuit Anaxagora ſed operibus prior. 126 a
Quo tempore vixit Empedocles. 126 a

Epicurus.

In Phyſicis totus eſt Democriteus paucis mutatis. 115 b
Qui fuerint eius ſucceſſores. 131. b & c
Vituperatio & deteſtatio Epicuri. ibidem
Quo tempore vixerit. ibidem
De Lucretio inſigni Epicureo. ibidem
Infinita propè ſcripſit Epicurus volumina. ibidem

Exiſtentia.

An omnis exiſtentia ſit à forma. 225 d
Quid ſit exiſtentia. 226 b
Quibus rebus propriè conueniat. 226 d
Exiſtentiam non diſtingui realiter ab eſſentia nec in intelligentijs nec in rebus alijs creatis. 228 d & 229 b
An creatura ſit ſuum eſſe vel ſua exiſtentia. 231 b

F

Finis.

Contemplatio vltimi finis hominis, non modo ſupernaturalis, ſed etiam qui in hac vita haberi poteſt, non eſt Phyſica doctrina. 19 a
De varietate & diſtinctione finium. 51 b
Quomodo finis cauſat vel mouet agens, cum ipſe non ſit actu. 274 b
Quomodo agens naturale dicitur agere propter finem cum ipſum non cognoſcat. 274 d
An agentia naturalia ad ſuos quæque fines dirigantur ab intelligentijs. 275 b & c
An finis cauſet prout habet eſſe intẽtionale, an prout habet eſſe reale. 276 b
An quicquid habet finem neceſſariò habere debeat cauſſam efficientem. 277 b

Forma.

De varietate formarum ſubſtantialium & accidentalium. 50. c & 209 c
Cur forma naturalis non dicatur induci in materiã ſed educi ex materia. 178 a
Quare interitus formæ naturalis, non ſit, vel dicatur annihilatio. 178 b
De forma corporeitatis multa diſputãtur An ſit ponenda in materia prima. 191 c
Quid ſit formam educi è potentia materiæ. 204 a
De præſtantia formæ & variis eius nominibus & generibus. 208 a
An ſit forma ſubſtantialis. 210 a
Quid ſit. 210 d
An omnis forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis. 210 d
An ſit ſeparabilis a materia. 211 b
An ſit extenſa & diuiſibilis. 211 c
An ſit mobilis. 211 d
Quomodo ſit multiplicabilis. 212 a
An ſit prior & nobilior materia. 212 d & 213 c
An vna numero poſſit eſſe in diuerſis materijs. 213 d
An immediate vniatur materiæ primæ. 214 d

An

An ſit prior & nobilior compoſito. 215 d
An ſit tota quiditas rei naturalis. 216 d
An ſit principium indiuiduationis. 224 c
An omnis exiſtentia ſit à forma. 225 d & 158 b & c
Omnis actio eſt à forma. 233 a
Quomodo vna forma producit varias actiones. 232 a
Diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares. 222 d
Triplex cauſſalitas formæ. 213 b
Quomodo incipiat & deſinat eſſe forma ſubſtantialis. 458 a
Duæ admodum arduæ et difficiles dubitationes de modo incipiendi, & deſinendi, formæ ſubſtantialis. 458 d

Fortuna & Caſus.

Conſideratio fortunæ ad varias ſcientias pertinet. 301 b
An ſit aliquid fortuitum in rebus. 302 a
Nec Caſus nec fortuna excludunt Dei prouidentiã, nec ab ea excluduntur. 302.b & 303 d
Præclara ſententia Boëtij de Fortuna, & prouidentia Dei. 304 a
Cicero putauit res fortuitas ne à Deo quidem ſciri poſſe, quod exponitur vt in bonam partem accipiqueat. 302.c & 304 b
In rebus naturalibus poſſe aliquid caſu & per accidens euenire reſpectu cæli ait D. Thomas; ſed Auicenna & Ochan negant. 304 c
An fortuna ſit numen aliquid diuinum. 307 a
Varia templa & ſimulachra fortunæ, ſub varijs nominibus Romæ dicata. 307 b
Ante Ariſtotelem & Platonem, nec templa nec ſimulachra, nec dies feſti, Fortunæ conſecrati fuerunt. ibidem c
Quomodo veteres, auctore Alberto, depingebant ſimulachrum Fortunæ. ibidem d
Duæ per quam elegantes ſententiæ, vna D. Auguſtini altera Plinij, contra eos qui Fortunam ceu Deam colunt. ibidem & 308 a
Explicatur definitio fortunæ. 308 d
Auicenna putauit fortunam verſari non modo in ijs quæ raro eueniunt, ſed etiam in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet; ſed eius opinio refellitur. 310 a
Pomponacius ait, omnes effectus, qui vulgo dicuntur fortuiti, habere cauſſam per ſe, ac determinatam. 311 c
Quando inuentio Theſauri ſit fortuita, & quando non. 313 a
Vt effectus aliquis ſimpliciter ſit fortuitus, duo habere debet. ibidem c
Quomodo effectus fortuitos liceat appellare diuinos. ibidem d

G

Generatio.

Quinque opiniones Philoſophorum de generatione rerum. 171 c
Sex res neceſſariò concurrere ad Generationem cuiuslibet rei naturalis. 172 a
Comparatio Generationis cum Creatione. ibidem
Quid ſit in Generatione Phyſica, non fieri formam ſed totum Compoſitum. 172 d
Quid ſibi vult Ariſtoteles cum ait, id quod generatur nec eſſe ens actu, nec eſſe in loco. 198 d & 199 a
An generatio ſit motus propriè dictus. 437 d
An fiat ſucceſſiue. 438. c & 439 b
Variæ ſpecies & gradus Generationis. 439 a
An ſecundum Auerroem qui ait formas Elementorum ſubſtantiales intendi & remitti, generatio Elementorum cum fiat ſucceſſiuè, debeat dici motus propriè dictus. 438. b & d
An ſecundum Auerroem, generatio mixti ex elementis actu manentibus, poſſit vel debeat dici motus, cum ſubiectum eius ſit Ens actu. ibidem
Generatio poteſt ſumi, vel pro ſola formæ ſubſtantialis productione, & ſic fit in inſtanti vel pro hac ſimul cum prauia præparatione materiæ, & ſic fit in tempore. 439 c
Rurſus Poteſt conſiderari Generatio vel ratione formæ & ſic fit tota ſimul, & in inſtanti, vel ratione ſubiecti, & ſic fit ſucceſſiue. ibidem

Gregorius Ariminenſis.

Putat infinitum poſſe fieri à Deo. 339 b
Confirmat tribus rationibus, primum cognitum eſſe ſingulare. 101 d
Negat puncta, lineas, ſuperficies, eſſe entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. 332 b

Hera-

H

Heraclytus.

Spreuit munera & promiſſa Darij Perſarum Regis. 123 b
Scripſit librum de Natura perquam obſcurum quem Socrates dixit Euripidi, Delio natatore, indigere quare cognominatus eſt σκοτεινός. 134 c
Eius obſcuritatis cauſsas aperit Ariſtoteles. ibidem
Mordetur Heraclytus à Lucretio Epicureo. ibidem.
Magnitudo animi Heraclyti. ibidem
Tempus quo floruit. 123 b

Homo.

An homo ſit nobilior cælo. 52 d
An homo ſit finis omnium rerum naturalium. 53 d
An poſſit homo naturaliter generari ſine ſemine vt putauit Auicenna. 290 b
An generatio hominis fiat naturaliter vel liberè. 291 d
An generatio hominis potuerit eſſe ab æterno. 511 a

I

Idea.

An ex æternitate Ideæ mundi concludatur mundi æternitas. 471. b & c
An Idea ſit cauſſa diuerſa ab aliis quatuor. 272 a

Indiuiduum.

An principium indiuiduationis ſit Quantitas. 220 c
An ſit Hæcceitas Scoti. 222 a
An ſit materia ſignata D. Thomæ. 223 c
An ſit tam materia, quàm forma, ſed principaliùs forma. 224 c

Infinitum.

An ſit in rebus infinita aliqua multitudo. 334 b
An ſit aliquid mole infinitum. ibidem
An additio quantitatis in infinitum, reddat corpus infinitum. 346 a & c
An poſſet fieri à Deo infinitum. 339 a
An infinita virtus ad agendum ſit in Deo. 463 b
An ſecundum Ariſtotelem intelligentiæ actu cognoſcant infinita. 336 a & 338. b & 469 c
An poſſit numerus augeri in infinitum. 347 c

Intellectus humanus & intelligere.

Potentia intellectiua cum nullius corporis ſit actus per ſe non eſt potentia Phyſica. 19 d
Non eſt contra naturam intellectus noſtri, vt is cognoſcat ſingulare. 103 b & 106 d & 109 c
Cur ſit neceſſarius intellectus agens. 107 c & 110 b
An vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri. 106. d & 108 a
An primo notum intellectui noſtro, ſit ſpecies vltima. 93 c
An ſit ens. 97 a
An ſit ſingulare. 100 c & 106 a
An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu. 103 b
An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus. 418 c
Intelligere noſtrum non eſt per ſe actio Phyſica neque effectiuè, neque ſubiectiuè, neque formaliter, neque terminatiuè, vel obiectiuè. 20 a
Quomodo intelligere noſtrum poſſit dici actio phyſica. ibidem b

Intelligentiæ.

In Intelligentijs eſſe aliquid materialitatis, & potentialitatis. 16 a
Scientiam quæ eſt de Intelligentijs poni debere diſtinctam ab ea, quæ eſt de tranſcendentibus & ab ea quæ eſt de Deo. 14 b & c
Cur Ariſtoteles Scientiam quæ eſt de intelligentiis coniunxerit cum ſcientia quæ eſt de tranſcendenti-

dentibus, & decem prædicamentis. 15 a
Intelligentias non eſſe mobiles phyſicè probatur multis argumentis. 41 a
An Intelligentia ſit vera forma, & natura cæli. 252 b
Cur neceſſe ſit cælum moueri ab Intelligentiis. 251 d
An ſecundum Ariſtotelem neceſſe ſit Intelligentias actu cognoſcere infinita. 336 a & 338 b & 469 d
An ſublatis Intelligentijs tolleretur omnino Metaphyſica & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia. 34 a

Interuallum.

Qui putauerint eſſe Interuallum. 368 a
Quomodo uenire poſſimus in cognitionem huius Interualli. ibidem b
Sex proprietates Interualli. ibidem
Soluuntur rationes Ariſtotelis contra Interuallum. ibidem c
Probatur locum eſſe Interuallum. ibidem d
Reÿcitur hæc opinio de Interuallo. 369 b

L

Liber.

Liber quartus Meteororum, ordine Doctrinæ, locari debet poſt libros de Generatione & corruptione, non enim pertinet ad doctrinam Meteorologicam, nec poſt tres libros Meteororum poni debet. 56 c
Libri qui continent doctrinam animalium quo ordine ſcripti, æditique fuerint ab Ariſtotele. 57 d
Libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedunt libros de Anima. 58 c
Libri de Animalibus ordine doctrinæ præcedunt libros de Plantis. 59 a
Cur octo libri Phyſicorum inſcribantur, de Phyſico Auditu. 60 c
De Libris Exotericis & Acromaticis diſputatio. 61 b
Liber, ſeu Dialogus Ariſtotelis de Anima, ad Eudemum. 22 b & 63 a
Qui fuerint libri de Philoſophia Ariſtotelis qui citentur à Cicerone & Euſebio. 63 a
Quam varijs nominibus appellentur & citentur ab Ariſtotele libri octo Phyſicorum. 63 d
Illam inſcriptionem octo librorum Phyſicorum, quæ eſt (De Phyſico Auditu) non eſſe Ariſtotelis 63 b

Locus.

Exponuntur quinque proprietates loci quæ ſunt continere, ambire, conſeruare locatum, dare vnitatem, & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem. 359 d
An immobilitas ſit de eſſentia loci, an eius proprietas. 362 c
An locus ſit immobilis per æquiualentiam vt cenſent Scotiſtæ. 363 b
An ſit immobilis propter diſtantiam eius à cælo et à centro. 364 a
Ariſtoteles 4. lib. Phyſ. non agit de omni loco cuiuslibet corporis, ſed tantum de loco naturali & propriè de loco, qui per ſe & primò conuenit corporibus ſimplicibus ſeu elementis. 365 b & 366 d
Non in omni loco exigenda eſt immobilitas ſed tantummodo in loco naturali & eo qui eſt elementorum. ibidem
An locus ſit Interuallum. 367 d.
An locus ſit ſuperficies. 370 c
An motus localis fiat ad locum an ad vbi. 371 d
An locus ſit in categoria quantitatis. 371 d
An locus terræ, ſit ſuperficies aquæ & aeris, an potius centrum. 372 c
De loco primi cæli longa diſputatio. 373 b

Logica.

Logicam non eſſe ſcientiam nec partem Philoſophiæ. 35 d
Ad Logicam pertinet tradere diſtinctionem Scientiarum. 43 c

Lumen.

An Lumen ſolis ſit coæuum ſoli. 470 a & c
An generetur & corrumpatur ad abſentiam & præſentiam ſolis. ibidem d.
An motu ſolis, idem numero manens, ex vno in alium locum moueatur. ibidem.

Mate-

M

Materia.

Materia determinat formam, & forma viciſſim determinat Materiam ſed longè diuerſo modo. 271 d

Decem & ſeptem attributa Materiæ primæ ex varijs locis Ariſtotelis collecta. 168 b

Variæ diuiſiones Materiæ. 169 c

Varia Materiæ primæ vocabula. 169 c

Neceſſitas materiæ oſtenditur ſeptem rationibus. 170 b

Non eſt eadem materia cæli & rerum ſublunarium. 179 b & 181 c

Materia eſt cauſſa cur quodque ſit corruptibile. 181 d

Quid ſit materia. 183 d

Quinque deſcriptiones materiæ. ibidem

Porphyrius pulchrè depingit materiam. ibidem

Pulchra comparatio inter Deum & Materiam primam 186 a

Redarguitur inſania eorum, qui dixerunt Deum eſſe Materiam primam. ibidem

Materiam primam per ſe exiſtere, nec eſſe actu in rebus propter formas. 187 b

Rationes eorum qui opinantur omnem Materiæ exiſtentiam à forma proficiſci. 188 b

Materiam non eſſe puram potentiam. ibidem d

Tres cauſſæ propter quas Materia, omni forma ſpoliata & priuata, nunquam eſſe poteſt. ibidem

Quod in materia ſit forma corporeitatis ei coæua, opinio & argumenta quorundam. 189 b

Formam corporeitatis non eſſe in materia, probatur ex ſententia Auerrois Ariſtotelis, & multis præterea rationibus. 190 b & 192 c

Multæ conuenientiæ, multæ etiam differentiæ inter Genus & Materiam primam. 191 c

Multa de triplici relatione materiæ & de duplici eius potentia tractantur. 200 d

Potentiam eſſe de eſſentia materiæ. 203 c

Cur potentia dicatur materiæ eſſentialis. 203 b

Probatur multis argumentis materiam vt eſt materia, nihil poſſe agere. 233 a

Materia prima non habet potentiam ad formas artificiales. 245 d

Mathematica Doctrina.

Quomodo conducat Phyſicæ ac Metaphyſicæ. 23 a

Mathematicas diſciplinas expetendas eſſe propter exercitium, Phyſicam vero & Metaphyſicam propter perfectionem hominis. ibidem

Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam, nec in ea reperiri perfectum genus Demonſtrationis. 24 b & 72 b

Quid Plato ſenſerit de Mathematicis. ibidem d

Doctrina Mathematica ſimpliciter certior, ſecundum quid incertior, quàm Phyſica. 32 b

Mathematica Doctrina non curat fidem vel teſtimonium ſenſuum, ſed ſola Demonſtrationum certitudine vtitur. 32 d

Quanta ſit præſtantia Demonſtrationum quibus vtuntur Doctrinæ Mathematicæ. ibidem

Doctrina Mathematica & ſecundum nos, & ſecundum naturam prior eſt quàm Phyſica. 33 c

An in Mathematicis conſideretur vllum genus cauſæ. 69 d

Quomodo Ariſtoteles dicat, in Mathematicis conſiderari bonum & pulchrum. 70 d

In Mathematicis vſurpantur verba ſignificantia motum, materiam, & cauſſam efficientem, ſed impropriè. 71 c

In Mathematicis non ſunt Demonſtrationes potiſſimæ. 72 b

Cur Mathematicæ ſint facillimæ ad diſcendum etiam pueris. 73 d

An rationes mathematicæ procedant ex iis quæ ſunt notiora nobis & ſecundum naturam. 82 d

Maximum & Minimum.

Quæſtio de Maximo & Minimo. 354 d

Quid ſit Maximum quod ſic, & Minimum quod ſic, quid item Maximum quod non, & Minimum quod non. ibidem

Maximum & Minimum in quibus rebus ſpectentur. 355 b

Maximum & Minimum, dupliciter dicuntur, poſitiuè vel negatiuè. ibidem c

In omnibus rebus naturalibus eſt Maximum & Minimum. 356 b
Elementa ex ſe ac intrinſecè nec Maximum habent nec Minimum. 357 b c d

Medicina & Medicus.

An ſcientia Medicina ſubalternatur Phyſicæ. 48 c
De differentia inter Phyſicum & Medicum. ibidem
In perfecto Medico duos habitus eſſe oportet. ibidem d
Cur Medici eam partem doctrinæ, quæ planè Phyſica eſt ſibi aſciſcentes, Medicinæ partem fecerunt. 49 b

Metaphyſica.

Tractat per ſe decem prædicamenta & ſubſtantiam corruptibilem Metaphyſica. 12 d & 13 b
Tres eſſe principes partes Metaphyſicæ. 13 b
Quomodo Metaphyſica ſit vna ſcientia cum ſubiectum eius non videatur eſſe vnum. ibidem
Quomodo Metaphyſica tractet ſubiecta particularium Scientiarum, vt Ens mobile quod eſt ſubiectum Phiſicæ &c. 17 d
De præſtantia Metaphyſicæ, ſententia Platonis, & Procli. 25 d & 26 b & 27 c
De poteſtate eius ſupra alias ſcientias ex Themiſtio & Simplicio. ibidem
An Metaphyſica ſubalternet ſibi Phyſicam. 26 d
Metaphyſicæ ſubalternari alias ſcientias dixerunt nonnulli Peripatetici, & quomodo intelligendum ſit. 17 d
Metaphyſica eſt omnium doctrinarum certiſſima ex parte obiecti quod tractat. 31 d
Si tollerentur Intelligentiæ, maneret tamen Metaphyſica diſtincta à Phyſica & Mathematicis. 34 a & c
Metaphyſicam eſſe primam & poſtremam omniũ ſcientiarum. 33 b
In Metaphyſica non conſiderari quiditates omnium rerum in particulari. 45 a & 46 b
Ad Metaphyſicam pertinet tradere diſtinctionem ſcientiarum. 49 c & d
Si negentur ab aliquo principia Metaphyſicæ, cuius ſit ea probare. 248 a & b

Meliſſus.

Ratio Meliſſi qua probat omnia eſſe vnum ens immobile, infinitum. 133 d
Soluitur ratio Meliſſi. 151 b

Monſtrum.

Quid ſit monſtrum. 314 b
Quot ſint genera & quæ cauſſæ monſtrorum. ibidem c & d
In quibus rebus ſint monſtra. 315 a
An crebrius contingāt in plantis quàm in animalibus. ibidem b & c
An monſtra caſu fiant. 315 d

Motus.

Motus in rebus animatis perfectior eſt quam quies, è contrario in elementis perfectior eſt quies quàm motus. 45 b
Motus eſt quid magis Phyſicum quàm quies. ibidem
Triplex diuiſio motus; vna ratione ſpacij, ſic alius eſt rectus alius circularis. altera ratione terminorum ad quos, ſic alius fit ſurſum alius deorſum. Tertia ratione principiorum efficientium, & ſic diuiditur in naturalem & violentum. 362 b
Tota ſucceſſio & inæqualitas, penes velocitatem & tarditatem motuum localium quibus mouentur corpora ſimplicia, prouenit ex medio & ex varia eius diſpoſitione. 379 a b c
Mora & ſucceſſio quæ eſt in motu, non prouenit ex mouente. ibidem
Cauſſa moræ & ſucceſſionis quæ eſt in motu, prouenit ex aliqua reſiſtentia, quæ vel eſt intra ipſum mobile vel extrinſecus ei accedens.
Intrinſeca reſiſtentia in motu, duplex eſt. 380 a
Motus per ſe ad nullam Categoriam pertinet, ſed reductiuè tantum, nimirum ad Categoriam eius, ad quod fit motus refertur. 410 d & 412 d

An Motus poſſit dici Endelechia. 412 d
An Motus ſit actus, & qualis actus. ibidem
Cur Motus dicatur actus & non potentia. 413 d
An definitio Motus tradita 3. Phyſ. ſit vniuoca. 416 c
An ratio Motus principalius reperiatur in motu Cæli, quàm in alijs motibus. ibidem
An potentia ſit magis de eſſentia Motus quam actus. 415 d
An definitio Motus conueniat mouenti ſicut mobili. 417 a
Tres definitiones Motus traditæ ab Ariſtotele 3. Phyſ. comparantur inter ſe. ibidem c
An Motor ſit de eſſentia Motus. 418 a
An definitio Motus conueniat diſcurſui noſtri intellectus. ibidem d
An Motui Cæli. 419 b
An Motui violento & artificiali. ibidem d
An Generationi & corruptioni. ibidem
Sex proprietates Motus quæ ex definitione eius colliguntur. 420 b
De Terminis Motus tractantur decem Quæſtiones. 424 a
An Motus ex nigro in album & motus ex nigro in viride, vel rubrum, differant ſpecie & hic diſputatur an medij colores & inter ſe & ab extremis ſpecie differant. 430 a
An ad vnitatem numeralem motus neceſſaria ſit vnitas motoris. 432 a & c
An ſi canis ex turri cadens in medio caſu moriatur motus eius tam viuentis, quàm mortui, à turri vſque ad terram ſit vnus numero atque continuus. ibidem b & d
Quæ ſint ſpecies Motus propriè dicti. 437 c
Inter ſpecies Motus quæ ſit nobilior & præſtantior cæteris. 442 d
Quomodo in motu locali ſit contrarietas. 441 c
An Motus localis fiat primò ad locum an ad vbi. ibidem
An Motus naturalis ſit velocior in fine, quàm in principio. 443 c & d
Cur motus naturalis ſit velocior in fine variæ opiniones. ibidem b & d
An creſcente velocitate Motus naturalis neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam mobilis. 446 d & 447 a
De Motu proiectorum 3. An fiat à virtute impreſſa proiectis, an ab aere longa diſputatio. 448 d & 451 d
Cur nec valde parua nec valde magna corpora longè proijci queant. 452 a
An Motus ſit ens ſucceſſiuum & continuum. 452 c
Quæ ſit cauſſa continuationis Motus. 453 b
Quinque differentiæ inter partes Motus ſecundum extenſionem & ſecundum ſucceſſionem. 454 a
An continuitas ſit de eſſentia Motus. 455 a
Si continuitas non eſt de eſſentia motus, quo pacto motus propriè dictus differat à mutatione. ibidem
Quomodo incipiat & deſinat eſſe motus & quæcumque motu producuntur atque corrumpuntur. 456 d & 457 b

Mundus.

An Ariſtoteles putauerit ſe æternitatem Mundi ſimpliciter et demonſtratiuè probaſſe. 461 a
An rationes quibus Ariſtoteles probauit æternitatem Mundi, ſint demonſtratiuæ & neceſſariæ. 465 a
Cur Deus ante non fecerit Mundum quàm ponitur eſſe factus. 468 b
An Mundus ſit perfectus & poſſit verè dici vniuerſum. 319 b
Ex æternitate Ideæ Mundi non concluditur æternitas Mundi. 471 b & c
An Mundus poſſit interire. 477 d
An ex eo quia non poteſt interire, liceat concludere eum nunquam cæpiſſe. 477 d & 478 a
An Mundus ſecundum Platonem ſit corruptibilis. 489 a & c

N

Natura & Naturale.

De varijs ſignificationibus Naturæ. 243 d
Quot modis aliquid dicatur eſſe naturale. 244 c
Propter quam maximè cauſſam dicatur aliquid eſſe naturale. ibidem d
Octo differentiæ inter res naturales, & inter res artificia-

artificiales. 245 a

Explicatur definitio Naturæ. 247 c

An in aliquo Natura ſit principium generationis eius actiuum. 259 a

An ſit principium alicuius in quo ipſa ſit, Corruptiuum. ibidem

In quibus corporibus Natura ſit principium actiuum alterationis eorum. ibidem d

An corpora mixta inanima habeant in ſe gradum aliquem vel rationem naturæ diuerſam ab ea quæ eſt in elementis. 260 c

An in elementis Natura ſit principium internum effectiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur. 261 a

An Materia ſit Natura. 263 d

An forma ſit magis Natura quam Materia. 264 b

An in compoſito naturali præter duas naturas quæ ſunt materia & forma ſit quæppiam tertia natura ipſius totius compoſiti, ab illis duabus naturis re diſtincta. 264 d

Non Ens.

Tres ſignificationes, Non entis, apud Platonem. 153 c

Res corruptibiles rectè dici à Platone Non entia. ibidem d & 154 a

Non eus eſſe cauſſam multitudinis, & diuerſitatis rerum. ibidem

Notum.

Quid ſit apud Ariſtotelem, notius vel prius natura, vel ratione vel ſimpliciter, & quid notius nobis, & ſecundum nos. 77 d

Regula diſcernendi Nota ſecundum naturam ab his quæ ſunt Nota ſecundum nos. 78 b.

In Phyſicis multa reperiri eadem Nota ſecundum nos & ſecundum naturam. 81 a

Cur via procedendi ab ijs quæ ſunt nobis nota, ad ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, nobis tamen ignota, dicatur eſſe naturalis vel innata nobis à natura. 79 a

Numerus.

Multa de Myſterijs Numerorum ex doctrina Pythagoreorum, præſertim de Septenarij & Quinarij præſtantia. 136 d

Refellitur Opinio Pythagoreorum de Numeris. 160 a

Putare in Numeris eſſe magna quædam Myſteria & in his perſcrutandis ſubtiliter verſari, ſicut in ſacris literis laudandum eſt, ſic in Philoſophia, futile ac ridiculum. ibidem

O

Ochan.

Ochan tribus argumentis probat ſingulare eſſe nobis primum cognitum. 101 b

Ochan, vult ſubſtantiam produci immediatè à ſubſtantia & non per accidentia. 284 d

Nihil putat eſſe fortuitum vel caſuale in rebus purè naturalibus. 306 c

Tollit contingentiam è rebus naturalibus. 317 c

Refellitur Ochan. 320 c

Ochan negat diſtinctionem realem inter Quantitatem & Subſtantiam. 312 d

Opinio Ochan de Æuo. 404 d

Ait, Puncta, Lineas, ſuperficies neque eſſe entia realia, neque poſitiua, neque inter ſe realiter diſtincta. 311 d

Olympici Ludi.

Quis primus eorum Auctor. 117 b

Quando incæpti. ibidem

Quo tempore Anni celebrari ſoliti fuerint. 118 a

Cur fuerint Quinquennales. 117 d

De variis eorum generibus. 118 a

De præmiis eorum qui in his ludis vincebant. ibidem

Ludos Olympicos fuiſſe antiquiores Olympiadibus. 117 a

Olympiades.

Vnde ſumptum nomen Olympiadum. 117 a

Poſteriores fuiſſe ludis Olympicis. ibidem

Cuis earum Auctor. ibidem
Quot Annis cœperint poſt excidium Troiæ. 118 c
Quot Annis ante Romam conditam. ibidem b
Quo regnante apud Hebræos. 119 c
Cur aſcita in Chronographiam. 117 a
Quanta ſit eius ſupputationis quæ fit per Olympiades certitudo & præſtantia. 119 d
Ex quo menſe incipiat Annus Olympiacus. 118 a & b

Ordo.

Duplex Ordo Doctrinæ; vnus Neceſſitatis alter ob Melius. 88 a
Cur Ordine Doctrinæ magis vniuerſalia prius tractanda ſint, quàm minus vniuerſalia. 87 c
Quando Doctrinæ ordo poſcit vt minus vniuerſalia præponantur magis vniuerſalibus. 88 b

P

Parmenides.

Ratio Parmenidis qua probabat omnia eſſe vnum ens immobile. 133 c
Soluitur ratio Parmenidis, & an is calluerit Logicam. 152 b & d
Laus Parmenidis ex Platone. 155 c
Quid intellexerit per illud vnum ens, cum fecit ipſum finitum. 156 c
Rerum ſenſibilium quas vocat fallaces, facit duo principia. 155 d
Quo tempore floruit. 125 b

Pherecydes Syrus.

Magiſter Pythagoræ, æqualis Thaletis Phyſici vixit regnante Cyro Perſarum Rege; Primus Philoſophorum docuit, Animos noſtros eſſe immortales. 121 b & 124 a

Philoſophia & Philoſophus.

Variæ deſcriptiones Philoſophiæ. 1 c
Tripartita diuiſio Philoſophiæ ſecundum Platonicos & Stoicos. 3 b
Bipartita diuiſio Philoſophiæ ſecundum Ariſtotelem. ibidem c
Bonam eſſe diuiſionem Philoſophiæ in Practicam & Speculatiuam probatur ſeptem rationibus. 4 d
Diuiſio Philoſophiæ, in Ionicam, & Italicam. 113 d
Philoſophiam prius floruiſſe apud Barbaros quàm apud Græcos. 116 a

Phyſica & Phyſicus.

Quas res Phyſicus non poteſt cognoſcere de Anima rationali. 19 a
Quæ tractare debet Phyſicus de Anima rationali. 20 c
Phyſicus in quibuſdam rebus tractandis vtitur abſtractione Mathematica. 24 a
Opinio quorundam dicentium Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ. 26 d
Probatur ſeptem rationibus Phyſicam non ſubalternari Metaphyſicæ. 28 a
Phyſica nobilior eſt doctrinis Mathematicis. 31 c
Phyſica & ſecundum naturam & ſecundum nos eſt poſterior Mathematicis diſciplinis. 33 c
Sublatis intelligentijs Phyſica per ſe non eſſet prima Philoſophia niſi forte per accidens. 34 b
Subiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale. 43 c
An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcientia. 46 b
Laus Doctrinæ Phyſicæ Ariſtotelis. ibidem
Septem eſſe principales partes Phyſicæ. 54 d
Non poteſt Phyſicus demonſtrare motum eſſe, vel corpus mobile eſſe. 39 c
Sex differentiæ inter Phyſicum & Aſtrologum in tractatione rerum cæleſtium. 47 d
Differentia inter Phyſicum & Medicum. 48 c
An Phyſicus conſideret omnia genera cauſſarum. 67 d & 68 b
An conſideret primam formam & vltimum finem. ibidem
Cur Phyſicum ſcribat Auerroes agere de prima Materia, & Primo motore, Metaphyſicum autem de prima forma & vltimo fine. ibidem

An ſit Phyſici demonſtrare res naturales eſſe compoſitas, vel habere cauſſas. 22 a
De multiplici vtilitate ac voluptate quæ ex ſtudio Phyſicæ percipitur. 59 c

Plato.

An Plato ſenſit mundum eſſe incorruptibilem. 482 a & c
An putauerit Mundum vel Cœlum eſſe Deum. 490 d & 491 a
An Plato ſenſit Mundum eſſe æternum, an de nouo factum, 492 a
Quid Plato ſenſerit de Mathematicis. 24 c
Sententia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ. 25 d
Plato tripliciter ſumit non ens. 153 c
Cur res corruptibiles vocet non entia. 153 d & 154 a
Cur dicat non ens eſſe cauſſam multitudinis, & diſtinctionis rerum. 154 d
Plato reprehenditur ab Alexandro, & defenditur à Simplicio. 153 d
Quo maxime argumento perſuaſerit ſibi D. Auguſtinus Platonem legiſſe ſacras literas. ibidem b
Cur Author huius operis nõ expoſuerit ſententiam Platonis de principiis. 164 b
De ætate Platonis error Euſebij & D. Auguſtini ab ipſomet D. Auguſtino recognitus. 127 a & b
Quando natus, mortuus, peregrinatus. ibidem
De tempore quo vixerunt ſucceſſores eius. ibidem
Platonis tempore Roma eſt capta à Gallis. ibidem
Qui eo tempore apud varias gentes illuſtres fuerint. ibidem
Opinio Platonis de antiquitate & tranſmigratione Animarum refellitur. 242 a
Platonem multis in rebus erraſſe. 479 b
An ſenſit cœlum eſſe compoſitum ex elementis. 483 c & 485 c

Plotinus.

Quando floruerit. 126 d
Quos diſcipulos habuerit. ibidem
Quæ ſcripta reliquerit. ibidem
Quantum nomen & auctoritatem habuerit. ibidem

Plutarchus

Mira ſcribit contra ſtoicos. 147 a
Quod ſolus Deus ſit verè ens, cætera autem minimè, præclara doctrina Plutarchi. 154 b

Porphirius.

Deteſtatio eius. 130 d
Tempus eius. ibidem
Longitudo vitæ. ibidem
Pulcherrima deſcriptio materiæ quam tradit Porphirius. 185 d

Potentia.

De duplici potentia materiæ multa diſputantur. 200 d
Potentiam eſſe de eſſentia materiæ. 201 d
Potentiam non eſſe de eſſentia materiæ. 202 d
Cur potentia dicatur eſſentialis materiæ. 203 b & c
Quid ſit educi è potentia materiæ. 204 a
Cur potentia non ponatur principium Generationis ſicut priuatio. 206 a
Qualis ſit potentia paſſiua Phyſica & potentia contradictionis. 287 d

Practicum & Praxis.

Quid ſit Scientia Practica. 3 d
Practicum & Speculatiuum ſunt differentiæ eſſentiales ſcientiæ ſed non adæquatæ. 5 d
Quomodo eadem ſcientia poſſit dici Practica & ſpeculatiua. 6 b
Practicum & Speculatiuum ſecundum rem diuidunt ſcientiam, non autem Intellectum aut obiectum. 5 d

An Practicum et ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto an ex fine. 6 d
Practicæ Scientiæ ſecundum nos priores fuerunt ſpeculatiuis, poſteriores autem ſecundum naturam. 7 b
Quid ſit Praxis. 4 a

Primum cognitum.

Explicatur Titulus quæſtionis de Primo cognito. 93 a
Scotiſtæ nouem argumentis probant Primum Cognitum eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam. ibidem c & d
Thomiſtæ probant Ens, eſſe Primum Cognitum, quatuor rationibus. 97 b & c
Nominales probant, ſingulare eſſe Primò cognitum. Sexdecim argumentis. 100 d
Peripatetica Doctrina de Primo cognito traditur. 103 b & 106 a

Priuatio.

Octo attributa Priuationis. 169 a
De varietate Priuationum. 204 d
An à Priuatione ad habitum ſit poſſibilis regreſſus. ibidem
Cur priuatio dicatur principium per accidens. ibidem
An ſit ens reale. ibidem
An nomen Principij, dicatur æqualiter de priuatione & alijs. ibidem
Vnde petatur vnitas, diſtinctio, definitio, & cognitio Priuationum. ibidem

Proclus.

Sententia Procli de præſtantia Metaphyſicæ eiuſque ſupra alias ſcientias poteſtate. 26 a
Quid ſenſit Proclus de Quantitate Mathematica. 33 a
Probat nec Cælum, nec vniuerſum, per ſe eſſe incorruptibilia. 478 a

Punctum.

An punctum ſit ens reale. 329 & 330
An ſit Ens poſitiuum. ibidem
An realiter differat à linea. ibidem
Quomodo habeat poſitionem in continuo. ibidem
Quomodo Punctum ſit in Linea. ibidem
In quo ſit tanquam in ſubiecto. 333 b & c
An poſſit per potentiam Dei ſeparari à Linea. ibidem
An Puncta ſint vbique in Linea, nec ne. 343 d & 344 d

Pythagoras & Pythagorei.

Opinio Pythagoræ de Numeris quòd ſint principia omnium diligentèr exponitur. 336 d
Sententia Pythagoreorum de præſtantia vnitatis & Numeri Septenary. ibidem
Decreta Pythagoræ. ibidem
In quo genere cauſſæ Pythagorei faciunt Numeros cauſſas omnium rerum. ibidem
Hæreſis Manichæorum, ſecundum aliquos, fluxit ex doctrina Pythagoreorum. ibidem
Doctrina Pythagoreorum de Myſterijs numerorum refellitur. 160 a
De ætate Pythagoræ. 121 d
Quando venerit in Italiam. 122
An Rex Numma fuerit eius auditor. ibidem
Erratum Diodori Siculi & Plinij de ætate Pythagoræ. ibidem
Quando petierit Aegyptum. ibidem
Qui eius tempore floruerint, quidue memorabile in mundo tunc geſtum ſit. ibidem

Q

Quadratura Circuli.

Multa ſunt de Quadratura Circuli apud Simplicium ſcitu digna 1. Phyſ. ſuper tex. 11. 351 b
Opinio & argumenta eorum qui negant Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem. 350 d
Opinio Zimaræ aientis Quadraturam Circuli Mathematicè eſſe poſſibilem, non autem Phyſicè, refellitur. 351 c & 352 a
Probatur multis argumentis Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem & ſcibilem. 352 d
Quidam putarunt Quadraturam Circuli iam fuiſſe à multis inuentam & demonſtratam, & qui fuerint iſti. 351 a & b

Quan-

Quantitas.

Duplex conſideratio Quantitatis uel per ſe uel in ordine ad ſubſtantiam, aut ſimpliciter, aut ut eſt ſubſtantia Phyſica. 12. b & e
Quantitas partim eſt prior ſubſtantia, partim eſt poſterior. ibidem
Quantitatem mathematicam putat Proclus non abſtrahi a rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas animæ eius rationes. 33. a
Quantitas cæli & rerum ſublunarium Mathematicè ſumpta, ſunt unius rationis & ſpeciei; Phyſicè autem, minimè. 183. b
De *Quantitate interminata, quòd immediatè ſit in materia prima, eique coæua per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & alia plurima diſputantur.* 194. e
An quantitas ſit principium indiuiduationis rerum naturalium. 220. d
Quantitatem re diſtingui a ſubſtantia, probatur tredecim argumentis. 326. a
Ocham negat quantitatem re diſtingui a ſubſtantia, cuius opinio Theologicè nullo modo defendi poteſt. 328. d
An illæ duæ ſpecies quantitatis, linea, & ſuperficies, ſint entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. 329. b
Quantitas quintuplex uel ſextuplex. 339. d

Quiditas.

An materia ſit pars quiditatis. 216. d
An forma ſit tota quiditas rei naturalis. 216. d
Quod ſit diſcrimen inter ſubſtantiam & quiditatem. 220. a
An quiditates rerum creatarum habeant cauſſam efficientem. 231. d
An quiditates ſint æternæ. 232. a
An quiditas rerum naturalium cōtineat alias cauſſas quam materiam & formam. 55. b
An quiditates rerum in particulari conſiderentur a metaphyſico. 46. d

S

Sapiens & Sapientia.

Qui dicebantur olim ſapientes. 1. b
Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundum Platonicos Ariſtotelem & Stoicos. 2. e
Triplex munus ſapientis. 3. d
Cur ſapientibus non ſint conſtituta præmia ſicut Athletis. 2. b
Variæ deſcriptiones ſapientiæ. 1. d
De præſtantia ſapientiæ. 2. b
Sapientia Prima Philoſophia, & Metaphyſica eſſe tria nomina eiuſdem Doctrinæ. ibidem.

Scientia.

Neceſſariam eſſe Scientiam aliquam uniuerſalem quæ agat de tranſcendentibus & decem prædicamentis. 14. b
Scientiam de tranſcendentibus, diſtinctam eſſe debere a ſcientia quæ eſt de Intelligentijs, & hanc ab ea quæ eſt de Deo. ibidem
Probabiliter poni poteſt eſſe quinque ſcientias ſpeculatiuas. 15. d
Cur Ariſtoteles doctrinam tranſcendentium & Intelligentiarum ad unam ſcientiam reduxit. 15. a
Unam eſſe ſcientiam omnium rerum quidam opinantur. 16. b
Probatur nō eſſe unam ſcientiā omnium rerū. ibid.
An ſcientiæ ratio dicatur uniuocè de omnibus ſcientijs. 23. b
Sciētia ratione ſubiecti dicitur uniuocè de omnibus ſcientijs, ratione autem obiecti uel modi demonſtrandi, nequaquam. ibidem e & d
Scientia propriè loquendo non eſt ſubſtantia ſed accidentium. ibidem
Scientia, uniuocè & æqualiter dicitur de Metaphyſica & Phyſica ſimpliciter loquendo, ſecundum, quid autem, nequaquam. 26. b
Duplex certitudo in ſcientijs attendi poteſt; una ex parte obiecti & rerū quæ tractātur, altera ex parte medij, & modi procedendi, atque demonſtrandi. 31. d
Quomodo poſſit eſſe ſcientia de rebus contingentibus & corruptibilibus. 45. d
Cuius ſit tradere diſtinctionem ſcientiarum. 49. e
Scientiam noſtram non eſſe Reminiſcentiam ut falſo exiſtimauit Plato. 80. a

Scotus & Scotiſtæ.

Ait uiſionem Dei beatificam quæ eſt in beatis menſurari Æuo. 395. d
Opinio eius de ratione Æui. 402. e
Superius Aeviternū eſſe menſurā inferioris. 404. d
Septem genera rerum menſurari Æuo. 402. e
Scotiſtæ faciunt locum immobilem per æquiualentiam. 363. e
Quidam eorum putant ſubiectum Doctrinæ Mathematicæ eſſe ſubſtantiam corpoream, & Deum atque Intelligentias non eſſe partes ſubiecti metaphyſicæ ſecundum proprietates ipſis peculiares

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

res ſed tantum ſecundum proprietates communes entis, ſed in utroque reſelluntur. 10.b
Opinio Scotiſtarum de ſubiecto Phyſica. 40.d.
Opinio Scoti de Hacceitate quam facit principium indiuiduationis. 222.a
Scotus ſecundum Ariſtotelem, qui ſenſit Deum agere ex neceſſitate naturæ, opinatur non poſſe defendi contingentiam rerum. 317.d
Refellitur hæc opinio. 320.d
Cauſſam contingentiæ rerum facit Deum, quatenus liberè in creaturis omnia agit. 322.a
Opinio Scotiſtarum actionem ſubiectiuè eſſe in agente probatur ſeptem argumentis. 421.b
Refellitur hæc opinio Scotiſtarum. ibidem d

Secta.

Duplex Philoſophię princeps ſecta, Ionica, & Italica, cui a multis ſubiungitur Eleatica, quæ ab alijs ſit tertia ſecta. 113.d
De ijs qui præcipui fuerunt in Philoſophia Ionica et. Italica. 314. & 315.
Poſt Platonem quadruplex extitit ſecta; Academica, Peripatetica, Stoica, & Epicurea, & qui in his excelluerint. 314.a
An Academica ſecta fuerit duplex tantum; Vetus et noua; an triplex; vetus noua & media. ibid.b
De uarijs appellationibus ſectarum. 116.c
Qui fuerint Eleatici Philoſophi. 115.d
Quãta fuerit inter ſectas Philoſophorũ de præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus diſſenſio. 144.c & b

Senſus.

Nulla potẽtia ſenſitiua reflectitur in ſeipſam. 105.a
Senſus nihil cognoſcit quod non ſit actu in rebus. 110.c et d
Quomodo Ariſtoteles dicat, ſenſum eſſe ipſius uniuerſalis. ibidem
Senſus eſt agens reſpectu ſenſationis, ſed non datur ſenſus agens reſpectu uel obiecti uel ſpecierum ſenſibilium. ibidem
Quanta ſit fides habenda ſenſibus. 318.b et 32.b

Simplicius.

Sententia eius de libertate et neceſſitate Intelligentiarum in agendo. 464.a
Contendit in opinionibus ueterum Philoſophorum nullam eſſe falſitatem nullamque repugnãtiam; ſed multis argumentis refellitur. 144.a
Admittit dimenſiones interminatas. 196.d
Quando fuerit, et floruerit. 131.a
Negat definitionem naturæ conuenire animæ ſed refellitur. 255.c
Et multa et præclara ſcribit Simplicius de Quadratura circuli. 351.a et 354.a

Singulare.

Singulare eſſe primum cognitum probant nominales ſexdecim argumentis. 100.d
Singulare diſtinctè cognoſci ab intellectu noſtro demonſtratur ſeptem argumentis. 103.b
An uerum ſit, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro. 105.c
Rationes eorum qui cenſent, ſingulare nec primò, nec diſtinctè cognoſci a noſtro intellectu. 106.d
An Antecedens inductionis continens ſingularia, cognoſcatur ab intellectu an a ſenſu. 103.d

Socrates.

Primus Philoſophiam moralem excolere et de rebus practicis diſputare cœpit, cùm priores Philoſophi in rebus dumtaxat ſpeculatiuis fuiſſent occupati. 8.c
Tempore Socratis cœpit ſtudium rerum moralium et deſiit ſtudium rerum naturalium. ibidem b
An Socrates attigerit ætatem Parmenidis. 125.c
Quo tempore natus & mortuus. 126.b
Qui apud uarias gentes præſertim apud Hebræos eo tempore floruerint. ibidem

Speculatiuum.

Quid ſit ſcientia ſpeculatiua et quid ſpeculatio. 3.d
Tribus modis aliquam ſcientiam poſſe dici ſpeculatiuam. 6.c
Speculatiua ſcientia prior, certior, et nobilior eſt quàm Practica. 7.b
Scientia non dicitur uniuocè de ſpeculatiua et Practica ſed principalius de illa quam de hac. ibid.
Diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ in Metaphyſicam, Phyſicam, et Doctrinas Mathematicas, probatur uarijs rationibus. 9.d
Quomodo Auerroes negauerit in primo Metaphyſica eſſe quartam ſcientiã ſpeculatiuã. 15.a et c
Probabiliter defendi eſſe quinque ſcientias ſpeculatiuas. 15.d
Non diſtingui ſcientias ſpeculatiuas per diſtinctionem abſtractionum a materia. 16.d
Scientiam ſpeculatiuam principalius dici de Metaphyſica. 23.d
Unaquæque ſcientia ſpeculatiua habet proprium et peculiarem ſibi modum procedendi et demonſtrandi. 17.b

Sub-

Subalternatio.

Quæ requirantur ad Subalternationem ſcientiarum. 29. c & d

Quomodo intelligendum ſit, Scientiam ſubalternantem demonſtrare propter quid, ſubalternatam uero quod ſit dumtaxat. 28. b & c

Aliud eſt unam ſcientiam ſubijci alteri ſcientiæ, & & aliud ei ſubalternari. 29. c

Quot modis contingat ſubijci unam ſcientiam alteri, & quis modus ſubiectionis efficiat ueram ſubalternationem. 29. d

Subiectum.

An Subiectum ſit cauſſa efficiens ſuæ propriæ paſſionis. 287. d

Nulla ſcientia probat ſubiectum eſſe. 39. c

Duo ſunt in ſubiecto cuiuslibet ſcientiæ ueluti materia & forma, hoc eſt, res conſiderata, & modus conſiderandi. 38. d

Opinio D. Thomæ de ſubiecto Phyſicæ quòd ſit ens mobile, probatur, & a quibuſdam refellitur. 37. c

Opinio Scotiſtarum, ſubſtantiã naturalem eſſe ſubiectum Phyſicæ. 40. d

Aliæ duæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ refelluntur. 41. d & 42. a

Probatur ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale. 43. c

Subſtantia.

Quomodo intelligendum ſit omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia & ab ea pendere. 198. c

An prima ſubſtantia ſit prior omnibus accidentibus. ibidem

Subſtantia immediate agit, et producit ſubſtantiam, ſecundum Scotum, Durandum, & Ocham 284. d

Probatur nullam ſubſtantiam poſſe immediatè quidquam agere. 285 c

Cur ſubſtantia non poſſit agere immediatè. 287. c

T

Tempus.

An Tempus ſit ens reale. 382. d

Quo argumento probent quidam Tempus non eſſe ens reale. ibidem

Soluitur hoc argumentum. 383. b

Probatur quinque argumentis tempus eſſe ens reale. 382. d

Opinio & argumenta eorum qui cenſent Tempus re diſtingui a motu. 383. c

Refellitur hæc opinio & ſoluuntur eius rationes. ibidem d & 384. a

An tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 384. d

An in definitione temporis addendum fuerit ipſum eſſe, numerum motus & quietis. 385. d

Quomodo tempus per accidens menſuret quietem. 386. a

An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore. 386. b

An ratio temporis pendeat ex anima. ibidem d

An tempus in ſolo motu cæli inſit an potius in quouis motu. 387. c

Motus aliter menſuratur a tempore, aliter a magnitudine ſuper quam ſit. 388. d

An ſit unum tempus an multa. 388. a

An ſit unum & idem nunc in toto tempore. 389. a

An pro menſura motus localis quo mouetur Angelus, ſit ponendum tempus quoddam continuum differens a noſtro tempore. 406. c

Longa diſputatio de tempore diſcreto quod inducūt Thomiſtæ. ibidem

Terra.

Nullus Philoſophorum fecit ſolam terram principium omnium, coniunctam cùm alijs elementis, fecit Parmenides & Empedocles. 135. b

An locus naturalis terræ ſit ſuperficies aquæ & aeris an potius ſit centrum. 372. c

Thales.

Princeps Ionicæ Philoſophiæ unus de ſeptem ſapientibus, dixit principium omnium eſſe aquam, uel nihil ſcripſit uel tantũ Aſtrologiam nauticã. 134. a

Quo tempore uixerit Thales. 120. c

Qui fuerint eius in diſciplina ſucceſſores. 121. b

Qui eodem tempore apud uarias gentes præſertim autem apud Hebræos floruerint. ibidem c

Quando euenerit mirabilis illa ſolis eclipſis quam prædixit thales. 120. d

Inſigne mendum in Euſebij Chronicis de thaletis ætate. 121. a

Themiſtius.

Pulchra ſententia Themiſtij de dignitate Metaphyſicæ eiuſque ſupra alias ſcientias poteſtate. 27. d

Themiſtius in oratione quam habuit ad Valentem Imperatorem, oſtendit, plus quàm trecentas apud

Philo-

Philoſophos fuiſſe de Deo opiniones. 146.a
Quando floruerit Themiſtius. 130.d
Themiſtius putauit monſtra caſu fieri. 315.d
Luculenter docet, Quantitatem mathematicã abſtractam eſſe, ab omni penitus ſubſtantia. 349.c
Dixit primum cælum eſſe in loco propter ſuperficiẽ conuexam Saturni. 373.d

D.Thomas & Thomiſtæ.

Negat D.Thomas infinitum actu poſſe fieri a Deo. 339.c
Cenſet Quantitatem mathematicam ratione abſtractam eſſe a ſubſtantia ſenſibili, ſed non ab omni ſubſtantia. 348.d
Loci immobilitatem, ſumit ex diſtantia eius a cælo, & a centro. 363.d
Videtur ſenſiſſe Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ. 27.d
Opinio D.Thomæ de ſubiecto Phyſicæ. 37.d
D.Thomas opinatur quodlibet animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo, ſecundum quid autem ignobilius. 54.b
Opinio D.Thomæ, quòd animæ perfectorum animalium ſint indiuiſibiles. 211.d
Opinio eius, quòd principium indiuiduationis ſit materia ſignata. 223.c
Opinio eius quòd exiſtentia in omnibus creaturis realiter diſtinguatur ab eſſentia. 227.b
Cenſet reſpectu cæli poſſe aliqua in rebus naturalibus caſu euenire; licet alibi uideatur contrarium ſentire. 304.c & 306.d
Quam putet eſſe cauſſam contingentiæ rerũ. 322.b
Ait primum cælum eſſe in loco ratione ſuarum partium integralium. 374.c
Cenſet uiſionem Dei Beatificam quæ eſt in ſanctis menſurari æternitate participata. 395.c
Cuius rei ſit menſura Æuũ, ſecundũ D.Tho. 401.c
Eſſe unum Æuum omnium Aeuiternorum, & in quo ſit tanquam ſubiecto. 403.a
Menſuram operationum immanentium Angeli eſſe Tempus diſcretum. 406.c
Motum localem Angeli menſurari tempore quodam continuo diuerſo a noſtro. ibidem

Tranſcendentia.

Tranſcendentia non rectè dicuntur abſtracta ſecundum rem & rationem a materia, ſiue per eſſentiam, ſiue per indifferentiam. 12.d
Cur Tranſcendentia non debeant poni in definitionibus. 40.a
Tranſcendentia, non ſignificant rem diuerſam, ab ijs, de quibus dicuntur. 229.c

V

Vacuum.

Antiqui Philoſophi putabant vacuum eſſe neceſſarium efficiendo motui locali. 377.a
Quinque præclara firmaque fundamenta contra illud, quòd in uacuo, ſi eſſet, fieret motus localis in tempore. ibidem b & c
Vacui ad plenum nulla eſt proportio. ibidem d
Exponitur Demonſtratio Ariſtotelis qua probat in uacuo non poſſe fieri motum localem in tempore. ibidem
Qui, & quibus argumentis probauerint, motum localem in vacuo poſſe fieri in tempore. 378.b
Probatur multis rationibus in vacuo poſſe fieri motum localem in tempore. ibidem
Tres cauſſæ propter quas natura refugit uacuum. 379.d

Vmbra.

An Vmbra ſit tantum priuatio luminis. 470.a & b
An omne corpus opacum quod eſt in luce efficiat umbram. ibidem

Vniuerſale.

Quomodo Vniuerſale ſit prius & poſterius ſuis ſingularibus. 78.c
Vniuerſaliora minus vniuerſalibus notiora ſunt tàm ſecundum nos, quàm ſecundum naturã. 81.c
Quæ cauſſa ſit, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora. 88.c
Nõ ſemper minus uniuerſale eſt nobis notius. ibid.d
Quomodo accipiatur, vniuerſale, cùm dicitur, magis uniuerſale eſſe notius nobis. ibidem
Quo pacto intelligendum ſit, quòd Ariſtoteles ait primo lib. Metaph. cap. 2. & 1. lib. Poſt. tex. 5. maximè uniuerſalia eſſe cognitu difficillima. 89.d
Duplex cognitio diſtincta, maxime uniuerſaliũ. 90.b
Quomodo intelligendum ſit quod ait Ariſtoteles; vniuerſale eſſe prius, & notius ſecundum rationem, quàm ſingulare. 91.c & 92.b

Voluntas.

Voluntas non eſt potentia Phyſica. 19.d & 20.a
Operatio voluntatis quæ eſt velle non eſt Phyſica. ibidem
Operatio voluntatis, hoc eſt volitio vltimi finis ſimpliciter, non eſt praxis, nec poteſt errare. 4.c

Quomodo voluntas licet moueatur à Deo nihilominus tamen eſt libera. 282.d
Quadruplex diſcrimen, inter voluntatem noſtram & agens naturale. 321.d
Triplex modus operandi noſtræ voluntatis. 283.a
Voluntatem noſtram per ſe non ſubiacere cælo probatur. 305.d

X

Xenophanes.

Demonſtratio Xenophanis qua probat omnia eſſe vnum ens, æternum immobile. 133.a
Diluuntur rationes Xenophanis. 150a
Xenophanes per illud ſuum vnum ens ſignificauit cælum quod vocabat Deum. 155.d & 157.a
Quando floruit Xenophanes. 125.c

Z

Zeno.

Zeno vir mirè ſubtilitatis. 131.d & 132.a & b
Eius ſcripta vt refelleret Carneades ante ſumpſit Elleborum. ibidem
Quando floruit. ibidem
Æqualis fuit Epicuri. ibidem
Quos habuit inſignes viros diſciplinæ ſuæ ſtudioſos & ſectatores. ibidem

FINIS.

REGESTVM.

a b c A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKk LLl MMm NNn OOo PPp QQq RRr SSſ TTt VVu XXx YYy ZZz.

Omnes ſunt duerniones, præter c, & YYy quę ſunt terniones.

ROMÆ,
Apud Franciſcum Zanettum, & Bartholomæum Toſium ſocios,
Anno Domini. M D LXXVI.